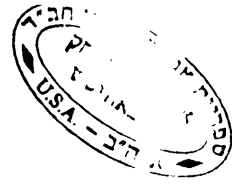

אהל דוד

(*OHEL DAWID*)

DESCRIPTIVE CATALOGUE OF THE
HEBREW AND SAMARITAN
MANUSCRIPTS

IN THE SASSOON LIBRARY, LONDON

COMPILED BY
DAVID SOLOMON SASSOON

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

VOLUME ONE
WITH SEVENTY-THREE FACSIMILES

OXFORD UNIVERSITY PRESS
LONDON: HUMPHREY MILFORD

5692 : 1932

OXFORD
UNIVERSITY PRESS
AMEN HOUSE, E.C. 4
London Edinburgh Glasgow
Leipzig New York Toronto
Melbourne Capetown Bombay
Calcutta Madras Shanghai
HUMPHREY MILFORD
PUBLISHER TO THE
UNIVERSITY

PRINTED IN
GREAT BRITAIN
AT THE
UNIVERSITY PRESS
OXFORD
BY
JOHN JOHNSON
PRINTER
TO THE
UNIVERSITY

מזכרת נצה

לזכר

נשמת אבי מורי

מופלא בתורה ויראה

ישר הולך עם אלהים ואנשים

ענוותן ושפל ברך

רודף צדקה וחסד

ימצא חיים בצרור החיים

מה"ר סלימאן בן דוד ששון זצ"ל.

נפטר בשם טוב יום א' עשרה לחדש אדר ב' שנת התרנ"ד.

תנצב"ה.

אנקת בנו יחידי,
הצעיר דוד.

לזכר עולם

נשמת אחותי הצדקת

זכה וברה בתורתה ויראתה

הבתולה מזל טוב ז"ל

שנקטפה ברמי ימיה יום א' ערב חנוכה

שנת התרפ"ב, ומנחתה כבוד על הר הזיתים

בירושלם עיה"ק תובב"א.

תנצב"ה.

מקטר מגש

לעטרת ראשי היא אמי הרבנית, כתר תורה ויראה,
חכמה ותושיה, צפירת תפארה ליוצאי חלציה בפרט,
ולעדת ישורון ברורנו בכלל,

מרת פֶּרְחָה הי"ו.

בת להחכם השלם חסידא קדישא ופרישא מהור"ר
יחזקאל בן יהושע גבאי זצ"ל.

והורי רעיתי היקרים, ה"ה חותני החבר,
בר אוריין ובר אבהן, הנכבד ומפורסם בעדתו,
מו"ה משה מאיר נ"י.

בן לאותו צדיק הרב המופלג בתורה ומעשים טובים מהור"ר
אליעזר ליפמן פרינץ זצ"ל.

וחמותי היא רעיתי החסודה והכבודה, הצדקת המפורסמת,

מרת אִימָא רִיזְכָא מב"ת.

בת לאותו צדיק הרב הגאון המפורסם מהור"ר
מאיר המכונה דר' לעהמאן; זצ"ל,
אב"ד לעדת יראים במגנצא יע"א.

ובתם היא רעיתי החסודה וכבודה, צניע ומעלי,
תמימה וישרה, דרכיה דרכי נועם במדות טובות ויראת חטא,

מרת שֶׁרָה זִיסְכָה מב"ת.

ובתי היקרה המצויינת בכשרון ומעשה,
והליכותיה בקדש בדת ודעת,
הבתולה מרת פֶּרְחָה תחיה לברכה.

ובני החביב מופלג בתורה ויראה,
שייף עייל שייף ונפיק, תמים ושלם,
הבחור סְלִימָאן ישא ברכה מאת ה'.

ואחותי הגברת העדינה, נועם דרכיה בשכילי
אמונה ותבונה, ותורת חסד על לשונה,
מרת רְחֵל תחיה בנעימים.

נודע בשערים בעלה, השר הנכבד
ומפורסם בעדתו,
מר רוד עזרא נ"י.

ברוכים יהיו לה' עשה שמים וארץ.

PREFACE

בשם ה' אל עולם

FOLLOWING a well-established usage among Jewish writers on religious subjects, and obeying the inclination of my own feelings, I cannot do otherwise at this hour than begin the preface to this catalogue in deep humility and with grateful thanksgiving to God Almighty for having granted me in His infinite mercy to be among the students of the Law. As such, at the beginning and at the end, a student has to give thanks to his Maker. An old teacher of the first century, R. Nehunia b. Haqqanah, we are told, made prayer to God both on entering and on leaving the Beth Hammidrash. This attitude should be adopted by all earnest students of the Law, and by all who consider לימוד תורה a religious duty and a sacred occupation. I have much to be thankful for, in that my steps were directed, from my early youth, by the guidance of my late revered Father זצ"ל, and of my beloved Mother הי"ו, into the House of Study, that there has been inculcated in my heart the love of God and His holy Word, and also that He has granted me the privilege of collecting these manuscripts, of drawing from them living knowledge, strength of faith, and love for the history of our much-trying people. When I began to study and to describe the MSS. of this Catalogue, words of prayer came from my heart, and now, at the moment of parting from the work and giving it into the hands of scholars and students, I repeat the words of the saintly teacher to whom I referred a few lines before: 'At my entrance, I pray that no harm accrue through me, and on my departure, I give thanks for my share' (Berakhoth 28 b).

There developed in Judaism a special love for books and literature. The Bible imposes on every Jew the duty of writing, or of acquiring a written copy of the Torah (the Law). This duty was later extended to all religious literature, including first the Prophets and the Hagiographa, then the Talmud and all its branches, commentaries, and codes. Jewish codifiers and moralists never weary of urging the people to provide books either for themselves, or, in case they are not proficient in learning, for others, especially for poor students or synagogues.

A few words may be said here about the history of this collection. I began to collect Hebrew books at a very early age. Although my first books were printed, I soon possessed a MS. This was an illuminated Scroll of Esther with genealogical tables of Mordecai and Haman respectively, which originally belonged to one of my uncles. This was followed by smaller and less important items mostly from family sources. The first really important acquisition was the R. Sh.B.A. Bible. It is called by this name after R. Solomon b. Abraham ibn Addereth, the grandfather of its first owner, An Astruc b. Isaac. This Bible, which was originally written in Spain in the year 1383, travelled, perhaps after the expulsion of the Jews from Spain, to the East, and eventually reached Damascus, where

I bought it during my first stay in that city. On my journey from Damascus to India *via* Egypt, I had a chance of acquiring some Genizah fragments (1902). The following year I added to my small collection a Roman Maḥazor written in Pesaro by Abraham b. Mattithiah Treves Ṣarfathi for Elijah b. Solomon of Ravenna. This MS. was used by Luzzatto and Zunz. It reached me through a Jewish bookseller in Germany. The next important MSS., namely Maimonides' Commentary on the Mishnah in Arabic, and the whole Bible with Masoretic annotations written by Shem Ṭob b. Abraham ibn Gaon were added in the years 1908 and 1909. These MSS. represent writings by two great luminaries of Spanish Jewry. Both these MSS., written in the actual handwriting of these great authors, had been offered for sale, one privately, the other by public auction, and were rejected. The existence of the Shem Ṭob Bible was known to scholars. Originally written in Spain in the year 1312, it crossed the sea, found its way to the East, whence it journeyed westward to Tripoli. There it was held in great veneration by the Jews, who made pilgrimages to it, as to a holy shrine, in times of public or private distress and trouble. It was put up for auction in a London sale-room, where, owing to lack of bidders, it was withdrawn. Having heard of this, and having for a considerable time past longed to add to my collection of Bible MSS. this unique and most valuable treasure-house of Masoretic studies, I welcomed the opportunity of buying it. I may mention here that another Bible is known, with the alleged colophon bearing the name of Shem Ṭob Gaon namely, MS. Adler. No. 1794. The colophon, however, has been proved not to be genuine. Similarly, the autograph MS. of Maimonides' Mishnah Commentary was privately offered to public libraries in Europe. Fortunately for me it was rejected, and this gave me a chance of acquiring it. This MS. which consists of the Orders Mo'ed and Nashim, has a companion in the volume of Zera'im found by Huntington in Damascus, and now in Bodley's Library in Oxford. The volumes must have been in the hands of Maimonides' descendants, some of whom bore the title and dignity of Naghid, and lived in Damascus.

In the year 1910, I visited Baghdad, the place whence my family originates. Entering the city of my ancestors, I dreamt of great literary treasures, documents, and works enriching the history of the Jews in Baghdad during the Geonic period and after, but my hopes were not realized. I was greatly disappointed not to be able to find such old material in this place. Yet I gathered a small collection of MSS. mostly later than the seventeenth century. At the same time I was also able to acquire there a Pentateuch of uncertain date, which is not later than the thirteenth century. Of general importance are the two volumes of el-Susani's Sharḥ. Of local importance for the study of the Baghdadian liturgy are the scrolls used by the Baghdad Jews for prayers on the occasions of visiting the Shrine of the Prophet Ezekiel in Kifl, that of Ezra the Scribe at el-'Ozeir near Basra, and of Joshua the High Priest near Baghdad, respectively; and further the order of a special service held by a small section of the Baghdad Jewish community on the second night of New Year, which is known under the title of עקרת ירחק, and which is fully described in the Catalogue.

With the next year, 1911, a new source of MSS. was opened to me by a Jew

in Yemen. The literature coming from Yemen may be divided into two groups. Under the first, we may class literary productions originating in that country. Under the second group MSS. written in other parts of the world, whence they were brought to Yemen. As such may be mentioned here among the earliest acquisitions the Aramaic Halakhoth Pesuḳoth, written in Babylon or Persia in the ninth or tenth century, and Maimonides' Guide to the Perplexed, written in Spain in the fourteenth century (1397), which was, during the early fifteenth century, in the hands of an Italian Jew, and was found in the twentieth century among the Yemenites. To the first group belong various Midrashim, e.g. Midrash Haggadol, Midrash Hemdath Yamim, and various prayer-books, about which some details will be found in the Introduction to the Catalogue.

In the same year (1911), partly by private owners, partly by booksellers, I was offered some valuable MSS., among them a twelfth-century Pentateuch, Haftaroḥ, and Five Scrolls with Masora and Targum, written in a German hand; the Halakhic Code of R. Isaac b. Joseph of Corbeil, written in a German hand of the thirteenth century; and the חרנא דמשה, representing a real thesaurus of practical Ḳabbalah.

My first journey to Aleppo (1913) gave me the opportunity to increase my collection. Through personal information, obtained twelve years previously, and through references which I found in learned books by Neubauer, Harkavy, Goldziher, and others, my attention was drawn to the magnificent 'Farḥi Bible' in the possession of the distinguished Farḥi family, who lived first in Damascus, and later in Aleppo. Having tried without success for more than a decade to procure that MS. through correspondence, I decided to go in person. Arrived in Aleppo, it was only with the greatest difficulty that I was enabled to have a look at the work of Elisha Crescas, the scribe and illuminator of this Bible. Ultimately I procured the MS. At the same time I bought from other sources in that city a few MSS., important among which was a Pentateuch, Haftaroḥ, and Five Scrolls with Targum and Rashi, written in a Franco-German hand; a unique super-commentary on Rashi under the title of מושב זקנים; and the Arabic original of Moses ibn Ezra's ערוגת הברוש. In the same year I acquired from a private source an interesting collection, which contained among other books, a full Roman Maḥazor; the Statutes of the Jews of Candia; and Moses di Leon's משכן העדות.

Before the outbreak of the Great War a few MSS. such as the שאלתות, the Maḥazor of Carpentras, and Maimonides' Halakhic Code with the entries of the de Fano family were acquired, the former two from Baghdad and the latter from Paris. During the troublous years of the Great War, some MSS. reached me from Yemen (among which was a book of laws written in London, which returned to its place of origin), from China, Holland, Bombay, and from the auctions of Solomon Schloss's and Lord Vernon's collections held in London. Owing to the War, the Damascus Pentateuch (MS. No. 507) which was bought in Damascus a few days before the outbreak of hostilities between England and Turkey, could not be delivered earlier, and did not reach England until 1919. This Pentateuch was bought directly from the leaders of the Jewish community in that city, after a personal visit and prolonged correspondence.

The bulk of the MSS. was acquired after the Great War. At the termination of the War my collection of MSS., Hebrew and Samaritan, amounted to the round number of 500. To-day they have reached the figure of 1220, out of which all numbers till 1153 inclusive are described in this Catalogue. These post-war acquisitions were derived mainly from four different sources: (a) booksellers, (b) public sales, (c) travels in North Africa, Palestine, Syria, and India, and (d) private owners. The first source supplied, among others, the Maḥazor Viṭry and the Mordecai. Of the MSS. bought at public sales perhaps the most important are the Bible of the Yemenite Masorite, Benaiah; an old MS. of Rashi's commentary on parts of the Prophets and the Hagiographa; an illuminated Haggadah; a unique Arabic commentary on Alfasi's Halakhoth on Ḥullin; and several Ḳabbalistic works. In some cases, not in all, the reader will find references to the catalogues of the auctioneers. When I was in North Africa I gathered a number of MSS. representing liturgies of various places, e.g. Algiers, Constantine, Fez, Tlemcen, and Tunis. Besides liturgical MSS., I added on this occasion some documents throwing light on the history of the Jews in these places, among which were the Statutes of the Castilian Jews, who emigrated to the north of Africa.

Palestine must have been once very rich in literary treasures. To these treasures exiles from other countries greatly contributed, but most of the MSS. unfortunately disappeared. Some are still preserved in communal collections or private hands. While in Palestine I was able to acquire there, besides other MSS., a unique commentary on Ḥullin by Isaiah di Ṭrani the Elder; the Halakhic Code of his grandson, R. Isaiah di Ṭrani the Younger; and a commentary on Alfasi's Halakhic Code by R. Jonathan of Lunel. On the same occasion some of the Samaritan MSS. were bought, although previously some were acquired from the Samaritans during two of their visits to London.

From Palestine I travelled to Syria, where once again I visited Damascus, and on this occasion I was able to increase the collection by a number of Holy Scrolls, originally belonging to the Synagogue named after the Prophet Elijah at Jobber.

Even in those parts of India where there are only comparatively recent settlements of Jews, I was able to collect some documents of communal interest and preserve the collected work of an otherwise unknown prolific Hebrew writer, Asher Isaiah Hallevy, some of whose writings I discovered at Darjeeling, in the Himalayas.

Here may be added a few words about some of my experiences as a collector of MSS. By a mere accident I overheard a conversation between travellers on a boat, whereby I first became aware of the fact that the Farḥi Bible was still available and likely to be sold. My difficulty about acquiring the R.Sh.B.A. Bible, I described in an article entitled 'Hebrew Manuscripts from Spain' which appeared in the Jewish Chronicle Literary Supplement, No. 53, May 29, 1925. In it I related that I was subjected to an examination, testing my ability in reading a portion from the Law before the congregation. This was done to guard against a repetition of earlier attempts made by missionaries to obtain the MS. I had another interesting experience when once on my way from Bombay to England. The

boat on which we travelled weighed anchor at Port Said. Whilst waiting there, a local Jewish pedlar boarded the boat with his usual merchandise of beads, feathers, &c. Soon I entered into a conversation with this stall-holder, and to my surprise, I learnt that he was the owner of a Hebrew MS. I was anxious to see his book, and we arranged that while he went to fetch it I should sell his goods. After about three hours he returned with a beautifully written Sefardi prayer book for week-days and the eve of Sabbath, dating most probably from the early fifteenth century, and illuminated throughout with arabesques and other designs. The owner was happy to sell it to me before we left port and he was grateful to see how much had been sold at his stall! Other details of my various experiences will be found in my article 'Meohel Dawid', which is to be printed in a publication of the Soncino-Gesellschaft in Berlin. The first item of my collection was not a MS., but a rare printed booklet, namely the Scroll of Ruth in Arabic, as printed for the use of the Baghdad Jews in India, dated Bombay 1859. I was eight years old when I got it by exchanging a kite with a boy for this little pamphlet. It would be out of place to speak here of my collection of Baghdad and Indian prints, which however, is fully utilized in the bibliographical part of the Catalogue.

In conclusion a few words only about the method of cataloguing the MSS. My endeavour was to give as full an account as possible of the more important MSS. The method applied was the following. First of all to establish the title of the book and the name of the author where such are known. Then follows a full description of the contents. The beginnings and the ends of the treatises, works, or MSS. are given. Then writing, pagination, ownership, material (vellum or paper), size, and bibliography are indicated. Such MSS. as represent works known by printed books, as well as those of which copies exist in other libraries, have been fully described in order to offer help to establish the relation of the various MSS. to one another. MSS. which are unique had to be treated more fully. Altogether, I tried to give as faithful an account of the character and contents of the MSS. as possible. All information, of great or little importance, available in the MSS., or in the glosses or in the entries, has been duly noted and registered. In spite of the numerous repetitions, with very few exceptions, the headings of all poems to be found in the liturgical MSS. have been consistently catalogued; the indexes of poets and poems will give a clear idea of this. Other principles on which the work was carried out are indicated in the Introduction.

The Introduction gives the order of subjects and branches into which the Catalogue is divided. It must be pointed out that for reasons which will be found in the Introduction, the Catalogue had to be divided into two parts. In the first part the subjects and branches indicated in the Table of Contents were strictly adhered to. The second part, to a greater extent, still kept to this order, yet towards the end there are some irregularities. The last item was purposely reserved for a tenth-century Bible, so that the Catalogue should begin and end with the Bible, which is for ever Israel's glory and pride.

I cannot conclude this work, which has occupied me for many years, without expressing my profound gratitude to my dear Wife ז"ל, who has aided me with

so much real interest and unfailing devotion. I also acknowledge here the valuable help rendered me by my good friend Dr. A. Marmorstein, who has wholeheartedly assisted me. My warmest thanks are due to him. Further, I express my feelings of gratitude to the proof-reader, Mr. Ulric Gantillon, who has throughout patiently and conscientiously carried out his task, and last, but not least, my thanks go forth to the Oxford University Press for the proficiency and the admirable manner in which they have produced this work.

As I began with prayer so shall I conclude my work with prayer. Being aware that such a work as this cannot be perfect, I trust in all humility that it may, in its way, contribute to the advancement of Jewish knowledge and scholarship, להגדיל תורה ולהאדירה.

DAVID S. SASSOON.

יום שנכפל בו כי טוב לסדר ואלה תולדת ל' לחרש
 חשון שהוא ר"ח בסלו שנת התרצ"ב. אתה חקום תרחם
 ציון כי עת לחננה כי בא מועד. סימן.
 London, 10 November 1931.

CONTENTS

VOLUME I

	PAGES
I. PREFACE	ix
II. TABLE OF CONTENTS	xv
III. LIST OF FACSIMILES	xvii
IV. INTRODUCTION	xxi
V. ADDENDA AND CORRIGENDA	li
VI. CATALOGUE :	
Bible and Translations, pp. 1-37; 604-616; 1091-1097; 1111-1112.	
Midrash, Bible Commentaries, and Homilies, pp. 38-89; 616-679; 1097-1111.	
Talmud and Halakhah, pp. 90-206; 679-772; 1074- 1090.	
Liturgy, pp. 207-348; 772-966.	
History, pp. 349-408; 966-996.	
Philosophy and Theology, pp. 409-426; 996-999.	
Kabbalah, pp. 427-450; 1000-1021.	
Poetry, pp. 451-483; 1021-1035.	
Philology, pp. 484-502; 1035-1039.	
Medicine and Science, pp. 503-514; 1039-1049.	
Miscellanies, pp. 515-553; 1049-1074.	
Scrolls, pp. 554-566.	

VII. FACSIMILES: Nos. 1-73.

VOLUME II

VI. CATALOGUE (*continued*):

 Inscriptions, pp. 567-579.
 Samaritans, pp. 580-603.

VIII. INDEXES :

- (i) Authors, pp. 1-2.
- (ii) Scribes, pp. 2-1.
- (iii) Owners, pp. 1-1.

- (iv) Witnesses, pp. יט-כב.
- (v) Mentioned, pp. כב-נח.
- (vi) Poets, pp. נח-עא.
- (vii) Censors and Non-Jewish Owners and Mentioned, pp. עא-עג.
- (viii) Family Names, pp. עג-פו.
- (ix) Titles of Works, pp. פו-קט.
- (x) Geographical Names, pp. קט-קיט.
- (xi) Poems, pp. קיט-רעא.
- (xii) Samaritans, pages רעא-רעו.

LIST OF FACSIMILES

1. FARḤI BIBLE. MS. No. 368, p. 49, Cat., p. 7, 1366-83. Span. sq.
2. DAMASCUS PENTATEUCH. MS. No. 507, p. 267, Cat., pp. 22-3, 9th cent.
Or. sq.
3. HALAKHOTH PESUḶOTH. MS. No. 263, p. 40, Cat., pp. 123-55, 9th or 10th cent. Bab. or Pers. sq.
4. TOMBSTONE INSCRIPTION. Cat., p. 567, 9th cent. Bab.
5. TOMBSTONE INSCRIPTION. Cat., pp. 567-8, 9th cent. Bab.
6. BIBLE. MS. No. 1053, p. 209, Cat., pp. 1111-12, 10th cent. Or. sq.
7. MISHNAH. MS. No. 523, p. 11, Cat., p. 91, 10th cent. Pal. sq.
8. STORIES FROM THE TALMUD. MS. No. 526, p. 1, Cat., p. 102, 10th cent.
Pal. sq.
9. MIDRASH. MS. No. 522, p. 4, Cat., p. 48, 10th or 11th cent. Or. sq.
10. ARABIC HOMILIES. MS. No. 528 (B), p. 1, Cat., p. 521, 11th cent. Or. curs.
11. PENTATEUCH, HAḶTAROTH, AND FIVE SCROLLS. MS. No. 282, p. 482,
Cat., p. 17, 1189. Germ. sq.
12. MIDRASH TANḶUMA. MS. No. 597, p. 210, Cat., p. 42, 11th or 12th cent.
Or. curs.
13. MISHNAH MO'ED WITH MAIMONIDES' COMMENTARY. MS. No. 72, p. 63,
Cat., p. 92, 12th cent. Span. curs.
14. MISHNAH NASHIM WITH MAIMONIDES' COMMENTARY. MS. No. 73,
p. 92, Cat., p. 93, 12th cent. Span. curs.
15. SHEILTOTH. MS. No. 415, p. 79, Cat., p. 118, 12th cent. Or. curs.
16. SE'ADYAH'S PRAYER BOOK. MS. No. 216, p. 3, Cat., p. 270, 12th cent. Syr.
Rabb. curs.
17. MAḶAZOR VIṶRY. MS. No. 535, p. 81, Cat., p. 307, 12th cent. Franco-Germ.
sq. and curs.
18. EL-MAḶALAH BIL-ḶADIḶAH. MS. No. 412, p. 194, Cat., p. 413, 12th cent.
Or. curs.
19. PENTATEUCH, HAḶTAROTH, AND FIVE SCROLLS. MS. No. 369, p. 201,
Cat., p. 19, 12th or 13th cent. Franco-Germ. sq. and curs.
20. TOMBSTONE INSCRIPTION. Cat., p. 567, 1232, Bab.
21. TALMUD COMMENTARY BY RASHI. MS. No. 517, p. 43, Cat., p. 102,
13th cent. Span. curs.
22. LITURGICAL FRAGMENT. MS. No. 218, p. 35, Cat., p. 271, 13th cent. Syr.
Rabb. semi-sq.
23. LITURGICAL FRAGMENT. MS. No. 223, pp. 10-11, Cat., p. 272, 13th cent.
Syr. Rabb. curs.
24. PASSOVER HAGGADAH. MS. No. 514, p. 13, Cat., p. 303, 13th cent. Span. sq.

25. EL-RAZI'S ANTIDOTARIUM. MS. No. 573, p. 253, Cat., p. 506, 13th cent. Yemen. curs.
26. MERWAS BIBLE. MS. No. 508, p. 294, Cat., p. 1, 1307. Span. sq.
27. SHEM TOB BIBLE. MS. No. 84, p. 574, Cat., p. 2, 1312. Span. sq.
28. DE CASTRO PENTATEUCH. MS. No. 506, p. 411, Cat., p. 20, 1344. Germ. sq.
29. YAD HAHAZAKAH. MS. No. 1043, p. 588, Cat., p. 1085, 1355-6. Germ. sq. and curs.
30. BIBLE. MS. No. 16, p. 951, Cat., p. 14, 1383. Span. sq.
31. MORDECAI. MS. No. 534, p. 528, Cat., p. 176, 14th cent. Franco-Germ. curs.
32. ASTRONOMY. MS. No. 823, pp. 112-13, Cat., p. 1043, 14th cent. Span. curs.
33. THE GUIDE TO THE PERPLEXED. MS. No. 1047, p. 312, Cat., p. 997, 14th cent. Span. curs.
34. MAHAZOR. MS. No. 491, p. 73, Cat., p. 300, 14th cent. Span. curs.
35. TALMUD PESAḤIM. MS. No. 594, p. 140, Cat., p. 100, 14th or 15th cent. Span. sq. and curs.
36. MAHAZOR. MS. No. 405, p. 486, Cat., p. 283, 1415. Ital. curs.
37. BIBLE COMMENTARY. MS. No. 405, p. 310, Cat., p. 81, 1474. Ital. curs.
38. MAHAZOR. MS. No. 23, p. 759, Cat., p. 291, 1480. Ital. sq. and curs.
39. PENTATEUCH. MS. No. 49, p. 95, Cat., p. 24, 15th cent. Yemen. sq.
40. SWORD OF MOSES. MS. No. 290, p. 356, Cat., p. 445, 15th cent. Or. curs.
41. YALKUṬ SIḶILI (YALKUṬ TALMUD TORAH). MS. No. 783, p. 5, Cat., p. 624, 15th cent. Greek curs.
42. PASSOVER HAGGADAH. MS. No. 511, pp. 24-5, Cat., p. 222, 1502. Germ. sq.
43. SHARḤ EL-SUSANI. MS. No. 159, p. 1, Cat., p. 63, 1571. North-African curs.
44. DIWAN. MS. No. 589, p. 131, Cat., p. 457, 1584. Span. curs.
45. COMMENTARY ON SIFRE. MS. No. 598, p. 702, Cat., p. 112, 1587. Greek curs.
46. MAHAZOR. MS. No. 439, p. 1, Cat., p. 305, 1659. Span. sq.
47. OCCASIONAL PRAYERS. MS. No. 455, p. 131, Cat., p. 265, 1694. Cochin curs.
48. KARAITE LITURGY. MS. No. 226, pp. 36-7, Cat., pp. 275-6, 17th cent. Kar. curs.
49. STATUTES. MS. No. 407, p. 342, Cat., p. 356, 17th cent. Greek curs.
50. LETTERS. MS. No. 595, p. 92, Cat., p. 397, 17th cent. Span. curs.
51. SHAHIN. MS. No. 614, p. 100, Cat., p. 473, 17th cent. Pers. curs.
52. SCROLL. MS. No. 496, Cat., p. 554, 17th cent. Pers. sq.
53. CHINESE PRINCIPLES OF FAITH. MS. No. 456, Cat., p. 426, 1705.
54. PRAYER BOOK. MS. No. 512, p. 3, Cat., p. 220, 1727. Germ. sq. and curs.
55. PASSOVER HAGGADAH. MS. No. 504, p. 23, Cat., p. 223, 1739. Germ. sq. and curs.
56. MARRIAGE DOCUMENT. MS. No. 204, Cat., p. 377, 1765. Bagh. sq. and curs.
57. 'AḶEDATH YIṢḶAḶ. MS. No. 192, p. 97, Cat., p. 233, 1780. Bagh. sq. and curs.
58. MIZMOR LEASAF. MS. No. 191, p. 1, Cat., p. 197, 1798. Bagh. sq. and curs.
59. RULES. MS. No. 425, p. 12, Cat., p. 519, 18th cent. Span. curs.
60. LIEBESBRIEF. MS. No. 930, p. 3, Cat., p. 995, 18th cent. Germ. curs.
61. STATUTE. MS. No. 211 (B), Cat., p. 387, 1812. Bagh. curs.
62. PRAYER BOOK. MS. No. 339, p. 1, Cat., p. 329, 1820. Yemen. sq. and curs.
63. LITURGICAL POEMS. MS. No. 518, p. 11, Cat., p. 207, 1840. Syrian curs.
64. PASSOVER HAGGADAH. MS. No. 363, pp. 7-8, Cat., p. 234, 1868. Bagh. sq.

65. OCCASIONAL PRAYERS. MS. No. 108, p. 26, Cat., p. 250, 19th cent. Bene Israel sq.
66. OCCASIONAL PRAYERS. MS. No. 111, pp. 108-9, Cat., p. 253, 19th cent., Bene Israel sq. and Marathi.
67. SCROLL OF EZEKIEL. MS. No. 360, Cat., p. 558, 19th cent. Bagh. sq.
68. BOOK OF ESTHER. MS. No. 117, p. 32, Cat., p. 32, 19th cent. Cochin sq. and Malabari.
69. MARRIAGE CONTRACT. MS. No. 88, Cat., p. 381, 1867. Bene Israel sq. and curs.
70. SAMARITAN BIBLE. MS. No. 402, p. 333, Cat., p. 580, 1215-16. Sam sq.
71. SAMARITAN BIBLE. MS. No. 403, p. 141, Cat., p. 581, 1468-69. Sam sq.
72. SAMARITAN ANNALS. MS. No. 36, p. 65, Cat., p. 596, 16th cent. Arabic and Sam. sq.
73. SAMARITAN LITURGY. MS. No. 398, p. 1, Cat., p. 588, 1888. Sam. curs.

INTRODUCTION

לה' הארץ ומלואה

(I) This Catalogue offers to students and scholars descriptions of 1153 Hebrew *Division* and Samaritan MSS. They are classified according to the different branches and sections of Jewish literature. The following list will indicate their division in the Catalogue.

- (A) Bible and Translations.
- (B) Midrash, Bible Commentaries and Homilies.
- (C) Talmud and Halakhah.
- (D) Liturgy.
- (E) History.
- (F) Philosophy and Theology.
- (G) Kabbalah.
- (H) Poetry.
- (I) Philology.
- (J) Medicine and Science.
- (K) Miscellanies.
- (L) Scrolls.
- (M) Inscriptions.
- (N) Samaritans.

The aim of this Introduction is to make the reader acquainted with the contents of the 14 sections of this collection and to give a general account of the method of description and classification applied to this work. The reader will notice that the material is divided into two main parts. The first part comprises the Catalogue as it was originally intended, pp. 1-603; the second part contains the Appendix, pp. 604-1112, incorporating MSS. acquired after the completion of the first part, as indicated in the Preface.

In the first part of the Catalogue the order of classification has been strictly adhered to. This could not be done in the Appendix, owing to the later acquisitions. This fact is responsible for some slight irregularities in the order of the branches and in the chronology of the description of MSS., especially between p. 1074 and p. 1112.

(II) I will give now a description of the MSS. according to the classification listed above. I have endeavoured to give as full an account of the contents of the MSS. as possible. The first section is headed Bible and Translations. In describing the complete Bibles I have given first of all the order of the sacred books, secondly, the characteristics of the Masorahs and Masoretic treatises connected with them, and thirdly, a description of other treatises attached to them. Thus we see that the *Merwas* Bible (MS. No. 508, Cat., p. 1), the *Farhi* Bible (MS. No. 368, Cat., p. 12), the *R. Sh. B. A.*

*Bible and
Translations.*

Bible (MS. No. 16, Cat., p. 14), and MS. No. 1053 (Cat., p. 1111), agree in the order of the Latter Prophets, namely Isaiah, Jeremiah, Ezekiel, and Minor Prophets, whilst the *Shem Tob* Bible (MS. No. 82, Cat., p. 2), MS. No. 499 (Cat., p. 15), and MS. No. 653 (Cat., p. 611) follow the order given in the Babylonian Talmud, Baba Bathra 14 b, namely Jeremiah, Ezekiel, Isaiah, and Minor Prophets.

The *Merwas* Bible agrees further with MS. No. 1053 in the order of the Hagiographa in placing Chronicles at the beginning of this division of the Bible. The order in MS. No. 1053 is: Chronicles, Psalms, Job (*Merwas* has Proverbs before Job), Proverbs, Ruth, Canticles, Ecclesiastes, Lamentations, Esther, Daniel, Ezra. This order recurs in the Masoretic notes of MS. No. 943 (Cat., p. 612), written by *Isaiah b. Isaac Nahum*, a Spanish scribe, in the year 1479. The MS. itself contains Psalms, Proverbs, Job, Daniel, Ezra. Consequently, these MSS. belong to the type of MS. Leningrad, dated 1009, and the 'Adath Deborim. A different grouping of the books of the Hagiographa is to be found in the *Shem Tob* Bible, namely, Ruth, Psalms, Job, Proverbs, Ecclesiastes, Canticles, Lamentations, Daniel, Esther, Ezra, and Chronicles. The *Farhi* Bible has the same order, with the exception that Proverbs is placed before Job, and that the Book of Esther is called *Ahashwerosh* as was usual in Spain. It may be mentioned here that the Book of Ruth is missing in the *Shem Tob* Bible, but its place was before Psalms. The order of the Hagiographa in the *R.Sh.B.A.* Bible, and in MS. No. 499, agrees with the *Shem Tob* and *Farhi* Codices. Yet another arrangement is to be found in the Codex written by *Moses b. Joseph of Trujial*, also a Spanish scribe, and dated 1468 (MS. No. 487, Cat., p. 15). It has Psalms, Proverbs, Job, Ruth, Canticles, Ecclesiastes, Lamentations, Esther, Daniel, Ezra, and Chronicles. This last order of the Five Scrolls recurs in the *De Castro* Pentateuch (MS. No. 506, Cat., p. 19), and in MS. No. 199 (Cat., p. 21), whilst in MS. No. 369 (Cat., p. 18) Lamentations follows Canticles and Ruth. It may be added here that the MS. of the Latter Prophets and the Hagiographa written by *Moses b. Don Jacob Zabarah* in the year 1477, has for the Hagiographa the same order as MS. No. 487, and for the Latter Prophets the same grouping as that of the *Merwas* Bible and its companions as given above. For further particulars as to the *Zabarah* Bible (acquired after the completion of this work), v. Addenda to p. 2 of the Catalogue. Another Spanish Bible, probably of the fourteenth century (MS. No. 1207, not described in this Catalogue), has an order for the Hagiographa which only partly agrees with the group headed by the *Merwas* Bible, namely, Chronicles, Psalms, Proverbs, Job, Canticles, Lamentations, Ecclesiastes, Esther, Ruth, Daniel, Ezra.

Most of the Biblical MSS. contain the two Masorahs, some are furnished with Targumim, and some of them with Arabic paraphrases. Five MSS. furnish the Malabari translation of the text. Many MSS. are provided with old Bible commentaries, e.g. *Rashi*, *Jacob b. Asher*, &c. The Yemenite Bibles are prefaced by a long introduction to the Holy Scriptures. Some Codes contain quite a small library, for instance the *Farhi* Bible, which embodies over fifty smaller and larger treatises of different branches of Biblical literature, like Midrashim, works of chronology, and a Biblical introduction.

Attention may be drawn to the different titles used for the Bible, or for parts of

the Bible. *Merwas* calls his copy עשרים וארבעה. *Shem Tob* enlarges this by speaking of ספר זה הכולל עשרים וארבעה ספרים. *Crescas* (the writer of the *Farhi* Bible) leads us a step further when he says: זה הספר של ארבעה ועשרים המכונה בפי ההמון מקדשייה: We have shown on p. 528, footnote, and on p. 1017 that the name מקדשייה for Bible Codices was in use for centuries among Arabic-speaking Jews. Here we may add the words of Ḥayyeem Joseph David Azulai in his מורה באצבע, Salonica 1807, f. 10 b, and Livorno 1826, f. 52 b, as follows: יזהר קרוא מקרא כל כ"ד תנ"ך חוזר חלילה והראשונים היו קורין לכ"ד מקדש יה ועדיין בערי המערב קורין לו מקשייה ושאלתי להם מאי קשיא להו ואין פותר ואמרתי להם שרצונם לומר מקדש יה ובפי ההמון נשאר מקשייה. Solomon Twena in his ספר מגלת אסתר עם שרר הערבי המדוברת בין העם ועם פי' מעש"ה תקפ"ו בהקדים מ"ש הרב חיר"א ו"ל בס' מורה באצבע אות קי"ח: p. 149, refers to Azulai by saying: ח"ל כי הראשונים היו קורין להתנ"ך מקדש יה ע"ב; ארבעה ועשרים; others use the term ספר, like the owner of MS. No. 282 (Cat., p. 17), *Senior b. Joseph, called Süsskind*, in the year 1452; or the writer of the *De Castro* Pentateuch, *Levy b. David Hallewy*, in the year 1344. The latter two MSS. contain the Pentateuch, Haftaroḥ, and Five Scrolls. The owners of MS. No. 1053 (Cat., p. 1112) identify the title ארבעה ועשרים with the Arabic אלמצחף, i.e. the Book. *Benayah b. Se'adyah b. Zechariah*, the famous Yemenite scribe, calls the Pentateuch התורה (MS. No. 964, Cat., p. 605, and MS. No. 942, Cat., p. 608), whilst others of his country speak of אלתאג (Cat., pp. 24, 608, 609). In entries of Yemenite owners the terms אלפראשא (v. Cat., p. 26), and אלכתאב (v. Cat., p. 611) are to be found. A Syrian owner of the *Merwas* Bible calls his Codex אלביתר. More usual for the Pentateuch are the titles חומש (v. Cat., pp. 16 and 21), and חמשה חומשי תורה (Cat., p. 608).

A word must be said about the list of names of the weekly portions as given in MS. No. 487 (Cat., p. 16). A similar list is to be found, with a few variants, in the סדר פרשיות של תורה at the end of the second part of the *Maḥazor Romania*, Bologna 1541. It reads, for Genesis: בראשית נח לך באלוני שרה יצחק יצא ישלח ושב. The MS. has: ראשית תולדות אברם בראותו שרה יצחק חרנה שלח יעקב ולקח: נגש למצרים. Out of these twelve names, six are almost identical. In Exodus the *Maḥazor* has: שמות ראה פרעה בשלח יתרו משפטים תרומה תצוה ותשא קהל הפקודים, whilst the MS. has: יעקב ראה פרעה בשלחם שמע משפטים ולקחת צוה ראש ולקהיל: הפקודים. Out of these eleven names seven are in agreement; some differ from the usual names of the weekly portions. For Leviticus the *Maḥazor* has: קרא צו: קרא וצוה בשמיני אשה. The MS. reads: קרא וצוה בשמיני אשה. למהרה ואחר יקדשנה הכהן מסיני חקה. Here again there are some similarities between the two, and also some differences from the usual names. For Numbers the *Maḥazor* has: סיני נשא בהעלות ישלח קרח פרה לבלק פינחס ראש למסעות: The MS. has: בסרבר ראש העלה שלח קרח פרה לבלק ופינחס במטה הסינים. Deuteronomy has, in the *Maḥazor*: דברי תחינה תשמעון ראה שופטים תצא ותבא אתם האיזנו ברכה, whilst again the MS. reads: דבר בתחנונים שמעוני אנכי שופט ולמלחמה באתי ואתם תלכו ומן שמים: חתברו. It would be interesting to learn the origin of this mnemonic list in the MS. and to search the relation which existed between the Spanish and the old Roman list.

All the Biblical MSS. described in this Catalogue, with the exception of one,

originally had no chapters as is usual in modern printed books. In some cases the numbers of the chapters were added later on. In the one case, namely in that of MS. No. 499 (Cat., p. 15), the numbering with Hebrew letters in red is contemporary with the writer of the MS. This innovation must have been due to the frequent polemics and disputes between the representatives of the Church and the spiritual leaders of the Synagogue in Spain, during the fifteenth century, when Biblical passages were being constantly cited. The *Shem Ṭob* Bible is, as far as I know, the only Codex which contains the enumeration of verses, not according to chapters but according to the weekly portions of the Pentateuch; in the Prophets and the Hagiographa the verses are consecutive throughout each book. Psalms, Proverbs, and Job are in this MS. divided into chapters.

It would lead too far to give here a detailed account of the various Masorahs represented by our Biblical MSS. and to go fully into the literary problems connected with the various Masoretic notes mentioned in them, yet special attention should here be drawn to the Hilleli which is embodied in the *Shem Ṭob* Bible. Whilst earlier authorities knew this most important work only as far as the Pentateuch is concerned, and gave only very few rubrics in the remaining parts of the Bible, in the *Shem Ṭob* Bible we have abundant extracts from the famous Code to the Prophets and the Hagiographa throughout. *Shem Ṭob ibn Gaon* may have used the original Hilleli or he may have borrowed his material from the Codex of *Israel b. Isaac Hassofer* who wrote in the year 1222. We know now from the *Zabarah* Bible that *Israel Hassofer* copied the text from the Hilleli (v. Addenda to p. 2 of the Catalogue).

*Midra-
shim.*

(III) Section 'B' is devoted to Midrashim, Translations (without text), Bible Commentaries, and Homilies. The collection of Midrashim comprises, besides an unknown mystical Midrash from the Genizah, Midrash Rabboth, Midrash Tanḥuma, Pirḳe R. Eliezer, Pirḳe de Rabbenu Haḳḳadosh, and Yalḳuṭ Talmud Torah (Midrash Sikili), and also Midrashim of Yemenite origin, e.g. Midrash Haggadol, Midrash Haḥefes, Midrash Haṣṭariyyoth, Midrash Nur el-Dalem, and Midrash el-Ṣiyani. Several MSS. described in this section give the Arabic translation of the Bible by *Se'adyah Gaon*, and others. Of special importance are two MSS. containing critical dissertations on the Arabic Translation of the Pentateuch, Haṣṭaroth, Five Scrolls, Scroll of Antiochus, and other parts of the Hagiographa, known under the title of el-Sharḥ el-Susani, the companion volume of which is in the British Museum. Bible Commentaries are by *Rashi*, *David Ḳimḥi*, *Bahya b. Asher*, *Joseph Angelino*, *Menaḥem Reḳanaṭi*, *Isaac b. Solomon Kohen*, *Sason b. Mordecai b. Moses*, *Asher Isaiah Hallevy*, and many anonymous writers. I may point out here especially a Super Commentary on Rashi's Commentary on the Pentateuch by the name of Moshab Zeḳenim, which is unique. The last in this group, namely homiletic writings, is represented by *Shalom Shabazi*, *Israel de Curiel*, *Meir Sanguinetti*, *Ṣadḳah b. Se'adyah Ḥuṣein*, *Isaac b. Moses Yezdi*, *Ḥalfon b. Isaiah 'Aṭiyyah*, *Moses b. Simeon b. Moses Shindookh*, *Joseph Ḥayyeem b. Elijah b. Moses Ḥayyeem*, and many anonymous preachers, some of them Persian, others Maghrebi.

In the description of the Midrashim a full account is given of the Midrash Tanḥuma. This Midrash is represented by two MSS. No. 641 (Cat., p. 617) con-

taining Genesis and Exodus, and written in a Yemenite hand of the fifteenth century, and MS. No. 597 (Cat., p. 38) containing Leviticus, Numbers, and Deuteronomy, and written in an Oriental cursive hand of the eleventh or twelfth century. Both MSS. belong to the type of the Tanḥuma as represented by ed. Frankfort-O., with which the MSS. have been compared. Although there are many variants in readings and in arrangement, yet they can be grouped together. The division into Sedarim in the second MS. of the Tanḥuma is so pronounced that I have attached a full list of them, comparing them with the Sedarim in the *Shem Ṭob* Bible and the Damascus Pentateuch. With our present material this list could be greatly enlarged, especially availing ourselves of the Scrolls, MSS. No. 744 (Cat., p. 554), No. 742 (Cat., p. 556), and No. 743 (Cat., p. 557). These Scrolls mark the Sedarim with a final Nun just as it is done in some places by *R. Shem Ṭob* in his Codex. It must be pointed out here that the system of Sedarim partly agrees with the usual Triennial Cycle. A fuller investigation of these lists might enlighten us on this important and interesting problem. The Catalogue gives descriptions of some of the Yemenite Midrashim, not so fully treated in other catalogues, for instance, the Midrash appended to the Midrash Haḥefes, MS. No. 262 (Cat., p. 52), which contains a number of genuine and pseudepigraph Aggadoth, unknown from other sources. Of a similar type is the Midrash Haṣṭariyyoth in Arabic, which furnishes, besides plenty of Midrashic material, also many extracts from philosophical writings (MS. No. 1014, Cat., pp. 654-9). Owing to the great importance of the *Yalkuṭ Talmud Torah* by *Jacob b. Hananel of Sicily* as a literary source for Midrashim, a full account of thirty works used for Genesis by the compiler is given (MS. No. 783, Cat., pp. 623-42). Some smaller and bigger Midrashim are embodied in the Miscellanies. The reader will find them enumerated in the Index of Books in alphabetical order, under the catchword 'Midrash'. This list comprises also all quotations from, and references to, various Midrashim mentioned in the MSS.

Fuller descriptions have been accorded to works which are either unique or only imperfectly known from other sources. To the former belongs the Tosafistic commentary on the Pentateuch—*Sefer Moshab Zeḥenim* (MS. No. 409, Cat., pp. 75-81)—where 143 authors and works are excerpted or mentioned. There are, further, several commentaries on some books of the Bible (e.g. MS. No. 559, Cat., p. 81; MS. No. 560, Cat., p. 83) which contribute valuable material to the history of education and religious life in different periods. The author's name is unknown, but his date may be fixed as the fourteenth century (the last century before the expulsion of the Jews in Spain). To this group belong also a commentary on the Passover Haggadah, MS. No. 561 (Cat., p. 305); a commentary on Aboth, MS. No. 562 (Cat., p. 94); and a mystical commentary on the prayer-book, MS. No. 563 (Cat., p. 304), all by the same author. Another Bible commentary has the title of *דורש רשומות*; it is older than the previously-mentioned commentaries, and its author is also unknown (MS. No. 701, Cat., p. 660). The latest authorities mentioned in it are *R. Jonah Gerondi* and *R. Jacob Anafoli*. With the second group may be reckoned the *בענת רזא*, which, although published several times, yet, owing to new material contained in the MS., needed a fuller treatment (MS. No. 1066, Cat., pp. 1097-1106). Through this MS. several names of scholars are

brought to light which up till now have not been mentioned in learned works. A MS. of *Rashi's* commentary on the Latter Prophets and the Hagiographa is full of new material for the study of *Rashi's* contributions to the understanding of the Bible, but owing to its wealth of information and variants, I was not able to give a more detailed description of it.

*Talmud
and
Halakhah.*

(IV) From Midrash and Exegesis, Sermons and Homilies, treated in this Catalogue, we turn now to Section 'C', Talmud and Halakhah. Here I describe first of all texts of the Mishnah and both Talmuds and also commentaries on the Mishnah, of which special mention should be made of *Maimonides'* Arabic autograph commentary on Mo'ed and Nashim (MS. No. 72, Cat., p. 92, and MS. No. 73, Cat., p. 93). Texts of the Babylonian and Palestinian Talmuds are preserved either in fragments or in books. An example of a book containing the Babylonian text is Tractate Pesahim in a Spanish square and cursive hand of the fourteenth or fifteenth century (MS. No. 594, Cat., p. 98). Unique is a commentary on the Palestinian Talmud Seder Zera'im by *Moses ibn Habib*, which is important for the readings of this work (MS. No. 592, Cat., pp. 104-6). Equally unique is a commentary on the Sifre, which is bound together with a work of *R. Hillel b. Eliakim of Greece* on the Sifre. The author must have been a countryman of *R. Hillel b. Eliakim of Greece* (MS. No. 598, Cat., p. 106). This commentary is valuable for the different readings of the Sifre which are based on MSS. which had been at the disposal of the author. Talmud commentators are: *Rashi* on Beṣah, *Isaiah di Trani the Elder* on Tosafoth and on Ḥullin, *Yom Ṭob b. Abraham of Seville* on Baba Meṣi'a, Kethubboth, and Mo'ed Qaṭan, *Nahmanides* on various Tractates, *R. Nissim b. Reuben Gerondi* on Pesahim and Mo'ed Qaṭan, and an unknown author, the compiler of Tosafoth Nazir, most probably the original Tosafoth Evreux, *Menaḥem b. Solomon Meiri* (MS. No. 1027, Cat., p. 710, v. however, Cat., p. 1080), &c. Most of these have been fully described, and Halakhic books and commentaries, authors and writers mentioned in them, have been duly registered. The reader will find elaborate extracts and descriptions of such Halakhic codes as the Sheiltoth of *R. Aḥai Gaon*, the Aramaic Halakhoth Pesuḳoth, and Alfasi. The Shulḥan 'Arukh of *R. Joseph Qaro* with the Glosses of *R. Moses Isserles* have been briefly treated. Although formally the Sheiltoth could have been incorporated in the previous section, they were made to head this group because of their Halakhic nature and codifying tendency. The Aramaic Halakhoth Pesuḳoth have been compared with the Hebrew הלכות פסוקות or הלכות רא, ed. Schlossberg, on the one side, and with the Aramaic portions of the Halakhoth Gedoloth, ed. Hildesheimer, on the other. As a result of my investigations it may be established that the Halakhoth Pesuḳoth in the Aramaic original have been used as a primary source by the author of the Halakhoth Gedoloth. This is corroborated by many examples. Important commentaries are based on the Halakhic Code of *Alfasi*. Unique is a commentary on *Alfasi's* Code on Ḥullin (MS. No. 1062, Cat., p. 1081), written by a Yemenite scholar of the twelfth century who is, as far as my knowledge goes, the first known writer hailing from Yemen. This author was a pupil of *Isaac b. Samuel Hasefardi* of Egypt, also known under the name of *el-Kinzi*, who had literary communications with the Jews in Yemen.

This explains also the fact that the author of the Midrash el-Şiani, *R. Abraham b. Solomon*, used *Isaac b. Samuel's* Bible commentaries, which must have travelled from Egypt to Yemen (v. Cat., pp. 58–9, where a full list of quotations is given). Other important works connected with the Alfasi are the Mordecai and the commentaries of *Jonathan b. David Hakkohen of Lunel*, *Menaḥem b. Solomon Meiri*, and *Simeon b. Şemaḥ Duran*. *Maimonides' Yad Haḥazaqah* is commented on by various Yemenite writers, some of whom were not previously known.

Special attention may be drawn here to Halakhoth in versified form. *Judah Khaalāş* versified a number of Halakhoth, which are preserved in MS. No. 684 (Cat., p. 718) and MS. No. 688 (Cat., p. 749). The former bears the title שטע שלמה, and is to be found in print in זבחי אלהים הלבוח שחיטה ובריקה עם כל דיניהם, compiled by Levy b. Joseph Asulin, Tunis 1906, ff. 292 b–300 a. The latter is provided with a commentary by the poet's grandson, and from the introduction one may learn the title, namely, אלהי המגן. Another work of a similar type is the versified form of the Rules of Sheḥiṭah by *David b. Aaron ibn Ḥasin* (MS. No. 965, Cat., p. 755).

Besides these Halakhic codes and the commentaries attached to them, the Catalogue describes MSS. of the *Shibbale Halleḳeṭ* by *Zedekiah b. Abraham Harofe*, the *Sefer Haparnas* by *Moses of Rothenburg*, the 'Iṭṭur by *Isaac b. Abbamari* of Marseilles, and the *Pesaḳim* of *Isaiah di Ṭrani II*. Of smaller sections of the Halakhah which found codifiers, I mention here the Rules of Sheḥiṭah by *R. Judah b. Benjamin* of Rome (MS. No. 924, Cat., p. 718), the סדר הגט (MS. No. 1032, Cat., p. 759), and סקור חיים (MS. No. 932, Cat., p. 757). It would be too much to enumerate here the various Halakhic compendia concerning the Rules of Sheḥiṭah, Ṭerefoth, and kindred subjects written by different authors of different countries, e.g. Yemen, Maghreb, Italy, Persia, and the Balkans. The reader will find them fully registered in the Index of Works. In this section are included Halakhic works enumerating the Biblical precepts which combine the Halakhoth contained in them, e.g. the Book of Precepts (ספר המצות) of *Maimonides*, and the 'Ammude Golah. The last item in this section is devoted to the literature of the *Responsa*, for instance, the *Responsa* of the Babylonian Geonim; of *Isaac Alfasi*, *Joseph ibn Migash*; *Yahya b. Joseph b. Şaleḥ* of Şan'a, *Şadqah Ḥuşein* of Baghdad; *Simeon b. Şemaḥ Duran*, *Abraham ibn Ṭawwa*, and *Joseph b. Abraham Sasportas* of Maghreb.

(V) Section 'D' contains liturgical MSS. which are described according to their *Liturgy*. different rites. The rites are: (1) Aleppo; (2) Algiers; (3) Ashkenazi or German; (4) AFM (i.e. Asti, Fossano, and Moncalvi); (5) Avignon; (6) Baghdad; (7) Bene Israel; (8) Carpentras; (9) Catalanian; (10) Cochín; (11) Constantine; (12) Corfu; (13) Egyptian; (14) Italian; (15) Karaite; (16) North African (Morocco); (17) Persian; (18) Roman; (19) Sefardi or Spanish; (20) Tlemcen; (21) Tunis; (22) Turkish; (23) Viṭry; and (24) Yemen. These 24 different rites are represented by several MSS., which show the relation of the different rites to one another, and also the development and changes within the same rite. Some examples and illustrations will be given later on in the course of this Introduction. This liturgical collection comprises in the first instance full prayer-books or Maḥazorim for the whole

year. They are styled by different names, varying according to rites and countries. Such are: Seder 'Tefilloth, el-Jame', Maḥazor, Tikhlal, Siddur Gadol, &c. Then there are collections of liturgical hymns and poems embodied in collections styled Pizmonim, Ḳerobaş, Neshid, Shiroth Wethishbaḥoth, &c. A third group of liturgical compositions focus around some local customs.

I have endeavoured here, as well as in other parts of the Catalogue, to give a faithful account of these various rites. The liturgical hymns and poems in most MSS. are fully described, giving the headings and first words of the poems with their acrostics. The indexes of poets and of poems respectively will show the valuable material which can be acquired from the many details hidden in these MSS. Apart from the fact that the number of poems by well-known poets has been greatly increased, several new poets whose names were up till now entirely unknown, are now being introduced into the history of Jewish literature. Just as it was necessary in all previous sections to search carefully for the names of scholars and teachers mentioned in Masoretic, exegetical, and Halakhic works, so it was imperative to catalogue each acrostic found in these liturgical MSS. in order that the register of liturgical poets and writers should become as complete as possible. In order to do so, liturgical MSS. of various rites and different countries had to be examined. Such an investigation confirms the assertion that each rite has had its local poets, e.g. Aleppo, Baghdadian, Cochin, &c.; yet the individual rites show among themselves many close connexions and inner relations. For instance, some poems will be found in MSS. representing the Spanish rite and rites which are closely connected with it, but are missing in the Ashkenazi or Italian rite. A few examples will illustrate this. The poem *אבן ברוך פונה מיוקרת אבן* by *Solomon ibn Gabirol*, is represented in the Sefardi, Aleppo, Maghrebi, and Tlemcen rites. The poem *אגדלך אלהי כל נשמה* by *Abraham ibn Ezra*, recurs in the Catalanian, Old Roman, Algiers, Constantine, Tlemcen, and Yemenite rites. The poem *ארון עולם אשר מלך* occurs in MSS. of the Sefardi, Baghdadian, Cochin, Algiers, and Yemenite rite, as well as in the Old Roman rite. One may doubt whether it was originally in the German rite at all, since the Augsburg edition of the Maḥazor (1536) does not have it. Another instance is the *Bakḳashah of Judah Hallevy*, *ה' נגד כל תאווי ואם לא*, which is contained in most of the Sefardi rites and in the Catalanian rite, and which found its way into the rites of Carpentras, Baghdad, Algiers, Constantine, Tlemcen, and Yemen. It is remarkable that the poems used in the Franco-German rite, e.g. Ashkenazi and Viṭry, have no parallels in any of the other rites. A similar thing will be experienced by closely examining the names of the poets. It will be observed that certain names recur in groups related to one another, e.g. Sefardi, North African, Baghdadian, &c. A full study of the indexes will bear out these observations.

I will now indicate briefly the specialities of the individual rites as described in the Catalogue.

Aleppo.

(1) Aleppo is represented by collections of liturgical poems arranged under special headings, like *ראצור*, *ערוכאר*, &c. According to a remark of Solomon Rosanes in *שירי ישראל בארץ הקדם*, Stamboul 1921, p. 2, all these designations are based on Arabic-Persian-Turkish names, either of provinces or cities, or rulers and singers

of Persia, e.g. אצפנה (spelt in different ways) after the name of the Persian town Ispahan; תגאז, after Hejaz in the south of Arabia; בוטיליק, after a beloved slave of the Arab prince Shimad; חוסיני, after the Persian sheikh Husein Biadur, called 'Abd el-Ghazi; אושאק means in Persian the beloved; עגם, which means Persia; and to which I may add איראק, i.e. Mesopotamia. It is to be observed further that these more recent names replaced the older ones, like מחרך, פומון, קיקלר, and עסטריוחא which are to be found in MSS. originating from Avignon, Carpentras, North Africa, and Spain. The Algerian liturgist, *Nehorai b. Se'adyah Azobib*, admits that the meaning of these terms is not known to him. Some see in them the names of singing-birds, others think that פומון designates a song of a certain bird. There is a third view that they represent Arabic names of special songs (v. חכמת מסכן, Livorno 1772, f. 2 a).

These collections of songs are especially useful for furnishing new material about the local history of the places of their origin. Thus we are able to derive some new, hitherto unknown details for the history of the Jews in Aleppo. We learn in one poem about the rebuilding of a synagogue which was destroyed by an earthquake, and whose re-dedication took place in the year 1824 (v. Cat., p. 209). One version gives a full list of local benefactors, who by gifts and work contributed to the restoration of this place of worship (v. Cat., p. 805). One of these, *Elijah*, a communal leader of Aleppo Jewry, merited a special poem by the local poet *Abraham Sittehon*, a member of a famous Eastern family. The latter composed several poems in honour of the Synagogue of Ezra in Tedif (v. about this my article The History of the Jews in Basra, *JQR.*, NS., xvii [1927], p. 410, and *ibid.*, xviii [1928], p. 55). Attention may be drawn to the Aleppo edition, 1826, of the שערי קדושה, a Kabbalistic moralistic work by *Hayyeem Viṭal*, which has got on the title-page the following manuscript note: קודש לבה"ך תדיף יעא הקדיש אותו (= המשכיל נבון וחכם) כהר יוסף שלם היו ע"ע מור אביו הג' אהרן משה שלם תנצב"ה יהי בתי בנסיוח עתיקים בארץ (v. further, S. Krauss, *ירושלם*, dedicated to the memory of A. M. Luncz, Jerusalem 1928, p. 238). For the custom of dedicating books or MSS. to synagogues or colleges, v. this Introduction, p. xlvi. The Aleppo rite is further interesting and important for its liturgical connexion with the liturgies of Baghdad, Persia, and Yemen, as pointed out in my article בואי חימן, *Hazofeh*, viii (1924), pp. 312 ff., and further on in the course of this Introduction.

(2) Next comes the rite of Algiers. The liturgies of Algiers are known under various titles, e.g. מחזור קטן, מחזור קטן, סדר תפלות, סדר הפרשיות, ספר הפרשיות, and קרובץ. The fullest of these prayer-books represents the rite of the synagogue named after *Nehorai b. Se'adyah Azobib* (MS. No. 972, Cat., p. 772). This Maḥazor shows some special features, such as the names of liturgical writers not to be found in other rites, e.g. *Abraham b. Jacob Tawwa*, *Se'adyah Zrafah*, and also further, an interesting השכבה for the worthies and martyrs of North Africa. The wording of the השכבה differs from that of all the other rites, and begins הנותן אל החסידים מהליכים בין העומדים. A favourite poet of this rite is *Moses b. Jacob ibn Ezra*. The various MSS. show clearly the comparative changes in the liturgy of the Algerian Jews. Whilst the Hashkabah of the חכמת מסכן begins with the words נפשו ושביקת עיין (Cat., p. 778,

Algiers.

and ספר מחזור קטן, Livorno 1886, p. 418), the Nehorai Synagogue has an entirely different form of this memorial prayer. The conservative attitude of the Algerian Jews is manifested by the prescriptions of using certain Scrolls written by their old renowned Rabbis, namely *Isaac b. Sheshath* and *Solomon b. Simeon ibn Duran*. Finally, a reference should be made to a special feature of this rite, namely the Purim of Edom, celebrated by the Jews of Algiers on the 4th of Marḥeshwan, in memory of a miraculous escape in the year 1542. The order of this service contains a number of poems by *Abraham b. Jacob Ṭawwa*, *Moses b. Meir ibn el-Ṣebi*, and *Abraham b. Solomon Ṣarfathi*, who lived at that time.

Ashkenazi. (3) The Ashkenazi rite is represented by eight MSS., some of them illuminated.

A. F. M. (4) The rite used by the three congregations known under the abbreviation א"מ"ם; i.e. Asti, Fossano, and Moncalvi, is represented by one MS. of the eighteenth century, and was called, by a late owner, המחזור עם הקונטריוניו. This rite, which never appeared in print, is very similar to the Ashkenazi rite.

Avignon. (5) Though the Avignon rite is represented by comparatively late MSS., written in the seventeenth century, yet they reveal a particular type of liturgy which requires special attention. Here may be pointed out that this rite contains a number of liturgical compositions by *Isaac b. Judah ibn Ghayyat*, *Abraham ibn Ezra*, *Isaac b. Zerakhiah Gerondi Hallevy*, *Isaac b. Judah b. Nethanel*, *Abun b. Saul*, &c., and also by a local poet, *Israel b. Joseph Kāslari*. On the whole the Avignon rite agrees with that of Carpentras. The prayer book for the New Year's service according to the rite of Avignon served also the purpose of a record for entries of communal interest. This MS., No. 278 (Cat., p. 218), contains an entry signed by the Rabbi and Parnasim of Avignon, dated 1737, about a testimony concerning the virgin *Bilo de Carcassone*, daughter of *Joseph de Carcassone*.

Among other interesting features of this rite are, first of all, the poem ה'כ"ח אבא הלכות סוכה by a poet *Isaac* who lived about 1218 C.E., in which one of the strophes reads:

ילירי איתנים מארם נהרים
 צלי אפרוש עליכם ואולך צריכים אחורים
 חוק גלותכם אם נשלם אלף ומאה וחמשים וש[י]רים
 לשנה הבאה בירושלים

The date in this strophe must refer to the reckoning after the Destruction of the Temple, and consequently coincides with the year 1218. It is interesting that the Algerian rite (Cat., p. 791) copied the same strophe, yet with a different date, namely (1418=) אלף ושלוש מאות וחמשים שנים ושירים. (This strophe is read by the Ḥazzan on the first day of Passover during the Afternoon Service.) It is further noteworthy that the printed editions preserve again a different date, namely 1500. This is an instructive example of the changes in dates made by copyists and printers. By the way, we also learn that the Algerian rite has poems in common with that of Avignon. Secondly, this rite has a special prayer for the Pope and his officials (v. Cat., p. 833). This is due to the Pope's connexion with this city. Finally, it is remarkable that there should be such great resemblances between the Avignon rite on the one side and those of the Yemenite and Aleppo rites on the other, as pointed out in the Catalogue, p. 833.

(6) The rite of Baghdad is of special interest for the history of Jewish *Baghdad*. liturgy. The full prayer-books described in this Catalogue are of a more recent date, and clearly show late influences. Yet, there can be no doubt that old remnants of the original Baghdadian liturgy of the Geonic period are still preserved. Thus, the statement made on p. 225 of this Catalogue that the prayer מרכב עבריכון was introduced from the Aleppo rite into that of Baghdad by the Ḥazzan of the Great Synagogue, *Sason Mordecai Moses*, has to be corrected, as MS. No. 1144 (Cat., p. 963), representing the Persian rite, which may be identical with the old rite of Baghdad written in the fifteenth or sixteenth century, has the same piece in the Prayer for Ṭal (v. Addenda and Corrigenda to p. 225, on p. lv f.). Of Geonic origin may also be parts of the special liturgy used by some members of the Şlat Farḥah at Baghdad on the second night of New Year, preserved in copies of the עקרת יצחק. Further, the אמרו רבותינו and ומיין in the order of the Passover Haggadah, are remnants of the ancient Baghdad rite. The latter features of the liturgy Baghdad has in common with Aleppo, Persia, and Yemen. This raises important problems of comparative liturgy, which were dealt with by me in *Hazofeh*, vol. vii (1924), pp. 313-315. The Jews of Baghdad have other collections of poems similar to those described above among the characteristic features of the Aleppo liturgy. We find here the same headings as there. Further, local poets like *Sliman b. David Ma'tuḳ*, *Şaleḥ Maşliyyah*, and others, figure here next to known and unknown Eastern and Western poets. Here also, some poems preserve historical reminiscences, for instance the poem beginning סבבנו גיט by *Sliman b. David Ma'tuḳ* (Cat., p. 241), which, according to tradition, refers to the writer's troubles with the Turkish authorities. Many poems written in honour of Baghdadian notables and scholars of the second half of the eighteenth century, enrich our knowledge of the history of the Jews in Baghdad. Another group of poems tells us much about the history of the New Synagogue and the Nesiim in Baghdad.

(7) The liturgy of the Bene Israel is in itself not of special interest, since *Bene Israel* it does not represent an original rite. It was borrowed from other sources, especially from the Sefardi rite. Nevertheless it deserves closer attention, owing to some quaint and remarkable features. Their liturgical MSS. reveal some rather characteristic expressions of the religious opinions and usages in vogue among the Bene Israel (v. Cat., p. 249 ff.) among which may be mentioned the ritual called Hattarath Nedarim as used by the Bene Israel community in Bombay. It may be added that these MSS. are provided with Marathi rubrics. In this language and script there has been printed a considerable literature by members of this section. A bibliography of these Marathi, Hebrew-Marathi, and English-Marathi works of Jewish interest has not yet been compiled.

(8) In spite of the many liturgical features which Avignon shares with the rite of *Carpentras* Carpentras, it seems necessary to divide liturgical MSS. of Carpentras from those of Avignon, for two reasons. First of all the Carpentras MSS. show a marked tendency to relegate the poetical additions to the end of the 'Amidah, objecting to their insertion into the prayers (v. Cat., p. 254). Secondly, there are poets and poems in the Carpentras rite which are not to be found in that of Avignon, and *vice versa*.

- Catalonia.* (9) The numerous marginal notes throughout my copy of the printed Maḥazor Catalonia (Salonica 1526) justify my making an exception and including this Maḥazor among my MSS.
- Cochin.* (10) Cochin is represented by several MSS. First have been described MSS. containing the whole prayer-book of the Jews of Cochin, and then MSS. containing some smaller occasional prayers, such as the daily 'Amidah, the Ḳaddish, Seliḥoth, Abinu Malkenu, *Judah Hallevy's* Mi Khamokhah, *Ibn Gabirol's* Azharoth, and the Prayer for the Royal Family. Some of these have got Malabari translations. The Cochin Jews preserved a number of collections of occasional prayers, liturgical poems, and hymns, similar to those of the Aleppo and Baghdad Jews. Besides, they have got many poetical productions of local poets, e.g. by *David Castiel*, *Levy b. Moses Beliliah*, *Nehemiah b. Abraham Moṭa*, and others. Some special Cochin customs are pointed out and dealt with in the Catalogue on p. 265. Of historical interest may be the poem beginning נאמר שירה בשירים, which was written by a Spanish refugee in Cochin (Cat., p. 266). Some poems are in Ladino (Cat., p. 267, Nos. 62 and 22). A quaint poem by *Levy b. David Beliliah* enumerates in poetical form the dates on which Taḥanun is not said (Cat., p. 268, No. 113). The Jews of Cochin have an insertion in the מגן אבות for Friday evening which seems to be unique (Ibid., No. 93). Further it has to be pointed out that the Cochin Jews preserved an old form of the Hashkabah which begins with the words דוכרן טוב וניחח נפשחא (Cat., p. 258). Here may be added that the Cochin rite also knew the prayer ניחוח טוב וניחח נפשחא, which is very much like the one to be found in the liturgy of the Algerian Jews (v. above, Introduction, p. xxix, and also my remark in the *JQR.*, NS., vol. xxi. [1930], p. 105).
- Constantine.* (11) The next rite described is that of Constantine. It is represented by five MSS., and belongs to the Sefardi group, but with some local colouring. The Hashkabah is similar to that of the Jews in the neighbouring Algiers, with the beginning מנוחה נכונה בשיבה עלינוה. All these MSS. are confined to the liturgy of the New Year and the Day of Atonement.
- Corfu.* (12) The Corfu rite is represented by one MS. containing the prayer-book for Passover. This rite shows striking resemblances to the old Roman rite. The ordinary prayers of the Corfu Jews are of special interest for students of Jewish liturgy as may be seen from the comparisons pointed out on p. 853 of this Catalogue.
- Egypt.* (13) Under the heading 'Egypt', mostly Genizah fragments are described, which may belong to different rites, e.g. to Minhagh Miṣrayim, Palestinian rite, and Sefardi rite. With the version of the ברוך שאמר in MS. No. 218 (Cat., p. 271), cf. also the Corfu Maḥazor (Cat., p. 853) where an alphabetical ברוך שאמר is to be found, v. also the Yemenite versions of the ברוך שאמר as given in my article אגרות עתיקות מתימן, Frankfort-M. 1924, p. 3 f. and p. 28 (reprinted from the Jahrbuch der Jüdisch-Literarischen Gesellschaft, vol. xvi).
- Italy.* (14) The Italian rite has three MSS. in this collection. One (MS. No. 408, Cat., p. 274) contains prayers for special occasions, among them prayers by *Nahmanides* for travellers and for the dying, and a תפלת הדרך which is ascribed to *Abigedor Kohen Sedek*, a German authority, whose literary works were well known and freely

copied in Italy. Another MS. contains liturgical hymns among which two poems are in Hebrew-Italian (Cat., p. 854, Nos. 12 and 13), and elegies for the martyrs of Ancona (Cat., p. 855). The third is a booklet containing prayers for women, with rules in Italian (*ibid.*).

(15) Karaite liturgy is represented by three items, all of them in a fragmentary *Karaite*. state. The fullest is No. 226 (Cat., p. 275), containing elegies for the Ninth of Ab, with the Hashkabah, which is called by the Karaites אלתרחים.

(16) Several MSS. represent the liturgy of the Jews in North Africa ^{North Africa} (Morocco). Some of the elegies preserve the memories of persecutions and ex- (^{Morocco}). pulsions of the Jews in Spain and Portugal, like the elegy אבינו הגמול הזה קיינו חשך (Cat., p. 857, No. 29), יום מאורי יום מאורי חשך (Cat., p. 858, Nos. 60 and 99, and p. 860, No. 16), and גלות ספרד בכל לבבכם ברנו נא שם אלהים (Cat., p. 858, No. 79, also *JQR.*, NS., vol. xxi [1930], p. 104). These MSS. enlarge our onomasticon of liturgical writers by several new names. Such are: *Abraham b. Musa, Anahori, David Seriro, Ḥayyeem Toledano, Jacob b. Joseph el-Maleh, Jacob b. Moses Iddehhan, Jacob b. Jekutiel, Jacob b. Reuben ibn Ṣur, Meir de Vidas, Moses Iddehhan, Immanuel Seriro, Shalom ibn Ṣur*, and many others. The Jews of North Africa possess liturgical collections, which are arranged in divisions similar to those in the Aleppo and Baghdad Diwans, yet under different Arabic headings, e.g. טבע אלמטום, אמתהלל ביהאין, &c. Besides the poems in Hebrew, there are many in Arabic and some in Spanish. Some poems reflect a local custom among North African Jews of accompanying the bridegroom when ascending to the Reading of the Law on the Sabbaths before and after his wedding with songs and poems. Various poems also record that a similar honour was done to a father of a new-born child, and of a Bar Miṣwah boy proceeding to read the Law. These poems are classified according to Hebrew personal names in alphabetical order. It is interesting that two of these poems are composed in honour of *Sir Moses Montefiore* (Cat., p. 872, col. 1, Nos. 11 and 12). Of historical importance are the poems catalogued on p. 893, No. 26, and No. 31, respectively. The first, by *Isaac b. David el-Ashkar*, commemorates the assembly of the Jews in el-Mechouar, and the other by *Samuel 'Atiyya* describes the mischief done by a self-appointed ruler who, followed by the Arabs, rose against the Turkish government. It is certain that the latter poet was a native of Asia Minor, but it can be proved from other sources as well that the North African Jews borrowed poetical and liturgical compositions from the Jews of Aleppo, Damascus, &c. This fact is confirmed by Elijah Guedj, the editor of the poetical collection שירי זמרה, Algiers (in which the title-page is dated 1889 ולשמך אומרה, while the wrapper bears the date 1892, viz. רנה וישועה), who says ספר שירי זמרה ראה זה חדש ממש אשר לא היה לעולמים. שירה חדשה שבחו גאוני"ם והמה היו בכחובים. מרבני וגאוני העיר רבתי עם עי"ת ארם צובה יע"א חלקם בהחיים. As a further proof for this observation attention may be drawn to the fact that in the North African rite the long Ḳiddush for the Seder of Passover is to be found, which raises a most interesting liturgical question, and throws light on the relations existing between the rite of North Africa and the rites of Aleppo, Yemen, and Persia. Finally, an elaborate commentary on the Prayer Book by an early writer of Der'a may be mentioned here (MS. No. 921, Cat., p. 894). The North African Jews have

their special Purim, or Nes Ma'arab, just as the Algerian Jews celebrate their Purim Edom (v. above, Introduction, p. xxx), or the Baghdadian Jews their Nes Ṭahmas (v. Cat., pp. 476-7).

Persia.

(17) The importance of Persian liturgical MSS. has often been emphasized and is fully confirmed by the few Persian MSS. described in the Catalogue. These Persian MSS. raise the question as to the relation between the liturgy of Yemen and Persia. There are pronounced resemblances between the two. First of all in the use made of *Se'adyah Gaon's* הושענות and other prayers, e.g. Selihoth. Further, liturgical compositions of certain poets, while not found in any other rite, are common to the rites of both Persia and Yemen, e.g. *David b. Anram, Daniel b. Piuvi*, *Isaac b. Kafion, Yeshu'ah b. Jacob, Maṣsur, Moses b. Katir, Moses b. Ṣemaḥ, Sahlul, Se'adyah b. Ya'beṣ b. Se'adyah, Se'adyah b. Ma'sud, Se'adyah b. 'Awad, Sa'id b. Merḥab* (i.e. *Japheth*), and *Tamim b. Joseph*. Thirdly, the Yemenite קרושה is almost identical with that of Persia, as will be shown in the next paragraph. Because of these similarities, it is difficult to decide to which of these two rites MS. No. 1143 belongs. It is written in a Persian hand. At first therefore it might be taken for a Prayer Book of the Yemenite rite written by a Persian copyist. Yet, in spite of this consideration I am inclined to classify this Siddur with the old Persian rite. I am guided by the following facts. First of all in MS. No. 1143, p. 206, the direction is given in Arabic פִּי אֶלְבְּרָכוֹת עֲנֵנָא מִן אֶלְאֶעֱל עֲנֵנָא, v. however, the Yemenite בְּלַעְגְּמִי אוֹ בְּלַעְרְבִי אוֹ בְּלַעְרְבִי תְּכַלְאֵל, MS. Sassoon, No. 1164, p. 331, where the same direction is given, but the reference to the Persian language is omitted.¹ Secondly, in the former MS. (No. 1143) the heading of the Arabic paraphrase of the Scroll of the Hasmoneans refers to רַב אֶלְרֹוּלָה, a title peculiar to Persian officials (v. Cat., p. 3 ff., and p. 1045), and not to be found among Yemenites. Thirdly, the wording of the prayers is different from the corresponding text of the Yemenite rite in spite of the many similarities and resemblances between them, as pointed out on pp. 960, 962-4 of the Catalogue.

Of course, the question could be raised, whether these MSS. represent the rite of Aleppo, since the rite shown by the Persian MSS. agrees to a great extent with the Aleppo Siddur. The examples given in the Catalogue, p. 960, can now be supplemented by an interesting detail, which shows that the wording of the קרושה in the Persian rite agrees with the rite of Aleppo, whilst it differs from all the other rites known to us, with the exception of that of Yemen. The קרושה for the daily 'Amidah, as well as for Sabbaths and Festivals in the Persian rite, reads: נִקְרִישׁךְ וְנִעְרִיצְךָ וְנִשְׁלַשׁ לְךָ קְרוּשָׁה מְשֻׁלֶּשֶׁת כְּדָבָר שְׁנֵאמַר עַל יְדֵי נְבִיאֲךָ וְקָרָא זֶה אֵל זֶה וְאָמַר קְרוּשׁ קְרוּשׁ קְרוּשׁ יְיָ צְבָאוֹת מֵלֵא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: כְּבוֹדוֹ וְגִדְלוֹ מֵלֵא עוֹלָם כּוֹלוֹ וּמִשְׁרָתוֹ שׂוֹאֲלִים זֶה לְזֶה אֵיזָה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ: מִשְׁבָּחִים וְאֹמְרִים בְּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: מִמְּקוֹמְךָ מִלְכִּינוֹ תּוֹפִיעַ וְתַחְנִשׂא וְתַמְלוֹךְ עֲלֵינוּ כִּי מִחִים אָנוּ לְךָ מְתֵי תַמְלוֹךְ בְּצִיּוֹן בְּקִרְבֵּנוֹ וּבִימֵינוֹ: תִּשְׁכַּחן תַּתְּגַרֵּל וְתַחְקֹדֶשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עֵירֶךָ לְדוֹר וָדוֹר וְלִנְעָנָה נְעָחִים וְעֵינֵינוּ תְּרַאֲיֵנָה בְּמַלְכוּת עוֹנֶךָ כְּדָבָר הָאָמוּר בְּשִׁירֵי קְדִשְׁךָ עַל יְדֵי דוֹד עֲבֹדְךָ מִשִּׁיחַ צְדָרְךָ (MS. No. 1143, p. 29). The same קרושה is to be found in

¹ MS. No. 1164 is not described in the Catalogue. According to the colophon it was written on the 3rd of Elul, 1965 Sel. (= 1654) in Dar 'Omar on behalf of *Solomon b. Joseph Hakkohen*, by the scribe *Se'adyah b. Me'oded b. Se'adyah b. Joseph*.

a fragment of another Persian Siddur (MS. No. 1045, p. 1, Cat., p. 897). The Aleppo Siddur, 2nd ed., pt. 1, f. 32 b agrees with this text with some slight variants and additions. The text reads: נקדישך וכו' משולשת וכן כתוב על יד ישעיהו נביאך וקרא וכו' מלא עולם ומשרתיו וכו' כבודו להעריצו לעומתם משבחים וכו' תופיע ותמלך עלינו בחסד וברחמים כי מחכים אנו לישעך מתי תמלך ותבנה ציון בקרוב בחיינו במהרה בימינו למענך עשה ולא למעננו ולמען בריתך עם ישיני חברון אבותינו חשבון וכו' בתוך מקהלות ירושלם עירך לעדי עד ולדורי נקדישך ונעריצך כנועם שיה סוד שרפי קרש קרושה. If we compare now the Yemenite ritual, we will find there that the Yemenite קרושה is almost identical with the Persian rite. The only difference is that the Yemenite קרושה is introduced with the words קרש שרפי קרש קרושה. *Maimonides'* version agrees with the Yemenite rite. Presumably all four depend on *Se'adyah's* Siddur.

(18) Full descriptions of Prayer Books according to the Roman Rite show *Rome.* that this rite differed in details as well as in general from all the other rites. It preserved the ברכות מאה which is a significant feature of old Geonic Prayer Books. Further we learn that the הכל יודך, as established in the Sefardi as well as in the German rite in the service for Sabbath-morning, was not yet a permanent fixture in the Old Roman rite (v. Cat., p. 279). The rite has liturgical compositions by many local poets, for instance, *Joab of Beth-El* and *Joab b. Yehiel of Rome.* Here we find some of *Ḳalir's* elegies and hymns, one of them with additions by a local poet, *Daniel of Monte Alcino* (v. Cat., p. 281). Similarly a fourth strophe was added to a poem of *Abraham ibn Ezra* by *Solomon b. Isaac Gerondi* in 1363 (*ibid.*). A special fast-day service held on Thursday, the 21st of Siwan, 1321, in Rome, on the occasion of the visit of the communal deputies to the Vatican, is fully given. The Roman Maḥazor contains also Halakhic works, a grammatical treatise by *Moses Ḳimhi*, and an ethical writing by *Abigedor Kohen Ṣedek.* The entries supply welcome material for the history of the Jews in Rome.

(19) The Sefardi rite is represented by a Prayer Book of the early fifteenth *Sefarad.* century (MS. No. 59, Cat., p. 298), for week-days and the eve of Sabbath, further, a Maḥazor of the fourteenth century (MS. No. 24, Cat., p. 299), and another Prayer Book of the same century (MS. No. 491, Cat., p. 300 ff.). The former (MS. No. 24) is interesting on account of a special blessing for celebrations of a wedding between a widow and a widower, and also for weddings of slaves, both of which seem to be unique. The latter MS. has for the afternoon service of the Ninth of Ab, instead of the usual Haḥarar from the Prophet Isaiah, the Haḥarar שובה ישראל (v. Cat., p. 301). *Issachar b. Mordecai ibn Susan* informs us in the name of R. Jeshu'ah, the Dayyan of the Maghrebi community in Safed, that the Maghrebis there read no Haḥarar on fast-days except in the morning service of the Ninth of Ab (v. *ibid.*). It may be mentioned here that a Spanish translation written in Latin script, of the Maḥazor for New Year and the Day of Atonement, was most probably used by the Marranos (MS. No. 439, Cat., p. 305).

(20) The rite of Tlemcen is represented by four MSS. Two of them contain *Tlemcen.* the Maḥazor for the New Year and the Day of Atonement, and the other two are collections of poems. The Maḥazor supplies liturgical compositions by *Abraham ibn Ezra*, *Judah Hallevy*, *Moses ibn Ezra*, *Solomon ibn Gabirol*, &c. Favourite poets in this rite are *Isaac b. Zerachiah Hallevy Gerondi* and *Isaac b. Judah Gerondi.*

Joseph b. Isaac and *Isaac b. Judah Ghayyat* are also represented by a few poems. On the whole, the rite of Tlemcen can be grouped with the Sefardi rite. The poetic collections have, besides material known from other sources, also some new poems of which some have local colouring (Cat., pp. 910-11).

- Tunis.* (21) Here a Prayer Book for the New Year of the Tunis rite may be mentioned (Cat., p. 915).
- Turkey.* (22) MS. No. 697 (Cat., p. 815) was described as belonging to the rite of Aleppo, but later on when I became acquainted with the שי"ה collection of liturgical poems I realised that it should have been described as belonging to the rite of Turkey—the only representative of this rite.
- ViTRY.* (23) The study of MS. No. 535, styled Maḥazor Viṭry, leads to the result that the so-called Siddur Rashi is identical with the original Maḥazor Viṭry; whilst the Maḥazor Viṭry edited by Hurwitz, if we eliminate the later editions, agrees with our MS. (Cat., p. 311), except for some variants and alterations as pointed out in the Catalogue.
- Yemen.* (24) A few words may be said about the liturgical MSS. of the Yemen. The Catalogue describes sixteen Prayer Books of this rite. They range from the early sixteenth century (1531) to the twentieth century. Many belong to the seventeenth century, two of which preserve a date, one 1646, and the other 1650. Generally they bear the title סדור גדול, but likewise תכלאל and מנהג are used. A full Yemenite Prayer Book contains almost a small library. Besides the prayers, it contains: rules under the title of גמעי ישראל, Tractate Aboth, the Scroll of Esther, Midrashim (e.g. מדרש מגלת אסתר, and מדרש פמירת אהרן ומשה), the כתר מלכות of *Solomon ibn Gabirol*, formularies of documents, calendars, and treatises on the eclipses. Later MSS. were influenced by the Kabbalah of *Isaac Luria* and inserted special liturgical pieces, e.g. תקוני שבת, copied from printed books. Most of the MSS. are furnished with short or long commentaries, chiefly by *Yahya b. Joseph b. Şaleḥ*, whose commentary must have experienced many alterations. The latest compilations show Sefardic influences. The study of these MSS. leads to the assumption that the liturgy of the Yemenite Jews went through many changes during the ages, and that in Yemen itself the liturgy varied according to different localities. There are traces of an earlier rite, used before Western influences penetrated into the Peninsula. Most probably Yemen originally derived its prayers from the Jews of 'Irak in the Geonic period. This supposition is based on the many resemblances between the Yemenite and the old Baghdad, i.e. Persian, rite, a fact which has been pointed out in this Introduction before, and elaborated in several places in the Catalogue. The Yemenite Jews have produced a number of liturgical authors and poets of their own, besides making ample use of the poetry of Western and Eastern writers. Here I may mention a poet whose name occurs once only in a Yemenite MS. described in this Catalogue (p. 941), namely, *Solomon b. David Haḳḳinzi*. Since describing that MS., I have acquired another one comprising the whole Diwan of this poet (MS. Sassoon, No. 1214, not described in this Catalogue). The MS., which is defective at the beginning and at the end, consists of 178 pages, written in

a square Yemenite hand of the seventeenth century, and is furnished with super-linear punctuation. The number of poems preserved totals 104. They are divided into סליחות, מרונות, and סליחות לחשעה באב. Most of the poems have the acrostics שלמה חזק בכיץ בן דוד, שלמה בן דוד, בכיץ, and שלמה חזק בכיץ בן דוד הקניו. The date of this up till now unknown poet can be established from the poem beginning רחמיני כפי בבורית מזדונות ימי ארץ כפי בבורית מזדונות ימי ארץ רחמיני אני נאנח באלף ושלש מאות, וחמשים ועוד אונח (MS., p. 68), where we read: רחמיני כפי בבורית מזדונות ימי ארץ רחמיני אני נאנח באלף ושלש מאות, וחמשים ועוד אונח (= 1418 C.E.). In another poem beginning יוצר הרים יוצר נרוחי. מקבץ נרוחי. לבורא שחי. לשפוך שחי. acr. י"א to א"ב, we read in the last strophe: ימין אל בחסד. לגלות ספרד. יכפר למרד. ויעלו דרורים: (p. 157), which may refer to the expulsion of the Jews from Spain in the year 1396. The longing for redemption from the גלות is one of the most frequently emphasized themes and most strongly expressed wishes of the author. Another feature of Yemenite liturgy is the collection of שירות ותשבחות, which comprises collections of Hebrew and Arabic poems, and which is also known under the title Nashwad or Diwan. A full description of these MSS. and bibliographical supplements to the Catalogue will be found in my essay לקורות היהודים בתימן (reprinted from the Hazofeh, vol. vii [1931], pp. 1-26). In these collections the greater share belongs to the poet *Salem b. Joseph el-Shabazi*.

(VI) In section 'E' are the MSS. grouped under the heading 'History', and *History*. my endeavour was to place as much material at the disposal of students of Jewish history as possible. The works dealt with in this section are not all of a purely historical nature, for other works have been included which only indirectly bear on history, e.g. the Statutes of the Jews of Crete. They afford glimpses of the political and religious, social and economic conditions among the Jews on the island. The importance of that MS. cannot be exaggerated. It offers a general sketch of the history of the Jews in Candia from 1228 to 1615, a period of nearly 400 years. Scores of names of individuals, communal leaders, and spiritual guides enrich Jewish history and literature. The following names of members of families through these four centuries are continuously mentioned: *Delmedigo, Kapsali, Balbu, Nomico, Buçi, Mesini, Kazani, Ashkenazi, el-Ghazi*. Some members of these families are known to us from other sources as well, and the information derived from those sources sheds light on the historical material contained in the Statutes and *vice versa*, as pointed out in the notes and in the Addenda. An interesting feature of these statutes is the relation of the Jewish community on the island to the gentile authorities, a full description of which, as furnished by the MS., would over-step the limit of the Catalogue and this Introduction. Many important details for the understanding of the religious life among the Jews in Crete are supplied by the Takkanoth. They were known as strict adherents to Jewish law and tradition. The same may be said of the Takkanoth of the Jews exiled from Castile, who settled in Fez. They bear evidence of the history—religious and commercial, social and political—of the exiled Jews who settled in Fez for the period between 1545 and 1717, somewhat less than 200 years. Many difficulties arise because the dates are often incorrect or omitted in the MS. Besides the Statutes of Crete and Fez, the Catalogue describes communal records and historical material which enlighten us on ancient and more recent history of localities in the East. The contribution

to the history of the Jews in Baghdad, Bombay, Calcutta, Cochin, and Yemen will be especially pointed out now.

Being especially interested in the Jews of Baghdad on account of my family connexions with that city, I endeavoured to collect information about their history. Two MSS. (Nos. 578 and 579, Cat., p. 371) written by a Baghdadian scholar, offer a general history of the Moslem kings, and contain also many details about Jewish personalities and events in the Baghdad community. MS. No. 164 (Cat., p. 371) preserves a list of Jewish families in Baghdad which is not only of historical importance, but also provides fresh material for the study of the names used by the Baghdad Jews. Documents and letters written by, or to, Baghdad Jews supplement this material. New light is thrown on the religious and economic conditions of the Baghdad Jews during the eighteenth and nineteenth centuries by the Memoranda and Account Books of various Baghdadian synagogues. All this historical material will enable one to fill in many gaps in the history of the Jewish community in Baghdad. Our material is richer for the later history of the Baghdad community, namely from the middle of the seventeenth century up to the present day.

The settlement of the Jews in India is chiefly due to the emigration of Baghdad Jews. For the history of the Jews in Bombay, we have to distinguish between the recent settlers hailing from Baghdad and the earlier settlers, the Bene Israel. A contribution to the history of the latter is MS. No. 554 (Cat., p. 369), which contains copies of tombstone inscriptions from the old cemetery of this community in Bombay. Although they are of comparatively recent date (the first decades of the nineteenth century), yet they are interesting for two reasons. First of all for the names given, and secondly for their Marathi epitaphs. Some documents contain marriage contracts of members belonging to both sections of Bombay Jews.

The Catalogue has more about the history of the Jews in Calcutta. Diaries written by prominent Jews who settled there, and communal records by officials of local synagogues supply us with much information. To the former group belong the diaries of *Moses b. Simeon Dwek Hakkohen*, under the title of קנה מדר"ה; the diary of *Eleazar b. Aaron 'Iraki Hakkohen*; and the Nawrooz by *Shalom b. Aaron b. Obadiah Hakkohen*, a native of Aleppo. To the second group belongs the register of family events by *Ezra b. Isaac b. Solomon*; the פניקס of the Neweh Shalom Synagogue in Calcutta; the ביאן אל כתובות ואל קדרשין, i.e. Register of Marriages by *Eleazar b. Aaron 'Iraki Hakkohen*; דפתר כתובות, a similar register by *Aaron b. Abigedor b. Azriel*; סדר החופות, also a similar register by *Aaron Shalom b. Yahya b. Solomon Gabbai*; and דפתר מילוח, Register of Births by *Ben Şion b. Saul b. Aaron Lanyahdo*. The marriage registers extend from 1829 to 1864, from 1861 to 1874, and from 1866 to 1908 respectively. So full are they of information that they would enable us to write a consecutive history of the Jews in Calcutta from their earliest settlements in that place almost up to the present day. These registers do not limit their information to Bombay and Calcutta, but they also increase our knowledge about the history of the Jews in other places, e.g. Moulmein, Poona, Chinsura, Chandernagore, Madras, and Rangoon. Further, we learn many details about the inner connexions between the Jews of Calcutta and the Jews of Baghdad, and also between the Jews of Calcutta and those of other places in India.

About the Jews of Cochin the Catalogue provides some new material. First of all there is a historical report about the earliest settlements of the Jews on the Malabar Coast under the rule of the Perumal dynasty, with the translations of the ancient copper plates in English by *Naphtali b. Elijah Rahabi*. Secondly, there is a treatise of a similar character on the Jews in Cochin, their history and their legal status, compiled by *Hayyeem Jacob Kohen b. Judah Dob* under the title *משבית מלחמות*. Thirdly, another historical account by *Yahya b. Abraham Sharaf Hallevy*, a native of Baghdad. Besides there are documents and essays in English and Dutch by various non-Jewish writers, who have been interested in the fate and history of this branch of the Jewish people. These data can be supplemented by documents and letters coming from Cochin, particulars of which will be found in the Geographical Index, *s.v.* קיגין.

Here I will only briefly allude to historical material relating to the Jews in Yemen, since fuller accounts may be found in the three articles by me which have appeared on this subject, namely, An Autograph Letter of a Pseudo-Messiah (*JQR.*, vol. xix [1906]); *מגלת חיים* (*Hazofeh*, vol. vii [1922-3], pp. 1-14); and *לקורות בחימן היהודים* (*ibid.*, vol. xv [1931], pp. 1-26). Here may be added a reference to a chronological work about the Jews in Şan'a by a writer called Se'adyah, who describes the fate of the Jews in Şan'a in the first decades of the eighteenth century (MS. No. 991, Cat., p. 969). An appendix to the MS. contains a more recent chronicle in Arabic, extending from 1808 to 1905, and includes the story of the False Messiah, the subject of the above mentioned autograph letter. Another welcome source for the history of the Yemenite Jews not yet utilized, are the numerous documents and letters described in this Catalogue.

A few words will suffice to convey an idea of the material relating to the history of the Jews in other countries. For the German Jews we have communal accounts of some communities on the Rhine, a *Memorbuch*, and a *Liebesbrief*. North African Jewish history is represented by an original letter written during the persecutions in the middle of the twelfth century, and by Algerian documents. MS. No. 595 (Cat., p. 396) contains a collection of letters bearing on the controversy of the pro- and anti-Maimunists. Italian and Palestinian Jewish history have their share in the letters written by *Abraham Ishmael* from Jerusalem to his father, *Solomon Hayyeem Sanguinetti* of Modona, in the middle of the eighteenth century. The letters and documents described are also historically interesting.

As an instance of an historical record of a particular local event may be mentioned the Scroll of Egypt. Actual works of historiography are represented by the *Yoḥasin* and the *Dofi Hazzeman*.

(VII) Section 'F' is headed Philosophy, but includes actually theological and ethical writings as well. Philosophy is represented by works either of, or ascribed to, *Bahya b. Joseph ibn Paḳudah*, *Moses ibn Ezra*, *Moses b. Maimun*, and by works of Greek and Arab philosophers: *Aristotle*, *Abu Hamed el-Ghazali*, and *Ibn Rashd (Averroes)*. Theology and Ethics are represented by works of *Bahya b. Asher*, *Jonah b. Abraham Gerondi*, *Isaac Aboab*, *Isaac b. Abraham ibn Farḥi*, *Abraham Sason*, *Şebi Hirsch b. Aaron Samuel Kaidenower*, and *Asher Isaiah Hallevy*. The

last, *Asher Isaiah Hallevy*, was a prolific writer, and although of a very recent date, yet is most interesting on account of his varied experiences, and the place of his literary activities. He hailed from Galicia, worked in Darjeeling, and died in Calcutta. I attempted to compile a biography and bibliography of this writer in *The Jewish Chronicle Supplement*, July 1930, where further particulars may be found. The קב הישר by *Sebi Hirsch Kaidenower* and the מנורת המאור by *Isaac Aboab* have been copied by Yemenite scribes from printed editions. Full descriptions of *Moses Ibn Ezra's* אלמגאן ואלחקיקה פי מעני אלמגאן, and the 'Guide' of *Maimonides* with copious glosses and commentaries are given in the Catalogue. In the former are mentioned fifty-two writers and scholars, and forty literary works, some of them unknown from other sources; in the latter are given references to sixteen authorities, whose names are enumerated in the description. The translation of philosophical works of Arab philosophers like *Averroes* and *Abu Bekr b. 'Abd el-Malik el-Keisi ibn Tofeil*, by *Moses b. Joshua Narboni* (MS. No. 39, Cat., p. 419) is interesting on account of description of the intellectual conditions in Spain and Southern France in Narboni's letter at the beginning of the אגרת חי בן יוקטאן. The other MS. of the 'Guide' is interesting owing to its numerous illuminations and its history of owners. The MS. must originally have been written for the Royal Family of Leon and Castile for the crowned lion in the MS. represents the heraldic *type parlant* of that family. The MS. crossed the Mediterranean and passed into the possession of the court physician to *Sultan 'Abd el-Hamid, Bekhor Levy* of Constantinople who died in Smyrna in 1899.

Polemical literature is added to this section. It is represented by the collection of apologetical works under the title מלחמת חובה. The Principles of Faith as held by the Jews of Kai-fung-foo conclude this division. I ought to add here that MS. No. 56 (Cat., p. 424 f.), described as a collection of Philosophical and Kabbalistic Treatises, ought to have been catalogued with the Miscellanies.

Kabbalah.

(VIII) Since Kabbalah can be regarded as an offspring of both philosophy and theology, we turn now to Section 'G', which contains works of practical as well as theoretical Kabbalah. The latter, besides being represented by types of Kabbalistic texts like the *Bahir*, *Haḳḳanah*, *Tiḳḳune Hazzohar*, and *Idra*, is also represented by treatises written by, or ascribed to, the great masters of Kabbalistic lore, e.g. *Nahmanides*, *David b. Judah Haḥasid*, *Abraham b. Isaac of Granada*, *Moses b. Shem Ṭob de Leon*, *Joseph ibn Gikitilia*, *Peres b. Isaac Hakkohen*, and his commentator *Judah Hayyat*. The new school of the sixteenth-century Kabbalists which centered around *Isaac Luria* and *Hayyeem Viṭal* is also well represented by many commentaries and sermons, dissertations and treatises. To this new school belongs also *Meir ibn Gabbai*. Interesting are the two Kabbalistic works, one by the Persian *Phinehas b. Isaac Hariri*, and the other by *Moses b. Benjamin* of Baghdad. The latter MS. is of special interest to me. It supplies additional proof of the literary activities of the Baghdad Jews at the end of the seventeenth and beginning of the eighteenth centuries.

MS. No. 248 (Cat., p. 441) contains *Joseph Karo's* Kabbalistic Dreams, giving dates of the Visions. The ספר הרזים, the *Sword of Moses*, books on dreams,

divination, astrology, geomancy, specimens of amulets, and Menorahs have been grouped with the works on practical Kabbalah. A Menorah is a piece of vellum with the figure of the seven-branched candlestick done in writing, which is ornamented with verses, usually with the name of the recipient at the back. The custom of presenting such Menorahs is habitual with the Baghdad Jews. During Hanukkah schoolmasters give these to their pupils. Nowadays large printed Menorahs have taken the place of the small hand-written ones. Kabbalistic commentaries on the Prayer Book and on the Bible are also incorporated in this section, which concludes with a description of superstitions and beliefs prevailing among the Baghdad Jews.

(IX) Section 'H', 'Poetry', includes full descriptions of the complete poetical *Poetry* works of *Samuel the Naghid*, consisting of three parts, Ben Tehillim, Ben Mishle, and Ben Kōheleth. Of the headings and the beginnings of the poems in Ben Tehillim, 187 have been catalogued, and the beginnings of all the poems in the three parts have been fully registered in the *JQR.*, NS., vol. xxi (1930), pp. 112-50. The reason for the difference in the numbers of poems in Ben Tehillim between the Catalogue (187) and the *JQR.* (203) is due to my not having separated some of the very short poems when I first counted them. Other poetical works described here are: the *Fablieux* by *R. Isaac ibn Sahula*; the *Prince and the Dervish* by *R. Abraham b. Hisdai*; the *Maḥberoth* by *Immanuel of Rome*; a *Diwan* containing 368 poetical items by Spanish poets, e.g. by *Solomon da Piera* and *Solomon Bonfid*; and a poetical work called ספר המוסר (to a greater extent still unpublished) by a Yemenite author, *Zechariah b. Se'adyah b. Jacob el-Dahri*. The latter offers in forty-four chapters a mirror of religious and social conditions in the second part of the sixteenth century in the countries of the East. *Asher Isaiah Hallevy* is also to be mentioned here as a poetical essayist. In this section are included the poetical paraphrases of the Pentateuch and the Former Prophets in Jewish-Persian, contained in two MSS. by *Shahin*; smaller Midrashim and Ma'asiyyoth; *Kalonymos b. Kalonymos'* Parody; Arabic folk-songs under the title of *Daftar*; and also *Diwans*, Persian songs, and various Jewish-Arabic literary productions under the title of *Kiṣṣah*.

(X) Section 'I', *Philology*, is subdivided into three parts, grammar, lexicography, and catalogues. The first part describes grammars by *Abu el-Walid Merwan ibn Janah*, *Joseph Kimḥi*, *Menahem Ezobi* and also some anonymous Hebrew grammars, of which some are in Arabic. After this follows a description of *Yahya b. Joseph b. Saleh's* חלק הדקדוק, which is largely a Masoretic work. Lexicography is represented by *'Ali b. Israel Abu el-Ḥasan el-Lawi's* Hebrew-Arabic Dictionary; *Nathan b. Yeḥiel's* 'Arukh in three copies; *Abu el-Walid's* כתאב אלמאזול; *Tanḥum Yerushalmi's* מרשד אלכאפי in four copies; *David Kimḥi's* Dictionary; *Joseph Kaspi's* שרשרות כסף; *Solomon b. Samuel's* Hebrew-Persian Dictionary, called אגרון; an Arabic Vocabulary of Strange Words in the first two parts of the Midrash Haggadol by a Yemenite author; and an abridged Hebrew-Italian vocabulary by *Jacob b. Samuel Mumiliano* of Mondovi. There are three catalogues described in this work (v. Cat., pp. 501-2 and 1039).

*Medicine
and
Science.*

(XI) In section 'J' Medicine and Science are grouped together, the latter comprising Geography, Astronomy, Geometry, Arithmetic, and Physics. The medical MSS. are mostly in Arabic and include the *זוהר אלמסמפר* by *Abu Ja'far Ahmed b. Ibrahim b. Abi Khalid el-Ifriki el-Kairuwani ibn el-Jezzar*; *אלמנצורי* by *Abu Bekr Muhammad b. Zakariyya el-Razi*; the Antidotarium by the same; medical treatises by 'Ali ibn Razin el-Ṭabari, 'Ali ibn Muhammad ibn Yusef el-Medani, Hunein ibn Ishak, 'Ali bin el-'Abbas el-Majusi, Maimonides, Avicenna, and others. Geography is represented by the *צורת הארץ* of *R. Abraham b. Hiyya Hassafardi*; by an Arabic geography *כתאב אל בנו*; and by a fragment of a geographical work in Hebrew called *ספר יסודות*. Astronomy falls into two divisions. The first contains astronomical works like the *el-Majest* by *Ptolemy*, and the astronomical tables by *Jacob b. David b. Yom Tob Fu'al*, and the second, among others, treatises on the calendar by *Abraham b. Samuel Zacut*, *Issachar b. Mordecai ibn Susan*, and *Jacob b. Jonah Mizrahi*. The last lived in Baghdad at the end of the seventeenth century, and provided Zacut's treatise with glosses. The other sciences are represented by one MS. each: a work on Geometry by *Jacob b. Makhir Harari*; a Jewish-Arabic Elementary Arithmetic; and finally *Aristotle's* Physics according to the version of *Averroes*, translated by *Kalonymos b. Kalonymos*.

*Miscel-
lanies*

(XII) Section 'K' contains descriptions of fifty-three miscellaneous MSS., each of which comprises more than one of the divisions in the previous parts, consequently they could not be grouped conveniently under any one special heading except that of Miscellanies. Some of these miscellanies either combine in one cover works of different characters and different ages already in the possession of earlier owners, or were written in this way by the original scribes. Others, however, were collected as fragments by me.

Scrolls.

(XIII) Section 'L', 'Scrolls', comprises Scrolls of the Law, Canticles, Ruth, Lamentations, Ecclesiastes, and Esther. There are also special scrolls used by the Baghdad Jews on their pilgrimages either to the Tomb of the Prophet Ezekiel, or to the Tomb of the High Priest Joshua, or to that of Ezra the Scribe. There is, further, an amulet, a prayer, and the *מגלת סאראגוסה* in scroll form. About the history of Scroll No. 896 (Cat., p. 554), known as the Scroll of the Messiah, further details may be found in a foot-note on p. 838 of the Catalogue. An unsolved problem remains the presence of marginal signs in some of the Scrolls of the Law described in the Catalogue. Most of those special Baghdad scrolls have dedications in memory of the departed relatives of the donors.

*Inscrip-
tions.*

(XIV) The Inscriptions in Section 'M' were mostly collected and deciphered by the writer of these lines, some of them are copies from archaeological monuments and objects of sacred art in his possession, some revive memories of members of his family, others recall his travels in the East. The Inscriptions which are given in sixteen paragraphs, comprise early epitaphs, and inscriptions in the Shrines of the Prophet Ezekiel, Ezra the Scribe, and R. Isaac Gaon respectively; inscriptions from the cemeteries of the Bene Israel in Bombay, the Jewish cemeteries in Calcutta, Cochin, and Surat; inscriptions from synagogues

and other communal buildings in Bombay, Baghdad, Basra, Cochin, Calcutta, and Poona; and finally, inscriptions from Scroll cases and other appurtenances. The inclusion of this epigraphical material among Hebrew MSS. is partly because of personal associations and partly on account of historical importance, and it is justified by the fear that most of it may otherwise be lost to the historian. As a matter of fact, some of these inscriptions have disappeared since the copies were made, and so this section of the Catalogue is the only place where they are preserved. Since I have recently dealt with, and added material to, the history of the Ezra Synagogue at Tedif (v. *JQR.*, NS., vol. xvii [1927], p. 410, and *ibid.* vol. xviii [1928], p. 55), I may add here my own copy of the inscription in that synagogue, copied on the spot (v. M. Oppenheim, *Inschriften aus Syrien, Mesopotamien und Klein-Asien*, Leipzig 1912, p. 176, and Samuel Krauss, *בתי כנסיות עתיקים בארץ ישראל*, Jerusalem 1928, p. 238). My copy reads: חצר פי האדא אלמכאן אלשריף . . . ראגי עפו רבה עובדיה בר משה ידיע סויר בר אברהם אלרחבי נ"ע פי סנת אח"ש (= 1389) לשטרות ופי דלך אלסנה תולא וכיל עלי מקאם אדונינו עזרא ע"ה ואלחם¹ . . . ובנא אלקנטר ואלעלאי ואלרבעה השם זכחו לכל מדה חמודה ויחיה לבן חמודו ידירו ויראהו בניהם ואלרבעה השם זכחו לכל מדה חמודה ויחיה לבן חמודו ידירו ויראהו בניהם . . . הוא ובניו . . . The meaning of the Arabic word *ואלרבעה* is not very clear. Euting translates it 'the Holy Ark', Krauss renders it *תיקין לספר*. It seems more likely that 'quadrangle' was meant, which is a more faithful rendering of the Arabic word, and gives a better sense in this connexion. Further material for the history of the Ezra Synagogue in Tedif can be obtained from the following works: (a) *ספר הולך תמים ופועל צדק* (a), by Abraham b. Isaiah Haddayyan,² where on f. 69 a of the second part, a lengthy history of miracles in Tedif is given, and (b) J. S. Kaşşin's *פרי עץ הדר*, Jerusalem 1931, pt. 1, where on p. 127 Abraham Dayyan's report is referred to.

(XV) The last section, 'N', is headed Samaritans. To the description of the Samaritan MSS. the same method has been applied as that made use of in the rest of the Catalogue. The MSS. are described in the following order: Bible, its translations in Targum and Arabic, Bible Commentaries, Treatises on the Accents, works on Jewish-Samaritan Polemics, Homiletics, Liturgy, Ritual Compendia, Theology, History, Calendars, Marriage Documents, Amulets, and Scrolls. All these MSS. are described as briefly as possible, only the most necessary details being given. The Indexes in this section are given separately to facilitate the work of the student. *Samaritan.*

(XVI) A few words must be said about the Indexes. There are indexes of *Indexes.* authors, scribes, owners, witnesses whose names occur in documents, scholars and persons mentioned in the MSS., poets, censors, writers and owners of non-Jewish origin, families, works, including those referred to in the MSS.; and a full list of geographical names, poems, and finally a separate index under the heading 'Samaritans'. The latter index is subdivided into sections (authors, scribes, &c.). The Indexes are in Hebrew and are arranged in the form of a Hebrew book, with a separate pagination in Hebrew; only the names in section vii had to be

¹ Name of a village about a day's walk from Tedif.

² Livorno 1850. The author died 17 Heshwan 1877, v. *ספר ישיר משה*, Livorno 1879, f. 15 a.

put in Latin characters. The Indexes are exceptionally full. A word of explanation is necessary for the use of section viii. The abbreviations added to the individual name refers the reader to other indexes. In many cases considerable difficulty was found in establishing Jewish family names. This was due to the uncertainty as to whether the names were geographical or family names, and consequently it was doubtful in which list they ought to be grouped. I tried to identify the geographical names and to put them in their right places. Another difficulty arose out of the different customs in the writing or the signing of a name, which are to be found in various countries. For instance, a Baghdadian Jew would sign his name giving his pedigree for some generations without putting the word בן between them. In many cases I was able to distinguish between the names of fathers and sons respectively where the bearer had more than one name, sometimes even three, for instance, *Abraham Sliman Elisha David Hai Ezekiel Şaleh Maşliyyah* is *Abraham Sliman Elisha b. David Hai b. Ezekiel b. Şaleh Maşliyyah*. In many instances the full pedigree has been arrived at not through material furnished by the MS. but through special research and inquiry. With Maghrebi names one feels puzzled sometimes by the use of 'י or אבן instead of the usual בן. This custom causes some difficulty in deciding whether it indicates the name of the family, or the name of the father. Lastly these indexes will also serve the student of Jewish names.

As to the Index of Poems it should be noted that all poems beginning with the Divine Name ה' have been arranged as if written fully אדוני. This rule has been adhered to throughout this part of the Index. The reader's attention is also drawn to the fact that the number of the page in the Indexes sometimes might indicate more than one reference on the same page.

*Age and
Hand-
writing.*

(XVII) The MSS. described here cover chronologically all the centuries from the ninth to the present times. The oldest handwriting probably dates back to the ninth century, the Damascus Pentateuch, i.e. MS. No. 507 (Cat., p. 22). To the ninth or the tenth century belongs the MS. containing the Aramaic Halakhoth Pesuqoth (MS. No. 263, Cat., p. 123). To the tenth century belongs a Genizah fragment containing Stories from the Talmud furnished with Arabic Translations (MS. No. 526, Cat., p. 101). Another MS. (No. 1053, Cat., p. 1111) containing the whole Masoretic Bible, was in the possession of an owner who lived about the year 1000, and consequently must have been written about that time. Internal evidence bears out this dating. The subsequent centuries are represented by ever increasing numbers. An endeavour was made in the description of each MS. to establish the century in which it was written. This was plain in cases which preserved the date. In many other cases where such an indication was wanting, other means for establishing the approximate date of the MS. had to be employed, e.g. comparison with other MSS., or character of script.

Similarly, due attention has been paid to the various kinds of writing and to the countries of their origin. The MSS. described in this Catalogue represent the following types of writing (square and cursive), namely, Avignon, Babylonian, Baghdadian, Bene Israel, Carpentras, Cochin, Franco-German, German, Greek, Italian, Indian, Karaite, Palestinian, Maghrebi, Persian, Polish, Spanish, Syriac-Rabbinic,

Syrian (Aleppo), and Yemenite. Of course, we have to assume that the script changed during centuries under some dominating influence or other, e.g. the handwriting of the Jews in North Africa owing to the preponderance of the Spanish exiles. As it has already been pointed out on many pages of the Catalogue, Persia greatly influenced Yemen. Here the close relationship and resemblance between the handwriting of the oldest written documents coming from Yemen and the Persian handwriting should be mentioned. Jewry of Persia, on the other hand, was indebted to the influence and teaching of the 'Iraq of the Geonic period. These facts open up new vistas for research as to the earliest connexions between the different countries among themselves, and their mutual influences over one another. The facsimiles attached to the Catalogue will provide ample proof for the different types of writing according to ages and according to countries.

(XVIII) Closely connected with the different types of writing is the list of scribes Scribes in the Catalogue. Each of the countries enumerated above is represented by its own scribe. Some of these, in one capacity or another, are known to students of literature or bibliography. Well-known is the Avignon scribe, *Immanuel b. Gad de Milhaud*. Baghdad writers, like the members of the *Shindookh* family (v. Family Names, s.v. שנירוך), are known even to those who have only a limited acquaintance with the history of the Jews in Baghdad. Members of families like *Ḥaleguva* and *Rahabi*, e.g. *Elijah b. Moses Rahabi*, *Joseph b. Solomon Ḥaleguva*, *Joseph b. Samuel Rahabi*, *Joseph Zakkai*, *Isaac b. Elijah Ḥaleguva*, and *Levi b. Shem Ṭob Ḥaleguva*, represent Cochin writers. Scribes hailing from Carpentras are: *Joseph b. Benjamin Meyrarques*, and *Isaac b. David di Valabrèques*. Of Franco-German scribes, the following may be especially mentioned: *David b. Meir Hakkohen* (13th cent.), *Aaron b. Benjamin Zeeb of Gewitsch*, and *Nathan b. Samson of Meseritz*. Among French scribes there are: *Meir b. Samuel Deslois of Arles* (14th cent.) and *Abraham b. Mattithiah Treves Ṣarfathi* (15th cent.). More numerous in the collection are the works of Spanish scribes, e.g. *Joseph b. Judah ibn Merwas* (1307), *Shem Ṭob b. Abraham ibn Gaon* (1312), *Elisha b. Abraham b. Beveniste b. Elisha Crescas* (1383), *Vidal b. Saul Saṭori* (1383), *Moses b. Joseph of Truṭial* (1468), *Tam b. Gedaliah ibn Yahya* (1584), and *Abraham b. Ḥayyeem Hasefardi* (15th cent.). Italian scribes are: *Jacob b. Moses of Moncilici* (1393), *Jekutiel b. Yeḥiel Bethel* (1415), *Abraham b. Solomon b. Barukh Conat* the printer, *Eliezer Ḥayyeem b. Mordecai Milah of Reggio* (1715), *David Ṣoref of Verona* (1721), and *Jacob b. Samuel Joshua Mumigliano*. There are also several Bene Israel, Indian, Yemenite, and other scribes. There are some scribes of whose writings the library has more than one copy, for instance, the writings of the famous Yemenite scribe, *Benaiah b. Se'adyah b. Zechariah Hallevy*, who is reputed to have written 400 copies of the Bible, of which two are described in this Catalogue. Other scribes of whose works there are more than one example are: *Abraham b. Nahmani Soraki Hassofer* a Maghrebi, *Aaron b. Ezra b. Eleazar 'Iraqi* of Calcutta, *Eliezer b. Judah Maṣliyyah* of Baghdad, *Joseph b. Judah ibn Merwas* of Toledo,¹ *Sason b. Mordecai b. Moses Shindookh* of Baghdad, and *Tam b. Gedaliah ibn Yahya* of

The second MS. by this scribe is mentioned in the Addenda, p. li.

Portuguese origin. There are a number of works which are autograph MSS. An admirable example of such a work is *Maimonides'* autograph of his Commentary on the Mishnah (two pages are in the handwriting of *Abraham the son of Maimonides*, v. Cat., p. 93). There is also the commentary on some treatises of the Palestinian Talmud by *Moses ibn Habib* (Cat., p. 104), the Sharḥ el-Susani by *Issachar b. Mordecai ibn Susan el-Maghrebi* (Cat., pp. 63 ff.), the works of *Ṣadkiah Ḥussein*, *Sason b. Mordecai b. Moses Shindookh*, *'Abdallah b. Abraham Somekh*, *Ezra Dangoor*, *Simeon Dwek Hakkohen*, *Asher Isaiah Hallevy*, and others. There are two women among the scribes, namely the writer of liturgical poems (MSS. Nos. 12 and 426, Cat., p. 247), my Mother, *Mrs. Solomon David Sassoon* ו"ה, and the writer of the Arabic Story of Joseph (MS. No. 486, Cat., p. 479), *Mrs. Henrietta Artom*. In many cases the name of the scribe is indicated by dots on the first words or letters at the beginning of lines, e.g. *Ephraim* (Cat., p. 1109), *Gamaliel* (Cat., p. 311), *David* (Cat., p. 171), *Jacob* (Cat., p. 666), *Moses* (Cat., pp. 47 and 1043), *Solomon* (Cat., p. 710), and *Shem Tob* (Cat., p. 74).

Owners.

(XIX) We turn now to the past owners of the MSS. Their names and whereabouts are recorded in our descriptions immediately after the name of the scribe. In a good many instances the colophon informs us for whom the MS. was originally copied. Thus we learn much about bibliophiles of all ages and countries of the Diaspora. In some cases we are enabled to trace the owners of a MS. for centuries. As an instructive example of such family history we may refer to the Maḥazor Viṭry (MS. No. 535, Cat., pp. 311-313). The MS. which was written in the twelfth century, either in the north of France, or somewhere in the south of Germany, was, before the middle of the sixteenth century, in the hands of a famous physician in Prague, where he held a high social position among both Jews and gentiles alike. He was known by the name of *Magister Zanwil*. His grandson, *Meir b. Nathan b. Samuel Zanwil*, was forced to leave Bohemia under the rule of *King Ferdinand*, owing to religious persecutions, in the year 1542. He went to Cracow, where he died. Owing to straitened circumstances, he was obliged to pledge his library to *Mordecai b. Zaresh*, with whom the Maḥazor with other books remained for more than forty years, until they were redeemed by a member of the previous owner's family, *Judah Zundil b. Meir* (before 1597). After his death it came into the possession of his brother, *Samuel Zanwil b. Meir*. From him it passed into the hands of another member of his family, perhaps a brother's son, namely *Judah Loeb b. Abraham*. In the seventeenth century other members of this family left traces of their ownership, e.g. *Issachar b. Samuel Zanwil* (1657), *Elijah b. Menahem* (before 1658), *Israel b. Mehenam* Rabbi in Przemysl (1658), *Mordecai b. Jekutiel Zalman b. Mordecai Yulach* of Cracow the son-in-law of *David Chelmer*, leader of the community in Czechanowci (1670), *Meir b. Menahem Nahum* of Przeworsk (1672), and *Jeshu'ah Feit b. Samuel Zanwil* of the same place (1681). To the middle of this century belong two undated entries by the following owners: *David b. Barukh* Rabbi in Brzezany; and *Abraham, b. Isaac Eisak* Rabbi in Ponjatow, *b. Ephraim* Rabbi in Lissa (Poland), grandson of *Yeḥiel Michel Kohen Sedeḳ* Rabbi in Prossnitz (Moravia). The eighteenth century is represented by one owner, namely *Naphtali*

Hirtz b. David, and the nineteenth also by one owner, *Samuel b. Abraham Hakkohen*. There are other owners of the same family, belonging to the seventeenth century, most of them giving long lists containing entries of family events which would enable the student to compile a genealogy of this family.

Among owners, a place must be given to the *Fano* family. Members of this family who figure in this Catalogue as owners are: *Ezra b. Isaac Fano* (1566), *Samuel Rephael b. Abraham Fano* (16th cent.), *Elijah b. Isaac Fano* (1623), and *Joseph Ditta Fano di Pesaro* (1750). MS. No. 417 (Cat., p. 156) contains nine entries referring to the dates of births in the *Fano* family. Some members of this family are known as owners of MSS. from other sources as well. Similar entries which may be useful for historical research are to be found in MS. No. 341 (Cat., p. 418), of the early fifteenth century, containing a register of births by an owner, *Eleazar Ashkenazi*.

In a more recent MS. the pedigree of a famous Baghdadian family, namely that of the well-known Ḥakham *Sason b. Mordecai Shindookh*, is given (MS. No. 194, Cat., p. 513, and Index of Family Names, *s.v.* שַׁנְרֹךְ). The following members of the *Ma'tuk* family in Baghdad, who originally hailed from 'Ana (i.e. the Talmudic Neharde'a), should be mentioned as book-collectors: *David b. Sliman b. Abraham Ma'tuk*, owner of MS. No. 169 (Cat., p. 435) and MS. No. 916 (Cat., p. 608), *Judah b. Jacob b. Sliman b. David Ma'tuk*, MS. No. 203 (Cat., p. 34), *Joseph b. Sliman b. Abraham*, MS. No. 169 (Cat., p. 435) and MS. No. 916 (Cat., p. 608), *Isaac b. Judah b. Jacob b. Sliman b. David b. Sliman b. Abraham*, MS. No. 203 (Cat., p. 34), *Mordecai b. Abraham Ma'tuk*, MS. No. 846 (Cat., p. 835), *Mordecai b. Solomon*, MS. No. 916 (Cat., p. 608), *Nissim b. Sliman b. David b. Sliman b. Abraham*, MS. No. 203 (Cat., p. 34), MS. No. 905 (A) (Cat., p. 549) and MS. No. 778 (Cat., p. 691), *Sliman b. David b. Sliman b. Abraham*, MS. No. 203 (Cat., p. 34), MS. No. 757 (Cat., p. 434), MS. No. 52 (Cat., p. 510), MS. No. 46 (Cat., p. 516), MS. No. 905 (Cat., p. 550), and MS. No. 778 (Cat., p. 691), *Ezra b. Judah b. Jacob b. Sliman*, MS. No. 203 (Cat. p. 34), *Solomon b. Abraham b. Sason*, MS. No. 916 (Cat., p. 608), and *Solomon b. Sason* (*ibid.*). Members of this family figure also among scribes and poets.

The study of, and the search for, the owners of our MSS., may throw light on the wanderings of Hebrew MSS. from country to country and from continent to continent. Many MSS. written in Europe came *via* Asia or Africa back to this continent. The Halakhic Code of *Maimonides* with the Haggahoth *Maimuniyyoth* (MS. No. 1043, Cat., p. 1084), which was written in Germany by *Jacob b. Joseph Hallevy* for *Mordecai b. Moses* in the year 1355-6, found its way to Mardin in Asia Minor, where it remained from the second half of the sixteenth century—first in private, afterwards in communal possession—till it reached me. Similarly, the פֶּעֶנָה רוֹא (MS. No. 1066, Cat., p. 1097), written in Germany by *David b. Meir Hakkohen* in the year 1356, reached London *via* Yemen. Many instances can be adduced of Hebrew MSS. written in Spain finding their way to Baghdad. Thus, the Pentateuch written by *Jacob Hassofer b. Moses Hassofer* in Spain in the year 1487 for *Don Abraham b. Joseph ibn Kṛispiu*, came *via* Italy to Bagh-

dad into the possession of the *Ma'tuḳ* family (MS. No. 916, Cat., p. 608). The Astronomical Tables by *Jacob b. David b. Yom Ṭob Fu'al* and other astronomical works written in the fourteenth century, came *via* Baghdad to London (MS. No. 823, Cat., p. 1041). A third MS. of Spanish origin, a miscellaneous work, written by *Abraham b. Ḥayyeem Hassefardi* in the fifteenth century, was in the possession of *Simeon Mizrahi* in Baghdad in the year 1680 (MS. No. 46, Cat., p. 516). The Hebrew translation of el-Majest by *Ptolemy* (MS. No. 699, Cat., p. 509) written in Spain in the early fourteenth century, was, during the eighteenth and nineteenth centuries, in the hands of Baghdadian scholars.

As far as the ownership of the MSS. is concerned, another interesting fact may be pointed out here. Some of the MSS. were dedicated by pious owners to certain synagogues and colleges, as entries show. The Bible (MS. No. 1053) which is the last MS. to be described in this Catalogue, was once in the possession of the community in Makhsin (Cat., p. 1112). The aforementioned Halakhic Code of *Maimonides* with the glosses was in the possession of the Mardin community. *Jonathan b. David Hakkohen's* Commentary on Alfasi (MS. No. 706, Cat., p. 696) was originally kept in the Midrash Bet Zilkhah in Baghdad, whence it emigrated with *Ezekiel Ezra b. Raḥamim* to Jerusalem, where it was deposited in the Beth Hammidrash of the Baghdadian Jews, שושנים לרוד. The Baghdadian college of Bet Zilkhah was founded by *Manasseh b. Ezekiel b. Reuben b. Manasseh* in the year 1854, and was called by the people of Baghdad Midrash Bet Zilkhah, after *Zilkhah, the wife of Ezra Hakkohen*, who at one time owned the house. This Midrash is adjacent to the Midrash Abu Mnashshi, which was established in the year 1839 by *Ezekiel b. Reuben b. Manasseh*, whose son was the founder of the aforementioned college. Both colleges were provided with libraries. In MS. No. 165 (Cat., p. 438), and MSS. Nos. 166 and 177 (Cat., pp. 438 and 440 respectively) the name of Midrash Ezekiel Reuben Manasseh is entered as an owner of those books. A Jerusalem college, כנסת יחזקאל בק"ק חסד אל, is mentioned as owner of a Ḳabbalistic prayer book (MS. No. 619, Cat., p. 439). An interesting dedication is to be found in MS. No. 199 (Cat., p. 21), which contains the Pentateuch, Haftaroḥ, and Five Scrolls, written before the expulsion of the Jews in Spain. This dedication records that the owner, a Baghdadian, *Yaḥya b. Mordecai* by name, in memory of his father, *Mordecai b. Abraham b. Sason*, in the year 1676, handed over this MS. for the use of the Great Synagogue in Baghdad, where it was held in great reverence. Finally, a dedication of a סדור גדול by *Salem b. Joseph b. Salem el-'Azeiri* to the synagogue in the Yemenite town אסרה, may be mentioned (MS. No. 338, Cat., p. 319). The same owner dedicated MSS. Nos. 330-331 (Cat., p. 24) to his own synagogue (בית הכנסת שלי). Some of the MSS. were owned by non-Jewish persons, whose names are given in a separate index in Latin characters.

facsimiles. (XX) The facsimiles added to this Catalogue number seventy-three, and they are arranged chronologically. I have endeavoured to offer specimens of nearly all types of writing which are represented in this collection. The description

given below each photograph supplies the most necessary details about the nature of the MS., that is the number and page of the MS., the number of the page in the Catalogue on which the subject of the facsimile is referred to, its date, and the character of its writing. The List of Facsimiles supplies the same information. Some of the facsimiles, namely plates Nos. 1, 24, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 38, 39, 42, 46, 51, 54, 55, 56, 64, and 69, represent illuminated MSS. In the selection of these reproductions I was guided partly by the artistic value and partly by the literary importance of the original.

(XXI) In adding the bibliographical material I have tried to supply as *Bibliography.* complete a list as possible of articles and books bearing on the subject. Some of them have had to be relegated into the Addenda and Corrigenda. In most cases bibliographical material is added from otherwise unknown sources, not accessible to bibliographers, e.g. books of Baghdadian or Indian origin. In cases where a doubtful question as to the authorship or scribe, title, or nature of a book had to be settled, descriptions of similar MSS. have been consulted and duly noted in their proper place. On the whole very few MSS. remain unidentified as far as authorship and titles are concerned.

(XXII) Finally, I have to point out here that as a special feature of this *Customs.* Catalogue, the study of popular beliefs, customs, and usages found in material derived from the MSS. has been considered. Thus the reader will find on p. 7 an explanation of a proverb current among the Jews of Baghdad, about the raven which tried to imitate the manner of the dove, and the disregard for the raven in their folklore. On p. 228 f., the changes in the special order of fruits and greens, fish and sheep's head, customary on the eve of New Year among the Jews of Baghdad, are pointed out. Here may be added that the more recent objection to the use of fish, in Hebrew דג, is due to the spelling דגא in Nehemiah 13, 16. The descriptions of MSS Nos. 108 and 113 (Cat., pp. 249-51) enlarge upon some popular beliefs and peculiar usages of the Bene Israel which may be useful to students of Jewish and Eastern folklore. The Catalogue furnishes on p. 265 some material about the marriage customs current among the Jews of Cochin which are not generally known. A few observations made on p. 372 on the names familiar to Baghdad Jews may add some material to the history of names, which is an important part of folk-lore studies. The reader will find further references to customs and usages in the following MSS.: מדרש אלציאני (Cat., p. 60), ספר מושב זקנים (Cat., p. 80), מדרש נור אלצלם (Cat., p. 646 f.), a work of a fifteenth century homilist (Cat., p. 674 f.), the Halakhic Code of *Isaiah b. Elijah di Trani* (Cat., pp. 739 and 742), and the Lexicon כסף שרשרות by *Joseph b. Abbamari ibn Kaspi* (Cat., p. 495). These few illustrations are by no means exhaustive, for material of this type is to be found all over the Catalogue; however, they may serve as examples.

ADDENDA AND CORRIGENDA TO THE CATALOGUE

Page 2. After renewed examination of the MS. Brit. Mus., I discovered that the word *וששה* is a plain forgery. The Yod and Mim of *וששים* have been partly erased and altered into *וששה*, thus making the MS. 54 years older. Meanwhile I acquired another MS. (No. 1208) containing the Former Prophets with the Masorahs and Masoretic Lists, written by the same scribe in the year 5094 (= 1334) for Judah b. Asher b. Yehiel. The colophon reads: *אני יוסף בר' יהודה נ"ע בן [מרו]אם כתבתי אלו ארבעה ספרי נביאים ראשונים הנחמדים והנאמנים בעזרת האל שוכן מעונים אלהי האלהים ואדני האדנים במאמר היקר הנכבד המעון המגדול העניו החסיד החכם הנבון המשכיל מבחר החכמים והנבונים והמשכילים אשל צדק ומחויק הבדק השם הטוב כגן רטוב זוהר הנפשים טוב עם יי ועם אנשים אשר נפשו חשקה בתורה ובתעודה אדם פטרה הרב ר' יהודה איש חמדות נר"ו בן כבוד הישיש הנכבד החכם המבהק העניו החסיד עץ הדעת חכמתו בכל נודעת פלא יועץ שופט ומחיר צדק מקים כושלים ומחויק ידי דלים באר טים היים יושב בשבת תחכמוני ראש השלישים וראש החכמים והישישים טוב עם יי ועם אנשים אבי התעודה מקור הבניה ומעין החכמה נור התורה וכתרה אדר היקר הרב המפלא ר' אשר המשובח בתום ובכושר אשר הכל לחמו בלחמו מאשר שמנה לחמו. ריתב"ע בן כבוד החכם העניו החסיד הישיש הנכבד המעון המגדול הראש ר' יחיאל תפארת ישראל מב"ע וצוה לחקור דקדוקם ולבקר לכל אשר און וחקר. האל ברחמיו יזכר להגות בהם הוא וזרעו וזרעו עד סוף כל הדורות ויקיים בו מקר' שכתו' ואני זאת בריתי אותם אמר יי רוחי אשר עליך ודברי אשר שטתי בפך לא ימוש מפך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר יי מעתה ועד עולם נשלם בירח אייר שנת הצ"ד לבריאת עולם בט[ליטלה] ישע יקר*

Attention may be drawn to an article by Louis G. Zelson, *The Tombstone of Moses ibn Abi Zardil* (d. 1354), in *JQR.*, NS., XIX (1928), pp. 145-150, where reference is made to the colophon of the Merwas Bible, and where Moses b. Joseph of the colophon is identified with Moses b. Joseph ibn Zardil.

Ibid., MS. Sassoon, No. 1209, containing the Latter Prophets and the Hagiographa, written by Moses b. Don Jacob Zabarrah in the year 5237 (= 1477) at el-Muḳasim on behalf of Don Barzillai, has a reference to the Codex Israel which was based on the famous Hilleli Codex. The colophon reads: *אני משה בן כבוד היקר ונכבד המשכיל דון יעקב ו' זבארה הסיפר ס"ט הגהתי אלה הארבעה ועשרים ספרים בהרבה נוסחאות של ספרים מדויקים והספר שסמכתי עליו כתיבת החכם המובהק ר' ישראל הסופר ז"ל אשר העתיק מספרת הלליא ואם קצרה ידי ולא השיגה במה שהגהתי יבוא יודע אמת ויגה בעדי והשם ישלם לו שכרו. וסימתי אותו ביום ה' טו"ב ימים לירח סיון שנת יוציאני לא"ר אראה בצדקתו לפרט האלף הששי במתא אלמקסם. והוא ליקר ונכבד בכל מושב ומעמד המעולה דון ברזלי ו'. . . יצ"ו השם ברחמיו יזכהו להגות בו הוא וזרעו וזרעו עד סוף כל הדורות וכתו' לא ימוש ספר התורה הזה מפך והגית בו יומם ולילה וגו'. ויזכהו לעשות ספרים הרבה כדי לקים ויותר מהמה בני הזוהר עשות ספרים הרבה אין קץ. The Codex Israel is MS. Bodl. No. 2331, and not 231.*

Ibid., for Solomon Merwas, v. Gross, *Gallia Judaica*, p. 171 f.

P. 3, col. 2, l. 8, פינחם, r. פינחם.

Ibid., col. 2, l. 7 f.b., אמון, r. אמון.

P. 4, about Shem Tob b. Abraham, v. further, *Orient*, 1850, col. 566; *ZfHB.*, XVIII (1915), p. 117, No. 1171.

P. 4, note 2, r. ה' יצב גבולה (v. Prov. 15, 25), instead of ה' יקבץ וכו'.

P. 5, col. 1, l. 11, פינחם, r. פינחם.

Ibid., col. 1, l. 25, complete רואיו.

Ibid., l. 26, complete רי[שי].

Ibid., col. 2, l. 25, correct מיוחם into מיוחם.

Ibid., l. 40, add כל ישראל.

P. 9, col. 1, l. 30, המעון, r. המעון.

P. 11, col. 2, l. 1, הרשים, r. חרשים.

P. 14, col. 1, l. 3, ומולך, r. ומולך.

Ibid., add to the bibliography: Diaries of Sir Moses and Lady Montefiore, ed. Loewe, I, p. 49; Orient, 1850, col. 80; H. Hirschfeld, Handschriften Loewes, No. 1; and Ignaz Goldziher's Letter to A. Berliner in Magazin, vol. I (1874), p. 28.

P. 15, as to the scribe חיים בר שאל, v. also ZfHB., XVIII (1915), p. 102, No. 349.

P. 16, col. 2, l. 10 f.b., בפנחם, r. בפנחם.

P. 17, col. 1, l. 25, חבבור, r. חבבור.

P. 19, col. 2, l. 5, is, r. are.

P. 20, as to the scribe, v. Kennicott, No. 643; ZfHB., XVIII (1915), p. 109, No. 768.

P. 21, col. 1, the marriage document of the owner, Yshac Sineor (No. 3), is described in the catalogue, referred to in our bibliography, under No. 479, on p. 48. Sineor married Rachel, daughter of Abraham de Mattos at Hamburg in the year 5408 (= 1648).

Ibid., the English title of MS. No. 516 should read: Pentateuch, Haftaroḥ with Targum Onḳelos and Rashi's Commentary on the Pentateuch.

P. 23, col. 2, l. 1, instead of 1183, r. 1182.

Ibid., about the scribe of the Leyden MS., v. Kennicott, No. 647; ZfHB., XVIII (1915), p. 102, No. 357. The description of the MS. has to be altered. The writing is not in a sq. Or. (Babylonian) hand, but in Syriac or Palestinian characters. The date is not uncertain, but the same as MS. Leyden, i.e. 13th cent.

P. 25, add to MS. No. 329 Bibliography: W. Bacher, Une Grammaire Hébraïque, REJ., XXIV (1891), pp. 238-248.

P. 29, col. 2, l. 14, הפסח, r. הפסח.

P. 30, col. 1, l. 6, ר' ראייג, r. ר' מאייה ראייג.

Ibid., MS. No. 513, ושרד, r. ושרח. The scribe of this MS. was, according to information, Aaron Fathi of Baghdad, who died about 1859.

P. 32, col. 2. About Ezra b. Reuben Dangoor, who died 13 Tebeth, 1930, v. now ספר הזכרון לח"ר עזרא ראובן דנגור ז"ל והוא Baghdad, 1931, containing the biography of Dangoor, funeral orations, elegies, letters of condolence and obituary notices, in Hebrew, Arabic, and English.

P. 34, col. 1, l. 14, complete ויקיים.

Ibid., the lacunae in the Pizmon, beg. לאל ברוך can be completed with the help of MS. No. 339, p. 22, v. Cat., p. 330, read: ופי יגיד שבח שוכן זבולה וכו' ואין לו קץ ותכלה. אשר צוה לקרש כל שביעי. ונרימה למעשרות חלה.

P. 35, col. 1, l. 15, r. הן [ו]ואל.

P. 36, Bibliography: Bacher, W., Zur neuesten arabischen Literatur der Juden in ZfHB. (VII, 1903), p. 115, where an ed. Aleppo of אגרת פתרון מי כטון שרה ערבי and ibid., p. 149, where an ed. Calcutta of שרה אסתר 5651 (= 1891), should be added.

P. 40, col. 2, l. 15, הכ"ה, r. הכ"ה.

Ibid., l. 25, והו, r. והו.

P. 43, col. 2, l. 10 f.b., חצור, r. חצור.

P. 46, col. 2, l. 22, חשביעי, r. חשביעי.

Ibid., last line, זמ, r. זמ.

P. 48. The MS. contains also on pp. 262-274 מעשה ישו written in a different hand, partly in the body of the MS. and partly on the margins, v. also MS. No. 902, Cat., p. 920, col. 2.

P. 50, col. 1, l. 5, חמרדש, r. חמרדש.

P. 51, col. 1, l. 5, כפרשת, r. כפרשת.

P. 52, col. 1, l. 10, instead of 1478, r. 1428.

Ibid., l. 17, אילי, r. אילי.

P. 53, col. 1, l. 23, אנמוגנום, r. אנמוגנום.

P. 54, col. 2, l. 15, f.b., נכנס, r. נכנס.

P. 56, col. 1, l. 2, ותרבר, r. ותרבר.

Ibid., col. 2, l. 22, מוונות, r. מוונות.

P. 57, add to Bibliography: D. S. Sassoon, אגרות עתיקות מתימן, Frankfurt-a-M. 5684, 30 pp.

Ibid., col. 2, l. 3, אברחם, r. אברהם.
 Ibid., col. 2, to No. 4, v. now I. N. Epstein
 in תרביץ, vol. I (5690), pt. 4, p. 27 ff.
 Ibid., col. 2, l. 18, הנאון, r. הגאון.
 P. 58, col. 2, l. 11, חק, r. יצחק.
 Ibid., l. 22, בן, r. בן.
 Ibid., col. 2, l. 7 f.b., r. חטמה instead of
 חטמה.
 P. 59, to No. 18, v. תוכיים in The Jewish
 Chronicle, Oct. 12, 1923.
 Ibid., col. 2, l. 18, הנריב, r. הנריב.
 P. 60, col. 1, l. 6, חמלכות ועשה אותי ארגמים,
 r. המלכות ועשה אותו ארגמים.
 Ibid., col. 2, last line, קנין, r. קנין.
 P. 62, col. 1, l. 14 f.b., ברבאיהם, r.
 ברכאיהם.
 P. 63, col. 2, last line, כשיקראו, r. כשיקראו.
 P. 64, col. 2, l. 19 f.b., ז"ל, r. ז"ל.
 P. 65, col. 1, l. 8, אני, r. אנו.
 Ibid., foot-note 3, v. now my מעט דבש
 Oxford, 5688, p. 4.
 P. 66, col. 2, l. 21 f.b., שנכתבו, r. שנכתבו.
 P. 67, col. 1, l. 9 f.b., בסגנון, r. בסגנון.
 P. 69, col. 1, l. 14 f.b., instead of כמחסת,
 r. כמסת.
 Ibid., col. 2, l. 8 f.b., סנת, r. סנת.
 Ibid., add to Bibliography: Mrs. Flora
 Sassoon, Rashi, Jewish Forum, Oct. 1930,
 p. 381 f.
 P. 71, col. 2, l. 10 f.b., פי, r. פו.
 P. 73, col. 1, l. 2 f.b., בן, r. בו.
 P. 74, to MS. No. 183, the author of the
 לכתת הכפיר is not David b. Judah Hahasid
 but Joseph אנגילינו, v. now MGWJ., vol.
 71 (1927), p. 39 ff., and קרית ספר, vol. 4
 (1927-8), p. 326.
 P. 75, col. 2, to No. 11, v. now REJ., 76
 (1923), p. 123, and to No. 15, v. תוספות
 חגיגה, 13 a.
 P. 76, No. 27, i.e. הלל בר אליקים.
 Ibid., No. 28, i.e. מנחם בר פרץ, v. Gross,
 Gallia Judaica, p. 173 f.
 Ibid., col. 1, l. 24, חכהן, r. חכהן.
 Ibid., No. 41, v. also above, sub No.
 20.
 P. 77, col. 1, l. 2, משה, r. משה.

Ibid., No. 57, r. Zur Geschichte und Lit.,
 instead of LGL.
 Ibid., No. 58, v. above, p. 76, No. 38.
 Ibid., col. 1, l. 14 f.b., הקשה, r. הקשה.
 Ibid., col. 2, l. 6, להגיד, r. להגיד.
 P. 78, col. 2, l. 14, בחוך, r. בתוך.
 Ibid., l. 15, חברית, r. חברית.
 Ibid., l. 4 f.b., ילמרנו, r. ילמרנו.
 P. 79, col. 1, l. 1 f.b., אינו, r. אינו.
 P. 80, col. 2, l. 14 f.b., החמשת, r. החמשה.
 P. 81, the scribe, Samuel b. David ibn
 Shoham, wrote also MS. Paris, No. 1182, 1, v.
 Zunz, ZfHB., xviii (1915), p. 118.
 P. 82, col. 2, last line, רבוור, r. רבוור.
 P. 85, for Bibliography of חמרת ימים, ed.
 Jeru. 5643 f., v. the description of MS. No.
 988, Cat., p. 670 foot-note.
 P. 86, col. 2. Fuller particulars about Sason
 Mordecai Moses may be found in my article
 מאגרות פרס ותימן, in Hazofeh, vol. ix (1926),
 p. 223 ff., where his works and poems are
 enumerated. Add to his works: שרה לבן, Jerus.
 1904, and to his poems: העתקת האגרת של בני
 משה, [Bombay], pt. 2, pp. 13 and 15.
 P. 87, No. 10, v. however, Friedberg, בית
 עקר ספרים, Antwerp 1928-31, p. 65, No. 2,
 a work with the same title by Isaiah b. Šebi
 Hirsch Segal, Wilmersdorf, 1730.
 Ibid., No. 12, Mauşur, r. Maşur.
 Ibid., No. 14, v. however, Friedberg, p.
 102, No. 790, a work with the same title by
 Elijah b. Nissim Dwek Hakkohen.
 Ibid., No. 18, v. Friedberg, l.c., p. 121, No.
 34, where vol. II, however, is not registered.
 P. 88, No. 42, perhaps by Eliezer b. Isaac
 Eisak of Wisoky, Dyhrenfurt 1720, v. Fried-
 berg, p. 294, No. 281.
 Ibid., No. 47, perhaps by Samuel b. Aze-
 veda, v. Friedberg, p. 308, No. 269.
 Ibid., No. 52, perhaps identical with the
 same work by Samuel b. David Florentin,
 Salonica 1776, v. Friedberg, p. 384, No. 1369.
 Ibid., No. 56, v. Friedberg, p. 434, No. 92
 Ibid., No. 67, v. Friedberg, p. 511, No.
 382, Berlin 1712.
 P. 89, col. 1, No. 82. The biography of

Rephael b. Elijah Kaşin, born 1790 (in Aleppo and not in Palestine as assumed in the Catalogue), died 1871, is now to be found in ספר פרי עץ הגן by Jacob S. Kaşin, Jerusalem 1931, pt. 1, pp. 129-131. According to the biographer, Rephael Kaşin was the author of מערכת השלח; a commentary to the Shulhan 'Arukh Hoshen Mishpat; לחם המערכת, a commentary to Shabbethai Kohen's כהן; תקפו כהן; and יין הרקק, containing a collection of homilies and sermons. These works are not printed, v. also Cat., p. 388.

Ibid., col. 2. The כתאב מסלי אל וקח, ed. Jerusalem is dated 5661. The Bombay ed. mentioned in the text, of which only the introduction was printed, has the title כתאב חסלי אל וקח. A new edition of this work was published by Mordecai Hayyeem Elias Levy in Jerusalem 1931 under the title כתאב מסלי אל וקח שלשה חלקים יגיב פינו גמלת לקומים מפתכרי, אלדי יסתלד אל קארי פינו מן כלאם דברי תורה, מעשיות ומחאלאת, וסוואלף צחד, ותעלום עקל, וכו' וכו', אשכאל אשכאל למ ימכן ינשבע מנה, וכיף מא ימשי אל קארי לקראם, ישוף כתרר אמוראת עגאייב אל זמאן אלדי סמעהא ואלדי למ סמעהא: ואיצן אודאר להו בעץ פכאהאח ונוואדר ונצאייה אדבייה וגיר סמינאהום "מסלי אל זמאן".

P. 93, col. 1, l. 13 f. b., לים, r. לים.

Ibid., col. 2, l. 1, שרחה, r. שרהה.

P. 94, col. 1, l. 4, semi-square, r. curs.

P. 96, col. 1, l. 12, הא, r. הא.

P. 97, col. 1, l. 5, התורה, r. חתורה.

Ibid., col. 1, l. 16 f. b., ביהם, r. ביהם.

Ibid., l. 7 f. b., עבר, r. עבר.

P. 100, col. 2, l. 20 f. b., יהודה, r. יהודה.

P. 101, col. 2, l. 12 f. b., חמעגל, r. חמעגל.

P. 103, col. 1, l. 17 f. b., סהדורא, r. סהדורא.

P. 105, col. 1, l. 1, התחיל, r. חתחיל.

Ibid., col. 2, l. 6, מהרי"ח is identical with Jacob Hagiz, whose עין החיים was printed Liv. 1654, and Berlin 1716.

Ibid., l. 9 f. b., תחכבר, r. תחכבר.

P. 106, col. 1, l. 6 f. b., עורת נשים was printed in Constantinople 1731.

Ibid., col. 2, l. 16 f. b., בבית, r. בבית.

P. 108, col. 1, l. 13, ראיחו, r. ראיחי.

Ibid., l. 10 f. b., that, r. those.

P. 110, col. 1, l. 4, התנבאו, r. התנבאו.

Ibid., l. 5 f. b., ונא', r. ונא'.

P. 112, col. 1. Bibliography to MS. No. 598: For other MSS. of Hillel's commentary v. MS. Vienna, X, 114, Cat. Goldenthal, p. 15; Cat. Mantua, p. 38, HB. XVIII, p. 131; about the author and his works v. Wolf, Bibl. Hebr. III, 1015; Zunz, Zur Gesch., p. 57; Geiger, Jud. Zeitsch. IX, 13, X, 316; Jellinek המגיד המגיד, p. 18; Brüll, Jahrb. IV, 194; MGWJ, 1864, p. 223, 1885, p. 564; ציון II, 149; and Schwartz Festschrift, 110, n. 3.

P. 113, col. 1, l. 2, חבריה, r. חבריה.

Ibid., col. 2, l. 26, בעיה, r. בעיה.

P. 116, col. 1, l. 21, אמות, r. אמות.

Ibid., note 6, v. Yer. B. K. VIII, 6.

P. 117, col. 1, l. 8, הא, r. הא.

Ibid., l. 10, f. b., רמלכא, r. רמלכא.

Ibid., l. 2 f. b., ביר, r. ביר.

Ibid., col. 2, l. 8, לתחת, r. לתחת.

Ibid., l. 4 f. b., שייפם, r. שייפם.

P. 121, col. 1, l. 11, סבר, r. סבר.

P. 122, col. 1, l. 9, מצה, r. מצה.

P. 124, l. 25, ובבבל, r. ובבבל.

P. 128, col. 1, l. 17, דחג, r. דחג.

Ibid., l. 20, קארי, r. קארי.

P. 130, col. 1, l. 14 f. b., נירדה, r. נירדה.

P. 131, col. 1, l. 23, דאושפיוזכניה, r. דאושפיוזכניה.

P. 135, col. 1, l. 9 f. b., שניכנס, r. שניכנס.

P. 137, col. 2, l. 14, חוץ, r. חוץ.

P. 142, col. 1, l. 22, חכהן, r. חכהן.

P. 144, col. 2, l. 5, וחגרה, r. וחגרה.

P. 145, col. 1, l. 6 f. b., גביה, r. גביה.

P. 146, col. 1, l. 27, האבל, r. האבל.

Ibid., l. 28, קילום, r. קילום.

P. 147, col. 1, l. 15, מלאכה, r. מלאכה.

Ibid., l. 22, שואל, r. שואל.

P. 148, col. 1, l. 28, רב, r. רב.

Ibid., l. 39, מחצה, r. מחצה.

P. 152, col. 1, l. 10, אמ' רב פפא is repeated in the MS.

P. 154, col. 1, l. 17, דרבנן, r. דרבנן.

Ibid., l. 13 f. b., כך, r. כך.

Ibid., l. 12 f. b., אחר, r. אחר.
 P. 155, col. 2, l. 22, א'לעזר, r. א'לעזר.
 P. 167, col. 2, l. 6 f. b., נסחפקו, r. נסחפקו.
 P. 168, col. 2, l. 16, התלוין, r. התלוין.
 P. 175, col. 2, l. 16, חים, r. חים.
 P. 176, col. 2, l. 1, v. Marmorstein, Some Hitherto Unknown Jewish Scholars of Angevin England, JQR., NS., XIX (1928), p. 31, where reference is made to this passage.
 P. 178, col. 2, l. 28, בכעס, r. בכעס.
 P. 182, col. 2, l. 17, לישגא, r. לישגא.
 P. 186, col. 2, l. 4, והוא, r. והוא.
 Ibid., l. 11 f. b., ושוב, r. ושוב.
 P. 189, col. 1, l. 29, כתב, r. כתב.
 Ibid., col. 2, l. 2, חכבר, r. חכבר.
 Ibid., l. 11, כרוך, r. כרוך.
 P. 190, col. 1, l. 18, מרדכי, r. מרדכי.
 Ibid., l. 22, חבא, r. חבא.
 P. 191, col. 1, l. 19 f. b., עושה, r. עושה.
 P. 192, col. 1, l. 15, מנ', r. מנ'.
 Ibid., l. 17 f. b., 14th cent., correct to 15th cent., v. colophon on p. 193.
 P. 193, col. 1, add to the Bibliography: Zunz, ZfHB., XVIII (1915), p. 109, No. 766.
 P. 194, col. 2, l. 14, Mulmin, correct to Moulmein, and delete (Rangoon).
 P. 195, col. 1, l. 26, כהרמ"ש, r. כהרמ"ש.
 Ibid., col. 2, l. 19, שחיטה, r. שחיטה.
 P. 200, col. 2, l. 2 f. b., דבר, r. דבר.
 P. 201, col. 2, l. 15 f. b., לייעול, r. לייעול.
 P. 202, col. 1, l. 22, חרשים, r. חרשים.
 P. 203, col. 2, l. 13, ישועה, r. ישועה.
 P. 204, col. 1, MS. No. 580. The reference to MS. No. 576 A is to be found in this Cat., p. 391, and that to MS. No. 211 on pp. 388-389.
 P. 205, MS. No. 519. About the references to MSS. Nos. 266 and 567 B, so to be corrected instead of 568, v. above, Cat., p. 202, and further on Cat., p. 524, respectively.
 P. 207, col. 2, l. 21, משה, r. מאיר (?).
 P. 208, col. 1, l. 6 f. b., delete אל.
 P. 209, l. 15, בנעה, r. בנעה.
 P. 210, col. 1, l. 6, יפו, r. יפו.
 Ibid., col. 2, l. 17 f. b., נמע, r. שע.
 P. 211, col. 1, l. 18. To No. 10, v. the

remark in קונטרס שיר רננות, about which fuller particulars will be found in my article The History of the Jews in Basra, JQR., NS., XVII (1927), p. 426, note 30, which reads: נוהגין לאומרו על מצבת עזרא הסופר ז"ל זיע"א.

Ibid., col. 2, l. 8. The acrostic of No. 42 should be read: אני חיים ידידיה בן אברהם: אשכנזי חזק.

P. 212, col. 2, l. 10, עון, r. עון.

Ibid., l. 16 f. b., ירד, r. ירד.

P. 213, col. 1, l. 22, עלומד, r. ללאומד.

P. 214, col. 1, l. 2, כי, r. כי.

P. 216, col. 1, l. 17, נאמנה, r. נאמנה.

P. 218, col. 2, l. 24, חס, r. חס.

P. 219, col. 2, l. 13 f. b. The poem No. 18, אכור אהבו, occurs also in MS. No. 590, v. Cat., p. 465 (186), and in MS. No. 670, v. Cat., p. 911. In both places the poem is ascribed to Abraham ibn Ezra, and is indexed sub קומה אלהים עורתה. Attention may be drawn to the fact that MSS. Nos. 495 and 590 agree entirely, whilst MS. No. 670 agrees only till the strophe beg. בת צעקה זה הנבזה. The remainder in the latter MS. has the acrostic (1) נואץ (2) עטו (3) זמרה (4) רבו (5) את, i. e. עזרא. The corresponding acrostic in the other two MSS. is שלמור. The poem is therefore preserved in two versions, and Davidson, Thesaurus, vol. 3, p. 337, No. 177 is to be corrected.

P. 220, col. 1, l. 2. About this poet, Israel Kāslari, v. Gross, Gallia Judaica, p. 7, No. 10, where another poem of this liturgical writer in MS. Bodl. No. 1142 (Bodl., Cat., col. 332) is quoted.

P. 221, col. 2, l. 7 f. b., Owner, r. Censor.

P. 222, col. 1, l. 27, ה' אנשים, r. ה' אנשים.

Ibid., l. 1 f. b., אלעזר, r. אלעזר.

P. 224, col. 1, delete notes 2-4.

Ibid., col. 2, No. 13. The author of the poem יתרועעו אף ישירו is, according to קונטרס שיר רננות, p. 2 b, Joseph b. Sliman, v. also Cat., pp. 241, 246, 248, and 262.

P. 225, col. 1, l. 15, as to the relation of the rite of Aleppo to that of Baghdad, v. now my article בואי תימן, Budapest 1924, p. 11, reprinted

from Hazofeh, VIII, pp. 307-316, v. further MS. No. 1144, Cat., p. 964, and Ḥariri's collection of poems, MS. No. 1151, Cat., p. 964. According to the information gathered from these two MSS., the *מדבר עברכון* could not have been introduced in the Baghdad rite by Ḥakham Sason Mordecai Moses, yet the tradition may be justified if it meant that he introduced it into the rite of the *אל כבירי* (the Great Synagogue).

Ibid., col. 2, l. 30, about the scribe, v. further my article *פרס ותימן*, Budapest 1926, p. 18, reprinted from Hazofeh, IX, pp. 209-233.

P. 226, col. 1, l. 4 f. b., פסח, r. פסח.

P. 227, col. 2, l. 6, instead of p. 58, r. p. 194.

Ibid., l. 13 f. b., ועריבות, r. ועריבות.

P. 232, col. 1, Bibliography: S. Asaf, *פיוטים וסליחות מתקופת הגאונים* in Kirjath Sefer, II (5685), pp. 145-149, where a MS. which belonged to the late Sason Jacob Joseph Sliman of Shanghai, now in the University Library in Jerusalem, is described; D. S. Sassoon, *עקידת יצחק אביו*, ibid., vol. II (5686), pp. 258-267; and D. S. Sassoon, *סעדיה בר יוסף השני*, ibid., vol. III (5687), pp. 168-171.

P. 237, col. 2, l. 15 f. b., delete אור.

Ibid., l. 14 f. b., השקני, r. השקני.

P. 238, col. 1, l. 4 f. b., עב, r. ניב.

P. 241, col. 1, l. 24, לך, r. לקראתי.

Ibid., col. 2, l. 9 f. b., v. Addenda to p. 224, col. 2, No. 13.

P. 242, col. 2, l. 14, להמחבר, r. להמחבר.

P. 243, col. 1, l. 25, ראו משלי, r. ראו משלי.

Ibid., col. 2, l. 7 f. b., בלא, r. בלא.

P. 244, col. 1, l. 10, instead of 1796, r. 1790.

P. 245, col. 2, l. 10 f. b., אל, r. אלי.

P. 246, col. 1, l. 4, poem No. 20, by Moses Iddehhan, v. *קונטרס שיר רננות*, No. 10, and *שירות ושבתות*, Baghdad, n.d., No. 155.

P. 248, col. 1, l. 9, poem No. 8, v. Addenda to p. 224, col. 2, No. 13.

Ibid., about the scribe of MS. No. 10, v.

fuller particulars above, Cat., p. 61, in the Bibliography to MS. No. 269.

P. 251, col. 1, l. 18, for MS. No. 107, v. Cat., p. 253.

P. 252, col. 1, MS. No. 498, poem No. 1, acr. אפרים בן צלח ס"ט.

P. 255, col. 2, l. 17 f. b., רומה, r. רומה.

P. 261, col. 1, l. 6 f. b., עמדי והעבודה, r. עמורי העבודה.

Ibid., col. 2, l. 6 f. b., ברנה, r. ברנה.

P. 263, col. 1, No. 25, instead of acr. אני אליה, r. אני אלגת[ין], v. Cat., p. 267, col. 1, No. 25.

P. 266, col. 2, to poem No. 88, v. my article 'Hebrew Manuscripts from Spain' in No. 53 of The Jewish Chronicle Literary Supplement dated May 29, 1925.

P. 267, col. 1, poems Nos. 33 and 34 should read: (33) אלהי אלי יה שלח גשם מוחיה and (34) אלהי אליה שלח טל למחיה.

Ibid., poem No. 38. Levy Beliliah wrote a commentary on the Shulḥan 'Arukh Yore De'ah, MS. Cambridge, v. JQR., VI, p. 138, and copied the Halikhoth 'Olam and the Mebo Hattalmud, MS. Cambridge, v. ibid., p. 139.

P. 269, col. 1, l. 6, v. Addenda to p. 266.

P. 283, col. 2, l. 15, ימים, r. יומין.

Ibid., l. 8 f., delete Nos. 4-6.

P. 285, col. 2, l. 5, אלעוד, r. אלעוד.

P. 290, col. 2, ll. 30-31, delete items Nos. 3 and 5.

P. 292, col. 2, for the scribe, v. Zunz, ZfHB., XVIII (1915), p. 59, No. 66.

P. 298, col. 2. MS. No. 492 represents the Old Roman Rite, and not the Italian Rite.

P. 301, col. 1, l. 9. Delete אשכול הכופר, and r. instead: with the Pizmonim (a) נחמו עמי יאמר אשכול כופר וכו' על חללי בת נחמו עמי, and (b) נחמו עמי יאמר אשכול כופר וכו' אשא נם לגוים.

P. 302, col. 1, l. 9 f. b., ישבתי, r. ישבתי.

P. 304, col. 2, l. 14 f. b., the description of the MSS. Nos. 559, 560, 561 and 562 will be found in the Cat., pp. 81, 83, 305 and 94 respectively.

P. 305, col. 1. The scribe of MS. No. 439 wrote also the MS. of 'Providencia de Dios Con Ysrael Y verdad de la Ley de Moseh nulidad de las demas leyes. Compuesto por el Señor H. H. moreno arab Ruby Saul Levy Mortera de buena memoria', in the year 1664. Here his name is spelt Jehudah Machabeu, v. J. S. da Silva Rosa, *Geschiedenis der Portugeesche Joden te Amsterdam 1593-1595, Amsterdam 1925*, p. 21, v. also p. 102.

P. 316, col. 1, l. 13 f.b., delete: by R. Asher Hallevy, and substitute: acr. א"ב, v. Davidson, *Thesaurus*, vol. I, p. 371, No. 8188.

Ibid., l. 8 f.b., יכ, r. כי.

Ibid., col. 2, l. 15 f.b., לענינו, r. לענינו.

P. 318, col. 1, l. 11, צרח לפון, r. בר חלפון.

P. 319, col. 1, l. 26, לך אלי, r. לך אל.

P. 320, col. 2, last line, איכה צאן, r. איכה צאן.

P. 322, col. 1, l. 24, delete עראני, the poem is by Solomon ibn Gabirol, v. *Cat.*, p. 961, col. 1, No. 18.

P. 323, col. 1, ll. 33-34, delete item 4.

P. 325, col. 1, l. 17 f.b., וכשמכנים, r. וכשמכנים.

Ibid., col. 2, l. 6, מחזור, r. מחזור.

P. 330, col. 1, l. 24, נהגו, r. נהגו.

P. 333, col. 2, note, v. Friedberg, בית עקר, *Sפרים*, p. 555, No. 633, who registers Baghdad 1890.

P. 338, col. 1, l. 9, אחרים, r. אחרים.

P. 345, col. 1, add to the Bibliography: R. Levy, *A Collection of Yemenite Piyyutim*, in *Jewish Studies in Memory of Israel Abrahams*, New York 1927, pp. 266-283; A. Z. Idelsohn, *המשורר התימני ר' שלום שבוי*, *מזרח ומערב* in the periodical *העברית*, vol. I, pp. 5-16 and 128-137; D. S. Sassoon, *לקורות היהודים בתימן* in *Hazofeh*, vol. XV (1931), pp. 1-26; and A. Z. Idelsohn and H. Torczyner, *Diwan of Hebrew and Arabic Poetry of the Yemenite Jews*, Cincinnati 1930.

Ibid., col. 2, l. 23, אס[ר]אל, should read סאלם, v. *Hazofeh*, l.c., p. 14, No. 52. This

poem contains the subject of *קצת יוסף הצדיק*.

Ibid., l. 29, poem No. 9 is published in *Hazofeh*, l.c., p. 20-21. Here may be added that according to the last line of the poem, the poet's name was Salem, most probably identical with Salem b. Joseph el-Shabazi. Further attention may be drawn to the text, that whilst MS. No. 423, p. 76 reads, as printed in *Hazofeh*: תגפּר לעבדך סאלם, MS. No. 422, p. 202 has the reading: ואקול יא אלאה יא סלאם סלם תפּקר לעבדך סאלם אלמתעלם.

P. 346, col. 1, l. 13, ולג[ד] should be deleted. According to Bacher, *שירי חימן*, p. 26, the acr. reads: באלמק, which is, however, not confirmed by our MS.

Ibid., col. 1, l. 5 f.b., 5645, r. 5651.

P. 347, col. 1, l. 3, הרמו, r. הרמו.

P. 348, col. 2, l. 12, אשבה, r. אשבה.

P. 352, col. 1, l. 24, Michael b. Shabbethai Balbu was born on the 2nd of Nisan 1411, according to his father's entry in MS. Cambridge, No. 35, v. Schiller-Szinessy's *Catalogue*, p. 61. The father, Shabbethai Balbu, was also the writer of MS. Cambridge, No. 70, v. *ibid.*, p. 227. According to Schiller-Szinessy his full pedigree reads: Shabbethai b. Isaiah b. Judah b. Moses b. Shabbethai b. Isaiah b. Immanuel. In the *Taḳḳanoth Khandia* we come across Judah b. Solomon Balbu, v. *Cat.*, p. 354, whose date is 1526, further, Isaiah Balbu, v. *Cat.*, p. 351, whose date is given as 1407, further, Moses b. Judah Balbu, v. *Cat.*, p. 351, whose signature is recorded from the year 1369, and finally, Solomon Balbu, v. *Cat.*, p. 354, who officiated as *חתן תורה* in the year 1529.

P. 353, col. 2, l. 15 f.b., parenthesis before צ"ל.

P. 356, col. 1, l. 3, as to Judah Hen, v. *ש"ת אהלי יעקב*, Livorno 1774, No. 91.

Ibid., col. 2, l. 7, Yudlin Balša was probably the father of Abraham Balša b. Judah, v. *Magazin*, II, p. 6.

P. 357, add to Bibliography: *Zur Geschichte der Juden in Kandia*, *Magazin*, II,

p. 6; Juifs de Candie (1380-1485), REJ., XXVI, p. 198; about Isaac 'Akrish in Candia in the year 1553, v. Brüll, Jahrbücher, VIII, p. 54; about the Jews of Candia in the time of Isaiah de Trani, the Elder, in JQR., IV, p. 99; and about R. Elḵanah Ḳapsali, Isr. Letterbode, VIII, p. 57.

P. 365, col. 2, l. 8 f.b., בוים r. ביום.

P. 366, col. 1, l. 8, after בי, add (צ"ל בר).

P. 368, col. 1, to the Bibliography, add: Isaac Ezekiel Yahuda, מגלת מצרים, reprinted from רשומות, vol. V, Tel-Aviv.

P. 369, col. 2, to the Bibliography of A, add my article לקורות היהודים בתימן in Hazofeh, vol. XV (1931), pp. 1-26.

P. 370, col. 1, ll. 27-28 should read: שמואל בן, שמואל בן אשוי הורמכר, בונקיר (?) שרה באי ששולאכרה, שרה ברזקרא, אלוי נוגמכר.

Ibid., col. 2, add to MS. No. 554, Bibliography: De Bene Israel, by Mrs. Selina Sassoon in De Joodsche Gids, vol. I (1929), p. 362 f.; and Friend of Israel, a Bene Israel periodical in English and Marathi, Bombay, vol. V (1920), Nos. 7-9, pp. 82-85, where a list of 133 Bene Israel surnames is given with the necessary geographical explanations.

P. 371, col. 2, l. 8. The corresponding passage in MS. No. 579, p. 7 gives the title of the anti-Jewish writing of Samuel b. Azariah as אפחאם אליהוד, which is corroborated by M. Schreiner in his article Samau'al b. Jahja al-Maghribi und seine Schrift 'Ifham al-Jahud' in MGWJ., vol. 42 (1898), p. 123 ff.

P. 373, col. 1, the scribe of MS. No. 558, died 14 Jan. 1927, v. obituary notice in The Jewish Chronicle of Feb. 11, 1927, p. 10.

P. 381, col. 1, l. 5 f.b., הרחמים, r. השמים.

P. 382, col. 1, l. 10 f.b., והתמנו, r. והתמנו.

Ibid., col. 2, l. 4, א א, r. אקא.

P. 384, col. 2, l. 9, owners, r. owner.

P. 387, col. 2, l. 11, after שנת, add חמש.

P. 389, col. 1, l. 2, v. now Jacob S. Ḳaṣṣin, פרי עץ הגן, Jerusalem 1931, pt. 1, p. 130.

P. 390, col. 2, l. 14 f.b., r. (= 1888) [at Aden].

P. 391, col. 1, l. 25, transfer comma after Wadia.

P. 393, col. 1, l. 19, instead of יוסף עינינו, r. Joseph b. Moses.

P. 394, col. 2, l. 11 f.b., בעך, r. בער.

P. 396, col. 1. Since writing these lines, the letter has been published by the previous owner, J. M. Toledano, in the Hebrew Union College Annual, vol. IV, pp. 449-458, v. also my remarks in JQR., NS., vol. XXI (1930), p. 104 f.

Ibid., l. 20 חקבלה, r. הקבלה.

P. 398, col. 2, l. 15 f.b., 166, r. 168.

P. 399, col. 2, l. 8, delete Pasha.

Ibid., col. 2, l. 14. The name of the place וורדיאוה is spelt in document M. as ורדיאוה.

P. 400, col. 2, l. 28, us, r. up.

P. 407, col. 1. Saul b. 'Abdallah b. Joseph was also the author of a commentary on the Tarshish of Moses bin Ezra (edited under the title משבצת התרשיש, by Prof. Dr. Samuel Krauss, London 1926), and the copyist of Abu el-'Afiah's work which was subsequently published in facsimile under the title of ספר גן המשלים והחידות להשר טררום הלוי ה' אבו אלעאפיה כפי עתקת מר שאול יוסף מהונקונג or The Garden of Apologues and Saws, London 1926. The latter has been now republished in type under the title of גן המשלים והחידות אסף שירי ה' טררום בן יהודה אבו אל עאפיה עפ"י כתבידיר שאול בן עבראל יוסף בהשוואה לכתבידיר אחרים מנה, מסדר, מבאר ונערך על ידי דוד ילין, Jerusalem, 1932. A biography of Mr. Joseph by Prof. Krauss under the title ר' שאול בן העולם, appeared in the העולם, Friday, Oct. 16, 1925.

Ibid. The title of MS. No. 212 should be corrected to חסכראת.

P. 408, col. 2, l. 3 f.b. Instead of 1889, r. 1879.

P. 409, col. 1, l. 6 f.b., אלהכמא, r. אלהכמא.

P. 412, col. 2, l. 7 f.b., רגיאנים, r. רגיאנים.

P. 415, col. 2, l. 8, בהחחרם, r. בחחחרם.

P. 417, col. 1, l. 13 f.b., delete the line.

P. 418, col. 1, l. 24, להעבירו, r. להעבירו.

Ibid., col. 2, l. 22, הבער, r. האומר.

Ibid., col. 2, before l. 13 f.b., add: Owner: *Eleazar Ashkenasi.*

P. 419, col. 1, l. 11 f.b., *Averoës, r. Averroës.*

Ibid., col. 2, l. 20, *Averoës, r. Averroës.*

P. 422, col. 2, l. 12 f.b., *פרחי, r. פרהי.*

Ibid., l. 7 f.b., 15th cent., r. 16th cent.

Ibid., l. 2 f.b., *Gabba, r. Gabbai.*

P. 423, col. 2, MS. No. 469. Neither Ben Jacob nor Friedberg mentions an ed. Venice 1724 of this work.

P. 424, MS. No. 56, according to Steinschneider, v. Ben Jacob, p. 186, No. 549, this work, which is also to be found in MS. Munich No. 408, has to be ascribed to Abraham Abu el-'Afia.

P. 426, col. 2. It should be added here that the copy of the Chinese Inscriptions is dated 1705.

P. 427, col. 1, l. 2 f.b., *ואוח, r. וואח.*

P. 435, col. 1, l. 7 f.b., transfer *אלפים* before *ומאחיים*.

Ibid., col. 2, l. 7 f.b., after *לקרוב*, add (*צ"ל לקרוא*).

P. 436, col. 2, l. 2 f.b., *בעברי, r. בעברי.*

P. 437, col. 1, l. 13 f.b., No. 461, r. No. 460.

Ibid., col. 2, l. 22, instead of 286 pp., read 266 pp.

P. 440, col. 1, l. 4 f.b., after *בזכות*, add (*צ"ל זכות*).

Ibid., l. 3 f.b., *הצעיר, r. הצעיר.*

P. 441, col. 1, l. 15, *המגיד, r. המגיד.*

Ibid., col. 2, l. 7 f.b., *חספר, r. חספר.*

P. 442, col. 1, l. 6 f.b., *מרפא, r. מרפא.*

Ibid., col. 2. Bibliography: A work called *ספר הדרושים* by the same author, Phinehas b. Isaac b. Moses Ḥariri is mentioned and quoted in *כסף צרוף* by Joseph b. Joseph Ḥebroni, Jerusalem 1926, v. especially his introduction, p. 5 d.

P. 444, col. 2. To Isaac b. Jacob Hakohen's treatise, v. now Gershom Sholem, *קבלות ר' יעקב בני ר' יעקב הכהן*, Jeru. 5687, p. 82 ff.

P. 445, col. 2, l. 8. A reference to Elijah of Londres is made from this MS. by Dr. A. Marmorstein in his article *Some Hitherto*

Unknown Jewish Scholars of Angevin England, JQR., NS., XIX (1928), p. 32. There is also a reference to p. 476 of this MS. where a magic prescription of Menahem Ḥazzan of Londres is mentioned. Gershom Sholem in his *כתבי יד בקבלה*, Jerusalem 5690, p. 114, is inclined to treat these two names as the same, yet it seems strange that the author of this MS. should have called the Ab Beth Din of London *חזן מלונדרש*. Add to pp. 459-599, the following names: Nahmanides § 1308, Moses *בוטריל* § 1309, Menahem Ḥazzan of Londres § 1306.

P. 446, col. 1, add to the Bibliography: Gershom Sholem, *קבלות ר' יעקב ור' יצחק*, Jeru., p. 29 ff.

P. 449, col. 2, add to the Bibliography to MS. No. 667: Hermann Pick, *Über das Buch 'Von den Erdbeben und Donnern רעשים ס' רעשים' und seinen Quellen*, in the *Festschrift für Heinrich Brody*, Berlin (Soncino) 1930, pp. 53-61.

P. 451, col. 1, l. 20, *שלישי, r. שלישי.*

Ibid., l. 29, *לבנות, r. לבנות.*

Ibid., col. 2, l. 3 f.b., *ורכב, r. רכב.*

P. 453, col. 1, l. 24, *ידידך, r. ידידך.*

Ibid., col. 2, l. 17 f.b., *הגבולים, r. הנבולים.*

P. 454, col. 2, l. 13 f.b., *בחרתי, r. בחרתי.*

P. 455, col. 2, l. 16, *אל, r. את.*

P. 456, col. 1, l. 15, *להיות, r. לחיות.*

P. 457, col. 1, l. 4, *דמה, r. דומה.*

Ibid., *כי צבי, r. כצבי.*

Ibid., l. 11 f.b., *חרדו, r. חבבו.*

Ibid., col. 2, l. 2, instead of *פי*, r. *ופי*.

Ibid., instead of *פצאיל*, r. *פצאייל*.

Ibid., l. 7. After the word *אגאר*, add (*אולי צ"ל אגאר*).

Ibid., l. 14, *שנה, r. סנה.*

Ibid., l. 27, *אלהסא*, delete stroke.

Ibid., l. 17 f.b., *בלא, r. בלא.*

P. 458, col. 1, l. 18, *מנה, r. מנה.*

Ibid., l. 13 f.b., *ואל, r. ולא.*

P. 459, col. 1, l. 4, *זעק אויל ממש גביר, r. זרת בשרה על אמת טוב ממקום בור נאנס*.

Ibid., l. 12, read: *כמו עון אח וכסה*.

Ibid., l. 23, delete וללכת בדרך טוב . . . , and read עלו . . . מרוב הטאו ועולו.

Ibid., l. 24, יהיה, r. יתנה.

Ibid., l. 12 f. b., באש, r. כאש.

Ibid., col. 2, l. 24, לטבת, r. מטבת משנת.

Ibid., l. 26, ויאמר, r. ויאמד.

Ibid., l. 5 f. b., רגילך, r. רגילך.

P. 460, col. 1, l. 8, לך, r. לך.

Ibid., l. 15 f. b., האומרים, r. הלומדים.

Ibid., col. 2, add to the Bibliography:

D. S. Sassoon, *מַעַט דְּבִשׁ*, Oxford 1928, p. 10, where the Naghid's introductory poem to his *הלכתא גברא* is published; and JQR, NS., XXI (1930), pp. 107-150, where a full list of the Naghid's poems, including Ben Mishle and Ben Kōheleth, is given; v. further, Yellin, *מבחר שירי שמואל בן יוסף*, 2 pts., Tel-Aviv 1931; and Yellin, *התקופה*, vols. XXVI-XXVII, pp. 595-614; and Joseph Markus, *מורה ומערב*, in *שמואל הנגיד*, vol. IV (5690), pp. 305-319.

P. 461, col. 2, l. 4, לו, r. לו.

P. 463, col. 2, l. 5 f. b., צררוני, r. צררוני.

P. 464, col. 1, l. 12 f. b., בלבי, r. כלבי.

Ibid., col. 2, l. 5, הדרה, r. הברה.

P. 465, col. 1, l. 11, אפתחה, r. אפתחה.

P. 467, col. 1, l. 20, מצוה, r. מציה.

P. 469, col. 1, poem No. 352. The poem edited by Dr. A. Kaminka, published from the Bodleian MS. in *חזאת ליהודה* (Hazofeh, vol. x [1926], p. 290 f.), is headed: אחד מטובי הארץ ירד מנכסיו ונהפכו שמיו על ארצו כהתהפך כחומר חותם העתים. וחבלים נפלו לו בחבלי הנעמים. ונהפך ללענה משפט הימים. כי פחותי הזמן ככוכבים רמים. ובעמק שלח ברגליו כל גבר חמים. לואת שלחתי זה השיר לנעלי אנויראל בונשניור לשולשונא. ואני עול ימים ראה סוסים בלב ים כברקים ירועון. ואניות beg. בשוקים. After comparison I find that the reading of the name אנויראל בונשניור is the correct one, and the name בונשניור as given in the Catalogue should be corrected accordingly. The difference between the numbering of the lines in the MS. and that in Dr. Kaminka's publication, is due to the fact that

the poem in the Bodleian MS. is shorter. Altogether there are many variants and differences between the two texts.

P. 471, col. 2, l. 6. The *ספר חיי עולם* is ascribed to Jonah b. Abraham Gerondi.

P. 476, col. 2, l. 17, הנם, r. הנם.

Ibid., col. 2, l. 4 f. b., after בלבו add אא.

P. 477, col. 1, l. 22, delete לליל and read: ללילה לפני ליל.

P. 479, col. 1, l. 5 f. b., אותה, r. אותה.

P. 500, col. 1, add to Bibliography: Bruno Finkelscherer, *Die Sprachwissenschaft des Josef ibn Kaspi*, Göttingen 1930.

P. 512, col. 1, foot-note. The mountainous country near the Turkish frontier at present ruled over by Sheikh Ahmed, is called Barzan, which may have been the home of the Barzanis.

P. 513, col. 2, l. 5 f. b., Averoes, r. Averroes.

P. 516, col. 2, No. D, the family name of the author of the *כונה*, *בתי כהונה*, Smyrna 1736, was, according to Friedberg, *בית עקר ספרים*, p. 106, No. 887, Rapaport.

P. 518, col. 1, No. I. The Scroll of Paras was reprinted in the article mentioned under Bibliography. Col. 2, as to No. J, v. my article *בואי חטן*, Budapest 1924, p. 10 f.

P. 523, col. 1, l. 18. The real heading of the poem is *ירד דודי לגנו לערוגות בשמו*. The copyist confused it with the poem *beg. דודי ירד לגנו לרעות בגנים להשתעשע*.

P. 528, foot-note, further material about the term *מקדשייה*, v. the Introduction to the Catalogue, p. xxiii.

P. 546, col. 1. The collected poems of Manasseh b. Sliman Sheherbani are now published in *ספר שירה לאל מכיל איזה שירות* ותשבחות. לימי החול ולימי מנוחות. וגם בו רצוף ירדות כנסת ישראל לאל אלהי הרחות. עם איזה מוסרים אשר ללב מעוררים למען ילך בדרך טובים וישרים מאת הצב"י מנשה בן לא"א סלמאן שהרבאני ס"ט ועוד נכלל עמו איזה פזמונים מן הקדמונים אשר המה שגורים בפי הכל כל א' במקומו, Baghdad 5668.

P. 547, col. 2. This information settles

I. Elbogen's query in his article Ein Handschriftliches Verzeichnis unbekannter Piutim, which appeared in the Festschrift für Heinrich Brody, Berlin 1930, p. 95.

P. 549, col. 2, l. 1 f. b. Instead of 233, r. 238.

P. 552, col. 1, No. D. For an edition of the מאמר סוד עין הדעת מהספר v. ספר הכבוד אשר חבר המקובל האמתי הפלסוף האלהי הרב רבי ישעי' בן הרב יוסף הלוי ממשפחת ליב, edited by Solomon Musa of Bokhara, Jeru. 1891, pp. 38 b-50 a. Other works by the same author are contained in MS. No. 1060, v. Cat., pp. 1068-1071, where further bibliography is given.

P. 558, col. 1. Add to MS. No. 440: Bibliography: Salom Italia lived in the 17th cent. and made a copper engraving of Manasseh ben Israel, v. De Vrijdagavond, Amsterdam, Nov. 30, 1928. Consequently 18th cent. should be corrected to 17th cent.

P. 568, col. 1. Add to Bibliography: Jacob Obermayer, die Landschaft Babylonien, Frankfurt-a-M. 1929, p. 285, where the texts of inscriptions Nos. 2 and 3 are given with some variants. No. 2 concludes, according to Obermayer, with the date תתקפ, i.e. 980 Sel. (= 669), of which there is, however, no trace on the tombstone which is now in my possession. Line 5 has וחסידיים, and not והחסידיים. Inscription No. 3 reads, l. 2, בר עלי, and not בני עלי; l. 4, אלה, and not אללה; and l. 6, אלצלחין without an א. Obermayer's reading ואסרע קיאמה is more correct than my reading in the text, ואסר מקאמה, yet the inscription reads קאמה without the י.

P. 574. A biography of Samuel Diveker Cammodan appeared in Marathi. The title in English transcription reads: Samaji Hasaji urpha Samuel Ezekiel Diveker Cammodan Moocadum yanche Charitra. The Life of Samuel Ezekiel Diveker Cammodan Moocadum, by Abraham Samson Shapurker, Assistant Secretary of the Sha'ar Haraḥamim Synagogue, 254 Samuel Street, Mandvi, Bombay, 1927. Printer: Yashvant Kashi-

nath Padval, at the Tatva-vivechaka Press, No. 3544 Byculla, Parel Road, Bombay.

P. 596, col. 2, l. 9 f. b., r. sq. Samaritan hand, instead of curs.

P. 616, col. 1, l. 10 f. b., v. now to the whole paragraph, J. Theodor, מדרש בראשית, רבה, p. 909.

P. 678, col. 2, to MS. No. 865. Joseph Hebroni edited Ḥayyeem Viṭal's ספר של חיות from a MS. written by Shalom Sher'abi, Baghdad 1866. Some particulars about Hebroni's activities, both in the capacity of dealer in Hebrew books and Holy Scrolls as well as in the capacity of a practical Ḥabbalist are described in letters addressed to the editor of the Calcutta periodical Paerah, v. vol. VII, Nos. 14 and 15, and *ibid.*, No. 46.

P. 718, col. 1, l. 15 f. b. For an edition of the זבחי אלהים הלבבות שחיטה v. שמע שלמה, by Levy b. Joseph Asulin, Tunis 1906, pp. 292 a-300 a.

P. 751, col. 2, l. 5. About סמורי סמוט, i.e. Jacob Samuṭ, who was Rabbi in Salonica, v. שלשלת שלוניק, p. 3 b and p. 6 a in David Pipano's חגור האפד, Sofia 1925. Accordingly, סמורי in the Index to this Catalogue, p. לג, has to be corrected to סמוט ועקב סמוט.

P. 791, col. 2, l. 23, v. Introduction to the Catalogue, p. xxx.

P. 800, col. 2, l. 19, the acrostic of the poem beg. צור מכול צר reads צואל חוק.

P. 805, col. 2, l. 10. Instead of אפתח נאות, r. אפתח נא את.

Ibid., col. 2, l. 20, delete: by Abraham Sittehon.

P. 806, col. 2, l. 8, לקראתי, r. לקראת.

P. 807, col. 2, l. 14 f. b., r. acr. שלמה רב, הונא, v. Cat., p. 816, col. 2, No. 135, instead of ישראל.

P. 816, col. 1, No. 94, r. מודלג על ההרים, acr. משה מיטראני.

P. 817, col. 2, l. 22, חסדי, r. חסדי.

P. 831, col. 2. To the strophe beg. ילירי איתנים, delete lines 21-23 from 'attention' to '1152', and v. Introduction to the Catalogue, p. xxx.

P. 836. Bibliography to MSS. Nos. 855 and 760 (v. also Cat., pp. 231, 233, to MSS. Nos. 188, 244, and 192). This liturgy was published for the first time by Joseph Ḥayyeem b. Ḥakham Eliyyahoo b. Abraham in Baghdad 1931, under the following title: סדר עקירת יצחק יחוויו ביה עשר תגריבאח אא"עה ותגריבית אל עאשרה אל פציחה והי אל עקירה ומע אל פיוטים אלרי נוהגים יקרוהא תאני לילת ראש השנה. שנת כי ביצחק יקרא לך זרע לפ"ק שנת התרצ"א פה בגדאד יע"א. חקוק אל The Hebrew title reads: סדר עקירת יצחק שנהגים לקרותו באשמורת ליל שני של ראש השנה: כלול בו עשרה נסיונות של אאע"ה ומתוכם נסיונות העקירה מבוואר כאן בארוכה כפי מדרשי ר"ל. וכולם מתורגמים בלשון ערבי וגם כלול בו פיוטים נחמדים: שנת כי ביצחק יקרא לך זרע לפ"ק שנת התרצ"א פה בגדאד יע"א. According to the editor's information given in his preface, his publication is based on a MS. of the 'Akedath Yiṣḥaq written in the year 1809 by Abraham b. Moses b. Ḥayyeem.

P. 844. Add to MS. No. 822 now the new edition of the Catalanian Maḥazor which was published under the titles תפלת שמואל, תפלת יעקב, and תפלת סערי, respectively, Salonica 1927, by David Sa'adi Shealtiel. The first part, for the New Year, is dedicated to Samuel Shem Ṭob Shealtiel, the second part, for the morning and additional services for the Day of Atonement, to the memory of Jacob Isaac el-Sheikh, and the third part, comprising the prayers for the eve, afternoon and concluding services for the same day, to the memory of Sa'adi Abraham Shealtiel. The full title for the first part reads: מחזור לראש השנה כפי מנהג ק"ק קאטמאלאן יע"א. נסח המחזור הזה הוא אותו הנסח הקדמון שנהגו בו אבותינו מאז ומקדם בשבתם בספרד והוא הידוע בשם: "מחזור ברצלונא מנהג קאטמאלוניא" ואנחנו אוחזים עוד היום מעשה אבותינו בדינו להתפלל על פיו בימים הנוראים. הוצאה הנוכחית סודרה ותוקנה על צד השלמות הכי אפשרית תחת השגחתו של החכם השלם והכולל רבי דוד סערי שאלתיאל יצ"ו ש"צ דק"ק קמלן חדש יע"א, ובימי רבנותו של הרב הנכבד חיים רפאל בן חביב נר"ז

The edition gives photographs of the first edition, Salonica 1527, and of the Hekhal Haḥkodesh of the El Transito Synagogue in Toledo, dated 1357, commemorating the name of Don Samuel Abulafia Hallevy. There are several additions in Ladino and Hebrew, such as an introduction to the Maḥazor Catalonia by Barukh b. Jacob; the תשליך with extracts from the Zohar and translation into Ladino; a biography of Jacob Isaac el-Sheikh in Hebrew and Ladino with a copy of el-Sheikh's tombstone inscription; an introduction to the Maḥazor Catalonia in Ladino; an historical sketch of the officiating Ḥazzanim; and a list of synagogues and communities in Salonica.

P. 855, col. 1. To the names of the martyrs of Ancona, v. now also H. Rosenberg, *Élégie de Mordecai b. Jehouda di Blanes sur les 24 martyrs d'Ancône*, REJ., 90 (1931), pp. 166-169; and I Sonne, *Une source nouvelle pour l'histoire des martyrs d'Ancône*, *ibid.*, 89 (1930), pp. 360-380.

P. 859, col. 1, No. 24. The poem begins אפצחה פי אברך צור ישעי שם דרך בים יום שביעי. נעלית אל נערץ בקרושה, different from the poem with the same beginning on col. 2, No. 55. To the foot-note add רני השמחי, Vienna 1890.

P. 868, col. 2, No. 161, instead of בשירי, r. בשיר.

P. 879, col. 2, l. 12, Maṣ'ud, r. Mas'ud.

P. 907, col. 2, l. 9, after וידוי הגדול וכו', add: רבש"ע קודם כל דברי אין לי פה להשיב.

P. 908, col. 1, l. 20, instead of חאר r. תבאר.

P. 910, col. 1, instead of 'whom we identified with the ancestor of Joseph b. Judah b. Merwas, the scribe of MS. No. 508', read: 'whom we identified with the ancestor of the owner of the Merwas Bible written by Joseph b. Judah ibn Merwas'.

P. 957. For the bibliography of MSS. Nos. 642 and 976, v. now my article לקורות היהודים בתימן, in *Hazofeh*, vol. XV (1931), pp. 1-26.

P. 959, col. 1. About the Persian origin of this MS., v. Introduction to the Catalogue, p. xxxiv.

Ibid., col. 2, l. 5 f.b. Probably פקיד instead of פקיר. If this reading is correct, David ibn Abi 'Amer may have been an honorary official connected with the Shrine of Ezra the Scribe at el-'Ozeir, near Basra. Delete the item עורא הכהן הסופר in the Index of Authors, p. ה, col. 2.

P. 967, col. 1. To the Responsum by Jacob Castro in his אהלי יעקב, v. now A. Marx, Contribution à l'histoire des Juifs de Cochîn, REJ., 89 (1930), pp. 301-304.

P. 995. Bibliography to MS. No. 930: דער באדלעיאנער כתב יד "ליבס, Jacob Meitlis, in פארהשכלהדיקע רעפארם-שריפט בריף"—א פארהשכלהדיקע רעפארם-שריפט in בריף, Vilna, vol. II (1931), pp. 308-333, who describes the Bodleian MS. No. 743, and establishes the name of the author as Isaac Wetzlar. The reprint contains many extracts from the MS.

Ibid., col. 2, l. 1 f.b. Instead of Sanguiniti, r. Sanguinetti.

P. 1001. Bibliography to MS. No. 841: The treatises appeared in print under the title Iggereth Lecaitz Hayomim, a Messianic letter treating of the Sabbath of the Creator, Manchester 1896.

P. 1045, col. 1. Add to Bibliography: Asher Hallevy was a contributor to the Calcutta periodical Paerah, v. for instance, vol. VIII, pp. 161, 209 ff., 274 ff., &c.

P. 1073, col. 1, l. 10. Add: There is an interesting reference to the Long Kaddush in Abraham 'Adadi's השומר אמת (Liv. 1849, f. 48a) which reads: ולא עוד אני יודע שיש להם נוסח הגדה לליל פסח ערת קדושים ובלכתי למחא בבל [מצאתי] ביד אחד פרסי נוסח זה ממש וכתב עליו שהוא מתיקן הגאונים וכתוב שם שמם אלא שלעת כזאת באורך הימים שכחתי.

P. 1085, col. 1, l. 27, instead of p. 589, r. p. 588.

ADDENDA AND CORRIGENDA TO THE INDEXES

P. ה. Delete עורא הכהן הסופר, v. Corrigenda to Catalogue, p. 959.

P. יד. Instead of יצחק שקהון, r. יצחק אבן יצחק, v. also p. סה.

P. כב, col. 2, l. 11 f.b. Delete dots and complete אבן תופיל.

P. כד. אברהם טוביאינא is identical with אברהם בר שלום טוביאינא.

P. לא. Transfer 106 מארץ יון to 'Authors' from 'Mentioned'.

P. מו. Instead of משה חיים בר משה בר, r. עבדאללה משה בר חיים בר משה בר עבדאללה.

P. מט. Transfer 1045 סלימאן בר רוד to the next item. בר סלימאן בר אברהם מעתוק.

P. נ. עבד לעויר and עבר אלעויו between עבד אלרחים and עבר אלמומן.

P. נג. After שאל בר דוד סחהון, add שאל בר יוסף בר משה 393.

P. נד. After שבתי קואני add ש"ג 751.

P. נט, col. 1, 242 אביתר, should be 241 אביתר.

P. עב. Ellis, Sir Barrow, was a Jew, and his full name was Sir Barrow Helbert Ellis, correct accordingly, Cat., p. 401, instead of Sir Barrow W. Ellis.

Ibid. After Erskine, A. J., add Faraz 'Ali Khan 432.

P. עג. After Nazim Pasha, add Nazir, King of Şan'a 1041.

P. עט. Place כורדי and כושאנגארי after כוסטא.

P. פט. Transfer 3 בבלי (אנשי בבל, בבליים) to p. פח, after ארמינאם.

P. צב. In הוהר הארון correct 201 into 224.

P. קד, col. 1, l. 4. כתאב אלרד וכו' has to be transferred to col. 2 on the same page, before רדה עלי וכו'.

Ibid., col. 1, l. 12. Correct קוגן to קוגן.

P. קמג. The poem beginning ער אלהים זה אלי זה אלי זה אלי belongs to the poem indexed on p. קפד under the heading זה אלי זה אלי, and has to be transferred accordingly.

A

BIBLE AND TRANSLATIONS

508

THE MERWAS BIBLE.

תורה נביאים וכתובים

P. 4, title-page,¹ which reads :

כפי חוה נצדק	ספר זה נברק
כאור שמש יגה	נעתק ממוגה
ונמסר כהלכה	ננקד כמלאכה
קטנות ורצויות	נשמר באותיות
ותיקן בלי חסר	ובמלא חסר
וסתום גם סדור	בפתח וגדור
וסמיותות צמור	בתאגין כלמד
וחשבון הסדרים	פסוקים נסדרים
לכל סדר מנ[י]וח	פקודי אותיות
כדת בו נחברה	ותיקן כל שירה
כדתייהם שונות	ואותיות חונות
בתוכו נקבעות	פלוגתות נתבעות
במימב רעיונים	כמאמר חוקנים
בהגיוני שפר	גזרים ואין מפר
ואילה שלחה	מאשר איש שיחה
אמוני הכשר	נפתלי ואשר
וכרצון סיעתם	נכתב בעצתם
ובן עצומים יפריד	וספר זה יריד

The order of the books is as follows :

Genesis	Joshua	Isaiah	Chronicles
Exodus	Judges	Jeremiah	Psalms
Leviticus	Samuel	Ezekiel	Proverbs
Numbers	Kings	Minor	Job
Deutero-		Prophets	Ruth
nomiy			Song of Songs
			Ecclesiastes
			Lamentations
			Esther
			Daniel
			Ezra

Pp. 1-3, פתחין באחנ' בסוף, סדרי התורה, פסוקי בתורה, and פסוקי בתורה.

Pp. 1-4, on the margins, אלפא ביתא במקרא אחד בתורה א' בנביאים וא' בכתובים.

P. 194, Masoretic rules as to the reading of various words מלרע ומלעיל.

Pp. 195-196, פלוגתות רבין אשר ובין נפתלי. The margins have the lists of א' רפי וא' דגש and א' רפיין מלאין וקורין חסרין.

P. 354-356, Masoretic rules, and the list of אלפא בית' לית דכותהן כולהן במ"ג.

Pp. 516-524, אלפא, פת' באח' וכו' פס' בנבי', אותיות, אותיות קטנות, ביתא מן אותיות גדולות אלפא, דכתיבין ריש במקרא לית כותי', תליות and ביתא מן תרין תרין ותרויהו בחד פסוק other Masoretic rubrics.

Pp. 740-742, אלפא ביתא מן חד חד מפיס הי, י"ח זוגין רא' דחד פסוק בסופא, בסוף תיבותא מלין מן תרין תרין במקרא בתרין לישא, דחד פת' בנבי' באחנ' וכו' פס' and, ולית דכותהן At the end the authors of the Biblical Books are enumerated.

Pp. 743-744, a list and index of the Haftarothe and an index of the Psalms. These indexes as well as the head-lines in the manuscript itself, are written by a hand different from that of the writer of the manuscript, yet contemporary.

The MS. contains throughout the מסורה and מסורה קטנה on the margins. The following Masoretic books are referred to in the outer and inner margins : (1) מרנחאי, (2) מערבאי, and (3) הללי.

The MS. agrees on the whole with the description of MS. Br. Mus. Or. 2201, v. Ch. D. Ginsburg, Introduction to the Mas.-Crit. Ed. of the Heb. Bible, London, 1897, pp. 667-674. Neh. 7, 68 is not in

¹ Cf. the title-page of the Farhi Bible.

the MS., nor is it added later as in the MS. Br. Mus. The MS. Br. Mus. is written, according to the colophon, by the same scribe *Joseph bar Judah b. Merwas at Toledo*, in the year 5006 (= 1246). Our MS. is also written in Toledo by the scribe of the same name sixty-two years later.

It is hardly possible that the same man should be the scribe of both MSS. The writing of the MSS. is exactly the same. Since our MS. shows no traces of the writer's old age, we venture to suggest that the year between אלפים וששה in the colophon of the MS. Br. Mus. has been left out. The Merwas Bible is referred to by *Isaac Abravanel* in his commentary on the later Prophets, v. Amos 3. 13, as to a model Codex (רואה אני כדבריהם) וז'ל כי גם בכתיבות המדוייקות אשר אתנו בספרד מרבי ישראל ואבן מרואם כך הוא נקוד בשן (שמאלית (דמשק), v. Brüll, Jahrbücher, VII. 91^s, the Codex Israel written 1222 is Cod. Bodl. No. 231, v. Zunz, ZG., p. 425 f., about the Codex of Israel, i.e. ישראל בר יצחק הסופר, v. also Meiri, קריית ספר, Smyrna, 1863, p. 8 d.).

The MS. which is written in a beautiful sq. Spanish hand of the early 14th cent., and is fully vocalized and punctuated, contains 744 pp. in 3 cols. of 32 ll. to a col.

Scribe: *Joseph bar Judah b. Merwas*. The colophon reads: אני יוסף בר' יהודה נ"ע בן מרואם כתבתי אל עשרים וארבעה בעזרת אל נורא עליה במאמר היקר הנכבד הנחמד הנעים אשר צדק ומחויק הבדק ציץ פורה ואור זורח זוהר הנפשים טוב עם יי תעם אנשים השם הטוב כגן רטוב ר' משה הנשיא נר"ו בן כבוד החסיד ר' יוסף יהודה הנשיא ריתב"ע בר' ישראל החסיד הנשיא תנצב"ה בן כבוד החסיד החכם הרב הגדול הקדוש רבינו משה הנשיא ז"ל ונשיא נשיאי יהודה המקום יזכהו להגות בהם הוא ובניו ובני בניו עד סוף כל הדורות ויקיים בו מקרא שכתוב לא ימוש ספר התורה הזה מפיו ותגית בו יומם ולילה למען תשמר לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל: הלא צויתך חזק ואמץ אל תערץ ואל תחת כי עמך יי אלהיך בכל אשר תלך ובן יהי רצון מלפני שוכן מעונות: וסיימתים בחדש

כסלו שנת חמשת אלפים וששים ושמונה לציירה (= 1307) בטלמלה ישע יקרב.

The family name Merwas occurs also in the letter written by *R. Meir Abul'afia*, ed. Paris: 'ר שלמה מרואם נר"ו בן הרב הגדול ר' יהודה מטרוייש רי"ת¹. The present names of the owner and his ancestors have been inserted by a later hand. The names of the original owner and his ancestors have been erased previously. It is likely that the original reading of the dedication was as follows: כגן רטוב מאיר הנשיא נר"ו בן כבוד החסיד הנשיא שלמה הנשיא רי"ת ב"ע בן יהודה החסיד הנשיא תנצב"ה בן כבוד החסיד החכם הגדול הקדוש רבינו מאיר הנשיא ז"ל ונשיא נשיאי הלוי המקום וכי

R. Meir Hallevy b. Todros Abul'afia, who died 5004 (= 1244) is styled thus, v. Prague, 1841, p. 19. Meir b. Solomon b. Judah may be identical with Meir b. Shelomo who died Siwan 5102 or 5107, v. *ibid.*, p. 25.

Owners: (1) *Meir b. Judah Abul'afia*.

(2) *Moses b. Joseph Judah b. Israel b. Moses*.

(3) *Ephraim פ"ס*.

(4) *Huyyeem b. Mordecai b. Joseph רמא* of Beirut. The entry which is written in Arabic characters reads: הארא אלכיתר אלי חיים מראד יוסף רמא פי בירות.

Vellum, 10 $\frac{1}{8}$ " x 8 $\frac{3}{4}$ ".

82

THE SHEM ṬOB BIBLE.

כתר שם טוב

תורה נביאים וכתובים. Bible with illuminations.

The order of the books is as follows:

Genesis	Joshua	Jeremiah	Psalms
Exodus	Judges	Ezekiel	Job
Leviticus	Samuel	Isaiah	Proverbs
Numbers	Kings	Minor	Ecclesiastes
Deuteronomy		Prophets	Song of Songs
			Lamentations
			Daniel
			Esther
			Ezra
			Chronicles

¹ Resp. of R. Simeon b. Şemah Duran, III, 325, is addressed to Amram Merwas in Granada.

P. 1, Number of Verses (מנין הפסוקים) attributed to Rab Se'adyah, from נ up to end of ף with variants in the text and final numberings of letters, vide C. D. Ginsburg's *Massoreth Ha-Massoreth*, London, 1867, pp. 275-276, and Bargès' בדי מספר העתקה מספר בדי Pp. 177-179 a.

(cf. Bargès' *Sepher Taghin*, Paris, 1866, pp. 1-28). The introduction reads as follows: הרין ספר תגי דאסיק: עלי כהנא מעל י"ב אבניא דאקים יהושע בגלגל ומסרו לשמואל ואלקנה ושמואל לפלטי בן ליש. ופלטי לאחיתופל הגילוני. ואחיתופל לאחיה השלוני. ואחיהו לאליהו. ואליהו לאלישע. ואלישע ליהודע. ויהודע לנביאים. ונביאים גנווהו באסקופת בית המקדש. וכשחרב בית המקדש בימי יהויכין המלך מסרו ירמיהו ליחזקאל. ויחזקאל אחתיה לבבל. ובימי כורש הפרסי כדאסיק עזרא ספר יחוסינ מבבל לירושלם אסקיה. ומטי אצל מנאת. ומנא' מסריה לר' נחוניא בן הקנה. ור' נחוני' בן הקנ' לר' אלעזר בן ערך. ור' אלעזר ב"ע לר' יהושע. ור' יהושע לר' עקיבה. ור' עקיב' לר' יהודה. ור' יהודה לר' מיאשאי. ור' מיאשי לחנום הבלר. ור' נחום לר' נשלם תהלה לאל יתעלה ויתרום:

At the end: ויתברך על כל ברכה ותהלה. ומצאת נוס' אחרות מצאתי ולדעתי שלא נכתבו בדקדוק ולכך לא כתבתים הנה. רק הנחתו זה החלק לכשיבא לידי ספר מוגה להעתיקו כאן בעה"י על כל אות ואות מא שימצא בו משונה כראוי ואם לא יספיק הנה שיורי מקום המסורת יכילנו.

דע אתה המעיין כי כל תג ותג הרמז על כל אות ואות שנרמז בספר הזה הנכבד רשמתי אותו במקומו אחר דקדוק גדול ועמל יתר וחפז מופלג בכפפים רבים מדויקים ובחבורים קדמונים.

P. 179 b. List of Haftarothe for Festivals and special Sabbaths. It beg. ודע שכתבתי סדר ההפטרות בפרטן בסוף כל פרשה ופרשה וסמנתי אותן על פי המנין אשר הכינותי בנביאים כי ד אליה הטובה עלי באהבתו ובחמלתו ית'.

Pp. 502-503, Masorah ואכלה.

Pp. 504-506, other Masoretic lists.

Pp. 754-767, more Masoretic lists. Missing about four pages.

The writer of this extremely important MS. continually refers in the margins to the following codices and authorities: מסו' אכלה

בן אשר, בבליים, בבלי, אנשי בבל, ואכלה, חז"ל, ר' חביב, הללי, ר' דוד קמחי, בן נפתלי, מדנחאי, ר' יוסף קמחי, וינתן בן עזיאל, ר' יוחנן, מערבאי, מסכת סופרים, מחזורא רבה, מדרש, רב נחמן, נוסחי דוקי, הרמב"ן, משה בן מוחה, ספר' דבי ילתא, רבנו סעדיה גאון, סוראי, סבירין, ספר, ספר' המדויקים, ס"מ (ספר מדויק) וישר, ר' פינחס, ספר שתי אחיות, ספרי העזרות, מוגה, רש"י, רז"ל, ובצרפת מתחילין מכאן, ראש ישיבה, תרגום אנקלוס, ר' שמעון.

P. 768 has the following genealogy of the Exilarchs (ראשי גלויות) from *Rab Sar Shalom the Prince*, up to Adam, by another hand (v. Neubauer, *Med. Jewish Chronicles*, II, pp. xiv and 248; also Bod. Cat. No. 2323; MS. קע"ה, I, 18 b, II, 175, p. 1868, Paris, Nos. 1314 and 1315; and הלבטן, 1868, vol. 5, p. 279 f.): זה נוסח עשרים וארבעה ספרים: שלמים טהורים בחונים ומזקקים שבעתים והוא ליקרת מעלת גדולת קדושת מרינו ורבינו אבן בחון נזר ועמרת כליל וכותרת צנצנת המן אור עם לא אלמן לכל טובה מזומן יחיד הדור עומד בפרץ כאבי גדוד ראש הנגדים וגדול היהודים משנה המלכים ומבחר הנסכים הקצין הגדול המעון המגדול אשר הוכמתו כדניאל ולעם ה' משיעו וגואל חותם התורה ונצור התעודה בימיו תושע יהודה הוא מורינו ורבינו ואדונינו כ"ר שר שלום הנשיא אשר ליהודה קונה כל מדה חמודה הסמוך מפי אדונינו ר' שלומה הנשיא ראש גלויות ישראל המכונה מולא נפים אל דולה ואל דין ב"כ מרינו ורבינו ר' פנחס בן יאשיהו בן יהודה בן עזיה בן שלמה הנשיא בן זכאי בן יהודה בן דוד בן יצחק בן שלמה בן חסדאי בן בוסתאני בן כפנאי בן מר חנא בן מר זוטרא בן רב הונא בן חנינא בן מרימר בן זוטרא בן כהנא בן הונא בן אבא בן עוקבא בן נחמיה בן נתן רצוצייתא בן ענן בן שפט בן יוחנן בן יעקב בן חזקיה בן שמעיה בן שבניה בן עובדיה בן ישעיה בן חסדאי בן ברכיה בן חנינא בן משולם בן זרובבל בן שאלתאיאל בן יהויכין המלך בן יהויקים המלך בן יאשיהו המלך בן אמץ המלך בן מנשה המלך בן חזקיהו המלך בן אחז המלך בן יותם המלך בן עזיהו המלך בן אמציהו המלך בן יואש המלך בן אחזיהו המלך בן יהורם המלך בן יהושפט המלך בן אסא המלך בן אביה המלך בן רחובעם המלך בן שלמה המלך בן דוד המלך בן ישי בן עובד בן בעז בן בן (!) שלמת בן נחשון בן עמינדב בן רם בן

חצרון בן פרץ בן יהודה בן יעקב בן יצחק בן אברהם אבינו בן הרה בן שרוג בן רעו בן פלג בן עבר בן שלח בן ארפכשד בן שם בן נוח בן למך בן מתושלח בן חנוך בן ירד בן מהללאל בן קנן בן אנוש בן שת בן אדם הראשון זכר הצדיקים לברכה ואלה שמותם לתולדתם ר' מלכי צדק הראש הבחור המכונה כונה כלפיה הנשיא ומשנהו פרי עץ הדר פנחס המכונה כונה בריע אל זאמן והשלישי חזקיהו המכונה כונה בוור וְמֵהָרְבִיעִי יֵאֱשִׁיאוּ יִסְעֵדוּהוּ מֶלֶךְ אֲשֶׁר בִּירוֹ נַפְשׁוֹת הַחַיִּים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יִזְכֶּה לְלַמֵּד וּלְלַמְדוֹ לְשִׁמּוֹר וּלְעִשׂוֹת וּלְהַבִּין כָּל דִּיקְרוּקָה לְקִיִּים מִקְרָא שְׁכַתּוֹב לֹא יִמּוּשׁוּ מִפִּיךְ מַעַתָּה וְעַד עוֹלָם.

This is the only known MS. of the Bible which contains the enumeration of verses. Each Parashah starts with verse one, and the verses of each book of the Prophets and the Hagiographa are counted separately. For instance: Gen. 6, 9 which corresponds with the Parashah נח, is verse one in the MS., and Gen. 7, 1 = נח verse 15; 1 Sam. 25, 6 = 656; Jer. 46, 28 = 1127; Ps. 42, 3 = 640. Cf. especially ארון בדי, p. 32, as follows: מִדִּ שְׁלַחְתִּי לְכָל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר יִרְעֵתִי שֵׁם סוֹפֵר חֶכֶם וּשְׁלַחוּ לִי חֲבוּרֵיהֶם אִישׁ בְּאֹתוֹת לְדַגְלֵיהֶם וְיִהְיֶה כִּי רָבוּ בִיּוֹדֵי בְנוֹתַי וְרֵאִיתִי בָהֶם שְׂכָל אֶחָד מִמְּחַבְרֵיהֶם וּמְסַדְרֵיהֶם סֹדְרוֹם כְּרֻצוֹנָם זֶה בְּסֹדֵר אוֹתוֹת הָאֵלֶּפָא בִּיתוֹת זֶה בְּסֹדֵר הַמֵּלוֹת זֶה בְּסֹדֵר הַסֹּדְרוֹם הַפְּרָשִׁיּוֹת עַד שֶׁנִּתְבַּלְּבַל סֹדְרוֹם וְלֹא מִצְאוּ יָדָם וְרִגְלָם וְהִנְתִּיב עוֹלָם אִמְנֵם כּוֹלֵם שְׂאֵבוֹ מִגְּדוֹלָם וְעַד קִנְיָם מִזֶּה הָרֵאשׁוֹן הוּא הָאֵב הַקְּדֻמָּן לְיִלְדוֹתָם וְיִבְרַךְ אוֹתָם. אוֹ תִרְתִּי בְּלִבִּי לְהִתְבּוֹן בְּכָל אוֹת וְחִיבָה אֵנָה פָנָה בְּכָל צֶד וּבְכָל פָּנָה וְהַחֲזַרְתִּי עִטְרָה לְיוֹשְׁנָה אַחַר שְׁחֹרְתִי עַל הַתּוֹרָה אֶלְפִים וְרִמָּ"ט פַּעֲמִים בַּיָּמִים מֵנִיִּים וְעַמְדַּתִּי עַל סוֹד חֲכָמִים מְחוּכְמִים וְחִבְרַתִּי כְּרֵאוֹי בְּחִבּוֹר חָשׁוֹב כָּל אוֹת וְאוֹת בְּפִנִּי עֲצָמָה וְכָל תִּיבָה וְחִיבָה בְּשִׁמְתָהּ וְרִמְזוֹתֶיהָ מִבְּחֻץ בְּגַלְיוֹנֵים מִצְאָה וּמוֹבָאָה עַד שְׁמִנְיָתִי כָּל פְּסוּקֵי הַמִּקְרָא אֶחָד אֶחָד פֶּרֶט וְכָלל מֵרֵאשׁוֹן וְעַד סוֹף. וְגַם סֹדְרַתִּי וּבְאֵרַתִּי בְּבִיאוֹר יֵפֶה וּמְלִיצָה מִתּוֹקָה חֲרוּזֵי רַבְּנוֹ סַעְדִּיהָ גְּאוֹן ז'ל כֶּשֶׁמֶה מִסְפֵּר כָּל אוֹת וְאוֹת מִכְּמָה פַּעֲמִים בְּאוֹת נִזְכְּרוֹת בְּמִקְרָא וְרִשְׁמַתִּי בְּתוֹרָה כָּל סֵפֶר תְּגִי בְּכִמָּה פָּנִים וְהַחֲזַרְתִּי לְיוֹשְׁנֵי חִבְרַתִּי בְּחִבּוֹר חָשׁוֹב כָּל אוֹת וְחִיבָה בְּשִׁמְתָהּ לְמִנְיָן הַפְּסוּקִים שְׁמִנְיָתִי בְּכ"ד שְׁלֵי כְּמוֹ שֶׁנִּמְסַר אוֹת בְּאוֹת תִּיבָה בְּתִיבָה אִישׁ מִפִּי אִישׁ הַמְּשַׁכֵּל יִחְרִישׁ

This magnificent Model Codex is written in a most precise sq. Spanish hand of the 13th and early 14th cent., and is fully vocalized and punctuated. The MS. is nearly complete with the exception of the following missing portions: Gen. 1, 1-2, 1; Gen. 24, 5-25, 9; Ruth and Psalms up to chap. 34, 7. The MS. contains 768 pp. in 2 cols. of 31 ll. to a col.

Scribe: *R. Shem Tob b. Abraham b. Gaon.*

The colophon reads: אני שם טוב בר' אברהם זל"ה בן גאון כתבתי ספר זה הכולל עשרים וארבעה ספרים וסדרתים בתורה נביאים וכתובים על סדר רז"ל הנקדתי וגמרתיו לעצמי כיד אלהי הטובה עלי בשנת שבעים ושחים לפרט בשוריא' הי"ג והגהתי כפי כחי ועמרתיו במסורת הגדולה ושמרתיו בין מלא חסר ובצורות הפרשיות הפתוחות והסתומות לפי מנין על פי הנוסחאות אשר השיגה ידי בכל המקומות כאשר זכרתי מנין סדריהן ומחלקותיהן וצירתי האותיות בתגיהן ועקשן ולפונן הנמסרות בספר תגי נוגעות ואינן נוגעות במנין המפורסם בו הכתוב בין התורה והנביאים לבד הדברים שיעדתי כפתחה. ברוך ה' אלהי ישראל אשר עזרני ויתעלה על כל אמן.

R. Shem Tob refers to his work also in his *Magal Eno* (v. Maimonides Hil. Sefer Torah, ch. VIII), where he says: שנים יש מהן ובדקתי בספרים אספמי המעולים המדויקים שבמלכות אשר קבעתי לעשות אחריהם העתק מדויק בחסרות ויתרות לספר תורה ומצאתי פרשה בויאמ' אלהי Further, אל אברה' שרה אשתך שהוא השני וכן בדקתי בספרים אספמיים אשר יצא להם שם, במעלותם ומצאתי גם כן שיש להיות פרשה בכאן בדקתי בספרים האספמי' אי זה מן השני' and ואלה תולדות עשו הוא ומצאתי שהוא הראשון יש מהן ובדקתי ודרשתי בכל הספרים and finally הטובים אשר מצאתי ומצאתי שתייהם פתוחו' וסבורני שטעות סופר יש כאן ואע"פ שהחשבון מכון מכל צד שמא גם הוא נכתב לפי המעות וכן מצאתי שוב בתקון ספר תורה אשר עשה ה"ר יוסף נקרן המומחה והעתיקו מן המיימוני ז"ל וכו'.

¹ v. REJ., vol. 74, p. 98, Les Juifs de Soria et Isabella la Catholique.

² ה' יקבץ גלותינו.

³ v. Steinschneider, Cat. Berlin, II, 101; Cat. Hamburg, p. 44; Lonzano, אור תורה, 14 b; Maimonides,

Owner: *R. Sar Shalom, the Nasi b. R. Phinehas, the Nasi.* R. Sar Shalom was the father of ר' מלכי צדק who is styled כונה בדיע ר' פינחס whose title is כונה בדיע ר' חוקיהו who is called אל זאמן, of the third כונה בנור נמדר, and of the fourth יאשיהו. The latter occurs also in fragment T. S. 13 J. 10, 11, where we read:

שם בנו יאשיהו
 שר שלום הנשיא ראש גליות כל ישראל בר
 כבוד מרינו פינחס הנשיא ראש
 בר כבוד מרינו הוֹדִיָה ראש
 בן ארונינו יאשיהו ראש

(recto)

.....
 יופי קדוש עליון ירא שמ[ים]
 זרח מאור פניו כאור צהרים
 ויקדמו פניו צבא מחנים
 שמעו נדיבותו בתוך מצרים
 מעין לכל צמא ומקוה סים
 ינקו לרוב חסדו כמשדים
 עד כי הכי במ יש לאל ידים
 מקול שמועותיו תחי אזנים
 . . . הלוא לו באמת אלפים
 . . . סמתקים לסלקוחים
 . . . בתוף לאל ובמצלותים
 דוד יפה מראה יפה עינים
 כתר מלוכה עוז ורקמתים
 נעם אליו תוך ירושלים

(verso)

.....
 ונעים זמירות ישראל בימיו תושע יהודה וישראל ישכון לבסח חה שמו שר שלום אשר יקראו יי
 צדקנ' נמשו"ל אלהים אלהינו יאריך ימיו ויאביד משנאיו וקמיו ואל יתן למוט פעמיו לקיים לכבודו סקרא
 שכתוב אל יתן למוט רגליך אל ינום שומרך וג' [וכתוב] תרם ידך על צדיק וג' בריה דכבוד גדולת
 קדושת בינת אמונת אדונו נשיאנו סרנא ורבנא פינחס נשיא הגולה תנצב"ה ויחסם שניהם יעיד כי הם
 מבני שלמה ודויד וכיון שנתברר אצל העם הנוכרים אמתת היחס הנוכר גם נתברר ונתאמת אצל העבר
 הצעיר הכותב שמו אחרי המורים האלו המקוה רחמי נורא עלילה עזריהו¹ הנשיא בן אדונו יהללאל
 נשיא הגולה בריה דאדונו נשיאנו עזריהו נשיא הגולה בריה דאדונו נשיאנו מלכנו דויד הנשיא הגרול
 ראש גליות כל . . .

Vellum, 13⁹/₈ × 10⁰.

Bibliography: D. Cases, REJ. 20, 80-83. V. also a letter to Eliezer Ashkenazi in כ"י מלבר אשר הוא באמת חפץ יקר יש בו עוד סגולה בחונה הלכנו, l. c., where it is stated that ומוססה והאשה אשר תקש בלרתה בבוא הספר לביתה תמלט ויפלו חבליה בנעימים.

Hil. Tefillin, ch. I; MS. Br. Mus. Or. 19776, p. 237 b; and Chones, תולדות הפוסקים, Warsaw, 1910, p. 602.

¹ Azariah copied Ibn Kemmune's אלבתאמא תנקהא, at Baghdad in the year 1341 for Obadiah Kemal ud-Daule 'Abd el-Chāliq, son of Jonah of Meradin, v. Steinschneider, Polemische und Apologetische Literatur, p. 37.
² Ps. 121, 8.

בן נשיא יהודה ראש
 בן שלמה הנשיא ראש
 בן יאשיהו הנשיא ראש
 בן יאשיהו

The genealogical list which differs partly from our list, is preceded by a poem or elegy. Another fragment of the same collection T. S. 13 J. 25, 21, contains a poem written in honour of the owner of our MS., by עזריהו הנשיא בן אדונו יהללאל נשיא הגולה, by בריה דעזריהו נשיא הגולה. The fragment reads:

.....
 התיצבו רחנים מהרה לחוות
 וראו לשר שלום נשיאנו אשר
 מלך אשר עלה במעלות היקר
 ויהללו אותו נדיבי לב . . .
 הוא באמת מסעד לכל רעב והוא
 הוא באמת הכל בטובו ילחמו
 יחיו חמודיו הנשיאים לעדי
 מה נמלצו מעמי דבריו מדבש
 אם יתנו שרים לב . . . מד . . .
 כי הוא
 שיש עדינה בו ושמחי . . .
 על שנמלך איש מיוחס לגביר
 הכתיר אלהיו לו בכתר היקר
 האל זכהו מהרה לחוות

368

THE FARHI BIBLE.

תורה נביאים וכתובים

Bible with illuminations.

P. 1, title-page, which reads: ספר זה נבדק. כפי חוזה נצדק. נעתק ממוגה. כאור שמש יגה. ננקד כמלאכה. ונמסר כהלכה. במלא וחסר. ותיקון בלי הסר. בפתוח וגדור. וסתום גם סדור. ומנן הסדרים. פסוקים נסדרים. ותיקן כל שירה. כדת בו נבחרה. כמאמר הזקנים. במיטב רעיונים. נזורים ואין מפר. בהגיוני שפר. נכתב בעצתם. וברצון סיעתם.¹

מעשה ידי להתפאר

אל נותן ליעף כח. ולאין אונים ירבה עצמה
יה לאלישע תן מנוח. יאריך ימים יוסף חכמה

P. 5, introductory poem:

הנה ספר אשכל כפר וכןמון ריה אשה
הוא הנותן אמרי שפר² כל לב פתי ניבו ימש
אך כל טצאו מצא כפר שמוט כל יד בעל משה
אל תעש לו מעצי גפר ארון כי אם מלבב ראשי
עמים לכדי קרית ספר משכילי כל דבר קשה
אם תהגו בו מאין מפר יום ויליה איש אל יחשה
ועט שואל איה סופר תורה צוה לנו משה
רעו ידי אשר כתבו יהודים וארמים וערבים:

ספרים

אחרים יקראו בהם ואתם בלויים בעפרים כרקבים:
והנה זאת כתיבתי בידי ויד תבלה ומכתבה
לעילום:

לכל דור אחרי יבא ויהום חכרי בו לחיים גם
לשלום:

כתבתיהו וידי נמפו מוד ותבענר שפתי שיר
ומזמור

כאלו יחזו עיני כסיני ואוני תשמעה זכור ושמור
מי שזכני להתחיל ולגמור הוא יזכני לעשות ולשמור

from the cycle Pp. 5-11, ספר סוד העיבור
beg. אלישע בר אברהם בבנשתי 270 to 283

ואני אלישע בר אברהם בבנשתי יחצו ערכתי
סוד העיבור בזה הספר למען יהיה לפני סדור
כשלחן ערוך וסדרתי המולדות של תשעים שנה
החחרים חלילה ותקנתי הי"ג מחזורים של קיבועים
החחרים חלילה וסדרתי על שמי והם שבעה

סימנים מעוכרים וז' פשוטות כמו שהם עתה בזה
הקנדרים וכל אות משמי מורה סימן השנה אי זו
פשוטה ואי זו מעוכרת ותיקן תחרשים והמטעדים
כמו שכתוב אחר זה

לוח הכדים ר"ל, e.g. סדר המולדות, P. 11,
כדי העבים והם כ"ד שמות תיך מהסיפרש

זה לוח הקיבועים beg. לוח הקיבועים, P. 12,
החחרים חלילה שסדרתי על שמי והם י"ד שערים
ז' פשוטות וז' מעוכרות והם אלו א"ל י"ש ע' ב"ר
א"ב ר"ה מ' ב"ב נ"ש ת"י י' ח' צ' ו' ומפני שלא
הספיקו האתיות של שמי התצרכתי להוסיף יחצו
ר"ל ימצא חיים צדקה וכבוד לתשלום הי"ד שערים
כמו שתמצאם בלוח הנבא אחר זה

שערי השנים הפשוטות והמעוכרות, Pp. 13-14.

a list of Haftarothe for Festivals, special Sabbaths, and Fast Days. Pp. 14-16.

Rules of Vocalization—פירוש התנועות, P. 16.

לוח העבים רוצה לומר עבי המיוין, Pp. 17-20.

a historical introduction to the Calendar. Pp. 20-21.

P. 22, a picture of the Seven Walls of Jericho described: on the top, עיר יריחו
מצויירת ובשער אחד שומרת ומפני בני ישראל
זה שער העיר, וסוגרת ומסוגרת; at the bottom,
ויולך עד האמצע

P. 23, likewise of the four Matriarchal tents, and that of Jacob with the inscription:
זה השער ליי צדיקים יבאו בו

list of Names of the Wives not mentioned in the Bible, of אשת אדם הראשון חוה. אשת קין הויה. אשת אנוש נעים. אשת מהללאל דינר. אשת חנוך ערני בת דניאל. אשת מנוח שלח ערנה בת עתל. אשת למך שמה בת אנוש. אשת חם מרוע בת ברכיאל. אשת שם מחלתיבן. אשת חם סמנתבנו. אשת יפת בתחנבנו. אשת ארפכשד רצויה. אשת שלה מלכה בת נבר. אשת נחור יסכה בת נוסה. אשת תרח אמתלא בת ברנבו. שם האמהות שם אשת ראובן ערה. אשת שמעון יבעה. אשת לוי נבנה. אשת יהודה בת שוע. אשת יששכר עוקה. אשת זבולון עזני. אשת דן עגלה. אשת נפתלי רצויה. אשת גד מעכה. אשת אשר יונה. אשת יוסף אסנת. אשת בנימין יסכה.

¹ Cf. the title-page of the Merwas Bible.

² v. Steinschneider MGWJ., vol. 40, pp. 372-8.

אחותיה דשמשון נשיק. אשת שמעאל גיגית. אימיה דיונה יעם בת עוזר. אימיה דדוד נצבת בת עזאל. אם שמשון הצלפוניתי. אם המן עמטלאי עורכתי. אם אברהם אמטלאי בת נרנבו. וסימניך מטא מטא. טהור טהור. ומצאתי במקום אחד. אשת נח נעמה ואולי שתי נשים היו לו.

P. 25, מספר פסוקי התורה בלשון תרגום—Mnemonic signs for the number of verses in each weekly section of the Pentateuch.

Pp. 25-29, Names of Sections, lists and numbers of Sedarim, Verses, Words, Letters, and Chronological figures of the Pentateuch.

Pp. 30-33, חלוף שבין מערבאי למדינחאי—the differences between the Eastern and Western readings in the following eight Prophets: Joshua, Judges, Samuel, Kings, Isaiah, Jeremiah, Ezekiel, and the Minor Prophets, and also in the Hagiographa in the following order: Psalms (תהלות), Proverbs, Job, Ruth, Song of Songs (שיר), Ecclesiastes, Lamentations (קינות), Esther (סגלה), Daniel, Ezra, Chronicles.

Pp. 33-40, Masoretic Notes from Ben Asher's *Dikduke Hatte'amim* (v. ed. Beer and Strack). P. 36, the writer states: נשלמו התיבות מפי בן אשר כתובות. נפלאתי אני הכותב כי הנה מצאנו בקרי' תיבות יותר בהנה ובהנה רבות ומה ראה לחבר אלה בלבד. אך נראה כי אלה שחיבר אינם בתוך שאר מסרות גדולות עד שבא בן אשר וכתבן בין הספרים.

Pp. 42-71, Full-page illuminations in the Moorish-arabesque style with Biblical quotations, one line at top and another at foot. The latter continues till p. 89 where the

name of the artist (אלישע בר' אברהם היצ'י), who is also the writer of the MS., is to be found.

Pp. 42-165, (ספר שרשים) Hebrew Lexicon. *R. David Kimhi* is very often quoted, and also ריב"ג (*R. Jonah ibn Ganah*). The לעוים are given in the Provençal.

P. 72 beg. ברוך יי אלהי ישראל ומבורך שכן בפי כל חי יי צבאות שמו הוא האל הגדול על כל והוא מודע בעולמו ועולמו בישראל עמו ועמו במקרא ומקרא בכתב וכתב בתיבות ותיבות באותיות ואותיות בנקודות ונקודות במסורות ומסורות סייג לתורה והתורה מודע בפירוש ופירוש בדומה ודומה לדומה והדומה בענין דבר והדבר לפי ענינו. וכל דבר שאין לו דומה ולא ענין אין הוא אמת. Then *Rules for the correct reading of the Biblical Text*, beg. *המקרא*. זה הוא דרך המקרא וגלויות ונסתרות שבם שכל אדם צריך לרעת אותם וכל מי שהוא יודע אותם או סקצתם הוא תלמיד מתלמידי בעלי מקרא וכל מי שאין יודע מהם דבר אינו יודע מקרא ולא מעם זה הוא כל דבר סתום ופתוח וכתב וקרי וסבורין חוץ מכתבין וכתובות שהן נקראין על פה וחסר ויתר ואותיות גדולות ואותיות קטנות ואותיות תלויות ואותיות מנוורות ונקודות על אותיות וקל וחומר וחוק ורפה ומפל ומוכרת ומפל על מפל ומוכרת על מוכרת ומנהג עצמו ומנהג תיבות ותולדותיו וסוף וגדעותיו וראש ענין וסוף ענין ומלות שני טעמים מתמימים ענינים וראשון לכל דבר ושני לכל דבר ועתיד ועבר ועתיד שנעשה עבר וגבור וחטמה ותסוה שנעשה גיבור וגיבור שנעשה תסוה ולשון זכר ולשון נקבה ולשון רחמים ולשון קצף ולשון קרש ולשון חול ולשון ארמית והגיונים ולשון ישמעאלים ומוקדם ומאוחר וקפין וגעין ופסקין ודבר גדול ודבר קטן ולשון ברור ולשון עגה ולהגדיל תיבות ולהקטין תיבות ודברי אמת ודברי שלום וקילופין וסתומין ופתוחין והולך במנהג ומעמידו טעמו. כל זה דקדוק המקרא.

Rules on the Hebrew Letters.

P. 73, סדר נביאים—Order of the Prophets, זה סדר נביאים יהושע. שופטים. שמואל. beg. מלכים. ירמיהו. יחזקאל. ישעיהו. תרי עשר. ותנו טעם כיון דמלכים סופיה חורבנא וירמיהו כוליה חורבנא. ויחזקאל סופיה נחמתא וישעיהו כוליה נחמתא סמוך ליה חורבנא לחורבנא ונחמתא לנחמתא. אף על פי כן בכל הספרים הטובים אשר

¹ This tradition is preserved in the Jewish-Arabic story of Haman and Mordecai, קצת המן ומרדכי, ed. Calcutta, 5656 (8 pp. printed but never published), where we read:

אננו לעירקי יא אחאב וצנו לנמקי יא אחאב במא גרא מן אבן לגראב הווא המן חארבנא חראב We may mention also the following proverb used by the Jews of Baghdad: נא אל בקיע ימשי משוות i.e. the raven wanted to go according to the custom of the dove, then he lost both customs. To be called a raven is regarded as an abuse.

ראינו שנכתבו בספרד מכמה שנים סדרן לפי זמנם ישעיהו קודם ירמיהו כמו שקדם זמנו לזמנו וכן ירמיהו קודם ליחזקאל ותרי עשר שהוא אחרון השו"ע על סדר רבותינו ז"ל אעפ"י שיש בהם נביאים שקדמו לירמיהו ויחזקאל לפי שנבואתם קטנה לא כתבו בכל ספר וספר לבדו כדי שלא יאבד במיעוט כמו שאמרו ז"ל איידי דזוטר מירכס ונכתבו נבואתם בספר אחד עם נבואת חגי זכריה ומלאכי שהיו הנביאים האחרונים ונבואתם גם כן קטנה ומצאנו שלשה נביאים שנכתבו באותו הדור ירמיהו וצפניה וחולדה ואמרו רבותינו ז"ל ירמיהו היה מתנבא בשוקים וצפניה בתוך בתי כניסיות וחולדה אצל הנשים.

P. 73, Explanations—מעם על תהלים ומשלי ואיוב, 73. Explanation for the difference in the punctuation of these three books (אמ"ת).

Pp. 73-92, מחלקת בין אשר ובין נפתלי וחסר, ויתר ועני' אחרים.

P. 93, beg.: אילו הן חסירות ויתירות וכתוב בהן: . The order of the words is: . i.e., המעם אלהים. לעולם. כהן. תלדות. אלהי. עפרן. בקר. ראשית. עשייה. יעקב. זרא. הארון. אבותיכם. וישבתו. שנה. וירא. חמא. הנפלים. נשיאה. שמחה. חירם. שביעי. יהושע. לאמר. משה. אַיִכָּה. מעלות. והמים להם חמה. ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טבת הנה. מכשול. ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך. עשרה נקודות. אותיות תלויות: מנשה. מער. בדא מלכו. חק. אומר. שומע. עשה. ימלך. אמלך. חמלך. צדיקים. ראשנה. קרבן. לרואג לריג. בסוסיו. חרב. קנא. רדף. אבותיו. אבתם. שבתתי. בך. מריבו. עלו. וירדתי. כשאוה. וצפן. חסידו. ידיך. לרעוך. תועבות. הלכתי. רכבו. גבורתו. על ארץ. מנהסערה. אשם. העבריים. הוא. וחשך. כמכה. ובשבעת. ארצו. ימכר. לעלם. וענתה. באגנת. להורתם. אחו. התנינם. הראתך. and מרכבת. ואד. שמות. ויקנן. עד. וארבה תזכה לראות בנחמת ציון ובנין צלע ובתיכון: ends: צנן וביסוד חרשה ובתיכון מגדל גר עיר הקדש אמן כן יהי רצון.

P. 105, תיקון סופרים שמנה עשר דבר כתובים, במקרא ואין כתובים כתקן וחכמי ישראל קורין אותן תיקון סופרים לא שמחקו וכתבו אלא כשכתבן משה רבינו בתורה וכשכתבו אותן הנביאים על כנויין נכתבו אבל הסופרים לא חיסרו ולא ויתרו. וכך ראויין להקרות כינוי כתובין

Pp. 106-108, another version of סדרש לחות. in the following order: אמור. מנעפך. בן אדם. תשברנה. ותשאן. יתרא. במרום. הביא. משאת. סכה. יריחו. וירדתי. תאומים. ומצאנה. בחמי מנית. תבואתה. פרש. עשה. חסידו. ואשמך. כנפו. עלה. והגשאם. בלהמיהם. כבשים. יבחר. טוב מותי. וקבל. ורב. בן איש חי. עד. עד רד. דמיך. למרבה. מלך. [מרום]. מרשלים. ערכתם. אליה

P. 108, י"ו מלך יחידן דכתבין שי"ן וקרי' סמ"ך.

P. 108, אותיות מנורות.

Pp. 108-109, Masoretic notes.

P. 109, אותיות גדולות וקטנות מסורות על אלפא ביתא.

Pp. 110-120, טעמי תורה—a commentary on the Masorah. Rashi is quoted on pp. 113 and 118. His own remarks are introduced by ולי נראה on p. 113.

Pp. 121-139, חידושי תורה—Midrashic commentary on the תורה mostly נוסריקון וסופי חיבות, שמחזאי ועוזאל and excerpts from Midrashim, e.g. the story of Midrash Abkhir in Yalkut, I, § 41. P. 136 ר' יהונתן and p. 137 רבינו שמריה are quoted, cf. מחזור יטרי, p. 168.

Pp. 139-140, טעמי אבני חשן ואפור—Midrash on the Stones of the Breastplate, and ends ברך המקום שנתן תורה לישראל: ברך הוא וברוך שמו וברוך זכרו לעולם ולעלמי עלמא. עלמא אמן סלה.

Pp. 140-141, סדור השבטים—Midrash on the order of the Twelve Tribes, and סדור האבנים—the Arrangement of the Twelve Stones in an illuminated illustration.

Pp. 141-143, טעם הערכים—Notes on Valuations in Bible and Talmud. Rashi and בעלי ר' אברהם אבן עזרה (p. 143), and הרפואה (p. 142), are mentioned.

Pp. 143-144, סדר סוד התיבות אשר במקרא אשר במקרא חצובות בעדר קצובות דרכים הרבה נצבות מתחלפין בהרבה אותיות.

Pp. 144-145, סדר כתיב ולא קרי and also קרי ולא כתיב.

P. 145, ארבע אותיות תלויות.

P. 146, the Readings of the Severus Codex. Repeated also p. 403 of our MS. on the margins. Cf. Ginsburg's Massorah, p. 411.¹

Pp. 146-147, אותיות המתחלפות ושוות בפירושן.

P. 147, אלפא ביתא מן תרין תרין תיבות חר, קטון חר פתוח.

Pp. 148-149, מעמים וחידושים—Notes and explanations on various subjects, e.g. מעם למה אנהנו קורין ספר רות בשבעות ספני שאז נתגיריו ישראל שקבלו התורה ורות כמו כן נתגירה חידוש למה אחז"ל and, וקורין אנו בענין היום כל המלוח לעני בשעת דחקו זוכה ויושב במחיצתו של הקב"ה יתב' שמו שנא' אם כסף תלוה את עמי אל תקרי עמי אל' עמי אבל שמעתי בשם החכם ר' יהודה קארקושא ז"ל.

P. 149, an illustration of the ענבים.

P. 150, a full-page illuminated illustration of the מנורה is described on p. 151, as follows: מאשר יקר זה הספר בעיני צירתי צורת המנורה שראה זכריה הנביא ולמען יתבאר בעיני כל המביט בה כתבתי הנה ביאורה. ויש על אנשי לבב לתמוה מדבר המנורה. איד מעניניה יתבונן המשכיל כי בנין בית אלהינו יקום ויכון בלא כח ולא חיל כי אם ברוחו. הלא אחרי ראותו המנורה הודיעו המלאך משפט ענינה תעל אודותיה אמר זה דבר יי אל זרובבל לאמר לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר יי. ומה ענין המנורה לבנין הבית ואיד צורתה תלמד על המקדש המעו כי בלא כח יקום ובלא חיל יבנה. דע כי המנורה המופלאה הזאת שבעה נירותיה עליה תעל שבעה הנירות שבעה מצקות אשר על פיהם ירד השמן לנירות תעל גביהם גולה תעל שפת הגולה שנים זתים מימינה ומשמאלה. הן מצוצא דבר יתבונן המשכיל. וידע כי ענין המנורה יורה על בנין המקדש. כי לא בכח יקום. דע כי גרגרי הזתים נחבטים מאיליהם לעת הבשלים ונופלים בגולה עד זוב מהם שמן זית ויגר על פי הצנתרות ואל הגולה. ומהגולה אל המצקות ומהמצקות אל הנרות. אך המצקות עשויים שעורים כדי מדת השמן די דליקת הנרות. הנה קמה מלאכת הנרות מבלי מעלה ומטיב. ומלאכת הזית מבלי כותש. והשמן מבלי מפכה ויתר כל מלאכותיה מבלי משרחים. זה מעשה המנורה

וצורתה נרותיה ומצקותיה וצנתרותיה וגולתה וזיתיה למען יקרב ללב. וממתכונתה ישכיל איש שכל כי המקדש יקום ויבנה ויכון בלא חיל ולא כח כי אם ברוח יי מדבר המלאך. עד הנה משפט המראה וענין החיון. אבל זכריה הגרוע מהמראה שתי הצנתרות ולא הזכרים תחלה אבל השלימם באחרונה. אפס כי לא יתכן משמר לזתים מבלעדי הצנתרות אשר לעומת הזתים מאחוריהם המריקים זית אל הגולה והזהב הנזכר פה פתרונו וך וצה ומהור. ואיננו זהב כמשמעו. וכמוהו מצפן זהב יאתה. וכמוהו כוס זהב בכל ביד יי. תם ביאור המנורה וצורתה

Pp. 151-153, חידושים—aggadic and exegetic notes.

P. 154, illuminated illustrations: צורת המשכן—Plan of the Tabernacle, and of Noah's Ark.

P. 155, מעשה המשכן.

P. 156, תולדות האבות—the chronology from Isaac up to the Exilarchs (v. Neubauer, Med. Jew. Ch., vol. I, p. 21).

P. 157, the names of the Prophets and Prophetesses.

P. 158, the names of the Biblical Books, Mishna, the Tosafoth and Midrashim, e.g. ששה סדרי תוספות ותשעה דבורים של תורת כהנים וארבעה סדרי סופרים סיפרא וסיפרי שהם ארבעה ספרי ואלו הן בראשית רבה ומכלתא דאלה שמות וספר וידבר ואלה הדברים וכולהו פירושן בתורת כהנים וחיצונות וקטנות אין מספר הלכות ואגדות ודקדוקי תורה ודקדוקי סופרים וקולין וחומרין וגורות שות ותקופות וגי מטראות ודבר גדול ודבר קטון.

P. 158, numbers of the Commandments.

Pp. 158-160, מספר שנים של ספרים, the Chronology of the Biblical Books.

P. 160, numbers of the Biblical Verses and Sedarim. List of חציי ארבעה ועשרים וספרים.

P. 161, מנין המסכתות, ending with סכום המסכתות י"ב וסי' בעל בעלז' וסכום כל המסכתות ששים וסימנין ששים המה מלכות. וסכום הפרקים תקכ"ו וסימני' הנה שכוז' אתו ופעולתו לפניו. והמקום יתן לנו בתורתו חלק טוב נאון בגי ממריא ששים על שם שידוע ששים מסכתא על פה.

P. 162, the beginnings of the Sedarim and Haftarothe הארץ כמנתה הארץ.

Pp. 164-175, סדר עולם.

¹ v. A. Epstein, MGWJ., 36 (1887), pp. 352 and 508.

Pp. 166-176, on the margins אלפא [מדרש] the Midrash of the Big Letters, different from אותיות גדולות in Eisenstein's מדרש, p. 432. The Midrash beg. האלף מאדם שת אנוש גדולה. למה שרומז על שהיה גדול בקומה ויפה תואר מכל שאר בני אדם שיצאו ממנו. וכן יש לומר שרומז לאדם הגדול תיו מן : and ends, העליון שהוא היה דגמתו ותכתוב אסתר היא גדולה. יש לומר שידוע הוא שחמש מגלות נקראו בעבור שהם ספרים קמנים ואמרו חכמים ז"ל שכל הספרים מהנביאים יהיו בטלים לימות המשיח ומגלת אסתר תהיה נזכרת לעולם. כי כתיבת מגלת אסתר תהיה גדולה על כל המגלות ושאר ספרי הנביאים. ויש לומר שהשם ית' הסכים עמה בזה כי חשבון שמו קודם התורה ואחריה והוא יתב' לברו ראשון ואחרון. והתפללה לשם ית' כי כמו שהיה קיים לעולם שהיו כמו כן דבריה ועניניה לעד קיימים כל זמן היות לילות וימים.

P. 176, on the margins ביתא אלפא זעירא—the Midrash on the Small Letters, also different from אותיות קטנות in Eisenstein's, l. c. It beg. א' מן ויקרא אל משה היא זעירא. כל ידוע הוא לכל יודע ספר שאין לשם יתברך כל דיבור והליכה ועלייה וירידה ולא שום דבר לא גשמי ולא רוחני מכל הענינים המיוחדים והנופלים והבאים על הנבראים אבל הקול שהוא שולח ביד מלאכו הוא מדבר כמו שהוא מדבר כי ברצון כח גזירת חכמתו אומר הכל כפי השליחות שהוא רוצה לשלחו והעד הראשון הוא וישמע את הקול. וישמעו את קול יי אלהים. וא' מיד ויאמר יי אלהים לאדם. הקול היה מדבר בשם שלוחו ית' וכן על משה רבינו עליו השלום וירא אליו מלאך יי בלכת אש (מן השמים) [מתוך הסנה]. ואוט' מיד ויאמר יי ראה ראיתי. וכן ויי הולך לפניו יוסם שרצה לום' ומלאך יי. ויבא יי ויתיצב [ויקרא] בפעם בפעם (ויקרא) שמואל שמואל שרצ' לום' וקול יי שבא לו כקולו של עלי. וידוע הוא שהנברא הרי הוא מכונה ונקרא ימינו של הקב"ה כאמרו ימין יי רוממה ימין יי עושה חיל. ואמ' נשבע יי בימינו. מימינו אש דת למו. ומכנה בספר רויאל יי הקמן. ואמרו רבותינו ז"ל שמו כשם רבו. וקטנות האל"ף תורה שאע"פ שהוא גדול ומעולה על שאר הנבראים הוא קטן כנגד רבו לגדולת הבורא ית' אין קטנות וגדולה אלא אחדות שליטה ותמימה מה שאין כן בנברא הראשון שיש ראש וסוף לגדלתו. ועליו אמר אל נערץ בסוד גלגלו

וכן וכל צבא השמים עומד עליו. והוא היה הקורא אל משה כי אמר קודם לכן וישמע את הקול מדבר אליו. והוא היה הקול ששמעו אדם הוזה ממש. ועל כל זה יש לומר שבא קטנות האלף מן ויקרא כאמרו וירא אליו. וירא ישראל. ואומר על המלאך הסכונה ימינו של הקב"ה על שהוא מזומן לעשות רצון קונו כמו ימין האדם. וג' פסוקים. ויסע. ויבא. ויט. יורו. ועיין באמרו דביר קדשך. ודביר בתוך הבית. דביר חשבתו ירו. ועיין כי הדביר של מטה מכון כנגד הדביר של מעלה. ועל זה דרשו רבותינו ז"ל על פסוק בנה בניתי בית זבול לך. ואמ' רבותי' ז"ל בני בניתי לך. כמו שאמרו ירושלם הבנויה. שבית המקדש של מטה כנגד בית ת' מן : and ends, המקדש של מעלה מכון ותכתוב אסתר גדולה. כבר פירשנו למעלה. תם ונשלם ת"ל.

P. 176, different from all the three versions as given by Eisenstein, l. c., pp. 433-439.

P. 177, the last chapter from the Geomorphology of the Ancient World, אלו הימים שמתענין בהן מן התו', מגלת תענית.

Pp. 178-179, ארכו של עולם, the Geography of the Ancient World : זהו מדה שמדרו חכמים ז"ל וחקרו בעין ביתם רכתי' סוד יי ליריאוי. מהלך העולם תק"ב שנים קס"ז שנים וד' חדשים וישוב. והשליש חרב ומדבר. והשליש ים. הרי בין הכל מהלך תק"ב שנים והשנה שס"ה ימים ודרך יום י' פרסאות. וכל פרסאה ד' מילין. וכל מיל ז' ומחצה רים וכל רים ל' קנים. והקנה שש אמות וורת. והאמה ב' בורת. והורת ב' סימים. והסי' ד' אצבעות וד' אצבעות טפח. ואצבע עבוי חוט כהננס ט"ז במחט ועין המחט כהננס ביצי כנים. [ביאור] ארץ קפודקיא י"ח שנים שהם אמה וקנם אמה ופרמשתקם אמה ועושים מלחמה עם העופות. ארץ זנגיים מהלך כ"ח שנים ועיניהם ארוכות והם אוכלין בני אדם. ארץ כוש מהלך ז' שנים. ארץ מצרים מהלך מ' יום. אשכנז מהלך ב' שנים וחדש. ופת ד' שנים ושני חדשים. תוכיים שנה וי"א חדשים. אדום ו' שנים. קדר ל' שנה. אמ"ר יוחנן אי הוון בני ערבייא מן בני אינשא סגיאון אינון מן שדיא. ואי הוון מן שדיא סגיאון אינון מן בני אינשא. ארץ ישמעאל שנה ח' חדשים. כשרים ד' שנים וח' חדשים. פרס שנה וב' חדשים. יון ב' שנים. גוג ומגוג ס' שנים ו' חדשים. וכל המדינות שחלקו בני נח ק"ד וכל אייהם צ"ט וכל הלשונות ע"ב וכל הכתבים י"ו.

ליפת מדינות ס"ד ואייהם ל"ג. לשונות כ"ב וכתבים ה' ואלו הן. יבסי רחומי וקיפורקית. יונית. ומרית. חם. לחם מדינות ל"ד ואייהם ל"ג לשונות כ"ד וכתבים ה' ואלו הן הכתבים. פרסי. אגגי. אפרמקי. ופמפיליי. ואוגגי. לשם מדינות כ"ו ואיים ל"ג ולשונות כ"ו וכתבים ו' ואלו הן מצרי הלבנא. אשורי. עברי. וכשדאי. ונטוריא. שם נמל כתב אחד יותר על אחיו הוא העברי שקבלו בניו מהר סיני. תנו רבנן מצרים הו' ת' פרסה על ת' פרסה והיא אחת מס' בכוש. וכוש אחת מס' בעולם ועולם אחת מס' בגן וגן אחת מס' בעדן ועדן אחת מס' בגיהנם נמצא כל העולם כולו ככסוי קדרה לגהינם. ויש אומרים עדן אין לו שיעור אף גיהנם אין לו שיעור. ואבא יוסי בן יוחנן אומ' משום שמואל הקטן העולם הזה דומה לגלגל עינו של אדם. לזבן שבו זה אקיאנוס שמקיף את העולם כולו. שחור שבו זה יישוב. קומט שבשחור זה ירושלם. פרצוף שבקומט זה בית המקדש יהי רצון שיבנה בית המקדש במהרה בימינו

P. 179, list of Chaldean, Persian, Greek, and Roman Emperors, which beg. זהו ביאור מלכות כשדים ופרס והבאים אחריהם: פשטה מלכות כשדים מ"ט שנה. היאך בכתנצר אחר חרבן בית המקדש כ"ד שנה. אויל מרודך כ"ג שנה. בלשצאר ב' שנים. זה כלל מלכות כשדים. ומלכות פרס נ"ג שנה. היאך מלכם דריוש אחר חרבן בבל שנה. ארתחסתה ג' שנים. אחשורוש י"ד שנה. כורש בן אסתר ל"ה שנה. והרג אותו אלאסכנדר הירוע דו אל קרנין. ובשנה השלישית למלך כורש נבנה בית שני ואותה שנה שנת ג' אלפים. מלכות יון. מלכו היונים ק"פ שנה. הראש שלהם אסכנדר שהרג כורש י"ב שנה. פרסן. וטלמן והוא תלמי המלך וקורין אותו הערביים בטלמיוס. ואחריו אל מניס. ודנפרים. ואחריו אריס. ומנקוריס. ואכוך. ואנטיובוס והוא שבנה אנמכיא. וסליקם. וסנדרוק. וכסספיוס. הרי כלל מלכותם עם שני אלאסכנדר ק"פ שנה. אחר כן גברו עליהם הארומנין והם בני חשמונאי כהן גדול והרגו ניקנור הממונה על אנטיובוס היוני ועמדה מלכות בני חשמונאי בבית שני ר"י שנים. ומלך יוחנן בן שמעון. חשמונאי ל"ז שנה. אנמגניס כ"ו שנה. אגריפס ל"ה שנה. אורודוס בן אגריפס כ"ה שנה. ועמד בית שני בנ[ו]י [ת"כ שנה. והארומנין היו באותו עת בזמן הורודוס אחר כך בא מיניוס וחרב בית שני בשנת א' למלכו מלכו אדום אחר חרבן בית שני ק"ס שנה. תחלתם מיטוס מלך ג' שנים וב' חרשים.

ביירנוס ב' שנים וד' חרשים. טריגונוס י"ט שנה וחצי. ואחריו אדריינוס שחרב ביתר כ"א שנה. מיטוס כ' שנה. אנמונוס י"א שנה ג' חרשים וחצי. מרוקם ו' שנים וחודש. קמירוס ה' שנים. אוליאוס ו' חרשים. פרטירקוס ג' שנים. אשבירוש ט"ו שנה. אנמונינוס חבר רבינו הקדוש ו' שנים. מקינוס שנה. אורילוס ד' שנה. אלסכנדרוס קיסר אחריו ובתחלת מלכותו נכנסו פרסיים אל עיראק. ובימי אלסכנדרוס מלכו פרסיים אל עיראק צ"ב שנה. ומלך אלסכנדרוס י"ג שנה. מכסומינוס ג' שנים. גדיאוס ו' שנים. פליפוס ה' שנים. דקיאוס ד' שנים. (v. Neubauer, Med. Jew. Chr., I, 196).

Pp. 180-181, in the margins, comparisons between the Samaritan and Jewish versions of the Pentateuch, with illustrations.

P. 182, full-page illuminated illustration of the Pentateuch with its appurtenances.

P. 183, likewise of the Shema with all its appurtenances as mentioned in Exod. 25, 29, and of the מזבח הזהב and of the כבוד.

Pp. 183-189, in the margins, comparisons between (תרגום שלנו) and Palestinian Targum (תרגום ירו') with explanations in Hebrew and Arabic.

P. 184, with explanations, beginning with the question, השואל פניו כלפי הנשאל אומר הארדוף אחרי הגדול הזה האשיגנו. הנשאל אומר רדוף כה אמר יי עליה והצלח. כיצד נעשית ר' יוחנן אומר פולטות האותיות ע' משמען. ל' מלוי. ה' מיהודה. וכן לכל הדברים שהיה אדם צריך. ואין שואלין להדיוט אלא למלך ולאב בית דין. המלכות של אפוד והחשן היה על לב המולבש. רמוני תכלת וארגמן. וכמה הן ע' רמונים וע' זגין כנגד שבעים זקנים ואחד גדול מלפניו כנגד ע"א סנהדרין שבעים זקנים והאחד זה משה רבינו ע"ה וחלולים היו והיו רוצים של זהב שהיה קולן נשמע וזה נס גדול היה שהפעמונים היו של זהב והרמונים של תכלת וארגמן ותולעת שני והיה מקיש וקולו נשמע כאלו היה קולו של זהב ויש אומ' הכיסין היו של תכלת וארגמן ותולעת שני והפעמונים היו בתוכם. חם.

P. 185, an illustration showing the measurements and positions of the Holy Ark, the Tables of the Law, and the Holy Scroll according to Deut. 31, 26.

P. 186, full-page illumination of the Musical Instruments of the Temple (מיני כלי שיר במה) (שהיו משוררים הלויים), Aaron's Rod, the Pot of Manna, and a view of the Temple.

P. 187, another illumination of the Tables of Stone (לוחות האבנים) with the Commandments in the following order:

לא	אנכי יי
לא יהיה	תרצה
לך	לא תנאף
לא תשא	לא תגנוב
את שם	לא תענה
זכור את	לא תחמ'
יום השבת	תחמוד
כבר את	
אבך,	

a note on the number of letters in the Decalogue, the Mount of Olives, and the כלי הקמורת.

Pp. 188-192, משנה תמיד.

P. 192, another משנה מרות up to ch. 1, up to שבשפש קמן היה לו שבו.

Pp. 190-192, on the margins גמטריאות, דע באמת כי מן ב' בראשית עד לעיני כל beg. חכם בגי' ה"י"ם כי הוא e.g. ישראל הכל שמות כותב ספר חיים והוא טמונה על התורה שנאמר בה עץ חיים היא למחזיקים בה. חֲכָם בְּגִ' מֵה טוֹבֵז אהלך יעקב שהוא שר התורה ואהב הבה שיעריב המצויינים בהלכה מכל בתי כנסיות שנאמר אוהב יי שערי ציון. וגי' אבִּזְנֵה. כי החכם אינו משיב דבר טרם ישמע אלא שוחק עד שיבין בדברי חברי הכי אית במסכת ברכות. הסכת ושמע ישראל הֵם ואחר כך כתת. אבל השומה משיב דבר טרם ישמע. והבן כאשר יאמר חכם ידבק שפתותיו. וכאשר יאמר שומה יפעיר פיו. ואמרו רבותינו ז"ל סייג לחכמה שתיקה. וגם מלות חֲכָם החי"ת אות הגרון הבא מכה הלב שאין לפניו ממנו הגא. והכ"ף למעלה ממנו מאותיות החיך. והמ"ם מאותיות השפה. אבל אותיות שומה כולם הם סבחוץ מתחיל משי"ן שהוא מאותיות השניים. ולמטה הימנו מי"ת. מאותיות הלשון. ולבסוף ה' מאותיות הגרון. כי השומה נבחל להשיב והוא אומר דבריו בלא ביון הלב ובלא כוונה ופילוס הבינה. וגי' נביא כי כל הנביאים היו חכמים ביותר שנא' ונביא לבב חכמה. אבל עתה אין מוסרין סודות אלא לתמימי הדעת. ואמרו חכמים משהרב בית המקדש נתנה נבואה

לשומים לא שומה גמור המקרע כמותו ולן בבית הקברות. ויוצא יחידי בלילה. אלא לפתי הנח להתפתות כי פתו בגי' חמ"ם.

Pp. 193-246 a, ספר ראשון הוא ספר הישרים, in large illuminated letters.

Pp. 246 b-289 b, ספר שני והוא יציאת מצרים.

Pp. 289 b-319 a, ספר שלישי והוא תורת כהנים.

Pp. 319 a-363 a, ספר רביעי והוא חמש הפקודים.

Pp. 363 a-402 a, ספר חמישי משנה תורה.

Pp. 404 a-430 b, יהושע.

Pp. 431 a-458 a, שופטים.

Pp. 458 b-524 a, שמואל.

Pp. 524 a-588 b, מלכים.

Pp. 589 a-631 b, ישעיה.

Pp. 632 a-688 a, ירמיה.

Pp. 688 b-739 a, יחזקאל.

Pp. 739 a-745 a, יהושע.

Pp. 745 a-747 b, יואל.

Pp. 747 b-753 a, עמוס.

Pp. 753 a-754 a, עבריה.

Pp. 754 a-755 b, יונה.

Pp. 755 b-759 b, מיכה.

Pp. 759 b-761 a, נחום.

Pp. 761 a-762 b, חבקוק.

Pp. 762 b-764 b, צפניה.

PP. 764 b-766 b, חגי.

Pp. 766 b-774 b, זכריה.

Pp. 774 b-777, מלאכי.

Pp. 778 a-781 b, רות.

Pp. 781 a-861 b, תהלים.

Pp. 861 a-890 b, משלי.

Pp. 890 a-925 a, איוב.

Pp. 925 a-932 b, קהלת.

Pp. 932 b-936 a, שירים.

Pp. 936 b-941 a, איכה.

Pp. 941 a-957 a, דניאל.

Pp. 957 b-965 b, אחשורוש.

Pp. 965 b-991 a, עזרא.

Pp. 991 a-1056 a, דברי הימים.

All the headlines are illuminated except איכה.

Pp. 194-1056, on the margins, the מסרה in large illuminated letters, גדולה ומסרה קטנה, and also numerous exegetic and Midrashic notes in the style of בעל המורים are given.

חלופין שבתורה, pp. 402-403.

P. 885, on the margin, we observe the following remark with reference to Prov. 26, 5: ענה כסיל כאולתו פן יהיה חכם בעיניו. אחריו אל תען כסיל כאולתו פן תשוה לו גם אתה. רבותינו ז"ל הבדילו שני אלה הפסוקים זה מזה ודרשם כפי קבלתם הנכונה המטובה. וכפי דעתם העמקה והרחבה אך בדרך הפשט שניהם דבקים. הטעם ענה הכסיל קשות ועוות פעם אחת לברדה כפי אולתו אם יחרפך ויגדפך לבלתי יחשב בלבו כי בחכמתו ובמעלתו הגדולה עלך תחרשת אף כי יהי ככלב שב על קאו אך אם ישוב שנית באולתו לחרפך ולגדפך לא תענהו עוד אחרי הוריעך אותו כי הוא נחשב בעיניך אויל וכסיל פן תהיה שוה לו בדרך האולת והכסילות ותחשב כמוהו. זה טעם מלת גם. ואם תחפש תחריש תהי לך לחכמה. ואני אלישע בר' אברהם יחצ"ו ראיתי בלשון ישמעאל זה הלשון והוא מהענין על כן כתבתיו הנח. אידיא נטק אל ספי פי לא תניבו כיר מן אל נואבו סקוטו. סקט עאן אל ספי פי צאן איני. עיימו עאן אל נואבו ולאם עיימו. ואמ' רבו' ז"ל שתיקה לכסיל היא מענה.

The MS. is profusely illuminated in a most beautiful Moorish style from beginning to end. The MS. is written in a very careful sq. Spanish hand of the 14th cent., and the Bible-text is fully vocalized and punctuated. The MS. contains 1056 pp., in 2 cols. of 31 ll. to a col. The pages up to p. 192 contain about 31-33 ll. to a p.

Scribe: *Elisha b. Abraham b. Beveniste b. Elisha Crescas*. The colophon reads: אני אלישע ברבי אברהם בר' בבנישתי ברבי אלישע המכונה קרשקש יחצ"ו השלמתי זה הספר של ארבעה ועשרים המכונה בפי ההמון מקרשייה וסיימתי יום רביעי שלשה עשר יום לחדש כסליו של שנת חמשת אלפים ומאה וארבעים ושלש לבריאת עולם והסימן קחו לי סננן. ומולד ראש השנה בכב תרנ"ה בשמנה ימים לחדש החמה ומנן המחזורים ערא' ושלש עשרה שנה ממחזור י"ט וקיבוע השנה נכה. וחמש שנים מהשמטה וארבעה שלשים שנה מהיבול. ואלף ושש מאות וארבעה ותשעים שנה למנן שמרות והוא מיום שנסתלקה נבואה מישראל שהוא סוף זמן חגי זכריה ומלאכי והוא תחלת אנשי בנסת הגדולה והיא היתה שנת

ארבעים אחר בנין בית שני והיא שנת שלשת אלפים וארבע מאות וארבעים ושמנה שנים לבריאת עולם והוא תחלת מלכות אל אסכנדר ואלף וארבע מאות ועשרים לחשבון אל אצפר¹ הוא מלך רומי שהרקיע הנהר בנחשת. ושלשת אלפים וארבע מאות ושמנים ושבעה לחשבון המבול. ושני אלפים ושש מאות ותשעים וחמשה לציאת מצרים ואלף ושמנה מאות וחמשה לחרבן בית ראשון. ואלף ושלש מאות וארבעה עשר לחרבן בית שני. ואלף שפ"ז לחשבון אדום. ותשפ"ז לחשבון הגרים. וי"ט שנה מן מחזור גדול של תקופות: ואני אלישע קרשקש הנוכר למעלה ראיתי את כל המעשים שנעשו תחת השמש והנה הכל הבל ורעות רוח. ומכל עמל שעמלתי בזה העולם לא נשאר בידי כי אם זה החפץ וקראתיו זה הוא הלקי ככל עמלי. כי זה הפסוק עולה כחשבון אלישע וא' יתר שהוא אחד ושמו אחד וחשבתי אלף באותיותיה ועולה כחשבון כנוי שמי שהוא קרשקש שעולה אלף לא פחות ולא יתר וחשבתי כנוי שמי באת בש ועלה י"ח שהוא חצי השם והוא שעורני להתחיל ולהשלים כמה ענינים נאים וחמודים מתקים מדבש ונופת צופים וגי מטריאות חסדים ויתרים ומעטם ואותיות גדולות וקמנות ומעטם ואספתי אותם כמלקט שבלים אלה מזה ואלה מזה למען לא ישכחו מפי ומפי זרעי הבאים אחרי. וי"ח שעורני וסייעני להשלימו הוא יזכני לקרות בו אני זרעי זרעי עד סוף כל הדורות ויקיים עלי מקרא שכתוב ואני זאת בריתי אותם אמר יי רוחי אשר עלך ודברי אשר שמתי בפך הוא יזכני לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ובירקרון ובמשנה וגמרא ובכל מדרש חכמים כל ימינו אנו ובנינו ובני בנינו עד סוף כל הדורות בהרחה אמן כן יעשה האל חזק מפי השמל ובזק

The writer of the MS. was Elisha Crescas, born Wednesday, 28 Tammuz, 5085 (= 1325). He states in the following lines that he began the writing of this book at the age of 41 (= 1366) ואני אלישע הנוכר נולדתי יום ר' כ"ח (= 1366) בתמו משנת ה' אלפים ושמנים וחמשה והסימן פ"ה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו. והייתי בן אחד וארבעים שנה כשהתחלתי זה הספר וסימן שנתי כי אם בתורת יי חפצו וקבע השנה

¹ As to the אצפר אל אצפר, v. Responsa of R. Asher b. Jehiel, No. XVII, 8, and XVIII, 13; cf. Rappaport, *אגרות ש"ר*, p. 13; ZDMG., XXIII, 626 ff., LXXII, 266; and Steinsch., *Polem. und Apol. Lit.*, p. 257.

הזו ומשנת היצירה ה' אלפים קל"ו וסימן נז"ן יהיה הר בית יי'. ומצאתי בכתיבת אדני אבי נ"ע סימן השנה שנולתתי בה ומולך השנה י"ב קל"ו וקובע השנה הזו וסימן השנה יז"ל לז"ו בישועתך אשריה ליי כי גמל עלי. השם יגאלנו ויושיענו בקרוב. אמן וכן יהי רצון במהרה בימינו

Owners: The Farhi Family of Damascus and Aleppo.

Vellum, $10\frac{3}{8}'' \times 8\frac{5}{8}''$.

Bibliography: Harkavy, חרשים, No. 6, p. 5; Neubauer, MJCh., vol. I, p. 189; and Lewin, אגרת רש"ג, p. 27.

16

THE RSBA. BIBLE.

כתר הרשב"א

תורה נביאים וכתובים.

Bible with Illuminations.

Pp. 2-5, 8-15, illuminated columns, left blank.

Pp. 6-7, full-page illuminations divided in quarters, from right to left: (a) ארון and the מזבח הזהב, (b) מזבח הנחשת and its appurtenances, (c) the Pot of Manna, the Rod of Aaron, and a view of the Temple, (d) כיור הר, (h) כלי שיר, (g) שלחן, (f) מנורה, (e) וכונו. The corners of these illuminated pages contain the sign of דוד with star and crescent in gold on a coloured shield.

The order of the books is as follows:

Genesis	Joshua	Isaiah	Ruth
Exodus	Judges	Jeremiah	Psalms
Leviticus	Samuel	Ezekiel	Job
Numbers	Kings	Minor	Proverbs
Deuteronomy		Prophets	Ecclesiastes
			Song of Songs
			Lamentations
			Daniel
			Esther
			Ezra
			Chronicles

P. 18, on the margins: Isa. 42, 5-43, 11; Pss. 19, 34, 90, 91, 92, and 145; and

P. 19, Exod. 14, 39-15, 18; Pss. 90, 91, 145, 147, 150; Esther 1, 1; and the major portion of Song of Songs, as well as לה' כי נשמת ה' אחד ושמו אחד till המלוכה till התשבחות בכל till כל חי Sabbath morning service, all arranged in

minute writing composing borders of straight lines and interlaced segments of circles, and also conventional designs of human figures, birds, and animals.

Pp. 20-950, on the margins the מסרה גדולה וקטנה.

The following Masoretic authorities are quoted on the margins: Ben Asher, e.g. p. 629, and in other places; Ben Naphtali, likewise; ספר מוג', p. 930; סב"י, p. 632; מרי', p. 371.

The Haftarah are marked throughout the Pentateuch and the Prophets by a different contemporary hand, and with alterations by a younger hand. P. 121 has the remark by the latter: ואן כאנת אל סנה מעוברת פיכון עלי אל ננף אל אול כה אמר יי שמרו משפט ותעשו צדקה בישעיה.

Each Parasha is marked out by the letter פ in gold, covered in floral and conventional designs, and sometimes with figures of divers animals, &c., with the exception of פרשת מסעי on p. 212, where פרש' stands without any illumination. The first word of each book of the Prophets and the Hagiographa is written in large gold letters on coloured ground with diaper pattern enclosed in ornamental borders illuminated with quaint designs, with the exception of the Book of Lamentations as a sign of mourning. The whole book is written in two columns with the exception of the books of Psalms, Job, and Proverbs. The number of Psalms is 149. The number of each Psalm, with the exception of כ', is illuminated.

The MS., which is written in a square Spanish hand of the 14th cent., contains 951 pp. in 2 cols. of 33 ll. to a col., and is fully vocalized and punctuated.

Scribe: *Vidal b. Saul* סטורי. The colophon reads: אני וידאל בר' שאול סטורי נ"ע כתבתי ארבעה ועשרים אלו לנעלה נאשתרוק בר' יצחק בר' שלמה בן אדרת וזה"ה וסיימתים בחדש אלו שנת חמשת אלפים ומאה וארבעים ושלושה (= 1383) למנין שאנו מונין כאן במגדול סדירה

השם ברחמיו יזכה להגות ולקרא בו הוא זרעו
זרע זרעו עד סוף כל הדורות ויקיים בו מקרא
שכתוב לא ימוש ספר התורה הוה ספיד והגית בו
יומם ולילה למען תשמר לעשות ככל הכתוב בו כי
או תצליח את דרכיך ואו תשכיל: חוק. אתה
תקום תרחם ציון כי עת להננה כי בא טועד:
סימן. ברוך נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה
ירבה.

MS. Paris, No. 31, v. Cat. des Manuscrits
Heb. et Samaritaine de la Bibl. Imp. was
written by the same scribe 21 years later
(1404) where he gives his name as חיים בר'
שאול מגדולי ז"ל המכונה ויראל סטורי.

In Eccles 9, 9 (p. 801 of our MS.), where
חיים begins the line, the scribe has marked it
with dots as an indication of his Hebrew
name.

The נקדן who was probably the writer of
the Masorah, dotted his name in seven
different places where ראובן occurs at the
beginning of the line (pp. 70, 82, 176, 201,
262, 280, 288).

Owners: (1) *An Astruc b. Isaac b. Solomon
ibn Adereth* (1383).

(2) *Hayyeem b. Gershon.*

(3) ב"ר גרשון ב"ר דניאל (?) שוני

(4) *Raphael b. Gershon.*

Vellum, $11\frac{1}{2}'' \times 8\frac{3}{8}''$.

499

תורה נביאים וכתובים

Bible with Illuminations.

The order of the books is as follows:

Genesis	Joshua	Jeremiah	Ruth
Exodus	Judges	Ezekiel	Psalms
Leviticus	Samuel	Isaiah	Job
Numbers	Kings	Minor	Proverbs
Deutero- nomy		Prophets	Ecclesiastes
			Song of Songs
			Lamentations
			Daniel
			Esther
			Chronicles
			Ezra

Pp. 4-7, מכלוקת אשר בין בן אשר ובין בן, on the Pentateuch.

Pp. 11-13, סימני ההפטרות לכל השנה.

Pp. 15-875, מסרה גדולה וקטנה.

The first words of the Biblical books are illuminated. The division into chapters according to the Christian enumeration is marked on the margins with red Hebrew letters (v. Ginsburg's *Massorah*, p. 25).

The MS. is written in a square Spanish hand of the 15th cent., and contains 876 pp. in 2 cols. of 33 ll. to a col. According to an entry on p. 2, the MS. was finished in the month of May, 1454, at Seville. The entry reads: *Acabada in Mayo de'el Año 1454 en Siviglia.*

Owner: *Lieut. Lord Vernon, R. N.*

Censor: *Fr. Mich. Longus.* The censor's note reads: *Fr. Mich. Longus Ingsitor Montisingalis vidit et concissit 1506 die 21 Junii.*

Vellum, $7\frac{5}{8}'' \times 5\frac{3}{8}''$.

487

תורה כתובים והפטרות

Pentateuch, Hagiographa and the Haftarothe, with Illuminations.

The order of the books is as follows:

Pp. 2-349, the Pentateuch.

On p. 349 we read: *ובכאן נשלמה חמשה וכתובי התורה. שבת לאל הנדרש לכל שואל בעת צרה.*

Pp. 350-448, Psalms.

Pp. 448-483, Proverbs.

Pp. 483-523, Job.

Pp. 523-528, Ruth.

Pp. 528-534, Song of Songs.

Pp. 534-546, Ecclesiastes.

Pp. 546-553, Lamentations.

Pp. 553-567, Esther.

Pp. 567-594, Daniel.

Pp. 594-639, Ezra.

Pp. 641-750, Chronicles.

Pp. 751-862, Haftarothe.

P. 1, a design of a large דוד with a smaller one in its centre, surrounded by other delicate designs done in microscopic writing containing a list of the Haftarothe, &c. for special days, and several chapters of the Psalms and השירים.

P. 349, of פרשיות as follows: ראשית תולדות אברם בראותו שרה יצחק חרנה שלח יעקב ולקח נגש למצרים: יעקב ראה פרעה בשלחם שמע משפטים ולקחה צוה ראש ולהקהיל הפקודים: קרא וצוה בשמיני אשה לטהרה ואחר יקדשנה הכהן מסיני חקה: במדבר ראש העלה שלח קרח פרה לכלק ופינחס במטה הסיעם: רכר בתחנותים שמעוני אנכי שופט ולמלחמה באתי ואתם תלכו ומן שמים תחברכו: אמן ואמן

P. 349, סכום הפסוקים and Masoretic rubrics written in divers designs in the Moorish style.

P. 639, a short Midrash on the גדולות in a design illustrating birds, &c. in microscopic letters.

P. 640, a design of the דוד.

P. 862 b, design containing Masoretic lists.

Pp. 863-7, [דיני קריאת התורה לימים טובים].

Pp. 867-871, מפתח תהלים, index to the Psalms.

Pp. 863-871, beautiful designs containing Masoretic rubrics.

Pp. 2-862, מסרה גדולה וקטנה on the margins.

The MS. which is written in a square Spanish hand of the 15th cent., is fully vocalized and punctuated, and contains 871 pp. in 2 cols. of 25 ll. to a col.

Scribe: *Moses b. Joseph* מטרוטיאל. The colophon reads: אני משה בר' יוסף נ"ע מטרוטיאל: כתבתי זה החומש וכתובים והפטרו' לבחור הנחמד ר' אברהם ס"ט בר' יעקב נ"ע סמ"א במדינת אשביליה בשלהי ראש חדש סיון של שנת חמשת אלפים ומאתים ועשרים ושמונה ליצירה (= 1468) השם יזכה להגות בו כל ימי חייו כתאותו אמן.

Owners: (1) *Abraham b. Jacob Samia* in Seville, 5228 (= 1468).

(2) *The son of Moses Santadoli*, in Seville (1468). The entry reads: נשלם מסרת: ובכאן

הכתובים שבח לאל יתעלה היתה השלטתו בשמונה ימים לחדש ניסן שנת חמשת אלפים ומאתים ועשרים ושמונה לכריאת עולם (= 1468) בכאן במדינת אשביליא השם זכנו לראות בית בחירתו ויראנו ביאת גואל נכתב הספר ליקר הנכבד בן הישיש הנכבד דון משה שאנטארולי השם יזכה לבנים זכרים עוסקים בתורה ויקים בו ה' דכתיב ודברי אשר שתי בפך לא ימוש מפך ומפיך אמן כן יהי רצון.

Vellum, 8 $\frac{3}{4}$ " x 6".

282

תורה הפטרות וחמש מגלות

Pentateuch, Haftarothe, and Five Scrolls. Beg. pp. 1-4, Gen. 45, 14 to 47, 5 inclusive; pp. 5-248, beg. Gen. 50, 8 to Num. 31, 3 inclusive; pp. 285-330 הפטרות for ותאמר, נחמו, חזון, שמעו, Jer. 1, 10, מטות, beg. Jer. 1, 10, שמעו, חזון, נחמו, ותאמר. P. 290 has the following remark: ראה אנכי: בישיעה היא כתובה באלה תולדות נח: ענייה סוערה: שופטים ושופטים בישיעה אנכי אנכי מטות are missing. P. 291, כי תצא מפטיר בישיעה רני, כי תצא מפטיר בישיעה רני: עקרה כבר היא כתובה בסדר אלה תולדות נח: שוש אשיש, p. 292; והיה כי תבא קומי אורי שבת בן ראש השנה לצום כיפור בתרי, p. 293; בחשעה באב, p. 295; דרשו, p. 294; עשר שובה קורין ג' בשחרית עם המפטיר בפרשת כי תוליד כד, p. 297; בנים ומפטיר בירמיה אסוף אסיפם מיקלע ריש ירחא בחד בשבתא מפטיר בשמואל כד מיקלע ריש ירחא, p. 298; ויאמר לו יהונתן הפטרות, p. 299; בשבתא מפטיר בישיעה כה אמר ה' של כסא בשמואל: בראש השנה יום ראשון קורין ה' בפרשת וירא אליו מן וה' פקד את שרה ומפטיר קרי בפנחס בחודש השביעי ומפטיר בשמואל ויהי איש יום שיני קורין ה' בפרשת וירא ויהי אחר, p. 301; אחד הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם ומפטיר p. 302; קרי כדאיחמל ומפטיר בירמיה כה אמר ה' ביום כיפור בשחרית קורין ו' בפרשת אחרי מות עד סוף כמעשה ארץ מצרים ומפטיר קרי ובעשור p. 303; לחדש ומפטיר בישיעה ואמר סלו סלו במנחה ביום כיפור קורין חלתא עם המפטיר באחרי מות מן כמעשה ארץ מצרים עד סוף פיסקא ומפטיר בחג הסוכות, p. 305; בתרי עשר ויהי דבר ה'

יום ראשון קורין ה' בפרשת אמור בפרשת שור או כשב ומפטיר קורא בפנחם ובחמשה עשר יום לחודש עד סוף פיסקא ומפטיר בתרי עשר הנה ביום שיני של סוכות קרי, p. 306; יום בא לה' כדאיתמל ומפטיר במלכים היא כתובה בפרשת ויקהל. ויקהלו אל המלך שלמה; בחולו של מועד קורין ראה אתה אומר אלי ומפטיר ביחוקאל והיה ביום שמיני עצרת קורין ה', p. 307; ביום ההוא בראה אנכי בפרשת כל הבכור ומפטיר קרי ביום השמיני עצרת ומפטיר במלכים והיה ככלות שלמה יום ט' שהוא שמחת תורה קורין וזאת, p. 308; הברכה ומפטיר קרי כדאיתמל וביום השמיני ומפטיר הפטרות, p. 309; ביהושע והיה אחרי מות משה של ארבע פרשיות. בפרשת שקלים מפטיר במלכים פרשת וזכר מפטיר בשמואל, p. 310; בן שבע שנים לפרה אדומה מפטיר ביחוקאל, p. 311; כה אמר ה' החודש הזה לכם מפטיר, p. 313; והיה דבר ה' משכו וקחו, p. 314; ביחוקאל כה אמר ה' אלהים לכם. הפטרות של פסח ביום ראשון מפטיר ביהושע ליום שיני שור או, p. 316; בעת ההיא אמר ה' כד, p. 317; כשב ומפטירין במלכים וישלח המלך מיקלע שבתא בחולו של מועד דפיסחא קרו בני, p. 319; תשא ומפטיר ביחוקאל היתה עלי יד ה' יום שבעי של פסח מפטיר במלכים וידבד דוד לה' למחר ליומא תמינאה קורין כל חבכור, p. 321; יום ראשון של, p. 325; ומפטיר בישיעה עוד היום, p. 328; עצרת מפטירין ביחוקאל והיה בשלשים שנה יום שיני קורין כל הבכור ומפטירין בתרי עשר and שיר השירים, pp. 331-355; תפלה לחבקוק סכום פסוקיא דשיר השירים קי"ז וחזיו אני ends: סכום and ends: רות, pp. 356-367; ישנה pp. 367-382; פסוקי רות שמנים וחמש וסימנהון ב'ועז קהלת, pp. 415-478; איכה, pp. 382-415; סליק מגילת תרגום (!) סכום and ends: סליק ספר, pp. 478-482; פסוקי דסיפרא קמ"ז (!) חלום מרדכי וחמש מגילות עברי ותרגום. נשלם החומש עברי ותרגום עם הפטרות וחמש מגילות ואיוב בחמשה עשר בתמוז בשנת תתקמ"ט לפרט (1189 =).

The MS. which is written in a sq. German hand of the 12th cent., has 482 pp., in 3 cols. of 39 ll. each to a col., and contains the Pentateuch, and מסרה גדולה וקטנה interlined, with the exception of שירת חים where the Targum follows the entire text. There is, however, no Targum

at all to the ברכת כהנים (Num. 6, 24-26). Of the Haftarothe, the Targum is given only to those from p. 314 to p. 330, where we find the following passage: המתחיל לומר ההפטרה בתרגום יאמר קודם אמיר דאיתמר בנבואה על ידי פלוני נביא כמה דפרש יונתן בר עוזיאל וכדו הוה פריש ואמר: ובסיימו יאמר. על דא יתברך וישתבח בריך שמיא דמרי כולא דאיתרעי בנבייא צדיקיא דיהב לנא אוריתא על ידי משה רבנא לברוכי ולשבוחי בריך שמיא דקודשא בריך הוא אמן.

The Five Scrolls contain also the Targumim interlined. Targum Esther agrees neither with תרגום שני nor with תרגום ראשון. The חצי is also vocalized, and has the number of verses between דפרקינן and וכל ישראל הספר. At the end of the חלום the number of verses מניין פסוקי דסיפרא קנ"א.

The text of the Pentateuch is furnished with the תגין throughout. P. 193 has on the margin to Lev. 26, 44 the תרגום ירושלמי. P. 150 has in the מסרה גדולה a list of Big Letters—אלפא ביתא דאותיות גדולות—Ben Asher and Ben Naphtali are mentioned, e. g. p. 188, and the סבירין also, p. 24.

Of marginal notes we may mention: (a) p. 143, a list of לועזים to Lev. 11, 13 ff., which reads: . . . פרס אַשְׁקוֹן. . . עוזייה אורפר . . . דאה רוייש. תחמס ייאי. שחף אשפר . . . ניץ אושט. כוס וולטו . . . ינשוף רושיני . . . חנשמ[ח] צואים . . . קאת אשט . . . דוכיפ[ח] הרופא. עטלף קאלב. השלך מאלם בחרגום שלי נונא עוף השול[ה] דגים מן הים. which are different from the לועזים in Rashi; (b) p. 302, we read: פרחון קורא יבקע (Isa. 58, 8); (c) p. 115, Exod. 39, 32 is treated as a separate פרשה.

Owners: (1) *Solomon b. 'Azriel*.

(2) *Senior b. Joseph*. The entry reads: אני שניאור ב"ר יוסף המכונה ווסקינט קניתי זה הספר מן הנ"ר שלמה ב"ר עזריאל בשנת חמשת אלפים מאתים ושנים עשר לבריאת עולם (= 1452) בעשרים וחמישה בחודש סיון ביום ב' ובקשתי אותו לכתוב ולחתום שמו על זה כדי שיהיה בירי לכות ולראייה שלא יבא שום אדם מן השוק ויערער

עליו ויאמר שלי הוא זה הכל אני מודה וזהו חתימתי
שלמה ב"ר עוריאל.

(3) *David b. Isaac of Fulda*. The entry reads: הוא הקטן בן לא"א הר"ר יצחק זלה"ה
פולדא. שנת של"ד (= 1574)

(4) *Zanwil b. Samuel*. אני זנויל בר שמואל
שמואל.

(5) *R. Isaac Dob Hallevy (Bamberger) of Würzburg*. ועתה שיידלא"א מו' הרב הג' הג' מהור"ר
יצחק דוב הלוי חבק"ק וורצבורג והגליל בעהמ"ח
ס' מלאכת שמים פה וורצבורג שנת התור"ה לפ"ק
(= 1855).

(6) *R. Moses Aryeh Bamberger of Bad Kissingen*.

P. 482 has the following memorial: אוי לי
על השבר שנשבר ונשבה הארון ארון הקודש של
כבוד ותפארת ראשי אלופי ומ"ר א"א החכם
המופלג הר"ר יצחק ז"ל בן מנחם ז"ל שנפטר בליל
מוצאי שבת כ"ח לאדר של"א (= 1571) ונקבר
בכבוד יום ב' ערב ר"ח ניסן של"א פה ק"ק ורצבורק
והוא ז"ל היה כבן ס"ב שנים ואני בנו שועל בן ארי
כבן ל"א שנים כשנפטר ממני הכ"ס כתבתי לי
לזכרון גם לדור אחרון:
ייוקנ דוד על א"ב נ"ר בן נר אביו ויתמרמר בקול
כבי צר ומר ויאמר

אמרוט ראשי	על התורה מרים ראשי	שובת ממני צחק
דמעתי בלחי	ואשא בכי ונהי	על החסיד א"א יצחק
זהארון המהודר	נגנו בכ"ח לחדש אדר	לזכרון יומו יוחק
דבבו שפחיו	כהוכירי ניביו ומילותיו	והוא בשמי שחק
לפרט הלא	הוא ה' אלפים ושל"א	גאלינו צדקינו יורחק

The MS. was used by Prof. A. Berliner for his Targum ed., and by Prof. A. Merx for his Chrestomathia Targumica (1888).

Vellum, 14 $\frac{5}{8}$ " x 11 $\frac{3}{8}$ "

369

תורה הפטרות וחמש מגלות

Pentateuch, Haftarah, and Five Scrolls.

The Pentateuch begins with Exod. 13, 20 to 21, 7; Exod. 22, 3 to Num. 3, 44; Num. 4, 17 to Deut. 31, 14; Deut. 32, 8 to 34, 3. The Haftarah follow each weekly portion. P. 152, the Haftarah of פקודי goes to 1 Kings 7, 25. Song of Songs begins 2, 4 to the end; Ruth followed by Lamentations up to 4, 20. The Pentateuch as well as the Targum Onkelos, which is interlined, are furnished with full accents and vocalization. The Haftarah, as well as the Scrolls which fully accentuated and vocalized, are without Targum. The top and foot margins contain the מסרה גדולה, whilst the מסרה קטנה is between the Bible text and Rashi. Besides the מ"ג ומ"ק, there is a special Masorah on the accents at the right and left of the lower corners of the page. Rashi's commentary is given on the second half of the page, usually in one column, and sometimes in two columns.

The text of the Rashi shows some variations from the ordinary editions, for instance, p. 5: בפרכי רבי instead of ושנינו בפרק ר' אליעז' (Exod. 14, 24); למען אנסנו בו אנסנו הילך בתורת א"א, p. 14, ישמרו מצות התלויות בו שלקטו משנ' על אשר instead of היו רגילין ללקוט יום של ימות השבוע אם ישמרו מצות התלויות בו שלא יחירו ממנו ללקוט (Exod. 16, 5). In the following passages occurs the remark: ואני: המעתיק (or ואני הכותב) יוסף בר שמעון אומר: ואני המעתיק יוסף¹, p. 90 as to Exod. 30, 13, בר שמעון אומ' אני הרגילו לשון המקרא כך הוא שהדבר שהוא רוצה לפרש יאמר זה הדבר שאני מצוה לך והולך לפרש כמו זה הדבר אשר צוה יי לבנות צלפחד וכמו זה הדבר אשר צוה יי לקטו ממנו איש לפי אכלו. וכמו זה ואשר תעשה אותה שלש מאות אמה. וכן זה אשר תעשה על המזבח כבשים בני שנה. אף באן זה יתנו כל העובר על הפקודים. (b) p. 109 as to Exod. 34, 9, אני הכות' ור' יוסף בר' שמעון, שומ' שאין זו בקשה אלא כשידע שאילו י"ג מידות

¹ v. Berliner's ed.², p. 190, note ה.

נוהגות בה"ק מיהר והשתחוה וכך אמ' לפניו מאחר שהודעתני שאת' נושא עון ופשע וחטאה אם נא מצאתי חן בעיניך ילך ייי בקרבנו ולא שליח כי עם קשה עורף הם ועתידין לחטוא וכשיחטאו אתה תהיה סולה לעוונינו ולחטאתינו שנקראת נושא עון וחטאה. וסלח' אאופרמנר' בלע'. ואינו לשון אאפרמ' נרש לשון תפילה. ונחלחנ' אפרשארצורנש. אבל אם הולך שליח עמנו אין מידת הדין נוהגת שיכנסו לארץ עולמית. לפי שאינו רשאי לשלוח לסלוח אלא עושה שליחותו כמה שנ' כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבנו. ונפלנו אני ועמך שלא תשרה שכינתך על אומות העולם. כרת ברית על זאת אעשה נפלאות לשון ונפלינ' שתהיה מובדלים (c); כו מכל האומות שלא תשרה שכינת' עליהם.¹ ובישיבה שלמעלה יוסף בר' שמעון אומ' we read p. 201 as to Lev. 11, 43 after שמעון אומ' אני אל תטמאו בהם לפי שכל כך חמורה טומאתם שאם אוכלים אותם ונטמאתם במ שלא נחאמ' טומאת הרבה שהן רבו מלטמא אבל טומאת עצמן (d) p. 234 as to Lev. 16, 16 after שכינה ביניהם we find ואני הכותב יוסף בר שמעון אומ' אני וכן יעשה לאהל מועד כשם שכתב לפני ולפנים כך יכפר באהל מועד בהיכל שזיה מן הדם על הפרוכת כשם שהזיה בפנים ויתכפר להם על אהל מועד השוכן אתם בתוך טומאות שגרמו לאהל מועד ששרף אותם בתוך טומאותם שנכנסו לו טמא' והיה להם לפרוש שלא יהא אהל מועד שריו אתם בתוך טומאותם

P. 238, Rabbi Eleazar הגדול is quoted as to Lev. 17, 4 in the following manner: דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת. כשופך דם האד' שמתחייב בנפשו אם חישב האיש ההוא. הוא הכהן המקריב את עולת או הבעלים בשעת זריק' דמים שהו' שפיכת הדם לאוכלו הוין לזמנו הרי הו' בהיכרת. כך שמעתי מר' אלעז' הגדול וצ"ל

P. 657, as to Deut. 32, 24 reads: ומשמו של ר' יהודה הנשיא מטלוש' שמעתי instead of של רבי משה הררשן²

P. 371, the name לוי in the Rashi is dotted.

The MS. is written in an early Franco-German hand of the end of the 12th or the beginning of the 13th century. The text is written in square script, and the Rashi in

cursive hand on 698 pp. of 25 and 34 ll. respectively to a p. The divisions of the Parashiyoth are marked by 3 Pes. The lines of the מסרה גדולה in the lower margin is frequently elaborated into figures of divers animals and sundry devices. The vellum is extremely thin.

Owner: *Joseph Sason.*

Size: $7\frac{1}{8}'' \times 6''$.

506

THE DE CASTRO PENTATEUCH.

תורה חמש מגלות והפטרות

Pentateuch, Five Scrolls, and Haftarothe.

The order of the books is: p. 2-658, Pentateuch interlined with Targum Onkelos and Rashi; pp. 660-719, the Five Scrolls in the following order: Ruth, Song of Songs, Ecclesiastes, Lamentations, and Esther, with Rashi; pp. 723-839, Haftarothe with Rashi's commentary. The text of Rashi is in many cases different from the ordinary editions. The MS. is written in a very beautiful German sq. hand on 840 pp. in 3 cols. of 43 ll. each to a col. The text and the Targum are fully vocalized. On the upper margin and between the columns the מסרה גדולה וקטנה are given, except in Esther where the מסרה גדולה is missing. On the lower margin, pp. 2-658, the text of the Pentateuch and of Esther (also in the upper margin), is repeated in straight lines, unvocalized, by a later hand, that of Esther continuing to p. 720. In the חמש מגלות and in the הפטרות, the מסרה גדולה is given on the upper and lower margins. The divisions of the Parashiyoth are marked by three Pes.

Illuminations:

Pentateuch. The first word of each book is illustrated, therefore the Pentateuch has five vignettes.

The one of Genesis has each character of the word בראשית coloured alternatively in blue, red, brown, red, and brown and blue. Each character, ornamented with many-coloured small roses, is stippled in black and

¹ v. Berliner, l. c., p. 201, note 7.

² v. Berliner, l. c., p. 412, note 10, cf. Geiger, פירושנדה, p. 11.

white. whilst the empty space is filled with black and red points. On the top of the word **בראשית**, near which on the left is a fantastic animal, are painted four medallions on a blue and green-blue ground in a red frame. The two medallions in the centre, represent Adam and Eve after, and the two figures on the right and left, represent them before the fall. The two outside medallions represent the hand of God, and the wall of the Garden of Eden, respectively.

In the middle of these medallions—two on each side, is a tree round which a serpent winds itself, and on top of it a bird.

Under the word **בראשית** are designed four roses joined by a green dart. These roses are in blue and in red with raised and silvered buttons.

Exodus has the word **ואלה** in raised silver on a blue marbled ground in a red frame, ornamented with green leaves and raised silver buttons.

Leviticus has the word **ויקרא** in blue, red, silver, and white on a yellow, red and blue ground divided in eight quadrangles, ornamented with black and white branches with raised and silvered buttons. The whole is mixed with fantastic animals and a beautifully-executed dog.

Numbers has the word **וידבר** in black with ten fantastic animals in white surmounted by a blue and silver arch and two medallions. The whole is flanked by two columns in many colours carried by two monsters which are joined by three green fantastic animals.

Deuteronomy has the word **אלה** in red and blue with raised silver buttons. Below are two green dragons with their necks entwined, and on the sides, two fantastic animals. The whole is flanked by two red, blue and white columns carrying four silver arches in which are a lion, a stag, a human face in two colours, and a dog.

The Five Meghilloth. The first word of each Meghilla is in very big characters.

The book of Ruth has the word **ויהי** in

blue, ornamented with fantastic animals in white on a many-coloured ground with four medallions in the corners.

The Song of Songs has the word **שיר** in blue and red flanked by a tree and animals.

Ecclesiastes has the word **דברי** in red characters ornamented with green and white flowers and stars enclosed by a coloured frame.

Lamentations have the word **איכה** in red and blue with raised silver buttons in a many-coloured frame. A figure of a **חזן** wearing a **ציצית**, with his hand on his face indicating affliction, is standing before a **תיבה** on which lies an open book with the word **איכה**.

The book of Esther has the word **ויהי** in very big blue characters with square silver blocks. Very curious is an illustrated page with a big tree, from the branches of which hang Haman and his ten sons in many-coloured costumes, blindfolded. This simple illustration is not by the hand of the master who has executed the other illustrations. This leaf which was meant to be after the book of Esther, has been misplaced by the binder after the first two leaves of the Haftarothe.

The **מסרה גדולה** and the scribe of the **מסרה נקדן** and of the Pentateuch and Esther on the lower margins, was *Levy ben David Hallevy* (father of the author of the **מכתם**), 1344. The writer of the text and Targum and Rashi is older.

The colophon reads: **לאל אודה בכל מפעל. אשר אמץ זרועותי. וגם שבה בלי מעל. אשבחנו בתודותי. יגברני כהוקם על. להתפאר פעולותי. אני לו בר' דוד הלוי נקדתי וציניתי במסורת קמנה וגדולה זה הספר בשורות עליונות וגם החומש בכתיבה קמנה בשורות תחתונות לר' יוסף בר' אפרים עם חמש מגלות והפטרות. הבור' יזכה להגות בו אמרות. אמרות מהורות. ויורשיו אחריו סדורות. עד סוף כל הדורות. ויען כי נתן לי שכרי בעין יפה. אשבחנו בניב שפה. ועלהו לתרופה. ויען כי העניקני בהענקה. ינצל מכל צרה וצוקה. ומהבהב עלוקה. עמ"א. ותשלם כל המלאכה ביום ב' י"ח מכת שנת ק"ד לפ' (= 1344) שבה לאל**

Many names in the texts like Levy, pp. 115, 623; נתנאל, pp. 416, 449; Daniel, p. 115; אפרים and יוסף, p. 508, are especially pointed to indicate either the נקר or the owners.

Owners: (1) *Joseph ben Ephraim*.

(2) *Moses ben Samuel Hakkohen*. The entry reads: מעם ה' יתן שאלתי נאום משה ב"ר שמאל הכהן ז"ל.

(3) *Yshac Sincor* 5407 (=1647), on the binding, see Addenda.

(4) Ex Libris: *Bibliotheca D. H. de Castro Mz.*

Vellum, 18 $\frac{3}{8}$ " x 12 $\frac{7}{8}$ ".

Bibliography: Catalogue de vente de la succession de feu *M. D. Henriques de Castro Mz.*, . . . Amsterdam, 1899, p. 42 ff. There is, however, no proof, as the cataloguer assumed, of the fact that *Joseph Athias* had used this MS. for his Bible ed. of the year 1667. Cf. *Catalogus de Bijbel-Tentoonstelling van het Nederlandsch Bijbelgenootschap*, Amsterdam, 1914, p. 1.

199

תורה הפטרות וחמש מגלות

Pentateuch, Haftarothe, and the Five Scrolls.

The order of the books is as follows:

Pp. 10-104 a, Genesis.

Pp. 104 a-183, Exodus.

Pp. 184-241 a, Leviticus.

Pp. 241 a-324 b, Numbers.

Pp. 324 b-399 a, Deuteronomy.

Pp. 400 a-523 b, Haftarothe.

Pp. 524 a-530 b, Ruth.

Pp. 530 b-537 a, Song of Songs.

Pp. 537 b-551 b, Ecclesiastes.

Pp. 551 b-559 a, Lamentations.

Pp. 559 b-574 b, Esther.

On the margins, pp. 10-574, מסרה גדולה וקטנה.

The first letter or word of each book of the Pentateuch and the word בראשית in the book of Haftarothe are illuminated.

P. 2, dedication: בינ"ו זה החומש ההגה שוכה וקנה אותו הגביר היקר והנעלה לשם טוב ולתהלה

כה"ר יחיא בכ"ר מרדכי זכר צדיק לברכה והקדיש אתו לשם מנוחת אביו הגביר הוקן היקר כה"ר מרדכי בכ"ר אברהם ששון נ"ע תהי נפשו צרורה בצדור החיים ויוכה נשמתו לחיי עולם הבא והרי הוא קדש ליי והיה הוא ותמורתו יהיה קדש ברוך יהיה הקורא בו וארור הגונב אתו והמוכר אתו ונכתב יום שני שהוא יום ר"ח אייר שנת שמ"ח לבנ"ו בישועתך לפ"ק התל"ו (=1676) ליצירה פלוגתות שבין בן אשר ובן נפתלי

Pp. 3-8, פלוגתות שבין בן אשר ובן נפתלי with the סימנים of the סמנים around it up to Leviticus. The MS. is written in a square Spanish hand probably of the 15th cent., and is fully vocalized and punctuated, and contains 574 pp. in 2 cols. of 28 ll. to a col.

Owner: יחיא בכ"ר מרדכי ששון who dedicated the MS. on ר"ח אייר התל"ו (=1676) in memory of his father מרדכי בכ"ר אברהם ששון [perhaps for use in the צ'לאת לכבירי (the Great Synagogue) in Baghdad?].

Attention may be drawn to the ספר צרכי ספר צרכי המנהג פה בגראד יע"א לעשות כסא ואו. לאליהו גם בליל המילה אצל היולדת. ואומרים לפניו שירות ותשבחות. וביום המילה מעטרין אותו ברמוני ס"ת גם בענפי אילנות. ומניחין עליו חומש כתוב על קלף ישן נושן. ומנשקין אותו באהבה ושמחה רבה והכל משום חובב מצוה The Pentateuch mentioned in this extract, means this very MS.

Vellum, 6 $\frac{11}{8}$ " x 4 $\frac{5}{8}$ ".

516

תורה והפטרות

Pentateuch and the Haftarothe.

The text as well as the Targum Onkelos are fully vocalized. Accents are only in the text of the Pentateuch and the Haftarothe. The whole portions are indicated by פרש' in the margin. The text of Rashi's commentary on the Pentateuch is usually given on the right of the text which extend sometimes to the upper and lower margins. The Targum is given on the inner and outer margins. The text of Rashi generally agrees

with the ordinary editions except in cases like Gen. 21, 22 where we read on p. 59: ויאמר אבימלך. לאחר שראה אבימלך שנחשימה אבטחתו של הקב"ה שאמ' ואת בריתי אקים את יצחק אשר תלד לך שרה למועד ומהו הברית זאת ברית הארץ דכת' ביום ההוא כרת יי את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ אמ' לו אלהי' עמך בכל אשר אחת עושה שכן מאה שנה ילדת. ושרה בת צ' ילדה. The text of Rashi shows that the MS. has been subjected to censorship, e.g. pp. 29, 77, 147. There are, on some of the margins, glosses on Rashi, by a much later hand, e.g. pp. 82, 88, 253. P. 2 has the names of the authors of the Biblical books in the following manner: משה איש האלהים כתב חמשה חמשי תורה חוץ משמנה פסוקים מן וימת משה עד סוף התורה וספר איוב

יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים של תורה
שמואל כתב ספרו וספר שופטים ורות
ישעיה כתב ספרו וספר משלי וספר שיר השירים
וספר קהלת

ירמיה כתב ספרו וספר מלכים וספר קינות
אנשי כנסת הגדולה כתבו ספר יחזקאל וספר
תרי עשר וספר דניאל ומגילת אסתר
דוד ועשרה נביאים כתבו ספר תהילים
עזרא כתב ספרו וספר יחוס דברי הימים עד
ולו אחים בני יהושפט (דברי הימים ב' כ"א ב')

Further, it contains the number of the Biblical verses: סכום הפסוקים של תורה חמשת אלפים ושמונה מאות וארבעים וחמשה: ושל נביאים תשעה אלפים ומאתים ותשעים וארבעה: ושל כתובים שמנת אלפים וששים וארבעה: נמצא כלל כל הפסוקים של מקרא שלשה ועשרים אלף ומאתים ושלשה: ושלשה: פסוקים כ"ג אלפים ור"ג. Pp. 4-6, ברכות ההפטרה, P. 8, הקדמת ספר הווהר הארוך. Pp. 595-609, Haftaroth for special days. P. 609, ונודע בגוים להלולא בישעיה, till Isa. 61, 9-62, 9).

The MS. is written in a curs. Italian hand of the 15th cent., and contains 611 pp., 3 cols.

Scribe: *Abraham* בנות *Solomon* בנות *Barukh*.¹ The colophon reads: על ידי אברהם בנות קטן המשפיעים ותלמיד הרופאים

¹ v. Zunz, *Zur Geschichte*, p. 249, and also Schiller-Szinessy, *Cat. Camb.*, p. 243.

הנסמך בכמ"ר שלמה כונת ברבי ברוך כונת זלה"ה נכתב ונשלם חהלה לאל העולם אשר ברא עולם בששה כאלום לאות ולזכרון לדוד אחרון אל הנכבד כמ"ר מתתיה זי"א בכמ"ר נתן זלה"ה ואל עליו יזכהו להגות בו הוא חרעו אחריו ורע זרעו עד עולם ואכל וחי לעולם.

Owners: (1) *Mattathiah b. Nathan*.

(2) *Michael b. Moses*. The entry reads: בהנ"א קנין כספי מיכאל יצ"ו בכמ"ר משה יז"א . . . כמ"ר גבריאל אש יצ"ו מלרגולטי ברוינה ג' מאיו ש"ו (= 1545)

(3) ר' חפציה מנרצי יצ"ו.

Censors: (1) *Laurentius Franguellus*, 1575.

(2) *Camillo Jagel*, 1611 in Lugo.

(3) *Philipo Peruzzotti*, 1757.

Vellum, 11 $\frac{9}{16}$ " x 8 $\frac{1}{8}$ ".

507

THE DAMASCUS PENTATEUCH

תורה

Pentateuch. The MS. beg. with Gen. 9, 26 up to the end of Deut. (missing from Exod. 18, 1 up to 18, 23 a), with קטנה and גדולה in their most primitive forms, for instance, p. 70: היה המלמד יעשה ויהי כשמעו ויהי כשמעו ויהי כהוציאם אלה והדומים להם רפיין והיה בן נפתלי יעשה כשמעו כשמעו כהוציאם כל אלה והדומה להמלמד כתנת לבן נפתלי, p. 213; להם דגש' כן היה המלמד עשה לגרשון לאוריה, p. 274; כתנת למביה לסיסרא לירבעם . . . כל דסמין לשוה כן. כן מתנקד וכן הוזה רבי פינתם קרן. These instances show that the writer of the Masorahs was a follower of Ben Asher, yet the Bible text is written according to Ben Naphtali's school. This can be proved from a note by *Rabbi Shem Tob ben Abraham ibn Gaon* (vide MS. No. 82, p. 15) as to Gen. 19, 17: ב' מל' דמל' המלכים האלה דיהוש' (י"ט ב"ר): 17: לקב"א וב"ן קרי דגש' וכן כל בג"ד כפ"ת אחר ויהי או והיה ב"א מרפה וב"ן מדגיש. In our text this rule of Ben Naphtali had been carefully observed, yet in some cases the writer of the Masorahs has altered the readings a few times, e.g. (Gen. 39, 15), v. also extract as above.

P. 253, the following Masorahs are men-

tioned: לרבי פינחס שתי טבעת זהב שתי שני עשרנים שתי מוסבות דלחות וכן הוא רבי מוחה קרו. ולבן נפתלי ולבן אשר שתי על דעתיה דרבי חביב. In the Masoretic notes references are made to: e. g. מחזורה רבה (p. 16), מנחה אמרין (p. 322), נהרדעי וסוראי, e. g. המאור הגדול (בראשית א' ט"ז) מלי לנהרדעי חסי (p. 458). Very important is the note on p. 75 as to Gen. 41, 40, סביר יגדל ל' instead of אגדל, and an interesting remark is to be found on p. 9, שמנה עשר ושלוש מאות זה מניין אליעזר מלמד, and on p. 350, שלא היה עמו אלא אליעזר בלבד ואלין דחגא ראשון רביעי ששי, as to Num. 29, שביעי מנחתה וסימנ' ארוז. רביעי שמיני מנחתם וסימנ' ד"ח. ראשון שני רביעי עוים וסימ' אב"ד. שני ששי שביעי ונסכיהם ונסכיהם כמשפמם. בו"ז מי"ם סימנ'. כל עינינא וביום ראש פסוק בר מן א'. ביום השמיני ללמדך שהוא מועד בפני עצמו

The MS. is probably older than the British Museum MS., No. Oriental 4445, which is supposed to have been written about 820-850 c. e., of Babylonian origin. The text is furnished with vowel points, accents, and the Rafeh strokes, e. g. p. 54 (Gen. 32, 29) ישראל.

The lines at the left side are irregular with broken letters, words, or signs.

The Sedarim are marked throughout by the writer of the Masorahs by a large ס with the number of the Seder below. Likewise are the Parashiyoth marked by the word פרש' with the number of the verses in the previous Parasha.

The following letters differ from those in the ordinary MSS., and are similar to MS. British Museum 4445 and Codex Petropolitanus of the year 916 c. e.: (a) ה like ח, (b) י very long and hooked, (c) ל exceptionally long and hooked towards the outside, (d) the final Nun is almost the same as the letter Zain. All the Keri and Kethib are marked by the writer of the text with a final Nun in the margin without any further direction as to what the reading should be.

P. 458, the following memorial is given:

¹ Gen. R. 43².

בשנת דתתקמ"ג (= 1183) לכריאת עולם בחודש התשיעי הוא חודש כסליו ב"ה ימים בו נפטרה אשתי מ' שלומית בת מ' כלב הרופא תוצרר נפשה בצרור החיים אסיפתה תהא כפרה עמידתה מהרה וזכרונה וזיכרון כל הצדיקים לברכה.

The MS. which is written in a very large, bold, and beautiful Oriental (Babylonian) sq. hand of the 9th cent., is fully vocalized and punctuated, and contains 458 pp. in 3 cols. of 20 ll. to a col.

The MS. is bound in stout wood and leather with five large nails, and belongs to the early 13th cent.

Vellum, 17 $\frac{3}{8}$ " x 15 $\frac{3}{8}$ ".

158

תורה

Pentateuch. The MS. beg. with Gen. 1, 14, and contains the whole Pentateuch up to the end of Deuteronomy. The upper, lower, and inner margins contain the מסורה גדולה and קטנה. Some particulars of this MS. are to be found in an article: 'Inscriptions in the Synagogue in Kai-fung-Foo' in *JQR.*, N.S., XI, p. 132 ff. The writing of the letters shows somewhat the same characteristic features as those of MSS. Nos. 507 and 566. MS. Scaliger, No. 20 (Leyden University Library), which contains the Book of Leviticus, is written in the same handwriting, showing the same characteristic features, yet its date is not earlier than the 13th cent. The colophon of the Leyden MS. reads: וכתב חסדאי בן ישועה שנת אתר"ד ל"ש' (= 1293). Since the colophon in our MS. is damaged, the date is uncertain. From the remaining part of the colophon, we may conclude that the MS. was not written after 1240.

The MS. is written in a square Or. (Babylonian) hand of uncertain date, is fully vocalized and punctuated, and contains 455 pp. in 2 cols. of 17 ll. to a col.

Owner: *Elijah b. Moses b. Israel b. Elijah*. The entry reads: אין תורה אז אליהו בן המ' א' משה בן מ' ישראל בן מ' אליהו.

Vellum, 9 $\frac{1}{4}$ " x 7 $\frac{7}{8}$ ".

49

תורה

Pentateuch. The MS. contains Exod. 40, 36 to Deut. 32, 18, and is furnished with accents, full vocalization, and מסורה גדולה וקטנה. The MS. throughout contains quaint figures of birds and other designs in various colours. The MS., which comprises of 334 pp., is written in two cols. of 17 ll. each to a p. in a sq. Yemenite hand of perhaps early 15 cent.

Paper, 10½" x 8".

330-331

תורה

Pentateuch. The MS. contains the Five Books of Moses with the מסורה גדולה וקטנה. The Masorahs show signs of a later development. The writer, namely, added, sometimes in Hebrew, and sometimes in Arabic, Midrashic explanations on the Masorah. The numbers of verses and their mnemonic signs, the פ' at the beginning of each Parashah, and finally the letters from א to י, indicating the numbers of the seven divisions in the weekly reading of the Law, are given in red, some in artistic designs. The names of the Parashiyoth in Exodus, Leviticus, and Numbers, are given in a full-page design at the end of each book respectively.

On p. 1 of MS. 330 there is a Pizmon (acr. יהודה שמואל beg.:

יהירה שחרי בית אל וספיו וכקטרת תני שירך
לאפיו. פו'
הלא אם תרדפי הבלי זמןך ותאמרי כי אמת
הם כל כשפיו. פו'
ותולי אחרי לילך ויומך ותערב לך תנומה
מנשפיו. פו'
דעי כי אין בידך מאומה אבל עץ יובשו מחר
ענפיו. פו'
היי לפני אלהיך ומלכך אשר באת לחסות תחת
כנפיו. פו'
שמו יגדל ויתברך בפי כל אשר נשמת אלוה חי
באפיו.

P. 310, a פתיחה beg. בתורתך. ה' תחכמיני.

The MSS. which are written in a square

Yemenite hand, probably of the 16th cent., are fully vocalized and punctuated, and contain 311 and 364 pp. respectively, each of 16 ll. to a p.

Owner: Salem b. Joseph אלעזרי. The entries read:

No. 330 (p. 1), חה היה חלקי מכל עמלי אני, ויוסף אל עזירי תנצב"ה הקדשתי זה החפץ הקורא בו ישמח והגונבו ימח ועם ה' בשלום.

No. 331 (p. 1), חה היה חלקי מכל עמלי אני, ויוסף בן סאלם אל עזירי

תנצב"ה הקדשתי זה החפץ ששמו אתאז הקדש לבית הכנסה שלי שזיכני ה' לבנות אותה בעיר אסדה יכ"ע ותקרא על שמי לזכות ולזכרון מי שקורא בו ישמח והגונבו ימח ועם ה' בשלום.

Paper, 10½" x 7½"; 10½" x 8".

329

תורה

Pentateuch. The text is furnished with accents and full vocalization. On the margins, top and foot runs a Midrashic commentary containing excerpts from old Midrashim. On the side margins, and between the columns, there are glosses comprising of ראשי תיבות, טעמים, גמטריאות, רמזים, &c. P. 134 refers to לומברוזן ר"י saying לטמאה בה רחוק והביא עליה ראייה. P. 138 gives פסוקים.

Pp. 239-242, נוסח עבור השנים—incomplete, of the year 5273 (= 1472-3), in Arabic.

Pp. 1-9, contain a part of the Hebrew Grammar in Arabic similar to that of MS. No. 424. The headings of the remaining chapters are as follows: פצל פי קאנון אכתלאף (v. MS. 424, pp. 12-13, ed. Neubauer,¹ pp. 20-21) פצל פי תביון אלטעמים (v. MS. 424, pp. 13-18, ed. Neub., pp. 21-28) פצל פי חרכאת אלטעמים (v. MS. 424, p. 18, Neub., pp. 28-29) פצל פי תראדף אלטעמים (v. MS. 424, p. 18, Neub., pp. 28-29) פצל פי תביון (v. MS. 424, p. 18, Neub., pp. 28-29) פצל, כרמה אלכראם לאלאלחאן (Neub., pp. 30 ff.) פצל, אלאלאחאן אלי"ב (Neub., pp. 32 ff.) and פצל פי מגאורה אלאלאחאן (v. MS. 424, pp. 19-21,

¹ Petite Grammaire Hébraïque Provenant de Yémen Texte Arabe, Leipzig, 1891.

Neub., pp. 35-38). The beginning of the Treatise is missing, cf. the description of MS. No. 424.

The MS. which is written, partly in a square, and partly cursive, Yemenite hand of the early 17th cent., is fully vocalized and punctuated, and contains 242 pp. in 2 cols. of 29 ll. to a col.

Scribe: *Phinehas Hakkohen*. The colophon reads: ע"י צעיר הסופרים פינחס הכהן בן חז"ק ¹ ה. הכהן ילוד בני"ץ ² הכהן נבתי"א.

Paper, $11\frac{5}{8}'' \times 7\frac{1}{2}''$.

141-145

תורה

Pentateuch. The five MSS. contain Genesis, Exodus, Leviticus, Numbers, and Deuteronomy. The Book of Genesis is furnished with the Haftarothe and Berakhothe for the Reading of the Law and Haftarothe.

The MSS. are written in a square Cochin hand of the 19th cent., and are vocalized. No. 141 has 323 pp. of 15 ll. to a p.; No. 142, pp. 199 of 15 ll.; No. 143, pp. 129 of about 15 ll.; No. 144, pp. 183 of 16 ll.; No. 145, pp. 209 of 14 ll.

Scribe: *Levy b. Shem Tob Haleguva*. He is also the writer of Nos. 104, 105, 122, 127, 140, and 446. In No. 145 we have the following entry: מצעתי פתקא דין מטלכי הלוים מלעא ומן שירא מדוד ואפרים בכונה ובעצה בית נשבת טוב לעומר הג לירח ויו בגבורה"ך (= 1873) ליצירה הני שמות השמטה הגדתי היום לה' אלהיך אשר דבר ה' נעשה. לא יהיה לכהנים הלוים. עין ארו ואזוב ושני תולעת. זקני העיר ההוא והורידו. ריב אלהים השבעי באחר לחדש. לערי הלוים.

Paper, $4\frac{1}{8}'' \times 3\frac{1}{2}''$; $4\frac{5}{8}'' \times 4''$; $4\frac{3}{8}'' \times 4''$; $4\frac{7}{8}'' \times 3\frac{3}{4}''$; $4\frac{1}{2}'' \times 3\frac{1}{2}''$.

75

תורה

Pentateuch. תורה, Genesis, Exodus, Leviticus, Numbers, and Deuteronomy. Text

¹ א"ת ב"ש in סעוד =

² א"ת ב"ש in שלמה =

and Targum Onkelos fully vocalized, the former also with accents, and Arabic translation interlined. The MS., which is in a square Yemenite hand of the 17th cent., is written in 2 cols. on 416 pp. of 35 ll. to a p.

Owner: *David b. Shooker el-Kindeel*. The entry reads: נכתבה על שם החבר הטוב הדומה לעין רטוב גם י"י יתן לו הטוב וגם אותו יחטוב דאוד ו' שבר אלקנדיל הקורא בה ישמח והגונה ימח בזכות אברהם ו' תרח אלהים זכחו להגות בה הוא חרעו חרעו זרעו עד סוף כל הדורות אנכ"ו.

Paper, $12\frac{3}{4}'' \times 8\frac{5}{8}''$.

55

תורה

Genesis and Exodus. The text, which is fully vocalized and accentuated, occupies the right side column. The left column contains the Targum Onkelos with superlinear punctuation and Arabic translation of R. Se'adyah with the heading תרגום ותפסיר. Underneath, the full text of Rashi is given. The margins to some of the weekly sections contain the בעל הטורים of R. Jacob ben Asher, and חרושים.

The MS. is written in a modern Yemenite hand. The text is in square writing, whilst the Targum, תפסיר, Rashi and בעל הטורים are in cursive script. The MS. contains 202 pp., written by *Joseph ben Joseph ben Shalom el-Kohen* for *Solomon ben Daud ben Sa'id Ahsan*. The colophon, p. 109, reads: ואני הכותב קל שבקלים עפר רגלי חכמים צעיר ימים ושנים נבזה וחזל אישים יוסף ו' יוסף ו' שלום אלכנה יצ"ו ונכתבה על שם החבר הטוב גם י"י יתן לו הטוב שלמה ו' דאוד ו' סעיר אחסן יצ"ו הב"ה זכחו להגות בה הוא חרעו חרעו זרעו עסכ"ה אכ"ר.

The Parashiyoth as well as the vacant space of the פתוחות וסגורות are filled in with various designs. The divisions of the Parashiyoth are marked by the letters 'א-ו'.

Scribe: *Joseph b. Joseph b. Shalom el-Kohen*.
 Owner: *Solomon b. Daud b. Sa'id Aḥsan*.
 Paper, 13" × 8 $\frac{7}{8}$ ".

458

תורה

Genesis and Exodus.

The text which is fully vocalized and accentuated, is written in a square Yemenite hand. The Targum Onkelos which is written in a cursive Yemenite hand, and is also vocalized, occupies the outer margins. Underneath, the full text of Rashi, and various aggadic notes under the title of ל"ת, are given. The title-page reads: אתחיל לכתוב בעזר האל יתברך שני ספרים הקדושים ספר בראשית וספר שמות עם תרגום אדונינו אונקלוס וצ"ל ועם פירוש המאור הגדול רש"י וצוק"ל תל"ת יחלצית"ו נכתבה פק"ק אלשאהל ת"ו וירושלם חתבני בב"א.

The book of Genesis was finished on the 13th of Tebeth, 2158 Sel., corresponding with 5607 A.M. (= 1847) according to the following entry on p. 314: ונשלם ספר בראשית יום ו' י"ג לחדש טבת שנת בקנ"ה לשמרות ושנת התר"ז ליצירה יהי רצון שתהא שנת גאולה וקץ וסוף לכל צרה בב"א ספרא בנן של קדושים הצעיר שלום ו' אמ"ו אברהם (?) שעדיה ס"ט.

Scribe: *Shalom b. Abraham (?) b. Sé'adyah*.

Owner: *Salem b. Yahya Arṣabi*. The entry reads: הרה אלפראשא חק סלם ו' יחיא ארצבני.

Paper, 9" × 6 $\frac{1}{4}$ ".

435-436

תורה

Leviticus and Numbers with Targum Onkelos. Leviticus begins with 1, 16. The text is with accents and vocalization. The MSS. contain pp. 111 and 166, respectively. The text is in the inner column. The Targum in the outer col. with about 28 ll. to a col. The writing is in a Yemenite hand, the

text being in square, and the Targum in cursive Yemenite writing.

Paper, 8 $\frac{3}{4}$ " × 6"; 8 $\frac{3}{4}$ " × 6".

254

תורה

Leviticus, Numbers, Deuteronomy.

Missing from Lev. 3, 1 to 4, 1, and Deut. 31, 20 to 32, 29, and Deut. 32, 44 to 33, 8. The text is fully vocalized and accentuated with alternate lines of the Targum Onkelos with superlinear punctuation and Arabic translation. Underneath, the full text of Rashi's commentary is given. On the margins some extracts from the בעל הטורים are copied. The text, Targum, and תפסיד are written in square Yemenite script, whilst Rashi and בעל הטורים are in cursive script. The MS. beg. (p. 1) with the following note: אתחיל לכתוב ספר ויקרא בעזרת מושל במעלה ומטה (1828=) ליצירה לשמרות התקפ"ח ליצירה (1828=). The book of Leviticus was finished on the 8th of Siwan, 2139 Sel., corresponding with 5588 A.M.

Scribe: *Joseph b. Aaron*. The colophon reads: נשלם בסיועתא דשמיא בארבעה בשבא דהוא כ"ז יומין לירח . . . והס' ויקחו אליך שמן זית ז'ך שנת בק"מ לשמרות והסימן [היום] אם בקל"ו תשמעו התקפ"ט ליצירה (= 1829) והס' ונפשו קשרה בנפשו: ותהא השם יעזרנו להעתיק ספרים אחרים ללמוד לרבים ויזהירו צדיקים וישכילו תלמידים וכה"א המשכילים יזהירו כוזהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד: וכן נזכה ויזכו למעמד מיכאל ולבנין אריאל ולביאח [הגואל] כדכת' ובא לציון גואל ועזרנו האל לראות משיח הטוב כדי שנוכה לשם טוב ככתו' טוב שם משמן טוב: אנס"ל והכותב קל הקלים עפר רגלי החכמים יוסף יל"ש בן אהרן חבנ"ע בן יוסף תנצב"ה בן אהרן נע"ג בן תורה א"ת בן סעדיה נע"ג הדיוע אלאכלופי אלהים יסחול לי על כל מה ששגיתו ומעיתי הווספתי וגרעתי ונסתר מעיני כרכתי' שגיאות סמ"נ וכל המוצא בה טעות יתקנו וידון אותי לבק זכות שאני דחווה בעול זמן ועול מלכות ועול תורה עם שניהם. המקו' ב"ה ידינהו

לכף זכות. השם יצילנו ממאורעות הזמן ויגלה לנו צנצנת המן אבי"ר בעל הרחמן: חזק ונתחזק. שושר"ש אנס"ל

P. 302 beg. לתחיל לכתוב קביעות שנים. באב בכסוף אלשזס and in the margins פשוטות, and in the margins פשוטות. The divisions in the Parashiyoth are marked by the letters 'א—ז' מפטיר and 'ז—א'.

Paper, 12 $\frac{5}{8}$ " x 8 $\frac{5}{8}$ ".

77

תורה

Leviticus, Numbers, and Deuteronomy. The text is fully vocalized and accentuated. The Targum Onkelos with superlinear punctuations, and Arabic translation of R. Se'adyah are given on the margins and the outer columns. The MS. is written in square and semi-square Yemenite hand, probably of the 18th cent. It has 258 pages. The divisions in the Parashiyoth are marked by the letters א—ז.

P. 257, we read: כסום הפסוקים שלספר בראשית אלף ות"ק ול"ד סי' א"ך ל"ד. ומנין הסדרים חמשה וארבעים סי' מ"ה. סכום הפסוקי שלספר ואלה שמות אלף ור"ט סי' אר"ט. ומנין הסדרים שלשה ול' סי' ל"ג. סכום הפסוקי שלספר ויקרא ת"ת ונ' וט' סי' נט"ף. ומנין הסדרים חמשה ועשרים סי' כ"ה. סכום הפסוקי שלספר במדבר סיני אלף ור' ופ' וח' סי' ארפ"ח. ומנין הסדרים שלשה ושלישים סי' ל"ג. סכום הפסוקי שלספר ואלה הדברים תשע מאות ונ' וחמשה סי' הנ"ץ. ומנין הסדרים א' ושלישים סי' ל"א. סכום הפסוקי שלכל התורה ה' אלפים ות"ת ומ"ה סי' ה"ף מ"ה. מנין הפרשיות הגדולו' שלתורה כולה נ"ג נגד המנין שם אליהו"א. ומנין הסדרים שלתורה כולה קנ"ד נגד המנין שם קלימ"ה: ודע כי מן בראשית עד ויבא חמור אלף פסוקי: ומן ויבא חמור עד כי יד על כס יה אלף פסוקים. ומן כי יד על כס יה עד מבשרם לא תאכלו אלף פסוקי. ומן מבשרם לא תאכלו עד והורד המשכן אלף פסוקי. ואן והורד המשכן עד ועתה ישראל שמע אלף פסוקי. ומן ועתה ישראל עד לעיני כל ישראל ת"ת ומ"ה סי' להם המ"ף ולמערבא יתירי. חצי ספר הישר ועל

חרכך תחיה. חצי ספר הכרית אלהים לא תקלל. חצי ספ' תורת כהנים והנוגע בבשר הזב. חצי ספר חומש הפקודים והיה האיש אשר אבחר בו. חצי ספר משנה תורה ועשית על פי הדבר. חצי התורה בפסוקי' וישם עליו את החשן. חצי התורה בתיבות דרש דרש משה. דרש מזה ודרש מזה. חצי התורה באותיות ו'ו דגחן. מספר תיבות שלתורה באמת ארבע מאות אלף ותשע מאות סי' ת"ץ. מנין הפרשיות שלספר בראשית הפתוחות מ"ג והסתומות מ"ח הכל צ"א פרשיו'. מנין הפרשיות שלספר ואלה שמות הפתוחות ס"ט והסתומות ה"ץ הכל ק"ס וד' פרשיות סי' קס"ד. מנין הפרשיות שלספר ויקרא הפתוחות נ"ב והסתומות מ"ו הכל שמנה ותשעי' סימן צ"ח. מנין הפרשיות שלספר במדבר סיני הפתוחות שתיים וצ' והסתומות ס"ו הכל ק' ונ"ח פרשיות סימ' קנ"ח. מנין הפרשיות שלספר אלה הדברים הפתוחו' ארבע ול' והסתומות ק"כ הכל מאה וחמשים וארבעה סי' קנ"ד. מנין הפרשיות שלכל התורה הפתוחות מאתיים ותשעים סימ' ר"ץ והסתומות שלש מאות ושבעים ותשעה סימ' שע"ט. הכל שש מאות ס"ט פרשיות סי' חרס"ט. הכל על תקון הספר הידוע במצרים שהוא כולל כ"ד ספרים שהגיהו בן אשר ורקדק בו שנים רבות.

Paper, 8 $\frac{3}{4}$ " x 6 $\frac{1}{4}$ ".

566

FRAGMENTS OF PENTATEUCH AND PSALMS.

- (a) Gen. 4, 1-23, in 3 cols. of 17 ll. each to a p., in large, ancient writing. The vocalization is in a much later hand, and almost obliterated.
- (b) Gen. 31, 1-33, 19 on 4 pp. of 24 ll. to a p., in a square Spanish hand, of probably the 14th cent.
- (c) Exod. 22, 4 b-29, in 3 cols. of 17 ll. to a p., in large, fairly ancient writing. ה, י, ל, as in fragment (a). It is fully vocalized and is furnished with accents and has the small Masorah between the columns. Exod. 22 24 is marked with a large ס. Exod. 22, 27 has a large ח to indicate the חצי הספר which is also found in other MSS.
- (d) Exod. 36, 31-37, 16 with Targum inter-

lined, in 2 cols. of which only 9 ll. are preserved, in a very damaged condition. (e) Lev. 9, 24-10, 13 on 4 pp. of 10 ll. to a p., in a square Oriental hand of the 12th cent., vocalized and punctuated. Paper. (f) Levit. 21, 9-22, 20 a, with Targum interlined, in 2 cols. of 29 ll. to a p. The text as well as the Targum have in some places superlinear punctuation. Levit. 22, 17 is marked with a δ . The verses are not divided with the פסוק. At the foot of verso there is the catchword תקריבו. (g) Num. 18, 8-17 incomplete, vocalized, and the Small Masorah on the margins. (h) Deut. 28, 11-32 with Targum interlined, in 2 cols. of which 18 ll. are preserved. The fragment is fully vocalized and punctuated, written in an early Yemenite hand. The Targum has the superlinear punctuation. (i) Psalms 89, 39-90, 4, and 102, 26-103, 19, on 4 pp. of 13 ll., vocalized and punctuated, in an old square Oriental hand of not later than the 11th cent. A different, but not much younger hand, added before chap. 90 the remark: הרמא מנלאהת.

Genizah.

Vellum, different sizes.

354

תהלים

Psalms. The MS. is written in a modern square Baghdad hand, is fully vocalized, and contains 243 pp. of 15 ll. to a p. P. 1 has the following dedication: מנחה שלחה משאת וארוחה להשר הגדול מעוז ומגדול ראש שבטי ישראל נדיב נדיבות יען כמדר"ר סי' אלייא בן ה' דוד יוסף עזרא אלו אברהם בעזרו ושמו כרועה עדרו אמן כן יהי רצון בס"ט. Pp. 5-8, prayers to be said before and after the reading of the Psalms. P. 10, full illustrated page. P. 11, אשרי in an illuminated square.

Scribe: *Samuel b. Reuben b. Ṣadqah b. Moses b. Ṣadqah Ḥoṣein*. The colophon with the title reads: ספר תהלים מרויק ומוגה על פי המסורה על פי הקרי ובתיב נכתב מיד הסופר

מוצחה תחת השגחת הסופר המובהק העובד את ה' שמואל בקראי שמו בן ה' ראובן צדקה ח' משה ח"ר צדקה חזין נכתב פה בעיר תהלה עיר של חכמים ושל סופרים במדינת בבל רבתי הנקראת בגראד יע"א בשנת כי נע"ם נאוה תהלה (= 1882)

Owner: *Elijah b. David b. Joseph b. Ezra*. Paper, $6\frac{1}{2}'' \times 4''$.

333

משלי

Fragment of Proverbs from chapter 8, 2-8, 27 inclusive, and 11, 9-14, 20. The MS. is written in an old, square Yemenite hand of the 14th cent. The text is furnished with full superlinear punctuation in a later hand, with the Arabic translation of R. Se'adyah in alternate lines. The fragment comprises 10 pp. of 22 ll. to a p.

Vellum, $11\frac{3}{8}'' \times 7\frac{1}{8}''$.

78

חמש מגלות

Five Scrolls with illuminations. Ecclesiastes and Esther are written on a single page in microscopic writing in three different types, e.g. square, Rashi (Sefardic as well as Ashkenazic), and late Jewish-Germanursive. Song of Songs and Ruth are written in Latin and German respectively. Lamentations, chaps. 1 and 4 are in square Hebrew characters, chap. 2 is in Latin, chap. 3 in German, and chap. 5 in French. P. 2 contains the seven Penitential Psalms (Septen Psalmi Penitentiales) in Latin, written microscopically, and forming the portrait of King David on the throne playing on the harp. The writer and artist was Aaron Wolf who signs his name in the following way: *Aaron Wolf Kayserl. u. Konigl. Bibliothec. Schreiber in Wienn An. 1757*. Four pen and ink drawings representing scenes from the first four Books. P. 2 is also signed *Aaron Wolf, 1755*.

Vellum, $9\frac{1}{4}'' \times 7\frac{1}{4}''$; $5\frac{1}{2}'' \times 3\frac{7}{8}''$.

81

שֵׁשׁ מְגִלּוֹת

Three Scrolls. Song of Songs, Ruth, and Ecclesiastes. The text is fully vocalized. The Targum which occupies the inner columns, is with superlinear punctuations. On the upper and lower margins, the full text of Rashi is given. The MS. is written on 133 pp. by a Yemenite hand of probably the 18th cent.

Paper, 8" x 5 $\frac{3}{4}$ ".

155

שִׁיר הַשִּׁירִים לְשׁוֹן וְשֵׁרָח וְתַרְגּוֹם

Song of Songs with Text, [Arabic] Translation and Targum. The text, which is unvocalized, is followed by the Targum with its Arabic translation, verse by verse. The MS. is written on 60 pp. in a square Baghdad hand of the early 19th cent.

Scribe: *Joseph b. Judah b. Joseph*. The entry reads: יוסף יהודה יוסף יצ"ו ס"מ כ' אב התק"ף לצירה (= 1820) שיכח לקראת כו. הוא וורעו ורעו זרעו אכ"ר.

Owners: (1) *Abdallah b. Isaac b. Abdallah b. Samuel*. The entry reads in Arabic characters: עבדאל' שמיל אליהודי.

(2) *David Hai b. Ezra b. Reuben b. Moses*.

(3) *Solomon b. Jacob b. Solomon*.

The two latter signatures are also to be found on a lithographic copy of the Calcutta ed. (pp. 37-41) of the שִׁיר הַשִּׁירִים עם תַּרְגּוֹם of Baghdad, 5601 (= 1840-41), containing the Arabic translation of מִי כַמוֹךְ וְאִין כַמוֹךְ מִי דוֹמֵה לָךְ שֶׁבַח (used by the Sefardim on שֶׁבַח שִׁמְנֵי, and also a song for Purim, beg. זְכוֹר) with the acrostic ראש על כל אייבי ותשמחני, as sung by the Baghdad Jews.

Paper, 7 $\frac{1}{8}$ " x 4 $\frac{7}{8}$ ".

Bibliography: for this and the following numbers, cf. the edd. of the Song of Songs, with Targum and Arabic translations: (a)

ספר שיר השירים עם תרגום יונתן בן עוזיאל ופירושו בלשון ישמעאל מספיק לכל נפש המשתוקקת לרווח לרווח (!) צמאונה בספר הנחמד הזה שהוא קדש קדשים, lithographed by Isaac 'Abd el-Nabi Saleh Joseph, Bombay, 1862; (b) ספר שיר השירים שנהגים לקרות בחג הפסח אחר המנחה עם התרגום ופתרונו בלשון ערבי, ed. Livorno, 1870; (c) ספר שיר השירים, Baghdad, 1871; (d) ספר שיר השירים, Livorno, 1879; (e) Canticum Canticorum or The Song of Solomon interlineary translation from the Hebrew into Arabic (in Hebrew characters) by Abraham David Ezekiel, Poona, 1888; (f) ספר שיר השירים שנהגים לקרות בחג הפסח עם התרגום ופתרונו בל' ערבי באר היטב מזוקק שבעתים והוספנו עליו תורי זהב פי' המלות מן רש"י וראב"ע והשני לו תרגום כל דבר על מתכונתו יבא ואחריו מנחת שי על שיר השירים כולם נכוחים למבין טעמו וריחו בו למען ישמח הקורא בו וימצא מרגוע וריחו, Bombay, 1894. This ed. contains the following Pizmonim: (1) טלך גואל ומושיע, acr. נבך לבו איש הוא ירא (2) משה חוסן חזק, acr. אברהם, אל שוכן שמים (3) and (g) ספר שיר השירים, Baghdad, 1905 (Dangoor). At the end of this ed. we find, besides Nos. 1 and 2, mentioned among the Pizmonim of the previous ed., also the following Pizmonim: (1) מה נאוו עלי ההרים; and (2) שיר השירים בפי ישרים, acr. שמואל חזק.

482

שִׁיר הַשִּׁירִים

Song of Songs. The title-page reads: שִׁיר הַשִּׁירִים לְשׁוֹן וְתַרְגּוֹם וְלַעֲזוֹ אֲשֶׁר נִהְגוּ בְּכָל גְּלִילוֹת יִשְׂרָאֵל לְקִרְוֹ בְּפֶסַח שִׁיר הַשִּׁירִים לְשׁוֹן וְתַרְגּוֹם וְלַעֲזוֹ י" יזכנו לראות בכנין בית הבחירה במהרה בימינו אמן שנת התקצ"ה לצירה (= 1834). The Targum and its Arabic translation verse by verse. The text and Targum are written in square characters on 118 pp. without vocalization. The Arabic translation of the Targum is in a Baghdad cursive hand. At the end, the three first verses of the Arabic translation of the כַמוֹךְ מִי, are given.

Scribe: *Mordecai b. Barukh b. David b.*

Moses b. Benjamin. The colophon reads: כתבתי אותה אני צעיר וזעיר מרדכי ברוך בן המרוח' דוד משה בנימין כי"ר ז' לבג"א

Owners: (1) *Elijah b. Abdallah b. Raḥamim.* The entry reads: קניתי אותה שנת התר"ב ליצירה (= 1842) 'י ראיין הצעיר אליאו עבראללה רחמים יצ"ו

(2) *Šaleḥ b. Nissim b. David b. Benjamin.*

(3) *Ezekiel b. Shalom b. Elijah b. Ezekiel Joseph Kaşif.*

(4) *Meir b. Shalom b. Elijah b. Ezekiel Baḥer.*

(5) *Isaac b. Shalom*
Paper, 6" × 4½".

513

שיר השירים לשון ותרגום ושרד

Song of Songs with Text, Targum and its Arabic Translation verse by verse. The MS. which occupies 111 pp. is written in square Baghdad characters, without vocalization, and belongs to the 19th cent., see Addenda.

Paper, 6½" × 4¼".

367

שיר השירים

Song of Songs. The title-page reads: ספר שיר השירים לשון ותרגום ושרח בל ערבי פציה אנא נפשאי כתבתי יהבית הצעיר הקטן זעיר שם יוסף רחמים בלא"א צאלח שכר יצ"ו נשלמה בחודש ניסן שנת וזאת התור"ה לפ"ג (= 1851) פה בעיר המהוללה בגראד יע"א תחת ממשלת ארוננו השר הגדול וגזי פ[אשא] יר"ה בימיו ובימינו תושע הגדול. Song of Songs with text, Targum and its Arabic translation verse by verse. The text is in square Baghdad characters, whilst the Targum and the Arabic translation are in a Baghdad cursive hand. The writer, יוסף רחמים צאלח שכר יצחק יצ"ו ס"ט, who lives in Calcutta, informed the owner of the MS. that he copied the MS. in three days, and that he was thirteen years of age at that time.

P. 7, the date when the writer began his copy is given in the following manner:

בהנ"ו עמ"י עש"ו בנל"כ ואע"י ס"ד ובס"ט זה"ל צי"ב פצ"י חוח"ם. הריני מתחיל לכתוב סדר שיר השירים לשון ותרגום ושרח יום א' בפ' תוריע כ"ו ימים לחודש אדר ב' שנת וזאת התור"ה לפ"ג לב"ע. הצעיר הכותב והמעתיק זעיר שם המתאבק בעפר רגליהו דרבנן הקטן יוסף רחמים בלא"א צאלח שכר יצחק יצ"ו ס"ט. השי"ת יסייעני ברוב רחמיו לברך על המוגמר אמן כן יהי רצון

P. 117, which is the last page, contains the following signature: הצעיר יוסף רחמים צאלח שכר יצחק יצ"ו כתבתי שמי על ספרי בר"ה טבת שנת תרי"ג (= 1853).

On p. 3 we find the following remark: יום שנפטר אבא מרי ועטרת ראשי היום ג' י"ד חשוון תרי"ד (= 1854) הצעיר יוסף רחמים צאלח שכר יצחק.

Scribe: *Joseph Raḥamim b. Šaleḥ b. Shooker b. Isaac.*

Paper, 5½" × 3¼".

470

סדר שיר השירים

Song of Songs with text, Targum and its Arabic translation verse by verse. The text is written in square characters, whilst the Targum and its Arabic translation in cursive characters by a Baghdad hand of the 19th cent. The MS., which contains 87 pp., was written, according to a note on the last p., for *Judah Isaac Šaleḥ Faḥi Hayyeem*. It reads as follows: לתשוקת הבחור הנעים יהודה יצחק צאלח פתחי חיים יצ"ו יחי שמו לעד אמן כן יהי רצון ונאמר אמן

Paper, 5¾" × 3¾".

443

שיר השירים

Song of Songs with Malabari translation. The MS., which is in two cols., has the text on the right hand side and the translation in Malabari writing on the left hand side. The text is fully vocalized, and is written in a late Cochin hand. The MS. is written on 47 pp. in red ink.

Paper, 8½" × 6½".

550

שיר השירים עם תרגום ושרה ערבי

Song of Songs with Targum and Arabic Paraphrase. The title-page reads: שיר השירים קדש קדשים עם תרגום יונתן ושרה בלשון ערבי: לעתוד ולרצות בבתי כנסיות. ובבתי מדרשות. בחג המצות. כי כן מנהג ישראל בכל תפוצות: יצא מן הכלל ללמד. המלמדים והחלמיד' ממנהג הספרדים. להבין את העם. זקנים עם נערים. גם פירושו על דברים שנוהגים לאומרו בלשון ערבי המושך לבן של שומעים ומקשיבים ישראל חבירים. נכתב פה עיר במבי יע"א בשנת עוי חמ"ה יה ויהי לי לישועה לפ"ק (= 1840)

The MS. is written in a curs. Baghdad hand of the 19th cent., and contains 64 pp. of 22 ll. to a p.

Scribe: *Ezra b. Nissim b. Hakham Mordecai Hazzan*. The colophon reads: הכותב אני הצעיר עזרא בכמה"ר נסים ח' מרדכי חון יצ"ו י"ר שאוכה לקרות בו אני ורעי ורעי זרעי אבי"ר נשלמה יום ה' ר"ח אדר ב' שנת ה"ח"ר (= 1840) בכתיבת ידי בבית מור חמי ש"ך יצחק דויד שלמה רחמים יצ"ו

Owner: *David Hai b. Ezekiel b. Abraham Maşliyyah*. The entry reads: מנחה שלוחה לאור עיני ויודיד נפשי כה"ר שי' דויד חי בכה"ר יחזקאל אברהם מעליה יצ"ו היום י"ג ניסן יום ה' שנת ה"ח"ר ליצירה (= 1840) הצעיר עזרא בכמה"ר נסים ח' מרדכי חון יצ"ו. The owner adds in Arabic: הל מתנת אל בלאש חכלפת עליי במית (this free gift cost me 100 rupees).

Paper, 8" x 5½".

553

שיר השירים עם תרגום ושרה ערבי

Song of Songs with Targum and Arabic Paraphrase.

There is added פטירת משה רבינו עליו השלום in Arabic.

The MS. is written in a Baghdad hand of the 19th cent. The Hebrew and Aramaic texts

in a square hand, the Arabic in a cursive hand. The MS. contains 161 pp.

Owner: *Joshua* (שווע) *b. Meir b. Moses b. Joseph b. Ezra Baher* (בחר).

Paper, 4½" x 3".

115

רות

Ruth with Malabari translation. The MS., which is in two cols., has the text on the right hand side, and the translation in Malabari writing, on the left hand side. The text is fully vocalized, and is written in a late Cochin hand. The MS. is written on 23 pp.

Scribe: *Solomon b. Shalom Kindeel* (v. MS. No. 117).

On p. 24 is the remark: With compliments from Sassoon Hilali Leveroy, 28/3/10.

Paper, 8½" x 7¾".

249

איכה

Lamentations (fragment). From 3, 38 to 60, with Arabic translation. The text which is fully vocalized is in a square Oriental hand of the 12th cent. The Arabic translation is in a cursive writing. The Rafe stroke is marked throughout. The fragment contains 4 pp. of 14 ll. to a p. The upper part of pp. 3-4 is missing. The fragment was found by the owner in the Cairo Genizah on December 8th, 1902.

Paper, 7" x 4¾".

116

איכה

Lamentations with Malabari translation. The MS., which is in two cols., has the text on the right hand side, and the translation in Malabari writing, on the left hand side. The text is fully vocalized, and is written in

a Cochin hand. The MS. is written on 39 pp.

On p. 39 is the remark: With compliments from S. H. Leveroy, 28/3/10.

Paper, $6\frac{3}{4}'' \times 8\frac{1}{2}''$.

444

איכה וקינוח

Lamentations and Elegies with Malabari translation. The MS., which is in two cols., has the text on the right hand side and the translation on the left hand side. The text is fully vocalized and is written in a sq. Cochin hand. The MS. is written on 124 pp.

The MS. contains the following elegies:

- (1) סדר, עורה נא ימינך רומה (!) קינה, beg. סדר, v. *ibid.*, p. 63 a; (24) על לבנו יום חרבן היכל מקדש, v. *ibid.*, p. 63 a, f; (25) אוי כי ירד אש מן השמים (26) זכור ה' ליהודה ואפרים (27) זכור ה' ליהודה ואפרים, v. *ibid.*, p. 64 a; and (27) אליכם עדה קדושה, v. *ibid.*, p. 64 b, f. Paper, $8\frac{5}{8}'' \times 6\frac{3}{4}''$.
- (1) סדר, עורה נא ימינך רומה (!) קינה, beg. סדר, v. *ibid.*, p. 63 a; (2) חמש תעניות כמנהג ק"ק ספרדים, Livorno, 5637, p. 67 b; (3) דברי נביאים העתידות, שבת דברי, beg. דברי נביאים העתידות, שבת דברי, v. *ibid.*, p. 43 b; (4) נשמת (5) שדודים נודים (Zunz, 595), by R. Samuel; (6) סדר ה' תע' לפרות עם דל בגלות סוני, v. *ibid.*, p. 44 a; (7) שנה בשנה אהגה כיונה (Zunz, 575), by R. Joseph; (8) יונה נכאכה נפשה ראכה (Zunz, 676), by R. Judah Hallevy; (9) שבת (Zunz, 596), by R. Samuel; (10) שמוע והאזינו ואדברה אני, שמוע, beg. שמוע והאזינו ואדברה אני, שמוע, v. *ibid.*, p. 45 a; (11) נשמת ילדים שוממים (Zunz, 562), by R. Jacob; (12) את אויבך אל תשמיד ותחריב בעגלא ובזמן (Zunz, 562), by R. Jacob; (13) יום כמו (Zunz, 562), by R. Jacob; (14) נר עמדו דמעי בפני על קדושים זרע ברוכי ה' (Zunz, 562), by R. Jacob; (15) ער אן צבי מודח ואין מקבץ (Zunz, 562), by R. Jacob; (16) שבת איכה (Zunz, 562), by R. Jacob; (17) אריה (Zunz, 562), by R. Jacob; (18) איד (Zunz, 562), by R. Jacob; (19) הלנופלים חקומה (Zunz, 562), by R. Jacob; (20) נשמת אמונים רגזו וחלו ביום זעם (Zunz, 562), by R. Jacob; (21) נלאה להליל על שברינו (Zunz, 562), by R. Jacob; (22) היכל ה' היכל ה' (Zunz, 562), by R. Jacob; (23) יום נלחמו בי (Zunz, 562), by R. Jacob; (24) קול אהלה (Zunz, 562), by R. Jacob; (25) זכור (Zunz, 562), by R. Jacob; (26) מידי שנה (Zunz, 562), by R. Jacob; (27) קינה בליל זה מזומנה (Zunz, 562), by R. Jacob.

117

אסתר

Esther with Malabari translation. The MS., which is in 2 cols., has the text on the right hand side and the translation, in Malabari writing, on the left hand side. The text is fully vocalized, and is written in a late Cochin hand. The MS. is written on 32 pp.

Scribe: *Solomon b. Shalom Kindeel*. The colophon reads: ועתה נעתק לספר הלז פה קונין על ידי יחוש גרוש עפר לרוש קמינא דארעא המצפה לישועה מקרי דרדקי במתא קונין הצעיר שלמה בן כה"ר שלום קנדיל יצ"ו ס"ט אבי"ד.

According to the Malabari note which follows the Hebrew colophon, the MS. was written by Solomon Shalom Kindeel for *Siniora Rahel Eliyyah Rahabi*.

Judging from the writing of the MS. No. 115, and comparing it with MS. No. 117, it appears that both are written by the same hand. This MS. was also presented by S. H. Leveroy, 28/3/10.

Paper, $8\frac{3}{8}'' \times 6\frac{1}{2}''$.

575

ספר קהלת עם ביאור אמרי קהלת

The Book of Ecclesiastes with a Commentary by *Hakham Ezra b. Reuben Dangoor*.

The title-page reads: ספר קהלת עם ביאור אמרי קהלת והוא ביאור על קהלת ע"ד פשט הפשוט והמשך המקראות אשר אספתי ולקטתי מספרי המפרשים וברוב מקומות נמיתי מפי' המפרשים לתקן המשך הכתובים למען ירוץ בו הקורא ויבין כאשר תראה בהקדמה ותרגמתי אותו ג"כ בל' ערבי צח המובן לכל וע"פ ביאורי הנז' ממני אנא

עבדא זעירא בעל הדפוס וגור יגור עזרא ראובן
דנגור פה בגדאד יע"א שנת אמר"י קהל"ת לפ"ג
(= 1910) ברפוס ח' עזרא ראובן דנגור ס"ט

In the introduction the author refers to the *introduction* of Moses Mendelssohn and other books which he used. The author refers again to the Arabic translation of Ecclesiastes, which, however, must have been written separately.

The text is written in a square, the commentary in a cursive, Baghdad hand of the 20th cent., on 135 pp. The text is fully vocalized and punctuated.

Autograph.

Paper, $6\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{4}''$.

332

הפטרות

Haftarah with Targum. Beg. האל בשם הגדול הגבור והנורא אתחיל לכתוב אפטריות התורה.

The MS. is written in a sq. Yemenite hand of the 14th cent., and contains 285 pp., in 2 cols. of 20 ll. to a col. with Targum interlined. The text is furnished with the usual accents and vocalization. The Targum has superlinear punctuation. The order of the Haftarah is according to the Yemenite rite which agrees with that of Maimonides.

Owners: (1) *Salem b. Abraham.*

(2) *Solomon b. Yahya Saleh.*

(3) *Jacob of Aden.*

(4) *Jacob b. Joseph אלעזרי Joseph.*

(5) *Shalem b. Oded.*

(6) *Abraham b. Nethanel b. Abigad.*

(7) *Shemariah b. Nethanel b. Abigad.*

The entries read:

for 1, סאלם ו' אברהם.

for 2, שלמה בן יחיאל צאלח.

for 3, חצר יעקוב אל עדני . . . אנהו רהן.

האדיא אלפמרה בקרש ונגן ותנין וכאן דאלך יום שני דהוא שנים ועשרים לחדש אדר ראשון שנת תרין אלפין וחמשים שנין (= 1739) סעדיא בן יוסף. משה בן סעדיא.

for 4, יעקוב אבן יוסף אל עוזרי.

for 5, שלם בן עורד.

זאת הפטרה קנו אותה מהונם, for 6 and 7, ומיגיעם אלהים יהיה בעזרם אברהם . . . בן נתנאל רי"ת בן אביגד ושמריה אחיו השל' בן נתנאל רי"ת בן אביגד תנצב"ה אלהים יברך אותם ויפרם וירבם ויהיו לקהל עמים ויקיים בהם מק' שכת' ואעשך לגוי גד[ול ואבר] כך וא' שמ' הוי' ברכ' ואברכה מברכ' ומק' [אאור ונברכו] כך כל משפחות האדמה. ועוד יתקיים עליהם קרא דכתיב ברוך תהיה מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמחך ועוד יתק' עלי' יברכך יי יאר יי ישא יי אמן בן תהי רעוא מן שמיא ותימרון אמן נצח סלה.

Vellum, $10\frac{9}{16}'' \times 7\frac{1}{8}''$.

276

הפטרת שמות כמנהג בגדאד

Haftarah (Ezek. 16, 1-13 inclusive). It ends: גואלינו ה' צבאות שמו קדוש ישראל: לכבוד: הבחור עבדא[ללה] ש[ינך] דוד ש[ינך] הגביר היקר המרום ש[ינך] ששן צאלח דוד יצ"ו (i. e. Sir *Albert David Sassoon*, before the 10th of Shebat, 1838).

The MS. is written in a square Baghdad hand of the 19th cent., and contains 1 p. of 23 ll.

Vellum, $6\frac{1}{8}'' \times 4\frac{7}{8}''$.

Bibliography: (a) הפטרת שמות וובא, Baghdad (Dangoor); (b) הפטרת שמות וובא, Bombay, s. a.; and (c) הפטרת שמות וובא אל פרעה כמנהג ק"ק"ק בגדאד ואגפיה ולהיות שברוב ספרי החומשים בלתי נדפסים לכן הדפסנום להיות מצויים ביד כל אדם סימני (= 1906). Nos. a and c contain also פסקי נביאים וכתובים ומשניות עפ"י סדר הפרשיות כמנהג בגדאד יע"א ואגפיה שנהגין לקרות מדי שבת בשבתו.

289

שרח

Arabic Translation. שרח אל תורה לרב סעדיה. The Arabic translation of Rab Se'adyah Gaon, comprising the Five Books of Moses. The MS. is written on 232 pp.

of 28 ll. to a p. by a Yemenite hand and is dated 1993 Sel. (= 1682).

Scribe: *Me'oded b. Shalom b. Japheth*. The colophon reads as follows: שלים בסיועתא רשמיא בארבעה בשבוע בירח אלול שנת אתתקצ"ג במאתא דלאג מן בלאר אלימאניה והיתה התחלתו במאתא עאשר יחרוב ויצידי וירושלם תתבני ותשתכלל אכ"ר ואתה אחי המעיין אם תמצא טעות או שבוש אל תרייניי אלא לכף זכות מפני דוחק הזמן וטרדות הלב ומכמה צרות אירעו לכל ישראל ומי שדן אותי לכף זכות מן השמים ידינהו לזכות אכ"ר ספרא חלשא ומסכינא מעודד בן שלום בן יפת הירוע אלגהסי כתבתי אותו לי ולבני ישמ' צורם ויוכה אותם להגות בו הם חרעם חרע זרעם וי יים על בני לא ימוש ספ' התו' הוה מפ' וגומ' אכ"ר:

The writer (מעודד בן שלום אלגהסי) sold the MS. to *Suleiman b. Salem* according to the following note: אנא מעודה בן סאלם אלגהסי מקר ומעטרף ומצאדק באני קבצת ותסלמת וצאר בירי מן סלימאן בן סאלם מגחת מא סבלנהו תלאה עשר סרף פלמן קבצתהא מנה חנינד אני אבעת אליה בהא הדי אלחפסיר וכפלת וצמנת מא אכתל עליה וכמי שאהד עלייא בדאלך מעודד בן שלום אלגהסי עש"ל.

P. 1 contains a fragment of an introduction to the Mishna, in the form of a Pizmon, beginning: לאל ברוך אני אנעים ברוב ברכותי ופי יגיד שבח יחיד עולם בלי ערך ורמין מבלה כל ואין לו קץ ותכלה כל שביעי וערימה למעשרות וחלה: פו' והן בכלל רמח מצות ותריג.

Paper, 12" x 8½".

203

שרח

Arabic Translation. האדה שרח פארשיות ושרח כתובים יקאל בל ערבי שרח פרשיות. ותרגום שיר השירים שרחו. ושרח רות. ושרח אסתר. ושרח משלי. ושרח איוב. ושרח איכה. The Arabic translation of the Pentateuch, Song of Songs, Ruth, Esther, Proverbs, Job, Lamentations, Daniel, and of the Piyyut besides the Arabic

translation of Song of Songs, the Targum on Song of Songs with its Arabic translation are given. The MS. is written on 436 pp. of 28 ll. to a p. in a Jewish-Persian hand of the 17th cent. (?)

Owners: (1) *Sliman b. David Ma'tuk*. The name of Sliman b. David M'atuk occurs on one of the three inscriptions found over the doorway of the Shrine of Ezra the Scribe at el-'Ozeir. The inscription reads: בינ'ו עמ'י עש'ו אודה מלכי בכל רגע ובכל זמן ואהלל לאל נורא ואיום אשר זכני לעמוד עלי בנין האדון עזרא הסופר עליו שלום זכני ויראני משיחו הנאמן בעגל ובזמן קריב אמן היום העבר המצפה לישועה סלימאן דוד מתושבי בבל יע"א שנת התצ"ט למנין היצירה בעשרים לחדש טבת והשעה (= 1739).

(2) *Nissim Ma'tuk*, who signs: אני זעירי מכל אנשי העירי נער עברי הכותב קטינא דארעא המצפה לישועה מחושבי בגדאד יע"א והוא העבר הנרצע לכבוד התורה ולומדיה הלא הוא נסים בכ"ר סלימאן דוד סלימאן אברהם מעתוק נר"ו שמי על ספרי אשים. לכל יבא ליד מאשים. ויקח קודש קדשים. לכך אני שמי משים. ותורתך בלבי חשים. הצעיר נסים.

(3) *Judah Ma'tuk*, who signs: יהודה יעקוב סלימאן מעתוק.

(4) *Isaac Ma'tuk*, who signs: יצחק יהודה יעקוב סלימאן דויד.

(5) *Ezra Ma'tuk*, who signs: אני הצעיר עזרא יהודה יעקב סלימאן מעתוק יצ

(6) *Moses b. Abraham*.

Paper, 8½" x 6".

571

עשרה פרושים

Ten Translations, by Sason b. Ezekiel b. Mordecai b. Ezekiel Gabbai.

The MS. contains the text and the Arabic translation of the Chapters of the Fathers (פרקי אבות לשון ושרח בל ערבי), the Arabic translation of Proverbs (שרח משלי) with the

first, second, and thirty-first chapters of the text, the translation of Job (שרח איוב), the text and Arabic translation of Ruth (רות לשון ושרח), the Arabic translation of Lamentations (שרח איכה), the Arabic translation of Ecclesiastes (שרח קוהלת), the Story of Haman in Hebrew (מעשה המן הרשע יש"ו), the translation of Esther (שרח אסתר), the Arabic translation of מי כמון with a Hebrew introduction, and the Arabic translation of Daniel.

The title-page reads: לק"י לס"י בהנ"ו אמר הכותב כתבתי והעתקתי זה הספר בכתיבת יד וסדרתי בו ט' פרשים בלשון הקודש ובלשון אל ערבי. כל אחד ואחד בשמו. ואל הו. א' מסכת אבות. ב' דברי שלמה ע"ה. ג' דברי איוב. ד' רות המואביה. ה' מגלת איכה. ו' דברי קוהלת. הו' מגלת אסתר. ח' דברי דניאל הנביא. הט' שירת מי כמון. וזאת הם מדברי תורה. וגם כן עלה בלבי ותקנתי מעשה להמן הרשע יש"ו. וסדרתי אותה בזה הכתב. והיו כלם עשרה פרשים כתבתי וחתמתי שמי בהם בכל אחת ואחת לשמה והיה פה במבני יע"א בשנת התרי"ט לפ"ק (= 1849).

The introduction reads: הקדמת הכותב אמר הכותב אני הצעיר וועיר מכל בני העיר העתקתי וסדרתי זה הכתב בכתיבת ידי. מכל כחי ועוצם ידי עשיתי זאת. וכתבתי בו עשרה פרשים. כל א' וא' בשמו. מהן תשעה פרשים מן התורה הקדושה. ופירוש א' עלה בלבי ותקנתי מעשה על המן הרשע יש"ו. שהיה מלשין על ישראל עים אחשורוש המלך ובכל יום ויום היה מקטרג על ביצתן של שונאי ישראל להשמד ולהרוג ולאבד. ומרחמי שמים המרובים לא עלה בידו כלום. ואלו הן העשרה פירושי. כל אחד ואחד בשמו. פירוש הא' מסכת אבות בלשון הק' ובלשון ערבי. וב' דברי משלי שלמה ע"ה בלשון ערבי. לבר. וג' מאמר איוב הצדיק בלשון ערבי. וד' מגלת רות המואביה בל' ערבי. וה' מגלת איכה בלשון ערבי. וו' הוא דברי קוהלת בן דוד ע"ה בלשון ערבי. וז' שהקדמתי וסדרתי מעשה המן הרשע יש"ו בל"ה. וח' מגלת אסתר ומדרכי בלשון ערבי. וט' דברי דניאל ע"ה בלשון ערבי. והעשירי היא שירה שאמרו מדרכי ואסתר בשושן הבורה. וזה המבואר וחתמתי שמי בלשון הק' ובלשון ערבי בכל א' ואחת אחר השלמת הפירושים הנז"ל פה במבני

יע"א בשנת התרי"ט לפ"ק אשר תחת ממשלת וויכתוריה יר"ה.

פרקי אבות לשון ושרח כל ערבי. Pp. 7-39. The Chapters of the Fathers with the Arabic Translation. The text and the translation agree with the following edd. of the Pirke Aboth: (1) מסכת אבות, published and printed by Eleazar b. Aaron b. Se'adyah 'Iraki Hakkohen, Calcutta, 1844; (2) ספר פרקי אבות משניות ופירוש מפורשים ובלשון ערבי, published and printed by David Ḥayyeem David (who was the publisher and editor of the first Jewish-Arabic newspaper, דורש טוב, לעמו, The Hebrew Gazette, Bombay, 12 Tishri, 5616), Bombay, 1856 (lithographed); (3) פרק אבות לשון ושרח, written by Ezekiel b. 'Abed Yom Ṭob Moses, and lithographed by Isaac b. 'Abd el-Nabi b. Ṣaleḥ b. Joseph (who were also the editors of פסח של פסח לשון ושרח, Bombay, 5625); (4) ספר מסכת אבות והיא פרקי מוסר וחכמה שנוהגין ישראל לקרותן בשש שבתות שבין פסח לעצרת עם ביאורם, טוביאינא, published by Jacob אבא, Livorno, 5624; (5) פרק מסכת אבות לשון ושרח ערבי עם נקודות כמנהג בגדאד יע"א שנרפס בהוצאות ה"ר יחזקאל יונה צאלח מנשה הי"ו פה במבני יע"א בדפוס ה"ר אהרן יעקב שמואל הי"ו מסכת אבות (6); שנת החרמ"ז לפ"ק (= 1887) עם שרח הערבי ועם פירוש מעשה אבות בס"ר by Solomon 'Abed Solomon Moses Twena (חווניא) (who was the editor of the Jewish-Arabic weekly מגיד משרים, Calcutta, 13 Ḥeshwan, 5650 to 9 Tishri, 5661), Calcutta, 5649 (only 40 pp. were printed but never published); (7) מסכת אבות with Arabic translation and commentary in Hebrew called מצודות דוד וציון by the same as No. 6, Cal. 5650 (only 24 pp. were printed but also never published); (8) פרק מסכת אבות פרקי אבות מנהג ישראל קדושים ללמוד אותם בשבעה שבתות שבין פסח לעצרת. מתורגמים בלשון ערבי ואנגליזי. הנוהגים לדבר במ בני עמינו שבערי הודו (אינדיא) לזכות את התלמידים נערי בני ישראל הי"ו כדי שילמדו במ ויבינו ועליהם חבוא שרין, ברכת טוב אבי"ר, published by Ezekiel b. Ḥakham Sliman, Cal. 1891; and (9) סדר

פרקי אבות עם שרר ערבי כמנהג ק"ק בגדאד ואגפיה, published by Joshua b. Solomon Bekhor חוצין, Baghdad, 5664.

Pp. 43-80, שרר משלי, the Arabic Translation of the Book of Proverbs, which agrees with the שרר משלי, ed. Cal., 5656, published by Solomon Twena, and ed. Cal., 5651.

Pp. 85-131, שרר איוב, the Arabic Translation of Job, which agrees with שרר איוב, edited by Abraham b. Ezekiel b. Abraham (בצראווי), and printed by Ezekiel Shem Tob David, Bombay, 5651.

Pp. 141-149, רות לשון ושרר, The Book of Ruth with Arabic Translation. The translation agrees with the following printed books: (1) שרר רות בלשון ערבי באותיות (1859) חשוב מבלי מעות על ידי הצעיר דוד חיים דוד יצ"ו נדפס פה במבאי יע"א נשלם בחודש רחמים בשנת ה'תרי"ט לפ"ג (= 1859) The name of the המחבר אותיות is Benjamin Isaac Ashkenazi (a white Jew of Cochin); (2) ספר מגלת רות עם שרר הערבי הנהוג בעי"ת בגדאד ובערי הודו יע"א בס"ד ועם פירוש חדש הנקרא בשם חומר יש אשר אמרתי בחפוי. אני הדל באלפי. בעזרת האל החונן לאדם דעת. גם שער"ת כושר קובעת. והוא ע"ה שלמה חווינא ס"ט Cal., 5649, which contains the approbation of Hakhham Elijah b. Joshua b. Obadiah, dated 24 Adar II, 5649, at Baghdad (Solomon Twena was the author of 67 works, the titles of which are given in the approbation); and (3) ספר מגלת רות עם שרר הערבי, Cal., 5649.

Pp. 153-159, שרר איכה, the Arabic Translation of the Book of Lamentations, which agrees with ספר מגלת איכה מתורגמת בשרר הערבי המדוברת בערי הודו יע"א ובעי"ת בגדאד וואגפיה, Cal., 5649; and סדר שרר איכה בל ערבי בס"ד כמנהג עירי"ת בגדאד וכל אגפיהא וערי אינדיא נדפס בהוצאות אליהו צאלה הכהן הי"ו פי אסכול אליהו (אליהו דוד ששון) פה עיר במבאי יע"א, Bombay, 5649.

Pp. 165-177, שרר קהלת, the Arabic Translation of Ecclesiastes, which agrees with the שרר של קהלת, published and printed

by Ezekiel Shem Tob David, Bombay, 5648, and ספר קהלת עם שרר הערבי ועם פי' שמע שלמה, by Solomon 'Abed Twena, Jerusalem, 5649.

Pp. 189-212, מעשה המן הרשע, the Story of Haman.

Pp. 213-227, שרר אחשורוש, the Arabic Translation of the Book of Esther, which agrees with the translation in the lithographed ed. of the Scroll with the following title: זה ספר מגלת אסתר לשון ושרר ופירוש נדפס בעיר פה במבאי יע"א בשנת ליהודים ה'תה אורה ושמחה וששון ויקר המדפים רחמים ה' ראובן ח"ר מרדכי הי"ו מעיר בבל יע"א (this book contains also ספור מגלת אסתר in Jewish-Arabic), Bombay, 5624, and with the שרר אסתר in ספר מגלת אסתר עם שרר הערבי המדוברת בן, by Solomon Twena, Cal., 5649, which contains the approbation of Nissim Israel Sason of Jerusalem, dated 27 Tebeth, 5649, at Calcutta.

Pp. 228-240, שרר מי כמוך, the Arabic Translation of the poem מי כמוך, with the Hebrew introduction. The translation agrees with the שרר ed. Baghdad (s. l. & a.) published by Raḥamim b. Reuben b. Mordecai and Co., a second ed. of Baghdad (s. l. & a.), and ed. Cal. 5657.

Pp. 253-279, שרר דניאל, the Arabic Translation of the Book of Daniel.

The MS. is written in a Baghdad cursive hand of the middle of the 19th cent., and contains 279 pp.

Scribe: *Sason b. Ezekiel Gabbai*, who is one of the signatories to the memorial to Lord Elphinstone, Governor of Bombay, sent by the Jewish community of Bombay at the beginning of the Indian Mutiny (15 June, 1857, v. The Hebrew Gazette, vol. II, 1857, No. 19). The scribe became later the גבאי in Bombay, v. פרח, XI, No. 3. His name occurs also in the ספר ה' עבודת ה', Jerusalem, 5644, introduction.

Owner: *J. H. Moses* (שה מרדכי) (שכר).

Paper, $10\frac{5}{8}'' \times 7\frac{1}{8}''$.

239

שרח משלי איוב ותהלים

The Arabic translation of Proverbs, Job, and Psalms. The MS. is written on 199 pp. by a modern Baghdad cursive hand.

Paper, $7\frac{1}{4}'' \times 4\frac{1}{2}''$.

86

שרח

Arabic Translation. The MS. contains *שרח משלי* (pp. 5-69), the Arabic translation of Proverbs, the text, the Aramaic and Arabic translations of the Song of Songs (pp. 73-175), רפואות, medical prescriptions in Arabic pp. 177-185), a poem, beg. אשכו אילא אלה מין, אמר אל צהר מא גאבו, and proverbs in Arabic. The Arabic translation of Proverbs is different from that of MS. No. 203. The first verse of the Song of Songs is missing.

The MS. which is written in a Syriac-Oriental cursive hand of the 18th cent., contains 198 pp. of about 17-18 ll. to a p.

Owner: *Joseph* גרגו.

Paper, $8\frac{3}{4}'' \times 6\frac{7}{8}''$.

5

שרח רות

The Arabic Translation of Ruth. The MS. is written on 11 pp. by a modern Baghdad curs. hand.

Owner: הצעירה חנה כתח בת משה עזרא נסים [later Lady Albert David Sassoon].

Paper marked: Rolland Frères Fabr: Bordeaux. $8\frac{1}{8}'' \times 5\frac{3}{8}''$.

241

שרח איכה

The Arabic Translation of Lamentations. The MS. is written on 13 pp. by *Ezra b. Nissim b. Hakham Mordecai Hazzan* [in Baghdad] in curs. characters in the year 5596 (=1836). The colophon reads: נשלמה היום ו' עש"ק ח' אב ש' התקצ"ו ליצירה כתבתי אותה אני הצעיר הקל שבקלים עזרא נסים ח' מרדכי חזן יצ"ו הקורא בו ישמח והגונבו שמו ימח בכות אברהם בן תירח אכ"ר.

Paper, $4\frac{1}{8}'' \times 2\frac{1}{8}''$.

6

שרח איכה

The Arabic Translation of Lamentations. The MS. is written on 20 pages by a modern Baghdad-Indian curs. hand.

Owner: *Benjamin b. David Benjamin*, Bombay, 26 July, 1860.

Paper, $7\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{2}''$.

489

שרח איכה

The Arabic Translation of Lamentations. The MS. is written on 9 pp. by a modern Baghdad curs. hand. The writing was finished and completed on Friday the 23rd Tammuz, [5]630 (=1870).

Paper, $8\frac{3}{8}'' \times 5\frac{5}{8}''$.

B

MIDRASH AND BIBLE COMMENTARIES.

597

מדרש תנחומא על ויקרא במדבר
ודברים

The Midrash Tanhuma on Leviticus, Numbers, and Deuteronomy.

The MS. contains the Midrash Tanhuma on the three last Books of the Pentateuch. Leviticus (pp. 1-210), Numbers (pp. 211-490), and Deuteronomy (pp. 490-590).

The Midrash on Leviticus begins with the words שמעו קולו כיון ששמעו קולו מיד מתו כולם שנ' נפשי יצאה בדברו. This paragraph in the MS. is different from the ed. (מדרש תנחומא הקדום והישן מיוחס לרבי תנחומא ברבי אבא, ed. Buber, Vilna, 1885, called from now onwards TB, and מדרש תנחומא הנקרא 'ילמדנו', ed. Frankfurt-a-O, 1792, called from now TF).

The three versions of this paragraph will show the differences of the various texts :

MS.	TB	TF
שמעו קולו כיון ששמעו קולו מיד מתו כולם שנ' נפשי יצאה בדברו וה[ם] כולם מתים מיד בקשה התורה עליהם רחמים והת[זיר א]ת נפשותיהן שנ' תורת יוי תמימה משיבת נפש התחילו [לוטר ל]משה אם יוספי' אנחנו לשמוע וג' קרב אתה ושמע לכך כיון שעמד המשכן לא קרא אלא למשה שהוא יכול . . . ותאמר שהיה מדבר עמו בקול נמוך בשביל כך . . . עומד אלא היה הב"ה מדבר עמו בקול גבוה על כל [דבור] ואמירה וציווי כקול שנא' במתן תורה קול יוי בכח קול יוי בהדר מנין שנ' ובכא משה אל אהל [מועד] לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו וג' וישמע את קול מדבר אליו אינו אומר . . . אלא	שמעו את קולו ומתו בדבור ראשון דכתיב אם יוספים אנחנו וגו' וכן הוא אומר נפשי יצאה בדברו ומנין שבקול מתן תורה היה מדבר שכה"א קול ה' וגו' וכה"א ובכא משה וגו' קול שהיה שומע במתן תורה וכן היה מדבר על כל דבור ודבור ועל כל אמירה ואמירה שמא תאמר ישראל היו שומעים את הקול מבחוץ ת"ל וישמע [את הקול] הוא היה שומע את הקול בלבד וכי מאחר שבקול גבוה היה מדבר למה לא היו שומעין לפי שגור הקב"ה על הדבור שיצא וילך אצל משה ועשה לו הקב"ה שביל שבו יצא הדבור	שמעו ישראל ומתו בדבור ראשון שנ' אם יוספים וגו' וכה"א נפשי יצאה בדברו ומנין שבקול מתן תורה היה מדבר שכה"א קול ה' בכח וכה"א ובכא משה וגו' הקול שהיה שומע במתן תורה שנא' קול ה' שובר ארזים וכו' היה מדבר על כל דבור ודבור ועל כל אמירה וציווי שמא תאמ' ששמע הקול לישראל מבחוץ ת"ל וישמע את הקול הוא היה שומע בלבד וכי מאחר שבקול גבוה היה מדבר ולמה לא היו שומעים לפי שגור הקב"ה על הדבור שיצא והולך אצל משה ועשה לו הקב"ה שביל שבו יוצא הקול

MS.	TB	TF
<p>וישמע את הקול שהיה ידוע במתן תורה קול יי שובר ארוזים שהיה מדבר על כל דיבור ודיבור ועל כל אמירה בצווי שטא תאמר ישראל היו שומעין את הקול מבחורין ת"ל וישמע הוא שומע בלבר וכי תאמר שקול גבוה היה מדבר למה לא היו שומעין לפי שגור הב"ה על הדיבור שיצא והולך אצל משה ועושה לו הב"ה שביל שבו יצא הקול עד שיגיע למשה ולא נשמע לכאן ולכאן שנ' לעשות לרוח משקל שכל דיבור ודיבור שיצא מפי הב"ה הכל במשקל וכן הוא אומ' ודרך לחזו קולות שעשה לו הב"ה דרך לאותו הקול שילך אצל משה בלבד שנ' ויק' אל משה וידבר יי אליו</p>	<p>עד שיגיע למשה ולא נשמע לכאן ולכאן שנ' לעשות לרוח משקל שכל דבור שיוצא מפי הקב"ה [הכל במשקל] וכה"א ודרך לחזיו קולות וכו'</p>	<p>עד שיגיע למשה ולא נשמע לכאן ולכאן וכו'</p>

§ 2 shows the following differences between the MS. and TB: the MS. reads שנים שנים, v. TF, p. 140a, agreeing with MS. MS. reads ולא תעלה למקום שאינו מקומך כדי שלא יאמרו ולא תעלה שלא רד, whilst TB, TF read רד, ר' תנחומא אמ'. MS. reads ר' תנחומא פתח רד, v. also TF, whilst TB reads רד.

ד"א ויקרא זה שאמ' הבת' גאות אדם. § 3 beg. תשפילנו, agreeing with TF.

ד"א ויקרא אל משה זשה או דברת. § 4 beg. ויקרא אל משה. The next § beg. בחזון לחסידך מהיכן קרא מאהל מעוד יהי שמו סבורך לעולם כל המנחה אשר תקריבו וועלמי עולמים, ליוי וג'. In the remaining part of the section ויקרא the following variants may be pointed out: (1) MS. p. 9, והיו עושין כך עד שהגיעו לאשתו של נבוכד נצר נכנס צדקיה אמר לה הב"ה שלחני אצלך לכי ושמי עם אחאב ותולידי ממנו נביאי' אמרה לו איני יכולה לעשות דבר אלא על דעת בעלי ועכשיו יבוא ונודיענו שהוא חפץ בדבר זה הלכה מיד ואמרה אותו דבר לנבוכד נצר באותה שעה שלח בשבילם ובאו שניהם אמר להם כך אמרתם לאשתי אמרו לו כך שהב"ה רוצה להעמיד ממנה נביאים אמ' להם מימי שמעתי על אלהיכם שהוא שונא זמה וזמרי בן סלוא על שפרץ בונות נפלו כ"ד אלף מישראל בשבילו ואתם אומרי'

עכשיו כך שמא חזר בו אם אתם נביאי אמת או נביאי שקר איני יודע אלא כבר בדקתי בחנניה מישאל ועזריה והסקתי להן את הכבשן ז' ימים והפלתיו אותן לתוכו ויצאו שלימים ולכם איני מסיקו אלא יום אחד ונשליך אתכם לתוכו אם תנצלו מן הכבשן יודע אני ודאי שאתם נביאי אמת ונעשה על פיכם כל מה שאתם אומרי' לי אמרו לו חנניה מישאל ועזריה שלשה היו ואנו שנים והנם על ידי שלשה נעשה להן גם אמר להן יש כאן שלישי כיוצא בכם אמרו יש אמר להם מי הוא אמרו לו יהושע בן יהוצדק כהן גדול והם חשבו בלבם שעל זכותו הן ניצלין באותה שעה הביאו כהן גדול והשליכוהו עמהן לתוך הכבשן. הם נשרפו שניהם ויהושע כהן גדול ניצל שנ' הלא זה אוד מוצל מאש. וזמן אחאב בן קוליה לוקח סהן קללה לכל גלות יהודה וז' ג' מי גרם לרשעים הללו וכו' TB, p. 7, reads עד שהגיע לשמירת אשתו של נבוכדנצר נכנס צדקיה ואמר לה כה אמר ה' השמיעי לו לאחאב וכו' מי גרם להם לרשעים וכו' v. also TF; ד"א נפש כי תחטא בשגגה הנפש, (2) MS. p. 11, חוטאה אמ' הב"ה מקום המשפט שמה הרשע ומוקם הצדק לה"ד לשני בני אדם וכו' TB, p. 7, reads נפש כי תחטא בשגגה הנפש החוטאת אמר הכתוב מקום המשפט שמה הרשע מקום הנפש שניתנה מן הצדק ממקום שאין שם לא עון ולא חטא היא חוטאה הכתוב מתמיה נפש כי תחטא בשגגה מקום הצדק שמה הרשע למה"ד MS. p. 11, (3)

ואם אין גוף אין נפש חוטאה לפיכך פינה לגוף
 ונתן לנפש אפופסין שנ' הנפש וכו' TB, p. 8,
 ואם אין גוף אין נפש וחוטאים שניהם הנפש
 משל, MS., p. 15, (4); v. TF, p. 142 a;
 TB, p. 9, לשנים שרגמו צורת איקונין של מלך
 and (5) MS., משל לשנים שרגמו איקונין של מלך,
 מעשה בהר המלך שהיו שם שני אלפים, p. 17,
 עיירות וכולן נחרבו כיצד היה אדם אומר לחבירו
 שבועה שאני הולך למקום פלוני ואוכל ואשתה
 והולכין ועושין ומקיימין שבותעין ואעפ"כ נחרבו
 כולן. ומה אם הנשבע באמת כך הנשבע על שקר
 ומה אם הנשבע באמת כך הנשבע על שקר
 מעשה בהר המלך שהיו שם שני אלפים
 עיירות וכולן נחרבו על שבותע אמת ומה הנשבע
 באמת כך הנשבע בשקר על אחת כמה וכמה כיצד
 היו עושין אדם אומר לחבירו שבועה שאני הולך
 למקום פלוני ואוכל ואשתה והולכין ועושין ומקיימין
 שבותעין.

Sec. פרשת צו את אהרן זש"ה כי beg. צו
 כי זה אלהים אלהינו מי בשחק יערוך
 עולם ועד וג'. There are a few variants
 between edd. and MS. P. 20 of the MS.
 reads: וראה הלוגסטום, ועבר הגלוסטום.
 P. 26 reads: אחי דבר מות אם הייתי שומע מה
 שהייתה גזר עלי שאעבוד ע"ו דיפרוסופין הייתי
 מתחייב אם הייתי עובד הייתי חייב מיתה לשמים
 ואם לא הייתי עובד הייתה אתה הורגני לכך דברך
 מות אהי קטבך שאול לשון אילינמסי ירידה היא
 v. TB, p. 15 and TF, p. 147 a. P. 28, the
 MS. reads: רבי לוי בר' סימן, the edd. either
 סימן or סיסן. P. 29, the MS. reads after
 שנ' קחו עמכם דברים ושובו וג' לכך נאמ' זוכה
 אמ' ר' עקיבה כל מי שאמ' תודה as follows:
 שירה בעולם הזה וזכה ואמרה לעולם הבא וכו'
 v. TF, p. 148 a. The whole § 9 of TB is
 missing in the MS.

Sec. כתוב אחד אומר beg. ויהי ביום השמיני
 השקן רע, שומר מצוה לא ידע דבר רע
 והעכבר יחדו יסופו נאם יי. We draw attention
 to the following variants: p. 38 of the MS.
 reads: שהוא מוכיר במחולות, v. TF, p. 135 b,
 TB, p. 22, reads: מומר; p. 41, באחד שהיה,
 TB, p. 23, and TF, p. 153 b read: מגדולי כבול
 ששל ידי העגל נתפקקה הכהונה, p. 43;
 מגדולי כבול; נתפקקה, TB, p. 24, and TF, p. 154 a,
 read: נתפקקה; ובלשון ערבי חמר, TB, p. 26, TF,

p. 154 b, read: ובלשון ארמי שמו חמר; p. 53,
 והרי כבר העבירן הב"ה לפני אדם הראשון כל
 בריה שברא ואמר לו מה שמו שלזה והוא אומר
 שור ומה שמו של זה והוא אומר גמל וכן חמור
 וכן כל מין ומין וכל דבר ודבר שכן כת' וכל אשר
 ע' e. TB, p. 29, note v. יקרא לו האדם נפש וכו'
 את הארנבת זו פרס: p. 57, we read in the MS.:
 שעשתה ישראל פאה והפקר להשמיד להרוג ולאבד
 v. TB, p. 31, note צב.

פרשת אשה וידבר יי אל משה, חזריע. Sec.
 לאמר דבר אל בני ישראל לאמר זש"ה מי יחנני
 בלך יפה רעיתי ומום אין בכך כירחי קדם.
 Again, a few of the differences may be
 pointed out: p. 59, אחר למעשה יום ששי וקדם,
 v. TB, ליום ראשון כיצד ששה דברים ברא הכ"ה
 p. 33, TF, p. 159 b, where we read a state-
 ment by R. Eleazar b. Pedath; p. 64, אמ' ר'
 v. TB, p. 35, TF, יהודה דסכנין בערביא קורין
 p. 161 a, where the saying is attributed to
 the well-known R. Joshua of Sikhnin in the
 name of R. Levy; p. 68, אמ' ר' יהודה בר'
 אמ' ר' יהודה בר' v. TB, p. 37, note סא;
 p. 68 we read: ד"א איום ונורא הוא זה אדום;
 שנ' דחילא אימנתי ותקיפא יתירא ממנו משפטו
 יצא זה עבדיה שהרי גר אדומי והו מתנבא עליהן
 חזון עבדיה כה אמר יי אלהים לאדום וג' הוי
 אומר ונורא הוא זה אדום ממנו משפטו ושאחו
 v. TB, p. 38, TF, p. 161 b. יצא זה עובדיה

פרשת זאת ילמדנו רבינו כמה beg. מצורע. Sec.
 and ends בני אדם אין להם חלק לעולם הבא
 ומהרחם מכל טומאתי ומכל גלוליכם אמהר אתכם
 שיאמר בעל הרחמים להכין דרכינו ולקבץ גליותינו
 All the parts of TB which are missing in TF,
 e.g. מעשה ברוכל, §§ 9 and 11, are not to be found in the
 MS. The passages beg. כיוצא בו אתה אומר
 in TF, p. 167 b, are to be found in the MS.
 v. TF, פירוש לרבינו שרירא גאון ז"ל, p. 167 b,
 is, however, not in the MS. Attention
 may be drawn to a passage in the MS.
 beg. ס"א גם את בדם בריתך, which is neither
 in TB nor in TF. The passage reads: ס"א
 גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים
 בו. הב"ה אין לפניו לא עולה ולא שחחה. וכת'
 אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד וכל העושה
 לפניו מצוה קטנה או גדולה נתון לו שכרו ומצינו

שהב"ה כרת ברית לדוד ולזרעו ואמר שלא ישב איש על כסאו אלא מורעו שנ' נשבע יוי לדוד אמת וג' לא אחלל בריתי וג' אם ישמרו בניך בריתי וג' כיון שעמדו מורעו אחד צדיק ואחד רשע שני צדיקים ואחד רשע שנים רשעים ואחד צדיק היה הב"ה מוחל לרשעים בשביל הצדיקים כיון שעמדו מורעו ד' רשעים אחר צדיק אחד מיד נחתם גזר דינם על ירושלם ליחרב והיכן מצינו ד' רשעים מורעו דכת' ובני יאשיהו הבכור יהוחנן השני יהויקים השלישי צדקיה הרביעי שלום. יהויקים הוליד יהויכין והיה רשע. כיון שראה הב"ה שרבו רשעים מבית דוד בקש להכרית זרעו של יכניה מלישב על כסא דוד דכת' את האיש הזה עירי וג' לכך בא נבוכד נצר והחריב את ביתו והגלה את יכניה לבבל והיה בבית האסורי' שלשים ושבע שנים לא יצא לחץ וכך היה מנהגו של נבוכד נצר אסיריו לא פתח ביתה. והיו ישר' בפחד ואמרו אם ימות יכניה בלא בנים נשבתו זרעו של דוד עמדו ובקשו רחמים מלפני הב"ה ושלחו שחד לאשתו של נבוכד נצר שתדבר אליו להביא אשה אל יכניה אל בית הכלא כיון שאכל ושחה נבוכד נצר בקש את אשתו לא הלכה אליו והיה נבוכד נצר מתחלחל שלח אליה למה לא תבואי שלחה לו הלא את מלך ויש לך שפחות הרבה וכל ימך בשמחה ואפי' הכי אתה צריך יכניה זה שהוא בבית הכלא בצער גדול אין את מרחם עליו והוא מלך כמותך מיד ריחם עליו ונתן רשות והביאו לו אשה אל בית הכלא הביאו לו נערה בתולה כיון שהגיעה אצלו אמרה אדוני ראיתי מיפה אדומה והוא סימן נדה מיד ריחק ממנה ואמ' הב"ה צוה לשמור את הנדה ואני אעבור על ציווי אמ' הב"ה זה היה היום כמה שנים בצער גדול עכשו שהביאו לו נערה בתולה מנע עצמו ממנה בשביל ציווי ואני לא אבטל גזירה שגזרתי עליו מיד ביטל הב"ה את הגזירה שגזר עליו שנ' חי אני נאם יוי אם לא אקחך זרובבל בן שאלתיאל עברי נאם יוי ושמתוך כחותם ובאה אליו הנערה ובעלה והוליד ממנה בן שנ' ובני יכניה אסיר שאלתיאל בנו אסיר שנזרע בבית האסורין שאלתיאל ששאלוהו כל ישר' וביטל הב"ה גזירתו בזכות שימור נדה ובזכות דוד אביו נשא אויל מרווד מלך בבל את ראש יכניה מלך יהודה לכך נאמ' גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך וג'.

זש"ה הכל כאשר לכל beg. אחרי מות שנ' ישראל and ends מקרה אחד לצדיק ולרשע נשע ביו תשועת עולמים לא תבושו ולא תכלכו

עד עולמי עד. There are a few variants to be pointed out. P. 110, יודן דמן גלילאה, ר' יודן דמן גלילאה, P. 111, שנה ר' יודן דמן גלילאה, TB, p. 58, שלא יגביהו שררה אלו על אלו ורבנן דרומי אמרין על אחינו שבשרן שלא יעשו בתיהם קבריהם, ר' יודן בשם, v. TB, p. 59, TF, p. 170a. Ibid. בשם ר' יהושע בן לוי ר' ברכיה בשם ר' חייא בר אבא אמרו קרבו שאו את אחיכם מאת פני הקדש v. TB, נ"א מאת פני השכינה אין כת' כאן וכו' ר' נחום בר נחמיה בר רב, P. 112, ר' נחום בר ירמיה, TB, p. 62, אמר ר' פינחס מיכאן שהיו ראוין להשלחת, P. 115, ר' יעקב בר אבין, P. 116, v. TB, p. 63, אמר ר' יעקב בר אבין, v. TB, p. 65. P. 126, מאיר אין כת' וישע יוי ביום ההוא אלא וישע כתי' כביכול כשישראל (בגלות) הוא (עמון) וכל זמן שישראל נגאלק כאלו הוא נגאל אמ' ר' אסי v. TB, p. 71, TF, p. 173a. משה מקלם לכנסת ישראל

זש"ה ויגבה יוי צבאות beg. קדשים תהיו and ends במשפט וג' אימתי נעשה הב"ה גבוה ואת רוחי אתן בקרבכם שיאמר בעל הרחמים אוי"ר.

זש"ה אמרות יוי beg. אמר אל הכהנים והיו מלכים and ends אמרות טהורות כסף צרוף and ends שיאמר בעל הרחמים אוי"ר. The MS. agrees on the whole again with TF. Attention may be drawn, however, to the fact that the passages contained in TB as well as in TF, beg. ר' יהושע בן לוי סליק לרומי and אלכסנדרון מוקדן אול לגבי מלכא קציא, are not in the MS. There are further many variants, of which we note the following: p. 171, ר' חייא edd. אמר ר' אחא בר אבא גבור וכו' ר' מני ור' אידי בשם ר', p. 167; בר אבא ר' הונא ור' אידי, TB, p. 94, שמואל בר נחמן אמ' ר' מאיר משל למסרונה שיצא עליה, ibid.; אמ' ר' לוי משל למסרונה, v. TB, p. 94, שם רע ויצא בן אשה ישראלית מהיכן יצא ר', p. 182, TB, מאיר אומ' מעולמו כר"א ויצא איש וכו' ויצא בן אשה ישראלית מהיכן יצא ר', p. 102, לוי אומר מעולמו יצא כמד"א ויצא איש וכו'.

וכי תמכרו זש"ה נבהל beg. בהר סיני שכת' בו וירם and concludes להון איש וכו' קרן משיחו שיאמר בעל הרחמים להכין דרכנו אוי"ר.

Sec. וז"ה אם חרוצים ימיו beg. אם בחקתי and concludes with the following beautiful prayer: שנ' תערוך לפני שלחן נגד וג' שיאמר: בעל הרחמים להכין דרכנו ולקבץ גליותינו ולשוב בית מקדשנו ולהעלותנו פדויים ויקרב משיחנו וימחר בביאתו ויבנה בית היכלנו כדכתי' בונה ירושלם יי נדחי ישראל יכנס וכת' ציון במשפט חפדה ושביה בצדקה. וכת' ירושלם הבנויה כעיר שחברה לה יחדו וכת' ירושלם (הרים) סביב לה וייו סביב לעמו מעתה ועד עולם הב"ה יעלנו לירושלם ויבנה אותה בקרוב וימחר פדותינו ויוציאנו מבין הגוים ישלח לנו המשיח ונראה בשמחת ירושלם וכן יהי רצון ונאמר אמן.

The text of the MS. agrees in the last two sections on the whole with TF. Yet a few differences between the three texts will be pointed out. The sec. of סיני beg. וז"ה בהר סיני and ends נבהל להן איש רע עין ולא ידע כי חסר יבואנו. זה המלה מעותיו רבית שהוא מתבהל להעשיר ולא ידע כי חסר יבואנו שלא שימר את השמטה v. TB, p. 103 and TF, p. 183 ff., where many דרשות precede our text. P. 190, ריש מהו בחוקה אמ' ריש v. TB, p. 106, לקיש בחוקה בחירופין ובגירופין TF omits the name altogether. P. 184, אמר ר' שמואל בן גוריא, v. TB, p. 104, אמר ר' שמואל בן גדליה, TF, p. 184a, וירדתי, P. 207, אמ' ר' א"ר שמואל בן גוריא, על ההרים וג' אמ' ר' לוי בר זבירא וכי יש אמר ר' v. TB, p. 113, אדם שירד על ההרים אמר ר' זכריה, TF, p. 188b, לוי בן ברכיה. Tanhuma edd. Constantinople and Venice read like our text.

At the end of Leviticus and the beginning of Numbers we read: נשלם ספר ויקרא בעורת: איום ונורא ידריכנו בדרך ישרה: ואתחיל במדבר סיני בעורת שוכן מעוני הוא יאבד כל הקמים עלי ואויבי ומוני.

Sec. וידבר יי אל משה וכו' וז"ה beg. במדבר. ואתם הדבקים וכו' and ends צדקתך כהררי אל. The text agrees with TF. The first part of TB, p. 1, beg. מאיר ר' אמר על up to פני תהום is missing, both from the MS. as well as from TF. P. 216 reads: יפה להם: ל"ח קסטריות, v. TB, p. 5, קסטריות, cf. note P. 222, ודגלו עלי אהבה אמ' ר' אבה וסמה ת"ל,

ודגלו עלי אהבה הביאני אל בית היין לה"ד לעשיר P. 223, שהיה לו אצור מלא יין נכנס לבקרו וכו' אמר ר' v. TB, p. 10, אמ' ר' חנינה בראשונה אפי' אדם יושב ועוסק בתורה, P. 223, חוניא מתורה לתורה ומחלכה להלכה ומפסוק לפסוק אמ' ר' יששכר אמר מהו v. TB, p. 10, הב"ה וכו' משל למלך, P. 238, ודגלו עלי אהבה אפי' אדם שהיו לו גרנות הרבה והיו כולם נטיפות ומליאות זונין ולא היה מדקדק במנין והיתה לו גורן אחת ראה אותה נאה אמר לבן ביתו אותן הגרנות מיטפות היו ומלאות זונין לפיכך לא הייתי מדקדק v. TB, p. 19, במנינם אבל הזו חסין יפות הן וכו' ר' נחמיה אומ', P. 241, and TF, p. 195b. עריין, v. TB, p. 21, עד אין היתה מחלוקת ברבר היא מחלוקת ברבר.

Sec. איש איש כי חטמה וג' ילמדנו beg. נשא גאלת בורות עמך and ends מי שמקנה באשתו משל לארכיטקטון, P. 260, בני יעקב ויוסף סלה לארכיטקטון קאטריקון, v. TB, p. 30, קאטריקוס וז"ה באתי, P. 277, לארכיטקטון קאטריקון or לגני אחותי כלה אמ' ר' שמואל בן נחמן בשעה v. TB, p. 37, בשעה וגו' בשעה, שברא.

Sec. ילמדנו רבינו מהו להדליק beg. בהעלותך. אשפוך את רוחי על כל בשמן שריפה בשר וג' כך דרש ר' תנחומא בר אבא שכל ישר' עתידין להתנבאות בעולם וכן יהי רצון ונאמר אמן v. TB, p. 61, note א, from which we see that our MS. agrees with MS. Rome, TF, Num. Rabba, and MS. Sefardi. P. 290, עמד ר' אמ' ר' עקיבה בר' יוסי נמנעה השמחה, יהודה על רגליו, P. 297, אמר ר' יעקב בר יוסי, v. TB, p. 49, P. 306, v. TB, p. 54, אפרסום למחר, P. 309, כנור היה תלוי, P. 55, פנן למחר קומם למחר סרדיוט, P. 315 agrees with TF, v. TB, p. 59, note מיכאן אמ' ר' שמעון בן לקיש, P. 319, קכ"ט מיכאן אמר, v. TB, p. 61, לא היה בשר שנתאוו ר' שמעון לא בשר היה שנתאוו.

Sec. ילמדנו רבינו מהו לפרוש beg. שלח לך. ואת משפטי חשמו ועשיתם לים הגדול לה"ד לעשיר שהיה, P. 324, אמן וכן יהי רצון TF, למלך שהיה לו כרם, v. TB, p. 64, לו כרם וז"ה מקצה רגלים, P. 325, לעשיר, p. 214b, חסם שותה שלח דברים ביד כסיל: כי כסילים היו

מקמרג דאיהו [ק]אים קמיה [א]פתחא דבר נש [1]. אויל מבתריהו [1]על כרחיה [1]תיב ואמר אמן. Sec. נפשע מקרית עו beg. ויקח קרח. מוריד שאול ועיל ending. The text agrees on the whole with TF. P. 356, עשה אותו, סנקליטין, v. TB, p. 90. The piece beg. סנצ'פך האותיות כפולות MS. is not in the MS.

יתברך שמו של מלך beg. חוקת התורה Sec. and ends מלכי המלכים הב' שברא את עולמו קוצים כסוחים באש יצחו The שאלתא given in TB and TF is not in the MS., otherwise the MS. agrees, with a few variants, with TF. P. 379f brings a story which is neither in TF nor in TB. The story reads: מעשה ר' יוסי אומר על ידי פרה נתגייר גוי אחד ונעשה חכם גדול בישראל מעשה ביהודי אחד שהיתה לו פרה והיה חורש בה לאחר זמן נצרך ומכרה לגוי ופרע את חובו חרש בה אותו גוי כל ששה ימים כיון שבא ליום השבת רבצה הפרה והיה מכה אותה ולא רצתה לעמוד חור הגוי על היהודי ובקש ממנו הדמים והחזירה לו אמר לו היהודי ומה אירע לך סיפר לו מיד הבין שבשביל השבת עשתה כך בא ולחש לה באונה ואמר לה פרתי פרתי כל זמן שהיית ברשותי היית כמוני וכשגרם העון הצרכתי למכרך ויצאת מרשותי אין עליך בכך כלום ראי בצרתי וקומי וחרושי מיד עמדה אמר לו אותו הגוי מה אמרת לה אמ' לו כך וכך אמר אותו הגוי הנה בהמה שאין לה דעת ולא בינה כך עשתה אני שנתן לי האל לב לדעת ואונים לשמוע לא אשמע ולא אבין הלך ונתגייר ונעשה חכם גדול בישראל ונקרא שמו ר' חנינה בן תורתא ¹. על שם הפר'

זש' חצור חמים פעלו beg. וירא בלק Sec. P. 403. and ends אשר לא ימד ולא יספר אוי"ר. ויקץ מואב שהיו רואין את עצמן כקוץ בפניהם. ויאמר מואב מה מיבן של זקני מדין באן שהיו רואין את ישראל נצחין שלא כדרך ארץ אמרו מנהיג שלהם במדין נתגדל נדע מהם כנגדם כאדם שכחו בפיו. ס'א נלמוד מהם מה מדותיו אמרו להם זקני מדין אין כחו אלא בלשונו אמרו להם ועתה לכה נא ארה מה הוא ארה כדתן, v. TB, p. 134, TF, p. 235 a. P. 405, הוא ארה כדתן,

כ"ג v. TB, p. 64, note 64. הרי כת' שלח לך אנשים וכת' אחר אומ' ואלה שמות האנשים, P. 326. אשר שלח משה לך שלח לך אנשים אלה שמות האנשים ד"א שלח לך אנשים מה כת' למעלה מן הענין ותדבר מרים ואהרן במשה ואחר כך v. TB, שלח לך אנשי' זש"ה לא ידעו ולא יבינו ועד שהן, P. 327, and TF, p. 215 a. v. TB, במצרי' אמ' להם עיסקה של ארץ ישר' אותו ולא אותה שאם עשית כך, P. 344, כאלו כסא הכבוד אתה רואה שהוא דומה לתכלת וראיתם וזכרתם המראה מביא לידי זכרון וזכרון מביא לידי מעשה שנ' למען תזכרו ועשיתם וג' למה כי לא דבר רק הוא מכס משל לה"ד לבעל הבית שהוא שוקל ארנוניות וכותב אפכיות אמר לו אביו בני היו זהיר באפכיות שחיך נותן בהם כך אמ' להם הב"ה כי לא דבר רק הוא מכס v. TF, p. 219 a, and TB, p. 74. The margins of pp. 344 and 345 contain the following addition in the same handwriting: דרש ר' נהוראי בפר' ציצית נאמ' ועשו להם ציצית וג' לדרתם הכא כת' לדרתם ובשבת כת' לדרתם רכת' לעשות את השבת לדרתם כת' לדרתם חסר דתנינן תקנו פרש' ק' שמע ובריתו של אדם נמצא בק"ש חוץ מפרש' ציצית שחסר משם במה נשלם אלא כשארם מתעטף בעטיפת ציצית ויוצא בו לפתח דירתו שלם והב"ה שמח וחמלאך המשחית זו משם וניצול האדם מכל נזק ומכל משחית והינו לדרתם בשביל דירתם שיהיה שלם ויצא מפתח ביתו במצוה מלאך המשחית זו משם וניצול האדם מכל נזק ומכל משחית מנ' לן דכת' מזוהת מאותיותיו משמע זו מות שלא ניתן לו רשות מפתחו לחבל. בשבת כת' לדרתם מאי טעמ' כיון שקרש חיום דירתן של ישר' צריך להיות בנר דלוק ושולחן ערוך ודירתו מתוקן כדירה נאה ולקבל את הכלה ומאי נינה שבת כלה (שורה אחת חסרה בכאן מן הגליון) לדרתם להכניס בה כלה קדושה לדירתם ולהיות בתוכן שקרש חיום (ב' שורות חסרות כאן) [לדרת] כלה זו באה לדירתם ולא מצאה דירה מתוקנת ולא שולחן ערוך ונר דלוק כלה זו אומ' אין דירה זו מישראל בני ובן בני ישראל אין זה מישראל אין דירתו לקדושה ועל דא כת' לדרתם בשבת ובציצית. אמ' ר' נהוראי אסאדנא על מאן דנפיק מתרע ביתיה בעטופא ומוזוה ותפלין בראשו בשעתא דנפיק בין שני תרעין אודמנת שכינה עליה ותרין מלאכי דקימי עליה חד מימיניה וחד מסמאליה כולחו מליון ליה עד בי כנישתא ומברכין ליה חד

¹ Cf. Yoma 9 a; Yerushalmi 38 c; Num.R. ch. 7; Pesikta R., ed. Friedmann 56 b.

מלא האורה כמי שהוא אורה את התאנה וכו',
v. TB, p. 134. TF, p. 235 a.

למדנו רבינו הרואה בני אדם. beg. פינחס. Sec.
סמוכים לעד המשונן כיצד הוא מברך
לעולם עשויים באמת וישר.

למדנו רבינו כיצד. אל ראשי המטות. Sec.
ויכתוב משה את ונדרים, קונמות ונדרים
מציאהם למסעיהם.

Sec. agrees in the arrangement partly
with TB and partly with TF. The begin-
ning from רבינו לחמי up to ילמדנו רבינו
agrees with TB, whilst TF has this
paragraph on p. 244 a after 'יפקוד ה'. P. 438
continues ענין תחלת הסדר שהראה הב' ו'
יחיס פינחס, v. TB, p. 151, notes מ'ז and י'ז.
The MS. continues to read in agreement
with TF. TF, however, has one chapter,
למדנו רבינו שהמנחות שהיו. beg.
נקרבות, which is not in the MS. P. 449
reads וידבר משה יפקוד וג' כל מי שמבקש צורכי
ציבור כאלו בא בורע יפקוד וי מה ראה לבקש
'מ'ז, v. TB, p. 154, note מ'ז. The
sec. agrees with TF even in the name
יורי instead of חלפתא. Instead of חלפתא
למדנו רבינו. At the end of this sec. we read
מי שהוא נדרף מן הגוים ומן הלסטים
is the beginning of sec. מסעי in TB
and TF.

זש"ה נחית כצאן עמך. beg. אלה מסעי. Sec.
ששון ושמחה ישיגו, ביד משה ואהרן,
and ends by the words ונכו יגן ואנחה.
This is followed by the words נשלם ספר במדבר סיני בעזרת שוכן מעוני

The fifth Book beg. ספר אלה הדברים יחברך.
שמו ית' זכרו שלהב"ה שכל הנסים שעשה הב"ה
לישראל במדבר כך עתיד וכו'. The first section
ends דוד עליהם ע"ה. The text agrees entirely
with TF. The chapter beg. אלה הדברים וג'
אמרו ישראל אתמל אמרת. כי נבקעו אנכי
לא איש דברים אנכי מדבר מים ונחלים בערבה
לכן נאמר אלה הדברים (TF, pp. 252 b-253 a),
is not in the MS.

זה שאמ' הכת' אחת היא. beg. ואתחנן. Sec.
את מספר על כן אמרת תם ורשע ימך אמלא
שיאמר בעל הרחמים להכין דרכנו ולקבץ
גליותינו או"ר. The text agrees again with TF,
with the exception of the passage

on p. 254 b, beg. זש"ה אל ה' ואתחנן אל ה'
אתחנן אל ה' ואתחנן אל ה' ואתחנן אל ה'
אתחנן אל ה' ואתחנן אל ה' ואתחנן אל ה'
אתחנן אל ה' ואתחנן אל ה' ואתחנן אל ה'
אתחנן אל ה' ואתחנן אל ה' ואתחנן אל ה'
אתחנן אל ה' ואתחנן אל ה' ואתחנן אל ה'

beg. והיה עקב. Sec. זה יי קוינו לו נגילה
ונשמחה בישועתו. and ends ביום ההוא
הנה אלהינו זה, p. 258 a, the rest up to the
end of the section is not given in the MS.

זש"ה ולעם הזה תאמר כה אמר. beg. ראה. Sec.
כי ביתי בית תפלה יקרא ויני הנני נתן
ר' חנניה פתח קרא, P. 522. לכל העמים או"ר.
רבי ו' חסרו ו' והינו דכת' וישמע אברהם. חנינא.
the MS. contains a long passage which is
neither in TB nor in TF. The passage reads:
'וינתן בן יוסף אומ' העושה מצוה מדווח
סופו לעשותה מרווח. והמבטלה מרווח סופו
לבטלה מעוני וכן כת' כי פתוח תפתח את
ידיך לו תן עד שלא תפתח ליטול שתי ידות
תן בצדקה אחת פתוחה ליתן ואחת פתוחה
ליקח כמה כמה בזו לו לפי הנותן צריך
ליתן הודייה ושבת להב"ה שעשאו מן הנותן
ולא מן הלוקחין לפי ששתי ידות בראן ית'
שמו עשה א' למעלה ואחת למטה יד העני
מלמטה ויד בעל הבית מלמעלה כמה צריך
ליתן הודייה ושבת להב"ה שהוא עושה ידו
עליונה ולא תחתונה: ד"א פתוח תפתח כל
הנותן צדקה לעני לא לעצמו הוא מטיב אלא
לכל הבריות מסוף העולם ועד סופו לכך נאמ'
פתוח תפתח. אמ' הב"ה אם פתחת אתה את ידך
לעני וריחמתו אני פותח את ידך לעני וריחמתו
את השמים ומוריד גשמים ומרחם לכל הבריות
בשבילך שנ' יפתח יי לך את אוצרו הטוב וג'
הרי נמצא מטיב לעצמו ולכל העולם ואם יאמר
אדם מחסר אני נכסי אין אני נותן צדקה זו
לעניים יסתכל אדם בעצמו בדבר שאיט
חסר אינו מוסיף והדבר החסר מוסיף שער
הראש והשפתים שהן מתחסרין ומסתפרין
בכל שעה לעולם גדילין והגבינים שאין מתחסרין
אינן מוסיפין כלום כך נמשלו ישראל ברחל
שגוזזין אותה ומגדלת צמר בכל שנה אבל
החזיר הוה שאיני נגוז אינו מוסיף כך הן
ישראל והאמות אבל לא נלמד לנותן צדקה
אלא מרחל וחזיר ואם אתה נותן צדקה יש
שכר גדול ואע"פ שאתה נותן כמה שאינו
שלך הרי אתה משתכר בעולם הזה ובעולם
הבא שנ' והלך לפניך צדקך לפי שהכסף
הזהב אינו שלך אלא של הב"ה שנ'

הזכה . לי הכסף ולי הזהב P. 526, the MS. reads
הב"ה בעל הבית. אמ' ר' לוי מדפחית שנה משנה
שינה עליו עידנא לפיכך משה מזהיר את ישראל
עשר תעשר, v. TB, p. 22, note כ"ו, and TF,
p. 262 b. P. 532, אמ' יהודה בר' אלעאי, v.
TB, p. 25, אמר ר' יהודה בר אלעאי, and TF,
p. 264 a, אמר רבי יהודה בר' אלעזר, P. 532 f,
ר' יהודה בר' סימון אמר הרי הוא אומ' והמה
v. TB, p. 25, לקחו את אשר עשה מיכה צלמניא
P. 534, תני בשם ר' חנינה בנוהג שבכולם,
TB, p. 26, TF, p. 264 b, תני בשם רבי
חייא.

וש"ה מגיד דבריו ליעקב beg. שפמים
וצדיק באמונתו וחסדו ומשפמיו לישר'
יחיה שיאמר בעל הרחמי' להחזירנו לביתו וי"ר
The text agrees on the whole with TB. We
may point out two variants. P. 545, אמ' ר'
שמואל בר יוסף בוא וראה כמה קשה השחר
v. TB, p. 30, אלעאי, בן אלעאי, v. TB, p. 30,
הקיש, TB, p. 30, הקיש הכת' ממי גר,
P. 546, הכתוב ממי דין.

שנו רבותי' מצוה גוררת beg. כי תצא
ויוי לעולם ישב כונן למשפט מצוה,
and ends כסאו. The text agrees with TB and TF.
P. 553, אמ' ר' אחא רמ"ה מצות עשה,
v. TB, p. 33, אמר ר' אבא, TF, p. 271 a,
א"ר אדא, v. TB, p. 33, אמר ר' אבא,
cf., however, MSS. Rome and Michael.
P. 560, ר' ירמיה בשם ר' אבא בר כהנא,
v. TB, p. 39, ברכיה בשם ר' אבא בר כהנא פתח,
Ibid. P. 562, דאמ' ר' חמא בר שקלא,
v. TB, p. 39, דאמ' ר' חנינא בר שלקא,
cf. note נ"ג, P. 562, ר' אבא בר כהנא ערו ערו כד"א,
v. TB, p. 40, ר' אבא בר כהנא אמר פגרו פגרו
P. 563, ר' אבא בר כהנא אמר פגרו פגרו
פ"ו פ"ו, v. TB, p. 41, note אמ' ר' הונא משל לה"ד,
Ibid. P. 562, דאמ' ר' חנינא בר שלקא,
v. TB, p. 41, תאני בשם ר' אלעזר, v. TB, p. 44,
צ"א, note ר' לוי בשם ר', P. 567, ר' אלעזר,
v. TB, p. 44, חייא בר חנינה, v. TB, p. 45.

בואו נשתחוה ונכרעה וג' beg. כי תבא
ולחתך עליון על כל הגוים וג' וכן יהי
רצון. The MS. agrees on the whole with
TF. P. 569, אמ' ר' יוחנן כל המוציא תורה
לאמיתה מעלה עליו הכת' כאלו הוא נתנה מהר
סיני. ושמרת ועשית אותם ומה ת"ל ועשית אלא
כל המקיים את התורה ועשה אותה לאמיתה מעלין
עליו כאלו הוא עושה את עצמו שנ' ואותי צוה

ד"א P. 570, י"א v. TB, p. 46, note יוי וג'
הסכת אמ' להם כתתו לבככם ונפשכם לשמוע
דברי תורה בכל לבככם אמ' ר' אלעזר הסכת
ואחר כך כתת כדרבא דאמ' רבא לעולם ילמד
אדם תורה ואחר כך יהגה דאמ' להו משה לישראל
שימו עצמכם כתות כתות על דברי תורה וחכבו
אותה תדע לך שהרי אדם קורא קרית שמע
v. TB, p. 46, שחרית וערבית ודומה כמי שלא קראה

וש"ה הפוך רשעים ואינם beg. אתם נצבים
v. TB and TF, where וכעלה צדיקים יפרחו
Prov. 12, 7 is given. Our quotation com-
bines the first part of Prov. 12, 7 with the
latter part of Prov. 11, 28. The section
ends לא ינום ולא יישן שומר ישראל יהי רצון
מלפני השם שיקבץ נדחינו במהרה וישיבנו למקדשינו
כדכת' ופרווי יוי ישובו וג'
The text agrees on the whole with TF up to p. 278,
לא ינום ולא ישן שומר ישראל.

Sec. יוילך has no Midrash in the MS., like
TB, v. note א' on p. 50.

כתוב נפש עמל עמלה לו וג' beg. האוינו
לכך נאמר דרשו יוי בהמצאו בהללו
עשרת ימי תשובה שהוא שרוי בתוככם שכך
יחוקאל אומר והקיר בני ובינם הוי קראוהו בהיותו
קרוב. יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב
אל יוי וירחמיה ואל אלהינו כי ירבה לסלוח שיאמר
בעל הרחמים להבין דרכינו ולקבץ גליותינו אמן
וישוב. The text agrees again with TF up to
ומנן היתה העטרה P. 577 reads אל ה' וירחמיהו
P. 581, לישעיהו, TB and TF read הזאת לישר'
v. TF, אמ' ר' שמואל בר נחמן אמ' ר' יונתן;
א"ר שמואל בר נחמני.

וש"ה רבות בנות עשו beg. וזאת הברכה
חיל ואת עליית על כלנה
אמ' ר' שמואל בר נחמני וכי ימים
מתים אלא אלו הצדיקים אע"פ שהן מתים ימיהם
בטילין אבל הן קיימין שנ' אשר בירו

The MS. is almost complete. There are
wanting one leaf at the beginning, a few
lines at the end, perhaps two leaves between
pp. 376-377 in section חקת, and one leaf
between pp. 572-573 in section נצבים. The
MS. is written very distinctly in an Or.
cursive hand of the 11th or 12th cent. on
590 pp. of about 19 ll. to a p.

The MS. indicates the Sedarim either by square characters or by divisions, and shows clearly that the homilies are based on the Triennial Cycle. We offer here a comparison of the Sedarim in this MS. with MS. No. 82 (Rabbi Shem Ṭob Bible, hereafter called ST) and MS. No. 507 (The Damascus Pentateuch, called D).

The heading of the first Seder in Leviticus (Lev. 1, 1) is missing. The second Seder is headed **חמטא כי תחמטא**, Lev. 4, 1, ST remarks **כ' ב' ד**, **יש מונין זה סדר ב'**. The third Seder **חמטא ושמעא**, Lev. 5, 1, ST **יש ג' ד**, **יש מונין זה סדר ג'**. The fifth Seder **חמטא וזבח השלמים**, Lev. 7, 11. This Seder is neither in the ST nor in D. The sixth Seder **וידבר יי קח את אהרן**, Lev. 8, 1, ST **ד' ס' ד**, D no Seder. The seventh Seder **וידבר יי אל אהרן וג' יין ושכר**, Lev. 10, 8, ST **ה' ס' ד**, D **ז' ס' ד**. The eighth Seder **וידבר יי אל משה וג' ואת החיה**, Lev. 11, 1, ST **ו' ס' ד**, D **ח' ס' ד**. The ninth Seder (?) **וידבר יי** [וידבר יי], Lev. 15, 1, ST **י"א ס' ד**, D no Seder. The tenth Seder **כי יובב ואשה**, Lev. 15, 25, ST **י"ב ס' ד**, D **י"ג ס' ד**. The eleventh Seder **וידבר יי איש איש מביט**, Lev. 17, 2, ST **י"ג ס' ד**, D **י"ד ס' ד**. The twelfth Seder **כי תבואו אל הארץ ונטעתם**, Lev. 19, 23, ST **י"ד ס' ד**, D **י"ה ס' ד**. The thirteenth Seder **כי איש איש אשר יקלל**, Lev. 20, 9, no Seder in ST and D. The fourteenth Seder **וידבר יי וג' שור או כשב**, Lev. 22, 26, no Seder in ST and D. The fifteenth Seder **ויצא בן אשה ישראלית**, Lev. 24, 10, no Seder in ST and D. The sixteenth Seder **וכי תמכרו**, Lev. 25, 14, ST **כ' ס' ד**. The seventeenth Seder **כי ימך אחיד ומכר מאחוזתו וג'**, Lev. 25, 25, ST **כ"א ס' ד**, D **כ"ב ס' ד**. The eighteenth Seder **וידבר יי וג' איש כי יפליא**, Lev. 27, 1, D **כ"ג ס' ד**. If we add to these eighteen Sedarim the Sedarim which are at the commencement of the following, namely **צו**, **פרשיות**, **אחרי**, **מצורע**, **תוריע**, **שמיני**, **צו**, **פרשיות**, **אמור**, **קדושים**, **בחקתי**, we get the total of twenty-six Sedarim. This number agrees with the total of D. In details there are

some differences as we have already pointed out. Attention may be drawn to the following remark at the end of Leviticus in ST: **ו.סדריו כ"ג ויש מונין כ"ו**. MS. No. 508 (the Merwas Bible, called M) counts 23 Sedarim.

The first Seder in Numbers is Num. 1, 1. The second Seder **וידבר יי וג' איש על דגלו**, Num. 2, 1, likewise in ST, D, and M. The third Seder **וידבר יי וג' פקוד את בני לוי**, Num. 3, 14. This Seder is not to be found in the other three MSS. The fourth Seder **ויאמר יי וג' זכר**, Num. 3, 40, likewise not in the other MSS. The fifth Seder **וידבר יי וג' אל תכריתו**, Num. 4, 17, in the other three MSS. this Seder is numbered **ו' ס' ד**. The sixth Seder **וידבר יי וג' איש איש** [וידבר יי], Num. 5, 11. The other three MSS. have **ה' ס' ד**. The seventh Seder **וידבר יי וג' דבר אל אהרן ואל בניו**, Num. 6, 22, in all the other MSS. **ו' ס' ד**. The eighth Seder **ביום חשבעי נשיא לבני אפרים**, Num. 7, 48, also in ST and M **ז' ס' ד**, but not to be found in D. The ninth Seder **בהעלותך** [וידבר יי], Num. 8, 1, in the other MSS. **ח' ס' ד**. The tenth Seder **וידבר יי וג' קח את הלויים**, Num. 8, 5, not in the other MSS. The eleventh Seder **עשה לך שתי חצוצרות** [וידבר יי], Num. 10, 1, not in D, but in ST and M marked **ט' ס' ד**. The twelfth Seder **אספה לי**, Num. 11, 16, in all the other MSS. **י' ס' ד**. The thirteenth Seder **שלח לך** [וידבר יי], Num. 13, 1 agrees with the other MSS., where the Seder is numbered **י"ב ס' ד**. The fourteenth Seder **ותשא כל העדה**, Num. 14, 1, no Seder in the MSS. The fifteenth Seder **כי תבואו אל ארץ**, Num. 15, 1, in the MSS. **י"ד ס' ד**. The sixteenth Seder **ועשו להם** [ויאמר יי וג'], Num. 15, 37, no Seder in the MSS. The seventeenth Seder **ויקה קרח**, Num. 16, 1. This is Seder **ט"ו ס' ד** in the MSS. The eighteenth Seder **דבר אל העדה** [וידבר יי וג'], Num. 16, 23, no Seder in the MSS. The nineteenth Seder **זאת חקת** [וידבר יי], Num. 19, 1, no Seder in the MSS., but ST remarks **יש מונין זכ סדר י"ז**, v. Meiri and Theodor in

MGWJ, 35 (1886), p. 454. The twentieth Seder *המטה* [וידבר יוי] קח את המטה, Num. 20, 7, no Seder in the MSS. The twenty-first Seder *מקדש* ויסעו מקדש, Num. 20, 22, no Seder in the MSS. The twenty-second Seder *וישלח* וישלח, Num. 21, 21, no Seder in the MSS. The twenty-third Seder *בלק* וירא בלק, Num. 22, 2, in MSS. *י"ט* 'ס. The twenty-fourth Seder *וישא משלו* וישא משלו, Num. 24, 3, no Seder in the MSS. The twenty-fifth Seder *וישב ישראל* וישב ישראל, Num. 25, 1, ST and M count *כ"א* 'ס, no Seder in D. The twenty-sixth Seder [וידבר] וידבר *פינחס* [בן אלעזר] [וי, Num. 25, 10, in MSS. *כ"ב* 'ס. The twenty-seventh Seder *תחלק* תחלק, Num. 26, 52, in the MSS. *כ"ג* 'ס. The twenty-eighth Seder *יפקוד* וידבר משה יפקוד, Num. 27, 15, in the MSS. *כ"ד* 'ס. The twenty-ninth Seder *ואמרת* ויאמר בני ישראל ואמרת, Num. 28, 1, no Seder in the MSS. The thirtieth Seder *עצרת* ביום השמיני עצרת, Num. 29, 35, no Seder in the MSS. The thirty-first Seder *ראשי* אל ראשי, Num. 30, 2, MSS. *כ"ז* 'ס. The thirty-second Seder *נקם* נקם נקמת, Num. 31, 1, MSS. *כ"ז* 'ס. The thirty-third Seder *ומקנה* רב ומקנה רב, Num. 32, 1, in MSS. *כ"ט* 'ס. The thirty-fourth Seder *מסעי* אלה מסעי, Num. 33, 1, in MSS. *ל'* 'ס. The thirty-fifth Seder *באים* וידבר יוי וג' כי אתם באים, Num. 34, 1, in MSS. *ל"א* 'ס. The thirty-sixth Seder *עובדים* וידבר יוי וג' כי אתם עובדים, Num. 35, 9, in the MSS. *ל"ב* 'ס. The total of the Sedarim in the MS. comes to thirty-six, v. Theodor, l. c., p. 443.

The first Seder in Deuteronomy is *אלה* אלה *הדברים* הדברים, Deut. 1, 1. The second Seder *ויאמר רב לכם* ויאמר רב לכם, Deut. 2, 2, agrees with the MSS. The third Seder *ואתחנן* ואתחנן, Deut. 3, 23, in the MSS. *ר'* 'ס. The fourth Seder *ועקב* והיה ועקב, Deut. 7, 12, in the MSS. *ז'* 'ס. The fifth Seder *ראה* ראה, Deut. 11, 26, no Seder in the MSS. The sixth Seder *ועשר תעשר* ועשר תעשר, Deut. 14, 22, no Seder in the MSS. The seventh Seder *שפטים* שפטים, Deut. 16, 18, in the MSS. *י"ד* 'ס. The eighth Seder *תצא* כי תצא, Deut. 21, 10, no Seder in the MSS., ST remarks יש מונין *סדר כ'* כי יקרא קן, Deut.

22, 6, in the MSS. *י"ז* 'ס. The tenth Seder *עמלק* וזכור את אשר עשה לך עמלק, Deut. 25, 17, no Seder in the MSS. The eleventh Seder *היום הזה* היום הזה, Deut. 26, 16, no Seder in the MSS. The twelfth Seder *נצבים* אתם נצבים, Deut. 29, 9, in the MSS. *כ"ג* 'ס. The thirteenth Seder *האוינו* האוינו, Deut. 32, 1, in the MSS. *כ"ו* 'ס. The fourteenth Seder *הברכה* וזאת הברכה, Deut. 33, 1, in the MSS. *כ"ז* 'ס. The fifteenth Seder *קרבו* הן קרבו, Deut. 31, 14, in the MSS. *כ"ה* 'ס. The total of the Sedarim in the three MSS. comes to twenty-seven. It seems that the Midrash Tanhuma on Deuteronomy was shortened. The total of the Sedarim in the last three books of the Pentateuch is, according to our list, seventy-seven.

This list ought to be compared with the studies of Dr. Theodor in the *Monatsschrift*, vol. 34, 36, and Dr. Büchler's article in *JQR*, V, pp. 420-468.

Scribe: *Moses*. He indicates his name about thirty times at the beginning of the lines by dotting the letters *משה*.

Owners: (1) *Jacob Balfesh Hallevy b. Moses Balfesh Hallevy*. The entry reads תנו רבאנאן לעולם יכתוב אדם שמו: (p. 341) על סיפרו של יבו אדם רשע מין השוק יאמיר שלי זה על כהן כתאבתי שמי על סיפרי אני הצעיר יעקב במיש הלוי בכ"ר משה במיש הלוי יצ"ו ס"ט.

(2) *Isaac b. Hakham Isaiah Dayyan*. Paper, 7" x 5".

522

מדריש

A Fragment of a Midrash, belonging probably to the היכלות.

P. 1 beg. ישראל וסנספס וקתקתא קנון קנון ותופכפכו . . . הגדול הטוב והטהור והחזק והאדיר האב . . . הנערץ הנכבד המפואר והמפורש הוא . . . הש. Ends: דבר שלא תטרד מן העולם שמו כשמו ושם השם כשם . . . שבעים ושתיים אותות ושם הנער שבעים ואחד דלא יליף קמלא

חיב ורישחמש בתגא חלף חם קום וקטם. קוף בינם
נברסום... תו מלח..

P. 2 beg. לָהּ וְהַגְבוּרָה וְגו' קוּמְתוּ מֵלֵא. . . .
כְּרִיסָה שְׁלֵאֵשׁ . . . כִּרְ שָׁמוּ בְרָא שָׁמוּ וְיֵשׁ לָהֶם
חֲצִי כִינּוּי הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ וְנִצְוִין הַיּוֹצֵאִין
וְנִמְצָא הוּא לְבָדוֹ וְהָאֵשׁ הַמִּיָּל [?] בְּרִיל : Ends:
לְשַׁעַת בְּאִמְפָּה . . . פַּהֲף גַם הִפֵּג הָמָא . תִּקּוּ
שְׁתִּיפְצִים גּוֹ מִם זֶה הַשֵּׁם לְשָׁן גַּם וּבְכִינּוּיִים
הוּא אוֹמֵר בְּרוּךְ שׁ. וְרַ יְחֻק אֲבֵרָאֵקִס יְהִ אֲדִלְדִם
. . . . שׁוּמ.

P. 3 beg. סוֹצְנִי שְׁלֵאֵשׁ וְשֵׁב בּוֹהֵין עֲשׂוּין
בְּתוֹךְ שְׁלֵאֵשׁ וּבְתוֹךְ כָּל ב . . . עֲשׂוּי דוֹק וּבְתוֹךְ הַדּוֹק
עֲשׂוּי כְּמִין נְדוּנִיא שְׁהוּא נִתָּן עַל לֵיה כָּל
. . . . הַצִּמְחָה צוֹמַח צִמְחָאֵל הִיֵּה עוֹמֵד עַל נְדוּנִיא
. . . . הוּיֵת עַד : Ends : וּמְפָרֵשׁ בְּרוֹקוּן ו
דִּי כְּרִסוֹן וְגו' וְכִי כְּמָא כְּסֵאוֹת הַמְלָכִים בְּרוּךְ
ה' שֵׁן' נִכְתָּן כְּסֵאֲךָ מֵאֵז [אֵלִי] עוֹר או' שְׁבַע
מֵאוֹת אֲלָפִין רַבּוֹת פְּרָקִין.

P. 4 beg. [עוֹמֵד] יֵין תַּחַת הַכְּסֵא וְהַכְּסֵא עוֹמֵד
עֲלֵיהֶן ר' יְהוֹשֻׁעַ או' אֵלוֹ כְּסֵאוֹת שְׁהִמִּיל [אֲבִינוּ
א] כְּרֵהֶם וַיִּצְוֶה כְּנִגְדּוֹ ר' מֵאִיר או' מִשְׁחַמָּא יִשְׂרָאֵל
נִתְּנוּ כְּסֵאוֹת לְמַלְכֵי אוֹמוֹת הָעוֹלָם ר' יְהוּדָה או'
מִשְׁהִיָּע קִץ כְּסֵא לְמַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרוּךְ הוּא וְכֵסֵא
קְבוּעִים בּוֹ : Ends : לְמִשְׁחֵי וְכֵסֵא לְדוּרֵי הַצְּדִיק
וּמִיּוֹם שֶׁנִּתְּן לָהֶן תּוֹרָה וְשׁ לְבוּשִׁיהָ כְּתֵלֵג וּמִיּוֹם
שֶׁהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְבִשׁ
לְבָשׁ שְׁהוּא דוּמָה לְמֵרָאָה רְקִיעַ . . . שְׁבַע מֵאוֹת מִינֵי
אִשׁוֹת אֲדוּמוֹת.

There are several other Tannaitic passages to which attention may be drawn. One by R. Isaac (הקב"ה אלא יומין אלא הקב"ה) ר' יצחק או' אין עתיק יומין אלא הקב"ה (שכתוב בו בבריאתו שלעולם יהי ערב וגו' משום ר' ישמעאל אמרו) R. Ishmael (like מאיר וכו' או' בומן שישראל זכין עונותיהן ס[תלבנין] ובומן ר' מאיר or שאינן ישראל זכין עונותיהן מאדימין וכו' או' אין הדלתות נעולות והללו [פתוח]ים עד למעלה וכל זאת קודם שחרב בית המקדש אבל [משחרב בית המקדש] ננעלו שערי שמים וכו' One saying is introduced with אחר רבר It reads: שלוש מאות אלפים רבבות מחנות שלמלאכי שרת מקלסות לפני הקב"ה וכו' These passages show that the fragment belonged originally to an ancient mystical Midrash.

The fragment is written in an early Or. square hand, probably of the 10th or 11th cent., on 4 pp. of 28 ll. to a p.

Genizah.

Vellum, $7\frac{3}{8}'' \times 6\frac{3}{8}''$.

447

מדרש איכה

The Pethihatha, No. 24, ed. Buber, p. 24, of Lamentations Rabba, beg. בשעה שבקש וישבו בנים לגבולם אכי"ר, and ending הקב"ה, with Malabari translation on the outer cols. The Hebrew text is vocalized. The MS. is written on 54 pp. in a modern Cochin square hand.

Paper, $8\frac{1}{8}'' \times 6\frac{1}{2}''$.

334

מדרש הגדול

Midrash Haggadol on Genesis. The MS. is written on 466 pp. of 30 ll. to a p. in a large square Yemenite hand of the 17th cent.

Owners: (1) *Salem b. Me'oded*.

(2) el-Falihi Synagogue in Rada' (in Yemen). In Hebrew: זה המדרש לקודם אלפליחי ישבמדינת רדאע

Paper, $11\frac{5}{8}'' \times 8''$.

152

מדרש הגדול

Midrash Haggadol on Exodus. The MS. is written on 494 pp. of 26 ll. to a p. in a square Yemenite hand of 1575 (= 1886 Sel.).

Scribe: *Shalem b. Zachariah b. Shalem?*
b. Zachariah b. Moses el-Ten'ami.

The colophon (p. 494) reads: זה נשלם
המדרש בחסד האל וברחמי בארבע . . . אתתפ"ו
שנין לשטרי (= 1575) במאתא חנעם תתקיים עד
דתתבני ות[שכלל קרתא ירושלם] ונכתב על שם החבר
הטוב יוסף הכהן ש"צ בן סעדי' הכהן זלה"ה . . . אל
ישימהו עליו סימן טוב ומזל גבוה כדכת' לא ימוש
ספר התורה [הזה מפיד והגית בו] יומם ולילה
והכותב קל הקלים ועפר תחת רגלי החכמים

ישל תנצבה
בכפ' (= שלים) בן עלנמיץ (= זכריה) בן [שלים?]
בן זכרי' זל בן משה זלה"ה הידוע אלנתעמי אל'
ימחול לי על [כל מה ששגית] והוספתי וגרעתי
כדכת' שגיאות מי יבין מנסחרות נקיני אמנ

Owner: *Joseph Hakkohen b. Se'adyah.*

Paper, 9" x 6 $\frac{3}{4}$ ".

252

מדרש הגדול

Midrash Haggadol on Exodus. The MS. contains parts of sections ואלה and יתרו המשפטים. P. 1 beg. מטרונה אחת שאלה את. MS. No. 152, p. 239, and ends צד ההוא קניא בידה דסליק ואשתבע ליה ואמ' ואלה. P. 2 beg. יהבית לך ההוא גברא מן. and ends כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבך. v. ibid., pp. 241-242. P. 3 beg. הקב"ה רצה. אבל and ends שיהוא ישראל מכבדין את השבת. P. 4 beg. אי אפשר כלפי מעלן. הכאה. חר בר נש הוא קאים על טחין בעפורין חד זמן אחת וזמיה על טחוניא אמ' מליא לסבא אבא. v. ibid., pp. 247-250. Pp. 5-8 contain the Midrash on המשפטים. P. 5 beg. קדש עם ראשי, and p. 8 ends או יכול אפלו אין לו אשה ובנים מותר. v. ibid., pp. 270-274.

The fragment is written in a cursive

Yemenite hand of the 17th cent. on 8 pp. of 37 ll. to a p.

Paper, 11 $\frac{3}{8}$ " x 7 $\frac{3}{4}$ ".

151

מדרש הגדול

Midrash Haggadol on Leviticus. The MS., which is written in a superb square Yemenite hand of the 16th cent., contains 600 pp. of 26 ll. to a p. At the beginning about one page is missing.

The colophon (p. 600) reads: נשלם במעלי
שבא דהוא חד עשר יומין בירח ניסן שנת אתתכ"ז
שנין לשטרות (= 1516) אל' ימחול לי על כל מה
ששגי' ומעי' כדכת' שגיאות מי יבין מנסח' נקיני.
יזכה הכותב והנכתב לו לחוות בנועם יי ולבקר
בהיכלו. ברוך שעורני להשלימו בר' הוא ובר' שמו

Paper, 10 $\frac{9}{16}$ " x 8".

335

מדרש הגדול

Midrash Haggadol on Numbers. The MS. is written on 321 pp. of 30 ll. to a p., in a large, square Yemenite hand of the 17th cent., resembling the writing of MS. No. 334. At the beginning a few pages are missing.

Paper, 11 $\frac{3}{8}$ " x 8".

336

מדרש הגדול

Midrash Haggadol on Deuteronomy. The MS. is written on 414 pp. of 36 ll. to a p.,

in a large, square Yemenite hand of the year 1949 Sel. (= 1638).

The colophon (p. 414) reads: נכתב לקדש אלפליחי ברוך קורא בו וארור גונבו ולא יא' יי סל' לו: נשלם זה חמדרש בארבעה בשבא דהוא עשרין ותרין יומין לירח אלול שלשנת אלפא ותשע מאה וארבעין ותשע שנים לשטרות במתא רדאע תחרוב ותצדי וירושלם תתבני בחיינו ובימינו שושר"ש

Owners: (1) The el-Falihi Synagogue (v. p. 414).

(2) *Hasan ibn Mori Hasan el-Rabi*.

Paper, 11 $\frac{1}{8}$ " x 8".

150

מדרש הגדול

Midrash Haggadol on Deuteronomy. The MS., which is written in 2 cols. on 426 pp. of 31 ll. to a col., is in a square Yemenite hand of the 17th or 18th cent. At the beginning there is about 1 p. missing.

Paper, 12" x 8".

262

מדרש החפץ

Midrash Hahefes. A Midrashic commentary on the Pentateuch and Haftarothe in Arabic, with large excerpts from various Midrashim in Hebrew by *Yaḥya Zechariah b. Solomon*. The MS. comprises Numbers and Deuteronomy and their respective Haftarothe.

The MS. beg. with the Haftarah for בחקותי in Ezek. 34. 1. The commentary on Numbers beg. אתחיל במדרש חומש הפקודים. The first six pp. are much damaged. P. 7 contains the beg. of פרשת נשא giving the well-known

story of Solomon, called חידות שלמה.¹ The author quotes in this section Sifra (קאל פי) וקאלו פי ספר, v. MS. Adler, No. 275, p. 148 a, וקאלו פי ספר, (p. 13, ספר הבהיר, (וקאלו פי ספר הבהיר למה בנשיאות כפים דאית בידים עשר (אצבעות רמו לעשר ספירות). P. 16 contains the Haftarah for נשא in Jud. 13. The portion of אתחיל בפרשת בהעלתך את הנירות beg. בעורת עושה שני המאורות זש"ה דכריך יאירו לא נאמ' הפסוק הזה אלא כנגד הקב"ה There is a long extract from the Talmud Pesahim, a reference to the author's commentary on והגאון פיר' (פרשת ואלה המשפטים כלאם כלום' מנוע אותם שלא יתנבאו במיתתך (שביטלו כבודך). The Haftarah is headed חה הוא ענין ההפטרות בתרי עשר רני ושמיח אתחיל בפרשת שלח לך בעורת. P. 29, the last chap. of ואלו הן הימים beg. מגלת תענית בהן מעשה כמלך beg. ישחלה ואמרו לו הרופאים אין לך רפואה עד שתשתה ויה הוא חלב לביא. The Haftarah is headed ענין ההפטרות בישעיה אתחיל בפרשת ויקח קרח בעורת מוציץ ציץ ומוציא פרח. We find a reference to R. Se'adyah Gaon (קאל אלגאון ילתמס אלוחי). The Haftarah is headed חה ענין ההפטרות בשמואל אתחיל בפרשת זאת חקת התורה beg. בעורת המחליף לעמו תחת חשבה אורה The author introduces his explanations with the words ולמעם המדרש. The author quotes Midrashim in the following way: ינמל עליו אבן כחצי מגדל שלרומי ובקש לזרקה במשה. The Haftarah is headed ויה הוא ענין ההפטרות בשופטים. The next portion beg. אתחיל בפרשת וירא בלק בן צפור בעורת מי שהוא חה הוא מכפר לעמו מכפר חה הוא מכפר. The next portion beg. אתחיל בפרשת פנחס בן אלעזר בעורת מרחק. לאיש זר חה הוא מכפר. The next portion beg. אתחיל בפרשת ראשי הסמות לבני ישראל בעורת

¹ v. Midrash Mishle, ed. Prague, 78 b, and S. Schechter in the Journal of the Folklore Society, vol. I, pp. 349-358.

The Haftarah is headed מי שהוא לעמו גואל מפטירין בשלש שבתות קודם לתשעה באב בדברי תוכחה שבת ראשונה דברי ירמיה וזה הוא ענין ההפטרה. The last portion of the fourth Book beg. אתחיל בפרשת אלה מסעי בעורת. At the end we read : השלמתי חומש הפקודים בעורת מי שאנו לו מודים. והכל עבדיו ואנחנו לו מיחדים. אשר בידו נפש כל חי ורוחינו בידו מפקידים ונשלמה זאת. הפרשה בשב"ה לו"א. The Haftarah is headed וזה הוא ענין ההפטרה בישעיה חזק ישעיהו בן אמוץ. This is followed by the Haftarah לשבת לשבת שחל פורים להיות בתוכה, שקלים במלכים לשבת החדש הזה, לשבת פרה ביחזקאל, בשמואל and למחר חרש בשמואל. On p. 75 we read : וישסף שרח אבן גנאה שקה באלסוף ואלדרשנים קאלו שהיה מחתך בשרו ומשליכו לנעמיות מדה כנגד מדה שהיה זקינו עמלק מחתך מילותיהן שלישראל ומשליך.

The fifth Book beg. במדרש משנה אתחיל תורה ממדרש החפץ שתחלו פרשת אלה הדברים בעורת משפיל ומורים. The Haftarah is headed וזה הוא ענין ההפטרה איכה היתה לזונה מעשה באחד שהיה : Babli Shabb. 116 a, in this way : שמו רב קצין בירושל' והיה דיין והלכה אשה אליו והביאה לו שומד מנורה שלוהב וכ'. This is followed by the Haftarah for the Ninth of Ab. אתחיל בפרשת ואתחנן. The second portion beg. P. 89 we find the following remark : בעורת נשקף באלפי שאנן ולא תנאף ולא תגנוב וזו יחיד. לפי שחמש דברות אחרונות פסוק אחד לבני מערב. The Haftarah is headed וזה הוא ענין ההפטרה בשמחה ונופש בעורת משביח שאון ימים וגליהם ויגרשו מימיהם רפש וכונן בני אדם בשלשה מדורים ובשרם רומפש ונתן לנו תורה תורת ייי תמימה משיבת נפש. The usual conclusion which is found in MS. Berlin, and MS. Adler, No. 275, is not given in this MS.

The Book ends with the Haftarah. First of all the Haftarah for וזאת הברכה is given. This is followed by ענינות המועדות, comprising the Haftarah for the days of Passover, Pentecost, New Year, the Day of Atonement, Tabernacles, and שבת ור"ח.

The quotations from Rabbinical sources

למלחמה בעורת הבוחר בישראל מכל אומה וענין ההפטרה רני. עקרה בישעיה כבר נכתבה בתחלת זה המדרש. אתחיל בפרשת והיה כי תבוא. The next portion beg. בעורת מי שנגלה על ישראל בישעים רבוא. The compiler refers to R. Se'adyah Gaon, saying, וכך פירש הגאון אעיאן אלתורייה, explaining the term כללות התורה. Attention may be drawn to the following passage on p. 138 : לשמה למשל ולשנינה שמה מלשן ישמטה וכו' אלמשל כל מי שנפלה בו מכה מן הגוים אומ' האני עברי שישעיה בי זה וכחידר מא יחלף ואלא אנא יהודי. The Haftarah is headed וזה הוא ענין ההפטרה בישעיה קומי אורי. The next portion beg. אתחיל בפרשת אתם נצבים בעורת המחבר בגלגל בקצה השמים. On p. 141 we read : להביא שבאיי הים. משם יקבצך אלו אנשי גלות ראשונה. ומשם יקחך אלו אנשי גלות שנייה ראשונה שהחריב נבוכד נצר בית ראשון ומיטום החריב בית שני : וקודם חרבנו בקלה שנים עמד ישוע הנצרי. This is followed by the section וילך, where the בעלי הטבע, i. e. אלמביעיין, are referred to. וזה הוא ענין ההפטרה בגוים זרעם וכו' לשבת שובה ביהושע. The next portion is headed אתחיל בפרשת האזינו בעורת בוראינו. The commentary refers to Ibn Ganah. The Haftarah is headed וזה הוא ענין ההפטרה ביחזקאל ולקחתי. The last portion in this Book beg. אתחיל בפרשת וזאת הברכה בעורת מי. At the end of this Book we read : ונשלמה זאת הפרשה בשב"ה לעולם ועד השלמתי מדרש התורה בשמחה ונופש בעורת משביח שאון ימים וגליהם ויגרשו מימיהם רפש וכונן בני אדם בשלשה מדורים ובשרם רומפש ונתן לנו תורה תורת ייי תמימה משיבת נפש. The usual conclusion which is found in MS. Berlin, and MS. Adler, No. 275, is not given in this MS.

The Book ends with the Haftarah. First of all the Haftarah for וזאת הברכה is given. This is followed by ענינות המועדות, comprising the Haftarah for the days of Passover, Pentecost, New Year, the Day of Atonement, Tabernacles, and שבת ור"ח.

The quotations from Rabbinical sources

are introduced by the abbreviation תני"ר, or אלגטר. The author gives long extracts from known and unknown Midrashim. His remarks are introduced by תעלם, and after long digressions אלי אלגרץ. There are plenty of grammatical notes in the body of the commentary. The author's date is indicated on p. 108, where we read: וקר אעלמתך אן שנת אלף ושבע מאות וח' ושלשים לשטרות (=1478) היתה שמטה וסימנ' אתשל"ח וכדי אתשמ"ה ת"ך שמטה.

The same MS. contains a commentary on, and explanation of, some known and unknown Midrashim.

The commentary beg. בשם יי אל עולם. מרשות אלהים יי בו אשר ואגרלנו בקולי. אילי.

רם ונעלה על כל אשפוך לפניו שיח מלולי. מהללי.

יאזין שועי ויקשיב יחזק רפיי ויתמוך גרלי. פלולי.

יכונן פעמי לכל יהי למשגב לי ולכל תמוט רגלי. קהלי.

יזכנו לחזות ולומר ימהר בביאת תשבי זה אלי. וחכלילי.

יחזיק במעווי יעשה אמן כן יאמר שלום יעשה שלום לי. לי.

והדי בעץ שרח מן כלאם אלחכ' עלי מא אדו פי אלדרשות אוול דאלך בראשית.

A few instances may suffice to show the author's method: p. 172, שרח תיגר הוא לשון, ריב. וקו' היה מרחיב והולך כשתי פקעיות שלשתי. שרח דאלך כבב אלנול ואלמעני אלכאמן הי קו' שר, P. 173. אלקווה אלחארסה ואלמדברה המתחיל בראש חרש החמה הוא המשלים בראש חרש החמה הוא הפותח והוא הסוגר ישיר אלי אן אבתדי אלעאלם שי שריף ואנתהאה שריף קאל ויברך אותו על שנכנס בסוד העבור, P. 193. סוד הע' הו מקדאר ירא מנה קוס אלדווייה עלי אלתחקיק עלי קדר ערץ אלקמר וערץ אלבלד מן אלמשאהרה אמי מן אלצאהר באלחם ואמי מן לא יסוד, P. 203. אלכאמן פי אלנפס באלעקל שב' מיה' כיצר שכל ישראל נקראים על שם יהודה קד אכתלפו אלשארחין פי שרח לפצה שילה חתי אן בעצהם יקול אן שילה אסם מלאך קאלו שילה עומד על פתחה שלגן עדן וכידו שרכיט

וכשהקב"ה חפץ להטייל בגן עדן הוא קורא שילה פנו דרך וכו'.

In some cases the sources are given like in the beginning of אלה תולדות נח, where we read: קאלו פי אלמכילחא למה נא' בנח איש אלא: ואיוב, P. 184. טלמד שהיו אנשי דורו כנשים צד דאלך עלי מא תבין פי בראש' רבה לאן אכר אנשי, P. 185. אלכלאם לו שקול ישקל כעסי. P. 188. אגדה אומ' שהוא בכל מרגלית אחת וכו' וכדי שרחו פי אלמדורש אלסקלי¹ בקו': we read: שא נא כליך תני. Ibid., ומה יי שואל מעמך בפרק במה מכסין כליו שלעשו הן שגרמו לו קאלו פי בראש', P. 191. ליטנע מן הברכה וכו' רבא דודאים מלשון דדין ועל זה אמר שלמה כי קאלו פי אלמכלחא, P. 227. טובים דודין וכו' אמ', P. 248. שלשה זחיים ובהם שלשה שמנים ר' שמעון בשעה שנגלה הקב"ה במצ' במקום ע"ן ומנופות ומטמה כדי לגאול ישראל וכשהוציאן אמ' לאהרן טהר אותי שנ' וכפר על הקודש מטמ' בני ישראל הדי נץ בראשית רבא בפרשת ואלה וקאלו פי ספרא אחר קמנים, P. 263. (!) שמות שמונה תלמידים היו לבן, P. 266. ואחד גדולים ערך אחד מהן חיבר מדרש איוב אמ' איוב לא היה ראוי להבראות ולמה נברא להודיעך כמה הדי, P. 278. הקב"ה נותן שכר לצדיקים וכו' אלדי זכרו אלחכמ' ע"ם פי הדה אלמולות אן כל ואחד מן האולי להם תאתיר כלן בחסב מא אהל לה לאן הדי תבין פי גמר עקצין בגמארא רבני מערב ירושלם.

The quotations from the Midrashim differ widely from our text, or are entirely new. P. 177, we read: שנים שנים באו אל נח אמ': ר' פפיס שהיה בדעת הבורא לברות שני עולמות אחד לצדיקים ואחד לרשעים אם כן מה חפצו בשלרשעים אולי יחזרו בתשובה שחביבה תשובה לפני הקב"ה כפלי כפלים. ר' אומר אלולי חומה שלאש לא יצאה גלוסקיית יפה לאכול ממנה בני האדם. ר' טרפון אומ' אדם שהוכה בשחן מה עושין בו קורעין גידיו ומצויאין דם מכוער שנכנס לתוך גופו מיד הוא מבריא שכל מרותיו שלהקב"ה חסד ורחמים בעול' עלה ברעתו לברות אדם ועלה ברעתו תחלה שאין איש צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא מה עשה ברא תשובה רטיה לחוטאים On שנ' כי לא אחפוץ במות רשע כי אברמ'ו

¹ i. e. ילקוט תלמוד תורה by Jacob of Sicily.

the following page we read : שני תלמידים היו : לו לטרפון ר' יוסף ור' נחמיה וכולם דרשו על התורה מהמדרשות וכשמתו באו שונאיהם וכתבו על כל קבריהם מינים מינים עבר עליהם ר' טרפון ואמ' שמא אליהו כתב זה יצתה בת קול ואמרה לא מטני הדבר שב וראה מיד ישב ולן על קבריהם שמעו שתי רוחות מדברות שנים אלו חכמ' אמרה להן רוח שלישיית והלא כת' אל תתחכם הרבה למה תשתומם. אמרה רוח רביעית שמעתי מאחורי הפרגוד שכל הקורא שיר שלפגעים לאחר שבת אין חטא בא על ידו ואין המזיקין שוים עמו כלום אמרה רוח ראשונה שתקו שטרפון שומע אותנו ומסתכל בנו עמד ר' טרפון והלך לו ומצא אליהו בדרך ואמ' לו מה טיבך כאן אמר P. 181. הפסידו תלמידך שהורו להקל לעמי הארץ ר' אומ' ומבשרי : אחזה אלוה לא עלת קרוטקיא ולא אפיך לן מינה אגרתא הא דאמרינן טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו או דאמרי רוב תכוואות בכוח שור שמאי אומ' מבשרי אחזה אלוה שחיטה כשרה שנצטוינו בה על ידי משה. מעני לא עלת קרט' לא אחתמל On P. 183. הדה אלכלמה ולא אערף מענאהא וכו' the next page we read : כל מי : שהוא רין לבית הכנסת מלאכי השרת מחזיקים בידו ואומרין לו ברוך הבא בשם יי בירכנוכם מבית יי ומלאכי מעלה מקדימין לקראתו ואומ' P. 183. מצאתי שאהבה נפשי אחותי ולא ארפנו contains the following long extract from a lost Midrash : ועוד תני רבנן לא תשיג גבול : עולם שלא תחשוב בלבך לעקור דברי החכ' שחיברו הספרים שלא תאמר אני גדול מהן אבטל דבריהן מנא לן דקא כת' ואברהם הלך עמם לשל'. ואל תבא בגבול אלמנה שאל ר' פנחס לתלמידיו על המקרא הזה אמרו לו מפני שפלות ליבה ומיעוט דעתה אמ' היה לו לומ' ויחמים אם בדבריכם למה זכר אלמנה בלא יתומים אמרו לו ילמדנו רבי' אמר להם זו תורה בזמן הזה שאין מתקיימת בגלות יכול אם לא נקריב לא נעסוק בקרבנות אם אין שם דין טומאה וטהרה לא נלמד אותן ודומיה לזה ת"ל ואל תבא בגבול אלמנה : ד"א אל תשיג גבול עולם ואל תבא בגבול אלמנה. יכול תסגף עצמך ברעב ותמנע מפריה ורביה ת"ל אל תשיג גבול עולם או שמא תאמר שזו מצוה חמשך בדבר זה ת"ל ואל תבא בגבול אלמנה The same page contains the following discussion between Rabban Yohanan b. Zakkai

and his pupils : זכאי לו על זה אמ' להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה על זה אמרו לו מפיך אנו חיים אמ' להם הביאו לי אבנים טובות ומרגליות מיד הביאו לו נטלן והניחן בצלוחית אחר כך אמ' הביאו לי פחמים ועפר הביאו לו נטלן והניחן בצלוחית אמ' צאו וסגרו דלת העליה יצאו החליף זו בזה נכנסו אמ' להם קחו הצלוחית שלכם בדקו ומצאו פחמים ועפר אמ' לו רבי' אי אפשרנו בכך אמ' להם ועליה אני הן כי לא דרכיכם דרכי ולא מחשבות' P. 184. מחש' בית יש' כי כג' שם' על הארץ ויבואו שני המל' סד' בע' אמ' ר' : we read : אפים והשלישי להיכן הלך כיון שראה שהסכימו להתריב סדם ברח מצאו אליהו ואמ' לו לאיכן אתה הולך אמ' לו בקש קרנים נטלו אונים¹ הקב"ה שלחנו (שלחני) לרפות אחד ואלו מבקשים להשחית אלפים ורבבות אמ' לו אליהו חזור כך יחיד נדחה ואנחנו הולכים אחר הרוב אמ' לו המלאך איני עושה דבר עד שאשיב דבר למי ישלחני הלך אליהו ומצא שני המלאכים וספר להן אמרו לו בא אתה ונהיה שלישה ונרדן אנשי סדום אמ' להם אני לא נתמלא זקני אלא בחרו לכם לומ' ויהיה שלישי מיד ייב' ש' המל' סד' בע' מעשה בתולני המלכה שהיו מעשיה על פי P. 186. חכמים בקשה לעשות מעקה קראה לר' פפים ואמ' כיצד בתורתכם תורת מעקה אמ' בונן על שפת הגג מאחורי התקרה אמרה לו חכם גדול אתה ישיביהודים ותשיב אותי כזה אמר לה ואם לאו כיצד הולני אמרה הלא כת' בבקר זרע וזרעך ולע' אל תנח ידיך מדברי תורה שהן מצילין מן המות פתח ישר העולם ואמר יודוך עמים אלהים יודוך עמים רב איש כפר נבוריא אמ' כאשר P. 190. כולם. תריד תוריד עלך לסבול היך דכת' ואת אחי תע' ד"א איש' מצ' את הימ' נחום איש גם זו P. 193. היה דורש על כל את ואת והולך עד שהגיע לאת החמורים ושחק אמרו לו למה שתקת אמ' משלמה אני למד שאמ' אל חען כסיל כאולתו עד שבא ר' עקיבה ודרש ואמ' לרבנות מיניהם. שוב מעשה נחום איש גם זו היה דורש על כל את ואת עד שהגיע לאת יי אלהיך תירא ושחק אמרו לו למה יתקת אמ' כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך

¹ The Baghdad Jews use the same phrase in Arabic up to this day, saying : אל גמל גא יסווי , קרון קצולו אדאנו horns made, they cut his ears, v. Sanh. 106 a.

אקבל שכר על הפרשה עד שבא ר' עקיבה ודרש את יי אלהיך תירא לרבות תלמ' חכמ'. ועוד דרש ואמ' אל תתן כסיל כאלותו אם מצאת אויל מדבר אל תתן לכך לשמע דבריו שאם שמעת נתחייבת ללמוד ממעשיו ואם עשית מעשיו חייבת גופך ואיבריך לגיהנם פן תשוה לו גם אתה הדבר מוכיח ולכך לצדו נא' ענה כסיל כאלותו פן יהיה חכם בעיניו שני כתובין מכהישין זה את זה לא קשיא כאן בדברי עלמא כאן בדברי שמים וישחטו שעיר עזים ר' נטורנאי אומ' P. 195, מאינן הביאוהו מבית לוט הביאוהו תניא שעיר זה אין לו קרנים וכשבא אליהם אמ' להם שתי נפשות אתם הורגין מלמד שהיא נקבה והיא עברה ומנא לן דאמ' עזים משמש שנים וכשבאו לשחטו צוח קול עד שהגיע למרום וירדו מלאכי השרת לראות והוא אומ' יוסף חי ואני מת מי יגיד ליעקב הלכה אחת הרוחות וסיפ' ליעקב מה הוא אומ' בסוף ויפג לבו כי לא האמין להם והיה צוח ואומ' ארץ אל תכסי דמי ועד עכשו דמו שלעשיר (שלשעיר) לה בקרקע עד שיבא המשיח שנ' וצרפתים כצרף את הכסף זה כסף שמכרו בו יוסף שנ' וימכרו וג' שאל קיסר את ר' עקיבה, P. 202, בעש' כסף ואמ' לו מתי המשיח יבוא אמ' לו אין המשיח בא בימך מפני שאתה רשע אמ' נתחייבת הריגה למלכות אמ' אין אתה יכול להרגיני ומה אם גולת שלרבך שלך לא יגול מיד קרא לאחד מעבדיו ואמ' לו פגע בעקי' להמיתו עד שהוא מסיח עמו באת רוח סערה והורידה קיסר מכסאו והעבד נחבט על פני הארץ ונשתמה עד שברח ר' עקיבה לאחר זמן נתנחם קיסר על מה שעשה ונשבע לר' עקיבה ובא לפניו אמ' לו עתה ידעתי כי גדול יי מכל האלה' כמו שכת' בתורתכם אמ' לו ר' עקיבה אמשול לך משל למה הדבר דומה לאחד שבא להתארח אצל חברו והיה מחכה מה חברו מקרב לפניו כך ימות המשיח אין אדם יכול לידע מתי היא. שוב מעשה שאל אותו ואמ' לו אין כל הבריות יכולין לישאל אמ' לו אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך שיש לו אוצרות הרבה שלזהב ושלכסף ושלנחשת ושלאבן ושלעין ושלאבן ויש לו עבדים הרבה ומנה אותם כל אחד על אוצר ויש למלך אוצר שלאבנים טובות ושלמרגליות ואמר לגדול שבעבדיו אל תפתח האוצר הזה אלא לצורך גדול מפני שהוא פקדון אצלי כך יש' הן פקדון אצל הקב"ה מאבר' אבי' וכבר נשבע לו שיהיה זרעו כע' הארץ וג' ולא עוד אלא שהן סגולת יי וחפצו בעול' היסודות וכל מה שנברא

P. 205, בעולם הזה אינו אלא בשביל ישראל ד"א ולבן שנים זו זכוכית לבנה ר' נטורנאי אומ' משחרב בית המקדש שהוא ליהודה בטלו שלש אמ' P. 207, מלאכות שדה ופרדה חכוכית לבנה ר' פפיס כל המוכיח חברו ולא קיבל עתיד לקבל עליו את הדין מעשה בהגרס בן לוי שמצא אחד הולך בדרך שאינה נכונה אמ' לו בני מה לך לילך אצל גהנם הלא כת' ואף הסיתך מפי צר אמ' לו קשט עצמך תחלה אחר כך תקיטם אחרים אתה התחלת לדרוש בדבר שאינו מתקיים לא הספיק לדבר עד שמת יצתה בת קול ואמרה עד כאן P. 210, פפיס אין בזמן הזה מי שיכול להתוכח כשהיה ר' עקיבה מהלך לבית המדרש היה פותח התחלת תלמודו פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומ' אמ' כשישראל מצפצפין בבית המדרש חוט שלחמד כשהיה הלל הזקן דורש, P. 212, נמשך עליהן לתלמידיו אומ' להם בני דעו שאין המלך המש' מתאחר אלא מפני שלא קיימתם תלמוד תורה ועד עכשו הוא בכל יום מבקש לבוא ומי מאחרו המינים והמוסרים והמושומדים שאין להן רפואה שנ' ומכה מריה לא זרו ולא חבשו ולא רכבה בשמן כל זמן שישאל קורין התורה לשמה משיח ממחר לבוא מאי קראה ובא לעיון גואל ולשבי פשע ביעק' היה ראוי להקדים ישראל לציון אלא כל זמן שציון מתקיימת בתקנה התורה מתמעטת כתקנה וכל זמן שאין ציון בנויה התורה מתמעטת מישאל כת' אני יי אל' אש' הוצ' את' מא' מצ' להיות לכם לאל' אני יי למה הקדים מצרים לשם כל זמן שמצ' קיימת כביכול אין השם שלם נחרבה מה הוא אומ' ובכל מקום מקטר מגש לשמי. ראה כמה העונות גורמין אדם שהוא מבקש ללמוד תורה נכנס לבית אמרו לו תן לנו חטים תן לנו שעורים תן לנו ספוק לבו מחשיך ואינו קורא כך אומות העול' החשיכו לבן שלישאל מללמוד תורה שנ' בטחו ביי עדי עד כי ביה יי צור עולמים P. 214, כשתבטחו בו הוא יציל אתכם מן העמים ועוד אמ' אני כפרתן שלישאל שאינו אוכלין חטים בקלפיהן שעורים בקלפיהן אבל השומים אוכלין אותן בקלפיהן ולמה עושין כן לפי שאין מערבין שמחה בשמחה. אמ' ר' יודן מפני מה אומות העול' שונאין את ישראל מפני פקדון שהיה להם עמהם שהרי נאמ' ויאבה יצחק את עשו כי ציד בפיו בא יעקב ונמל חלק בכורה וברכה בחכמה עדיין משמטימה בלבו וכשמת ר' עקיבה ובאו תלמידיו לפניו אמ' להם שתי צוואות אני מצוה אתכם ראשונה שלא תלינו בבית הגוי מפני

זהמה שיוצאה מגופו דכת' ורעה כסילים ירע.
 והשניה אל תמנעו עצמכם מדברי תורה שאפלו
 חטא היה בכם כהרים כגבעות הן נמוחין שנ'
 ומחה ייי דמעה מעל כל פנים וחטאת עמו יסיר
 דאמ' ר' סימון ששים הלכות למדתי, P. 223.
 בפסוק ובש' בשדה טר' וכולן נשתכחו ממני על
 שהייתי מלמד תינוקות מכאן אתה למד מלמד
 תינוקות קל מן הקלים מוכר דעתו בקב שטיות
 וכשהוא מתפלל אין פותחין לו שערי רחמים
 וקו' ושמתוך בנקרת הצור מנחם ונחוניא, P. 230.
 ובחיי בר יוסף הוי הליכי במדברא אתא חד
 ערבאי ואמ' רבנן אמרי ליה מאי אמ' תו ואחוי
 לכון נקרת הצור הלכו והראה אותם מקום גבוה
 ואור יוצא משם על כולן אמ' דבש וחלב תחת
 לשונך עבירו ליה קרסולא ואבעיוהי לבי רב גלותא
 מאי אחויתא ומאי אחויו לך אמ' להון אני הייתי
 רועה צאן קטן ביותר ונשאתני רוח שערה לבי
 ההוא אתרא ושמעתי שם שתי רוחות מספרות
 אלו אדם יושב בזה המקום נשרף מפני שזה הוא
 נקרת הצור אזלית כבי רמשא וחוינא לאבא
 ואמרנא ליה כך עוברא אמ' לי בני שמא חלמת
 חלום זה בלילה קא אשבעני דלא הוה חלמא ואול
 P. 237. בתראי אשכחי מלאך מותא וקטליה
 ושמא תאמ' לא ידעו בסוף הנהוה לאו אלא ידעו
 שנ' ויעשו בני ישראל כאשר צוה יי את משה לא
 שינו ממה שנצטוו שהקב"ה יושב לישראל ומלמדן
 כמלמד מה המלמד מתחיל לבן מראש הפרשה
 כך הקב"ה התחיל ללמדן מעשה הקרבנות מה
 התינוקות טהורים כך ישראל טהו' והקרבנות
 טהורין והנפש טהורה והקב"ה טהור יבוא טהור
 ויברך טהור ויבואו מטהרים ויעשו מטהרה על ידי
 טהורים. אמרו רבותי ז"ל מה דין דכת' כיון
 ששכנה בגוף היא חוטאה שהוא הגורם לה. לעולם
 אל ילך אדם יחידי מעשה בהלל הזקן שעבר יחידי
 מצאתו לילית ואמרה לו הלל אמ' לה מה תאמרי
 אמרה אין הקב"ה נפרע מן האדם אלא על הליכתו
 יחידי אמר לה ומה את אמרה אחות אמך ומה
 שמך אמרה גרורה אמ' והלא שם אמי ידידה
 אמרה כשם ששניתה מעשיך כך שניתי שמי אמ'
 ולמה את כאן אמ' יש לי מלאכה אמ' ומה תעשי
 אמ' אלך בקוטה וקופה על החיות כדי שלא יזיקו
 פירש נחוניא בן הקנה בים, P. 238. זה את זה
 ומצא שם גומה שלמלא גדולה בהר מושקעת אמ'
 לספנין אם אין לכם מלח תמלחו מזה אמרו לו
 כל האוכל מלח זו נסמית עינו אמ' להן ומה
 טבו כן אמרו אשתו שללוט מבלה כן זה שיורה

אמ' להון ומאיכן ידעתם אמרו לך עמנו הלך
 עמהן ומצא חור באותה גומה וקול יוצא ותהרין
 שתי בנות לוט מאביהן זה על טעם המדרש
 מעשה בהלני שאמרה לסנהדרין יש לי, Ibid.
 קרבן להקריב אמ' לה עד כאן הלני שאת חשובה
 וכל מעשיך על פי חכמ' חכמה ותמה ותשאלי זה
 אמרה להן אני אלך ואמלך ביוסי שהוא מציא
 גום מתוך הזרע הלכה ונמלכה בו אמ' לה אמשול
 לך משל למה הדבר דומה אמרה הין לאדם שהיה
 לו בגדים מלובלכין והלך בהן לשוק אמ' לאחד מן
 העם התקנה ממני זה אמ' הולך אותן לבית
 המלכות עד שהוא משיח כן וכן בא עבד המלך
 אמ' לו אותו האיש התקנה בגדים אלו מיד הכהן
 ואמ' בגדי הדיוט אינן ראויין למלכות ומיד ברח
 עלה, P. 240. כך את תקריבי קרבן לא על חטא
 שמאי לבית דין הגדול לשאול להן ולומ' מה
 ראיתם על מולד לבנה אמרו כיון שחרב בית
 המקדש אין אנו עושין אלא על החשבון אנו סומכין
 העול' הזה אנו סומכין על מה שנראה בעינינו
 והעול' הבא אנו סומכין על הדעה שנ' ומלאה
 P. 243. הארץ דעה את יי כמ' לים מכסים
 מעשה באחד גוי שבא ונתגייר אמ' לר' בחיי בר
 יוסף הריני מתגייר אמ' לו בני אין אתה יכול
 לסבול עול התורה אמ' לו ומה הוא עול התורה
 אמ' לו תחלה עולה להיותך חותך בשרך אמ' לו
 באצבעות ידי או רגלי אני חותך אמ' לו לאו
 אמ' בצוארי בארכובותי באפי בזרועותי אני חותך
 לאלהיכם אמ' לאו בראשי בכמני בעקבי במצחי
 אמ' לו לאו אמ' והיכן אמ' באמה שלך צוח אותו
 רשע ואמ' מתחלת דינכם הורגין אותו מיד הסתכל
 בו ר' בחיי ומת כדי שלא תצא ממנו תרבות רעה
 הסתכל בו קרא עליו שם. אדם כי יהיה בעור
 בשרו שאת או ספ' או בה' אמ' ר' שמעון מצאתי
 אחד מצורע ואמרתי לו לך לכהן גדול ויטהרך
 אמ' לו בני שמעתי בתקול מדברת בראש ההר
 ואומ' אם יכנסו אליך כל הרופאים אין לך רפואה
 אמרתי לו אין לומדין מבתקול הרי היא כחלום
 ודברי חלומות לא מע' ולא מורידין הלך ושאל
 לכהן לטהרו ושמע שהיא אומרת זקן זקן עד כמה
 אתה משתמה ארור הג' אשר יבטח באדם ושם
 בשר זרועו ומן יי יסור לבו. אתה בשר ודם
 והכהן בשר ודם ואני בין קדושים מהלכת אם
 חשמע לדברי מוטב ואם לאו דע שאין לך רפואה
 לעולם ובא וספר לו באותו מעשה. הלכתי אף אני
 וקראתי את בת קול משיבני אני עליך במי שבראך
 גלי אחי בדבר זה אמרה שמעון אתה אמרתי הין

אמרה דע שאתה מחוסר אמונה שתלך אל הטמאים ואל המצורעים ותרבר עמהם ואע"פ כן אין דבריד מועילין אסיה אסי חגרתך לא זו משם עד שהוא חש בראשו הלך לחכמ' וספר להם באותו מעשה ואמרו קרי בה ואינו ממקרה העול' וטבעו איתייה דרשא דמיקר לחבריה דאמ' ר' P. 249, יהושע דסכנין שמשו רבותי באגדה מצינו דקא שפיר דאמי למאחו טרפא גמיר לה דאשכח מצותא אבעייה לרב בחיי מן דאמ' קרשא ב"ה ותין יתורתן בני מעוהי אלא מאריך אפיה וגאני דיליה בשבילא דמרקע אחא מביני ביני עלמא סמיך ליה קא למרגג ליה מא הוא דנדרשה אמ' אשר לך דמיה תהלה כשם שיקבל אדם שכר על P. 253, הדררשה כך יקבל שכר על הפררשה מעשה בר' חלפתא שהיה יושב ודורש את רא' לא יפ' עבר חד מיני מקדסק אמטי לגביה דר' ואמ' ליה מאי קאעברתא בבי מדרשא אמ' ליה אנא דריש את ראשו לא יפ[רע] אמ' ליה חכם גדול אתה ותאמר כזה בר נש דאעבר מקמי רישיה מחייבנא ליה אמ' ליה בכחנא רבא דמשמש קדם אלהא עילאה אמרנא כיקי אמרי רבנן אמ' ליה קרשא ב"ה אמ' לכו למעבד הכי אמ' אין אנא באעי למכנס בדתיכון אטבלוניא ואעלוניא אמ' ליה ר' מא חזית דתיעול קמינא אמר ומה אם חסה תורתכם על השער קל וחוט' על הנפש אתם אמת ותורתכם אמת ויין אלהי' אמת שכל זה בשביל כך הוה הלל הזקן P. 254, כהנא רבא עביד בבבל שאלו אותו תלמידיו ואמרו לו פרוכת וכפורת כסוי לארון או לא אמ' להון לזה שמוש ולזה שמוש אמרו לו אל תדחינו בקנה שאין ת"ל פרוכת ומז[בת] וכפרת וארון אלא לפירושיה דכא אחא אליהו ז"ל וצוח קמיה דהלל תלמי' פגעו ביישוב ולא הגיעו לה אמ' לו הלל ואם חטאו אתה תכפר אמ' דעו שאין הארון חשוב לפני המקום ב"ה אלא כבית נכאת שלו ובשבילו שכן בין בני ישראל שנ' P. 269, ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וכו' מעשה באחד שבא לפני ר' עקיבה ואמ' למרני מעשה בראשית אמ' לו כבר שבעת או רעב אתה אמ' לו לא שבע ולא רעב שכל הישובע ואינו מברך חייב וכל הרעב ואינו אוכל חומא אמ' ליה איתא ואגמרך לאוי אתה. שוב מעשה באשה אחת שבאה ושאלה את ר' עקיבה מפני מה לא נחתם גזר דין על ישראל כשעשו העגל הסתכל בה ואמ' חכמת האשה היא הטויה שנ' וכל אשה חכ' כב ביד' טוו לכי לכי ורמו לתלמידיו ורדפו אמרו כו תלמידיו לוו דחית בקנה לנו מה אתה אומ'

אמ' להם לא עבר העגל אלא המפשיים אבל בעלי שאלו את נחום איש גם P. 275, רעה לא עברו זו מפני מה לא הכריתו בני ישראל את שאר הגוים אמ' להם שהיו משלימין עמהן משל לקרתני וכן מלך ששכנו בחצר קרתני אוכל ושותה ובעל בפרהסיא ואינו מתבייש וכן מלך אינו עושה דברים אלו אלא בדאגה ובסתר לפי שלא יתבייש פעם אחת הלך קרתני וגנב גנבה הביאו לשופט ואמ' להם נחתוך ידיו הלך בן מלך להתחנן עליו ולפיים את השופט אמרו לו שזה שותף לו שהוא בן המלך מיר חבשו בעלייה גדולה למעלה והגנב למטה אמ' לו השופט לגנב רצונך שלא אחתוך ידיך אמ' היו אמ' הגד לי מי שלחך אמ' בן המלך ומיד אמ' השופט לבן המלך אין אתה יוצא מכאן עד שתשלם את הגנבה כולה כך ישראל הניחו מן האומות לכך שאל אחד את רבן P. 281, היו להם תקלה יוחנן בן זכאי תורתכם יש לה קצבה אמ' היו אמ' ומה היא אמ' יראת שם' אמ' אני אירא שמים ולא אלמד אמ' משל למה הדבר דומה לאחד שהיה לו בן ומסרו לאומן ואמ' ישב בני אצלך שנה ולא נתן לו מזונות לאחר שנה שאלו בנו אמ' כבר מת מפני שאין לו מזונות אמ' ולמה לא שאלת אותו מזונות אמ' אתה תחוס על בנך יותר ממני כך אדם בלא תלמוד ככן בלא מזונות כל כך אמ' לו עד שבא ולמד תורה עד שהיה חכם גדול ונתגייר והשיאוהו אשה והוליד בן והוא הנקרא גביהאא בן פסיפסא שהיה פטיט ומדבר במקום חכמי ישראל והיו נותנין לו רשות לקפח כל הגוים עד שהפליג כל אומה ואומה בדברים.

The author refers to his commentary on the חבור of Maimonides (p. 183, שרחנא וקד שרחנא) and to his own big work (וקד שרחנא פי חאליפנא אלכביר, p. 195). Attention may be drawn to our author's version of the בריוך שאמר, which reads: בריוך אומ' ועושה בריוך גזר ומקיים בריוך מוש' Philosophers and others, e. g. Galen, are frequently mentioned.

The MS. is written on 288 pp. of 30 ll. to a p. in a square Yemenite hand of 1811 Sel. (= 1500) by *Solomon b. Se'adyah b. David b. Solomon b. Se'adyah b. Abraham b. Hisdai b. Se'adyah b. Gad*.

Scribe: *Solomon b. Se'adyah*. The colophon (p. 170) reads: ששלם יום רביעי בחודש

אדר שנת אתתי"א לשטרי תהא קץ לגליותינו
אכ"ר אלהים ימחול לי על כל מה ששגיתי וטעיתי
והוספתי וגרעתי כדכת' שגי' מי"ב מנכ' נקניי לי
לעצמי אלהים ישימהו עלי סימן טוב אלהים יזכיני
למהגי ביה ולדקדק בעניניה אני זורעי זורעי
דכת' לא ימוש ספ' התו' הזה מפוך והג' בו יומ'
ול' וכו' ויקיים עלי מקרא שכת' יברכך יי וישמ'
וכ' יאר יי וכו' ישא יי וכו': אני שלמה ב"ר
סעדיה בי ר' דוד בי ר' שלמה בי ר' סעדיה
בי ר' אברהם בי ר' חסדאי בי ר' סעדיה בי
ר' גד יזכו לחוות בנועם יי ולבקר בהיכלו
אכתרמ"ש: אלהים יפתח לבינו לתלמוד תורתו
ויתן בליבנו אהבתו ויראתו ויראינו בנין מקדש
והצמחתו ויקרב לנו קץ ישועתו אנס"ל ברך
העוזר.

Paper $10\frac{7}{8}'' \times 7\frac{1}{8}''$.

Bibliography: Steinschneider, Cat. Berlin, II, 71 ff.; Neubauer, Cat. Bodl., No. 2492.

80

מדרש אלציאני

An Arabic-Hebrew Midrash and commentary on the Former Prophets compiled by R. Abraham b. Solomon.

A few leaves at the beginning and end are missing. Of section 31 eight leaves appear to be missing. The MS. begins in the midst of the story of Achan, and comprises the books of Joshua (pp. 5-45), Judges (pp. 45-137), Samuel (pp. 137-446), Kings (pp. 447-832). The compiler gives long extracts from the Talmud and Midrash. One of these collections is headed: והיה מעאני מלחקה לספר והיה יהושע והי מגמועה מן מואצע כתיירה (p. 33). Other passages headed מלחקה, are to be found, for instance, on pp. 403, 431, 432, &c. Pp. 535-546 we find in Hebrew and Arabic the story of the Queen of Sheba and her questions addressed to Solomon, as well as the description of the Throne of Solomon (כסא שלמה). The margins contain the former story, in Aramaic. The compiler used the commentaries of the following authors, and quotes the following books:

(1) ר' אברהם החסיד (i. e. R. Abraham the son of Maimonides), p. 98 וקאל ר' אברהם וקאל ר' אברחם החסיד ז"ל p. 266; והחסיד ז"ל וקאל ר' אבר' החסיד ז"ל פ' שרח לא תלך רכיל בעמ' ר' אבר' החסיד ז"ל אזי שזין נתן מתנה לחלמ' פפי דלך and ends חכמ' קאצד אלתבארך וכו' מא ביינה אבא מרי זצ"ל פ' שרח מסכת אבות מן וקאל ר' אברהם p. 787; שרח אלמשנה אלמשהור החסיד ז"ל צריח אלנביאים פ' אנתקאדה תע' עלי יחזקיהו.

(2) ר' אברהם בן עזרא, pp. 9; 88; 133; 493; 512; 680.

(3) ובעלי מקרא מפרשים p. 606, בעלי מקרא. אותו ממיני מסוות.

(4) ר' יצחק ב"ר v. sub רבי' ברוך מן חלב (4) שמואל הספרדי.

(5) ואמ' (ר' סעדיה גאון i. e. גאון) p. 147 הנאון ז"ל קבלה היתה ביד ישר' שימשח דוד זורעי מקרן שמן המשחה לא מלכים אחרים. ואותו השמן לוקחין אותו מקרן השמן שיש בו שמן המשחה פירש גאון ז"ל p. 444; ונותנין אותו בפך וכו' אדכפנת אכול עודך רעב אכול כשם שהרעב אם אוכל בשעה שהוא רעב או אחרי כן במעט הרי הוא אוכל בתאוה ונהנה במאכלו וכו'.

(6) ולבעין אלגאונים ז"ל p. 368, גאונים (6) וששאלתם היכן של צדוק ועלתה לו אביתר ולא עלתה לו כך ראינו לענין סיוע רוח הקדש נאמרה זאת ואמרו כי בשעה שברח דוד מפני אבשלום בנו שאל צדוק וסייעה אותו רוח הקדש וידע כי דוד נוצח ואביתר לא עלתה לו כן ונסתלק מכהונה גדולה ושם נאמ' והנה גם צדוק וכל הלויים אתו.

(7) והו קו' ז"ל פיר' p. 129, רבינו האי גאון (7) רבינו האי ז"ל לא נאמר שבכות ישר' יצאות וחלות בכרמ' ואומרות שא נא בחור עיניך וראה מה אתה בורר לך אלא על ט"ו באב בלבד כדרך שעשו בנות וכדלך רב שרידא ורב האי ולרה p. 301; שילו ויזבח שור ומריא p. 451; ועתקראן או אללה תע' וכו' קד דכרנא פ' ספר שמואל אנהם פסרו פיה גאמוס ורד הדי רבי' האי ז"ל בכון אלגאמוס לא יקרב וכדלך רבי' האי ז"ל פ' אלחאוי p. 467; מנה קרבן אחאל עלי אלמתרגם איצ' אלדי קאל ועופא פטימא קאל רבי' האי אילין p. 496; וקאל כאלבט ואלו קיל טאקתה יעמל עליהא כבאש תסמא אילים וקאל רבי' האי פ' כתאב אלחאוי ואלמסתעד p. 575; ליותא מן דכר או אנתי קאל פיה לא תהיה קדשה ולא יהיה קדש קאלו אלחכמ' אזהרה לנשכב וכו';

וקאל רבינו האי פי כתאב אלאחוי גרם p. 699 המעלות קיל מרתבה והו מוצע מרתפע

וקאל רב חפץ פי כתאב p. 121, רב חפץ (8) אלשראיעי אן קצה פילגש בגבעה וקעת קריבא מן זמאן אלפתח קאל לאן פיהא הותרו שבטים לבוא זה בזה.

ואמ' ר' יהודה ז"ל מתנים p. 380, ר' יהודה (9) הוא מקום קדוש בעבר הירדן מורחה.

וקאל אחריו p. 85, [ר' יהודה] אחריו (10) פי מקאמה אלאעראבי אמ' הכפרי יעני אלעריבי

p. 109, ר' יהודה הלוי (11)

אבן גנאח, or אבן אלוליד, or רבינו יונה (12) several times, v. pp. 19; 75; 170; 344; 359; 410; 420; 467; 484; 489; 491; 496; 497; 512; 514; 556; 576; 577; 582 אבן אלוליד ר' יהודה ז"ל נפלאה רצוי אללה וכו' p. 604; 609; 667; 672; 680; 686; 713; 715; 734; 769; 813.

וקאל p. 314, ר' יוסף ב"ר כג"ק ר' יהודה (13) רבנא יוסף ב"ר כג"ק ר' יהודה פי רסאלה אלאבאנה p. 353; פי אצול אלדיאנה קול דוד ז"ל נפלאה וגו' קאל ר' יוסף ב"ר יהודה ז"ל נקול פיה למא סמי באסם שלמה ווגדנא הקב"ה יתסמא בהדי אלסם וכו'.

ואמ' ר' יוסף אבן p. 7, ר' יוסף בן כספי (14) כספי ז"ל אולם חרם עכנ מדעתי היה עכנ שר צבא ואמ' יוסף כספי p. 16; כי היה משבט יהודה וכו' ז"ל זאת המלחמה היתה בחצי הראשון מאייר או ואמ' ר' יוסף בן כספי ז"ל בפירוש p. 87; סיון וכו' p. 616; ויהי אחר חרב האלה והאלהים נסה וכו' אמר יוסף בן כספי ז"ל אמנם מאמר מיכיהו וכו' אמ' יוסף כספי ז"ל הנה בספר שמואל p. 427 הפסקה אחת זרה והוא אמרו ויקם דוד בבקר וכו'.

כך פי' יוסף אבי p. 611, ר' יוסף קמחי (15) וזה הפירוש ליוסף קמחי ז"ל p. 755; דרייד קמחי ז"ל

קאל ר' יצחק p. 630, ר' יצחק ב"ר יהודה (16) ב"ר יהודה ז"ל למא אראד אלישע תלמידה וכו' perhaps Ibn Ghayyat?

p. 323, ר' יצחק ב"ר שמואל הספרדי (17) וקאל ר' יצחק ב"ר שמואל הספרדי ז"ל פי שרחה; מלכים פי שרחה או יכה מנחם את תפסח וכו' ותבא לנסותו בחירות קאל ר' יצחק ביר' p. 535 שמואל אלספרדי ז"ל פי שרחה ספר מלכים ומלכת וקאל ר' p. 547; שבא שמעת את שמע שלמ' וכו' יצחק אלספרדי ז"ל קול צאחב אלאצול פי תרג' וקאל ר' יצחק p. 554; שנהבים שן דפיל וכו' הספרדי ז"ל למא כאנו אלקדמא מן אלנאם עלי

ראי אלצאבה יקולן באן אלנגום ויעחקרון אנהא אלפאעלה אלמותרה בנו הדי אלצנם אלמסמא מולך עלי טאלע אלחמל ואלאסדר ואלקום אעני עלי טאלע אחרהם לאן אלמנגמין תקול אן הרה אלג' אלברוג נארייה מלוכיה אדי קארנת אלשמס או אלקמר אחרהם פאן ולד מולוד או נצב מעבוד פי דלך אל טאלע כאן יותר אלמלך ולדלך סמי מלכם מלש' וקאל ר' יצחק ז"ל וישבה ען צעוד אליהו p. 629; מלך ור' יצחק p. 638; כאן פי אול מלך יהורם וכו' ואמ' p. 640; אלספרדי קאל לענהם באסם אללה p. 645; ר' י חק אלספרדי פקאל אלם צמר וכו' וקאל ר' יצחק אלספרדי ז"ל וקאל אלחרג' פיה עד ור' יצחק p. 662; דלא אשתארת אבנא בקרתא וכו' וקאל ר' יצחק הספרדי p. 672; ז"ל ללקט ירקונין ופ' ר' p. 680; ז"ל אנה אקול אן לפצה כברת וכו' וקאל ר' יצחק קצר p. 689; יצחק הספרדי צרבהם וקאל ר' יצחק p. 692; אלכת' ההנא תנויה אלנבי הספרדי ז"ל קאל אלחרג' פיה גונכא וקאל פי כביר וקאל ר' יצחק הספרדי ז"ל יכון p. 693; העוים וכו' p. 694; מעני קו' ויהושפט מלך יהודה אראד בה וכו' ור' יצחק הספרדי ז"ל פסר ויעבר יורם צעירה דלך וקאל ר' יצחק כן כ"ב p. 695; תבין לעציאן ארום; שנה אחזיהו במלכו הרי אלחרג' פיה כלאף וכו' וקאל ר' יצחק ז"ל ומיודעיו וכהניו ומעארפה p. 706 וקאל ר' יצחק p. 714; וכוואצה ישיר בקו' וכהניו הספרדי ז"ל אן קאל אלחרג' פי שער סור בתרע וקאל ר' יצחק p. 730; גיבריא פגעל סור גיבריא p. 731; ז"ל ערף אנהם קר עמלו עלי דפן רגל וכו' וקאל ר' יצחק ז"ל אלנא אלכלאם פי הדי אלרגל הל והכדי פסרה ר' p. 734; כאן אנתהא אגלה וכו' ופסר p. 735; יצחק מכאלף גרא אי אן שקאהם וכו' ר' יצחק וישב בבית החפשית פי בית אלחריה כי לא פתח ויד קאל ר' יצחק ז"ל אמי אן p. 737; p. 741; תכון הרה תפסח מן בלד פלשתים וכו' וכדלך פסר ר' יצחק ז"ל קאל ז"ל פסרה צאחב אלאצול p. 748; אנה יעני יכון לי לאפתקאר בתברע כאצה וקאל ר' יצחק ז"ל יגוז אן יכון בלד לחלה ארץ רסבה וקאל ר' יצחק ז"ל ונמו בני ישראל אשיא ibid; וכו' וקאל ר' יצחק ז"ל ויקרא p. 755; גיר מסתויה וכו' לו נחשתן יריד בה אנה למא תממא וכסרה וכו' ופסר ר' יצחק ז"ל ואת האומנות אשר צפה p. 756; p. 761; חזקיהו הי אלצבאת אלדי עלי אלבוואב וכו' וקאל ר' יצחק ז"ל הנע ועוה קיל אנהא אסמא מואצע ואנא למא סאפרת אלי חלב אול וצולי אלי אלשאם ווצלת עלי מערה אלנעטמא כאתבני רבי' ברוך הרב הגדול ז"ל מן חלב יקול לי בלגה אלחלמוד

מטח בשורחא דמטא ליה מר לאואנא רהנע פעלמת
 מן קו' אן הנע הי מערה אלנעמאן
 pp. 811; 813; 816; 818; 825; v. JQR., X, pp. 385-403.

וקאל ר' יצחק v. p. 548, מבורך הנגיד (18)
 אלספרדי ז"ל וכו' וקאל אלחרג' פי ותוכיים ומוסין
 אנא אקול אנה לים תפסיר ותוכיים מואים בל
 תפסירה אלבנז אלדי לונה אכצ'ר והו גנס מן
 אלמאייר יגי מן דיאר אלהנד אדא עלם אלכלאם
 תכלם. ותוכיים משתק מן תוך אי מתוסט במעני
 אנה מתוסט בין אלחיואן אלנאטק ובין אלג'ר נאטק
 לם יעטא אלנמק אלכאמל מתל אלנאסאן ולא הו
 אבכם ראסא מן אלכלאם מתל אלמיור בל אדא
 עלם אלכלאם תכלם לאן לסאנה ישבה לסאן אבן
 אדם ולהוי סמי תוכיים אי מתוסטין ואלואחד מנה
 תוכי ואלגמע תוכיים. ואנא שאהדת בבגה במצר
 ענד סיידנא אלנגיד מבורך ז"ל אהדאהא לה רגל
 יהודי וצל מן דיאר אלהנד וכאן קד עלמהא
 פואסיק כחירה פסמעתהא תקרא שמע כאמל אלי
 אחד ותטוול פי אחד. ופסוק ה' הושיעה כאמל ופסוק
 תהלה לרוד כאמל פנחק אן יסמא הדי אלמיר תוכיים

וקאל רבינו מימון זצ"ל p. 747, ר' מימון (19)
 וקאל p. 826; פי שרח אשר הגלה מירושלם וכו'
 רבי' מימון ז"ל פי שרח אחשוורוש

מורה נבוכים, ר' משה ב"ר מימון (20)
 his נבוכים, ר' משה ב"ר מימון (20)
 and שו"ת are mentioned, v. p. 441
 שאלה לרבי' משה זצ"ל יודיענו אדונינו מה פירוש
 כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב
 קובץ תשובות (v. לאשתו שנ' ואת ערובתם תקח וכו'
 Leipzig, 1859, No. 157, p. 33 d); הרמב"ם
 קאל רבי' משה ב"ר מימון זצ"ל פי אלדלאלה p. 85
 וקד p. 618; קאל רבי' ז"ל פי אלחיבור p. 76
 אשבע רבי' משה זצ"ל מן הדיה אלמעאני פי כתאב
 אמ' רבי' משה זצ"ל בהלכות p. 107; אלדלאלה
 קאל רבי' משה זצ"ל בן p. 181; נזירות פ' ג' וכו'
 כבר פי' p. 351; מימון ז"ל פי הל' מלכים ומלחמות
 רבי' זצ"ל בהל' אבל מן ספר שופטים

is quoted many times, רבינו סעדיה גאון (21)
 pp. 35; 110; 187; 337; 346; 360; 384; 389;
 394; 421; 443; 459; 493; 499; 533; 555; 583
 pp. 629; 683; רב' סעדיה ז"ל פי שרחה פי תפסיר
 וקאל רבי' סעדיה ז"ל פי שרחה ואכלתם בשר בניכם
 וקאל רבינו סעדיה ז"ל פי שרחה p. 689; 695; 698
 pp. 708; 756; 767; 771; אלגרם המעלות וכו'
 779; 795.

ופי' רבי' פרחיה ז"ל p. 199, ר' פרחיה (22)
 מלקוש הוא לשון שתתקשה התבואה עד כאן פירוש

פי' רבי' פרחיה בפירוש ועושין גדי מקולם p. 229
 בלילי פסחים; p. 485.

R. David Kimḥi, is mentioned very frequently, v. pp. 19; 75; 322;
 385; 399; 420; 468; 484; 489; 495; 514;
 518; 589; 667; 672; 680; 681; 698; 705;
 716; 718; 756; 769; 790.

בעל הצרפתי, רש"י, i. e. ר' שלמה (24)
 הצרפתי, v. pp. 23; 84; 420; 505; 511;
 וקאל ר' שלמה צרפתי ז"ל p. 518; 575; 582; 655
 pp. 662; 668; 672; 680; 708; 765; 768; 770;
 771; 775; 776; 787; 811.

בן חפני גאון, ר' שמואל הכהן (25)
 ופסר ר' שמואל הכהן ז"ל וקאל קד יצ' אן דוד אבל
 לחם הפנים וכו'.

שמריה ר' שמריה בן אליהו (26)
 שמריה בן אליהו ז"ל בפירוש שיר השירים בפסוק עורי
 ופי' ר' שמריה בן חנדיב אליהו p. 609; צפון וכו'
 p. 817; ז"ל בפ' שיר השירים בפ' גן נעול וכו'
 נקרא דרום לרוב דירת בני אדם בו כך פ' ר'
 שמריה בן אליהו בפ' שיר השירים וכו'.

כך פירש רב p. 75, ר' שרירא גאון (27)
 וכן אמ' רב שרירא ז"ל p. 129; שרירא גאון ז"ל
 שזה שהיו אומ' בחור שא נא עיניך אינו ביום
 הכפורים לפי שאין משליטין יצר רע ביום הכפור'
 רבינו האי גאון v. also above sub p. 574.

R. Tanḥum Yeroslami (28), is mentioned nearly
 on every page.

וכך אמרו p. 557; 608, בראשית רבה (29)
 בבראשית רבא בפרשת אמור אל הבהנים כבר את
 p. 486. ויו מהוניך

הגדת משלי (30)
 p. 43.

בספר הוזהר p. 350, ספר הוזהר (31)
 דוד מלכא כיון דחב קמיה דהקב"ה וכו'
 וכך נאמ' בספר הוזהר כד מקרבין ישראל קרבנא
 הדי פיר' ר' p. 653; ותננא סליק אתחוי אריאל
 שמעון בן יוחאי פי ספר הוזהר והו מעני לאיק פי
 ופיר' ר' שמעון בן יוחאי וכו' וקאל p. 654; אלנרץ
 ר' שמעון ז"ל

ובספר הרמזים נקראת p. 26, ספר הרמזים (32)
 נאמ' בספר p. 433; יריחו על שם ריח התמרים
 הרמזים נפתולי אלה' נפתלי ותקרא שמו נפתלי
 ואמרו בספר הרמזים p. 745; מנפתלי יצאה דבורה
 p. 790; בפ' וישימהו על הנס וישימהו חסר יוד וכו'
 ואמ' בספר הרמזים וידעוני עצם ידוע וידעוני כמו
 כן לשון ידיעה

ופ' צרפתי ז"ל בית 787 p. ספר יוסיפון (33)
נכתה וכו' וראיתי בספר יוסיפון

ובילמדנו בפ' כי תשא 108 p. ילמדנו (34)
p. 161; למה נקרא שמו מיכה שנתמכד בבנין
ובילמדנו בראש ויקח קרח משה נטל לעצמו את
חמלכות ועשה אותי ארגמים (על הגליון: פי' חמאל)
פי' בילמדנו 729; 337 pp.; שנ' כי עבודת הקדש וכו'
עד ימי יעקב היה אדם עומס ומת תדע לך שבן
אדם עומס אומ' לו חיים טובים

(35) by R. Jonah ibn Ganah, כתאב אלאצול
וקאל צאחב כת' אלאצול אן מעני רתוקות 492 p.
קאל צאחב אלאצול פי 735 p.; ושרשרות וכו'
תפסירה לבית החפשית אן אלערב תקול ללבית
מן קול צאחב אלאצול 756 p.; אלמנר חפש

(36) by Abu Ibrahim ibn
Barun, כתאב אלמואונה פסר חות 21 p.
68; 108; pp. יאיר אחויה ואחרהא הוא ממדוד
ושרה צאחב כתאב אלמואונה חוות יאיר 420;
144; קאל צאחב 453 p.; אחויה ואחרהא הוא ממדוד וכו'
כתאב אלמואונה ותהי למלך סכנת ותהי לו סכנת
פסר פיה אבו אלוליר כאונה והו ענדי מן מעני
וקאל צאחב כתאב אלמואונה 724 p.; אלתסכין
וגאנס דנש בן תמים ויקב חר בדלתו בלפצה ערבייה
לא יחסן דכרהא

(37) by R. Moses ibn Ezra, כתאב אלמחאצרה ואלמדאכרה
p. 244.

קיל פי כתאב 137 p. כתאב אלמעשיות (38)
אלמעשיות ר' מאיר הו מן נסל יגרון קיסר והו וויר
קיסר אלדי ארסלה קיסר ליחארב ירוש' כמי דכר
פי מעשה כומצא ובר כומצא וכו'

(39) by R. Nissim b. R. Jacob of Kairwan; כתאב אלמפתאח
p. 744; קאל אלסבב אלדי אלפעל פי
לאגלה פעל חזקה בעצמות אביו הדי אלפעל פי
מסכת סנהדרין וכו'

רב חפץ v. above sub (40) כתאב אלשראיע

(41) by R. Tanhum ושרה דאלך ר' תנחום 611 pp. 477;
ירושלמי פי אלמרשד יכה פי מוצע יקלל ויוסי כנאיה
פי מוצע אלשם

(42) by R. Tobiah b. Eliezer, לקח טוב
p. 159.

וכן אמר במסורת סבירא 696 p. מסורת (43)
ויאמרו יונה וכך אמרו הקב"ה צוה את אליהו ואמר
לו וכו'

וקאלו בסדר עולם תניא 571 p. סדר עולם (44)
שבעה הם שקיפלו את כל העו'

(45) ספרי pp. 415; 419.

(46) ערוך, by R. Nathan b. Yehiel, pp. 21
409; 475; 606; 623; 686; 724.

(47) הפילוסופים p. 144.

(48) רסאלה אלאבאנה פי אצול אלדיאנה v.
above sub No. 13.

(49) רסאלה תחיית המתים, by Maimonides,
וקאל רז"ל פי רסאלה תחיית המתים אן 566 p.
אלמעגזאת חתון וכו'

שרחו פי 577 p. תוספת i. e. Tosefta,
תוספת זבחים איזו היא במה גדולה בשעת איסור
במה וכו'

ובתלמוד ירושלמי 735 p. תלמוד ירושלמי (51)
עשה לו בית בבית הקברות כמה דאת אמ' במתים
חפשי

(52) תרגום, is quoted several times.

(53) תרגום יונתן בן עוזיאל, quoted very
often.

ופיר' שרביטין 562 p. תרגום ירושלמי (54)
תרג ירוש' שלשה סריגים תלחה שרביטין

The compiler quotes many passages under the heading of אלמפסרין, בעץ אלמפסרין, ושארין, and בעץ אלמפסרין, בשאלות ותשובות, in Arabic, מפרשים. Many passages are introduced by way of וגואב, in Arabic, שאלות ותשובות, in Arabic, pp. 325, 345, 395, &c. The excerpts from the Talmud and Midrash show various readings. There are many Midrashim which were copied from works which are now lost. The author gives many interesting details of the life in the East, especially among the Arabs and the Indians (p. 105 עארה אלהנור). v. MS., No. 564. The work is of great importance for the comparison of the Hebrew, Arabic, and Aramaic languages. The commentator compiled, as we learn from references throughout the MS., a similar work on other parts of the Bible, e.g. Psalms, Ecclesiastes, &c.

The MS. is written in a Yemenite cursive hand, probably of the 15th cent., and contains 835 pp. of 26 ll. to a p. The glosses are written partly by a different hand. P. 835 gives a קמיע לחינוק, p. 2, סוד יציאת הנשמה, and p. 3, חשבון שנים עשר מזלות.

Owners: (1) Hasan, Yahya, and 'Awad the sons of Abraham. בימי חרפנו

אנחנו הדלים באלפנו והזעירים משפחתנו חסן ויחיא
ועוז בני אברהם [סעיד?]

סוד יציאת הנשמה מהאדם אם תרצה לידע (2)
באזה שעה תצא ממנו בשעה שיתמקק האדם הנח
ידיך עליו אם עדין היא כאש בוערת בגופו תצא
בשעה שיתמקק פעם שנית לפי שאינה יוצאה אלא
בישעה שיתמקק כך הראו לי בחלום ליל שישי כ'
לחורש נוגיו שנת תרס"א ליצירה (= 1901) יחיא
יצ"ו אברהים נע"ג.

הארא (3) *Leah, the wife of Ibrahim Sa'id.*
אלכתאב חק כבוד האשה הכבודה הנעלה והנכבדת
כבוד האשה לאה (?) אשת אברהים סעיד תהא
נשמתה צרורה בצר' החיים.

Paper, $11\frac{1}{2}'' \times 7\frac{3}{4}''$.

Bibliography: H. B., XIX, pp. 131-136;
XX, pp. 7-12, 39-42, 61-65. Steinschneider,
Die arabische Literatur der Juden, pp. 194
and 248, v. also Cat. Bodl., No. 2484.

269

תפסיד עשר כלמאת

R. Se'adyah Gaon's Arabic Translation
and Explanation of the Ten Commandments.
The MS. is written on 23 pp. of 17 ll. to a p.,
by a modern Baghdad cursive hand.

Owner: *Saleh Khadoori Ezekiel.*

Paper, $41\frac{3}{8}'' \times 3\frac{3}{4}''$.

Bibliography: Steinsch., Arab. Lit., p. 285,
No. 87. Attention may be drawn to a rare
lithographed ed. of the תפסיד. The ed. is
headed on the title-page שרר הרברות לשון ערבי
שרר עשרת הדברות לשון ערבי. The שרר
is written in a Baghdad-Indian cursive
hand on 13 pp. by Ezra Isaac Solomon
in Calcutta on the 24th May, 1871. The
same booklet contains the זוואת המן בן
השכבה על, שבעה הקפות להמן הרשע, המרתא
שרר פסוק ומרדכי יצא מלפני, נפש המן הרשע
שרר צורת כסא שלמה המלך ע"ה, and המלך

529

שרר אלתורה ותפסירה

The Arabic Translation with a Commen-
tary on the first chapter of Deuteronomy in
Arabic, probably by R. Se'adyah Gaon.

The fragment begins with the concluding
part of the introduction to Deuteronomy.
It reads:

ואלאכר הו אן אלמסתצלחין באלמצוות אלסמעיה
מא כאנו יצלו אלי עלעלם בהא אלא מן גהתהם
ארא כאן דלך מקצוד עלי אראיהם פתעלם בדלך
אנהם ממן קד עלם מן חאלהם אנהם יודו רסאלתה
ולא יכתמוהא ולם יכרבו פיהא וקר ק' תע' נביא
אקים להם סק' אחי'. ואלכתמאן ללרסאלה ואל כרב
פיהא ואן אגתמעא פי אלנפי ען אלאנביא ע' אלס'
פאנהם יפתרקאן פי אלכתמאן אנמא לא יגרדו עליהם
פי מא חגה פיה והא מא כאן ללמכלפין מצלחה
פיה מן טריק אלדין פאמא פי מא עדיא דלך פאנה
סגזו עליהם ואמא אלכרב פאנה לם יקע מנהם צגיר
ולא כביד פי אלרסאלה אלי אלעבאד ולא פי גירהא
פי חאל בעתתה ולא קבלהא לאן מן לם יומן כרבה
לכי יגז תצדיקה ולאן מן כאן מערוף באלכרב כאן
מנפורא מנה ואלל' לא יבעת מן יערפהם מצאלחהם
מן הם נאפרון מנה פיך' אלי סא מכאלפתה אקרב
ומן אלקבול מנה אבעד ואמא אלתוריה פי
א... פא אלגרין אלמקצוד בה ואנמא נפינא
אלתורייה ואלגאז ואלרמו ענהם פי מא נפינאה
ענהם בחית לא יצלו עלי מראדהם בגמיע דלך לאן
אלכביאן ואגב עליהם פי גמיע מא יודונה אליהם
ען אלל' תע' ולאן פקד אלדלאלה עלי אלמרעד
באללגז ואלרמו ארא כאנא ואקעין פי אלכלאם יך'
מעה פקרא ללעלם באלמרעד [ד] בה אלי תרי אן
אלל' קד קאל ען אלשארית אלמכצוזה שארית יש'
לא יעש' עולה ולא ידב' בזב וג'. פאן אלתוריה פי
אלכלאם ואללגז ואלרמו אנמא נפינאה ענהם ארא
לם ידכלו ידלו עלי מראדהם בה פי אמור מכצוזה
והם פימא הם רסל ללה תע' פיה אלי עבאדה ופימא
אריד בה מן אלמכלפין אלעלם ואלעמל בה פאמא
ארא דלו עלי מראדהם פאנה יך' גאיזה לאנה יך'
פי חכם אלטאהר ומא עדיא דלך מן צרוב כלאמהם
פימא לים טריקה אלדין פאנה יגז וקועה מנהם עלי
וגה מכצוץ והו מע אלחאגה אליה ואן לם ידלו עלי
מראדהם בה והדה חאלתהם כאנת פי מעארצהם
ומגאזאת אקואלהם פי אלכלאם אלכארג ען אלנבוה

והרא כקו' אברהם ען שרה אחותי היא ומא גרי מגראה פי כונה מגאו להם בחקיקה. פאן קאל ק' אדא גזותם עלי אלאנביא אסתעמאל אללגו ואלרמו ואלמגאו פי כלאמהם ואן לס ידלו עלי מראהבה ומראדהם פיה אדא כאן דלך פי גיר אלרסאלה פמא אנכרתם אן לא יעלם בכלאמהם אלתי יתכלמו פיה עלי הדא אלוגה שיא. ואן יד' וגודה כעדמה ומא אנכרתם אן יד' דלך מנפרא ללמבעותין אליהם מנהם לאנהם קד יגזו עליהם אן יתכלמו במהל דלך פימא רסלו בה ולא ידלו עלי מא ירדון בה קיל לה אמא כלאמהם פי גיר אלרסאלה פאנהם אן תגאו או לגזו או רמוזו פיה פאנהם לן יפעלו דלך אלא לחאגתהם אליה וליס עליהם אן ידלו אלדי יכלמה בה עלי מא ירדון בה אלי תרי ללחקה או לצרב מן אלדדביר אלדי יחרן בה אלצואב ואמא כלאמהם פימא רסלו פאן אלדלאה אלתי קד קרמנא דכרהא קד מנעת מן תגויו אלגזו ואללגזו ואלרמו עליהם בחית לא ידלו עלי מא קצדוה בכלאמהם. ואדא כאן הדא הכדי כאן דלך מאמון מן גהתהם ולם יד' מנפרא להם פאן קאל אדא כאנו תגזו ולגזו ורמוזו פימא הם רסל פיה ודלו עלי מא אראדו בה ליתביין ללמכאמבין מראדהם פלם לס יתכלמו בגיר מגאו ולא לגזו ולא רמוזו פיסתגנו ען אלדלאה ויד' כלאמהם אבין ואוצח. קיל להם אנהם יתגאו ויתכלמו באלמגאו פי מא תגזו אהל אללגה פיה לאנה אחסן פי מוצעה מן אלחקיקה ולדלך תכלם בה אהל אללגה פכלמהם אלאנביא במא כאנו יתגאו בה ופי דלך קאל קדסאונא דברה תורה לשון בני אדם. ואמא אללגו ואלרמו פאנמא תכלמו בה וקרנו בה אלדליל עלי אלמראד ללויאדה פי אלתכלוף ליסתחק עליה אלתואב ואלתעמים קדר אלעלמא אלדי יסתכרגו אלדלה ברכאיהם ולטף אדהאנהם וכקו' אלחכים מים עמקים עז' ואיש תכו' יד'. פקד באן בהדה אלגמלה מא יגזו עלי אלאנביא ע' אלס' פי מא ידונה ען אלל' אלי עבאדה ומא לא יגזו עליהם פיה והדה כאנת חאל גמיעהם וחאל סאידי סיד אלנביאים משה ע' אלס' פי גמיע מא כאמב אלמהם בה ופי מא קאלה ההנא פי אול הדא אלספר והו אלה הדברים ונחן מבתרון עבארתה ותאלוה בשרח מעאניה וביאן אלמראד בה ויאצא אגראצה בתופיק אלל'.

The fragment furnishes the Arabic translation (נין) which is followed by a long commentary (תפ[סיד]). The translation and commentary extend from Deut., chap. 1, 1-19. The commentator quotes משנה

The method and the style suggest the work of R. Se'adyah Gaon.

The MS. is written in a square Egyptian hand of the 11th cent., and contains 52 pp. of 18 ll. to a p.

Genizah. Paper, $6\frac{7}{18}'' \times 5''$.

530

שרח אלתורה

A Fragment of an Arabic Commentary on Leviticus, probably by R. Tanḥum Yerushalmi.

The commentator quotes the following authorities: (1) R. Se'adyah Gaon, p. 2 ר' סע' 11; p. 11 ר' סע' ונקל אלי קונה לב אוהב נפשו; תחיר כחיר מן אלנאם אלי לא ינקה כל הנוגע בה; ר' סע' קאל לא תעזוני בשי מן הרה וכו' p. 12; (2) R. Abraham ibn Ezra, p. 2 בן עז' דמו v. Lev. 17. 14; בנפשו דבק הוא עם הנפש כי ידוע איש איש וכו' בן עז' תקדירה כל איש ואיש p. 6; וכדלך קאל לא תקרבו קו' איש דפתתין לרבות את הגויים שיהו מוזהרין על העריות v. Lev. 18. 6; בן עז' וטעם אני יי שהשם אוהב הנבדל לעבדו p. 7; בן עזרא ונקראו בן בעבור p. 13; ולשמעו וכו' שיצטער גוף הרואה אותם והקרוב בעיני שרואים המשוגעים בדמות שעירים ומלת עוד תורה שכך בן עז' וטעם p. 15; היו ישראל עושים במצריים וכו' להזכיר זאת הפרשה אחרי העריות שלא יחשבו כי בן (3); בעבור שמירת העריות לכדה יעמדו בארץ וקו' תבל הוא p. 12, בן גנאח (4); p. 13; בלעם ר' משה (5); שרח דלך בן גנאח פי פעל בלל p. 7. רבינו ש"צ (6); pp. 2, 15, 19, and 20;

There are, besides, numerous quotations from the Babylonian Talmud and the Tannaitic Midrashim.

The MS. is written in an Or. cursive hand of the 13th cent., and contains 20 pp. of 30 ll. to a p.

Genizah. Paper, $7\frac{3}{18}'' \times 5''$.

159

אלשרח אלסוסאני לכמסת גזא אלתורה
ואלהפטרויות וחמש מגלות ומגלת
אנמיוכום

The Arabic translation of the Torah, Haftaroht, the Five Scrolls, and the Scroll of Antiochus, by Issachar b. Mordecai b. Susan el-Maghrebi.

Pp. 1-8, Hebrew introduction, which reads as follows: אמר הצעיר יששכר בן לאדוני אבי . . . החכם המעולה כמה"ר מרדכי דיריע בן סוסאן זצ"ל המערבי הבא זה כמה שנים בימי הנעורים ממדינת פֶאס העיר הגדולה לאלהים. לעיר הקדושה החשובה המהוללה צֶפֶת שבגליל העליון תוכ"ב להתהלך לפני יי בארצות החיים. הגאון הגדול רבינו סעדיה מפתום מצרים . . . זצ"ל עשה פירוש לכל הארבעה ועשרים ספרי המקרא בלשון ערבי הנקרא אלשרח ודרך בו בכמה מקומות הצורך בדרכי המתרגמן והמבארים להוסיף ולחסר מלות מאשר בלשון המקרא נכתבות גם לפעמים מהפך בקצתם להקדים אחרון לראשון ומאחר ראשון לאחרון כמו שכן באמת צריך המעתיק החכם והבקי להעתיק ולתרגם מלשון ללשון אחרת על דרך הביאור כפי מנהג צחות הדיבור בלשון ההיא למען יבאר הטיב בקוצר וצחות הערבי אם לשומעים אם לקורים המשיך דברי הפסוקים כפי מנהג צחותם על הסדר והסגנון הראוי בו להם. לכן גם לפעמים נמצא בו שאינו חושש מפירוש המלה בכתבה שמניח מפירושה ומזכיר הכונה בה ומוזה מלא על כל גרותיו. ולפעמים אע"פ שנראית הפך לשון הכתוב ממש כגון אותה שפירש בואתה ועבדיך ידעתי ואנת וקוייארך אעלמו הרי שביאר בידעתי תדעו אתם דעתו בביאור אותו הכתוב לא כתרגמו שתרגם טרם תראון עד כעאן לא אתכנעתון וכמו כן ביארו רש"י ז"ל . . . וידעתי כי אינכם יראים אלא שמשתייה הרוחה תעמדו בקלקולכם אבל דעת הגאון ז"ל בביאורו זה הוא שבין משה להודיעם שאין קודם שחזרו בתשובה זאת שאמר פרעה יי הצדיק ואני ועמי הרשעים הוא שהפשתה והשעורה נוכתה ולכן הוא שביאר במלת ידעתי הכונה בה תדעו לפי שמבואר הוא לפי ביאור זה שהכונה במה שהיה משה אומר להם כן . . . שידעו גם הם מה שהוא ודאי ידע שהוא כי טרם עתה שעדיין לא יראו את יי

אלהים הוא שכבר הפשתה והשעורה נוכו ומעמו כדי שלא יאמרו אח"כ שאחר ששבו בתשובה והתורה פרעה ואמר יי הצדיק וגו' העתירו אל יי ורב מהיות קולות וגו' הוא שנוכו וא"כ הרי מוכרח היה להיות כן בטבע המכה או הזמן שהרי לא הועילה יראתם את יי ותשובתם לבטלה . . . ולפעמים יקרה שאומר פירוש לפי מתיקותו וישונו בענין אע"פ שאינו לא פירוש המלה ממש ולא הכונה ממנו אלא ביאורו של הענין ועושה זה כמו פירוש חשוב ושאותו יעצמו המוני עם הקורים או השומעים יותר מפירוש עצמות המלה כגון אותה שבראש ובתחלה כתב בוהארץ היתה תהו ובהו ואלארץ כנאת גאמרה מסתבחרה פירש תהו תהומיית ר"ל שהיתה עמוקה בתהום ופירש בהו ימיית ר"ל שהים היה מכסה עליה ואין דברים אלו פי' המלות ממש שאין תהו מתהום כמו שכתב הראב"ע ז"ל שאות המ"ם בתהום היא שורשית כמו שהיא במלת הדום וכן אין מלת בהו מים והפירוש האמתי להם כמו שפירשום המפרשים ז"ל כתרגומם צדיא וריקניה לשון ריקות ושממון וכדכתי' במקום אחר ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ליל ישימון ויתעם בתהו לא דרך וקו תהו ואבני בהו או כמו שפי' בהם רש"י ז"ל ד"א לשון תוהה ובוהה אמנם הגאון ז"ל פירש בהם כן ביאור ענין למתוק והוא שמדכתי' אח"כ ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היכשה מתבאר שכשנבראת כבר הדברים אמורים אלא שהיתה בע מכסה עליה וכך סברתו ז"ל בוהארץ היתה היתה בלאחר שנבראת והיתה משמע. וסברות חלוקות תמצא בכך למפרשים ז"ל לאחר בריאה כדעת הגאון ז"ל . . . או קודם בריאה נמי משמע ור"ל מה שהיא עתה הארץ אחר שנבראת כאומרו עליה קודם לזה ברא היה קודם שנבראת תהו ובהו ר"ל אין דבר כלל שפירשו לפי זה בלשון ערבי הוה וכוה כמו יעלו בתהו ויאברו וכי תהו המה חולתם שפי' אין כלום אלא הבל ורוח ובלשון חז"ל תהו אין בו ממש בהו יש בו ממש. ואע"פ שנקרא פירושו שרח בלשון ערבי שר"ל פירוש המלות ממש לבד האמת שהוא ביאור מספיק ברוב בקוצר מלין שמרגיש אני בו שמתרץ הוא כמה קשויות . . . בפשטי כמה פסוקים וגם מגלה וממתיק מעמים בכמה מהם ביתר וחסר שעושה בדבריו ובהפוך שהוא מהפך בהם כידוע למבינים בו ומדקדקי' בדבריו היקרים ולשונותיו המפוארים. ולכן כבדה קריאתו על הקטנים בני לשון העראב בשיקראו בו על עברן הפסוקים וגם

אפי' על המלמדים היה לטורח שלהבין ולשמור [ד]בריו על לשון המקרא צריך איש יודע מבין וזכרון. וזה היה סבה שהונח לגמרי מכל בני לשון העראב ולא החזיקו בו כראוי וכמעט לגמרי נשתקע ונשתכח עד שאפי' רוב הבעלי תורה שבניהם אינם יודעים פרשה אחת על המקרא בלשון ערבי כראוי אפי' בתורה ואין צריך לומר בנביאים וכתובים ומהם כמה שאע"פ שבמרדכי חז"ל ובשאר ספרים מבינים ביאורי כמה מלות בפסוקים שקורים אינם יודעים ולא מבינים כלל בהם. ובמרדכי רבה' ויתן אל משה ככלותו ככלתו כתי' א"ר לוי ארשב"ל מה כלה זו מקושטת בכ"ד מיני תכשיטין כך צריך תלמיד חכם להיות מקושט וזריו בכ"ד ספרי המקרא ע"כ ובודאי לא על עברן המקרא לבד אמרו כן אלא על המקרא בביאורה לפחות ביאור מלותיה שהוא פירושה. מצורף לזאת סבה אחרת וגדולה היא שהגאון ז"ל כתבו בלשון שנראה לו יותר חשוב נכבד ונבחר מכל לשונות הערבי והוא ערבי האלנחוי שהוא לשון חכמי ישמעאל שבו כותבים ספריהם ולשון קשה הוא למי שאינו מורגל בו אפי' מבני הלשון יהיה. בחיי נשבעתי איך מפי חכם גדול חקן מבני הלשון שמעתי שנתגלגלו הדברים וא"ל דבור זה אין לנו הנאה מהשרח של רבינו סעדיה ז"ל שאין אנו מבינים מה הוא אומר והוא ראש ודיין לכל בני עירו קהל גדול יצ"ו א"ל מפיו ארבעים שנה שהוא דיין לכל בני עירו וא"כ מה יהיו אחרים. ויש בו כמה מלות שצריכין עדיין ביאור לקטנים . . . בגון מה שפירש בתרשא הארץ דשא תכלא הארץ כלא ועלטה אלגלמה ותרדמה סבאתה וסניורים אלשנכרה וכתנת תונייה ומעיל מטטר ותועפות ראם ארק אלרים וכאלה רבות אין מספר ומי שימצא עתה שיודע לקרות אותו האלשרח על העברן הוא קורא המלות ההם כמו שקבלם מרבו ואינו מבין מה הוא אומר בהם ואפי' רבו עצמו אינו יודע מה הם שכשהתחלתי לקרות בו אני הצעיר והייתי מתקשה בהם הייתי שואל למלמדים אותנו על כמה מהם ולא היו משיבים אותי דבר בינה רק שאומרים ששרח רבינו סעדיה ז"ל צריך ביאור ושכך הקרו לנו הרביים שלנו בקמנותינו ולפי זה מה תועלת להם בכך. כאותה שבפרק ראשון ממסכת עבודה זרה שנינו במשנה² נקלם ואיתא עלה בגמרא³ מאי נקלם כי אתא רב דימי אמ[ר] א"ר חייא בר

יוסף קוריימי א"ל אביי לרב דימי תנן נקלם ולא ידעינן מאי הוא ואת אמרת לן קוריימי ואיהו נמי לא ידעינן מאי הוא מאי אהנית לן עד שהשיב לו שם מה שאין נכון להשיב כאן אהנאי לכו דכי אזליתו להתם פי' מבבל לארץ ישראל שאליתו על נקלם ולא ידעי ליה שאליתו להו על קוריימי וידעי ליה ומחוו לכו ופי' רש"י ז"ל קוריימי מין פירות. ולכך הוא שהונח כמעט לגמרי מהכל שאין עתה רגיל בו כראוי אפי' בשל החומש שהוא יותר נקל מכולם ואלו בשל שאר הכ"ד ספרים ולא אחד כלל ולכך רוב ספרי הגאון ז"ל בהם נאבדו ספו תמו ואין דורש ואין מבקש ולא חולה דעת חושש. והגאון ז"ל היתה כונתו בסגנונו להועיל בהם לכל לקורים בהם על המקרא בפירוש מלותיה. ואגב אורחיה בקצת ביאור למבינים בקצת פסוקים וטעמן ולהמוני עם השומעים על פי משך הדברים בצחותם ונעימותן כפי צחותם וסדרן בלשון הערבי לא בהפוכים כפי מה שיהיו אם ילועזו מלה במלה על סדר וסגנון מה שבאו במקרא כי ודאי לרוצה לשמוע לבר שרח ספורי פסוקי התורה אגרותיה ומאמריה אותו האלשרח הוא טוב הרבה לכך מוטעם ונעים כפי משך הדברים וסדרם בלשון הערבי ולכל בצחות אותו לשון לשון האלנחוי . . . ממקומות שעברתי אמרו לי מימהם . . . עלי איך שרח תורתינו בערבי האלנחוי בכתיבתם יש לו חצי . . . יש לו כולו ומי א"ל על קצת סדרים ממנו איפשר את שיצאו מדתנו ודתם כתבו להם של הגאון ז"ל בכתיבתם ונשאר ביניהם מאותו זמן. וכל זה עשה הגאון ז"ל לפי זמנו שהיו בני לשון הערבי אז רבי התורה והמדע בכל ספר וחכמה ורבינים גדולים וישיבות גדולות מעונות נמרים ואריות ממה שעוד היום תמצא כמה ספרי שאלות ותשובות ישנים לרבינים גדולים קרמונים במשפטי התורה ודיניה בלשון ערבי במשא ומתן ופלפול עצום בסוגיות מים התלמוד לראיות ולצדד בדיעות להרום ולבנות בלשונות רבים השואלים כבלשונות הרב המשיב וצ"ל כולם חכמי עולם. וכן להר"ם במז"ל ראיות ספר גדול הבנין ורב המנין בכמה שאלות ותשובות בלשון ערבי מכמה חכמים ודייני קהלות מדינות בשמם נכתבו על שאלותיהם שאלה לחכם פלו' דין מקום פלו' וכדומה לי שכן ראיתי בכרך גדול משאלות ישן גם קצת שאלות ביניהם להרב הגדול רבו של הר"ם במז"ל ה"ר יוסף הלוי זצ"ל ששאלוהו בלשון ערבי וכן תשובתו להם בלשון ערבי. ומשבחו של לשון הערבי שמעתי בשם ה"ר יהודה אלהריזי זצ"ל הנודע בשערים

¹ Cant. R. IV, 22, Exod. R. 41. ² p. 13 b.

³ p. 14 b.

שמו מימי קדם קדמתה ברוב צחות לשונו בשיריו וגודל חכמתו שכתב עליו אלמלא קדושת לשון העברי ראוי היה שתנתן התורה בלשון הערבי לשבחו ועלויו מכל לשון. ולכך הוא שהיו אז חושקים ומתענגים באותו ערבי האלנחו לחשיבותו יותר ותפארתו מכל לשונות הערבי שהיו יודעים בו בעומקו ובטיב דקדוקו על בוריו מה שאין כן אני יודעים עתה בזמנינו אפי' גדולי חכמינו והיו כותבים בו ספרים בכל חכמה כמו שאמרנו וכמה ספרים כתב בו הר"ם במזל בחכמות שעוד היום נמצאות מהם אפילו ביד חכמי האומות בשמו אלפקי מוסא בן עביר אללה אלקורטני ובחכמת תורתניו הקדושה בידינו אפי' בתלמוד כגון פירוש המשניות הנקרא אלסראן וספר שרשי דיני כל התרי"ג מצות מגלה מקומות הדינים שכתב בחבורו הגדול הנקרא משנה תורה המפורסם על מקומות מושבותם למשפחותם לבית אבותם בחצריהם ובטירותם שהעתיקו בלשון הקדש החכם השלם הר"ר שמואל אבן תבון זצ"ל. ובפירושו למשניות בהקדמת סדר נשים בהעתקת החכם השלם הר"ר יעקב בן משה רית אבן עכסאי ז"ל מלשון ערבי ללשון עברי כתב שהר"ם במזל פירש שלשה סדרי הגמרא כדון כל מפרש וביאר המשא והמתן והסוגיות הכל בלשון ערבי מפני הרחבת הלשון בו וביארו כי רחב הוא מאד ואע"פ שלא נתפשטו בארצותינו ארצות אדום ראינו מהם משנים ושלשה מסכתות עכ"ל. וידוע הוא כי המפרשים ומחברי ספרים מכל לשון שהוא שלא להם לברם הוא שעושים אותם אלא לזכות את הרבים שיתעסקו בהם ואחר רגילות לשון בני מחסם הוא שהיו נמשכים וכותבים בו אותם. ואל תתמה מזה שהרי אתה רואה שאפי' תלמודינו הקדוש רבינו רב אשי זצ"ל בלשון בבלי הוא שעשאוהו הניחו מלשון הקדש לשון שבו נתנה התורה וכתב בו רבינו הקדוש זצ"ל כל ספרי המשנה וכמה מתלמידיו בריתותיהם ותוספתותיהם לפי שבו הוא שהיו רגילין כל אותו מחסם לדבר אפי' הנשים וכמו שתמצא זה כתוב טעם ללמה נתקן הא לחמא עניה בהגדה בלשון בבלי כדי שיבינו בו הנשים והקטנים שהוא לשונם ואינם יודעים בלשון הקדש. ובגמרא מגלה בפ' בני העיר אחד קורא ושנים מתרגמן ופי' רש"י ז"ל שהתרגום אינו אלא להשמיע לנשים ועמי הארץ שאינם מכירין בלשון הקדש והתרגום הוא לעז הבבליים ע"כ ומתלמידיו אני הצעיר הבאים מסביבות שם אמרו לי שעוד היום שם כמה כפרים גוים מדברים בו שהוא לשונם ואין להם לשון

אחרת אלא הוא. ושני יהודים שבאו משם ראיתי אני שהיו עמי הארץ גמורים שלא היו יודעים מהתורה דבר אפי' ברכת המזון והיו מדברים בו ברגילות ומהירות גדולה זה עם זה כמונו בלשונו וכשרצה האחד לומר לחבירו להדליק אש אמ' לו בלשון זה אייתי ציבי דיקי אדליק נורא וכששמעתי מהם כן תמהתי ואמרתי להם מנין לכם זה הלשון ואתם עמי הארץ שאפי' בגמ' קמא¹ שבא שם הוצרך רש"י ז"ל לפרשו לחכמים הלומדים גמרא ציבי עצים דקים והשיבו לי זהו לשון ארצנו גוים נוצרים ויהודים אנשים ונשים וטף. וכתב עוד החכם הר"ר יעקב הנז' זצ"ל בהקדמתו הנז' לשונו זה והנך רואה שהרב רבינו יצחק אלפאסי גאון זצ"ל שפירש הלכות ידועות במס' כתובות ובשבועות בלשון ערבי אחר שביארם בלשון הקדש כדי שיהיו יותר מבוארות ופשוטות למעיין בהם מפני הרחבת הלשון עכ"ל. ועדיין נמצאים בזמנינו אצל קצת יחידים ההלכות ההם. וכפאית אלעבאדה להחכם השלם כה"ר אברהם הנגיד ז"ל בן הר"ם במזל² פרקים בדינים במצות הנהיגות בזמן הגלות. והמרשד³ ששמענו שמעו בשרשים על המקרא ועוד כמה ספרים בחכמות להם. וביאור המלות הקשות שבתלמוד לרבי שריא גאון זצ"ל ומכתצר התלמוד⁴ קטן לרבינו שמואל הלוי הנגיד זצ"ל וביאור כל מלה קשה שבכל הכ"ד ספרים ספרי המקרא לגאון מרואן אבן ננאח זצ"ל כמו שנראה ממה שנמצא עתה מהם בידי מהנביאים. ואמ' לי משכיל ונבון שראה לו עוד ספר נקרא סראן בשלשה חלקים הראשון כמו השרשים לכל המלות הקשות שבכל הכ"ד ספרי המקרא והשני לשל כל המשניות והשלישי לשל כל התלמוד הכל בקובץ אחד בלשון ערבי ביאורים רחבים נאים ונתמדים עינים מאירים. וכמה ספרים לכמה רבנים אחרים בכל חכמת בינה כמו שתמצא מזה הרבה ספרים ישנים נשנים ועדיין נמצא ביד יחידים לגאון רבינו סעדיה זצ"ל הנז' פי' המלות הקשות שבכל הששה סדרי המשניות בלשון [ערבי] ושמה גם בשל כל התלמוד עשה כן אלא שבאורך הזמן ספו תמו מאין דורש כמ"ש.

¹ v. B.K. 93 a, B.M. 29 b, and Ta'anith 23 b, where our Rashi differs from the author's.

² i. e. מרשד אלכאפי by Tanḥum Yerushalmi.

³ This title of Samuel Hannaghid's introduction was not known before, v. Steinsch. Arab. Lit., p. 130.

⁴ v. Wertheimer, על מס' פירוש רב סעדיה נאון על מס', ברכות, Jerusalem, 1908, p. 4.

ופירש כל הכ"ד ספרי מקרא בשני פנים בלשון ערבי האחד הוא האלשרה שדברנו בזכרוננו והשני כתאב אלביאן שהוא הביאור שמכאן ביותר רחב פשטי הפסוקים והלוכך ודקדוקם ויישובם כדרך כל שאר מפרשי המקרא ז"ל שפירשו בה [בל] שון הקדש כל אחד כפי כחו כאשר מהם מלאה הארץ דעה את יי. וכולם נשתקעו ונאבדו שלא נמצא עתה מהם בינותינו כי אם האלשרה המפורסם לחמשה חומשי תורה ואצל אחד מכמה עיירות להפטריות ובידי נמצא מהם לתהלים למשלי ואיוב וכתאב אלביאן לישעיה ולחצי ירמיה וכל הערבי שלהם הוא באלנחוי ובסגנון כל שאר הדרכים שבשל התורה הזכרנו ויותר קצור ואריכות והפוך מלות הרבה ולשונות קשות מאד מאד להבין ושל התהלים בכל קשה מכולם כמו שתראה אם יבואו לידך. ועתה בעונותינו נתמעטו הלבבות והמדע מבני לשון העראב והונחו כל הספרים ההם מהכל ובמה שכיון הגאון ז"ל להועיל לרבים כמ"ש בו נתלו המתרשלים לבטל שאומרים עמוק פתלתול וקשה הוא לנו ודי לנו במקרא עברן ותהא הדרת ספרי הגאון ז"ל ותפארתם וכן כל שאר הספרים שבלשון העראב נכתבו כדברי הספר החתום אשר יתנו אותו אל יודיע ספר לאמר קרא נא זה ואמר לא אוכל לקרות כי חתום הוא ואלו המשבילים מבני הלשון שלא הורגלו בלשונותיו ונתן הספר על יד איש אשר אינינו יודיע ספר לאמר קרא נא זה ואמר לא ידעתי ספר ואלו שלא למדו בקטנותם כי אם עברן המקרא ויצאו להם איש לעבודתו נכריה ועבודתו נמצא בטל מכולם. ואלו היו מלמדי הקטנים מלמדים אותם מקטנותם שרחה מלות המקרא לכך באין שיהיה נקל להם להבין ולשמור בלשון שבו רוב העולם רגילים ולבד על סדר המלות כמו שבעברן הפסוק נכתבו ונסדרו היה זה לכל טוב ויפה מאד מאד נקל למלמדים ומבואר ללומדים ובזמן מועט ידעו מעצמם פירוש כל מלות אי זו פרשה שיקראו במקרא בתורה בנביאים ובכתובים כל הכ"ד ספרים וזה תמיד יזכרוהו וישמרוהו ויתקיים בידם לקנין עולם שגם כי יוקינו לא יסור מהם דגרסא דינקותא לא משתכחא באופן שאפי' שאח"כ יצאו למלאכות ויתבטלו מהקריאה ישאר חלק זה מהפירוש בידם ויוכלו לקנות בו חלק מה גם בשאר ספרי רז"ל ולא יהיו משאר הספרים רקים כאשר עתה כמה הם. והזוכים שיתמידו בלמוד עד שיהיו מכינים הם אח"כ מודעתם יוסיפו עליו מבינתם ביאורים וקושיות ותרוצים איש איש לפי שכלו והשגת דעתו.

והנה אחינו רבותינו הספרדים יצ"ו שנהגו מלמדי חינוקותיהם ללמד להם המקרא בפי' מלותיה כמו שהם סדורים במקרא לבר בלשונם הנקרא לאדינו זה וזה נתקיים בידם ומעט רקים ימצאו ביניהם אם לא האנוסים אשר חדשים מקרוב באו לרת יהודית וגם מהם ומבניהם ויצאים כמה וכמה חכמים משבילים ונבונים לקלות פי' המקרא בלשונם שקנוהו על מלות המקרא באין העמסה והפוך מלות מאשר לשון העברי נכ... מלה על מלה מקטנותם ברוכים יהיו אמן. לכך צעיר אנכי ונבזה עם גודל עניותי ורוב טפולי להמציא טרף ביתי הילדים אשר חנו אלהים את עבדו בן אמתו וטפול הקהל יצ"ו וקביעות הלמוד עם החכירים יצ"ו בכל יום עת בקר וערב ושאר עסקים של תורה בשאר היום באופן שאין לי שעה פנויה ביום עכ"ז קנא קנאתי לבני עמי בני לשון העראב בראותי בהם בכל מקום כמה וכמה עמי הארצות ובורים רקים תחת היות אבותיהם הקדומים מעולם בכל חכמה חזקים ומהם כמה תורה וחכמה לעולם יצאה לכל צד ופאה וכי עתה נתמעט מהם אפי' שרחה המקרא בלשונם שעל ידו נאמר אולי יש תקוה לכך ויעצוני כליותי להכביד בעבודתי ולקבוע בכל אמצע היום עת וזמן למצוה הוואת עד בע"ה לכתוב שרחה המקרא לזכות בו את הרבים והוא שאכתוב שרחה המלות לכך בערבי צח הנה[וג] בינותינו היום ועל הסדר והשיעור שנכתבו בעברן לא פחות ולא יותר ולא הפוך ולא העמסה בהם אלא אם כן לפעמים יקרה באחת מני אלף שאצטרי' להוסיף על שרחה המלה עצמה אי זו מלת ביאור אחרת לבאר בה אותה מלת האלשרה מסתמיותה מה שלא יתבלבל בה דעת הקורא אפילו קטן על שאר שרחה מלות אוחו פסוק מלקרותן כמנהגו כסדרן על העברן ומי שאינו זוכה בה על העברן לקטני[ם] אותה די לו בש[רח] כל מלות הפסוקים] .. למד שאינו... להוסיפה ששרח שום מלה בע"ה לא אחסר ולא אהפך ובלשונינו שאנו רגילין בו ברוב זמנינו זה ומתאלנחוי שכתב בו הגאון ז"ל האלשרה שלו לא אחוש אלא א"כ בקצת מלות שמשלשון הערבי לכל מבואריות בעבור היותם יותר בו צחות. אע"פ שהוא מבחר לשונות הערבי למכירין בו שאינו רגיל בזמנינו כמ"ש. ועוד אני אומר שאין נוי אותו לשון אלא לספרי הישמעאלים שעיקר לשונם לשון הערבי בחרו ממנו לספריהם האלנחוי לשבחן אע"פ שעמוק וקשה בקצת הוא וכדי שתשאר הבנת קושה לשונותיו הבאים בספריהם לבעלי החכמה מהם והשאר מה שיבין המבין יבין

ומעתה ואילך אין לשום מלמד תינוקות מלשון העראב שום חתנצלות לפני האל ית' למה לא למד לתינוקותיו שרח מה שלמדם מהמקרא והרגיל בו הקטנים להגדיל תורה משידוע הפרשה עברין. שכל שיבא לידו זה האלשרח שלי ויתרשל ולא יטרה ללמד בו תינוקותיו הראויים לכך ידע שחטאו גדול וודאי מכלל עושה מלאכת יי רמיה הוא שאין בו שום כובד על הקטנים הראויים לא מעומק לשון ולא מחסרונות ויחרונות ולא מהפוכי מלות ממה שכמו בסדר העברין כתובות אלא נקל להבין כל שאיפשר ולכל טוב וישר. ואם אי זו מלה עמוקה בלשון תקשה על הנערים הקטנים לא כן תהיה על הגדולים המבינים הדברים ואין צריך לומר על המלמדים והם יפרשוה להם. ולפי שידוע הוא שאין לשון הערבי שוה בכל המקומות שיש מלות ושמות במחוז ממחוז משתנות גם לפעמים בקצת מלות אפי' עצמות האלשרח שלהם עדיין יהיה . . . ק או קשה מהבין אפי' על הגדולים וצריכים לו ביאור עוד שידוע הוא שיש כמה מלות שאין פירושם שוה לדעת כל המפרשים ז"ל עוד שיש מלות שאע"פ שעצמות שרחה המלה מובן יהיה אין לו הבנת מעם לפי נפילת לשון על הלשון ערבי על אותו עברי אלא א"כ תתפרש אותה מלה על כונתה לכך ראיתי התיקן לכל זה שאכתוב אחר שרחה כל פרשה ופרשה ביאור קצר ונקרא בלשון ערבי ביאור ובו אכתוב כל שיקרה קושה טמה שכתבנו באותה פרשה. וכל שתמצא בו שתי אותיות אלו עי"ן אל"ף בנקודות עליהם כגון זה ע"א נוטריקונו הוא ערבי אכר ר"ל שבערבי אחר קורין לאותה מלה כך וכך כדי שכל אחד יבינה ויקראנה בערבי מקומו אם ירצה. וכל שתמצא בו שתי אותיות אלו ש"ן אל"ף בנקודות עליהם כגון זה ש"א נוטריקונו הוא שרחה אכר ר"ל שיש מפרשים אחרים שמפרשים באותה מלה כך וכך פירוש אחר חוץ ממה שפירשתי בה אני בסדרה בפסוקה למי שירצה לפרשה בו יעשה רצונו ואלו אני מה שפירשתי בה בפסוקה הוא היותר נראה לי. וכל שתמצא בו ארבע אותיות אלו בנקודות עליהם שאע"פ נוטריקונו הוא שרחה אלפ"א עלי חמהא ר"ל פי' המלה ככתבה הוא כך וכך וזה נעשה כשנוכרח שלא לפרשה בפסוקה אלא בכונתה לא טמש ככתיבתה. וכנחזור לבאר אי זו מלה שפירשנה ככתיבתה אלא שעדיין עמוק או קשה ביאורה כמ"ש נכתוב עליה ואלמענה כך וכך ר"ל שכונתה וענינה כך וכך. באופן שלא תעבור שום פרשה עד שיתבארו הטיב כל שרחה מלותיה. וכל

ומה שלא יבין ישאל ליותר חכם ומבין ויצטרכו בכך בספריהם שאינם מבינים למבינים אבל אנו בני לשון הקודש שתורתנו בלשון הקודש נתנה לנו למה לנו לפרשה בלשון שעדיין נצטרך לפירושו פירוש ולא בלשון מובן לכל די לנו מה שהוא לשון הקודש סתום מהכל ושעדיין כמה פנים לפנים וכמה אחורים לאחורים הנראים לכך אבחר בלשונו הרגיל בזמנינו שגור ומורגל בפי הכל שכונתי אינה רק לזכות את הרבים ולהקל סדר קריאתו על העברין אפי' על הקטנים המתחילים כדי שבפעם ושתים שישמעוהו ממלמדיהם יבינהו וילמדוהו ויוכלו מיד לחזור בו על עברין המקרא אפילו כמה שיהיו קול אחד פה אחד שפה אחת נגון אחד ומעם אחד כמו שקורין בו העברין מלה על מלה באין מהפך מהם אחת מהנה כבני אחינו הספרדים יצ"ו בלארניו שלהם ובכך יוכו בפירוש מלות כל שיקראו שיוחקו פירוש המלות בשכלם מקטנותם לשגם כי זיקינו וישאר בידם פירושם לקנן עולם ואח"כ מי שיזכה שתתעורר נפשו לעמוד על עיקר ביאור אי זה פסוק שיתקשה לו לישבו יש בידו לראות בספר הגאון ז"ל שמה גלה עליו באלשרח שלו אי זה גלוי או לעיין בפי' רש"י ז"ל וזולתו משאר מפרשי התורה זצ"ל כי הבנת הדברים על שלימותם היא למבינים הגדולים שכבר טרחו יגעו ומצאו לא למתחילים כל שכן לקטנים וכאז"ל לעולם ילמד אדם לתלמידו דרך קצרה. ובע"ה זה שלי יהיה סבה שאחר שיבינהו כשיגדלו הם יתאוו ויחשקו ללמוד בשל הגאון ז"ל ונמצא זה מסלול ודרך לו וזנכה בכך שנהיה מתלמידיו מאוה ומאהב לרבים את דבריו וכמו שאני עתה עושה כשאני רוצה להתענג בסגנון ולשון הגאון ז"ל כשאני עובר הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום אני עובר בו גם שרחה הערבי ומשתעשע בו ושמה בשפעמים מוסיף מלה אחת או שתיים או מהפך אי זה הפוך בכתוב הוא מגלה על דבר מה בו ולפעמים לקשור פסוק בפסוק שלמעלה ממנו או לישב אי זה הרגיש נרגש בו מלבד מה שעוד מתנעם ומתמתק הלשון בכך לפי צורך הצחות בסגנון סדור לשון הערבי כמ"ש. ואם עוד מתוך כך יניחו לגמרי את שלי זה ויחזרו לשל הגאון ז"ל מה מאד אשמח בכך אף כי אחרי מותי ויהי רצון שזה שלי אחריו כל אדם ימשוך ויגיעהו עד כך ויהיה סבה לעורר הלבבות לבקש ולמצוא כל ספרי הגאון ז"ל ויחזרו ויבינו המבינים בכלם אויר"י והש"י יוכנו לפרש כן בשרח ברור ומובן לכל כל ספרי הארבעה ועשרים תורה נביאים וכתובים לזכות את הרבים.

שחמצא בו ג' אותיות אלו פכ"ם בנקודות עליהם נוטריקונו פי כל מוצע ר"ל בכל מקום. ואני כותב כן על פירוש המלה ההיא להודיע כלל שכן פירושה פירוש אחר או ערבי אחר בכל מקום כדי שלא נצטרך לחזור לכתוב אותו בכל מקום. לכן כל מלה שיתקשה עליך ביאורה תראה עליה בסוף אותה פרשה באלביאן זה הנוכר ואם שם לא תמצאנה תזכור באי זה מקום אחר באותו ספר או בספר אחר ממה שקדם כבר נזכרה ושם ביארתי שהנחתי שלא להאריך בביאורה בכל מקום שכן הסכמתי שרי לבארה במקום אחד ראשון שבו נזכרה ולא להאריך בה בכל מקום לכך תמצא רובם בחומש התורה כל שנזכרו בו ונקל לזכרם משם. כל זה אעשה להקל הלמוד והביאור על כל מלמד. לכך כל מלמד שמניח מללמד בו לתינוקותיו המגיעים ללמוד אותו על עברן המקרא אינו כי אם עצלה והתרשלות וחטאו ישא האיש ההוא כי דבר יי בזה שמשכח התורה וממעט חשקה מישראל הוא. שכל שלומד או קורא דבר ומבינו ישמח ותחשק נפשו בלמודו ויתאוה להשלימו ויחזיק בו וכל שלומד מה שאינו מבינו סוף עליו למודו יכבד ויזיחנו לעד. ומזה עד עתה נמצאו בבני לשונינו בעונותינו כמה וכמה עמי הארצות גולמים בורים רקים ממה שלא הורגלו ולא היו להם מלמדים טרגילים אותם ואת בניהם מקטנותם בשרח המעט מקרא שהיו מקרים אותם כמלמדי בני הספרדים ישמרם צורם כמ"ש צדקתם עומדת לעד. והזרז ומשתדל לזכות בזה האלשרה שלי את הרבים יהי מבורך מפי האל יתברך מלבד מה שהוא מכלל ומצדיקי הרבים כככבים לעולם ועד הש"י יזכנו להיות מכללם אמן. וברוך יהיה מהאל ית' כל מעתיק זה הספר וכותב בתחילתו הקדמה זאת והאחרת שעוד אכתוב אחריה בלשון ערבי ששתייהם מאירות עינים הם לרצוה לקרות בזה האלשרה שלי. וראיתי לכתוב כאן לשון הראב"ע ז"ל שכתב על לשון הערבי אע"פ שפשוט וידוע הוא לכל משבילי בני לשון העראב לפי שנצטרך לו בכמה מקומות במקרא וז"ל בסוף פירושו לשר השיירים. העומד על זה החבור פי' חבור פירושו של המקרא אולי יתמה למה אומר בן בלשון ישמעאל בעבור קוצר דעתנו כי לא נדע מלשון הקדש כי אם הכתוב במקרא שהוצרכו הנביאים לדבר בו ומה שלא הוצרכו לדבר בו לא נדע שמו ובעבור היות לשון ישמעאל קרוב מאד ללשון הקדש כי בנינו ואותיות יהו"א והמשרתים ונפעל והתפעל והסמיכות דרך אחת לשתייהן וכן

בחשבון ויותר מחצי הלשון ימצא כמוהו בלשון הקדש על כן כל מלה שלא נמצא לה חבר במקרא ויש לה דומה בלשון ישמעאל נאמר אולי פירושה בן אע"פ שהדבר בספק עכ"ל. ובפירושו למגלת אסתר בפ' בני הרמכים כתב הם הסוסיות וכן בלשון ישמעאל שרוב מתכונתה כדרך לשון הקדש עכ"ל. וכבר כתבתי שידוע הוא שמלשונות הערבי ובפרט מהשמות שאינם שוים בכל המקומות שהכל לפי מנהג לשון המחזות ובארצותינו במערב קורין לסוסיא רמכה. גם ראיתי לכתוב כאן לשון הרד"ק ז"ל שכתב בהקדמת השרשים שגם לה נצטרך בכמה מקומות במקרא וזה לשונו משם ואשר לא נמצא לו חבר במקרא אביאוו מהמשנה או מהגמרא או מלשון יוני והגרי שכולם מלמדים על לשון העברי והוא הקדמון והשלם עכ"ל. וההגרי הוא לשון ישמעאל נתכנה על שם אמו הגר שהוא לשונה ובו היתה מדרבת עם אברהם ושרה עד שהורגלה בלשונם לשון העברי וכן רבקה עם יצחק בלשון ארמי עד שהורגלה בלשונו לשון אביו ואמו אברהם ושרה לשון הקדש המעולה והמפואר מכל הלשונות שהוא הקדמון ובו נתנה התורה. ושמעתי מגדול שלבך הוא שתמצא לשון התורה מעורבת משתי לשונות הללו יותר מכל הלשונות. ומעתה כל תפלה כל תחנון לפני האל ית' שוכן מעונה להאיר עינינו להדריכנו בדרך נכוחה ונכונה במאור תורתו עדות נאמנה ומשגיאות ינקנו צד ופנה שלא נטה מן הישרה אנה ואנה. ומחסריו אשאלה העזר והחיים להתחיל ולסיים בכתוב מאין יבא עזרי עזרי מעם יי עושה שמים וארץ אמן וכן יהי רצון.

We note in this long and interesting introduction that the author substituted the classical Arabic of Rab Se'adyah, called ערבי by the Arabic of his time and native country (Maghreb). The author points out at length on one side the method applied by R. Se'adyah in his work, and on the other side the reasons why R. Se'adyah's translations and commentaries were neglected and ignored, and sometimes severely criticized. In the note in ביאן he refers also to other dialects of the Arabic language. The note about the Aramaic-speaking Jews may be interesting for the history of the Aramaic generally, and for the history of the languages spoken by the Jews particularly. The preface contains

further a characteristic of R. Se'adyah's translation and commentary, an introduction in the Jewish-Arabic literature with many valuable bibliographical references. Attention may also be drawn to the general condition of education among the Arabic-speaking Jews in distinction from the Sefardim. Finally the author gives a list of his abbreviations and references from Ibn Ezra and R. David Qimḥi as to the relation of the Hebrew and Arabic languages.

Pp. 8-10, the introduction in Arabic which points out the differences between R. Se'adyah's way of translation and the author's as to the words את and לאמר. Whilst R. Se'adyah follows the rules of Arabic, our author adheres to the traditional exegesis as laid down by the Rabbis and the Targum. Finally he draws attention to the proper way of dealing with anthropomorphic passages in the Bible.

Pp. 11-70, בראשית, which ends: כמל ואלחמד ללה רב אלעאלמין אול גזו מן אלכמסת גזא אלתורה ואבתרא אל גזו אלתאני עלי ברכת אלה ועונהו.

Pp. 70-121, ואלח שמות, which ends: כמל שרח תאני גזו מן אלכמסת גזא אלתורה ואבתרא אלגזו אלתאלת עלי ברכת אלה ועונהו באסם אלה אלתחמאן אלתחמים.

Pp. 121-155, ויקרא, which ends: כמל ואלחמד ללה יתעאלי שרה אלגזו אלתאלת מן כמסת גזא אלתורה ואבתרא אל גזו אלתאבע עלי ברכת אלה ועונהו.

Pp. 155-198, במדבר, which ends: כמל ואלחמד ללה שרח אל גזו אלתאבע מן כמסת גזא אלתורה ואבתרא בשרח אלגזו אלכמסת עלי ברכת אלה ועונהו.

Pp. 198-236, אלה הדברים, which ends: כמל שרח אלכמסת גזא אלתורה באזן אלה יתעאלי ועונהו בס נקל אלאלפאט ערבי עלי עברי לפט עלי לפט ובעד אלמעתאז אליהם מן אלביאן. וכאן כמאלהו אליום דא יום אלארבעה עשרת אייאם פי שהר תמוז סנת כמסת אלאף ותלת מאיה וואחד ותלאתין סנה לאלכל יקה (= 1571) פי אלקרית אלמקדסה אל גלילה צפת שבגליל העליון תיב"ב

הר צבי קדש. וכאתב כטוה דא בידהו אנא שארחהו יששכר אבן אל אסתאד אלגליל החכם המעולה כה"ר מרדכי בן סוסאן ולה"ה אלה יתעאלי יכרנן לאלפעל קצדנא פיה והו אנ יזכו בו כתירין ופי בלאדאת בעידין גדולים וקטנים ונכון בדאלך מן נומלת אלרי קיל עליהם ומצדיקי הרבים כנכבים לעולם ועד אוי"ר בילא"ו:
המעתיק עונו ימח והקורא כשושנה יפרח והקונה תמיד ישמח:

Pp. 237-318, שרח אלהפטרויות, with a short preface about the anthropomorphic passages in the Prophets. The preface begins: אלשרח אלסוסאני לה"ר יששכר יצ"ו כנה"ר מרדכי זצ"ל מערבי איש ימיני מטלק מפרסר לאלצוביאני. בס תקוע לפאט אלנצוין ערבי עלי עבראני. לא מחמלאני ולא מקלבאני. ואבתראהו באסם אלה אלתחמאן אלתחמאני. וקבל אשרח אי מה אקדם לך תקדמה אחתפט בהא דימה. והי אעלם אנ עארת נצוין אלתורה ואלאנביא עא"ם תכני ללה יתעאלי עז ונל מן אלאלכלאם ואלאומור אלנסמיייה מתל קולת פם ויד ורגל ועין ורצה וניץ ונדם וסוא דא מהמא אנ הום מן אלמחאל פי חקיייתהו תעאלי לאנהו עז ונל למ ינסבא להו אי שי מן דא איצה פלא יחשבה ולא יתמתל אבדא מעא נמיע דא יכנו דאלך פי אומורהו לאנל בני אדם אלרי אלכלאם להום חתי יטיקו עקולהם יפהמו בו אלתרית לאנהום אל נסמין למ יטיקו יפהמו חרית אלמעאני וטעמהם אלא במה ינסבא לחום ובו אחאדיתהום וכלאמהום. ופי אלתקדמה אלרי באלערבי לאלתורה כתבנא מן דא חיארת ביאן פי אלכלאם איצה לא תמיל בעקלך ולא תול עז דא אבדא ובאסם אלה אלתחמאן אלתחמים אבתרא.

At the end of the Haftaroḥ we read as follows: כמל שרח אלהפטרויות באזן אלה יתעאלי: ועונהו בס שרח אלאלפאט ערבי עלי עברי לפט עלי לפט ובעין מן אלמעתאז אליהם מן אלביאן וכאן כמאלהום אליום דא יום אלגומעה עשרת אייאם מן שהר אלול כנת כמסת אלאף ותלת מאיה וואחד ותלאתין סנה לאלכליקה (= 1571) פי אלקרית אלמקדסה אלגלילה צפת שבגליל העליון תיב"ב הר צבי קדש. וכאתב כטוה דא בידהו שארחהו אנא יששכר אבן אלאלכלאם אלגליל החכם המעולה כה"ר מרדכי בן סוסאן ולה"ה. אלה יתעאלי יכרנן לאלפעל פיה קצדנא והו אנ יזכו בו כתירין ופי בלאדאת בעידין גדולים וקטנים ונכון

בראלך מן גומלת אלדי קיל עליהם ומצדיקי הרבים ככבבים לעולם ועד אוי"ר בילא"ו:
המעתיק עונו ימח והקונה תמיד ישמח והקורא כשושנה יפרח:

The order of the Haftaroth is the same as given in the Pentateuch called אור נערב מנהג תונים (Livorno, 1854) according to Livorno. On p. 288 we read the following interesting remark: הפטרת וילך פיה מן יהפטר לילך דרשו: "בהמצאו פי ישעיה ולהאזינו בעד צום כפור שובה ישראל פי תרי עשר אכר השע ודא עלי סימן ד"ש אלמכתוב פי אלפסיקתא לתרתי דתיובתא. ופיה מן יהפטר לילך שובה ישראל ולהאזינו וידבר דוד פי אכר שמואל שירה לשירה והארי עארתנא נחנא פי צפת שבגליל העליון תוב"ב ודאים נחון נסמו לשבת בינתים אלדי בין ראש השנה וכפור שבת שובה ולדא להפסרת דרשו כתבו בעין אלעולמא עא"ס יהפסרוהא פי מנחת צום גדליה ומנהג גיד הו וכדאלך כתב אלמרדכי ז"ל פי גמרת מגלה פי פרק בני העיר וכתבנא פי מצחאפנה מצחאף אלעיבור אלדי צנפנאה וסמינאה חקון יששכר (As to the ספר נר המערב, v. Toledano, תיקון יששכר, Jerusalem, 1911, p. 109.)

which מגלת שיר השירים, pp. 319-325, בס"ד אלשרח אלסוסאני לה"ר יששכר יצ"ו beg. כה"ר מרדכי מערבי איש ימיני. מטלק מפסר לאלעוביאני. לא מחמלאני ולא מקלבאני. ואבתדאהו and ends: באסם אללה אלרחמאן אלרחמאני: תכמל שרח שיר השירים באדן אללה יתעאלי תונוהו ואלחמד ללה רב אלעאלמין. בילא"ו

Pp. 325-329, מגלת רות.

Pp. 329-336, מגלת איכה.

Pp. 336-345, מגלת אסתר.

Pp. 346-355, מגלת קהלת.

with מגלת אנמיכוכס לחנוכה, pp. 356-360, the Hebrew text and Arabic translation. The text extends up to באותה שעה כאשר ראו בני מתתיה כי נהרג יהודה שבו ויבאו אל The beginning contains the following remark: די אלמגלה ואתנת פי כתיר מצאחף לתנקרא פי אייאם אלחנוכה בנקט וטעמים כסאיר חמש מגלות פי אוקאתהום ואנכתבת פי בית שני עלי יד אלסאדה אללאגלה מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו ונוקת אלסאדה אלעולמא אלדי כאנו מעהום וצ"ל עלי

אלנם אלדי עמל אללה יתעאלי מעהום ומעא נמיע אסראיל פי תלך אלזמאן פי גלות יון פי אייאם אלחנוכה כמא מעלום ופיהא מדכור ופי ספר בן גוריון וצ"ל וסאיר כתוב אלעולמא עא"ס ולאגל אן ליסהא מתנרא אלמגלה די פי נמיע אלמצאחף כסאיר חמש מגלות רית אן אכתבהא הנא איצה עבראן לאונדהא לאלגמיע ליוכון איצה בקראיתהא פי אייאמהא אלמדכורה ואכתב אלנך עבראן ובעדהו שרחהו ובאסם אלרחמאן אלרחים אבתדאהו

We draw attention to a few passages on the margins, which are of special interest. P. 27 reads: נקול אנא אן הפרוי הי אלאומה אלמערופה עאר אליום ענדנא פי גליל העליון באסם אלדרו ליסהום מסלמין חריין אלא מגטיין עליהום באסם מסלמין מן כופהום מנהום ויאכלו אלכנויר. P. 360 contains, with reference to the passage in the Scroll of Antiochus, the following remark, which throws light upon the author's method and his connexion with a scholar from Aden: נ"ל מדעתי. יוחנן בני אל חנון יחנך ויהיה: יא יוחנן בעורך להכניע את צרי עמך לפני עמך: יא יוחנן בני אלמאיק אלחנון יחן עליך לתדען צאיקי קומך בין ידן קומך: פסוק אלברכה ליוחנן כסאיר אכותו לם לאקיתו אבדן פי כם נסכות אלמגלה די אלדי גאו לירי ושי מה ימכן אן יכליה אבוה ען אלגמיע בלא ברכה ובעד מא כתבת מן ראסי אלברכה די עלי מא קרב עקלי קאל לי ואחד בעל תורה מן בלאד עון והו יקרא ענדי אן איצה ענדהום פי בלאדהום אלמגלה די ואן מכתובה פיהא אלברכה ליוחנן אן ברכו באסם יוחנן גדו אבו מתתיה אלא מה פתכר נסכת אלברכה כיף הי ומן ילאקיהא ויכתבהא הנא ברוך יהיה: ובעד נמיע דא אקול איכאן באלחקיקה מה בארכו אבוה כאכותה ואל סבה הי אן מה כאן יעחאו לברכתו אלדי כאן יבארך אכותהו באלגברוה לאגל יעטי להום קלב יתנסרו ליחארבו פי אלעדא דולא אלמדכורין עדאי אללה אן הו בלא דא יא מן קבל נמיעהום סכה קלבו ורמא רוחו עלי דאלך והו אלדי קתל ניקנור ומן נמיעהום סבע מיאת אלף כקיל נמק פי פסוק מספר ההרוגים אשר הרג.

The MS., which is an autograph, contains also some stray leaves of the rough copies found in the binding. They are named שרח, אלסוסאני, and contain some of the Haftaroth, Ruth, and Proverbs.

The MS., which is very carefully written in a Maghrebi hand of the 16th cent., contains 360 pp. of 32 ll. to a p., with many glosses on the margins by the author himself. The stray leaves are written by the same hand on 8 pp.

Owners: (1) *Jacob* בוקריה.

(2) *Aşlan 'Ajmi b. Joseph 'Ajmi*. One entry reads (p. 236): מקנת כספי בימי חורפי: אשר חנן אלהים את עבדו העלוב נושק ידי רבו הצעיר אצלן ענמי בן ה"ר יוסף ענמי י"ר שזכני האל לקרות בו אני וזרעי עד סוף הדורות קניתי אוהו בחורש תמוז ח' ימים בו שנת השפ"ח לציירה (= 1628) והקונה ישמח בו זכר שמי הגידה חתימתי. עד אשר אכלה: p. 318 ואשוב לארמתי. הנה ידי תכלה ותשאר חתימתי. אני הצעיר אצלן ו' ר' יוסף ענמי.

There are several entries as to births and deaths which are only partly legible. On p. 277 the margin contains the following note: נכנס פה דמשק אברהם אמלאי יצ"ו ביום ה' יום ראש חדש תמוז שנת תישע והיה ב' ימים רביעי וחמישי.

Autograph.

Paper, $8\frac{3}{8}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

160

אלשרה אלסוסאני

The Arabic Translation of the Psalms, Proverbs, Job, Daniel, Ezra, Nehemiah, and Chronicles, by Issachar b. Mordecai b. Susan el-Maghrebi.

Pp. 1-70, תהלים. The ביאן and שרחה of the first five chapters are missing. At the end of the Psalter we read: כמל שרחה אלכמסת: גזא אלתהלים באדן אללה תעאלי ועונוה ואלחמד ללה רב אלעאלמין אליום יום אלארבעה תאני יום מן שהר תמוז סנת השל"ג לאלכליקה (= 1573) פי אלקרית אלמחרוסה אלקרוסה צפת שבגליל העליון תוב"ב וכאתבהו אלכתאב דא שארחהו יששכר אבן אלסתאד אלגליל החכם המעולה כה"ר

מרדכי בן סוסאן זצ"ל רגול בניאמיני:

אלכט יבקא זמאנה בעד כאתבהו

וכאתב אלכט תחת אלארץ מדפונו:

יא רב ארחם לעבד כאן כאתבהו

ויא קארי אלכט עליך באללה קול אמינו:

בס"ד אלשרח, משלי, Pp. 71-80, which beg.

אלסוסאני לה"ר יששכר יצ"ו כה"ר מרדכי בן סוסאן מערבי זצ"ל איש ימיני מטלק מפסר לאלצוביאני לא מחמלאני ולא מקלבאני בס תוקיע לפאט אלנצוץ ערבי עלי עבראני ואבתדאהו באסם אללה אלרחמאן אלרחמאני The end of the last chapter is incomplete.

Pp. 81-95, איוב. The beg. reads: בס"ד

אלשרח אלסוסאני לה"ר יששכר יצ"ו בן אלסתאד אלגליל החכם המעולה כה"ר מרדכי בן סוסאן זצ"ל מערבי איש ימיני. מטלק מפסר לאלצוביאני לא מחמלאני ולא מקלבאני בס תוקיע לפאט אלנצוץ ערבי עלי עבראני. ואבתדאהו באסם אללה אלרחמאן אלרחמאני. At the end we read: אלכט יבקא זמאנה בעד כאתבהו וכתב אלכט תחת אלארץ מדפונו יא רב ארחם לעבד כאן כאתבהו ויא קארי אלכט עליך באללה קול אמינו:

בס"ד אלשרח, דניאל, Pp. 97-116, which beg.

אלסוסאני לה"ר יששכר יצ"ו מערבי כה"ר מרדכי בן סוסאן זלה"ה איש ימיני. מטלק מפסר לאלצוביאני לא מחמלאני ולא מקלבאני בס תוקיע לפאט אלנצוץ ערבי עלי עבראני וסוריאני ואבתדאהו באסם אללה כמל שרחה אלפאט דניאל באדן אללה ועונוה ואלחמד ללה רב אלעאלמין. וכאן אלפראד מנהו אליום יום אלארבעה תלת אייאם פו שהר מרחשון סנת השל"ד לאלכליקה (= 1573) פי אלקריה אלקרוסה אלמחרוסה צפת שבגליל העליון תוב"ב וכאתבהו אלנסכה די נפס אלשארחה יששכר אבן אלסתאד אלגליל החכם המעולה כה"ר מרדכי בן סוסאן זלה"ה רגול בניאמיני:

אלכט יבקא זמאנה בעד כאתבהו

וכאתב אלכט תחת אלארץ מדפונו:

יא רב ארחם לעבד כאן כאתבהו

ויא קארי אלכט באללה עליך קול אמינו:

Pp. 117-144, עורא ונחמיה, the beginning of which reads: בס"ד אלשרח אלסוסאני לה"ר יששכר יצ"ו בכה"ר מרדכי בן סוסאן יצ"ו מערבי איש ימיני. מטלק מפסר לאלצוביאני. לא מחמלאני ולא מקלבאני. בס חוקיע לפאט אלנצוץ ערבי עלי עבראני. ואבתדאהו באסם אללה אלרחמאן כמל שרה עורא: and at the end: ונחמיה באדן אללה ועונוה ואלחמד ללה רב אלעאלמין אליום יום אלתלאתה יום סתאעשר פי שחר מרחשון סנת כמסח אלף ותלת מאיה וארבעה ותלתין לאלכליקה (= 1573) פי אלקרית אלמחרוסה אלקרדוסה צפת אלדי פי גליל העליון תוב"ב וכאתבהא אלנסכה די מצנף אלשרח דא הו באלנפס יששכר אבן אלססתאר אלגליל החכם המעולה כה"ר מרדכי בן סוסאן זצ"ל מערבי איש ימיני: תם

אלכט יבקא זמאנה בעד כאתבהו
וכאתבהו תחת אלארין מדפונו:
יא רב ארחם לעבד כאן כאתבהו
ויא קארי אלכט עליך באללה קול אמינו:
תם

Pp. 145-216, דברי הימים. At the beginning we have the following note: בס"ד אלשרח אלסוסאני לה"ר יששכר יצ"ו בכה"ר מרדכי בן סוסאן זצ"ל מערבי איש ימיני. מטלק מפסר לאלצוביאני. בס חוקיע לפאט אלנצוץ ערבי עלי עבראני. לא מחמלאני ולא מקלבאני ואבתדאהו באסם אללה אלרחמאן אלרחמאני. וכאתבהו עורא הכהן הסופר עא"ס פי בית שני לכי נסתחסב מנהו מן חסב אלואוואיל חסב דוד המלך עא"ס ונמיע מלכי בית דוד ומלכי ישראל ומשמרות אליואניין עא"ס אנמעין כיה אלסייד דוד וקפהם פי דאלאתהום ואומור אוכרין כתאר סוא דאלך כמכתוב פיה אלגמיע. וכדא ברואת אלחסב מן אדם הראשון. ופי אול פרק מן בתרא עורא נסב פיה דאתהו פלאן בן פלאן מן אלעור בן אהרן אלי שריה אבוה בן עוריה בן חלקיה וגו' כמא פי ספר עורא אסתנסאבהו בן שריה אלי אהרן ע"ה לתפסיר רש"י ז"ל ולתפסיר החוספות אלי פסוק ולו אחים בני יהושפט עוריה ויחיאל וגו' ענד מלכות יהורם בן יהושפט ותפסיר רש"י ז"ל ענדי אצה פי לשון אלגמרא הנאך. ומן הנאך לכמאלהו כמלהו נחמיה כמל איצה: At the end we read: שרה דברי הימים באדן אללה תעאלי ועונוה ואלחמד ללה רב אלעאלמין. וכאן אלפראנ מנהו ליל יום אלגומעה יום חנוכת המזבח תלת אייאם פי שחר סנת השל"ד לאלכליקה (= 1573) פי אלקרית

אלמקדסה אלמחרוסה צפת שבגליל העליון תוב"ב וכאתבהו אלנסכה די שרחהו יששכר אבן אלססתאר אלגליל החכם המעולה כה"ר מרדכי בן סוסאן זלה"ה מערבי איש ימיני:

אלכט יבקא זמאנה בעד כאתבהו
וכאתב אלכט תחת אלארין מדפונו
יא רב ארחם לעבד כאן כאתבהו
ויא קארי אלכט עליך באללה קול אמינו:
תם

P. 217, prayer and short poem, which read: יא רבנא יא כאלקנה בפצלך תוב עלינא: ואלמף בנא ורופנא ומן אקטאר אלעאלמינא נמע נמיע שתאתנה. ורוד שמלנא ופרחנא ומן רגאנה לא חאייסנה סורעה תראהו עינינא אמינא אמינא יא רב אלעאלמינא:

סי יבקא אלכט מני פי אלכחאבי
ויבלי אלכף מני פי אלתראבי:
ואוכלקת בניד דנבן מן אלתראבי
וארגע בדנוכאן אלי תראבי:
פיא לית אלדי יקרא פי כתאבי
פירעי בכלאצי מן אלעדאבי:
אסאלך יא כאלק אלסמא ואלסחאבי
תנפר דנובאתי בשקאיי ותעאבי:
הקורא כל ימיו ישמח. והמעתיק עונו ימח.
והמרפס לעד כשושנה יפרח:

This MS. shows the same characteristics as that of the previous MS. It contains 218 pp. of 32 ll. to a p. On pp. 71, 97, 117, and 145, we find the remark טוגה, indicating a revision by the author himself.

Owners: (1) *Jacob* בוקריה. His entry reads: מקנת כספי בימי חורפי אשר חנן אלהים לעברו ויתן לי גם את זה נאום הצעיר יעקב בוקריה

(2) *Aşlan 'Ajmi b. Joseph 'Ajmi* (1628).

(3) *Ezekiel b. Abraham b. Nissim* at Başra (1800). His entry reads: בצרה יע"א זה הספר לא היתי יודע אצל מי הוא שאול ולאחר שש שנים ברוך מחזיר אבדה לבעליה הושב באמתחתי ביום כ"א לחו' ניסן ק"ס (= 1800) הצעיר יחוקאל אברהם נסים יצ"ו ס"ט

Paper 8 $\frac{3}{8}$ " x 5 $\frac{7}{8}$ ".

Bibliography: MS. Br. Mus. contains the שרה אלסוסאני on the Former and Latter Prophets, v. Cat., No. 1115, and REJ, vol. 71 (1920), p. 103.

344

פירוש רש"י על נביאים ראשונים ואחרונים

Rashi's Commentary on the Prophets. A few pages at the beginning are missing. P. 24 contains a full-page illumination. The MS. is written on 684 pp. of 24 ll. to a p. in a beautiful Yemenite curs. hand by *Zechariah b. Moses b. Shalom b. Sé'adyah b. Shalom b. Sa'ad el-Wa'lani*, and is dated 13 Nisan, 1965 Sel. (= 1654). The colophon (p. 683) reads: נשלם בסיועתא דשמיא ובחסדוהי וברחמיהי וביקרי' דאלהא עילאה דיהב לי ארכא למבצעהי ולאשלמותיה ביום חלה עשר יומין לירח ניסן שלשנת אתתקס"ה במאתא מ"דאב תתבני ותשכלל עד דתתבני קרתא ירושלם ותחרוב קרתא מ"דאב כן יהי רעוא מן קדם רבוניה דעלמא דהוא אלה אלהין ומרי מלכין וקיים לנא ית כל חכימי ישראל ובניהון ותלמידיהון וכל שאר גלוותא רבית ישראל ויקבץ גלוותהון סבני עממיא כן יהי רעוא מן קדם מרי מלכין שיעורר קץ הנעלם ויבנה מזבח ואולם ויקבץ גלויות ישראל כולם מסוף חעולם ועד סוף העולם ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם. אנא ספרא חלשא ומסכינא זעירא עפרא דסנדלי דחכימי עבדא זעירא ועולימא זכריאן' משה בן שלם ו' סעדיא בן שלם בן סעד אלעולאני וכשם שסייעני להשלים זה כן יסייעני שאשלים ספרים הרבה כתיבה ותלמוד וסייעני לקיים מה דכתיב באוריתא דמשה דכתיב ביה והגיה בו יוםם ולילה וגו' אלהים ימחול לי על כל מה ששגיחתי ונסתר מעיני כדכתיב שגיאות מי יבין מנסתרות נקיני כן תהי רעוא מן קדמיה וכן יהי רצון.

Owners: (1) *Jacob b. Joseph* אלבלס. (2) *Sé'adyah b. Jacob*. The entry reads: מקנת כספי בימי הרפי אני הדל באלפי אלהים לימר פי עלמי שסייעני קוני כאמרם רז"ל מי שקנא חפץ יכתוב שמו עליו וקניתי אותו מהוני ומיגיעי ואין אחר להרגיעי והוא לחשוקת הבן הטוב סעדיא בן יעקב גם ה' יתן לו הטוב במאתא דראח תתבני לישראל דיתבין בגוה עד דייתי מלכא משיחא ובתר כן תחרוב ותצדי וירושלם תתבני ותשתכלל ואני הקל והצעיר מכל בני העיר יעקב בן יוסף המכונה אלבלס הב"ה יזכינו להגות בן אני ורעוי וז' עסבל"ה ויזכני לקרות ספרים הרבה אכ"ר שנת חורקתי עליכם מים

טהורים וטהרתם מ"ו לחדש מנחם (= 1854) הקורא בו ישמח והגנבו ימח בשסה וברטח זה הנוסח.

Paper, 8 $\frac{5}{8}$ " x 6 $\frac{3}{8}$ ".

139

פירוש רד"ק על ההפטירות

Rabbi David Kimḥi's Commentary to the Haftaroḥ of the first three Books according to the Sefardi and the Ashkenazi rites. The MS. contains also the commentaries to the following Haftaroḥ: שבת ור"ח, מחר חדש, שבת הגדול, פרה, זכור, שקלים, פסח. The MS. contains also R. Abraham ibn Ezra's commentary on Esther, incomplete, not identical with Ibn Ezra's commentary on Esther ed. Zedner, London, 1850. The MS. is written on 116 pages by a modern cursive Cochin hand of the early 19th century.

The paper bears the water-mark: J. Whatman, 1825. 7 $\frac{7}{8}$ " x 5".

40

ספר בחיי

The Commentary on the Pentateuch by R. Bahya b. Asher ibn Ḥalawah.

The title-page reads: רבינו בחיי ביאור על התורה לחכם הכולל המקובל האלהי מאור הגולה גולה ומנורת זהב על ראשו בשבע חכמות המאירים המנהירים רבינו בחיי למחיה שלחו אלהים לשאוב מים חיים להשקות ולהחיות נפש הצמאים והרעבים לשמוע את דברי השם ביר' אשר זצ"ל אשרי בניו אחריו עם מורה מקום מפסוקי תורת אלהינו למען יהיה כשלחן ערוך למעינינו בו ומוגה מחדש ומזוקק שבעתים תוך העתק ישן כחוב בעט סופר מדוייק עם עיון נמרץ לא תחסר כל בו.

The text agrees with the edd. The glosses on the margin give extracts from ילקוט שמעוני, שערי אורה, צרור המור, עין יעקב, רש"י, &c. Once an explanation of ז"ל מנחם ז"ל is mentioned. The glosses are by a later hand. Between the first and second Books there is a copy of the מעשה יניח or the Letter

written by שובך to Joshua. It beg. וראיתי לכתוב מעשה יניח עד אשר יניח ה' לאחיכם רמה משה ליהושע בניה שם איש מצאתי בספר יחוסין אמ' שמואל שלום ראיתי בספר זכורוני כותים וזכרו שראו אותו במדרש אחד של יהודים זה שאחר כבישת יהושע ארץ ישראל והריגת ל"א מלכים. שמלך אחד מהם היה לו בן מלך על ארמני"א הקטנה ושמו שובך ועמד וקיבץ כל מלכי פרס ומדי חמשה וארבעים מלך ולקחו עמהם יפת הגבור אשר היה עורך חנייתו על כמה אנשים וקבצו חיל גדול כחול אשר על שפת הים וישלח מכתב אל יהושע The latter was copied by who says וכתבתי מעורר בן שלום עד כאן מצאתי וכתבתי מעורר בן שלום. אני הוא צעיר אנכי ונבנה מעורר וכו'.

The MS. is written in a Yemenite cursive hand of the 17th cent., and contains 540 pp. 2 cols., of 50 ll. to a col.

Owners: (1) *Yahya b. Joseph.*

(2) *Salem b. Ma'awada.* The entry reads: ואקריה ואעתרפת אנה זיאי בן יוסף באני קבצת ואסלמת וצאר פי קבצי מן סאלם בן מעוצה אלמעלם תלאחה ועשרין חרף אלדי צרף כל חרף מנהא ארבעין בקשה פלמן קבצתהא מנה ואסתופיתהא אבעת אליה הדא אלכתאב אלדי הו ספר רבינו בחיי וכטי שאהד עלייא

זכריא בן יוסף יש"ל
גע"ג

(3) *Salem el-Khayyat.*

(4) *Ma'awada*, the son of the above. The entry reads: אנו העדים חתומי מטה באן חמאמה זוגת מרי סאלם אלכייאט ומעוצה ולדהא חצרו אלי חצרתנא תם אנהא אבאעת אליה אלכתב אלדי צוה לה בעלה בי"א קרש מנהו רבינו בחיי בח' קרוש ואפטררה ותכלאל בקרשין והלכת שחיטה קרש ומדרש ואלה שמות קרש וקנה מעוצה בשם יתעלה עלי אנה מסלם להא פי אלסנה ח' אקדאה מן סער וקתה פי אלצראב פעה אלדי יסלם להא אלסנה קיטת אלחטאניה אלאקדאה ד' קרוש ונין מן אלקרוש אלמדכורה פוק וקנה בשם עלי אנה מסלם ומואפי להא מן זיר חילה וכדאעה וכל מא אכתלף מן דאלך קסאמתה ק' חרף לדולה וד' ארטאל סליט לאלקורש וכאן דאלך אלזמן ב' לחודש מכת שנת בכ"ט (= 1718) שני והכל שריר ובריר וקיים זכריא

במה"ר סעריא שלום ז' מעורר יש"ל סעריא בן יוסף יש"ל.

מקנת כספי בימי (5) *Shalem b. Me'oded.* חרפי הדל באלפי אני שלם בן מעורר הירוע אלמעלם

מן עיר אלמזרח תעדאי

Paper, 11 $\frac{3}{4}$ " x 7 $\frac{3}{4}$ ".

183

לבנת הספיר

Cabbalistic Commentary on the Bible by R. David b. R. Judah. The MS. beg. with the end of תולדות as follows: אתי שפיר עשר דרגין ואין המאציל העליון בכללן ואולי כנגד הדעת אמר בספ' יצירה חתם רום וכנגד היסוד חתם תחת וחתם מזרח הוא התפארת וחתם מערב הוא המלכות וחתם דרום הוא הנצח דאחי מן המים דרגא up to the end of the first book. This is followed by a תוספתא to the weekly portions from נח to ויחי. At the end there is a commentary on some parts of הושע, which is introduced by the following rhyme:

דעה חכמה וסוד ינעם לנפשך. ודבר מבלי אימה ופחד בלמדך דת וכל מדע מלאכה. סגולות יעשה אותך מיוחד

בתוך כל יודעי חכמה ויהיו. סעיפי לבך שוקעים בחר דאה עובר אנוש מאה בפרקו. לשונה בו עד מאה ואחד The book was published by מוסאיוב Jerusalem, 5673 (1913).

The MS. which is written in an Or. cursive hand of the 17th cent., contains 181 pp. of 25 ll. to a p.

Owners: (1) *Abraham b. Aşlan.*

(2) *Ezekiel b. Abraham Maşliyyah.*

Paper, 7 $\frac{3}{4}$ " x 5 $\frac{1}{2}$ ".

67

פירוש ריקאנטי על התורה

R. Menaḥem ben Benjamin Reḳanaṭi's Commentary on the Pentateuch. The MS. is written on 388 pp. in 2 cols. of 36 ll. to a p. in an Italian cursive hand of the 14th cent. Scribe: *Shem Tob.*

The colophon reads: והיה השלמת זה הפי' בחמשי בשבת ל"ג בעומר שנת חמשת אלפים

ומאה וחמשים ותשע לבריאת עולם (= 1399) פה
בבלונייא הש' ברחמיו יזכה לאדון הספר הזה
להגות בו ובשאר ספרי הקדש לו ולורעו עד סוף
כל הדורות אמן ויקיים עלינו קרא דכתי' לא ימוש
ספר התורה הזה מפיו והגית בו יומם ולילה למען
תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את
דרכיך ואז תשכיל. וחלקו המחוקק יהיה צפון עם
מצדיקי הרבים ככוכבים.

On p. 122 where the name שם טוב occurs,
the scribe has pointed it, perhaps with the
purpose of denoting his own name.

Owner: *Joseph Samuel b. Solomon Rephael.*

לה' הארץ ומלואה קניין כספי
יוסף שמואל יצ'ו בכמ"ר שלמה רפאל יי"א
מפ . . . ה' יוכני להגות בו אני זרעו זרעו זרעי
עד סוף כל הדורות אכיר"א

Vellum, 13 $\frac{7}{8}$ " x 9 $\frac{3}{8}$ ".

461

בעל הטורים

The Commentary of R. Jacob b. Asher in
an abridged form.

The MS. contains the ס"ח, ר"ח, גמטריאות,
and בעל הטורים to be found in the נומריקון
on the Pentateuch. The MS. gives also the
ס"ח, ר"ח, &c. on the Psalms.

The MS. is written in a cursive Cochin
hand of the 19th cent., and contains 96 pp.

Paper, 8 $\frac{1}{8}$ " x 6".

409

ספר מושב זקנים

A Commentary on the Pentateuch in the
style of the דעת זקנים (v. תוספות על התורה
and הדר זקנים), by Samuel b. David ibn
Shoham. The first chap. of Genesis is
missing. It beg. with chap. 2, verse 3.

The compiler refers to the following authors
and books:

(1) הר"א, i. e. R. Abraham ibn Ezra, v.
ה"ר אבן העזר and ר' אברהם.

(2) ח"ל ה"ר, p. 251, הרב ר' אביגדור כ"ץ
The. אביגדור כהן צד' אשר השיב על ק"ו דאבי
ותי' ה"ר, P. 303, עכ"ל טורי וכו'.

ובבואי לויאנה הגדתי, P. 126, אביגדור י"ץ
ללמוד הרב ר' אביגדור זצ"ל אמ' לי דאין קשה
מסיפרי.

והקש' ה"ר אבן העזר, p. 74, ה"ר אבן העזר (3)

ורבי' אברה' כת', p. 46, ה"ר אברהם (4)
וכתבו ה"ר אברהם והר"א, P. 244, שנשא כנענית
פי', P. 247, ור' אברהם פי', P. 246, מטיין
ר' אברהם.

(5) מה"ר ר' אברהם, p. 216, ראב"ד.

(6) מה"ר ר' אברהם, p. 81, ה"ר אברהם הלוי
הלוי.

(7) פי', p. 79, ה"ר ר' אברהם ב"ר יקותיאל
ה"ר ר' וכו'.

(8) והקשה טורי ה"ר, p. 127, ה"ר טורי אהרן
ומו' ה"ר ר' אהרן הקשה. Ibid. ר' אהרן וכו'
P. 21, מה"ר אהרן.

(9) כתב ר' אחא ז"ל היכא, p. 52, ר' אחא
P. 207, דנדרוהו על תנאי וכו'.

(10) והק' ה"ר אלחנן, p. 50, ה"ר אלחנן
ועוד הקשה ה"ר אלחנן בפר' שור שנגח, P. 281
וכו' והשיב לו אביו ר"י הוקן ב"ר שמואל זצ"ל.

(11) וק"ק לרבי', p. 227, רבי' אלחנן ב"ר נתן
otherwise un- known, occurs also in MS. B.M., No. 2853.

(12) ופסק ה"ר, p. 272, ה"ר אליהו מפריש
P. 110, ונראי' דברי החייר הגדול אליהו, ending
Ibid. מכאן פסק ה"ר ר' אליהו מפריש וכו',
והרב ר' אליהו השיב.

(13) ופי' ה"ר, p. 128, ה"ר אליעזר מגרמשיה
וכת' ה"ר ר' אליעזר מוורמשא, P. 309, ר' וכו'.

הר"א, P. 209, הקשה הר"א מגרמשיא, P. 143.
מגרמשיא פי' גלוי וידוע לפני מי שאמ' והיה העולם
שהיו עתידין כומרי יש'ו להקיף פאת ראשם לכך
הקדים הב"ה.

(14) ה"ר אברהם, v. under אליעזר מטיין (14)
והקש' ה"ר אליעזר מטיין מריש תורת, P. 143,
כהנים.

ולכך פסק דר', p. 232, ר' אליעזר קלירי (15)
אליעזר קלירי הוא ר' אליעזר ב"ר שמעון.

אבל רבי' אפרי' ז"ל, p. 52, רבי' אפרים (16)
מכאן היה מדקדק רבי' אפרים, P. 145.

(17) הר"א, i. e. ה"ר ר' אשר, P. 246,
פי' הר"א.

וכן פסק ב"ן להושיב בריש, p. 190, ב"ן (18)
ואחריו נתג כן ב"ן, P. 272, כלה בן הרב וכו'
ה"ר גרשום.

והקש' ה"ר בן ר', p. 97, ה"ר בן יהוצדק (19) יהוצדק.

אבל בעל, p. 185, ר' ברוך בעל התרומה (20) P. 41, כך נראה להר"ב, P. 244, התרומות כת' ותי' P. 4, עכ"ל בכור שור ושמעו' מר"ב ז"ל ר' בעל התרומה.

(21) p. 65, הגאון.

לכך פסק מורי זקני, p. 272, ה"ר גרשום (22) ה"ר גרשום.

ופסק, p. 255, רבי' גרשון [מאור הגולה] (23) כהן שנשתמר ועשה תשובה הורה רבי' גרשון שעולה לדוכן.

ותירץ ה"ר דוד, p. 246, ה"ר ר' דוד (24)

ותירץ ר' דוד קמחי ז"ל, p. 2, רד"ק (25) פ' ר' דוד קמחי ז"ל, P. 48.

אבל רב האי גאון, p. 225, רבי' האי (26) והאי דכתי', P. 208, והיכא דשכח ולא בירך וכו' ופי', P. 147, האי גאון ואמ' תיחול קדושתיה רבי' האי

וקשי' לרבי' הלל וכו', p. 217, ר' הלל (27) ופי' רבי' הלל הא, P. 271, ופי' רבי' הלל ריבניא בסיפרי.

מכאן פסק ר', p. 241, ר' וורדימס (28) אך פסק חכהן הגדול ואחריו, P. 229, וורדימס P. 97, רבי' הקדוש ורדימס ומורי רבי' מפליזיא ועל זה קש' למורי וכו' ותי' ר' הורדימס נ"ע

ואמ' ר' חייא, p. 223, ר' חייא הספרדי (29) הספרדי.

ותימ' לה"ר ר' ישעיה, p. 58, ר' חיים (30) ר', P. 48, וכו' משם ר' חיים כך הוא פי' וכו' חיים, P. 93, מה"ר חיים.

ותימ' לה"ר ר' ישעיה, p. 58, ר' חיים (30) ר', P. 48, וכו' משם ר' חיים כך הוא פי' וכו' חיים, P. 93, מה"ר חיים.

(31) the father of R. Jacob Bingen, p. 67, ר' חיים אביו ר"י אמ' כשנגלה לאברהם א"ל, אני השם. והשתא נשאר ג' קשויות. שהיה לו לומ' לא שאלו ושהאונאה שלא כדון ושאין הפסקו' נסמכי' יפה לפירושם. וק"ק על זה. דאפי' לא הודיעם היה לו לומ' לא שאלו לפי שהוא לשון צח ומפורש יותר מלא נודעתי. וממאי דקאמ' ר"ש כמה דברי' דמשמ' ג' קשויות איכא למימר. דחשיב מה שהקשה בתחלה דהל"ל לא הודעתי. וה"ר ר' יעקב בינגא ור' ירוחם אמרו כך. וא"ת לא הודיעם. ואי כתי' לא שאלו ה"א אבל הודיעם מעצמו. לכן כתי' לא נודעתי. דמשמ' תרתי לא שאלו. ולא הודעתיים. הדר אמ' ר"ש דלאו מילתא היא שהרי כתי' אני השם אלמא הודיעם. ולכי מגמגם דמה לו להגיד למשה. שלא הודיעם. וא"ר חיים אביו

ור' ירוחם. דלהכי אצטריך דהכי אמ' רחמנ' למשה הם עשו כהוגן ולא שאלו. ואפי' הכי לא הודעתי ואתה עשית שלא כהוגן. ואעפ"כ הודעתיך והוספת. והרהרת אחר מדותי. ואמרת למה הרעות

(32) pp. 52, 53, הר"ר טוביה

(33) p. 207, הגאון מר יהודאי

P. 12, ורי"ח פי', p. 4, ר' יהודה החסיד (34) כך היה מפרשו, P. 92, הקש' אביו של הרי"ח הקשה, P. 80, ואמ' לו בנו לרי"ח, P. 93, רי"ח ואח"כ מצאתי בשם ר' יהודה, P. 82, החסיד החסיד. החסיד ז"ל שפי'

(35) הקשה ה"ר יהודה כהן, p. 4, ה"ר יהודה כהן

(36) p. 60, ה"ר ר' יהודה בן ה"ר ר' מאיר v. Zunz, ZGL., p. 94.

ומיהו מקבוע לא קשי, p. 189, ר' יב"ק (37) ופריב"ק, P. 229, מידי דפי' רבי' יב"ק

מר' יהושע ור"י הנחור, p. 93, ר' יהושע (38) [הבחור?]

(39) p. 302, ה"ר יונתן

וה"ר, p. 122, ר' יוסף שנהרג במיורקה (40) ר' יוסף שנהרג במיורקה חיר' על הקוש' וכו'

הקש' בכור, p. 82, ר' יוסף בכור שור (41) פי' ב"ש, P. 142, דאורליניש ending שור, הקשה ב"ש, P. 273.

(42) p. 86, הר' ר' יוסף יחיאל

(43) several times, רבי' יוסף קרא

ר' v. above sub, הר"ר יעקב בינגא (44) חיים אביו.

פסק רבי', p. 229, רבי' יעקב בר יב"ק (45) יעקב בר יב"ק.

וקשה לי אני העבד, p. 273, יעקב בר יצחק (46) יעקב בר יצחק.

ולפי' זה היה, p. 104, הר' ר' יעקב כהן (47) מיישב הר' ר' יעקב כהן

הר"י מאורלנש, p. 20, ר' יעקב דאורליניש (48) ר"י דאורלנש and

(49) p. 102, הר' ר' יעקב מקורביל

occur nearly on every page. The author quotes also הר' ר' יצחק (50) ר"י, p. 53, who may be identical with דודי

(51) p. 304, ר' [יצחק] בעל החומס

ריצב"א, also רבי' יצחק בר אברהם (52) P. 265, תשובה השיב ריצב"א, P. 224, נראה לרבי' יצחק בר אברהם

וכן פי' רבי', p. 226, ר' יצחק בן יהודה (53) יצחק בן יהודה.

וה"ר יצחק, p. 265, ה"ר יצחק בה"ר משה (54) בה"ר משה אומ' דבמדרש קורא להדייא לשכינה.
 (55) p. 63, ר' יצחק אלפס.
 ונר' לרבי, p. 38, רבי' יצחק מרוסיא (56) יצחק מרוסיא שכך אמ' החסיד. The name of the scholar occurs 31 times in the commentary on the Pentateuch, Canticles, Ruth, and Haftarah by R. Saltman, great-grandson of R. Meshullam the Great, in MS. Cambridge, Add. 699, 2, v. Schiller-Szinessy, Cat. of Heb. MSS. in the Univ. Lib., Cambridge, p. 163.
 ה"ר ר' יצחק ממורטנ (57) p. 22, v. Zunz, *LGL*, p. 93, and Gross, *Gallia Judaica*, p. 338 f., sub Isaac of מורט.
 ר"י הנחור [הבחור?] (58) p. 93.
 הר"ר יום טוב (59) p. 76.
 וחמ' ריב"ם ז"ל דלא, p. 111, ריב"ם (60) מצינו לטימר וכו'.
 ר' חיים אביו (61) v. sub ר' ירוחם.
 הר"ר ישעיה (62) occurs nearly on every page.
 הקש' ה"ר ר' , p. 98, הר' ר' ישראל (63) ישראל.
 הר"ר לו' (64) p. 86.
 ואמ' מורינו ה"ר הלוי, p. 290, הר"ר הלוי (65) ז"ל משום רבו רבי' שמרייה זצ"ל.
 וה"ר ר' מאיר, p. 103, הר"ר מאיר (66) ז"ל תי'.
 ה"ר מאיר מרטונברק (67) p. 174.
 הקשח הר"מ ז"ל, p. 72, הר"ם or מהר"ם (68) מהר"ם שלמה.
 ובשם ר' מנחם, p. 81, ה"ר מנחם מיואני (69) P. 82, מיואני זצ"ל שמעתי שראה בפי' הקדמותים וכן פר"ח. רבי' Ibid. פסק רבי' מיואני זצ"ל. מיואני מוקי לה לפי שמשתכרי' בשחרית וכו' רבי' מיואני ורבי' משול' מוקי' לה בין השמשו' ורבי' מיואני מוקי' לה בימות הקיץ, P. 83, שלע"ש וכן פסק דאסור ללכת בערכאות של גוים, P. 97, עד שימא' מלידד עמו בניני ישראל הוא בנידוי ובשמתא דכל רבני עולם ר"ת ר"ש ור"ץ ורבי' יואני הרשומים באגרת המתפצלת כציץ המטה וכן פי' בערוך ור"ת ורבי' מיואני מפרש, P. 227, ועוד מפ' Ibid. ה"ר מנחם מיואני פי' P. 205,

וה"ר מנחם, P. 248, ה"ר מנחם מיואני לתרץ. P. 30, בך הקש' לי ה"ר מנחם, לתרץ.
 וה"ר מרדכי הקשה, p. 246, ה"ר מרדכי (71) והר"ם הדרשן, p. 21, ר' משה הדרשן (72) P. 81, quoted from Rashi. P. 89, הקש' הר"י דאורלניש מה זכו נשים לחגיד תהלה ותי' מי יגלה עפר מעיני רבי' משה מנרבונא זצ"ל שהיה רגיל לדרוש בזכותה של לאה זכו תהלה.
 ה"ר משה בה"ר ישראל (73) וכך פירש הרמב"ם, p. 88, הרמב"ם (74) P. 185, בספר שופטים כפירוש ראשון הר"ם ז"ל בהלכות איסורי ביאה כת' הרמב"ן הכתו', p. 180, הרמב"ן (75) מדבר וכו'.
 הקשו ה"ר, p. 158, ה"ר משה צרפתי (76) ראונו וה"ר משה צרפתי.
 הר"ר ר' משה מפומניווא (77) p. 86.
 ה"ר משה בר שניור (78) p. 37.
 ה"ר משה תקו (79) p. 301.
 ר' משולם מנרבונה (80) p. 209, on the margin, ומכאן א"ר משולם מנרבונה שאסור לספר זקן וכו'.
 ודוק ותבי' כי ר"ש בון, p. 72, משז"ר (81) דבריו על פרש' של חצות הלילה משז"ר. פ"א כי ר"ש בון לשונו וכו'.
 ה"ר מתתיהו (82) p. 65.
 וראיתי, pp. 201 and 204, רב נסים גאון (83) שרב נסים גאון פי' ז"ל.
 ה"ר נתן בכ"ר יום' (84) p. 14.
 רב סעדייה [גאון] (85) p. 118, on the margin, וכן כתב רב סעדייה כל תרי"ג מצות בעשרת הדברות וכו' ושמעתי בשם ר' , p. 306, ר' סעדייה (86) סעדייה.
 וכן פי' רבי' עמרם זצ"ל, p. 227, ר' עמרם (87) ה"ר מנחם (i. e. ר"ץ) v. sub מנחם (88) ופסק ר"צ דלא מיקרי שלוחות, P. 110, מיואני מכאן פר"ץ שררייה ארובה, P. 112, יוד וכו' מבלע' דאי אינה מבלעת וכו'.
 נ"ל לצדקיה הרופא, p. 57, צדקיה הרופא (89) שאין זו קושייא של כלום.
 רבי' קלונימוס פי', p. 300, רבי' קלונימוס (90) נחלת וכו'.
 ה"ר משה v. sub הר"ר ראונו צרפתי (91) צרפתי.
 ונר' לש"ה לתרץ, p. 65, ש"ה (92)

¹ v. Gross, *Gallia Judaica*, p. 232.

(93) רש"ש (ר', שלמה בן יצחק i. e. ר"ש (93), quoted also under the name of הר"ר שלמה or רש"י, nearly on every page. P. 127, we read: 'ופי מו' הר' (ר' אהרן) וכו' ואני הקשיתי לו וכו' כן גורם רש"ש ברוב ספרים וכו' אבל לדבריו קשה תימ' לי יש לגרום להפך וכו' ומו' הר' ר' אהרן הקשה על דברי עצמו וכו' ויש ספרי' שכתו' בהם להפך וכו' ושתי גרסאות לפי' שלנו שגור' וכו' ויש לגרום וכוונת הגאון רש"י קרובה, P. 300. זהו אבנטו אל זאת הגירסא

כך שמע, p. 161, רבי' שלמה ב"ר אברהם (94) רש"ב"א מפי ה"ר שמואל בן הר"ר זצ"ל

ה"ר שלמה בבלי, p. 50, ה"ר שלמה בבלי (95)

ורבי' שלמה, p. 225, ה"ר שלמה מדרואש (96) מדרואש התייר לשתות שכר אפי' בחירף

וכן, p. 229, ה"ר שלמה ב"ר שמשון (97) הורה רבי' שלמה ב"ר שמשון וכן עמא דבר

אמ' הגאון אבן, p. 195, שמואל בן חפני (98) חפני.

(ר' שמואל ב"ר מאיר i. e. רש"ב"ם (99), ופרש"ב"ם בזמן הזה שכל הצבור יוצאין, p. 229, ועוד כת' בשם ה"ר, P. 185. באתרוג אחד וכו' שמואל שהיה מצריך ללכת לטבול לאחר השכה אבל ר"ת אחיו וכו'

רבי' שלמה v. sub ה"ר שמואל בן הר"ר (100) ב"ר אברהם

רבי' שמואל החסיד בן רבי' קלונימוס (101) ורבי' שמואל וכו' פי' שלכך נכתבה בחיבה, p. 34, אחת שבגד בארץ ישראל להיות שוכן בירדן

וה"ר שמואל, p. 172, ה"ר שמואל צרפתי (102) צרפתי אימא דליתא דביולדת מיירי דבת"כ קאמ' דביולדת קא מיירי

ופי' ה"ר, p. 110, ה"ר שמואל מפליזיא (103) שמואל מפליזיא הלכה למעשה דאם המפקיד וכו'

ומורי ה"ר, p. 272, ה"ר שמואל מפליא (104) שמואל מפליא פסק הורה לי שאין לחזור ולברך perhaps to be identified with the previous number.

ואמ' ר', p. 285, ר' שמואל מאונטרנטו (105) v. העיטור, I, 14'c, שמ' מאונט' ז"ל ה"פ וכו'

ורבי', p. 168, רבי' שמחה מאשפרא (106) P. 222, שמח' מאשפר' מפר' דעיקר קרא וכו' הקשה ה"ר שמחה

א"נ כמ' שפי' ה"ר, p. 12, ה"ר שמעון (107) שמעון. P. 175.

וה"ר שמרייה אמ', p. 67, ה"ר שמרייה (108) בשם חמיו שכך קבלה דכל היכא דאמ' רש"ש אין

זה מתיישב מפני כמה טעמים לשם יש לכל הפחות 'ג. קושיות וכו'

ומשם ה"ר, p. 58, ה"ר שמשון הנקדן (109) שמשון הנקדן שמעתי שיש בספר יצירה וכו'

ה"ר מנחם מיואני ר"ת (110), p. 97, v. sub

כתב בספר האורה, p. 184, ספר האורה (111) בהלכות נדה

בעל אשכול, p. 208, אשכול (112)

ספר הבהיר (113), p. 2.

וכן משמע בפי' בן סירא, p. 2, בן סירא (114) א"כ סמן היה וכן משמ' בספר הבהיר כי סמאל היה רוכב על הנחש

בבראש' זוטא, p. 37, בראשית זוטא (115) מצא ספר קטן והיה כתו' בו שנעצו חרב בחוק הגל לעוקר כריתת חברית. ואותו הקיר שנחלץ רגל בלעם היה אותו הגל. והחרב שנעצו בו באותו חרב נהרג בלעם דכתי' ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב. משמ' בחרב הידוע לשם מימים רבים

is quoted several times. בראשית רבה (116) Attention may be drawn to the following passage: p. 53, עב"ל בראשית רבה: והנה לפי, דוהנה לפי, מניין שמונה בבראש' רב' אין בהם כי אם ט' ק"ו. ואמרתו שמה חסר בבראשית רבה שלי. וכשבאתי לצרפת ראיתי באחרים והיה כתו' כמ' בשלי. ונ"ל דוה ק"ו חסר בספרים. והנה שני מלכים לא יעמד (!) לפניו. ואיך נעמד אנתנו והוא במלכים בענין יהוא

בן נמשי. יש בבראשית רבה. דכתי' ביה הנה בהיותו תמי' לא יצ"ח מלאכ' ק"ו אף כי אש אכלתהו. אבל ק"ו הא איכא ק"ו דכתי' בירמיה בפורענות אדום. הנה את אשר אין משפטם לשתות את הכוס שתו ואתה תנקה לא תנקה. שתו תשתו. משמע שאין דינם לשתות שתו'. ק"ו אתה. והגדתי לרודי ה"ר ר' יצחק. והיה קש' לו כמו כן. ותירצתי כי אינו מונה אלא במקום שהתחיל הדבר בלשו' תימ'. ומסיים באותו ענין כל הפסוק. כמ' הן בני ישראל. אותו הן כמו ומה בלשון חכמי'

(117) ג"ן, pp. 24, 26, 30, 33, &c.

(118) החוקני, pp. 275 and 268.

(119) הלכות גדולות, p. 225.

(120) המאור, p. 208.

(121) ספר המצות (גדול), p. 207.

(122) ספר המצות להרמב"ם, p. 207.

ילמדני רבי' גדול שבנאמנים, p. 48, ילמדנו (123)

מי הוא כך שנו רבותי' ג' נאמני' הם בעל הבית

כתבספר ילמדנו ויקח משה, P. 118. שמפריש

P. 159. את עצמות יוסף כו' מנין היה יודע משה

אדם חוטא לפניו ממנו הם הכבלים מגופו של אדם. שנ' אדם כי יהיה בעור בשרו. על ג' דברים נגעים באים מקנאת ההבל כמו במרים. מחמת עושר וחמס מגחוי. מגבה רוח מעזייה. לכך בגדיו יהיו פרומים. ראשו נגד חמדת העושר. טמא טמא יקרא נגד חמדת הבל שאמ' על שאינו: בדד ישב מפני שגבה עצמו ישב כמנודה חוץ לג' מחנות. ולכך מביא ג' כפרות עץ ארון. ושני תולעת ואווב: קשה למה גור. P. 168, quotes a passage beg. מדרש זכר ז' וכו' מדרש, without giving the source, v. Epstein, סקרמוניות היהודים, p. xxxi.

ונקה האיש מעון. ג' א' 254, p. 132 (מסורה). במסורת. א' זו. ב' על משענתו ונקה הסכה. והג' מי שלח ידו במשיח יי ונקה. והמעם כי לפי שג' מוחלין להם עונותיהם. העולה לגדולה. והיינו משיח יי ונקה כלום' הזוכה להיות משיח יי ונקה מעונותיו. וחולה שנתרפא. אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו. ונקה מעבירות שבידו. וחתן שנושא אשה אז ונקה האיש מעון. כלום' על ידי שישקוה ונקה מעון שהיא תמות והוא ישא אחרת וינקה בכך מעונותיו. V. also pp. 277 and 302.

133) p. 271, ספרי זוטא (133). ערוך, pp. 83, 187, 188, 217, 227, 251, and 306. (134). p. 9, margin, pp. 82, 87, 95, 113, 117, 171, and 229. הפייט (135). פרקי דר' אליעזר, pp. 35, 65, 166, and 188. (136). פסיקתא, pp. 20, 113, and 225. (137). צפנת פענח, p. 204. (138). העולה היא העולה, p. 144, שיעור הקומה (139). בגיט' רל"ו והוא שיעור הכתוב בספר הקומה. (140). תוספות, pp. 31, 59, 87, and 148. (141). תנחומא, pp. 120 and 129. (142). יונתן and אונקלוס, including תרגום, pp. 1, 25, and 37. (143). תשובת מיימוני, p. 255.

The margins contain glosses by the writer of the MS. The writer introduces or signs his notes with the words: אני שמואל בן דוד אמ' שמואל (pp. 260 and 302) אבן שהם אמ' כך נראה לי הפרש שמואל בן דוד, ברא"ש (p. 80) כך למדתי אני שבדא"ש נ"ע (p. 116) אבן שהם (p. 124). In the latter part of the work, e.g. pp. 291, 303, 304, &c., the remarks of שמואל

כת' בילמדנו אסור לתלמיד להורות הלכה לפני רבו ובספר ילמדנו כת' דעולה באה על הרהור, P. 172. כך הוא כתו' בספר ילמדנו, P. 233. הלב. p. 169, ספר יצירה (124). pp. 292 and 294, לקח טוב (125). (אגדה and הגדה including) מדרש (126), P. 3. אומ' במדרש אמר הנחש אני אגע בו, p. 2. ראיתי במדרש א"ל עד כמה א"ל עד שלד אדם. לפי שיש במדרש ד' שונאים את האדם וכו'. Ibid. כמו שנמצא באגדה שהיו ליצני הדוד על, P. 14. יש מדרש אחד שאומ' כי, P. 47. אברהם וכו' שם בן נח היה דיין עמהם.

127) v. pp. 288 and 308, מדרש אגדה (127). p. 82, מדרש ואני תפלתי (128). במדרש ואני תפלתי אומות העולם אוכלים ושותים ושובחים לאל. אבל ישראל לא עושים כן לאחר שמשתכרי' הולכים לבית הכנסת ומשמ' שאוכלי' סעודת צהרים לפני המנחה.

188, p. 188, מדרש ויקרא (129). p. 128, מדרש חזית (130). p. 172, מדרש תרשא (131). תרשא למה פר' יולדת נסמך לפרש' מאכלות של בני אדם. ולמטה הימינה נגעים. אלא מעיד הב"ה על הולד הוי מתבונן מאי זה תנאי בראתי אותך. אם עשית מעשים טובים ראה מה סתוקן לך למעלה. זאת החיה אשר תאכלו אכול ממה שתקנתי לך שור שה כשבים וחיות ועופות ודגים. ואם הכעסתה אותי ראה מה למטה מן הפרשה שהתקנתי לך נגעים. ואם משמשת בעלה והיא נדה גודמת אפי' לב' דורות שבניה לוקין בצרעת. והמשמשת לאור התמה ילקה הבן בצרבת. לאור הירח ילקה הבן בצרעת. חמורה הנידה לפני המקום. שכל מי שאינו זהיר בה סופו ללקות בצרעת. ולכך סמך פרשת יולדת אמר' במדרש תרשא. P. 182. לפרשת נגעים: י' פרשיות של נגעים הם כנגד י' הדברות. שאם יקיימו ישראל אותן הב"ה מצילן מהם. ואם לאו הם לוקין בהם. ואלו הן בגופו של אדם. אדם כי יהיה בעור בשרו. ויש נגע שיש בחוכה מחיה בשר חי. ויש נגע שפרחה מצרבת השחין. ויש נגע שנעשת מתכות אש. ויש נגע בראש או בזקן. ויש נגע בקרחתו או בגבתו. הרי י' ויש נגע בבגד צמר או בפשתים. ויש בשתי או בערב. ויש נגע בעור או בכל כלי עור. ויש בקירות הבית. הרי י': אדם כי יהיה בעור בשרו. בנוהג שבעולם. אדם שיש לו עבד וסרה עליו קורא לפחמי שיעשה לו כבלים וכלי ברזל ליסרו בהם. הב"ה איוו כן

are embodied in the text. The compiler wrote also a commentary on the Talmud to which he refers several times on the margin. For instance, p. 1, פירשתיה, or p. 2, פירשתיה בסדר, קדשים במסכת בכורות בחבור התלמוד בבלי, v. also p. 60. He introduces his own remarks or glosses in the following terms: ולוא, ואני התלמיד מתרין, ועוד מצאתי, שמעתי, פי' לפירושו, ואני העני תימ', פרש רש"י הייתי או' ואני הכותב, ואני המפרש נהגתי, ואני הכותב מקש', ואני הכותב אני אומר, ואני הכותב מסופק, מתרין ולפי עניות, ואני הקשיתי לו, ולא נהירא תירוח זה, ופי' שלי עיקר, וראיתי, ותירצתי, דעתי קשה and others. Ibn Shoham mentions also a commentary of his on the Pentateuch (p. 13, כמו שפירשתי בפירוש חומש, מורי הר"י or מורי הר"ר, and to his uncle הר"ר יצחק, v. also sub ברה רבה on p. 83 אך בצרפת נוהגין לאחר שאכלו סעודת הבקר p. 76 and to אשכנזים p. 76 לרבות הדלקת נר בי"ט שהוא מותר וכו' דאין בה משום שלום בית כיון דיכול להדליק ודלא כאשכנזים והאשכנזים נוהגין שלא לאכול p. 209; שמברכים כמו שעושין האשכנזים p. 229; בעוד שהמת בעיר השוגים ברוא' ואומ' שצריך ענפי ערבה כמנין לולב כאלון שקורי' p. 14; איפו ירדי טריאן בלע"ז p. 243; גלון p. 162; שזה ויאמר אינו בשאר ויאמר אונדא זכטא ובמסכ' בכורות p. 219; מן החלב שקורין אוינימ פר"ש חלזון הוא לאין בלע"ז. Attention may be drawn to a few passages in the MS. which are of general interest. On p. 194 we read: לכך צריך לפרש שלא יגדל קומי שלא ד"א בך יברך ישראל וכו'. P. 59 has the following passage: ואת היכן מצינו זה המנהג שיברך כל איש את בנו כאפרים ומנשה. וי"ל דאנשי מזרח עושין כן כשמלין את בניהם. אומ' לו יהי רצון שתהיה אח לשבעה וגם לשמנה. פי' אפרים הוא שביעי ומנשה הוא שמיני בקרבנות חנוכת המזבח. ולהכי אמ'

הודו ליי כי טוב בברכת מילה משום דאשכח' דכתי' כי טוב גבי מילה. ותרא אותו כי טוב הוא. ודרשו P. 80 refers to a difference between בני מערבא and בני מערבא את החוקה למועדה. ונני בכל וגו' אמרי' במסכ' נדה. וגם במסכת ברכות לבני מערבא בתר דמסלקי תפילהו הדר מברכי' לשמור חוקיו כמ' שמפרש בירושלמ' במסכ' חלה. כי פלגי בהאי קרא בני מערבא סברי האי ושמרת את החוקה בתפילין הכתו' מדבר. להכי היו מברכי' לשמור חוקיו בתר דמסלקי תפיליהו. ובני בכל סברי בפסח הכתוב מדבר. ועל זה אינם מברכי'.

The MS. has several references to יש"ו, e. g. p. 246 מפני חדש ס"ת ור"ת משיח. מפני חדש חוציאו ס"ת יש"ו מלמד כשיבא משיח תכלה אמנות יש"ו שנתיישבה אלף ועוד בעונותינו הרבים.

The author is very particular and takes great care to establish the correct readings in the ancient texts, e. g. p. 22 ויש גורסי' אלא p. 23; התם יכול אפי' גיורת או אמה וכו' כדפרש"י p. 44; גרסינ' את היתומה שאין לה אב וי"ל שהמפרש' p. 72; אבן מגומגם עדיין הלשון שגו ברואה אך ר"ש כון יפה. וה"פ פרי"ש זו בסמוך כה אמר יי כחצות הלילה נאמרה לו פי' לפרעה מפי משה בעומדו לפני פרעה. שלא היה יכול לחזור ולומר לפרעה. שנ' לא אוסיף עוד. אבל אותה פרשה עוד נגע אע"ג דסדורה כאן מקודם נאמר בקרב אחיו לרבות קני 300; למשה חוץ לכרך קניזי וקדמוני. ראיתי בזה רוב גרסות משונות זו מזו. ולפי שימי הגרסות. שינוי הפירושים. ונאמ' אלו היה כתו' בנוסחאות ונחלה לא יהיה לו זו נחלת חמשה. בקרב אחיו זו נחלת שאר. החרשתי כי כן דרך להזכיר בתחלה החמשת. ואח"כ השאר. כגון האמורי והכנעני אבל לא יתכן להזכיר בתחלה השאר ואח"כ החמשה שהם העיקר. עד שהרגישו רבים; בקושייא זו ואמרו ונחלה לא יהיה לו זו נחלת שאר; החוקה נקוד וראיתי בחומש' מדוייק' מאד p. 261 ובספר ישן מאוד בבר גזינא p. 248; שכולו נקוד. The author refers twice to earlier glosses, e. g. p. 181 והעתקתיה and p. 20, פי' המורה הגהה זו מצאתיה והעתקתיה. אך לא הבנתיה. The text from which he collected his material must have been incomplete, since we find in a few places the remark חסר. There are also explanations at the end of some sections on the Haftaroeth.

¹ Cf. MS. B.M. No. 2853, p. 74 a.

² Cf. MS. B.M. No. 2853, p. 55 b.

The MS. contains also סדר המלות (p. 312), השלכה בחומש and גורלות (p. 313, the former dealing with the keys, מפתחות, which are never handed to a messenger), and גמטריאות (p. 314), סימן לחקיעות (p. 315), and אלפא ביתא ו' סירי and 22 Aramaic sentences of Ben Sira with their Hebrew translation (pp. 316-317). All these are in a hand different from that of the original MS.

The original MS. is written in an Italian cursive hand of the 15th cent. on 310 pp. of about 46 ll. to a p. The catchwords and the colophon are written in red.

Scribe: *Samuel b. David ibn Shoham.*

The colophon reads: באחד בשבת בחמשה ועשרים יום לחדש תשרי שנת חמשת אלפים ומאתים וארבע ושלשים לבריאת עולם (= 1474) למנין שאנו רגילין למנות פה בעיר קוטרונני כתבתי והשלמתי זה הספר מחדושי התורה אני הפרש בחכמות מיש"ר שמואל בן דוד אבן שהם יצ"ו וכתבתיו לעצמי השם יזכני להגות בו אני ורעי חרע ורעי עד סוף כל הדורות כדכתי' לא ימוש ספר התורה הוה ספיק וכת' לא ימוש ספיק ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמ' יי מעתה ועד עולם וכן יהי רצון ונאמר אמן: חוק הכותב ואמין הבורא

Owners: (1) *Elijah b. R. Shabbethai.*

(2) *Joseph di Modena.* The entry reads: קניתי זה הספר של ר' אליא בנו של ר' שבת' נ"ע יחד עם כל . . . א ופרוש נביאים ראשונים בסך ידוע בינינו. אני יוסף די מודינה

(3) *Hayyeem Mordecai Labalon.* The entry reads: מה שקנה עבד הצעיר חיים מרדכי לבטון ס"ט

Paper $10\frac{1}{8}'' \times 8\frac{3}{16}''$.

559

פירוש על משלי

Commentary on Proverbs.

The beginning of the commentary is missing. It beg. שאין בו חכמה ומוסר נכרת במאמ'. המלך ה' וזה שאמ' ר' ישמעאל אשריהן ישראל (p. 34), (pp 24-27), beg.

III, בית המדרש (v. Jellinek, Commentary on the Prayers, p. 37 a b). Attention may be drawn to the study of secular subjects (v. p. 223 גולה סוד הולך רכיל. זה שמגלה רוא דאורייתא למי שאינו ראוי כאלו האנשים ראוי שמלא פיהם מחצין שחצין זה הם חכמות חזוניות פלוסופיות הגיוניות ולפחה שפתיו לא תתערב. זאת העצה הנכונה מי שמפתה מכל כתות החכמים הללו לידע ענין הקבלת עיוניית או מעשיית שבזאת החכמה נטמן בה סתרי תורה שהוא לחמו שלהב"ה לא תתערב עמהם ולא תאכל לחם מלחם הפנים אלא הנח להם שיאכלו בפיהם החצין על כתות הללו אמרו: חז"ל שעתידים שיניהם שיגדלו כמה אמות עם אלו הרשעים שאכלו ישראל זה שאמר הנביא כל אכליו שחו רעים or p. 169, יאשמו רעה תבא אליהם לפני טובים אלו כתות המינים כגון הקראים והמפלספים שחומאים בדברי תורה. אלו ואלו נשרפן בבית הרשן ורשעים על שערי צדיק אלו הם דברי קנאה ושנאה בין החכמים וחילוק הלבבות and באנשים והכל עתיד לבא במסורת המשפט וכן זה רומז אל הכחות של p. 194, finally, איתושים וביתוסים שמאמינין בתורה רק בפשטיה וזה ר"ל הפר מחשבות באין סוד שיש להפר מחשבתם שאומרי' שאין לתורה סוד נסתר וחייבים מיתה (מקטנם ועד גדולם שאינם סאמינים בנפש התורה). Secondly, we may point out the author's habit of enumerating the different classes of חכמידי חכמים in various ages (v. p. 148 ולזה המשיל המשל משה רבינו ז"ל לאמר יי אלהינו דבר אלינו בחרב והלא כל הדברים האלה למשה לבד נאמרו אבל כלל הנה כל תורת חכם שעתידי לעשות ספר להודיע לא לבד דבר אלי יי אלהינו כי אם לכל תורת חכם שיבא רב לכם שהם ראשי ישיבות שבת בהר הוה הואיל ואתם יושבים בישיבות בתלמוד תורה הוה ליה כאלו אחם יושבים בהר הוה. הוא ההר שהוא תרמונא דמלכא. פנו וסעו לכם ובואו הר האמורי כלומ' פנו וסעו מיריעת פשיטות הפסוקי' אבל פנו וסעו לכם ובואו הר האמורי פי' הר האמוריה. והר הוא התנאים ואת כל שכניו שהם רבנים בודאי. בערבה שהוא העברה החכמים בין זה לזה. וכן מתעברים זה מזה בדברי תורה על ידי ההעבר פלפול ההלכות. בהר בארץ ישראל בומן בית שני שהיו ישראל אוי בשפלה ובנגב ובחוף הים כלומר בישיבות הגליות שהם ארץ ההכנעה שנכנעים שמה ישראל לפני בוראם

וענין זה הוא מורה עניינים רבים or p. 170 ונוראים כי שנים עשר צמד' מכוונים אל השנים עשר שבטים שבהם קב"ה חורש וזורע ומאסף. חורש בעת ובזמן נביאים ראשונים. זורע בעת ובזמן נביאים אחרונים. קוצר בעת ובזמן התנאים והאימוראים ורבני סבוראי. מאסף בעת ובזמן הרבנים הפסקנים. מברר החטא בגלות. טוחן ברחיים בגלגול גליות והסימן וטחנו בריחיים או דכו במדוכה ובשלו בפרור ועשו אותו עוגות והיה טעמו כמעט לשד השמן זה בזמן קבוץ גליות להודיע כי מעשה הצדיקים הכל מעשה יי כי נורא הוא אשר הוא עושה נודע בשערים בעלה. כגון מאנשי התנאים והאימוראים ורבנן סבוראי והגאונים והפסקנים והרבנים והמפרשים: בשבתו עם זקני ארץ. להודיע כי אשת חיל זאת לא תנשא לעמי הארצות ולא לבעלי בתים כי אם אלו (שראויים לשבת עם זקני ארץ במתיבתא דרקייעא). The MS. contains thirdly, many interesting details throwing light upon the education and culture, communal life and learning in the time of the author, e.g. p. 249 סדין עשתה ותמכור לחתן ולכלה כי לקחה מהם מצוה של השושבינות. או מכרה לאשה המילדת ונהיה בעל ברית אב רם. או הלבשה מת מצוה. ותגור נתנה לכנעני. לגייר וזרע עולה יקצור און. זה עשיר שמלוה p. 229; גרים מעותיו ברבית. ושבת עברתו יכלה שמפני מעותיו כמה אנשים מצער. טוב עין יבורך. זה המלוה מעותיו בלא רבית. כי נתן מלחמו לדל. הואיל ולוה לאיש עני מעות ובמעות הללו הדל מרויח את לחמו ואפי' כי דל זה חוזר לו את מעותיו נחשב כאלו החיה אותו. גרש לץ ויצא מדון וישבת דין וקלון. אם יבא לץ שמבקש ממון כדי להתלוצץ ביין ובשחוק גרש אותו ולא תתן מאומה כי צריך שתלך עמו לרך והוא קלון לילך עמו לדין. אהב טהור לב חן שפתיו רעהו מלך. זה בעלי חרוז. וכן אינו מתעסק עם בעלי קסטה ושמטה. נושק דל להרבות לו. זה פרנסי הדור הנהנים ממעות הצדקה. נתן לעשיר אך למחסור. שפורעים ממעות הצדקה את עול המלכות ונחסרים להם את זכיותם. ואם תאמ' ונוגשין צדקה אימתי כשאתה פורע מכיסך אבל ליקח מעניי יי וליתן לעשיר שיש לו מה לפרוע תועבת יי דרך רשע זה המתפלל להמית p. 191 רב אוכל ניר p. 160; ואנשים אפי' כי הם רשעים ראשים. זה הרב שהרביץ תורה בישראל אוכל המלכות והשררה אשר היה לראשי העם אשר לא הדריו העם בדרך התורה כי אם לאכול וזכיותם

נאכלים על ידי הרבנים להודיע שעולם הבא הוא כמו העולם הזה שזה חדש את זה וכו'. ויש נספה בלא משפט. זה הרב שלא עשה משפט אולי כי נוגע לו הדבר או אל אהובו העלים עצמו מן משפט האמת להודיע כי כל הדברים והעניינים העתידים לך מנגד p. 164; ; להיות הכל כבר בא במשפט לאיש כסיל זה שהוא חכם בעיניו ומתגאה בדברי תורה אל תהיה מנגד עמו במשא ומתן בדברי תורה מפני שהוא כסיל ואין בו יראת יי שאם היה לו יראת יי היה מנגד עמך בדברי תורה ולא היה כועס כדי להוציא הדברים מן הכח לפעל. ובל ידעת שפתי דעת. ר"ל לא תוכל לידע משפתיו שום חדש הלכה כי אין לו בתוך גניו שום אוצר של גניזה מדברי תורה. לכן לא תנגד עמו בדברי תורה כי לא ירצה להבין ולדע רק פשט הדברים. ואם תגיד לו דברים לא ישמע לדבריך. ואולי שיבוז בהם. ותהיה חוטא ומחטיא. לכן לך מנגד לאיש כסיל כזה קצר אפים יעשה אולת זה החכם שאינו p. 168; נוקם ונוטר כנחש כנגד אלו החכמים המטעים עמים וגם הוראותם לעבור על דבר קטן שבדברי החכמים הקדמונים. ואיש מזומות ישנה. הואיל ואין דבריו לשם שמים יהיה שני מקב"ה ומתבריות אבן ואבן איפה ואיפה תועבת יי גם שניהם. p. 222; כל זה למשל לאלו הלומדים המלמידים תלמידים ותינוקות שלומדים אלו ולא אלו ועושי מלאכת יי רמיה לאלו אין להם תשובה. גם במעללי יתנכר נער אם זך ואם ישר פעלו. ויש לחכם להביט מי שהוא זך וישר מחביריו שיתן לזה חכמה ותורה יותר לזה ולא יאמ' איפה ואיפה אבן ואבן תועבת יי גם שניהם אבל העושה לשם מעות או לשם קרובים מורח לאלו ולא יטרח לאלו תובע גדול לפניו שהוא פתך אכלת תקיאנה למדת תורה p. 232; ; הבה שהיא נתונה לך ולא לגימ' תקיאנה פי' תפרשנה ועשה ספר. ושחת דבריך הנעימים שהוא שיחה שלדברי תורה ותפלה. באזני כסיל אל תדבר כי יבו לשכל מלך. אסור ללמוד תורה לליצני הדור אם לא שימאן עצמו להיות ליצן ובמושב ליצנים לא ישב. אל תשג גבול עולם. לא תקח גבול המתים הנקברים משפחה משפחה. ובשרה יתומים אל תבא. ולא תרצה להיות נקבר עמחם. כי לכן גבלו להם גבול עולם כדי להרחיק מאחרים לכן אסור ליקבר הרוימים במקום גבול הצדיקים והעושה זה חוטא חטאה גדולה לנפשו כי גואלם חזק הוא וקבע את תפוחי זהב v. p. 239; קליר. The commentator refers also to כספך דבר דבור על אפניו. כגון דברי

ר' שמעון הקלירי וכיוצא בו להודיע שהדברים and היוצאים מנפש אדם הם הם נפש האדם כאשר אצ' הפייטן ואחרי כל רוע v. p. 252 הגורות האם רובצת על האפרוחים או על הבעים לא תקח האם על הבנים שלח תשלח את האם ואת הבנים חקך לך. אין רשע שבישראל שאין לו מעט סולת. ר"ל זכות ממצוה מן המצות

The MS is written by two contemporary Sefardic curs. hands of the late 15th cent., and contains 252 pp. of about 28 ll. to a p. Paper $7\frac{1}{2}'' \times 5\frac{3}{4}''$.

560 פירושים

Commentaries on Job, Lamentations, and Esther.

The commentary on Job (pp. 1-93) is styled ספר זבח השלמים. It beg. חיי העולמים אחחיל לכתוב ספר איוב לפי זבח השלמים. איש היה בארץ עוץ איוב שמו היה האיש ההוא תם וישר וירא אלהים וסר. ועתה בהיות כי לפי זה שמו זבח השלמים להשלים מנחת הנשיאים בשלימות וזבח השלמים היה בקר שנים אלים חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה תם ושלם בשם אל עולם זבח and ends חמשה האל השלמים זה קרבן אליאב בן חלון וערבה ליי מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות אמן חוק. The author of this commentary is identical with the commentator on Proverbs (v. MS. No. 559) as can be seen from the following passage, which enumerates the various grades of חכמים in the same way as in the commentary on Proverbs: והם לבושים של עדי להלבישך והם לבוש של גאון שהוא מן ת"ח וגבה כע' התנא והור רבני סבוראי והדר האמוראים. The attitude and the style of the author are also similar.

The commentary on Lamentations (pp. 94-105) beg. איכה ישבה בדר העיר רבתי עם ג' ואמנם כי בהיות ויהי דבר יי אל ירמיהו אחרי שרף המלך את המגילה אשר כתב ברוך שוב קח לך מגילה אחרת וכתוב עליה את כל הדברים אשר ישים יי בלבבך למען יתן יי לך כלבבך וכל עצתך ימלא נרננה בישועתך ובשם אלהינו נדגול ועתה יודע כי בכל מקום אשר אזכיר את שמי

אבא אליך וברכתך כלומר בכל מקום שזכר שמו של הקב"ה אפי' שיהיה בדברי התוכחות והקינות לסוף יבא כבידו עם ברכה על ידי הבריכה העליונה אשר ממנה יבורכו כל אשר עבר תחת שבטו שישו ושחיי בת אדום ישבת בארץ עו and ends מאז כי יתחיל לקום שטן נגד קשר של קושטנטינה רישעה מאז יתחילו הגירושים בארץ אדום הוא הולך וגבר מלך ישמעאל על מלכות הקצר כך גזרים הגרושים במקומות רבות ובכלל גרושים אשר בצרפת ובסביבותיה זכור יי מה היה לנו נרמז זה ונשלם לסוף הגרושים שהם אחינו הספרדים וכל סביבותיהם אשר עובר עליהן צרות בחרבן בית יי והם הם שאומרים השיבנו יי אליך ונשובה חדש ימינו בקדם כי אם מאוס מאסתנו קצפת עלינו עד מאד גם צרות יותר עתידים להתחדש והם קצף גדול בעונותינו אבל הם סוף הצרות לכן אשרי המכחה ויגיע לימים שהם ימים של גאולה. The commentary contains many more references to the persecutions in various countries, e.g. p. 101, וכן שלושה אלה רומיים על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אישבונו שהוא ארבע אלפא ביתות וגם כל שלשה אלפא ביתות האלה מיוסדים על שלשה גליות הנרמזים והנרשמים בעבריהו וגלות החל הזה לבני ישראל אשר כנענים עד צרפת וגלות ירושלים אשר בספרד יש הנה גלות אחד לבני ישראל אשר הם בנהרי גזון הרי חשך ונהר שבתיון גם לאלה עברו עליהם כוס התרעה מצד כמעט כמו בנו הגלות גלות שני הוא גלות צרפת ובכלל אישכנו וכנען הגלות השלישי גלות ספרד ובכלל כל גליות האיטלייא צרפת ואשכנז וכנען אלו הם צפוניים וספרד וכל גבוליה ומצרפת further, ibid. שהוא צפון תפתח הרעה כל הגליות אותי נהג וילך חשך ולא אור גם זה אומרים אחינו אשר בגלות צרפת ובכל סביבותיה ובכלל אחינו האשכנזים גם בפלדרא ובגשקוניא וברמנייא ואשקושייא וכן שבעה מלכיות אשר תחת הקסר מאלמנייא לכל אלו נחשך להם מאד הגלות מכל גליות אשר בישראל ורובם שמים עליהם וימותו גם אנשים וגם נשים וגם טף ונשרפו ונשחטו ונצלבו לכל משפטים האלה שהיה באלו חרשים לבקרים רבה further, p. 103, הגליות אמונתך גם גלות אשר בצרפת נחמתם תחיית המתים חלקי יי אמרה נפשי על כן אוחיל לו שבחלקם אחינו גלות אשר בספרד יבא גאולה בישראל כדכתיב ועלו וירשו את ערי הנגב ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו ואי

אומרים אחינו השבטים טוב יי לקוו לנפש תדרשנו טוב ויחיל ודומים (!) לתשועת יי זה אומרים גלות אשר בצרפת שנאכלים בגלותם וכלים ועליהם יקר בעיני יי המותה לחסידיו טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו גם זה אומר גלות אשר בספרד וכן כל הפסוקים זה אחר זה עד סוף האלפא ביתא זאת

The commentary on Esther (styled פירוש ויהי בימי אחשורוש pp. 105-116) beg. הוא אחשורוש המולך וכו' ועתה בהיות כי הקב"ה ברא את עולמו כבר מאז כי לא ברא העולם ערין חילק הימים לעיתים בסוד כ"ח עתים הנאמרים בקהלת לכל זמן ועת לכל חפץ תחת כל השמים כלומר כבר הבורא כל חפץ כל מה שאירע תחת השמים שאם לא חפץ לא היה נעשה כי כן ברא את עולמו שזה מכלה את זה ברא אש ברא מים שיבלה אותו ברא מים ברא ארץ שמיבש אותו ברא את שמכלה את הכל ולסוף ויכלו השמים ורצוי לרוב אחיו and ends והארץ וכל צבאם שהם ב"ד ולא כל אחיו שלא יוכל לעמוד בבית דין הגדול דרש טוב לעצמו ודבר שלום לכל זרעו ולא בקש מעלה להתגאות עליה רק לעורך עמו ולדבר שלום לכל זרעו. חוק ויאמן לבך וקוה אל יי

The MS. is written in a Sefardic curs. hand of the 15th cent., and contains 116 pp. of about 25 ll. to the p.

Paper $7\frac{1}{2}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

185

פירושים

Commentaries on Psalms.

The first commentary (pp. 1-162) is ascribed on the top margin to ר"י ק (R. Israel de Curiel?). The commentary extends to Ps. 60. It beg. אשרי וכו' כי אם בתורת ה' חפצו וכו' מה שק' לרו"ל הוא זה למה אמ' ובתורתו לא היה צריך ביון שאמ' כי אם בתורת וי"ל ונחתנו בימי השופטים and ends חפצו וכו' פרצתנו בימי עלי שנשבה הארון והראית כי אנפת בנו ואח"כ תשוב הארון לנו הראית עמך קשה Attention may be drawn to the note on p. 40 ע"כ נאם יוסף וחסר הוא ר' אשר and רמב"ם.

The second commentary (pp. 163-258) is ascribed on the upper margin to מהר"ט (R. Joseph Taitzak?). The commentary

extends to ch. 59, and contains in many chapters a double commentary (פ' ב' or פ' שני). It begins הטעם וכו' אשרי האיש וכו' (פ' שני שלא הזכיר שמו בזה הספר בתחלתו בעבור שלא עשאו הוא כמ"ש ש' עשאוהו והנה אין ראוי שזכיר שמו בתחלה יותר מהאחרים והוא מתהלך באשמיו ואח"כ ספר הכנסת הארץ ובנין בית המקדש וחרבן בית א' וב' בנורא אלי"ם ומקשריך לשון רבים ושיתן עו אמן

The MS. contains also, by a different hand, a commentary on 2 Sam. 1, 17 ff., and on Is. 38, 9.

The first two commentaries are written in an Or. curs. hand of the 16th cent., and contain 266 pp. (including the latter commentaries) of 26 ll. to the p.

Paper, $8\frac{1}{4}'' \times 7''$.

345

חמדת ימים

A Midrashic Commentary to the Pentateuch. The author of this commentary is, according to reliable information, Mari Shalom Shabazi (להגאון כמה"ר מארי שלום) (שבזי ז"ל). The author refers to his own explanations with the words: מחבר הספר פירש, or מחבר הספר דרש. The author quotes the following authorities: the philosopher Abu Ja'far (כי הפילוסוף אבו געפר פ' כי) הגאון באור השכל הפועל שהיא אצולה מכוחו וחוזרת אליו והוא לה גן עדן: ונפש הרשע נדחפת ואינה יכולה לשוב לשרשה שהוא השכל הפועל ואינה יכולה מרוב רעתה ונשארית בצער גדול ואותו Abraham ibn Ezra, Eliezer of Worms, Behai (i. e. Ben Asher), David Kimḥi, Rabbenu Ḥananel, Judah Ḥayyat, Israel Hakkohen (ד"א גרתי) קיימתי פ' ישראל הכהן ז"ל נשבעתי להקב"ה שייקמו בני תרי"ג מצות שכן תרג' וישבע וקיים. Yeruḥam, Isaac, Isaac Ḥaro, Joseph משתאי, Levy b. Gorion (? Gershon), Menaḥem (i. e. Reḳanaṭi), Moses b. Maimun, Moses b. Naḥman, Bar Meshullam, משתאי Gaon, Se'adyah b. Jacob (a

The MS. is written in an Or. curs. hand of the 16th cent., and contains 250 pp. of about 25 ll. to a p.

Owners: (1) *Levy b. X.*

(2) *Joseph b. X.*

Paper, $8\frac{1}{16}'' \times 6\frac{1}{16}''$.

84

דרשות

Homilies and Sermons by R. Halfon b. Isaiah עטיה.

The title-page reads: זה ספרי חלקי מכל עמלי ה' ברחמי יונני להעלותו על מזבח הרפוס בחיי ובחיי כל בית ישראל כיר"א. הב"ר זעירא ולא מן חברי"א הצעיר חלפון בן לאדוני אבי הרא"ש ז"ל הרב המובהק ח"ק ופרישא כמהר"ר ישעיה עטייה זלה"ה תנצב"ה שנת התקנ"ב לבי"ע (= 1792)

The sermons are headed: דרוש להספון דרוש למרת דרוש למעלת התשובה, של צדיקים דרוש לחרבן בית, דרוש למעלת הצדקה, הענה והמקדש ושייך לסלוקן של בחורים ב"מ and others. The notes contain references to the author's journey to Baghdad [בבל רבת]. At the end of the MS. there are the following poems by the author and Joseph Halfon: (1) is headed שיר שעשיתי בחופת סי' רפאל נר"ו ו' עט"ר הגביר השר סי' עזרא נר"ו יום and beg. י"ד מנחם ש' התק"פ (= 1820) ליצ' אני יוסף חלפון עטיה, acr. אני אשיר שיר חתנים פזמון שעשיתי בחופת סי' (2) is headed רפאל נר"ו ו' מע' עט"ר הגביר השר סי' עזרא יוסף, acr. יוסף אדני עליכם ככם, and beg. נר"ו אהרן, acr. אל מסתתר מאד נעלה (3) חלפון חוק פזמון זה עשיתי אותו בחופת סי' (4) is headed הבן יקר נ"י יצחק חיים נר"ו בחורש אדר ש' אני אשיר שיר, and beg. התקצ"ז (= 1837) ותהלה, acr. חלפון חוק (5) is headed פזמון עשיתי בחופת נ"י יאודה נר"ו בן נ"י רפאל נר"ו חמשה ימים לחו' תשרי קצ"ט (= 1838) אני יוסף, acr. אני אשיר שיר ושנחה, and beg. חלפון חסדי אל אוכור לא אשי (6) חלפון פזמון זה עשיתי בעיר עכו יע"א בחג (7) חוק הסכות ש' התקס"ט (= 1808) כשהייתי מתאכסן בבית הגדול אור פני מלך חיים עד העולם כיר"א אשכול הכופר דודי, and beg. בכנסת ישראל וכו'

חבצלת השרון שושנת (8); אני חלפון חוק, acr. לי, פזמון חוק, acr. חלפון חוק (9) is headed זה עשיתי בעיר בצרא יע"א ליחוקאל תופאחא אני אל אלדים, and beg. כשבא לו ו' זכר לחיים דלה דלים (10); אני חלפון חוק, acr. פתיחה (11) is headed דויד, acr. ממו"ח הח' כהר"ר משה כולוף הלוי נ"ע, and beg. מוסר קבל מתוכחת (12) is headed פזמון אשר עשיתי אותו בעיר בצרה כשהייתי, בשליחות בחג הפסח שנת התק"ע (= 1810) ליצירה, אני חלפון חוק, acr. אני אברך לקהל בצרא, and beg.

The MS. is written in a Syrian curs. hand of the 18th cent., and contains 423 pp.

Autograph.

Paper, $8\frac{1}{16}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

Bibliography: זכרון ירושלם, Jerusalem, 1876, p. 19.

202

ספר ויאמר משה

Homilies on the Pentateuch by Moses b. Simeon b. Moses b. Sason of Baghdad (v. MS. 201 by the same writer). The title-page reads: ספר ויאמר משה וחוכר הב"ר הברת"ו שמרה פ"ה ס"ח אשר טפחתי ורביתי בבית אסטני"ס ובבית הריצו"ץ ובבית השוק"ד אנכי הדל והרוה ברי"ה קל"ה מסבכ"ת דרכיה וכתב הזולזי"ם זמרה בביתא כפי סכל"י סכ"ל היותר להנערים המנוערים אשר כמותי מעט מעט דרו"ש דרש משה והנה צור"ף נכתב פה בגדאד יע"א ואני הצעיר המחבר היום ילדתייהו בקולמוסי ועטי הצעיר משה בן לא"א כמהר"ר שמעון ח' משה ח"ר ששון נר"ו תושב בבל יע"א הי"ו לעד אכיר בשנת חואה הברכה אשר ברך מישה לפ"ק (= 1866).

The commentary contains many excerpts under the heading: זה מכתבי מו"ז זלה"ה יע"א which refers to the famous Hakhm Sason Mordecai Moses, the author of *ששון*, *קול ששון*, *אמר הצעיר המחבר*, and other works. At the end, from p. 579 to p. 593, a part of the latter's works is given under the title *אמר הצעיר המחבר*, which beg. *שערי צדק תולעת משי יגעתי ומצאתי שארית הפליטה קונטרסים מספר שערי צדק של מו"ז הרש"ם*

זלה"ה זיע"א ואמרתיה להעתיקם כאן בקונטרסי זה חבל על דאברין. וזה החלי בעורז אלי צורי וגואלי.

Likewise in the introduction, p. 5, the author says: "ר"ת: ויאמר ברוך ה' אלהי ש"ם (ר"ת: ששון מרדכי) קדמה ידיעה שאיך ספר שערי צדק וספר שיר ידיות וגם קונטרסים אחרים מספרי עט"ר מו"ז הרב המקובל האלהי רבי ששון מרדכי זלה"ה זיע"א והנה שורף בעה"ר לא תקפ"ץ חבל על דאברין ויגעתי מצאתי קונטרסים מעט מן המעט כטיפה מן הים מספר שערי צדק וגם מה שנשאר בזכרוני מספרים הנז"ל וגם מה שמצאתי מפחר ומפורד בקונטרסים אחרים ג"כ אמרתי להעלות אותם לעולה בקונטרסים זה והיה לי למשיב נפש מצוה הבאה בחביר"ה יהי רצון שזכות עט"ר מו"ז הרב זלה"ה יגן בעד כל ישראל ובעדי אכיר"ר: וזאת תורת המנחה דבר בשם אומרו חלק מטמן חכה, דרו"ש דר"ש משה. ויאמר הכי קרא שמו ויאמ"ר משה באו חשבון דבר שבמנין החשבון ערוך ויפק"ד משה. שאם תמנה תיבות משה שמעו"ן משה חבאב"ה ותוסיף עליהם ה' שהם אותיות ששון וכללוחה עולים למספר ויאמ"ר משה במלואה כזה ו"ו יו"ד אל"ף מ"ם רי"ש מ"ם שי"ן ה"א בכון בדרוק נמצא הכל רמוז שמי ושם אבותי ושם אמי המרוחמת נ"ע תנצב"ה בקונטרסי זה יהי רצון מלפני אלהי השמים שזכותם חזות תורתם יגן בעד כל ישראל ובעדי בני כיר"א תורה שיש עמה מלאכה. ויען משה

The MS. is written on 593 pp. by the author himself in a Baghdad cursive hand.

Scribe: *Moses b. Simeon b. Moses b. Sason.*

Paper, $5\frac{1}{8}'' \times 3\frac{1}{8}''$.

515

דרשות

A Compilation of Homilies and Sermons. The latter are copied from the following 84 works:

- (1) אבני שוהם by Rephael David Mizrahi (Sal., 1848).
- (2) אור יקרות by Joseph Benjamin Zeb Wolf b. Aryeh Loeb (1742).
- (3) אורח לחיים by Solomon Ephraim Luntschitz (Lublin, 1592).
- (4) אלף המגן.
- (5) אלשיך by Moses Alsheikh.

- (6) אמר יוסף by Joseph Alkalai (Sal., 1831).
- (7) ארוחת תמיד by Samuel Isaac (Sal., Ben Jacob, 49, 959).
- (8) מנוגי ארץ יהודה by Judah (Liv., 1797).
- (9) אשל אברהם (either B. Jacob, 55, 1042, or 56, 1053).
- (10) בא ישועה ונחמה (not in B. Jacob),
- (11) בית פריץ by Pereš b. Moses of Zolkiew, 1759.
- (12) מרוק בן פדהצור by Mauzur (Sal., 1786).
- (13) בני יצחק by Isaac חנין (Sal., 1757).
- (14) ברכת אליהו (not in B. Jacob).
- (15) ברכת טוב by Moses Kohen of נראל, rabbi in Metz (Ven., 1701).
- (16) קיבו עולם by Joseph קיבו (Sal., 1784).
- (17) גנוי יוסף by Joseph Bloch or Joseph Halschitz.
- (18) דבר בעתו (not in B. Jacob) by Sason Mordecai Moses (Liv., vol. I, 1862, vol. II, 1864).
- (19) דברי נחמיה by Nehemiah Hiyah Hayyon of Safed (Berl., 1713).
- (20) חיד"א בדברים אחרים by Isaac (Liv., 1788).
- (21) דורש טוב by Isaac Alghazi.
- (22) דרוש שמואל by Samuel Feibisch Sofer (Ven., 1794).
- (23) דת ודין by Eliezer b. Nissim (Const., 1726).
- (24) הון רב by Rephael Eliezer Nehemias (Sal., 1773-1804).
- (25) ערוגת הבושם, v. הרי בשמים.
- (26) זקן אהרן by Aaron Hakkohen (Ven., 1657).
- (27) זרע בירך by Berakhyah b. Eliakim Goetz (Halle, 1704).
- (28) זרע יצחק by Isaac קיבו.
- (29) חום המשולש by Judah דיוואן (Const., 1739).
- (30) חומת אנך by חיד"א.
- (31) חזן עובדיה by Mašliyyah Yehiel Obadiah b. Moses David (Liv.).
- (32) שמן הטוב, v. חלקי יעקב MS., (Const., 1849, introduction).
- (33) חלקי אבנים by David Lida (Fürth, 1693).

- (34) פייתוסי by Jacob b. Abraham יגל יעקב (Liv., 1810).
- (35) by Joseph b. Ḥayyeem Ṣarfathi יד יוסף (Ven., 1616).
- (36) אבואלעאפיה by Ḥayyeem יוסף לקח (Smyrna, 1655-1732).
- (37) ענתבי by Abraham b. Isaac אהלים (Liv.).
- (38) by Jonathan Eibenschütz יערוח דבש (Karlsruhe, 1779).
- (39) by Solomon of Pintschew יקהל שלמה (Liv., 1786).
- (40) by חיד"א כסא דויד (Liv., 1794).
- (41) יאשיהו פינטו by כסף נבחר (Damascus, 1605).
- (42) כרם חמר.
- (43) כתבי האר"י.
- (44) by Joseph b. Issac Hallevy כתנת פסים (Lublin).
- (45) האשקי by Judah b. Joshua לב אריה (Wilmersdorf, 1674).
- (46) אור יקרות v. לויח חן.
- (47) לחם דמעה.
- (48) מאמר מרדכי by Mordecai b. Judah לויש (Dyrnf., 1723).
- (49) מטה אשר.
- (50) מטה הלוי.
- (51) by Benjamin Wolf Bretsfeld מנחת יהודה (Fürth, 1801).
- (52) מנחת שמואל.
- (53) by Simḥah Joel Hakkohen מעשה רוקח (Lemberg, 1850).
- (54) by Barukh b. Zalman מקור ברוך פייתוסי (Liv., 1790).
- (55) by Eliezer b. Joseph Juzpa משנת ר"א Trillinger (Frankfort-a-O., 1717).
- (56) נועם אלימלך.
- (57) by חיד"א נחל קדומים.
- (58) by Jacob b. Abraham of נחלת יעקב Cracow (Amst., 1724).
- (59) נצח ישראל MS.
- (60) by Efraim Luntschitz עוללות אפרים.
- (61) by Joseph Ḥazzan b. Elijah עין יוסף (Smyrna, 1780?).
- (62) by David b. Aryeh Loeb Lida עיר דוד (Amst., 1719).
- (63) עץ חיים.
- (64) by חיד"א פני דוד.
- (65) by Isaac Frances פני יצחק (Sal., 1753).
- (66) פקודת המלך.
- (67) by Judah b. Joseph פרח לבנון.
- (68) by Joseph David צמח דוד (Sal., 1795).
- (69) by Meir b. Isaac קרן אור פני משה (Hamburg, 1787).
- (70) by חיד"א ראש דויד.
- (71) שמע יעקב v. שארית יעקב.
- (72) שבט יהודה?
- (73) שמן הטוב v. further.
- (74) by Israel Jacob Algazi שמע יעקב (Const., 1748).
- (75) by Solomon b. Abraham שמע שלמה Algazi (Smyrna, 1659).
- (76) by Ḥayyeem b. Joseph b. שנות חיים Elijah Ḥazzan (Ven., 1693).
- (77) תומר דבורה?
- (78) תפארת ישראל?
- There are further references to the sermons or works of the following authors:
- (79) of Baghdad, ח' אליהו [סלימאן] מני (1923) and later ראב"ד in Ḥebbron, the father of Ḥakham Sliman Mani, who is now Ḥakham Bashi of Ḥebbron. He signed in Ḥebbron the appeal made by the Baghdad Jews of Jerusalem in the year 1888. His obituary notice is given in the מגיד מישרים (Calcutta), vol. X, No. 39. He died 7 Tam-muz, 5659 (15 June, 1899), v. חשבוות הגאונים, ed. Coronel, Vienna, 1871, introduction.
- (80) ח"ר יעקב יוסף [הרופא] the author of ספר שמן הטוב, Const., 1849, v. above, No. 74. of שיר חדש, a commentary on the Song of Songs, Calcutta, 1843, and נאוה תהלה, a commentary on the Psalms, Jerusalem, 1845. The שמן הטוב, a commentary on מסכת ביצה, contains also a דרוש לציאת מצרים. The author, who died of cholera in 1851, is buried in Baghdad, near the tomb of Joshua the High Priest, v. מגיד מישרים (Calcutta), vol. I (1889), No. 1.
- (81) ח' עבראל' כציר v. MS. 209, and שירות ושבוות, Baghdad, s. a., p. 54 b. Ḥakham 'Abdallah was the author of the inscription

in the Mausoleum of Ezekiel the Prophet, which was restored in the year 1859 by David Sassoon. The poem which beg. ענו לאל במהלל ושירים, is to be found in the *Dورش טוב לעמו*, Bombay, vol. IV, No. 32, dated 2 Iyyar, 5619. His acrostic is also found on the inscription in the Shrine of R. Isaac Gaon, who died in the year 688 C.E., v. *אגרת רב שרירא גאון*, ed. Lewin, p. 101.

(82) ח' רפאל [אליהו] קצין (82), v. his introduction to *שמן הטוב*, Const., 1849, where he is styled: הקרמת מעלת הרב חותם המלוכה: הרב המופלא וכבוד ה' מלא בנן של קדושים כמהר"ר רפאל קצין נר"ו נשיא גולה דעו"בי בבל ואגפיה יע"א. He was the first bearer of the title of *Hakham Bashi* in Baghdad, appointed by the Turkish Government. He was a native of Palestine. There exists his appeal on behalf of the Jews of Persia among whom he travelled. This appeal was printed under the title of *אגרת מגיד מצירים* (s. l. and a.). This letter contains many interesting details about the author's life and work, e. g. *אנוכי בדרך נחני ה' ובאתי לחהלת ערי פרס. היא מדינת ובאתי לעיר אצפאהן ותבט עיני שיראז וכו' בצו"רי והנה אחינו בית ישראל היושבים שם בין וגזירה יצאה מלפניו לעשות צו"קות וכו' לפניו ויבוח בדת עם חכמי א"ה לדעת דבר מי יקום*. He wrote a book *דרך אמת* in which he refutes the well-known work of the missionaries, called *נתיבות עולם*. Attention may be drawn to the following passage describing the persecution of the Jews in Khorasan: *הביטו וראו כי בשגם שהמלך מחמד שאה יר"א אהב לישראל בשפ"ר רזיאל עם כל זה בעיר כראסן השחיתו התעיבו עלילה על עם בני ישראל היושבים שם והרגו קרוב לחמשים נפשות עניים מרודים וכו'*. The leaflet refers to persecutions in Ispahan, Urmiah, סטנא, and Hamadan. The appeal

is addressed to the Jews in Europe. Don רוג'ילים and Sir Moses Montefiore are especially mentioned.

(83) הרב המקובל ח"ר ששון (83), author of the works *דבר בעתו*, 2 vols., Liv., 1862-4; *מזמור לאסף*, Liv., 1864; and *קול ששון*, Liv. 1863, Baghdad, 1891; *אמרי ששון*, ed. by Solomon Twena in his *נופת צופים*, Bagh., 1879, refers twice to H. Sason, e. g. p. 34 a, and p. 38 a, הרב הישיש ח"ר ששון מרדכי בס' קול ששון.

(84) ח' ששון ישראל (84), who was a well-known scribe, v. *ספר השירים*, Baghdad, 1906, introduction, and pp. 98 a, 113 b, and 118 a, and also MS. No. 244.

The MS. is written in a modern Baghdad curs. hand of the 19th cent., in 2 cols. on 1025 pp.

Scribe: *Manasseh b. Ezekiel Mašliyyah*, author of *תסלי אל וקת*, Jerusalem. The introduction to the *תסלי אל וקת* was printed under the title *אל כחאב תסלי אל וקת*, Bombay, 1888, but never published.

Paper, $7\frac{1}{2}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

484

דרוש

Sermon delivered by ח"ר יוסף חיים ח"ר at the Memorial Service for Solomon David Sassoon (d. 10 Adar II, 5654 = 18 March, 1894) on 28 Adar II, 5654 (= 1894) in Baghdad. The MS. is written in a modern Baghdad curs. hand of the 19th cent., and contains 33 pp.

Autograph.

Paper, $8\frac{1}{8}'' \times 5\frac{1}{2}''$.

Bibliography: *מגיד מישרים*, Cal., vol. V (5654), No. 29.

TALMUD AND HALAKHA

61

משניות מסדר זרעים

The text of the first order of the Mishnah with משפט on the margins, and some expositions and occasional translations in Arabic between the lines and on the margins. P. 1 has the list of the weekly readings from the Mishnah. P. 173 gives the order of the treatises in the first Seder with the numbers of the chapters. P. 174 contains the following extract from the הלכות קצובות under

זה ביאור סברת התנאים : סברת התנאים אי זה סברא על אחד מהן אשר מנה בעל הלכות קצובות¹ : סתם ומחלוקת הלכה כסתם : ר' מאיר ור' יוסי הל' בר' יוסי : ר' שמעון ור' יוסי הל' בר' יוסי : ר' אלעזר ור' נחמיה ור' אליעזר בן יעקב שנחלקו עם ר' יוסי הל' בר' יוסי כל אלה הל' בר' יוסי : בר"א בזמן שנחלק עליו אח' אבל אם נחלקו עליו הל' כחכמים : ר' מאיר ור' שמעון הל' בר' שמעון. ר' יהודה ור' שמעון הל' בר' שמעון : ר' מאיר ור' יהודה הל' בר' יהודה : ר' יהודה ור' אליעזר בן יעקב הל' בר' יוסי : רבי ור' אלעזר בן יעקב : רבי ור' יוסי בן ר' יהודה הל' ברבי : רבי ור' שמעון בן ר' יוסי הל' ברבי : בר"א שלא אמר משום אביו אבל משום אביו הל' כאביו : רבי ור' שמעון בן אלעזר הל' בר' וכל מקום שאמ' ר' שמעון בן אלעזר אמר הל' בר' : וכל מקום שאמ' ר' שמעון בן אלעזר בלא מחלוקת הל' כמותו : רבי ור' מאיר ור' יהודה ור' שמעון כולן עם רשב"ג הל' ברשב"ג ואפילו ר' יוסי שהל' כמותו מחבירו ורשב"ג הל' ברשב"ג : וכל מקום ששנה רשב"ג במשנתו הל' כמותו חוץ מערב וציין וראיה אחרונה : וכל מקום

ששנינו במשנתנו באמת וכמה דברים אמורים ואימתי בזמן הל' למשה מסיני : ר' אליעזר ור' יהושע הל' בר' יהושע : רבן גמליאל ור' יהושע הל' בר"ג : ר' עקיבא ור' טרפון הל' בר' עקיבא : ר' עקיבא ור' יוחנן בן נורי הל' בר' עקיבא : בית שמי ובית הלל הל' כבית הלל חוץ מבית שמי : ואמרין סכבדין את הבית שהל' כבית שמי : סליקו להו סברי רבנן בס"ד.

The colophon, p. 172, reads : סליקא לה מסכת בכורים עם שאר מסכתות שלסדר זרעים בס"ד יום שלישי דהוא עשרין ותרין יומין לירח סיון שנת אתחקכ"ד שנין לשטרין (= 1613) וגם הוספנו עליו פירושי עין משפט מהמיימוני נע"ג למען ירחין קורא בו ויעיין כל חפציו במשנה תורה ולא יהיה נבון אני הסופר אבנר בר' נר' נר"ו השרוני י"ץ שעת קרמיה סימנך די שמה קדישא אהיהו"ה.

The MS. was written by *Abner bar Ner Hashsharoni* in the year 1924 Sel. (= 1613) in a Yemenite square hand on 174 pp. of 18 ll. to a p.

Paper, 5 $\frac{3}{8}$ x 4 $\frac{1}{2}$.

531

משנה

Mishnah Fragment. The fragment contains מסכת דמאי (pp. 1-8, from chap. 6 p. 8-28 up to chap. 7, Mishnah 2 אלעזר בר' אלעזר שדה מיראל ואינו מקדש ר' אלעזר בר' אלעזר שבעית, (צדוק מסכת תרומות, (קיני זבין וקיני זכות 8, Mishnah 8 מסכת, (pp. 63-75) מסכת מעשרות, (pp. 36-63) מסכת בכורים שני (pp. 90-99) מסכת חלה, (pp. 75-90) מעשר שני (pp. 99-106), and מסכת ערלה (pp. 106-114, the last word is chap. 4. [האמורות בתורה] כאנשי' Mishnah 2.

¹ Cf. הלכות גדולות, ed. Hildesheimer, p. 469, and Ch. M. Horowitz של ראשונים I, Frankfurt-a-M., 1881, p. 53.

The fragment is written in a Span. curs. hand of the 14th cent. on 114 pp. of 18 ll. 10 p.

Genizah. Paper, $5\frac{3}{4}'' \times 4''$.

523

משנה

Mishnah Fragment. The fragment contains the treatise מעשר שני (chap. 3, from כלפנים מכנגד החומה, the whole of chaps. 4 and 5), and is followed by the whole treatise of מעשרות, and by מסכת חלה up to chap. 4, Mishnah 8 שלאור אין לה שיעור ושלכהן. The order of the treatises and the numbers of the Mishnayoth agree with the מתניתא דבני מערבא (ed. Lowe). The text is furnished with accents. The margins contain glosses by a later hand.

The fragment is written in a Palestinian sq. hand of the 10th cent. on 20 pp. of 23 ll. to a p.

Genizah. Vellum, $7\frac{9}{16}'' \times 7''$.

76

משניות נזיקים קרשים מחרות

The three last orders of the Mishnah with the 6th chapter of the ספר יצירה at the end of נזיקין. Between the orders קרשים and מחרות is a lexicon of the strange words in the Mishnah, containing letters א-ע. The MS. is written on 544 pp. of 26 ll. to a p. in a semi-square Yemenite hand of the 18th cent. The writer copies the Venice ed. (1704-5), v. Steinsch. Cat. Bodl. No. 2013.

Pp. 1-3 contain Arabic Pizmonim in a different hand.

Paper, $6\frac{1}{2}'' \times 4\frac{3}{8}''$.

255

מסכת אבות

The Treatise of Aboth in six chapters. The MS. is written on 12 pp. of 31 ll. to a p. by a Yemenite sq. hand probably of the early 17th cent.

Paper, $8\frac{7}{8}'' \times 6\frac{7}{8}''$.

120

פרקי אבות

The Treatise of Aboth in six chapters, and מלהינו אין with Malabari translation. The MS. is written on 160 pp. of 13 ll. to a p. by a modern Cochin sq. hand, with the Hebrew text on the right side, and the Malabari translation on the left side of the p. The Hebrew text is fully vocalized. On the fly-leaf there is the following entry: With compliments from S. H. Leveroy, 28/3/10.

Paper, $7\frac{3}{4}'' \times 6''$.

445

פרקי אבות

The Treatise of Aboth in six chapters with Malabari translation. The MS. is written on 128 pp. of 20 ll. to a p. by a modern Cochin sq. hand, with the Hebrew text on the right side, and the Malabari translation on the left side of the page. The Hebrew text is fully vocalized.

Paper, $8\frac{1}{4}'' \times 6\frac{1}{8}''$.

524

משנה

Mishnah Fragment. The fragment beg. with chap. 5, M. 2 of מסכת נגעים (מור ואיזה), and contains the whole of the sixth chap. (divided in 8 Mishnayoth), the beginning of chap. 7 (up to ונקרוהו), the end of chap. 10 (from ונגבחהו), the whole of chap. 11 (divided in 13 Mishnayoth), and chap. 12 up to חומר קל חומר. The MS. contains also the first chap. of פרה from אלא (the chap. is divided in 7 Mishnayoth), the whole of the second chap. (also divided in 7 Mishnayoth), and the beginning of the third chap. (up to פני שאל). (הבירה צפונה).

The divisions into Mishnayoth agree mostly

with the *מערבא דבני מערבא*, ed. Lowe, 1883.

The fragment is written in a Palestinian sq. hand of the 11th cent. on 8 pp. of 25 ll. to a p.

Genizah. Vellum, $6\frac{1}{8}'' \times 4\frac{7}{8}''$.

72

משנה מסדר מועד עם פירוש הרמב"ם ז"ל

The Mishnah of the second order with the Arabic Commentary of Maimonides. The MS. begins with the eighth chapter of עירובין followed by ביצה, סוכה, כפורים, שקלים, פסחים, חגיגה, מועד, מגלה, תעניות, ראש השנה. The text of the Mishna is occasionally furnished with accents. The commentary of Maimonides, which was the author's hand-copy, contains the first version of the work with the author's own corrections and additions between the lines and on the margins. This MS. is referred to by Maimonides in his *Responsa הרמב"ם ותשובותיו*, ed. Leipzig, p. 24, No. קל"ח, and reads: שאלה יוריני אדונינו פירוש פרוזבול המוקדם ומאוחר איך הוא כאשר ראינו דבריו בחבור מצאנו איהו חסרון בפירוש המשנה והוא כי בחבור (ה') שמיטה ייובל פ"ט ה' כ"ב) כתב שצריך שיקדים המלוה לפרוזבול ושמוקדם ומאוחר הוא קדימת זמן הכתיבה או איהורה ובפירוש המשנה (שביעית פ"י) כתב שהפרוזבול יקדים למלוה ומאוחר ומוקדם הוא שאחר המלוה על הפרוזבול תוריני הדרתך איו מהם היא הסברא האמתית ולא נטה ימין ושמאל והיה שכרו כפול מאת ה' :

תשובה מה שזכרנו בחבור הוא האמת אשר אין בו שום ספק וכמו כן זכרנו בפירוש המשנה וזאת המשנה אשר בירכם היא הנוסחא הראשונה אשר יצאת מתחת ידיו קודם הגהתה ובארנו כפי מה שראינו במה שכתב כותב הדיני רב חפץ ז"ל וכאשר בררנו הרברים וכתבנו בחבור אמתת הדברים או תקננו פירוש המשנה וכמו כן באותה נוסחא הראשונה בפירוש המשנה יש כמה מקומות כמו

זה חפץ מהעשר שאלות שהורינו שם בכל שאלה מהם דעת גאון מהגאונים ז"ל וראינו מקומם ותקננום p. 30, אגרות הרמב"ם and, ויודע לכם: משה דע כי אני לא חברתי זה החבור כרי להתגורל: משה בו בין היהודים. ולא שיבא לי מזה התפארות. והשם יתברך יודע כי לא טרחתי בו ראשונה אלא לעצמי ולנפשי שאנוח מן החקירה ומן המשא והמתן ומלבקש מה שאצטרך אליו. ולעת הזקנה ת"ל יתברך שאני חי קנא קנאתי לה' צבאות וראיתי האומה בלא ספר מחוקק שלא יהיה בו לבד עיון אמתי בלי מחלוקת ולא שבוישים ועשיתי מה שעשיתי לכבוד השם יתברך ואלו: ל"א p. and col. b: לבד וזהו כלל אחד הכלבלים שהוא מבלבל והקשויות שהוא מקשה הם בולם בפ' המשנה אבל אני אחקנם בע"ה במקומותם

The glosses are of three different types: (a) by the author himself at different periods of his age, as borne out by the various characters of writing, e.g. p. 29, Pesahim 6, 6, where from פי מסכת שבת וקר בינא לך פי מסכת פטור אן חית מא יקאל פי שי מן אחכאם אלסבת פטור ונהיך ען סאיר אלממאות ארא כאנת' איצא מכפיה עלי' אלונה אלמזכור ונאנה'ם בהא פאנהא איצא לאן אלאצל ענד[נא] לא אמרו טומאת ה[תהום] : is struck out, and substituted by (b) where the addition is given on the margin or between the lines, e.g. p. 113, 3, ראש השנה, וביקי מנה רובו 6, 2, סאלם דון ת'קב [ולא עכבו הנקבים את התקיעה or p. 80, 1, סוכה, כמא [דכרנא]] פהו כשר פהנאך אכ'ת'ל'ף ר' יהודה ותכמים [והרא בלה בשרט אן יכון אלפצא אלדי בין אלסקפין עשרה טפחים פמא זאד אמא דון עשרה פתכון התחתונה כשרה] : (c) where the original text or even the gloss is erased entirely, e.g. p. 11. In other cases the original writing is erased or obliterated, and the correction is placed over the erasure, e.g. p. 17, פסחים כנמרה ופחמה בפסח ברמאדה לאחר הפסח 2, 1.

The MS. is in the handwriting of Maimonides himself in his characteristic semi-square Hebrew letters. The MS. contains

the usual illustrations. The names of the treatises and the numbers of the chapters are in large square characters. The book is written on 152 pp. of 32 ll. to a p., with extreme care and accuracy.

Paper, $10\frac{1}{2}'' \times 7\frac{1}{2}''$.

Bibliography: Toledano, ירי משה, Safed, 5675.

73

משנה מסדר נשים עם פירוש הרמב"ם ז"ל

The third order of the Mishnah with the Arabic Commentary of Maimonides. The order of the treatises is: נדרים, כחובות, יבמות; כריתות, גטין, נזירות, קדושין, שוטה, גטין, נזירות, נדרים, כחובות, יבמות; וכיף צנעתהא פלים וצף: 2, 8 נזיר on p. 129 in דלך לאיק בגרץ הדיא אלשרח: [אצף קבל אלחלאקה אלואלי יביא שחי צפרים ועין ארו ואווב ויעמל טהרת מצורע כמא נץ אלכתאב תם יחלק אלחלאקה אלואלי ויניב חטאת העוף ועולת בהמה ותלך אלחטאת לא תוכל לאנמא שך ופי תגלחת שניה יקרב חטאת העוף ועולת העוף ואשם והדיא הו קרבן מצורע עני ואנמא כלפנאה קרבן עני פקט לאנה שך ופי תגלחת שלישית יגיב עולת העוף וחטאת בהמה ואשם פאן כאן הו טמא פקד תם לה קרבן טומאה לאנה קרב בתגלחת ראשונה חטאת העוף ופי הדיא אלחלאקה עולת העוף ואשם והדיא הו קרבן נזיר שנמטא ותגלחת רביעית יניב קרבן טהרה של נזיר כאמל אעני שלש בהמות פאן כאן לים הו טמא ולא מוחלט ואנמא תלומה תגלחת טהרה פקט פעולת בהמה אלתי נאב פי אול חלאקה הי חובתו והדיא אלעולה אלתי נאב פי תגלחת רביעית הי נדבה ואלשתי בהמות אלכאקה המא תמאם קרבן טהרה ואן כאן הו טמא ומוחלט פקד תם לה קרבן טומאה פי תגלחת ראשונה ושלשית כמא בינא וקרבן מצורע פי תגלחת שניה פהדיא הי אלרתבה אלצחיחה ויחאנז פי הדיא כלה אלי אשתראטאת פי כל קרבן מנהא באן יקול אן כאן אנא עלי חאלה כדא פהדיא חובה והדיא נדבה ואן כאן לים אנא כדלך פאלאמר עלי כלאף והדיא בין טמא דכרנאה פתפחם תפסיר הדיא אלהלכה וחצלה לאן

פהמה בער שרהה צעב ולו על אלנזר אלדהן פנאהיך מן אסתכראנה ותחצילה מן נצוץ אלחלמוד] where the whole part put in square brackets is struck out.

This codex, with the former, belong to a set of six volumes, a part of which is to be found in MS. Bodleian No. 393. This MS., however, shows two different writings: (a) by Maimonides himself (180 pp.); (b) pp. 17-18 show the handwriting of R. Abraham Maimonides. There are, besides, three instances of R. Abraham's signed glosses in the margins: (1) p. 8 אברהם פי אלחבור קטע ז"ל יוציאו וז"ל; כתנא קמא אברהם קולה ז"ל אן 23 p. (2); בת ישראל תאכל בשביל אבאנה חוזה ושוק ותם (3) p. 92; ומכאלף ללחלמוד ולמא בין פי אלחבור אברהם פי אלחבור קטע כר' עקיבא. These pages may have been supplied by (b) in the lifetime of Maimonides for his own use.

Owner: *Israel 'Abadi*.

Paper, $10\frac{1}{8}'' \times 7\frac{1}{8}''$.

Bibliography: Toledano, ירי משה, Safed, 5675.

438

משניות עם פירוש הרמב"ם ז"ל

The Mishnah of the Treatise Yebamoth 15, 7 to the end; Kethuboth from the beginning (from 2, 6 up to 3, 2 missing) up to 11, 1; Nedarim from 2, 1 up to 3, 1, with the Arabic commentary of Maimonides. The MS. is written on 52 pp. of 20 ll. each, in a sq. Yemenite hand of the 16th cent. The leaves were discovered in the binding of one of our MSS.

Paper, $10\frac{3}{8}'' \times 7\frac{1}{2}''$.

411

מסכת אבות עם פירוש הרמב"ם ז"ל

The Mishnah of the Treatise Aboth with the Arabic Commentary of Maimonides in Arabic. The introduction begins with chap. 8:

ממי קנאם מתוך בור הגלות של אומות העולם בית המקדש ממי קנאו מישראל וישראל והשכינה אחד בסוד ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד ולחכימי' ברמזיה: תם ונשלם פרקי אבות בשם אל עולם.

Attention may be drawn to the following passage: אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות ר"ל אהוב את המלאכה שהיא מלאכת שמים לכתוב ללמוד שיהיה תורתך אומנותך על ידי תורה ועמל ושנא את הרבנות כי לרבנים מקבלים מנחות מהבעלי בתים והם מתנשאים לעומת החכמים האחרים לאמור אני גדול מכולם¹ אומר החכם תהיה שונא בזה הרבנות ואהוב את המלאכה שתתפרנס בה: ואל תתודע לרשות כי יש מין של חכמים שיודעים שמות שפתעלים פעולות גדולות וע"י שמות האלה מבקשים לאכול בהם לכן אומר אתה שאתה חכם אל תתודע שמות האלה והשבעות האלה לרשות כלומר לרשות הרבים לכן אמר חכמים הזהרו בדבריכם שהם דברים של השבעות המלאכים והוא הקבלה המעשיית שהיו משתמשים בה החכמים אשר בבית שני ובסכת זה חיבו אותנו בחיוב חובת גלות וגלו ישראל בבני האומות למקום מים הרעים הנקראים מים המרים המאררים חכמת ההגיון והפילוסופיא ולימוד דת הגוים והתלמידים שבאו אחריהם וימותו מסם המות של מים הללו תמצא שם שמות מתחלל ע"י שגלגל שמות הקדש בפייהם של האומות זה הוא העון הגדול שמעמיד בגלות אותנו כל כך ימים ושנים מפני לימוד חכמות חיצוניות ומפני עון פעולות שמות המלאכים ושרי מעלה שרי קדש ע"י שבעה שמות הקדש שנגלו גם הם בפיו של הרשעים מאומות העולם ובספריהם.

The colophon p. 166 reads as follows: נזות ואלחמד ללה בששי בשבא לירח אב יהפך לששון שנת אתקמ"ז לשטר' במדינת צובה סוריא וכתב יהודה הלוי ביר' דניאל החזן נ"ע

Owner: *Abraham Hakim.*

Paper, $6\frac{1}{2} \times 4\frac{3}{8}$.

562

פירוש פרקי אבות

Commentary on Aboth. The commentary beg. כל ישראל יש להם חלק לעולם (לעולם). הבא מה ראה התנא להתחיל בכל אלא לרמוז למבוע הראשון והם הביארות אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים וימלאום עפר להודיע כי מנועי מקור הנשמה הלא מאברהם ומיצחק ומיעקב מסוד הבארות באברהם כתיב ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם יי אל עולם וביצחק כתיב ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים ויריבו עבדי יצחק עם עבדי (עם עבדי) גרר לאמר לנו המים וביעקב כתיב וירא והנה באר בשדה והנה שם שלושה עדרי צאן רובצים עליה כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים והאבן בסוד מאה ברכות על פי הבאר בכל יום ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלהי ישראל והנה אלו שלושה שושבינים מלכו של עולם ישראל

The MS. is written in a curs. Sefardic hand of the late 15th cent., and contains 44 pp. of about 26 ll. to the p.

Paper, $7\frac{1}{2} \times 5\frac{2}{8}$.

¹ v. on this subject Responsa of R. Simeon Duran, Amst., 1738, I, p. 69 b-73 d, and David Messer Leon, REJ., 24 (1892), p. 127 f.

521

תלמוד בבלי שבת

A Fragment of the Talmud Babli, Treatise שבת. The fragment comprises p. 30 a (כעון ביטול תורה מאי היא דכת') to p. 32 b ([תפשי] מן התורה ומן המצות) The text offers many variants, e. g. :

MS., p. 1.

וכמה תקנות תיקן ואנו מקיימין אותן לעולם ולעולמי
 אמ' לו הקב"ה מחול לך ומחול לך
 שבשעה שביקש שלמה להכניס ארון לפני ולפנים וכו'
 בקשו מלאכי השרת לרוחפו
 עיוזו וגבור יי גיבור מלחמה הדר ואמ' שאו שע'
 ראש' ושאו פ"ע בקשו עוד מלאכי השרת לרוחפו
 אמ' לו מי הוא זה מלך הכבוד אמ' להם יי
 צבאות הוא מ' הכ' ס'

נהפכו פניהם שלשנאי דוד
 וידעו כל יש'

omitted

וליש' עמו: בשלמא לישראל עמו משום דמחיל
 להו ביומא דכיפורים אלא לדוד עברו למה אלא
 שידעו כל ישראל שמחל לו הקב"ה על אותו עון
 לא יפה אמר שלמה משבת אני את המ' כי כה אמ'
 שלמה כי לכלב חי וכו'

שאין אני מודיע מדת ימי של בשר ודם
 omitted

אמ' לו בשבת אמות בערב שבת אמ' לו כת'
 כי טוב יום בחצ' מאלף

הסוכת אמות אחר שבת אמ' לו כבר הגיע מלכות
 שלמה בנג ואין המלכות נוגעת בחברתה ואפילו
 כמלא נימה כל שבת

יחיב וגרים כי טמא ההיא שעתא למינח נפשיה
 אתא מלאך המת וקם קמיה ולא הווה יכיל למימר
 ליה משום דלא

מגירסה דאוריתא
 omitted

ההוא בוסתנא

שמע דקא אווש ביני אילני אמ' אסליק ואיחוי
 מאי האי

לבי מדרשיה

והשליך לפני

דוד אביך

באתה שעה פתח שלמה ואמ'

Ed., 30 a.

ותיקן כמה תקנות וקיימות הם לעולם ולעולמי
 עולמים
 אמר לו מחול לך
 כשבנה שלמה את בית המקדש ביקש להכניס
 ארון לבית קרשי הקדשים
 רהטו בתריה למיבלעיה
 עוזו וגבור חזר ואמר שאו שערים וכו' מלך
 הכבוד סלה

נהפכו פני כל

וידעו כל העם וכל ישראל

ולא יפה עד והיינו

וילכו לאהליהם שמצאו נשותיהן—ורקאמר שלמה

שאין מודיעין קצו של בשר ודם וכו'

ומדת ימי—של אדם

אמר לו בשבת תמות אמות באחד בשבת

על גבי המזבח כל יומא דשבתא

Ed., 30 b.

יחיב כולי יומא ההוא יומא רבעי למינח
 נפשיה קם מלאך המות קמיה ולא יכיל ליה דלא
 הוה פסק

מגירסא

אמר מאי אעביד ליה

ליה בוסתנ'

אתא מלאך המות סליק ובחיש באילני נפק למיחוי

לבי מדרשא

והנח לפני

ואביך

ולא יפה אמר וכו'

MS., p. 1, *continued.*

שאלתא דשאלנא
 קרויה נר שנ' נר אלהים נשמת אדם מוטב שחכבה
 נרו של בשר ודם מלפני נרו של הקב"ה
 ר' אלעזר
 כל העולם

MS. p. 2.

עם הצדיקים
 רוח יי'
 אל תיקרא שושנים אלא שושנים אל תקרא מור
 אלא מר
 הא מיקמי דפתח בשמעתא והא לבתר דפתח
 בשמעתא
 מיקמיה דפתח בשמעתא
 ומבדח להו לרבנן
 לגנוזו
 אמרי התם מעינינן ומשכחינן ביה טע' הבא מעינינן
 ומשכחינן ביה טעמא
 omitted
 ברברי תורה מאי היא
 רצונך שתסעוד אצלי פקע נפל
 רצונך שתסעוד אצלי פקע נפל
 דלא שויה ממזרא
 בתר
 ומעוות פנים ומחבר טפש מדין קשה מבעל דין קשה
 בין בני ברית בין שאינו בין ברית
 רבן שמע' בן גמליאל (ובסמוך)
 אשה שתתעבר ותלד בכל יום
 כל אילני סרק
 פירי
 omitted
 רבן שמע' בן גמל
 נוורא בר קורא

Ed., 30 b, *continued.*

שאיילה דשאלנא
 של אדם קרוי' נר מוטב—מפני נרו וכו'
 רבי אלעזר
 לא נברא כל העולם

על הצדיקים
 יד ה'
 אל תקרי מור עובר אלא מר עובר אל תקרי
 שושנים אלא שושנים
 הא מקמי דלפתח הא דבתר דפתח
 דפתח להו לרבנן
 ובדחי רבנן
 לגנוזו
 אמרי ספר קהלת לאו עיינינן ואשכחינן טעמא הכא
 נמי לעיינינן
 ומאי דבריו סותרין זה את זה
 omitted
 רצונך שתשתה כוס של יין שחה ופקע
 רצונך שתשתה כוס של יין שחה ופקע
 דלא לשוייה בני ממזרא
 כי הוה
 ומעוות פנים
 רבן גמליאל
 אשה שתלד
 אילנות
 פירות
 והא כתיב
 רבן גמליאל
 נברא בר קורא

Ed., 31 a.

אני אלך
 ועמד על פתח
 מיכאן בית הילל (ובסמוך)
 שאל אמ' לו מפני (ובסמוך)
 ראשיהן של בבליים אינו סגלגלין
 תקפיד עלי
 שאומדין עליך
 omitted
 למה
 שאיברתה [ממ]ני
 בני היו זהיר
 שנים אחת בכתב ואחת על פה

אני אקניטנו
 ועבר על פתח
 מי כאן הלל
 שאל ספני
 ראשיהן של בבליים סגלגלות
 חכעום
 שקודין אותך
 אם אתה הוא
 מפני מה
 מפני שאברתי על ירך
 הוי זהיר
 שחים

MS., p. 3.

[בנייפה בא לפני היילל אמ' לו ל]מדיני
תורה שבכתב וגייריה יומא [קמא אמ' לו אנג"ד

הלל גייריה

[. . . . בגד"א בגא"ד

אמ' לו בני כל חתורה כולה דעלך וכו'

אמר ליה דעלך סני

לפני היילל ואמ' לו גיירני על מנת שתשימני כהן
גדול

לפני הלל גייריה

כמה וכמה נולדין לו שני בנים לאחד קרא היילל
ואחר קרא גמל' והיו קוראין אותו גירי היילל
לעולם בא לפני היילל ואמ' לו וכי ראוי אני להיות
כהן גדול אמ' לו ומה ראית שכת' והור הקרב
יומת אמ' לו ינחו לך ברכות וכו'

בא לפני שמאי אמר לו כלום—כנפי השכינה

אמ' ר' שמע' בן לקיש

אמר ר"ל

רבא אמ' כולם על שם הדין נאמרו בשעה וכו'

אמר רבא בשעה שמכניסין וכו'

כלום נשאת וכו' (וכן בסמוך)

נשאת

רבה בר בר חנה

רבה בר רב הונא

Ed., 31 b.

לא נמסרו לו באיזה מהם נכנס אמ' רב יהודה

לא מסרו לו בהי עייל מכריו רבי ינאי חבל על דלית

לית דרתא ותרעא לדרתא עביד אמר רב יהודה

ור' אלעזר בר ר' שמע' (ובסמוך)

ר' אלעזר

אלא יראת שמים בלבד שני' ויאמר לאדם הן יראת

אלא יראת שמים בלבד שני' ועתה ישראל וכו'

יי היא חכמה וסוד מרע בינה שכן בלשון יוני

וכתיב ויאמר לאדם הן יראת ה' וכו'

קורין לאחת אינא

רב עולא

רבה בר עולא

ויהא ריהו נודף

omitted

רבה

רבא

ליום מיתה

מיום המיתה

רבא

רבה

כסליהם

כסלם

שכיחה מהם ואינה מצויה ביהם

שמא תאמר שכחה היא מהן

MS, p. 4.

Ed., 32 a.

בשעת לידתן בסק"ף סי'

omitted

נפיש סכיני

חדר לסכינא

חיפוש תרהוט אמתא חד מחבומא ליהוי

חפיש תירוס אמתא בתד מחמרא ליהוי

הא תינח נשי גברי היכי מיבדקי

וגברי היכי

סל' דע' אימא כעין גשר

ותו לא אימא כעין גשר

במעברא דאית ביה גוי (וכן בסמוך)

במברא דיתיב ביה

דלמא פקיד עליה דינא

מיפקיד ליה דינא עליה

לא הוה עבר

לא עבר

אתרתי

בתרי

למעמיה דא' ר' ינאי לעולם

למעמיה דאמ' לעולם

אל יעמיד אדם את עצמו במקום הסכנה ויאמר

אדם במקום

עושין לו נס

רב

רבי זירא

עבר ביני דיקלי

נפיק לביני דיקלא

MS., p. 4, *continued*.

קודם שיחלה שאם חלה
 שכן דרך כל המומתין
 יהא דומה (וכן בסמוך)
 ואותו מלאך מלמדין עליו חובה
 תנו רבנן על שלש עבירות נשים מיתות ויולדות
 ר' אליעזר או' יולדת
 ארוונא ולבית הכנסת בית עם
 תניא ר' שמע' בן אלעזר
 עמי הארץ
 דיבקי מיתה נבראו באשה ואילו הן
 גופה שלתורה

Ed., 32 a, *continued*.

שלא יחלה
 שכן כל המומתין
 יהא דומה בעיניו
 ואותו מלאך לחובה
 ת"ר על שלש עבירות נשים מיתות ויולדות ר' אליעזר
 אומר נשים מיתות יולדות
 ארנא
 תניא רבי ישמעאל בן אלעזר
 עמי הארצות
 דבקי מיתה נדה וכו'
 גופי תורה

Ed., 32 b.

רבי אומר בעון נדרים בנים מתיים כשהן קטנים
 ר' או' בעון נדרים . . בניו ובנותיו מתיים
 כדאמרן

The fragment is written in an Or. sq. hand of the early 11th cent., and contains 4 pp. of 44 ll. to a p.

Genizah. Vellum, 10 $\frac{3}{8}$ " x 8 $\frac{1}{2}$ ".

594

מסכת פסחים גמר

The Treatise Pesahim of the Babylonian Talmud. The MS. comprises chap. 1, אור אלו עוברין בפסח 3 (pp. 68-138); chap. 2 כל שעה (pp. 138-168); chap. 3 ערבי פסחים (pp. 201-223); chap. 4 מקום שנהגו (pp. 168-201); and chap. 5 ערבי פסחים (pp. 201-223). The MS. ends with the words שמונה מנורין לשמים אלו הן v. Pesahim 113 b. This order of the chapters agrees with that of the old MSS., e.g. MS. Munich, MS. Hamburg, and MS. Rabbinovicz, תוספות, v. Rabbinovicz, דקדוקי סופרים (= DS), Ber., p. 27 and p. 36, Pes. introduction. The Mishnayoth of each chapter are undivided and are followed by the Gemara, as in MS. Munich.

The relation between the MS. and the printed text can be judged from the following variants:

MS.

P. 3 הללוהו כל כוכבים המאירים אלא מעתה לא כוכבים המאירין בעי שבחי ושאין מאירין לא בעי שבחי הא קא משמע לן דאור כוכבים נמי אור הוא, v. DS, p. 2.

P. 5 עד שיעלה עמוד השחר דברי ר' ור' אלעזר בר' שמעון אומ' עד קריאת הגבר אלא לדידך יממא גופיה היכא אשכחן דפלגי ביה רבנן שמקצתו אסור ומקצתו מותר ואמ' ליה הוא עצמו יוכיח שמקצתו מותר באכילת חמץ ומקצתו אסור באכילת חמץ שפיר קאמר ליה והכי קאמ' ליה אמינא לך אנא.

P. 8 והכתי' והיא רוכבת על החמור ויורדת 8 בסתר ההר התם משום בעתותא דליליא אורחיה הוא, ואיבעית אימא בעתותא דליליא ליכא בעתותא

Ed.

P. 2 a הללוהו כל כוכבים המאירים אלא מעתה לא כוכבים המאירים הוא דבעו שבחי שאין מאירין לא בעו שבחי והא כתיב הללוהו כל צבאו אלא הא קא משמע לן דאור הכוכבים וכו'.

P. 2 b עד שיעלה עמוד השחר דברי ר' א' בן יעקב ר"ש אומר עד קרות הגבר אלא לדידך היכא אשכחנא יממא גופיה דפלגי ביה רבנן א"ל הוא עצמו יוכיח שמקצתו מותר באכילת חמץ ומקצתו אסור באכילת חמץ שפיר קאמר ליה ר' א' א"ל ה"ק ליה ר' א' אמינא לך אנא.

P. 3 b והיא רוכבת על החמור התם משום ביעתותא דליליא אורחיה הוא ואב"א משום ביעתותא דליליא ליכא משום ביעתותא דדוד איכא ואב"א

דרוד איכא. ואיבעי' אימ' בעתותא דרוד לינא ומיהו באורית' מי לא כתי' טמא.

P. 22 אמ' רבה בר רב הונא אמ' רב פת פת פת שעיפשה כיון שרבחה מצה מותרת היכי דמי א"ל דלא ידעו אי חמץ הוא אי מצה. מאי איריא כי ריבתה מצה. אפי' כי לא ריבתא נמי ניזיל בתר בתרא וכו' ואמ' רב שמעיה מה טעם וכו' רב פפא אמ' כגון דאשתכח בגומא. טפיה בסוף לציבורא דגומות סימן.

P. 81 איתמר נמי אמ' רב אחא בר רב עזא א"ר אמי א"ר יוחנן הניח חלב של שור הנסקל וכו'.

P. 92 אמ' רב יוסף היינו דאמרי אינשי כפא דחק נגרא בגויה נשרוף חרדלא. ואבוי אמ' סנא בסדיניה יתיב מדויל ידיה משתלים ואיב' דאמרי גיראה בגיראיה מתקטיל מדויל ידיה משתלים.

P. 161 אמ' רבא מ"ט דר' מאיר וכו' ותניא אין ר' נתן או' אין לך כל סדק וסדק מלמעלה שאין בו כמה סדקין מלמטה.

P. 182 מתני' מקום שנהגו למכור בהמה דקה לגוים מוכרין וכו' בהמה גסה מאי טעמ' אין מוכרין גורה משה שאלה ומשום נסיוני ומשום שכירות וכו' כדאיתא במסכת ע"ז וישראל מצווין על שביתת בהמתן בשבת. These lines are not to be found in the text, v. however, Rashi Pes. 53 a, who reads: ובכל מקום אין מוכרין להן בהמה גסה דגזור ביה רבנן משום שאלה ומשום שכירות ומשום נסיוני במסכת עכו"ם וישראל מצווה על שביתת וכו'.

P. 199 ת"ר בן ברהיין נתן פאה לירק וכו'.

The divisions are marked by the catchword פיסק' לאור הנר מנא 25 פיסק' e.g. p. 25 פיסק' 7 b; cf. 7 b; ה"מ אמ' רב חסדא למדנו מציאה מציאה פיסק' כל מקום שאין מכניסין בו חמץ, cf. 26, פיסק' 8 a; ובמה אמרו שתי שורות במרתף 30 פיסק' 8 b; ר' יהוד' או' בודקין אור 36 פיסק' 8 b; פיסק' ועוד א"ר 46 פיסק' 10 b; ארבעה עשר פיסק' הוסף ר' 48 פיסק' 13 b; עקיב' ואמ' מימיהן שלכהנים לא נמנעו 14 a; פיסק' ולא יסיק בו תנור וכירים 88 פיסק' 26 b; ר' יהוד' או' אין ביעור שרפה 91 פיסק' 27 b; חכמי' אומ' מפרר 92 פיסק' 28 a; נכרי השלוח את ישראל על חמצו 100 פיסק' 30 b; חמץ שנפלה עליו מפולת 102 פיסק' 31 b; ההולך ממקום שעושין 176 פיסק' 31 b; p.

ביעותותא דרוד נמי לינא משום ביעותותא דהר איכא ובאורי' מי לא כתיב טמא.

P. 7 a אמר רבה בר רב הונא אמר רב הפת הפת שעיפש' כיון שרבחה מצה מותרת היכי דמי אילימא דידע בה דחמץ היא כי רבתה מצה מאי הוי אלא דלא ידעינן בה אי חמץ הוא אי מצה הוא מאי אירי' כי רבתה מצה אפי' כי לא רבתה מצה וכו' ואמר רב שמעיה בר זירא מ"ט וכו' רב פפא אמר כגון דאשתכח בגומא.

P. 24 b איתמר נמי א"ר אחא בר עויה א"ר אסי א"ר יוחנן הניח חלב של שור הנסקל וכו'.

P. 28 a א"ר יוסף היינו דאמרי אינשי כפא דחק נגרא בגויה נשרוף חרדלא אמר אבוי וכו' רבא אמר וכו'.

P. 48 b אמר רבא מ"ט דר"מ אין לך כל סדק וסדק וכו'.

P. 57 a ת"ר בן בוהיין וכו'.

פיסק' מקום שנהגו להדליק 184 cf. 51 b; p. 53 b; בכל מקום תלמידי חכמים 191 פיסק' 53 b; p. 191 פיסק' וחכמי' אומ' שלש 192 פיסק' 55 a; במטלים, cf. 55 a; p. 192 פיסק' וגורפין מתחת 193 פיסק' 55 b; p. 193 פיס' מרכיבין דקלים 195 פיסק' 55 b; and p. 195 פיסק' ומרכיבין דקלים 195 cf. 55 b; In one case, p. 193 cf. 55 b, the text reads ומרכיבין ומרכיבין את שמע, whilst the gloss reads נ"א פיס'. The reader will find many differences between our list and the Talmudic divisions, e.g. p. 100.

Attention may be drawn to the *variae lectiones* given on the margins. In the Mishnah (I, 4) שבתורה נ"א instead of שלתורה, and (I, 5) האצטבה v. נ"א האסמיה instead of האצטבה, v. Lowe, *The Mishnah*, &c., Camb., 1883, p. 44 b.

תא שמע מאימתי ארבעה עשר אסור בעשיית 4 P. (v. ed. 2 b). מלאכה, the margin reads נ"א מתיבי (v. ed. 2 b).
 רב בר אחוה דר' חייה דהוא בר חתניה, P. 10, the margin reads דר' חייה כי סליק להתם (v. ed. p. 4 a).
 ההוא קא P. 10, the margin reads נ"א אחתיה (v. ed. p. 4 a).
 נ"א דינו דהוה קאמ' דיינו דינאי דינאי (v. ed. 4 a).
 חמירא דבני חילא P. 17, the margin reads ביון דאילו מיגניב ואילו מיתביד (v. ed. 5 b).
 דאמ' כל העומר P. 47, the margin reads לזרוק בורוק דאמי (v. p. 13 b).
 ת"ש כל משקה אשר ישטה P. 53, the margin reads מצאתי הכשר (v. ed. 16 a).
 אמ' לו אין הכרעת P. 67, the margin reads נ"א אין הכרעה (v. ed. 21 a).
 שלישית או אין הכרעת שליש P. 69, the margin reads ויתן על גבי מכתו (II, 6).
 אין נותנין את הקמח P. 69, the margin reads לא לתוך החרוסת ולא לתוך החרדל (II, 7).
 נ"א אין נותנין את הקמח לתוך חרוסת וכו' (v. ed. 21 a).
 נ"א לפסח פסח, קודם הפסח P. 81, the margin reads א"ל כל היכא דאיב' למיחש (v. ed. 25 b).
 כ"ש אוכל and דרש' כיון דלאו אוכלא הוא P. 83, the margin reads ומאן דקא (v. ed. 24 b).
 נ"א מיתבי (v. ed. 25 a).
 א"ל ליקטלך ולא תיקטול P. 84, the margin reads ור' שמעון חד (ed. 25 b).
 לתוך זמנו ומחמצת מיבעי ליה לכרתניא P. 93, the margin reads פי' לא תאכל עליו חמץ. נ"א וכל מחמצת (v. ed. 28 b).
 חזינא להו דמיריתי P. 99, the margin reads נ"א דמדייתי (v. ed. 30 b).
 מירי דפיו P. 105, the margin reads נ"א חמץ תרומה (v. ed. 32 a).
 מעילה שאין חייב בה P. 106, the margin reads נ"א שלא חייב בה כרת (v. ed. 32 b).
 לא אם אמרת בשאר P. 107, the margin reads מצות שכן לא חייב בהן מיתה שאין בהן חיוב מיתה האמר במעילה שיש בה חיוב מיתה דכת' (v. ed. 32 b).
 מיתה שאין חייב בהן מיתה דכת' (v. ed. 32 b).
 The first מיתה and the following שאין are dotted, and on the upper margin we read י"ל שהוא נ"א למה לי עיבור (v. ed. 32 b).
 נ"א למה לי צורה (v. ed. 32 b). צורה, on the margin

(v. ed. 34 a). P. 118, the margin reads וצוין חמין ושעורין (v. ed. 36 b).
 אוצין אני (v. ed. 36 b).
 מבושל ארמבשלי ליה אחמועי מחמועי P. 129, the margin reads נ"א מבושל ארמבשלו ליה (v. ed. 39 b).
 ואתי לירי P. 130, the margin reads ואתי לירי חימוצא. אמ' אביי לא ניחרין, חימוץ דכל, דילמ' נפקי מייא מהא ובלעא אירך, and אגב מליהו לא מחמצי' (v. ed. 40 a).
 נ"א אסיר, סחפא שרי זקפא אסיר (v. ed. 40 a).
 נ"א חמוצא and חימוץ for חימוצא (v. ed. 40 a).
 נ"א, and נ"א מיחמועי, נ"א ונפלי אהא, ליחרון דאכלי P. 131, the margin reads לא מיבעיא קאמ' לא מיבעיא, נהמא בחיפשא הקמחים והסלתות, and חימי דכיון דאית בהו צוריא נ"א בחובשיה או שלגויים, בחובשיהו (v. ed. 40 a).
 נ"א אלא הכי קאמ', בחובשיהו (v. ed. 40 a). P. 138 contains in the Mishnah of the third chapter the following variants between the text and the margin:
 M. 1, חימי שלעבעין, on the margin reads נ"א חימא או חומא אף טיפולי; ibid.
 נ"א חימא או חומא אף טיפולי; נ"א אף תכשיטי נשים, נשים; on the margin reads פחות מכן במלעומו M. 2.
 להציל מן הגוים מן הנהר P. 7, נ"א ואם לאו נ"א מן הדליקה ומן המפולת רבי מאיר M. 8.
 and הגיים נ"א המפלות צ"ע אומ' זה חה בכביצה רבי יהודה אומ' זה חה נ"א רבי מאיר אומר זה חה כבויט, כבויט, v. ed. זה חה כבויט זה חה כבויט.
 P. 163, the margin reads והוי ליה חתנא כי P. 163, the margin reads נ"א ולמהוי (v. ed. 49 a).
 אנה, on the margin reads שם רע לו ולבניו ולבני בניו P. 163, the margin reads נ"א ולבנו ולבן בנו (v. ed. 49 a).
 P. 164, the margin reads נ"א בידו כל מה שיש לו (v. ed. 49 a).
 P. 165, the margin reads והיינו הורגין אותם (v. ed. 49 b).
 נ"א היו הורגין אותנו (v. ed. 49 b).
 P. 166, the margin reads ואנן היכי, the ed. reads נ"א חיתנתן, איתנתן, on the margin reads In the Mishnah of the fourth chap. we find the following two variants:
 נ"א ביהודה עושין מלאכה (1), on the margin reads ובגליל אין עושין (2), and חיו, on the margin reads נ"א לא חיו עושין לעולם יעסוק אדם P. 172, the margin reads בתורה ובמצות אע"פ שלא לשמה (v. ed. 50 b).
 Ibid. נ"א בחורה אפי' שלא לש (v. ed. 50 b).
 נ"א אילנים, וקוצני אילנות, on the margin

50 b). P. 173 עשרים וארבעה תעניות ישבו, on the margin נ"א התענו (v. ed. 50 b). P. 174 נ"א כל on the margin ולעזו עליהם מדינה המדינה (v. ed. 51 a). P. 175 אתו ואמרו ליה לאבוי אמ' להו שוינכו ככותאי נ"א לאבה and נ"א כותאי (v. ed. 51 a). P. 176 נ"א ר' שמעון on the margin רשב"ג בן לקוניא בן לקוניא (v. ed. 51 a). P. 190 מקום שלא נ"א שנהגו שלא לעשות נהגו לעשות (v. ed. 54 b). P. 214 בין כהנים ללוים נ"א בין כהנים ללוים ישראל on the margin ללוים וישראל (v. ed. 104 a). We see that the reading of the MS. agrees sometimes with the ed. and sometimes with the MSS. mentioned by Rabinovicz.

In many cases we find corrections which seem to be the writer's own, like p. 137, where the text reads בשלמ' נא דכתי' אל תאכלו את הבשר ממנו נא אלא צלי מבל' דכתי' ואכלו את הבשר צלי סנלן, whilst the margin has מכלל, v. ed. 41 b, אבל במקום שאין ראוי לחזק חייב לבער P. 151 on the margin עשוי (v. ed. 45 a). P. 152 פניה פיה בטיט בטלה (v. ed. 45 b). P. 175 והוא הדין לבעל אמו on the margin אחותו (v. ed. 51 a). P. 176 לספיחין סכאן אופסין שהן אסורין (v. ed. 51 b). The margins contain many comments and explanations, some longer and some shorter, e.g. p. 220 כל המחובר לו חסור ממנו וכו' פר"ש יז"ל כל המחובר לו גבי טומאה קאי. דתנן מפץ חמשה על חמשה מחצלת ששה על ששה והכי קאמ' אם יש מחצלת חמשה ואינו מקבל טומאה וטפה מפץ מחובר לו הואיל וחסור ממנו מצטרף לו הכי נמי נישתי (v. ed. 110 b), or p. 207 לבי גנניה (v. ed. 101 a). Many passages are marked by צ"ע, cf. pp. 51, 176, 209, and others.

The MS. is nearly complete, only three leaves being wanted: between pp. 191-192 one leaf (v. ed. 55 a from סהדי to the end of the page), between pp. 219-220 (v. ed. 107 a from השבת כל הולך up to p. 110 b (אמר רב עזרא

תני תנא up to 113 b דרכיב חמרא ed. 111 a (קמיה דרבא).

The MS. is written in a Spanish sq. and curs. hand, probably of the end of the 14th or early 15th cent., and contains 223 pp. of 20 ll. to a p.

The quotations from the Bible are vocalized and punctuated, e.g. p. 28.

Owners: (1) *Abraham Faraj*.

(2) The brothers *Ezra, Saul, and Abraham*.

(3) *Isaac b. Hakham Isaiiah Dayyan*.

Paper, 8½" x 6".

526

מעשיות מתלמוד

Stories from the Talmud with Arabic translations.

The first story is headed קצה דויד מע אשת אוריה הדא . . . פיה ען אלאתאר פי פרק כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא והו אלפרק אל עאשר מן מסכת [מסכת. r.] סנהדרין יקול פי תלמוד הדא . . . אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון ונכשל וכו'.

The second story is headed ומא ארדתה מן אמר אללאבתין פורד פי אלחלמוד עלי קסמין קום לבתו באלחיוה ואנסאן לבת מיתא פאמא אלדין לבתו אחיא פהמא רבי שמעון בן יוחאי ורבי אלעזר ולדה ואמרהם ורד פי תלמוד מסכת שבת פי אלפרק אלחאני ואלרי הו במה מדליקין וכו'.

The third story is headed ואמא אלדי לבת מיתא פהו רגל צאלה באן פי בית שיני מסתגאב יסתקא בה אלגית [אלתי. r.] יערף בחוני חמעגל וקצתה פי תלמוד תעניות פי אלפרק אלג' והו סדר תעניות האילו וואל אלקצה אמר ר' יוחנן כל ימיו שלאותו צדיק היה מצטער על מקרא הוה וכו'.

The fourth story is headed ואמא קצה יוסף מע זוגה פוטיפרע פהו פי אלחלמוד מסכת סוטה פי אלפרק אלסאבע אלדי הו אילו נאמרין בכל לשון וואל אלקצה אמ' ר' יוחנן מאי דכתיב ויהי כהיום הוה וכו'.

The concluding part and translation of the latter are missing. This collection of Talmudic stories is probably the אלמעשיות

quoted by the author of the אלציאני, מדרש R. Solomon b. Abraham, v. MS. No. 80, s.v.

The fragment is written in a Palestinian sq. hand of the 10th cent. on 18 pp. of 15 ll. to a p.

Owner: *Eleazar b. Solomon Hakkohen.*

The entry reads: אלעזר הכהן ביר' שלמה הכהן

הראש סגן הכהנים המעולה בישיבה ביר' יהוסף

הכהן הצדיק גאון בן שלמה גאון נין יהוסף הכהן

בית דין כהן צדק נכד אהרן הכהן הראש קדוש יי

זק"ל בן מר רבי כהנא רבא בן מנחם ראש הישיבה

שלגולה בן אליהו הכהן ראש הישיבה שלגולה זק"ל

v. JQR., N.S., vol. VIII, p. 9. The genealogy

agrees with B.M. Or. 5549, 1, v. REJ., vol. LI,

p. 52, and Cat. of B. M. MSS. f. 562. Cf.

MS. No. 528, and MS. Gaster 1759, 1.

אלעזר הכהן ביר' שלמה הכהן המעולה בישיבה

בן אדונינו יהוסף הצדיק גאון בן גאון מכתב"ב

Genizah. Paper, $6\frac{1}{8} \times 4\frac{1}{8}$.

517

פירוש רש"י על מסכת ביצה

Rashi's Commentary on the Treatise Beṣah from p. 6 b s. v. (וכי תימא ד) אשמעינן up to p. 38 a וסופא נמי הכי איתה דכיון דאסמכיה ברשותיה ביצה אוקמיה.

The text of Rashi is in many places different from the ordinary editions and contains in some places additions missing in the printed text, for instance, p. 43 (= ed. p. 17 b s. v. הלכה כתנא דירן דמתני' דקתני: (כתנא דירן וב"ה מתירין) (שרו text) בתבשיל אחר. וכך השיב הרב ר' יצחק בר' יהודה נ"ע דפת בלא תבשיל לא סגי ותבשיל בלא פת סגי דהלכתא כתנא דירן ואליבא דב"ה אבל מורי נוהג בפת ובתבשיל לח וכן הוא בהלכות (גדולות) שהחמירו על (עצמן) כחנניה דאין אופין אלא על האפוי במה שיש ספק בידים לעשות.

P. 56 (= ed. 21 a) quotes רבינו חננאל ז"ל על מנת להקטיר וכו'. כלום' ויקטיר אמורים לערב ולא יקטירם היום לכתחלה הואיל ולא יאכל בשר היום. בשלמ' לרבא דאמ' זורק את הדם כיון דשבת לא הוי בר אכילה

הילכך אינו זורק לכתחלה. אלא לרבא בר רב הונא אמאי אינו זורק הלא יקטיר אמורין לערב. רבינו חננאל ז"ל שאני שבות שבת החמירו חכמי' דבריהם בשבת מכיון טוב. מה בין זה לנדרים ונדרות שחצין לו וחצין לגבוה ואסור לשחטן מפני חלק גבוה.

The MS. contains on the margins many glosses, e.g.: p. 46 f. (= ed. p. 18 b) where the original text reads: הג' דתניא אין מטבילין הכלי על גב מימיו לטהרו ואין משיקין את המים בכלי אבן לטהרן דברי ר' וחכמי' אומ' מטבילין כלי על גב מימיו לטהרו ומשיקין את המים בכלי אבן לטהרן. מני אי ר' קשיא השקה אי רבנן קשיא הטבילה. אבעית אימא רבנן כולה מתני' בשבת. ואי בעי' אימא כולה מתני' ביום טוב. אי ר' קשיא השקה דר' אסר ומתני' תנן משיקין ומתני' רישא דמילתא דר' דאית ליה בהטבילה דאסירא הא השקה שריא. איירי ביום טוב. וסופה דמילתא דאסר אף השקה איירי בשבת. וכן רבנן נמי רישא איירי ביום טוב וסופה איירי בשבת והכי קאמ' מטבילין כלי על גב מימיו לטהרו ביום טוב וכל שכן דמשיקין. ומשיקין את המים בכלי אבן בשבת השקה אין הטבילה לא. ובתוספת ביצה ודשבת בהדיא תני בה הכי. אין מטבילין את הכלי על גב מימיו לטהרו ביום טוב ואין משיקין את המים בכלי אבן לטהרן בשבת דברי ר' וחכמי' אומ' וכו'. שמעת מינא דבריתא מתוקמא הכי. אבעית אימ' מתני' רבנן היא וכולה מתני' בשבת הילכך הטבילה אסורא השקה או שריא כדרבנן דאמרי משיקין את המים בכלי אבן לטהרן בשבת P. 74 (= ed. 26 a) contains on the margin by the same hand the following words: הגה"ה לא יעלה בהערמת שחיטה קאמ' דלא שחוט לא איצטריך דהא תם הוא. ומתני' דלא שנינן הכי משום דמתני' לא מנינן לאוקומה בתם משום דר' יהודה מוקצה אית ליה ולא מצי למיטר אם יש בו מום שנפל בו ביום טוב יעלה וישחוט. וכיון דבעל מום דעל כרחיק מתני' בעל מום מתוקמא לא איצטריך לשנויי סופא בשנוייה דחיק' ולמיטר דלא ישחוט לא יעלה קאמ' דהא מצי לשנויי שפיר כדשנין ואשמעינ' ואם לאו דלא היה קבוע מבעוד יום אפי' עבר ואסקי' לא [ישחוט] ואע"ג by which the דאתעביד ליה מום קבוע השתא and מהרש"א difficulties of מהרש"ל are settled.

The MS. is written on 126 pp. of 21 ll. to a p. in an early Spanish or North-African curs. hand of probably the 13th cent.

Vellum, $6\frac{1}{8}'' \times 5\frac{3}{8}''$.

557

תוספות רי"ד

The Tosafoth of R. Isaiah of Ṭrani, the Elder. The commentary comprises the following treatises: (1) ב"ק מהדורא תליתאה (pp. 2-50); (2) ב"מ מהדורא תליתאה (52-71); (3) שבת ב"ב (74-142); (4) תוספות נדרים (143-186); (5) מהדורא תליתאה (188-242); (6) תוספות נדה (244-257); (7) יומא (188-242); (8) הגיגה מהרו' קמא (260-276); (9) ר"ה מהדורא תינינא (277-286); (10) סוכה מהדורא תינינא (295-300); (11) תוספות מגיל[ה] מהר' תינינא (300-309); (12) תוספות משקן מהר' בתרא (309-314); (13) תוספות תעניות (314-318); (14) תוספות עירובין מהדורא (319-331); (15) יום טוב עירובין מהדורא תינינא (333-350); (16) תליתאה (351-374); (17) פסחים מהדורא תליתאה (375-412); (18) ע"ז מהדורא קמא (414-469). At the end of מסכת שבת we read the following remark: סליקו מהדורא תליתאה ומהדורא רביעאה ורביעאה יחד ואני המעתיק העתקתי וחברתי יחד. Likewise, at the end of עירובין מהדורא תליתאה, we read: סליק עירובין מהדורא תליתאה ומהדורא רביעאה ואני המעתיק חיברתי הרביעאה עם תליתאה רביעאה אחת. Similarly, at the end of תעניות, we read: סליקו להו תוספות ע"ז מהדורא קמא ותינינא ותליתאה ורביעאה ואני המעתיק העתקתי הרביעאה וכתבתיו בגליין שלתליתאה וחברתי לאחד. On this MS. are based the edd. of תוספת רי"ד ב"ק ב"מ ב"ב on תוספת רי"ד, Lemberg, 1861, and תוספת עירובין פסחים יום טוב ר"ה סוכה מועד on רי"ד קטן יומא ניר מגילה נדרים. The Treatise of תעניות is to be found at the end of the ספר המכריע, Livorno, 1779.

The MS. is written in a very clear Italian curs. hand of probably the 13th cent., and contains 469 pp., 2 cols., of about 42-49 ll. to a col.

Scribe: *Joshua Kohen b. Jacob Kohen Habbabli*. The colophon, which is at the end of תוספות הגיגה, reads: סיימתי תוספות חגיגה שבה לשמו נורא שנותן גדולה לאנוש ולאשה ברוך נתן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה יהושע כהן ביר' יעקב כהן הבבלי. Schorr in *החלוץ*, IX, 2, p. 53, refers to another work of the same author written by our scribe. He says: כי בפסקיו כ"י לפסחים מהדורא תליתאה שם הסופר ומסדר המהדורות השונות ומאחד אותן לפעמים לאחת הוא יהושע כהן ביר' יעקב כהן הבבלי כן חתם סוף נדה.

Owners: *Joseph Nathansohn and Hayyeem Moses Reinhold*, v. the הסכמה of R. Joseph Saul Nathansohn at the beginning of the תוספת רי"ד, Lemberg, 1861.

Censors: (1) Luigi da Bologna, 1599.

(2) Giovanni Domenico Carretto, 1619.

Vellum, $11'' \times 8\frac{1}{2}''$.

130

פירוש הריטב"א על מסכת ב"מ וכתובות

Commentaries on the Treatises *Baba Meš'ia* and *Kethubboth* by R. Yom Ṭob. b. Abraham of Seville. The commentary to *Baba Meš'ia* (pp. 1-58) contains the first and the beginning of the second chapter. The MS. beg. כולם והעדים מעידים. אין לך בירי כולם ויהי' בודאי שלוח ולא פרע כגון שיש לו נ' פי' שיועד' בודאי שלוח ולא פרע כגון שלא . . . ממנו. א"נ שהוא תוך זמן למ"ד דלא פרע אנוש בגו זמניה א"נ כגון שמתן הוא שלא לזה ובאו עדים שהלווה ואנו סהדי שלא פרעו שכל האומ' לא ליתיה כאומ' לא פרעתי דמי ורב אשי סביר להו כרבא דיאוש שלא מדעת הוי יאוש משום הכי אכליה ומר זוטרא ס"ל כאבוי ולפיכך לא. The commentary differs greatly from the ed. Amst., 1728.

The commentary on *Kethubboth* beg. ואם איתא הא ודאי חטא שבא עליה קודם שיחקיים התנאי שהיתה בספק א"א ור"ת ז"ל פירש בלשון אחר דלר' שמואל בר נחמני גט כריתות גמור בלא תנאי. The order of the chapters in the MS. is as follows: האשה שנתאלמנה,

פרק אעפ"י שאמר, פרק נערה שנתפתחה, לאשחו &c. The MS. contains also the passages which are marked in the ed. חסר, e. g., p. 275 לקמ' דאמרי' כל מקום דאר"ג רואה אני את דברי אדמון הלכה כמותו פי' זה נכון.

The MS. is written on 278 pp. of 14 ll. to a p. in a Syrian Or. curs. hand of the 18th cent.

Owners: (1) *Elijah b. Abraham b. Sason b. Mordecai b. Moses.*

(2) *Abraham b. Elijah b. Abraham b. Sason.* The entry reads: כתבתי אותה יום אל' כמיס ד' חודש שבט שנת ק"ץ (= 1830) הצעיר אברהם אליהו חכם אברהם חכם שושן (!) יצ"ו יחיה לעד אכ"ר

Paper, 8 $\frac{3}{8}$ " x 6".

592

פני משה

A Commentary on the Treatises Berakhoth, Peah, and Demai of the Palestinian Talmud, by Rabbi Moses ibn Ḥabib. The title-page reads: פי' על הירוש' על מס' ברכות: פאה דמאי להרב מהר"ם ו' חביב ז"ל וקראו פני משה.

The commentary on Berakhoth (pp. 2-92) beg. בע"ה פי' על הירושלמי פ"ק דברכות דף א' ע"ג. ר' חנינא וכו' אע"פ שהחמה נתונה באמצע הרקיע לילה הוא דרך גזומא קאמר: ומר אף בשחרית כן בתמיה כלו' אימור דבשחרית בכל זמן שיראו הכוכבים הוא לילה: השיב לו ר' אבא וכו' מקיש יציאתו לביאתו כלו' ומשיצא נקרא יום אמר ר' בא וכו' התורה קראה לאור בוקר הוא חולק על ר' אבא ואומר דהתורה קראה לאור בוקר והוא קודם יציאת השמש: תני ר"י בבוקר בבוקר וכו' פי' סבירא ליה כר' בא ומפיק ליה מקרא דבבוקר: בבוקר לומר שיש בוקר קודם הבוקר: או לי שאני ערום מן המצות וא"ת כבר הוה ליה מצות פאת הראש ופאת הזקן וי"ל רמעה זה היה בששה חדשים שנצטרע א"נ אמר או לי מפני שראה עצמו ערום ממצות יציאת ששקולה כנגד כל המצות וכיון שהביט במילה שהיא שקולה כנגד כל המצות התחיל לקלם להקב"ה בשיצא מן המרחץ:

מרבין שלום לעולם שבכותם יתן ה' שלום בעולם וי"א שמשמים שלום בין המתקוממים: מ"ט וכל בניך למודי ה' פרש"י כיון דכל בניך למודי ה' רב שלום בניך ובגמרון גרסי' אל תקרי בניך אלא בוניך ופי' התוס' בוניך אלו ת"ח כדאמרי' במס' שבת מאן בנאים אלו ת"ח שעוסקים בבנינו של עולם ע"כ: הדרן עלך פרק הרוואה סליק מס' ברכות. תהלה למלך מלכי הממלכות תושלכ"ע בשכמל"ו

The commentator, who quotes frequently the older authorities from Rashi up to R. Joseph Ḳaro, mentions his grandfather, e. g. p. 4 ר"ש בר נחמני כד הוה נחית לעיבורא שם עיר ומורי זקני בעל עין יעקב פי' לעבר את ה"ג כל כדביא בישין וכדביא p. 92, השנה: דאורייתא טבין ופי' בכל הדברים הכוזבים רעים זולת בר"ת כדאמרינן פ' אלו מציאות בתלת מילי משנו רבנן בריבוריהו בפוריא ואושפיזא ומסכתא ופוריא ואושפיזא נמי קרי הכא כוזבים דאורייתא כי מדרך התורה שיכזבו בהם בפוריא משום צניעות ואושפיזא כדי שלא להזיק את חברו כדפרש"י שם ומורי זקני בעל עין יעקב גרים הכא עין בצדק פי' מורי זקני בעל עין יעקב בהזכירו p. 102 מדה חשובה שהיה ביקור אדם גדול כר' יוחנן

He refers twice to the מראה, e. g. p. 50, ר' נחמן אמר המוציא לחם מן הארץ דסבר שמברכין על העתיד שיוציא מן הארץ גלוסקא' ולה"ק המוציא דמשמע שיוציא וכדכתי' המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים וכשנא' פסוק זה למשה עדין לא יצאו ורבנן סברי שמברכין על העבר שכבר הוציא לחם מן הארץ והיינו בימי אדם הראשון דס"ל דאילן שאכל ממנו אדם הראשון חטה היתה פי' לחם גמור ממש ולה"ק מוציא דמשמע שכבר הוציא וכדכתי' אל מוציאם ממצרים וכשנא' פ' בלעם כבר יצאו ודלא כפי' בעל יפה מראה ע"ש ועיין בגמ' דילן דגרים איפכא ר' נחמן מוציא ורבנן גירסת הספרים אכל יושב p. 66, המוציא, and p. 66 מסיב ומברך כתב הרב בעל יפה מראה ז"ל זה חימה דוראי ישיבה מעלי טפי לכוונה ועוד דהסיכה וכתב מהר"ר: He refers also to R. Ephraim Ḳaro in the following terms: אפרים קארו ז"ל שמעתי שהטעם משום דכיון דקי"ל מעולם לא ירדה שכינה וכו' P. 66 the name of משה אלברט occurs.

The commentary on Peah (pp. 94-166) beg. פי' על הירושלמי מס' פאה דף ט"ו פרק

אלו דברים: מס' פיאה כתב הרמב"ם תחיל במס' פיאה אחר ברכות בשביל שכל המתנות שאדם חייב בהם על הורע לא יתחייב בהם אלא אחר קצרו והקמה חייבת בפיהא היא עדין בקרקע ובשביל זה הקדים לרבר בה: אלו דברים שאין להם שיעור מדאוריתא אבל מדרבנן יש להם שיעור דהא תנן בסופא אין פוחתים לפאה בששים: הפיאה and שאדם חייב להניח בתוך שדהו לעניים וכו' אסור לאדם לרחם עליו לבקש לו דרך ends שיקבל כהיא דר' יונה דלעיל: על חורנין לא כ"ש שלא ירחם ולכן אין לרחם עליו כי כל שאין מרחם אין מרחמין עליו וכל המרחם מרחמין עליו וזה הוא שאמר הכתוב ונתן לך רחמים ורחמך: הדרן עלך מאימתי כל אדם וסליקא לה מסכת פיאה תושלב"ע בשבמל"ו.

The commentary on Demai (pp. 168-239) פי' על הירושלמי דמסכת דמאי פ"א דף כ"ז beg. ע"ג: כתב הרמב"ם ז"ל סידר אחר פיאה דמאי בשביל שיש בו לעניים זכות כמו שיש להם בפיהא וכן אמרו מאכילין את העניים דמאי: פרק ראשון: הקלין שבדמאי שהקלו חכמים על הפירות הללו הנו' דמתני' שלא לעשרן דמאי לפי שחזקתן באין מן ההפקר משום דלא חשיבי ואית בהו תרי ספיקי ספק באין מן ההפקר ופטורין מן המעשר ואפי' and את"ל שבאין מן השמור וחייבים במעשר וכו' ends בשותה פחות מרביעית כל' וכי תימא דסבר דמאי ששותה פחות מרביעית דסבר דלא טעי ולא יבא וכו' ופריך ולית ליה לר"א וכו' בתמיהא הא דאי קא חייש דילמא אתי לאפקועי תקנתא דרבנן דאי לא אמאי טביל לבסוף. ומסיק מחזורתא כדשניין מעיקרא דר' חשש שמא שתה משקין טמאין בתחלה וגזרי' לגין ראשון אטו לגין ב' ור"א בר שמעון חייש שמא שתה משקין טמאין לבסוף ויאכל אחר כך תרומה לכך אחר שתייה לעולם יטבול דיהא טהור לאכול אח"כ תרומה בטהרה: הדרן עלך המזמן וסליקא לה מס' דמאי בשבמל"ו.

P. 68 the author quotes marginal notes: וחוחם במקדש ישראל ואת יום השבת מצאתי כתוב בגליון מיהו אנן לא נהגינן הכי דאסיקנא פ"ב דביצה שבת מקדשא וקיימא וכן נהגו לומר ויכולו אפי' P. 93 יש יין וסמכו על מדרש שוחר טוב עכ"ל contains comments by *Israel Foa* (פואה).

The commentary on the last two treatises contains numerous references to the Mishnah commentaries of R. Isaac of Siponto, R. Samson of Sens, R. Obadiah of Bartinora,

and of R. Lipman Heller (תוספות יום טוב). On p. 138 the author refers to the החיים עין of his father-in-law מהרי"ח in the following terms: ברם הכא במתני' אי אפשר שלא ירביצנה: עכשיו דאם לא עכשיו אמתי ועיין בעץ החיים של מורי חמי מהרי"ח נר"ו and further on the same page ובעץ החיים שחבר מורי חמי מהרי"ח נר"ו כתב דולמי הוא משלם וכו' קאי אסיפא דמתני' דקתני וכשיחזור לביתו ישלם וכתב על זה וז"ל כתב הרמב"ם אינו חייב לשלם כשיחזור לביתו אלא במדת חסידות נראה דמפרש דרבנן פטרי מסדת הדין אבל במדת חסידות חייב לשלם ואפשר דלא פליגי ר"א ורבנן ולכן לא פסק הרמב"ם הלכתא פ"א וכו' v. also p. 172. He mentions also his relative R. Elijah Mizrahi, saying (p. 102) פי' שארי וקרובי הגאון מהר"א מזרחי ז"ל.

Special attention may be drawn to the style and method of the author. A few illustrations will show these. P. 197, וראיתי להרמב"ם ז"ל שכתב בפ' עשירי דמאכלות אסורות בלשון הזה האוכל כוית מן המבל קודם שיפרישו ממנו וכו' ואני אומר ידעתי שאין לי ידיעה בדיבור כל שכן בחכמת התלמוד אבל ט"ם איני נמנע מלכתוב דעתי איברא ודאי דטבל במיתה למדו בפ' הנשרפין מקרא דולא יחללו את קדשי בני אין יסב חדא לעשר צריך, P. 229. ישראל וכו' מיסב וכו' פי' בו הרב ז"ל כן למה יפריש מן השנייה על י"ט לבדן וכו' ע"כ תורף דבריו ז"ל וראה הרב ז"ל שגם הפי' דחוק מאוד פי' בו לשון אחר ועוד במס' מעשר שני פי' בו עוד לשון ג' ונלאיתי לכותבן ואני לא מצאתי שום ותני עלה בתלמוד כזה אלא על הלשון השני במשנה ולא על הלשון החולק על משנתנו וכיון דמתני' ר"ם היא כדאי' ואתה המעיין דע לך P. 232 we read לקמן וכו' כי יש במשנה הזאת דעות רבות וטעמים מתחלפים ואנחנו לא נדע מה נעשה ואל מי מקדשים נפנה ולהביא כל הדעות תתכבד עלינו המלאכה ואשר על כן להיות פי' הרמב"ם והר"ש ושאר המפרשים ז"ל כתובים בספר לא אמריח לכתוב כל פירושהם והרוצה יעיין עליהם במקומם ואביא מקצת פי' הרמב"ם ז"ל לשאת ולתת עמו ואכתוב הפי' היותר מתיישב לפני הירושלמי כאשר מצאתי כתוב מרבנים ומגאוני עולם שלא יצאו עדין במלאכת הדפוס ולא כך פי' P. 145. זכינו לאורם ואתה חתור ולא אני הר"ש ויש פי' אחרים עיין באורך בתי"ט ז"ל ומ"ש

נראה שהוא פי' היותר מוסכם ומתישב על פי הירושלמי כאשר יראה המעיין: גמ' מנן לראשי שורות וכו' דע שסוגיא מלאה מעיות שנפלו בדפוס וכן בהר"ש התתק בשיבוש וכמ"ש הרב בעל תי"ט ז"ל והנה כבר כתבתי הרבה פעמים שזיכני השי"ת שכאו לידי הגהות מהאר"י ומהרב בצלאל אשכנזי ז"ל על הר"ש והגיהו לשון ירושלמי בהר"ש וכו' עכ"ל הר"ש מוגה v. also p. 149 where we read מספרים של האר"י והר"ב אשכנזי זלה"ה The commentator also used the יפה מראה (v. pp. 98, 139, and 165 יפה מראה גי' יפה (לאפוקי גי' יפה מראה). The commentary contains valuable material for the proper text of the ירושלמי. The author availed himself of MSS. of the גמ' הכי גרסינן והיא גירסת, ירושלמי הר"ש ז"ל וירושלמי כתיבת יד תנו הרוצה להפריש לא התירו למכור דמאי אלא לסיטון, p. 183; וכו' בלבד שימכור הכי תניא בתוס' ומסיים בה אבל בעל הבית בין כך ובין כך צריך לעשר וכן מצאתי הכי גרסי' בספרים, p. 117; בירושלמי כתיבת יד ישנים קצר הגיזבר וכו' ויש ספרים דגרסי' קצר כך היא גירסת הספרים, p. 165; הגזבר וכו' שבידינו וז"ל שהיא טעות סופר וה"ג בארצן לרבות ירושלם וכו'. Numerous passages are introduced by ה"ג. The commentator used several works which are referred to by the words מצאתי כתוב כך.

The MS. is written in a curs. Spanish hand of the 17th cent., and contains 239 pp. of about 48 ll. to a p.

Owners: (1) *Hayyeem b. Mordecai Labaton*. The entry reads: מה שקנה עבר הצעיר חיים מרדכי לבטון ס"ט. Labaton was the author of נכח השלחן ס', published by his grandson Isaac Labaton, Smyrna, 1868. On p. 19 a of this work, he refers to another MS. in his possession, also by R. Moses ibn Habib. His words are ומ"מ אנן קחוינן בתשו' כ"י הקדש הרב מהר"ם בן חביב שיצא לידון להקל הגם כי בספרו עזרת נשים ס"ק ל"ו הביא דברי המבי"ט ודחה אותם כאסור לעיל הנה בתשו' הנז' ראיתי שכחב ח"ל וכו' עכ"ל העתקתי כל לשונו יען היותו בכ"י ודינא רבה קא נפיק מניה. From this Responsum we see that the author lived about 1681. Labaton was also the owner

of our MS. No. 409 מושב זקנים v. above, p. 81.

(2) *Isaac b. Hakham Isaiah Dayyan*, v. his genealogy in the בית דוד יחוס משפחת בית דוד, printed in the ישיב משה ס' by R. Moses b. Abraham Dayyan, Livorno, 1879.

Autograph.

Paper, $9\frac{1}{8}'' \times 6\frac{3}{4}''$.

598

פירושים על הספרי

Two Commentaries on the Sifre.

The first is attributed on the margin to R. Abraham b. David (הראב"ד). The commentary begins with the בפירקא דמי שאמ' הריני נזיר וכ' הוויר והביא אימת הוויר בזמן שהוא מביא מי שיש לו אחרונים סותר כלו' מרכתי' ראשונים מכלל דאיכא אחרונים ולהם סותר אבל אי ליכא אחרונים כגון דנמטא ביום שלישי אינו סותר וכו'. A few instances will show the method of the commentator. P. 7 בשם המפורש דהיינו בה' 7 או אינו אלא בכינוי דהיינו אל אלהים צבאות ת"ל ושמו את שמי שמי המיוחד לי דהיינו שם המפורש הג' התם ואלו נאמר' ר' יאשיה אומ' אינו צריך הרי הוא אומ' בכל מקום אשר אזכיר את שמי בכל מקום ס"ד אלא מקרא מסורס הוא בכל מקום אבא אליך וברכתך שם אזכיר והיכן אבא אליך וברכתך בכית הבחירה שם אזכיר את שמי דהיינו בבית הבחירה ולא בגבולין וכדתני הכא הכי נמי משמ' בכל מקום אבוא אליך וברכתך בכל מקום שאני נגלה אבוא אליך וברכתך ושם תהא מזכיר את שמי המיוחד והיכן אני נגלה וכ' ת"ל ואני אברכם v. דהכלילא כל ישראל ולנשים ולגרים ולעבדים Horovitz, *Siphre D'Be Rab*, Leipzig, 1917, p. 43. P. 61 ומגלה פנים בתורה היינו דמחציה פניו בתורה שלא לקיימם אף בעובר וכ' כלו' העובר על מצוה דיחיד בפני עצמה שתהא דמיא לכל המצות v. שהיא העובר בה פורק עול וכ' ואיוו זו ע"ז זה מגלה p. 121, v. also MS., p. 67 Horovitz, p. 121, v. also MS., p. 67 פנים בתורה היינו המחציב פנים בתורה ומחלל The commentary on Numbers concludes with the words בפרהסיא כמנשה בן חזקיה ללמדך שמוטאת הסכין פי' מדקאמ' וסכין לא

נטמאה ללמדך שמומאח הסכין יותר היא חביבה להם משפיכות דמים וכן הוא או' וגם דם נקי שפך מנשה ש"מ דשפיכות דמים זל ולא היו חוששין אם שופכין דם ומהרת כלים כדקיימא קיימא והכי מפרש ליה החם אלא וישב ה' דקב"ה שב בהדי יש' מן הגלות כאומ' אתי מלבנון כלה דמשמ' דאמ' להם הקב"ה אתי תבאי מן הגלות אל בית המקדש מלמד שהקב"ה נמי גלה עמהו ועכשיו בא עמהו מן הגלות כן יהי רצון מלפניו להחיש להשיב את שכונת עמו יש' ויאמ' די לצרותינו ולצרות עמו יש' וכן יאמ' אלהינו אמן תם סדר מסעי.

The author of this commentary is not R. Abraham b. David as indicated on the margin, but *R. Hillel b. Eliakim*. This authorship of the commentary is proved from the following words on p. 165: וקשיא וקשיא: 165. It is further confirmed by the use of Greek words in the commentary. The following list suffices in illustrating this. P. 117 אנוב לא אווב יון דהיינו דהוי בארץ יון כוחלית שם מקום אווב מדברית דהוי במדבר רומית דהוי ברומי ולא כל האווב שיש לו שם לווי אלא אווב סחם ששני תולעת כלו' צמר ששניתו צביעות P. 139 דתולעת דהיינו שקורין בלשון יון קוקוש פולומירכוש לשון יון הוא שכן בלשון יון קורין לבעל קילח לשון יון הוא P. 140 מלחמה פולמרכוש שקורין ללשכה קילח מיני סיגין היינו פת העשויה בשמן ודבש הצרצורי היינו חמת שקורין בלשון יון טופס של פפור צודה של פפור. Ibid. פלשק פונדו P. 141 מלשון שקורין בלשון יוני מפידין P. 181 שכן בלשון יון קורין לפס ידך גדול פונדא סברא אחרת עיקב מלשון עקב מיוחיו מלשון דלטורין היינו עצות רעות מיטרין היינו לשון נוי האמבלאות היינו שקורין P. 185 אשה בלשון יון בלשון סקרים שצולין בהם דגים וכשר מפני גיעולי גוים כלו' כל הני והאסכלה והסכין והקדירות דהיינו קדירות של מתכת והשפורין מלבנון באש מפני גיעולי גוים שצולין ומבשלין בהם גוים ובלעי מבישוליהן קרבנקאות קיתוניות שקורין בלשון קשמיאה והקמקומות לשון יון הוא שקורין אות קוקי מיאה והיורות שקורין בלשון יון הקבייא קומקמין.

The commentator refers to earlier commentaries v. pp. 16 and 152, p. 41, and סברא אחרת p. 181. He quotes Rabbenu Nissim (b. Jacob), פי' רבינו נסים ז"ל אם יעלה איסור דהיינו p. 104,

חרומה גדולה ומעשרות מן האיסור דהיינו מן הטבל R. Nathan, להחיתר בתר דמפריש תרומה הוי מיתה דרך החייר R. Nathan, the author of the 'Arukh, p. 33 הגדול שבהם כלו' שהיה לעינים כדכתי' עינים הייתי לעור ומחרגמ' תייר הויחי לענייא דרמי לסמייא והכי פי' רבנא נתן ז"ל בערוך ומשמ' הלך This passage is quoted in the name of R. Hillel in MS. Brit. Mus. Or. 2853, p. 121 a, v. REJ, vol. 76 (1923), p. 124. P. 152 we read: ולהכי איקרו אימורין: 152. דאינהו מעולין מכל האיברים שעולין דורון להקב"ה לשון מורים ואדוניים והכי פירשה ר' נתן ז"ל בעל הערוך ואת דמפריש וכו' Besides these R. Samuel is quoted on p. 71 כדמפרש התם ר' שמואל referring to RSBM's commentary on Kiddushin.

R. Hillel quotes in this part the following books: (1) אבות דר' נתן p. 68, זה צדוקי פ. 68, היינו דאתי מצדוק וביתום תלמידי דאמנונינוס; כדמפרש ליה באבות דר' נתן דכפרו בתחיית המתים ובברייתא דר' p. 140, בברייתא דר' אליעזר (2) אליעזר פרק מ"ו תני דפינחס גזר על יון הגויים ולא כדתני p. 155, and בתר מעשה מדיין בברייתא דר' אליעזר בשלש מאות וששים וששה יורדת ברוח מערבית כנגד ימות החמה חלונות כענין שנא' p. 76, הגדת קהלת (3) חמה וכו' מוצא אני מר ממות את האשה וג' כדתני לה בהגדת pp. 32, 60, 60, 101, 102, 102, 103, 104, 104, 106, and 118; (5) כדתני במכילתא ניסן שבו יצאו p. 69, מכילתא p. 107, and ישראל סמצרים חמישי בשבת היה סיפרא (6) ובמכילתא תני מליאך אלו בכורים pp. 15, 63, 75, 76, 84, and 95; (7) סיפרא pp. 13, 44, 50, 50, 56, 66, 67, 81, 95, 101, 103, 114, 131, and 160; (8) סיפרי דבי רב pp. 33, 47, 61, and 68; (9) סיפרי דבי רב pp. 64, 87, 92, 93, 93, 117, 118, and 167; (10) תוס' דבי רב pp. 11, 16, 17, 32, 33, 34, 55, 69, 88, 120, and 122; (11) הכי תני לה בחוספ' דבי רב מנין אם זכה p. 77, (12) בבשר החמאת ואשם קודם זריקת דמים וכו' pp. 30, 33, 140, 153, and 189; and תרגום (13) p. 72.

The commentary on Deuteronomy begins with the text: ואחיל ספר אלה הדברים וכי לא נחנבא משה אלא אלו בלבד דהיינו דכתי' בספר אלה הדברים

ומדכתי' אחים דאיכא and ends, ולא אחרים תורת יבום מנין אפי' הם מרובים דאי מת אחד מהם דמיבם אחיו את אשתו מנין אפי' מתו כלן כאחד דנשאר מיבם את נשותיהן ת"ל לא תהיה אשת המת החוצה אם כן ליכתי' לא תהיה אשת המת החוצה דמשמ' אפי' מתו כלן אם נשאר

In this part we read the commentator's name on p. 209, וקשייא אני הלל בן אליקים קרא דלעיל, אין זה ר' הלל ז"ל המפרש שם ברך ע"ד תירצה לזו עיין עליו On p. 435 the writer of the marginal note remarks: עד כאן נמצא כתוב מתורתו של הראב"ד ז"ל כאשר ראיתו כתוב בגליון הספרי מלא ע"כ גדותיו כתי' ישן נושן מחדושים ופירושים וכמה זמני הביא דברים משם הראב"ד ז"ל ומצאתי בה כדמותו וכלשונו. ומכאן ואילך לא נודע אל מי מקדושים. ואולם בגליון הנז' מצאתי שכתב פירוש רבינו הלל וכו' ומפתי אחריו בקונטרס זה אשר לפנינו ומצאתי בו הלשון ממש בכתוב בגליון. ואולאי מלחא כי זה הוא פירוש ר' הלל זלה"ה ועל שמו יקרא. ועיין לעיל בפ' הראב"ד ז"ל בפ[רשת] ואתחנן דף ק"ה ע"א שכתוב שם וקשייא אני הלל בן אליקים קרא דלעיל תני וכו' יע"ש וצריך לומר שהיא הגהת ר' הלל ז"ל שהגיה בן שם והמעתיק הניחה תוך הספר. או אפשר שהוא ר' הלל אחר ואינו בעל הפירוש. והעד על זה שבביאורו לקמן דף ע"ד תירצה לקושיא זו (ע"ד p. 583). The latter reference (i. e. p. 583) refers to the second commentary in our MS. p. 583. The description of the commentary on the Sifre to Numbers shows clearly that the author was R. Hillel. It may be that he used to a great extent the commentary of R. Abraham b. David to which the writer of our note referred.

The commentary on the Sifre to Deuteronomy shows the same features as that to Numbers. The same use is made of the author's knowledge of his native language as in the first part. P. 204 דיו בלשון יון שנים P. 204 יושב על בימה שלו. Ibid. פפטרין בלשון לעז בלשון יון הוא המקום שהמעות שלהם שם קורין איפרכוס יושב על איפימא P. 208. אותו בימה קסתנדרין שלו לשון יון. Ibid. שלו לשון יון הוא הוא היינו השרים היושבים עמו בבית המשפט על בימה שלו על בית המלכות אשר ישפוט שם

P. 213 כריוטגמא לשון יוני הוא לשון אזהרה P. 213 בסילקאות לשון יוני היינו שקורין P. 219. וציווי אלא מפרפר P. 369. תרגו' ירושלמי נימוסיכון עד שיהא שוע P. 395. שקורין בלשון יון לכמירי ביום סגורו P. 426. וטוי ונח ובלשון יון קידוקלא מזוככין P. 432. היינו שקורין בלשון יון שיי שקורין בלשון יון צביאה.

The commentator refers in this part also to earlier commentaries אית דמפרשי pp. 205, 205, 281, 363, and 363, R. Nathan and his work the 'Arukh, pp. והכי פירשה ר' נתן בערכי'. דמשמ' דמשום דפרת מקיף את הארץ ישראל פרגין שקורין בלשון יון קרויש p. 288, נקרא גדול ודומה לרמון אבל לא היו עגול כרימון מלא שבו מאותו נקב ומעמו מתוק ועושין ממנו כדרך שעושין v. [שמן משומשמיין] כך פ' ר' נתן ז"ל בערוך 'Aruch Completum, ed. Kohut, vol. VI, p. 410, and p. 386 דהיינו טלית טרוקמת ונמר סולט רקמתיה הכי מפורש חברבורותיו תרגום ונמר סולט רקמתיה הכי מפורש בערוך.

In this part the following books are quoted: יש ששונין גל גסי דהיינו p. 363, אגדת איכה (1) רומחים כדגרסי' התם באגדת איכה בקרא דכתי' (2) זנח ה' מקדשו נועצים רמחים במקדש וכו' כדתי באגדת p. 230, אגדת ארבע הן משפחות p. 300, אגדת הלל מצראה (3) ארבע וכו' דמפורש באגדת הלל מצראה מקימי מעפר דל בראשית (4) אין דל אלא שנתלדל מנכסיו וכו' ברייתא (5) pp. 204, 209, 226, and 226; ומפריש ליה בהאי ברייתא p. 244, דר' אליעזר דר' אליעזר בפ' וילבוד דוד את מצודת ציון וכו' ותנייא בברייתא דר' אליעזר בפ' ר' 408, and p. 408 גמרא (6) יהודה או' ועצת רשעים רחקה מני מערבא pp. 226, 296, 297, 363, 364, 365, 366, 391, 392, 393, 412, 429, and 431; ולפי הגדה משמע מדכתי' אביון p. 300, הגדה (7) ולא עני או דל או אחד משאר שמות שנקראו (8) להכי כתי' לאשמעי' דתאיב היינו אביון וכו' ובהגדת קהלת משמ' דהאי p. 198, הגדת קהלת דכתי' חרח השמש דעל הצדיקים הוא דכתי' מפרש להו בהגדת p. 206, הגדת שיר השירים (9) מכילתא (10) שיר השרים דע' שמות נקראו יש' pp. 213, 216, 232, 302, 307, 322, and 426; סדר עולם (11) pp. 234, 234, 273, 332, and 334; סיפרא pp. 224, 273, 318, and 326; סיפרא דבי רב (13) pp. 227, 300, 297,

304, 307, 328, 331, 340, 347, and 394; (14) ספרי, pp. 304, 339, and 361; (15) ספרי דבי רב, pp. 229, 254, 255, 269, 285, 300, 303, 317, and 432; (16) ערוך, v. above; (17) תרגום, pp. 204, 205, 281, 340, and 395; and (18) תרגום ירושלמי, p. 219.

Attention may be drawn to some passages introduced by the words יש ספרים, e. g. p. 271 ואית ספרים 366, p. יש ספרים שכתו בהם בחגה דמסיימי בה שנא' ולא ימס את לבב אחיו כלבבו בגימט' מ' הויין וסבירא לי דשיבוש היא בספרים. The author uses the following terms in introducing his own views, e. g. וכמדומה אני, and וקשיא לי, וכבר פרשתי בספרא 300, p. דבי רב כדגרסי' בחגיגה בפ"ק 166, p. וקשיא במאי דגרסי' 232, p. בסוף הילכת' דכיצד מבטלה והכי מפרש התם בקירושין בהילכת' בבלי 236, p. מצוה שאינה תלויה.

R. Hillel's commentary on the Sifre is quoted in our MS. No. 409, p. 271 as follows: וימצאו איש מקושש עצים. בספרי זוטי אמרו' וכן פרש'י בגנותן של ישראל דיבר הכתו' שלא שמרו אלא שבת ראשונה. ובשנה שנייה בא זה ועוד תנייא בספרי זוטי שהיה מקושש לכ"א לחדש אייר. ובט"ו לחדש באו במדבר סיני. והקשה רבי' הלל הא בט"ו באייר באו מדבר סין. ואותו יום שבת היה כדתנייא בסדר עולם ומייתי לה בפר' ר' עקיבה. א"כ הא דכתי' וישבתו העם ביום השביעי היינו לשבת הבאה. בכ"ב לאייר. ואותו שבת לא חילל. א"כ לפי זה היה מקושש בכ"ט לאייר. ועוד הקשה דתנייא בספרי רבה בפרש' אמור אל הכהנים. דמקושש ומקלל בפרק אחד היו. ומקלל בשנה שנייה היה שבא לימע אהלו במחנה דן. ודגלים לא היו עד שנה שנייה. ופ' רבי' הילל הא דתנייא בספרי ראשונה לאו ראשונה לציאת מצרים. אלא נ"ל ה"פ שבת שנה ראשונה למצות שבת היינו כ"ב באייר שהיא ראשונה לירידת המן. שנ' בה וישבתו העם ביום השביעי ובא זה וחילל בשבת שנייה לשנה שנייה שיצאו מצרים מהר יי דרך ג' ימים. כדכתי' ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים לחדש ויסעו למסעיהם ממדבר סיני ולכשו עצמם ג' ימים

בעיטי הדרך והוליכו עמם את המקלל במשמר ומתוך כך בא להם המקושש ודנום בפרק אחד. והא דתנייא בספרי זה שהיה מקושש בכ"ב לחדש אייר כמ"ד אתחומין לא אתפקיד. מיהו קשה איך היו מחמרים אחר בהמתם. וי"ל היו טעונין מיום וימצאו איש מקושש עצים: cf. p. 69 of the present MS. where we read: וג' לא איתפרש לן מהיכא דבשנה שניה הוה מעשה דמקושש אלא תני בספרא זוטא שהיה מקושש בשנה ראשונה בכ"ב לחדש דמשמ' ובט"ו לחדש באו למדבר סין כדכתי' ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר סין בחמשה עשר יום לחדש השני וכתי' התם וישבתו העם ביום השביעי דמשמע ששמרו שבת ראשונה דהתם אמ' למשה ראו כי ה' נתן לכם השבת. ובשנה הבאה חיללו דהיינו (ו) בכ"ב ולא מיסתבר דהא האי דכתי' בט"ו באייר באו למדבר סין שבת הוה.

The second commentary is headed פירוש לר' הלל ז"ל על הספרי ר' יהודה בן בתירא אומ' נראה דר' יהודה לא בא לחלוק אלא להוסיף אנו כפרתם כל' and ends דהוי נמי זירון וכו' מיתחו ככפר עליהם חמורה להם שהיו זהירין בטומאה ולא היו זהירין בשפיכות דמים מי זה בא מאדום זה דריש על הב"ה שנא' בו זה אלי ואנוהו זה ה' קוינו לו ושב משמ' הוא עצמו ישוב ספר אלה הדברים בעזר' שוכן. The second part beg. מעונים וכי לא נתנבא אלה דריש והלא יותר מכל ואינו לשון גרועות אלא חביריו נתנבא לשון חשיבות כמו טוב אחרית דבר מראשיתו האף בשבור לוחות נעשו לו נסים שהיו האותיות פורחות בזאת ידעתי כי חפצתי (!) בי כי לא ירע אויבי עלי ואני בתומי תמכתי' בי ותצביני לפניך לעולם ברוך ה' לעולם אמן ואמן אנס"ו אכ"ר.

The following two extracts will show the method of our author. P. 576 בתר דריש 576 והלא שני ספרים כתב שנא' עד הנה ליכא למימר דחשיב ספר ירמיה ואיכה והיא גלגל קינות קרי לה ומאי מייתי מעד הנה דברי ירמיהו לכן נראה דשני ספרים לאו דווקא אלא ר"ל שתי נבואות דהתנבא על יש' ויהודה כדכתי' בהדיא בריש ספרו והתנבא כמו כן על בבל דרישיה דההוא קרא ככה תשקע בבל ולא תקום מפני הרעה אשר אני מביא עליה ועפפו עד הנה דברי ירמיהו ובהכי ניחא דמייתי ראייה לשני ספרים מהאי קרא דמיירי במפלת בבל ובאמצע ספרו כתב שיתן אתו כו'

נתפרש לו דאזהרה שלא תוכל והוסיפו במשנתו ואינו יודע שהיה שגור כבר בפי בעלי הישיבה לא זה ממקומו הכי כתי' בספר יכול הנותן מתנה היא חייב ונר' דלא גרס' ליה דפשיטא דנתון במתנה חייבין עליו משום טומאה ואיגלי מסיימי ביה ת"ל לא תוכל לאכול פי' על אכילת חוץ לחומה חייב ואינו חייב על נתינת חוץ לחומה ר' יוסי הגלילי אומ' ר' יוסי הגלילי דריש לקרא אזהרה לאוכל טבל והפ' דקרא לא תוכל לאכול בשעריך דבר שמעורב בו מעשר ומבשעריך יליף דאפי' מעשר עני טובל וכת' גבי מעשר עני ואכלו בשעריך ושבעו ור' שמעון דריש משעריך ליתן מחיצה בין קרשי קרשים לקדשים קלים דמדכת' שעריך משמ' שני שערים ואע"ג דלעיל דריש מלא תוכל אזהרה לטומאת עצמן מ"מ כולי קרא מיותר לדרשא ודריש חילוק מחיצה משעריך כד דריש ואויל כוליה קרא ואלו הביכורים דכת' ולקח הכהן הטנא מירך ופי' דקרא כאלו כתי' לא תוכל לאכול בשעריך מעשר ולא תאכל בשערים תרוסת יריך וכן אף חד וחד ומשום הא מסרס לקרא ודריש משום חומרות דמפ' ואויל

בד נבוכדנצאר מלך בבל דהיינו שתי נבואות זו הפך זו וכי לא נתנבא וכ' ק"ל מאי קא מתמה אין הכי נמי דלאחר ואלה דברי דוד האחרונים לא התנבאו ולא אתא אלא לאשמועי' מכלל דאיכא ראשונים כדרריש במועד קטן ועוד מאי מייתי מרוח ה' דבר בי דהאי קרא כתי' בחר קרא דואלה דברי דוד האחרונים וי"ל דמדכת' רוח ה' דבר בי משכבר דבר בי ומלתו על לשוני משם עכשיו הוא על לשוני ומלתו משם לה לשון שבה דהיינו ספר תלים מלשון מי מלל גבורות ה' ולהכי פריך דלאחר דברי האחרונים אמ' כמה שבחו' בספר תלים והתם לא כתי' אלא ארבעה או חמשה קראי אלא מלמד דהכי ואלה דברי דוד האחרונים היו דברי תוכחות כדמפ' ואויל דברי קהלת משמ' ליה כאלו אמ' דהכא הוה כל דבריו שלשה ספרים משלי ושיר השירים וקהלת וחצי חכמתו היתה משלי תי' האי קרא קא חשיב טפי הוה מחצי חכמתו דבמשלי איכא תשע מאות וט"ו פסוקים וקהלת הוי מאתים ושנים ועשרים ושיר השירים מאה וי"ז פסוקים והסימני' יה"ץ רכ"ב קי"ז נמצא שיש במשלי קרוב לשלשה פעמים כמו בשניהם ונראה דמשום הכי קרי למשלי חצי חכמתו מפני שדבר בו בשני עניינים במשל ומליצה וספר שיר השירים כלו משל וספר קהלת כלו מליצה ויש במשלי כלל משניהם ואע"ג דתנן במס' ידים שכל הכתובים קרש ושיר השירים קרש קרשים מ"מ יש בספר משלי דוגמת זורח השמש והוא יום הלידה ובא השמש זה יום המיתה חיים ארוכים וטובים אל כל יש' במעמד כלם הוכיחם כדמפ' כו' בעלי תוכחה כלו' מקבלי תוכחה מי שיוכל להוכיח שנא' התקוששו וקושו מי שיוכל לקבל תוכחה דכל כך. הורגלו לעשות (לעשות) רצונם שאין יכולין לפרוש ה"ג במכות באלו הן הלוקין מכלל שאמ' P. 602 לא אכלתי באני ממנו ולא ביערתי ממנו בטמא בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא והיכן מוזהר על אכילה איני יודע טומאת הגוף בהרייא כתי' נפש אשר תגע בו גו' רחץ בשרו במים טומאת עצמו סנין ת"ל לא תוכל לאכול בשעריך ולהלן הוא אומ' בשעריך תאכלנו ונראה לי דאותו תוספת שמוסיף לשם פי' הוא שמוסיף התלמוד ולפי הגרסה שלשם יבא בטוב מה שאומ' אחר איני יודע ת"ל לא תוכל וכא' שהתנא אמ' איני יודע היכן מוזהר ופריך ת"ל טומאת הגוף ותלמוד מסיק לה לכולה אבל לפי הגירסא דגרים איני יודע ת"ל לא תוכל צריך לומ' דמיעקרא קבעה התנא באיני יודע ולסוף זמן

The commentator very frequently quotes and refers to Rashi. P. 453 והשקה את האשה למה נאמ' בפר' היה נוטל גרסי' ברוב הספרים והשקה בתרא למה נאמ' ורש"י ז"ל מחקו מכל הספרים משום דאינו לישנא דתלמוד לו' בברייתא בתרא ולא קמא ועוד דהכא דריש מוהשקה וי"ל דאשמעי' אפי' לכבוד P. 490. קמא וכו' בשר ודם מכנה הכתו' כמו שפי' רש"י ז"ל וכו' אבל תוך שלש פליגי אי איכא משום תעשה P. 511 ולא מן העשו אי לא מיהא רש"י ז"ל פי' שחוץ לשלם יתפור דלאיכא למחשש שמא ישויר החוט וכו' פרש"י ז"ל גולל כיסוי הארון דופיק דפין P. 544. ע"כ לשון רש"י ז"ל P. 627. שבצדי הארון ונחלה זו נחלת שלשה בקרב אחיו זו נחלת P. 635. חמשה כך היא הג' בספר שלי אבל רש"י ז"ל נראה שהוא גורס ונחלה לא יהיה לו זו נחלת שאר בקרב אחיו זו נחלת חמשה ופי' ז"ל ואינו יודע מה פרש"י ז"ל משום שכל שבט ושבט קרוי עם P. 694. The author quotes also Rabbenu Tam (p. 544 אבל ר"ת הקשא מדאמרי' התם להביא דופק דופקין ומפ' בגולל הוא אבן שעל פי הקבר מלמעלה וכו' מיהו רת"ם ז"ל הוכיח במס' מגלה P. 549 and R. Samson (דבעי' ביום השביעי שתי טבילות וכו' מגבתה חלתה פרש"י (!) ז"ל P. 501 of Sens במס' חלה טוב היה עד שתמתין עד לבסוף שתגמר

and p. 502, הלישה ותעשה כל הלישה גוש אחד ופי' רש"י (!) ז"ל דיש ספרים דווקנים דגרסי ובלבר שלא יהא שם חמשת רבעים קמה וקאי אקמה v. R. Samson's commentary on Hāllah III, 1), and R. Abraham b. David (p. 648 ובהשגות הראב"ד ז"ל על מה שכתב רבינו משה גובה המעקה אין פחות מעשרה טפחים אמ' אברהם (דווקא ממקום דכסן וכו'). The author often refers to the commentary and the readings of R. Hillel b. Eliakim without mentioning his (Hillel) name. The author mentions a commentary on Hāllah written by him (p. 593 ובמס' חלה פירשתי).

The following books are quoted: (1) עקימות לשון מכם שנותנין p. 581, בראשית רבה עוברי דרכים ובבראש' רבה למדוה שהיתה מחוייבת ברייתא דשנו חכמים בלשון (2); ענקמן למלכות בהגדה p. 550, הגדה (3); p. 686, המשנה ספר המצות (4); פילן של אברהם אבינו מפולש ואמרו במדרש p. 516, מדרש (5); p. 648; דריש p. 517, שאוקיינוס שטף שלישו של עולם כמדרש הנני מסכים עם אותם שאמרו לפני מה אלף דלת והוא מרת הדין כראמרי' p. 582, אנוש היינו אליהו וכמאן דאמ' p. 698, and במדרש pp. 440, סדר עולם (6); במדרש גד ומערב וכו' מטוקסים לשון נופל p. 475, ערוך (7); and 493; על דבר שלם ובערוך משמ' שהם לשון כתלים גוסה פי' בערוך לשון אכילה גסה ודלרייא p. 577, כאב והוא לעו דולור ולי נראה גוסה כמו מגיסה דבר שהוא שוע פי' בערוך p. 651, and בקדירה שוע לשון שעשעית חלקת צואריו תרגומו שיעיות צוארים והיא שטרפין צמר ופשתים יחדיו וטוון אותן וטוון זה לעצמו וזה לעצמו והורין ושורין אותו ונו גס הוא שני עניינים או באריגה או בתפירה והוא מלשון סירוך ועירוב ור' שמעון ו' אלעזר מסייע הנון ופי' דבר שמליו את יש' לאביהם (8); שבשמים ור"ל מרחיק ע"כ לשון הערוך יראו עמהם בריוח ל"ג p. 492, פרק ר' אליעזר שכן אחד מעשר ירידות בפרק ר' אליעזר חשיב בפי' הקומץ מייתי להא p. 477, תוספות (9); להו ברייתא בשם תנא דבי ר' ישמעאל והתוספת אמאי לא חשיב ההיא דאלו טריפות דאמ' מלמד וכו' p. 529, וחיצו דאין הכי נמי אבל הכא לא מיירי אבל במנחות הקשו התוספות מדתן בשקלים ריבז"א (רבן יוחנן בן זכאי אמר) לא כי אלא שכל כהן

שאינו שוקל חומא אלא שהכהנים דורשים המקרא p. 635, הזה לעצמן משמ' שלא היה כהן וכו' וראיתי בתוס' מי שמשבש הג' וזו נחלת זו נחלת חשעה ומפ' נחלת ג' שבטים ראובן וגד וחצי שבט מנשה נחלת חשעה היינו חשעה שבטים שנמלו ארץ כנען מעבר הירדן ואילך ורבי קלומינום ונחלה לא יהיה לו זו נחלת חמשה בקרב אחיו זו נחלת שבעה ויש מעמיד גר' דספרים ומפ' וכו' ופסקו התוספות הלכה כר' יהודה p. 678, and משום דאמרי' בירושלמי הלכה כר' יהודה עובדא (10); עשה לקמיה דר' אבהו והורה כר' יהודה תרגום pp. 460, 475, 476, 507, 560, 581, 586, 615, 683, and 696; and (11) תרגום ולפי תרגום אנקלוס לא מיירי אלא p. 662, אנקלוס ביישראלית הנבעלת לעבד וכו' Besides these books the Talmud Yerushalmi and the Tosefta are frequently quoted.

The commentator pays especial attention to the *variae lectiones*. A few examples may illustrate the author's work. P. 452 ורש' ושמעה קול ושמעה אלה מה אלה ביוד הא לכאורה איפכא גרסי' גבי שבועת שומרים כתי' יוד הא שבועת ה' תהיה בין שניהם אלא גרסי' מה שבועה ביוד הא אף אלה ביוד הא הואל ונאמרו וכו' ול"ג ומה אינו כו' ואי גרסי' ליה גרסי' P. 458 דין אחר ומה אונו שעשה בו אכילת מצוה היינו P. 465, אכילת בשר בשבת כיון מצוה היינו וכו' לאביו ולאמו כו' תחלת דרשה הוא נראה שהגרסה משובשת וה"ג אם היה נזיר לאביו ולאמו אינו מטמא אבל מטמא למת מצוה אם היה כהן ונזיר לאמו אינו מטמא אבל מטמא למת מצוה וכו' ובספ' (ובספר) היה כתוב בהפך גבי נזיר P. 471, מטא לאחר זריקת המים וגבי טהור היה זה לפני ביאת מים ונזיר לאחר ביאת מים ושיבוש הוא אמרי לו נתקן הדבר וכ' ל"ג ליה שיבוש ושיבוש הוא. The commentator used many copies of the Sifre besides the commentary of R. Hillel which is often quoted, e.g. p. 657 המגלה P. 463, והיינו כגרסת הספר דלעיל כמתגלה ולא מצאתי בכל הספרים מיהו בפ' ג' וגרס' הספר אי איפשר P. 553, מינין איתא וכו' ומאי דכתי' בספר לדברי ר' P. 642, להעמידה אלעזר כר' ישמעאל ל"ג ליה ובפ' החובל ליתיה אין לי אלא משקר באלו במקום כך מצאתי P. 441, בספר אחר פי' באלו שהן ממון וכו' P. 462, בספר אחר מצאתי תער לא יעבור

The commentator introduces his own remarks by the terms קשיא לי, ואני שמעתי לי, ולי נראה, P. 614 we read: ופעם אחת הקשו לי היאך אנו אוכלים בהמות ועופות המסורסי' דהא תיעבתי לך הוא ותירצתי דהאי דרשא דר' אליעזר בלחוד היא וכו'. The commentator uses לענינים, e.g. p. 579 עד שדולה במגריפה מלשון מים גרופים אינמי מחמת שהוא גדול אין דולין אלא במגריפה היינו שקורין בלע"ז סיניואיני.

The MS. is written in a Greek curs. hand of the 16th cent., with the exception of a few pages which are written in a contemporary Spanish curs. hand, and contains 702 pp. of generally 24 ll., to the p.

Scribe: *Mordecai b. Joseph b. אדרעי*. The colophon reads: בריך רחמנא דסייע לעבריה: בר אמתיה להשלים זה הספר יום ג' בשבת י"א לחדש ניסן המכובד שנת השמ"ז ליצירה (= 1587) אני הכותב המקוה לרחמי השם כתבתי הספר הזה להחכם וחסיד הנעלה כמח"ר מלביאל יצ"ו השם ב"ה יוכיניו אני והוא להגות בו אנו חרעינו וכיניו וכיני בנינו עד שיבא משיח צדקנו יגלה במהרה בימינו אמן מרדכי בן יוסף בן אדרעי.

Owners: (1) *Malkiel*.

(2) *Isaac סבני* of Adrianople. The entry reads: שאול הוא אתי מהחכם הנעלה כמח"ר יצחק סבני נר"ז מאדרינופוליס.

(3) *Hayyeem b. Moses Picciotto* (פיגוטו).

Paper $8\frac{5}{16}'' \times 6\frac{3}{16}''$.

415

שאלתות דרב אחאי גאון

The Sheiltoth of Rab Aḥai Gaon. The MS. beg. with the words ליה אמ' בהדיא of Sheilta 21 in the sec. ויצא יעקב. The following list will show the differences between edition Dyhrenfurt (5546=1786) and MS. The passage from דאורייתא הא נמי דאורייתא וכו' וכ"ש מברא לברתא הא נמי דאורייתא וכו' היא דכתיב ואת בנותיכם וכו' וכל שכן מברא לברתא דלא ידעת מאי זרעא נפיק וכו'. In the MS. the whole passage from דאורייתא up to דליכתוב לברתיה is missing. The ed. reads דמית, והיכא דשכיב, והיכא דשכיב.

Ed. אמ' ליה לרבי. והיכא דשכיב. Ed. והיכא דשכיב. לו לדרבין. The passage במה ששיירה וכן כולם, שלישיית וכן כולם, is missing in the MS. Ed. בשוה כל חדא וחדא. MS. חזרות וחולקות. Ed. חדרשן. MS. משמך. דרשנא בשמין. Ed. התם ניוונת אין. Ed. תימרון משמי. Ed. בשמי דמחי. Ed. ניוונת לא. MS. שאינה ניוונת לא. MS. אמ' רב אדא בר אבהה. Ed. מחאי. MS. רב אדא בר אבהה משמין. Ed. ונישאת. Ed. צריכה לימחות. MS. אין צריכה לימחות. The נערה שנתפתחה in the MS. דרשה.

The second שאילתא of the sec. ויצא יעקב and agrees with § 23 of the ed. The following variants may be pointed out. Ed. לבי לבן. MS. בני לבן. Ed. לקיומי מצוה. MS. לקיומי מצוה שפיר דמי. Ed. לנדרא. Ed. מילתא דמחייב בה שפיר דמי. Ed. לנדרא ולשבועתא. MS. only ולשבועתא מדאורייתא. Ed. ברם צריך לאפורי נדרא יחיד מומחא אי נמי. Ed. ברם. MS. קרוב אי נמי מעומד אי נמי בלילה צריך מהו לאפורי נידרא יחיד מומחא אי נמי לא ידונו. Ed. בלילה אי נמי מעומד אי נמי קרוב. MS. והתניא רבן גמליאל. Ed. פסולין. MS. והתניא ירד רבן גמליאל ונתעמף וישב והתיר ארבעה נדרים. Ed. לינדרא רבן גמליאל סבר דרשה נערה שנתפתחה. MS. היתירו חכמים.

The third שאילתא of the sec. ויצא יעקב and דמחייבין דבית יש' לצלויי בכנישתא and agrees with § 22 of the ed. We point out a few of the variants. Ed. שתפלה אל תתפלל. MS. ר' חנינא. Ed. פגעו נא ביד יי צבאות. MS. Ed. משחרב ב"ה. MS. ברכת השנים. MS. ברכת פרנסה. The name of the דרשה is in both לפני וישב. Ed. הספר.

The first שאילתא of the sec. וישלח beg. דאסיר להון לרבית יש' למיכל גידא דנשיא and agrees with § 24 of the ed. There are also a few variants between MS. and ed. The דרשה is called גיד הנשה. The second שאילתא of the sec. וישלח beg. דאסיר להון לרבית יש' and agrees with § 25 of the ed.

The first שאילתא of the sec. וישב beg. דאסיר להון לרבית יש' למישנא חד חבריה and agrees with § 27 of the ed. The second שאילתא

of the same sec. beg. דאסיר להון לרבית יש' לאישתעווי לישנא ביש חד על הבריה and agrees with § 28. It has to be pointed out, however, that the ב"צ of the MS. in the last two שאליות are different from those in the ed. The ב"צ in the first Sh. beg. היכא דידע למשינייה והא כת' לא תשנא את אחיך בלבבך ואי דאית ביה נמי שני עדים דמיגליא מילתא דלא עבד שפיר שמעת מינה דעל עד אחד לא סמכינן and ends למימרא דשנאה נמי כעון וכחטאת דמא ואמ' רחמנא לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת. This agrees with the last part of the ת"ש of § 27 in the ed. The ב"צ and the ת"ש of the second Sh. agree with the first part of the ב"צ and ת"ש of § 27 in the ed.

The שאליות for מקץ are missing from the MS. Of the next Sh., belonging to the sec. ויגש, only a part of the ב"צ and the whole ת"ש are preserved, and agree with the latter part of § 31 of the ed. The remaining part in the MS. beg. היכא דתבעיה ליופא. The name of the דרשה is אחת זה שנים שהיו בעיר אחת זה ויוסף בן שמעון דאסיר להון לרבית יש' למיעצר ויגש beg. פירי, and agrees with § 32 of the ed.

The sec. ויחי which beg. מרע שכיב מרע, agrees with § 33 of the ed., reading instead of אי נמי שייך קרקע, אי נמי ב"צ. The difference between MS. and ed. in the last ת"ש can be seen from the following excerpts:

MS., p. 16.

ת"ש דאמ' רבא אמ' רב נחמן חמשה עד שיכתבו כל נכסיהן ואלו הן (שכיב מרע) עבדו ואשתו ובניו מברחת סימן כעשב"מ ובכולהו הוי שיוור למטלטלי לבר מכתובת אשה מרקתני עד שיכתבו כל נכסיהן אלמא קרקע לאו דוקא כל שהוא דווקא ולא (בעינן) כדי פרנסתו. פי' שכיב מרע דתנן הכותב כל נכסיו (לאחרים) ושייך קרקע כל שהוא מתנתו קיימת לא שייך קרקע כל שהוא אין מתנתו קיימת. עבדו דתנן הכותב נכסיו לעבדו יצא בן חורין שייך קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין. (אשתו) דאמ' רב יהודה אמ' רב הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפיטרופא. בניו דתנן הכותב כל נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא איבדה כתובתה. מברחת דאמ' מר מברחת צריכה שתכתוב כל נכסיה ובכולהו מטלטלי [הוי] שיוור לבר מכתובת אשה

Ed., § 33.

ת"ש דאמר רבא אמר רב נחמן חמשה עד שיכתבו כל נכסיהם. ואלו הן שכיב מרע ועבדו ואשתו ובניו ושברחו. וסימן עשב"ב. פי' שכיב מרע שכתב כל נכסין לאחרים לא עשה כלום אלא אם כן שייך כל שהוא. ולאו קרקע דוקא אלא שייך דוקא. עבדו. הכותב כל נכסיו לעבדו יצא לחירות. שייך כל שהוא לא יצא. אשתו. הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפיטרופא. הא שייך קרקע כל שהוא ומת מתנתו קיימת ואע"ג לאו קנו מיניה. דאי מצוה מחמת מיתה לא בעיד קניין. והני מילי הוא דמית. ואי לא מית אע"ג דקנו מיניה וקום הדר בכל דעבד דמצוה מחמת מיתה. ובניו. פירוש הכותב כל נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע או מטלטלי כל שהוא בפניה ושתקה איבדה כתובתה ואי צווחת הא צווחת. ושברחו. פירוש המברחת כל נכסיה מבעלה סיקמי דתיהוי ליה לא עשתה ולא כלום ואם שייכה כל שהוא שפיר עבדת. ובכולהו אפילו מטלטלי הוי שיוור לבר מכתובת אשה דמקרקעי תקינו רבנן. מטלטלי לא תקינו רבנן: ואע"ג דפליגי עליה רב יהודה ור' ירמיה בר אבא הילכתא כרב נחמן בדיני דקאמר בכולהו מטלטלי נמי הוי שיוור לבר מכתובת אשה. מדקאמר עד שיכתבו כל נכסיהן. אלמא קרקע לאו דוק' כל שהוא דווקא ולא בעינן כדי פרנסתו

The שכיב מרע שכת' is called in both ושייך קרקע כל שהוא (the MS. adds נכסיו (מתנתו קיימת). The second שאליות in the MS. which beg. בשיבנא ולמיקבריה . . . is

missing from after בעלמא לכתבו, v. ed. § 34. The third שאליות in the MS. (§ 35 of the ed.) beg. אהרן ראשיכם אל תפרעו (cf. p. 10 d (ed. יא), l. 11 of the ed. up to לשמענת

אביו ואמו. This is followed by the MS. in the following way: על כל המתים כולם up to ר' חנינא החזא in the ed. The passage from ר' חנינא החזא תלתן הוּו up to p. 10 d to 11 a, is wanting in our MS. The name of the דרשה, given in the ed. כל האמור, in בפרשת כהנים, is missing in the MS. The fourth שאילתא which beg. למישקל ולמיטרא, agrees entirely with § 36 of the ed.

The sec. שמות which beg. לרחומי חד חבריה, agrees with § 38 of the ed. The second שאילתא, the beginning of which is unreadable, agrees with § 39 of the ed. The דרשה is called קופה נגבית בשנים ובשלשה. The third שאילתא beg. with לטיח[שר חד חבריה] אלא, agrees with § 40 of the ed., and reads instead of אי נמי ברם, אי נמי ברם, only אי נמי. The name of the דרשה is wanting in the MS.

The sec. וארא which beg. דבעי למינ[סכ],

MS., p. 38.

ור' מאיר מחייב בכתנות שדבר שלישי' הן הכא נמי בכרור דבר שלישי' הוא ונאמנים הבעלים להעיד עליו אלא לאו שמע מינה ליש' לא חשי להו רבנן. אי נמי אסיר לכהני לסיועי למרי קניינא דליתנין ליה בכור דתנן הכהנים והלוים והעניים המסיעין בבית הגרנות ובבית הרועים ובבית המטבחים אין נותנין להם כתנות תרומה (ומעשרות) בשכרן ואם עשו כן חללו ועליהן הכת' אומ' שחתם ברית הלו' ואומ' ואת קדשי בני יש' לא תחללו ולא תמותו מאי ואומר וכי תימא לאו ומיתה לא ת"ש ואת קדשי בני יש' לא תחללו ומישקליה נמי בגו הנך יומי דאמור רבנן לאיטפולי בעלים לא דתנן ער כמה יש' חייבין ליטפל בבהמה דקה שלשים יום ובגסה חמשים יום ר' יוסה אומ' שלשה חדשים ואם אמי' לו כהן בתוך הזמן הזה תנהו לי לא ישמע לו מאי מעמא אמי' רב ששת מפני שנראה ככהן המסיע בבית הגרנות.

The next ב"צ and ת"ש are identical with those of the ed. The דרשה is styled in the MS. as follows: נאמן כהן לומר ראיתי בכור זה: ובעל מום הוא אינמי בעא מיניה רב יוסף בריה דרב נחוניא מרב יהודה מהו שיניח תפילין כנגד כראשותו.

איתתא, contains only a part of the corresponding שאילתא § 41 of the ed. The second שאילתא beg. למימטר נפשיהון, agrees with § 42 of the ed. The third שאילתא, the beginning of which is unreadable, agrees with § 43 of the ed. The name of the דרשה is given as איזהו נשך אי נמי המקבל שדה מחבירו שמע ואכלה חגב אי נמי מאימתי קורין את שמע.

The sec. דמתיליד בא אל פרעה which beg. agrees with § 44 of the ed. After the first דרש', ending ת"ל כל מום ת"ש, the MS. reads: המביא כדי יין אי נמי וכן לאסחודי ליה לא מהימן הוא לנפשיה אלא צריך סהרא אחרינא דלא שדא ביה מומא. The second ב"צ and ת"ש agree with the corresponding passages of the ed. The following אי נמי ב"צ of the ed. is missing from the MS. The MS. continues אי נמי ור' מאיר מחייב כהן (ישראל) דזבן. After this there is to be seen a great difference in the arrangement between the MS. and the ed.

Ed., p. 13 d.

ור"מ מחייב. אלא לאו ש"מ לישראל לא חשו להו רבנן. והילכת' ישראל דזבן בכור תם מכהן מהימן אמומיה: שאילתא דאסיר להון לכהני לסיועי למריה דקנייא דליתנו ליה בכור לדיליה. כדתנן הכהנים והלוים והעניים המסיעין בבית הגרנות ובית הרועים ובית המטבחים אין נותנין להם תרומה ומעשרות בשכרן ואם עשו כן חללו. ועליהם הכתוב אומר שחתם ברית הלו'. ואומר ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו. מאי ואומר וכי תימ' לאו ומיתה לא אמר קרא ולא תחללו ולא תמותו: ומשקליה נמי בגו הנך יומי דאמר רבנן דמיטפלי ליה בעלים לא כדתנן ער כמה ישראל מיטפלין בכבוד. בבהמה דקה שלשים יום ובגסה חמשים יום. ר' יוסי אומ' ג' חדשים ואם אומר לו כהן בתוך הזמן הזה תנהו לי לא ישמע לו. אמר רב ששת שנראה ככהן המסיע בבית הגרנות.

The division הכבדתי, כי אני הכבדתי תפילין, agrees with § 45 of the ed. The last words in the MS. read: דבי רב פפא כל אימת דמתין תפילי מברכי רבנן דבי רב אשי כל אימת דמשמשי מברכי משמעתיה דרבא בר רב הונא וכן הלכתא. The דרשה is styled:

כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ובתריה נשים ועבדים פטורין מקרית שמע ומן התפילין שאילתות The other מצות האמורות . . . of the סדר are missing in the MS.

The division which beg. למיכל which beg. agrees with § 47 of the ed.

The division ער אנה מאנתם which beg. agrees with § 48 of the ed., yet in the second שאילתא of the ed., the MS. reads: אי נמי ברם צריך את למילף היכא דשבת במתא. The second שאילתא of this division which beg. באורחא, agrees with the third שאילתא of the ed. The third שאילתא of the division which beg. דאלו מאן דקאזיל דשבתא מפי מן, agrees with the fourth שאילתא of the ed. The title of the דרשה given in the ed. is wanting in the MS. The fourth שאילתא which beg. לעיולי ולאפוקי ביומא דשבתא, agrees with § 49 of the ed. The title of the דרשה is not given in the MS. The fifth שאילתא which beg. למעבד עבידתא ביומא טבא, agrees with § 50 of the ed. The title of the דרשה is again not given in the MS.

The first שאילתא of the division וישמע יחרו שאילתא which beg. with דאילו בי חלתא דקבעי סעודתיהו, agrees with the second שאילתא in § 51 of the ed. The second שאילתא which beg. למנוי (עליהן דייני) דיינין, agrees with the first שאילתא in § 51 of the ed. The דרשה is styled in the MS. לא ישב אדם לפני הספר סמוך. למנחה. The third שאילתא which beg. לשום מירי, agrees with § 52 of the ed., yet the following passages of the ed. do not occur in the MS.: בשן up to ואמר רב אשי; וגימל up to ודלא כתיבה; וגימל. The דרשה is styled in both הזקנים. ברומי. The fourth שאילתא which beg. לקרושי, agrees with § 54 of the ed. The דרשה is styled in both: שואל אדם מחבירו; כרי יין וכדי שמן. The MS. contains the following addition: אינמי מימר קאמרי' אין אומ' קידוש היום אלא על היין הראוי לינסך על גבי המזבח לאפוקי שריחו רע ומגולה ושל שמרים ואע"ג דעבדיה במסנתת אפי' הכי הקריבנה נא לפחחד. בר' צר' יין מגיתו ולכתחילה לא חזי על גבי

המזבח דתנן העידו על יין בן ארבעים יום שנתנסך על גבי המזבח לקידוש נמי לא מקדשין ביה או דיל' כיון דעל גבי המזבח אינביד שמיר דמי. דתנן ר' חייא או' יין מגיתו לא יביא ואם הביא כשר וכיון דאם הביא כשר לכתחלה נמי לקידוש מקדיש עליה תא שמ' דאמ' רבא סחמט אדם אשכול של אי נמי ברם צריך. cf. ענבים ואומ' עליו קידוש היום in the second שאילתא of the ed., v. p. 17 c. The fifth שאילתא which beg. וליקורי אבא ואמא, agrees with § 56 of the ed. The דרשה is styled כל מצוות הבן על האב which beg. כדמות שמשו דקב"ה, agrees with § 57 of the ed. The seventh שאילתא which beg. לאסהודי סהדותא דשקרא, agrees with § 55 of the ed., yet the last ת"ש ends in the MS. as follows: הא דשלחו ליה חבריי: לר' ירמיה ער אחד בכתב ועד אחד על פה. מהו שיצטרפו אמ' להן אן הכי מתנינן שנים שהעידו אחד בבית דין זה ואחד בבית דין אחר. מהו שיצטרפו שלח להן אני איני כדאי ששלחתם לי אלא כך דעת הלמידכם נוטה שיצטרפו והילכתא כתריוהו מצטרפין כל זמן שמביא ראיה דרשה The דרשה is styled in both סותר את הדין.

The first שאילתא of המשפטים which beg. למיזל לדינא קמי גויים, agrees with § 58 of the ed. The second שאילתא which beg. מן דאיה ליה ברתא, agrees with § 59 of the ed. The דרשה is styled in the MS. משלו משל חכמים באשה גפה (!) בחול (!) וצמל אינמי נערה שנשתתפה בעו מיניה מרב ששת בת הנזונת מן האחין. The third שאילתא which beg. דנסיב איתתא, agrees with § 60 of the ed. The דרשה is styled in both (דיני) דייני ממונות בשלשה ואם היה מומחה לרבים דן ואפילו לצעורי. The fourth שאילתא which beg. אבנה ואמיה, agrees with the second שאילתא in § 60 of the ed. The fifth שאילתא which beg. לאזוקי אינמי ממונא, agrees with § 61 of the ed. The דרשה is styled in the MS. יתום' שסמכו אצל בעל הבית. This is followed in the MS. by the following שאילתא which is not in the ed.: ת"ר¹ החובל בחבירו חייב משום: חמש דברים בנוק בצער ברפוי בשבת ובבשת. ואמרי בגמרא דארץ ישראל² תני החובל בחבירו

¹ Mishnah B. K., VIII, 1.

² Yerushalmi B. K., VIII, 1.

בפיוסם מרצהו ומחל לו. והבושת ארבע מאות זוז.⁹ דחנן רקק והגיע בו הרוק. והעביר טליתו ממנו. ופרע ראש האשה נותן לו ארבע מאות זוז הכל לפי כבודו הא למדנו שהעברת טליתו לבד מתחייב ליתן לו ארבע מאות זוז דמי הבושת ועל ההכאה אם אין בה צער כגון שהכהו בטומס שלשטרות חייב ליתן לו על כל אחת ואחת בושת ארבע מאות זוז ואם יש צער חייב ליתן בושת וצער וריפוי על כל אחת ואחת והצער לבד היאך משתלם. תנן¹⁰ צער היכי דמי כווא בשפור או במסמר. אפי' על צפרניו מקום שאינו עושה חבורה כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער. כך הדבר תלוי על המוכה לשואלו דאמ' בגמרא דארץ יש' יי' אמ' ר' זעירא חמין בר נש ואמרין ליה כמה את בעי למיתן ולא יואבך אהה צערא ומא דאומ' יהבין ליה. אמ' מר עוקבא כמה אדם רוצה ליטול. הא מתניתא ותמר אנן אלא חמיי בר נש. ואמרין ליה כמה את בעי מיסב ואבך. אהן צערא ומא דיאמר יהבין ליה תני בן עזאי אומ' נותנין לו נכאי מזון. מהו נכאי מזון אומר בקדמיתא הוינא אכלין טלפחין וירק וכדון לית אנא אכיל אלא ביעי ותרנגלין ומה דהוא אמ' יהבין ליה פי' נכאי מזון חסרון כיס. שחיסר מכיסו והוציא הוצאה על מזונותיו בשעת צערו ושלם החובל הא למדנו שחייב המכה והמכה את חבריו בין הוא על ידו בין על ידי גויים חייב על כל אחת ואחת הכאה לשלם שלשה צער וריפוי ובושת והבושת ארבע מאות זוז והצער שנשאל לבן אדם כמה אתה נוטל להתיסר במכות כאלה. והוא הצער וריפוי כשומת בעלי דעת וגם תוספת הוצאת מזונותיו שהוציא משעת צערו עד שהבריא חייב ליתן לו ומה ששנינו הכל לפי כבודו ואמרין אי בעיא להו לקולא קא אמ' או לחומרא קאמ' לקולא קאמ' דאי איכא עני פחתין ליה או דילמא לחומרא קא אמ' דאי איכא עשיר בעי למיתבא ליה מפי. תא שמע דתנן אמ' ר' עקיבא וכולן רואין אותן; כאלו הם בני חורין שירדו מנכסיהן שהן בני אברהם יצחק ויעקב. שמ' מנ'. תנא קמא לקולא קאמ' דאי איכא עני פחתין ליה והני מילי שלא הוחזק מסור ומועד (אבל הוחזק מסור ומועד) אין מרחמין על מסונו אלא הוא בהפקר. ואפילו אם עני המסור. לא מתחנין ליה דאמר' רבנן קשה עונשה שלמסירות המסור שמבטלת חלק בעליה מן העול ותנן בפרקים.

¹ והיכי Text.

² v. Sanh. 58 b לקיש v. also Exod. R., I, 34, and Pesikta ed. Buber, 190 b.

³ Mishnah B. K., VIII, 90 a.

⁴ Text לאחר.

⁵ v. B. K., 91 a. לא שנו אלא בו אבל בבגדו לא.

⁶ v. Yer. B. K. חד בר נש איקפד לרבי יודה בר חנינה אתא עובדא קומי ריש לקיש וקנסיה ליטרא דדהב.

⁷ B. K. 56 a.

⁸ ibid. 87 a.

⁹ ibid. 90 a.

¹⁰ Mishnah B. K. 83 b.

¹¹ Yer. B. K., VIII, 1.

דהגזל בתראה. הגזל שדה מחבירו ונטלוה מסיקין
 אם מכת מדינה היא אומ' לו הרי שלך לפניך אם
 מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה. אמרי הכא
 במאי קא עסיק בגון דאנסוה ואמרי ליה אחוי לן
 אדעתך. ואחוי נמי ההוא בהדיהו הא שנינו שחייב
 להעמיד לו שדה על שמסר את שלו לגוים. ותו
 אמרינן ההוא גברא דאחוי אכריא דחימי דבי ריש
 גלותא אתא לקמיה דרב נחמן חיביה לשלומי הא
 אמרינן שחייב לשלם לבי ריש גלותא חטים
 שלהם על שמסרו לגוים ותו אמרינן ההוא
 גברא דהוה בעי למיחוי תיבנא דחבריה אתא
 לקמיה דרב אמ' ליה לא תחוי לא הוה צאיא.
 אמ' מחוינא ומחוינא. יתיב רב כהנא קמיה דרב
 קם רב כהנא שימטיה לקועיה. אמ' כת' בניך
 עולפו שכבו בראש כל חוצות מה תוא זה כיון
 שנפל במכמר אין מרחמין עליו אף ממון שלישאל
 כיון שנפל ביד ארמאי אין מרחמין עליו אמ' ליה
 רב עד האינדא מלכותא דיונאי דלא הוו קפדי
 אישפיכות דמים. האינדא מלכותא דפרסאי היא
 דקפדי אישפיכות דמים קום ערוק וזיל לך לארעא
 דיש' וקבל עלך דלא תיקשי ליה בהילכתא דר'
 יוחנן מאריה דארעא דיש' עד שבע שנים. תא חוי
 כמה גדולה עונשה שלמסירות שהציל רב כהנא
 ית תיבנא בנפשיה. ותו ההוא גברא דאחוי מטכסא
 דר' אבא יתיב ר' אבהו ור' חנינה פפי ור' יצחק
 נפתא ויתבי ר' אלעאי גבייהו חיביה מהא מתניתין
 דן את הרין חייב את הזכאי וזיכה את החייב. מימא
 את המהור. ומיהר את הטמא. מה שעשה עשוי
 ומשלם לו מביתו. אמ' להו ר' אלעאי הכי אמ'
 רב יהודה והוא שנמל ונתן ביד. אמרו ליה אי
 הכי זיל לגביה דר' שמעון בן אליקים ור' אלעזר
 בן פדת דדני דינא דגרמי חיבוי מהא מתניתין
 אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה ואוקימנא
 בדאחוי אחוי. ותו אמרינן ההוא שותה דהו קא
 מנצא עלה בתרי האי אמ' דידי הוא והא אמ' דידי
 הוא קא חד מניהו מסרה לפרהגמנא רמלכא חיבוי
 עד דמייתי לה וקיימי תרויהו לדינא הא למדת
 שהמסר ממון חבירו בלא אונסי הנראה לעינים חייב
 להדרו להחזירו לו וראוי לניפות טרובות וליסורים
 אכורים שכיון שהחזוק מסור הותר ממנו בממון
 הקפר (!) וגופו נעשה חולין לכל דאמרינן ממון מסור
 רב הונא ורב יהודה חד אמ' מותר לאבדו ביד
 וחד אמ' אסור לאבדו ביד. מן דאמ' מותר לאבדו
 ביד קא סבר לא יהא ממנו חמור מגופו וכן דאמר
 אסור יכין רשע וילבש צדיק איפשר דנפיק מיניה

זרעא מעליא ופירש מר רב יהודאי גאון מותר
 לאבדו ביד שגופו חולין וממונו הקפר (!) שאם
 ייעזר הנמסר ויכנו וענישו מותר מכשיעור פטור
 ולא זו בלבד אמרו אלא אפילו אם יודע יש'
 עדות בין ישראל לגוי והלך והעיד לפני הגוים
 העושים לו שלא כדון דין הוא לנדוהו דאמרינן
 מכריו רבא ואיתימא רב הונא דסלקין לעילא
 ודנחתין לתתא. האי בר יש' דידע ליה בשהדותא
 דגוי על ישראל חבריה והוא יחיד וואל מסהיד
 עליה בגוים. כיון דאינן גוים ספקין ממנא.
 אפומא דחד סהרא משמתין ליה ואמ' ר' יוסי
 מסור הרי הוא כמסית ומדיח וממונו הרי הוא
 בהפקר. להודיע כמה גדול חט שלמסירות והשתא
 דאמרינן אדם דאויק אדם. אין גובין אותו בבבל.
 ברם צריך. היכא דתפש ספקין מיניה אילא מי
 אמר' כיון דאמ' מר אין גובין קנס בבבל אע"ג
 דתפש ספקין או דילמא הני מילי לאפוקי מיניה
 ממנא אבל היכא דתפש תפשי ואפיקי מיניה ממנא
 לא ספקין. תא שמע דהא תורתא דאלם ידא
 דינוקא אתו לקמיה דרבא. אמ' להו שיימוה בעבדא
 כמא הוה שוי וכמה פחת. אמרו ליה רבנן לרבא
 והאמר הוא דאמ' אדם באדם ואדם בשור אין
 גובין אותו בבבל אמ' להו דאי תפש לא ספקין
 מיניה וכן בקנסא וכן אדם באדם דחייב בחמשה
 דברים היכא דתפש. לא ספקין מיניה ואמ' מר
 רב צדק כהן גאון (!) אם טוען נחבל כיון דאין
 דנין דיני קנסות בחוצה לארץ ואמרינן שלחו עימי
 בעל דיני לארץ יש' שדנין שם דיני קנסות משלחין
 אותו עמו ואם מסרב מנדין אותו ועושין בו דין
 דקא אמרינן והשתא דאמרת פלגו ניוקא קנסא האי
 כלכא דאכל אימרי ושונארא דאכל תרנגלי רברבי
 דבר משונה הוא ולא מגבינן ליה בבבל ואי תפש
 לא ספקין מיניה ואי אמר אזמנה לדינאי בהדי
 לארץ יש' מזמינן ליה ואילא אויל משמתין לה
 בין כך משמתין ליה לסלוקי הויקה מדר' נתן
 דתניא ר' נתן אומ' מנין שלא יגדל אדם כלב רע
 בתוך ביתו ולא יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו ת"ל
 ולא תשים דמים בביתך. וכך מנהג בשתי ישיבות.
 שכל מי שחובל בחבירו אע"פ שאין פוסקין עליו
 דין לשלם קנס מנדין אותו עד שייפס את הנחבל.
 והילכ' אע"פ שאין רשאים לגבות קנסות משמתין
 לחובל עד שירצה את הנחבל בין בממון בין בפיוסים.
 והכי אמ' רב האי גאון היכא דמפיים חובל לנחבל

¹ v. J. Müller מפתח לחשובות הגאונים p. 85, No. 52.

ואין הנחבל מתרצה מנדין את החובל עד דמתפיים הנחבל. והיבא דיהב ליה חובל לנחבל עד גבול שגבלו חכמים בבושת ובנוק ובקנס, ולא רצה נחבל אין מנדין לחובל דכי תקינו גאונים ליתן חובל לנחבל עד גבול שגבלו חכמ' בצער ובושת וריפוי כאשר אמרו ופירשו חכמים אע"פ שאין הנחבל מתפיים אין שומעין לו לנדוהו אלא כופין את הנחבל לקחת מידו כגבול שגבלו חכמים ולמחול לו

The תרומה for the division of שאלתא is not given in the MS.

ואתה תצוה for the division of שאלתא which beg. לאדלוקי שרגא, agrees with § 63 of the ed. The דרשה is styled in the MS. על שלשה עבירות.

The first שאלתא of חשא כי which beg. למעבד מצות שקלים, agrees with § 64 of the ed. The second שאלתא which beg. לנמורי יומא, agrees with § 65 of the ed.

The next division is headed by the words בומן (ed. ויקהל משה), and beg. with ויחל משה דאיכא, agrees with § 66 of the ed.

The first שאלתא of וקרא beg. למיכל תרבא, agrees with the first שאלתא to ודמא, and agrees with the first שאלתא וקרא in the ed. The title of the דרשה is also in both, the same. The second שאלתא which beg. למיכל דמא, agrees with the second שאלתא of the ed. The MS. styles the דרשה with the words דם שחיטה בבהמה ובחיה. The third שאלתא which beg. למיכל ספק איסורא, agrees with the corresponding שאלתא of the ed. The title of the דרשה is given in the MS. as follows: וכולן ששחמו וכולן ששחמו וואחרים רואין אותן שחיטתן כשרה מאן דמשתבען. The fifth שאלתא which beg. לקומו, agrees with § 69 of the ed. The דרשה is styled in the MS. שבועה שלא אוכל כבר זו. The sixth שאלתא which beg. למיגול חד חבריה, agrees with § 70 of the ed. The title of the דרשה is given in the MS. as follows: גול מטבע ונסדק. The seventh שאלתא which beg. מאן דאפקיד, agrees with § 71 of the ed. The MS. concludes: אלמא הילכתא כוותיה דשמואל כיהא: דרב ספרא הוה ליה חריסר אלפי זוזי בי התא

אקנינהו ניהלה לרב שמואל בר אחא אגב אסיפא דביתיה הכי אתא לאפיה עד תאווך שמ' מי' The name of the דרשה is given in the MS. as הגחול את השדה ונטל מסיקין.

The שאלתא of the division beg. with צו את שאלתא, and agrees with § 72 of the ed.

The first שאלתא of the division ביום ויהי ביום למיכל בשר שקצים, agrees with § 84 of the ed. The title of the דרשה is in the MS. סימני בהמה וחייה אי נמי פרה. שילדה מן חמור ובדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת. The second שאלתא which beg. דשתי שיכרא, agrees with §§ 81 and 82 of the ed. The third שאלתא which beg. למיכל בשר בהמה, agrees with § 83 of the ed.

The first שאלתא of the division אשה כי איתתא דילידה בר דכר, agrees with § 85 of the ed. The second שאלתא which beg. דאילו איתתא דילידא זכר ונקבה, agrees with § 86 of the ed. up to לה ולא סלקין לה (p. 26 b of the ed.). The ת"ש reads in the MS. as follows: תא שמע דאיבעיא להו הפילה ואינה יודעת מה הפילה הרי זו ספק לידה ספק זבה מביאה קרבן ואינו נאכל וימי לידתה שאינה רואה עולה לה לספירת זובתה. אמ' רב פפא שיני הכא דאיכא למימר יולדת זכר היא. The third שאלתא which beg. המפלת ליום ארבעים, agrees with § 87 of the ed. The second שאלתא of the ed. (belonging to § 87 of the ed.) is not in the ed.

ואת תהיה שאלתא of the division which beg. למיכל לחמא, agrees with § 90 of the ed. The second שאלתא which beg. דמתיליד ליה ניגעא, agrees with § 88 of the ed. The דרשה is styled in the MS. המצויא שם רע. להקל ולהחמיר. The third שאלתא which beg. למיפרש מן נשיון, agrees with § 89 of the ed.

The שאלתא of the division אחרי מות דשחית חיותא, agrees with § 91 of the ed. with the following differences: דתנן חרש שומה וקמן ששחמו ואחרים רואין אותן חייבין לכסותו בין לבין עצמן פלוגתא דר' מאיר ורבנן דשלח ר' לעזר לגולה הורה בר' מאיר דפטור שחט מאה חייה במקום אחד כיסוי אחד. The דרשה is missing in the ed. The MS. concludes: דרב ספרא הוה ליה חריסר אלפי זוזי בי התא

לכולן. The eighth שאילתא of the division אחרי מות שאילתא (כמעשה ארץ) which beg. קריבתיה, agrees with § 95 of the ed. The דרשה is styled in the MS. בכלל אמ' ביבמה ושנוית כלהו. The third שאילתא which beg. לאיזדקו איניש, agrees with § 96 of the ed. The דרשה is called in the MS. חמשה דמים טמאים באשה. The second שאילתא which beg. דובין וביתא, agrees with § 97 of the ed. It is to be noted that the name of the division אחרי מות, is altered by a later hand into קדושים תהיו. The דרשה is styled in the MS. יש מותרות לבעליהן.

The first שאילתא of the division קדושים תהיו which beg. דאית ליה ארעא, agrees with § 98 of the ed. The name of the דרשה in the MS. is הזרות והלחיים והקבה. The second שאילתא which beg. לארבעתי בלאים, agrees with § 99 of the ed. The דרשה is called in the MS. הבא במחחרת. The third שאילתא which beg. למיכל, agrees with § 100 of the ed. The fourth שאילתא which beg. דאזהרינהו קב'ה, agrees with § 102 of the ed. The דרשה is called in the MS. השולח בנו אצל החנוני.

The first שאילתא of the division אמור אל שאילתא which beg. דאסיר להון לכהני, agrees with § 103 of the ed. The name of the דרשה in the MS. is הקורה קרחה בראשו והמקיף פאת ראשו. The second שאילתא which beg. למינסב איתתא, agrees with § 104 of the ed. The name of the דרשה in the MS. is אילו דברים שלום. The third שאילתא which beg. למירוסי קפינא (ed. קצצא), agrees with § 105 of the ed. The third שאילתא which beg. למישיחם חיותא, agrees with § 106 of the ed. The דרשה in the MS. is כיסוי הדם. The fourth שאילתא which beg. למימי שבעה, agrees with § 107 of the ed. The fifth שאילתא which beg. למיכל ראשיתא, agrees with § 108 of the ed. The דרשה in the MS. is תרומת שוגג. The sixth שאילתא which beg. למיקבע ירחי, agrees with § 109 of the ed. The seventh שאילתא which beg. דלייט נפשיה, agrees with § 110 of the ed. The דרשה in the MS. is אילו קרעין שאין מתחזין.

The eighth שאילתא which beg. לאזוקי מטונא, agrees with § 111 of the MS. The דרשה in the MS. is הניזקין שמיין להון בעירות.

The first שאילתא of the division בהר סיני which beg. למיתן נייח שמיכתא, agrees with § 112 of the ed. The דרשה is called מקום שאילתא which beg. שנהגו לעשות מלאכה, agrees with § 113 of the ed. The דרשה in the MS. is אלו דברים שאין להם אונאה. The third שאילתא which beg. דגרמא ליה מילתא, agrees with § 114 of the ed. The דרשה in the MS. is אין פוסקין על הפירות. The fourth שאילתא which beg. דמזבין ארעא, agrees with § 115 of the ed. The דרשה in the MS. is חוקת הכתים.

The first שאילתא of the division אם בחוקתי שאילתא which beg. דנדר נירדא, agrees with § 116 of the ed.

The first שאילתא of the division יודבר שאילתא which beg. דהוה ליה ברא בוכרא, agrees with § 117 of the ed. The second שאילתא which beg. דמיתיליד ליה בוכרא, agrees with § 118 of the ed. The דרשה in the MS. is הלוקח שכר חמורו.

The first שאילתא of the division נשא את שאילתא which beg. למיגול חר מן חבריה, agrees with § 119 of the ed. The second שאילתא which beg. דקני ליה, agrees with § 120 of the ed. The דרשה in the MS. is styled אלו נאמרין בכל לשון. This title is given in the ed. after § 121. The third שאילתא which beg. בהני לברוכי, agrees with § 123 of the ed. The original name of the division בהעלותך has been struck out.

The first שאילתא of the division בהעלותך which beg. למיכל בשרא, agrees with § 124 of the ed. The second שאילתא which beg. דבעי למישיחם, agrees with § 125 of the ed. The passage in the ed. (p. 37 b) from אי נמי, שליח צבור מודים עולה to כהן אם לא עלה, is not given in the MS. in this place, but after the last שאילתא of the division נשא את ראש.

The first שאילתא of the division שלח לך שאילתא which beg. למירמי חומי, agrees with § 127 of the ed. The דרשה in the MS. is styled

הלוכה טלית מצוייצת מן השוק. The second which beg. למיעבד צרכיהן, agrees with § 126 of the ed. The דרשה in the MS. is styled בני העיר שמכרו רחובה שלעיר. The third which beg. למעבד עבדתא, agrees with § 128 of the ed. The fourth which beg. לאישתעווי לישנא בישא, agrees with § 129 of the ed. The דרשה in the MS. is styled כיצד עברו יש' את הירדן.

The first which beg. דאית ליה מילחא דדינא, agrees with § 130 of the ed. The second which beg. למיעבד פלוגתא, agrees with § 131 of the ed. The דרשה in the MS. is called אי זו היא אבידה. The third which beg. לאפרושי מתנות, agrees with § 132 of the ed. The דרשה in the MS. is called עשרים וארבע מתנות כהונה.

The first which beg. לאעסוקי בשיכבא, agrees with § 133 of the ed. The דרשה in the MS. is styled הרוגי מלכות נכסיהן למלכות.

The first which beg. למילמ איניש, agrees with § 134 of the ed. The דרשה in the MS. is called בלק ובלעם בלא עם. The second which beg. דשכיב ושביק, agrees with § 135 of the ed. The דרשה in both MS. and ed. is styled בנות צלפחד. The name of the division בלק וירא has been struck out. This is, as a matter of fact, the first in the division פינחס of the ed. The second which beg. פינחס, agrees with some variants with § 134, 2 of the ed. The דרשה in the MS. is styled אלו . . . שלגים אסורין.

The first which beg. דנדר נדרא, agrees with § 136 of the ed. The דרשה in the MS. is called אלו נדרים שהוא. The second which beg. מיפיר, agrees with § 137 of the ed. The third which beg. דובין וזינתא, agrees with § 133 of the ed. The דרשה in the MS. is called האומר איש פלוני בני בכורי.

The first which beg. דאית ליה מילחא דדינא, agrees with § 130 of the ed.

beg. היבא דאיכא אחי, agrees with § 139 of the ed.

The first which beg. למנויי עליהן דיניי, agrees with § 140 of the ed. The second which beg. למיכל בישולי גויים, agrees with § 141 of the ed.

The first which beg. לאגמורי בניהן, agrees with § 142 of the ed. The second which beg. למיקרא קרית שמע, agrees with § 143 of the ed.

The first which beg. למירחמיה לקב"ה, agrees with § 101 of the ed. The דרשה is called אלו שאין להם חלק לעולם הבא.

The first which beg. למיפרש מחלבא, is not to be found in the ed. It is as follows: שאל' דמחין [בין דבית ישראל] אל' למיפרש מחלבא ומדמא דכת' חקת עולם לדורותיכם כולי ואמור רבנן מבחא דלא בדיק סימני' אסור לאכל משחיטתו דאמר רב יהודה אמ' שמואל צריך שיבדוק בסימנין לאחר שחיטה תנו רבנן סכין שיש בה פגמות הרבה נידונת כמגרה אין בה אלא פגמה אחת אוגרת פסולה מסוכסכת כשרה עולה ויורדת כנחש היכי דאמי אוגרת היכי דאמי מסוכסכת אוגרת משני צדדין מסכסכת מצד אחד מאי שנא אוגרת דפסולה דחד מורשא מקליש וחד מורשא בוע מסוכסכת נמי חורפא מקליש. קולפא בוע כגון דקיימא פגימתא ארישא דסכינא סוף סוף כי אולא מקלשא אחיה בועא הילכך כגון שהוליד ולא הביא אמ' ליה מר בריה דרב נחמיה לרב אשי אמ' לן מר משמא דרבא מסכסכת פסולה והא חניא מסכסכת כשרה אמ' ליה לא קשיא כאן שהוליד ולא הביא כאן שהוליד והביא. אמ' ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי חריפא כססא מאי אמ' מאן יהיב לן מבישריה ואכלן. במערבא בדקי בשמשא בנהרדעא בדקי כמיה. רב אחא בר יעקב בדיק בחוד השערה רב ששת בדיק ארישא דלישנא כסורא אמרי בישרא אכלא בישרא בדיק לה. רב פפא בדיק לה אמורא ואבישרא ואחרי גיסני רב יומא אמ' אמורא ובשרא בעינן אתרי גסני לא בעינן מאי טעמא בית שחיטה מרווח רוח אמ' ליה רבינא לרב אשי אמ' לך רב סמא בריה דרב משרשיה משמין דאמרת משמיה דרבא צריך למיבדקה אמורא ואבישרא ואחרי גיסני אמ' ליה אמורא

ובישראל אמ' מר אתרי גיסני לא אמ' איכא דאמ'
 אמ' ליה אין מי הוא משמא דרבא לא אמ' רבינא
 ורב אחא בריה דרבא הוו קיימי קמיה דרב ששת
 אתי ההוא סכינא לקמיהו אמ' ליה רב אשי
 לרב אחא בריה דרבא בדקה שקל בדקא אטופרא
 ואבישרא ואתרי גיסני. אמ' ליה יישר כן עביד
 רב כהנא אמ' רב הונא האי טבחא דלא אחוי
 סכיניה מעברינן ליה אמ' רבא ומכרזינן אביסריה
 דטרפה הוא. ולא פליגי הא דנמצאת סכיניה יפה.
 הא דלא נמצ' סכיניה יפה רב אמ' ממסמס ליה
 בפרתא סבר דלא ליתכשר לגיום. ההוא טבחא
 דלא אחוי סכיניה שמתיה רבא בר חנינה איקלע
 מר זוטרא ורב אשי אמ' ליה בדקה ונמצאת
 סכיניה יפה סבר רב אשי לאוקומיה אמ' ליה מר
 זוטרא ליחוש לה מר משום יקריה דסבא אמ' ליה כיון
 דהוא פקדינן שליחותיה קא עבדינן אמ' רב הונא
 אמ' רב אסי חומין שבלב אסורין ואין חייבין עליו
 כרת ושכבוליא אסורין ואין חייבין עליו כרת לובן
 שכבוליא מותר. איתמר לובן ר' ור' חייה חד
 מטרטט ליה וחד גאים ליה רבא מטרטט ליה ר'
 אסי גאים ליה. אמ' אביי כותיה דרב אסי מסתברא
 אמ' ר' אבא אמ' רב יהוד' אמ' שמואל חלב
 שהבשר חופה אותו מותר. אלמא שעל הכסלים
 אמ' רחמנא ולא שבתוך הכסלים הכא נמי שעל
 הכוליא אסר רחמנא ולא שבתוך הכוליא. גופה אמ'
 ר' אבא אמ' ר' יהוד' אמ' שמואל חלב שעל
 הכוליא אסור שבתוך הכוליא מותר ומי אמ' שמואל
 הכי והאמ' רב אבא אמ' רב יהוד' אמ' שמואל
 האי תרבא דצדוותא אסור חלב שתבשר חופה
 אותו. והאי נמי בשר חופה אותו אמ' אביי בהמה
 בחייה פרוקי מפרקא ואמ' ר' אבא אמ' ר' יהודה
 אמ' שמואל חומין שביד אסורין אמצא בעי ומירקי
 פליגי בה רב אחא ורבינא רב אחא לקולא ורבינא
 לחומרא והילכת' כרב אחא לקולא ואמ' ר' אבא
 אמ' רב יהוד' אמ' שמואל האי תרבא דאקליבוסתא
 אסור אמ' רב יהוד' ריש מעיא באמתא בעי גרידא
 ואמ' רב יהוד' חמש' חומי הוו דטחלי ודכפלי
 ודכוליאאתא אסירי משום תרבא דלועא ודרעא מישום
 דמא מאי נפקא מינה דדמא כי סחתין ליה שפיר
 דמי דתרבא אע"ג דמחתין ליה אסיר ואמ' רב
 יהודה ואיתמ' רב כהנא חמשא קרמי הוו דטחלי
 ודכפלי ודכולית' משום חרבא רביעי ודמוקרי משום
 דמא. מאי נפקא מיניה לכד אמרן רב יהוד' בר
 הושעיא הוה קליף ליה טחלא ללי בריה דרב הונא
 בר חייה אחא אבוה אשכחיה אמ' ליה לא צריך
 הכי אמ' אבוה דאימך ומנו רב ירמיה בר אבא

לא אסרה תורה אלא שעל פי הדר אמ' ליה והאמ'
 רב המנונא תנא קרום שעל גבי הטחול אסור
 ואין חייבין עליו שעל גבי כוליא אסור ואין חייבין
 עליו שעל גבי טחול היכי דאמי אילמא שעל הדר
 אמאי אין חייבין הא מיסר אסיר וחייבין עליו כרת
 אלא לאו שעל גבי טחול וקתני אסור אמ' ליה אי
 תניא תניא והא תניא חלב שעל גבי טחול אסור
 וחייבין עליו כרת שעל גבי כוליא אסור וחייבין
 עליו. חול אטחול לא קשיא הא שעל פי הדר
 הא שלא על פי הדר כוליא אכוליא נמי לא
 קשיא הא בעילאה הא בתרתאה. ברם צריך אלו
 מומחה דאישתכח בתריה תרבא מי מעברינן ליה
 אילא אם חומצ' לומר כיון דאחטי רבים אלתר
 מעברינן ליה מהוא שיעוריה בכמה בכזית או אפי'
 בכשעורה. ת"ש דאיתמר טבח שנמצא אחריו חלב
 רב יהוד' אמ' בכשעורה ור' יוחנן אמ' בכזית. אמ'
 מר זוטרא לא פליגי כאן להלקותו כאן לעברו.
 אמ' רב פפא כזית אפי' בשנים ושלשה מקומות
 כשעורה במקום אחד לעברו בכזית להלקותו בכשעורה

In the ed. this Sh. is the second of the sec.
 § 92. אחרי מות

שופטים of the division שאילתא which beg. למידן דינא דקושמא agrees with § 149 of the ed. The second שאילתא which beg. לאפרושי דרעא agrees with § 151 of the ed.

כי תצא of the division שאילתא which beg. לאנסוביה איתחא לממזיירא agrees with § 152 of the ed. The second שאילתא which beg. שני אחים agrees with § 154 of the ed. The third שאילתא which beg. דאגר אגריא agrees with § 157 of the ed.

היה כי תבוא of the division שאילתא which beg. גברא דאזיל למדינת הים agrees with § 159 of the ed.

אתם נצבים of the division שאילתא which beg. לשוולי בקצירא agrees with the second שאילתא in § 93 of the ed.

האזינו of the division שאילתא which beg. דמיתיליד ליה ברא agrees with § 163 of the ed. This שאילתא is followed by the remark: [ולע'נין] שא'מרנן] בש'אילתא]: [קמ'אה] ת"ש דאמר שמואל which agrees with the שאילתא of § 93 of the ed.

ואת הברכה of the division שאילתא which beg. [שכבא דשכיב] בשבתא agrees with

נאמרו לו למשה שלש מאות וששים וחמש לא תעשה כנגד ימות החמה מאתים וארבעים ושמונה עשר כנגד איברים שבאדם, אמ' רב המנונא מהאי קראה תורה צוה לנו משה. תורה בגימטריא שית מאה חד סרי הייין והא אינון שית מאה ותלת סרי קא אמרינן אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו בא דוד והעמידן על אחת עשרה שנ' מזמור לדוד יי' מי יגור באהלך יתיב רבן גמליאל קא קשיא ליה אמ' מאן דעביד הני חד סרי לא ימוס הא עביד מפי ימוס. אמ' ליה ר' עקיבה ולמעמיד תטמאו בכל אלה בשרצים הוא דלא ליטמא הא בנבילות יטמא אלא בשרצים לא מיבעיא בנבילות הכא נמי חד סרי ולא מיבעיא מפי. בא ישעיהו והעמידן על שש שנ' הולך צדקות וג' וכת' בתריה הוא מרומים ישכון. בא מיכה והעמידן על שלש שנ' הגיד לך אדם מה טוב כול' בא עמוס והעמידן על אחת שנ' דרשוני ויחיו. אמ' ליה רב פפא לאביי אימא דרשוני בכל התורה כולה אלא בא חבקוק והעמידן על אחת שנ' וצדיק באמונתו יחיה ולענין שאיל' דשא' קדמי' ת"ש דאמ' רבא מי שלא קידש בלילי שבת מקדש והולך כל היום כולו, וכן הילכחא.

The next *שאלתא* headed *לראש השנה* agrees with § 171 of the ed.

The following *שאלתא* also headed *ליום* agrees with § 168 of the ed.

The *שאלתא* with the heading *לחגא דמטליא* agrees with § 169 of the ed.

The *שאלתא* with the heading *לחנוכה* agrees with § 26 of the ed. The *דרשה* in the MS. is styled *דחנוכה* ביה יומי דחנוכה. Of the next *שאלתא* only

a few lines are preserved, which agree with the beginning of the third *שאלתא* in § 26 of the ed.

The agreements mentioned by us refer only to the general contents of the *שאלתות*. There are, naturally, many variants in the text.

The MS. is written on 256 pages of 27 lines to a page in an Oriental semi-cursive hand of the 12th century. A few leaves are missing at the beginning and at the end of the MS. There are also missing, one leaf between pp. 12 and 13, one leaf between pp. 16 and 17, and one leaf between pp. 42 and 43. The MS. contains many glosses by earlier and later hands on the margins, furnishing valuable material to the text of the *שאלתות*. The catchwords are given on the lower margins of the leaves.

Owner: *Sason b. Mordecai Barzani*. The owner signed as a witness the marriage contracts MSS. Nos. 286 and 287, which are dated 8 and 19 Shebat, 5606 (= 1846) at Mosul, respectively. David b. Mordecai Barzani occurs in MS. Nos. 284 and 285. His son Moses signs as a witness the marriage contract MS. No. 288. Another member of this family, also of Mosul, is Yahya b. Hakham Reuben Barzani about whom v. MS. No. 587.

Paper, 10 $\frac{1}{8}$ " x 7 $\frac{3}{8}$ ".

263

הלכות פסוקות

Halakhoth Pesuḳoth in Aramaic. The order of the Halakhoth is different from that of ed. Schlossberg (Versailles, 1886), as shown in the following table:

I	II
MS. Sassoon.	Ed. Schlossberg.
הילכות שבת pp. 1-5	הילכות שבת pp. 1-6
הילכות יום טוב 5-6	הילכות יום טוב 6-10
הילכות פסח 6-17	הילכות מגלה 11
הילכות תשעה באב 17-19	הילכות חנוכה 11
הילכות ראש השנה 19-26	הילכות פסח 11-17
הילכות יום הכפורים 26-30	הילכות תשעה באב 17-18

MS. Sassoon, <i>continued.</i>	Ed. Schlossberg, <i>continued.</i>
הילכות סוכה 30-41	הילכות ראש השנה 18-21
(הילכות לולב) 41-54	הילכות כפורים 21-23
הילכות חלה 54-57	הילכות סוכה 23-27
הילכות בכורות 57-65	הילכות לולב 27-32
הילכות ריבית 65-72	הילכות חלה 32-33
הילכות הלואה 73-155	הילכות בכורות 33-37
הילכות כתובות 155-163	הילכות ריבית 37-40
הילכות קידושין 163-202	הילכות סמונות 41-76
הילכות גיטין 203-212	הילכות נשים 76-80
הילכות יולדות והילכות נידה 212-220	הילכות קידושים 81-98
הילכות ערויות 220-257	הילכות גיטים 98-102
הילכות אבל 257-273	הילכות יולדת והלכות נידה 102-105
הילכות מועד 274-290	הילכות ערויות 106-122
הילכות ברכות 290-296	הילכות אבל 122-129
טריפות דארץ ישראל 297-310	הילכות מועד 129-135
הילכות שחיטה 310	הילכות שחיטה 135-147
	הילכות יין נסך 147-148

Hilkhoth מגלה, חטכה, and יין נסך are given in ed. Schlossberg and are missing in our MS., whilst הלכות ברכות and טריפות דארץ ישראל are wanting in ed. Sch. There are many differences between the ed. Sch. and the MS. The MS. beg. with חכמה וקורין לה חכמה (ed. Sch., p. 2, l. 28). MS., p. 1, l. 3 reads מר מדליקין אמר instead of מדלקת אמ' חכמ' (ed. l. 30).

All the differences pointed out by Halberstam in ed. Sch., p. III, as to the language in the Halakhoth Pesuḳoth and H. Gedoloth are also to be found between the MS. and the ed. Further, where the ed. reads לבבלים or ובבל, the MS. as well as the H. G. have לריון (H. G. לדילן) and ואנן, respectively. They are as follows:

MS. Sassoon.	H. Gedoloth.	Schlossberg.
(a) p. 40, l. 18		
לבני מערבא דלית להו ספיא	לבני מערבא דלית להו ספיא	לבני מערבא שאין להם ספק
וכו' לדיון דאית לן ספיא	וכו' לדילן דאית לן ספיא	וכו' לבבליים שיש להם ספק
(b) p. 47, l. 6		
ואנן דאית לן תרי יומי	ואנן דאית לן תרי יומי	ובבבל שיש להם שני ימים

The ed. Sch. contains the Hebrew translation of the Aramaic original in our MS., e. g.,

(a) MS., p. 29, l. 13.	Schlossberg, p. 23.
תאני ר' יהודה גרוגרות אסור לישב על גבי מינא ביום הכפורים אמ' רבי יהושע בן לוי ובמינה המטפחת אמ' אבבי ובמופיה להטפיה אמ' רב יהודה מותר להצטנן בפירות רב יהודה מצטנן בקארא ראבא מצטנן בינוקא ראבא מצטנן בכסא דכספא אמ' ראבא כסא דכספא מלי אסור חסיר שרי דפחרא אידי ואידי אסיר משום דשחיל רב אשי אמא כאסא דכספא נמי אסיר משום דמדורבי. זעירא בר חמא אושפיזניה דרבי אמי ודרבי אסי ודר' יהושע בן לוי ודכוליה רבנן דקיסרי הוה אמ' ליה ליוסף בריה דר' יהושע בן לוי תא אימא לך	תני רב יהודה בד גרוגרת אסור לישב על גבי מינה ביום הכיפורים אמר ר' יהושע בן לוי ובמינה המטפחת. אמר אבבי ובמופה להטפיה. אמר רב יהודה מותר להצטנן בפירות. רב יהודה מצטנן בדלעת רבא מצטנן בחינוק. רבא מצטנן בכוס של כסף אמר רבא כוס של כסף מלא אסור חסר מותר של חרס בין כך ובין כך אסור מפני שמתעין זעירי בר חמא אושפיזכו של ר' אמי ושל רב אסי ושל ר' יהושע בן לוי ושל חכמ' אמר לו ליוסף בן ר' יהושע בן לוי בוא אומר לך דבר מעולה שהיה עושה אביך מטפחת היתה לו בערב יום

מלתא מעליא דהוה עביר אבוך מטפת היתה לו בערב יום הכפורים היה שורה אותה במים ולמחר מקניח בה פניו ידיו ורגליו וכין כי אתא ראבון בר מארי אמא בערב תשעה באב מביאין לו מטפת ושורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובין ומניחה תחת מראשותיו ולמחר מקניח בה פניו ידיו ורגליו בערב יום הכפורים מביאין לו מטפת ושורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובין ולמחר מעבירה על גב עיניו.

(b) MS., p. 39, l. 5.

ואסיר ליה לאיניש למיקבע סעודתיה לבר מימטלתא דתנן אוכלין ושותין עראי חוץ לסכה דוקא אכילת עראי אבל אכילת קבע בסכה וכמה אכילת עראי אמ' אבוי כי מעים צורבא מן רבנן תייל לכילה וכל הלן שבעה יומי מתבעי ליה לשוויה לסכה קבע דתנו רבנן כל שבעת הימים עושה אדם את סכתו קבע ואת ביתו עראי כאיצוד יש לו כלים נאים מעלן לסכה מצעות נאות מעלן לסכה אוכל ושוחה בסכה ומטייל בסכה.

(c) MS., p. 81, l. 3.

נהו יתמי דהוו סמיכי גבה דההיא ארמלתא הויה להו תורתא שקל זכינתה אתו קרובים לקמיה דרב נהמן מאי עיבידתה דמזבנא אמר להו יתומים שסמכו אצל בעל הבית תנן אמרו ליה והא איקר ברשותיה דלוקח איקר והא לא יהבו דמי אמ' להו אם כן היני דרב נהילאי בר אידי דאמר רב נהילאי בר אידי אמ' שמואל יתומים הרי הן כהקדש דלא מקני אילא בכספא חמריה דרבנא עוקבא יתמא משכנה בארבעה ארבעה ואיקר קם בשיתא שיתא אתא לקמיה דרב נהמן אמ' ליה הכי אמר רב נהילאי בר אידי אמ' שמואל יתומים הרי הן כהקדש דלא מקני אילא בכספא.

There occur parts in the original which are missing in the translation, for instance :

(a) MS., p. 38, l. 17.

וכל אימתי דעייל איניש לסכה צריך לברוכי ואפילו עייל ונפיק לגוה עשר זמנין ביומא צריך לברוכי אשר קידשנו במצו' וצונו לישב בסכה מנא לן מתפלין כל זמן שמניחו צריך לברך עליהן דברי רבי וחכמין אומ' אינו מברך אילא שחרית בלבד איתמר אבוי אמ' הלכה כרבי ראבא אמ' הלכה כרבנן. אמר רב מארי ברה דבת שמואל חוינא ליה לראבא דלא עביר כשמועתיה אילא כל אימת דמתנח מברין אמ' סר זוטרא חוינא להו לרבנן דבי רב פפי דכל אימת דמתנחין מברכין רבנן דבי רב אשי כל אימת דממשמשין מברכין. והילכתא סכה ואחר כך זמן ואף על גב דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם האבא שאני.

הכיפורים והיה שורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובים ולמחר מקניח בהם ידיו ורגליו. וכן כשבא רבא בר מרי אמר בערב תשעה באב מביא מטפת ושורה במים ועושה כמין כלים נגובים. ולמחר מקניח בהן ידיו ורגליו.

Sch., p. 26.

ואסור לאדם שיקבע סעודתו חוץ לסוכה דתנינן אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה. הלכה אכילת עראי אבל אכילת קבע בסוכה. וכמה אכילת עראי אמר אבוי כשיעור שיטעום חנם וילך לשיבה. הללו שבעת ימים חייב אדם לעשות סוכה [קבע] דת"ר כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע וביתו עראי כיצד יש לו כלים נאים מעלן לסוכה יש לו מצעות מעלן לסוכה אוכל ושוחה בסוכה ומטייל בסוכה.

Sch., p. 44.

מעשה ביתומים שהיו פסוכים אצל אלמנה אחת היתה לה פרה ומכרתה באו קרובים לפני רב נחמן אמר לו מפני מה מכרה אמרה להן יתומים שסמכו אצל בעל הבית וגו' תנינן אמר לו והלא היקר אמור ברשות לוקח היקר. והלא לא ניתנו לה מעות אמר להן אם כן זו היא של רב נהילאי בר אידי דאמר רב נהילאי בר אידי אמר שמואל יתומים הרי הן כהקדש שאין נקנין אלא בכסף.

Sch., p. 26.

והלכה שעה שאדם נכנס לסוכה חייב לברך. ואפילו נכנס ויצא בה עשרה פעמים ביום צריך לברך אשר קידשנו במצותיו וציונו לישב בסוכה מניין מתפלין דתני תפלין כל זמן שמניחו צריך לברך עליהן דב"ר וחכמים אומרים אינו מברך אלא שחרית בלבד.

(b) MS., p. 80, l. 21.

ההוא אפטורפא דהוה בשיכבותיה דרבי יהושע
בן לוי דהוה מוכין ארעא וחבין חורי לא אמ' ליה
ולא מידי סבר לה כר' יוסי דאמר ר' יוסי מימי
לא קראתי לאשחי אשתי ולשורי שורי אילא לאשתי
ביתי ולשורי שדי.

(c) MS., p. 281, l. 1.

רב חמא שרא להו לאבאונגרי דבי ראש גלותא
למעבד להו עיבדתא בחולו דמועדא. אמר כיון
דלא אגרא קא שקלי שרשווי הוא דקא משרשו
ליה ולית לן בה. ואילו מגלחין במועד הבא ממדינת
הים ומבית השביה והיוצא מבית האסורים ומנודה
שהיתירו לו חכמים ומי שנישאל לחכם והותר
והנזיר והמצורע מטומאתו לטהרתו וכל העולין
מטומאה לטהרה הרי אילו מותרין ושאר כל אדם
אסורין. אמימר ואי תימא רב שישא בריה דרב
אידי מתני הכי אמ' שמואל קמן מותר לגלותו במועד
ולא שנא נולד במועד ולא שנא נולד מיעקרה.
ואילו מכבסין במועד הבא ממדינת הים ומבית
השביה והיוצא מבית האסורין ומנודה שהתירו לו
חכמים ומי שנישאל לחכם והותר ומטפחות ידים
ומטפחות ספרים ומטפחות ספוג. הזבין והזכות
הנידות והיולדות וכל העולין מטומאה לטהרה הרי
אילו מותרין ושאר כל אדם אסורין. ואילו כותבין
במועד. קידושי נשים גטין ושוברין דיאתיקי מתנה
ופרוסבלין ואגרות שום ואיגרות מזון שטרי חליצה
ומיאונין ושטרי בירורין וגזירות בית דין ואיגרות
שלישות ומפרשין רבנן דאיגרות שלישות יפתקי
דרשותא אבל דיסקי אסיר למיכתב. אין כותבין
שטרי חוב במועד ואם אינו מאמינו או שאין לו
מה יאכל הרי זה יכתוב. ואין כותבין ספרים תפילין
ומזוזות במועד ואין מגיחין אות אחת אפילו בספר
העזרה רבי יהודה אומ' כותיב אדם תפילין ומזחה
לעצמו וטוהה על יריכו תכלת לציציתו. תנו רבנן
כותיב אדם תפילין ומזחה לעצמו ולאחרים בטובה
דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר מערים וכותיב
את שלו וחזיר וכותיב לאחרים. ור' יוסי אומ'
כותיב ומוכר כדרבו כדי פרנסתו. אחי ליה רב
לרב חננאל וכין אודי ליה ראבא בר האנא לרב
חננאל הלכה כותיב ומוכר כדרבו כדי פרנסתו.
תנו רבנן טוהה אדם על יריכו תכלת לציציתו אבל
לא באבן דברי רבי אליעזר וחכמין אומרין אף
באבן. רבי יהודה אומר משמו באבן אבל לא
בפלך וחכמין אומרין בין באבן בין בפלך אמ' רב
יהודה אמ' שמואל וכין אמ' רבי חייה בר אבה
אמ' רבי יוחנן הלכה בין באבן בין בפלך והלכה ה'

Sch., p. 44.

Missing entirely.

Sch., p. 131.

רב חמא התיר להם לאבונגרי של בית ראש
גולה לעשות להם מלאכה בחולו של מועד אמר
כיון שאין נוטלין שכר חשב הוא שמחשבין מותר.
ואילו מכבסין במועד הבא ממדינת הים ומבית
השביה היוצא מבית האסורים והמנודה שהתירו
לו חכמים ומי שנישאל לחכם והיתר. מטפחות ידים
מטפחות ספרים מטפחות מרחץ הזבין והזכות
והנדות והיולדות וכל העלים מטומאה לטהרה הרי
אילו מותרין ושאר כל אדם אסורין. אמר ר'
יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו
בחולו של מועד. ת"ר ששת ימים תאכל מצות
וביום השביעי עצרת מה שביעי עצור אף ששת
ימים עצורין או מה שביעי עצור בכל מלאכה אף
ששת ימים עצור בכל מלאכה ת"ל השביעי שביעי
עצור בכל מלאכה אבל ששת ימים לאו. הא כיצד
לא מסרך הכתוב אלא לחכמים לירע אי זה יום
אסור ואי זה יום מותר אי זו מלאכה אסור ואי זו
מלאכה מותרת. מלאכה שצריכה ליום טוב מותרת
מלאכה שאינה צריכה ליום טוב אסורה ואם יש
בה הפסד כגון קצירת שעורים שאם לא יקצור
מפסידות מותר לקצור אבל חטין לאו ואם אין
לא [צ"ל לן] מה יאכל אפי' חטין לאו. אמר רב
הונא ואם היתה שדה מטוננת מותר. שנינו כוז
כשאמר אסור להשקות במועד לא אמר אלא
בזרעים שלא שתו מלפני המועד אבל זרעים ששתו
מלפני המועד מותר להשקות במועד ואם הייתה
שדה מטוננת מותר. ואין משקין שדה גרר במועד.
וחכמים מתירין בזה ובוה. אמר רבינא שמענו מזו

כותב ומוכיר כדרכו כדי פרנסתו. תנו רבנן ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת ליי אלהיך לא תעשה כל מלאכה. מה שביעי עצור אף ששת ימים עצורים. או מה שביעי עצור בכל מלאכה. אף ששת ימים נמי עצורין בכל מלאכה. תלמוד לומר השביעי שביעי עצור בכל מלאכה אבל ששת ימים לא. הא כאיזה צד לא מסרך הכתוב אילא לחכמים לידע איזה יום אסור איזה יום מותר איזו מלאכה מותרת אסורה איזו מלאכה מותרת. מלאכה שצריכה ליום טוב מותרת. מלאכה שאינה צריכה ליום טוב אסורה ואם אית בה פסידא כגון מיחצד שערי דאי לא חציד להי פסדן שרי למיחצד אבל חיטי לא ואם אין לו מה יאכל אפילו חיטי נמי שרי רבי אליעזר בן יעקב אומ' מושכין את המים מן האילן לאילן אבל לא ישקה כל השדה כלה. וזרעין שלא שחו מלפני המועד לא ישקם במועד וחכמין מתירין בזה ובוה. אמ' רב חונא ואם היתה שדה מטוננת מותר. תניא נמי הכי כשאטרו אסור להשקותן במועד לא אמרו אילא בזרעים שלא שחו מלפני המועד. אבל זרעים ששחו מלפני המועד מותר להשקותן במועד ואם היתה שדה מטוננת מותר ואין משקין שדה גריד במועד וחכמין מתירין בזה ובוה. אמ' ראבינא שמע מינה. האי תרבעא שרי לתרבעיה בחולו דמועדא. ומקרין את הפירצה במועד כאיזה צד מקרין רב יוסף אמר בחוצא ובדפנא במתניתא תאנא צד בצרור ואינו טח כמיט. אמ' רב חיסדא לא שנו אילא כותל גינה אבל כותל חציר בונה כדרכו.

שתרביין זה מותר לרבעו בחולו של מועד ומקרין את הפירצה במועד. כיצד מקרין רב יוסף אמר בהוצא ודפנא.

(d) MS., p. 49, l. 20.

הילכתא בראש השנה וביום הכפורים ובשאר ימים טובים שלכל השנה כיון שאמר בתורתך כתוב ואמר במוספי יום פלוני הוה לא אטרחהי רבנן למיטר קראיי והילכתא שביעית בזמן הזה נוהגת בארץ ישראל בין בזרעים בין באילנות ואסור לוכל מפירות שביעית אחר זמן ביעור. ותרומה ומעשר בזמן הזה נוהגין בארץ. עורלא איתה הידאנא בין בארץ בין בחוצה לארץ ועצים דערלה וכל מידי דכד שקלת ליה מיקיים פירא שרי בהנאה ודאי כל מידי דכד שקלת ליה לא מיקיים פירא כגון קלפתא דרומאנא ודאמגוזא וגרעינין אסירי בהנאה וכולהו אילני האוו ערלה ולבתר תלת שנין דאמ' רחמנא פרקיה והדר אכליה כד הוה מקיים בית המקדש הוה פריק ליה ומסיק אכיל ליה בירושלם השתא פריק ליה וקלי ליה לידמיה והדר מישתרי ליה למיכליה בשתא חמישיחא וכמה שיעור

Sch., p. 31.

והלכה בראש השנה וביום הכיפורים ובשאר ימים טובים שלכל השנה כיון שאמר בכתוב בתורתך ואמר במוספין יום פלוני הוה לא הטריחהו חכמים לומר פסוקים. אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק בשמונה עשר פעמים בשנה יחיד גומר בהן את ההלל כל יום ויום ובפסח לא נגמור אלא יום טוב הראשון בלבד אלא חג ספני שחלוקין קרבנותיו. ויחיד שאמרנו גומר את ההלל אילו הן שמונת ימי החג ושמונת ימי חנוכה ויום טוב הראשון שלפסח ויום טוב שלעצרת. ומפני מה בהג נגמור בו את ההלל ובפסח לא אלא יום טוב הראשון בלבד. אלא חג ספני שחלוקין קרבנותיו. ויחיד שאמר גומר את ההלל לא יחיד ממש אלא אפילו עשרת אלפים יחיד קורא אותם ועכשיו שאמר אין קורין

MS., p. 49, l. 20, *continued*.

פורקניה אפילו פירי דשאוו להו טאה זחי פריק
 להו בשיוי פרוטה שפיר דאמי וכד פריק ליה
 מחייב לברוכי אשר קדשנו במצותיו וצו' על פדיון
 הכרם ולא שנא נטע רבעי ולא שנא כרם רבעי
 בחוצה לארץ מחיבי בעורלה וצריך למיפרקיה דאמר
 מר פליגי בה רבי חייה ורבי שמעון ברבי חד אמר
 נטע רבעי צריך מיפרקיה וחד אמר כרם רבעי
 הוא דצריך מפרקיה. אמ' רבי יוחנן משום רבי
 שמעון בן יהוצדק בשמונה עשר יום בשנה היחיד
 גומר בהן את ההליל אילו הן שמנת ימי החג
 ושמנת ימי החנוכה ויום טוב הראשון שלפסח ויום
 טוב שלעצרת ובגולה עשרים ואחד יום תשעת ימי
 החג ושמנת ימי החנוכה ושני ימים טובים שלפסח
 ושני ימים טובים שלעצרת ומאי שנא בחג דגמרינן
 כוליה הלילא כל יומא מאי שנא בפסח דלא גמרינן
 אילא תרי יומי קדמאי משום דח' חלוקין קורבנותיו
 פסח אין חלוקין קורבנותיו. ויחיד דקא אמרינן
 גומר את ההליל לאו יחיד ממש קא אמרינן אילא
 כל היכא דלא כניפין כולהון ישראל יחיד קאדי
 להון. והאיי דקא מפיס לה בלשון יחיד משום דכד
 כניפין כולהון ישראל ובען למימר הליל כל יומא
 על כל צרה שניגאלין הימנה אמרין דאי סלקא
 אדעתא יחיד ממש אבל ציבור יש להם ימים
 שאומרין בהן רב כד איקלע לבבל בראש ירחא
 ואשכח ציבורא דקא קארו אמאי קפיד הא ציבור
 הוא אילא לאו שמע מינה מאי יחיד דקא אמרינן
 אפילו עשרה אפילו טאה ואפילו כמה אלפי כל
 אימת דלאו כולהון ישראל כניפין יחיד קארי להון
 והשתא דאמרת הכי רב כד קפיד דאמ' הני יחיד
 ניהו וכד שמעינן דקא מדלגין שבקינן ואמר
 מנהג אבותיהם בידיהם שמעת מינה יחיד דמצלי
 לחוריה דלאו בעשרה ביומי דקארו בהון ציבורא
 הלילא ולא גמרי כגון ראש חודש וחולו שלמועד
 קארי הליל ומברך תחילה וסוף כי בעשרה דהא
 לא קרנן ציבור אילא לכולהון ישראל

(e) MS., p. 168, l. 9.

המקדיש במלוא אינה מקודשת בפיקדון הרי זו
 מקודשת. ומאן דקדיש איתתא בעל כורחה וסחיה
 ואמר לה דאי לא מקדשת לי לא שביקנא לך
 וקבילת קידושי בעל כורחה לא האונו קידושי דאמור
 רבנן הוא עשה שלא כהוגין יעשו בו שלא כהוגין
 אפקעונן רבנן לקידושיה. ואפילו פסולי עדות דרבנן
 פסולין לענין קידושין דתנן ואילו הן הפסולין המסתק
 בקוביא ומלוה בריבית ומפריח יונים וסוחר שביעית

Sch., p. 31, *continued*.

ציבור אלא לכל ישראל יחיד שמתודה שלא בעשרה
 בימים שהציבור קורין בהם את ההלל כגון ראש
 חודש וחולו שלמועד קורא את ההלל ומברך בסוף
 בעשרה שהרי אין קורן ציבור אלא לכל ישראל

Sch., p. 83.

האומר לחבירו צא וקדש לי את האשה והלך
 וקדש לעצמו מקודשת לשני והמקדש במלוא אינה
 מקודשת. בפיקדון הרי זו מקודשת ואין קידושין
 תופסין בחייבי כריתות ובחייבי סיתות בית דין.
 כותי שקדש חוששין לקידושי. מעשה היה והצריכוהו
 גט מור רב שמואל ומור רב יהודאי. וכן ישראל
 משומד שקדש חוששין לקידושי

תבדים תאנא הוסיפו עליהן הרועין והגבאין והמוכסין והגולנין והחמסנין והמקדיש בעידות קרובים דמדראשא דרבנן כגון אחיז ואחיז אביו ואחיז אמו ובעל אחותו ובעל אחות אביו (ובעל אחות אביו) ובעל אחות אמו ובעל אמו וחמיו וגיסו הן ובניהן וחתניהן הורגו לברו קידושי ספיק האוו וצריכא גט מדתנו רבנן עשרים וארבעה ראשי איברים בארם וכולן עבר ויצא בהן לחירות וצריך גט שיחרור דברי רבי שמעון רבי מאיר אומר אינו צריך רבי אלעזר אומר צריך רבי טרפון אומר אינו צריך רבי עקיבא אומר צריך והמכריעין לפני חכמים אומרים ניראין דברי רבי טרפון בשן ועיין שהתורה זכתה לו מאן דקא מכרע אמ' לך אף על גב דשאר איבריך לשן ועין איתוקש כיון דמיראשא אתו צריך גט שיחרור. והכי איתמר מישמא דמר הילאי ומישמא דמר רב יהודאי ואין קידושין תופסין בחיבי כריתות ובחיבי מיתות בית דין. כותי שקידש חוששין לקידושו מעשה ואצרכוהי גיטא מר רב שמואל ומר רב יהודאי. ובין ישראל משמך שקידש חוששין לקידושו.

ed. adds :

אבל בר משומד שנולד מגויה שקידש אין קידושין מה טעם משומד שחזר בו אם קידש קידושו קידושין בין משומד שנולד מגויה שכתב בנים זרים ילדו אם מקדש אין קידושו קידושין משאנו אומרים לא זו משם עד שעשאוים גוים גמורין במה דברים אמורים, אומרים בניהם אבל הם לאו in the MS., being apparently a later gloss.

Further there are variants between our MS. and the ed., as the following instances show :

(a) MS., p. 55, l. 10.

בת כהן שנישאת לישראל לא תאכל בתרומה מת ולה הימנו בן לא תאכל בתרומה נישאת ללוי תאכל במעשר מת ולה הימנו בן תאכל במעשר נישאת לכהן תאכל בתרומה מת ולה הימנו בן תאכל בתרומה מת בנה מכהן לא תאכל בתרומה מת בנה מלוי לא תאכל במעשר מת בנה מישראל חוזרת לבית אביה ועל זה נאמר ושבה אל בית אביה כנעוריה. ובת ישראל שנישאת לכהן אוכלת בתרומה מת בעלה אינה אוכלת ואם יש לה זרע הימנו אוכלת בשביל זרעה שנא' וילידי ביתו קארי ביה הם יאכילו בלחמו ודאי מת בעלה והניחה מעוברת אינה אוכלת ילוד מאכיל עובר אינו מאכיל נישאת לישראל אף על גב דאית לה בן מכהן לא אכלא מת בעלה ישראל ולה הימנו בן לא אכלא ודאי מת בנה מישראל חוזרת ואוכלת בשביל בנה מכהן מת בנה מכהן לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר. אלמנת כהן שמת בעלה ואין לה בנים ממנו ויש לה בנות אף על פי שהלכו הבנות ונישאו לישראל כיון שהיא יושבת ברשותו אוכלת בתרומה בנותיה אינן אוכלות ואף על גב דמיתו להו גבריהו. לא אכלן ואמיהי כל במא דיתבא תותי בעלה אכלא.

Sch., p. 33.

בת כהן שנישאת לישראל לא תאכל בתרומה מת ולה ממנו בן לא תאכל בתרומה. נישאת ללוי תאכל במעשר מת ולה ממנו בן תאכל בתרומה. מת בנה מכהן לא תאכל בתרומה מת בנה מלוי לא תאכל במעשר. מת בנה מישראל חוזרת לבית אביה על זה נאמר ושבה אל בית אביה כנעוריה סלחם אביה תאכל. בת ישראל שנישאת [לכהן אוכלת ב] (ל)תרומה מת בעלה אינה אוכלת ואם יש לה ממנו זרע אוכלת משום זרעה. שנאמר וילידי בית וקרי ביה הם יאכלו בלחמו. וודיי מת בעלה והניחה מעוברת אינה אוכלת ילידי מאכיל עובר אינו מאכיל נישאת לישראל אע"פ שיש לה בן מכהן אינה אוכלת בתרומה. מת בעלה ישראל ולה ממנו בן אינו אוכלת ודאי מת בנה מישראל חוזרת ואוכלת בשביל בנה מכהן אלמנת כהן שמת בעלה ואין לה בנים ממנו ויש לה בנות אע"פ שהלכו הבנות ונישאו לישראל כיון שהיא יושבת ברשותו אוכלת בתרומה ובנותיה אינן אוכלות מפני שנישאו לישראל ואע"פ שמתו בעליהן ויש להם בנים אינן אוכלות ואמם כל זמן שהיא בבית בעלה אוכלת.

(b) MS., p. 149, l. 5.

איתמר רב הונא אמ' שתות כפחות משתות רב יהודה אמ' שתות כיתר על שתות רב הונא אמ' שתות כפחות משתות קא סבר פחות משתות ושתות הגיעו יתר משתות ינכה רב יהודה אמר שתות כיתר על שתות קא סבר פחות משתות הגיעו שתות ויתר על שתות ינכה מותיבי פחת שתות או הותיר שתות הרי הוא כשום הדיאנין והגיעו והא שתות כיתר על שתות הוא כשום הדיאנין ולא כשום הדינין לשתות ולא כשום הדינין דאילו התם בטל מקח והכא הגיעו

(c) MS., p. 214, l. 16.

כל חיבי טבילות טבילתן ביום נידה ויולדת טבילתן בלילה ואפילו כי טבלא בשמיני לא תטבול אלא בלילה משום סרך בתה. ר' יהודה בפום בתיא משם צינא. רבא במחאא מפני אכולאיי וכשהיא טובלת צריכה לעיין בעצמה שמא ממונפת בדבר והוזה חציצה בין גופה למים. וצריכה להשליך מסרוק בראשה סמך לטבילתה קודם טבילה. דשלח ראובן באיגרתיה אשה לא תחוף בערב שבת וחטבול במוצאי שבת

Both, the MS. as well as the ed., mention the name of *Rab Yehudai Gaon*, for instance, MS. p. 286, l. 9, דכי אמר ראש מתיבתא מר רב יהודאי יומא תמינאה הוא יומא טבא דמיתבעי לן למיקרא ביום השביעי קא חוינן ליה וקא קרינן ביום השמיני אביי אמ' שיני נידהה ראבא אמ' שביעי נידחה. והילכתא כוותיה דראבא דקא מידחי שביעי דכל יומא דקארינן שיני בשלישי שלישי ברביעי, רביעי בחמישי חמישי בששי ששי בשביעי. וכך אמר מר רבי יהודאי ראש ישיבה p. 133 יום ששי שהוא יום טוב שנבקש לקרות וביום השביעי אנו מדחין אותו וקורין בויום השמיני. אביי אמר שיני נדחה. רבא אמר שביעי נדחה. והלכה כרבא שהרי נדחה שביעי שכל יום אנו קורין שיני בשלישי. שלישי ברביעי. רביעי בחמישה חמישי בפוריא MS., p. 289, l. 17; בששי. ששי בשביעי יומא קרמאה לחודיה קרן מן ויבא עמלק עד וישמע יתרו ואף על גב דתישעה פיסוקי ניהו לא ליקרון מפי דהכי אמ' מר רב יהודאי ראש מתיבתא דאי

Sch., p. 73.

איתמר רב הונא אמר שתות כפחות משתות כסבור פחות משתות ושתות הגיעו ויתר משתות ינכה. מותיבי פחת שתות או הותיר שתות הרי הוא כשום הדיינין והגיעו והא שום הדיינין דשתות ביתר על שתות הוא [אמר לך רב הונא ולמעמך הא הגיעו קתני אלא] כשום הדיינין ולא כשום הדיינין [כשום הדיינין] לשתות ולא כשתות הדיינין שאילו שם בטל מקח וכן הגיעו

Sch., p. 103.

וכל חיבי טבילות טבילתן ביום נידה ויולדת טבילתן בלילה. ואפילו כשטובלת בשמיני לא תטבול אלא בלילה משום סרך בתה. ר' יהודה בפום בתיא משם צינא. רבא במחאא מפני אכולאיי וכשהיא טובלת צריכה לעיין בעצמה שמא ממונפת בדבר והוזה חציצה בין גופה למים. וצריכה להשליך מסרוק בראשה סמך לטבילתה קודם טבילה. דשלח ראובן באיגרתיה אשה לא תחוף בערב שבת וחטבול במוצאי שבת

קארו מן קמי ויבא עמלק ליקרו ואם לא קארו מיקמי ויבא עמלק ליקרו הלן תשעה פיסוקי ולא בפורים יום ראשון p. 134, cf. ed., לדלגן לברו קורא מן ויבא עמלק עד וישמע ואע"פ שתשעה פסוקין הן לא יקרא יתר שכך אמר מור רב יהודאי ראש ישיבה שאם קורא קודם ויבא עמלק יקרא ואם לא קרא קודם ויבא עמלק יקרא הללו שבעה והכי MS., p. 169, l. 4; פסוקין ולא ידלגו איתמר מישמא דמר הילאי ומישמא דמר רב יהודאי. ואין קידושין חופסין בחיבי בריתות ובחיבי מיתות בית דין. כותי שקירש חוששין לקידושיו מעשה ואצרכיה גיטא מר רב שמואל ומר רב יהודאי. As וכין ישראל משמר שקירש חוששין לקידושיו already shown on p. 77 a, ed. Sch. gives the second reference only. Ed., p. 122, has רב יוסף בנו של מר יהודאי אמר שאן מברכין ברכת אבילים בשבת שכיון שמברכין בשלשה או which reads in the דבר של צנעה מי שבאתה לו: MS., p. 258, l. 14, as follows:

שמתה בשבת עולה לו שבת מן המינין. וקוריע באחד בשבת. ומברכין לו בירכת אבילים בשבת מירי דהוה דברים שלצינעה דאמ' מר דברים שלצינעה נוהג.

There are, however, passages in the ed. missing in the MS., e. g. ed. p. 102 adds to the formulary of the divorce letter, whilst our MS. ends: וכל מקום שאמרו: חכמים מגורשת ואינה מגורשת בעלה חיב במזנותיה ובפירקונה ואם מתה יורשה ואם מת הוא גובה v. כתובתה ואם יש לו אח או חולץ או מיבים above, p. 129, as to MS., p. 169 (= ed., p. 83).

Comparing our MS. with the fragments published by Ginzberg in Geonica, II, 394-7, and by J. N. Epstein in JQR., N.S., IV. 423-33, we find that from fol. I *recto*, line 1 to line 51, they agree with a few variants, with our MS., p. 58, l. 16 to p. 63, l. 2 containing also the missing part in the Vienna fragment, given by Epstein from fragment T. S., p. 437, note 65. P. 424, l. 26 reads instead of רבי הא דאישפיזניה רבי כי הא דאישפיזניה רבי [כני הוה], whereas our MS., p. 60, l. 17 has the following: כי הא דאישפיזניה דר' מכלא: כהן הוה והוה דחיקא ליה מילתא *Verso*, l. 1 to l. 22 agree also with our MS. from p. 63, l. 3 to p. 64, l. 19. Our MS. adds: ועבר ושפחה כל כמה דלא מטבלין שרי לזבוננהו לגוים עבר שהניה תפילין בפני רבו יוצא לחירות. Fragment l. 26 from ירמיה up to שלום is wanting in our MS. Whilst הלכות בכורות close in our MS. with the remark: דתנן מי שיש לו בן מכל מקום פוטיר את אשת אביו מן היבום ואמרין מכל מקום כתיבא בהילכות יבמה, לאיתויי מאי אמ' רב יהודה לאיתויי מטור, the fragment ends: דתנן מי שיש לו בן מכל מקום פוטיר את אשת אביו מן היבום וחייב על מכתו ועל קללתו ובנו לכל דבר חוץ מי שיש מן השפחה ומן הנכרית. In both, our MS. as well as fragment, הלכות בכורות are followed by, yet, whilst our MS., p. 65, l. 21, beg. מאן דאחפיה לחבריה דינרי ולבחר מינין קמו. להון גראן אסיר ליה למשקל מיניה דינארי דקימא לן דדהבא פירא הוא דהוה ליה כסאה בסאה והני מילי היכא דלית ליה דינרי אבל אית ליה דינרי

יהיב ליה דינרי ושפיר דאמי דנעשה באומר לו הלויני עד שיבוא בני או עד שאמצא המפתח ואפילו אית ליה חד דינרא יזיף עילוייה כמה דינרי ושפיר דמי דאמרו רבנן טיפת יין אין לו טיפת שמן אין לו הא יש לו לווה עליה כמה טיפין ולא מיבעיא היכא דאית ליה דכר יזיף דינרי ופרע דינרי שפיר דמי אילא אפילו איתיה במאתא דשכיחין דינרי בשוקא דאי באעי זבין דינארי ופרע ליה שפיר דאמי דאמר רב חונא לווין על שער שבשוק. ומפרשין רבנן מאי לווין על שער שבשוק סאה בסאה. וכי קא אמרין דהיכא דלית ליה דינרי או דלא שכיח בשוקא אסיר למיזף הני מילי היכא דיוזף מיניה דינרי ופריש ליה אבל ודאי יזיף מיניה סתם שפיר דאמי דקימא לן לווין סתם ופורעין סתם כללא דמילתא כיון דקימא לן דדהבא פירא הוא כל דעבדין כסאה בסאה עבדין ביה בדינרא, the fragment l. 33 beg. with הלווה חבית, and ends which agrees with MS. p. 66, l. 14 to p. 67, l. 3.

Folio 2 *recto*, l. 1-6 from נערה up to בקרובותיה is missing from our MS., which clearly shows that this passage did not belong originally to the H. P. Line 2 mentions מר רב חנינה ריש מתיבה of Rab Yehudai Gaon. No later authority than Rab Yehudai Gaon can be found in our MS. of the H. P., not even in the H. P. ed. Schlossberg. It is therefore to be assumed that the fragment shows a later version of the H. P.

Line 6 of the fragment contains המגרש המגרש את אשתו. Our MS., p. 206, l. 21, reads the following: המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי מן הנישואין צריכה ממנו גט שני מן האירוסין אינה צריכה ממנו גט שני מפני ששני לכו גט בה. This shows also the original form of the H. P., since the controversy of *ב"ה* and *ב"ש* is omitted. The following rule of גט המעושה בישראל כשר ובגוים reads in our MS., p. 207, l. 2, as follows: גט המעושה בישראל כשר ובגוים פסול ואם חובטין אותו גוים על פי ישראל ואומרין לו עשה מה שישראל אומרין לך כשר. אבל חליצה המעושה פסולה עד דאמר רוצה אני א' רב בפא is certainly out of place. We may conclude that *verso* of the fragment is similar to

H. P., *recto* has neither in arrangement, nor in material, nor in language, anything in common with the H. P.

The Halakhoth Gedoloth, ed. Hildesheimer, contain nearly the whole of our MS. This fact shows first of all that the

Halakhoth Gedoloth are later than the Halakhoth Pesuḳoth, secondly, the Halakhoth Pesuḳoth were one of the chief sources of the Halakhoth Gedoloth. The following excerpts and comparisons will bear out our statement:

MS., p. 5, l. 1.

וסילוק תריסין והחזרת רטייה במקדש עור הדרסה כיד אמרינן סילוק תריסין תריסי חנייות. עיגל שנוגד ביום טוב מותר לשוחטו ביום טוב אפרוח שנוגד ביום טוב אסור לשוחטו ביום טוב ומה הפריש בין זה לזה זה מוכן על גב אמו זה אינו מוכן על גב אמו. מת'. בכור שנפל לבור רבי יהודה אומר ירד מוסחה ויראה אם יש בו מום יעלה וישחוט ואם לאו לא ישחוט ר' שמעון אומר כל שאין מומו ניכר מערב יום טוב אין זה מן המוכן. אמי ורדינאה הוה בדיק בכרי רבי נשיאה ביומא טבא לא הוה בדיק. אמ' רבי אמי שפיר עביד דלא באדיק והא ר' אמי גופיה דבדיק רבי אמי מאיתמל הוה בדיק ולמחר הוה מכריר לה למילתא כי הא דההוא דאתא קמיה דראבא לאהויי בכרא אפניא דמעלי יומא טבא הוה קא חייף רישיה חוייה למוטיה אמ' ליה זיל הידנא ותא למחר למחר אתא אמר ליה אימ' לי איזי גופיה דעובדא היכי הוה אמ' ליה הוה מנחן שערי אחוריה דהוצא ועיליה לרישיה ופרטה לשפתיה אמ' ליה ודלמא את גרמת ליה אמ' ליה מיכלל דיגרמא אסיר אין והתניא כל מום לא יהיה בו אין לי אילא שלא יהיה בו מום בידים ומניין שלא יגרם לו על ידי אחירים שלא יביא דבילה ובצק ויניח על און גרי כדי שיבא הכלב ויטלנה תלמוד לומר כל מום אסור מום ואמר כל מום. ביצה שבת ויום טוב או יום טוב ושבת שנולדה בזה אסורה בזה וכן שני ימים טובים שלראש השנה נולדה בזה [אם] ורה בזה שני ימים טובים שלגליות נולדה בזה מותרת בזה דאמר [ראב]א הילכתא כותיה דרב בהני תלת בין לקולא בין לחומרא. הלכתא [כרב] כהנא דאמר מוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין בו מותר. הני תמרי דביניאיתא אסיר למיכל מניה ביומא טבא דהויא להי מוקצה. מניחין נר על גבי אילן בשבת ואין מניחין נר על גבי אילן ביום טוב מאי טעמ' שבת מאיתמל קא מנחן נר על גבי אילן ביום טוב מאי טעמא שבת מאיתמל קא מתנח לה ולא אתי לאישתמושי במחובר ביום טוב כיון דשרי ליה לדליה ותתויה ולא בדיל אתי לאישתמושי במחובר ואפלו מערב יום טוב נמי אסיר מירשרי ליה בי"ט למלטולי שרגא ולא בריל מניה אתי לאישתמושי במחובר. אמר רב נתן בר אבא אמר רב מוחטין את הפתילה בי"ט מאי (מעמ') מוחטין אמר רב חננא בר שלמיא אמר רב לעדויי חושכה: תאני בר קפרא ששה דברים נאמרו בפתילה שלשה

Ed. Hild., p. 183.

וסילוק תריסין והחזרת רטייה במקדש. עור הדרסה כד אמרינן סילוק תריסין תריסי חנייות: [והחזרת רטייה במקדש דתנן מחזירין רטייה במקדש [וכו'] עגל שנוגד בי"ט מותר לשוחטו בי"ט והני מילי דכלו לו חדשיו. אפרח שנוגד ביום טוב אסור לשוחטו בי"ט. ומה הפריש בין זה לזה זה מוכן על גבי אמו זה אינו מוכן על גבי אמו. בכור שנפל לבור ר' יהודה אומר ירד מוסחה ויראה אם יש בו מום יעלה וישחוט ואם לאו לא ישחוט. ר' שמעון אומר כל שאין מומו ניכר מעי"ט אין זה מן המוכן, אמיורדינאה הוה בדיק בוכרי בני נשיאה. ביומא טבא לא הוה בדיק. אמר רב אשי [צ"ל אמין] שפיר עביד דלא בדיק והא רב אמי [גופיה דבדיק ר' אמין] מאיתמל הוה בדיק. ולמחר מכריר ליה למילת' כי הא דאתא לקמיה דרבא לאחויי בוכריה אפניא דמעלי יומא טבא והוה קא חייף רישיה חוייה למוטיה אמר ליה זיל האידינא ותב למחר כי אתא אמ' ליה אימא לי זי גופא דעובדא היכי הוה. א"ל הוה מנחי שערי אחוריה דהוצא ואצליה לרישיה ופרטה לשפתיה א"ל ודילמא את גרמת ליה. אמ' ליה לא מכלל דיגרמא אסיר אין דהא תניא כל מום לא יהיה בו אין לי אלא שלא יהיה בו מום בידים. מנין שלא יגרם לו על ידי דברים אחרים שלא יביא דבילה ובצק ויניח על און גרי כדי שיבא הכלב ויטלנה ויחתוך אונזו ת"ל כל מום לא יהיה בו. אמ' מום ואמ' כל מום והילכתא כרב כהנא דאמר מוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין בו מותר. הני תמרי דנויתא אסור למיכל מניה ביומא [טבא] דהוה להו מוקצה. מניחין נר על גבי אילן בשבת ואין מניחין נר על גבי אילן ביום טוב מאי טעמ' שבת מאיתמל קא מנחן נר על גבי אילן ביום טוב מאי טעמא שבת מאיתמל קא מתנח לה ולא אתי לאישתמושי במחובר ביום טוב כיון דשרי ליה לדליה ותתויה ולא בדיל אתי לאישתמושי במחובר ואפלו מערב יום טוב נמי אסיר מירשרי ליה בי"ט למלטולי שרגא ולא בריל מניה אתי לאישתמושי במחובר. אמר רב נתן בר אבא אמר רב מוחטין את הפתילה בי"ט מאי (מעמ') מוחטין אמר רב חננא בר שלמיא אמר רב לעדויי חושכה: תאני בר קפרא ששה דברים נאמרו בפתילה שלשה

מאנא דלא מכסי כוליה פומיה שרי לאורוקי מיניה ושרי לאורוקי לגייה מאי מעמא אוהלא הוא אבל מאנא דמכסי כוליה פומיה אסיר לאורוקי מיניה ואסיר לאורוקי לגייה משום דדאמי למשמרת ואף על גב דימכסי מאיתמל והני מלי בשבת אבל ביום טוב אי מכסי מימעלי יומא טבא שרי לאורוקי לגייה ושרי לאורוקי מיניה.

להקל ושלשה להחמיר. להחמיר אין גודלן אותה לכתחלה ביום טוב, ואין סהבהבין אותה באויר. ואין חותכין אותה לשנים. להקל ממעכה ביד ושורה בזמן וחוחכה באוני)ר בפי שתי נרות. מאנא דלא מיכסי כולה פומה שרי לאורוקי מיני ושרי לאורוקי לגייה. מאי מעמ' לאו אוהלא הוא. אבל מנא דמכסי כולה פומא אסיר לאורוקי מיניה ולאורוקי לגייה משום דדמי למשמרת ואע"ג דמיכסי מאיתמל. והני מלי בשבת אבל בי"ט אי מכסי ממעלי יומא טבא שרי לאורוקי מיניה ולאורוקי לגייה.

MS., p. 6, l. 14.

תנו רבנן ושמרתם את היום הזה לדרכתכם שמריהו מלפניו מיאור ארבעה עשר מיכן אמרו אור ארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר ואין בודקין לא לאור חסה ולא לאור הלבנה ולא לאור האבוקה אילא לאור הנר ואף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר בעת ההיא אחפש את ירושלם בנירות ואמר רב נהמן בר יצחק בשעה שבני אדם מצויין כולן בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה.

מאי מברין אשר קידשנו במצותיו וצונו Line 19 על ביעור חמץ ובריק ובתור דבריק מבטיל ליה דכת' תשבתו . . . כל חמץ שיש בבית הזה ולא חיותיה ניבטל ניהוי עפרא וכיון דבטל[יה] אי משתבח לבתר האכי חאזי ליה לא מחיוב עליה בבל יראה ובבל ימצא.

MS., p. 7, l. 2.

והיכא דבדק ושייר ארבעי חמיש ריפאתא וחסרא חרא ריפאתא מניה צריך למיהדר ומיבדק איסור שמה עכבר או חולדה לקחה.

MS., p. 7, l. 3.

תנו רבנן חורי הבית העליונים והתחתונים ואמצעיים צריכין בדיקה גג היציע וגג המגדל ורפת שלכקר ולולין ומתבן ואצרות יין ואצרות שמן כולן אין צריכות בדיקה חור שבין אדם לחבירו זה בודק עד מקום שידו מגעת וזה בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבן חור שבין יהודי לארמי בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבן פלומו אומר כל עצמו אינו בודק מפני הסכנה שלא יאמר הגוי כשפים הוא עושה לי

Ed. Hild., p. 133.

ותנו רבנן ושמרתם את היום הזה (למשמרת) לדרכיכם. שמריהו מלפניו מאור ארבעה עשר. מיכן אמרו אור ארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר. ואין בודקין לא לאור החסה ולא לאור הלבנה ולא לאור האבוקה אלא לאור הנר. ואף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר דכת' בעת ההיא אחפש את ירושלם בנרות. ואמר רב נחמן בר יצחק בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם. ואור הנר יפה לבדיקה.

Missing in H. G., v. however, p. 134 ומאן דבריק ביתא. ברישא מיחייב לברוכי ב' אשר קדשנו במצ' וצונו על ביעור חמץ ובריק. ובתור דבריק מבטיל ליה דכת' תשבתו שאר מבתיכם. והיכי מבטיל ליה לימא הכי כל חמירא דאיכא ברשותי ולא ידענא ביה ניבטל מרשותי וליהוי עפרא. ובתור דבטיליה אי משתבח ליה בתר הכי חזי ליה לא מחיייב עליה בבל יראה ובבל ימצא.

Ed. Hild., p. 133.

והיכא דבדק ושייר ארבע או חמש ריפאתא וחסרא חרא מניה צריך למיהדר ומיבדק מריש חיישינן שמה עכבר או חולדה לקחה.

Ed. Hild., p. 134.

תנו רבנן חורי הבית העליונים והתחתונים אין צריכין בדיקה והאמצעים צריכין בדיקה. גג היציע וגג המגדל ורפת של בקר ולולין של תרנגולין ומתבן ואצרות יין ואצרות שמן ואצרות תבואה [כולן] אין צריכין בדיקה. חור שבין אדם לחבירו זה בודק עד מקום שידו מגעת וזה בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטל בלבן. חור שבין יהודי לארמאי (זה) בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבן. פלומו אומ' כל עצמו אינו בודק מפני הסכנה שלא יאמר הגוי כשפים הוא עושה לי

MS., p. 7, l. 10.

חמץ שנפלה עליו ספולת הרי הוא כמבוער רבן שמעון בן גמליאל אומ' כל שאין הכלב יכול לחפץ אחריו וכסה חפיסת הכלב שלשה טפחים

MS., p. 7, l. 12.

אמ' מר אוצרות יין אין צריכות בדיקה אילא כמה אמרו שתי שורות במרתף מקום שמכניסין לו חמץ ובמיסתפק מיהן תאני רבי חייה עשו אוצרות שכר בבבל כאוצרות יין בארץ ישראל ובמיסתפק מיהן. אמ' רב חיסדא בי דגין צריכין בדיקה והתניא בי דגין אין צריכין בדיקה לא קשיא הא ברברבי הא בוטרי. אמ' ראבא בר רב חונא בי תמרי ובי ציבי צריך בדיקה אמ' רב פפא בי מלחי ובי קירי צריך בדיקה אמ' ראבא חצר אינה צריכא בדיקה מפני שהעורבים מצויין שם

MS., p. 7, l. 19.

ומחיבינין לבעורי חמירא מיסוף ארבע שעות דארבסר דתנן רבי יהודה אומ' אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש מאי טעמא גזירה משום יום המעונן דאי שרית ליה למיכל בחמש זמנין דאתיא שבע ואמ' אכתי חמש אינין באכילה אחמרו רבנן בהנאה לא אחמרו רבנן שש אין חמש לא ובי תימא אי משום יום המעונן אפילו ארבעי נמי אמר רב פפא ארבע זמן סעודה לכל היא אמ' רב פפא ארבע זמן סעודה לכל היא אמ' רב נהמן אמ' רב הלכה כר' יהודה

MS., p. 8, l. 4.

ומאן דאפקיד גביה ישראל חמץ וליתיה למריה למישקליה נטר ליה עד ארבע שעי דארבסר דחזי לאכילה דילמא אתי ובעי ליה ודאי שלים ארבע שעי ולא אתא במיעל חמש מזבין ליה לגוים ואילא מזבין ליה אף על גב דלא קביל עליה אחריות שריף ליה שהכל מצווין עליו לבערו ודאי גוי שהפקיד אצל ישראל אי קביל ישראל עליה נמירותא כיון דאי פשע ביה ונגנב או אבד מחיב לשלומי מחיב לבעוריה ואי נמירותא ברשותא דגוי היא דאמ' ליה הא ביתא קמך לא מחיב לבעוריה דתנו רבנן שבעת

Ed. Hild., p. 134.

חמץ שנפלה עליו ספולת הרי הוא כמבוער. רבן שמעון בן גמליאל [אומר] כל שאין הכלב יכול לחפץ אחריו וכסה חפיסת הכלב שלשה טפחים

Ed. Hild., p. 134.

אמר מר אוצרות יין אין צריכין בדיקה. והתניא אוצרות יין צריכין בדיקה. לא קשיא. כאן במסתפק מהן. וכאן בשאינו מסתפק מהן. כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה. ובמה אמרו שתי שורות במרתף מקום שמכניסין בו חמץ ובמסתפק מהן תאני ר' חייה עשו אוצרות שכר בבבל כאוצרות יין בארץ ישראל. ובמסתפק מהן אמר רב חסדא. בי דגים צריכין בדיקה. והתניא בי דגים אין צריכין בדיקה לא קשיא הא ברברבי הא בוטרי. אמר רב פפא בי תמרים ובי ציבי צריכין בדיקה. אמר רבה בר בר [צ"ל רב] הונא בי מלחי ובי קירי צריכין בדיקה. ואמר רבא חצר אינה צריכה בדיקה מפני שהעורבים מצוי(י)ם שם

Ed. Hild., p. 134.

ומחיבינין לבעורי חמץ מסוף ארבע שעות דארבסר דתנן ר' מאיר אומר אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש. מאי טעמ' חמש בשבע לא מיחלפן. שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב שש בקרנאתא [קאי]. ר' יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש. מאי טעמ' גזירה משום יום המעונן דאי שרית ליה למיכל בחמש זמנין דאתי שבע ואמ' אכתי חמש אינין באכילה אחמרו רבנן בהנאה לא אחמרו רבנן. שש אין. חמש לא. ובי תימא אי משום יום המעונן אפי' ארבעה נמי. (ד) אמר רב פפא ארבע זמן סעודה לכל היא אמר רב נהמן אמר רב הלכה כר' יהודה

Ed. Hild., p. 135.

ומאן דאפקיד גבי ישראל חמץ וליתיה למריה למישקליה נטר ליה עד ארבע שעי דארבסר דחזי לאכילה דילמא אתי ובעי ליה ודאי שלים ארבעה שעי ולא אתא במיעל חמש מזבין ליה לגוים ואי לא מזבין ליה אף על גב [דלא] (ד)קביל עליה אחריות שריף ליה שהכל מצווין עליו לבערו: (שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם). ודאי גוי דאפקיד גבי ישראל חמץ. אי קביל עליה ישראל נמירותא כיון דאפשע ביה ומיגניב או אבד מחיב לשלומי ומחיב לבעוריה. ואי נמירותא [ברשותא]

דגוי הוא דאמר ליה הא ביתא קמך לא מיחייב
 לבעורי. דתנו רבנן שבעת ימים שאר לא ימצא
 בבתיכם מה תלמוד לומר והלא כבר נאמר [ו]לא
 יראה לך חמץ [ו]לא יראה לך שאר לפי שנ' לא
 יראה לך שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של
 אחרים ושל גבוה. יכול יטמין או יקבל פ(ו)קדנות
 מן הגוי תלמוד לומר לא ימצא אין לי אלא גוי
 שלא כיבשתו ואינו שרוי עמך בחצר. גוי שכיבשתו
 ושרוי עמך בחצר מנין תלמוד לומר לא ימצא
 בבתיכם. אין לי אלא בבתיכם בבורות בשחין ומערות
 מנין תלמוד לומר בכל גבולך. ועדיין אני אומר
 בבתיכם עובר בכל יראה ובכל ימצא ובכל יטמין
 ובכל יקבל פקדנות מן הגויים בגבולין שלך אי אתה
 רואה. אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה.
 ומנין ליתן את האמור של זה בזה ואת האמור
 של זה בזה תלמוד לומר שאור שאור לגיירה שווה.
 נאמר שאור בבתיכם ונאמר שאור בגבולים מה
 שאור האמור בבתיכם עובר בכל יראה ובכל ימצא
 ובכל יטמין ובכל יקבל פקדנות מן הגויים אף
 שאור האמור בגבולין עובר בכל יראה ובכל ימצא
 ובכל יטמין ובכל יקבל פקדנות מן הגויים. ומה
 שאור האמור בגבולין שלך אי אתה רואה אבל
 אתה רואה של אחרים ושל גבוה. אף שאור
 האמור בבתיכם שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה
 של אחרים ושל גבוה. ואמר להו רבא לכני מחווא
 בערו חמירא דבני חיילא דכיון דאי מיגנב או אביר
 מיחייביתו לשלומי כדידכו דאמי ואסירי בכל יראה
 ובכל ימצא והיכא דאיתיה באורחא ואידכר דאית
 ליה חמץ בביתא מקמי שית שעני מבטיל ליה ושפיר
 דאמי. אבל בתר שש שעות לא סגי ליה בביטול
 דלאו ברשותיה קאי דאמר ר' אלעזר משום ר'
 ישמעאל שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן
 הכת' כאילו הן ברשותו. ואילו הן בור ברשות
 הרבים וחמץ משש שעות ולמעלה דכת' לא תשחט
 על חמץ דם זבחי. תנו רבנן גוי שנכנס לחצירו
 של ישראל ובצע בידו אין זקוק לבער. הפקידו
 אצלו זקוק לבער ייחד לו בית אין זקוק לבער.
 מאי טעמ' דלא ברשותו מיתת [צ"ל מיחת]. אמר
 רב יהודה אמר רב חמיצו של גוי עושה לו מחציה
 משום הכר. אם של הקדש הוא אינו צריך. מאי
 טעמ' מיבדל בדיל מיניה. ואמר רב יהודה [אמר רב]
 המצא חמץ בתוך ביתו (עושה לו מחציה משום
 הכר או) [ביום טוב] כופה עליו את הכלי. ואמר
 רבה אם של הקדש הוא אינו צריך למבדל בדיל
 מיניה.

ימים שאר לא ימצא בבתיכם מה תל' לו' והלא
 כבר נאמר ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר
 בכל גבולך לפי שנא' לא יראה לך שלך אי אתה
 רואה אבל אתה רואה שלאחיריים ושלגבוה יכול
 יטמין או יקבל פקדנות מן הגוי תל' לו' לא יראה
 לך שאר ואין לי אילא בגוי שלא כיבשתו ואינו
 שרוי עמך בחצר גוי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר
 מניין תלמ' לו' שאר לא ימצא בבתיכם ואין לי
 אילא בבתיכם בבורות בשחין ובמערות מניין תלמ'
 לומר' בכל גבולך ועד איין אני אומר' בבתיכם עובר
 בכל יראה ובכל ימצא ובכל יטמין ובכל יקבל
 פקדנות מן הגוי בגבולים שלך אי אתה רואה אבל
 אתה רואה שלאחיריים ושלגבוה ומניין ליתן את
 האמור של זה בזה ואת האמור של זה בזה תל' לו'
 שאר שאר לגיירה שווה נאמר שאר בבתיכם נאמר
 שאר בגבולים מה שאר האמור בבתיכם עובר בכל
 יראה ובכל ימצא ובכל יטמין ובכל יקבל פקדנות
 מן הגוי אף שאר האמור בגבולים עובר בכל יראה
 ובכל ימצא ובכל יטמין ובכל יקבל פקדנות מן
 הגוי ומה שאר האמור בגבולים שלך אי אתה
 רואה אבל אתה רואה שלאחיריים ושלגבוה אף שאר
 האמור בבתיכם שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה

שלאחיריים ושלגבוה אף שאר האמור בבתיכם שלך
 אי אתה רואה אבל אתה רואה שלאחיריים ושלגבוה
 אמ' להו רבא לבני מהחא בערו חמירא דבני
 חילא דכיון דאי מיגיניב מתיביתו לשלומי כדירכון
 דאמי ואסירי בכל יראה ובכל ימצא. והיכא דאיתיה
 באורחא ומדכר דאית ליה חמץ בביתא מקמי שש
 שעות ומבטיל ליה שפירי דאמי אבל לבתר שש
 שעות לא סאגי ליה בביטול דלאו ברשותיה קאים
 דאמ' ר' אלעזר מישום רבי ישמעאל שני דברים
 אינן ברשותו שלאדם ועשאן הכתוב כמין ברשותו
 ואילו הן בור ברשות הרבים וחמץ משש שעות
 ולמעלה דכת' לא תשחט על חמץ דם זבחי. תנו
 רבנן גוי שניכנס לחצירו של ישראל ובצע בידו
 אינו זקוק לבער הפקידו אצלו זקוק לבער ייחד לו
 בית אינו זקוק לבער מאי טעמא לאו ברשותיה
 מחת אמר רב יהודה אמ' רב חמיצו שלגוי עושה
 לו מחציה מישום הכיר אמ' רבא ואם שלהקדש
 הוא אינו צריך מאי טעמא מיבדל בדילי מיניה.
 ואמ' רב יהודה אמ' רב המצא חמץ בתוך ביתו
 כופה עליו את הכלי אמ' רבא ואם שלהקדש הוא
 אינו צריך מאי טעמא מבדל בדילי מיניה.

MS., p. 9, l. 21.

ומאן דבאעי למיזל בספינתא או לרוכתא רחיקתא ואיכא בתי דקיסין בתחמיה דליכא דאית ליה רשותא למיעל להחם אי סיקמי תלחין יומי קא אויל דאכתי לא איחיב במילי דפסח לא צריך למיבדק והדר מיזל או בגו תלחין יומי קא אויל דאחיב ליה במילי דפסח צריך למיבדק והדר מיזל דאמ' רב יהודה אמ' רב המפריש והיוצא בשיארא בתוך שלשים יום זקוק לבער קודם שלשים יום אינו זקוק לבער אמ' ראבא הא דאמרת קודם שלשים יום אינו זקוק לבער לא אמרן אילא בשאין דעתו לחזור אבל דעתו לחזור אבל דעתו לחזור אפילו מראש השנה זקוק לבער ואורא ראבא למעמיה דאמ' ראבא העושה ביתו אוצר וחתימא בביה ואין דעתו לפנותו בתוך שלשים יום זקוק לבער קודם שלשים יום כי מטיא זמניה אינו זקוק לבער ובביטול סאגי ליה ודוקא בשאין דעתו לפנותו אבל דעתו לפנותו אפילו מתחלת השנה זקוק לבער. וכי היכא דחמץ אסיר באכילה הני שבעה יומי וחמני שעי בהנאה נמי אסיר דתניא מניין לאכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא עובר בלא תעשה שנ' לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות. ואמ' רב גידל אמ' רב המקדש משש שעות ולמעלה אפילו בחימי קורדנאתא אין חוששין לקידושין דהיכא דינפל מיא עליהו אף על גב דשרירין חישינן דילמא בלע להי מיא והוא להי חמץ וחמץ אסירי הנאה הוא ומאן דמקדש באיסורי הנאה קידושיה לית קידושין ואף על גב דמשש שעות . . . ולמעלה איסורא דחמץ הוא . . . כל מאן דמקדש אדעתא דיליה מקדש ואפקעניהו רבנן לקידושיה מיניה ותנן עבר זמנו אסור בהנאתו פשיטא לא ניצרכא אילא לשש שעות דרבנן מדאמ' חזקיה מניין לחמץ בפסח שאסור בהנאה שנ' לא יאכל חמץ לא יהא בו היתור אכילה ולא מיבעיא חמץ בעיניה דאסיר אילא אפילו על ידי תערובת אסיר דתניא כל מחמצת לא תאכלו בכל מושבותיכם תאכלו מצות לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי שהוא אסור יכול יהא ענוש כרית תלמוד לומר כי כל אוכל חמץ ונכרת על חמץ גמור ענוש כרת על עירוביו בלאו דברי רבי אלעזר וחכמין אומרין על חמץ גמור דגן ענוש כרית ועל עירוביו בולא כלום ודרשן הכי מחמצת אין לי אילא שניתחמץ מיאליו חימצו ברבר אחיר מניין תלמ' לומר מחמצת לא תאכל מכל מקום ואף על גב דאמור רבנן על עירוביו בולא כלום דלא נילקי אבל איסורא מיחת מיכא איכא מאי מעמא דהא כל איסורין שבתורה על ידי עירוב

Ed. Hild., p. 136.

ומאן דביני [צ"ל דבעי] למיזל בספינתא או לאורחא רחיקתא ואית ליה בתי דקיימי (י)קמיה וליכא איניש דאית ליה רשותא למיעל להחם אי סיקמי תלחין יומין קא אויל דאכתי לא ליחייב [צ"ל מתייב] במילי דפסח. לא צריך למיבדק והדר מיזל. ואי בגו תלחין יומין קא אויל וקא [צ"ל דקא] חייב במילי דפסח צריך למיבדק והדר מיזל. דאמ' רב יהודה אמר רב [המפריש וה] יוצא בשיארא בתוך שלשים יום זקוק לבער קודם שלשים יום אינו זקוק לבער. ואמר ראבא הא דאמרת קודם שלשים יום אינו זקוק לבער. לא אמרן אלא בשאין דעתו לחזור אבל בדעתו לחזור אפי' מראש השנה זקוק לבער. ואורא רבא למעמיה דאמר רבא העושה ביתו אוצר וחתימא באביה [צ"ל בבביה] ואין דעתו לפנותו תוך שלשים יום זקוק לבער. קודם שלשים יום אין זקוק לבער לכי מטי זמניה אין זקוק לבער. ובביטול סגי ליה. ודוקא בשאין דעתו לפנותו. אבל בדעתו לפנותו אפילו מתחלת השנה זקוק לבער. וכי היכא דחמץ אסור באכילה הני שבעה יומי ותמניא שעי אסור נמי בהנאה. דתניא מנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא עובר בבל תעשה שנ' לא תאכל עליו חמץ. ואמ' רב גידל אמר רב חייא בר יוסף המקדש משש שעות ולמעלה אפי' בחימי קורדנתיא אין חוששין לקידושין. והיכא דנפל מיא עליהו. אף על גב דשרירין חישינן דילמא בלע להי מיא והוויין להי חמין. וחמץ משש שעות ולמעלה איסורו איסור הנאה הוא. ומאן דמקדש באיסורי הנאה קידושיה להו [צ"ל לא הו] קידושי ואף על גב דמשש שעות ולמעלה איסורא דחמץ מדרבנן הוא דאסיר. (ו)[ד]מאן דמקדש אדעתא דרבנן הוא מקדש ואפקעניהו רבנן לקידושיה מיניה ותנן עבר זמנו אסור בהנאתו פשיטא לא צריכה אלא לשש שעות דרבנן ואמ' חזקיה מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה שנ' [ו]לא יאכל חמץ. לא יהא בו היתור אכילה ולא מיבעיא חמץ בעיניה הוא דאסיר אלא אפילו על ידי תערובת נמי אסיר דתניא כל מחמצת לא תאכלו לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי שהן אסורין יכול יהא ענוש עליהן כרת תלמוד לומר כי כל אוכל חמץ ונכרתה על חמץ דגן גמור ענוש כרת על עירוביו בלאו דברי ר' אליעזר וחכמ' אומ' על חמץ דגן גמור ענוש כרת על עירובו בלא כלום. [ו]דרשין הכי מחמצת אין לי אלא שנתחמץ מיאליו חימצו דבר אחר מניין תלמוד לומר כל מחמצת לא תאכלו מכל מקום ואף על גב

מיסר אסירין דתנן קדירה שבישל בה בשר אל
 יבשיל בה חלב ואם בשל בה בנותן טעם הני מילי
 מין ושאינו מינו דאיכא למיקם אמעמא ואפשר
 דמעים ליה קפילא גוי. שאר שלחמין שנפל לתוך
 עיסא שלחמין מאי תא שמע דתנו רבנן חה הכלל
 מין במינו במשהוא ושלא במינו בנותן טעם ואיחמר
 עלה רב ושמואל דאמרי תרויהו כל איסורין שבתורה
 במינן במשהוא ושלא במינן בנותן טעם ור' יוחנן
 ורבי שמעון בן לקיש דאמרי תרויהו כל איסורין
 שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם חוץ
 מטבל ויין נסך שבמינן במשהוא שלא במינן בנותן טעם
 מי הוא חמץ קא מיבעיא לן לישאר איסורין שבתורה
 מדמינן ליה ולא אסיר במשהוא או דלמא כיון דקאי
 עליה בבל יראה ובבל ימצא מטבל ויין נסך מדמינן
 ליה ולא שנא שלא במינו במשהוא אסור ולא שנא
 בזמנו ולא שנא שלא בזמנו אחמרו ביה רבנן טפי
 מכל איסורין שבתורה דהא לא אשכתן גבי איסורין
 שבתורה דאסירין בראייה ואסירין בבל ימצא בחמץ
 שהוא אסור בבל יראה ובבל ימצא. תא שמע דהכא
 נמי מיפלג פליגי בה רב ושמואל ור' יוחנן דאמ'
 רב חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור
 לאחר זמנו במינו אסור שלא במינו מותר ושמואל
 אמר חמץ בזמנו במינו אסור במשהוא ולא גזר
 שלא במינו אסור מינו לאחר זמנו בין במינו בין
 שלא במינו מותר ור' יוחנן אמ' חמץ בזמנו בין
 במינו בין שלא במינו אסור בנותן טעם לאחר
 זמנו בין במינו בין שלא במינו מותר. אמ' ראבא
 הילכתא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור
 ולא קא יהיב שיעורא במילתיה למיטרא דבמשהוא
 כרב לאחר זמנו בין במינו בין שלא במינו מותר
 כר' שמעון ומאי אמר ראבא הכי והא אמר ראבא
 רבי שמעון קנסא קניס הוא ועבר על בל יראה הני
 מלי בעיניה אבל על ידי תערוכת לא ואודא ראבא
 למעמיה דאמר ראבא כי הונן בירב נהמן כי הוה
 נפקין שבעא יומי דפיסחא אמ' לן איתו לן חמירא
 מבני חילא ותנן נמי חמץ שלנוכרי שעבר עליו
 הפסח מותר בהנאה ושלישראל אסור ודגוי באכילה
 נמי שרי והאי דקא תאני בהנאה משום דישאל

דאמר[י] רבנן על עירוביו בלא כלום נהי דלא
 מלקי אבל איסורא מיהת איכא. מאי מעמ' דהא
 כל איסורין שבתורה על ידי עירוב נמי מיסר אסירין
 דתנן [צ"ל דתניא] קדירה שבישל בה בשר לא
 יבשיל בה חלב ואם בישל בנותן טעם והני מילי
 מין ושאינו מינו דאיכא למיקם אמעמא ואיפשר
 דמעים ליה קפילא דגוי. שאור של חיטין שנפל
 לתוך עיסה של חיטין מאי תא שמע דתנו רבנן
 [צ"ל דתנן] [זה הכלל] מין במינו במשהוא. ושלא
 במינו בנותן טעם ואיחמר עלה (אמר) רב ושמואל
 דאמרי תרויהו כל איסורין שבתורה במינן במשהוא
 ושלא במינן בנותן טעם. ור' יוחנן ור' שמעון בן
 לקיש דאמרי תרויהו כל איסורין שבתורה בין
 במינן בין שלא במינן בנותן טעם חוץ מטבל ויין
 נסך שבמינן במשהוא שלא במינן בנותן טעם.
 מיהוא חמץ קא מיבעיא לן לישאר איסורין שבתורה
 מדמינן ליה ולא אסיר במשהוא או דילמא כיון
 דקאי עליה בבל יראה ובבל ימצא מטבל ויין נסך
 מדמינן ליה ולא שנא במינו ולא שנא שלא במינו
 במשהוא אסור. ולא שנא בזמנו ולא שנא שלא
 בזמנו במשהוא אסור. אחמרו ביה רבנן טפי מכל
 איסורין שבתורה דהא לא אשכתן גבי איסורין
 שבתורה דאסירין בבל יראה ובבל ימצא. תא שמע
 דהכא נמי מיפלג פליגי בה רב ושמואל ור' יוחנן
 דאמר רב חמץ בזמנו בין במינו ובין שלא במינו
 אסור. לאחר זמנו במינו אסור שלא במינו מותר.
 ושמואל אמר חמץ בזמנו אסור במינו במשהוא
 ולא גזר שלא במינו אסור מינו. לאחר זמנו בין
 במינו בין שלא במינו מותר. ור' יוחנן אמר חמץ
 בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור בנותן
 טעם לאחר זמנו בין במינו ובין שלא במינו
 מותר. ואמר ראבא הילכתא חמץ בזמנו בין במינו
 בין שלא במינו אסור ולא קא יהיב שיעורא למילתיה
 למיטרא דבמשהוא כרב ושלא בזמנו בין במינו ובין
 שלא במינו מותר כר' יוחנן. ומי אמר ראבא הכי
 והא אמר ראבא ר' שמעון קנסא קניס הואיל ועבר
 על בל יראה ובל ימצא הני מילי בעיניה אבל על
 ידי תערוכת לא. ואודא ראבא למעמ' דאמר ראבא
 כי הוינן בי רב נהמן כי הוה נפקין (שבעה) יומא
 דפיסחא אטר לן איתו לן חמירא דבני חילא.
 ותנן נמי חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר
 בהנאה ושל ישראל אסור. ודגוי (נמי) באכילה נמי
 שרי והאי דקא תאני בהנאה משום דישאל

MS., p. 12, l. 17.

אמר רב קדירות בפסח ישברו דילמא אתי לבשולי בהי במינן, ושמואל אמר אל ישברו אלא לשהינהי לאחר הפסח ולעביד בהי בין במינן בין שלא במינן, אמר ליה רבינא לרב אשי סכיני דאישתמש בהו בחמירא מאי, אמ' ליה אנא חדתתא עבידנא תינח מר דאית ליה, כולי עלמא מאי, אמ' ליה אנא כעין חדתתא קא אמינא לך, פרולא מלבנו באור קתא מגעילו במים חמין ובכלי ראשון והילכתא אידי ואידי ברותחין ובכלי ראשון, אמ' רב חונא בריה דרב יהושע ועץ פרוז מגעילו ברותחין ובכלי ראשון כי בלעו כך פלמו, כל מאני דמשהו בהון חמירא בשאר ימות השנה אסיר למילש בהון מצה בפסחא דקא אמרינן הני אגאני דבני מהוזא כיון דשבקין בהון חמירא הסאור שחימצו קשה ואסיר ואף על גב דרויחין ואיכא למיטר דשליט בהי אורא אפילו הכי אסיר וכי קא אמרינן אמ' רב חנן בר יצחק אמ' רב חייה בר אשי אמ' שמואל כל הכילים שנישתמשו בהון חמץ בצונין מותר להשתמש בהון חמץ בצונין מותר להשתמש בהון מצה במאנא דלאו להכי עביד ואקרו אותיבו ביה ולא שאחו בגייה חמץ מביית השאור מפני שחימצו קשה אמ' אביי ובית החרוסת כבית הסאור שחימצו קשה דאמי.

MS., p. 13, l. 11.

נמל ידיו לטיבול ראשון צריך לטול ידיו לטיבול שני, שמש שאכל כוית מצה בהיסב יצא ידי חובתו.

MS., p. 13, l. 13.

אין לשין את העיסה בפסח בין שמן ודבש מאי מעמא משום דמחמצא היא ואם לש רבן גמליאל אומר ישרף מיד וחמין אומרינן יאפה מיד ויאכל מיד וקא אמרינן בסופה אף על פי שאין לשין בו מקמפין בו אתון לתנא קמא וחמין אומרינן את שלשין בו מקמפין בו את שאין לשין בו אין מקמפין בו ומדבריהם קמו להו רבנן דסופה דבריתא ורבן גמליאל בחדא שיטתא דיסרף מיד שמע מינה הילכתא כותיהו והשתא קטופי נמי לא מקמפין ביה וכל שכך לא לישין ביה ואם לש ישרף מיד וקא אמרינן מי פירות אין מחמצין ההוא בין שמן ודבש דלית בהון מיא כלל, ודוקא לילה ראשון חוה דאסיר לקטופי במי פירות, אבל שאר יומי לא שנא ולילה ראשון אפי' בשמן ודבש ובין לחודיה אסור למילש משום מצה עשירה.

Ed. Hild., p. 138.

אמר רב קדירות בפסח ישברו דילמא אתי לבשולי בהי במינן, ושמואל אמר אל ישברו אלא לשהינהי לאחר הפסח ולעביד בהי בין במינן בין שלא במינן, אמר ליה רבינא לרב אשי סכיני דאישתמש בהו בחמירא מאי, אמ' ליה אנא חדתתא עבידנא תינח מר דאית ליה, כולי עלמא מאי, אמ' ליה אנא כעין חדתתא קא אמינא לך, פרולא מלבנו באור קתא מגעילו במים חמין ובכלי ראשון והילכתא אידי ואידי ברותחין ובכלי ראשון כבולעו כך פולמו, כל מאני דמשהו חמירא בכל ימות השנה אסיר למילש בהון מצה בפסח, דקא אמרינן הני אגאני דבני מהוזא כיון דשבקין בהון חמירא בבית הסאור (ש)ח[י]מצו קשה דאמי ואסיר ואף על גב דרויחין, ואיכא למיטר דשליט בהון אורא אפילו הכי אסור וכי קא אמר רב נחמן בר יצחק אמ' רב חייה בר אשי אמר שמואל כל הכלים שנישתמשו בהון בחמין [צ"ל בחמץ] בצונין מותר להשתמש בהון במצה במנא דלאו להכי עביד ואי א(ו)קרו ואותיבו ביה ולא שהו בגייה, אמר אביי ובית החרוסת כבית הסאור (דאמי) ש(ח)ימצו קשה דאמי.

Ed. Hild., p. 141.

נמל ידיו לטיבול ראשון צריך שיטול ידיו לטיבול שני, שמש שאכל כוית מצה בהסבה יצא ידי חובתו.

Ed. Hild., p. 141.

דתנו רבנן אין לשין את העיסה בפסח בין ובשמן ובדבש ואם לש רבן גמליאל אומר ישרף מיד וחמ' אמ' יאפה ויאכל מיד וקא אמרינן בסיפא אף על גב שאין לשין בו מקמפין בו, את[א] לתנא קמא וחמ' אמ' את שלשין בו מקמפין בו ואת שאין לשין בו אין מקמפין בו, ומדבריהם למדנו דקמו להו רבנן דסיפא דבריתא ורבן גמליאל בחדא שיטתא דישרף מיד שמע מינה הילכתא כוותיהו, והשתא קטופי נמי לא מקמפין בהו וכל שכן דלא לישין בהו, ואם לש ישרף מיד וקא אמרינן מי פירות אין מחמצין ההוא בין ושמן ודבש דלית בהו מיא כלל, ודוקא לילה ראשון חוה דאסיר לקטופי במי פירות, אבל שאר יומי לא שנא ולילה ראשון אפי' בשמן ודבש ובין לחודיה אסור למילש משום מצה עשירה.

MS., p. 14, l. 2.

והלן תרין לילוואתא מחיבינן למיכל מצה לחודיה
בברכה והדר מרור לחודיה בברכה והדר מצה
ומרור בלא ברכה מאי טעמא דכת' תאכלו מצות
וכת' על מצות ומרורים יאכלוהו

MS., p. 14, l. 4.

וכד אכיל מצה צריך מיוגא ומיכל מאי טעמא
בההוא יומא הונן חרי וכד שאתי נמי הני ארבעה
כסי דחמרא צריך הסיבה

MS., p. 14, l. 6.

ונשי אף על גב דכל מצוה דקביע לה זימנא
אינין פטירן מחיבן בכל מילי דפסח כגברי לבעורי
חמירא ומיכל פטירא ומישתא הני ארבעי כסי
דחמרא.

MS., p. 257, l. 14.

[הלכות אבל]

אבל ביום שביעי מן כד עייל יומא אפילו כל
דהוא מותר ברחיצה ובכל מילי דהוה נהיג בימי
אבלו דקיימא לן מקצת היום ככולו ודאי שכיב
ליה שכבא מקמי רגל חד יומא או תרין יומי ואפילו
שיתא, יומי אף על גב דפלניא דלפניא דחי לה
רגל לאבילות לא אמרינן מקצת היום ככולו. אילא
כוליה יומא דמעלי יומא נהיג ביה כל מילי דאבילות
עד דעייל רגל דאמ' רב חונא בריה דרב יהושע
הכל מודים שאם חל שלישי שלו להיות בערב
הרגל שאסור ברחיצה עד הערב מאי טעמא רגל
הוא דקא דאחי מנייה אבילות הולכך עד דעייל
רגל הוא דשרי ליה ולא שלישי דקא אילא אפילו
חדא שעתא ואפילו שיתא יומי אבל שביעי ודאי
אמרינן מקצת היום ככולו

מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת
הכלה. אמרו עליו על רבי יהודה בר רבי אלעאי
שהיה מבטיל תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת
הכלה במה דברים אמורים בשאין לו כל צורכי
אבל יש לו כל צורכי אין מבטלין. והני מילי
לכבוד לדקארי ותאני אבל לא קארי כד איכא מאן
דמיעסק ביה לא מבטלינן. ואי ליכא מאן דמיעסק
ביה מבטלינן. והיכא דאיכא מת מצוה דלית ליה
קוברים כוליה עלמא מחיבין לאיעסקי ביה. אמ' רב
יהודה אמ' רב המת בעיר כל בני העיר אסורין
בעשיית מלאכה. והני מילי דלא מפלגא מאתא
בציבורי ובחבוראתא אבל מפלגא מאתא הנך דרמי
עליהו לאיעסקי ביה דאסירין. אבל הנך אף על

Ed. Hild., p. 141.

והלן תרין לילוואתא דפסחא מחיבינן למיכל
מצה לחודה בברכה והדר מרור לחודיה בברכה
והדר מצה ומרור בלא ברכה מאי טעמ' דכת'
תאכלו מצות. וכת' על [ו]מצות [על] (ו)מרורים
יאכלוהו.

Ed. Hild., p. 142.

וכד אכיל מצה צריך מיוגא ומיכל מאי טעמ'
בההוא יומא הונן חרי וכי שתי נמי ארבעה כסי
דחמרא צריך הסיבה

Ed. Hild., p. 142.

ונשי אף על גב דכל מצוה דקביע לה זימנא
פטירן בכל מילי דפסחא מחיבין כגברי. לבעורי
חמירא ומיכל פטירא ומישתא הני ארבעה כסי
דחמרא.

Ed. Hild., p. 204.

הלכות אבל

אבל ביום שביעי מן כד עייל יומא (טבא) אפי'
כל שהוא מותר ברחיצה ובכל מילי דהוה נהיג קמי
אבלו דקיימא לן מקצת היום ככולו ודאי שכיב
שיכבא מקמי רגל חד יומא או תרין יומי ואפי'
שיתא יומין אע"ג דלפניא דמעלו יומא טבא דחי
ליה רגל לאיבלותא מנייה (ו)לא אמרינן מקצת
היום ככולו אלא כולי יומי דמעלי יומא טבא נהיג
ביה כל מילי דאבילות עד דעייל רגל דאמר רב
הונא בריה דרב יהושע הכל מודים שאם חל
שלישי שלו להיות בערב הרגל שאסור ברחיצה
עד [הערב] (הרגל) מ"ם רגל הוא דקא דחי מנייה
אבילותא הילכך עד דעייל רגל הוא דשרי ליה
ולאו שלישי דוקא אלא אפילו חדא שעתא ואפי'
שיתא יומי אבל שביעי ודאי אמרינן מקצת היום ככולו.
מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת הכלה.
אמרו עליו על ר' יהודה בר אלעאי שהיה מבטל
תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת הכלה. בד"א
בשאין לו כל צורכו אבל יש לו כל צורכו אין
מבטלין. והני מילי לכבוד מאן דקרי ותאני אבל
לא קארי בר [צ"ל כד] איכא מאן דמיעסק בה לא
מבטלינן ואי ליכא למיעסק ביה מבטלינן. והיכא
דאיכא מת מצוה דלית ליה קוברין כולי עלמא
מחיבין לאיעסקי ביה. דאמר רבה מת בעיר כל
בני העיר אסורין בעשות מלאכה והני מילי דלא
מפלגא מאתא בציבורי ובחבורתא אבל מפלגא
מאתא הנך דרשו עילויהו לאיעסקי ביה אסורין
אבל הנך אע"ג דאחי לכבוד בעלמא לא אסירין.

MS., p. 257, *continued*.

גב דאתו לכבוד בעלמא לא אסירין. מכברין ומרבצין בבית האיבל אבל אין מניחין את המוגמר. מי שבאתה לו שמועה בשבת עולה לו שבת מן המנין. וקוריע באחד בשבת. ומברכין לו ברכת אבילים בשבת מידי דהוה דברים שלציענה דאמ' מר דברים שלציענה נוהג. ומי שאין לו מברכין סברין הוא לעצמו.

MS., p. 258, l. 17.

והילכתא שבת עולה ואינה מפסקת מאי מעמא ענג כתיב ביה הרגלים מפסיקין ואינן עולין מאי מעמא שמחה כתיב בהו. היכי דאמי אין עולין כגון שקברו ברגל אבל קברו לפני הרגל אפילו יום אחד אפילו שעה אחת בטלה מימנו גזירת שבעה ורגל גופיה שבעה דהוה להו ארבסר והא דקא אמרת קברו ברגל אינו עולה הני מילי לעינין שבעה. אבל למינין שלושים עולה ואם קברו שמונה ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזירת שלשים נמי.

MS., p. 259, l. 2.

והיכא דמית ליה מיקמי עצרת ומיקמי ראש השנה ומיקמי יום הכפורים ביום אחד אינון עולין לו למינין ארבעה עשר. ההוא יומא דמיקמיה ועצרת גופיה דקמא לן הילכ' כרבן גמליאל. דתנן רבן גמליאל אומר ראש השנה ויום הכפורים כרגלים מאי מעמא הוקשו כל המועדות כולן זה לזה. ולא מיבעיא עצרת. ואמר רב גדול בר מנישי אמ' שמואל הלכה כרבן גמליאל.

MS., p. 259, l. 7.

תנו רבנן שמועה קרובה נהגת שבעה ושלושים ושמועה רחוקה אינה נהגת אילא יום אחד. ואיזו היא קרובה ואיזו היא רחוקה. קרובה בתוך שלשים. רחוקה לאחר שלשים דברי רבי עקיבא וחכמין אומרין אחד שמועה קרובה ואחד שמועה רחוקה נהגת שבעה ושלושים. אמ' ראבא בר רב חנה אמ' רבי יוחנן כל מקום שאתה מוצא יחיד מיקל ודיבין מחמירין הלכה כדברי המרובין חוץ מדבר זה שרבי עקיבא מיקל וחכמין מחמירין הלכה כדברי המיקל. ואפילו שמועת אביו ואמו דאמ' שמואל הלכה כדברי המיקל באבל ואידי מחיב קריעה וכל קריעה מעומד. והיכא דשכיב קודים הרגל ואיתפק חדא שעתא או נסתם הגוליל חדא שעתא קודים הרגל חלא לה אבילות ובטלה גזירת שבעה. אבל ודאי לא איסתים הגוליל אילא במיעליה דרגל נקיט לבתר רגל שבעה וכין היכא דמית ליה ברגל נקיט שבעה אחר הרגל והיכא דמית ליה במעלי יומא

Ed. Hild., p. 204, *continued*.

מכברין ומרבצין בבית האבל אבל אין מניחין את המוגמר. מי שבאתה לו שמועה בשבת עולה לו שבת מן המנין וקוריע באחד בשבת ומברכין לו ברכת אבילים בשבת מידי דהוה דברים של צניעה. דאמר מר דברים של צניעה נוהג ומי שאין לו מברכין סברך הוא לעצמו.

Ed. Hild., p. 205.

והילכתא שבת עולה ואינה מפסקת מ"מ עונג כתי' בה. הרגלים מפסיקין ואינן עולין מ"מ שמחה כתי' בהו וכי קא אמרינן אין עולין כגון שקברו ברגל אבל קברו לפני הרגל אפי' יום אחד ואפי' שעה אחת בטלה הימנו [גזירת] שבעה ורגל גופיה ז' דהוה להון ארביסר והא דקא אמרינן קברו ברגל אינו עולה ה"מ לעינין ז' אבל לענין שלשים [עולה] ואי קברו שמונה ימים קודם הרגל בטלה הימנו גזירת שלשים יום.

Ed. Hild., p. 205.

והיכא דמית ליה מקמי עצרת ומקמי ראש השנה ומקמי יוה"כ יום אחד (אינון) עולין למנין ארבעה עשר ההוא יומא (יומא) דמקמיה ועצרת גופה דקי"ל הילכתא כרבן גמליאל דתנן רבן גמליאל אומר ראש השנה ויה"כ כרגלים. מ"מ הוקשו כל המועדות כולן זה לזה ולא מיבעיא עצרת. ואמר רב גידל בר מנישי אמר שמואל הלכה כר"ג.

Ed. Hild., p. 206.

ת"ר שמועה קרובה נהגת שבעה ושלושים ושמועה רחוקה אינה נהגת אלא יום אחד ואיזו היא רחוקה ואיזו היא קרובה. קרובה בתוך שלשים יום. רחוקה לאחר ל' יום דברי ר' עקיבא וחכ"א אחת שמועה קרובה ואחת שמועה רחוקה נהגת שבעה ושלושים. אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מקום שאתה מוצא יחיד מיקל ורבים מחמירין הלכה כרבים חוץ מדבר זה שאע"פ שר' עקיבא מיקל וחכמים מחמירין הלכה כדברי המיקל. ואפי' שמועת אביו ואמו דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל. אידי ואידי מיחייב בקריעה. וכל קריעה מעומד. והיכא דשכיב קודם הרגל ואתאפ(א)ק הדא [צ"ל חדא] שעתא או נסתם הגולל הדא [צ"ל חדא] שעתא קודם הרגל חלה לה אבילות עליה ובטלה הימנו גזירת ז' אבל ודאי לא איסתתים הגולל אלא במיעל הרגל נקיט לבתר הרגל שבעה. וכן היכא דמית ליה במעלי יומא טבא ודחילו דילמא לא

דחילו דילמא לא מספקין למיקבריה מיקמי יומא
 טבא ושקלוהי גוים ואמטויה למיקבריה כד נפק
 ליה מימאתא ואיכסי ליה מיקוברין חדא שעתא
 קמי דלעול רגל חלא לה אבילות עליה ובטלה
 מינהון גזירת שבעה. ובר ישראל דקבר מתא ביום
 טוב מלקינן ליה ומותר ללוות את המת ביום טוב
 רשאון בתוך התחום.

MS., p. 260, l. 3.

ועבדים ד'ישראל אסיר להון למיקבר ביום טוב
 ראשון ד'אמ' ראבא מת ביום טוב ראשון מיתעסקין
 בו עממים בשני מיתעסקין בו ישראל. ואפילו בשני
 ימים טובים שלראש השנה מה שאין כן בביצה.
 ומאי עממים גוים אבל עבדים לענין מלאכה דשבת
 ליום טוב איחקש למאריה דכתי' לא תעשה כל
 מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך. כל מלאכה
 דאסיר ליה למאריה למעבד אסיר ליה לירייה
 למעבד ואי קברי מחינן להון.

MS., p. 260, l. 10.

תנו רבנן כל שלשה ימים הראשון בא ממקום
 קרוב מונה עימהו ממקום רחוק מונה לעצמו מיכן
 ואילך אפילו בא ממקום קרוב מונה לעצמו. רבי
 שמעון אומר אפילו בא ביום השביעי ממקום קרוב
 מונה עימהו. והוא שמצא שבא ומצא גדול הבית
 בתוך הבית וכמה מקום קרוב עשרה פרסי סוגיא
 דחד יומא כיון דאילו שמע ביומא קמא הוה מצי
 למיתא כמאן דהוה איתיה מיעיקרה דאמי. איביי
 להו הלך גדל הבית לבית הקברות מה הוא תא
 שמע דאמר רבי חייא בר אבה אמ' רבי יוחנן
 אפילו הלך גדל הבית לבית הקברות סמיך עליהו
 ומונה עימהו הוא תניא מונה הוא לעצמו לא קשיא
 הא דאתא בגו תלתא יומי הא דאתא לבתר תלתא
 יומי אתא בגו תלתא יומי מונה עימהו ואפילו בא
 ממקום רחוק לבתר תלתא יומי אם בא ממקום
 קרוב מונה עימהו ממקום רחוק מונה לעצמו. אמ'
 להו רב להני בני כליבאני אתא תלתא יומי נימני
 בהדיכו לבתר תלתא יומי נימני לנפשיה. והילכתא
 היכא דנפק שכבא מן קמי פניא או נמי מן מאתא
 למאתא ולא איתתים גליל אילא בליליא. הנך
 דאיתנהו בביתא מאנו מעידנא דאיתכסי סתיהו הנך
 דבהרי שכבא מאנו מעידנא דאיתתים גולל. ואם
 איתיה לגרל הבית בביתא הנך נמי דאיכא בהרי
 שכבא סמכי על גרל הבית ומאנו בהדיה. אבל
 איתיה לגרל הבית בהרי שכבא מאנו הנך דאיכא
 בביתא לנפשיהו. ומאני גדל הבית ומאן דאיכא
 בהדיה לנפשיהו. באתה לו שמועה ביום שלשים הרי

מספקין למיקבריה מיקמי יומא טבא ושקלוה גוים
 ואמטויה למיקבריה כד נפיק ליה מטתא ואיכסי
 ליה מקרובים חדא שעתא קמי דלעול רגל חלה
 לה אבילות עיליהו ובטלה מנהון גזירת שבעה.
 ובר ישראל דקבר מתא בי"ט ראשון מלקינן ליה.
 ומותר ללוות את המת בי"ט ראשון בתוך התחום.

Ed. Hild., p. 207.

ועבדים ד'ישראל אסור למקבר להון כזיתא [צ"ל
 מיתא] בי"ט ראשון דאמר רבא מת בי"ט ראשון
 מתעסקין בו עממין. בי"ט שני מתעסקין בו ישר'
 ואפי' בשני ימים טובים של ראש השנה מה שאין
 כן בביצה. ומאן עממין גוים. אבל עבדים לענין
 מלאכה דשבת וי"ט איחקש למריה דכתי' לא תעשה כל
 מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך כל
 מלאכה דאסיר ליה למריה למיעבד אסיר להון
 לעבדים למעבד. ואי קברין מחינן להו.

Ed. Hild., p. 207.

ת"ר אבל כל שלשה ימים בא ממקום קרוב מונה
 עמהו ממקום רחוק מונה לעצמו מיכן ואילך אפילו
 בא ממקום קרוב מונה עמהו לעצמו ר' שמעון אומ'
 אפי' בא ביום השלישי [צ"ל השביעי] ממקום קרוב
 מונה עמהו והוא שבא ומצא גדול הבית בתוך
 הבית. וכמה מקום קרוב עשרה פרסי סוגיא דחד
 יומא כיון דאילו שמע ביומא קמא הוה מצי למיתה
 כמאן דהוה איתיה מעיקרא דמי והילכתא בר'
 שמעון דאמר אפי' בא ביום השביעי ממקום קרוב
 אע"ג דליכא גדול הבית בבית מונה עמהו. איבעיא
 להו הלך גדל הבית לבית הקברות מהו. תא
 שמע דא"ר חייא בר אבה א"ר יוחנן אפילו הלך
 גדול הבית לבית הקברות סמיך עליהו ומונה עמהו.
 והתניא מונה לעצמו לא קשיא הא דאתא בגו תלתא
 יומי והא דאתא לבתר תלתא יומי. אחא בגו תלתא
 יומי מונה עמהו ואפילו בא ממקום רחוק לבתר
 תלתא יומי אם בא ממקום קרוב מונה עמהו כר'
 שמעון. מקום רחוק לבתר תלתא יומי מונה לעצמו.
 אמר להו רב להני בני הצלבוני בגו תלתא יומי
 נימני בהדיכו לבתר תלתא יומי נמנו לנפשיה והילכת'
 היכא דנפק שכבא מן קמי פניא אי נמי מטתא
 למתא ולא אסתתים הגולל אילא בליליא הנך
 דאיתנהו בביתא מאנו בעידנא דאיתכסי סתיהו הנך
 דבהרי שכבא למ(א)נו מעידנא דאיתתים הגולל.
 ואם איתא לגדול הבית בהרי שכבא מאנו הנך
 דאיכא בביתא לנפשיה ומאני גדול הבית ומאן דאיכא
 בהדיה לנפשיהו דא"ל רבא לכני מחזא אתין דלא

MS., p. 290, *continued.*

היא כשמועה רחוקה ואינה נוהגת אילא יום אחד. ומותר לספר ביום שלשים דקימא לן הילכתא יום שלשים כלאחר שלשים ומיקצתו ככלו. אמ' רבי יוסי בר רבי אבון באתה לו שמועה קרובה בתוך הרגל ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה. נעשה במי שלא שמע אילא לאחר הרגל ואינה נוהגת אילא יום אחד ותאני רב אדה דמן קיסרי קמיה דר' יוחנן באתה לו שמועה קרובה בשבת ולמוצאי שבת נעשית לו רחוקה. נעשה כמי שלא שמע אילא במוצאי השבת ואינה נוהגת אילא יום אחד ואפילו שמועת אביו ואמו.

MS., p. 261, l. 16.

תנו רבנן אביל שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו שנייה יוצא ואינו יושב במקומו שלישי יושב במקומו ואינו מדבר רביעית הרי הוא ככל אדם. תנו רבנן כל שלשים לניסואין מטה אשתו אסור לישא אשה אחרת עד שיעברו עליה שלשה רגלים רבי יהודה אומר רגל ראשון ושני אסור שלישי מותר אין לו בנים נושא לאלתר מיפני בטל פריה ורבייה הניחה לו בנים קטנים נושא לאלתר מפני בטל פרנסתו. אמ' רבי יוסי מעשה ביוסף חכהן שמתה אשתו ואמר לאחותה צאי ופרנסי בני אחותך ולא בא עליה אילא לזמן מרובה אמ' רב פפא לאחר שלשים, תנו רבנן תכפוהו אבילים זה אחר זה הכביד שערו מיקל בתער ומכבים כסותו במים. אמ' רב חיסדא בתער אבל לא במספרים במים אבל לא בנתר ולא בחיל. תנו רבנן אסור לעשות סעודת ניסואין וסעודת אירוסין כל שלשים יום. אבל אם היה טבחו טבוח ויינו מזוג ופיתו אפויה ומת אביו שלחתן ואמה שלכלה מכניסין את החתן לחדר ואת הכלה לחופה ובעל בעילת מצוה ופוריש ואחר כך קוביר את מיחו ונוהג שבעת ימי המשתה ואחר כך שבעת ימי אבילות ובאותן שבעת הימים הוא ישן בין האנשים ואשתו ישינה בין הנשים. ואין מונעין את התכשיטין מן הכלה כל שלשים יום ורוקא אביו שלחתן ואמה שלכלה

MS., p. 262, l. 12.

על כל המתים כולן מדהה מיטתו הרי זה משובח שלאביו ושלאמו הרי זה מגונה. היה ערב שבת או ערב יום טוב או שהיו גשמים מזלפין על מיטתו הרי זה משובח. שאינו עושה אילא לכבוד אביו ואמו. על כל המתים כולן רצה חולץ רצה אינו

Ed. Hild., p. 207, *continued.*

אולחין בתר ערסא מיכ[ד]ן(ו) מהדריתו אפייכו מן בבא דאבילא אתחילו מני. באת לו שמועה ביום שלשים הרי היא כשמועה קרובה ונוהגת שבעה ושלשים [ו]הני מילי בחול אבל בשבת כ(י)רתאני ר' אדא דמ(ו)ן קיסרי קמיה דר' יוחנן (אמ') באת לו שמועה קרובה בשבת ולמוצאי שבת(ש) נעשת רחוקה נעשה כמי שלא שמע אלא למוצאי שבת ואינה נוהגת אלא יום אחד ואפילו שמועת אביו ואמו.

Ed. Hild., p. 208.

ת"ר אבל שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו. שנייה יוצא ואינו יושב במקומו שלישי יושב במקומו ואינו מדבר. רביעית הרי הוא ככל אדם. ת"ר אבל כל שלשים יום אסור לנישואין. מטה אשתו אסור לישא אשה אחרת עד שיעברו עליו ג' רגלים. ר' יהודה אומר רגל ראשון ושני אסור. שלישי מותר ואם אין לו בנים נושא לאלתר מפני ביטול פריה ורבייה. הניח[ה] (ו) לו בנים קטנים נושא לאלתר מפני ביטול פרנסתו. א"ר יוסי מעשה בר' יוסף הכהן שמתה אשתו ואמר לאחותה בבית הקברות צאי ופרנסי את בני אחותי(י)ך ולא בא עליה אלא לזמן מרובה. וכמה זמן מרובה אמר רב פפא לאחר שלשים. ת"ר תכפוהו אביליו זה אחר זה הכביד שערו מיקל בתער ומכבים כסותו במים. אמר רב חסדא בתער ולא במספריים ודוקא במים [במים ולא בנתר] אבל לא בחיל [צ"ל בחול]. ת"ר אסור לעשות סעודת אירוסין כל שלשים יום. אבל אם היה טבחו טבוח ויינו מזוג ופתו אפוייה ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחפה ובעל בעילת מצוה ופורש ואח"כ קובר את מתו. ונוהג ז' ימי המשתה. ואח"כ נוהג ז' ימי אבילות. ובאותן שבעת הימים הוא יושב [צ"ל ישן] בין האנשים ואשתו ישינה בין הנשים. ואין מונעין את התכשיטין מן הכלה כל שלשים יום. ודוקא אביו של חתן או אמה של כלה.

Ed. Hild., p. 209.

על כל המתים כולם [ה]מדחה מטתו הרי זה משובח. על אביו ועל אמו הרי זה מגונה. היה ע"ש או ערב יום טוב או שהיו גשמים מזלפין על מטתו הרי זה משובח שאינו עושה אלא לכבוד אביו ואמו. על כל המתים כולן רצה חולץ רצה אינו

חולץ על אביו ועל אמו חולץ. על כל המיתים כולן ממעט בעיסקו על אביו ועל אמו אינו ממעט. על כל המיתים כולן מספיד לאחר שלשים יום על אביו ועל אימו. סגדיל פרע עד שיגערו בו חבריו. על המיתים כולן יכנס לבית המיטה לאחר שלשים יום על אביו ועל אמו לאחר שנים עשר חדש. אמ' ראבא בר רב חונא ולשמחת מיריעות מותר לאלתר והתניא לשמחה שלשים ולמיריעות שלשים. הא בארשיאתא הא בפורענא. על כל המיתים קורע טפה על אביו ועל אמו עד שיגלה את לבו אמ' רבי אבהו מאי קראה ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם ואין אחויה פחותה מטפה. על כל המיתים אפילו לבוש עשרה חלקים אינו קוריע אילא עליון. על אביו ועל אמו קוריע את כולן ואפקירסיתו אינה מעכבת ואחד האיש ואחד האשה. רבי שמעון בן אלעזר אומ' האשה קורעת את התחתון ומחורת לאחוריה וחוזרת וקורעת את העליון.

MS., p. 263, l. 6.

על כל המיתים רצה מבדיל רצה קמיספא שלו רצה אינו מבדיל על אביו ועל אמו מבדיל. רבי יהודה אומ' כל קרע שאינו מובדל קמיספא שלו אינו אילא קרע שלתופלה אמ' רבי אבהו מאי מעמיה דרבי יהודה דכת' ויחזק בכת' ויקרעם לשנים קרעים ממשמע שנא' ויקרעם איני שלשנים אילא שנידאין בשנים. על כל המיתים שולל לאחר שבעה ומאחה לאחר שלשים על אביו ועל אמו שולל לאחר שלשים ואינו מאחה לעולם והאשה שוללתו לאלתר מפני כבודה. כי אתא ראבון אמ' רבי יוחנן על כל המיתים קורע בכלי על אביו ועל אמו קוריע ביד. אמ' רבי חייה בר אבה אמ' ר' יוחנן. על כל המיתים קוריע מבפנים על אביו ועל אמו קוריע מבחוץ אמ' רב הונא חסדא וכן לנשיא מוחיבי לא חושן לאביו ולאמו אילא לאחיו בלבד מאי לאו אפילו לנשיא לא לבר מנשיא. תנו רבנן על חכם חולץ מימין על אב בית דין משמאל על נשיא מיכן ומיכן. תנו רבנן חכם שמת בית מדרשו בטיל אב בית דין שמת בתי מדרשות שבעירו במילין ובני הכנסת ניכנסין לבית הכנסת ומשנין את מקומן היו יושבין בצפון וישבין בדרום בדרום יושבין בצפון נשיא שמת בתי מדרשות כולן במילין ובני הכנסת ניכנסין לבית הכנסת וקוראין שבעה ויחזקין רבי יהושע בן קרחא אומ' לא שישבו וימילו בשוק אילא

חולץ על אביו ועל אמו הרי זה חולץ. על כל המיתים כולם רצה ממעט בעסקו רצה אינו ממעט. על אביו ועל אמו ממעט. על כל המיתים כולן מספיד לאחר שלשים יום על אביו ועל אמו [מגדל פרע עד שיגערו בו חבריו על כל המיתים כולן נכנס לבית המיטה לאחר שלשים יום על אביו ועל אמו] לאחר י"ב חדש. אמ' רבה בר רב הונא ולשמחת מיריעות מותר לאלתר והתניא לשמחה שלשים ולמיריעות שלשים. לא (לא) קשיא. הא בארשיאתא והא בפורענא. פ' ולשמחת מיריעות אם הוא תחלה אסור עד שלשים יום. ואם הוא פירעון שרשיבנות לאלתר. על כל המיתים כולן קורע טפה על אביו ועל אמו עד שיגלה את לבו. אמר רב [א] בהו מאי קרא ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם ואין אחויה פחותה מטפה. על כל המיתים כולן אפי' לבוש עשרה לבושין אינו קורע אלא עליון על אביו ועל אמו קורע את כולן ואפקירסיתו אינה מעכבת אחד האיש ואחד האשה ר' שמעון בן אלעזר אומר האשה קורעת את התחתון ומחורת לאחוריה וחוזרת וקורעת את העליון.

Ed. Hild., p. 210.

על כל המיתים כולן רצה מבדיל קמיספא שלו רצה אין מבדיל על אביו ועל אמו מבדיל ר' יהודה אומר כל קרע שאינו מבדיל קמיספא שלו אינו אלא [קרע] של חיפלה א"ר אבהו מאי מעמיה דר' יהודה דכת' ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים ממשמע שנ' ויקרעם איני יודע של שנים אלא שנראים כשנים. על כל המיתים כולם שולל לאחר שבעה ומאחה לאחר שלשים על אביו ועל אמו שולל לאחר שלשים ואינו מאחה לעולם והאשה שוללת לאלתר מפני כבודה כי אתא רבין א"ר יוחנן על כל המיתים כולן קורע בין ביד בין בכלי. על אביו ועל אמו קורע ביד. א"ר חייא בר אבא אמ' ר' יוחנן על כל המיתים כולן קורע מבפנים על אביו ועל אמו קורע מבחוץ וכן לנשיא. מיתיבי לא השוה לאביו ולאמו אלא לאחיו בלבד מאי לאו אפילו לנשיא לא לבר (ל) [מ]נשיא. ת"ר על חכם שמת חולץ מימין על אב בית דין משמאל על נשיא מיכן ומיכן. ת"ר חכם שמת בית מדרש בטל. פירוש מלפסק סדרא בטל. אב ב"ד שמת בתי מדרשות שבעירו במילין ובני הכנסת ניכנסין לבית הכנסת ומשנין את מקומן. היו יושבין בצפון ישבו בדרום. בדרום ישבו בצפון. נשיא שמת בתי מדרשות כולן במילין ובני הכנסת ניכנסין לביה"כ וקורין שבעה בתורה ויחזקין. ר' יהושע בן קרחה

MS., p. 263, *continued.*

יושבין ודווין. ואין אומרין שמועה והגדה בבית האבל. אמרו עליו רבי חנניה בן גמליאל שהיה אומר שמועה והגדה בבית האבל. תנו רבנן כל שלשים יום לגיהוץ. ואחד כלים חדשים. ואחד כלים ישנים. יוצאין מתחת מכביש רבי אומ' לא אמרו אילא כילים חדשים בלבד רבי אלעזר בר רבי שמעון אומ' לא אמרו אילא כילים חדשים לבנים בלבד ומותר בפונדא ובפסיקא ובאנפיליא ובכובע שלראש ומותר להוליך כילים לגהץ בתוך שלשים. אבוי נפק בגרדא דסרבלא כר' ראבא נפק בחימוצתא רומיתא כר' אלעזר בר רבי שמעון. אמר רב תחליפא בר אבימי אמ' שמואל. אבל שלא פרע ושלא פרס חייב מיתה שנ' ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו. האחר שלא פרע ושלא פרס חייב מיתה. אמ' רפרם בר פפא תאנא באביל רבתי אביל אסור לשמש מיטתו בימי אבלו. ומעשה באחד ששימש מיטתו בימי איבלו ושטמו חזירים את גויתו אמר רב מנישא בר תחליפא אמ' כהנא אחי אמ' שמואל פהז חובה נהר רשות סימן. פריעת הראש והחורת קרע לאחוריו וקיפת המיטה חובה. נעילת הסנדל ותשמיש המיטה ורחיצת ידים ורגלים בתמין רשות. ורב אמ' אף פריעת הראש רשות ושמואל מאי שנא נעילת הסנדל רשות דלאו כולו עלמא עבדי דסימי מסני פריעת הראש נמי לאו כולו עלמא עבדי דמגלי רישיהו שמואל למעמיה דאמ' שמואל כל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע וכל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעלים אינה עטיפה.

MS., p. 264, l. 21.

אמ' ליה ראבון בר רב אדה לראבא אמרין תלמידך ארב עמרם תניא כל שבעה קירעו לפניו. ואם בא להחליף מחליף וקורע. ובשבת קירעו לאחוריו ואם בא להחליף מחליף ואינו קורע כי תניא ההיא בכבוד אביו ואמו. ואילו קרעים שאין מיתאחין הקורע על אביו ועל אימו ועל רבו שלימדו חכמה ועל נשיא ועל אב בית דין ועל שמעות הרעות ועל ברכת השם ועל ספר תורה שנישרף ועל ערי יהודה ועל המקדש ועל ירושלם. וקורע על המקדש ומוסיף על ירושלם. וכולן רשאי לשוללן למוללן ללקוטן לעשותן כמין סולמות אבל לא לאחותן. אמ' רב חסדא ובאיחוי אלכסנדר. תנו רבנן תחילת קריעה טפח. ותוספת שלש אצבעות

Ed. Hild., p. 210, *continued.*

אומר לא שיישבו [צ"ל שיצאו] ויטיילו בשוק אלא יושבין ודווין. ואין אומרין שמועה והגדה בבית האבל. אמרו עליו על ר' חנניא בן גמליאל שהיה אומר שמועה והגדה בבית האבל. ת"ר כל שלשים יום לגיהוץ אחד כלים חדשים ואחד כלים ישנים יוצאים מתחת מכבש. ר' אומ' לא אמרו אלא כלים חדשים בלבד ר' שמעון בן אלעזר [צ"ל ראב"ש] אומר לא אמרו אלא כלים חדשים לבנים בלבד ומותר בפונדא ובפסיקא ובאנפיליא ובכובע של ראש ומותר להוליך כלים לגיהוץ בתוך שלשים יום. אבוי נפיק בגרדא בסרבלא כר'. רבא נפיק בחימוצתא רומיתא [סומקתא] כר' אלעזר בירבי שמעון. אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל אבל שלא פירע ושלא פרס חייב מיתה שנ' ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו. הא אחד שלא פרע ושלא פרס חייב מיתה. ומי שלא קרע על מותו חייב מיתה. אבל דלא קרע ושקל מסזייה חייב מיתה. אמר רפרם בר פפא תנא באבל רבתי אבל אסור לו שישמש מטתו בימי אבלו. ומעשה באחד ששימש מטתו בימי אבלו ושטמו חזירים את גויתו. אמ' רב תחליפא אמר רב כהנא [א] (ה) הכי אמר שמואל פהז חובה נהר רשות סימן. פריעת הראש והחורת קרע לאחוריו וקיפת המטה חובה. נעילת הסנדל ותשמיש המטה ורחיצת ידים ורגלים בתמין רשות. ורב אומ' אף פריעת הראש. ושמואל (אמר) מאי שנא נעילת הסנדל רשות לאו כולו עלמא עבדי דסימי מסאני פריעת הראש נמי לאו כולו עלמא עבדי דמגלו ראשיהו. שמואל למעמיה דאמר שמואל כל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע. וכל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה.

Ed. Hild., p. 211.

א"ל ר' אבון בר רב אדה לראבא אמרין תלמידך דאמר רב עמרם תניא אבל כל שבעה קירעו לפניו ואם בא להחליף מחליף וקורע. ובשבת מחזיר קירעו לאחוריו ואם בא להחליף מחליף ואינו קורע. כי תניא ההיא בכבוד אביו ואמו. ואילו קרעי' שאין מתאחין הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו שלימדו חכמה ועל הנשיא ועל אב ב"ד ועל שמעות הרעות ועל ברכת השם ועל ס"ת שנסרף. פירוש היכא דקליהו בורעו וכמעשה דיהויקים ששרף את המגלה. ועל ערי יהודה ועל המקדש [ועל ירושלים] וקורע על המקדש ועל ירושלם. וכולן רשאין לשוללן למוללן ללקוטן ולעשותן כמין סולמות אבל לאחותן לא ואמר רב חסדא ובאיחוי אלכסנדר.

דברי רבי מאיר ר' יהודה אומ' תחילת קריעה שלש אצבעות ותוספת כל שהיא אמ' עולא הלכה כרבי מאיר בקריעה הלכה כר' יהודה בתוספת תניא נמי הכי, רבי יוסי אומר תחילת קריעה טפח ותוספת כל שהיא. חנו רבנן אמרו לו מת אביו וקרע מת בנו והוסיף תחתון מתאחה עליון אין מתאחה. מת בנו וקרע, מת אביו והוסיף. עליון מתאחה תחתון אין מתאחה מת אביו מתה אמו מת אחיו מתה אחותו קריע קרע אחד על כולן. רבי יהודה בן בתירא אומ' על כולן קרע אחד על אביו ועל אימו קרע אחד לפי שאין מוסיפין על קרע שלאביו ושלאימו מאי טעמא אמ' רב נחמן בר יצחק לפי שאין בתוספת. אמר שמואל הלכה כר' יהודה בן בתירא. עד היכן הוא קוריע עד טיבורו ויש אומרין עד לבו ואף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר וקרעו לבבכם ואל בגדיכם הגיע לטיבור מרחיק שלש אצבעות וקורע ניתמלא מלפניו מחזירו לאחוריו ניתמלא מילמעלה הופכו למטה והקוריע מן סטה מן הצדדים לא יצא אילא שכהן גדול היה פורם מלמטה.

MS., p. 265, l. 21.

תנו רבנן הוצא בבגד קרוע לפני המת הרי זה גזול את החיים ואת המתים. רבן שמעון בן גמליאל אומר האומד לחבירו השאיליני חלוקך ואלך ואיבקר את אבה שהוא חולה והלך ומצאו מת קורעו ומאחו וכשבא לביתו מחזיר לו חלוקו ונותין לו דמי קרעו ואם לא הודיעו הרי זה לא יגע בו. תנו רבנן חולה שמת לו מת אין מודיעין אותו שמה תיטרף דעתו עליו. ואין מקרעין לו ומשתקין את הנשים מפניו ומקרעין לקטן מפני עגמות נפש וקוריע על חמיו ועל חמותו מפני כבוד אשתו.

MS., p. 266, l. 7.

אמ' רב פפא תנא באביל רבתי אביל אל יניח תינוק בתוך חיקו מפני שמביאו לידי שחוק ונימצא מתגנה על הבריות. תנו רבנן אבל כל שבעת הימים חייב בכיסוי הראש ובכפיית המטה ואין מברין אותו אילא על מטות כפויות. תנו רבנן ההולך לבית האיביל אם לבו גם בו יבריהו על מטות כפויות ואם לאו יבריהו על מיטות זקופות. ראבא איתיריא ביה מילתא על נביה אבה בר מארת דהוא אבה בר מנימי ראבא זקיף אבה בר מארת כאפי אמ' כמא לית ביה דעתא בהאי מירבנן. תנו רבנן ההולך ממקום למקום אם יכול למעט בעיסקו ימעט ואם לאו יגלגל עמהם. תנו רבנן מיאמתי כופין את המטות משיצא מפתח ביתו דברי רבי אליעזר רבי

ת"ר תחילת קריעה טפח תוספת שלש אצבעות דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומ' תחילת קריעה ג' אצבעות תוספת כל שהוא. אמ' עולא הלכה כר' מאיר בקריע' והלכה כר' יהודה בתוספת. תניא נמי הכי ר' יוסי אומר תחילת קריעה טפח ותוספת כל שהוא. ת"ר אמרו לו מת אביו וקרע מת בנו והוסיף. תחתון מתאחה. עליון אין מתאחה מת בנו וקרע מת אביו והוסיף. עליון מתאחה. תחתון אין מתאחה. מת אביו מתה אמו מת אחיו מת[ה] אחותו קורע קרע אחד על כולן. ר' יהודה בן בתירא אומר על כולן קרע אחד. על אביו ועל אמו קרע אחד לפי שאין מוסיפין על קרע של אביו ושל אמו מאי טעמא אמר רב נחמן בר יצחק לפי שאין בתוספת אמר שמואל הלכה כר' יהודה בן בתירא. עד היכן הוא קורע עד טיבורו. וי"א עד לבו ואע"פ שאין ראייה לדבר שנ' וקרעו לבבכם ואל בגדיכם הגיע לטיבורו מרחיק שלש אצבעות וקורע. נתמלא מלפניו מחזירו לאחוריו מלמעלה הופכו למטה. והקורע למטה [ו]מן הצדדין לא יצא לפי [צ"ל אלא] שכ"ג היה פורם מלמטה.

Ed. Hild., p. 212.

ת"ר הוצא בבגד קרוע לפני המת הרי זה גזול את החיים ואת המתים. רבן שמעון בן גמליאל אומר האומר לחבירו השאיליני חלוקך ואלך ואבקר אב[א](ה) שהוא חולה והלך ומצאו שמת קורעו ומאחו. וכשבא לביתו מחזיר לו חלוקו ונותן לו דמי קרעו ואם לא הודיעו הרי זה לא יגע בו. ת"ר חולה שמת לו מת אין מודיעין א[ו]תו שמה תיטרף דעתו עליו ואין מקרעין לו ומשתקין את הנשים מפניו. ומקרעין לקטן מפני עגמות נפש. וקורע על חמיו ועל חמותו מפני כבוד אשתו.

Ed. Hild., p. 212.

אמר רב פפא תנא באביל רבתי אביל אל יניח תינוק בתוך חיקו מפני שמביאו לידי שחוק ונימצא מתגנה על הבריות. ת"ר אבל כל שבעת הימים חייב בכיסוי הראש ובכפיית המטה ואין מברין א[ו]תו אלא על מטות כפויות. ת"ר ההולך לבית האביל אם לבו גם בו יברואו על מטות כפויות. ואם לאו יברואו על מטות זקופות. רבא איתרעא ליה מילתא על לגביה אבא בר מרת דהוא אבא בר מניומי. רבא זקיף אבא בר מרת כפה. אמר כמה דלית ביה דעתא בהאי מירבנן. ת"ר אבל ההולך ממקום למקום אם יכול למעט בעיסקו ימעט. ואם לאו יגלגל עמהן. ת"ר מאמתי כופין את המטות משיצא מפתח [ביתו] דברי ר' אליעזר.

MS., p. 266, *continued.*

יהושע אומר מבי סתם הגולל. מעשה כשמת רבן גמליאל הזקן כיון שיצא מפתח ביתו אמר להן ר' אלעזר כפו מטותיכן כיון שנשמתם הגולל. אמר להן ר' יהושע כפו מטותיכם אמרו לו כבר כפינו על פי הזקן. ת"ר מאמתי זוקפין את המטות בערב שבת מן המנחה ולמעלה, ואמר רבה בר רב הונא אע"פ כן אינו יושב עליה עד שתחשך [ו] למוצאי שבת אע"פ שאין לו אלא יום אחד חוור וכופה. ת"ר הכופה את מטתו לא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו. ואפי' עשר מטות בעשרה מקומות כופה את כולם ואפי' עשרה אחים ומת אחד מהם כולם כופים ואם היתה מטה מיוחדת לכלים אינו צריך לכפותה דרגש אינו צריך לכפותו אלא זוקפו. רבן שמעון בן גמליאל אומ' דרגש מתיר את קרביטיו והוא נופל מיאילו מאי דרגש אמ' עולא ערסא דגדא. תנו רבנן ישן על גבי מטה על גבי כסא על גבי אוריין וגדולה מכולן על גבי קרקע לא יצא ידי חובתו. אמ' רבי יוחנן שלא קיים כפיית המטה. תנו רבנן מכבדין ומרבצין בבית האיבל ומדיחין קערות כוסות וצלוחיות בבית האבל. ואין מביאין לא את המוגמר ולא את הבשמים בבית האבל איני והא תאני בר קפארא. אין מברכין על המוגמר ועל הבשמים שלבית האבל ברוכי הוא דלא מברכין הא איתויי מתיינן. לא קשיא הא בבית האבל הא בבית המנחמין. אמ' עולא הספד על לב דכתי' על שרים ספרים. טיפוח ביד קילום ברגל תנו רבנן המקלם לא יקלם לא במנעל לא בסנדל מפני הסכנה אמ' ר' יוחנן אביל כיון שניענע בראשו שוב אין המנחמין רשאיין לישוב איצלו ואמ' רבי יוחנן הכל חיבין לעמד מפני נשיא חוץ מן אבל וחולה. ואמ' רבי יוחנן לכל אומרין להם שיבו חוץ מן אביל וחולה. אמ' רב יהודה אמ' רב אביל יום ראשון אסור לוכל משלו דקא אמ' ליה רחמנא ליחוקאל ולחם אנשים לא תאכל. רבה ורב יוסף מחלפי ליהודי. אביל אסור בנעילת הסנדל דקא אמ' ליה רחמנא ליחוקאל ונעלך חשים ברגלך וחיב בעטיפת הראש דכתי' ולא תעטה על שפם ואמ' רבי אבה בר זבדא אמ' רב אביל חיב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין שנא' בהם פאר דקא אמ' ליה רחמנא ליחוקאל פארך חבוש עליך והני מילי ביום ראשון. ואילו דברים שאביל אסור בהן אסור במלאכה ברחיצה בסיכה בנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ולקרות בתורה ובנביאים ולשנות במדרש בהלכות ובהגדות ואם היו רבים

Ed. Hild., p. 212, *continued.*

ר' יהושע אומר מבי סתם הגולל. מעשה כשמת רבן גמליאל הזקן כיון שיצא מפתח ביתו אמר להן ר' אלעזר כפו מטותיכן כיון שנשמתם הגולל. אמר להן ר' יהושע כפו מטותיכם אמרו לו כבר כפינו על פי הזקן. ת"ר מאמתי זוקפין את המטות בערב שבת מן המנחה ולמעלה, ואמר רבה בר רב הונא אע"פ כן אינו יושב עליה עד שתחשך [ו] למוצאי שבת אע"פ שאין לו אלא יום אחד חוור וכופה. ת"ר הכופה את מטתו לא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו. ואפי' עשר מטות בעשרה מקומות כופה את כולם ואפי' עשרה אחים ומת אחד מהם כולם כופים ואם היתה מטה מיוחדת לכלים אינו צריך לכפותה דרגש אינו צריך לכפותו אלא זוקפו. רשבג"א דרגש מתיר את קרביטיו והוא נופל מיאילו. אמ' ר' יעקב בר אידי אמ' יהושע בן לוי הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. אמר (רב) עולא מאי דרגש ערסא דגדא. ת"ר היה ישן ע"ג מטה ע"ג כסא. ע"ג אידי וגדולה מכולן אמרו ע"ג קרקע לא יצא ידי חובתו. מאי מעמ' אמ' ר' יוסי לפי שלא קיים כפיית המטה. ת"ר מכבדין ומרבצין בבית האבל ומדיחין קערות וצלוחיות בבית האבל ואין מביאין לא את המגמר ולא את הבשמים בבית האבל. איני והא תאנא בר קפארא אין מברכין על המגמר ועל הבשמים של בית האבל. אלמא ברוכי הוא דלא מברכין הא איתויי מתיינן. לא קשיא הא בבית האבל הא בבית המנחמין. אמר עולא [א] (ה) הספד על לב דכתי' על שרים סופדים. טופוח ביד קילום ברגל. ת"ר המקלם לא יקלם לא במנעל ולא בסנדל מפני הסכנה. אמ' ר' יוחנן אבל כיון שניענע בראשו אצלו. ואמ' ר' יוחנן הכל חיבין לעמוד בפני הנשיא חוץ מן אבל וחולה. אמר רב יהודה אמר רב אבל יום ראשון אסור לו לאכל משלו דקא אמר רחמ' ליחוקאל ולחם אנשים לא תאכל. רבה ורב יוסף מחלפין להו חלופי ואכלין. ואסור בנעילת הסנדל דכתי' ונעלך חשים ברגלך. וחיב בעטיפת השפם דכתי' ולא תעטה על שפם. מנודה ואבל כשהוא יוצא לדרך נועל כשהוא נכנס לעיר חולץ: ואמ' רבה בר רב זבדא אמר רב אביל חיב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין שנ' מהן פאר. דקא אמ' רחמ' ליחוקאל פארך חבוש עליך והני מילי ביום ראשון. ואילו דברים שאביל אסור בהן אסור במלאכה ברחיצה בסיכה בנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ולקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות [במשנה] במדרש ובהלכות

צריכין לו אינו נימנע ומעשה ומת בנו שלרבי יוסי
בציפורי וניכנס לבית המדרש וישב ודרש כל היום
כולו. ובתו שלרבי בבית שערים וניכנס לבית המדרש
וישב ודרש כל היום כולו. ראבא בר אהנא איתלידא
ביה מילתא סבר דלא למיפק לבי מדרשא אמ' ליה
רב תנינא ואם היו רבים צריכין לו מותר. סבר
לאוקמי עליה אמורא אמ' ליה רב תנינא ובלבד
שלא יעמיד עליו מתורגמן היכי עבד תניא מעשה
ומת בנו שלרבי יהודה בר רבי אילעאי וניכנס
לבית המדרש וישב וניכנס רבי חנניה בן עקביא
וישב בצדו. ולחש הוא לרבי חנניה בן עקביא ור'
חנניה בן עקביא לחש למתורגמן והשמיע לרבים

ובהגדות. ואם היו רבים צריכין לו מותר ואינו
נמנע. מעשה ומת בנו של ר' יוסי בצפורי וניכנס
לבית המדרש וישב ודרש כל היום כולו. רבה
בר בת [צ"ל בר] חנה איתלידא ביה מילתא סבר
דלא למיפק לבי מדרשא. אמר ליה רב תנינא
ואם היו רבים צריכין לו מותר סבר לאוקמי אמורא
עליה. א"ל רב תנינא ובלבד שלא יעמיד עליה
מתורגמן. והיכי עבד כרתניא מעשה ומת בנו של
ר' יהודה ב"ר אלעאי וניכנס לבית המדרש וישב
וניכנס ר' חנניה בן עקביא וישב בצדו ולחש הוא לר'
חנניה בן עקביא ולחש ר' חנניה בן עקביא למתורגמן
והשמיע לרבים.

MS., p. 268, l. 12.

תנו רבנן אבל כל שלשה ימים הראשונים אסור
בעשיית מלאכה ואפילו עני המיתפרנס מן הצדקה
אסור בעשיית מלאכה מיכן ואילך עושה ביצנעה
בתוך ביתו ואשה טווה בפלך בתוך ביתה. תנו רבנן
אבל שלשה ימים הראשונים אינו הולך לבית האיכל
מיכן ואילך הולך ואינו יושב במקום המנחמין
אילא במקום המיתנחמין. תנו רבנן אבל שלשה
ימים הראשונים אסור בשאילת שלום משלשה ועד
שבעה משיב ואינו שואל. מיכן ואילך שוא
ומשיב כדרכו. אמ' רב יהודה מת שאין לו מנחמין
באין עשרה בני אדם ויושבין במקומו. ההוא דהוה
בשיבנותיה דרב יהודה דלא הוה ליה מנחמין כל
יומא הוה דבר רב יהודה בעשרה ואויל ויתיב ליה
בדוכתיה איתהוי ליה בחילמיה תנוח דעתך שהינתתה
את דעתך. תנו רבנן כשם שאמרו אסור לגלח
במועד כך אסור ליטול צפורנים דברי רבי יהודה
ורבי יוסי סחיר. וכל שלשים אסור בתספורת
אחד ראשו ואחד זקנו ואחד כל יער שיש בו
וכשם שאמרו אסור לגלח בימי אבלו כך אסור
ליטול צפורנים דברי רבי יהודה ורבי יוסי סחיר
והאשה מותרת בנטילת שער אחר שבעה אמ'
עולא הלכה כרבי יהודה באביל והלכה כרבי יוסי
במועד ושמואל אמ' הלכה כר' יוסי בזו ובזו דאמ'
שמואל הלכה כדברי המיקל באביל ולא שנא ביד
ולא שנא ברגל. והילכתא בגניסמיר אסור בשיניים
מותר. אמ' רב יהודה אמ' רב זוג בא מחמתן לפני
רבי וביקשו ממנו צפרנים והתיר להם ואם ביקשו
ממנו שפה התיר להם. ושמואל אמ' אף בקשו
ממנו שפה והתיר להם. כל האמור בתורת הכהנים
שהכהן מיטמא להם אביל מיתאביל עליהן הוסיפו
עליהן אחיו ואחותו מאמו. ואחותו נשואה בין
מאביו בין מאמו. ומיתאביל אדם עים אשתו והאשה

Ed. Hild., p. 214.

ת"ר אבל כל שלשה ימים הראשונים אסור
בעשיית מלאכה ואפי' עני המתפרנס מן הצדקה
אסור בעשיית מלאכה מיכן ואילך [ע"ן]שה ביצנעה
בתוך ביתו ואשה טווה בפלך בתוך ביתה. ת"ר
אבל כל שלשה ימים הראשונים אינו הולך לבית
האכל מיכן ואילך הולך ואינו יושב במקום המנחמין
אלא במקום המתנחמין. תנו רבנן אבל שלשה
ימים הראשונים אסור בשאילת שלום דכת' האנק
דום משלשה ועד שבעה משיב ואינו שואל. מיכן
ואילך שואל ומשיב כדרכו. אמר רב יהודה מת
שאין לו מנחמין באין עשרה בני אדם ויושבין
במקומו. דההוא שכבא דהוה בשיבנותיה דרב
יהודה ולא הוה ליה מנחמין. כל יומא הוה דביר
רב יהודה בי עשרה ואויל ויתיב ליה בדוכתיה
איתחזי ליה בחילמיה. אמר ליה תנוח דעתך כשם
שהנחתה דעתי: ת"ר כשם שאמרו אסור לגלח
במועד כך אסור ליטול צפרנים במועד דברי ר'
יהודה ור' יוסי מתיר וכל שלשים יום אבל אסור
בתספורת אחד ראשו ואחד זקנו. ואחד כל שער
שיש בו וכשם שאמרו אסור לגלח בימי אבלו כך
אסור ליטול צפורנים. דברי ר' יהודה ור' יוסי
סחיר. והאשה מותרת ליטול שער אחר שבעה.
אמר עולא הלכה כר' יהודה באביל והלכה כר' יוסי
במועד. ושמואל אמר הלכה כר' יוסי בזו ובזו
דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באביל. ולא
שנא דיד ולא שנא דרגל והילכתא בימי אבלו
בגנוסמיר אסור בשיניים מותר. לאחר שבעה
בגנוסמיר מותר. אמר רב יהודה זוג בא מחמתן
לפני ר' זמרא מתני הכי חוג בא מחמתן לפני
ר' ובקשו ממנו צפרנים והתיר להם ואם בקשו
ממנו שפה והתיר להם. ושמואל אמר אף בקשו

MS., p. 268, *continued.*

עם בעלה. ועם אביו ועם אמו ועם אחיו ועם אחותו בפניהם אבל בחוץ אינו מיתאביל. וכהן מיתאביל על אחותו בתולה בין על אחותו נשואה בין מאביו בין מאמו. ואינו מיטמא אילא לאחותו בתולה מאביו ואינו מיטמא לרבו כל עיקר. והילכתא מת אפילו ביום טוב שני שלראש השנה מותר להיתעסק בו כל צרכיו בין צרכיו דידיה בין צורכי קבר. דאמ' ראבא מת ביום ראשון מיתעסקין בו עשמים בשני מיתעסקין בו ישראל ואפילו בשני ימים טובים שלראש השנה מת אחיו ואמרו לו אחיו מת וסבר ראובן הוא וקרע ונמצא שמעון יצא ידי קריעה. כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן עילוייה. אמרי לא גסרנן מיניה. אמ' להו אביי מי תניא הרב שמת חכם תניא ועוד כל יומא שמעתתיה בפומן בני מדרשא סבור מאי דהוה הוה אמר להו אביי תניא חכם כל זמן שעסקין בהספיד. סבור למיקרע לאלתר אמ' להו אביי תניא חכם כבודו בהספידו וחכם כבודו במטה ראשונה וכבודו דרך פתחים. כי נח נפשיה דרב חיסדא סבור לאותובי ספר תורה אפודייה אמר להו רב יצחק בר אבדימי מילתא דלרביה לא סבירא לדידיה ניקו ניבי ליה סבור דלא למישלל קירעיהו אמ' להו רב יצחק בר אמי תניא חכם כיון שהחזיר פניו מיאחורי המטה שולל. אמ' סר שכיב ליה ברא קרע עליה. אחא בריה קרע באפיה אידכר דמיושיב קרע קם קרע מעומיד. אמ' ליה רב אשי לאמימר קריעא דמיעומיד מנא לן דכתי' ויקם איוב ויקרע את מעילו. אמ' רב יהודה אמ' רב כל המיתקשר על מיתו יתיר מידאי על מת אחר הוא בוכה. תנו רבנן אל תבכו למת ואל תנודו לו. אל תבכו יתיר מידאי ואל תנודו לו יתיר מכשיעור. שלשה לבכי שבעה להספיד שלשים לגיהון ולתספורת. מיכן ואילך אמ' הקב"ה אי אתם רחמנין בו יתיר ממני. תנו רבנן מי שמיתו מוטל לפניו אוכל בבית חבירו אם אין לו בית לחבירו אוכל בבית אחר ואם אין לו בית אחר עושה מחיצה ואוכל. ואם אין לו לעשות מחצה מחזיר פניו ואוכל. ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ואינו סבריק ואינו מומין ואין מברכין לו ואין מומנין עליו ופסוד סקירית שמע זמן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה ובשבת אוכל בשר ושותה יין ומיסב ואוכל ומבריק ומזמין. ומברכין לו ומזמנין עליו וחיב בקרית שמע ובתפילה ובכל מצוות האמורות בתורה רבן גמליאל אומר הואיל וניתחב באילו ניתחב בכלן. אמר רבי יוחנן

Ed. Hild., p. 214, *continued.*

ממנו שפה והתיר להם שפה מזוית לזוית הא ניחא [צ"ל הנחה] כל שמעכב(ו)ת. א"ר אמי ובשפה המעכבת. אמר רב נחמן בר יצחק ולדידי דאמי לי כשפה המעכבת. והני מילי בתוך שלשים אבל בשבעה ימי אבלו אסור וכן הלכתא. פירוש לענין אבלות. ת"ר כל כל האמור בפרשת [כהנים] [ש]כהן מתאבל עליהן [אבל מתאבל עליהן] והוסיפו עליהן אחיו ואחותו מאמו ואחותו הנשואה ובין מאביו ובין מאמו. ומתאבל אדם עם אשתו ואשה עם בעלה. ועם אביו ועם אמו ועם אחיו ועם אחותו בפניהם. אבל בחוץ אינו מתאבל וכהן מתאבל. בין על אחותו בתולה ובין על אחותו נשואה בין מאביו ובין מאמו ואינו מיטמא אלא לאחותו בתולה מאביו ואינו מיטמא לרבו כל עיקר. והילכתא אפי' מת בי"ט שני של ראש השנה מותר להתעסק בו בכל צרכיו בין צורכי רידיה ובין צרכי קבר דאמר רבא מת בי"ט ראשון [מתעסקין עממין בי"ט שני] מתעסקין בו ישר'. זאפי' בשני ימים טובים של ראש השנה. מת אחיו ואמרו לו אחיו מת וסבור שראובן הוא וקרע ונמצא שהוא שמעון יצא ידי קריעה. כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן עליה אמרי לא גסרנן מיניה אמר להו אביי מי הרב שמת תנן חכם שמת תנן. ועוד כל יומא שמעתתיה בפומן בני מדרשא סבור מאי דהוה הוה. אמר להו רב אידי בר אבין חכם כל זמן שמתעסקין בהספידו חכם כבודו במטה ראשונה חכם כבודו דרך פתחים. כי נח נפשיה דרב חסדא סבר לאתנוחי ספר תורה אפודייה אמר להו רב יצחק בר אבדימי מילתא דלרביה לא סבירא ליה ניקו ונעביד סבור דלא למשלל קרעיהו. אמר להו ר' יצחק בר אמי תניא חכם כיון שהחזיר פניו מיאחורי המטה שולל. אמ' סר שכיב ליה [בר] ברא קרא (!) עליה אחא בריה קרע באפיה. אידכר דמיושב קרע קם קרע מעומד. א"ל רב אשי לאמימר קריעה מעומד מנא לן. א"ל דכתי' ויקם איוב ויקרע את מעילו וגו'. אמר רב יהודה אמר רב כל המתקשה על מתו יותר מדיי סוף על מת אחר הוא בוכה. ת"ר אל תבכו למת ואל תנודו לו. אל תבכו למת יותר מדיי ואל תנודו לו יותר מכשיעור הא באיזה צד שלשה לבכי. שבעה להספיד. שלשים לגיהון ולתספורת. מיכן ואילך אמר הקב"ה אין אתם רחמנים עליו יותר ממני. ת"ר מי שמתו מוטל לפניו אוכל בבית חבירו. ואם אין לו בית לחבירו אוכל בבית אחר ואם אין לו בית אחר

תשמיש המטה איכא ביניהו חרגומה במחזיר פניו רב אשי אמ' מת כל זמן שלא ניקבר כמוטל לפניו דאמי שנ' ואקברה מתי מלפני. וכי לפניו היה אילא לומר לך כל זמן שלא ניקבר כמוטל לפניו דאמי. מיתו אין משמרו לא. והתניא המשמר את המת פטור מקרית שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה. ואם היו שנים זה משמיר והלא קורא זה משמיר והלא קורא. בן עזאי אומ' היה מוליכו בקרון או בספינה מניחו בוית זו וקורא קרית שמע ומיתפליל בוית אחרת. ואמ' ראבינא חושינו לעכברים. איכא ביניהו מיתו אף על פי שאינו משמרו אף על פי שאינו מיתו. מיתו ומשמרו אין מהליך בבית הקברות לא. והתניא לא יהליך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו ואם עשה עובר משום לועג לרש חרף עשהו. אמרי התם חוץ לארבע אמות שרי הכא לארבע אמות נמי אסיר

עשה מחיצה ואוכל. ואם אין לו דבר לעשות מחיצה מחזיר פניו ואוכל. ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ואינו מברך ואינו מזמין ואין מברכין לו ואין מזמנין לו ופטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומן כל מצות האמורות בתורה ובשבת אוכל בשר ושותה יין ומסיב ואוכל ומברך ומזמין ומברכין לו ומזמנין עליו וחייב בק"ש ובתפלה ובכל מצות האמורות [בתורה]. ורבנן גמליאל אומר הואיל ומתחייב באילו נתחייב בכולן א"ר יוחנן תשמיש המטה איכא ביניהו חרגומה אמחזיר פניו. רב אשי אמר מת כל זמן שלא נקבר כמוטל לפניו דאמי דכת' ואקברה מתי מלפני. וכי לפניו היה אלא כל זמן שלא נקבר כמוטל לפניו דאמי מיתו אין ומשמרו לא. והא תניא המשמר את המת פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומן כל מצות האמורות בתורה [היו] שנים זה משמר וזה קורא [וזה משמר וזה קורא] בן עזאי אומר היה מוליכו בקרון או בספינה מניחו בוית זו וקורא ק"ש ומתפלל בוית אחרת. ואמר רבינא חיישינן לעכברים איכא ביניהו מיתו אע"פ שאינו משמרו. משמר(ר)ו אף על פי שאינו מיתו. מיתו ומשמרו אין מהליך בבית הקברות לא. והתניא לא יהליך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו ואם עשה כן עובר משום לועג לרש חרף עשהו אמרי התם חוץ לארבע אמות שרי. הכא אפי' חוץ לארבע אמות אסיר

MS., p. 271, l. 16.

תנו רבנן המוליך עצמות ממקום למקום הרי זה ניחם ברסקיא וניחם על החמור וירכב עליהן ואם היה מתירא מפני גוים מפני לסמים מותר וכדרך שאמרו בעצמות כך אמרו בספר תורה אהי"א אילימא ארישה כלפי לייא אילא אסופה אמ' רחבא אמ' רב יהודה הרואה מת ואינו מליהו עובר משום לועג לרש חרף עשהו ואם הלוחו מה שכרו אמ' רב אסי אמ' רבי יוחנן עליו הכתוב אומר מלוח יי חונן דל

This passage is entirely missing in the H. G.

MS., p. 271, l. 21.

אמר רבי לוי הניפטר מן המת לא יאמר לו לך לשלום אלא לך בשלום. שנ' ואתה תבוא אל אבותיך בשלום. והניפטר מחבירו לא יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום. שנ' ויאמר יתרו למשה לך לשלום. תנו רבנן הגוסיס הרי זה בחי לכל דבר אין קושרין את לחיו ואין פוקקין את נקביו ואין נותנין כלי מתכת ודבר המסקר על מיברו עד שעה שימות שנ' עד אשר לא ירתק חבל

Ed. Hild., p. 215.

א"ר לוי הניפטר מן המת אל יאמר לו לך לשלום אלא לך בשלום. שנ' ואתה תבוא אל אבותיך בשלום. והניפטר מחבירו ל[א] [ו] יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום. שהרי דוד אמר לאבשלום בנו לך בשלום והלך ונתלה. והרי יתרו אמר למשה לך לשלום והלך והצליח. שנ' ויאמר יתרו למשה לך לשלום: ת"ר הגוסס הרי הוא בחי לכל דבריו אין קושרין את לחיו ואין פוקקין

MS., p. 271, *continued.*

הכסף וג' אין סכין ואין מדיחין אותו ואין סמילין אותו על החול ולא על גבי המלח עד שעה שימות. ואין מאמצין את עיניו והנוגע בו הרי זה שופך דמים למה הוא דומה לנר המתפתח שכיין שנגע בו אדם כוביהו. אין קורעין ואין חולצין ולא מספדין עליו ואין מכניסין עמו ארון לבית עד שעה שימות. אין משמעין עליו ולא משנן את מעשיו. רבי יהודה אומר אם היה כשיר משנן את מעשיו אין שואלים שלום זה את זה בתוך העיר במה דברים אמורים בכפר קטן אבל בעיר גדולה מותר. המהותך והמסורס והנפלים וכן שמנה חי וכן שמנה מת וכן תשעה מת אין מיתעסקין עמהן לכל דבר. המאבד את עצמו בדעת אין מיתעסקין עמו לכל דבר. אין קורעין ולא חולצין ולא מספדין עליו אבל עומדין עליו בשורה. ואומרין עליו ברכת אבלים מפני שהוא כבוד לחיים. כללו שלדבר כל שהוא כבוד לחיים הרבים מיתעסקין עמו. כל שאינו כבוד לחיים אין הרבים מיתעסקין עמו ואיזה הוא המאבד את עצמו בדעת לא שעלה לראש הגג ונפל ומת. אילא שאמר ראו שאני עולה לראש הגג ונופל ומת וראו אותו שעלה לראש הגג ונפל ומת זה הוא בחוקת שהאבד את עצמו בדעת. אבל אם ראו אותו חנוק ותלוי באילן הרוג ומושלך על גבי סיפו זה הוא בחוקת המאבד את עצמו שלא בדעת. וכל המאבד את עצמו שלא בדעת אין מונעין ממנו כל דבר. הרוגי בית דין אין מיתעסקין עמהם לכל דבר. אחיהן וקרוביהן באין ושואלין שלום הדינין ושלום העדים כלומר שאין בלבינו עליכם ודין אמת דנתם ולא היו מיתאבלין אילא אוננין שאין אניות אילא בלב. ולא היו מברין עליהם שנ' לא תאכלו על הדם. כל הפורשים מדרכי הציבור אין מיתעסקין עימהן לכל דבר אחיהן וקרוביהן לובשים לבנים ומיתעמפין לבנים. ואוכלין ושותין ושמיחין מפני שאבדו שונאיו שלמקום ועליהם הכתוב אומר הלא משנאיך יי אשנא ובחוקמטיך אתקוטט שנאה שנאתים לאויבים היו לי. הרוגי מלכות אין מונעין מיהן כל דבר ומימתאי מתחילין למנות להן משנתיאשו מלשאל אבל מלגנוב. כיוצא בו מי שנפל לים מי שטבע בנהר מי שאכלתו חיה. אין מונעין הימנו כל דבר מימתאי מתחילין למנות להן משנתיאשו מלבקש. מצאהו איברים איברים אין מונין לו עד שימצא ראשו ורבו ור' יהודה אומר השרדה והגלגולת הן רובו. מי שהיה בעלה צלוב עמה בעיר אשתו צלובה עמו בעיר אביו ואמו צלובין

Ed. Hild., p. 215, *continued.*

את נקבי'. ואין נותנין כלי מתכות ורכב המיקר על מיבורו עד שעה שימות שנ' עד אשר לא ירתק חבל הכסף [ואין סכין] ואין מדיחין אותו ואין סמילין אותו על החול ולא ע"ג המלח עד שימות ואין מעמצין את עיניו והנוגע בו כאילו שופך דמים. למה הוא דומה לנר המ[ט]תפתח כיון שיג'י)ע בו אדם מיד כבה. ואין קורעין ואין חולצין ואין מספדין ואין מכניסין עמו ארון לבית עד שעה שימות. ואין משמעין עליו ואין משננין את מעשיו. ר' יהודה אומר היה חסיד משננין את מעשיו ואין שואלין שלום זה את זה בתוך העיר. בד"א בתוך העיר אבל בעיר גדולה מותר המחותך והמסור[ס] (p) והנפלים וכו')ן שמונה חי וכן שמנה מת וכן תשעה מת אין מתעסקין עמהן לכל דבר. המאבד את עצמו אין מתעסקין עמו לכל דבר אין קורעין ואין חולצין ולא מספדין עליו אבל עומדין עליו בשורה. ואומר עליו ברכת אבלים מפני שהוא כבוד לחיים. כללו של דבר כל שהוא כבוד לחיים הרבים המתעסקין עמו [וכל שאינו כבוד לחיים אין הרבים מתעסקין עמו לכל דבר] ואיזה הוא המאבד את עצמו בדעת לא שעלה לראש הגג ונפל ומת. אלא שאמר [ראו] שאני עולה לגג ע"ס ליפול ונפל ומת זה הוא בחוקת שמאבד את עצמו בדעת. אבל אם ראו אות[ו] חנוק ותלוי באילן הרוג ומושלך ע"ג סיפר [צ"ל סיפוי] זה הוא בחוקת שהאבד את עצמו שלא בדעת. והמאבד את עצמו שלא בדעת אין מונעין הימנו כל דבר. הרוגי ב"ד אין מתעסקין בהן לכל דבר אחיהן וקרוביהן באין ושואלין שלום הדיינים ושלום העדים כלומר דין אמת דנתן ואין מתאבלין אלא אוננין שאין אניות אלא בלב ולא היו מברין עליהם שנ' לא תאכלו על הדם. כל הפורשין מדרכי ציבור אין מתעסקין עמהן לכל דבר. אחיהן וקרוביהן לובשין לבנים ומתעמפין לבנים ואוכלין ושותין ושמיחין מפני שאבדו שונאיך ה' אשנא ובחוקמטיך אתקוטט. וכת' תכלית שנאה שנאתים וגו'. הרוגי מלכות אין מונעין מהן כל דבר. ומאמתי מתחילין למנות להן משנתיאשו מלשאל אבל לא מלגנוב כיוצא בו. מי שנפל לים מי שטבע בנהר מי שאכלתו חיה אין מונעין הימנו כל דבר. ומאמתי מתחילין למנות להן משנתיאשו מלבקש. מצאהו איברים אברין אין מונין לו אלא עד שימצא ראשו ורובו ר' יהודה אומר השרדה והגלגלת הן רובו.

עמו בעיר לא ישרה באותה העיר אלא אם כן היתה עיר גדולה כאנטיכיה ולא ישרה בצד זה אבל ישרה בצד אחר עד מתי אסור עד שיכלה הבשר כלה הבשר אין הצורה ניכרת בעצמות

מי שהיה בעלה צלוב עמה בעיר. אשתו צלובה עמו בעיר אביו ואמו צלובין עמו בעיר לא ישרה באותה העיר. אא"כ היתה עיר גדולה כאנמוכיא ולא ישרה בצד זה אלא ישרה בצד אחר. עד אמתי אסור עד שיכלה הבשר כולו. ואין הצורה נכרת בעצמות

A comparison between the Sheiltot and H. P. shows that the two ancient Halakhic codes contain Halakhoth which agree in form, style, and arrangement. The question may be raised whether the author of the H. P. copied the Sheiltot, or whether a later redactor of the Sheiltot incorporated a part of the H. P. in Rab Aḥai's work. There is a third possibility, that the author of the Sheiltot as well as that of the H. P. availed themselves of an earlier Halakhic compendium which became the common source of both of them. The following instances will serve to illustrate our observation:

(a) MS., p. 9, l. 21.

ומאן דבאעי למיזל בספינתא או לדוכתא רחיקתא ואיכא בתי דקומין בתחומיה דליכא דאית ליה רשותא למיעל להתם אי מיקמי תלתין יומי קא אויל דאכתי לא איחיב במילי דפסח לא צריך למיבדק והדר מיזל או בגו תלתין יומי קא אויל דאיחיב ליה במילי דפסח צריך למיבדק והדר מיזל דאמ' רב יהודה אמ' רב המפריש והיוצא בשיארא בתוך שלשים יום זקוק לבער קודם שלשים יום אינו זקוק לבער אמ' ראבא הא דאמרת קודם שלשים יום אינו זקוק לבער לא אמרן אילא בשאין דעתו לחזור אבל דעתו לחזור אבל דעתו לחזור אפילו טראש השנה זקוק לבער ואורא ראבא למעמיה דאמ' ראבא העושה ביתו אוצר וחתימא בביה ואין דעתו לפנותו בתוך שלשים יום זקוק לבער קודם שלשים יום כי מטיא זימניה אינו זקוק לבער ובביטול סאגי ליה ודוקא בשאין דעתו לפנותו אבל דעתו לפנותו אפילו מתחלת השנה זקוק לבער

Sh., § ע"ח.

ומאן דבאעי למיזל בספינתא או בדוכתא רחיקתא ואיכא בתי דקומין בתחומיה דליכא איניש אחרינא דאית ליה רשותא למיעל להתם אי מקמי תלתין יומין אויל דאכתי לא איחיב במילי דפסח לא צריך למיבדק והדר מיזל ואי בגו תלתין יומין אויל דאחתיב במילי דפסח צריך למיבדק והדר מיזל דאמ' יהודה אמר רב המפרש בים והיוצא בשיארא קודם לפסח שלשים יום אין צריך לבער תוך שלשים יום צריך לבער: ברם צריך הני שלשים יום דקא אמרינן בשדעתו לחזור קודם הפסח אי בשאין דעתו לחזור. מי אמרינן בשדעתו בתוך שלשים יום הוא דחל עליה חיובא דחיישינן דילמא אתי בעידנא דלא אספיק לבער ואמור רבנן דלבער והדר ליזיל אבל קודם שלשים לא חיישי' דלא חל עליו חיובא. אבל אין דעתו לחזור אפילו תוך שלשים כמאן דלא חל עליו חיובא דמי דליכא למיחש דילמא אשכח ליה ואכלי ליה. או דילמא אין דעתו לחזור הוא בתוך שלשים מיחייב דחל עליה חיובא קודם שלשים לא מיחייב אבל דעתו לחזור תוך שלשים יום אע"ג דאין דעתו לפנותו קודם לפסח אפילו קודם שלשים יום חייב לבער זימנן דאתי בעידנא דלא אספיק לבעוריה ואתי ביה לידי איסורא דאע"ג דמבטל ליה מישתלי ואכול ליה. ת"ש דאמר רבא העושה ביתו אוצר ואין דעתו לפנותו קודם שלשים יום אין זקוק לבער "מ"ט" איחייבי "לא" איחייב "במילי דפסח" דדילמא "משכח" ליה "ואכיל" ליה "ליכא" "למיחש" ליה "דהא" אין "דעתו" לפנותו "קמי" "פיסחא" הילכך "כי" מטיא "זימניה" מבטיל "ליה" "ביטוליה" אבל אם תוך שלשים יום אע"ג דאין דעתו לפנותו קמי פיסחא חייב לבער והדר ימלא את האוצר משום דאי חייב במילי דפסח כי מטי פסח לא בדיק וכן הלכתא

(b) MS., p. 7, l. 19.

ומחבים לבעורן חמירא מיסוף ארבע שעות
דארבסר דתנן רבי יהודה אומ' אוכלין כל ארבע
ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש מאי טעמא
גזירה משום יום המעונן דאי שרית ליה למיכל
בחמש זמנין דאחיא שבע ואמ' אחתי חמש אינין
באכילה אחמרו רבנן בהנאה לא אחמרו רבנן שש
אין חמש לא וכי תימא אי משום יום המעונן אפילו
ארבעי נמי אמר רב פפא ארבע זמן סעודה לכל
היא אמ' רב פפא ארבע זמן סעודה לכל היא אמ'
רב נהמן אמ' רב הלכה כר' יהודה.

Sh., § [ג'].

שאלתא דמחייבין דבית ישראל לבעורי חמירא
סארבסר בניסן. שנאמר שבעת ימים מצות תאכלו
אך ביום הראשון. מאי ראשון אילימא ראשון דתג
הוא כתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם.
אלא ראשון דמקמי חג והיינו ארביסר כדכתיב
בראשון בארבעה עשר יום לחודש ואימא מאורתא
מכי עייל ארביסר. ביום כתיב ואימא מצפרא אך
חלק דהוה ליה מתחלת שבע ועבדו רבנן הרחקה
דליבער מתחלת שש ודלא לינגע באיסורא דאורייתא
כדתנן ר' מאיר אומר אוכלין כל חמש ושורפין
בתחלת שש מ"ט חמש בשבע לא מיחלפא שבחמש
חמה במזרח ושבע חמה במערב ושש בקרניתא קאי
אי שריית ליה למיכל בשש אתי נמי למיכל בשבע
ולא מבעי ליה ואמר אחתי שש אינון. ר' יהודה
אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין
בתחילת שש מ"ט גזירה משום יום המעונן דאי
שריית ליה למיכל בחמש זמנין דאחי' שבע ואמר
אחתי חמש אינון באכילה אחמרו רבנן בהנאה לא
אחמרו רבנן. שש אין חמש לא וכ"ט משום יום
המעונן ארבע' נמי נגור. א"ר פפא ארבעה זמן
סעודה לכל היא: א"ר נחמן א"ר הלכה כר'
יהודה.

(c) MS., p. 212, l. 18.

אשה כי תזרע וילדה זכר. ואילו איתתא דילדא
זכר ונקבה יתבא ארבסר יומי טמאה דנקבה וימי
טהרה דנקבה שתין ושיתא והיכא דיליד חד ולבחר
כמא יומי הדר ילידא אחרינא יתבא ימי טמאה
וימי טהרה לשיני. ואילו איתתא דאפילת שיליא
בעלמא אף על גב דלית ביה ולד אמרינן אי איפשר
לשיליא בלא ולד. והאיי איחמוחי הוא דאיתמח
ויתבא ימי טמאה דנקבה. והיכא דילידת ולא שדת
שיליא ולבחר כמה יומי אפילת שיליא. לא תימא
שיליא דהאיין ולד איתמוחי איתמחה לה והא שיליא
ולד אחרינא הוה בה ואיתמח. ותיתיב ימי טמאה
מן ראשא אילא אילא אמרינן הא שיליא דהאיין
ולד קמא היא ואישתחויי הוא דאישתחאי בתריה
דאמ' מר מעשה ותלו את. השיליא בולד עשרים
והשעה יום והני מילי כי תלינן בבן קימא דאית
ביה חיותא דאמרינן בזעה לשיליא ונפס. אבל בנפל
לא תלינן. אם איתת דהא שיליא דההוא נפל הואי
בהדיה אתיא אילא שיליא דההוא נפל איתמחה לה.
הא שיליא נפל אחיר הוה בה ואיתמח ובעיא למיתב
ימי טמאה. והיכא דילידת ויתיבת ימי טמאה ובגו
ימי טהרה הדר אפילת נפל. דימי טמאה אית ליה

Sh., § פ'ו.

שאלתא דאילו איתתא דילדה זכר ונקבה יחבי'
לה ימי טמאה דנקבה ארביסר יומי וימי טהרה
דנקבה שיתין ושיתא. והיכא דאולידה חד ובחר כמה
ימים אולידה אחרינ' יתבה ימי טמאה דמי טהרה
דשני. ואילא איתתא דאפילה שיליא בעלמא אע"ג
דלית בה ולד אמרי' אי איפשר לשיליא בלא ולד
ואיתמוחי הוא דאיתמח הולד ויתבה ימי טמאה
דנקבה. והיכא דילדה ולא שדא שיליא ובחר כמה
יומי שדא שיליא לא לימא מר דשיליא דולד קמא
איתמוחי איתמח והא שיליא דולד אחרינא הוה ביה
ואיתמח הולד ויתיב ימי טמאה מרישא אלא אמרי'
הא שיליא דולד קמא הוא ואישתחויי הוא דאישתחי
בתריה דאמר מר מעשה היה ותלו את השיליא
בולד כ"ג ימים: והנ"ט כי תלינן בבן קיימא דאית
ביה חיותא דאמרי' בזעה לשיליא ונפס. אבל בנפל
לא תלינן דאם איתת דהא שיליא דההוא נפל הווי
בהדיה הוה אתיא. אלא שיליא דההוא נפל איתמח
והא שיליא ולד הוה בה ואיתמח ובעיא למיתב ימי
טמאה. כרם צריך אילו היכא דילדה ויתבה ימי
טמאה ובתוך ימי טהרה הדר אפיל נפל דיומי
טמאה אית לה וימי טהרה לית לה גיפוק ימי

וימי טהרה לית ליה. ועדן ימי טהרה דראשון לא נפקו כיון דאפסיקו להו ימי טמאה דנפל איבדרו להו ימי טהרה דראשון וכל דם דחויא טמא. אי נמי ולד ראשון נקבה. ולד שיני זכר. ונפקו ימי טמאה וימי טהרה דשיני זכר. ועד אן דנקבה לא מלו מיכי נפקי ימי טהרה דולד שיני כל דם דחויא טמא. דתנו רבנן כל שלשים יום יכול בין רצופין בין ספחורין תלמוד לוטר יום מה יום רצוף אף שלשים כלם רצופין.

(d) MS., p. 71, l. 5.

תנו רבנן מלוה ישראל מעותיו שלוכברי מדעת הנוכרי אבל לא מדעת ישראל כיצד ישראל שלוה מעות מן הגוי ברבית וביקש להחזיר לו מצאו ישראל אחר ואמר לו תנים לי ואני מעלה לך כדרך שאתה מעלה לו אסור ואם העמידו אצל גוי מותר ואמרין היכי דאמי כגון שנמל גוי ונתן ביד והני מילי מעות דגוי דכי העמידו אצל גוי מותר אבל מעות דישאל למיטר ליה לגוי שקול ואוופינון לי ברביתא אסיר ולא מבעיא הא דרבית מישראל קא שקיל אילא אפילו אוופייה לגוי ומישקל רבית מניה במקום דצריך ישראל למיף אסיר דכתי' אם כסף תלוה את עמי וגוי עמי פשיטא אמ' רב נהמן אמ' לי חונא לא ניצרכה לגוי ברבית לישראל שלא ברבית.

(e) MS., p. 169, l. 18.

ואף על דמיקטנתה עד דבגרא ברשותיה קיטא לא מיתבעי ליה לקרושה אילא עד דגדלא דאמ' רב יהודה אמר רב. אסור לאדם שיקרש את בתו כשהיא קטנה עד שתגריל ותאמר בפלוני אני רתה.

J. N. Epstein published in the *Jahrbuch d. Jüd. Lit. Ges.*, Frank. a. M., vol. XII, pp. 96-131, the fragment Oxf. 2760, fol. 25 r.-28 v. The publication is styled 'A Fragment of the Hebrew Halachot Pesukot'. The author endeavours to prove that the fragment, which is styled in the catalogue of the Bod. Lib. as part of the שאלחות, belongs to the Hebrew Hal. Pes. A close investigation of the MS. on one side, and the Hal. Pes., ed. Sch., on the other, results

טמאה דשני ועדיין ימי טהרה דראשון לא נפקו מהו לאשלומי לה ימי טהרה עד דמשלמין דולד ראשון. אינמי ולד ראשון נקבה ולד שני זכר ונפקו ימי טמאה ומהרה דשני זכר ועדיין דנקבה לא מלו מי הדרינן ומלינן לה ימי טהרה עד דשלמין דנקבה אי לא. מי אמרי' כיון דלענין קרבן בתר לידה קמית' אזלינן ועד תמנין וחד לא מתיא קרבן אלמא איתינון להנהון ימי טהרה דולד קמא. לענין דם טהור נמי איתינון. או דילמא דאפסיק ימי טמאה אפסוק ומקרבן לא ילפינן. ת"ש. דח"ר ושלשים יום יכול בין רצופים בין ספחורים. ת"ל יום מה יום רצוף אף ל' כולם רצופים.

Sh., § 2.

דח"ר מלוה ישראל מעותיו של נכרי מדעת הנכרי אבל לא מדעת ישראל "באי זה צד ישראל שלוה מעו' מן הגוי בריבית וביקש להחזיר' לו מצאו ישראל אחר וא"ל תנם לי ואני מעלה לך כדרך שאתה מעלה לו אסור. ואם העבירו אצל הגוי מותר. ואמר' ה"ד כגון שנמל גוי ונתן בידו וה"מ מעו' דגוי דכי העמידו אצל גוי מותר. אבל מעות דיש' למיטר לגוי שקול אוופינון לישראל בריוחא אסור. ולא מבעייה הא דרבית מישראל קא שקיל אלא אפילו אוופייה לגוי למישקל רביתא מניה מקום שצריך ישראל אסיר דכתיב אם כסף תלוה את עמי. עמי וגוי. עמי קודם פשיטא אמר רב נחמן לא ניצרכנא אלא לגוי ברבית ולישראל בחינם.

Sh., § 3.

ואע"ג דמקטנתה ועד דבגרה ברשותה דאבה קייטא לא מבעי לאבהא לקרושא עד דבגרה. דאמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם לקרש בתו כשהיא קטנה עד שתגריל וחאמר בפלוני אני רתה וחכי במציאתה.

in the fact that ed. Sch. is a translation of the Aramaic original. The הלכות ברכות of the Oxf. fragment differs so widely from the Aramaic Hal. Pes., that no resemblance appears to exist between the two works. In order to give a fair idea of the הלכות ברכות in the MS., we intend to analyse the contents of the הלכות ברכות of the Aramaic Hal. Pes. The הלכות ברכות beg. with תנו רבנן היה ישן על המיטה והיגיע זמן קירית שמע (Ber. 24 b). This is followed by the Baraita

רבה ורב יוסף דאמרי end with the words תרויהו אין הלכה כאחירים. This shows clearly that the fragment Oxfd. has nothing in common with the Aramaic Hal. Pes., v. also the remarks of Dr. Tchernowitz in התקופה, vol. V, p. 259, note.

The MS. is written on 310 pp. of 21 ll. to a p. by a very early square Babylonian or Persian hand of the 9th or 10th cent. The MS. is defective at the beginning and at the end. There are missing only a few leaves, e. g. between pp. 120-121, pp. 136-137. and pp. 254-255. The writing is very beautifully and carefully executed. The MS. is furnished with superlinear punctuation. The writing shows traces of great antiquity, for instance, the forms of the letters א, י, ל, and נ are archaic. The spelling of the names and words show the following peculiarities: אהא בר נאוי, אבהוא (אהא בר נאוי), איביי להו, אהא בר סמא, אהא בר אדא, אהא בר חזאיי (see בתורה, בר קפארא, בעל כורה, בי החאיי רבי, היל כתא, הולכך, האנה, ר' יהודה בן בתורה רב אחא (see רבי חנאנא, רב חונא, ועורי, זורא משהחא, לות בה, ביזה צר, כאיוצד, (בר רבי חנאנא נאוי, משמא (דמר הילאי), (ני) משביעך ני ניה, לך, (אני) ני, נהרראיי, רב נהמן, ראבא בר האנה, ראבא, קול וחומר, רב פאפא, ליה סימנים. The שלוח הציבור, ראבינא, ראבון are more frequent in the MS. than in the Talmudic text, e. g. p. 89, l. 3 שביב עברו מ' יע"ל 17, p. 91, l. 17; אשתו ובניו שברחו סימ"ן סניגרון בוד וגולן 21, p. 192, l. 17; קג"ם סימן מרזמה תלתה תלמידי ותלתה בעלי דינין סמרמוט שומע ומטעים סימן. Each section of the vellum is numbered by a Hebrew square letter at the top, and ends with a catchword comprising the first word of the next section. The name of each of the הלכות is given at the beginning of the division, e. g. הילכות כתובות, הילכות קידושין. The טריפות דארץ ישראל are purely Hebrew in distinction from the others which are in Aramaic. There are, however, also הלכות טריפות in Aramaic, beg. (p. 301) הלץ נוקי דמיטרפא חיותא מנהון, separated by a blank line from the previous ones.

Vellum, 9½" x 7⅞".

Bibliography: Schlossberg's ed.; Epstein, הגרן, III, reprint from על ספר ה"ג, p. 24; Poznański, REJ., LXIII, pp. 232-244; ZFHB, XV, p. 186.

527

שרח אלהלכות

A Fragment of an Arabic Translation of the הלכות סוכה.

The fragment begins with the translation of מעשה ברבן גמליאל ור' יהושע וראב"ע ור' ע' מן תמר אלשגר אלבאהי v. Suk. 41 b. It beg. ואכף אלכל ואגצאן אלחמרה וכו'. This passage is followed by the text and translation of these pieces: (1) הויכא דאיילע י"ם הראשון v. Hal. Ged., ed. Hildesheimer, p. 166; (2) לולב לולב שיש בו (4); נקטם ראשו (3); היבש פסול (הלכות פסוקות) v. MS. No. 263, שלשה טפחים p. 42; (5) העושה לולב לעצמו v. Hal. Pes., p. 47, Hal. Ged., p. 172; (6) הדם הגוול והיבש; חנו רבנן ענף עין עבות עין שענפיו חופות את ור' אלעזר בן v. Hal. Ged., p. 170; (8) יעקב אמ' ענף עין עבות וכו' v. Hal. Ged., p. 170; (9) תנו רבנן אתרונן הגוול והיבש v. Hal. Pes., p. 44; (10) ר' ישמעאל אומ' שלשה הדסין ושתי (11); פסול ר' and (13) אין אוגדין את הלולב וכו' (12); ערבות v. Hal. Pes., ת"ר פריי עין חדר אל תיקרי הדר p. 44, and Hal. Ged., p. 171. The order of the Halakhoth agrees neither with the Hal. Pes. nor with the Hal. Ged. This work must have had the Halakhoth in a different recension. The end deals with the order of the הלל and the recital of the הלל.

Egyptian curs., 12th cent., 15 pp., 18 ll.

Genizah. Paper, 7" x 5⅞".

525

הלכות רב אלפס

A Fragment of Alfasi on the Treatise Shabbath. The fragment beg. נותנין עליה תבשיל. (Shab., 36 b), נגפת או בעצים לא יתן וכו' (39 b) ור' יהו' אומ' בחמץ אמור בצונן.

The fragment comprises §§ 331-335. Between §§ 331 and 332 a leaf is missing (p. 4 ends [בפרק] חסין שלא הוחמו כל צורכן במרוכה הביא המבשל בשבת).

Or. curs., 12th cent., 12 pp., 16 ll.
Genizah. Paper, 6 $\frac{3}{4}$ " x 5 $\frac{5}{8}$ ".

417

יד החוקה להרמב"ם ז"ל

The Halakhic Code of Maimonides, with the Introduction, Enumeration of the 613 Commandments, and the Table of Contents.

The MS. is a magnificent example of Hebrew calligraphy, written on 778 pp. in 2 cols. of 44 ll. to a p., by a Spanish cursive hand of the 14th cent. Some of the chapters and sections are given in red ink or in golden letters up to p. 106. There are many glosses on the margins by a contemporary writer. The catchwords are given on the lower margins of the leaves.

Owner: *Elijah b. Isaac Fano*, who signs: תגיע לחלקי אליה יצ"ו בכט"ר יצחק זלה"ה מפאנו יינוניו שפ"ג לפ"ק (= 1623).

Entries of births and marriages concerning:

(1) Abraham Fano: אודה ה' בכל לבי כי גם זה לי בן זכר תמים נולד לי בשבטמ"ו פה פירארה אשר ילדה לי אשתי הצנועה והמשכלת מרת נירטורוסה מב"ת בשני בשבת בין כ' לכ"א שעות ביום ט' אלול ו' אגוס' שכ"ה לפ"ק (= 1565) פרש' כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויביך לפניך והיה מחנך קדוש ל"א ויהי כל פרוי קדש הללוים לה' ביום השמיני לריח ניחוח על המזבח המהור ה"ה החכם ב"ב כמח"ר יצחק יצ"ו איש פורטו. ע"י הכהן המקריב בכמ"ה אברהם מקולוני' זלה"ה. וקראתי לילד שמו בישראל אברהם מפאנו יצ"ו יהי אלקוי עמו ויעלה מעלה מעלה ויזכה לתורה ולמצות ולחפה ויקיים בו מקרא כתוב ואברהם היה יהיה ואברהם כבד מאד במקנה

בכסף ובוהב בימיו תושע יהודה וישראל. ובחי כל. ובא לציון גואל.

(2) Menaḥem b. Šion Fano: כי אתה ה' עזרתני ונחמתני לתת לי עוד בן נולד בשבטמ"ו פה פירארה אשר ילדה לי אשתי הנז' ליל ב' סמוך לב' שעות בין כ"ט אב ד' אגוס' שכ"ז לפ"ק (= 1567) פ' כי בו בחר ה' אלהיך וכו' כי אהבך ה' אלהיך. יום המול בשך ערלתו היה יום ב' ו' אלול י"א אגוס' שכ"ז הב"ב ראשון היה הנעים כ"ר יוסף אחי הילד יצ"ו והכהן המברך הזבח כמח"ר תושע מקולוני' יצ"ו. ונקרא שמו בישראל מנחם בן ציון מפאנו יצ"ו יהי אלהיו עמו ויזכה לתורה ולמצות ולחפה ולמעשים טובים ויקיים בו מקרא דכתי' הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ה' בעתה אחישנה. בימיו תושע יהודה וישראל ישכון לבטח. ובא לציון גואל

(3) Yohanan Fano: ברוך ה' לעולם אמן ואמן אשר זכני עוד לבן נולד בשבטמ"ו פה פירארה אשר ילדה לי אשתי הנז' ליל ז' סמוך שעות ביום כ"ה כסלו שבת של חנוכה י"ח דצ"ט שכ"ט (= 1568) פ' זאת עשו והיו. יום המול בשך ערלתו היה יום ז' ה' מכת פ' גשו נא אלי ויגשו כ"ה דצ"ט שכ"ט הב"ב ראשון היה כמח"ר אליעזר מפאנו הרב (?) בלוגר יצ"ו והכהן המברך הזבח היה ב"מ איספינו פואה יצ"ו ונקרא שמו בישראל יוחנן מפאנו יצ"ו יהי אלהיו עמו ויזכה לתורה ולמצות ולחפה ולמעשים טובים ויקיים בו קרא דכתי' הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ה' בעתה אחישנה בימיו תושע יהודה וישראל ישכון לבטח ובא לציון גואל

(4) Sarah Belina [Fano]: אודה ה' בכל לבי כי זכני לבנים כי נולדה לי פה פירארה בת תמימה אשר ילדה לי אשתי גראציאה מב"ת יום ש"ק בין כ' לכ"א שעות כ"ו אב י"ג אגוסטו שנ"ד לפ"ק (= 1594) פ' ושמחתם לפני ה' אלקיכם ויקרא שמה בישראל שרה בילינה יהי אלקים עמה ויארין לה ימיה בטוב ושנותיה בנעימים ובימיה תושע יהודה וישראל ישכון לבטח.

A document on p. 779 reads: מעידים אנהנו עדים ח"מ איך באחד בשבת בשמנה ועשרים יום לחדש מרחשון שהוא יום ראשון לחדש נובדיו שנת חמשת אלפים ושלש מאות ושבע עשרה לבריאת עולם (= 1556) למנן שאנו מנין בכאן

¹ Abraham b. Yehiel מקולוני' finished in the year 1522 his שם טוב כ"ר, v. Caro, Jüd. Literaturblatt, vol. 23, pp. 16-28.

² He was the owner in the year 1603 of MS. B.M. Or. 2736, v. Cat. of the Brit. Mus.

פירארא מתא דיתבא על נהר פו ומי בארת תחת
ממשלת אדוננו הדוכוס דין אירקול יר"ה דאיסט"י
אמר לנו . . . [הט] יומס רפאל אלחנן מפאנו
בכ"ר יצחק מפאנו זצ"ל הוו עלי עדים וקנו ממני
בקנין גמור אגב סודר מע[כשיו] [ו] כתבו בכל
לשון של זכות וראיה ובכל אופן היותר מועיל וחמטו
וזכו בעד כל מי שאפשר להיות לו זכות בשטר
זה להיות לו לעדות ולראיה מחמת שרציתי מרצון
נפשי הטוב בלי שום אונס ודוחק והכרח כלל ועקר
כי אם כלב שלם ונפש חפצה וברעת צלולה ומיטשבת
אחרי אשר חנן ה' לי ולאחי כמ' יהושע מפאנו
חי' עשר ונכסים וכבוד לקיים מה ששנינו תן לו
משלו שאתה ושלך שלו כי ממנו הכל וממנו נתנו
לו ולקיים והלך לפניך צדקך רוח ה' נוססה בי
ונרבני לבי להניח אחרי ברכה לזכות ביתי ובית
אחי חי' וכן הנני מקנה לכם עדים הזוכים בנז"ל
ד' אמות קרקע בחצרי במתנה גמורה מתנת בריא
ולא כמתנת ש"מ ואגבן ואגב ק"ס הנו' הנני מקנה
ונתן במתנה גמורה מתנת בריא בין החיים ולא
כמתנת ש"מ סך אלף וחמש מאות סקודי ז"כ מנכסי
ואתם עדים זכו בהם להיות הקרן קיים ולעשות
ספירותיהם ופירות פירותיהם צדקה לעניי ישראל
ליהודים האומללים ולהשיא בתולותיהם ולהוצאת
ס"ת וגמילות חסדים ולכל שאר פעולות של חסד
ורחמים כמו אשר יראה בעיני שנינו האחים יצ"ו
בעוד לנו יחד ישיבה אחת בעולם או בעיני אחד
ממנו בהפטר חברו או בעיני היקר נכדי כמ' יצחק
בן אחי יצ"ו אחר פטירתנו ובעיני יורשיו אחרי
ויחולקו תמיד פירות הקרן הנו' כנו' בחברת ב'
אנשים מנכבדי הק"ק הזה אשר נבחר בהם אנחנו
או יורשנו אחרנו ולמען לא יכלה הקרן מהאלף ות"ק
סקו' הנו' ישמו בדבר קיים וכמוה למראה עינינו
היינו לקנות מהם קרקעות או בתים או אוס"י
מבתים או להשימם ביד גברא הנראה לנו שהוא
אמיד בתורת עסקא לריוח או באיזה עסק אחר
שיראה לנו שהוא בטוח כיד ה' הטובה עלינו שנינו
האחים יצ"ו או האחד בפטירת חברו אך שיהיה
תמיד בהסכמת הגאון מהר"ר יעקב ראינה יצ"ו
ויהיה לנו זמן לעשות התשומת יד מהאלף ות"ק
סקו' הנו' בדבר בטוח כנו' מהיום עד ר"ח אדר
שי"ז לפ"ק (= 1557) הנו"ל מבלי שנפרע שום
ריוח מהקרן הנו' עד היום ההוא אכן בהגיע ר"ח
אדר שי"ז הנו"ל ולא יעשה התשומת יד מהקרן הנו'
באחד מהאופנים הנו' נהיה חייבים שנינו האחים
הנו' או האחד בפטירת חברו לסגל הקרן הנו' כל

בחנותנו בתורת עסקא ומן הריוח הראשון יומין ה'
יפרע בעד ריוח המעות הנו' לערך שמנה לכבר
לשנה ולחשבון שנה בסוף כל שנה מיום ר"ח אדר
שי"ז שישמו האלף ת"ק סקו' הנו' לריוח בדבר
בטוח בא' מן האופנים הנו' למראה עינינו כנו'
בהסכמת הגאון הנו' ואחר התשומת יד הנו' כנו'
מתי שיהיה נהיה פטורים לפרעו שום ריוח כלל
בעד המעות הנו' וגם נהיה פטורים מכל אחריות
ונזק והוצאה שאפשר להודמן כ"מ ח"נ על הקרן
או על הריוח אחרי עשות התשומת יד בא' מן
האופנים הנו' כנו' והמתנה הזאת עם כל התנאים
הנו' קבלתי עלי ועל יורשי אחרי בתורת חוב גמור
ובשעבוד כל נכסי שקינתי ושעתידי אני לקנות נכסי'
שיש להן אחריות ואגבן נכסי' שאין להם אחריות
כלהוון יהוון אחראין וערבאין אגב ד' אמות קרקע
הנו' לקרן האלף ת"ק סקו' הנו' וגם לריוח מהם
לערך ח' לכבר כנו' מיום ר"ח אדר שי"ז עד שישמו
למקום בטוח למראה עינינו כנו' ואחרי פרעון
המעות הנו' בהשימם בדבר בטוח כפי ראות עינינו
ובהסכמת הגאון הנו' כנו' לא ישאר עוד עלינו שום
אחריות לא מהקרן ולא מהריוח כל הדברים האלה
הנו' יצאו מפי האלוף כ"מ אלחנן מפאנו יצ"ו
הנו' ביום הנו' בפנינו עדים ח"מ וכל התנאים
הנו' התנה בתנאי בני גד ובני ראובן וקבל עלינו
אחריות וחטר שטר זה באחריות וחטר כל שטר
שעבדים ומתנות הנהוגים בישראל הנעשי' ככל תקן
חז"ל דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרין מלבד
שאמירה לגבוה היא כמסירה להדיוט ויעשה מזה
דין נחין בכל זמן ובכל מקום ולפני כל ב"ד שבעולם
בין בדי' בין בדא"ה כאלו נעשה ע"י סופר העיר
פובליקו ואומיניסקו בפני השופט ובמקום המשפט
ככל תקניהם ונימוסיהם הנהוגים בערכאות שלהם:
וכך אמר לנו כמ"ר אלחנן מפאנו יצ"ו הנו' שטר
מתנה זו כתבוהו בשוקא וחתמוהו בברא כי היכי
דלא ליהו כמלתא ממרחא אלא גלוי ומפורסם לכל
וכתבוהו וחתמוהו אפי' עד ק' פעמים עד דליפוק
מתחות ידכון שטר חד עשוי ככל תקן חז"ל ולא
יפסל ולא יגרע כמו מחמת גרר או מחק או טפת
דיו או נקב או קרע שאינו קרע ב"ד או קלקול
אחר שאירע בו ולא מחמת חסור או יתור לשון
תיבה או אות ולא מחמת לשון הנשמע לשני פנים
אלא הכל יהא נדון ונדרש לזכות ותועלת ויפוי כח
שטר זה ותהא יד בעל השטר על העליונה ויד
המערער עליו על התחתונה ובפנינו עדים ח"מ בטל
כמ"ר אלחנן מפאנו יצ"ו הנו' כל מודעי ומודעי
דמודעי ומודעי דנפקי מגו מודעי דמודעי עד סוף

כל מודעי דעלטא בכל לישני דאמור רבנן דמבמלי בהון מודעי וקנינא מן הזון נושא פנים הנשא כמ"ר אלחנן מפאנו יצ"ו בכ"מ יצחק ז"ל מפאנו לזכות עניי ישראל על כל מאי דכת' ומפרש לעיל במנא דכשר למקניא ביה וכן אנתנו ערי' ח"מ זכיננו בנדרבה הנז' בשם עניי ישראל ככל הכתו' לעיל וביום חודש ושנה מה שנעשה כתבנו וחתמנו לעדות וזכות וראיה לעת המצטרך והכל שריר וקים.

Censors :

(1) Laurentius Vanguella, 24 November, 1574.

(2) Hipps. Purgallit, 1601.
Vellum, $14\frac{1}{2}'' \times 10\frac{5}{8}''$.

414

יד החוקה להרמב"ם

A Part of the Halakhic Code of Maimonides containing הלכות כלאים, מתנות עניים, and five chapters of הלכות תרומות. The MS. is written on 90 pp. of 21 ll. to a p. by an early semi-curs. Or. hand of the 13th cent.

Paper, $7\frac{1}{8}'' \times 5\frac{5}{8}''$.

18

יד החוקה להרמב"ם

A Fragment of the Halakhic Code of Maimonides containing parts of הלכות פרה (chaps. 9 and 10 beg.). The fragment is written on 4 pp. of 15 ll. to a p. by an early semi-curs. Or. hand of the 13th cent.

Genizah. Paper, $7\frac{9}{16}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

253

יד החוקה

Fragments of the Code of Maimonides.

(A) The first fragment contains הלכות מעשר chap. 6, from hal. 6 to 14. It beg. מעשר, and ends: שלשה פעמים כדרך שבודקן שני אחר שנכנס.

Sq. Yemenite hand, 14th cent., 2 pp., 19 ll., $9\frac{1}{2}'' \times 6\frac{1}{8}''$.

(B) The second fragment contains הלכות הכות, chap. 8, from hal. 2 to the end, and chap. 9 up to hal. 8 (exclusive).

Sq. Yemenite hand, 16th cent., 4 pp. (the first two pp. damaged), 22 ll., $8\frac{7}{8}'' \times 6\frac{7}{8}''$.

Paper.

536

ספר המצות

Fragments of the Book of Precepts by Maimonides in Arabic.

The first fragment contains the paragraphs 57 to 73. P. 1 beg. אלרי קרמתה פי אלאצל אלסאבע פי קולך אן פקה אלשריעה [לא יעדר] פלא כד מע תקרבהא מן מצוה וכו' v. אלוידיי הו קו' תע' דבר אל בני ישראל איש Moïse Bloch, ספר המצות, Paris, 1888, p. 87, l. 7 to p. 93, l. 22.

The second fragment beg. שפנע בו והנאך. קיל אינו עובר עליו משום בל תאכל קו' תע' לא : It ends: ימירנו הי מצות לא תעשה l. 12 to p. 102, l. 16.

The third fragment comprises §§ 129-134. The fragment beg. את המעשר אשר נתחי לכם מאתם בנחלתכם הרימוחם ממנו תרומת יי וכו' עובר עליו בלא תעשה ומעני הרא אלקול : and ends: מא אצף אן קולה והשביעית v. Bloch, l. c., p. 119, l. 13 to p. 121, l. 18.

The fourth fragment comprises §§ 184-185, 187, 193, and 194 (greatly damaged).

The first three fragments are written by a cursive southern Italian hand (?), probably of the 15th cent., on 10 pp. of 23 ll. to a p. The last fragment is written in a square Yemenite hand of the 17th cent., on 4 pp.

Paper, $10\frac{5}{8}'' \times 6\frac{1}{8}''$.

543

ספר המצות

A Fragment of the Book of Precepts by Maimonides in Arabic. The fragment contains the end of the eighth, the whole of the ninth, tenth, eleventh, and the beginning of

the twelfth Principle (אלאצל). The fragment agrees with the ed. Bloch (*Le livre des Préceptes par Moïse ben Maimoun*, Paris, 1888), p. 32, l. 13, up to p. 47, l. 18, אלקרבנות אלמזכורה פי ויקרא ודאלך אן.

The MS. is written in a curs. Yemenite hand of the 16th cent., and contains 8 pp. of 27 ll. to a p.

Paper, $9\frac{1}{8}'' \times 7\frac{3}{8}''$.

583

הלכות נדה ומקואות

A Fragment of Halakhoth. The fragment deals with the rules of נדה ומקואות, and mentions the following authorities: (a) p. 1 *Rab Aha* בשבתיי ז"ל דאי טבלה גזירה שמא חשמש לא עלתה לה טבילה משום גזירה שמא חשמש לפני זה קשי עליה 7 p.; עם בעלה תכף שטבלה דברי רב אחא משבא שכת' בזה הלשון אי מקוה ס' בעל הנפש, v. RABD, חסר הוא וכו' Berlin, 1762, p. 22 a; (b) *Alfasi*, several times; (c) *R. Ephraim*, p. 8; and (d) *R. Abraham bar David*, p. 8 וכתב הרב רב' אברהם בר' דויר ז"ל מקוה שיש בה מ' סאה מכוונות ונפלו בו מ' סאה טים שאובים וכו'.

The fragment, which is in a very damaged condition, is written in an Oriental cursive hand of the 14th cent., and consists of 10 pp. of 25 ll. to a p.

The fragment was found in the binding of MS. No. 573.

Paper, $10'' \times 7''$.

539

ס' שבולי הלקט השלם

The Halakhic Code of R. Zedekiah b. Abraham Harofe. The title-page reads: ס' שבולי הלקט לרבינו צדקיהו הרופא זלה"ה.

Pp. 2-21 ענין ציצית ותפילין. The treatise of ציצית is headed הילכות ציצית and beg. אמר ר' שמעון שלמה זצ"ל כל המקיים מצות ציצית כאילו מקיים כל המצוות אבל יש לה שיעור למטה. The treatise ends: עד כאן דברי המורה, and is followed by a

Responsum which reads: וכן השיב רבינו האי גאון זצ"ל כדבריו. ושאלתם מהו להשוות הציצית ולמעטן לאחר שקשרו וכו'. After this Responsum we read: נחזור לדברי המורה. The conclusion of Rashi's treatise reads: רבינו ע"ה היה מתעטף בציצית במ' באב ביום וגם גאוני דורו כמו כן היו מתעטפים סליקו הילכות ציצית של רש"י זצ"ל. There are a few additions to the תשובות הגאונים, and beg. מלית שנקרעה חזן לג' יתפור אותה. וכו'. The second reads: בפרק התכלת מלית: שאלה כל ל' יום וכו' רבותינו הכהנים ניהגו לברך להתעטף בציצית וכו'. גם זה בפ' התכלת אמר' סדין בציצית גזירה משום וכו'.

The beg. ענין תפילין מרמא ר' יהודאי גאון זצ"ל בענין תפילין אמ' כך שנו רבותי אמ' עולא כל הקורא קרית שמע לפי רעתי יצחק בי"ר דורבלו עד כאן סוף תשובת רבינו יהודאי גאון זצ"ל שפירש לר' ינאי בשעת השמך. ונמצאו כל ההלכות תרצות ועומדות לרכנא. This is followed by a Responsum headed: ושאלתם אמור רבנן, and beg. שרירא גאון זק"ל פושעי יש' בגופן יורדין לגיהנם ר' יצחק רש"ם, ה"ר מנחם, ה"ר יהודה החסיד, מרנפיר. The next § is headed משאלות הלום ששאל and is followed by the Responsa of the Geonim. רב שר, רב היקאי, רב צמח, רב עכרם, רב נטרונאי, שלום, רב משה, and זיסף. The next § is headed שימוש תפילין ועשייתן שלרבינו שלמה זצ"ל.

The הילכות ציצית ותפילין in the MS., as described here, agree with the same הלכות of the ed. שבולי הלקט השלם, ed. Buber, Vilna, 1886, pp. 378-386.

Pp. 22-47, introduction and table of contents. The introductory poem beg. צרות לדרבר על שפת מכתב ועמ. The introduction and index agree with ed. Buber, pp. 33-42.

¹ v. Ch. M. Horowitz, *תורתן של ראשונים*, I, p. 45, No. 1.

Pp. 48-136, עניין חפילה, which agrees apart from very slight variants, with ed. Buber, pp. 1-42. Such variants are, p. 118, כך פירש רבינו חמי, ed. p. 33, פירש רבינו רומי ענינים בנו ור' משולם up to הרבה, v. ed, p. 25 is omitted in the MS., which reads: וגם רבינו קלונימוס שחכם גדול היה ופייט קרובה לצום כיפור וכתוך הברכה אמ' עניינים הרבה וכו'.

Pp. 137-282, עניין שבת, v. ed. Buber, pp. 43-104. The MS. agrees mostly with כך פירש רבינו, e. g., ed. p. 54 reads: שלמה, MS. reads: רבינו שמואל; p. 72, ed. reads: זצ"ל, MS. reads: נר"ו. The same is the case with the other variants. Attention may be drawn to the reading in the MS. וכן פ' הר"ר מאיר, v. ed. p. 52, וכן פ' הר"ר יאיר אבא, v. ed. p. 56, אבי מרי ר' אברהם הרופא, v. ed. p. 57, מורי ר' יהודה; מרי ר' אברהם דברי מר יהודה.

Pp. 282-347, סדר ברכות, v. ed. Buber, pp. 105-133. The MS. agrees in most cases with the recension of כ"י ב' v. ed. p. 106, note א'; p. 107, n. ב'; p. 108, n. ג'; p. 109, nn. ה' and ו'; p. 111, n. ז', &c. Ed. p. 120, n. י' does not agree with MS., which reads like the ed. The MS. reads: נר"ו, p. 108 ff., ר' יצחק, p. 110, and on other pp. where ed. reads זצ"ל. P. 111, MS. reads רבינו יהודה מפריש זצ"ל ובפסקי רבינו יהודה מפרש זצ"ל instead of מפרש רבינו יהודה מפרש זצ"ל.

Pp. 348-368, עניין ראש חודש, which agrees with slight variants, with pp. 133-242 of the ed. The variants are as follows: p. 138, note ב' וכן הורה הר"ר שמחה והר"ר אביגדור, ז"ל, MS. reads וכן הורה הר"ר שמחה לה"ר אביגדור, ז"ל ובקדושת מוסף אין אומרים, p. 140, l. 11, זלח"ה MS. reads פועמים ולהיות שבת ובקדושת מוסף אין אומ' פועמים ולהיות לכם וכן מצאתי בשם רב נטרונאי גאון זצ"ל אין אמנם רבינו זצ"ל, p. 141, l. 9, אומ' וכו' הלכה ע"ס, l. 13, אמנם רבינו ישעיה זצ"ל, MS. נאמר, MS. כאמור פרשתי, l. 26, הלכה פ' מצאתי.

Pp. 368-384, עניין חנוכה, v. ed. pp. 142-

149. The MS. reads: בשם רבינו זצ"ל, ed. p. 144, l. 1, reads: בשם רבינו ועוד מצאתי, l. 28, the MS. reads: ועוד, ed. ibid., l. 28, מצאתי בחשובות הגאונים אני יקר. The addition in MS. 'ב', v. ed., p. 146, note ב', is to be found in the MS., p. 377 on the margin. P. 147, l. 15, יהודה החסיד ר' שהשיב רבינו ר' יהודה הכהן זצ"ל, MS. reads: שהשיב רבינו ר' יהודה הכהן זצ"ל.

Pp. 384-405, עניין פורים, agrees with ed. pp. 150-159. The text is here also the same as that of כ"י ב'.

Pp. 406-540, סדר הפסח והילכות חולו שלמועד, the following variants may be pointed out: פירש, MS. פי' מורי אבי זצ"ל, p. 162, l. 37, והרי אין, p. 176, l. 14, והרי MS. יכולין לאפות מצה לצורך שבת וכו' אין יכולין לאפות מצה לצורך מוצאי שבת וכו'; MS. וכן פסק רבינו שלמה זצ"ל, p. 180, l. 5, במדינת, p. 181, l. 21, וכן פסק רבינו שמואל זצ"ל כן אמר, p. 220, l. 34, במדינת גיאן, MS. גאון זצ"ל, MS. אדונינו מר רב יצחק גאון זצ"ל. The remark אדונינו מר רב צמח גאון זצ"ל is in the MS. after § 220.

Pp. 541-599, סדר עזרת ובכללה ביארתי, v. ed. pp. 219-251. The whole section No. 28, beg. רכתמא, and ending ומחומרי דבית, v. ed. p. 236, l. 6-p. 244, l. 14, is missing from the MS.

Pp. 599-627, סדר תעניות, v. ed. pp. 252-264.

Pp. 628-680, סדר ראש השנה, v. ed. pp. 264-287.

Pp. 680-688, סדר יום הכיפורים, The whole section No. 34, beg. צריך להוכיר מעין המאורע, and ending והקב"ה עומר, v. ed. p. 290, l. 27-p. 299, l. 29, is missing from the MS.

Pp. 688-770, סדר חג הסוכות, v. ed. pp. 300-335.

Pp. 771-842, הילכות שמחות, The Hala-khoth are headed הילכות שמחות שחיבר ר' צדקיה נר"ו ב"ר אברהם הרופא תנצב"ה.

This is followed by the introductory poem

beg. סימני לעולם, צדק עדותיך לעולם, and by the v. ed. pp. 336-368. The text of the MS. agrees with that of the ed. We notice only a few variants, e.g., p. 346, l. 22, ואני שאלתי שאלה זו מן הר"ר אביגדור; MS. ואני שלחתי שאלה זו לפני וכו'. p. 805 of the MS. we find the reading ויהי נעם ויתן לך ובני אדם שהתפללו שם בבית האהל לאחר שהתפללו הולכין לבית הכנסת וכשהציבור קורין את שמע קורין עימיהן פרק ראשון או פסוק ראשון כדי שלא יהו דוממין ממלכות שמים כתב רבינו הננאל זצ"ל v. ed. p. 350, last line and note ט' ; p. 831, the MS. reads : למעשה : ונראה לי לפרש זה דווקא בתוך שבעה או בתוך שששים, v. ed. p. 363, l. 14. In both cases these passages are overlined.

The MS. is very carefully written in a semi-cursive Italian hand of the 13th cent., and contains 842 pp. of 28 ll. to a p. Some of the glosses on the margins are written by a contemporary hand, others by a later hand. The former are embodied in the texts called 'א' וב' published by Buber. The MS. is therefore older than both of the MSS. upon which the ed. was based. The glosses make the impression that they were supplied as a second recension by the author. The later glosses, altogether five or six, contain extracts from the טור, and in one case, a passage headed ס"א beg. וגמול שלה שלם ישלם. להמבעיר את הבעירה וכו'.

Scribe: *Zedekiah b. Moses Harofe*. The colophon reads: ותכל כל מלאכת עבודת שיבולי. הלקט בחמשת אלפים ועשרים שנה לבריאת עולם (= 1260) בשלישי בשלשה עשר לאחר עשר וכתבתיו אני צדקיה בר' משה הרופא לר' יואב בר' משולם המקום יוכהו להגות בו הוא זרעו וזרע זרעו עד סוף כל הדורות אמן סלה ועד. According to this colophon the date of the completion of the work by the author must be put before 1260, and not as it is generally thought, about 1285, v. Vogelstein and Rieger, *Geschichte der Juden in Rom*, I, p. 385. This date enables us also to define the ages of some of the contemporary

scholars, e.g. R. Abigedor Kohen Şedek,¹ whose name is always accompanied by the letters נר"ו. The author himself, we learn, must have been alive at this date.

Owners:

(1) *Joab b. Meshullam*.

(2) *Joseph of Norzi*.

(3) *Solomon b. Menahem*. שלמה בי"ר מנחם.

(4) מספורנו זלה"ה . . . The entry reads: קניתי זה הספר מאת . . . הספורנו זלה"ה בכסף מלא.

(5) ישראל . . .

(6) עמנואל ח"י ז"ל, and his legatees.

(7) יוסף חיים כה"ר . . .

(8) The father of *Malachi Isaac*. The entry reads: הה ליום י' ה' י"ב ניסן י"ד טרצו רע"ז (= 1517) כי בו נפטר מחמד עיני משוש לבי בני יחידי מלאכי יצחק תהא נפשו צרורה בצרור החיים הנצחיים.

Censors:

(1) *Laurentius Frangellus* (1570-1579).

(2) *Domenico Hierosolymitano* (1578-1618).

(3) *Giovanni Domenico Vistorini* 1609. Vellum, 10½" × 7¾".

283

עמודי גולה ספר מצות קטן

The Halakhic Compendium of R. Isaac b. Joseph of Corbeil.

Pp. 1-9, סימני הספר, beg. with פ"ד. They are divided according to the days (מצות יום), and finish with הספר סימני (נסלמו).

§ 1 beg. לידע שאותו שברא שמים וארץ. and ends מתחת אין עוד ואפי' באויר. The next sentence starts with לידע פי' לאפוקי מן היכן כתוב המצוה אלא, and ends הפלוסופין ודאי שבוה תלוי בשם שיש לנו להאמין שהוא אחד. כדכת' אנבי ייי אלהיך. ע"כ מאחר שהוא דבור הב"ה וה"ק בשם שאני חפץ שתאמין שאני ייי אלהיכם כך יש להאמין שיושיענו ברחמי שנית כמו שכת' ושב וקבצך וגו'.

¹ v. about him Jacob Bamberger, *Rabbi Abigedor Cohen Zedek*, Mainz, 1900.

§ 2 beg. ליחד שמו של הב"ה דכת' שמע ישר' and ends אחד שהוא אחד, similar to the Constantinople ed. This פירוש is given in edd. Cremona and Cracow in the name of *Se'adyah Gaon*.

MS.

לאהוב את הב"ה בכל לבבו כמו שדרשו רבו' בשני לבבות פי' שישנה את יצרו הרע ותאותו לעזוב הכל למען תאוה לבו ליצר טוב לעשות מצות הבו' ולשמוח בעשותו מצוה אחת כאילו אכל ושתה ומילא כריסו מכל הנאות שבעולם. ובכל נפשך פי' שיחשוב נפשו עליו לכלום שלא ימנע מלעשות מצות הבורא בשביל סכנת נפשות ופי' רבו' שזה בע"ז ובגלוי עריות אפי' בצנעא ושאר מצות יעבור ואל יהרג בצנעא ושם ירצה. אבל מדת חסידות שלא לעבור. ואין לומ' מאחר שאמרו חכמי' יעבר ואל יהרג אם יעבר על פיהם דמו הנה נדרש. זה אינו כיון שכונתו לשם שמים צדקה תחשב לו וראיה מרבי' יהוד' חסיד. תגהה מעשה מבחורים שהוהיר' סליך בחופות מפני לסמי' פן יהרג' ובסחו במה שידעו להוכיר שם המפורש והלבו ונצולו וחזרו לפניו ואמ' להם אבדתם העולם הבא אם לא תחזרו ותהרגו וכן עשו ע"כ. ומה שאמ' בצנעא יעבר ואל יהרג היינו כשהגוי עושה בשביל הנאת עצמו. אבל אם הוא מתכוין להעבירו על דת יהרג ואל יעבר וראיה מיבמות מרקאמ' האי גוי דאמ' לישר' שקול אספסתא ושדי לחיותא ואי לא קטילנא לך יעבר ואל יהרג. אבל אם אמ' שקול אספסתא ושדי לנהרא. יהרג ואל יעבר בפרהסיא כגון בפני עשרה ישר' שנ' ונקדשתי בתוך בני ישר'. בכל נפשך אפי' בשעה שאויב' נטלי' נפשו יעבר בוראו באהבה כמו ר' עקיב' שהיה מאריך באחד בשעת יציאת נפשו. ובכל מאדך אע"פ שיש סכנה לאבר ממונו אם יעבר בוראו לא יחשוב לכלום. וכן כשהאויבים נטלי' ממונו ומצוה עליו לעשות אל ימנע מלעשותה משום הפסד ממונו.

In the ed. Crac. the תגהה is given in the text itself without indicating its origin.

§ 4 beg. לירא הב"ה פי' שירא לעבור כל מה גרולה מיראתם, שצוה הב"ה The MS. differs from ed. Cons. in the following points. The passage המשורר כמו שאמ' המשורר במעלות הבט למעלה ממך ותבט בחסרוניך ותוסיף

§ 3 beg. לאהוב הב"ה בכל לבבו, and ends משום הפסד ממונו. The following is a comparison between the version in the MS. on one side, and ed. Cons. on the other:

ed. Cons.

לאהוב את הב"ה בכל לבבו דכת' ואהבת את יי אליך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאריך כמו שדרשו רבותי' חו היא עבודת הבורא מאהבה. לאהו' בכל לבבך. דרשי' בשני לבבות פי' שישנה האדם את יצרו הרע המנקש את נפשו ולעזוב את הכל למען תאות עשיית מצו' הבורא וישמח בעשותו כאלו אכל ושתה ומילא תאות לבו מכל הנאות שבעולם ובכל נפשך פי' שיחשוב נפשו עליו לכלו' שלא ימנע מעשות מצות בוראו בשביל סכנת נפשו. ופי' רבותי' בע"ז וגלוי ער' וש"ד יהרג ואל יעבור אפילו בצנעא. אבל בשאר מצות בצנעא יעבו' ואל יהרג אם ירצה אבל מדת חסידות שלא יעבור אבל אין לומר מאחר שאמרו חכמי' יעבו' אם יעבור את דבריהם דמו הנה נדרש דמאחר שכונתו לשם שמים צדקה תחשב לו. וראיה משאל. ועוד ראיה מרבי' יהודה חסיד. ומה שאמרו בצנע' יעבור ואל יהרג ה"מ כשהגוי עושה בשביל הנאת עצמו אבל אם הוא עושה להעבירו על דת יהרג ואל יעבו'. וראי' מיבמות ההוא גוי דאמר לישראל שקול אספסתא ושדי קמי חיותא בשבת ואי לא קטילנא לך יעבור ואל יהרג אבל אמר שקול אספסתא ושדי לנהרא יהרג ואל יעבור. ואם בפרהסיא באפי עשרה ישראל בכל ענין יהרג. לישנא אחרינא ובכל נפשך אפי' בשעה שנטולי' אויבים את נפשו הוא עובר בוראו באהבתו כמו ר' עקיבא שהיה מאריך באחד בשעת יציאת נפשו. ובכל מאדך אע"פ שיש סכנה לאבר כל ממונו אם יעשה מצות בוראו חושבו לכלום. וכן בשעה שנטולי' אויבים את ממונו ומצוה מוטלת עליו לעשות אל ימנע בשביל הפסד ממונו.

תומך ובכנסי' הן למטה עינך תודה ביתרוניך לנותן does not occur in ed. Cons. Yet the ומוהר עכ"ל up to בצאתו מרחם אמו תגהה is not in the text, but only on the lower margin by a later hand. Likewise, the passage in the MS. נמי י"ל א"כ לגבי חכמי' יהיה יתירה מסדת היראה. וי"ל

שהכל מודים שהאהבה נזכרה על הכל אפי' בלא גבי חכמים שבר. reads in the ed. Cons. האהבה גדולה משכר היראה. ואומר מורנו ה"ר יצחק ז"ל מקורויל שאהבת החכמים נזכרת בלי חכמה.

§ 5 beg. לירא מקדש כדאי' פ"ק דיבמות and ends כדאי' בירושלמי עפרייא דבי כנשתא רבי. In edd. Cons. and Crac. we have this § after § עליו הדין § לצדק.

§ 6 beg. לירא אביו ואמו. and ends ולא מכריעו בחיים ובין אחרים. Ed. Cons. supplements דבריו. and ed. Crac. has ולא מדבר בפניו.

§ 7 beg. גם דרש לצדק את הדין. and ends ר' עקיבא חביבין יסורים. In the edd. Cons. and Crac., this § is numbered § ה.

§ 8 beg. לאהוב את חברו. and ends נרקבו עצמותיו. The הגהה, given in the name of ה"ר פרץ in ed. Cons., is here quoted anonymously.

§ 9 beg. למול ערלה לב. and ends וערפכם ל' תקשו עוד.

§ 10 beg. להיות תמים, and ends שלא להיות כבלריים. The MS. reads למה לך. whilst the edd. Cons. and Crac. have ישאל בבלריים.

§ 11 beg. להתפלל בכוונה. and ends מיהו הגהה. The תפילות שתקנו חכמים להקריב עשה ש"מ, and ending לי במעורו. is given in the ed. Cons. in the name of ה"ר פרץ. The passage beg. ומיהו, differs slightly from the ed. Cons. The statement by הר"ם מאיברא is missing in the MS. The next item beg. ר' אליעזר. כדמפרש to ed. Cons. agrees with ed. Cons. up to בירושלמי. The next הגהה in ed. Cons. of ויאמר ה"ר פרץ ובימות הגשמים beg. ה"ר פרץ up to יחזיר, reads in the MS. as follows: הגהה ובימות הגשמים כיון שהזכיר מל' אע"ג שלא אמ' מטר אין מחזירין אותו ומיהו בתוספות לא משמע כן ומ"מ כמה גדולים פוסקין כמו בירושלמי התפלל ואינו יודע. The next item beg. עד שזכיר מטר, ends ומטר ומחזירין. This is followed by the הגהה beg. אותו כיון שלא אמ' ותן מל' ומטר. The next

הגהה which beg. למעלה בהג' בשאל'. הגהה משמע שלא יצא ידי חובתו בשאלת מטר במל' דהא פי' לעיל דמתוך הירושלמי דבחורף אם אמ' מל' ולא אמ' מטר אין מחזירין אותו. ושמה בא לחלק בפנים בין הזכרה לשאלה דגבי הזכרה במל' סגי ולא בשאלה. וכן נמצא בסידור ברכו' ולא כמו שהגהתי לעיל. וע"ע בס"ג ובירושלמי. ע"כ, is neither in ed. Cons. nor in ed. Crac. The next sentences beg. טעה ולא הזכיר, and הגהה טעה, agree with ed. Cons. The next הגהה which reads קש' לי להבין א"כ אפי' אם עקר רגליו נמי יחזיר. הטעם מה שאמרו חכמ' אין מחזירין אותו היינו דווק' היכא דעקר אבל לא עקר מחזירין. ומה שפי' לעיל לאו (כתב) יד הגדול הוא. ע"כ. וא"ת אמאי לא קבעו חכמ' ברכה בפני עצמה במקום שנזכר כמו בברכת המזון שהוא מותר לקבוע בה ברכה בפני עצמה לאחר שסיים בונה אם שכח של שבת ואומ' מהר"ט שחשוב הפסק ולא דמי לברכת המזון שהרי התם כבר סיים ברכת המזון דאוריית' והטוב המטי' לאו דאוריית' אלא is put in ed. Cons. as follows: וקשה להבין אם כן אם עקר את רגליו נמי יחזיר אם ירצה בדבר שאין מחזירין אותו לכן נראה הא דאין מחזירין אותו הינו היכא דעקר רגליו אבל היכא דלא עקר חזר גם הטעם הראשון אינו בספר מצות כתב ידו של הגדול עד כאן הגהה ותימה למה לא קבעו חכמים ברכה בפני עצמה במקום שנזכר כמו שקבעו בברכת המזון היכא שסיים בונה ירושלם ושכח ולא נזכר של שבת אומר רש"י שחשוב הפסק ולא דמי לברכת המזון שהרי כבר סיים ברכת המזון הברכות שהם מדאורייתא והטוב. והמטיב לאו דאורייתא אלא ביבנה תקנוה. The אומר מורי שיכול לחתום. beg. in ed. Cons. הגהה תגהה, reads in the MS. כיון שנסתיימו הברכות ורבי' יחיאל היה אומ' דכיון שנסתיימו סדר הברכות שלא לחתום בברכה וכן המתענה בשב' יאמ' ענינו. The הגהה in the ed. Cons. beg. באלהי נצור. ואומר ר"ת שאין מתפללין תפלה אחרת אלא אם כן יש ששה שלא שמעו תפלה. וכן יש במסכת סופרי' ואסמכתא לדבריו שיש תיבות במקרא זה בפרוע פרעו' בישראל בהתנדב עם ברכו יי' לבד השם שאינו מן המנין ואומר רבינו טוביה שרביו נהגו להתפלל בשביל יחיד וראיה מאבל וחתן, has in the MS. the following reading: וואמ' רבי' יהודה בשם ר"ת שאין מתפללין פעם אחרת אא"כ יש

ששה שלא שמעו תפלה. וכן יש במסכ' סופרי' ואסמכת' לדברי' שיש ו' תיבות במקרא זה בפרוע פרעות בישר' בהתנדב עם ברכו יי' מלבד השם שאינו מן המניין וכן במקהל' ברכו אלהים. ואומ' הרי"ט שרבים נוהג' להתפלל אף עבור יחיד וראיה מאבל וחתן. וכן יש במחזור מוטררי ובשאלות The Responsum of Rab Natronai is given in the MS. fuller than in ed. Cons. as a הגהה. It reads as follows: הגהה מקמי רב נטרוניא גאון מי שנכנס לבית הכנסת ומצא ציבור שמתפללין ועדיין לא קרא פסוקי דמרה מהו שיתפלל עם הצבור ואחר כך יתפלל פסוקי דומ' והשיב דאינו יכול כי כשתקנום קודם תפלה תקנום אלא מברך מלך מהולל בתו' ואומ' פרשה ראשונה עד ואמר כל העם אמנ והלל ליי' וצריך עדיין לומ' הללו אל(!) מן השמים עבור יהי חלקי עם גומרי הלל בכל יום. ואומ' תהילה עד לרור ודור הללו יה. הללו אל בקרשו וגו'. וחוחם בישתבח ומתפלל עם הצבו' ולא יאמ' פסוקי דמרה אחרי כן. מצא צבור מתפללי' אם יכול להתחיל ולגמור קודם שגיע שליח צבור למודי' יתחיל ואם לאו לא יתחיל פן יראה ככופר למי שהציבור מתפללין וכורעים והוא אינו כורע ואם שעה עוברת מותר וכשיגי' שליח צבור למודים ישנה באמצע ברכה שעומד בה. וכן אם In the item which beg. הוא סבור לגמור ולא גמר we find among the authorities mentioned in the MS. הרי"ט and רבינו יהודה נ"ע, רבינו יהודה מפריש and רבינו טוביה ז"ל. Cons. The next הגהה has in the MS. the following addition not contained in ed. Cons.: כשמפסיקי' בשבי(ל) תקנת קהל וה"ר אליאב ווידונא The הגהה as כהן' מיישב מנהג העולם ואומ' וכו' ר"ה ויום on ברכות ראשונות ואחרונות וראשונים, הכפורים, signed in ed. Cons. with מ'פא reads in the MS. as follows: בברכות מחמיר ואמ' בווכרינו ובמי כמוך ובכן תן פחדך או בסוף הברכה לא ישחו ע"כ. אבל בסוף לא ישחו להודיע שאין כורעין בברכה אלא שנהגו באמצע מפני דרחמי נינהו. וכשהוא כורע כורע בברוך וזוקף בשם דכת' השם זוקף כפופים. ורב ששת כי כרע כרע כחזרא פי' חריות של דקל הכל בבת אחת. וזוקף כי חויא חויי' הוא נחש שלא כורע באמצעיתו וראשו

כפוף ולא ישחה יותר מדאי. שואל אדם צרכיו בשומע תפילה אפי' שלא מעין הברכה. ובברכות אחרונות מעין הברכות. אבל בג' ראשונות' לא. ובג' אחרונות' כך לפי שאין (שיש) להם סדר. והאמצעיות אין להם סדר. אבל צרכי רבים מותר להתפלל אף בראשונות ובאחרונות כפי' ר"ת כגון זכרינו ושאר ברכות דרחמי. המתפלל הוצרך לנקבו אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תועבה. האומ' מודים מודים ואומ' On p. 22 a, the following rule of רבינו יהודה החסיד is mentioned: רבי' יהודה החסיד שאם היה צמא מאד היה מתיר לשחות מים. דמוטב שישתה קודם תפלה ולא יצטער בתפלתו. וכן לעשות צרכיו This passage is not given in edd. Cons. and Crac. The whole § ends בדברים בטלים בשעת שהחזן עשרה ברכות אוטר שמנה עשרה ברכות.

§ 12 beg. שלא לתור אחרי לבו. and ends ולא להתבונן בפסוקי יחזקאל שאסרו חכמ' להתבונן. The § is, in the MS., shorter than in the ed. Cons. The end agrees with ed. Crac.

§ 13 reads as follows: שלא לגור בפני נביא שקר מן דבריו שנ' בודון דברו הנביא וגו' חה נהג גם בזמן הזה מן המינין והמשומדים והכופרים Ed. Cons. שמייראין ישראל' על אמונת הב"ה מן הכופרי' ומן המינין ומן הגלחים המיראים מן המסיחים לעבוד וכו', whilst ed. Crac. has אלילים המייראים וכו'.

§ 14 beg. שלא להיות צדיק בעיניו. and ends ובל ישראל' לכף זכות The § is much shorter than the edd.

§ 15 beg. שלא לפרוש מן התורה. and ends כל ימי חיין.

§ 16 beg. שלא לאהוב את המסית. and ends משומד. Ed. Crac. reads instead of ובן משומד the words הכופר באלהי ישראל.

§ 17 beg. שלא לשנא את חברו. and ends יראה לו שנאתו.

§ 18 beg. שלא לכסות את השם. and ends ובחוני נא בזאת.

§ 19 beg. שלא לחמוד. and ends וכחלום יעוף וכן מצ' בקרה ובלעם ודואג ואחיתופל: MS. reads: וכן מצינו גחזי אדוני' עזויהו ובקין קרח בלעם דואג אחיתופל גחזי אבשלום אדוניה עזיהו הזמן In the first parable we read instead of על העורב שהיה שחור as it is in

1 Probably Bray-sur-Seine, cf. Gross, Gallia Judaica, p. 123.

ed. Cons., the words העורב שהיה חוזר. The הגהה beg. מפי ה"ר יונה is given on the margin, beg. הגהה מ"ר ה"ר יונה וכו'.

§ 20. beg. שלא לאמץ לבנו, and ends עובר עליו בלא תאמץ.

§ 21 beg. שלא ירע לבבך, and ends אלא ישמח.

§ 22 beg. שלא להתגאות, and ends כדאי' במס' תענית.

§ 23 beg. שלא לשבח מעשה עמלק, and ends להנקם ממנו.

§ 24 beg. שלא יהרהר אדם ביום, and ends שלא יבא לידי הרהור. The § differs from the edd.

§ 25 beg. לשמוע לנביא, and ends אין שומעין לו.

§ 26 beg. שלא לשמוע את המסי'. and ends ולא חשמע אליו.

§ 27 beg. שלא לשמוע למתנבא, and ends הנביא ההוא.

§ 28 speaks of להסתכל בצלמים.

§ 29 beg. להסתכל בציצית. In edd. Cons. and Crac. the order is as follows: 28, ציצית, and 29, צלמים.

§ 30 beg. שלא לתור אחר העין, and ends היה נוהר אברהם אבינו.

§ 31 beg. לעשות ציצת, and ends תכלת ללבן. This is followed by the הגהה beg. פי' בגודל, and חייב בציצת זה סדר החוליות. The second הגהה beg. וכלאים בציצת אסור. Then comes the rule of צמר ופשימים פוטרין. The third הגהה beg. לפי זה אין לאדם לברך. The הגהה mentions besides the התוספו' משאנן, also ספי הר"ר שמואל מאיברא. The latter is not mentioned in the edd. The last § beg. לועג לרש, and ends ונשים פטורות. The last הגהה in ed. Cons. is missing.

§ 32 beg. שלא ללבוש כלאים, and ends שרוחין לא תעשה שבתורה.

§ 33 beg. שלא ילכש גבר שמלת אשה, and ends דהו קישוט אשה.

§ 34 contains the rules about חמץ. The first הגהה beg. ויש שרצים לפרש שמותר. The second הגהה reads: ומיהו צריך לעשות מחיצה בחול: המועד וכו'.

§ 35 deals with ולא יראה לך שאור.

§ 36 contains שלא ימצא לך שאור. At the end we read: נשלם מלאכת יום ראשון. יום שני.

§ 37 beg. לאבד ע"ז, and ends מכבר הבורא שמו. Instead of the הגהה in ed. Cons. the MS. reads: צ"ע בס"ג גם צ"ע בפ' השוכר. דמאן דפלה מבטל דלא פלה לא מבטל.

§§ 38-43 deal with להשמיר, לגרע אשרה, לקדש את, לאבד בלים, לנחון מזבחם, במתום, להרבק בשם, השם, and להרבק בשם. The order in edd. Cons. and Crac. are quite different, namely, 39, 41, 42, 43, 44, 45. The § 38 in edd. is missing from the MS.

§ 44 contains the rules as to אבלות. The § beg. להתאבל על ירושלים, and ends במקום שנהגו. The first הגהה is attributed again to R. Samuel of Evreux (מפי הר"ר שמואל). The gloss ends: ומיהו במקום שרגילין בסלאכה כגון בספרד צ"ע לענין ט' באב. ומיהו שמעתי דגם שם נהגו שלא לעשות מלאכה. The continuation of the text reads: ע"כ. מה שאין כן בשאר תעניות וכו'. On p. 31 a the following sentences occur: (1) מיהו שמעתי כי מהר"ם מרוטנבורק נהג להחמיר דברים וכת' בספ' המצות של הרב (2); שבצנעא וצ"ע מקוצי שנהגו רבו' כשחל להיות בשבת לאסור שבוע שלפניו לספר ולכב' אע"פ שנדחה עד לאחר השבת. ופי' לפירושו כל השבת השבוע לבר יום מיהו שמעתי (3); ה' ויום ו' מפני כבוד השבת בשם ר"ת דסגי בלילה וגם סגי במחשבה דלא בענן הוצאה בפה כ"א גבי שבועות דכת' לבטא בשפת' וכן עשה ר"ת מעשה באדם (4); וגו' צ"ע בס"ג אחד שהיה עושה הרבה תעניות בלא קבלה ואמ' ושמעתי שהר"י היה (5); שלא הפסיד תעניותיו אומ' באלהי נצור הריני לפניך בתענית למחר וצ"ע הרבה בני אדם נוהגין. The הגהה beg. quotes the תוספות of R. Elhanan (מיהו). The whole § ends מספיקא לא נפיק עד שיהיה ודאי לילה. The § is in ed. Cons., 94, and in ed. Crac., 96.

§ 45 deals with הלכות אבלות על קרובים. One sentence reads: ונהגו העולם שלא לקרוע גלימא שקורי' גרנצא או קפא ובלשון אשכנז

טרפהרט משום רכי וכו'. The German word occurs neither in ed. Cons. nor in ed. Crac. In another sentence we observe the same fact. This reads: לקרו' כל בגדיו ואפי' לבוש' מאה בגדי' וחלוקי' ואינו קורע באפרקסותו שקו' קמיוא קפא או גרנק וכן לא בחלוק התחתן שקו' בלשו' אשכנו הימרא לפי הערו' שפי' ארפכסותו וצ'ע מאביו ומאם ומאם בה'ג. The MS. reads here also instead of מאב ומאם בה'ג. The author translates the word למבורו with שקו' נוברייל. The next הגהה differs entirely from the edd., and reads: ומיהו לפי הערוך קמיוא לא בעי קריעה אפי' באיש וכן פי' בס'ג בשם המיימוני ובערוך פי' והלכה רופפת כי לפי רבי' משה והערוך צרי' קריעה בגרנצא בכל המתים ובחלוק שקו' קמיוא אין צריך קריעה אפילו על אב ואם ולפי רבי' אין צריך קריעה בגרנק וגם אין דיי אם יקרענה. אבל בקמיוא צריך קריעה על אב ועל אם ואחרי הלכה רופפת יש לילך אחר המנהג ע"כ. In the rules about חליצה we read: אכן בפריש אין חולצין בבית הקברו' עד שיחזרו בבתיהם מפני האומות שלא ירגישו בדברי' ואחריכ' יעמוף ראשו וילך לו, instead of במקום שיש רוב אומות. There is also a variant in the next § where edd. read ואסור לנעול סנדל אכן בבתי שוקים אפשר אכן בקלצונש, for which the MS. has אפשר לו וכו'. The next הגהה beg. ומיהו. and quotes the ס'ג, ונראה דמקצת היום וכו' ואני אוסר מפי רבותי. (וכן מהר"ט, רב אלפס מהר"ט היה אוסר בין במריעות חתן בין במריעות ברית מילה משום דהיא נקראת שמחה דכת' שש ומורי הר"י אבי הספר וכו' והר"ט היה אוסר ומי שאין לו בנים נושא ובעל לאחר) ר"ת שלשים זהו לפי' הר"י אבל לפי' ר"ת פי' דמי (שאין לו בנים מותר וכו' וספק לדין זה שכתבתי יום ראש שנה ויום הכפורים וסוכות יעלו לשלשה רגלים. The author translates בגדים מגוחצין with לישקיר, v. ed. Cons. which reads ליקיש. The next הגהה deals with ריצב"א. The following הגהה which beg. אמרי' פ' אילו

ובעין שיטה זו פי' מגלחין, ends with the note בפנים ולא בינותי. In the last § the author refers to רב אלפס, מיימוני, ס"ג, ריצב"א, and ends ובאשכנז ונהגים להתיר מבעוד יום סמוך לחשיכה ביום שלמי' דווקא. The next chap. deals with שמועה קרובה ורחוקה. The first הגהה refers to רבי' יחיאל בר' יוסף as to the rules of the mourner on Sabbath. The second הגהה is identical with the last הגהה in ed. Cons. The following chap. contains the דין אבל, where the following reference to Rashi is to be found: האשל הגדול רבינו שלמה קרע. בחולו של מועד. The § ends: חכם כל זמן שמתעסקין בהספדו קורעין עליו.

§ 46 deals with בדיקת החמץ. There are references to רבי' יהודה, ריב"א, יהודה היו אומ' שהוא מנהג כשר לבטל אף בשעת ארבעה עשר שחל להיות. The first הגהה which beg. ונראה דנר, has the following passage: שזור שקו' מורטיש דומה לאבוקה. The second הגהה which beg. לפי זה משמע refers to רבי' יחיאל מפריש, ר"י, and רש"י. The third הגהה beg. אך מ"מ צריך לבטלו, and contains a reference to the סדר ביעור חמץ דשבת. The fourth הגהה beg. הגדול שסידר הר"ר יוסף ט"ע. מכאן ראייה למאי דפריש לעי' וכו'. The last, or the fifth הגהה which beg. קודם איסורו refers to ריב"א. This § is numbered צ"ו in ed. Cons.

§§ 47-54 deal with להתייחד שלא, שלא לגמול חסדים, שלא תיילד, להתייחד עם הגוים, לקבור מתים, לבקר חולים, לעשות ליה, לעשות לפנים משורת הדין. The order of these rules in ed. Cons. is as follows: 97, 98, 99, 46, 47, 48, and 49. The latter order is also given in ed. Crac.

§ 55 beg. ואבי ראה, and ends לכבד אב ואם. In the הגהה the explanation of the passage in the name of ירושלמי is given in the name of ר' משה מקוצי (פי' השר) ר' משה מקוצי.

§§ 56-63 dealing with the rules of לקום למען, לפרוק, לשוב, להדר פני זקן, מפני שיבה, לשמור מוצא שפתיו, להיות צנוע, לקרש כהן,

agree in order (51-58) and contents with ed. Cons. The last § is followed by the following remark: ואילו הן מצות עשה שהן: במחלוק' ואליבא דר' אליעזר ורבנן להטמאות לכהן. לעבוד בעבר כנעני. Ed. Cons. mentions both in § 59. The following §§ are headed: לא חעשה בגוף.

§§ 66-85 dealing with שלא לקיים ע"ז שלא להשתחוות, שלא לעבוד ע"ז כדרכה, לעבוד ע"ז, שלא לקיים פסל, שלא ליהנות, שלא להעביר, שלא להלין מת, שלא ליהנות מתקרבות, שלא לכתוב קעקע, שלא להקיף, להשחית, שלא לגדוד, שלא לשרט, לקרוח קרחה, שלא לעמוד על, שלא להתעלם מפריקה, להתעלם, שלא להשהות נקביו, and שלא להציל מסית, דם, agree in order (60-68) with ed. Cons. A few variants, however, in the text may be pointed out. As to § 67 for instance, the following בעבור שהן: is contained in the MS.: עבודות כעין פנים אפי' שלא כדרכה וגו' כדאית' במנהדרין שלא לעבוד ע"ז דרך כבוד גיפוף ונישוק שלא כדרכה. וצ"ע בס"ג. ואע"פ שאינו פנים: which reads: כדרשינ' ואפי' תחת השנמר שקו' מנמון אסר הר"ר משה מאיברא לפי שפעמי' מושך אליו העור שלא במקום פאה. אבל במספרים מותר, ונחלקו הגאונים בפי' הפאה: instead of ונחלקו בפירוש הפאות ed. Cons. § 84 contains the following הגהה by R. Jonathan: מכאן שלא לחמול על מחטיאי ומכשילי בני אדם ואמ' רבו' כל הנעשה רחמני על האזורי לבסוף נעשה אכזרי על הרחמני הר"ר יונתן. The latter is missing in ed. Cons., and is given as a gloss in ed. Crac. without the name of R. Jonathan.

§ 86 deals with the rules of שלא לעבוד על הגהות. שבועת כטוי. In the fifth gloss we read: וכן היה מעשה ר"ת שגרד בבית הכנסת על דעת רבים סתמ' ולא רצה שיתירו לו את נדרו מהאי טעמ' דפירשתי. וכן נמצא מכתב יד ר"ת מקינין בתוספ' דגמין. ועל דעת יחיד יש לו התרה אפי' בלא רשותו של יחיד כיון שדברנו מאין נימא. The sixth gloss beg. השבועה and ends על כל הנשבעים

מכלה אותו. The לקוטים of R. Meir of Rothenburg are not added in the MS.

§§ 87-93 deal with שלא לרצוח, שלא יראה, שלא להכליל את השם, שלא להכות חבירו, and שלא להחזיק יתום, לענות אלמנה, and שלא להגיד את הגר, agree with §§ 80-86 of the ed. Cons. §§ 88 and 93 end with צ"ע בס"ג. The § שלא לענות יתום is fuller in ed. Cons. than in the MS.

§ 94 deals with שלא יטמא כהן, and agrees with § 87 of ed. Cons. Some variants, however, have to be pointed out. For instance: ועל הגוסס פסקו הג' ורב אלפס דמותר הבהן לעמוד עליו וכן הר"ר אליעזר ממיץ אבל גדולי ה' whilst the MS. reads: ועל הגוסס פסקו הגאונים וה"ג ורב אלפס שמותר הבהן לעמוד עליו עד שתצא נפשו והר"ר אליעזר ממיץ אוסר וכן רבו' מאיברא אוסרין. The § ends: כנגד הבית טהורה: After §§ 95 and 96, which deal with the rules of שלא יטמא יום, שלא יעבוד חער and נזיר שלישי כנגד לא תשא שהוא דבור שלישי הוא לך העשויין התליין בזמן.

§ 97 deals with לישיב בסוכה. The twelfth gloss reads: פי' רבי' יהודה בכתב ידו בתום: דברנו בסוכה דאע"ג דמותר וכו'

§ 98 beg. לתקוע בראש השנה, and ends אין מתעסקין בהם לכתחלה. In ed. Cons. the order is reversed. In the MS. we read after רבי' חיים כהן והריב"א הנהיג רב' חיים כהן לתקוע בטלכיו': as follows: קשר"ק קשר"ק קשר"ק ובזבירות קשר"ק קשר"ק קשר"ק קשר"ק קשר"ק ובשופרות קר"ק קשר"ק קשר"ק קשר"ק.

The order of §§ 99-103 לשמוח ברגלים, לחשוב חפופות, לעבר, להשבית חמץ, לקדש, and לקרא בשם, are given in ed. Cons. Nos. 93, 92, 101, and 100. The text of these §§ shows also many variants.

§ 104 beg. לקרא ק"ש שחרית וערב' and ends (ed. Cons. § 102) ומיהו התו' וסתפקו בזה (בתוספתא נסתפקו בזה).

§ 105 beg. לקרא מגלה בזמנה, and ends לעשות משח' ושמה'.

§ 106-107 deal with לקרא בתורה בזמנה, and ends לברך על כל הנסים.

§ 108 beg. לברך על המזון. This § shows many differences from the edd. The following passages may be especially pointed out: (1) הילכך הני פרטריש ורשוילש חיבין; (2) בחלה; ומיהו גרומלין אע"ג דתחלתן עיסה; (3) מיהו ר' יחיאל היה מסופק בדבר; (4) הילכך הני (5); בתנור או בבירה שקו' פואיר לשו' ר"ת כמ' (7); וכן אותן קופא (6); מוסוניש שפיר' בתוספו' דפסחי' אך רבי' שמשון משאנין הני (8); פי' על פי הירושלמי' במסכ' חלה וגו' ומו' רבי' (9); פרטאלש וקרפליניש פטורין וגו' הג' בנותן; (10); יחיאל נ"ע היה נוהג כפר"ת רשות כו' כגון שרגילות הוא לחלק למסובין וכו' למעום עד שימעום בצעע היינו ליקח מאותו פת עצמו שבצע ממנו בעל הבית מפי הר"ר שמואל וכן פי' רשכ"ם שהיה צריך (11); סאיורא עכ"ל וכמדומ' לי שראיתי בתוספו' (12); לחזור וכו' (13); מו' ר' יחיאל נ"ע שיבדך שני פעמים וכו' כך פי' רבי' יצחק בתוספו' דערבי פסחי' בשיטת ורבות' סאיורא (14); מו' רבי' יחיאל זצק"ל וכו' one (15); היו נוהגין שאחד פוטר אחרים וכו' זימית פי' (16); עכ"ל מרפ"א (16); שלמודא בלע' ורבותי' מפרשי' דהיינו מרק בלשו' וכן קשטיניש (18); אגוז מושמא (17); ערב' צוקרא פסקו הגאונים בה"ג בפ"ה. ולולי (19); הקבלה היה נ"ל ב"פ האדמ'. קנילא ב"פ האדמ' פריוש ומוריניש מן אילן הן (20). The two last chaps. deal with ברכת הריח and ברכת הריח. The whole § ends: הבקשות וההודוא' ונהגו העולם בנמילת רק בנמילת ערבית לא סברכינן שכך מנהג הנביאים מתחלה שלא לברך

§ 109 beg. לעשות מעקה, and ends פטור מן המעקה.

כראמ' בפ' לכתוב מזוה, and ends ב' ומיהו דוק. The gloss which beg. התחלת, ends with the following remark; כן נמצא בסידור הר"ר חיים בן הר"ר משה סאיורא שסידר על פי הגדולים.

§ 111 deals with הלכות תפילין. We find in this § references to שמושי רבה, four times; הר"ר יצחק ב"ר שניאור, twice; ספר ר' ברוך הר"ר יצחק שליח ציבור בשם הר"ר יחיאל, twice; רב שרירא גאון ורב היי בנו, ב"ר יוסף

רבי' שמשון מקוצי, and יחיאל ב"ר יוסף. At the end we read: ומאריך ימים שנ' ויין עליהם יחיו.

§ 112 beg. לכתוב ספר תורה, and ends אף במנחה בשבת. Attention may be drawn to the following passage: ור"ת מצא במסכת סופרים: מריויקות ושאר ספרים שנינו בה מעות סופרים הוא.

§ 113 beg. לכסות דם עוף בעפר, and ends ועפר מלמטה שנ' בעפר.

§ 114 beg. למול את בנו, and ends על כל ובשאן. The gloss which beg. המשפטי' האלה ומיהו נהנו הסנדיקון שקו' האב בעיר קונפירא וכו'.

§ 115 beg. למול ילד בית, and ends בן ח' הר"ר ברוך and ימים. The gloss refers to הר"ר ברוך and ומו' הר"ר יחיאל. After § 116, which deals with נשלמו העשיין חתלוין, we read: למול מקנת כסף ביד ואילו הלאוין חתלוין ביד. These are enumerated in §§ 117-136, at the end of which we read: נשלמו מצות חתלוין ביד. סדאורית'. אהל מצות נמילת ידים שהיא מדרבנן. In the gloss of § 124 there is a reference to ספר ר' משה, סמ"ג, מו' הר"ר יחיאל מפריש המבשל בשר. In § 132 we read: ב"ר מיימון. The order of these §§ is: שלא לעשות, שלא לעשות ע"ז, שלא למחוק, שלא להרכיב אילן, שלא לעשות מצבה, צלם, שלא לזרוע, שלא לשחוט, שלא לסרס, להרביע, שלא להניח, שלא לעשות מלאכה, שלא לחסום, שלא לעשות כמתכונת, שלא להשיט איסור, מכשול, שלא להשחית, שלא לעשות כמתכונת קטרת, שמן, שלא להוסיף, שלא לבשל בשר בחלב, עץ, שלא לתת אבן, and שלא להקים, לגרוע.

§ 137 beg. צונו הק' לשמוע דברי חכמים, and ends וצונו ובצוה, v. ed. Cons. § 179.

§ 138 beg. לישא אנוסותו, and ends לא מפקי' מיניה, v. ed. Cons. § 180.

§ 139 deals with לקדש האשה. One passage reads: וכן היה מעשה באדם אחד שהולך בעיר אחרת והצריכו ר"י לברך ברכת חתנים. וכן עמא דבר. וכן יש מפר' מהכא ומהה' דכתובו' בד' או בה' בתים שאין מברכין אלא בבית חופה. אבל נר' לר"ן שאם יש שמש שמשמש בכל הבתים שהוא מצרפן ומברכין כנולחו שבע ברכות כדאמ' גבי שתי חברות שמשש אחד מצרפן. ורבי' יחיאל

אומ' בשם רבי יהודה אפי' אין שמש שמצרפן. מ"מ אם התחילו אותם של שאר הבתים כשהתחילו בני החופה מברכין ז' ברכות כיון שאוכלין מן הסעודה שנתקנה לשם חופה. כן בתום מסב' חופה. There are references to רבי' (101 a, 103 a, b) מו' הר"ר יחיאל מפרש The § ends: מו' הר"ם, and יוסף בכור שור וקטן שקרש אשה אין בקידושה כלום. אך תגרלנו This § also contains the case of the marriage at which relations acted as witnesses, known from the Responsa of R. Meir of Rothenburg. The author remarks: כחובה לא כתבתי כאן כי הם כתובין בכלל שאר דינין שצריכין לימוד רב.

§ 140 deals with the rules of divorce. In this § there is a reference to the תקנת רבי' ומתקנת רבי' גרשם אינה גרשם, which reads: וצאה על אילו אלא א"כ יש עדים בדבר ואפי' התרו בה ואפי' כתובת' יש לה. Some of the glosses refer to the ספר רבי' ברוך (i. e. ספר התרומות) four times. The decision of רב האי גאון ורב אלפס as to the ability of women to act as messengers in cases of divorce, is also quoted. One gloss gives the following explanation of R. Yehiel b. Joseph which reads: ונהגו העולם שלא לגרש ע"י נתינת גט בתוך ביתה או בתוך חצרה ואפי' לתוך קלתה או לתוך מלבושיה. אמ' ר' יחיאל בר' יוסף והמעם לפי שלפעמים בגדים שלה שאולים ואולי הבעלים מקפידין בזה. וא"כ לא היו גטה בידה כיון דלא להכי אושלינה.

In another gloss which beg. מהיום, the following rule of R. Yehiel b. Joseph is quoted: ומו' רבי' יחיאל בר' יוסף היה מצריך: בגט שכיב טרע לגמרי בלא שום תנאי כדי לאפוקיני נפשיה מספק ומגמגום. אבל היה מזיקין לקבל עליו חרם תקנת קהלות שישא אותה מיד כשיעמוד מחוליו. The formulary of the divorce letter reads as follows: ברביעי בשבת בכך וכך לירח פלוני שנת חמשת אלפים וכך וכך לבריאת עולם למנין שאנו מנין בו כאן בפרש' מתא דיתבא על נהר שיינא איך אנא בפ"ב שנולדתי כאן במתא פלוני או במדינת פלוני דיתבא על נהר פלוני ועומד היום כאן במדינת פלוני או במתא פלוני דיתבא על נהר פלוני וכל שום וחניכא דאית לי ולאבהתי ולמקומי ולמקום

אבהתי צביתי ברעות נפשי בדלא אניסנא ושבקית ופטירת ותרוכית יתיכי ליכי אתנתי מרת פלונית בא רבי פלו' שנולדת במקום פלוני דיתבא על נהר פלוני ועומדת ודרה היום כאן במדינת פלונית או במתא פלוני דיתבא על נהר פלוני וכל שום וחניכא דאית ליכי ולאבהתי ולמקומי ולמקום אבהתי דהוית אתנתי מן קרמט דנא וכדן פטרית ושבקית ותרוכית יתיכי ליכי די תיהויין רשאה ושלמאה בנפשיכי למתך להתנסבא לכל גבר די תיצביין ואנש לא ימחא בידיכי מן יומא דנן ולעלם והרי את מותרת לכל אדם ודן די יהוי ליכי מינאי ספר תירוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין כרת משה וישראל.

אלדנהובן בר רבי גולכא עד

תמר בר רבי ופשט עד

This is followed by the remark: עד כאן שימת הספר הזה מכאן ואילך שימת מר"ף סדר הגט והטופס וסדר שליחות הולכה וקבלה. In the rule of the שליח להולכה, the formulary of the divorce letter is dated Thursday, the 4th of Adar, 5055 (= 1295) at Corbeil (מחא בקורבויל). The names are: (a) מתתיה המכונה דונין בר רבי יעקב עד, (b) קטרינא. This formulary was copied from a document which was signed by R. Yehiel b. Joseph. The writer adds to this: אמנם שמע ה"ר פרץ מפי ה"ר יקר בשם רבי' שמשון דיני הגט. מקוצי שהוא כותב ימחא בא' contain the rules as to the divorce letter משפט ימים בלשון זכר השנים בלשון נקבה. Of other documents, the הרשאה לשליח להולכה, and other formularies are given. These excerpts make references to ה"ר יצחק and to ה"ר מנחם בן ה"ר שמואל נ"ע עכ"ל. At the end we read: מקורבויל זצ"ל מר"ף זצ"ל.

§ 141 deals with the rules of חליצה. One gloss refers to R. Yehiel b. Joseph and R. Jacob זצ"ל מרורדאן זצ"ל. The whole gloss is by R. Samuel of Evreux. Another gloss which beg. מנעל צריך שיהא של עור, is headed by the words 'הג' מר"ף, likewise the דין עכ"ל חכם מרפ"א ends with the words חליצה. This is followed by the remark העשיין נשלמו. The latter are

given in §§ 142-148 inclusive. They refer to שלא, שלא לגרש אנוסותו, שלא להשיא בחו לזקן שלא יקח, שלא יחזיר גרושתו, חנשא יבמה לחזן שלא יקח כהן, and שלא יקח כהן זונה, כהן גרושה חללה. Some of the §§ are much shorter than in ed. Cons.

§ 149 is headed הלואין מנישואין נשלמו קמנה. דאורית, and beg. ואלו נישואין דרבנן שאין לה אב.

§ 150 deals with לטול לולב. As to the explanation of אתרוג שנמלה פטמתו, the opinions of *Alfasi*, *R. Jacob b. Yaḥar*, and *R. Isaac Hallevy* are mentioned. After the Responsum of Rashi from the *Maḥazor Vitry*, we read: ומיהו מו' רבי' שמואל מאיורא בשם מו'. There is also a reference to the גדולי איירא, which reads: מיהו שמעתי בשם גדולי איירא שהיו אוסרין אותו. The last gloss deals with the custom of *אשכנז* to provide one אתרוג for the whole congregation. At the end we read: נשלמו העשין התלויין ביד ובזמן. ואילו הלואין.

§ 151 deals with work on the first day of Passover, and עירובי תבשילין. The gloss contains many references to R. Yehiel of *Paris*, to *תוספ' משאנץ במסכת ביצה*, and Rabbenu Hananel. At the end we read: נשלמו מצות עשה ולא תעשה התלויין ביד ובזמן דאורית' אחל מצות דרבנן.

§ 152 deals with לעשות מלאכה בחול המועד. The text and glosses quote the custom of R. Yehiel b. Joseph, a decision of הר"ר יוסף המכונ' בנדיט ריצב"א. The § ends with בשם הר"ר יהודה משימיש אומ' זה.

§ 153 beg. שלא לעשות מלאכה בי"ד בניסן, and ends אין מתירין לו. The writer adds: ברוך קוני ורועי אשר אמץ זרועי לסיים מצות יום רביעי ובעזר מרים ראשי אחל מצות יום חמישי.

§ 154 deals with הלכות שחיטה.

§§ 155-156 deal with להגעיל ולהטביל כלים.

§ 157 deals with the rule of החי.

§ 158 deals with the rules of טריפה, containing הלכות טריפות. These are by the father of the author and by ר"ף (נשלמו קו דיני) ר"ף

קופה לבר וקופה לגיו מלשן אבי הספר הזה ור' נתנאל (לש' מר"ף). The former refers to *ר' נתנאל* בשם הגאון רבי' גרשם נ"ע, in the latter we read: הנה כתבתי דיני מחט בריאה לפי שיטת הפי' והתוספ' משאנץ והשיטה מאיורא.

§§ 159-167 inclusive, deal with the rules ש"ל חלב, ש"ל גיר הנשה, שלא לאכול נבילה ש"ל, ש"ל עוף טמא, ש"ל בהמה טמא, ש"ל דם ש"ל שרץ, and ש"ל שרץ העוף, חגבים טמאים הארץ. The references are mostly to Rashi, ספר רבי' ברוך, רבי' שמואל ורבי' יצחק בן בתו, הר"ר יצחק מנח, ריצב"א, and ריצב"א. The passage about the birds which grow on the trees, reads in the MS. as follows: ואותן עופות שגדילין באילנות ובעצים רבי' יצחק אוסרן משום שרץ העוף הג' וכן רבי' יחיאל מפרשי' נ"ע היה אוסרן עכ"ל.

Of § 168 dealing with שלא לאכול דג טמא, only the first part is given.

§§ 169-176 are entirely missing. Of § 177 which deals with the rule שלא לאכול ביום הכפורים, the second half is preserved. It beg. הג' ומ"מ צריך לפרוש מלאכול. The decisions of רב אלפס, רב היי, and *Maimonides* concerning the age of the children that are obliged to fast on יוה"כ are quoted. At the end the reference of the סמ"ג to R. Judah b. Isaac is mentioned.

§ 178 deals with שלא לאכול חמץ. The Rabbi Tobiah of the ed. is called in the MS. ר' טוביה מבירונא. There is again a reference to the גדולים מאיורא, to הר"ר יוסף, רבי' ברוך, המכונ' דבנדיש מטריויש זצ"ל בשם אמו בתו של רבינו ברוך (v. edd. where the latter names are missing).

There is also a reference to the conditions in Provence and Spain which is not mentioned in the edd. It reads: הוא איתא לדברי בני פרובנצא וספרד אשר שם גדילים התאנים השמינות אינן צריכות סולח אבל הדקות. We find further a quotation which mentions Rab Se'adyah Gaon וטוה הטעם פי' רב סעדיה גאון גבי ילדח שחלק בין דורות ראשונים לדורות האחרונים. Finally

the MS. reads: בשם רבי יהודה וגם היה אומ' instead of בשם גדולים וגם היה אומר of the ed. Cons. The following sentence is also missing from the ed. Cons.: והקפיד עליו הרב: ר' שמואל מאיורא שלא לאוכלן כמדומ' אך גדולים עכ"ל חכם: The whole § concludes: וכו' מר"ף שלמו עשה ול"ת התלוין באכילה דאוריית'

§§ 179-182 deal with מצות לא תעשה שלא מצות התלוין באכילה דרבנן שלא and ש"ל גבינות, ש"ל חלב, לאכול שלקות. The third gloss of § 179 beg. צ"ע מיהא בתוספו' רבי יהודה פי' בשלו ביד, which is missing from the edd. The gloss in § 225 of the ed. beg. מהימן ואפי' reads in the MS. as follows: בדפר"ת ורבי' אלחנן בשם רבי' קלונימוס איש רומי בגיטין וגם היה אומ' טו' רבי' יחיאל בר' יוסף מפריש בשם רבי' יהודה וגו' At the end we read: מצות התלויות באכילה ובשתייה ודרבנן דאוריית' ודרבנן

The מצות התלויות ברין are given in §§ 183-185 inclusive, dealing with the rules of להתרחק מדבר and לפסוק הדין, לשפוט צדק שקר. The לאוין are described in §§ 186-197. They describe the following rules: שלא, שלא להדר פני גדול, שלא להכיר פנים שלא להטות, שלא ליקח שוחד, להדר פני דל, שלא לשמוע דברי בעל דין, שלא לגור, משפט שלא להעיד, שלא להעיד שקר, שלא להעיד קרוב שלא לכבדש עדות and שלא לחון, רשע. At the end we read: ישלם יום חמישי ובשם " עושי אחל יום ששי

§§ 198-206 deal with לחן נבלה לגר, לפרות פטר חמור, לחת בכור, להשמט כספים להפריש, לפרות בכור אדם, לערוף פטר חמור לחת צדקה, להשיב גול, חלה והנה דלגתי כאן דין תמחוי וקופה לגבאין: וחלוקה לגבאין שאין אנו נוהגין בזה המלכות וגדולה צדקה יותר מכל הקרבנות וחשובה שנ' צדקה נבחר ליי מנבח. The gloss in § 204 (ed. Cons. § 247), beg. ונהגו העולם, concludes in the MS. רבי' שמשון משאנץ (רבי' שמשון במשניות (v. ed.

§§ 207-211 contain the rules of להלות להשיב, לשלח את הקן, לפרות נטע אילן, לעני

לחת שכר שכיר and אכרה. At the end we read: נשלמו העשין התלוין בזמן (צ"ל במזון): The לאוין are given in §§ 212-235, and describe: ש' לעבוד בבכור, שלא לחת מום ש' למנוע מלהלות, ש' לתבוע חוב, ש' לקפוח יד ש' לגנוב, ש' להלץ שכר שכיר, ש' להלות ברבית ש' לעשות עול במדה, ש' לגנוב נפש, ממון ש' לערב, ש' למשכן, של"ע במשורה, של"ע במשקל ש' לחבול ריחים, ש' למשכן אלמנה, משכון ש' להונות, ש' לגזול, ש' לחבול רכב ש' לעשות מדה, ש' להניף, לחת הפועל ש' להתעלם and למנוע. The end of § 230 is missing. At the end we read: שלמו מצות התלוין במזון דאוריית' ואילו התלוין בזמן להדליק (§§ 236-237) להדליק נר של חנוכה and נר בע"ש ישלם יום ששי יבורך אשר אפשי: והוא יאמן זרועי לסיים השבעי

§§ 238-240 contain the rules of לעשות שלא לעשות מלאכה, להתענג בשבת, קידוש מסקי' פר' כלל גדול בשבת. The MS. ends: לרב רשוחם הייב משום נטילת נשמה משום צובע

There are glosses on the margin mostly introduced by פ' or ס"א which were written by one of the owners of the MS., who signs himself on p. 10 מאיר בר מנחם שלימא המכונה מהרם בולדא

Pp. 229-230 contain three Responsa. The first reads: וששאלתם אם נאפו פשטידש עם הפת אם ריחא מילתא היא אפי' דיעבד או וכו' וששאלת אם אני מדמה כל. The second beg. דבר חריף לקורט של תלחית. The third beg. וששאלת על בית יד של עץ או של סתבת. P. 230 contains a decision of *R. Mordecai b. Samuel* as to יין נסך, mentioning ומעשה and היה בימי ה"ר היילמן ז"ל שעגל הוליד חבית ה"ר ידידיה. This is followed by the beginning of a תיקון שטרות. The last two pp. are by a different hand.

The MS. is written by an early cursive German hand of the 13th cent. on 228 pp. in 2 cols. of 32 ll. each to a p.

On p. 71 the letters דוד at the beg. of the lines are dotted, possibly to denote the name of the scribe.

Owners :

(1) *Meir b. Menahem of Fulda.*

(2) *Amschel Isaac Gold Schmidt*, head of the Jewish community at Frankfurt-am-Main
 שייך להקצין הת' כ"ה אשר אנשיל האמיל (גל)
 (פ"פ דמיין).

Vellum, 9⁵/₈" x 7".

534

ספר מרדכי הגדול

THE COMPLETE HALAKHIC COMPENDIUM BY R. MORDECAI B. HILLEL ASHKENAZI.

The order of the Talmudic Treatises is as follows :

Pp. 1-47	בבא קמא
47-106	בבא מציעה
106-193	בבא בתרא
193-210	סנהדרין
210-228	שבועות
229-262	עבודה זרה
262-300	יבמות
300-325	נדה
326-387	כתובות
387-407	קדושין
407-459	גטין
459-524	חולין
524-584	מסכת שמחות
585-594	ראש השנה
595-604	יומא
604-619	סנה
619-627	תענית
627-629	הלכות ט' באב
630-638	מועד קטן
639-675	ברכות
676-680	הלכות ארץ ישראל
681-754	שבת
754-776	פסחים
777-806	ערובין
806-819	יום טוב
819-845	ערכי פסחים
846-849	סדר פסח
850-870	מגלה

The treatise of *בבא קמא* beg. ארבעה אבות. קיימא לן כרב פפא ורב הונ' בריה up to נויקין דרב יהושע דבתראי ניהו. The source is indicated as אלפס, whilst the ed. of Riva di Trento, 1559, and following edd. omitted the reference to the source and shortened it. This is followed by the decisions of (רב המנונא אמר. חוס' ב"ק v. רבינו תם. 9 a, s.v. There are other passages taken from Alfasi in the MS. which are wanting in the ed., e. g., p. 2 a, בעל חוב ונטל, האחין שחלקו ובא חלקו וכו' דאי מגבי מינאי לאו עלך הדר : אלפס : לא מוקמינן : עד שלא החזיק בה. On p. 4 a we have the following § which is not in the ed. : כתב הרב ר' אליהו משם רבינו בנימין שעכשיו מתקנת הגאונים ואילך שנכנסו ממלטלי תחת סקרקעי להגבות כתובה לאשה ובעל חוב לא חשיב ליה ממלטלי ליחמי נכנסו להיות מלוה על פה וכתב הר"ר אליהו הטעם דאפי' במלוה על פה דהלכה כריש לקיש פרק מי שמת שיעבודא דאורייתא אפילו במלוה על פה אם כן השיב ליה מלוה טפי ואם כן מלוה שתפס ממלטלי משום מלוה על פה אפילו לאחר מיתה מהניא תפיסה ומה שתפס תפס והא דאמ' דתפיסה לאחר מיתה לא מהניא היינו בשעה שלא היו הממלטלין משועבדין לבעל חוב ולא לכתובה דהוה ממלטלי דיתמי ולבעל חוב לא משתעבדי. וקצת ראיה מפרק מציאת האשה הני ארנקי דמחזא אשה גובה פורנא מהם. פי' הקו' כתובה מאי טעמא דאסמכתייהו עלייהו. פי' הקו' שגובין ממלטלין כאלה שהן שלהם במקום קרקעות ולא אמרינן ממלטלי דיתמי לבעל חוב לא משתעבדי. A gloss repeats this statement word by word with the following heading : הר"ר אליהו : פסק מלודרייש בש' רבי בנימין מקונטרס רוגא שעכשיו מתקנת גאו'. Accordingly the scholars mentioned in the text are R. Elijah of London and R. Benjamin of Canterbury.

In the second chap. after § 26 of the ed., a whole § is to be found in the MS. which is wanted in the ed. between the words לא קיימ' לאגר' שאם יצא היהודי מן דאפי' and הבית וכו' : זה נהנה וזה אינו חס' : מיפך. This missing § beg. in the MS.

ראובן שהלך למדינת הים והיה לו בית אצל שמעון והלך לו ובא שמעון ונשתמש בו וכו'.

In the third chap. before § 39 the MS. gives the explanations of Rashi and Alfasi respectively as to the meaning of 'וכו' לרכובה ולבעימה וכו' (v. B. K. 27 b), missing from the ed. To § 40 of the ed. our MS. adds an excerpt from the אור זרוע beg. כתב אור זרוע וזה לשונו אם ראובן חייב לשמעון אבל בדבר ודאי עכיד ופסוק ומסרב לפרוע פשמה מיהא דאמ' רב יהודה אמ' רב רב לפיכך אינו כל כסף האמור בתור' וכו' נאמן אלא כפי ההודא'.

In the fourth chap. the MS. contains an additional § near to the end which beg. היו מאתים and ends חתקע ליה להבריה וזו של מדינה.

The fifth chap. contains the following remark to § 67, ending בנהרדעא, by the author: ועוד האריך ריב"א ואני קצרתי: ועיין בתוספתא דסנהדרין פרק אחר דיני מטונות ביום. The sixth chap. has an addition beg. דבעיר הסמוכה, קושרו ובלילה מתירו לספר בלילה ה"נ לדין אפי' ביום. The Responsum of R. Meir b. Barukh beg. is given in a fuller version than in the ed. The author used namely a second version of the same Responsum, introducing it by the words 'מצא' במדר' אחד. There is a reference in this Responsum to a decision of Rabbenu Gershom in a similar instance.

In the eighth chap. the Responsum of R. M. b. B. (§ 103 of the ed.) is followed by a passage beg. ורבא אמ' אינו נותן אלא דמי שבתו שבכל יום ויום דיני פאריש הקדמונים הר"ר על דין שבא לפניהם יוסף מפאמי והר"ר אהרן על דין שבא לפניהם מאיש אחד ששכר סוס מחבירו ונתקע לו מסמר בגולג'י. Further Rabbenu Hayyeem and

are mentioned. In § 107 our MS. reads: והר"ר יחיאל פי' דלא דמו דלא שייך שבת וכו' וכן פסק רבינו מאיר כדברי רבינו והרב, whilst the ed. reads: והרב רבינו מפריש אומר וכו' וכן פירש רבינו מאיר פסק רבי § 108 f. reads: אברהם בר נחמן כיון וכו' עד כאן לשון רבי אברהם בר נחמן וכן פירש רבינו ברוך ממגנצא פסק ed. Crac. reads instead שאינו חילו' וכו' רבי (אליעזר בר נתן) וכן פירש רבינו ברוך ממגנצא, our MS. corroborates the latter reading as to פסק ראב"ן, and differs as to the last part by the reading וכן פסק רבינו מצאתי בשערי § 111 beg. in the MS. שבתות ובחשובות רבי גרשון מאור הגולה The passage וכתב רב נחשון גאון וכו' is followed by a § beg. חרש שומה וקמן פגיעתן רעה הילכך מנדין אותם וכו' וכתב רב נחשון גאון הא דאמ' עבד ואשה פגיעתן רעה וכו' § 117 is followed by a long Responsum beg. נשאל נשאלנו על דבר הריבות והמחלוקות והחירופין אם הנשים והקרובים יכולין להעיד וכו' At the end references are made to *R. Moses of Coucy* מעשה באחד שהפיל שינו) רב צדוק גאון של חבירו ונידהו מר רב צדק גאון וז"ל דבר (קצוב אני הותך). The chap. concludes with a Responsum beg. שאלה בארצינו יש רבנים מצד המלכות ואינם יודעין לקרות כהוגן אם יחרף אותם שום יהודי מה דינו חשובה שאלה מרבינו שלמה בן אדרת שאלה beg. יהודי שהרג יהודי אחר וביד האנשים וכו' The latter ends ספרדית עכ"ל.

Tenth chap. has the following variants: (1) § 177, where the MS. reads מכאן היה דן רבינו מאיר וכן הסכימו כל הגדולים שכל ממון מכאן היה דן רא"ם וכן and וכו' ע"כ לשון § 192 reads after הסכימו וכו' נר' לריב"א, as follows: רבינו אליעזר ממיין אדם שהניח ספרים וכו' אפי' לפי' רש"י רפי' כדאמ' פר' השולח ואם and ends דספרים וכו' לא יקחם ישראל פשיטא שהשר ישליכם לאיבוד; (2) this is followed in the ed. by a decision of הר"ר מלונדריש which is not yet in the MS.; (3) the quotation beg. כתב המיימוני, ends

¹ v. MS. Halberstamm, No. 345, 779, where we read: מכאן דינו דיני פאריש קדמונינו הר"ר יוסף מאפרנאי והר"ר אהרן מאפרנאי על דין שבא לפניהם, and Gross, l.c., p. 66.

in the MS. לעיל פרק מרובה מייחיו בשם רב. (5) the decision by R. Isaac b. Perez (ed. § 196) is not given in the MS.; (6) the MS. gives after § 253 a short Responsum of רשב"א נשאל להר"ר שלמה אדרת בשנים שהלכו beg. (7) the chap. ends with a מקץ חיים beg. הגהה, הנהגה מען חיים וכו' הצבע איזין ונימין וכו'.

In the following pages we endeavour to give a list of the passages which are contained in the MS., and are missing in the edd. The references to the edd. are those of the ed. of Riva di Trento, 1559, cf. however, the faulty numbering in this ed. Our list also points out the differences in the order of the material which we found between the edd. on one side, and the MS. on the other. In the treatise of מציעא, e.g., we find in the MS. the following passages which are not given in the edd.: (1) אמ' אביו חיישינן שמא מלוה ישנה וכו' מחמת מציאה או מקח וממכר או בענין ending ונשאל לרבינו מאיר מלמד, (2) after § 483, אחד דלא שאמ' לו בעל הבית למוד בני וכו'; גרע מיורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות וכו'; מצאתי דיש פוסקין הוא הדין לחלה, (3) after § 495, ולא דמי ending, ומביא ראיה מפר' מי שאחוז וכו' ופרשב"ם ק"ל in § 853, before למלמד, הגהה, the MS. reads the following beg., מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין, beg. after § 1136, the MS. contains a new § beg. כל דיינא, דמשתבע בה' אלהי ישראל ולא התפיסו הפני וכו' ולא אמ' מה שעשה עשוי וישלם מביחו and ends

In סדר נשים we notice the following passages which are not in the edd.: (1) after § 46 there are two extracts from the Mahazor Vitry, the first beg. כי במחזור ויטרי, and the second beg. רש"י מביא ראיה קל וחומר מן ממור ושוב מצאתי במחזור ויטרי בודאי, v. Responsa of R. Joseph Kolon, § 175: גם נסתפק המרדכי אם רעות מחזור ויטרי לתורה בלא חליצה היבא שהמיר כבר כשנשאה בעלה כיוצא בנידון דהך

איתתא והנה דבר ידוע הוא כי מחזור ויטרי נתיסר Further Responsa of R. David Kohen בית חשיני) על פי רבינו שלמה וכו' תשובות רד"ך בית חשיני) חדר ב' המרדכי כתב עוד בשם מחזור ויטרי ought to be consulted, where we read: תלמידו של רש"י ז"ל בודאי אי כשנשאה בעלה ההוא יבם הוה משומד קודם לכן א"צ חליצה The הגבורים gives the two passages from the Mahazor Vitry without any reference to the מרדכי, cf. Hurwitz, מבוא למחזור ויטרי, p. 162, who says שלפני שפני ליתא במחזור ויטרי שלפני שפני The passages are not to be found in our MS., No. 535. (2) After § 94 the MS. contains a מקובלני שצריכה שלא תרוק כלל הגהה and ends החליצה תעמוד גורה במקומה ואחרי החליצה (v. §§ 95, 96, where ושאר רבותי לא נהגו כן הגהה) should be הלכות גדולות At the end of the MS. inserts two Responsa, one by R. Meir b. Barukh of Rothenburg, which beg. חשבת הר"ר מאיר על אודות ראובן, ושמעון שהיו נשואין שתי אחיות ומתוך כך וכו' מפני תקנת עגונות לא רציתי להשיבו וכו' רקם אף על פי שאיני כדי לפתוח פה קודם שאר רבותי ומי אנכי זכות לשועלים לפתוח ראשן וראש לאריות אמנם איני מתכוין אלא כחלמיד דן לפני רבותי קהלות הרינוס ולפני רבו' שבקולוניא אם יסכימו להתיר נתיר ושלוש מאיר בר ברוך חשבת מהר"ר the other by R. Mordecai, beg. מרדכי וצ"ל וששאלתם על אודות ראובן שהלך ואינו לעולמו בלא בנים והניח אח קטן עומד במקום אחיו לירד לנכסיו ואין דינו כשאר יבמין.

In § 1019, between הפסידה in הלכות נדה ומשמשת בבית עדים and בלאותיה ונוטלן הבעל בפר' כל we read in the MS. a passage beg. בפר' כל היד אשה שיש לה וסת קבוע וכו' וכן הצריך רבי' שמשון בר' שמשון לטבול בתו בזמנה אפילו בחורף ואפילו אין בעלה בעיר. Before § 1039 the MS. contains a Responsum by R. Mordecai b. R. Solomon which beg. זאת התשובה השיב מו' הרב ר' מרדכי ז"ל בן מהר"ר שלמה זצ"ל מקאדיי על אם יושבות על דם טהור זה לשונו § 1059 is followed by a Responsum of R. Samson b. Abraham, which beg. חשבת רבינו שמשון אל אחיו ר"י תודר אמ'.

עד ends and, לי שרצית להתיר למלאת המקוה
 (v. ed., § 1081). כאן לשון שמשון ב"ר אברהם
 The subject of this Responsum is dealt with
 also on p. 324 a in the MS. At the end of
 נדה מסכת there is added a Responsum by
 R. Isaac bar Abraham (ריב"א) which beg.
 הגהה זו שייכא לעיל נשאל לריב"א על אשר כתב
 הר"ר שמחה מויטרי במחזור שלו בשם רש"י שאין
 ספר v. נדה צריכה לפתוח פה בשעת מבילה וכו'
 ed. Buber, p. 172. There are two
 other §§, the first of which beg. צריכה
 ולפי זה אין אשה לחוף כל ראשה וכו'
 אסור למבול לאשה שיש לה בראשה חטמין של
 אשה שאירע, and the second which beg. גרדנות
 ליל מבילתה במצואי שבת.

In between §§ 201-202, the
 MS. contains a passage beg. עד ודיין מצטרפין
 דשניהם ופי' רבא מאן דקא מסהיד
 Between §§ 203-204, the
 MS. gives the following passages: (1) לסוף
 ובפרק שבועות העדות הביא (2) רמי אנפשיה וכו'
 מכאן ראייה בספר החכמה וזה לשונו נשאלתי על
 על כתב ידן אפי' אומרי' (3) מעשה שאירע וכו'
 ודוקא אחספא כו' והוא הדין (4) ; בהדיא וכו'
 פסק האלפסי הוציא עליו כתב (5) ; ארישא דמגילתא
 עד ודיין מצטרפין פי' הר"ם (6) ; ידו בלא עדים
 גרסינ' בירושלמי פרק זה בורר (7) ; וזה לשונו
 ; עד נעשה דיין ברבנן (8) ; אשרתא דרייני מהו וכו'
 אבל אי אתו (10) ; וליתא דרב פפא אמ' רב נחמן (9)
 תרווייהו בפנויה קא (11) ; תרי אחריני ומסהדי וכו'
 and ; דעבידי אינשי דמגרשי בנינעא וכו' (12) ; מסהדי
 הא איכא סהדי באורית מעשה היה באשה אחת (13)
 The latter passage
 is repeated in the MS. from התיירה וראבי"ה.

The chap. שנתארמלה ends in the
 MS. as follows: ועד נעשה דיין כדמסיק התלמוד .
 במותב תלתא הוינא וחד ליתיהי וכו'.

At the end of chap. הכותב the MS. con-
 tains the following passages which are not in
 the edd. : (1) פסק הר"ם אלמנה אינה חייבת
 בקבורת בעלה אפי' הניח לה כל כתובתה וכו' וכן
 (2) ; פסקו ראב"ן ור' אבי"ה פרק נערה באביאסף
 וראיתי תשובה שהשיב ר"ת לנכדו הרב ר' יצחק
 בן רשב"ם וזה לשונו על כתובת האלמנה וכו' עכ"ל
 ר"ת וזאת התשובה השיב בשנת תתקכ"ט בתמו

(= 1169) עיין פרק קמא דב"ם גבי הטוען וכו' ;
 בירושלמי דפרק החובל חד בר נש דאיתפקר (3)
 וכו' וחשבון הראשון ישר בעינינו הר"ר אליהו
 מלונדראש, who mentions מחצה
 אישטלינגא.

After § 335 the MS. reads פי' ר"ת וכן
 והגאונים אלא דקשיא שניה דקתני ומתו שניהם וכו'
 and ends בהן היורשין כתובת בנין דכרין כד
 After § 779 the
 MS. contains אירע באחד שקבל קדושי בתו
 and ר"ת are quoted. This
 § is followed by a passage beg. ואיכא
 and ends דאמרי בין דחש לה רב להא דרב אסי
 ואפילו הכי קיימא לן כרב דהא ר' יוחנן קאי התם
 מעשה היה באחד כוותיה. A new § beg. with
 בהלך למדינת חים והלכו אשתו ובניו וקדשו את
 בתו והיה רבינו מנחם מיואני אוסרה למקדש מפני
 חשש וכו' (v. § 806).

At the end of פרק האומר we read a
 Responsum by R. Barukh of Rothenburg to
 אשר שאלני מו' כהן צדק, which beg. כהן צדק
 ומחזיק לכל אשר ימצא בדק על אודות הבתולה
 שנחקדשה וכו'.

In § 603 the MS. gives a Responsum by
 R. Meir b. Barukh, which beg. כתב הר"ם
 וזה לשונו נפתח ברבבוחא ונתתכסס אני ואתה
 ששאלת על ראובן שנתן גט לאשתו על תנאי מהיום
 מעשה : After § 674 the MS. reads :
 היה באחד שקבל עליו בגזירת חרם וציוו ב"ד להזקק
 ההו לז' גט המעושה שלא כדיון, בנו לגרש
 מדברי רבי' פרץ In § 884, between the words
 and ששחט, ראה אחד ששחט שיחיה
 the following passages: (1) מיסור הרב רבינו
 מסוכסכת מרוח אחת ודקיימא ארישא, פרץ ז"ל
 ועוד דאין and ends דסכינא והוליד ולא הביא וכו'
 ; רגילין שחמצא בשעת השחיטה ברישא דסכינא ממש
 דילמא אתי למעכד, beg. מתו' אייברא מצא' (2)
 באידך גיסא פסק רבי' שלמ' דאסור לשחוט בסכין
 v. ed. §§ 903-904. After
 § 950, the MS. reads: (1) מה שכתב בהלכות
 גדולות בועא כשפולי ריאה מרפה וכו' גם מה שכתוב
 בתשובת הגאונים בועא דמתחזיא בתרי עברי הריאה
 , הכי תרי בועי כתב ר' אבי"ה וז"ל (2) ; מרפה וכו'

in which he mentions כתב זקני ר' אבן. אבל פורח אבעבעעות שקורין) לעז § 966 where the (קזייטוראש is missing. § 1046 is followed by a passage beg. שאל הר"ר משולם ב"ר דוד את מו' רבינו שמחה יודיעני מורי אם נולדו ב' ובשערים דר' and quotes זכרים תאומים וכו' שמאל בן חפני כתוב חומר החמירו רבותינו וכו' § 1095 is followed first by a Responsum of R. Meir b. Barukh, beg. וששאלת על כרם של כבש שלא נקרו מן החלב וכו' מעשה בא לפני ר"ת שנמלחה ריאה. § 1118 is followed by an extract from the רוקח, beg. קרה אבל שלא and ends שמבשלין בו תבשיל וכו' כנגד הרוטב אסור ושוב חזר בו The chap. contains a Responsum by R. Hayyeem b. Moses to R. Abigedor. § 1490 is, in the MS., much fuller than in the ed., e. g. ופי' באלפסי הא דתנן אין חופרין כוכין וקברות במועד היינו דווקא ליקבר בהן אחר המועד אבל ליקבר בהן במועד מותר דאפי' יום טוב שני כחול שוויה רבנן לכל מילי כדאמ' פרק קמא דביצה וכל שכן בחולו של מועד ורבי' אברהם ב"ר דוד הקשה עליו אי מיירי הא דתנן אין חופרין כוכין וקברות כל זה דיקדק ר' אברהם The passage ends וכו' After § 1492 we read: כתוב בהלכות גדולות היכא דשכיב שכבא ביום טוב וכן פסק The author quotes: ובחול המתעד וכו' האלפסי ושאר הגאונים אבל ספר הדינין חולק על He further mentions in the name of ר"ת the well-known facts about the הלכות גדולות, saying הלא סמכין אהאי מילתא דרב יהודאי מאור עינים הוא ופעמים שאין תלמידיו כותבין לפניו בשמו אשר לא יצא § 1495 has in

the MS. a long insertion beg. הר"ר אליהו מהורואיק מוורואיק מצא בשאלתות דרב אחאי למה אלא כך אמר משה מצות נסמכה וכו' and ends שמואל הלוי The passage refers to מדרש איכה רבתי and מדרש (חסר כלומר לדור תם ובהרבה מקומות. There is another insertion in the same § beg. החיצונים. The excerpt refers to R. Joseph b. Isaac in the following terms: ושמעתי מפי הר"ר יוסף ב"ר יצחק שכשהיה רבינו אפרים בגרמייזא, further he refers to R. Eliezer of Metz, R. Simḥa (ואני שמעתי מרבינו שמחה) Rabbenu Judah, and to the מאור of R. Zerahiah. § 1506 is followed by a passage beg. כתב ר"י לאחר שבעה ימי אבלות הורה ר"י וכן פשוט הרבר במועד ללבוש וכו' כל שכן In § 1507 bet. קמן ע"כ לש' ר"י the MS. contains a passage beg. אני נמי יש לומ' משום דכתיב האנק and ends ירושלמי and לאחרים In § 1514 the MS. contains a long passage bet. the words בנגוסטרי אסור ומקצת רבבוות' which beg. ורבינו אברהם פירש אי מתרמיא לה ואחר דוקא בתוך וכו' מבילת מצוה בימי אבל בתוך ל' ואחר שעברו שבעה. The MS. quotes in this passage ובהלכות אבלות של הרב ר' מאיר מאיינגלאטרא מצאתי כתוב לחומרא גבי מועד וזה נוסח דבריו In § 1515 the MS. gives a passage bet. דומיא with many variants, דומיא דשפה דאמ' סר זוטרא זוג בא and ending שמע מינה ארבע: In § 1520 bet. אמ' רב כהנא and אמ' רב שפה וכו' the MS. has a passage beg. כמאן אזלא הא דאמ' רב עמרם and אמ' רב וכו' דגזירת שלשים לא בטלו is, in the MS., much longer than in the ed. The passage refers to the following authorities: תשובת רבי' שמואל, הלכות גדולות, ראב"ן, ראב"ד וכן העיד מפי הגאון אביו רבי', רבי' שמואל הלוי, רשב"ם, רבי' יואל, ראב"ה, יצחק הלוי and מהא דקאמר שמע In § 1531 bet. מחוס' ריב"ם and ירושלמי, ראב"ד, רשב"ם, and מחוס' ריב"ם

ותניא באבל רבתי כל שקורעין עליהם (2); וכו' ואמ' בירושלמי בראשונה היו קוברין (3); וכו' § 1573 is much shortened in the ed. The latter gives merely the introductory words. The § contains extracts from the ירושלמי, and quotes the following authors: כך פי' ר' אבי"ה אבל כפי' רבי אפרים מצאתי והריני כותב כל הסוגיא כמו ולי נר' לפר' כשיטת רבי'; שפירשה וזה לשונו וכתו' ריב"ם שכתב לפני ריב"א מצאתי; אברהם § 1573 is followed by a passage beg. ורבינו שמחה כתב דה' דאמ' בא ממקום § 1575 is followed by a long extract beg. שנינו פרק י"א דמסכת ending אגריפס שמתח שני מתים מוציאין וכו' המלך עבר מלפני הכלה § 1579 is also more elaborated in the MS. than in the ed. § 1581, MS. reads after כשעת חימום דמ' the following words: וכן פסק רבינו חננאל ומשום דמתנית' נמי דאילו מציאות כר' יוסי דייקא והא דמוקי לה כר' יהודה ר"י הוא דמוקי לה הכי. Ibid., the MS. brings the whole quotation from the שאליות and adds דייק ונר' דהכי דייק Ibid., the MS. adds, besides the variant already mentioned, a passage beg. וקריעת חנם אפי' רבו § 1582 is followed by an extract from דמסכת שמחות beg. מסכת שמחות § 1587 is followed by many passages which are not in the edd. The first beg. חיס' מכדי רב פפא כר"ג סבירא ליה דאמ' ר"ה ויה"כ כרגלים רבינו שמשון ורבי"א פיר' דנפקא The second passage beg. מינה לענין שמועה רחוקה וכו' ורבינו אברהם כתב וזה לשונו איכא למיטר כהאי גוונא כי מטי יוה"כ וכו' ורבי' זרחיה הלוי כתב בספר המאור זה לשונו היכא דשכיב שיכבא בערב החג ולא דמי ליום אחד לפני וכו' החג § 1591 is followed by a passage beg. ועל צדוק הדין וקריש נחלקו רבותי' ברגמייא (גרמייא) קראום דרך הליכה ובמיינצא לא נהגו לאומרים כי אם על פי חכם גדול וכן השיב רבינו

The § refers to a decision by Rashi, to the differences between the Palestinians and Babylonians ובחילוף ניהוגינו שבין בני ארץ ישראל לבני בבל כתוב לדברי שניהם לאיסו' בצידוק הדין בחולו של אין § 1595, bet. רבינו יואל (מטעד), and to מכאן אמרו and מונעין כל דבר מעשה בתניוק אחד בבני ברק ששיכר צלחית וכו' § 1703 is much shortened in the ed. (v. ed. בתוספת ולא). The MS., however, gives the question and answer by ר"י, further an explanation by ר"י, beg. ר"י וזה לשונו ברוב ספרים גרסינן בפר' ר' אלעזר דמילה מת ביום שלשים וכן גורם רבי' שלמה ז"ל וגם כן רבי' כתב רש"י בחשובותיו and חננאל גורם כן ובמקום אסמנים § 1710, the MS. reads after ורבינו זרחיה הלוי כתב an extract beg. בספר המאור זה לשונו והא דכתבו רבוותא וכן נמצא במדרש אגדה וכו' וכולה אסמכתא בעלמא פי' רבינו חננאל שהיה מסוכן § 1730, after וזהו לא the MS. reads וכתב הר"ר מאיר מאנגלא טיירא בהלכות אבילות § 1732 is much fuller in the MS. than in the ed., where the views of רבינו אברהם, רבינו שמואל, and the sayings of הר"ר יצחק שהרב הר"ר יצחק (היה מאד בכעם ולא השיב לו כלום) are not referred to. § 1734, the ed. is again shorter than the MS. (v. נפתי להארין). The part which is missing in the ed. beg. in the MS. מיהו יש ללמוד שהלכה כיש אומרים ממה שכתב הר"ר יצחק אבן גיא בהלכותיו וכתב רבינו אברהם זה לשונו לפי וכו' מכל מקום יש ללמוד מדברי הר"ר יצחק וכו' ועוד יש לי ללמוד מדבריו וכו' § 1757 is followed by the following passages which are missing in the edd. The first beg. כתב מורי הרב רבי יצחק מוויינא דמ' באב וכו' הדבר יצא מפי הקדוש וכל שחל להיות בשבת וכו' ערת ישראל יעשו אותו וכרי הוא בית אלהינו לאבד עליו עונה אחת בשנה A second passage

מצאתי כתוב בשם רבינו י"ט מיואני שאמ' beg. הרב ר' יחיאל מפרש in which בשם ר"ה is mentioned (פי' כי כן היה מנהג הריב"א). The following passage beg. אדם שמתו מתים הרבה ומי שהיה beg. ביחד וכו' יום. The last § beg. לו חולה ותעלף וכו' where אחד או שעה אחת קודם הרגל וכו' is referred to and a מנהג אשכנז is mentioned. § 1312, the MS. gives the full discussion of Rashi's explanation which is referred to in the ed. by the words לא ובה לא רבינו להאריך. The Responsum by רבינו אלעזר ברבי שמשון, which is in the ed., is not found in the MS. After § 1117, which contains the full Responsum of ר"ה, the MS. reads: ומצאתי בשם רבי יהודה שהק' § 1154 is followed by a passage beg. צדיקים נכתבין לאחר לחיים. The next § beg. קרקפתא דלא מנה. תפלן, where a saying by ריב"ז is added which is not in the ed. The passage reads: אמ' ריב"ז דאמ' במדרש מכילתין כל העוסק בתור' פטור מן התפלן והקורא ק"ש כעוסק בתורה וזאת היא נחמתי מפושעי ישר' בגופן. The Responsum of רב נחשון גאון is fuller in the MS. The part which is not in the ed. beg. וכן היא המדה להכי נקט האי לישנא. לפי שהוא מי"ג מדות מגלת סתרים דרבינו ניסים, beg. אינו מונה שם הראשון וכו'. The next § in the MS. beg. מתיב רב אחא בר כהנא. The § refers to הריב"ם מבייהם and to הר"ר אברהם מביהם בה"ר עזריאל. The next passage beg. ושמעתי שרבי אברהם ב"ר אפרים. In this § beg. היה מחייב להתענות בראש השנה רש"י, ערוך, the הר"ר עזריאל מביהם ובלקח טוב כתיב שיש בתשובת רב) לקח טוב רבינו אביגדור בן אליהו הבהן, which beg. וזו תשובה השיב הר"ר אביגדור. In this Responsum we read: אמנם יוצג מים הייתי על ידי רבינו שמחה. He refers also

לא כמר § 1163, bet. רבינו יהודה החסיד to and ולקח טוב, the MS. inserts a passage beg. והר"ר חזקיה הגיה שאין צריך וכ"ש § 1219, the MS. reads after ליהרר עיין בסימן ר"ג ושם as follows: כתבתי שמותר לנעול אנפוליא של בגד וכן פי' בערוך וכן במחזור ויטרי דלא אסרה תורה אלא § 1222, the MS. reads: שכן מצינו בתשובת הקדמונים: ושאלתם: על סדר עבודתו של יום כהן גדול ביום הכפורים שנהגו מקצתן לאומרו ביום הכפורים בג' תפלות. ויש ביניהם איש שמוחה בידם שלא לאומרו וכו'. The second תשובה, beg. ותו אשכחן בתשובה, is also much fuller in the MS. than in the ed. The Responsum is followed by a remark of the author, beg. ונר' לי האי and בוודי ראשון § 1224, bet. דכתבו וכו' the MS. inserts a long quotation in which the פירוש רבינו חננאל, ירושלמי, מדרש תנחומא and סדר של ר' שלמה הבבלי are given. § 1228, after כפרישית, the MS. quotes a long passage beg. ושמעתי משם הר"ר ותשובה, in which we read: קמיתא עיקר כך נורקו הדאיות והדהיות מפי ר' יצחק ב"ר יהודה § 1235, the MS. quotes a long Responsum by ר' יצחק ב"ר יהודה, which is not in the ed. The § refers also to a custom of Worms (בגרמיוזא שאין) נהגין רבבי"ה, to a gloss of רבבי"ה ואני אבי"ה איני כמשיב על הארי לאחר מיתה) (אלא ללמוד תורה היא (וראב"ן זקני כתב נמי) ראב"ן, to the Responsa of the גאונים, and to רבינו יעקב § 1238, the MS. reads: כתב ריב"א לא מצינו בתלמוד דידן בשום מקום שהיו נופלן על פניהם ואומ' בשכמ"לו וכו'. The Treatise of יומא ends מרבינו § 1244, bet. אלעזר ב"ר יואל הלוי ז"ל accordingly, the whole treatise does not belong to the מרדכי. This assertion is contradicted, however, by the indications ע"כ לשון רבבי"ה (three times), and by other glosses. § 1244, bet. מלמעלה

the MS. contains about 2 cols. which are missing in the edd. One of these §§ beg. הילכתא דסכה שהיא גבוה, למעלה מעשרים אמה וכו' סדר אמנם בסדר רב עמרם פסק כב"ש) רב עמרם (מדקאמ' הא מני בית שמאי ולא תוון מינה וכו' כך פי' הרב משאנן בתו' פ"ק) הרב משאנן and ותקרה) are quoted. A second § beg. ותקרה and השר מקוצי שאין עליה מעויבה in which ומו' חמי הר"ר יחיאל ולפי') לאטאש השר העושה סכה בבית צריך להסיר כל הנסרים אלא after § 1245 (שבג שקורין לאטאש אע"ג דקיימא לן כי § beg. a whole כרבנן in which היא גונא שיטה כתב ראבי"ה דכל היכא דאמרו דבר) דשיטה איתמר ואין הלכה כשיטה. מדאמ' פר' איזוה נשך. בני רב עיליש נפק עליהו ההוא שמרא דהוה כתיב ביה פלגא באגר כו' עד ואמ' רב נחמן הלכה כר' יהודה. ומשני לאו הלכתא איתמר אלא שיטה איתמר: ר' אבי"ה דהכי פי'. לא נאמר בפי' הלכה כר' יהודה אלא שיטה איתמר לשון רבים. דכולהו סבירא להו. והשומע טעה שסבור כיון דרבים נינהו הילכתא פסיקתא היא. ולא היא. אלא אפשר להיות שאין הלכה כן. כלומר § 1245 is followed by a short remark beg. ולא מעמ' (מהכא ליכא למישמע מינה ולא מעמ' in which the רשב"ט is referred to, and a longer הגהה beg. שיש לה שני וכן מצאתי במס' § 1249, MS. adds דפנות וכן השיב, § 1252, ששמחות וכך היא נשנית שם ואע"ג רבינו ר"י סגן לוי with an answer by דגבי אילן וכו' § 1255 is followed in the MS. by four passages which are not in the edd. The first beg. in which the שאלות are quoted. The second beg. in which רבינו חננאל is mentioned. The third and the fourth are taken from the ראבי"ה. The one beg. אמ אוקמינן והיה הסיכוך הרבה and the other כשחבטן § 1260 is followed by a passage beg. פי' רבינו יהודה מפריש בכתב ירו בתוספת' דברכות § 1266 is supplemented by a

הא בסכה קטנה כתב ר' אבי"ה § beg. short § beg. ואין ממעטין ביום טוב בגמר' תנן § 1270. The source is אבי"ה. § 1276 is followed in the MS. by a longer passage beg. לולב הגוול, which is missing in the ed. The passage refers to הר"ר משה מפונטוויא who was a correspondent of ר"ת, and to הר"ר לקיחה and כמוש וחסר § 1278, bet. מלונדרש על די דבר the MS. contains two §§, one of which beg. כתב ר' אבי"ה אתרוג הכמוש וכו'. the other גולה סכה גולה ירושלמי דפרק לולב הגוול § 1258 is followed by a passage beg. ומצא הר"ם מלונדרש בתשובת הגאונים היכן מצינו and another passage beg. שחייב לנענע בברכת הלולב נחלקה התיומת מהו. where we find references to the תשובת הגאונים and גרולות § 1293 reads after בעמודי החורה the following words: ולהר"ר מרדכי נר' אבי"ה: ראה וכו' § 1299 is followed by a Responsum of רבי' יצחק ב"ר אברהם השיב הריבר"א על מה שנסתפקת' על ירק של פנוייל אם כשר לסכך בו כבר שמעתי כי הר"ר יוסף מכונזותי סיכך בו בעוד ר"י קיים. The author refers to the customs of Maghreb. A second passage, which is also missing in the ed., beg. הא דאין מברכין על אכילת מצה וכו'. The last § in the MS. beg. שמעתי מקשי' אמאי אין לולב אחד פוסט כל הקהל והיינו מעמ' דשופר § beg. in the MS. לולב וערבה כתב ר' אבי"ה בתשובות מצאתי מה ראו לרחות המועדות, which is not in the ed. Likewise § 1302 beg. in the MS. קסבר מנהג נביאים הוא דמברך להו אכסא וכת' רבינו שמואל ב"ר חופני הכהן ובמגלת סתרים דרבינו ניסים גאון משם מר רב מבורך בן מר רב דוד אור; v. MGWY, 24, p. 40; וכבר שאל רב מבורך גאון: pt. 1, p. 38 c; § 563, v. MGWY, 1885, p. 567; תשב"ץ; § 151, cf. MS. Adler 1765, § 313; נחמיה גאון: v. החוקר, 1, p. 345, and Poznański, and דויכתא נמי § 950, bet. p. 36. אנשי קירואן and יחיד הראוי the MS. contains two passages, one beg. ששים כלאחר מפקין דיום ששים מחזור ויטרי is referred to

to, and the other beg. ומפסיקין בראשי חדשים. § 961 is followed in the MS. by a הגהה beg. ורבינו אלחנן כתב דסברא הוא להתענות בכל § 965 is in the MS. preceded by the following passages: (1) לזה אדם (v. 1026 ff.); (2) ובו ביום והלכתא בשומע תפלה לשו' ר' (3); ואפילו בשבת כל שהוא (5); ואמרה בלילי שבת (4); אבי"ה וכן § 973, the MS. reads after § 973, the MS. reads after the following words: דתענית דמגלת תענית א"ר יוסי ב"ר. דוסחתי וח"ל המיימוני כל beg. A next § beg. תענית שלא קבלה עליו. מצאתי: נדר להתענות ושכח ואכל כזית וכו' ends כך השיב רבי' נסים גאון A third § beg. הרוואה חלום רע צריך להתענות. A fourth § beg. מתענה אדם שעות. The last § of this chap. beg. כל השרוי בתענית. All these §§ are missing in the edd. The next chap. beg. הלכות ט' באב פר' בתר' דתענית § 981, bet. ערב ט' באב and מיעוט שמחה and טעם. The MS contains two passages of which one beg. מצא': ט' המענים מי"ז בתמוז וכו' באב שחל להיות בשבת יש נוהגי' סליק מסכת תענית והלכות ט' באב לר' ends: אבי"ה § 1452, שמותר ר' is not in the MS., instead of which we read a passage beg. כותל הנוטה לרשות הרבים. Another § beg. לא יעורר על מנו. A third § reads: אין חופרין כוכין עיין במסכת שמחות של הר"ם כמאן and לשמחת יום טוב § 1467, bet. פרק א' הגדה a full Responsum by ר' ישעיה beg. לכבוד היקר והנעים אחי ורעי עמרת ושלום ואמת מאתי אשר על החותמת וכו' שהייה לבתר ריגלא חבנה בתליסר אלפי and מהו למיזל האידינא עליהו. At the end of the chap. the MS. contains a § beg. הני כיון דמעיקרא ארעתא וכו' which must have been originally the end of the chap., as it has the word סליק. Later on a Responsum by יעקב ב"ר מאיר was added. The Responsum beg. שלחו לר"ת יגדור רבינו § 1481 את הפרץ אשר פרצו להחליף כסף במועד רבי' יצחק

השיב הר"ר יצחק ב"ר פרץ which beg. דבר האבד § 1482 bet. דאין לחקן בגדים במועד the MS. contains three passages which beg. as follows: (1) ואסור סיפא אחאן לבית (2); להסייע ממונו מעיר לעיר אין מביאין כלים מבית וכו' (3); שבחצר מועד קטן, three small passages are given in the MS. before § 1487. One הר"ר משה in which אמטון נתחייבתי לך beg. is referred to. The second beg. אבל שחל מי שאין לו אלא שביעי שלו וכו' At the end of the first chap. of ברכות, the MS. adds: מצאתי. The first § beg. כרע כחוייא ולקמן אמ'. The second beg. והלכתא כותיה דרבה. where ופי' יהודה and הר"ם are mentioned. § 84 is followed in the MS. by three passages which are not in the edd. (1) מהרהר ק"ש (2); קרית שמע דרבנן (3); בלבו. ending גאון דרבנן. § 83, after נקדש א"א בפחות מי' the MS. reads: עב"ל אבי"ה ונשאל לגאון אם יחיד אומר קרושה דסירדא או לא והשיב דהרשות בידו בחירתא and רב נטרונאי גאון § 120, bet. the MS. contains six pars. which are missing in the edd. The first reads דמי להא ולא של מוספין כל. דאמ' טעה ולא טעה ולא הזכיר ר"ח בעבודה, where בה"ג and ר"ם are mentioned. The fourth, ורב ששת אמ' אפילו מהלך. The fifth, תל תלפיות, שלא ירד למטה. The chap. עומדין שם פירוש הגאונים in which כלילא מנלן דאסיר is quoted, which reads: ופי' הגאונים דהיינו: כעין כיפות מוזהבות שעושין בחלונות אחר תפלתו היה כורע. A third, לא ישאל, אם בא לומר אחר תפלתו רב היי רבי' חננאל, אדם צרכיו are mentioned. A fifth, הנצבת עמכה, in which a reference is made to the הגאונים. The last, שחוי שיורע לדבר לפני המלך, where רש"י רבינו חננאל and רש"י רש"י כשהיה חולה לא היה מתפלל אלא היה אומ' ק"ש § 166, bet. דלעת תרדין and בשביל הספק

continues by saying : וכל דבר שתחלתו סופגנין .
 The § quotes הר"ם מלונדרש העושה ועיסתו ווירמשייש (אין) חייבין בתלה וכו' מיימוני בין כפת § 186, the MS. reads after בין בלא פת the following : עכ"ל הר"ם אבל : בשערים רבי' שמואל בר חפני פסק כרש"י ועוד וכן פסקו הלכות further כתב דדברים הנאים וכו' גדולות ורוב הגאונים כרש"י ואין נר' לר' אבי"ה ובה"ג פוסק and רחשיב נמלך § 188, bet. the MS. inserts a passage beg. ורבי' פי' אי הכי יין דשתי מייא בתוך הסעודה and ends נמי וכו' ורבינו ברוך פי' ותו לא the MS. adds : יין § 199, bet. בספר החכמה כרבי' יואל וכו' the MS. adds : כל אחד מברך לעצמו and שבתוך המזון ת"ע בפרק ערבי פסחים אהיה ידי קידוש וכן פסק בשערים של רבינו שמואל and ends יצאו כ"ר חפני כרשב"ם ופי' משם הגאונים פטר היין של אחר המזון היינו תוך המזון שהוא לאחר ברכת and ולא ידע על מה עני § 233, bet. המציא and והק' רבי' נסים the MS. reads : כתב המיימוני § 245 ff. are much fuller in the MS. than in the ed., e.g. the passage beg. הי which is much shorter in the ed. The custom of יואל and that of הרא"ם are not mentioned in the ed. at all. Likewise are other §§, e.g. one beg. רב פפא מעטף ויחיב and others, are left out altogether. § 254, the MS. inserts after וברכת and וברכת היין דווקא a passage beg. הפת קודמת קדמת בקידוש ובהבדלה The passage ends כך השיב רב' נסים גאון ז"ל The MS. continues בית שמ' אומ' נר ומזון The next § beg. במוצאי שבת היך עבדא and ends with the decision of רשב"ם given in the ed. The words על הפת are followed in the MS. by three §§ which are not in the ed. The first reads : משום רלא שבת ממלאכת עביר' The second משום ברוב עם הדרת מלך ending הר"ר יוסף The third שמציאין The tractate of Sabbath beg. with the following §§ which are not in the ed. The first is headed : יציאת שבת שתי' שהן ארבע the second : בבא דרישא פטור ומותר לא קחשיב the third : והא בעינן חנחה וכו' the fourth : דבר שאין and the fifth : בעי אבני ירו מהו

מתכוין. § 333, the MS. gives the full quotation from the שאלתות של, and adds : וקצורו של § 340, the MS. contains a long passage beg. מכאן הביא ר"ת which is not in the ed. The Responsum of ב"ר יהודה (v. § 342) is also much fuller in the MS. than in the ed. The Responsum is followed by a remark which reads : וכן פסק רבי' גרשון באחר שקנה סוס בשבת וכו' The paragraphs after the latter remark are given differently in the MS. They are headed : (1) אונין של פשתן (beg. משמ' משום ליבון כפ"ה ending ריב"א רצה לפרש the § refers to הר"ר אין מוכרין לנכרי); (2) ומכאן נמי אסר רבי' and ספר התרומה, יוסף והאי תיובתא כי האי (3) שמואל בן רבי' ברוך in which נחנין מונות לגוי בחצר (4) לישא and ראבי"ה are referred to (the § ends מלשון); (5) הספר וכו' אין משלחין איגרות ביד גוי (6) כתב מו' ר"ם על אודות היהודים הקונים מכסים (7) ועל המדורות שהשפחות (8) ומשכירין להם וכו' מדגרסינן בירושלמי פרק קמא (9) מבערות וכו' עכ"ל (the § ends דשבת נותן כלי לבוסם וזה חשובת רבינו י"ט וזה לשונו); (10) איכא דאמרי כו' כי מנעורי הייתי משתומם קדרה שאצל (11) פליגי בכרחא ולא שריק ולא בא ר' עקיבא (12) האש (רוקה source) ואלא לפרש (v. above, No. 4); (13) נחנין מונות (14) אין מפליגין בספינה (15) ר"ם ר"י ר"ח רשב"ם in which אבל לרבר מצוה מפליגין רבי' יואל ר"ת רבי' יחיאל and ר' אבי"ה (ending הורה ר' חנניה כר' ישמעאל (16) עיינן סימן קל"ב כל שהוא כמאכל בן (17) הר"ר יקר and רבי' יהודה מפריש דרוסאי (the source is ס"ה); (18) הר"ר וכרכי דווי in which ראב"ן and ורבני נרבונא are mentioned. § 363, the MS. reads על הפתילה אסור (v. Variants) a passage beg. נחן לחוכו שמן and ending לעשות פתילה כעין קנדיאלא טוב § 367 is followed in the MS. by a § beg. היינו מתחל' שקיעה ending מצוה משתשקע החמ' לכל הפחות מדרבנן כרפי' מתו' הר"ר חוקיהו אי נמי and עמוד השחר § 368, bet. זצ"ל

וכן הא. the MS. reads the §§ beg. לשיעורא, אמ' קמדיקי עלאי and דאמ' רב הונא חצר respectively, which are misplaced in the edd. § 375 is followed by two small §§, one of which beg. מסקינן דנשים מדליקות לעצמן, and the second § 376 is followed by a remark headed למעלה מעשרים ס"ה. The § beg. מדליקין מנר לנר. אמ' פסולה (§ 377), is taken from ס"ה, and goes on והר"ר ישר' כתב and ורבי' שמשון כתב נהגו העם. § 380, bet. נר חנכה and כבוד שבת, the MS. inserts מברך שתיים נר' לר"י ב"ר יהודה. § 385, bet. ס"ה and סימן קצ"ב, the MS. inserts a longer piece beg. ר"י פי' דאפי' יחיד. שלא הוזכר, in which reference is made to the תשובת הגאונים וכן איתא ברייתא בתשובת) תשובת הגאונים ראי"ה, and רש"י, פירשו הגאונים, (הגאונים, § 389, bet. עקיבא and בפשתי העין, the MS. contains a long passage which is not in the edd. The par. beg. פסק והר"ם מהו דתימא לפתילה, דפי' רש"י עיקר נמי לא הויה ע"כ לש' הר"ם. The following two passages may be pointed out especially: (1) ועוד יש ראייה מלשון בני אדם דבלשון (2) ואשכנז קורין לצמר גפן בום וולא פי' צמר אילן ופליאה בעיני שבצרפת כל היכא דאיכ' פלוגת' דרבוותא עבדי לחומרא ובדבר זה עושין להקל כר"ת ולא כרש"י להחמיר וכו'. § 401, the MS. reads after שמא יחתה the letters ס"ה, and adds גם ר"י חילק כעין זה. This is followed by a § headed בין השמשות. The whole passage is taken from the רוקח, which is followed by a § beg. אמ' רבה. בר בר חנא כמה מהלך. כוכב אחד יום פי' הרא"ם. The Responsum is signed in the MS. by שמואל ויצחק ב"ר שמואל, and is much fuller than in the ed. The chap. of במה מדליקין is concluded in the MS. by two §§, one of which beg. שאל הר"ר ביום המעונן, and the second לראב"ן. The third chap. beg. in the MS. בירה נותני עליה תבשיל, being an excerpt from the ס"ה, to which a remark is added: אבל בשמעתינן משמע כדברי האלפס כתב, לא יתן עד שיגרוף. A fourth, אבל דבר שהוא, ראי"ה משם רשב"ם

מכלל דעל גבי קרקע, מצטמק, and the fifth קרקע גבי קרקע, מצטמק, All these are missing in the edd. § 416, bet. רבי מאיר and כל שבא בחמין, the MS. gives a long extract from the הלכות הטמנה by R. Meir of Rothenburg. The first § beg. והילך לשון הר"ם בהלכות הטמנה קידרא חייאת אי בשיל כמאכל בן דרוסאי. The second § beg. והילך הלכות השהה למהר"ם. ר"ח, ר"י, and רש"י, are referred to. The third § beg. עבר ושהא מאי רבו בו. פתרונים המשכים בבקר. The fourth § beg. וראה שהקריחה תבשילו ולתת קדרה בתוך תנור. The last §, which is not in the ed., beg. סמוך לחשכה. § 417, the MS. reads after the following words: וכן פסק בספר הרוקח והתו' פי' מרחיח אותו. The whole passage is wanting in the edd. § 418 is followed in the MS. by another extract from the רוקח, beg. ראו. שאין הדבר עומד התירו להן חמי מבריא. § 433, bet. ונ"ל מדנקם גבי מת בכל דוכת' and ורבי' ברוך חולק, and quotes ככר או תינוק וכו'. ראי"ה, and עליו בספ' החכמה בסימן שנ"א והגוי עושה היום. § 433, the MS. reads after ונ"ה היה נראה לרבי' בשבת לא ברוך הדרעת נומה להתיר וכו'. This is followed by two Responsa, the first of which beg. ושאל רבי' ברוך אחרי דשכות וכו'. חשבינן ליה כאומר לגוי עשה מלאכתך ע"כ דברי וזאת. The second beg. תשובת הר"ם לדודו הר"ר נתן חה לשו' מה ידעתי קונין משכיב, ולא חדע אלוף ומיודע וכו'. טרע אפי' בשבת שמא תטרף דעתו עליו ושל' § 437-439 are much shorter in the edd. than in the MS., e.g., the § beg. ולא יתן לתוכו מים. הר"ר שמואל בה"ר, ערוך, ספר יראים ר"י אורשרוגו, which are not mentioned in the ed. (as to the name אורשרוגו v. Kohn, Mordechai ben Hillel, Breslau, 1878, p. 125, s.v. ישראל הרב ר' ישראל אורשראגו according to MSS. B and W). The last § beg. מי ימר מכאן רוצה. The MS. reads in the MS. דמודיק ליה חכם, and הר"ר נתן להוכיח דאין אדם יכול להפך

quotes רש"י, ר"י, and הרא"ם. § 441, bet. the MS. contains four passages which are not in the edd. ואומ' רשב"ם דמותר לשים תפוחים. The first beg. מאי שנא. The second is headed בית הצואר referring to ר"י, ר"ב, and רש"י. The fourth רשב"ם, in which הר"ר מבינברק, and ר' ברוך מסיינצא, רש"י, and הרא"ם are mentioned. § 457 is much fuller in the MS. than in the edd. (v. Variants). In this § is quoted in the MS., besides the authorities mentioned in the edd., ומו' הר"ר מרדכי תמה מאד על רבותינו וכו' concludes the par. The chap. ends in the MS. with two Responsa bet. ר"ת and רבינו משולם. The first of which beg. תשובת רבי' משולם לרבי' יעקב. אני הנבזה והנמאס משיב לרבו' רבי' שמואל ורבי' יעקב על שמועת הרגוז הבטן בטבילת הציים אני לא בא לידי הלכה למעשה אלא וכו' פי' רב יהודאי in which reference is made to ר"ת. In the answer of ר"ת, the following passages may be pointed out: (1) בן ישיבתכם כמה טעיות טעיתם והוה שכתבתי לך בכתבי הראשון כי לכאורה לקחתם הפשוט' ותמחת' בדבר שאפי' תינוקות של בית רבן לא יטעו בכך. המס' לא הקש' אלא שאל שאלה ; קטנ' ומתרחץ לא תירץ אלא השיב תשובה שאינ' ועוד דרשינן במדרש יען מאס העם הוה את (2) מי השלוח ההולכים לאט. שמאסו בטביל' מ' סאה לא"ם נגי' הכי הוה. ואמ' ר"ל חזרנו על המקומו' ולא מצינו מקום ששמו לאט. ושלוח מעין הוא ושמו גיחון. מקום שמושחין המלכים עליה' ומתרגמ' שילוחא: ועוד דאמ' כיון שמגיע לפתח בית דוד שרוחצין בו זבין מכלל דמעיקרא לא. וקודם מעשה פי' להר"ר יעקב ישראל. ואם לבך לשמים תמצא דברי כנים. ועל זה (לא) נפלאתי אם לא דקדקת עד כאן. אך על זה נפלאתי שטעית בהלכות גדולות שאומ' שכתוב בהלכות גדולות מיגנדר בנייתא והיינו טבילת הצאן. וכמים חיים טעיתה. שהרי במי מקוה מיירי בהלכות גדולות The Responsum ends: וכן כתב רב אחאי בפרש' אחרי: ואילו טעה אחר בדבר מזה להתיר טבילת חצין מתוך טעות משנה. והלכות גדולות. כרי היה לגזור עליו נידוי: וצורי יודע כי לשם שמים

נכתובתי. כי גם על זקני רבי' שלמה כתבת לשון טעות לפי שאני מצמער כר' טרפון. אלא שלא אקפה וכל המתירין טבילת הצאן אני קורא אות' חוטאין ולא יחצו ימיהם כי התירו כרת גמור: ואשר בוחן לבות פלגי מים יטה לכך לתבונ' והיית מוצק וידיך אמונה. והיה זה שלום. יעקב ב"ר מאיר זלה"ה עוד תשובה. אחרת ששאל רבינו משולם מר"ח ח"ל: שלם טב: לרב טב: מריבונא טב הוא רבינו יעקב ב"ר מאיר: הנני צעירך משולם באחי להוכיח דליעין מר באותה ברייתא השנויה בתורת כהנים ואותו תשבורו יכול תשברנו ודיו כי בכל הספרים שבצרפת כתובה בטעות. ותשלחה לנו כמו שכתובה בספרך. ואם צריכה פי' שלח לנו פירושך. ודומה בעיני כי פירושה כמו שכתבתי בכתבי שאני שולח אליך. במימרא דסוטה ותן דעתך ליישב ולא לסתור אם והשיב. The answer of ר"ת beg. ייטב בעיניך: ולאחר מעשה ר"ת and הגאון ר"ת וזה לשונו § 469 is followed in the MS. by a passage beg. אילימא כלאים הר"י, רבינו יואל, רבינו יקיר, דאדם, and הר"ר ברוך מוירבורק, מביהם (v. ed. חפצתי להאריך. § 470 is also shortened in the ed. § 473, bet. באיסטומא, the MS. contains a longer extract from תוספות, which is not in the ed. תנא כלל גדול beg. in the MS. The chap. has at the beg. three §§ which are not in the ed. מוציאין מזנה זין כל שהוא. The second עושה מקום ארבעה. The third עושה כל הכלים. לו מחיצה. The chap. has in the MS. four §§ before להתיר. The chap. differs in the MS. entirely from the ed. It beg. ר' ירושלמי שאל ר' זעירא את ר' יאשיה וכו' וכו'. The second is headed וכו' וכו'. The third is headed וכו' וכו'. The fourth is headed וכו' וכו'. The last par. agrees with § 574 of the edd. The chap. is much shorter in the edd. than in the MS. The latter contains bet. two §§ פירורין and על אביו דוקא; and בתינוק שיש לו גיעגועין (1) ; After פירורין the chap. ends with a § beg. הכר גבי הכר. The following chap. beg. חבית שלא

מחוך § 605, bet. מלקט על יד and יספוג
 מתיר ומפקיע and פסולת the MS. reads:
 ending 'א' רב יוסף הלכה כנחום איש גליא (1)
 ור' יוחנן אמ' אחד (2); אף בשבת מותר. ס"ה
 שובר אדם את החבית (3); כבשין ואחד שלקות
 (4); מפר' הר"ר אליעזר. ע"כ מצ' ending 'וכו'
 (v. § 607). The chap. begins in the MS. with
 בני חבורה המקפידין. The ed. reads 'זה על זה
 וכו' is much abbreviated in the edd. The § ends
 מתו' ב"מ הותק § in this chap., which is entirely
 missing in the edd., beg. ושמואל אמ' חיישין
 אבל לפי האלפסי יש לאסור שמה, and ends
 § 618 of the ed. is copied as a gloss on the
 margin. The same § is repeated at the end of
 פרק מי שהחשיך. The latter chap. is different
 in the MS. from the edd. The former contains a §
 מותר לעשות beg. ראבי"ה, in which רפואה
 בשבת שקורין פזונייר, and ר"ם are quoted, and
 a Responsum by מאיר ב"ר ברוך beg. וששאלת על
 יהודי שהלך למנין. The other §§ are also fuller
 in the MS. Thus, passages like the following:
 (1) ולהר"ר מרדכי נראה; (2) תשובת הגאונים
 beg. וששאלתם מהו לחלוק בהמות בשבת,
 are not given in the edd. § 771, the MS. reads
 bet. and the following: ואומ' ר"ת והויא ברכ'
 לכטלה ומשום דאין אבי הבן מוהל ואין המילה
 בידו לעשותה משום הכי חיישין להכי ועוד שאינו
 אלא שבת בעלמא שאנו מברכין להק' ב"ה שצונו
 על המילה לשם ברית אברהם אבינו ולא לשם
 מורנא ולא לשם הר גריזים. §§ 815 ff. are much
 fuller in the MS. The § begins with ישרל' פר'
 בתרא דתורמות הניא באבות דר' נתן ג' דברים
 MS. quotes דברים § 820 is followed in the
 MS. by the additions referred to in the Variants
 and by Responsa given in the name of ר' יואל
 and ר' יקיר respectively. The author remarks:
 עוד השיב רבינו יקיר והחזיק דבריו דנותן טעם
 בר נות' טעם הוא ונלאתי לכחוב § 838 is
 followed in the MS. by the following passages:
 (1) חיטי פסח לעניים הר"ם; (2) לא אסרינן
 להווא בשולא; (3) כתב וכו' which the following
 authorities are quoted:

וכן פסק בספר (b); וכן פסק רבינו אליהו (a)
 וכתב הר"ר שמואל מפלייא משם (c); המצות
 וכן שמעתי בשם רבינו חיים כהן צדק (d); ר"ת
 ראיתי (3); וכתב הר"ר יצחק מווייאנא (e)
 קדמונינו שאוסרין בפסח, which consists of a
 copy יהודה בן רבינו משה כהן זצ"ל
 ולהר"ר מרדכי נר' לו זצ"ל, a remark beg. After this
 an excerpt from the מכירי is given which
 and ר' אב"ן תשובה לרבריו וכו' beg. מעשה
 היה על בשר ששרו הלילה בפסח, in which רבי'
 שמואל הכהן, רבי' משולם, רומי ר' אלעזר
 and קלונימוס איש רומי are quoted (v. § 841).
 § 860, the MS. reads between two passages,
 one of which is קרטופני and רמחוא beg. הני
 אגני רמחוא, the second of which is והאידיא
 נהוג עלמא דלא משתמי' בפסחא. The latter ends
 רוב הגאונים נחלקו עליו and הבאשינאש like
 לענות The MS. quotes § 889 is followed in the
 MS. by several passages which are missing in
 the edd. The first beg. ר' אבי"ה השיב ר' יב"ק
 ב"ר מאיר על עיסת לקלשונש ואוירמשיש
 ולמגן וכו' The Responsum of R. Meir b. Barukh
 is much fuller in the MS. than in the ed. This
 is followed by a § beg. על הר"ר יצחק מקורבויל
 על ער כאן לש' הר"ר and ends הקיטנית כגון פוייש
 גיסי. The word גיסי has been added by the
 writer of the glosses. This reading confirms
 the information given by Gedalyah ibn Yahya
 in his הקבלה, ed. Amst., p. 45 b (של בעל)
 and of David Conforte, ed. Cassel, p. 24 a.
 S. Kohn in MGWY., 1877 (xxvi), p. 110,
 refuted this report. This argument, however,
 does not hold good in the light of our MS.
 This information is further corroborated by
 the note on p. 805 b, cf. ed., p. 18 a,
 אחת ראיתי בבית חמי רבינו יחיאל, and p. 817
 b, cf. ed., p. 25 b, והר"ר מרדכי זצ"ל
 ראה בבית רבי' מאיר שעל השלחן שלפניו
 היו נוהגין לחתוך קשרי השפור בשבת
 וכן היו נוהגין בבית מורי חמי רבינו יחיאל
 מפאריש to the following authorities: (a) וכן
 שמעתי מן הר"ר יוסף שליח

צבור מטרווייש בשם אמו בתו של רבי' ברוך; והקפיד עליו מו' הר"ר שמואל מאיברא וכו' (b) ומו' רבינו יחיאל מפריש וכו' וגם היה אומ' כן וזה המעם פי' רבינו' סעדיה (c); בשם רבי' יהודה התיר המיימוני אפילו גאון. The edd. end with the following §§: (a) חטה הנמצאת במצה אפוייה ending 'וכו', דהעמד המצות והמים על חוקתו ומותר, the source is דוקא. The MS. goes on חטה (b); ודוגמא זה מצאתי בתשובה וכו' מיהו רבינו and ends כברייתא נמצאת במצה; שמשון לא רצה לעשות הלכה למעשה כדבריו על חטה שנמצאת בתוך beg. הגהה מצאתי (c) רבי' יחיאל and רבינו מוכיח המצה, in which are quoted; (d) על הבצק אשר נתנו בשולי' ולאפות המצות תחת המחבת שקורין (e); 'החבי' מראפא. The third chap. of פסחים ends in the MS. with an excerpt from the רוקח beg. רבינו ר' שמואל, מעשה שאירע פסח באחד בשבת וכן יהודה חסיד is quoted. The chap. ends מצאתי תשובת ר"י שכתב דאם נשפכו כל המים עבודת מת אין בירינו להתיר מים שלא לנו על ידי הדחק: ובא מעשה ערב הפסח ואמרנו שלא לשפוך המים שלנו בשביל המת דליל שמורים הוא ליי וכן הייתי אומר בשאר לילות של פסח דשוטר פתאים יי וחלילה שלא יארע תקלה במצות השם מבי עקום beg. in the MS. (עירובין) § 645 בשם רבו הזקן and רש"י and quotes 'וכו'. The whole passage up to ופסק הר"ם is missing in the ed. The MS. reads after מעמידן a passage beg. כיצד מערבין אותו בעקמימותו מברך דלא כתיב שיעורו, ending מבואות, which is also wanted in the MS. The second chap. of עירובין differs in the MS. greatly from the ed. § 684, we read in the MS. ורבי' אפרים ב"ר יצחק אסר והארי' ואני מצאתי ורבי' שמשון משאנן הורה and קצרת extract from R. Ephraim of Bonn, which beg. ואין להקל ומתני' דקתני and ends מסברא § 690 is shortened in the ed., whilst the MS. contains the whole passage. The last § of the chap. in the MS. מתניתן: מי שיצא לילך כו' אמ' רבה לומר beg. משום דר' יהודה מודה ליה כפסק 'וכו' and ends § 691 is again much shorter in the ed. than in the MS.

The MS. contains two §§ between עבירה and מתני' נותנין § 705, the MS. reads a passage between בעלמא שרי and כמלתא and beg. ההוא מבואה דהוה דייר ביה והמן. and § 711, והדר הוה להו מרובין במקום גוי ends several lines which are not in the edd. The last lines read איתא דאפי' במי רגלים תפלו תועבה לשמעין מי רגלים וכל שכן צואה עיין פ' מי חסר בכאן. In the margin we read ומעמא מפרש beg. ערבי פסחים. and ends בגמרא כרי שיאכל מצה לתיאבון אשתיה אין יכול לזהר. The second § headed עד שתחשך agrees with § 285 of the הגהות. The MS. contains the same material as the הגהות with many תוספות, but in a somewhat different order. As sources we find mostly the תוספות mentioned, some are indicated as מהר"ם and מהר"ף ז"ל. The order of the MS. is practically the same as in the edd.

A careful study of the MS. shows many important variants and better readings in the text of the Mordecai. A second list which contains these variants between the edd. and MS., shall bear out this statement. The order of our compilation is according to the MS. compared with the ed. of Riva de Trento. These variants are:

§ 318, the ed. reads כתב רבי אברהם בר יצחק העורי ח"ל, whilst the MS. reads כתב אבל הרב § 334, ed. ; ר' אבי העורי וזה לשונו § 338, beg. MS. משוניא ומסקי דכשרין לעדות סד"א. § 337, ed. ; משום דקסברי מצוה קא עבידנא ושוב מצאתי כן בתשובה רב כהן צדק ובפרקי ושוב מצאתי כן בתשובת רב MS. רבי אליעזר ראייה ed. § 340, ; כהן וכפר' ר' אליעזר פירשתי כתב ר' אביה נר' שכתב MS. שכתב ר' אבן זקני ואני מצאתי בשם רבינו מורי ed. § 342, ; ראב"ן ואני מצאתי בשם MS. הוקן דאין משביעין וכו' ; הר"ר שמואל המכונה שירא מורייל הוקן דאין וכו' אע"ג דלא משך דמעות קונות וכ"פ § 391, ed. ; וכן פסק רב יהודאי גאון MS. רב האי גאון ; מכאן הוכיח הר' יצחק מויינא § 392, 515, ed. ; מכאן הוכיח הר' מבייאנא § 402, ed.

טען על שמעון מכרת לי יין בחזק' ווריקש ומצאתי
 וארנקא ומצאתי שמעורב. MS, שמעורב בו יין הניש
 פי' רבינו ברוך בספר. § 486, ed. ; בו יין הוניש
 פי' רבי ברוך בספר. MS, החכמה בשם ר"ת
 § 523, ed. ; התרומה אינו רוצה לומר כפי' רש"י
 ולא כרשב"ג שהוא יחידאה וכ"פ רבי' ברוך בס'
 וכן פי' רבי' חננאל ורבי' ברוך. MS, החכמה
 ומצאתי הר"ם מנורבורק. § 534, ed. ; בספר החכמ'
 § 534, ed. ; ומצאתי דהר"ר משה טוורצבורק. MS,
 פסק. MS, פסק הרב רבי שמואל מבוניברק. § 534,
 ed. ; פסק מאיר. § 575, ed. ; הר"ר שמואל מביצבורק
 § 609, ed. ; ורבי' משה בר' מרדכי. MS, בר מרדכי
 כך היה. MS, כך היה אומר ר"י הזקן ממיץ. § 609,
 ed. ; שאל הרב. § 625, ed. ; אומ' מורי הזקן ממיץ
 MS, רבי יוסף את הר' יצחק ברבי אברהם וכו'
 in the same, שאל הר"ר יוסף להר"ר אברהם
 § ed. ; שכתב רבינו שמעיה בשם רבינו יוסף. § ed.
 ; רבינו שמעון בשם רבי' יוסף טוב עלם. MS, ט"ע
 פי'. MS, ופ' רבינו שמעון בר משה. § 769, ed.
 ; ושמעתי בשם הר' אליעזר. § 776, ed. ; רשב"ם
 § 803, ed. ; ושמעתי בשם ר"י ממיץ. MS, כמיץ
 הועתק מסדר הדיינין מתשוב' רגמ"ה והיינו כדברי
 הועתק מספר. MS, הר"ר שמו' מבוניברק דפסק וכו'
 החכמה ומתשוב' רבי' גרשון מאור הגולה והיינו
 § 809, ed. ; כדברי הר"ר שמואל מרונבורק וכו'
 ועוד כתב בשם MS, ועוד כתב בשם זקנו ראב"ן
 ע"כ דברי ר"ם אלא. § 845, ed. ; זקני ראב"ן
 ; ע"כ דברי ר"ת ואני קצרתים. MS, קצרתים
 , כתב הר' חיים בר' יצחק הצרפתי. § 848, ed.
 § 853, ed. ; כתב הר"ר חייא בר' יצחק צרפתי. MS,
 ed. ; וכן פי' ריב"ם. MS, וכן פי' רבי' שמחה
 נשאל מר"ש כהן ומר. § 859, ed. ; ורבי' שמחה
 שאלו רבי' שמשון. MS, אליהו כהן את רבי' גרשון'
 וכן. § 886, ed. ; ומ"ר אליהו כהן את רבי' גרשון
 וכן פי' רבי'. MS, פי' רבינו שמשון ממניבילא
 אבל זקנו ראב"ן. § 877, ed. ; שמשון מינביליאה'
 ; אבל זקני ראב"ן וריב"ם כתבו. MS, וריב"ם כתב
 כתב. MS, כתב רב' בספר החכמה. § 884, ed.
 דקאמר. § 893, ed. ; רבינו ברוך בספר התרומה
 דאמ' דונא. MS, דונא אמ' אייטורנרייא
 וכן מצאתי בשיטת. § 928, ed. ; מויי אייטוי טרנדריי
 וכן מצא ר"ת מקינון. MS, ר"י מקינון וז"ל וכו'
 והרב רבינו יעקב מקינון מצא. § 930, ed. ; ח"ל
 והר"ר. MS, כתוב בשם ר' אליהו אפי' מסר וכו'

ר"ח מקינון כתב בשם ר' יהודה דאפי' מסר וכו'
 ; ושדי בנהרא ובתוספות האריכו. § 1008, ed.
 ; ושדי לכהמה ובתו' הארכתי. MS, § 1105, ed.
 ושאמ' שכתוב. MS, ושאמרת' שכתו' בה"ג קצובו'
 הנומרים שמרננין. § 1204, ed. ; בהלכות גדולות
 כומרין שמודמין. MS, להם לע"ז שקורי' קשקלש
 וכן פסק רבי. § 1239, ed. ; בהן לע"ז שקו' קלוקש
 וכן. MS, אבי העזרי וה"ר אליעזר ברבי שלמה
 ; פסק ראבי"ה והר"ר שלמה היה אוסר וכו'
 MS, ותירץ ה"ר אהרון ברבי יוסף. § 1245, ed.
 ; וכן מודה ר"ת. § 1254, ed. ; ותירץ הר"ר יוסף
 וכן מודה ר"ת באותם. MS, באותם שלנו וכו'
 ואמ' כל מה. § 1295, ed. ; פלומביין שלנו וכו'
 שאת' מהווה ממנו הרי הוא כמוהו ופליג ר'
 אליעז' מטוך וה"ר ישר' וכן בתו' אחרי' ואין
 ; ופליג ר' אליעזר ואין להקשות. MS, להקש'
 וכן. MS, וכן שקליצא הקישקיש. § 1299, ed.
 ; ורבי אבי. § 1303, ed. ; הקישקיש ל"א הקלוקא
 וראבי"ה כתב בשם MS, העזרי כת' בשם ר"ג
 רבינו שמשון וכו'.

In the סדר הנשים the following variants are
 to be noticed : § 3, ed. MS, וכן פי' ריב"ם.
 ומטעם זה פסק הר"ר. § 27, ed. ; וכן פי' הריב"ן
 ומטעם זה פסק הר"ר יעקב. MS, יוסף מאורליש
 שאל רבי שלמה מדרואיש. § 34, ed. ; מאורלייש
 שאל הר"ר משה מדרוייש. MS, את רבינו ברוך
 פסק האלפסי והשאלחות. § 48, ed. ; את ר' יעקב
 פסק האלפסי. MS, ורבינו שמעון בר משה
 וראיתי אשר. § 50, ed. ; והשאלחות ורשב"ם
 , the name of the grandchild וז"ל אשר שאלת וכו'
 of the זקנה is given as אגניאה, the names
 of the רבי אברהם וה"ר אפרים as יבמין, and
 the name of the ונ"ע אפרים, whilst the MS. reads
 וזאת אשר השיב ר' אבי"ה וז"ל אשר אשר אדוני וכו' אך בבחרותי
 ראיתי מרת גוייאה שהיתה זקנה וכו' והיבמין היו
 רבי' הלל וה"ר אפרים וכו' כי קרוביה היו קרובין
 § 76, ed. ; למלכות ונכדו היה הר"ר מנחם וכו'
 ראיתי. § 125, ed. ; וראב"ן זקני. MS, ורבי זקני
 תשובה שפסק רבי שפירא ור"ם ברבי קלונימוס
 ורבינו קלונימוס בר"מ ור"י ברבי אשר הלוי
 דאין להכשיר וכו' וכן כתב ר"מ וכן הסכימו
 רבינו יהודה ברבי משה ורבינו משה בר מרדכי
 ראיתי תשובה שפסקו. MS, ורבינו ברוך וכו'
 רבוחינו משפירא רבינו מאיר ; ור' יהודה ב"ר
 מאיר ; ור' ב"ר אשר הלוי ; דאין וכו' וכן כתב

1 v. Gross, l.c. p. 253.

רבי' מנחם: וכן הסכימו רבי' יהודה ב"ר קלונימוס ורבינו משה בר רבי מרדכי ור' ברוך וכו' אמר רב יבמה קידושין אין בה וכו' § 153, ed. ואיתמא משמיה דרב יהודה גאון מה שפסקו אמ' רבא יבמה קדושין אין בה וכו' ואיתמר MS. משום דרב יהודאי גאון וכו'.

וכתב ראבי"ה § 1023, ed. הלכות נדה In וכתב ר' אבי"ה בסימן תתקצ"ד MS. דבר פשוט read לעוונות § 1031, ed. דבר פשוט ויירט, בלוא MS. גרונא, געל, and בלא ובס' § 1053, ed. גרונא, געלא, and יאנא MS. רוקח כתו' בתשובה הר"י אליעזר מוררינא; בספר רוקח כתוב תשובת הרב ר' אליעזר מורדון באבי"ה סימן MS. באבי"ה הקשה § 1060, ed. וכן פסק רבי שמואל § 1073, ed. תתקפ"ח הקשה וכן פסק הר"ר שמואל MS. בר אברהם הלוי; בנפוש ב"ר אברהם הלוי.

מעיקרא מאימת § 177, ed. מסכת כתובות In מבי רמו שערי באסינתי רבינ' פינח' בן חפני מעיקרא מאימת MS. פס' בסעודת אירוסין וכו' מבי רמו בי שערי רבינו אפרים ורבי' שמואל בן § 178, ed. תפני פסקו בסעודת אירוסין וכו' דקדק הר"ר יואל MS. דקדק רבינו יחיאל מפריש ואומר MS. ואו' ה"ר שמואל § 185, ed. מפריש דאימא זיף § 201, ed. הר"ר שמואל מאיברא דאימר זיופי זיף ור"ת MS. זיופי יש מדקדקים הקשה ה"ר § 201, ed. אוט' כי יש מדקדקין; הק' הר"ר יעקב מטאנא MS. יעקב מטאנא MS. וכן רבינו ברוך בספר החכמה § 221, ed. § 262, ed. וכן רבינו ברוך בספר התרומה MS. תשובה מסורי רבי' ה"ר מתתיה קינו ז"ל הקשה § 301, ed. תשובה הר"ר מתתיה קאינון¹; הק' הה"ר משה מביירנא MS. הר"מ מבייבנא MS. כתב רבי' ברוך לר' שמריא § 324, ed. § 325, ed. שוב כתב רבי' ברוך לרבי' שמחה פסק ראבי"ה מעשה אידע שתפסה וכו' ופסקו רבינו יוסף ברבי יצחק ורבי' שלמה ברבי יצחק ובסימן תתקנ"ה MS. וכן בעל הלכות גדולות וכו' פסק ראבי"ה מעשה אידע שתפסה וכו' ופסקו רבי' § 329, ed. רבי' יוסף טוב עלם ורבי' שלמה וכו' § 335, ed. ופ' ר"י MS. ופירש רבינו יונה § 336, ed. ופירש רבינו יונה בעל העימוד השיב רבינו ת"ם לה"ר יעקב § 366, ed. העימוד השיב רבי' יעקב לר' ישראל MS. ישראל.

In היה מדבר עמה § 720, ed. מסכת קדושין היה מדבר עמה וכו' פי' MS. א"ו לאו דוקא וכו' וכתב § 728, ed. ; באור זרוע על פי הקבלה וכתב רבינו יהודה MS. רבינו יהודה ברבי יצחק ולרבינו אברהם בר יצחק § 746, ed. ; מפריש ורבינו יבוק § 790, ed. ; ולראבי"ה MS. העורי ופסקו דינם § 799, ed. ; וריב"א פי' MS. פירש רבינו MS. רבינו אליקים זקני וחתנו זקני ראב"ן וכן פי' § 799, ed. ; אליקים וחתנו זקני ראב"ן וכן בה"ג ובשאלחות MS. הג" ושאלחות ורב האיי משום דלא הבינה בלשון § 813, ed. ; דרב אחאי וכתב § 821, ed. ; בלשון הקידושין MS. הקדש עב"ל ה"ר § 826, ed. ; וכתב מו' זקני MS. זקנו עב"ל הר"ר שמעון ב"ר MS. שמואל ועוד האריך בספר החכמה § 826, ed. ; שמואל ועוד האריך ; בספר החכמה בסימן שפ"ג MS. בסי' קפ"ז ונחלקו עליו ר"י הלבן ורא"ם וכתב § 829, ed. ונחלקו עליו ר"י הלבן ורא"ם הלבן כתב MS. ר"י.

In we notice the following מסכת גמין גמין variants: § 432, ed. בומן הזה בהנ"ט וכן נ"ל בומן הזה בשטרות MS. וושנא בלעז ואנו § 435, ed. ; שקו' בלשון אשכנז בהנמוטו MS. מתקנין אותו בפונצא ובפרנק' פירא בלעז השיב ר"ת § 551, ed. ; בפונצא ובפירא פרנקא ; השיב ר"ת ריצבורק MS. לבני רגנשפורק at the end of the second chap. the MS. contains the following note: עד כאן הגהה הר"ר וא"צ לכתוב כנוי שהוא קצור § 599, ed. ; אליעזר כמו לחנה חנוטא ביילא MS. של השם כמו בילא וכן עשה רשב"ם ואומר § 511, ed. ; בליימא מוייל § 528, ed. ; ואו' ר"י ב"ר שמואל MS. ריב"א and ומצאתי משם ה"ר קולבלן מורצבורק וכו' ח"ל ר"ב בספר התרומה קבלתי ממורי וכו' also וז"ל רבי' and הר"ר קובלן מורצבורק MS. שאל ר"ב את § 529, ed. ; ברוך בספר החכמה § 541, ed. ; שאל רבינו ברוך את רא"ם MS. ר"מ כתב MS. כתב המיימוני בפ' דהלכות נחלות § 588, ed. ; האלפס במסכת סנהדרין MS. שמשון זקינו של רבינו שמשון משאנץ פסק § 647, ed. ; אבל רבי' שמשון מפלייזא זקן זקנתי פסק בסימן תתק"ו שאל ראבי"ה מהרב רבי' ed. בסימן תתק"ו שאלתי אני אבי"ה MS. קלונימוס ובמכתב § 650, ed. ; מהר"ר דוד בר קלונימוס בסידור תיקון and רבינו יצחק ט"ע כתוב בו וכו' ובמכתב רבינו יוסף MS. של רבינו יצחק ט"ע בסדר תקן גמ של רבי' יוסף טוב and טוב עלם

¹ v. Gross, l.c. p. 581.

בעיירות גדולות כגון טרויש 652, ed. MS. עלם ומה שקורין ed. כמו פאריש וברוייאש MS. ומה שקורין MS. בורזיש ואנו קורין באורישי מה שכתבו על ed. בורישי ואנו קורין באורישי על נהר MS. נהר רייר ואנו נוהגין על נהר קייר וגבי גט פירש ed. 654, § ; ייר ואנו נוהגין וכו' ed. 663, § ; ורשב"ם MS. ר"ת ורבי' שמשון בן משה MS. וגבי גט פי' ר"ת בדברי ריב"ם בקדושי ביאה ed. 690, § ; בדברי המיימוני בקדושי ביאה כן כתב רבינו שמחה כתב ראב"ן שצריך לכוין MS. השורות מכאן ומכאן מרבינו פרץ זצ"ל פסק רבי' שמחה כת' ר' אב"ן צריך לכוין השורות ; מכאן ומכאן. כת' מו' הר"ר פרץ הן עיר קטן וכו' MS. שהביא ר' אלדר בן מחלי ed. 845, § ; פן MS. ר"ת פירש ed. 851, § ; אלדר בן גחלי ונחלק ed. 867, § ; יכשלו בהן בני אדם: ר"ת ; ונחלק עליו ר' יואל הלוי MS. עליו ר"י הלוי וכן היה תופס עיקר מה"ר יחיאל ב"ר ed. 884, § ; וכן היה תופס עיקר רבי' יחיאל מפריש MS. יוסף השוחט בב' או בשלשה מקומות פירש ed. 910, § ; MS. בשאלתות וכו' ורבינו חננאל פיר' וכו' השוחט בשנים ושלשה מקומות פי' בשאלתות דרב the MS. לקולמוס after, אחאי וכו' ור"ת פי' אמ' ליה למדתנו רבי' בשני סבינין ושני reads בני אדם יש ספרים דגרסי בשני סבינין לימדתנו רבינו משנתנו בסכין אחד ושני בני אדם אבל בענין זה לא התרת לנו ואף לגרס' מרלא חש ור"ב ed. 969, § ; להשיב לדבריו נר' דמותר ורבינו MS. כתב משום ר"י ומשום רבי' מבהם ; ברוך כתב משם ריב"ק ומשם ר"י מנהם (?) וכן MS. וכן מצאתי בתוספות ר"ג ed. 971, § ; וכתב רבינו ed. 984, § ; נמצא בתו' רבי' ברוך ; וכתב רבינו יקר וכו' MS. אפרים דבצרפת וכו' MS. ור"י התיר משום דאמרינן ed. 1004, § ; וכ"כ מהר"ם ed. ibid., § ; וריב"ק ב"ר התיר הגבינות להיתר בשם רבו השר משם רבינו יוסף קולצוף ומי' ר"ם כתב להתיר בשם רבו השר משם MS. וכבר היה מעשה ed. 1005, § ; רבינו יוסף קצון וכבר בא מעשה לפני מו' רבי' יהודה MS. במגינצא וראב"ה כתב משם רב ed. 1036, § ; במיינצא וראב"ה כתב משום רבי' יהודאי MS. האיי גאון פי' בה"ג דאנן לא בקיין ed. 1041, § ; גאון פי' בה"ג דאנן לא סמכינן בבדיק' MS. בבדיקות MS. בזה אומר רבינו שמואל ור"ת ed. 1042, § ; 1067, § ; בזה אומ' רבי' עוריה ור"ת

אייבלש MS. דיוותרת הוא הנקרא איבדיש MS. ובערך פי' יותרת אצבע חכבר פולש ed. מצאתי ששאלו בני אשפני' מר"ת 1079, § ; פוינא MS. ומצאתי ששאלו בני צרפת לר"ת MS. ; אכתוב לשון רשב"ם MS. אכתוב לשון ראב"ן ed. וכן עשה רבי' משה MS. וכן עשה רב' ibid., ed. ושאלו לרבי יהודה ב"ר קלונימוס ed. 1217, § ; וכו' והורה ed. 1218, § ; ושאלו לאבא מרי ריב"ק MS. ; והורה אבא מרי ר' יב"ק MS. רבינו יהודה ושוב מצאתי בספר רוקח ששאל ה"ר שמואל ed. שוב מצאתי ששאל הר"ר כרוך MS. את ה"ר שמחה 1499-1502, §§ ; ב"ר שמואל את רבי' שמחה are given in the MS. differently from those in the ed., containing decisions and explanations by R. Abraham b. David. In 1520, ed. ואמר ed. 1535, § ; ואמ' רב הונא MS. רב כהנא אמ' לי ר' משה מפי MS. כתב ה"ר יונה ממוליטולה וכן פירש ed. 1539, § ; ה"ר יונה מטוליטא וכן פי' MS. ריב"א וכן נמצא בהלכות קטעות ed. 1550, § ; ראב"ן וכן נמצא בהלכות קטעות ורבינו אברהם כתב חז' MS. על כל המתים כולן גם זה ed. 1557, § ; לשונו כל המתים כלם וכו' ; גם זה אינו נראה לי MS. אין נר' לרבינו מאיר ללוות המת כך MS. ללוות עם המת ed. 1561, § ; אין שואלין בשלמו עד ed. 1566, § ; פי' ראב"ן ed. 1567, § ; עד שנים עשר חדש MS. חדש מפני כבודו של מת או MS. מפני כבודו של מת דתניא ed. 1571, § ; מפני שאין לו מי שישא משאו ed. 1571, § ; דתניא באבל רבתי MS. במסכת שמחות ed. ibid., ed. ; ור' אב"ן כתב MS. ור"ם כתב MS. והביא MS. והביא ראייה רבינו אברהם בר נחמן ומעשה אירע ed. 1572, § ; ראב"ן ראייה לדבריו ומעשה MS. בשפירא כשנפט' ר' קלונימוס וכו' אירע בשפירא כשנפטר רבינו קלונימוס הזקן ב"ר בערוך בערך איהו פי' איהו ed. 1581, § ; יצחק ובערוך בערך MS. adds אלכסנדרי כעין אריגה איהו פי' איהו אלכסנדרית כעין אריגה אבל נר' דהא דקאמ' אילו קרעין שאין מתאחזין רוצה לומר שהיא תפירה גמורה. ולא אריגה. כי פיר' בערוך שלל שולל היינו שאינו תופר בטוב אלא מכלב: ed. 1586, § ; וכן פי' רש"י שלל באשמיר בל': MS. ואומר ה"ר ידידיה בשם ה"ר יחיאל מפריש והוא ישן בין האנשים הואיל ועשה לידן נימא ביה ; מילתא אמר לי הר"ר ידידי' בשם ה"ר יחיאל אמנם רבינו אברהם פירש בס' הנקרא ed. 1587, § ; אבל מצאתי שרבי אברהם פי' MS. בעלי נפש

בספר אחד הנקרא בעל הנפש שהוא מותר וכן ומעשה בבנו § 1595, ed. כתב בשער הקדשה ; מעשה בבנו של גירגודם בלוד MS. של אדם בלוד ; וכן ראיתי בס"ה אשר יסד הרב רבי § 1597 ; כך ראיתי בס"ה קצר בשם MS. יצחק מקורביל ; עוד תניא § 1701, ed. ; גיסי ר' יצחק מקורביל ; עוד תניא באבל רבתי MS. ; במסכת שמחות ; ומו' דודי MS. ; והרב ר' יוסי בר"מ § 1713, ed. ; ר"ת אומר § 1719, ed. ; הר"ר יוסף בר"מ מאיר ר' נתן אומ' MS. ; יעשה דימוס וכו' ס"ט דר"ת מעשה § 1724, ed. ; וכו' מאי טעמא דרבי נתן ר' שלמה מטרוויי MS. ; בהרב ר' שלמה מטורש ; וכן שמע ראבי"ה מרבינו (ראש השנה) § 1156 ; וכן שמע ר' אבי"ה ורבינו אפרים בר' MS. ; אפרים ; וכן כתב רבי יואל § 1168, ed. ; יצחק דמוסיפין הלוי שראה מעש' בריגנשפורק בפני ר' אפרים ור' בפני רבי אפרים ורבי' MS. ; יצחק בר' מרדכי (יומא) § 1208 ; משה ורבי' יצחק בר' מרדכי ; ופ' זקני ר' אב'ן MS. ; ופירש ראב"ן § 1216, ed. ; ור' אב'ן זקני כתב MS. ; וראב"ן כתב (the whole passage is taken from ראבי"ה) § 1220, ed. ; ועל חטא הכא MS. ; ועל חטא הכא באלף בית ; שוגג = ש, רצון = ר, אונס = א. i.e. אר"ש סס"ג § 1223, ed. ; (גלוי = ז, סתר = ס, מזיד = ק) ס ; וקבלתי MS. ; וראבי"ה קבל § 1223, ed. ; ובתשו' הגאון וה"ג ופיר' ר"ח וראב"ן ; ובתשובת הגאונים ובה"ג ובפר"ח ובתשובת ובת"כ בסדר ; וראב"ן ; וראבי"ה זקני המשנה כתוב בשניהם אנא ה' ובתוספת' ובתורת כהנים ובסדר MS. ; דפ"ב דיומא וכו' המשנה כתיב בשניה' אנא השם ובספר אחר נמצא הראשון אנא השם והשני אנא בשם וכן תניא בפ"ב וכן נמצא בספרים § 1224, ed. ; דיומא בתוספתא ; החיצונים כשסדר רבי חנניא בן הקנה את השם ; וכן נמצא בספרים חיצונים כשסדר ר' נחוניא MS. ; וכן § 1228 ; ; בן הקנה את השם לתלמידיו וכו' ; וכן נהג אבי מורי רבינו MS. ; ניהג רבי' יואל ; ובתשובת רב פלטיי גאון § 1231 ; ; יואל הלוי ; ובתשובת רב עטרם וגם בסדר רב MS. ; כתב ; כניהוג רבן גמליאל § 1233, ed. ; ; פלטיי גאון כתיב ; כניהוג רבינו גרשון ובמחזור ויטרי כתב בשם MS. ; ר"י דאין לברך על הבשמים לפי שאין נשמה אלא כאידיך § 1243, ed. ; (סוכה) ; ; יתירה ביה"כ ; ; אנא כאידיך לישנא סבידא ליה MS. ; לישנא דרבא ; § 1247 differs in the ed. greatly from the MS. where the excerpt from the ראבי"ה is much

fuller containing also references to תוספות תו' רבי' שמשון and ריב"ה לפירו' רבי' יצחק בר' § 1252, ed. ; ; רבי' יצחק בר' § 1302, ed. ; ; לפי' רבינו יעקב בר' יקר MS. ; יקר MS. ; לא צריך לברך זמן עליה וראבי"ה כתב MS. ; תו לא צריך לברוכי עליה זמן וכן היה נוהג הר"ר ; שמואל בה"ר אברהם הלוי ור' אבי"ה כתב MS. ; עצי קנמוז וקניאל בלעז § 963, ed. ; ; הכי איתא § 1449, ed. ; ; קינמוז וריקולינא בלעז § 1464, ed. ; ; פר' אין עומדין MS. ; פרק אין דורשין MS. ; אישטרילייר שלנו MS. ; איתא § 1469, ed. ; ; היתה מלאכתו בביתו MS. ; the beg. of the second chap. ; § 1474, ed. ; ; שקורין MS. ; אבל תקון הגלגלים שקורין צירקש ; וכן נר' לר"ת להחרים § 1480, ed. ; ; ציירקלאש ; ומי' רב עטרם כתב § 17, ed. ; ; להחמיר MS. ; ; מי' רבי' שמחה פי' בספר שלו MS. ; בספר שלו ; הר"ם מאייברא MS. ; מהר"ם מאברא § 51, ed. ; ; והר"ם מאייבורא MS. ; מהר"ם מאוורא § 52, ed. ; ; פסק רבי' חננאל MS. ; פסק רבינו חיים § 91, ed. ; ; יצא ידי חובתו והכי אמ' רב נטרונאי § 120, ed. ; ; יצא ידי חובתו ורב נטרונאי MS. ; גאון בבחירתא ; גאון אמ' דנפיק ביה אפילו לא התפלל כלל ; ויבשתא ולא כלום וכן מסמר של § 158, ed. ; ; וכן קלוא של גירופלא MS. ; גרופלא שקורין נגלן ; ועוד היה מסופק אם § 165, ed. ; ; שקו' סגלין ; ורבינו יחיאל מפריש היה מסופק MS. ; וירמזיליש ; כפרי' ולא כמחזור § 208, ed. ; ; אם וורמשייש וכו' ; § 255 ; ; כך פסק ר"י ודלא כמחזורים MS. ; ויטרי ; השב רבינו יקר MS. ; והשיב רבי' אפרים ed. ; ; וגם מכאן דקדק הרב רבי' שמואל § 327, ed. ; ; ואומ' הר"ר שמואל בר ברוך MS. ; מכונבערק ; וכתב הרב רבי' שמואל מכונבערק § 330, ed. ; ; וכתב הר"ר ישראל משם הר"ר שמואל בר' MS. ; כתוב בספר המצות שאסור § 331, ed. ; ; ברוך ; ופסק רבי' ברוך בספר MS. ; לבעל לאכול וכו' ; ורבינו נרבנא § 363, ed. ; ; התרומה שאסור וכו' ; שהיו § 372, ed. ; ; ודברי אנשי נרבנא MS. ; ; הולכין באגירש ליריד MS. ; הולכין בגירש ליריד ; הר"ר MS. ; כתב הר"ר יעקב ישראל § 378, ed. ; ; כפי' הר"ר שמואל מבייברק § 408, ed. ; ; ישר' ; כן כתב הר"ר ישראל בשם הר"ר שמואל MS. ; אמנם בה"ג משמע § 404, ed. ; ; וזה"ה מכונבערק ; ול"נ להר"ר MS. ; דבהדלקה הוויא קבלת שבת ; שמואל מפלייזא דוודאי בהדלקת היא קבלת שבת ; וכן היה נוהג בבית § 419, ed. ; ; כדמוכח בה"ג וכו'

וכן היה (by a later hand MS. יהודה מפריש וזה התיר § 434, ed. (נוהג רבי' יהודה מפאריש); וזה התיר רבי' שמריה MS. רבינו שמחה וכו' מעשה בא לפני רבי' שמריה משפירא § 457, ed. פי' רבי' § 468, ed. רבינו שמחה משפירא MS. ed. (פסחים) § 757; פי' רבי' יקיר MS. אפרים צריך MS. צריך שיבטל כו' רש"י פירש בתשובה שיבטל כדמפר' רש"י ור' אבי"ה קבל מר"י הלוי וצ"ל לבטל דלהוי הפקר כעפרא דארעא והלכות גדולות ורש"י לא הזכירו הפקר וכן הנהיג רבי' וכן פירש § 760, ed. ויאל ובתשובת רש"י וכו' ; וכן פסק ר' אבן' MS. רבינו אברהם ב"ר נתמן MS. ושוב כתב משום חכמי נרבונא § 797, ed. מצאתי § 819, ed. ; ושוב כתב משם חכמי מיינצא MS. רבינו שמחה MS. בשם רבי' שמריה MS. רבינו שמריה הישיש הורה הלכה למעשה ומורי הישיש רבינו שמריה מורה צדק הורה כן שאין הגעלה מועלת לבית שאור והראה לנו הלכה שהיה לו: after which the MS. reads: למעשה אגן אחת של עץ וכו' ומפני שמורי בעל מעשים היה ובשפירש לנו הלכה זו אמר אני רוצה להראות ואמר The passage ends שאין הגעלה מועלת לנו כמה גדולים דברי חכמים שאמרו חוץ מבית שאור שחימוצו קשה: העתקתי מספר הרוקח רשב"ם וה"ר יצחק מפרגא ורבינו יהודה § 823, ed. והנה רבינו שמואל ורבינו אליעזר MS. מפריש וכו' ואסור גבי כלי עצם § 858, ed. ; מפראגא וכו' ושאלתי MS. ואני עושח מעשה כאשר כתבתי להר"ר יחיאל ב"ר יוסף מפריש וכתב לי לא מצינו בכלי עצם בליעת איסור וגם להר"ר שמואל הנקרא משייר מורייל הזקן והיה דוחה ראיותיו ולא הבנתי § 881, ed. ; דבריו ואני עושה מעשה כאשר כתבתי וה"ר שמואל מפליא כתב בשם הקדו' מדרוסי ed. והר"ר MS. ורבי' יהוד' מפר' ורבי' דוד ממיץ שמואל מפלייא כתב בשם רבינו דוד ממיץ ורבינו § ends (the § ends מפלייא MS. (קיצרתי מדברי הר"ר שמואל מפלייא לקריישפליניש MS. לקרעפליך ולפשמד ולדווישולש וכן כתב רבינו § 889, ed. ; ולפרטרש ולירושולש ובס"ה MS. שמשון משאנץ במסכת חלה ושוב וכו' § 901, ed. ; כתוב ורבינו שמשון פסק בסוף ימיו וכו' וכן פסק רבי' יוסף MS. וכן פסק רבינו יוסף ed. וכ"פ ר"ת ור' יעקב ב"ר ed. (ביצה) § 1063; קינון וכן MS. שמעון מפלייא וריב"א ור"י ב"ר יהודה פסק ר"ת ורבי' יעקב ב"ר שמשון מפלייא וריב"א אמנם רבינו מאיר § 1068, ed. ; ור"י ב"ר אברהם

פי' MS. פירש בשם רבינו יצחק ברבי אברהם וכ"פ בס"י בשם § 1074, ed. ; בשם רבי' אברהם וכן פסק בספר יראים בשם MS. תלמידיו רב האי וכ"פ בה"ה וכתב אבי § 1096, ed. ; תלמידיו רב היי וכן פסק בהלכות גדולות וכתב ר' MS. העזרי כתוב בה"ג אמר גאון § 1103, ed. ; אבי"ה ; כתוב בהלכות גדולות מדקאמ' MS. מדקאמר ורבינו יחיאל ed. (הגהות ערבי פסחים) § 285 ; ורבי' יחיאל פי' וכו' MS. יישב פירש ה"ר יעקב ובין תשובת הגאונים ed. (סדר של פסח) § 939 ; MS. מצאתי לרבינו מאיר תשובה אחת משושבת וכן תשובת הגאונים מצא רבינו שמעון תשובה ונשאל לה"ר ed. (מגלה) § 1354 ; אחת וכו' ; להר"ר טוביה מבייאנא MS. טוביה מיינא ; כתב רבינו חם בספר הירושלמי § 1393, ed. ; כתב רבי' תם בספר הישר MS.

The MS. gives the sources of the paragraphs more frequently and more fully than the edd. These sources are in alphabetical order as follows: אביאסף, אור זרוע, אברהם (ספר), החכמה, אור זרוע, אברהם (ספר), התרומה, אברהם (ספר), המצות, אברהם (ספר), המצוות, ראבי"ה, מגלת סתרים, יראים, יסוד הרב רבינו פרץ, תוספות הר"ר, תוספות אייברא, תוספות, רוקח, תשובות הר"ם, (ספר הר"ר חזקיה also חזקיהו and מדברי הרב ר' גרשון המוהל ז"ל This list is by no means complete. The MS. also contains many extracts headed הלכות ארץ ישראל beg. מסכת שבועות (a) after ישראל: ארץ ישראל פי' סימני ארץ ישראל וקדושה ראשונה ודין חלה and ends, ושניה לא קדשה לעתיד לבא בכמה נוטלה אי בכל המעשרות וכו' וליתן עיניו בצד ; זה ואוכל: סליקו הלכות ארץ ישראל' (b) after הלכות ארץ ישראל תניא בסדר beg. מסכת ברכות עולם ומייתי לה פרק הערל אשר ירשו אבותיך וכו' דאי הוה כתיב תבואתך דרשינן שפיר and ends תבואתך ולא תבואת גוי סליקו הלכות ארץ ישראל The following authorities are mentioned: מיימוני, שאלתות, ריב"א, הק' הר"ר פטר, ר"ת, רבינו יואל הלוי and רבינו אפרים, רש"י, הר"ם.

The ed. contains some material which is not in the body of the MS. This shows that the ed. was printed from a MS. which was different from our MS. Such passages are, e.g. § 296 (כחובות) containing a Responsum by R. Abigedor Kohen, v. also §§ 807, 1250.

198 (ברכות) 219, 607, 775. Sometimes we find these §§ appear in different places.

The הגהות, which are written by different hands, are indicated by the following sources: אלפס, אור זרוע, אדרת, אגרת הר"ר יונה, אגודות פסק הר"ר (v. p. 4 a beg. פסק הר"ר (אלהו מלונדרייש בש' רבי' בנימין מקונטברוגא, הגהה, הגה, הג' מצאתי בחרושי', הג' מצאתי, השר מכ"ל, (ס') הנייר, (ס') המאור, (ס') החכמה הר"ר, ר' יהודה מפאריש, רבי' טוביה, ר' חננאל, לשון רבי' יואל הלוי זצ"ל, הר"ר יונה, י"ט אשבילי (v. p. מ"ר, מצאתי, מיימוני, [מחזור] ויטרי, מהר"ם ומכאן דנתי לבני הגרוש מצרפת לשלם הן 99 p. ספרי' הן מטמלמלין שלוח מחביריהן קודם הגרוש ויש שפטרם מטעם מכ' המדינה ואין דעתי נוחה מהם כדפרי' וסיוע מצא' לרברי בחו' גיסי הגאון והחסיד עץ חיים, הר"ר נסים, מרש"ק, (הר"ר יצחק מקורבייל, ר' אבי"ה, פסקי רבי' יחיאל מפאריש, פסקי מהר"ם, שע[רים], ר"ת, רש"י מטריויש, (פי') הריב"ן, תו' הר"ר ישראל, תו[ספות], שערי דורא, תשובת הגאונים, תורת הבית, תו' שיטה, תו' שאנין, pp. 28, תשובת הר"ר אליהו מלונדרייש, ממאגנצא 89, 193, 361), תשובת רבי' אליעזר ב"ר שמעון, תשובת, תשובת משה בהר"ר י"ט מלונדרייש זצ"ל, תשובת, תשובת ר"י, עזריאל בן החסיד ר' יחיאל, תשב"ץ, תשובת שמשון ב"ר אברהם, רש"י, ת"ת.

The MS. is written in a very clear curs. Franco-German hand of the 14th cent. on 871 pages of 40-42 ll. in two cols. to the p. The glosses are written mostly on the margins, sometimes, however, in the text itself. The writing and the revision are executed in a very painstaking manner. The text is fuller than that of all the other MSS. known through the description of Dr. S. Kohn in his monograph on Mordecai b. Hillel. The MS. contains the מרדכי הגדול or מרדכי הארוך as called by various authorities, which has not yet been published. Special attention may be drawn to the names of the English scholars mentioned in this MS. which are only partly known from other sources. The MS. suggests that we cannot speak of Western and Eastern (i.e. Rhenish and Austrian) versions of the

Mordecai but merely of complete or shortened recensions of this Halakhic Compendium.

Attention may be drawn to the history and the importance of the Mordecai MSS. in the Rabbinical literature of the 15th and 16th centuries. R. Joseph Kolon, No. 102 of the Responsa, writes: וכן נמצא במרדכי וכן מאוד ח"ל . . . ע"כ מצאתי במרדכי ישיש עד כמו שכתוב במרדכי הגדול בשמו No. 195. מאוד והנה מצאתי, כן כתוב במרדכי גדול No. 98. ההגה סביב מרדכי גדול ח"ל גם בנפשיכי שכתוב יוד בין שין לכף הר"ר יוסף הנהיג וכו' וכ"ש לפי הלשון שמצאתי במרדכי גדול No. 21. מאושמרייך. R. Menahem Azariah of Fano says in his Responsa, No. 32 ולא נחשד ולא המרדכי לומר משמו מה שלא ראה ולא ידע אכן MHRM Minz, Resp. No. 111, writes לפי המרדכי דידי ויתר מרדכי מוכח דהרא עכ"ל במרדכי שהוא בידי No. 88. מילתא היא הגה' פ"ק דר"ה ח"ל, סקלף וספר מדויק מצאתי בתשובה אחת דבני אדם החבושים בבית האסורין וכו' אמנם במרדכי הנדפס יש ח"ל שהם גדולים בתורה אמנם הגי' אשר לפני בספר שלי בחידושי מרדכי שהם הגה' No. 5. נראה עיקר לרוב שאינם בס' המרדכי שלנו מביא תשובות No. 11. רשב"א שהוא ר' שמשון בן אברהם ונתחלפה במרדכי דידך חית בתיו No. 12 we find a reference to the Mordecai copy of Rabbenu Samson, וכן מצאתי במרדכי של רבינו שמשון דיכול ליכנס אחר שקרא ש"ץ אכן ביש מרדכי איהא במילתא No. 18. כהנים. No. 11 refers to Mordecai Qatan. R. Israel Bruna refers to Mordecai רינוס and Mordecai Qatan. Resp. No. 256 מיהו במרדכי רינוס בפרק שני דשבעות ובמרדכי קטן ובתקיעת כף גופיה כתב המרדכי No. 262. כתב קטן בפ"ב דשבעות ומסת' הוא במרדכי רינוס. אולי הציר היה נחון או No. 271. Finally in מרדכי או תשובות שלפניך מועטים כי הרכבת R. Judah Minz writes in his Responsa, p. 26 b והוא במרדכי שלי, and p. 27 b ואיתא בירושלמי והמרדכי גדול מביאו ב"ר בסנהדרין ח"ל גרסי' בירושלמי דביצה אסור לידון לקט יושר The author of דיני ממונות בע"ש I, p. 52, writes שכתוב במרדכי רינוס ולא כתוב במרדכי אושמרייך בכולן יש לפקפק

and p. 47 where he refers to the Mordecai בתשובת מרדכי הארוך כס' שמ"ו § 346, הארוך

Scribe: *Levy b. Aaron*. חלפן. The same writer compiled and copied MS. Bodl. No. 658, according to the catalogue, in the year 1436 (?). The colophon reads: אני לוי הסופר בר אהרן חלפן כתבתי זה המרדכי הגדול לנהים (לנעים?) ל . . . י"ג ב"ר אליעזר . . . אל זצ"ל המקום יזכהו להגות בו חרעו חרעו (!) חרעו זרעו ער סוף כל דורותיו אמן וסיימתיו בשנים עשר לירח תשרי נ"ד לפ"ק יום ב' פרשה זאת הברכה אשר ברך משה.

Owners:

(1) *X. b. Eliezer* . . .

(2) *Moses b. Isaac* (p. 574).

Vellum, $11\frac{1}{2} \times 8\frac{3}{4}$.

Bibliography: The colophon of the MS. Bodl. read: אני לוי בר אהרן חלפן זצ"ל סיימתי הספר הזה לכמ"ר ה"ר יוסף זי"א וסיימתיו יום ו' פרשה ויהיו חיי שרה יזכהו השם להגות בו הוא חרעו וכל דורותיו אמן סלה חזק ונתחזק A different hand puts instead of יהיו the word הרל"ח. The same scribe wrote also MS. Paris, No. 114 and MS. Parma, No. 11. The colophon of MS. Paris reads: חזק ונתחזק לוי הסופר חלפן אמן ונתנאל טרבוט יצ"ו הנקדן יוסף אומן (communication of M. Julien Weill, Paris, 3 August, 1922). As to the MS. Parma, v. MSS. Codices Hebraici Biblioth. I. B. de Rossi, Parmae, 1803, p. 7 f. MS. Parma contains the Pentateuch with Targum, Five Scrolls, Haftarah, Job, Proverbs, Masorah, Rashi's commentary, and an anonymous commentary on Job. 13th cent., v. also MS. Harley B.M. No. 5773.

601

ספר הפרנס

The Halakhic Compendium by R. Moses of Rothenburg.

Pp. 1-7 a contain the index of the Dinim. The index concludes with the words ר"ה הלכות ברכות של מהר"ם: ר"ז בב' ימים של ר"ה לומ' שחרית ובראשי חדשיכם חזן בקידוש ובשופר ולתקוע לנשים ועניין תקיעה ושלא להתענות

בראש השנה: אתחיל לכתוב ליקומי ספר התרומה ואבי העזרי וספר המצות. The text begins with עוף הבא לפנינו ואינו ידוע אם מהור או אם טמא נאכל במסורת וישאל פי הזקנים או לאסור או להתיר כי אין אני בקיאים בסימנים, and ends [מוספין] של ספר v. ושל מנחה מתפללין מנחה ואחר כך של הפרנס, Vilna, 1891, p. 30 a.

The MS. agrees on the whole with the ed. The numbers of the paragraphs in the MS. differ from those in the ed. A few differences between the MS. and ed. may be pointed out. § 44 in the ed. reads רבינו משה ב"ת, MS. p. 14 a רבי' משה כתב § 45 כולם § 51. ורש"י כתב שאוסר. אוסר כולם הורו § 14 b MS. p. הודו שצריך להגעיל MS. שנתן הגוי עיסה בשילוב § 53 שצריך וכן ישראל § 55. שנתן הגוי עיסה בשולים § 15 a שקנה או הלה על לחם הכומרים שקורין פרנני"א וכן ישר' שקנו או הליו על לחם § 15 b MS. p. הגלחים שקו' פרונדא § 60 (i. e. pfrunde). בצלים או כרשי"ן שקורין בל"א לוי"ב MS. p. 16 b בצלים או כרשים שקו' בלש' אשכנו לוך § 16 b (i. e. lauch). § 59 חתן רש"י משמו ה' כן פי' הר"ר יהודה (ב"ר נתן) MS. p. 16 a ירקות חור"ת חס"א § 57. חתן רש"י משמו ליטוג"א בלעו עולשין קרישפיל"א בלשון אשכנו MS. מסור אמירפ"ל בלע"ז ובאשכנו מירמי"ם ibid. ירקות חזרת חסא לאטוגא בלע' עולשין. קרישפלא בלשון אשכנו. מרור אמירפול בלע' ומורי § 77 (i. e. wermuth). ובאשכנו וירמוטא MS. p. 19 a הר"ם כתב בשם ר' יוסף ווליטי"ן (קלצון) (i. e. ומו' הר"ם כתב בשם הר"ר יוסף יילצון). § 99 is omitted in the ed. It reads in the MS. p. 22 b מה שנהגו בזמן הזה לשאת ולתת עם הגוים ביום אידם ולהלותן וללות מהן ומקח וממכר משום דקים לן דלא אוזיל ומורה משום איבה ומשום שהוא כמחניף לו וביום קנדלור שלהן אסור למכור שום שעה לשום גוי ולבונה אסור למכור לגלה עצמו או לכומר בכל עת. אבל שעה בשאר ימות השנה ולבונה לשאר גוים § 116 מותר. וספרים שלהם אסורי' למכור ואם יש § 25 a MS. p. ויאם יש עין תחוב בבשרה יין או מים שנעשו קרח מותרין § 158 קרן יין או מים או שמן שנעשו קרח MS. p. 31 b

או מותר למשוך § 173. גלצא מותרין לפשר וכו' ורבי' MS. p. 34 a, בברוא ורבינו שמואל אוסר ושני ימים טובים § 180. יצחק ב"ר שמואל אוסר שחלו בה' וכו' והוכח דורן בו' אסור בשבת וכו' ש' אם חל בא' בשבת והוכח בשבת שאסור עד מוצאי the MS. p. 35 b gives the whole passage as a הגה from the רקח.

The MS., which is written in a curs. Franco-German hand of the 14th cent., contains 38 pp. in 2 cols. of 39 ll. to a p.

Owner: *Yehiel b. Jacob*. The entry reads: יחיאל בן לא"א יעקב שליט.

Vellum, $9\frac{3}{4}'' \times 6\frac{3}{8}''$.

21

ספר שלחן טהור

A copy of David Pardo's book of the same title which was printed in Amsterdam, 5546, made by Simeon ben Raḥamim Shoḥet (1801). The copyist says in the introduction (p. 10) as follows: אמר הכותב בראותי את הספר הזה שבא לירינו ברפוס משמרדאם ולא היה כי אם אחד וקנו אותו בכסף מלא ולא יש אחר עוד לקנות לי גם אני ולכן כיוון שראיתי אותו עם חברי האהובים על כן מלאני לבי לכתוב אותו בכתיבת יד כדי שיהיה עמי ואשאהו בחיקי לכל מקום שאלך לדעת הדין כי בנקל ויהיה זה פתח פתוח לעיני הכל שימצאו בו איזה דין שירצו בנתיבו וירוך כל הקורא בו והוא מפתח כל הפיפיות עם קודש ה' במ סיני בקודש למען יהיו ביד איש הדיינים וידעו כחצים ביד גבור והוא קצר ומקוצר לשלושה סגולות למחר הלמוד למחר הזכירה ולמחר המנוחה והוא תועלת גדולה לרב שבנקל ילמד ג"כ התלמידים את הדיינים ותהיה שגורה ומנוחה בפיהם לכל כל יודעי דת ודין ועוד אחי מלאני לבי לכתוב מפתח לכל דין ודין כדי שלא יהיה טורח עליך לתפש אחר הדינים ועתה אחי אם ראית וקרית בזה הספר וראיתו בו איזה טעות סופר אל תדייני לכף חובה אלא תדייני לכף זכות ותתקן את הטעות כי אי אפשר לאדם בלא שכחה ומן השמים ידין אותך לכף זכות מדה במדה והשם יצילנו משגיאות ויראינו מתורתו נפלאות נכתב בעיר בגדא בשנת התקס"א לציירה (= 1801) בחודש סיון היום עשרים יום כה דברי שפל המצות

ושפל אנשים המר והנאנח הצעיר קמן חעיר מכל בני העיר עבר עברא למריה וצעיר לרדיה שמעון בכה"ר ח"ר רחמים שוחט יצו סט.

Baghdad curs. hand, 19th cent., 141 pp.

Scribe: *Simeon b. Raḥamim Shoḥet*.

Owner: *Aḥan b. Ezekiel b. Abraham b. Nissim b. Shlaimon b. Ṣaleḥ b. David Gabbai*. Paper, $6\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

427

ספר שלחן טהור

Another copy of the book described in the preceding number, made after a MS. copy belonging to Saul b. Moses Aaron Lanyado at Mulmin (Rangoon) in the year 1863, by ח' יהושע אברהם אליהו ח"ר אברהם ח"ר ששון משה at Bombay in 1914 (died 26 February, 1915).

The title page reads: שלחן טהור מפתו יאכלו טהורי לב לחם הדינים למלא נפשם מעדנים ראה זה חודש הוא בכרך קטן למען ישאוהו בחיקם נרפס להפקת רצון חכם ונבון נז"י בעיר לונדון יעא כה דברי דוד פאר[ד]ו יצ"ו בשנת כי לוי"ת חן הם לראשך ואח"ך נעתק להפקת רצון ה"ר שאול בכ"ר משה אהרן לאניאדו יצ"ו בשנת תרכ"ג לפ"ק בעיר סולמין יע"א ומטנו העתקתי זה בשנת התרע"ד (= 1914).

Indian-Baghdad hand, 20th cent., 193 pp.

Scribe: *Ḥakham Joshua b. Abraham b. Elijah b. Ḥakham Abraham b. Ḥakham Sason b. Mordecai b. Moses*.

Paper, $7'' \times 4\frac{1}{2}''$.

275

הלכות

A Halakhic Compendium containing הלכות הראש השנה, פסח, פורים, חנוכה, תשעה באב, and כפור. There are many Malabari words explaining the text, written in Hebrew.

Cochin, cursive hand, 18th cent., 18 pp.

Paper, $6\frac{1}{2}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

257

הלכות שחיטה

The Rules of Sheḥiṭah by Maimonides with שחיטה (explaining the rules of שחיטה according to the Yemenite Rite) by Yaḥya b. Joseph b. Ṣaleḥ b. Yaḥya. The title-page of the latter reads: הקדמת הרב המחבר ספר שערי קדושה אשר חיבר כהר"ר יחיאל בן יוסף ו' כהר"ר צאלח בן יחיאל ונע"ג כפי מנהגנו אנחנו ק"ק צנעא יע"א וכפי מנהג שאר הגליות שבארץ התימן: בו נתבארו בקיצור דינים המצויים והרגילים תמיד ונעשים בכל יום מספר השלחן ערוך. ונוסף בו הרבה חידושים מספרי אחרונים ז"ל אשר אינם נמצאים בשלחן המהור. וידעתי כי כל קורא בספר קטן זה ימצא נחת רוח ותברכני נפשו. כי תכלית הקצור תכסוף ותשתוקק נפשו אליו ולא יקוץ בו. וגם כי בנקל יכול לשנותה ולחזור ולשנותה פעם ושתיים מראשה לסופה ומסופה לראשה בלי טורח. אמנם אין זה כי אם למי שמלא כריסו מעדנים בספרי הפוסקים ז"ל שאז יהיה לו זה אח"ך למזכרת עיון. ואל אלהי אתחנן יעלה זכרוני לטובה לפניו ויצרף מחשבתי הטובה למעשה וירחיב גבולי בבנים ובני בני עוסקים בתורה ובמצות אכ"ר: כה מעתיר ומתחנן מקוה לחסדי אהיה הצעיר יחיאל בן לא"א כמהר"ר יוסף בן כמהר"ר צאלח בן יחיאל יחיאל. יחיאל כהרמ"ש.

P. 106 quotes and comments on אבות דר' כתב אבות דר' נתן ח"ל. נתן, beg. עד כאן דברי הצעיר והקל. נבזה (p. 109) וחל אישים צאלח בן יחיאל מנחתו תהא בג"ע אכ"ר.

Pp. 109-111 contain משל על התרנגול מריבת הזובח והעגל, which beg. בא גם הוא אל הזקנים. לשאל בדברי חכמה and בתחנונים. במיעוט דברים ורוב עניינים: נשלמה כתיבת חבור זה שהוא הרמב"ם ושערי קדושה ביום ב' כ' רחמים שנת החר"י לצירה (= 1850). ע"י ספרא חלשא ומסכניא הצעיר יוסף בן א"א מ"ו שבר יצ"ו.

Pp. 113-121 contain פירוש שבעים טריפות ואעתראצון.

P. 128 gives מולד אדם למי מולד הירח, i. e. the astrological meaning of the days of the month.

Yemenite sq. hand, 19th cent., 128 pp.

Scribe: Joseph b. Shooker.

Paper, 6 $\frac{9}{16}$ " x 4 $\frac{1}{8}$ ".

29

ספר שערי קדושה

The Abbreviated Rules of Sheḥiṭah by the same author as No. 257, with a commentary called גן חיים. At the end, pp. 128-134 are given: (a) נוסח חרם לעובר סגולה לביטול הכשוף והרהורים רח"ל, and (b) רעים. Yemenite hand, square and cursive, end of 19th cent., 134 pp.

Paper, 6 $\frac{9}{16}$ " x 4 $\frac{1}{8}$ ".

Bibliography: ס' שערי קדושה, ed. Calcutta, 1840, and the same, ed. Cal., 1851, published by Eleazar b. Mari Aaron b. Se'adyah 'Irāḳi.

267

מקור חיים

A Commentary on the Rules of שחיטה and מריפות in Arabic with the Hebrew text. The title-page reads: זה המטבע נכתב בעיר בשאר אתחיל לכתוב מקור חיים בנח"ל אני הכותב שלום בן אברהם אלסיאני יצ"ו השם ב"ה ירחם עלינו ועל כל עמו בית ישראל ויתן לנו המטר ביום הזה ויביא הגואל ויקבץ גלויותנו מכל ארץ התימן בעג' ובקו"א: ברוך אתה ליי זה הכותב השמח בלבו הארא בקראת בני אסראיל ע"ס: זה שרח ה"ש זה לתלמידים יפות תאר ויפות מראה אלהים ירבה בישראל: זה הכתב למי שיתן דמיו שלם: הקורא בו ישמח והגונבו ימח שמו יום ל' לחדש ניסן לעומר שנת בר"ג (= 1892).

The introduction which beg. בשם רחמן, contains the following remarks: הלכות נוטריקון הכל לומדין: כללות ופרטות תורה. ד"א האל לעמו כיתר וריבץ תורה. ד"א האל למשה כתבה והרמב"ם תקנה. ד"א הלך לפניו כאזוב ושני תולעת. ד"א התהלך לפניו כאברהם והיה תמים. ד"א הלמד למען כבודו וכבוד תורתו. ד"א הלמד להתחיהר כופר ונקרא תועבה. ד"א ה' כנגד ה' חומשי

תורה. ל' כנגד שלשים נתיבות. כ"ו כנגד שם ה' שעולה כ"ו. ת' כנגד ת' שנה שהיו ישראל גרים ואוכלין כשאר הגוים. שח"ט"ה שי"ן שני סימנין. י"ח כנגד י"ח טריפות. ט' כנגד תשעה דברים. וס' מל"ב מש"ך הר"ם. ה' כנגד ה' דברים. ד"א שהוא חי יודע טמונת הלכות. ד"א שתלמיד חכם יסבול טורח הצבור. ד"א שיהא חכם יודע טביחת החי. ד"א שיהא חריף יודע טרפות הריאה. ד"א שהורו חכמים יודעי מעמי התורה. י"ש אם זכה יראת שמים. וא"ל זכה ימ"ש רח"ל. ככללן כ"ב כנגד כ"ב אותיות התור'. ל"ל כנגד ששים מסכתות. נו"ן כנגד נ' פרשיות.

Pp. 67-80 contain the הלכות שחיטה לרבי שמואל הלוי ז"ל.

Pp. 81-84 contain טעמים נחמדים on the section בראשית.

The MS., which is written in a Yemenite hand of the end of the 19th cent., contains 84 pp.

Scribe: *Shalom b. Abraham el-Siyani*. The colophon (p. 80) reads: ברוך המקום שעורני: חיבני להש' זה אלשרח בן יזכני להשלים ולכתוב ספרים עד אין קץ אכ"ר אני קל הקלים צעיר הצוערים המתאב' בעפר רגלי החכמי' בריה קלה שלום בן אברהם אלסיאני המ"בר ימחול לי על כל מה ששגיתי וטעיתי וגרעתי והוספתי ונסתר מעיני במאתי משיח אלהי יעקב ונעים זמירות ישראל שגיאאות מי יבין מנסחרות נקיני ונכתב בעיר בשאר תחרוב ותצדי וירושל' תתבני ותשתכלל בעג' וב"ק אכ"ר ויזכני לשמח' בית השאובה ולטוב חיי העה"ב אמן אל נערץ בסוד קדושים רבה שנת בר"ד לשטרות (= 1893) יום ז' לחדש שבט.

Owner: *Joseph Suleiman*.

Paper, $6\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

124

ספר זכרון לבני ישראל

Containing the rules of ובריאת שחיטה ובדיקת by R. Abraham Mizrahi. The title-page reads: ראה זה חרש: והוא קיצור הילכות שחיטה ובריאת הסכין ושבעים טרפיות לעוף ולבהמה. תורת ה' תמימה. אשר חיברו החכם השלם הדיין המצויין כמהר"ר אברהם

מורחי וצ"ל שחם מוטחה בעיר קורנ"ז (!) בירושלים תובב"א אביו של מור החכם השלם הכולל נעים זמירות ישראל כמהר"ר יוסף ז"ל זקינו של אחי אשר כנפשי הח' השלם דנחית לעומקא דדינא נעים ז"י כמהר"ר חיים משה ואחיו אשר על ידו השני הח' השלם כמהר"ר מאיר מורחי יצ"ו אשר מילאו [מקום] אבותם וזכרם לא יסוף מזרעם אכ"ר נדפס באמשטרדם בבית אהרן די שלמה אנמונים נר"ו. בשנת בירכנוכם מבי"ת ה' לפ"ק (= 1697!).

The terms are also given in Malabari written in Hebrew. Cochin curs. hand, beginning of 19th cent., 34 pp.

Paper, $6\frac{5}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

Bibliography: Ben Jacob, p. 224, No. 264, v. also זכרון לבני ישראל, ed. Calcutta, 1844, published by Eleazar b. Mari Aaron b. Se'adyah 'Iraki.

125

דיני השחיטה בקיצור

The Abbreviated Rules of שחיטה.

Cochin sq. hand, 19th cent., 26 pp.

Paper, $6\frac{1}{2}'' \times 4''$.

126

דיני שחיטת עופות בקיצור

The Rules for Slaughtering Birds, in an Abbreviated Form.

Cochin square hand, with punctuation, 19th cent., 17 pp.

Paper, $6\frac{7}{8}'' \times 3\frac{1}{8}''$.

137

דיני שחיטת העוף

The Rules for Slaughtering Birds in an Abbreviated Form by Aaron Ezra Eleazar 'Iraki in Calcutta (1876). The title-page reads: בה"ו עמ"י עש"ו דיני שחיטת העוף בקיצור: מלוקטים מכמה ספרים אשר היו נפוצים אחת הנה ואחת הנה כתבתיו אני הקטן שבבנים המצפה ישועות אלהי ישראל הצעיר וזעיר מכל בני העיר

עבדא דרחמנא קטינא בארעא אהרן עורה אלעור
 עראקי חכהן ס"ט פה כלכתה יע"א בשנת כל
 צפור טהורה תאכלו לפ"ק (= 1876)

Indian sq. and curs. writing, 19th cent.,
 10 pp.

Scribe: *Aaron b. Ezra b. Eleazar 'Iraki.*

Paper, $5\frac{7}{8}'' \times 3\frac{3}{4}''$.

364

דיני שחיטת עופות

The Rules for Slaughtering Birds, with
 Index. The writer signs: תם ונשלם שבח
 לאל בורא עולם: בנארם היום כ"א אחד ועשרין
 חודש חשון התרס"ו הצעיר אליאן משה יעקב
 הי"ו. Benares, 30 October, 1885, E. M.
 Jacob.

Indian sq. and curs. writing, end of 19th
 cent., 32 pp.

Scribe: *E. M. Jacob.*

Owner: *Isaac E[zekiel] Mordecai*, 39
 Canning Street, Calcutta.

Paper, $6\frac{3}{4}'' \times 5''$.

191

ספר מזמור לאסף

The Rules for Daily Life, compiled by
 Ḥakham Sason b. Mordecai Moses of Baghdad
 in the Year 1798. Author's autograph with
 occasional glosses in the margins. The book
 appeared in print Livorno, 1864.

Baghdad square and cursive writing, 18th
 cent., 437 pp.

Owner: *Moses b. Simeon b. Ḥakham Moses
 b. Ḥakham Sason.* The entry reads: הצעיר
 משה שמעון ח' משה ח"ר ששון ח' ימים לחודש
 חשון ח"ר (= 1839) כ"ג שעות וחצי מן היום
 יום ד' פרשת לך לך.

Paper, $8\frac{3}{8}'' \times 5\frac{7}{8}''$.

13

ספר מנחה בלולה

A Compendium of Laws and Customs of
 the Baghdad Jews, compiled by Ḥakham
 Ezra Reuben Dangoor (the printer of various
 publications in Baghdad). The MS. con-
 tains the התרת נדרים לר"ה, קידוש לר"ה, the מומון
 beg. שעה באמות (v. MS. 154, H, where
 we read שעה קול באימות, ed. reads נא
 באימות, MS. 201, written by the grandson
 of the poet, has באימות), acr. ששון,
 הרב שלום according to the order of
 סדר, כתר מלכות, הרב חיר"א by תפלה, שרעבי
 משנה (דינים), מלקות, and other prayers, rules
 שמתח התורה, סוכה, and poems for the
 latter are: (1) בשאר שמחות שירים חענו, acr.
 לבית לוי (3); א"ב, acr. שבטי יה (2); סעדיה
 acr. פצחו רון ותהלה (4); ללוי, acr. ומשפחתו
 שדי אל מה נורא (5); פרחיה חוק
 acr. אלהים עד מאד קרוש (6); חוק
 acr. כלנו נשורר בשמחת התורה (7); אלעור
 acr. אני מרדכי, אשר לדוד שירתו (8); בהן חוק
 acr. בנו סעדיה; and (10) בי תמכה ימיניך (9)
 שמה מפטיר ביום הזה. These poems occur in
 Dangoor's edition of ספר השירים, Bagh.,
 1906, Nos. 296, 298, 297, 299, 288, 287,
 300, 301, 302, and 303.

The MS. is written, partly in a sq., and
 partly in a modern Baghdad curs. hand of
 the 19th cent., and contains 189 pp.

Autograph.

Paper, $8\frac{1}{8}'' \times 6\frac{9}{16}''$.

593

שאלות ותשובות

Responsa by the Geonim, R. Isaac Alfasi
 (pp. 1-67) and R. Joseph ibn Migash (pp.
 73-304), with מפתחות—Indices (pp. 68-69;
 305-320).

The MS. beg. להו תמניא פש למשמר היוצא
 ר' וקאמ' ר' או חמש ופרשו לנו רבותינו הא

מילתא פי' מדוקדק. שאלה זו כבר שאלה מלפנינו רבינו שמריה הרב נטריה רחמנא ובה כתבנו וכי The Responsum ends לעולם ר' אומ' לעולם ר' דמתני' וכו' בעא מר לפרושי ליה פיס' דמתני' וכו' חמש והא קשיא על רבה ולא אשכח לה פירוקא הילכך פירוקא דאב"י עדיף ועליה סמכינן וה' יפתח The next Responsum is וששאלת הא דתנן המגרש. לכן שערי תורה את אשתו ואמ' לה הרי את מותרת לכל אדם and ends אלא לפלוני. ר' אלעזר מתיר וכו' וחזינא דכתבת זוד מן ר' עקיבא בריש ולא הכין הוא לשון בני אדם אלא זוד ברל"ת ומילתא פרסית היא זד אמרינן בלא געיה ואמרי' נמי נד כדאמרי' ודשאלת. No. 9 beg. טיאיעי ומילתא ברירתא היא ההיא דאמרי' קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה ודשאלת אנן היכי נהגינן. No. 10 beg. וכו'. The Responsum proper beg. בשותפות דכתי' עליה שטרא בהלואה וכו' הכין חזינא דכבר ר' פקירנא וכתבו לאפריקיה והדין מנהגא דילבון למיכת' The Responsum refers to הלואה לא שפיר וכו' ודשאלת. No. 11 beg. גמורה היא הכין הוא וכו' ראונו הוה ליה על שמעון שטר (בהני) דמפרשין No. 12 beg. לעילא וטען שמעון דאיתניס וכו' וששאלת הא דתנן לא היה סקריקן ביהודה אע"ג רקי"ל דהיל' כר' ברם בעינן למיפשט לה מינה עוברין דמיתרמי לן בגון אנן . . . עויין דגלינן מאתנן ושבקין ארעתא שפיראתא ואידך מדינתא באם לא חוכה אלא ביבשה שליטא אחרי ותקפינן לכוליה ארעתא ובתי וכרמיא ופונדקיות וכו' ותו אית לן למישאל היכא דאיצטריך חד מהני יש' דבהרן באיש' למיזבן ואיתרמי ליה בר יש' וזבן ליה בכאן באשיר' מן הנהי ארעאתא דפאם כדאתקף להון ההוא שליטא ואייל אידך ויהיב שחדא וכו' הכין חזינא דבעלי. The Responsum proper beg. קרקעות הללו אשר בפאם אם יש בהן מקוה לבעלים הראשוני' אין דינם פחות מדין סיקריקן לא דמיא לפאם כל עיקר אבל and ends וכו' מאן דזבין מן חבריה מידעם ומן הנך ארעאתא או דיהיב ליה במתנה זביני גמריי אינון ומתנתא חליטתא היא ואי מסתייעין ההוא לוקח ובעל מתנה מן שמיא ומפקין לה לארעא בטיירהא מעיטא מן שמיא סייעינון ולית לבעלין לסהדר עליהון בשום מידעם שיאמ' קדשינו שפתח לך שערי חכמותיו ותוכה לשיבה של מעלה ולחיי שני

עולמים. ע"כ בלשונו ז"ל. תם ונשלם שלב"ע. No. 13 by R. Isaac b. Jacob Alfasi beg. שאלה ראובן קנה משמעון חלקו בבית שיש לו בה שותפות עם לוי לפי שחשש שמא יבא עליו לוי No. 14 is headed מתורת דין בעל המצר וכו' ספר (v. about him) מר' יוסף בן יוסת וצ"ל Salonica, שאלות וחשובות לה"ר יוסף הלוי' מגש (1791, p. 32 a), beg. שאלה שמעתי משום רבנו שבבל מקום שנאמ' בו שמין לו וידו על העליונה שאלה beg. מר' יוסף הנו' וצ"ל No. 15 וכו' ראיתי לאדוננו בתשובה ח"ל וזו השומה ששמין. היא שומת מקום ישן לא שומת מקום חדש וכו' אמ' אדוננו במי No. 16 by the same beg. שונה חצר חברו שלא ברשות וכו' שאלה ראיתי שנשאל רבינו בבעל. No. 17 by the same beg. קרקע שמעון על הדר בו וכו' רבינו אמ' שהמכירה אחר ההלואה. No. 18 by the same beg. בפחות משווייה שהיא אבק רבית וכו' וששאלת אם מכר אדם סחורה. No. 19 by the same beg. לחברו ומשך אותה הקונה ואח"כ בא המוכר ואמ' Nos. 20-31 are missing. לוי החזיר לי וכו' וזה הולך שנוטר לו מבת ישראל בין שנשתמדה עמו בין שלא נשתמדה בר ישראל הוא לכל דבר ומלין אותו ישראל כשאר כל בני ישראל ואפי' אם נולד בשבת נימול בשבת אם יעלה בידנו למול ויברכו על המילה כמו החיוב המוטל עלינו בכל המילות וכך הדין והאמת אלא שאין אוסרי' קיים את הילד הזה לאביו ולאמו ושאר הבקשה הואיל ואין אביו ואמו מכלל אותם שראוי להתפלל בעדם הואיל ופרקו עול תורה מצואריהם עכ"מ ולשון תשובת. No. 32 beg. השאלה בלשון הקדש נמצא ששאלתם עליו אין בידנו בו שום מאמר מדברי קדמונו ז"ל כדי שנוכר אותו לכם אבל בידנו בו מה שנאמ' והוא מה שאמרו רז"ל כל הקובע מקום ואין הפרש and ends לתפלתו אלהי אברהם וכו' בזה בין הבתי כנסיות שבמדינות וכן הבתי כנסיות שבכפרים לפי שכמו שאנשי המדינות הן בונין אותם מנכסיהן כן הן עושים אנשי הכפרים שמעון מכר בית ליהודה וקבל ממנו הדמים. No. 33 beg. אמר The copyist adds at the end וכו' המעתיק מלשון ערבי זו היא התשובה שכת' הרא"ש ז"ל בפ"ק דבב"ק בקצרה דף קכ"ג א' משום רבינו יעקב היו לו ג' No. 34 beg. הרב (אלפסי) ז"ל

בנים ראובן ושמעון ולוי יש לו בירה גדולה וכו' No. 35 beg. וששאלתם על מה שאמרה התוספתא. No. 36 beg. הנחבל בין שיש שם מענה וכו' תשובת שאלה עמדנו על תשובתכם השנית וראינו מה שהבאתם בה מן הראיות ובקשתם להרחיב לכם הרבור בתשובה וקבלתי ההתנצלות מכם לפי שתשובתנו אליכם היתה קצרה וחייב זה דוחק העת לפי שלא הגיעה אלי השאלה אלא ע"ש בסוף היום No. 37. ולא עלה בידי או בו ההרחבה יותר וכו' has the following address: תתמי שאלתא דא... קומי יקר... חתא נהורא דעלמא רבה דעמיה מברנא [ראומתי]ה דשמעתיתיה... ממערבא למדינחא רבוננא מרנא ורבנא יצחק בריה דמרנא ורבנא יעקב The Responsum agrees with No. 223 of Livorno, 1781, p. 34a. No. 38 beg. וששאלתם ראובן ושמעון ולוי ג' אחין ושמעון האחד מהם כשרצה ללכת ללמדהיה כתב כל נכסיו ללוי השיב ז"ל במי שראה את אשתו בלילה מנוסת. No. 39 beg. ראובן נפטר. No. 40 beg. עם אחיו במיטה וכו' והניח אשה ובנים ואחרי פטירתו בזמן ארוך הוציאה. No. 41 beg. אשתו ובניה הנז' שטר חוב חתום וכו' אשה אחת היתה לה מריבה עם בעלה ותגיעה. No. 42 beg. עמו לגדר ההכרח שיגרש אותה וגדלה צעקתה ותקצר נפשה ממה שאירע לה עמו עד שהעידה על עצמה עדים כשרים שהיקדישה חצירה הידועה ושאלת. No. 43 beg. במצרניה על ב"ה וכו' ראובן היה לו בית והשכין את אחותו עמו בה וששאלת. No. 44 beg. מהיותו חס עליה וכו' אם יש בחליפין אונאה או לאו וכו' מי שנתן לחברו מעות כדי שיקנה לו בהם. No. 45 beg. וששאלת. חטים ממדינה אחרת וכו' אם האב אינו רוצה לתת לבתו דבר בנדוניא אם In the reply reference is made to another question beg. ומה ששאלת אם תרשה אשה אחת שיש לה בעלה At the end we read מה שיש. No. 46 beg. נמצא השאר חסר בדינו בקדושי הנעשים ע"י שליח הוא שיאמ' לה No. 47 beg. ארוסת פלו' בן פלו' את וכו' בסיפרא בפ' זבה תניא כטומאת נדתה לא כימי שנינו בתחלת סדר. No. 48 beg. נדתה וכו' מהירות למעלה מן המרכב משכב ששונה מגעו בספרא המעין מטהר. No. 49 beg. למשאו וכו' No. 50 beg. בכל שהוא והמקום במ' סאה וכו' בפ' ד' אבות נזיקי' גרסינן אמ' עולא אמ' ר'

No. 51. אלעזר בכור שנמרף בתוך ל' יום וכו' [בפ'] יציאות השבת אמרינן והאכלי' והכלים. beg. תניא בספרא. No. 52 beg. שנמטאו במשקין וכו' וכי יותן מים על זרע וגו' הרי זה בא ללמד על No. 53, השרץ שלא יטמא את הזרעים וכו' ראובן שהיה עמו משי לו ולאחרים והגיע. beg. No. 54 beg. למקום שנטל' עליו מכם וכו' ושאלת ס"ת נקוד מהו לקרות בו בציבור ואם תשובה: The reply reads: עלה מהו שירד וכו' ברייתא דהילכות סופרים הכי תנא בה כלשון הזה ס"ת המנוקד אין קורין בו בציבור ואעפ"י שגרר נקודות שבו והואיל וכך אם עלה מעלין אחר וקורין בו ואעפ"י שקראו בו בשבת או ב"ט כהן ולוי וישראל מתחילי' אחרים וקורין ומעם הדבר שכך כתב משה לישראל את התורה שאינה מנוקדת בא וראה שהרי דברים שנקראים חילוף מה שכתובי' כגון ישגלנה וכיוצא בהן אין כותבין אלא את המסורת אבל המקרא אין נכתב. ע"כ בלשונו ז"ל וששאלת מנהג מקומנו בין ב"ט No. 55 reads: אחרון של פסח ובין בעצרת בשקורא המשלים ויושע או וירד משה עומד המתרגם ואומר פיוטין דס"ת פתוח ואחרי הפיוטין מתרגם את המקרא וכן כל פסוק ופסוק עד שגומר דבר זה מותר או אסור ואם מותר הוא האי מדלגין בתורה בכדי שיפסיק התורגמן מהו לדלג בכדי שיפסיק בכל הני פיוטין ותרגום: תשובה יש מנהג בבבל בזה בפ' ויעל משה בלבד אבל לא בפני הישיבה וכן היו עושין קורא פסוק וגולל בידו ס"ת ואוחזה כשהוא עומד ומתחיל המתרגם בדברי הגדה מתוכרין שיש בהן שבת למשה רבינו ונהי על אסיפתו ודברי תוכחות מעין הפסוק שהוא פיוטים בחרוזות ושלא בחרוזות מהן בלשון קרש ומהן בלשון ארמי מתי לשון התרגום ומזכיר טעמי הגדה באותו הפסוק ואמ' ר' הכי מופרש בתרגומא וקורא את התרגום ואח"כ פותח הקורא את חספר וקורא פסוק אחר. ואם רצה המתרגם מרחיב דברים כבראשונה ואם רצה קורא תרגומא גרידא א... גולל וקורא את ס"ת עד שגומר ואם מתחיל בתרגום אין הקורא גולל את ספר התורה ודתנן עד כמה הוא מדלג עד כדי שלא יפסיק התורגמן הכין טעמי' דאי יכל תורגמן להמתין בקריאת התרגום ולהאריך בטעמו עד שהקורא גולל למקום שהוא מדלג אליו שפיר דמי אבל אם גומר את התרגום ושחוק זמן ארוך עד שמגיע הגולל למקום שהוא חפץ לא והכא כיון דקאמ' המתרגם פיוטין והגדות ואינו מפסיק איפש' לעשות כן וש"ד למיעבד כמנהגיכון:

וששאלת הא No. 56 beg. ע"כ בלשנו ז"ל דתניא ופטרין מלעשות פסח שני ואמרינן עלה והא איכא חד דלא נפיק היכי גירסא ופירושה. The Responsum concludes 'הכין גירסא וכו' שאמ' האל ברחמי שיפתח לכם שערי אורה ויפתח לבבכם לעבודתו לתורתו וילמד אתכם היטב ותזכו ללמוד מפי מורה צדק ולראות בישועת ה' ובקום רועים ונסיכי' ומלמדי אמת ותנחלו תורת ה' מורשה ותזכו לכל כתריו. נצח סלה ועד הא דתניא מצא ספרים קורא בהם No. 57 beg. אחת לשלשים יום וכו' והא דת"ר המוצא כלי עין זהו מה שנ"ל בשאלה נמצא בלשון הקדש והתשובה זו לשון השאלה נמצא בלשון הקדש והתשובה A similar remark is added to the following Responsum, which beg. אמרו כל דבר שעושה ואוכל כגון פרה No. 59 beg. והמור מטפל בהן י"ב חדש וכו' בקודם שאלתי מרבינו יהודה אל במכר שהוא בהמתנה בתוספת על המקח בדמי הסחורה לסיבת ההמתנה אם זה הוא אבק רבית או רבית קצוצה מה שאמרו פירי לא עברי No. 60 beg. וכו' חליפין וכו'.

The Responsa of R. Joseph ibn Migash are headed תשובות ה"ר יהוסף הלוי ז"ל אבן מיגש The MS. contains 210 Responsa. The index enumerates 214. Accordingly, Nos. 211-214 are missing. The edition of the Responsa by R. Joseph ibn Migash, Salonica, 1791, agrees on the whole with our MS. In details, however, the text of our MS. shows variants from MS. Curiel, which was used by the editor, Joseph Elijah Hallevy of Hebron.

The MS. which is written in four different Or. curs. hands of different periods, from the early 17th cent. to the 19th cent., contains 320 pp. of about 25 ll to a p.

Owner: *Hayyeem Moda'i*. The entry reads: חנני אלקים ויחן לי גם את זה הצעיר חיים מודעי ס"ט The index, pp. 68-69, is in the handwriting of Moda'i. The editor of the Responsa refers to our MS. in the following terms: כהיותי בעובי' שאלוניקי יע"א עמוק בקדשים: נתקשתי במ"ש הגאון המחבר ז"ל בסי' ל"ד וכמו כן בכמה דוכתי לא היה אדם שקר"או ובחזרתי לחט"ול פה אומר יע"א כשתרצתי הדברי' לפני

מין מלכא הרב המופלא וכבוד ה' מלא כמהר"ר חיים מודעי נר"ו להבין אמרי בניה כיצד סדר משנה כה הראני שו"ת הללו בכת"י הנמצאות בהיכל מלך חיים וחמותי ראיתי כי הדברים עתיקים שלא בהשגחה ניטל רוב המדבר וחסורי מחסרא

Paper, 7 $\frac{3}{8}$ " x 6".

83

חידושים ושו"ת

Novellae and Responsa. The MS. contains also notes on the Ṭur, חידושים, and אגרות, one signed by משה בכר יוסף, הלכות מגילה, which are headed: באתי לכתוב מה שיעלה: במצודתי בסיעתא דשמיא שהתחלנו ללמוד ס' מגילה עם ידידי ח' יעקב סימו נ"י ש' התק"ל כ' לח' כסליו (= 1769) וה' אלהים יעזור לנו כיר"א דרוש להספר which is headed: שדרשתי פה דופניצו יע"א על נפש מת החסיד יעקב ביאור ההגדה, סיד נ"ע ש' התקכ"ט (= 1768) taken from a sermon בר מצוה, a ספר נאות יעקב in Ladino headed: דרוש שעשה מו"ר הרב נר"ו לבנו בכורו והנכנס למנן ש' התק"ל (= 1769) another funeral sermon which is headed: את זו דרש מ"ו נר"ו בכ"ד כסליו על נפש גיסו נ"ן נבן extracts, וחכם כמהר"ר עוריאל בכ"ר יעקב תנצב"ה from a work by R. Judah מאנאר, which is headed: מצאתי כתוב בקונטרסיו של החכם המר': ח"ר יאודה מאנאר נר"ו תושב דופניצו יע"א ש' דרוש שדרש מ"ה נר"ו על: התקכ"ט (= 1769) דרוש שדרש מ"ה נר"ו על: נפש מת בתשלום ז' ימים של הנבון דוד מאנאר (= 1770) notes on Halakhic questions, and עין יעקב and on ר' יאודה בכר מנח סיד by הלכות ברכת השחר and various שאלות ותשובות by the same. The first beg. את זאת שלחתי למרי הרב נר"ו בהיותו בביר' סלוניקי יע"א בשליש אחרון של ח' אדר מש' התקל"ג (= 1773) דיני חלב וגבינה ילמדנו. וחלב של עכו"ם רבינו שיחיה במה שנשתפקתי אני הדל באלפי מחוסר ידיעה במי שהביאו לפניו דבר שברכתו בורא פרי העין ודבר שברכתו בורא פרי הארמה

The question is signed by ראובן. The third question beg. שאלה יורינו מרינו הרב שיחיה במי שהתפלל שחרית ואמר אחר העמידה התחנונים כמנהגו הטוב בכל יום ואחר התחנונים קם על רגליו לומר חצי קדיש. The fourth question is signed by יאודה בכר מנח סיר. The fifth question beg. שאלה יורינו מרינו הרב נר"ו במה. שנכתפ[ת]י אני הדל באלפי בברכת שהחינו. The sixth question refers to מוזה. The MS. ends with הזכרונות לדרושים.

The MS. refers in three places to three contemporary events. First on p. 77, ראש מס' ראש דף כ"ו ע"ב ש' התקל"א (= 1771) בהיותי פה סאמאקוב יע"א בבורחי מפני חמת המציק לא תקום פעמים כ"ג לח' רחמים. Secondly on p. 114, (1829) להיות אמת שכשנת התקפ"ט (= 1829) היינו בעיר דופניצו יע"א עם מרי הרב נר"ו ותלמידי החמד מו"ר צבי הכהן נר"ו ובמוצאי החג התחלנו ללמוד במ' סוכה מפרק לולב הגזול וסיימנו אותה בר"ח סיון והתחלנו מס' מציעא מפ"ק ציינים המלוקטים מדברי, Thirdly on p. 178, הוזהר הקדוש המוזהרים על דבר המגפה ב"מ שלהי תמוז התקנ"ב (= 1792) פה אדריאנו.

The MS. is written in an Or. curs. hand of the 18th cent., and contains 308 pp. Paper, 7 $\frac{3}{4}$ " x 5 $\frac{3}{4}$ ".

85

חידושים ושו"ת

Novellae and Responsa. On p. 19 we read ענין זה קרינו בבית אהובינו ה' המ' כה"ר אברהם פריץ ה"י בשנת הת"ק וארבעים ושבעה. On p. 36 we find the following note: וענין זה שלחנו להרב הכולל ליצירה (= 1787) ופ"ק. Pp. 46-62 contain a long שו"ת which is signed by יצחק אלקבץ and חיים שמואל דאנון and מעשה בית דין, Pp. 153-176.

The MS. is written in an Or. curs. hand of the 18th cent., and contains 206 pp.

Owner: *Hayyeem b. Samuel Danon.*
Paper, 8 $\frac{1}{8}$ " x 5 $\frac{1}{2}$ ".

266

שו"ת פעולת צדיק לחיים

Responsa by R. Yaḥya b. Joseph b. Saleh.

The MS. contains 179 Responsa, and supplies us with valuable material for the history and literature of the Yemenite Jews.

The introduction reads as follows: הנה להיות כי מדי יום יום אשר נשאלתי על כמה ענינים ההיום תמיד מעשים בכל יום זה כמה שנים והייתי משיב בנחיצה רבה לרוב התלאות אשר מצאוני. ורוב המטרדות אשר השיגוני ולא עלה בדעתי לשמור משמרת כל החשובות כסדר ראשון ראשון שנשאלתי עליהם לכתבם אף אמנה דפים ועלים הייתי כותב ולא נזהרתי בהם לשמרם אחת לאחת וביני ביני רובם ככולם חלפו אחת הנה ואחת הנה ויהי כאשר העיר ה' את רוחי לעיין בהקדמת ס' חמדת צבי ז"ל ראיתי שם ב' ספר החסידים ס' קל"ה זה לשונו כל מי שגילה לו הקב"ה ואינו כותב ויכול לכתוב הרי גזול מי שגילה לו כי לא גילה לו אלא לכתוב וכו' וכת' האלהים יביא במשפט על כל נעלם שגורם שנעלם ממנו כשאינו כותב גם בס' אור חדש דף ז' מביא זה ע"ש גם הרב פרי האדמה בהקדמתו מביא ב' דברי יוסף משם הרב זקן אהרן שהפליג בעונש מי שאינו כותב ואנה יוליך את חרפתו כי ממונו חביב עליו מתורתו וכו' ע"ש ואל זה כוונת רז"ל באמרם כל השוכח דבר אחד ממשנתו דווקא דקאמר ממשנתו היינו מה שחידש לכן התעוררתי לקבץ את המעט שנשאר ולכתבו בסדר נאות לכבודו ית' דלא ליטול בכסופא קמי מלכא ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות כי הכל ע"פ הקדמות מרבוחינו אשר סדרו בספריהם והדברים מתיחסים אליהם והוראה פשוטה לכל היא מספרי הפוסקים כאשר ענין תחזינה משרים ולגדולים מלתא פשיטא אכן לאשר כערכינו נאים הדברים להיות להם מעור לעונן ותברכני נפשם כי ימצאו חפץ ולכן קראתי לס' זה פעולת צדיק לחיים לשתי סיבות הא' כי אף שתראה ותדמה שמאתי יצאו הדברים והמה פועל ידי לבבך לא כן יחשוב כי כל הפעולה מתיחסת לחיים הלא המה חיים שכבר מתו אשר בערן גן אלהים ולבד באו הדברים כמבין דבר מתוך דבר וגם לסיבה שנית קראתי כן יען עיני לשמיא נטלית יזכור לי זכות אבותי ומורי זקיני מהר"ר צאלה זצוק"ל אותה הפעולה וחסד. ישמרנה

לחיים אני הוא העבד המיחל רחמי הצור ולזרעי אחרי עד עולם ומצוד נשאל להיות בעורינו ועל ידינו יספיק ללמוד וללמד ומלאה הארץ דעה את ה' אכ"ר יום ג' ס' אלה הדברים אשר דבר משה התקל"ט ליצירה (= 1779) כה דברי איש צעיר מקוה חסדי אהיה הצעיר יחיא בן לא"א כמהר"ר יוסף ו' כמהר"ר צאלח זצוק"ל

No. 1 deals with the various customs among the Yemenite Jews as to the readings of the Law on ש"ת. The passage reads: שלמך ישגא לעלמין אכ"ר הגיעה האגרת ענין שאלה על הנהוגים ביום ש"ת להוציא שני ס"ת בראשון קורין וזאת הברכה והמסיים בוזאת הברכה הוא המתחיל בראשית בספר השני בלא ברכה תחלה ובשמיסיים הקריאה בס' בראשית יברך ברכה אחרונה. ושאלת שבבית כנסת אחד נוהגים שמשלים וזאת הברכה בס' ראשון ומברך ברכה אחרונה וחזר ואומר פסוק מפ' בראשית ואח"כ חזר שני וקורא בספר שני בראשית בברכה תחלה וסוף. ושאלת איזה הוא המנהג הנכון משני מנהגות אלו:

No. 2 refers to the custom אשר נהגו בעירם הדישים מקרוב באו לקרש את האשה בעדים קרובים. The question comes from the places called אלצאלע and גחאף.

No. 5 was asked מעיר רדאע

No. 9 from עיר צעדה

No. 12 refers to a case in which the communities had no ס"ת, only חומשין.

No. 13 speaks of a dispute (לחלוק ההקדשות) in a community.

No. 14 discusses whether מחלת should be written with a Kameṣ or a Pathaḥ. Reference is made firstly to the יסדו אשר החיגאן הראשונים מעשה ידי אמן הרמב"ם ולה"ה and secondly to the Masorah of R. Yahya אלבשירי¹. The Responsum is dated 2087 Sel. (= 1776). The Resp. refers also to the correct writing of ויהי or ויהי in Gen. 9, 29, v. MS. No. 519 and especially No. 567, 2.

No. 15 refers to the custom of the well-to-do villagers of giving their daughters into marriage without a dowry.

No. 16 is addressed to a place called מנא.

No. 18 mentions a סלימאן צאלח.

No. 23 ends as follows: ורואה אני את דברי הרב פני משה ולא מטעמיה והוא כי הנה בפירוש הרמב"ם הערבי הנוסחא היא בהפך שאפי' אחר התקנה אין האשה והבנות גובות מיטבח ששבחו נכסים ונוסחת הדפוס מוטעית ונמצא לפ"ז דכ"ע שוין בדין זה ואין מי שיחלוק דאין אשה ובנות גובות משבח ומראוי ושוב ראיתי להתי"ט פ"ח דבבורות נתעורר בזה וכ' דהוא ראה נוסחת א"י ל' זה מוגה וכ"כ מהרי"א שם משם התי"ט ואני ראיתי גם כן שתי נוסחאות כתיבת יד ירושלמי ומוגה הל' כמו שהוא בנוסחא הערבי. וכבר ידעת מה שמשבח הרב"י הנוסחא הערבי בא"ח סי' קכ"ח.

No. 24 deals with the פתוחה וסתומה in פרשת צו פ' וידבר ה' דכל חלב. The author refers to the famous Yemenite Masoretic writers מהר"א הכהן and מהר"ר ר"י בשירי עראקי (i. e. רוד בן אהרן הכהן עראקי). The writer says about them: ומזקנים אתבונן מהר"י בשירי ז"ל ומהר"א הכהן עראקי בדורות שלפנינו סופרים מובהקים ראשי אלפי ישראל כל סתום לא עמטום ואפ"ה בחיגאן שלהם לא עוררו ע"ו כלום.

No. 27 is addressed to a place called ירים.

No. 41 mentions מהר"ר יורא צערי זצ"ל² and the author's brother שלמה.

No. 47 deals with the Yemenite custom כשחל י"ם במ"ש איזה י"ם שיהיה אם הוא י"ם ראשון אין אומרים ויהי נועם וסדר קדושה כלל. ואם י"ם שני או אומרים ויהי נועם וסדר קדושה וכ"ש כשחל באמצע השבוע שאומרים ויהי נועם וסדר קדושה.

No. 53 is dated Ṣan'a, 2077 Sel. (= 1766). It refers to the question whether a man may marry his wife's niece.

No. 60 is dated 2080 Sel. (= 1769).

No. 61 is addressed to the people of צעדה, v. No. 9.

No. 64, מעיר תגה.

¹ v. about him JQR., XIV, p. 606.

² v. *ibid.*, p. 608.

No. 65 contains the names of the author's colleagues, פינחס בן שלמה and יחיא בן משה.

The Responsum refers also to כמה"ר יחיא מ"ו, הרון אלשעבי הסופר, בן שלום הכהן עראקי כמה"ר חיים בן הרשב"א, מהר"ר זין, עואץ צפר, הב"ד יצ"ו מאחינו ק"ק גחאף, כ"ץ מכונה עראקי and ב"ד רדאע.

No. 68 מעיר ידים, v. No. 27.

No. 71 refers to מה"ר ר צאלח and מה"ר יוסף.

No. 77 is addressed to כמ"ו מעוצה.

No. 85, מעיר אלפתחה, dated 2085 Sel. (= 1774).

No. 87 is addressed to דוד ו' כה"ר יצחק שלמה.

No. 100 refers to the scribes מהר"ר בשרי and מהר"ר ונה.

No. 105 discusses the validity of a letter of divorce written at כאן, dated 12 Nisan, 2083 Sel. (= 1772). The names of the parties are סעיד ו' סעיד and מלאח בנת עואץ. The opinion and agreement of יחיא מה"ר יחיא and בן שלום הכהן עראקי are also quoted. There is a long discussion about the names of the witnesses. It reads as follows: עוד ראיתי לדרקק על שינוי אחר והוא בחתימת שמות העדים שחתמו יפת ו' ישועה ושם העד המורגל והמפורסם בפי כל וגם עולה בו לס"ת הוא חסן וזה השם אינו כינוי יפת דשם יפת אין לו כנוי בערבי וזה לך האות שרבי' סעדיה פתר שם משה בערבי מוס"א. אהרן הרון' יעקב יעקוב"ב ושם יפת לא כינה בו מאומה אך כתבו כמו שהוא במקרא וא"כ לא היה לו לחתום בשם יפת דמי הגיד לו שזה כינוי שם חסן וכן ראינו טועים מי ששמו מעוצה חותם מעודד או מי ששמו עואץ חותם עורד וכן מי ששמו יחיא מכנין לו שם זכריא וזה הבל וכוב אין בו טעם וריח ולפי דעתי אני העני דהוי שינוי אלא דראיתי להאחרונים כתבו דבמקום דוחק סגי ליה בשם אביו והוי כאלו לא נכתב שמו The decision of the author is confirmed by יחיא יוסף בן מה"ר יצחק and בן כמה"ר יהודה צעדי.

No. 106 is addressed to מו' חסן, and deals

also with the spelling and writing of Arabic-Hebrew names.

No. 107, מעיר ידים, v. No. 68, dated 2083 Sel. (= 1772).

No. 108 mentions יוסף הכהן עראקי.

No. 115 refers to מה"ר צאלח בכתי' מה"ר כ"ץ רי"ע, and מה"ר סעיד קטיעי, ידו (i. e. ר' יוסף עראקי).

No. 123 is addressed to עיר אלפתחה, v. No. 85.

No. 123 discusses whether one may carry a walking-stick on יום טוב.

No. 130 refers to מה"ר ישועה זין, v. No. 65.

No. 131 מעיר ידים, v. No. 107.

No. 134 is addressed to עיר מכא, v. No. 16. The head of the community was מוסי קטיעי. There are mentioned the widow of יעקב אלבוט and משה טובי.

No. 136 is addressed to דוד ו' כמה"ר דוד and his colleague יחיא כלב. The following persons are referred to משה בצראווי and the widow of יעקב טובה.

No. 138 is dated 2086 Sel. (= 1775).

No. 139 mentions מו' יחיא אללי ז"ל.

No. 140 is addressed to עיר אלפתחה, v. No. 123, and deals with the validity of the גט issued to the daughter of עסיר אלשמאע.

No. 143 is addressed to דוד ו' יצחק שלמה.

No. 152 mentions a tradition of the writer's grandfather מה"ר ר צאלח, and deals with the blessing to be said over אלטורה כפר סעואן and הנה (= cucumbers), or from הנה and סעואן.

No. 179 mentions a decision given by מה"ר שלום צעדי.

The MS. is written in a Yemenite curs. hand of the 18th cent., and contains 229 pp. of about 25 ll. to a p.

Owner: *Abraham b. Sa'id Khalaf*.

Paper, 6 $\frac{5}{8}$ " x 5 $\frac{3}{8}$ "

580

שאלות ותשובות

Rabbinic Responsa. The Responsa deal with the dispute arising out of the distribution of Jacob Şemaḥ's property (v. MS. No. 576 A). The first Responsum which is at the beginning greatly damaged, comes, probably from the Rabbinat of Aleppo, deciding in agreement with the Rabbinat of Jerusalem in favour of the inheritors. The second Responsum seems to originate from some Rabbinat in Turkey, probably Smyrna or Salonica. The Responsum refers to the opinion of the Rabbinat of Aleppo. For other correspondence and documents as to Jacob Şemaḥ's property, v. MS. No. 211, G-I and L-M. The end of the second Responsum is defective.

The MS. which is written in an Or. Sefardi cursive hand of the 19th cent., contains 36 pp. of 38 ll. to a p.

Paper, $10\frac{9}{16} \times 8\frac{5}{16}$.

588

שאלות ותשובות

Rabbinic Responsa.

(A) A question and answer about a Shoḥet, which throws light on the conditions prevailing among the Jews in Persia. The question is addressed to the Rabbinat in Baghdad. The names of the place and people are substituted by words like נרגן, &c.

(B) Two Responsa addressed to a certain *Hakham Joseph* in Baghdad.

(C) A letter by *Rabbi Şebi* of Cairo to the Rabbinat in Baghdad, dated 12 Siwan, 5642 (= 1882), about האשה מעחוקה בת מאיר האשה אליהו אשת ה"ר שלמה רחמים ישראלי אשר הניחה בלתי משען ומשענה וכו'.

(D) A letter signed by *Judah b. Joseph, Hezekiah b. Mordecai, Abraham b. Jacob Sofer, Abraham b. Ezekiel, and Joseph b. Elijah Gabbai*, addressed to *Hakham Joseph Hayyeem b. Hakham Elijah*, dated 1882 in Ispahan, about מצפהאן ששמו

חיים בן משה שנשא אישה אחת מה אצפהאן שמה דינה בת יצחק והניח אותה בכבלי העיגון עכשיו משך שלשה שנים ובא למח"ק בבל יע"א אין כול ואין עונה וכו'.

(E) A letter signed *Moses סוויד* בכמהר"י and *Esra b. 'Ali Hakkohen* to the Rabbinat in Baghdad, dated 21 Siwan, 5646 (= 1886), about האשה חנה ת"ם אשת ה"ר צאליח אברהם עיני ה"י שיש לה תחת יד מעכ"ת סך שנים עשר ל"דה מגידיה בפקדון ומוה ימים האשה הנז' מינתה מורשה וכו'.

(F) A letter signed by *Aaron b. Sason, David b. Nahum b. Isaac Mordecai, and Mordecai b. Ezekiel b. Mordecai b. Isaac*, and addressed to *Hakham 'Abdallah Somekh*, dated 25 Tammuz, 5650 (= 1890) (in Kirkook) about נעשה דבר פה כרכוך שיש חליצה ושומרת יבם באה לפני השד"ר מבת"ו ה"ר יעקב סלטון נ"י והנה נשמע שכבר נעשית חליצה לא שמענו ולא ראינו ומה גם שלפחות חו"ר ושוחטי סתא ייודעים הבני אדם וכו'. The letter is endorsed by the שד"ר of *Safed*.

(G) Responsa in Hebrew and Jewish-Arabic. No. 1 beg. שאלה ליל מוצאי ש"ק מ' אייר תרנ"א (= 1891) אחר תפלת ערבית בא פלוני לפני דיין א' מדייני העיר וא"ל שאיך בת א' מקודשת לראובן ועכשיו מקדשים אותה ללוי. The Responsa are signed by *Hakham Joseph Hayyeem* and נחל"ה (= הי"ו). No. 2 beg. שאלה שאיך באו לפנינו לרין הבחור פלוני ופלוני מורשה של הבחולה פלונית הנקראת פלונית בת פלוני ותבע פלוני הנז' שאיך אחמול יום ד' ג' לחו' שבט סאעה סבעה מ"ט ומעיתוהא בידהא חאגה אלמאס ובעדה לבסתוהא מחבס בצבאעתא אל וצט ווקת אל לבסתוהא אל מחבס בצבאעתא קלתולא הרי את וכו'.

Paper, various sizes.

581

שאלות ותשובות

Rabbinic Responsa.

(A) A Responsum by a Rabbi of Baghdad concerning a matter of matrimonial law.

The Responsum beg. מעשה שהיה כך היה בראובן שטוען שאירס לדינה בת יעקב קי' גמורים כרת מו"ש עפ"י ב' עדים בהצנע לכת בבית אביה שלא מדעת אביה ואמה ובלא שדוכין מקודם ועמד ראובן הנז' והביא לב' עדיו (שנים מן השוק עמי הארצות) בפני ב' חכמים בבהמ"ד והעידו בפניהם שאיך דינה הנז' קבלה קי' מראובן ברצונה ונתן לה טבעת בידה וא"ל הרי את וכו' וזה היה שלא בפני הנערה ושלא בפני אביה ואמה וכו'.

Baghdad curs. hand, 19th or 20th cent., 5 cols. of about 54 ll.

(B) A Responsum by *Hakham Joseph Hayyeem b. Hakham Elijah b. Hakham Moses Hayyeem*. The question reads as follows: שאלה בדיון יולדת מצינו למור"ם סי' קצ"ד שכתב יש מקומות שנוהגים שאין טובלים תוך מ' לזכר ופ' לנקבה ואין להתיר במקום שנהגו להחמיר. אך מצינו לכמה גדולים שקראו תגר על מנהג זה ועל בן עמד השואל ושאל אם יש בעיר אחת מנהג שנהגו להחמיר מ' לזכר ופ' לנקבה ורוצים לבטל המנהג אם יש בזה איסור פורץ נדר ואח"ל שאין לבטל במקום שנהגו להחמיר הנה י"ל אם יכולים לבטלו ע"י התרת חכם גם י"ל אם גם במפלת יש לנהוג להחמיר כזאת יורנו ושכמ"ה. The question was asked by the Jewish community of Rangoon (נהנה בי כן יש להורות לאנשי עיר). The Responsum refers to the local custom of Baghdad (ודע כי פה עירינו בגדאד יע"א יש נשים וכו'). The decision is confirmed by the Rabbinat of Baghdad dated 5655 (=1894), and signed by *Abraham b. Moses Hillel, Moses Hayyeem b. Solomon b. David Shammash, and Ezekiel b. Moses Hallevy*. The Responsum contains an additional confirmation by *Hakham Saleh b. Hakham Abdallah b. Abraham Somekh*, who refers to the questioners as follows: ומינה נלמוד לנ"ד דערים אלו כמו ק"ק רנגון וק"ק מנדלייה וכנווחתון דנתייסדו מחדש חדשים מקרוב באו ומעולם לא היו בהם ק"ק מחכמי הזמן וכו'.

Baghdad curs. hand, 19th cent., 5 pp.

(C) A copy of a Responsum by Rabbi *Elijah Abul'afa* of Smyrna. The Responsum is dated 1 Iyyar, 5661 (= 1901), and beg. שבבוא הבודק לברוק הבהמה מצא עולם הפיך כל איבריה הפנימיים אשר הם בטבע להיות צד ימין וכו'.

Baghdad curs. hand, 20th cent., 4 pp., 28 ll. to a p.

(D) A Responsum concerning a matter of matrimonial law. The beginning of the שאלה is missing. The evidence (קביעת עדות) is given in Arabic and in Hebrew. They are dated Shebat, 5664 (=1904).

Baghdad curs. hand, 20th cent., 8 pp., 23 ll. to a p.

Scribe: *Ezra Reuben Dangoor* (with the exception of B).

Paper, various sizes.

519

שאלות ותשובות

Responsa.

(A) Letters interchanged between the Maghen David Community in Bombay on one side, and the Sefardic Rabbinat in Jerusalem, and the Beth Din in Baghdad, on the other side. The first letter which is dated Bombay, 14 Tebeth, 5674 (=1914) and signed by *Moses Hayyeem Goorjee (Hazzan)*, and *Ezekiel Hayyeem Sason Gabbai*, refers to the correct writing of the word ויהי in Gen. 9, 29, since the Yemenites wrote ויהיו (v. MSS. Nos. 266 and 568). The second letter is dated, Bombay, 17 Tebeth, 5674 (=1914), and signed by the same, refers to the intermarriage with the Bene Israel, who do not practice the rabbinical laws of divorce and חליצה. The third letter, dated Jerusalem, 6 Shebat, 5674 (=1914), and signed by *חיים דוד צורגאנא*, and *אברהם עזריאל*, שמעון אמליקי, contains the answer to the previous questions. The fourth letter dated and signed like the first and the second letters,

¹ v. Maimonides, *Mishneh Torah*, ביאה, II, 15; A. Schwarz in *Moses ben Maimon*, I (1908), p. 353; and Schwarz *Festschrift*, p. 458.

is addressed to the Rabbinate of Baghdad and refers to the same subject. The fifth letter, dated Baghdad, 14 Shebat, 5674 (= 1914), and signed by יהוקאל, משה חיים שלמה דוד, יעקב ח"ר יוסף, עזרא צאלח אדם, and עזרא אליה חיים, contains a reply to the same question.

(B) Letters issued by the Sefardic and

Ashkenazic Rabbinate of Safed, and by the Sefardic Rabbinate of Tiberias about the relation between the Bene Israel and the Baghdad Jews. The letters were copied from the newspaper דורש טוב לעמו, Bombay, dated 19 Nov., 1869.

Pp. 24.

Paper, 10" x 8".

יערב מהללי בשפתי (29); יוסף acr. ערו; ישראל בר משה acr. יחלצון ידידיך (30); יצחק יושב (32); אברהם acr. אשמורות עיני (31); יפה ונעימה איומה (33); ישעיה acr. בשמים יאמר; דוד acr. דגלו עלי אהבה (34); יעקב משען acr. אלפי מנשה (36); ישראל acr. יונה הומה (35); יה ממציא מאין (37); אברהם acr. שירו מה (39); יהודה acr. יבנה דביר (38); יהודה acr. יהיו כמוץ (40); מנחם acr. נמלצו אמרי (the poem refers to the rebuilding of a synagogue in Aleppo which was destroyed by earthquake, and reads as follows: אהלל לאל ושייר לקרוש ישראל אערין אקדש בנעה שיח סוד שרפי קודש. בשנת הרעש נגעש ונרעש ונמס כעש חמדת הקודש. בנוהו חדש העם הנקדש אשיר שיר חדש לכבוד הקודש. בשנת רוב שלום לבריאת עלום נגמר בשלום בניין הקודש. גברו בחיל כל אנשי חיל יומם וליל שרתו הקודש. דייק יסרו בית חמרו מקום שעמדו הוא אדמת הקודש. המתקי: הם סוד צדיקים יסוד וכנו יסוד היכלי הקודש. ותרו הרבה יראי ולחשבי ואשרי יושבי בבית הקודש. זכות איש הוא רם היה בעורם וארוני רם ממעון הקודש. חזקו בית מיהון ומבית ויהי כית הוד בית הקודש. טרח רוב טרחות לפני הפחות לא נתנו פחות למלאכת (43); יצחק acr. ימינך נאדרי (42); יעלם שבני (44); אברהם חזק acr. איותה נפשי; יבא דודי אל זבולו (46); לישר acr. ללבי חיש (45); אמונים נוצר (48); יה עוטה כשלמה (47); דוד [ח]זק acr. דרך לי האישי (49); אברהם אודך בניב (51); אברהם [ם] acr. אתה האל נורא אוחיל (53); אפתח נא את פי (52); אהרן acr. אני דוד בר אהרן בר חסין חזק acr. יום יום שמור (55); אברהם acr. אמר לה לבת (54); אל אל שירי (56); שלמה acr. לך אל בית אברהם acr. אין צור כאלהינו (57); and אברהם חזק.

(K) ידידים לאל (1) עשיראן; אל גינת אגוז (2) ישראל acr. נבחרו; אברהם acr. אצפה לאל ישעי (3); אשרי אנשי (5) מרדכי חזק acr. מה יקר חסדיך; ישעיה acr. יוחיל עמך להסתופף (6); יעשה (9) ה' מלך גאות (8); דוד acr. דר רום רוכב; אורי חתום (10); ישעיה חזק acr. יגל ישמח לבי ימיניך מלאה (12); אברהם acr. אומר עוזו (11)

אברהם acr. אברך שמיד (13); ישראל acr. צדק; ישועה ששון חזק acr. יה ברם שהיה (14); and ישראל acr. יסתר אל מעני (15).

(L) the first eight poems of this section are missing, the others are as follows: ארנן במעשה (2); אברהם acr. אור יקרות (1); דוד חזק acr. דת ודין לפני (3); אברהם acr. אשכול כופר דוד (5); אברהם acr. אשמח בך (4); אודה אור חיל לי (6); אברהם acr. מלך; עזרא acr. אתה האל דר רום חביון (7); אליה; מגן ישעי (9); דוד חזק acr. דעו כי אלהינו (8); צפיתי יומי וליילי (10); משה חזק acr. האל; דוד acr. דלתי שים זהב (11); צאל[ח]; איילותי (13); יוסף חזק acr. יונה תמה אחותי; שחר תודה לך (14); אברהם acr. חיש; יהוש[ע] acr. יהי שלום בחילינו (15); שלמה מרים (17); משה חזק acr. מתוק נפש (16); אשיר לאל (18); מרדכי חזק acr. לראשי שלח אל עיר רחבת (19); אני יצחק דבח חזק acr. איום; יוסף דוד acr. יחיד אין בלתו (20); אבטליון acr. יבן כמו (22); יצחק acr. אלהא פרוק עמא (21); אברהם acr. אהל גדלך (23); ישעיה acr. רמים אלפי (25); אברהם acr. את שאהבה נפשי (24); אל נורא ואיום (26); אברהם acr. ישראל; יוסף acr. יודי אשא לדברך (27); אברהם acr. אהבת כלולים (29); יוסף acr. בנה לי משכן דברי (31); יוצר יצרנו לשמור (30); אברהם; דוד acr. דרוש ציון (32); דוד acr. למואל אהבה (34); א"ב acr. אות אלף מאולפת (33); אדיר אל נעלה (35); אברהם acr. בתענוג; אברהם acr. אוהל ישרים (36); אבטליון; יצחק acr. יה רוחי שעה (38); עבר יאמר בלב; up to א"ב acr. אעורר שירה חדשה (39); ישראל בן משה acr. אשיר שיר נאה (40); אודם ברקת (42); אברהם acr. אותות אל אוקור; דודי חיש הראינו (43); אברהם [ם] acr. ופטרדה; אברהם acr. אנש מכתם נופך (44); דוד חזק acr. אודה לאל (46); ישעיה acr. ינוב פי שירה (45); ירנינו צדיקים בעוז (47); אבטליון acr. תוך; ראש למולים (49); מנחם acr. מה לך רעיה; and ישראל חזק acr. יצא ציץ וימל (50); רפאל; מרדכי acr. מה טוב דורך הנך יפה (51).

(M) יפאר מקום (1) טאהיר; יה חנון ואב (2) יוסף חזק acr. מקדש; ישעיה חזק.

(N) יה אל השכת (1) איראק; containing:

ידד (4); אברהם. acr. ; אברת אל תסוכני (3) ; ישראל בן משה, acr. ; ירעד לבי (5) ; שנת עיני יהודה וישראל (7) ; אברהם. acr. ; אגורת כסף (6) ; דיבר צוריאל לעם (8) ; ישראל. acr. ; רבים יראת האל היא (10) ; ידך בעורף (9) ; דוד חזק ; ידירה. acr. ; יעלת חן איילת (11) ; ישעיה. acr. ; משה. acr. ; מלכי דר על (13) ; אלי בים נעץ (12) ; מלך (15) ; אברהם. acr. ; אסתופף בבית גינת (14) ; אל שלח את (16) ; and ; מרדכי חזק. acr. ; ביופיו אלמין. acr. ; תשבי.

(R) containing: (1) בין תבינו לקנות ; מלך (3) ; אברהם. acr. ; אערון לאל ואצפה (2) ; ירדות (4) ; מיכאל הכהן. acr. ; נעלה דר רום ; דשן מעגלוחד (5) ; ישעיה. acr. ; משכנותיך ; יוסף דוד. acr. ; יוצר הרים בורא (6) ; דוד חזק ; דמינו לך (8) ; יצחק חזק. acr. ; יוצרני עושיני (7) ; אכף לאלוהי מרום (9) ; דוד חזק. acr. ; אלהים ; אבר[ר]הם. acr. ; אומר לאל בעודי (10) ; אברהם ; ירצני (12) ; יצחק. acr. ; ירעו עמים בטוב (11) ; אשתחזה אפים לך (13) ; יהודה. acr. ; אהוב שוכן אל (15) ; יוסף סתהן. acr. ; יום מסיני זרח (14) ; דרך כוכב (16) ; אברהם. acr. ; רם שוכן מעונה (18) ; יתחמץ יום יום (17) ; דוד חזק. acr. ; יופץ נחה עם צאן (19) ; יושף דוד. acr. ; יגה שביב אישו ; יצח[ק]. acr. ; יחיד גאה רם (20) ; נסים. acr. ; פנה אלי (22) ; יוסף דוד. acr. ; ינון שמו הוא (21) ; יונתי חיש קומי (23) ; פינתם חזק. acr. ; וחוניני ; יוסף דוד חזק. acr. ; יוציא אסירים (24) ; אמלל (26) ; ישראל. acr. ; ישימך אלוהים חיים ; אשבה מעשיך (27) ; אברהם. acr. ; גבורות אלי שמואל. acr. ; שה פזורה ישראל (28) ; אברהם. acr. ; ישראל. acr. ; ידך תחניני אל (29) ; חזק ; אך טוב לישראל (31) ; ישראל. acr. ; ימי חורפי אברהם. acr. ; אתה אהובי צורי (32) ; אברהם. acr. ; the same poem is to be found in Baghdad, s. a., p. 96 b, where the fourth strophe reads : הילד בני כחוט השני ; בסיומן טוב בגן רטוב על יצחק בני מחמד כל עין ; also in Baghdad, 1906, p. 150 b, where the strophe reads : לנימול בני מחמד כל ; whilst the MS. reads : עין בסיומן טוב בגן רטוב ; עוד יוסף בני מחמד על עין חזק ארם צובה היא עיר הטובה ; וגם מקום אדון עזרא מרגלית טובה ראתה עין חזק ארץ טובה העיר הרחבה ; the edd. read : (33) ; ובית הבחירה מרגלית טובה תראינה עין

יפיה (34) ; end missing) ; יודי רועי מקימי ; acr. ; יד צר התם (35) ; ישראל. acr. ; לבבתיני ; אברהם. acr. ; אתה אל עושה (36) ; ישראל ; מלך עומר ישראל (38) ; עזרא. acr. ; ענה אל כביר ; מעווי את ומנוסי (39) ; משה חוס[ן]. acr. ; יוסף. acr. ; ישמח אבי שמחת (40) ; משה חזק ; אנא זכרני (42) ; אברהם. acr. ; אורי ישעי לך (41) ; אל מסתתר מאוד (43) ; אחיבא חזק. acr. ; פוקדיני ; אבן ישראל רועה (44) ; אהרן המוקעץ. acr. ; אברהם. acr. ; אהגה באשמורת (45) ; אברהם ; דמיתוך רעייה (47) ; אשא דעי לחי רואי (46) ; אברהם. acr. ; אוד מתוך וטוב (48) ; דוד חזק ; אל ישום בפי (50) ; and ; אל ברוך יום יום (49) ; אבר[הם]. acr. ;

(S) containing: (1) מגני ראה עוני ; דוד חזק. acr. ; דודי לי צרור (2) ; ישראל. acr. ; אתה מגן (4) ; אברהם. acr. ; אל מאיר נרי (3) ; יוסף דוד חזק. acr. ; יושב בשמי אשכול (5) ; בעדי אומרה (7) ; יוסף דוד חזק. acr. ; יושע עמו מיד (6) ; אשיר שירים לאל (8) ; אברהם. acr. ; שמך עליון יצ[ח]ק. acr. ; יה אלי נהלל (9) ; אברהם חזק. acr. ; אברהם חזק. acr. ; אס חכם ליבך (10) ; חזק ; אתה (12) ; שמואל חזק. acr. ; שלח לנו משיחינו ; אני בך אעלוה (13) ; אברהם חזק. acr. ; הוא יודי חזק עם : the last line reads : אבר[הם] חזק. acr. ; אשר הובא מארץ ארם צובה תוכו רצוף אהבה וגם ; מרדכי. acr. ; מלך שמור חתן (14) ; (רוח נדיבה ; יודו שמים פילאך (16) ; איומה מראיך (15) ; עזרא. acr. ; עשה למען חוא (חזה) (17) ; יצחק ; אברהם חזק. acr. ; אל הנקדש לו שיר (18) ; יריד צח (20) ; ישועה ששון. acr. ; ישא הוד לי ; אב הרחמן קרב (21) ; ידירה חזק. acr. ; ואדום שלמה. acr. ; שוכן עלייה חביבי (22) ; אהרן. acr. ; שוכן (24) ; ישראל. acr. ; יה עברך אנא (23) ; חזק ; אברהם. acr. ; אכן בוחן (25) ; שמואל. acr. ; שמי שחק יודו שמך (27) ; אברהם. acr. ; אשיש כגבור (26) ; אהובי (29) ; יראנו נפלאות (28) ; יוסף. acr. ; עושה ; אהובי אהב אבן (30) ; חיים. acr. ; מפורש שמו נפלאותך (32) ; יודון שנות (31) ; אברהם. acr. ; יאות לחת הוד וגדולה (33) ; נסים. acr. ; אשיחה ; דבש וצוף אמרי (35) ; אלי הוד נורא (34) ; דוד חזק. acr. ; דין עני אביון (36) ; דוד חזק. acr. ; דודיך נזכרה (38) ; יוסף. acr. ; יודוך חי חי ; אהרן. acr. ; אדיר דרכו תמים (39) ; דוד חזק ; אברהם. acr. ; אהלל לשם תפארת (40) ; עוזך אשיר (42) ; ישראל. acr. ; ירחיק נדוד דוד

¹ The full poem is to be found in the Haggadah, Bagh., 1896, p. 40a ; v. further on p. 236, footnote.

ישראל חזק. acr. ירהב הנער בזקן (7); בר משה; ישראל בן משה. acr. יה עטרת שנת טובתך (8); ישראל בן משה. acr. יפדה אל מצוקותי (9); יבון (11); ישראל. acr. יעלה שפל רומה (10); איש נכישל (12); ישראל בן משה. acr. ישירי לפניך יכרת אל שפתי (13); ישראל בן משה. acr. באשתו ירומם יתנשא אדון עולם (14); ישראל. acr. חלקות ישראל. acr. יענה פי אוטר אני (15); ישראל. acr. (17); ישראל. acr. יה שלח צור (16); בן משה יום הודך גדול (18); ישראל. acr. יהי כופר עין (20); ישראל. acr. יונה נענה (19); ישראל. acr. ימלט (21); ישראל חזק חזק. acr. יומא דמטרתא יתאזר עיני (22); ישראל בר משה. acr. אי נקי יפג לבי כי (23); ישראל בן משה. acr. ויגל לבי יומם יצוה (24); ישראל בן משה. acr. לא האמין ליש (25); ישראל בר משה. acr. אל חסדו (26); לישראל בר משה. acr. דורש ואין דורש מלכי דר מעונה (27); כי אל דבר בי אל דבר ישראל. acr. יודוך רעיוני ה' רועי (30); and by a later hand (28); דודי צח (29); and

ישראל חזק. acr. ירהב הנער בזקן (7); בר משה; ישראל בן משה. acr. יה עטרת שנת טובתך (8); ישראל בן משה. acr. יפדה אל מצוקותי (9); יבון (11); ישראל. acr. יעלה שפל רומה (10); איש נכישל (12); ישראל בן משה. acr. ישירי לפניך יכרת אל שפתי (13); ישראל בן משה. acr. באשתו ירומם יתנשא אדון עולם (14); ישראל. acr. חלקות ישראל. acr. יענה פי אוטר אני (15); ישראל. acr. (17); ישראל. acr. יה שלח צור (16); בן משה יום הודך גדול (18); ישראל. acr. יהי כופר עין (20); ישראל. acr. יונה נענה (19); ישראל. acr. ימלט (21); ישראל חזק חזק. acr. יומא דמטרתא יתאזר עיני (22); ישראל בר משה. acr. אי נקי יפג לבי כי (23); ישראל בן משה. acr. ויגל לבי יומם יצוה (24); ישראל בן משה. acr. לא האמין ליש (25); ישראל בר משה. acr. אל חסדו (26); לישראל בר משה. acr. דורש ואין דורש מלכי דר מעונה (27); כי אל דבר בי אל דבר ישראל. acr. יודוך רעיוני ה' רועי (30); and by a later hand (28); דודי צח (29); and

The MS. section ראשט contains: (1) עורי עורי יעלח צכי (2); ישראל. acr. דבורה דברי שיר יסמר שערת בשרי (3); ישראל. acr. אוימה (!); יחיד נמצא קדמון לא גוף (4); ישראל בן משה. acr. יחיש אל סוכת (5); ישראל. acr. ישראל בר. acr. ישמעו עונים שירה (6); ישראל יה (8); ישראל חזק. acr. ישי הוא שי (7); משח יסן אל מן (9); ישראל. acr. כבלי תחיר ישראל חזק. acr. חצבי לנהרא דמיא (10); ישראל (12); יצחק בן נון חזק. acr. יה שמעה הקם (11); הודו ברכו (13); ישראל. acr. יודך מעיני שניתי לגן רענן וסתערה (14); ישראל. acr. ידידים לוי בן ישראל. acr. לי שמעה גואלי (15); לישראל יחרד (17); ישראל. acr. נפשי אויתך בלילה (16); יה נתן לשכיו (!) (18); א"ב ישראל. acr. לבבי יודו שפתי בעודם (19); ישראל. acr. בינה א"ב. acr. לך צורי בשרי כמה (20); ישראל (22); ישראל. acr. יעף בלב זעף (21); ישראל (23); ישראל בן משה. acr. יידיים לאל נכחדו יתנו (24); ישראל. acr. יודוך שפתותי יום יום יום יום שם קרשך (25); ישראל. acr. בכרותי רוש ירא חדר (!) קמתי (26); ישראל. acr. אודה ישראל. acr. יה חונן דל (27); ישראל. acr. מלכי ישראל בן משה. acr. יאור עיני שכה (28); ישראל בר משה. acr. יהגה חכי שיר (29); ישראל בר משה. acr. יריבי ריב והפל שן

(T) containing: (1) יסמר שערת (T); ישראל. acr. יצחק (3); יחיד אדוני רם (2); ישראל. acr. אל נווה (4); אברהם. acr. אוצר חביב גם סגולה איזמה יחידה רעייה (5); אברהם חזק. acr. ביתך. acr. שיר מעלות לזיכרון (6); אהרן כהן חזק. acr. אברהם. acr. או אפצח שיר (7); and; שלמה

(U) containing: (1) ישר חילך דחיל (U); אברהם. acr. אורי בחושך יזהיר (2); ישראל. acr. אנצח על (4); ישר [אל]. acr. יחיש אל סוכת (3); אנצח בנגינות (5); אברהם. acr. נחילות (7); ישדר חזק. acr. יודו שמך רב (6); אברהם יוצר כל (8); and; ישר חזק. acr. ישמח יגל כבודי ידידיה חזק. acr. מטציא

(V) containing: (1) יש לכל תכלה (V); ישראל. acr. ישכון כבוד אל (2); ישראל. acr. כל עלמות אהיבון (3); and (4); א"ב. acr. מפי אל מפי אל

The MS. contains at the beginning and at the end full indexes (מפתחות).

The MS. is written in an Or. curs. hand of the 19th cent. (1840), and contains 638 pp. of about 20 ll. to a p.

Owners: (1) Samuel b. S[olomon] Dwek Hakkohen (of Aleppo).

(2) Solomon Dwek Hakkohen (1852).

Paper, 6 $\frac{5}{8}$ " x 4 $\frac{1}{8}$ ".

608

ספר הפזמונים

A Collection of Liturgical Poems according to the Rite of Aleppo.

The poems are divided in various sections, e. g. תוכחות (pp. 1-22); ראשט (pp. 23-72); מאהור (pp. 75-92); and חוסייני (pp. 117-170).

The first two poems of the first division are missing. The MS. begins with the last words of the second poem, which read: ובגן ערנים תמצא דירתך באשר פעולך אשר הקרמת תוכחה נכוחה ושבחה חוסייני. No. 3 is headed יוצרי יסוד יפה למי שהיה חולה ונתרפא יוצרי יסוד יסוד. acr. נפשי בעודך בי (4); ישראל. acr. יסרני אני ישראל. acr. אהלל אל מהולל (5); ישראל ישראל. acr. יום ליום דר נשה (6); בן משה חזק

ישראל בן משה, acr. ישראל בן משה, יפה דוד לך אשא עיני;
 ישראל בר משה, acr. ישעשעו נפשים שירים (32);
 ישראל בן משה, acr. יפר מחשבוח (33);
 יפה בואי (35); ישראל, acr. יפו לי רגלי מבשר
 יחיד רב (36); ישראל בן משה, acr. אל גינתך
 יברך כל בשר (37); ישראל בר משה, acr. מושל
 acr. יטה אונו לי (38); ישראל בן משה, acr.
 ישראל, acr. יונה אלי (39); ישראל בן משה
 יאיר (41); יהודה, acr. יפטירו שפתי לאל (40);
 אתן (42); ישראל בן משה, acr. כמו מנורה
 (43); by R. Israel Najara; לאלי יומי ולילי
 ישראל אשר (44); ישראל, acr. יראי אל חי
 ילפך (45); ישראל בן משה, acr. בך אחפאר
 ישי (46); ישראל, acr. שכל יהי איש רך
 עד אן ישמע (47); ישראל חוק, acr. אשר עומד
 ישראל, acr. יבנה אל סף (48); ישראל, acr.
 ישראל, acr. נפשי באלהים כל מאווי (49);
 משה יהודה, acr. אקוד לפניך קדושי (50);
 מהר יונתי (52); משה חוק, acr. מיום נדוד מלכי
 אל יקשיב לקול חגנוני (53); משה, acr. תמתי
 אל (55); אל ציון עיר תהלה (54); אבטליון, acr.
 משה, acr. מתנשא מהרה (56); אהבת עלומיך
 יונתי (58); משה, acr. מגן ומחסה ועזרה (57);
 מהרי נשמתי (59); משה, acr. מקצוי איום
 משה יהודא, acr. מלכי יאיר אח אור (60); משה
 (62); משה חוק, acr. חשקי את חרפתי (61);
 מלכי את (63); משה, acr. מומור לאלי אשר
 אלוהים צבאות אלך (64); משה, acr. שוינתי חיש
 שיר יידות (65); אבטליון, acr. יאות הודאות
 יונה (67); ידד ידידי יברח כצבי (66); לך אשירה
 יה פדה (68); יהודה, acr. תמימה מתי תשובי
 חסדי ה' (69); and יהודה, acr. יונה בצדקה
 Nos. 54-69 are written by different
 hands of different periods. The last three
 numbers are placed before the commence-
 ment of this section, which reads: קול פתיחה אל

The section פתיחה אל begins with
 חוקר (1); קול הברת מאהור בע"ה
 acr. יהי נא מהלל (2); ישראל, acr. כליות
 acr. יוצרי אורי ממי אירא (3); ישראל בן משה
 acr. יה אל סלעי ומצודתי (4); ישראל בר משה
 ישראל בן משה, acr. יוצר נשמתי (5); ישראל
 ירום (7); ישראל בן משה, acr. יום אידם חיש (6)
 ימימה (8); ישראל בן משה, acr. אלהי ישעי
 יבוא דוד צח (9); ישראל, acr. תמימה ונעימה

acr. ישראל, acr. יה אל מגן (10); ישראל, acr.
 יודע כל (12); ישראל, acr. יחיד עני אני (11);
 יהללו (13); ישראל חוק, acr. תעלומה לריב ריבי
 יחזיק רטט (14); ישראל בן משה, acr. אל במחול
 ילבשו בושת וכלימה (15); ישראל בר משה, acr.
 ישיגב אל עולם בכחו (16); ישראל בן משה, acr.
 ידעתי אל כי כול (17); ישראל בר משה, acr.
 אעורר שירה (18); ישראל בן משה, acr. תוכל
 אור ורוע לצדיק (19); א"ב ישראל, acr. חדשה
 שמע קולי צור גואלי (20); by R. Israel Najara;
 acr. מכל הימים יום זה (21); שמואל חוק, acr.
 and (22) by a later hand, משה יהודא בן מאיר
 אל שוכן שמים.

The section פתיחה אל begins with
 לזכיר (1); קול הברת הסייני, and contains:
 פזמן: headed: (2); ישראל, acr. גדלך כדאי איני
 יונה, beg. נאה מיוסד על פי שריף עושמאן פאשה
 יפה עוד פניך (3); ישראל, acr. הומה מה תחמי
 acr. אנה אלך מרוחק (4); ישראל, acr. קרן
 ישראל, acr. יה בורא ניב שפה (5); ישראל
 (7); ישראל, acr. ידידי מה לך עליית לזבול (6);
 כל (8); ישראל, acr. ימלא חצץ פי צר רצץ
 ידים רפות תחוק (9); ישראל, acr. עלמות אהבוך
 acr. יקוד חשקך לבי דלק (10); ישראל, acr.
 ישראל, acr. תען לשוני כי שמת (11); ישראל
 ישראל, acr. יה אל תשב חרב (12); בן משה חוק
 ישראל חוק, acr. מן פז ובין ומשי (13); חוק
 (15); ישראל בן משה, acr. יונה מנהמת (14);
 (16); ישראל בן משה, acr. ישמע מהיכלו קולי
 יום יום יעמוס (17); ישראל, acr. ילוח אישי אלי
 פיוט ענין נאה מכירת: headed: (18); ישראל, acr.
 יוסף הצדיק ע"ה לחן אין לוש קאנפוש די אלונסא
 יצא למלך, beg. מטארון ארון חלדאש רומאנסי
 ישראל בר משה בר לוי חוק, acr. סבית סורים
 שוחרי (20); ישראל, acr. ירונו יושבי סלע (19);
 נפשי נהרי שחרי (21); ישראל, acr. אל חי הרנינו
 יה אל שוכן ברוב חביון (22); ישראל הקטון, acr.
 רני עקרה צהלי שכולה (23); ישראל בן משה, acr.
 יהיו כמין עובדי כמוש (24); ישראל בן משה, acr.
 ישראל, acr. יפקחנה עיני עורים (25); ישראל, acr.
 וזאת הפתיחה משובחה: headed: (26); בן משה
 קודם כל ענין לחן שהרים דולבאטי ביבארי רומאנסי
 ישראל, acr. באל אמן הן ירום לי ראש, beg.
 ימסו (28); ישראל, acr. ידיד בלתך שלוי (27);
 יין חמר (29); ישראל בן משה, acr. הרים כדונג
 acr. יום אדיר יחזון (30); ישראל, acr. ישקני

משה; ידור עמי תדור (31); ישראל בן משה; ישראל בן משה, acr. (32); ידה כי נדוד (32); ישראל; (34); ישראל חזק, acr. להודות אל לבי חפין (33); (35); ישראל בן משה, acr. ירוחם יתום אביו חי יתנשא (36); ישראל בן משה, acr. יקום דוד אורהו יירד לב סורה (37); ישראל בן משה, acr. כארי; ישראל בן משה, acr. יתעלה לב נכשל (38); אלי; ישפילנה (40); ישראל, acr. יעדה עדי זהב (39); יונה העלי (41); ישראל, acr. ישפילנה שוכן רום יה לי קרא בן (42); ישראל בן משה, acr. אבר, acr. ימתק לפי יין חכך (43); ישראל, acr. בכורי; ישראל, acr. יוצר רוח איש בקרבנו (44); ישראל; (46); ישראל חזק, acr. בין כרובים נועד אל (45); כירח יבן עולם (47); ישראל, acr. אם בליל גלותי; ישראל, acr. ידיר גילי בא (48); ישראל, acr. (49); ישראל חזק, acr. יאיא בחווא שפירא (49); להלל (51); ישראל, acr. מי צור צייר כאלהינו יהגדל וברוך (52); ישראל, acr. אל אין יערך אל ישא איש עינו לשמי רום (53); ישראל, acr. צורי, acr. ישראל (the last strophe is missing); (54); headed: ישראל, acr. ידיד צור נעלם אייכה; ועשיתי פיוט זה ממוסרים תמימים על הר עמים, beg. ישראל בן משה, acr. ירעם אל קולו (56); יונה נדה מקינה (57); ישראל, acr. מה לך אוזמתי ישראל, acr. יתבשר אסיר שביה (58); ישראל, acr. (incomplete); יהגה לשוני צדקות אל (59); בן משה ישראל, acr. יעלם שבני נעלם זמני (60); ישראל, acr. יה הדבר בן עולה (61); בן משה (62); ישראל בר משה, acr. יה חנן רב חסד (62); and (64); ישראל בן משה, acr. ישפר משור פר ישראל, acr. יהי פיסת בר (incomplete).

The MS. contains mostly poems by R. Israel Najara. The upper margins have, in many places, שמירת ישראל and זמירות ישראל. Special attention may be drawn to the Arabic, Turkish, and Spanish (Romansi) poems in the headings, e.g. p. 84, פזמן ובקשה חדשה, לחן אחר נוגנים ואנו אומרים אותו על ג'נן מצרי לחן ייא עין אל עגיבה רמזאן מא לו נעיבה. על פזמן נאה לחן שינגילי, p. 47; אלה בית ערבי פיוט אחר ערבי, p. 37; פאר איירוס שין תורקי לחן כאריקו שאקיש מי אישטא מוחילה רומאנסי.

The MS. is written in an Or. Sefardi hand of probably the 17th cent., and contains 170 pp. of 20 ll. to a p.

Paper, 5 $\frac{7}{8}$ " x 3 $\frac{7}{8}$ ".

609

ספר הפזמונים

A Collection of Liturgical Poems according to the Rite of Aleppo.

The collection is divided in the following sections: טאשט (pp. 1-14); מאהור (pp. 15-18); עגאם (pp. 20-23); עשירן (pp. 33-35); חוסיני (pp. 36-38); נאווה (pp. 39-40); רהאווי (pp. 44-46); איראק (pp. 41-43); אוג (pp. 51-54); חגאז (pp. 61-62); and additions to the previous sections.

The first division contains: (1) פתיחה סי' ה' עזרא, beg. עזרא חזק ואמין פותח ה' וסוגר ה' עיני אשא אל ההרים (2); בצרות מאוד נמצא, acr. עולם מושל בגבורתו (3); עזרא חזק, acr. (5); עזרא, acr. עם נחלתך יה אלי (4); עזרא ער ה' אלהיך (6); עזרא חזק, acr. עיניך יונים צביה, acr. עליון דר רום שמימה (7); עזרא, acr. עוז מפי עוללים ויונקים יסדת (8); עזרא, acr. עזרא חזק, acr. עלינו כבוד אל יורח (9); עזרא; (11); עזרא, acr. עושק יבולע תוך כף הקלע (10); (12); עזרא חזק, acr. עד אנה אהי נגוע ומעונה עטרת (13); עזרא, acr. עוזו נורא לשה פזורה (the poem was written in honour of the Sultan 'Abd el-Majid, the first strophe reads: עטרת תפארת שיבה, חן יה בעושר ובטובה. למולך בקושטא רבה. בחסד (כסאו יוכן. עבר אל מגיד הוכן. שולטן כל אפרכן); עזרא, acr. עליון יוצר רום ותחתיה (14); and עזרא, acr. עזי ומשגבי (15).

The second section contains: (1) עזרי שוב, acr. עסיס יטפו ההרים (2); עזרא, acr. עזרא, acr. עליון רם מושיב יחידים (3); עזרא; and (5); עזרא חזק, acr. עוון הראה יה אלי (4); עזרא. At the end of this section we read: כתבתי קונטרס מקצת מהשירות שהנני השי"ת לאהובי ומשוש לבי ראש המשוררים הינו'ן (היקר נחמד ונעים) כה"ר שלמה סתהן דידע סלאמיה רביע עזרי יצ'ו נס'ו הצעיר עזרא עטייה ס"ט

The third division contains: (1) עזרי מצפן, עזרי מצפן (1); עיניך ברכות בחשבון (2); עזרא, acr. ובואי,

acr. עזרא; and (3) עזרא חוס עלי לטובה, acr. עזרא.

The fourth division contains: (1) עליון ערוך אערוך שיר, acr. עזרא; (2) חי מאוד נעלה עוטה אור מאיר בשלמה, acr. עזרא חוק; שבחי, acr. עזרא חוק; and (4) עושה שמים בתבונה, acr. עזרא.

The fifth division contains: (1) עניים פאר, acr. עזרא חוק; (2) עזרא חוק, acr. עזרא; (3) ערבה תגל ותפרח, acr. עזרא; (4) עזרא חוק, acr. עזרא; (5) עזרא חוק, acr. עזרא; (6) עזרא חוק, acr. עזרא; (7) עזרא חוק, acr. עזרא; (8) עזרא חוק, acr. עזרא; (9) עזרא חוק, acr. עזרא; (10) עזרא חוק, acr. עזרא; and (11) עזרא חוק, acr. עזרא.

The sixth section contains: (1) עליך ישיש, acr. עזרא; (2) עליך ישיש, acr. עזרא; (3) עליך ישיש, acr. עזרא; and (4) עליך ישיש, acr. עזרא.

The seventh division contains: (1) עושה עד שוכן וקרוש, acr. עזרא; (2) עושה עד שוכן וקרוש, acr. עזרא; (3) עושה עד שוכן וקרוש, acr. עזרא; and (4) עושה עד שוכן וקרוש, acr. עזרא.

The eighth division contains: (1) עשה עם עזרא חוק, acr. עזרא; and (2) עשה עם עזרא חוק, acr. עזרא.

The ninth division contains: (1) עניני יה, acr. עזרא; (2) עניני יה, acr. עזרא; and (3) עניני יה, acr. עזרא.

The tenth division contains: (1) עושה עטרת צבי וצפירת, acr. עזרא; (2) עושה עטרת צבי וצפירת, acr. עזרא; and (3) עושה עטרת צבי וצפירת, acr. עזרא.

The eleventh section contains one poem beg. עזרא חוק, acr. עזרא.

The twelfth division contains: (1) עזרא חוק, acr. עזרא; (2) עזרא חוק, acr. עזרא; and (3) עזרא חוק, acr. עזרא.

מהשירות שחנני השי"ת לאהובי המו"ן; נז"י (המשכיל ונבון נעים זמירות ישראל) כה"ר שלמה סתהון ידידיע סלאמיה רביע הי"ו הצעיר עזרא עטייה ס"ט; and (4) עזרא חוק, acr. עזרא.

The thirteenth section contains: (1) עזרא חוק, acr. עזרא; (2) עזרא חוק, acr. עזרא; (3) עזרא חוק, acr. עזרא; (4) עזרא חוק, acr. עזרא; (5) עזרא חוק, acr. עזרא; and (6) עזרא חוק, acr. עזרא.

The fourteenth division contains: (1) עזרא חוק, acr. עזרא; (2) עזרא חוק, acr. עזרא; (3) עזרא חוק, acr. עזרא; (4) עזרא חוק, acr. עזרא; (5) עזרא חוק, acr. עזרא; (6) עזרא חוק, acr. עזרא; and (8) עזרא חוק, acr. עזרא.

The fifteenth division contains: (1) עזרא חוק, acr. עזרא; and (2) עזרא חוק, acr. עזרא.

The sixteenth division contains: (1) עזרא חוק, acr. עזרא; (2) עזרא חוק, acr. עזרא; (3) עזרא חוק, acr. עזרא; (4) עזרא חוק, acr. עזרא; (5) עזרא חוק, acr. עזרא; and (7) עזרא חוק, acr. עזרא.

The additions which are written by three different hands, contain the following poems: (1) עזרא חוק, acr. עזרא; (2) עזרא חוק, acr. עזרא; (3) עזרא חוק, acr. עזרא; (4) עזרא חוק, acr. עזרא; and (5) עזרא חוק, acr. עזרא.

The MS. is written in an Or. curs. hand of the 18th cent., and contains 72 pp. of about 20 ll. to a p.

Scribe: *Ezra 'Attiyyah*, who composed the poems enumerated in the above sixteen divisions: v. about the members of this family above p. 86.

Paper, $5\frac{1}{8}'' \times 3\frac{3}{4}''$.

II
AVIGNON

279

סדר האשמורות

Penitential Prayers for the Month of Elul and the Ten Days of Repentance according to the Rite of Avignon.

P. 5, title-page: בס"ד סדר האשמורות שאומרים בראש חדש אלול ובעשרת ימי תשובה אחר חצות לילה כמנהג קהל קדש אויגניון יגן השם בעדם אמנ: על ידי הפועל במלאכת הקדש עמונאל בר גר דמילייאב תמ"ך היום חמשה עשר לחדש כסלו שנת חמשה אלפים ארבע מאות אחד וחמשים לבריאת העולם וסימנו חצות לילה אקום להודות לך לפ"ק (= 1690) ונעשה בעד קריבי כמ"ר משה ב"ר אברהם דקראשנו יצ"ו. תורת ייי תמימה משיבת נפש עדות ייי נאמונה מחכימת פתי: זכרו תורת משה עבדי.

Pp. 7-36, אשמורה ראשונה, containing: (1) מה נאמר (3); בנפש לך שוקקה (2); פסוקים לקדיש רועה ישראל (5); אלהי ישראל כבר (4); לפניך יצחק גיאת, acr. יחידה לחנות מחנה (6); האוינה אדון (8); אברהם עזרא, acr. מלה בלשוני אין (7); יום לאל צמאתי (9); א"ב, acr. הביטמה משמיד, acr. האל מען לכל נברא (11); אמלא פי תיכחות (13); משה, acr. בני תמימים (12); השנירי חזק אל נגלה במדות (14); אברהם, acr. בחסד אל אלהי אל (15); and (15) אני שלמה בן יצחק חזק, acr. תריני, acr. א"ב.

Pp. 37-50, אשמורת למוצאי שבת, containing: (1) אברה עזרה, acr. ישני לב (2); במוצאי שבת (1) יחידה (4); א"ב, acr. אשריה ואזמרה (3); חזק אריב עם (8); יצחק, acr. ישאו קולם חרדים (7); אני אדרוש (9); אברהם עזרה, acr. רעיוני (10); and (10) א"ב אבון בר שאול, acr. ייי.

Pp. 51-65, אשמורת יום שנית, containing: (1) יוצר רום ונשיה (2); עורנו אלהי ישענו (1) יצחק הלוי בר זרחיה גירונדי, acr. יחידה עקבך כרשעו The acrostic requires instead of ברשעו. The Amsterdam ed. of 1763 shows the same mistake. (4) אבדה

(Zunz 472) א"ב השנירי שצ"ו, acr. מפינו אמונה אל (7); אוכיה בפי רוחי (6); ישן אל תרדם (5); אורהם (!) בן שמואל, acr. מי מגואלי; את רוחי אוכיה (9); משה, acr. בלבב בר (8); אברהם עזרה, acr. אשתחזה אפים ארצה (10); and יי יום לך אערוך חחנה (11).

Pp. 66-79, אשמורת יום שלישי, containing: יצחק, acr. יה מלכי וקדושי (2); למה יי תעמוד (1) האל יסלח (4); אני בחפשי (3); (Zunz 719) אלהים שחרתיך (5); (Zunz 473) השנירי; אשרי איש שם אל לבו (6); (Zunz 699) יהודה חייא, acr. בקר התנפלתי (8); א"ב, acr. חוסה יי (7); אותות מעשה אלהים (10); (Zunz 476) עד אלהי אל תדיני (11); and (11) אנה תשכחנו.

Pp. 80-95, אשמורת יום רביעי, containing: משה, acr. אעירה שנת עיני (2); תבא לפניך (1) אני משה, acr. התבוננו ונדעה (3); (Zunz 699) א"ב, acr. אנחנו בני גלות (4); אבן עזרה ימי (6); דודי הכהן, acr. דלת חסד (Zunz 483); א"ב, acr. אנשי אמנה עברו (7); האדם צבא אל אלהי (9); משה, acr. בלילי על משכבי (8); מי יעלה לי (10); and (10) אני אברהם, acr. הרוחות השמים.

Pp. 96-108, אשמורת יום חמישי, containing: יצחק, acr. יה שימה (2); תבא לפניך (1) יצרי (5); א"ב, acr. יוצר נשיה (4); אני בחפשי (7); אשרי איש (6); יהודה, acr. ראשית צרי חרדים לבית (8); א"ב יצחק, acr. אלכה ואשובה למה (10); and (10) אותות מעשי אלהים (9); תפלתם א"ב, acr. אלהים.

Pp. 109-127, אשמורת יום ששי, containing: יצחק, acr. יה לספר אודות (2); תבא לפניך (1) אני יצחק, acr. קולי במוסר ארים (3); גיאת משה, acr. זמן הבלי (5); אנשי אמנה אבדו (4); יחידה (Zunz 186) א"ב, acr. את מי זנחת (7); (Zunz 500) יחידה (9); חסדאי, acr. חופש חררי צפוני (8); יצחק בן יהודה בן נתנאל, acr. החטאה תחי נפשי (11); and (11) למה אלהים (10); (Zunz 474) תשר"ק, acr.

Pp. 129-154, containing: (1) שפל רוח אני, acr. רנתי לפניך (2); שמואל (Zunz 596) אהה (4); שובה ישראל (3); (Zunz 498) ראונו מרום וקדוש (5); א"ב (Zunz 473) אלהים אר"ה, acr. באו ימי פקודתכם (6); משה קטן, acr. יהודה ה[נ]י רחי ב' לוי חיתו באור תראה אמנ

Scribe: *Immanuel b. Gad* דימיליאב.¹

Owners: (1) *Moses b. Abraham* דקראשנו.²

(2) *David b. Moses* דקראשנוה (v. also MS. p. 180).

(3) *Judah* דימיליאב.

Paper, $10\frac{1}{8}'' \times 7\frac{1}{8}''$.

278

סדר של ראש השנה

Prayer Book for the New Year Service according to the Rite of Avignon.

P. 1, title-page: בה"י עורי מעם יי עושה שמים וארץ סדר של ראש השנה כמנהג קהל קדש אויגניון יגן השם בעדם אמן: על ידי הפועל במלאכת הקדש שנת חמשת אלפים ארבע מאות וחמישים וסימנו ת"ן לאוהבך מגן ישעד לפ"ק (= 1689-90) עמנואל ב"ר גד דימיליאב תמ"ד: תורת יי תמימה משיבת נפש עדות יי נאמנה מחכימת פתי: ויורע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו יי.

Pp. 3-14, ערבית של ראש השנה with the *Piyyuṭim*, beg. אחות קמנה and מרום נורא for the two evenings respectively. Of the first *Piyyuṭ*, only the first and the last strophe beg. אחות and חזקו are given.

Pp. 15-89, תפלת שחרית של ר"ה containing, besides the liturgical pieces mentioned further, p. 256 (1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 27), the following additional *Piyyuṭim*: (1) ישנה בחיק, acr. יהודה; (2) יצרי ויצורי, acr. יהודה (Zunz 675); (3) יראי יי, acr. שנרי (Zunz 475); (4) יודה הלוי בר שמואל הלוי, acr. הללוהו; and (5) אני יצחק השנרי נר"ו חזק, acr. אחדש לקדש (Zunz 473).

Pp. 90-107, תפלת מוסף יום ראשון.

Pp. 109-119, תפלת מנחה.

Pp. 121-172, שחרית יום שנית של ר"ה. The

order of the service agrees with the rite of Carpentras, with the following differences: (a) Carpentras contains the three *Piyyuṭim*, beg. ישנה בחק, יצרי ויצורי, and שנה שנה as given above, v. previous col., but missing in the morning service of the second day, (b) Avignon contains also the following *Piyyuṭim*: (1) כל ברואי; (2) אתה האל עושה; (3) מציל מעיר; (4) רחום כמאו; (5) פלא ימלוך; (6) יונה הבלעה, acr. יצחק; and (6) יונה הבלעה.

Pp. 173-192, מוסף יום שני של ר"ה, with זכרונות, א"ב, אהלה אלהי, acr. זכרונות, א"ב, אפחד במעשי, beg. אנוסה, beg. אפסי ארץ, יה מוסרך Pizmonim לעזרה, and אלהים נפלות, agreeing with the rite of Carpentras.

P. 192 contains the following entry: מעידים אנחנו חתומים מטה: איך הוא דבר אמת ויצבי שיקר מקרה: והנה הכתולה בילו דקראשנוה התאומה בת יוסף דקראשנוה: ופורילו נקטו: והיא בת שבע שנים: וכהיום ברצותה לעלות על חיבה אחת וחפול מעליה: על פניה של מטה: ויצא דם ממקורה: ולהיות כי בעינינו ראינו אמרנו פן חם ושלום יצאו עליה שום ביש ויאמרו כי עשאה נפתולים: באמרם לא מצאנו בה בחולים: לכן להגיד האמת כי במקרה הנפילה שנפלה מעל התיבה: היה הדבר הזה: היום יום ששי פרשת משפטים שני שעות אחר חצות היום: לסדר ולסימן שארה כסותה ועונתה לא יגרע לפ"ק (= 1737) לכן חתמנו את שמותינו בו ביום ארבע שעות אחר חצות היום פה אויניאון.

ישראל דוואלאבריגוה' ס"ט רב וסופר דמתא
יוסף חיים שמריה פרנס
דוד רוגיניו² פרנס

The MS., which is written in a sq. hand of the 17th cent., is fully vocalized and contains 192 pp.

Scribe: *Immanuel b. Gad de Milhaud* דימיליאב.

Owner: *Moses de Carcassone* דקראשנוה (on the binding).

Paper, $10\frac{2}{8}'' \times 7\frac{9}{8}''$.

¹ de Milhaud, v. about him Gross, Gallia Judaica, p. 345, No. 5; ZfHB., 18 (1915), p. 114, No. 1035.

² de Carcassone, perhaps identical with Moses de Carcassone, owner of the מעשה אפור MS. Bodl., 1489; Cat. Neubauer, p. 526; cf. Gross, l. c., p. 617, No. 17.

¹ i. e. Valabrègues.

² As to the name, v. Gross, l. c., pp. 16, 103.

495

סדר הצומות וסדר לארבע פרשיות
ופורים

Prayers for Fast Days, Special Sabbath Days, and Purim according to the Rite of Avignon.

Pp. 1-21, לשבעה עשר בחמוז, containing: (1) וארץ שפל רומי by R. Samuel b. Judah b. Nethanel (Zunz 472); (2) בחדש הרביעי (Zunz 6); (3) אנשי אמנה (Zunz 412); (4) שעה נאסר (5); אברו יי ועקתי בחבלי (7); א"ב, ac. זרחיה לוי (Zunz 461).

Pp. 22-31, רשות לשבת חזון, containing: (1) לו ישקלו רעי by R. Judah Hallevey (Zunz 675); (2) יפה נוף משוש (3); הלנופלים תקומה (4); נשמת ילד בחוץ (Zunz 675); (5) יבנה חומתה (6); יום נלחמו (7); יספ יגון (Zunz 675); (8) עליו וספו אילי ירהור (Zunz 676); (9) לכם בני ציון (10); ידעו ירהור (Zunz 676); (11) אמרה ציון (12); אללי לי (Zunz 675); (13) איך קדר (14); אני מעללי על רוע מעללי אנה (Zunz 676); and (15) שלום בפי, by R. Elijah (Zunz 548).

Pp. 33-48, ליל חשעה באב, containing: (1) השפילו שבו, ac. הלוי (2); יחיל לבבי (3); אכיבי קרושה (4); איליבם עדה קרושה (5); אכיבי קינת (6); עבדיה, ואך ac. ח-זכור יי מה היה (7); and א"ב, ac. ח-זכור יי מה היה (7); and א"ב.

Pp. 49-72, לשחרית מ' באב, containing: (1) אנשי שפל רומי (2); עד מתי יי (3); וארץ שפל רומי (4); אמנה (5); אילותי בגלותי (6); זרחיה הלוי, יי ועקתי בעירי (7); א"ב, ac. זרחיה הלוי, יי ועקתי בעירי (7); and (11) רצא (!) לא רוחמה (11).

Pp. 73-85, צום גדליה, of which the beginning is missing. The first piece commences with אנשי שפל רומי (2); שפכו לפנינו נפשים (3); יום באחם (4); ירחות (5); אלה אוכרה (5) with additional five

strophes which begin יפוד הנני, הרנינו, and ה'; and (6) רבו משערות ראשי (Zunz 498).

Pp. 85-96, לעשרה בטבת, containing: (1) בחדש העשירי by R. Samuel b. Judah b. Nethanel (Zunz 472); (2) שארית אום נעצבת by R. Solomon ibn Gabirol (Zunz 192); (3) אנשי אמנה (4); יוסה א"ב or יוספ (6); ישיע יי יגוני קראוני (7); ac. יהודה הלוי.

Pp. 97-106, יוצר לשבת שקלים, of which the beginning is missing. The first poem begins: ירד צוה (2); מלכים בה חשלג בצלמון (3); ימנה ערר (4); יוסף לקנות (5); יצחק זבור (7); זרחיה הלוי חוק (Zunz 461); זרחיה (Zunz 461); ימי פרישה (8); יצחק תחיש (9); יצחק גית.

Pp. 107-128, לשבת זכור, containing: (1) ירירי השכחת, ac. יהודה (Zunz 205); (2) יוסף קמחי, לי נפשי (Zunz 460); (3) נשמת ירועי חלאים (4); אויב ארדוף באריה (5); אוימה נאווה ושחורה (6); אדון חסודך (7); אחר כל אלה הרברים (8); הקטן ברבי שמואל הלוי (9); אכלו רעים (10); את מלחמות יי (11); ירים הוד (12); יהודה (13); יום אגיי (14); לוחד חכמים (16); יצחק גאון [ח] (18); אברהם בשלטור (19); השנירי חוק (Zunz 473).

Pp. 129-138, לחענית אסתר, containing: (1) חנון ורחום יי (2); כבי אלי חבלי (Zunz 570); (3) אנשי אמנה (5); אגיי או בהעטיק (6); השנירי חוק (Zunz 474); and (7) נתן בן יצחק חוק (Zunz 587).

Pp. 139-171, לליל וליום פורים, containing: (1) יוסף קמחי, יסוד הכל (2); אברך אל צור (3); אקראך ליל ראשון (6); כגן שתול (5)

כמוך יונר, by R. Israel Hallevy b. Joseph in Avignon, acr. (Zunz 504); (10) איש יהודי (9); ואספרה אל חק ומדרשים (8); בלילה (12); ומרדכי ידע (11); אחר כל הדברים זה עשה הרופא: (At the end we read: הנקרא ישראל בן יוסף קשלארי לבני יצהר השוכן בעיר אביינון ישמרנו הצור אמן חוק האל המושיע זרחה הלוי, acr. זכרון לדור אחרון (13); (Zunz 461); and קומו השרים הגבורים (14); (Zunz 192) יצחק, acr. יום פוריא (15).

Pp. 172-184, סדר לשבת פרה, containing: (1) אני אברהם בר חיים, אלתנו להטהר (acr. Zunz 481); (2) אספרה אל חוק אל צוה (acr. Zunz 481); (3) אלהים צמאו לך א-ח; (4) אברהם; (5) ישראל יושע אל; (6) אברהם, by R. Abraham b. Hayyeem (Zunz 481); (7) אסירים המקיים, acr. אריה הלוי (Zunz 495); (8) יסוד טעם; (9) וך הקיר (acr. Zunz 196); (10) יצחק גיאת, acr. הגיון דל (11); אמרות האל.

The MS., which is written in a sq. hand of the 17th cent., is fully vocalized and contains 184 pp.

Owner: *Vidal de Valbregeu of Avignon* (p. 171).

Paper, $10\frac{1}{2}'' \times 7\frac{3}{8}''$.

III

ASHKENAZI RITE

273

סדר התפלות לכל השנה

A fragment of the Ashkenazi Prayer Book for the Whole Year.

The MS. begins with the Service for the Sabbath Afternoon (pp. 1-14).

Pp. 14-23, למוצאי שבת.

Pp. 23-29, תפלת ר"ח.

Pp. 29-32, לפורים.

Pp. 33-35, הטבת הלום.

Pp. 35-42, ברכת החולים, ברכת ארוסין ונשואין, לאשה המקשה וברכת מילה.

Pp. 42-46, הצור תמים וקדיש. At the end

we read: קבלו מפי מהרר"י [ישראל] מרפורק המכונה יסרלין זצ"ל.

Pp. 46-47, סדר כפרות.

Pp. 47-58, לג' רגלים.

Pp. 59-94, סדר הגדה של פסח.

Pp. 95-119, סדר יום הכפורים.

Pp. 119-126, סדר הושענות.

The marginal notes contain Masoretic rubrics, explanations of some prayers, different readings of the text, סימנים, and some directions, e.g. והיא שעמדה. ואם שכה ולא אכל אפיקומן עד לאבתינו עד מצילנ' מידם ואחר כך מחזירו למקומו כך נהג רבינו קלונימוס ב"ר יהודה זלה"ה. Another gloss reads: ואם שכה ולא אכל אפיקומן עד לאחר שברך ברכת המזון אין צריך לחזור משום דשאר מצות נמי חשובות של מצוה שהרי עושי' להן שמור כדפירש במחזור ויטרי עכ"ל סמ"ק.

The MS., which is fully vocalized, is written in a sq., and partly curs., German hand of the 15th cent., and consists of 165 pp. of 16 ll. to a p.

Vellum, $5\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{4}''$.

512

סדר תפלות מכל השנה כמנהג קהל אשכנזים

Prayer Book for the use of Ashkenazi Congregations.

The title-page reads: סדר תפלות מכל השנה כמנהג קהל אשכנזים י"ץ עם איוה תחנות ובקשות נאים לומר קודם כל התפלות ולאחריהם קודם יציאת בה"כ ובו תמצא הושענות מערכות ופרקי אבות ותפלות של ימים נוראים ומה ששיך לומר בשעת הוצאת ס"ת בחול בשבת וי"ט ובימים הנוראים הכל על דף (כ"ג) וגם תמצא בו שיר היחוד וסליחות ויצרות ותהילים (!) עם הרבון לפניו ולאחריו וסדר יום כפור קטן: הכל כתיבת יד עם ציורים כמו קופר שטאך: עם דיו נאה על קלף יפה כאשר עיניכם תחזינה מישרים: נכתב תחת ממשלת אדוננו הקיסר המיוחס מאד קאראלום יר"ה: בשנת כ"י אתה רב סליחות ובעל הרחמים לפ"ק (= 1727).

On p. 5 we read: קודם לומר נאה תפלה

תפלת שחרית ומנחה. הועתק מהסידור של הרב הגדול ה"ה כמוהר"ר בנימין זאב וואלף נר"ו בעל מחבר עיר בנימין אב"ר ור"מ דק"ק דעסי ואגפי' יצ"ו יצריך לאומרה בכוונה ובריעותא דלבא.

Some rules are given in Jewish-German. P. 97 contains the following insertions after לשבת בראשית (1) : ובדברי קדשך כתוב לאמר לש' (2) ; אלהיכם ישכיל עבדו, beg. יהודה ; (3) ; אלהיכם יוריה שמשו, ור"ח לש' וחנוכה (3) ; אלהיכם יוריה שמשו, ור"ח לש' נחמו (4) ; יהודה, א' יביא משיתו, beg. יהודה ; (5) ; א' יוסף ידו, beg. יהודה ; (6) ; א' יחשוף זרועו, beg. יהודה ; (7) ; א' ישיב שלם סכו, beg. יהודה ; (8) ; שמואל, א' שכנו שם כס, beg. יהודה ; (9) ; א' אני זוכר הברית, מילה לג' אדיר אדירנו, beg. רגלים.

On p. 293 the following title-page is given : ספר תהילים ונחלק לימי השבוע והאמרו בכל יום מובטח לו שהוא בן עה"ב.

The MS., which is throughout vocalized, is written in a sq. and partly in a curs. writing of German origin, consists of 393 pp. The title-pages, as well as many parts of the MS., are beautifully ornamented and illuminated within borders of gold, with scenes and figures of Biblical personages and events (e. g. the עקירה, the dream of Jacob, Moses, Aaron, David, and Solomon). Most of the initials are heightened with drawings of birds, animals, and places (e. g. lions, eagles, snakes, and towers).

Vellum, 13 $\frac{7}{8}$ " x 8 $\frac{7}{8}$ ".

494

סדר ברכת המזון ברכת הנהנין וק"ש על המטה

An Order of Special Prayers according to the Ashkenazi Rite.

The title-page reads : סדר ברכת המזון בציורי נאים גם סדר ברכת הנהני' בכתב

¹ i. e. Dessau, v. about him L. Loewenstein, l. c., p. 34 f., No. 520.

מהודר וסדר קריא' שמ' על המטה עם הוידויים. ושאר ענייני' באותיות אמשטרדם. The MS. contains the Grace after Meals, various benedictions, and Night Prayers. The directions are given in Jewish German. The MS., which is fully vocalized, is written in a sq. hand imitating the Amsterdam type, and partly in a curs. German hand of the 18th cent., and consists of 34 pp. The title-page, as well as other parts of the MS., are illuminated. One illumination illustrates the Kindling of the Ḥanukkah Light, another, the Death of Haman's sons.

Vellum, 4 $\frac{7}{8}$ " x 3".

22

תקוני שבת

A Special Prayer Book for the Sabbath according to the Ashkenazi Rite.

The title-page reads : תקוני שבת עם זמירות וסדר מ"ש וברכת הלבנה ופרקי שירה באותיות וכו' כרפוס אמשטרדם תע"ז לפ"ק (= 1717).

The MS., which is written in a sq. hand imitating the Amsterdam type, and partly curs. German hand of the 18th cent., is fully vocalized, and consists of 165 pp. The MS. is illuminated, and illustrates some Biblical personages and scenes (e. g. Moses, Aaron, עקירה) on one hand, and on the other some ceremonies (e. g. the Ḥazzan before the Reading Desk, the Sabbath Table, the Blessing of the Children, הברלה, and ברכת הלבנה).

Owner : *Franciscus Josephus Ludovicus Arberger* (1731).

Vellum, 4 $\frac{7}{8}$ " x 3 $\frac{1}{8}$ ".

511

הגדה של פסח

Illuminated Haggadah according to the Ashkenazi Rite.

The Haggadah beg. ערב לשלשה עשר לאחר שקיעת החמה שואבין מים שמורי' למצוה ומשימים אותם במקום שאינו חם מכוסים ונקים. The last poem of the order is: אדיר הוא. The arrangement is the same as in the Ashkenazi Haggadoth.

Each illumination is especially explained and headed as follows: (1) שואבים מים למצה (2) שורף החמץ ומבטלו (3) בורק החמץ ומצניעו (4) אופה (5) עושים המצות (6) אחת לשה (7) מקרש (8) שומפי' הכוסות (9) המצות בוצע (10) [כרפס] (11) נוטל ידיו (10); מבדיל מחג (14) מגביה הקערה (13); המצה האמצעי' (Deut. 6, 21); עבדים היינו לפרעה (15); כוס שיני היו מסבין בבני ברק והיו מספרין ביציאת (16) עד שבאו תלמידיהם. רבותינו הגיע (17); מצרים עד (19); הרי אני כבן שבעי' שנה (18); זמן ק"ש את יום צאתך] (21); חכם (20); שדרשה בן זומא (23); רשע (22); [מארץ מצרים (25); ושאני יודע לשאל את פתח לו (24); תם אברם באור כשרים (27); נמרוד (26); עובדי ע"ז (Gen. 32, 25); ויאבק איש עמו (29); יצחק (28); ברית (31); עשו איש ציד (30); לבן הארמי (32); בין הבתרים ירד מצרימה (34); יש' מצוינים (33); 26, 5); ומקצה (36); מצרים (35); (Gen. 46, 5) בעגלות (ibid. 47, 2); אחיו לקח ח' אנשים ויציגם לפני פרעה רבבה (38); [אנשי מקנה] (37); הבה נחכמה (39); (Ezek. 16, 7) כצמח השרה ויבן ערי מסכנות את (40); (Exod. 1, 10) לו בחומר (41); (ibid. 1, 11) פיתום ואת רעמסס (42); (ibid. 1, 14) ובלבנים. עברו בהם בפרך פרישת דרך ארץ (43); (Deut. 26, 7) ונצעק (Exod. 12, 12) והכתי כל בכור (44); (נתן לה גט) כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו (45); (ibid. 1, 22) [הנה יד ה' הויה במקנך וגו'] (46); (ibid. 9, 3); (1 Chron. 21, 16); (Exod. 4, 4) ויהי למטה בכפו (48); (ibid. 7, 10) לפני פרעה (49); (ibid. 7, 12) דם (51); אהרן את מטותם (ibid. 8, 15); אצבע אלהי' הוא (52); (ibid. 7, 20); (ibid. 9, 3); דבר (ibid. 8, 20); ערוב (53); (ibid. 9, 10); שחץ (54); (ibid. 9, 24); ברד (ibid. 9, 24); חושך (ibid. 10, 14); ארבה (55); ר' (ibid. 12, 29); מכות בכורות (10, 22); (Ps. 78, 49); מלאכי רעים (58); אלעזר

ושאלה (61); כמה מעלות טובות (60); ר' עקיבה לוקמי המן. (62); (Exod. 3, 22) אשה משכנתה קול השופר (63); (ibid. 16, 18); וימורו בעומר משה (Deut. 4, 11) בוער באש (ibid. 19, 19); מקבלי תורה (Exod. 32, 15) ושני הלוחות בידו מצה (66); פסח זה (65); רבן גמליאל (64); (ibid. 12, 39) כי גורשו ממצרים (67); זו (68); משארותם צרורות בשמלותם (ibid. 12, 34); [הלל] (70); לראות את עצמו (69); טרור עמוד (72); אם הבנים שמחה (71); (Ps. 113, 9) ויט (ibid.) [עמוד האש] (Exod. 13, 22) הענן (ibid.) הלכו ביבשה (ibid. 14, 21) משה את (ibid. 14, 25) ויסר את אופן מרכבותיו (ibid. 14, 29), סוס ורוכבו רמה בים (ibid.), אנוסה מפני ישראל (ibid. 15, 20) את התוף בידה (Exod. 15, 1); על (75); ברכת המוצי' (74); נוטל ידיו (73) וכורך (77); טרור בחרוסת (76); אכילת מצה שפוך חמתך (79); אפיקומן (78); טרור במצה עני' (81); [פותחין הדלת] (80); (Ps. 79, 6) כוס ישועות (82); (Zech. 9, 9) [ורוכב על חמור (ibid. 118, 5); מן המצר (83); (Ps. 116, 13) אשא ברוך הבא (85); (ibid. 118, 20) זה השער (84); (ibid. 118, 26); למוליך עמו במדבר (86); (ibid. 136, 16) והחונים לפני המשכן משה ואהרן ובניו (ibid. 2, 3); דגל מחנה בני יהודה (Num. 3, 38); דן (ibid. 2, 18); אפרים (ibid. 2, 10); ראובן (Exod. 13, 22) [עמוד האש] (ibid. 2, 25); [הש"צ עומד לפני התיבה ומתחיל] שוכן עד (87); (Gen. 31, 24) אל לבן הארמי בחלום הלילה (88); וכו' ביה בליליא קטיל בלשאצר מלכא (89); (Dan. 5, 30) תחת העץ ויאכלו (90); מנא מנא (Dan. 5, 5) פס יד כתבה (91); (ibid. 6, 25) [מגדל דוד] (92); רניאל (93); [כוס רביעי] (94); and [מיטה] (94)].

The MS. is written in a large German sq. hand of the early 16th cent., consists of 34 pp. of 16-18 ll. to a p., and is fully vocalized. Some of the instructions are written in a curs. hand. The MS. is dated: נגמר סדר האגדה יג ניסן. רס"ב לפ"ק (= 1502) שבח לאל יחוסי.

Owners: (1) *Mašliyyah* . . .

(2) *Rephael b. Judah Mašliyyah* . . .

Vellum, 10½" x 7¾".

584

סדר הגדה של פסח

Illuminated Haggadah according to the Ashkenazi Rite.

The title-page reads: סדר הגדה של פסח עם ציורים נאים עם הנס' והנפלאות מה שעשה הקב"ה לאבותינו נעש' ע"י הכותב הק' אהרן מגיבטש לע"ע פה ווינא זאת חקת הפתח ל"ק (1728 =).

The order and arrangement agree with the Ashkenazi rite. The directions are given in Jewish-German. The last two pieces, i. e. אחד מי יודע and חד גריא, are accompanied by German translations.

The MS. is written in a sq. hand imitating the Amsterdam type, and partly in a curs. German hand of the early 18th cent. The directions and translations are in the latter hand.

The text is fully vocalized. The MS. contains beautiful illuminations, and consists of 62 pp. of 20 ll. to a p.

Vellum, $5\frac{11}{8}'' \times 3\frac{3}{4}''$.

Scribe: *Aaron [b. Benjamin Zeeb] of Gewitsch* (Moravia).

Bibliography: MS. Kaufmann, No. 423; v. M. Weiss, Katalog der Heb. HSS. und Bücher des Prof. D. Kaufmann, Frankfurt, 1908, p. 152. A Perek Schirah manuscript written by the same scribe in Vienna about 1720 is offered for sale in Catalogue No. 10 of Dr. Ignaz Schwarz, Wien, 1924, p. 79, No. 1204.

504

סדר הגדה של פסח

Illuminated Haggadah according to the Ashkenazi Rite.

The title-page reads: סדר הגדה של פסח עם ציורים נאים מהאותות והמופתים שעשה הקב"ה לאבותינו וצורת חד גריא. וצורת בית המקדש תוב"ב אכ"ר. מעשה ידי הסופר נתן בן הרב מוה"ר שמשון זצ"ל. ממעורבטש במדינות מעהרין. נכתב פה ראטרדם. באותיות אמשטרדם בשנת כל המרבה לספד' ביציאת מצרים הרי זה משבח לפרט קמן (= 1739). The order and arrangement agree with the usual Ashkenazi Rite. The directions are given in Jewish-German.

The last three pieces, i. e. אחד מי יודע, חד גריא, and German translations.

The MS., which is written in a sq. hand imitating the Amsterdam type, and partly in a curs. German hand of the 18th cent., is fully vocalized and consists of 56 pp. The list of the illuminations is as follows: (1) Moses and Aaron; (2) Moses before the Burning Bush; (3) בדיקת חמץ; (4) סימני סדר; (5) קדוש; (6) פסח with 13 illustrations; (7) ארבעה בנינים; (8) Moses in the Bulrushes; (9) the Ten Plagues; (10) Moses and the Israelites on the Shore of the Red Sea; (11) שלחן ערוך; (12) צורת בית המקדש ועיר ירושלם תוב"ב; and (13) חד גריא illustrated. The illustrations are especially important for the study of contemporary costumes.

Scribe: *Nathan b. Samson of Meseritz* (Moravia).

Owners: (1) *Isaac b. Barukh (J. B. Sanson)*.

(2) *Barukh b. Samson*.

(3) *Saul b. Samson*.

(4) *Samson b. Isaac*.

Vellum, $12\frac{7}{8}'' \times 7\frac{3}{4}''$.

Bibliography: J. Kauffmann, Frankfurt-am-Main, offers for sale a Haggadah written by the same scribe in the year 1730, for 2500 gold marks.

IV

BAGHDAD

47

סדר תפלה כמנהג בגדאד

Prayer Book according to the Rite of Baghdad, with full Kabbalistic כוונות.

P. 3, prayer beg. לשם יחוד קבה"ו.

Pp. 5-158, תפלת שחרית, divided into האצילות, הבריאה, היצירה, העשיה.

Pp. 159-173, מנחה (incomplete).

Pp. 174-200, ערבית.

Pp. 207-235, ראש חודש.

Pp. 236-240, ברכת הלבנה.

Pp. 241-245, סדר חנוכה.

Pp. 245-252, סדר פורים. The MS. ends: יום ט"ו קורין המגילה ואין מברכין לא לפניה ולא לאחריה אלא שאומרים ברוך הרב את ריבינו וכו'.

בלא ברכה ואין אוטרים על הנסים ומציאין ס"ת וקורין בו ג' גברי כמו ביום י"ד והולכים לבתיהם לשלום.

The MS., which is written by an 18th cent. sq. and curs. hand, contains 252 pp.

Scribe: *Hakham Sason b. Mordecai b. Moses* (1770).¹ On p. 3 we read: בשנת חק"ל מעלינו עול גלותינו.

Owners: (1) *Reuben b. Hakham Moses b. Hakham Simeon b. [Hakham] Sason b. Hakham Moses*.²

(2) *Benjamin b. Reuben b. Hakham Moses b. Hakham Simeon*.³

Paper, 6 $\frac{7}{8}$ " x 3 $\frac{7}{8}$ ".

200

סדר תפלה כמנהג בגדאד

Prayer Book according to the Rite of Baghdad, with full Kabbalistic בונות.

Pp. 1-2, הקדמה (introduction), which beg. אמר הצעיר הכותב מרדכי בן לרבינו ח"ר שזון מרדכי משה מרדכי שנדוך הי"ו⁴ פחד קראני ורעדה על מיעוט הכונה בתפלה שם שם חק ומשפט הרשב"י ע"ה בס' הוהר הקדוש ב' האזינו וז"ל זכאה חולקיה מאן דקרי למלכא וינדע למקרי כדקא יאות ואי איהו קרי ולא ידע למאן קרי אתרחיק קב"ה מניה דכתיב קרוב ה' לכל קוראיו למאן קרוב חזר ואמר לכל אשר יקראוהו באמת מאי באמת וכו' אשר ע"כ פחד פחדתי שלא אהיה מן הנמנים ח"ו מרוחקי ממ"ה קודשא בריך הוא ושכינתיה קמתי ואורתתי ובהתחלתי בראש: Further he says: כגבר חלצי הספר הקדוש הזה חשבתי לקצר בקיצור מופלג ולהקל מעלי טרחת האריכות אשר נמצאו בסדורים כ"י ודפוס ראשונים ואחרונים ע"פ האר"י זלה"ה שא"א לבוין פסוק אחד דשמע בכל המשך ק"ש כלו של הצבור וכבר למדונו חז"ל שרע"ק בתפלתו ברבים היה מקצר ועולה אמרתי לעשות אותו בקצור נמרץ כדי שאוכל שאת אותו בחקי. The title of the MS. is לב מלך, as we read on p. 2: שמתי את שמו ספר לב מלך כי בעת תפלתנו

לפני המלך ה' צבאות צריך כונת הלכ כמאמר רז"ל המחפלל צריך שיהיו עיניו למטה ולבו למעלה על כן קראתיו לב מלך. The author was 55 years of age when he compiled this book.

Pp. 2-8, חיקון חצות.

Pp. 8-11, חיקון הנפש.

Pp. 11-15, ברכות השחר.

Pp. 15-21, כונת בניסת בית הכנסת.

Pp. 21-36, בקשות, containing the following pieces which are not in the החדש ed. Livorno, 1850: (1) למענך ולא לנו; (2) שואף כמו עבד, acr. שלמה; (3) שפלה רוח ה' א"ב; (4) אלהי אל תינני; (5) שלמה; (6) יצו האל לרל שואל; (7) יהודה; (8) בת אהובת אל; (9) יהודה; (10) אודה לאל לבב; (11) ינוב פי ניב לב; (12) משה חוק; (13) מלך בורא את העולם; (14) אברהם מימין חוק; (15) אל מסתתר בשפירי (who was a pupil of R. Moses Cordovero); (16) אני משה זכות יצ"ו; (17) אור הגנוח בלובן; (18) יתרועעו אף ישירו; (19) יוסף; (20) שלמה; (21) שימני ראש על כל אויבי; (22) לפורים; (23) שמואל; (24) שיר חדש אשר; (25) לשירה; (26) יום יום אודה לאל אשר בחר בנו; (27) לעשר; (28) ירום ונשא; (29) לשמיני עצרת; (30) יצחק; (31) יהיה לבבי בי; (32) לשבת חתונה; (33) ישראל; (34) יהו שלום; (35) לברית מילה; (36) ישראל חוק; (37) יהו שלום; (38) לברית מילה; (39) ישראל חוק; (40) בחילינו; (41) ירוסם צור; (42) יהושע חוק; (43) בחילינו; (44) יוסף; (45) דגל עמו.

Pp. 37-151, שחרית.

Pp. 151-174, מנחה וערבית.

Pp. 174-187, סדר ק"ש על המטה.

Pp. 187-188, סדר הווג.

Pp. 188-190, הטבת חלום.

Pp. 191-199, סדר ערב שבת.

Pp. 200-205, שיר השירים.

Pp. 206-210, שבחא דמטרוניתא.

Pp. 211-232, סדר קבלת שבת מלכתא with זמירות and ערבית לשבת.

Pp. 235-242, ברכת המזון and סוד הקידוש.

Pp. 243-275, שחרית של שבת.

Pp. 275-288, מוסף and הוצאת ספר תורה with שבח קדושא רבא וסעודה שנייה.

Pp. 288-299, מנחה לשבת.

Pp. 299-306, ערבית למצואי שבת.

¹ v. about him above, pp. 86, 87, 89, 197.

² v. about him above, p. 47.

³ v. above, p. 47.

⁴ v. above, p. 200.

Pp. 306-321, ראש חדש וברכת הלכנה.

Pp. 321-324, תקון חנוכה והדלקתה.

Pp. 324-325, תקון ט"ו בשבט, enumerating in Hebrew, Arabic, and Spanish the thirty different kinds of fruit eaten on this day, for instance: זחים תמרים וגדרניות אל בכארה שפיאפש ענאב פרישקת כוך זרגואילאש אנגאן משמשים משמש גינראש אלוגה (עורדין זעורר) אקראנים נבק נשפולש כרו (נבק אל עגם) (תמר אל הנד).

Pp. 325-332, ארבע פרשיות ותקון פורים.

Pp. 333-352, תיקון תפלות לשלוש רגלים, תיקון הגשם והטל. This prayer, which precedes the usual liturgical pieces, can be traced to the Rite of Aleppo (סידור של ק"ק חלה) Venice, 1527, p. 658 b) מדבר עבדיכון קודמיכון: דיעבר זמן מוריד הגשם וזמן מוריד הטל לחיים ולא למות לשלום ולא למלחמה לברכה ולא לקללה לחירות ולא לעבדות (לפרות ולא לעבדות) (ed. This addition to the Tikḥūn was introduced in the Baghdad Rite by Ḥakham Sason Mordecai Moses, the Ḥazzan of the Great Synagogue), who was the father of the author of this MS.

Pp. 353-362, סדר ערב פסח סדר ליל פסח.

Pp. 363-385, סדר תפלה של פסח with ספירת פסח and the readings from the Law for פסח.

Pp. 385-394, סדר שבועות with the Azharoth of R. Solomon ibn Gabirol.

Pp. 395-415, הושענות סדר חג הסוכות.

Pp. 415-429, תיקון הושענה רבא.

Pp. 429-431, סדר חג שמיני עצרת, with the poem of R. Abraham ibn Ezra, beg. צמאה נפשי.

Pp. 431-434, תיקון שמחת תורה with the מחזור לג' רגלים מנהג ספרד בק"ק (v. הדרן עלך קונשטאנטינה ומדינות מזרח ומערב ואיטליא, Vienna, 1890, p. 132).

Pp. 434-447, סליחות agreeing with ed. Livorno, 1873, pp. 8 b-21 a.

Pp. 447-449, התרת נדרים (v. ed., p. 22 a, ff.).

Pp. 449-450, לעשרת ימי תשובה.

Pp. 450-451, סדר הכפרות.

Pp. 452-456, סדר צום גדליה, agreeing with ed. מחזור לראש השנה כמנהג ק"ק ספרדים.

שבקוסטאנטינה ומדינות מזרח ומערב ואיטליא, Livorno, 1832, pp. 104 b-108 a.

Pp. 456-458, סדר עשרה בטבת.

Pp. 459-461, צום אסתר.

Pp. 461-464, תענית י"ז בתמוז.

Pp. 464-465, תענית יחיד.

Pp. 465-470, סדר קביעות התורה.

Pp. 470-475, סדר הסעודה.

Pp. 475-479, סדר המצות.

Pp. 479-481, סדר חתונה וברכת חתנים.

Pp. 482-484, מצות מילה. The order is as follows: בשם שהכנסתו לברית וכו', להכניסו וכו': על המילה, בורא עצי בשמים, בורא פרי הגפן, על המילה, אשר קדש, and שהחיינו to be said by the father.

P. 485, סדר פדיון הבן.

Pp. 486-489, תיקון המגפה.

Pp. 489-490, סדר מסירת מודעה.

Pp. 490-493, מצות קבורת מתים וענין האבלים.

Pp. 493-497, סדר מנחה לערב ר"ח, containing שמע קולי by Rab Hai Gaon.

Pp. 497-501, סדר לוייה תפלת הדרך וסגולות, תפלה הים וברכת האילנות.

Pp. 502-503, לוח של שמונים שנה רצופות (5585-5664).

P. 505, תפלה לכל ש"צ קודם שיחפלו.

The MS., which is written in a minuscular sq. and curs. Or. writing of the beginning of the 19th cent., contains 505 pp.

Scribe: *Mordecai b. Ḥakham Sason b. Mordecai b. Moses b. Mordecai Shindookh* (שנדוך).

Paper, $3\frac{1}{2}'' \times 2\frac{3}{8}''$.

201

ספר תפלה למשה

Prayer Book according to the Rite of Baghdad, with full Kabbalistic בוונות.

P. 1, title-page: ספר תפלה למשה והוא סידור לחול ושבתות השם ומועדי רגל וימים נוראים וחמש תעניות דבר בעתו מה טוב וזה הסידור צבי הוא לכל הסידורים אשר היו לפניו הראשונים והאחרונים וקראתיו תפלה למשה מן המעם האמור אשר תראה בהקדמה, ואני הצעיר היום ילדתיהו

בעמי וקלמוסי משה בכמהר"ר שמעון ח' משה ח"ר ששון מרדכי יצ"ו תושב בבל יע"א הי"ו לעד אכ"ר. פה בגדאד יע"א ותהי השלמתו בחדש סיון שנת כי אתה תבר"ך (= 1862) צדיק יי כצנה רצון תעטרנו.

Pp. 3-4, הקדמה (introduction) by Moses b. Simeon b. Moses b. Hakham Sason b. Mordecai b. Moses Shindookh (שנדוך). The writer points out: וקראתי שמו תפלה למשה על: שמי הקטן וגם לרמוז שחמיד אני מתפלל ומתחנן לפני מ"ה הקב"ה בביאת משיחנו ברכת הדיוט אל תהי קלה. ויצעק משה אל ה' משה שפיר קאמרת שיגאל עמו ישראל אל המנוחה ואל הנחלה. ואקוד ואשתחוו לה' אלהי אשר האיר את עין שכלי וסייעני ותפשתי בקולמוסי והשיגה ידי יד כה"א אורך כמה דפים ברף אחד באותיות בהירות ולא חיסרתי שום דבר להיות כמדלג בהרים ומקפץ על הגבעות בכל תפלה ותפלה. וכתבתי הסיודור הכולל הזה יושב בסד"ר עליון אשר עין ויד כל אדם גדולים וקטנים לכתוב כזה אין יכולה.

Pp. 5-7, הנהגות הבוקר.

Pp. 7-18, סדר תיקון חצות ותיקון הנפש.

Pp. 18-23, סדר כונת בניסת ביהב"נ, הנהגות התפלה.

Pp. 23-42, בקשות, practically in the same order as given in MS. No. 200, v. above, p. 224.

Pp. 43-106, שחרית.

Pp. 107-131 contain the same items as enumerated in MS. No. 200 from pp. 465-501.

Pp. 131-150, מנחה וערבית לחול ושבת.

Pp. 150-152, סדר ק"ש על המטה.

Pp. 153-155, סדר הזווג והטבת חלום.

Pp. 155-175, סדר שבת (cf. MS. No. 200, pp. 191-306).

Pp. 176-178, ר"ה וברכת הלבנה.

Pp. 178-181, תקון חנוכה והדלקתה.

Pp. 181-184, תיקון ט"ו בשבט שבת שקלים, ש' זכור ותקון פורים.

Pp. 185-196, כונות ותפלות ג' רגלים, for the הטל תקן and גשם, v. MS. No. 200, p. 333 ff.

Pp. 197-208, סדר חג הפסח.

Pp. 208-223, קריאת התורה לימי פסה עם, הפטרת.

Pp. 223-228, סדר חג השבועות.

Pp. 229-239, סדר חג הסוכות.

Pp. 239-249, תיקון הושענא רבא.

Pp. 249-250, סדר חג שמיני עצרת.

Pp. 250-256, and סדר הקפות לשמחת תורה, תיקון שמחת תורה.

Pp. 257-266, תיקון סליחות as in MS. No. 200.

Pp. 266-272, התרת נדרים ומסירת מודעה, ותפלה בית עלמין.

Pp. 272-279, ערבית וקידוש לר"ה.

Pp. 280-299, שחרית ומוסף לר"ה. On the first and second days of ר"ה, the following prayers are read after the חזרת הספרים: חלפי אוכרתו (2) and לעולם ה' וגו' (1). The first number which consists of various Biblical verses, is printed in סדר קול תחנה, Bombay, 1885 (Yulkar), p. 3 a; סדר קול תחנה, Bombay, 1891 (Heb. & Eng. Press), p. 2 a; ספר חיים טובים, vol. II, Baghdad, 1892 (Husein), p. 72 b; ראש השנה, Bombay, 1892, p. 116 b; סדר תחנת יעקב, Bombay, 1907 (Ashkenazi), p. 4 b; and ספר זכרון טוב, Bagh., 1908 (Dangoor), p. 103 a. All these books have for the second day the poem חזן תחון which is the end of the poem על בניך, v. MSS. Nos. 200, 244, and 604; cf. the following edd.: ספר הפזמונים, Calcutta, 1842 ('Iraqi), p. 9 a, No. 24; ספר הפזמונים, Cal., 1856 ('Iraqi), No. 24; סדר שבחות של כל השנה, Bombay (Anglo-Jewish Vern. Press), 1887, p. 19 a, No. 24; ספר השירים, Bagh., 1906 (Dangoor), p. 114 a, No. 252; and ספר שירות ושבחות, Bagh., s. a. (Husein), p. 56 a, No. 138. The second number, consisting of the last strophes of the סליחה, beg. אמ אפס רובע הקן (v. further, p. 232), is to be found in מחזור לר"ה, Livorno, 1832, p. 16 a; ספר חיים טובים, Baghdad, 1891, p. 29 a, f.

Pp. 299-303, סדר תשליך.

Pp. 303-304, סדר עשרת ימי תשובה.

Pp. 304-375, סדר יום הכפורים. Before the שעה, the following poem, beg. הוצאת ס"ח באימות, by Hakham Sason b. Mordecai b. Moses, is read (v. ליום כפור כמנהג ק"ק ספרדים שבקוסטאנטינא ומדינות מזרח ומערב ואיטאליא, Livorno, 1856, vol. I,

p. 130). At the חזרת ס"ת, the poem beg. שלמה, שואף כמו עבר, acr. *שלמה*, is said.

Pp. 376-378, סדר חמש תעניות.

Pp. 386-403, סדר ט' באב.

P. 404, תענית יחיד.

Pp. 405-414, סדר ר"ח וסדר העיבור.

Pp. 415-430, משניות שבת אבות ר"ה וסכה.

Pp. 431-452, ספר תהלים.

The MS., which is written in a microscopic sq. and curs. Or. hand of the 19th cent., contains 452 pp.

Scribe: *Moses b. Hakham Simeon b. Hakham Moses b. Hakham Sason b. Mordecai b. Moses Shindookh.*

Paper, $3\frac{7}{8}'' \times 2\frac{1}{2}''$.

58

סדר מנחה וערבית

Afternoon and Evening Prayers for Week Days and Sabbaths according to the Rite of Baghdad.

Pp. 2-5, פתיחת אליהו.

Pp. 10-34, מנחה.

Pp. 34-48, ערבית.

Pp. 50-56, סדר ק"ש על המטה.

Pp. 58-66, שיר השירים.

Pp. 70-94, סדר קבלת שבת.

Pp. 98-117, [תקון שבת], containing שלום אחינו, וזכור את יום השבת, אשת חיל, עליכם קדוש וברכת, וימא דא מתעטרא, סעודתא המון.

Pp. 126-161, פרקי שבת (I-VIII) with a commentary taken mostly from Rashi and תוספות.

Pp. 166-172, קדוש של שבת, beg. עשר קדושות הן.

Pp. 176-199, פרקי שבת (IX-XVI).

Pp. 202-223, סדר מנחה שבת קודש.

Pp. 224-244, פרקי שבת (XVII-XXIV).

The MS., which is written in a minuscular curs. Or. hand of the 19th cent., contains 244 pp.

Scribe: *Ezekiel b. Joshua b. Ezekiel b. Abraham Gabbai* (d. 21 Siwan, 5656 = 2 June, 1896, cf. מגיד מישרים, vol. VII, No.

32, Cal., 4 June, 1896). The colophon reads: טלעתו מן בגדאד ח' תמוז התר"ב (= 1842) והאדי כתבתוהא קבל טלועי מן הנז' הצעיר יחזקאל יאושוע יחזקאל אברהם גבאי יצ"ו. For the pedigree of Ezekiel b. Joshua, v. MS. No. 21, above, p. 58.

Paper, $4\frac{3}{8}'' \times 2\frac{1}{8}''$.

460

סדר מנחה וערבית

Afternoon and Evening Prayers for Week Days and Sabbaths according to the Rite of Baghdad.

Pp. 11-42, מנחה.

Pp. 43-67, ערבית.

Pp. 71-88, שיר השירים, with prayers before and after the reading.

Pp. 88-137, סדר קבלת שבת וקידוש.

Pp. 137-153, סדר מנחה של שבת.

The MS., which is written in a sq. and curs. Or. hand of the 19th cent., contains 153 pp.

Owner: *Jacob b. Saul b. Joseph b. Moses b. David b. Benjamin.* הצעיר יעקב בכמהר"ר שך שאול חי שך יוסף משה דוד בנימין נר"ו הקדוש ברוך הוא זכהו לתורה ולחופה ולמע' טובים אכ"ר בחי"י מר זקינו ובחי"י מר אביו ואמו אכ"ר.

Paper, $4'' \times 3\frac{3}{8}''$.

60

ספר מנחה וערבית

Afternoon and Evening Prayers for Week Days and Sabbaths according to the Rite of Baghdad.

P. 1, title-page: ספר מנחה וערבית לכל ימות השנה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו חנוכה ופורים ושלוש רגלים עם הלל גמור לליל פסח ובראש פתיחת אליהו הנביא ז"ל יום ליום יביע אומר וק"ש על המטה ותקון חצות ושיר השירים וקצת דינים למען והיה עמו וקרא בו כל ימי חייו: פה בגדאד יע"א בש' כי טוב יום בחצריך מאלף בחרתי לפ"ק (= 1859) הצי' עורא נסים ח' מרדכי חזן יצ"ו.

Pp. 9-19, פתיחת אליהו ז"ל.

Pp. 21-23, אמר ר' חלבו, אל עין הקורא, and סדר תפלה שסידר, א"ר הונא לעולם יהא וכו' ר' מאיר ז"ל לאומרה במנחת ש"ק בהוצאת ספר תורה.

P. 27, צורת המנורה, i. e. Ps. 23, in the form of the מנורה also called שויתי.

Pp. 31-66, מנחה.

Pp. 67-69, ערבית של ר"ח.

Pp. 69-73, דיני חנוכה ותקון חנוכה.

Pp. 73-80, ערבית.

Pp. 81-90, סדר ק"ש על המטה.

Pp. 91-106, תקון חצות.

Pp. 107-127, קבלת שבת.

Pp. 127-132, ערבית של שבת.

Pp. 132-137, מנחה של שבת.

Pp. 137-140, ערבית של פורים.

Pp. 140-143, ברכת האילנות בימי ניסן.

Pp. 143-158, ערבית לשלש רגלים.

The MS., which is written in a modern Or. curs. hand of the 19th cent., contains 158 pp.

Scribe: *Ezra b. Nissim b. Hakham Mor-decai Hazzan*.¹

Owner: *Sir Albert David Sassoon*.² The entry reads: מתנה שלוחה ממני למעלת הגביר היקר המרוטם הנעלה לשט"ו כה"ר שי' עבראל' מאיר בכה"ר עטרת ראשי הגביר שי' דויד שי' ששון צאלת דויד יעקב יצ"ו היום עש"ק כ"ח חשוון כתר (= 1859) הצעיר עזרה נסים ה' מרדכי חזן יצ"ו ס"ט.

Paper, $3\frac{3}{8}'' \times 2\frac{1}{4}''$.

497

סדר מנחה וערבית

Afternoon and Evening Prayers for Week Days and Sabbaths according to the Rite of Baghdad.

P. 1, title-page: בהנ"ו עמ"י עש"ו בנל"ך ואע"י בס"ד ובס"ט לק"י לס"י הריני מתחיל לכתוב מנחה וערבית הכותב והמעתיק הבוטח באלהי דיוסף הצדיק הלא הוא הבחור [יוסף בן] אהרן יצ"ו

¹ v. about him, pp. 31, 37.

² v. above, p. 33.

בן פורת יוסף בן פורת עלי עין אנא מיעא דיוסף קאתיני בשנת התרמ"א (= 1881)

P. 2, צורת המנורה, or שויתי.

Pp. 3-30, מנחה.

Pp. 31-39, ערבית.

Pp. 39-47, קבלת שבת.

Pp. 47-62, ערבית של שבת.

Pp. 63-82, מנחה של שבת.

For edd. of this and the previous MSS., cf. ספר מנחה וערבית, Baghdad, 1870; Livorno, 1879; Bagh., 1882 with a dedication to פרחת בת רימה תנצב"ה; Bagh., before 1884; Vilna 1887 with additions; Bagh., 1892; Bagh., 1902; Bagh., 1904; Bagh., 1904 with the remark on the title-page כמנהג ק"ק ספרדים; Bagh., 1912; Bagh., 1912; Bagh., s. l. & a.; Bagh., s. l. & a., without a title-page; סדור מנחת ירושלם, Bagh. (really Livorno), 1924.

The MS., which is written in a modern sq. and curs. Or. hand of the 19th cent., contains 82 pp.

Scribe: [*Joseph*?] *b. Aaron*.

Paper, $3\frac{1}{8}'' \times 2\frac{1}{4}''$.

70

סדור של ראש השנה

Prayers for the New Year according to the Rite of Baghdad.

Pp. 10-47, סדר סליחות.

Pp. 48-50, סדר התרת נדרים וקללות.

Pp. 50-51, ערוכי חבשילין.

Pp. 51-77, ערבית של ר"ה וקרוש. After the Kiddush the following prayer is said:

יהי רצון מלפניך ה' או"א שיחמו אויבנו

ושונאינו: חמר עין

יר"מ ה' או"א שנהיה מליאים מצות כרמון:

יר"מ ה' או"א שתתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה

כדבש: תפוחים בדבש

יר"מ ה' או"א שירבו זכויותינו: לוביא אדמה

יר"מ ה' או"א שידועו אויבנו ושונאינו: זערווד

יר"מ ה' או"א שיסתלקו אויבנו ושונאינו: סלק

[יר"מ ה' או"א שיכרתו אויבנו ושונאינו: כראת]

יר"מ ה' או"א שיקרע רוע גור דינינו ויקראו

לפניך זכויותינו: קרע

יר"מ ה' או"א שנפרה ונרבה כרגים: סמך שהכל
יר"מ ה' או"א שנהיה לראש ולא לזנב. זה זכר
לאילו של יצחק אביו ע"ה: ראם שהכל

In more recent times, however, they have discontinued the eating of the fruit called *מכּוּחַ* (זערור) on account of its being the last of the season. It is called by them *מכּוּחַ* אל *כּוּרַחַת* (the banisher of the bounty), for they believe it is a bad omen for the day. Likewise the custom of having fish on the New Year table has been stopped, owing to the affinity of the sound between *דגה* and *דאגה*.

Pp. 77-155, שחרית של ר"ה. After the שירה we read the following remark: אלו הפיוטים טוב לאומרם אחר תר"ת העמידה. שלא להפסיק במקום שאמרו שלא להפסיק ועומד ש"צ לפני החיבה עם שני סומכים ואומר

Pp. 155-177, קריאת התורה ותקיעת שופר.

Pp. 177-200, מוסף.

Pp. 200-216, מנחה של ר"ה.

Pp. 216-222, סדר תשליך.

Pp. 223-251, שחרית ומנחה לצום גדליה.

The MS., which is written in a sq. and curs. Or. hand of the early 19th cent., contains 251 pp.

Scribe: *Joseph Hayyeem b. Solomon b. Isaac b. Joseph.*

The colophon reads: הכותב אותו קטינא דארעא עבדא ומצפה לישועה הלא הוא כבוד יוסף חיים שלמה יצחק יוסף יצ"ו הגונב אותו יסח ויסח בזכות אל [קפל ואל מפתאח] וכל הקורא בו ישמח.

Owner: *Moses b. עוזן*. The entry reads: זכה וקנה זה החפץ משה בן עוזן הי"ו אי"ת הקורא בו יסמח (!) הוא וורעו והגונבו יסח בהם וורעו בזכות אב"ת (אברהם בן תרח) אני"ר.

Paper, $6\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{4}''$.

131

סדר שלש רגלים

Prayers for the Three Festivals according to the Baghdad Rite.

Pp. 1-24, שחרית לסוכות (incomplete).

Pp. 25-43, קריאת התורה והפטרה (incomplete).

Pp. 43-53, מוסף לג' רגלים (incomplete).

Pp. 53-81, מנחה.

Pp. 81-96, הושענות לסוכות.

Pp. 96-135, ערבית של חול המועד.

Pp. 135-241, שחרית ומוסף של חול המועד, הושענות with

Pp. 243-254, פסח פסח with the Seder.

Pp. 255-269, סדר הקריאה והפטרה.

Pp. 270-272, תפלת מנחה.

Pp. 273-276, מדבר תפלת with the הטל, סדר עבדינו on p. 270.

Pp. 277-278, סדר ספירת העומר.

Pp. 278-314, סדר הקריאה של פסח ושל חול המועד והפטרות לשני ולשביעי ולשמיני של פסח וקודם: On p. 311 we read the following note: המנחה נהגו לקרות שיר השירים לשון ותרגום ושרח הציו ביום ז' של פסח וחציו יום ח' ותמצאנו בספר נדפס בפני עצמו עם התרגום והפתרון בלע"ז בספרי. At the beginning 75 leaves are missing. The last leaf is numbered רס"ט.

The MS., which is written in a sq. and curs. Or. hand of the early 19th cent., contains 314 pp.

Paper, $6'' \times 3\frac{1}{8}''$.

365

תפלות

Prayers for various occasions according to the Rite of Baghdad.

Pp. 1-15, פרק שירה, agreeing in order and arrangement with the version in the Sefardi Prayer Book עובר, ed. Livorno, 1843, pp. 125 a-126 b.

Pp. 15-39, קרבנות לכל יום, containing Gen. ch. 1-2, 3; Lev. ch. 1-7; Num. ch. 15, 1-16; and Deut. ch. 10, 12-18.

Pp. 41-69, מעשה אברהם, אמרו שקודם שנברא אברהם היה נמרוד כופר באמונת האל ית' והיה מתגאה בעצמו ואומר שהוא אלוה ואנשי זמנו הקדמונים היו עובדים ומשתתפים לו. והיה זה המלך תוכן וחכם. וראה בחכמת הככבים שיוולד אדם, אחד בימיו ויעמוד כנגדו להכחישו מאמונתו ולנצחו,

and ends: ויאמינו בשעה ההיא כל שרי נמרוד וכל עמו בה' אלהי אברהם ויאמרו ה' הוא האלהי' בשמים מטעל ועל הארץ מתחת אין עוד. The version agrees with the recension Const. 1519 and Jellinek ביהמ"ד, vol. I. The MS. seems to be a copy of an edition with the פרט of זאתם עלו לשלום אל אביכם.

Pp. 70-75, פיוטים, beg. (1) אל מסחתר (1) אור הגנוח (2); אברהם מימין חוק, בשפיריר אמר יי (3); and אני משה זכות יצ"ו, בלבוב, ליעקב, א"ב.

The MS., which is written in a sq. Or. hand of the 19th cent., is in the first part vocalized, and contains 75 pp.

Paper, $7\frac{1}{8}'' \times 4\frac{3}{8}''$.

462

למוד לחודש ניסן ולחודש סיון

A Liturgy for the months of Nisan and Siwan, containing readings from the Law, special prayers, and Aramaic poems for different days.

The MS. is written in a curs. and partly in a sq. Baghdad hand of the 19th cent., and consists of 54 pp.

Paper, $5\frac{5}{8}'' \times 4''$.

473

סדר תקון חצות וסדר התרת נדרים

Midnight Prayers, &c., according to the Rite of Baghdad.

Pp. 1-22, סדר תקון חצות. The תקון רחל consists of the following pieces: (1) או"א (1) תבא לפניך תפלתינו (2) Pss. 137 and 79; (3) Lam. 5; (4) הבט משמים; (5) הקבצו חיים, קול ברמה נשמע; (6) ושמעו בני יעקב על היכלי (8); בהיכלך שמיר ושית (7); הכה התנערי (10); עורה נא ימינך רמה (9); אבכה (11) תתקן לאה, containing Pss. 24, 42, 20, 67, 111, 51, 126, או"א מלך, רחמן; דבעי בר נש מרחימותא; 1, 1, משנה תמיד; רחמן

; אנה האל יוצר הכל; רבון עלמין אתה הוא חר ידיד נפש אב; and יהא רעווא מן קדם סחימא הרחמן.

Pp. 24-29, סדר התרת נדרים וקללות. The text agrees with the following edd.: סדר התרת נדרים כמנהג עוב"י בגראד יע"א נדפסה בצויו ח' נסים אלישע אליהו וזכריה הי"ו חון ק"ק כנסת אליהו ברפוס איגוכישן סוסייתי פרים באהיכלה פה עיר במבני יע"א בחדש אלול שנת התרמ"ה (1885) (= 1885) published by Simeon Isaac Yulkar at The Education Society's Press, Byculla; סדר התרת נדרים, published by Ezekiel Shem Tob David, and printed at The Hebrew and English Press, Fort, Bombay, 1890; התרת נדרים, s.l. & a. [Bagh., פתייה]; סדר התרת נדרים, Bagh., Solomon Bekhor Husein; and סדר התרת נדרים וקללות which is attached to the תקון חצות וסליחות, printed by Hakham Ezra Dangoor, Baghdad, 1906.

The MS. is written in a curs. Baghdad-Indian hand of the 19th cent., and contains 29 pp.

Scribe: *Joseph Rahamim b. Saleh b. Shooker b. Isaac*.¹ The colophon reads: (1) היום עשרא לחודש אלול תרי"ז לצירה (= 1857) תולר"ו הצעיר יוסף רחמים צאלח שכר יצחק.

Paper, $6\frac{5}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

14

תקון למגפה

Occasional Prayers in Time of Plague. The MS. contains the order of the service in an abridged form, cf. MSS. Nos. 200 and 201. This MS., which is written in a modern sq. Baghdad hand, was sent from Baghdad to Bombay in the year 5657 (= 1897), at the time of the bubonic plague. The MS. contains 9 pp.

Paper, $5\frac{7}{8}'' \times 4\frac{3}{8}''$.

¹ v. p. 30. The scribe died 21 Adar II, 5684 (= 27 March, 1924) in Calcutta at the age of 86.

106

סדר ספירת העומר על דרך הקבלה

The Counting of the Days between Passover and Pentecost, with Kabbalistic Indications (כוונות).

The MS., which is written in a sq. and curs. Baghdad hand of the 18th cent., contains 80 pp.

Scribe: *Hakham Sason b. Mordecai b. Moses*, v. above, p. 224.

Paper, 8" x 6 $\frac{5}{8}$ ".

483

פרי עין הדר לט"ו בשבט

A Liturgy for the Fifteenth of Shebat and other Occasions.

The title-page reads: פרי עין הדר והוא סדר ט"ו בשבט. שנהגו בו רבים יראי ה' וחושבי שמו. ובסופו הנה בא סדר הדלקת נר חנוכה ותפלה פשוטה להדלקתה. ותפלה לשבת זכור ושקלים נדפס פה בגדאד יע"א בס"ט בשנת לא יקרא שמך יעקב כי אם ישראל יהיה שמך לפ"ק ליצירה (= 1810). The MS. agrees with the ed. פרי עין הדר, Livorno, 1823, and ספר פרי עין הדר, Bagh. 1906, printed by Hakham Ezra Dangoor. The Bagh. ed. contains at the end a poem for the 15th of Shebat, copied from the לשון חכמים. The poem beg. או ירנן עץ היערים by Hakham Joseph Hayyeem b. Hakham Eliyyahoo b. Hakham Moses Hayyeem,¹ acr. אברך יה חוק. The ed. concludes with the enumeration of the 30 kinds of fruit in Arabic.

The MS. is written in a curs. and partly sq. Baghdad hand of the 18th cent., and consists of 96 pp.

Owners: (1) *Reuben b. Aşlan b. Isaac b. Aşlan Gabbai*. The entry reads: הצעיר ראובן בכר שיש אצלן יצחק אצלן גבאי יע"ו יחי שמו לעד אכיר"א שנת תק"ע (= 1810).

(2) *Isaac Hayyeem b. Shalom b. Esekiel*

¹ v. above, pp. 89, 204, 205.

b. Isaac b. Aşlan Gabbai. The entry reads: גואל אחרון הצעיר יצחק חיים שלום יחזקאל יצחק אצלן גבאי.

(3) *Joseph Raḥamim b. Şaleḥ b. Shooker b. Isaac*. The entry reads: ואני גואל אחרון הצעיר יוסף רחמים צאלח שכר יצחק Joseph Raḥamim is the scribe of MSS. Nos. 367 and 473, v. above, pp. 30 and 230.

Paper, 6 $\frac{1}{8}$ " x 4".

188

סדר עקידת יצחק אבינו עליו השלום כפי מנהג עירינו בגדאד יע"א

A Liturgy used on the second night of the sheḥitah by some of the members of the Şlat Farḥah at Baghdad.¹

The ritual consists of the following pieces: (1) מי יפתח שערי רחמים; (2) במה אקדם ה'; (3) א"ב; (4) בשם אלוהי אברהם אבטחה; (5) ששון; (6) התחננו גוי [1] צדיק אופני עוז; (7) זשון (Zunz 546); (8) אלעזר; (9) וחייה; (10) וחייה; (11) וחייה; (12) וחייה; (13) וחייה; (14) וחייה; (15) וחייה; (16) וחייה; (17) וחייה; (18) וחייה; (19) וחייה; (20) וחייה; (21) וחייה; (22) וחייה; (23) וחייה; (24) וחייה; (25) וחייה; (26) וחייה; (27) וחייה.

¹ There are two synagogues in Baghdad known by the name פרחח, צלאת פרחח, the first, צלאת פרחח, and the second, צלאת פרחח. Both synagogues were built by women called Farḥah. The second synagogue is better known by the name of its beadle, whose family name is Malkah.

² Cf. MS. No. 244, p. 20, where we read בשם אלוהי אברהם אפתחה.

(28); סעדיה בן יושף חזק. acr. חסד לך אוחילה; אפרים ברבי יצחק. acr. (א)ים אפס רובע הקן; אל רחום שמך (30); וזכרון לפניך בשחק (29); דעני (33); עשה למען שמך (32); " חנינו (31); מראן (35); מכניסי רחמים (34); לעניי עניני תענו ותעתרו (37); שומר ישראל (36); דבשמיא שיר המעלות ממעמקים (38); and ברחמים.

The MS. is written in an Or. curs. hand of the 19th cent., and contains 60 pp.

Scribe: *Aaron b. Salem*. The colophon reads as follows: אני זעירי מכל בני עירי לעולם: יהיה פתוח נירי לה' אשר שירי שאל יכבה אורי ונירי וירבה בכל שנה ושנה הפרי ברוך ה' זעירי: אנכי לה' אנוכי אשרה אומר לה' אלהי ישראל: יב חכמתא לחכימין ומנדעה לידעי בינה אני הצעיר . . . אהרון סאלם יצ"ו השלמתי אותה יום ר"ח תמוז בשנת התק"ץ לציירה (= 1830) וישלח לנו משיח צדקינו בקרוב במהרה בימינו אמן.

Paper, $6\frac{1}{4}'' \times 4\frac{1}{4}''$.

244

סדר עקידת יצחק אבינו עליו השלום כפי מנהג עירינו בגדאד יע"א

A Liturgy used on the second night of the ר"ה by some of the members of the *Ṣlat Farḥah* at Baghdad.

The order of the ritual is given on pp. 15-103 in the same manner as described above (MS. No. 188). The title reads as follows: בהנ"ו (בשם ה' נעשה ונצליח) עמ"י עש"ו (עזרי מעם ה' עשה שמים וארץ) בנל"ך ואע"י (ברוך נתן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה) קרוב"ץ (קול רנה וישועה באהלי צדיקים) פציחות"ם (פי צדיק יהגה חכמה ולשונו תדבר משפט) זה"ל צי"ב (זה השער לה' צדיקים יבאו בו) לק"י (לישועתך קייתי ה') ל"ם (לפורקנך סברית ה') בס"ט (בסימן טוב) בס"ד (בסיעתא דשמיא) הריני מתחיל לכתוב סדר עקידת יצחק אבינו עליו השלום כפי מנהג עירינו בגדאד יע"א. The MS. contains also at the beginning תקון חצות, comprising the ק"ש; ויודוך רעיוני וסוד לבי; וישן אל תדרם; ק"ש למענך; אנא בקראינו לקול; אנא ה' רחמך יראו עת שערי; שבט יהודה בדוחק; אלוהי רצה עם יידיד נפש אב הרחמן; בת אהובת אל; רצון

שלמה. acr. כל ברואי מעלה; ארון עולם אשר מלך; and אברהם חזק. acr. אתה אהובי צורי משגבי ששון בן חזק. acr. שיר אשא בסוד ישרים by *Ḥakham Sason Israel*, cf. *Sbnhot*, ed. *Ḥakham Sason Israel*, ed. *Bombay*, 1887, p. 195, where we read: שיר שחבר ה' ששון ישראל ה"ו לכבוד השר עבד אלאה דוד ששון ה"ו סימן ששון בן חזק *Ḥakham Sason Israel* occurs also in MS. No. 515, v. above p. 89, further, in *לחיים* ספר כתבינו לחיים, Baghdad, 1878, p. 14, where we read: ועפ"ז: פי' החכם השלם כמה"ר ששון ישראל נר"ו למען תשכילו את כל אשר תעשין מה"ט אתם נצבים ספר נופת צופים, and בדין היום לפני ה"א עכת"ד, Baghdad, 1879, p. 58a. Many of his poems are printed in *ספר השירים*, Baghdad, 1906.

The MS. is written in an Or. curs. hand of the 19th cent. (on p. 13 the date 5633 (= 1873) is given), and contains 103 pp.

Owner: *Ezra b. Moses b. Nissim b. Joseph*. Paper, $5\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{2}''$.

192

סדר עקידת יצחק אבינו עליו השלום כפי מנהג עירינו בגדאד יע"א

A Liturgy used on the second night of the ר"ה by some of the members of the *Ṣlat Farḥah* at Baghdad.

Pp. 1-18, ספר גורלות של אחיתופל. The title-page reads: כתבתי סדר של גורלות של אחיתופל וגורלות של רבינו הקדוש וגורלות של אבן עזרה וספר הבלעי להרב"ע וגורלות של חזקיה ועקידת של יצחק אבינו ע"ה וסדר תשליך וידוי הגדול ויהי רצון: שנת ה' שמרך ה' צלך על יד ימינך: בממשלת אדוננו צלטאן עבד אל חמיד.

Pp. 21-26, גורלות לרבינו הקדוש ע"ה. The beginning reads: גורל לרבינו הקדוש ע"ה שמשרה לרבן גמליאל בנו והשואל בהם לא (!) כי אלו. It ends: אם בפעם אחת וגם בשאלה אחת הגורלות של רבינו הקדוש עליו השלום שהם מיוסדות באמת ולא יעבור עליהם והשואל בהם ישמה אבל הם נותנים רמז לדבר אם אין משיבים על בריו ונותנים רמז וכתבתי אותה הכותב ספר גורלות של רבינו הקדוש יוסף בן יחזקאל יצ"ו.

Pp. 31-40, גורלות של אבן עזרה, beg.

and בפרידה על יד שמואל הצרפתי אם תרצא, תמו מזלות שחבר הראב"ע ז"ל.

Pp. 43-57, [להראב"ע].

Pp. 59-60, גורלות.

P. 63, סגולות.

Pp. 64-68, [של חזקיה].

Pp. 69-72, [רפואות בלשון ערבי].

Pp. 73-89, סגולות שמות השבעות וקמיעות.

P. 97, title-page, which reads as follows: זה עקירת יצחק אע"ה כתבתי אותה שנת תק"מ (= 1780) בממשלת א' צולטאן עבד אל חמיד

Pp. 99-152 contain the order of the ritual as given above in MSS. Nos. 188 and 244. Nos. 28, 29, 37 are not to be found in this MS. No. 34 is headed: לה"ד מאסיה יהודה: סדר תשל"ך. The MS. contains also סדר תשל"ך (pp. 155-268).

Pp. 171-174, וידוי הגדול של יום הכפורים.

P. 175, Biblical passages to be read before וידוי הגדול on the first day of ר"ה, beg. לעולם ה'.

P. 176, [סדר לסימא טבא דריש שתא]. Prayers to be said over various fruits, vegetables, &c., after the קדוש on ר"ה nights.¹

Pp. 177-179, [רפואות בלשון ערבי], various medical prescriptions in Arabic.

The MS., which is written in an Or. curs. hand of the 18th cent., contains 179 pp.

Scribe: *Joseph b. Ezekiel b. Joseph*. The colophon (p. 152) reads: תחיו ותזכו לשנים רבות ונעימות וטובות. ותראו בניכם ובני בניכם מקיימי המצות שנה מבורכת תהיה חחל שנה וברכותיה תיכליה (!) שנה וקיללותיה מכל חטאתכם לפני ה' תטהרו: נשלמה בחודש אלול והתחלתי בה שני שבועות ביום שלישי בשבת כי תצא בר"ח אלול בשנת התק"מ (= 1780) וכן יהי רצון יהי רצון שזיכני ה' אלהי ויתן בי כח להשלים עוד עקידות של יצחק אבינו ע"ה הצעיר יוסף בבר יחזקאל יוסף יצ"ו.

Paper, $6\frac{3}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

488

וידוי הגדול

The Penitential Prayer for the Day of Atonement according to the Rite of Baghdad.

The וידוי beg. ה' אלהינו, and ends ונאחזו הרשענו. At the end of the MS., Ps. 24 and מחזור ליום הכפורים (v. יהי רצון, ed. Livorno, 1832, p. 32 b, and מחזור לר"ה, p. 34 b), are given.

The text agrees with the lithographed ed. סדר וידוי הגדול, s. l. & a. (Bombay, 1855-6?); with the וידוי הגדול in the ed. סדר וידוי הגדול תחנה וסדר וידוי הגדול כמנהג עובדי בגדאד יע"ה נדפסה בצווי ח' נסים אלישע אליהו זכריה הי"ו חזן ק"ק כנסת אליהו ברפוס איגובישן סוסאייתי פרים באיכלה פה עיר במביי יע"ה בחודש תשרי (= 1885) שנת תרמ"ו לפ"ק, printed by Simeon Isaac Yulkar at The Education Society's Press, Byculla; with the וידוי הגדול in the ed. סדר וידוי הגדול תחנה וסדר וידוי הגדול, published by Ezekiel Shem Tob David, and printed at The Hebrew and English Press, Fort, Bombay, 1891; with the וידוי הגדול, s. l. & a. (Baghdad); and the וידוי הגדול in the ed. סדר תחנה יעקב, printed and published by J. D. Ashkenazi & Co., Bombay, 1907.

The MS. is written in a Baghdad-Indian curs. hand of the late 19th cent., and contains 9 pp.

Paper, $7\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{2}''$.

136

וידוי הגדול

The Penitential Prayer for the Day of Atonement according to the Rite of Baghdad.

The title-page reads: ספר וידוי הגדול כתבתי והשלמתי זה ספר וידוי הגדול של יום הכפורים יום ראש חודש ניסן כתיבת (!) פה כלכתה יע"ה בשנת ויהי ברכ את אברהם בכל לפ"ק (= 1868) חם ונשלם שבח לאל בורא עולם הבחור: הנעים אליהו חיים הלאלי שלמה יעקב שלמה דוד הי"ו. The order of the וידוי is the same as in MS. No. 488. The prayer beg. ה' אלהינו and is preceded by a few Biblical verses. At the beginning of the MS. is the prayer הבט בעיני עמך with the refrain אל רחום שמך ה"ב, acr. א"ב.

The MS. is written in a sq. hand of the 19th cent., and contains 24 pp.

¹ For full references v. above, p. 228 f.

Scribe: *Elijah Hayyeem b. Hilali b. Solomon b. Jacob b. Solomon b. David.*
Paper, $5\frac{5}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

238

הגדה של פסח

The Order of Passover according to the Rite of Baghdad, with Arabic Translation, and Rules. At the end the קערת כסף by R. Joseph Ezobi is given up to צרור חיים and צרורה. P. 15 contains the Aggadic passage: אמרו רבותינו זכרונם לברכה כשירד הקב"ה על המצריים במצרים ירדו עמו תשעת אלפים רבבות. מהם מלאכי אש. ומהם מלאכי ברד. ומהם מלאכי יזע. ומהם מלאכי רחת. ומהם מלאכי חלחלה. ורתת וחלחלה אוחות למי שהוא רואה אותם אמרו לפניו רבונו של עולם. והלא מלך בשר ודם כשהוא יורד למלחמה שריו ועבדיו מקיפין בכבודו. ואתה מלך מלכי המלכים דיין עלינו. שאנחנו עבדך. והם בני בריתך. נרד ונעשה עמם מלחמה אמר להם אין דעתי מתקררת עד שארד אני בעצמי אני בכבודי אני בגדולתי אני בקדושותי אני ה' אני בכבודי. הוא ולא אחר. This quotation is not to be found in earlier MSS. of the Baghdad Rite. The same is the case with the passage beg. ומנין שנתן לנו את ממונם. P. 25 gives the poem beg. אמונים ערכו שבה. The poem beg. אתה גאלת, acr. א"ב (pp. 29-32) is also given in this MS. The pieces אמרו רבותינו and אתה גאלת were adopted by the Baghdad rite from the Yemenite סדר, whilst the poem beg. ערכו שבה comes from the סידור של ק"ק חלף (v. 1st ed., p. 724 b).

The MS., which is written in a curs. Baghdad hand of the 19th cent., consists of 54 pp.

Scribe: *Sason b. Simeon b. Aşlan b. Joseph b. Aşlan.* The colophon reads: הכותב קמינא דארעא המצפה לישועה מחושבי בגדאד יע"א הצעיר ששון שמעון אצלוא יוסף אצלוא יצ"ו היום שנת תר"ג (= 1843) יום חודש שבט יום ד'

Paper, $6\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{4}''$.

363

הגדה של פסח

The Haggadah according to the Baghdad Rite, with Arabic Translation. The title-page reads: ההגדה של פסח כמנהג ישראל קדושים בלשון הקודש וערבי נכתבה בשנתנו זאת התרכ"ח לחשוקת אי"ש אמונות רב ברכו"ח לפ"ק (= 1868). The arrangement and order are similar to those described in the previous MS. The MS. contains besides, the following Pizmonim: (1) לבל ימוט נצח; (2) אסדר שבחא; (3) גאולי אל תנו שבח, acr. א"ב, לאלה כל רוחא, acr. משה חוק; (4) חד גדיא; and (5) אחד מי יודע. The illuminations illustrate in a demonstrative form the different functions of the Seder.

The MS., which is written in a sq. Baghdad hand of the 19th cent., consists of 85 pp.

Owner: *Ezekiel b. Sason b. Ezekiel b. Judah.* The entry reads: ראו זאת ההגדה. החביבה והנחמדה. היקרה והנכבדה שלי אנכי. הצעיר יחוקאל בן ששון יחוקאל יאודה. השי"ת יוכני לתורה ולתעודה ולקרות בה בכל שנה ושנה לפני אבי ואמי בשש' ושמחה עד בה"ג לישראל ויהודה.

Paper, $7\frac{1}{8}'' \times 5''$.

69

הגדה של פסח

The Haggadah according to the Baghdad Rite, with Arabic Translation. The order and arrangement are similar to those described above in MS. No. 238.

The MS., which is written in a sq. and curs. Baghdad hand of the 19th cent., consists of 79 pp.

Scribe: *Mordecai Hayyeem b. Nissim.*

Owner: *Moses b. Nissim b. עויר.*

Paper, $5\frac{7}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

480

הגדה של פסח

The Haggadah according to the Baghdad

Rite, with Arabic Translation. The order and arrangement of the service are the same as those described above in MS. No. 238.

The MS., which is written in a modern Indian sq. hand of the end of the 19th cent., consists of 109 pp.

Scribe: *Isaac Saul b. Hakham Saul*. The entry reads: הצעיר והזעיר עבד האל יצחק שאול חכם שאול היום ג' אחד עשר לחודש חשון שנת ה'תרמ"ז עוי וזמרת יה ויהי לי לישועה (= 1886)

Paper, $6\frac{3}{8}'' \times 3\frac{1}{8}''$.

135

הגדה של פסח

The Haggadah according to the Baghdad Rite, with Arabic Translation. The order and arrangement of the service are the same as in MSS. Nos. 238 and 480.

The MS., which is written in a curs. Baghdad hand of the late 19th cent., consists of 39 pp.

Owners: (1) *Jacob b. Hakham Nissim Mašliyyah*.

(2) *Şaleḥ Mašliyyah*.

Paper, $7\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{2}''$.

138

הגדה של פסח

The Haggadah according to the Baghdad Rite, with Arabic Translation. The order and arrangement of the service are the same as in the previous MSS.

The text and the translation agree with the following edd.: (1) סדר הגדה של פסח עם תרגום ערבי כמנהג ק"ק בגדאד, Livorno, 1844; (2) ספר חקת הפסח, Calcutta, 1844, published by Eleazar b. Mari Aaron Se'adyah 'Iraki; (3) ספר חקת הפסח, Cal., 1846, published by the same as No. 2; (4) הגדה, Bombay, 1856, v. The Hebrew Gazette, Bombay, vol. II, No. 5; (5) הגדה של פסח לשון ושרח, Bombay, 1865, published by Isaac 'Abd el-Nabi Şaleḥ Joseph, in the lithographed

characters of Ezekiel 'Abed Yom Ṭob Moses, based on the ed. Cal., v. Nos. 2 and 3; (6) סדר הגדה של פסח עם תרגום ערבי כמנהג ק"ק בגדאד, Livorno, 1867; (7) the same, Livorno, 1879; (8) ספר הגדה של פסח עם לשון ערבי, Bombay, 1886; (9) סדר הגדה של פסח עם שרח ערבי כמנהג ק"ק בגדאד וכל אגפיה, published by Ezekiel Shem Ṭob David, and printed by Aaron Jacob Samuel Divekar (a Bene Israelite), Bombay, 1887; (10) ספר מצודת דוד, with the commentaries הגדת פסח, by Solomon Twena, Cal., 1888; (11) הגדה של פסח, Cal., [1889]; (12) the second ed. of No. 10, Cal., 1889; (13) the same with the commentary ויגד לשלמה, by Solomon 'Abed Twena, Cal., 1889; (14) הגדה של פסח, published by Ezekiel Shem Ṭob David, Bombay, 1892; (15) הגדה של פסח, published by Abraham Ezekiel Abraham (Başrawi), Bombay, 1896; (16) סדר הגדה של פסח עם שרח ערבי כמנהג ק"ק בגדאד ואגפיה, published by Solomon Bekhor Ḥuşein, Baghdad, 1896; (17) סדר הגדה של פסח עם שרח ערבי וכו', published by the same as No. 16, Baghdad, 1896; (18) הגדה של פסח לשון ושרח ערבי מנוקד כפי מנהג עובדי בגדאד וכל אגפיה וגם כפי ערי הודו וע"א ונוסף עוד מתורגמת בלשון אנגליזי, Jerusalem, 1904; (19) a new ed. of No. 17, published by Joshua Hakham Solomon Bekhor Ḥuşein Baghdad, 1904; (20) הגדה של פסח, published by Ezra Dangoor, Baghdad, 1908; (21) הגדה של פסח, published at the expense of Ezra Mordecai Hakham David and Moses Raḥamim Hallevy, by Joshua Hakham Solomon Bekhor, Baghdad, 1912; (22) הגדה של פסח, s. l. & a. [published by Judah Moses Joshua Pthiia, Bagh. 1862]; (23) הגדה של פסח, s. l. & a., [Bombay]; and (24) הגדה, s. l. & a., published by David Ḥayyeem David [Bombay].

Attention may be drawn to the poems in the different edd. of the Haggadahs enumerated above. No. 1 contains the poems beg.: (a) אהרן הלוי בעז שירתי, acr. אשירה; (b) משה הלוי חזק, acr. אשיר לאל אשר שבח; (c) אשיר לאל גאה גאה, acr. the same; (d)

מהרה (e), acr. the same; (e) מרה ופרקן, acr. the same. No. 6 has the following: (a) אומר לאל בעודי אנכי, acr. שיר אשא בסוד ישרים; (b) משה עקב חוק, dedicated to 'Abdallah David Sassoon (Sir Albert) by Ḥakham Sason Israel in Baghdad; (c) יראו ישמחו ישרים, acr. משה חוק; (d) יצחק חוק; (e) אני ישראל בר, acr. משה חוק; (f) משה חוק; (g) משה חוצן חוק, acr. ממצרים הוציא האל; (h) משה הלוי חוק, acr. אשיר לאל גאה גאה; (i) יד ישראל בר משה, acr. יאמרו גאולי יי; (j) לבל ישראל, acr. וזרוע אל חי עורי ימוט נצח. No. 9 contains, besides the poem (b) of No. 6, another beg. וזמרה, acr. יעקב אליהו, by Ḥakham Nissim Elisha Zechariah, dedicated to Jacob Elias David Sassoon (Sir Jacob). No. 15 contains the following poems: (a) מלך גואל ומושיע, acr. יוסף דוד שנית ידו, acr. משה חוסן חוק, by Ḥakham Abraham Moses Samuel (מחאן); (c) משה שמתי, acr. אל אל; (d) אני יוסף יעקב בן אהרן, acr. ישוב דך ממך נכלם. Nos. 16 and 17 contain, besides poem (a) of No. 15, also the following: (a) נכון לבו איש, acr. נסים; (b) יה אלי אהלל לו, acr. שלמה, acr. שבח נשיר לאלהינו; (c) יצחק חוק חוק חוסן חוק. No. 18 has attached to it a leaflet printed in gold, containing a poem beg. מנשה, acr. מה לך צבי עופר לרחוק כל כך נדוד. מאיר חוק, dedicated to Manasseh b. Meir b. Menahem b. David Gabbai of Singapore. The last strophe reads: בנה מדרש בירושלם עיר כלולה. בית הכנסת בסנגפור עיר תהלה. תומך תורה חומל על בני סגולה. כסאו מפז אבני יקרות זקוקים. No. 14 contains, besides (a) of No. 15, (b) of No. 6, and the poem of No. 9, a poem in Hebrew and Arabic beg. מהלל, acr. מאיר חי יחוקאל חוק, with the following heading: בהנ"ו שיר שחבר אליהו, acr. צאלח הכהן הי"ו ומתורגם בל ערבי בס"ד והוא מלמד פי אסכול אליהו דוד ששון לכבוד היקר הילד

הנעים מאיר חי יחוקאל הי"ו. No. 19 contains, besides the poems of Nos. 16 and 17, another beg. אדיר חוק, acr. אערוך שירה ותהלה. No. 20 contains, besides (a) of No. 15 and (a) of Nos. 16 and 17, another beg. אסדר שבחא להרב הגדול א"ב, acr. ח"ר יוסף חיים הי"ו. No. 21 contains (a) and (b) of Nos. 16 and 17.

The MS., which is written in a sq. Baghdad hand of the 19th cent., consists of 78 pp.

Paper, $7\frac{3}{4}'' \times 4\frac{3}{4}''$.

157

הגדה של פסח ומסכת אבות

The Haggadah for Passover according to the Rite of the Persian Jews, and the Tractate of Aboth, with Persian Translation.

Pp. 1-111, הגדה. The order and arrangement agree with the Haggadah of the later Baghdad rite, as described above in MS. No. 238; cf. also שירי נעים, Jerusalem, 1913, pp. 22 b-47 b.

Pp. 114-233, מסכת אבות with Persian translation.

Pp. 235-248, fragments of Jewish-Persian poems.

Pp. 249-252, a list of lectionaries.

The MS. is written partly in a sq. (Hebrew part, vocalized), and partly in a semi-square (Persian part, unvocalized) Persian hand of the 18th cent., and contains 252 pp.

Scribe: *Shabbethai b. David*. The colophon after the Haggadah reads as follows: כתבתי צעיר וזעיר שכצעירים כמיני עפר ואפר תחת רגלי חכמים כל קהל ישראל וכול שבת בן דוד זה הגדה קלמי גשת בשביל ה"כ היקר אוהבי וידיד נפשי סליימאן בן אהרן אינשאלא יקרא או ובני ובני בניו בזכות משה ושמואל באתמאם רסיד תארין רון ג' שבת י"ח אום ארד ראשון סנה הת"ק מ"ח ליצירה (= 1788) קלמי גשת הצעיר שבתו בן דוד אין צעיר וארונה נוושהתהם.

The colophon after אבות reads: תמאם גרדיר אין מסכת אבות או גוהת הב' היקר ונעים אוהבי וידיד נפשי סליימאן אהרן יקרא הוא ובניו בזכות משה ושמואל בזודי זוד דיראר אייד זואל

¹ v. above, 211, foot-note to the poem יה אלי נהלל לו.

² His full name בן יהושע בן דוד בן ח"ר is to be found in the צדקה חוצין בן סעדיה by Ḥ. Sason b. Mordecai (v. about him above, p. 89), Bagh., 1891.

קגאי בשת ד' שבת י"ד אום אייר סנה התקמ"ח
לבריאית עולם (= 1788) כתבתי צעיר שבתו דוד
בר צאחב אין ארואני באדא אוי"ר.

Owner: *Suleiman b. Aaron.*

Paper, $6\frac{7}{8}'' \times 4\frac{1}{4}''$.

163

פזמונים

Liturgical and other Poems.

Pp. 9-12, indexes.

Pp. 13-17, חוסיני, of which only 16 poems remain. They are as follows: (75 as numbered in the MS.) עורי מאירת אשוני, acr. א"ב; (76) אחייה (77); אברהם, acr. אשמורת עיני קדמו (76); אויתה נפשי על (78); אברהם, וגם תמהייה אשחרך כי טוב (79); אברהם חוק, משכבי ישראל, acr. ישמעו עניים שירה (80); חסדיך שלמה, acr. שם אל אודה חי בעודי (81); אורי (83); דוד, דבר אחד ידבר עמים (82); אודך אל יוצרי (84); אברם, קומי כל כבודה דונש, acr. דרור יקרא (85); ישראל חוק, acr. נפתי (87); נסים, acr. נשיר לאל בחר בנו (86); אני, acr. אהבה בתענוג (88); נסים, acr. משכבי נסים, acr. נורא אתה קבץ (89); אברהם and (90) מלכי דר רום, acr. משה.

Pp. 25-34, פתיחה לקול הברת ראצט, headed ראצט, and contains the following poems: (1) צאי נא לקראתי, acr. ישראל; (2) יהב חכמתא, acr. יום יום (4); צאלח, acr. צבי החן (3); צאלח, acr. אל דעות סיבה (5); יום טוב, acr. אעתיר. סלימאן חוק, acr. סעדיני אושעה (6); אברהם. All the poems signed with the acr. סלימאן were composed by Sliman b. David Ma'tuk, v. about him MSS. Nos. 57, 203, 270; (7) אל אהבת (7); אלומיך, acr. אבין (8); ישראל בר משה, acr. יטה אונו לי (9); ישראל; (10) ישראל בן משה, acr. יפה בואי אל גינתך (10); (12) ישראל, acr. ירום ונשא גבה מאוד (11); יחיד ורם (13); יוסף חוק, acr. יראה זרע דודי; ה' מלך גאות לבש (14); יעקב, acr. כל גאה, acr. יתברך שם קודשך (16); מפלמי מאויבי (15); יחידה תמה (18); אודך על כי דליתני (17); יצחק, acr. יהיה לכבי בי אז איתן (19); כדמות תמה ישראל בן, acr. ימלא אז שחוק (20); ישראל;

acr. יודי ידידי (22); אל ברוב חסדך (21); משה (24); ישראל, acr. יבוא דודי לגן (23); ישראל; שיר חדש אשיר (25); ישראל, acr. יה אל מגן ישראל, acr. יהללו אל במחול (26); שמואל, acr. ישראל בר, acr. ישגיב אל עולם (27); בן משה ישראל בר משה, acr. יחזיק רטש (28); משה; ילבשו (30); משה, acr. מכל הימים יום שבת (29); יונה תמה ברה (31); ישראל, acr. מוטת (33); מרדכי חוק, acr. מככלל חיים (32); יצחק אל שוכן (34); מנחם, acr. מה נמלצו אמרי חכמה יצח[ק] acr. יקר בית אל (35); אהרון, acr. שמים; אלי וגואלי הקשב (37); אפטיר שפר (36); חוק; and (38) אבטליון, acr. אפתח פי להודות.

Pp. 41-46, headed פתיחה לקול הברת צבא, and contains: (1) ישראל, acr. אלהי נשמה (1); יעלה יעלה (3); חיים, acr. חסדיך אל כל יום (2); ירך תנחניי (4); ישראל חוק, acr. בואי לגני (6); ישראל חוק, acr. יגדל שם אל חי (5); ישראל, acr. יפיפייה לבבתיני (7); יוצר הכל למי יחפיון, ירעו עמים בטוב (9); אשתחווה אפיים (8); ישראל, acr. נסים (11); נחה עם צאן (10); יצחק, acr. אל ההרים (12); ישראל, acr. יערת דבש על לשונך, acr. ימס לבי ימש (13); ישראל, acr. אשא עיני (15); ישראל, acr. יונתי זוי יפעתך (14); ישראל; קומי (16); ישראל, acr. יודו שמך גדול ונורא; ידד שנת עיני (17); ישראל, acr. יונה יקושה; and (18) אני אברהם, acr. ארץ ורום בהכראם (18); and (19) צאלח, acr. צור לכבי שוכן עלייה (19) Counting according to the index, Nos. 20-46 are missing.

Pp. 47-54, פתיחה לקול הברת חוגאז, containing: (1) יפה יפעתך אור צר (1); יפ (3); צאלח, acr. צר השקיני לענה (2); יה עבדך (4); ישראל, acr. לי רגלי מבשר, יארירך ימים על ממלכתו (5); ישראל, acr. אנה יהמה לכבי בתוך (6); ישראל בן משה, acr. שחר אעיר מתנומות (7); יצחק דבך, acr. קרבי; ישראל, acr. יה אל צורי (8); ישראל חוק, acr. (10); יצחק, acr. יחידה רעייה הוללה (9); יעשה (11); שלמה, acr. שחר עלה אל דודי יפתח איש (12); יעקב חוק, acr. שלום לי גואלי יה רוחי (13); ישראל בר משה, acr. את ידו יחיד ואין (14); יעקב אלישר, acr. ויה שולטני, acr. יהללו אל במחול (15); ישראל, acr. בלתו (17); ישראל, acr. יה אשא עיני (16); ישראל; יה אל נוטה כדוק (18); ישר, acr. ילאה נשוא לב,

¹ v. above, p. 213, יחזיק רטש.

acr. ישראל; (19) ירכב על כרוב; יהודה; (20) ישובן, acr. אברהם; (21) יצחק, acr. שלמה; (22) יצחק, acr. שלמה; (23) יצחק, acr. שלמה; (24) יצחק, acr. שלמה; (25) יצחק, acr. שלמה; (26) יצחק, acr. שלמה; (27) יצחק, acr. שלמה; (28) יצחק, acr. שלמה.

Pp. 59-62, פתיחה לקול הברת בייאת, containing: (1) יצחק, acr. שלמה; (2) יצחק, acr. שלמה; (3) יצחק, acr. שלמה; (4) יצחק, acr. שלמה; (5) יצחק, acr. שלמה; (6) יצחק, acr. שלמה; (7) יצחק, acr. שלמה; (8) יצחק, acr. שלמה; (9) יצחק, acr. שלמה; (10) יצחק, acr. שלמה; (11) יצחק, acr. שלמה; (12) יצחק, acr. שלמה; (13) יצחק, acr. שלמה; (14) יצחק, acr. שלמה; (15) יצחק, acr. שלמה; (16) יצחק, acr. שלמה; (17) יצחק, acr. שלמה; (18) יצחק, acr. שלמה; (19) יצחק, acr. שלמה; (20) יצחק, acr. שלמה; (21) יצחק, acr. שלמה; (22) יצחק, acr. שלמה; (23) יצחק, acr. שלמה; (24) יצחק, acr. שלמה; (25) יצחק, acr. שלמה; (26) יצחק, acr. שלמה; (27) יצחק, acr. שלמה; (28) יצחק, acr. שלמה.

Pp. 63-68, פתיחה לקול הברת סייא, containing: (1) יצחק, acr. שלמה; (2) יצחק, acr. שלמה; (3) יצחק, acr. שלמה; (4) יצחק, acr. שלמה; (5) יצחק, acr. שלמה; (6) יצחק, acr. שלמה; (7) יצחק, acr. שלמה; (8) יצחק, acr. שלמה; (9) יצחק, acr. שלמה; (10) יצחק, acr. שלמה; (11) יצחק, acr. שלמה; (12) יצחק, acr. שלמה; (13) יצחק, acr. שלמה; (14) יצחק, acr. שלמה; (15) יצחק, acr. שלמה; (16) יצחק, acr. שלמה; (17) יצחק, acr. שלמה; (18) יצחק, acr. שלמה; (19) יצחק, acr. שלמה; (20) יצחק, acr. שלמה; (21) יצחק, acr. שלמה; (22) יצחק, acr. שלמה; (23) יצחק, acr. שלמה; (24) יצחק, acr. שלמה; (25) יצחק, acr. שלמה; (26) יצחק, acr. שלמה; (27) יצחק, acr. שלמה; (28) יצחק, acr. שלמה.

Pp. 71-78, פתיחה לקול הברת נאוה, containing: (1) יצחק, acr. שלמה; (2) יצחק, acr. שלמה; (3) יצחק, acr. שלמה; (4) יצחק, acr. שלמה; (5) יצחק, acr. שלמה; (6) יצחק, acr. שלמה; (7) יצחק, acr. שלמה; (8) יצחק, acr. שלמה; (9) יצחק, acr. שלמה; (10) יצחק, acr. שלמה; (11) יצחק, acr. שלמה; (12) יצחק, acr. שלמה; (13) יצחק, acr. שלמה; (14) יצחק, acr. שלמה; (15) יצחק, acr. שלמה; (16) יצחק, acr. שלמה; (17) יצחק, acr. שלמה; (18) יצחק, acr. שלמה; (19) יצחק, acr. שלמה; (20) יצחק, acr. שלמה; (21) יצחק, acr. שלמה; (22) יצחק, acr. שלמה; (23) יצחק, acr. שלמה; (24) יצחק, acr. שלמה; (25) יצחק, acr. שלמה; (26) יצחק, acr. שלמה; (27) יצחק, acr. שלמה; (28) יצחק, acr. שלמה.

יודע כל (9); ישראל; יצר סמוך חצור (8) מלך (10); ישראל חזק; תעלומה לריב ריבי אלי וצור (11); מושה; אונים דר מעונים acr. מי אל בשמים (12); אליה; ישועתי יה מסי כבין (14); ירכב על כרוב (13); משה (16); אדיר נעלה דר (15); ישראל; רחמנא ישראל; יודע כל תעלומה הנחיל תורה קדומה (18); אברהם; אלי הצל עמך (17); חזק יושב על כסא (19); סהאל חזק; ישובה לעירך acr. יירידי שובה למעוני (20); ישעין ה; נעלה (22); ורחיה; זה אלי מאוד נעלה (21); יעקב שוועתי נא (23); אברהם; אדיר מושיב יחידים נשים חזק; נגינתי אזכיר לילה (24); מהר.

Pp. 85-86, פתיחה לקול הברת אוג, containing: (1) יצחק, acr. שלמה; (2) יצחק, acr. שלמה; (3) יצחק, acr. שלמה; (4) יצחק, acr. שלמה; (5) יצחק, acr. שלמה; (6) יצחק, acr. שלמה; (7) יצחק, acr. שלמה; (8) יצחק, acr. שלמה; (9) יצחק, acr. שלמה; (10) יצחק, acr. שלמה; (11) יצחק, acr. שלמה; (12) יצחק, acr. שלמה; (13) יצחק, acr. שלמה; (14) יצחק, acr. שלמה; (15) יצחק, acr. שלמה; (16) יצחק, acr. שלמה; (17) יצחק, acr. שלמה; (18) יצחק, acr. שלמה; (19) יצחק, acr. שלמה; (20) יצחק, acr. שלמה; (21) יצחק, acr. שלמה; (22) יצחק, acr. שלמה; (23) יצחק, acr. שלמה; (24) יצחק, acr. שלמה; (25) יצחק, acr. שלמה; (26) יצחק, acr. שלמה; (27) יצחק, acr. שלמה; (28) יצחק, acr. שלמה.

Pp. 87-92, פתיחה לקול הברת מעא, containing: (1) יצחק, acr. שלמה; (2) יצחק, acr. שלמה; (3) יצחק, acr. שלמה; (4) יצחק, acr. שלמה; (5) יצחק, acr. שלמה; (6) יצחק, acr. שלמה; (7) יצחק, acr. שלמה; (8) יצחק, acr. שלמה; (9) יצחק, acr. שלמה; (10) יצחק, acr. שלמה; (11) יצחק, acr. שלמה; (12) יצחק, acr. שלמה; (13) יצחק, acr. שלמה; (14) יצחק, acr. שלמה; (15) יצחק, acr. שלמה; (16) יצחק, acr. שלמה; (17) יצחק, acr. שלמה; (18) יצחק, acr. שלמה; (19) יצחק, acr. שלמה; (20) יצחק, acr. שלמה; (21) יצחק, acr. שלמה; (22) יצחק, acr. שלמה; (23) יצחק, acr. שלמה; (24) יצחק, acr. שלמה; (25) יצחק, acr. שלמה; (26) יצחק, acr. שלמה; (27) יצחק, acr. שלמה; (28) יצחק, acr. שלמה.

P. 94 contains the following poems: (1) יצחק, acr. שלמה; (2) יצחק, acr. שלמה; (3) יצחק, acr. שלמה; (4) יצחק, acr. שלמה; (5) יצחק, acr. שלמה; (6) יצחק, acr. שלמה; (7) יצחק, acr. שלמה; (8) יצחק, acr. שלמה; (9) יצחק, acr. שלמה; (10) יצחק, acr. שלמה; (11) יצחק, acr. שלמה; (12) יצחק, acr. שלמה; (13) יצחק, acr. שלמה; (14) יצחק, acr. שלמה; (15) יצחק, acr. שלמה; (16) יצחק, acr. שלמה; (17) יצחק, acr. שלמה; (18) יצחק, acr. שלמה; (19) יצחק, acr. שלמה; (20) יצחק, acr. שלמה; (21) יצחק, acr. שלמה; (22) יצחק, acr. שלמה; (23) יצחק, acr. שלמה; (24) יצחק, acr. שלמה; (25) יצחק, acr. שלמה; (26) יצחק, acr. שלמה; (27) יצחק, acr. שלמה; (28) יצחק, acr. שלמה.

Pp. 99-100, פתיחה לקול הברת עאגם, containing: (1) יצחק, acr. שלמה; (2) יצחק, acr. שלמה; (3) יצחק, acr. שלמה; (4) יצחק, acr. שלמה; (5) יצחק, acr. שלמה; (6) יצחק, acr. שלמה; (7) יצחק, acr. שלמה; (8) יצחק, acr. שלמה; (9) יצחק, acr. שלמה; (10) יצחק, acr. שלמה; (11) יצחק, acr. שלמה; (12) יצחק, acr. שלמה; (13) יצחק, acr. שלמה; (14) יצחק, acr. שלמה; (15) יצחק, acr. שלמה; (16) יצחק, acr. שלמה; (17) יצחק, acr. שלמה; (18) יצחק, acr. שלמה; (19) יצחק, acr. שלמה; (20) יצחק, acr. שלמה; (21) יצחק, acr. שלמה; (22) יצחק, acr. שלמה; (23) יצחק, acr. שלמה; (24) יצחק, acr. שלמה; (25) יצחק, acr. שלמה; (26) יצחק, acr. שלמה; (27) יצחק, acr. שלמה; (28) יצחק, acr. שלמה.

Pp. 103-106, פתיחה לקול הברת בוסאליק,

¹ The same poem with the acrostic יצחק is printed on a leaflet with the title שיר ציון A Song of Zion, [Bombay, 5653], published by Aaron Jacob Divekar.

containing: (1) אפמיר שפה (2); יסתר אל (3); אורי חתום בגן עדן (4); ישראל, acr. מעיני יה כבודי מרים (5); ישראל, acr. יפת עינים ובבות, acr. אברך שמך אלי (6); ישראל, acr. ראשי; ישעיה, acr. יוחיל עמך להסתופף (7); אבטליון ה' מלך (9); ישעיה, acr. ינוב פי שירה חדשה (8); ישראל, acr. יושב שמי שחק (10); גאות לבש קומי לבשי (12); אברהם, acr. אל גבור יועץ פלא יריד נפשי השיבני (13); and (13) משה חזק, acr. עוז

P. 107, פתיחה לקול הברת עשיראן, containing: (1) יפה קול ומטיב (2); צמאה לך רוחי (3); צאלח, acr. אברהם, acr. אם פי צדק (3); and (4) מנחם רבח חזק, acr. מהולל אקרא ה' (4)

Pp. 111-116, פתיחה לקול הברת מוכאלף, containing: (1) יישר חילך (2); יפרום כנפיו (3); יצחק רבח, acr. יישר חילך (2); ישראל, acr. יצחק רבח חזק, acr. מנחם רבח חזק, acr. מחסי נפשי לך (6); משה, acr. שבע ביום הללתיך (7); משה אדון עולם (9); ישראל, acr. ישדר אלה פודקניה יהלל (11); אברך את שם ה' (10); אשר מלך ינעם שיר לחכי (12); ישראל, acr. ניב שפתינו יגל ישמח לבי (14); שיר חדש אשירה לך (13); יה אלה מלכות עלם (15); יצחק רבח, acr. ישראל.

Pp. 117-118, פתיחה לקול הברת צופייאן, containing: (1) ישראל אשר בך אתפאר (2); יריד תהי נא זאת לזכרון (3); ישעיה, acr. צרור המור עובדייה הכוהן הרופא הבבלי בנו אהרון קדוש, by האל וראש שבטי ישראל בן רבי עוזיאל נשיא עזרא אבן, acr. ענו שירים ומהללים (4); העוזיאלים (5); אחו פלא תמים דיעה (5); and א"ב, acr.

Pp. 121-129, פתיחה לקול הברת באבא טאהר, containing: (1) ישראל אשר בך אתפאר (2); שלימאן, acr. שר ישראל קום אני ישראל, acr. הנה אל ישועתי (4); אל יתברך הללויה (6); שירה נרננה נגילה (5); בר משה חזק אמת אתה (7); הללויה וכו' הללו את שם אחד אתה חתני תמצא (8); אביתר חזק, acr. חתנינו, acr. בשאר שמחות שיר (9); אביתר, acr. ברכה מלך (11); אלהי קדם הדר (10); סעדיה, acr. אליך שועתי (12); משה חוצין, acr. עולם, acr. מלכי ארימה קולי (13); א"ב משה חוצין; ישאל היום מאלהי ישראל (14); משה חוצין חזק; א"ב, acr. שמחו נא שמחו נא בשמחת התורה (15); ויי לי ויי לי (17); שבטי יה שבטי יה (16)

אם תבעיון (19); שמואל, acr. קום ועלה משה; זה אלי זה אלי וכו' שמו לי לעד (20); אבנה אודה (22); משה חוצין, acr. מרום קדוש צור (21); כלה כגפן (23); משה חוצין, acr. לאל צור קדושי הללויה (24); and משה חוצין חזק, acr. פורייה א"ב, acr. הללויה וכו' הללו אדיר אדירים

Pp. 1-8 contain the same poems as described in MSS. Nos. 57 and 270.

The MS., which is written in a curs. Baghdad hand of the late 18th cent., contains 129 pp. The colophon reads: [תם ונשלם] שבה לאל בורא עולם: בנלך ואע"י נשלם זה ספר [הפזמונים] . . . לחודש כסלו שנת התקס"א (= 1800).

Owners: (1) David b. Jacob טובא.

(2) Aaron b. David טובא.

Paper, 8 $\frac{1}{16}$ " x 6 $\frac{5}{16}$ ".

156

פזמונים

Liturgical and other poems.

P. 1, index for מוקאם חוסיני. The MS. contains the following poems: (1) כי אשמרה, acr. צפיתי יומי וילוי (2); אברהם, acr. שבת ישראל, acr. ינהלני על מי מנוחות (3); צאלח; יצחק רבח חזק, acr. יפטירו שפתי תהלה (4); ירחם (6); יצחק בן, acr. יה שמעה הקם דגל (5); ימינך נאדרי רמה (7); ירוחם חזק, acr. יונה תמה; ישעיה, acr. יחיד אורך בקול (8); יצחק חזק, acr. יה עוז (10); ישראל, acr. יוצר אור בהיר (9); סבת כל סבה (11); ישעיה, acr. התאזר שלימאן, acr. שמח לבי בך (12); סבתיאל חזק; ישעיה, acr. יושב בשמים יאמר (13); חזק; צאלח, acr. צור רם על כל רמים (14); אל עיר (16); מיכאל הכהן, acr. מלך נעלה, acr. צאן מרעיית השב (17); אבטליון, acr. רחבת ידים; שלימאן חזק, acr. שים נא מענה (18); צאלח, acr. צור (20); צאלח, acr. צורי גואלי בקראי עניני (19); צאלח, acr. צא נא לישע (21); צאלח, acr. ישועתי; יונה הומה (23); שלימאן, acr. סבבוני גוים רבים (22); ישועה, acr. זרע חכמים אבות (24); ישראל, acr. יין (26); שלמה חזק, acr. שימני ראש על (25); יהלל פי בקול (27); יצחק, acr. הטוב רטוב ישראל בר, acr. יונה ואיך תרבצי (28); ישעיה; אהרן, acr. אל צור ארוממך (29); משה חזק

ספר הפזמונים

Liturgical Poems.

Pp. 1-15, index.

Pp. 17-75, פזמונים לש"ק, containing: (1) דרוד יקרא, acr. אברהם; (2) כי אשמרה שבת, acr. מנצור; (3) יום השבת אין כמוהו, acr. דונש; (4) אני אברהם חוק, acr. אליו מי הקשה; (5) אני אברהם חוק, acr. ארין ורום בהבראם; (6) ברוך בא בשם ה' (7); ישראל, acr. יודוך רעיוני; (8) יהללך נב שפתינו, acr. ישראל; (9) יצחק, acr. יה שמעה הקם (10); ישראל חוק, acr. מי ומי בלחך (11); למענך ולא לנו (12); אני ישראל בר, acr. הנה אל ישועתי (14); מאיר ישראל בר, acr. צורי גואלי יה ה' (15); משה חוק; יעקב בר יונה, acr. הללי רעיתי הללי (16); משה, acr. מה נמצאו (18); אברהם, acr. אל דעות סיבה (17); ישראל חוק, acr. חצבי לנהרא (19); מנחם, acr. צבי החן (21); ישראל, acr. יונחי זוי יפעחך (20); עזרא, acr. באחי לגני (22); צאלח, acr. חיש ישראל בר משה, acr. יונה ואיך (23); אליא חוק אל (25); ישראל, acr. קומי יונה (24); חוק; אני יעקוב יוסף בן אהרון אלהישר, acr. ישוב דך; אני דוד בר אהרן בר, acr. אוחיל יום יום (26); דוד, acr. לדוד שיר ומוטור (27); חסין חוק; הלא מאז (29); עזרא, acr. על מה צבי (28); כל (31); ישראל חוק, acr. ידידי רועי (30); נסים, acr. נורא אתה (32); ישראל, acr. עלמות צור רם על (34); צאלח, acr. צור ישועתי (33); מרים, acr. מרים לראשי (35); צאלח, acr. רמים (37); יעקב, acr. יחיד ורם (36); מרדכי חוק, acr. אל ההרים (38); ישראל, acr. יערת רבט (40); ישראל, acr. יושב שמי שחק (39); ישראל, acr. סעדי אושעה (41); ישראל, acr. ירום ונשא ישראל, acr. רני יעלה (42); סלימאן חוק בן דויד (44); מיכאל, acr. מצמיח ישועה (43); חוק; צר חשב כי (45); שלמה, acr. שרי שרי; ישראל בן משה, acr. ירום ראשי (46); צאלח; יה סביבי (48); משה, acr. מלך בורא (47); אהרן, acr. אל גדול ונורא (49); יוסף, acr. חסדיך (51); שלימאן חוק בן דוד, acr. שטח נפש, acr. יבן כמו רמים (52); חיים (?); אל כל היום, acr. יוסף בן, acr. ישראל מי כמוך (53); ישעיה, acr. יצחק בהן, acr. יה רוחי שעה (54); שאול חוק

פתיחה (31); צאלח, acr. ציר אמונים שלח (30); ישראל, acr. יישר חילך, acr. לקול הברת צנא (32); חיים, acr. חסדיך אל כל היום (33); בצל חורש (34); ישראל, acr. יוצר הכל למי; ישראל, acr. יודך תנחני (35); ישראל, acr. יפיה (37); ישראל, acr. יודו שמך גדול (36); ירעו עמים (38); ישראל, acr. לבכתיני ארין (40); צאלח, acr. צח ואדום (39); יצחק, acr. יה צר התם (41); אני אברהם, acr. ורום בהבראם; סלימאן, acr. סומך נופלים (42); ישראל חוק, acr. נחה עם צאן (44); שלימאן, acr. שמחת גילי (43); ישראל חוק, acr. ימי חרפי (45); נסים, acr. ירעד לבי (47); מאיר, acr. מי ומי בלחך (46); לקול הברת סיגא (48); ישראל בן משה, acr. ישראל, acr. יפה ענף (49); ימלא או ישחוק, acr. אל גדול ונורא (51); יהללך נב שפתי (50); חוק; יום טב, acr. יונה יקושה (52); אהרן, acr. את (54); ישראל, acr. יהיה לבני בי או (53); לישראל, acr. לקחי סוד (55); אלעזר, acr. רצונך; דיו (57); ישראל, acr. אנא הושע מאור (56); רחבי, acr. קין קומי אמי (a poem in Ladino); ינפש בן אמתך, acr. לקול הברת מוכאלף (58); ישראל, acr. יפו דודיך נעימה (59); ישראל, acr. יושב (61); ישראל, acr. יהללך נב שפתינו (60); לקול הברת מהור (62); ישראל, acr. שמי שחק, acr. שמתי פני לנגדיך (63); אלהי נשמה שנתח, acr. ישראל, acr. כל עלמות אהבוך (64); שלימאן, acr. ישראל חוק, acr. ידידי רועי מקימי (65); שר ישראל (67); שמואל, acr. שיר חדש אשיר, acr. יבן כמו רמים (68); שלימאן, acr. קום (70); יעקב אלישר, acr. יושב עליון (69); ישעיה; אני יעקוב בן יוסף אלהישר, acr. אל ישוב דך; and (71) שיערי (some strophes with Arabic translation).

The MS., which is written in a curs. Baghdad hand of the 18th cent., is defective at the beginning and contains 76 pp.

Owners: (1) *Jonah b. Joseph Saleh*.

(2) *Rahamim b. Musa*.

(3) *David Hai b. Ezra. b. Reuben [b. Moses]* (1862). His entry reads: אני גואל אחרון הבוטיח באל חונין דויד חיי עזרה ראובין; יצ"ו יחי שמו לעד כיר"ה. We find his signature also in a copy of the מעשיות ed. Baghdad, 5629, v. also above, p. 29.

Paper, 6 $\frac{7}{8}$ " x 4 $\frac{1}{2}$ ".

(55) ; משה הלוי חזק, acr. משוקעת בין גלים (55)
 לנדודך ידיר (57) ; ישראל, acr. ; יה אלה מלכות
 (59) ; ישראל, acr. ; ימס לבי (58) ; לישראל, acr.
 ; יעוף חלומי (60) ; ישראל, acr. ; יודו שמך גדול
 ; ישראל, acr. ; ירד שנת (61) ; ישראל חזק, acr.
 ; ישראל (63) ; יום ליום אודה (62) ;
 ; את רעייה טובו (64) ; אברהם, acr. ; אלהי כל
 מהולל (66) ; שלמה, acr. ; שפל רוח (65) ; אברהם
 ; שבחיק לספר (67) ; מנחם דבח חזק, acr. ; אל
 לקחי (69) ; רפאל, acr. ; רננות אמר שלמה (68)
 ; לבי ובשרי וטוחי (70) ; לישראל, acr. ; סוד
 ; הצעיר יונה נר"ו, acr. ; האל העירה (71) ; לישראל
 ; צורי (73) ; ישראל חזק, acr. ; יגדל שם אל חי (72)
 ; ישראל חזק, acr. ; ימי חרפי (74) ; צאלח, acr. ; חליי
 יהיה (76) ; יוסף חזק, acr. ; יראה זרע דודי (75)
 ; ירך תנחני (77) ; ישראל, acr. ; לכבי אז
 ; זרחיה, acr. ; זמרת שפתי (78) ; ישראל
 ; יחידה רעיה (80) ; ישראל, acr. ; יה עברך אנא
 ; יצחק דבח, acr. ; יהמה לבי בתוך קרבי (81) ; יצחק
 ; יוצר הכל (83) ; א"ב, acr. ; יאמר נא ישראל (82)
 ; ישראל חזק, acr. ; (84) ; אנא אלך (84)
 ; ישראל, acr. ; ישרר אלה (86) ; ישראל, acr. ; יפרוש כנפיו
 ; ירד נפשי השיבני (87) ; ישראל, acr. ; בן משה
 ; צאי נא לך (89) ; ישראל, acr. ; ירד יירדי
 ; יושב (91) ; צאלח, acr. ; ציר אמונים (90) ; צאלח
 ; יגלה כבוד (92) ; ישעיהו, acr. ; על כסא
 ; ישראל, acr. ; יפו לי רגלי (93) ; ישראל חזק
 ; יר צר התם (95) ; ישראל, acr. ; ירחיק נדוד
 ; סלימאן, acr. ; סומך נופלים (96) ; ישראל חזק
 ; אנא הושע (98) ; יצחק, acr. ; ירעו עמים (97)
 ; ישראל, acr. ; יוצר אור (99) ; ישראל, acr. ;
 ; יהי פסת בר (101) ; ישראל, acr. ; ישראל עם אל
 ; יהיו כמוץ (103) ; ישראל, acr. ; יונה הומה (102)
 ; צאלח, acr. ; צפיתי יומי (104) ; ישראל, acr. ;
 ; סבכוני (106) ; צאלח, acr. ; צאן מרעיתי (105)
 ; סלימאן, i. e. Sliman b. David Ma'tuk. According to tradition, this poem
 was composed by Ma'tuk whilst he was
 hiding in the Hammam before the Moslems
 who persecuted him ;² יעלם שבני (107) ; acr.
 ; יהי שלום בחילנו (108) ; ישראל, acr. ; בן משה
 ; אברהם, acr. ; אישמורית עיני (109) ; יהושע

(112) ; יצחק, acr. ; יום יום אודה (111) ; בר אמתך
 ; יצחק, acr. ; יהיו לרצון רנני
 (the strophe beg. חיים missing) ;
 ; ישראל חזק, acr. ; יעלה יעלה (114)
 ; יצא למלוק (116) ; אברהם, acr. ; בתענוג
 ; ישראל בר משה בר לוי חזק
 ; יצחק, acr. ; לבבתיני (118) ; יצחק, acr. ; פדיני
 ; צאלח, acr. ; צור לבבי (119) ; ישראל
 ; ישכון כבוד אל (121) ; נסים, acr. ; נחה עם צאן
 ; סכתיאל, acr. ; סבת כל (122) ; ישראל בן משה, acr.
 ; מנחם דבח, acr. ; מהולל אקרא ה' (123) ; חזק
 ; ישראל, acr. ; שחר אעיר (125) ; ירד חונני (124)
 ; ישראל, acr. ; ירד ראה עמך (126) ; חזק
 ; אברהם, acr. ; אל גבור יעין פלא
 ; יקרה היא (129) ; ישעיה, acr. ; התאזר
 ; עורי מאירח (130) ; ישראל (incomplete) ;
 ; אברהם, acr. ; אומר לאל (131) ; א"ב יונה
 ; א"ב ישראל, acr. ; אעירה שחר
 ; אברהם, acr. ; אבני אקרח (134) ; ישראל, acr.
 ; יה אלי (136) ; יסראל, acr. ; גורי גורי (135)
 ; אמת אתה חתנינו (137) ; יצחק, acr. ; אהלל לו
 ; אביתר חזק, acr. ; שיר חדש אשיר (138) ;
 ; ישראל, acr. ; הודו ברכו (139) ; שמואל
 ; יוצר יחידתי (141) ; ישראל, acr. ; יה רבון עלם
 ; ירעד לבי (142) ; and יגלפוק משה זכות, acr.
 ; ישראל בן משה, acr.

Pp. 75-78, [פומונים] לפורים, containing:
 (1) ; ישראל, acr. ; יום הנסים יום הפורקן
 ; אברהם חיוון בר שלמה נ"ע, acr. ; אוכיר חסדי אל
 ; קציר חזק באב, acr. ; קום יירדי הבא (3)
 ; שימני ראש (5) ; אשיר שירה לאלהים חי
 ; יום הפורים יום הפורים (6) ; שלמה חזק
 ; יהודה בן נח חזק, acr.

Pp. 81-83, [פומונים] לחנוכה, containing:
 (1) ; יושף חזק, acr. ; יביעון שפתי (1)
 ; אשיר שיר נאה (3) ; יעקב, acr. ; לשוררי
 ; יה בצל יונה מחכה (4) ; ישראל בן משה
 ; יתרועעו אף ישירו (5) ; יהודה, and

Pp. 85-96, [פומונים], containing: (1) ירד
 ; יצחק דבח חזק, acr. ; השב את שבותי
 ; שמעיה (the strophes beg. לאל לבב
 with קום are missing) ; (3) ישר חילך דחיל
 ; אהרן, acr. ; אליך קוני עיני (4) ; ישראל, acr.
 ; אדמוני עם יפה עין (6) ; לעת זמר זמן (5)
 ; שלמה, acr. ; כל ברואי מעלה (7) ; אברהם
 ; שער רחמים לעם (9) ; משה, acr. ; שחר להודות לך

¹ For the continuation of this poem, v. No. 110 of this section.

² v. about him above p. 237.

acr. ישראל, חודש ישועה חדש (10); יהודה. ac. לשבת הגדול מן מורינו ח"ר ששון (11); בר משה לשבת (12); שבת זה שבת הגדול. beg. משה חוסן. ac. מלך גואל ומושיע. beg. החודש משה. ac. ממצרים הוציא האל (13); חזק משה. ac. אשרי לאל גאה גאה (14); חוצין חזק (16); מפי אל מפי אל (15); הלוי חזק יב חכמתא (17); ישראל. ac. יפה דמעתיך אלהי נשמה שנחת (18); ישראל. ac. עבדאללה. ac. פרוח תפרח (19); ישראל. ac. עבדאלל חזק. ac. עזרי ומגני (20); בר לציר חזק; הללויה כי טוב (22); יפרח כחמר ציץ (21); (24); אברהם. ac. אל מסתתר בשפירי (23); ac. יפה ענף (25); יוסף. ac. ירומם צור דגל עמו. ac. מלך בורא את העולם (26); ישראל חזק; ישראל. ac. ישיר ישראל שיר נתום (27); משה; (29); משה הלוי חזק. ac. אנא הלך דודי (28); מה (30); משה הלוי חזק. ac. אעיר לבי משנתי אל (31) and; משה הלוי. ac. טובו דודיך רעיה משה הלוי. ac. מהר צורי

Pp. 97-106, [שירי עתאבא],¹ composed by נסים מצליח, and his son צאלח מצליח (v. מצליח שירות ושבחות, ed. Baghdad, s. a. (Husein), p. 5 a after כסף קערת, containing: (1) אני לך אהלל; (2) אבוא שערי ירושלם; (3) אבוא אברהם. ac. אל מסתתר (4); שערי חשוכתך (6); יעקב. ac. שירו לאל נבוני (5); מימין חזק (7); משה חוצין חזק. ac. מושיב יחידים רב אשרי עז אל (8); מנחם. ac. מהולל אקרא ה' חוקר המפואר (9); ישראל. ac. לב חוקר; יצחק. ac. יתברך שם קדשך (10); משה חזק; an Arabic poem, ac. אברהם (12); אהבה בתענוג (11) חביב אללה אליהו וכו' פינחם אבן. beg. אלעזר; and (13) ה' בוקר אערוך (13).

Pp. 107-113, פזמונים לשמחת התורה, containing: (1) כהן חזק. ac. אלוהי קדם (2); שרי אל מה נורא (3); שעדיה. ac. בשאר שמחות; אלעזר. ac. זה אלי זה אלי (4); שלמה חזק. ac. שבטי יה (6); אלעזר. ac. אלוה נאמן בברית (5); אבגרה. ac. שבטי יה וכו' אשורר שיר לאלי זה בנו. ac. ה' לי ה' לי וכו' בי תמכה ימינך (7); שלמה. ac. שלום לבן דודי (8); שעדיה

שמחו נא (10); שלמה. ac. שיר לאילת אהבים יום שמחה (11); א"ב. ac. וכו' ישמחו אהובים צמאה נפשי (12); א"ב. ac. וכו' אהובים ישראל בת אהובת אל כמה (13); אברהם בן עזרה. ac. שעור אשר נסגר (14); בנימן חזק. ac. הללי הללי רעיתי הללי אהובה (15); and שלמה. ac. אהבתך. ac. א"ב.

מוסר השכל במליצה לרב האי, Pp. 114-120. גאון וצ"ל והועתק מספר שערי תשובה לרבינו יונה ז"ל והוא קע"ט בתים

by R. Joseph Esobi. Pp. 121-129, כפר קערת כסף

שיר להפליג בשבח הקערה, Pp. 129-130. נופת קנות מוסר. beg. להמחבר וצוק"ל

Pp. 130-148, [שירות], containing: (1) לחכמי על ענין העצלות (2); יצו אל שלומים. beg. הישיבה ראו. beg. על ענין הזמן (3); אל תהיה עצל. beg. עשירים בראותי. beg. לנו' (4); צפור אשר נפל לבי לפרעוש. beg. על ענין הפרעוש לראב"ע (5); כים המלא. beg. על ענין חסרון כים (6); על ענין חנופה (8); לחסרון כים. beg. לנו' על אנשים גאים (9); ויש אישים. beg. על המתפאר בדבורו (10); יכרת אלהים על אנשים שאין (11); והחלש בעת יהיה בביתו על איש (12); תשורת שיר. beg. יודעים לשיר ע"ע (13); ומצנפת בראש. beg. מגדל מצנפת ע"ע התשובה (14); אחת תכבד. beg. המוסר אלוהי יעלה זכרי. beg. לה"ר יהודה חריני וצ"ל; מסיבה עריבה. beg. בשאירית יוסף (15); לטובה; אדם עוצבי אל תאנח. beg. ע"ע הזמן (16); למורינו ורבינו כמשה"ר ח"ר צאלח מצליח (17); (b) תחלת דברים. beg. ע"ע העצה (a); ולה"ה (d); אם הזמן הטיב לך (c); שאלוני מתי סודי a poem in honour of the Nasi, Sheikh Isaac David Yeshu'ah Gabbai, beg. אשורר שיר מגיד. ac. אני צאלח, about this Nasi, v. מישרים, Cal., vol. I, 1890, No. 39, where under the heading רב מעשה, an episode in his life is described, which throws light on Jewish life in Baghdad in the 18th cent.; among others we learn that corporal punishment (בצט) was executed by the command of the Nasi and the Hakham on those who transgressed the law. The פ"י שנת beg. מעשה רב חקס"ה (= 1805) בומן נשיא גולת ישראל שיר יצחק פאשא ז"ל הנשיא אל מדבור כאן יחכם מהל

¹ This heading is not in the MS., but in ed. Bagh., and refers to Nos. 1-3 only.

אל פאשא ולהל כציון אתסמא פאשא פֿרד ואחד מן אל קהל עבר עלה וחדי מן תקנת אל קהל וגו עדים ענד שדך יצחק פאשא וחכנוו בל חכיי וקדם דעוותו קדאם מורנו הרב מוהר"ר צדקה חוצין ז"ל ול חכם קטע עלינו אלוי הל אנסמן מלע חייב. The date of this report does not agree with Şadkäh Ḥuşein's biography, for according to Şadkäh officiated as Ḥakham in Baghdad about the year 1750. We have therefore to correct תקס"ה to תקס"ו (= 1745); (e) a poem in honour of Ḥakham Jacob סורגאנה, a messenger (שליח) from Jerusalem in 5510 (= 1750), beg. ציין הוד לראשי; acr. צאלח; (f) כשנתן ספר אלים לחכם משה שפירה כתב (the last line reads: צבי קחה מני תשורה, לו זה שלוחה מתנת צאלח לאהוב והוא חכם); (g) a poem in honour of Ḥakham Jonah Sason, beg. צפירת הוד וגדול; (h) a poem in honour of Sheikh Sason Ezekiel, beg. צבי חכרת חברים; (i) a poem in honour of Sheikh Sliman David מעתוק, beg. אשורר בשירים; (j) a poem in honour of Sheikh Sason Ezekiel, beg. אחי ראומשלי וניאומי; (k) a poem in honour of Sheikh Saleh David Jacob, in the year 5515 (= 1755), beg. צפירה אהבו; (l) a poem in honour of the Ḥakham Jacob Elyashar the messenger (שליח) from Hebron in the year 5523 (= 1763), beg. צבי החן קחה שירה; (m) poems in honour of the Nasi mentioned above in No. d, dated 5523 and 5525 (= 1763 and 1765), beg. צבי החן ערוגות and צאו אחי ראו; (n) poems ע"ע העיבור and ע"ע התשובה; (o) poems written by נסים מצליח (18) poems in honour of הדיין מצליח, (a) בן ח"ר צאלח מצליח, המצויין הרב המובהק כמח"ר ח"ר משה חיים נר"ו, in the year 5549 (= 1789); the poem is headed: נסים מצליח בכה"ר; ח"ר צאלח מצליח להדיין המצויין הרב המובהק כמח"ר ח"ר משה חיים נר"ו בכתב ששלח לו נומר. beg. ליחוקאל הנביא זיע"א ש' תקמ"ט; (b) a poem in honour of Sheikh Mordecai b. Sheikh Isaac (1789), beg. נחבר שיר לשר רוב; (c) poetical letters to

נומר. Abdallah Josephat Basra (1789), both beg. נזמר; (d) a poem in honour of the same person on his return to Baghdad, beg. עדי; (e) headed: עבדאללה יוסף יצ"ו; and (f) headed: שיר שחברתי לעצור כמה"ר חיים עמרם מתושבי דמשק ששלח לי כתב לכתוב לוחות להוציא לקות השמש והירח ש' קנ"ז (= 1797) וסימנו להרב. לכי שירה ליד. חיים ואח"כ סי' נשים.

Pp. 149-150, [שירות], containing: (1) יחרוק שלמה, acr. ככלות עיני; (2) ישראל, שן צר ארון; (3) משה, acr. מחסי שמתי; (4) עולם אשר מלך.

Pp. 151-157, [שירות] by two different hands, containing: (1) שום תשים עליך מלך; (2) ברוך חוק, acr. ברוך אל עליון; (3) אל קומם סוכתך; (4) ברוך בא בשם ה'; (5) אלעזר, acr. אלי הקטב לי; and (6) א"ב ששון.

The MS., which is written in a very small Bagh. curs. hand of the 19th cent., contains 157 pp.

Scribe: Ezekiel b. Joshua b. Ezekiel b. Abraham Gabbai. The colophon reads: ברוך רחמנא דסייען מריש ועד כען הכותב קמינה דארעא. המצפה לישועה דל ושפל צעיר וזעיר מכל בני העיר עבדא דמריה וצעיר לדריה העוסק במלאכת הקודש כותב ישר ונאמן. הצעיר יחוקאל יהושוע יחוקאל אברהם גבאי יצ"ו. והיתה השלמתו שנת התר"א (= 1840) י"ב לחו' כסליו פה קהל קדוש בגדאד יע"א.

Paper, $5\frac{1}{8} \times 3\frac{7}{8}$.

270

ספר הפזמונים

Liturgical and other Poems.

The MS. contains, besides a number of poems enumerated in MS. No. 57, the following additional ones: (1) ענו שירים אחד כלא תמים; (2) עזרא אבן, acr. ומהללים; (3) יהודה ישראל רבים, acr. דעה, acr. א"ב; (4) על ענין דבר חדש, acr. אשר; (5) אני לך דוד אומר, acr. מאד יערב; (6) שלום בר יעקב יצ"ו; (7) נשים נומר; (8) נסים, acr. נומר שיר לשר; (9) נסים, acr. שיר ושבה גם תהלה לשר גדול.

אהלך בטוב מענה. *beg.* סדר אלפא ביתא נומר שיר ושבח גם תהלה לאל עליון (10); א"ב נסים, נשבח נפאר (11); נסים חזק, והוא שוכן וזולה נסים; *acr.* נשבח נומר שיר לתורה (12); נסים; אהלך (14); נסים; נומר שיר לאל שוכן (13); זה (15); אהרן שלום יצ"ו, *acr.* אל בניב שפה השיר אשר כתב מורי לה"ר אהרן שלום הי"ו (at the end we read: נשים *acr.* נדיבי עם גשו. *beg.* בפסוק הפזמונים ונשתכלל בירח שש שנת שש: ראו (16); (וגם התק"ן (= 1796) לחיטובן היצירה (dated נשורר שיר לשר גדול (17); בחור והוא יקיר נומר שיר ושבח (18); נשים חזק. *acr.* נסים צאלח, גם תהלה לאל עליון וכו' סמכנו (the poem refers to the rebuilding of the New Synagogue in *Baghdad* and mentions the following personalities who helped in the restoration of the building, in the following terms: (a) צפירה הוד שמו ששון ונשיא בנו צאלח והוא (א) ועבראללה [יוסף] אשר הפליא (b); כתר לגולה וירום (c); והגדיל בלי מדה בלי חמדה ושמלה (c); הוד אדוננו וחנו סלימאן שר ומשנה בגדולה (d); ונבנה על ידי יוסף והוא נין לנסים בו סלימאן (d); (the date is 1797) [דוד מעחוק] רב תעלה (19); נשים חזק, נשיר לאל חי מטוב שבחי (20); שיר אשר כתב מורי ליוסף אליהו בספר (20); נומר שיר לאחי טוב אהובי. *beg.* פזמונים זה השיר (21); נשים יוסף (the date is 1795); אשר נשלח (שלחתי) לה"ר מנחם דניאל גרגי יצ"ו ליחזקאל הנביא זיע"א ושמו בראשו שנת תקע"ו. *beg.* ליצירה (= 1816) שנים עשרים לחדש אייר (22) six answers to the question מה שמך, in the way of riddles.

The MS., which is written in a *Baghdad* curs. hand of the 19th cent., contains 27 pp. Paper, 6 $\frac{1}{8}$ " x 4 $\frac{1}{4}$ ".

362

ספר הפזמונים

Liturgical Poems.

Pp. 1-20, indexes.

¹ סלימאן פאשא known as Suleiman Pasha, was the governor of *Baghdad* in the years 1193-1215 H. (= 1779-1800).

Pp. 21-27, מקאם ראשט, containing 34 poems with the acrostics: ישראל בר משה, אברהם, אבטליון, יום טוב, סלימאן, צאלח, אהרן, מרדכי, יוסף, אליה [בן] יונתן, יצחק, מנחם חזק, all of which have been described in MSS. Nos. 163 and 156.

Pp. 29-44, מקאם חוסיני, containing 97 poems by the following authors: ישראל, סלימאן, ישעיה, יצחק רבה, יצחק, נסים, צאלח, יעקב, אלעזר, אליה, מיכאל, אברהם, סבתיאל, חיים, יהושע, שלמה, יהודה, דוד, שמואל, חיים מחזור (v. about him above, p. 200, and מורעי לראש השנה כמנהג ק"ק ספרדים שבקוסטאנטינא Livorno, 1832, which contains the prayers from the book with the glosses of R. Ḥayyeem Moda'i. P. 82 a gives a רשות by R. Ḥayyeem Moda'i, *beg.* ה' שמעתי שמעך, which is also to be found in ראש השנה, Bombay, 1892 (Heb. and Eng. Press), p. 117 b), and זכריה, all of which have been described in the previous MSS.

Pp. 45-52, מקאם צבא, containing 47 poems by יעקב, צאלח, סלימאן, ישראל, חיים, נסים, and זכריה, and סרדכי, ישעיה, אברהם, בר יונה.

Pp. 53-61, מקאם באייאת, containing 50 poems by the following: צאלח, ישעיה, שלמה, אבטליון, נסים, מיכאל, ישראל, שלמה, מנחם, יעקב, שבתיאל, יצחק, אברהם, לאניאדו, and זכריה.

Pp. 63-68, מקאם שיגא, containing 21 pieces by the following: ישראל, אברהם, אהרן, יום טוב, מרדכי, יוסף, שמואל.

Pp. 69-71, מקאם אוואג, containing 10 poems by ישראל, יצחק, אהרן, נסים, אברהם, אלעזר, יצחק, יוסף, שמואל, מרדכי, and קציר.

Pp. 73-75, מקאם גאראגא, with 12 poems by ישראל, נסים, מרדכי, ישראל, שלמה, and נסים.

Pp. 77-81, מקאם נאוה, with 19 poems by משה, סלימאן, יעקב, זרחיה, אברהם, ישראל, זכריה, and מאיר.

Pp. 83-89, מקאם חוגא, with 32 poems by נסים, אברהם, יעקב, שלמה, יצחק, צאלח, ישראל, משה חסין, and זכריה.

Pp. 91-92, מקאם עאגם, with 8 poems by משה, ישראל, and משה.

P. 93, מקאם שיכאני, with one poem beg. ישעיה דבח, acr. יחיד רם יכול.

Pp. 95-97, מקאם מועא, with 8 poems by זכריה, ישראל, חלפון, אהרן מלטי, אהרן, נסים in honour of the bridegroom עורה, the second in honour of דניאל אברהם, the acrostics giving their names and that of the poet), and מרדכי.

Pp. 99-101, מקאם אספהאני, with 8 poems by זכריה, אברהם, מנחם דבח, אהרן, ישראל, and סלימאן.

Pp. 103-104, מקאם מוכאלף, with 7 poems by ישראל, and יצחק דבח.

P. 105, מקאם מחיי אל רוואח, with two poems by יוסף בן שאול, and זכריה.

P. 107, מקאם עשיראן, containing the poem beg. צאלח, acr. צמאה לך רוחי.

P. 109, מקאם בבא מאהר, with the poem שר ישראל קום, acr. שלימאן.

P. 111, מקאם צויאן, with the poem ידיר המור, acr. ישעיה.

Pp. 113-114, מקאם בוסאליק, with 6 poems by ישראל, ישעיה, and נסים.

Pp. 115-116, מקאם ונגנא, with 6 poems by צאלח, יונה, ישראל, מרדכי, משה בר צדקה, and נסים.

Pp. 117-121, פיוטים ופוטונים לחתן מעונה, with 15 poems by אביתר, שעדיה, ולש"ת, and יצחק.

Pp. 123-124, למוצאי שבת, beg. חביב אללה אלייהו.

P. 125, פזמון עלא לחן אל ברבאנא, with the poem beg. נר לרגלי דבריך, acr. נסים חוק.

P. 127, two poems, one beg. אדיר נאור, and the other חבועין אבנה תן לי, by שלמה, תן לי.

Pp. 129-131, שירים עתאבא בלה"ק.

The MS. is written in a Baghdad curs. hand of the early 19th cent., and contains 131 pp.

Scribe: (p. 118) *Judah b. Ezekiel b. Elijah.*

Owner: *Aaron Shalom b. Yahya b. Solomon Gabbai.*

Paper, $7\frac{1}{8}'' \times 5\frac{5}{8}''$.

214

ספר הפזמונים

Liturgical Poems according to the Rite of the Eastern Jews.

P. 15, title-page, which agrees with the title-page of the ספר הפזמונים ed. Calcutta, 5616 (= 1856).

Pp. 11-14, index.

Pp. 17-30, containing 36 poems given in the ed. in Nos. 1-11, 14, 18-20, 23, 25-35, 37-43.

P. 31, ברוך אל עליון, beg. שבת, acr. ברוך חוק.

Pp. 31-47, חוסיני, containing all the חוסיני poems of the ed. with the exception of No. 122.

Pp. 47-58, ראסט, containing the 30 poems of the ed.

Pp. 58-71, צבא, containing 42 poems which correspond to Nos. 185-196, 198-227 of the ed.

Pp. 71-75, ביאת, agreeing with Nos. 228-239 of the ed.

Pp. 75-77, חוגאז, agreeing with Nos. 240-248 of the ed.

Pp. 77-86, נאוה, containing Nos. 250-272 of the ed.

Pp. 86-90, לשמחת תורה, consisting of nine poems which agree with Nos. 289-297.

Pp. 91-92 contain: (1) שבת זה שבת, הגדול, acr. ששון; (2) אשרי לאל אשר שבת, acr. משה הלוי חוק; and (3) סלך גואל ומושיע, acr. משה חסין חוק.

Pp. 93-106, פיוטים, containing: (1) אתה אהבה בתענוג, acr. האל הנאדר; (2) א"ב-י חוק, acr. יה אל אהלל; (3) סחסי שמתי, acr. שלימאן; (4) שמה נפש עבדיך, acr. עבריה; (5) עדות ה' קהל אמוני, acr. זרחיה; (6) זמרת שפתי אקריב, acr. אשרי שירים לאל; (7) אבוא שערי ירושלם; (8) לרודי שיר ומומור, acr. אברהם חוק; (9) מהרה חיש, acr. רחש שר המשקים; (10) לרוד, acr. עור מצרי היית; (11) משה הלוי, acr. עבדי; (12) עלץ לבי בך, acr. עזרא אללה; (13) עזרא אליה, acr. באתי לגני צביה; (14) עזרא אללה; (15) עזרא אללה.

¹ i. e. Ezra b. Sason b. Ezra, who is referred to in the נופת צופים, Bagh., 1879, p. 61 b, by Solomon Twena in the following terms: ראה ראיתי בכתבי המו' ח"ר גבריאל יעקב נ"ע הוא אמר משם מור דודו הרב הישיש התוכן כמוה"ר רבינו עזרא ששון ולה"ה וכו'.

משה (כפול) הלוי (acr. יום הנסים יום הפורקן (2) ידידי רועי מקימי (3); (v. *ibid.*, p. 81 b); אוחיל יום (4); (v. *ibid.*, 37 a); ישראל חזק (acr. אני דוד בר אהרן בן חסין חזק. יום אשתאה (v. *ibid.*, 106 b); יצא למלוך מבית סורים (5); (acr. ישראל בר משה בר לוי חזק (v. *ibid.*, 72 b, f); יהרסם ולא יבנם חזק בב"א (acr. ימין ה' רוממה (6) (v. *ibid.*, 79 a); מהר ביום פורים (7); (acr. אני יתרועעו אף (8); (v. *ibid.*, 83 b); משה חוצין חזק יביעון (9); (v. *ibid.*, 73 b); יוסף (acr. שפתי שירה (10); (v. *ibid.*, 74 a); יה הצל יונה מחכה (v. *ibid.*, 74 a); יעקב (acr. ישיב הרע לצוררי (11); (v. *ibid.*, 74 b); סוכה ולולב לעם סגולה (12); (v. *ibid.*, 115 b); and בני שורה וקח כיום (13); (v. *ibid.*, 115 b); קערה כסף by R. Joseph Ezobi, v. *ibid.*, 168 b ff., the last line in the MS. reads: *בחר מן הקצוות המצוצע והוא הטוב והישר* מקורה.

The fragment is written in a modern Baghdad curs. hand of the 19th cent., and contains 20 pp. of about 19 ll. to a p.

Paper, $5\frac{3}{4}'' \times 3\frac{3}{4}''$.

10

שרח עמידה

The Arabic Translation of the 'Amidah.

The translation differs slightly from the translation in the נסים, מעשה נסים, Bombay, 1888, vol. I, pp. 121-140.

The MS. is written in a Baghdad curs. hand of the 19th cent., and contains 17 pp.

Scribe: *Ezra b. Isaac b. Solomon b. Benjamin b. Solomon b. David*. The colophon reads: *אני הצעיר עזרא יצחק שלמה בנימין שלמה דויד אוכה אקרא בו אני חרעי חרע זרעי עד סוף העולם: כל הקורא בו ישמח וכל הגונב זה הספר יסח ויסח וידה מן העולם: היום כ' חודש רחמים תרי"ג (= 1853) מואפק עשרין פי שהר אנגליזי* (!) 1852 סנת.

Owner: *Ezekiel b. Moses b. Moses b. Hakham Ezekiel*. The entry reads: *קיתי אותו זה הספר מן הב' עזרא יצחק ילמה הי"ו פי*

א' רופייה אני הצעיר יחוקאל משה משה ח' יחוקאל הי"ו כל הגונב אותו זה הספר יסח שמו ואבר זכרו יאכל רוב מנשף ויצלבנו ראסו מכשף בזכות אל קפל ואל מפתאח וכל הקורא בו ישמח בימיו אכ"ר. The last line means: He will eat dry curdled milk and he will be hanged bareheaded for the sake of the lock and the key.

Paper, $5\frac{1}{4}'' \times 3\frac{5}{8}''$.

193

פירוש ההגדה

A Commentary on the Haggadah by Hakhham 'Abdallah b. Abraham b. Joseph b. Ezekiel, the descendant of R. Nissim (שהיה ראש ישיבה פה קהלתנו מדינת בבל).¹

The author, who calls himself המאסף, refers in the introduction to the following commentators of the Haggadah: וכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם ושפתותיו דובבות בקבר על כן אמרתי לכתוב בכאן שמות המחברים שליקטתי מהם זלה"ה בעלי קבלה. ראשון בקודש הרב הגדול מעון ומגדול משה איש האלהים זכותו יגן עלינו כמהר"ר משה אלשיך ושבח הר' ז"ל כתוב במחברים והוא היה תחילה. שני בקודש הר' המאור הגדול החכם השלם הדיין המצויין פה מוציא מרגליות כמהר"ר חיים אבו אלעאפייא אשר חבר פלאים מקרא מעוט והלכות מרובות והיה כל ימיו בתורה וטרח בה ועמל בה וגדלה. ועוד בה שלישיה החכמים השלמים הרבנים המבוקשים שמאירים בכרקים ואין להאריך בשמחם כי כתוב במחברים וכבוד שמם כעת לא נמצא לפני הספר אבל שם הספר אני זוכר הטור הראשון מטה אהרן והטור השני כחונת פסים בפלפול עמוק וסברא רבה וגדולה. ורביעי מלכ"י בקוד"ש רב ספר"א הסופר הגדול מעון ומגדול גברא רבא דיתבי במערבא אבן טבא הרב הכולל כמהר"ר עזרא מלכ"י זלה"ה ואין להאריך בשבחו שבחא דאתיא ממילה. ועוד בה רב כהנ"א מהר"ר ישמעאל כוהן צדק אישי כוהן גדול אשר חבר פלאים בחכמתו ולא פנה אל רהבים ושטי כוב וכסף נחשב לפניו כלא. ואחרון אחרון הכביד רב נהורא"י אור גדול ליהודים כלו מחמדים הוא

¹ v. about him above, p. 204.

האור רישא די דהבא ואשלא רברבא הנה ארש'ו
 אר"ש ברזל אר"ש טובה ורחבה נר ישראל פמיש
 החוק עמוד הימיני נר ישראל וקדושו נור אלהיו
 על ראשו הלא הוא כמהר"ר חיים יוסף דוד אוזלאי
 וספרים רבים חיבר וספריו שהם אצלינו זה לך
 מנינם שמחת הרגל פני דוד ראש דוד אהבת דוד
 כסא דוד דברי"ם אחדי"ם נחל קדומים והוא לא
 היה כמותו מרבין תורה פעולת צדיק לחיים חיי
 עולם הבא זך וישר פעלה. ועוד אני זוכר מהספרים
 אשר לקטתי מהם הח' השלם הוד והדר פעלו ר"ב
 חנינ'א כמהר"ר אלישע חביליו וגם הוא הרבין
 תורה עבר בגבולה. ועוד אשר לקטתי מהם אחד
 או שנים קדמונים הלא הם כמהר"ר אבי עזרי
 אשכנזי אשר חבר כסף נבחר חדש והספר עיר דויד
 רבני אשכנזי וקצרה הידיעה טהכיל בשבחם וחברו
 פלאים בחכמתם טבא חדא פלפלא. ויש מהם מילי
 דהדיוט אני יתוש קטן והכנסתי ראשי בין הרים
 גדולים והחביתי את עצמי תחת מרגלותיהם למען
 יהיו לי מגן וצינה וזכותם יעמוד לי ויחון ה' עלי
 בחמלה.

In the commentary itself known and un-
 known books and authors are quoted, e.g.
 p. 18, ובאופן אחר אפשר לומר והוא בהקדים מה, 18 p.
 שכתב הח' הש' החסיד כמהר"ר דוד חזן זלה"ה וכו'
 עוד אפשר עמ"ש בס' לב אריה פ' וארא, 78 P.
 משם הר' המקובל מהר"ר אלחנן זלה"ה. The
 author introduces his own explanations by
 the author. They are generally headed
 by the abbreviation מעי"ל, i.e. מהצעיר עבר ה'.
 להוכיח. According to the introductory re-
 mark, we read there: וכל מקום אשר תמצא
 כתוב בשם פירש מי שפירש אלו הדברים אמורים
 to a scholar called ז"ל ה' ידיר ה'. P. 129 there is a reference
 the author concludes his remarks with the words
 כה דברי דל ומך בן הסומך.

Hakham 'Abdallah was also the author of
 the זכחי צדיק, a Halakhic compendium in
 two volumes, Baghdad, 1904. This work
 was edited by Hakham Ezra b. Reuben
 Dangoor and approbated by the Hakham
 Bashi and the Beth Din of Baghdad. Hakham
 'Abdallah was the teacher of Hakham Elijah
 Mani (v. about him above p. 88, under
 MS. No. 515) and Hakham Nissim אלעיני.
 Hakham 'Abdallah died on the 18th Elul

5649 (= 1889). An obituary notice and
 הספרים in Hebrew and in Arabic are printed
 in the Calcutta weekly paper משרים,
 vol. I (5650), No. 1.

The MS. is written in a Baghdad curs.
 hand of the early 19th cent., and contains
 169 pp.

Autograph. P. 5 we read: כ"ד המדבר
 לכבוד התורה בחודש ניסן באחד (צ"ל בעשור)
 לחודש שנת תקפ"ח ליצירה (= 1828) עבר ה'
 ידיע עבדאל' בן לא"א אברהם יוסף יחזקאל הסומך
 נין ונכד לר' נסים שהיה ראש ישיבה פה קהלתינו
 מדינת בבלי אתה ה' תשמרני כיר"א

Owner: Aaron the son of the author. The
 entry reads: אני הצעיר אהרן ח' עבדאל' אברהם
 יוסף יחזקאל סומך כה דברי דל ומך בן הסומך

Paper, 5 $\frac{1}{2}$ " x 4".

V

BENE ISRAEL

108

סדר אבלים קרית שמע של לילה וסדר ברכות

Prayers for Various Occasions according
 to the Usage of the Bene Israel.

The latter part of the סדר אבלים (pp. 1-6),
 the Night Prayer (pp. 7-15), סדר ברכות
 (pp. 10-40). The ritual for the funeral
 service of which the greater part is missing,
 contains a part of the השכבה, בלע המות,
 קריש דהוא עתיד, and various Psalms, agreeing
 with תעודת ישראל, IV, pp. 24-28. The Night
 Prayer agrees with the המטה על המטה
 of the תעודת ישראל (Poona, 5634-1873), I,
 pp. 41-50. In the MS. the beg. וידיי אנא
 אלהי וכו' is added. The סדר ברכות contains
 besides the usual and well-known blessings,
 some others which are very important for
 the culture history and religious aspects
 of the Bene Israel. Thus we find ברכות
 k k

for various occasions, e.g. at the sight of heaven, earth, sun, moon, clouds, rain, and wind אסמנכו דכנא יא ברכה פרנה הא אפנא) —On seeing the heaven, this ברכה should be read by Israelites). Similar benedictions are given at the sight of the ocean, river, well, trees, cities, and animals. These are followed by benedictions and short prayers in cases of illness and death. Some of them reflect on the relation between Jews and non-Jews. Interesting are the prayers to be said at the initiation of the new-born children, which are as follows: (a) כוי אפנא כוי אפנא, ישראל שוכרי הווא הא יא פרנא הא אודה לאל אשר בראני: והחיני והגיעני לזמן הזה לראות את בתי הקמנה כן ה' אלהי ברך אותה כברכת הנביאה חנה ובזכות שרה ורבקה ולאה ורחל בישועתך לבי יגל הרחמן מכל צרה יצילני ובתפלתי יענני ויעורני וישיעני מכל זעם ועברה והוא עתיד ישלח אליהו הנביא במהרה והוא את מעשי יצליח בזכות בין דוד משיח כוי אפנא ישראל שוכרי באב גהרכו (b); אמן הרחמן הוא יברך את הבת, דכה יא פרנה ואת אמה ואת אביהא זכות אבות יגן עליהא וכל הברכות שכתורה יבוא אליה ויעורה ותראה ימים טובים בחייה ותחיי ימים רבים בעזרת האל הרחמים כוי אפנא ישראל שוכריה באב רצחתי (c); אמן הרחמן הוא יברך את אבי הבת בזכות מכל צרה בזכות דניאל ועזרה ליהודים היתה אורה וישלח אליהו הנביא עם משיח בן דוד במהרה אמן The Bene Israel refer to the Prophet Elijah in many of their prayers¹ and at making vows. The following instances may be given: (a) כוי אפנא ישראל אליהו הנביא נם מענת כיהא יא רועה פרנה הא when an Israelite makes a vow in the name of Elijah the Prophet, he should read this prayer: יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי האל הגדול והנורא הרי אני באתי לנדוד נדר בשם אליהו הנביא זכור לטוב זכותו יגן עלי ועל כל ישראל ותקבל נדרי ותמחול

ותסלח לכל חטאתי ועונותי ותרחם עלי בשמך הגדול והרחום והחנן כי אל רחמן ונאמן אתה ברוך אתה כוי (b); ה' המקבל נדרי עמו ישראל באהבה אמן אפנא ישראל מענת כיהא אליהו הנביא נמכו כנה פכיה הא יא פרנה when an Israelite makes a vow and cooks food in the name of Elijah the Prophet, he should read this: אליהו הנביא. אליהו הנביא. במהרה יבא אלינו עם משיח בן דוד: איש אשר קנא וכו'. Attention may be drawn to the Articles of Faith as given in this ritual of the Bene Israel: כוי אפנא ישראל תומכו בולגה תום כסכו: מנתא תמרא כודא כון הא תומרא נביא כון הא תומרא בהאי כון הא תומרא כתב כון הא תומרא קבלה כון הא תומרא משיח כון הא ואסכו פישו —If any one asks you O Israelite: 'In whom do you believe? Who is your God? Who is your Prophet? Who is your brother? Which is your Kitab (Holy Writ)? Which side is your Kiblah? Who is your Messiah? And what will happen after this (life)? You must answer him as follows': אני האמנתי בה' אלהי. ומשה רבינו נביאי. וכל ישראל אחי ותורתך תורת ה' וממעריב תפלותי ובין דוד משיחי במהרה יבוא אלינו אליהו הנביא וזכור לטוב עם משיח בן דוד. ואקריב קרבני לפני ה'. ברוך ה' לעולם אמן ואמן. Interesting is also the blessing to be said at smoking the Hūḳḳah. חוקה פיגה יא when smoking the Hūḳḳah, the following blessing should be read: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הנותן כח לשתות עשן. The usual benediction to be said when beholding a king, is headed as follows: כוי אפנא ישראל מסלמן כא ברשה. הנרו כה ראנא. פרגיכה ברא צחב. דכה הא. יא ברכה (when an Israelite sees a Musulman king, a Hindu Raja, a Farangee (European) Bara Şahib, he should read the following blessing).

The MS. is written in a modern Bene Israel sq. hand of the early 19th cent., and consists of 40 pp. The directions are given throughout in Hindustani, written in Hebrew characters and vocalization.

Paper, 8½" × 5½"

¹ v. also further p. 253.

113

סדר ברכות ותשל'ך והתרת נדרים

Prayers for Various Occasions according to the Usage of the Bene Israel.

Pp. 1-4, contain various benedictions, as for מונות, נר של כפור ושל שבת, מבילה, על המחיה, and צדוק הדין.

Pp. 5-10, סדר תשל'ך.

Pp. 12-26, סדר התרת נדרים. For the סדר תשל'ך and סדר התרת נדרים, cf. סליחות, The Propitiatory Prayer, the Remission of Vows, and the Prayer offered on the Sea Shore. Translated from Hebrew into Marathi by Elijah Shaloam Walwutkar, Head Master, E. D. Sassoon Benevolent Institution, and published by Aaron Jacob Divekar, Bombay, 1891; the Mahazor referred to later under MS. No. 107; and ספר סליחות לאשמורת חדש אלול המרובה קול ענות חלושה ס' סליחות הנאמרים בלילה מר"ח אלול עד יום האדיר ונורא וס' התרת נדרים וס' תשל'ך ליום ראשון של ראש השנה עם ברכת למלכה לכבוד רבי שלום שמואל בהימנר מלמד בבית התלמוד מיד אליהו שלום ולוטנר תלמידו, Poona, 1874. An earlier translation of the סדר התרת נדרים ותשל'ך is to be found in the book with the title: The Remission of Vows and the Prayer offered on the Sea Shore Translated from Hebrew into Marathi by Joseph Ezekiel Rajpurker Teacher in David Sassoon's Benevolent Institution and Secretary to The Bene-Israel Improvement Society, Bombay, 1864.

The Remission of vows which plays a great part in the religious life of the Bene Israel, requires some explanation. When a woman has no male child, she makes a vow that should a son be born to her, she will make him a Nazarite. If a son is born, the period of the vow lasts about seven years. When the child reaches the age of 3, 5, or 7 years, respectively, the parents invite the members of the *jamat* (גמעת), and the child is brought in a procession to the synagogue. An invitation

to this ceremony reads as follows: 'התרת נדר' Mr. and Mrs. Solomon Joseph Pugaunkar request the pleasure of Mr. Samuel Solomon Mazgawker and family's attendance at the New Synagogue, Khadak, for the Vow Ceremony of Issachar, son of Mr. Judah Samuel Pugaunkar, on Sunday the 23rd inst. at 8.30 a.m. S. T. (= Standard Time) and at House No. 6 Oomercarry Road, for dinner at 11 a.m. S. T. (10th Sivan 5675), Bombay, 12th May 1915.' In the printed bill forms of the Maghen Shalom Synagogue in Karachi 'Vowing ceremony' and 'Weight of the hair of a Nazareth' appear as two separate items. The balance sheet of the same synagogue for the year 1913 contains the following item: 'Hair Vow Ceremony and weight of the Hair (5 tolahs Gold in hand) Rs. 27, annas 4.' The hair is shaved and weighed against gold or silver, and afterwards thrown into the sea or a stream. A full description of the feast which is given on such occasions, is described in the booklet: A Sketch of the History of Beni-Israel and An Appeal for their Education, by Hæem Samuel Kehimker, Bombay; v. also Eben Saphir, vol. II, p. 47.

The MS. is written in a modern Bene Israel sq. hand, and consists of 26 pp. The text is fully vocalized and supplied, up to p. 10, with directions in Marathi.

Paper, $8\frac{1}{8}'' \times 6\frac{1}{4}''$.

112

סדר אבלים פיוטים והבדלה למוצאי שבת וסדר חופה

Prayers for Various Occasions according to the Usage of the Bene Israel.

P. 1, contains the end of סדר אבלים.

Pp. 2-36, סדר מוצאי שבת in the usual order of the Sefardi Rite.

Pp. 36-50, סדר חופה, containing: ברשותכם, כתובה בשם רחמן, and ברכות אירוסין. The כתובה is dated בשבת שנית חמשת שנה (= 1836) אלמים וחמישה מחות תשיעם ששה שנה (!) (= 1836)

לבריאת עולם למנן שאנו מונין כאן במתא עיר
בתר רשפור דעל כף נהרא דמשיך לימא רבא.
For the last two orders of prayers, cf. the
following booklets: (1) Blessing said after
Mosae Sabbath or Relief of Vow according
to the opinion of Beni-Israel and Praise
after the monthly appearance of the Moon
translated from Hebrew text and published
by Shalome Moses Devekar and Benjamin
Samson Astamkar, Bombay, 1868; and (2)
The Jewish Marriage Cerimony (!). Trans-
lated from Hebrew into Marathi by Joseph
Ezekiel Rajpurker, Bombay, 1862. The
Hebrew title of No. 1 reads: ברכת אחר
מוצאי שבת וברכת הלבנה
is חופה.

The MS., which is written in a modern
Bene Israel sq. hand, is partly vocalized, and
consists of 50 pp.

Paper, $6\frac{5}{8}'' \times 3\frac{7}{8}''$.

498

פזמונים כמנהג בני ישראל

Fragments of Various Poems according to
the Usage of the Bene Israel.

The collection contains the following four
liturgical poems: (1) בשרנו יחיש תביא; (2)
מלילו; (3) מה לך נדרם; and (4) עירוני רעיוני.
The four pieces are by four different
writers. No. 2 is written by *Aaron b. David*
(אהרון דוד דוקרקר), and No. 4 by *Solomon*
b. Abraham Hazzan (שלמה בן אברהם חזן).
All are in modern Bene Israel sq. writing,
and fully vocalized.

The MS. consists of 4 pp.

Paper, various sizes.

110

תפלת שחרית וערבית כמנהג בני ישראל

Order of Morning and Evening Prayers
according to the Usage of the Bene Israel.

Pp. 1-21. שחרית. The morning service in
abridged form, containing only אלהי נשמה,

(הבינו) עמידה ק"ש, יוצר
and the גאולה, short ק"ש, אשרי
עלינו, and אשרי.

Pp. 22-55, ערבית. The evening prayer.
ברכי נפשי את ה' המבורך beg. ברכו.

Pp. 56-59, מזמור לליל ר"ח (Ps. 104).

Pp. 60-69, סדר ספירת העומר.

Pp. 70-73, מזמור לחתנים, with the poem
beg. ישראל, acr. יונתי זוי יפעתך.

Pp. 74-75, קריש תתקבל ורבנו.

The MS., which is written in a modern
Bene Israel sq. hand, is fully vocalized, and
consists of 75 pp.

Scribe and owner: *Rahamim b. Abraham*
Mazgawkar (רחמים אברהם מאזגוכר).

Paper, $6\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

109

ספר תפלת שבת

The Liturgy for Sabbaths according to the
Usage of the Bene Israel.

P. 1, title-page: ספר תפלת שבת החדש
להתפלל אל חי ערבית שבת ויום מנחה שבת וראש
חדש ויום במוצאי שבת ויום חנוכה ויום הלבנה
יום פורים ויום קריש ויום ספירת ויום המילה:
שמשון דוד זירמקר כאוי הי': שאול (= Cheol =
Bombay Presidency): בשני בשבת אלול שנת
חמישה אלפים ושש מאות שנים וחמישים (= 1892):
ש' ד' ז' ב' ספרדים.

The MS. contains מזמור לחתנים (pp. 3-4);
תפלת שבת (5-66); פזמונים שבת (67-70);
במוצאי שבת (70-122); ברכת (123-
184); ליל פורים (184-206); חנוכה (206-213);
סדר ספירת העומר (217-220); and
המילה (221-231); and המילה (232-241).

The order and arrangement of the prayers
are practically the same as the תפלת החדש
(Livorno, 1850) with a few
additions from other sources, e. g. on p. 232,
the poem אלעזר, v. אלי הקשב לי.
acr. אלהי נשמה (s. a. Husein [Bagh.,
1883], p. 97 a).

The MS., which is written in a modern Bene Israel sq. hand, is fully vocalized, and consists of 241 pp.

Paper, $7\frac{1}{4}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

111

הנהגת הבקר ברכות הנהגין סדר תולדות סדר חופה וסדר אבלים כמנהג בני ישראל

Prayers for Various Occasions according to the Usage of the Bene Israel.

The MS. gives the morning service in a very abridged form (pp. 1-14); ברכות, blessings for various occasions (15-30); ברכת המזון (30-52); למילה (53-68); קדוש והבדלה (69-81); סדר פדיון הבן (81-94); למוצאי שבת (94-105); לסדר אבלים (105-122); לסדר (123-142).

The MS. agrees in order and arrangement with slight variants, with the ספר תעורת ישראל (Poona, 5634-1873), parts I-III, Sarwasan-graha (i.e. Book of Jewish Rites) with Marathi transliteration by Aaron Solomon Sanker and Abraham Reuben Bhinjeker, Bombay, 1893. Of the ברית מילה ופדיון הבן, we have an earlier translation into Marathi by Joseph Ezekiel Rajpurker, Bombay, 1867.

The MS. contains also the directions in the vernacular (Marathi) language, which are similar to those of the ed.

The MS., which is written in a modern Bene Israel sq. hand, consists of 142 pp., and is partly vocalized.

Paper, $6\frac{5}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

107

סדר ברכות סדר חופה סליחות סדר אבלים ולוח לשבעים שנה כמנהג בני ישראל

Prayers for Various Occasions and a Calendar for Seventy Years according to the Usage of the Bene Israel.

The different sections are styled as follows : בראך (ברכה) containing blessings for various occasions with directions in Hindustani, written in Heb. characters, e.g. ופולכברך, blessing for all flowers (p. 1). Pp. 7-13 contain the formularies for the various כתובות, headed פטכאכנתה and לגנכאכנתה. The wording of the formularies agrees with that given in the book called תעורת ישראל (Poona, 1873), II, pp. 11-14 and 26-28. Pp. 13-32 contain the wedding ritual which consists of the following parts : סדר תפלות כפי, v. ברשותכם, Amst., 1757, p. 49 b, f, וואעשך לגוי גדול, ישמח חתן בכלה, ז' ברכות, כליל חתן לברכה, קומי אורי, וידבר ה' אל משה (cf. סדר תפלות as above, pp. 38 b-57 b, and תעורת ישראל, II, pp. 4 f-21). Pp. 33-38, prayers for קודבנמפר and מוצאי שבת, styled אליהוכנמפר, i.e. In Honour of God, and In Honour of Elijah. They contain לך ויתן and אליהו הנביא, respectively, and are followed by various ברכות with directions as above. Pp. 59-157 are headed סליחות, i.e. סליחות. The order and arrangement agree with the סליחות of the Sefardi Rite in סליחות ומחזור לר"ה כמנהג ק"ק ספרדים שבקוסטאנטינה, ed. Livorno, 1832, pp. 4 b-61 b, with the following additions: (a) Ps. 137 and the elegy beg. על היכלי אבכה, קמתי כמחזור, v. מבית מלוגי קמתי בצוקי, לימי הסליחות והתרת נדרים כמנהג ק"ק ספרדים, כמו שנרפס בעיר קושטאנטינה יע"א, reprinted (lithographed) by Solomon b. Salem Shar'abi, a teacher in Cochin, at the expense of Suleiman b. David Diweker and Hayyeem b. Isaac Galsurkar, Bombay, 5601 (= 1841). The סליחות contain besides מוצאי שבת, בקשה לר' בנימן and מנוחה תהלות, which are given in the ed. Livorno p. 21 a, b, also a בקשה, beg. לי אקרא, P. 158, מי שברך, for the father of a new-born child, and another for the new-born girl at the naming. Pp. 159-182 are headed שירה, and contain Pss. 119-134. Pp. 183-196, (השכבה), containing the order of the

funeral service. Pp. 197-206, תריך (calendar). P. 207 is headed בעת כי בעת אולת כי בעת, giving a genealogical list of Moses, going back to Noah.

The MS., which is written in a modern Bene Israel sq. hand of the beg. of the 19th cent., is fully vocalized, and consists of 207 pp.

Paper, $8\frac{1}{4}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

VI

CARPENTRAS

416

סדר תפלות לראש השנה וליום הכפורים

Prayer Book for New Year and Day of Atonement according to the Rite of Carpentras.

Pp. 1-2, מפתח ליום שני, by R. Solomon ibn Gabirol, beg. חנה לכבי.

Pp. 2-3, בקשה, beg. יי יום לך.

P. 3, רשות, beg. ישנה בחיק.

P. 3, מחרך, beg. רעה בשבטך.

Pp. 4-5, נשמת שאר יעקב, beg. נשמת.

Pp. 5-6, ויצורי, beg. יצרי ויצורי.

P. 7, אלהי הרחוח, beg. פיוט לקדיש.

P. 8, ברכו, beg. שנה שנה.

P. 9, מלך אשר דמותו.

Pp. 10-13, זולתך סלה up to הכל יודוך, missing in the Amsterdam ed., 1739. According to the margin by a later hand אין לאומרו ולעשות הפסק רק אחר עמידה.

Pp. 14-18, ועל כל ישראל אמן up to עורת, beg.

Pp. 19-35, תפלה בקול רם, containing the following liturgical pieces: (1) אביר אורחים (Zunz 707), on the margin there is the following remark in a later hand: אסור גדול הוא ועון פלילי ח"ו לומר הפיוטים אלו בתוך הג' ראשונות כי קודם קדושה לא יוכל החון לומר שום מגן ופיוט ולא אחר . . . וברוך יהיה מי שיתחיל למחות ולבטל המנהג . . . הזה מתוך בני ישראל וכן בתיקון המל וגשם נאום הצעיר אברהם

אל (2) פומון, beg. יגלה צור (Zunz 482); (3) אשורו, beg. מחיה (4); מאד מושך, beg. כריג; (5) פומון, beg. יבואונו חסדיך; (6) צרף, beg. מהשלש; (7) פומון, beg. אהול סנוער; (8) זכור, beg. ויבן אגדיל; (9) פומון, beg. בעוד אדני אפדני; (10) סלוק, beg. אללהים; (11) ידי דלים, beg. לקדושה; and (12) יי צבאות שם כבוד מלכותך; אל מי; אל מנת חלקנו, beg. פיוט על אבינו מלכנו (13).

Pp. 35-38, הוצאת ספר תורה וחקיעת שופר, the latter is provided with the following Pizmonim: (1) שופר המבשר משמיע (Zunz 192), not in the ed.; and (2) יי בקול שופר. There is a reference also by a later hand to the Pizmon given in the ed. which beg. עת שיערי רצון. The note reads: עת שיערי רצון וכו' והיא כתובה בתחלת האשמורת ואחר יאמר יי בקול שופר וכו'.

Pp. 38-46, תפלת מוסף בלחש.

Pp. 46-58, תפלת מוסף בקול רם, containing: (1) תקיעות למלכויות, beg. אהללה אלהי (Zunz 83); (2) פומון למלכויות, beg. יה מוסרך נאוה; (3) תקיעות לזכרונות, beg. אפחד במעשי; (4) תקיעות לזכרונות, beg. אפסי ארץ; (5) פומון לשופרות, beg. אנוסה לעזרה; and (6) פומון לשופרות, beg. אלהים נפלאות. All these pieces are accompanied by the note: אין אומרים זה רק אחר העמידה, and are missing in the ed.

Pp. 59-93, ערבית לליל העשור, containing: (1) עלי שהחיינו (ש"ץ); (2) מסתגיב (m.) (Zunz 589); (3) לומן הזה (m.) (Zunz 236); (4) ברכי נפשי את יי ברבי אצולה, beg. בליל (m.) (Zunz 413); (5) סליחה, beg. משתחווים (m.); (6) עשור להתכפר (m.); (7) תוכחה, beg. סליחה (Zunz 414); (8) שטר עלי בעדים, beg. ירצה עם אביון (m.) (Zunz 412); (9) זועק בקראו (m.) (Zunz 461); (10) יה לשועת טענה, beg. סליחה (m.); (11) אלהים שחרתיך, beg. סליחה (m.) (Zunz 699); (12) נפשי איתך בלילה, beg. מסתגיב (m.); (13) אני משה ברבי יעקב חזק, beg. שעה שועתי בשקדי (m.) (Zunz 409); (14) בלבב בר מאד נשבר, beg. סליחה (Zunz 413);

¹ (m.) = missing in the ed.

(15) רהומה beg. אל נגלה במדות (Zunz 483); (16) סליחה beg. לעמו ישראל (m.); and (17) מזמור שיר ליום השבת. מסתגיב.

Pp. 94-161, שחרית ליום הכפורים, containing the following liturgical pieces: (1) מפתח לשחרית beg. אל חי אלהי האלהים; (2) בקשה beg. by R. Judah Hallevy (Zunz 597); (3) אקום רשות beg. by R. Moses ibn Ezra, where the strophes beg. הומו, העת, בחון, בידך, ביום, עתידות, עולמיו, יושב, יום, בהביטי, וע, and זחלו are missing. The strophes beg. רהוה and רצונך are placed in the MS. after הרביתי; (4) נשמח beg. נשמח עונות מיחל משה, אסירי עונות is missing; (5) נשמח לשבת beg. צבאות נחלי; (6) אור עולם; (7) פזמון; (8) א"ב אני משה, התעוררו תמהים, אופן; (9) מאורה, אעמוד במשמר, משה; (10) אהבה, אני משה הקטן חוק סלה; (11) אסירי תקותם, אני משה הקטן חוק לעד; (12) א"ב משה, או דברת, זולת; (13) א"ב משה, מארץ שפלנו, רשות למגן; (14) א"ב משה, אורח רענן, מגן; (15) א"ב משה, מארץ שפלנו, רשות למגן; (16) א"ב משה, אורח רענן, מגן; (17) א"ב משה, אורח רענן, מגן; (18) א"ב משה, אורח רענן, מגן; (19) א"ב משה, אורח רענן, מגן; (20) א"ב משה, אורח רענן, מגן; (21) א"ב משה, אורח רענן, מגן; (22) א"ב משה, אורח רענן, מגן; (23) א"ב משה, אורח רענן, מגן; (24) א"ב משה, אורח רענן, מגן; (25) א"ב משה, אורח רענן, מגן; (26) א"ב משה, אורח רענן, מגן; (27) א"ב משה, אורח רענן, מגן; (28) א"ב משה, אורח רענן, מגן; (29) א"ב משה, אורח רענן, מגן; (30) א"ב משה, אורח רענן, מגן; (31) א"ב משה, אורח רענן, מגן.

פזמון לסלוק (32); משה, לבן ערום, אל אל הנורא beg. סלוק (33); חרדו רעיוני, נורא אתה אלהי המשפט (34); אני משה בר יעקב, למשפט אמרתו (35); א"ב; אני משה בר יעקב, כח לא עצרתי (36); אני משה בן יעקב, מקדש מלך (37); יעקב, שלמה, שופט כל הארץ beg. סליחה (38); ירצה לפניך (40); נורא מכל ואיום (39); יה איום (42); א"ב; תקרב ותרצה, תוכחה, ירצה צום עמוך (43); זכור היום משה, בני תמימים (44); יצחק (Zunz 348); אל נגלה beg. רהומה לירדיו (45); אני שלמה בן יצחק חוק, במדות שלש עשרה (Zunz 483); and (46) סליחה לשבת beg. משה, ירדיו לבית אל.

Pp. 161-182, תפלת מוסף, containing: (1) א"ב משה, אלהים למשפטך, מגן; (2) אל כרוג (3); אברהם, אל מעמדי שבת; (4) מחיה, משה, משמים עונימו; (5) פזמון (5); א"ב משה, אילת אהבים, אל כרוג (6); אברהם, נאור מקור חיים, משלש (7); משה, מקשיב מענה, תוכחה (8); תשר"ק משה, תמהים מחובם, חי אני beg. ובכן ויהי (9); ימי האדם צבא, אנה אדון beg. ובכן ויתפלל יונה (10); א"ב, ובכן ויהי (11); אני משה הקטן חוק, עולם, תוכחה (12); א"ב, ויאמן אומר, דבר, פזמון (13); א"ב משה, שעה קולי, סלוק לקדושה (14); ידי דלים נחשלים, אל משה בר יעקב, אתה אלהי האלהים, אלהי ישראל רנמה היום (15); חוק חש, וי, אבא באימה (16); אני משה בר יעקב, אני משה ברבי יעקב.

Pp. 182-193, סדר עבודה לר' אברהם אבן עזרא.

Pp. 193-209, continuation of the מוסף service with the following סליחות: (1) יוספים; (2) יערב לפניך; (3) שלמה, שנית לעמוד; (4) זמן הבלי; (5) ישראל עבדיך; (6) רהומה, אל, אני שלמה בר יצחק חוק, נגלה במדות.

Pp. 209-233, תפלת מנחה ליום הכפורים, containing: (1) מליץ, פיוט להוצאת התורה; (2) מגן לב, אנושי לב; (3) מחיה, ישע יעוררו; (4) אל כרוג; (5) בר יעקב and מ—ת, מפרי שפתיו; (6) משלש, קדש תפארתנו; (7) אני משה ברבי יעקב, אתיתי מתחנן.

נפשי אויתך בלילה אותה, beg. מסתאגיב (9);
 יום צרו צערי, beg. סליחה (10); נפשי (11);
 בהוטה, beg. שטר עלי בעדים, תוכחה (12);
 אתה, beg. מסתאגיב (13); אשתחוה אפים ארצה
 אני דוד, acr. תקום תרחם ציון אמין אשר לו
 יום צעקו, beg. סליחה (14); בר ד (?) חוק
 שוכני בתי חומר, acr. תוכחה (15); שבים
 אנחנו בני גלות, beg. בהוטה (16); שלמה
 בן יחד כוכבי בקר אספר, beg. מסתאגיב (17);
 סליחה, beg. (Zunz 545); גבורות אל
 תוכחה (19); שלמה חוק, acr. שופט כל הארץ
 בהוטה, beg. תהנו, beg. רהוטה (20); תקרב ותרצה
 שובה ישראל וגו', beg. מסתאגיב (21); מרעות
 אני יעקב חוק, acr. (Zunz 559); אסור בכלוא מצוקה
 יה איום זכור היום, beg. סליחה (22);
 בהוטה (24); ימי האדם צבא, beg. תוכחה (23);
 סליחה (25); א"ב, acr. אין דורש ואין מבקש, beg.
 בהוטה (26); משה, acr. בני תמימים, beg.
 אני שלמה בן יצחק חוק, acr. אל נגלה במדות
 ספחה (28); המון חסדו, beg. פיוט לרחמנא
 תשר"ק, acr. שפל מאד בעיניו, beg. לתפלת תכון

The MS., which is written in a modern sq. hand, is fully vocalized, and contains 155 pp.

Scribe: *Joseph b. Benjamin* דמיאירארגוש,
 i. e. Meyrarques, v. Gross, l. c., p. 342 f.
 The colophon reads (p. 155): על נעשה
 ידי צעיר יוסף כ"ר הנכ' בנימין דמיאירארגוש
 חמ"ך היום תשעה לחדש כסלו שנת חמשת אלפים
 וארבע מאות ושמונים ותשעה ליצירה וסימנו ברחמים
 (1728 =) לפ"ק יב"ה.

Paper, 8½" x 5⅞".

280

סדר ליום הכפורים

Prayer Book for the Day of Atonement according to the Rite of Carpentras.

Pp. 1-38, [ערבית] ליל העשור.

Pp. 43-64, זמירות.

Pp. 65-152, שחרית יום הכפורים.

Pp. 153-214, עבודה and תפלת מוסף.

Pp. 215-246, תפלת מנחה.

Pp. 247-268, תפלת נעילה.

All contain the same liturgical pieces as

enumerated in the description of MS. 416, v. above, p. 254 f. The order and arrangement, however, are according to the Amsterdam ed. of 1739.

The MS., containing 268 pp., is written in a sq. hand, and is fully vocalized.

Scribe: *Isaac b. David* דרוואלאבריגוה.
 The colophon reads (p. 268): בעזרת משפיל:
 ומרים נשלם סדר של יום הכפורים על ידי הכחור
 יצחק בן דוד דרוואלאבריגוה יצ"ו שנת חמשת
 אלפים וארבע מאות ושמונים ושלושה לבריאת העולם
 וסימנו וקראת לשבת עונג ולקדוש יי מכובד לפרט
 קטן (= 1722-3) נעשה בעד קרובי רבי ישראל
 דיניאווה הכחור יצ"ו השם ישמרהו ויזכהו לראות
 בנים הגונים.

Owners: (1) *Israel* הכחור דיניאווה.

(2) (p. 259) *David* דיניאווה b. *Gad* דיניאווה.
 Paper, 9⅜" x 7".

VII

COCHIN

104 and 105

תפלת כל השנה

Prayer Book for Week Days, Sabbaths, and Festivals according to the Rite of the Jews of Cochin.

PART I

Pp. 1-9, מגלת איכה ותפלת הדרך ולמוד.

Pp. 11-19, הנהגת הבקר.

Pp. 19-34, תיקון חצות.

Pp. 34-57, בקשות.

Pp. 57-78, תיקון סליחות.

Pp. 78-126, תקן שלשה משמרות וסדר תעניות.

Pp. 127-163, משנה שבת.

Pp. 163-172, פיוטים למוצאי שבת. On p. 168 we read שנהגו אנשי קוגין לומר במוצאי שבת בביית שבוע הבן בשרנו יחיש תביא את, beg. אליהו הנביא.

Pp. 172-178, סדר המילה, which beg. ביום המילה מחנכים הקהלה בבית הכנסת ומתחיל

(4) יפה ענף חורש (v. ed., p. 4 b); (5) יירד יירידי; and (6) אשבח שם נורא. The following poems headed by זולת are given: (1) גואלי פדני יה; (2) יום נושעו; (3) גאולים, acr. אברהם (v. ed., p. 13 a); (4) מלכי שובה אח שבוחי; (5) אנכי ה' אלהיך by Solomon Laniyado; (6) שובב לציון; and (7) מפי אל מפי אל, acr. א"ב. The following poems are said before the הוצאת ס"ת: (1) ימי חרפי אהבתני; (2) יירד אל; (3) קומה דודי אל היכלי שן; (4) חי על הר ישראל; and (5) יירידי מכם בקשתי ישראל. For each of the festivals a different prayer, beg. רבונו של עולם, is given.

Pp. 151-219, סדר הושענות, agreeing with the usual Sefardi rite.

Pp. 219-243, סדר הגדה של פסח.

Pp. 243-321, סדר הקריאה והפטרות לג' רגלים.

Pp. 321-333, Azharoth of R. Solomon ibn Gabirol, preceded by אני דויד, acr. אמן יום זה, בן אלעזר בקודה חזק.

Pp. 333-337, מגלת רות.

Pp. 337-342, שבחות ופיוטים ובקשות.

The MSS., which are written partly in a sq. and partly in a curs. Cochin hand of the 19th cent., consist of 418 and 342 pp. respectively.

Scribe: *Levy Haleguva*. The colophon reads in the second part, p. 24, as follows: תקנתי זה הספר בשלישי בשנת בחדש שבט בגורת הרבנים שלא ישיחו הני שבע שמות הכתובים היוצאים מראשי וסופי תיב[ו]ת כי אם בכונת הלב ואשרי השומעים לדברים אלה חכותם יגן עליהם אמן זאת היא שנת ויספת לך עוד שלש ערים על השל"ש לפ"ק (= 1869) אני הכותב בגליל לוי חליגואה הי"ו.

Owner: *Joseph b. Abraham Haleguva*.

Paper, $5\frac{1}{8}'' \times 3\frac{1}{4}''$; $6'' \times 3\frac{1}{8}''$.

119

סדר תפלות

The Morning Service with Malabari Translation. The text extends till the ק"ש. The Hebrew text is fully vocalized, and is written

on the right side of the page, whilst the Malabari is on the left side of the page. The MS. is written in a late sq. Cochin hand, and contains 74 pp.

Paper, $8\frac{3}{8}'' \times 6\frac{3}{8}''$.

449

תפלת י"ח

The Daily 'Amidah with Malabari Translation. There is also the אין כאלהינו, על היכלי, and the beginning of the תפלת אפים with the translation. Text and translation are arranged in the same way as in MS. No. 119.

The MS., which is written in a late sq. Cochin hand, is fully vocalized, and contains 35 pp.

Paper, $8\frac{1}{4}'' \times 6\frac{1}{4}''$.

451

קריש שלם

The Kaddish Prayer with Malabari Translation. The character of the writing is the same as that of the previous and the following MSS. The MS. consists of 5 pp.

Paper, $6\frac{9}{16}'' \times 4''$.

452

בר יוחאי נמשחת אשריך

The Poem בר יוחאי with Malabari Translation. The MS., which is written in a sq. Cochin hand of the 19th cent., consists of 7 pp.

Scribe: *Joseph b. Solomon Haleguva*.

Owner: *Leah bath Moses Rahabi*.

Paper, $7\frac{3}{16}'' \times 4\frac{5}{8}''$.

446

קיצור ארבע תעניות

Liturgy for the Four Fasts according to the Rite of the Jews of Cochin. The title-

page reads : קיצור ארבע תענית (!) הלוא זו מניסן ; אקרא הנביא כה אמר יי וגו' צום הרביעי יי בתמוז. החמישי זו מ"ב. השביעי צ"ג. העשירי עשרה בטבת. בצום הרסה קבלו עליהם ולנינם בשמחה נקראו על כן באלה הימים לקבל אותנו שאירע לנו הצטערנו בהם בכל שנה ושנה כי יקר צדיקים כבנין בית ה' והם יתהפכו עלינו לטובה כי"ר. בשנת ותזנה משלום נפשי וגו' (= 1878) The ritual agrees with the ordinary Sefardi rite.

The MS., which is written by the writer of MSS. Nos. 104, 105, 122, 123, 140, and 141-5, consists of 60 pp., and is fully vocalized.

Paper, $4\frac{3}{8}'' \times 3\frac{1}{8}''$.

129

סליחות

Penitential Prayers according to the Rite of the Cochin Jews. The prayers and liturgical poems are given in the same order as in the ספרדים ק"ק כמנהג ק"ק ספרדים וכו' שבקוסטאנטינא וכו' Livorno, 1832, pp. 4 b-21 a. The MS. is written in a sq. Cochin hand of the 19th cent. and contains 65 pp.

Owner : *Ephraim Meshuḥrar*.

Paper, $5\frac{1}{8}'' \times 4\frac{5}{8}''$.

128

סליחות

Penitential Prayers according to the Rite of the Cochin Jews. The order of the prayers agrees entirely with MS. No. 129 (v. above). The MS. is written in a sq. Cochin hand of the 19th cent., and consists of 86 pp.

Scribe : *Abraham b. Ephraim*.

Paper, $6\frac{7}{8}'' \times 3\frac{3}{8}''$.

450

סליחות

Penitential Prayers with Malabari Translation. The MS. contains : (1) רחמנא אדכר

אנשי (3) ; אלהינו שבשמים שמע קולנו (2) ; לן או"א (5) and ; תמהנו מרעות (4) ; אמונה אכרו אל תעש עמנו כלה. The order, arrangement, and character of the writing are the same as in the previous MSS., Nos. 129, 128. The MS. consists of 16 pp.

Paper $9\frac{5}{8}'' \times 8\frac{3}{8}''$.

121

אבינו מלכנו

The אבינו מלכנו with Malabari Translation. The MS., which is written in a sq. Cochin hand of the 19th cent., consists of 9 pp.

Paper, $7\frac{1}{8}'' \times 6''$.

250

אבינו מלכנו

The אבינו מלכנו with Malabari Translation. The MS., which is written in a sq. Cochin hand of the 19th cent., consists of 8 pp.

Paper, $8'' \times 5\frac{1}{8}''$.

140

סדר לשמחת תורה

A Liturgy for the Morning and Afternoon Services of ש"ת according to the Rite of the Jews of Cochin. The Liturgy agrees with סדר תפלות שבחוח ושירים כפי pp. 2 a-24 a of סדר מנהגי אנשי שינגילי וק"ק בקוגן Amsterdam, 1757, and with the שמחת תורה סדר (for the full title v. MS. No. 123).

The MS., which is fully vocalized, is written in a sq. Cochin hand of the 19th cent., and consists of 91 pp.

Scribe : *Levy b. Shem Tob Haleguva*. The colophon reads : זו היא שנת כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו לתשוקת לשורר בחן שמחת תורה בזמן הקפת ספרי תורות לילה ויום ולפני הנכטר ובאישון המחזור הספרים למקום קדמון שהוציא הון יקר מכה מרחונו לקיים מה כבד את ה' מהונך בלי עגמת כ"ח בחדש ב"ל בלי ידל בשבח העוסק

באבא בשבוע ובתכן שלא תסור ימין ושמאל מנקודת חכם ועשיר כך הוא יהיה כשמו אל יהיה בעזרו ובמעמיו במעלת שמו שמואל בן יוסף משוחרר הי"ו. ויהי רצון שיוסף ה' לו אורך ימים ושנות חיים להגות בספר זו ולזכות לפרי רענן כמסת לרביה אמן ואני המעתיק לוי בן שם טוב חליגואה הי"ו ליצירת הימים מתוקן וכתור"ה לפ"ק (=1876)

Owners: (1) *Samuel b. Joseph Meshuḥrar.*

(2) *Solomon b. Judah.*

Paper, $4\frac{1}{8}'' \times 3\frac{3}{4}''$.

122

סדר לשמחת תורה

A Liturgy for the Morning and Afternoon Services of ש"ת according to the Rite of the Jews of Cochin. The MS. agrees in order and arrangement with MS. No. 140, and is written in a sq. Cochin of the 19th cent. It consists of 100 pp.

Scribe: *Levy b. Shem Tob Haleguva.*

Paper, $3\frac{3}{8}'' \times 2\frac{3}{8}''$.

123

סדר למנחת שמחת תורה

A Liturgy for the Afternoon Service of ש"ת according to the Rite of the Jews of Cochin. The Liturgy agrees with the Cochin ed. (1876-7) of the סדר מנחת שמחת תורה ותפלת מנחה ושיר של מנחה ושירות של מוצאי שמחת תורה כפי מנהג קהל קדוש קוגין נדפס בקוגין בבית המדפים יעקב דניאל כהן יצ"ז בשנת כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו לפ"ק. The MS. goes up to ליום חימה (v. ed., p. 43 b). The liturgy contains also the poem beg. דעה עובריהו by אחו פלא תמים דעה הכהן הרופא הבבלי בנו אהרן קדוש האל וראש שבטי ישראל בן רבי עויאל נשיא העויאלי above, p. 239, v. Zunz 358, and Landshut, עמדי והעבודה, p. 301).

The MS., which is fully vocalized, is written in a curs. Cochin hand of the late 19th cent., and consists of 32 pp.

Owner: *Solomon b. David Haleguva.*

Paper, $4\frac{7}{8}'' \times 2\frac{3}{4}''$.

114

מי כמוך ואין כמוך לשבת זכור

The Liturgical Poem beg. מי כמוך for the Sabbath before Purim, with Malabari Translation. The MS., which is written in a sq. Cochin hand of the 19th cent., is fully vocalized, and consists of 36 pp.

Paper, $8\frac{1}{2}'' \times 6\frac{1}{2}''$.

53

שירות סדר ברכת הלבנה זכר הבת סדר פורים והשכבות

Poems and Rituals according to the Rite of the Cochin Jews.

Pp. 1-6, שירות לחתן, containing: (1) ארון עולם, the beg. of which is missing, beg. הסוד לא קם בישראל כמשה: עוד לוחות כתובים הם באצבע אל הוריד אלהים חי לישראל אל חי מרוסם הוא לדור דורים. יקבוץ: עדתו המפוזרים. הם נסמכים בשמו ומוהירים אלה; אל ההרים אשא עיני (2); שלש עשרה לעיקרים ארץ ורום בהבראם (4); אל גדול ונורא (3); אם אישטרה שבת (5); אני אברהם. acr. אליו מי הקשה (7); אמוני עם ישורון (6); אני אברהם חוק. acr. ארבעה כלילין (9); and אברהם.

P. 6, סדר ברכת הלבנה, beg. אמר רבי יוחנן. כל המברך על החדש בומנו כאלו מקביל פני השכינה כתיב הכא החדש הזה וכתוב התם זה אלי [ו]אנוהו אמר אביי הלכך מעומד before the reading of the Decalogue beg. אציתו ושמעו עממיא. Before the reading of the הוכחות the reader says the following verses: מוסר יי בני אל תמאס ואל תקחן בתוכחתו. כי את אשר יאהב יי יוכיח וכאב את בן ירצה. ולמוכ[י] חים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב.

Pp. 7-21, שירות, containing: (1) בואי נא בצל השבת (2); בא יבוא נושא ברכה (3); ויברכו שם כבודך (4); יהודה. מימי נח (6); ישראל. acr. יודוך רעיוני יי רועי (5); יעקב ישרו בעיני כל (7); ישראל. acr. יפה את יעלה; ישראל. acr. ידיד רם נורא (9); וינתי מה לך (8); ימי חנוכה (11); ישראל. acr. יה אל צורי (10)

יתרועעו אף ישירו (12); ישראל, acr. גואלי;
 יעלת לקרוא (14); ישראל, acr. ירחיק נדוד (13);
 ישראל נושע בה' (15); ישראל, acr. חתני
 יה אלהא (17); יה ברצונך קבץ (16); ישראל
 יפו לי רגלי (19); יבוא דודי לגן (18); מלכות
 (21); ישראל חזק, acr. יהללך ניב שפתי (20);
 יכתירני אל חי (22); א"ב—ד, acr. יתנו שבחך
 (24); יש[ר]אל, acr. ישנה בחיק תאוה (23);
 יפית ונעמט (25); ישראל, acr. יקו לאור לב ואין
 משה, acr. לאל חי אשורר (26); ישראל, acr.
 ישראל, acr. להודות אל לבי חפץ (27); חזק
 שלמה בן מול טוב, acr. שיר לאילת אהבים (28);
 שער אעיר מתנומות (30); שאו שערים (29);
 (v. above, pp. 237, 241 r. שחר); and (31)
 שלום לבוא שבת.

P. 22, למנחה, containing: (1) שם טוב ושכל (1);
 and (2) שמרו שבחותי, acr. שלמה

Pp. 23-24, לזבד הבת, beg. בחגי הסלע, יונתי

Pp. 24-25, סדר פורים,

Pp. 25-26, השבבות.

The MS., which is fully vocalized, is written
 in a curs. Cochin hand of the 19th cent.,
 and consists of 26 pp.

Paper, $5\frac{7}{8}'' \times 3\frac{3}{8}''$.

153

ברכות המגלה

The Benedictions Before and After the
 Reading of the Scroll of Esther according to
 the Rite of the Jews of Cochin.

The blessings are followed by the prayer
 beg. אלהא דבשמיא פרוקינן. The prayer
 agrees with the text given in סדר תפלות
 שבחות ושירים וכו' כפי מנהגי אנשי שינגילי וקוגין
 Amst., 1757, pp. 70 b to 73 a.

Cochin curs. hand, 18th cent., 1 p., 30 ll.

Vellum, $10\frac{7}{8}'' \times 9''$.

118

אזהרות לשבועות

The Azharoth of R. Solomon ibn Gabirol
 with Malabari Translation. The MS., which
 is written in a sq. Cochin hand of the
 19th cent., contains 56 pp.

Paper, $8\frac{11}{8}'' \times 6\frac{5}{8}''$.

466

סדר חופת חתנים

The Ritual for the Seven Days of Feast
 after the Wedding according to the Rite
 of the Jews of Cochin. The liturgy agrees
 entirely with the סדר חופה שנהגו אנשי שינגילי
 which is printed in the סדר תפלות, Amsterdam.
 1757, pp. 38 b-70 a. There is a more
 recent ed. of the ספר חופת חתנים, edited by
 Naphtali Elijah Roby (רחבי), printed and
 published by David Judah Ashkenazi,
 Bombay, 1917.

The MS., which is fully vocalized, is
 written in a curs. Cochin hand of the 18th
 cent., and consists of 44 pp.

Owners: (1) *Solomon Haleguwa*.

(2) *Moses b. Abraham Falack*. The entry
 reads: גו[אל] אח[רון] משה אברהם פאלק.

Paper, $5\frac{5}{8}'' \times 3\frac{3}{4}''$.

574

הנותן תשועה

A Prayer for the Royal Family, Lord
 Pentland, Governor of Madras, and Lady
 Pentland, with Malabari Translation.

The transcription of the English words
 reads: אור סודין לורד כיג זורז אור גרישיים
 בוין מארי אלכסדרא די בוין מדר ארוורד פירינסוף
 ויילס אנד אול די רוויל פימלי אנד דאר ריפרסנטטיו
 לורד אנד לידי פינמלינד חים חכסילנסי גוורר
 און מדרס. The leaflet is written in a modern
 sq. Cochin hand.

Scribe: *Abraham Hai b. Joseph Hai b.*
Abraham Se'adyah.

Coloured paper, $8\frac{3}{4}'' \times 7''$.

455

סדר שירות סדר בקשות סדר שמחת תורה מילה וחופה

Occasional Prayers, Liturgical Poems, and
 Hymns according to the Rite of the Cochin
 Jews.

The סדר שירות (pp. 1-63), containing 165 poems which are followed by פסוקים to be read after the hymns and poems. The poems are: (1) אחד יחיד ומיוחד (acr. אבניגור קרא); (2) אשמחה כי אפתחה (3); אל ישיב היכלו על מכונו (5); אלי אלי אלי למה עזבתני (4); אברהם (acr. אברהם); אני שלמה מל מל טוב (acr. אחר נוגנים אשיר שירה); אב ח יתום (12); אני ישראל (acr. אשא עיני אודך יום חדותי (13); אני שם טוב חוק (acr. אבוא ברוב חסדך (7); א"ב (acr. אהלל שמך (6) אודך אל (9); אליה (acr. אבוא בשיר ערב (8) לחופה כנגד (10); אני ישראל חוק (acr. יוצרי אל ההרים (11); אמוני עם ישורון (acr. ב' beg. ברכות אב חי יתום (12); אני ישראל (acr. אשא עיני אודך יום חדותי (13); אני שם טוב חוק (acr. אני יוסף (15); אחי למקדשא (14); ישראל אשיר שירי (16); אליה סעיד (acr. אל אדיר יושב אשיר שיר (17); אליה בן אברהם זכאי (acr. עליון אומר לך אל (18); אני דוד בן שמואל (acr. חדש אדני אלהי עוור (19) 2; אני לוי בן משה חוק (acr. אני שם טוב בן אברהם חוק (acr. נא בצרה אני שם טוב בן אברהם (acr. ארנן לאל (20) אליה ערני (acr. אשר שכן בצר (21); בליליה חוק ענה דוד בנו יעקב דגול יחס לק[שטיאל] ending אני (22); נוה קדש בעת הושלם יהי רצון ובה גואל אני שם (acr. אשא עיני אל ההרים (23); ביער הלכתי ארים קולי למול אלי בנעם (24); טוב בר אברהם אל שכן (25); אני שם טוב יצו רבן זכות חוק (acr. אהלל אל צורי (26); אני אליה (acr. חביון ארוטם צור טעון המציא (27); אפרים בן צלח אל אל שפוך (28); אני ששון בן משה חוק (acr. אל חי שוכן זבול (29); אליהו יצו (acr. סיני אעיר שירי למול צורי (30); אני לוי בר משה חוק (acr. אני דוד (acr. אל טיר הוללה (31); אני דוד (acr. ישראל בר משה (acr. אלי הוא אנויהו (32) נוהגים לומר זה אחר לשוני כוננת וחנו למוריד (34); אליהו (acr. אלהי אלי יה beg. הגשם (35); אליהו (acr. אלהי אליה beg. למוריד הטל (36); אני ישראל (acr. אומרך אלהי כל יצורים [אגד] לך (37); אליעזר (acr. אקדמך בלב נשבר אדני שיר (38); אברהם (acr. אלהי כל נשמה אדני לך בנעם פה אהלל (39); וומר לך יחדש אדני אודך (41); אדני יערב לך שיר הגיגי (40) אשורר (42); (אני ישראל בן משה חוק the acrostic of all the four numbers reads חוק

אשר (43); אני דויד (acr. לך יירי שיר הלל (acr. אברהם בלילה חוק היה לעד הוה ויהיה חוק אליה לאלה תמלל. ובן דוד the last line reads חוק לבי וכליותי וטוחי (44); (ומהר חיש להלל (acr. אלטו דייו דאברהם (45); גורי (48); גואלי פדני יה (47); בשיר חדש אקדמך דוד בן אבטחה (49); ישראל (acr. גורי יונה גורי האל העירה וראה (50); דוד בן שמואל חוק (acr. שלמה (acr. הר שניר תבור וחרטון (51); זמרו לאל חסידיו (53); ווי קדשי תפסג לי טובות מאל (55); חושה לעורתי (54); ישראל טיר שלם תנה לי (56); אזכירה ברוב ששון וגילה יום יום לך (58); יוסף (acr. יביא ישועתי (57) יאמר נא לצרותי די (59); יוסף (acr. יקרא עמי יקו (61); ישראל (acr. ירד יירי (60); יוסף (acr. יערת דבש על (62); ישראל (acr. לאור לב ואין יעלת המור ומדברך (63); ישראל (acr. לשונך יכסוף לבי ירחי קדם (64); ישראל (acr. נאוה ישראל (acr. יום ליום אודה (65); ישראל (acr. ידך לי עזרה (67); יאכל אש נדוד קרבי (66) ישראל (acr. ימינך תסעדני (68); ישראל (acr. יגלה (70); ישראל (acr. ימינו נגן בתרועה (69) ירוה משמן (71); ישראל (acr. כבוד מלכותך יעלה קומתך (72); ישראל (acr. בשרי (74); ישראל (acr. יונתי מה לך (73); ישראל יונתי זיו יפענתך (75); ישראל (acr. יפית ונעמת ישראל (acr. יה דליני מבור (76); ישראל (acr. ימם (78); יוסף (acr. יירי את אהוב לבי (77) ישרא (acr. יה אל צורי (79); ישראל (acr. לבי ימש (81); ישראל (acr. ינעם שיר לחיכי (80); ישראל יזכרו פלאך (82); יהודה (acr. יונה מה תהגי (84); ישראל (acr. יתר שאת תחן (83); יהודה (acr. יעורר לבבי (85); ישראל (acr. ישאו עיניך ישראל (acr. ימסו הרים (86); ישראל בן משה ישראל בן משה (acr. יעלם שבני (87); בן משה (the last line reads חוק (acr. יפא ענף (88); חוק יפא נוף עיני תראינה שם בנו גרשון חנון (acr. ישראל (acr. ינוב פי ניב (90); יום חורפי (89) ישעך לבבי (92); ישראל (acr. יה רבון עלם (91) ישראל (acr. יפמירו שפתי (93); ישראל חוק (acr. דורש ה' מלך (95); ישראל (acr. יחיה צדיק (94); יהודה (acr. ישראל (acr. ישנה בחיק תאוה (96); גאות לבש יפיה (98); ישראל חוק (acr. יירי הלך לו (97) ישראל (acr. יירי בלחך (99); ישראל (acr. לבבתיני (101) ישראל (acr. יה נותן לחמי (100); ישראל

1 Zunz 533; Markon, דביר, I, 270.
2 Zunz 578.

יקרא (102); ישראל, acr. ירדי אמור לנדודי
 ירום ונשא (103); ישראל, acr. דרור
 ישראל; (104) יום זה סכל יום; ישראל
 יקר חסוד (106); יהודה, acr. יהודה פי (105)
 ימי חרפי אהבתי (107); ישראל, acr. אלהים
 ישראל, acr. ישראל חוק. (108); ישראל חוק
 ישראל; (109) יעלה לקרוא חתני; ישראל
 ירד דודי (111); ישראל, acr. ישיר ישראל (110)
 יצחק, acr. יה שמעה (112); ישראל, acr. לגנ
 לבי ומעי (114); כפלח הרמון (113); בן סלח
 לך צור גאוני (115); ישראל חוק, acr. יהמו
 ישראל, acr. לבי קוה עד (116); ישראל חוק
 למה (118); ישראל, acr. לך חבלה עיני (117)
 לי שמעה (119); ישראל, acr. דוד לנצח
 ישראל, acr. להודות אל (120); לוי בן ישראל
 לוי בן משה חזק, acr. לאל חיי (121); חזק
 לוי בן משה חזק, acr. לאיש האדמוני (122)
 לרוד נפשי (124); לוי חזק, acr. לאל יוצרי (123)
 מנוחה ושמחה (125); לוי בן משה חזק, acr.
 (127); סכלוא מאסר (Zunz 584); (126) משה
 ישראל, acr. מה לך דוה (128); מתי יבושר
 (130); ישראל חזק, acr. מן פו ובין (129)
 נשמת ישראל (131); (131) יצחק (?); נפוצותינו כנס
 נשמת אחרים (132); ישראל, acr. עמד
 לוי בן משה חזק, acr. נשמת לוי חן (133); אאליון
 לוי בן משה חזק, acr. נשמת להקת איתניך (134)
 יצחק בר יוסף, acr. נשמת יחידים (136)
 נשמת (137); יהודה, acr. נשמת יחידים פליטת
 נשמת להקת עם אל (138); משה שניף, acr. מחנות
 אליהו, acr. נשמת אבות ובנים (139); לוי
 אליהו חזק, acr. נשמת אסתר הדיסה (140); חזק
 (143); עד שיפוח היום ונסו (142); סמר גבי (141)
 יוסף חזק, acr. פרשז עלי מזיו (144); צור משלו
 קול שמחה (146); ישראל, acr. קומה דודי (145)
 רני (148); רם על רמים (147); אני אברהם, acr.
 (150); שמואל, acr. שמיני חג עצרת (149); יעלה
 שיר חדש אשרה לך (151); שלמה, acr. שפל רוח
 (153); יהודה, acr. שדי נעלה (152); ישראל, acr.
 שבעה שחקים (154); שאול, acr. שוכב לציון
 שלמה בן, acr. שיר לאילת האבים (155); שלמה
 שם טוב, acr. שם כבוד נעלה (156); ¹ מול טוב
 שמרו (158); שלמה, acr. שורש בנו ישי (157)
 (160); שאו שערים (159); שלמה, acr. שבתותי
 שיר יחדש (161); ² שאמי, acr. שאילוני בליל

שולמית (163); אברם, acr. שערי פדות (162)
 תרומם (164); ³ שלמה בן מול טוב, שובי
 משה, acr. משתחה אני לך (165); and בת רמה
 מפתחות של שירות

Pp. 63-64 contain שירות של שירות.
 Pp. 75-81 contain תשכחות, comprising
 15 pieces. No. (1) the סדר תשכחות, beg. אציתו
 [אל]הא (3); אנכי יי אלהיך (2); ושמעו עממיא
 יום (5); אל ברוב חסודך (4); דבשמיא פרוקינ
 with מעין ז' ברכה, which differs greatly
 from all other known rites, v. further p. 268;
 ככלות ייני (7); יום נשעו גאולים (6)
 מי כמודך אלהי (9); יעקב, acr. עצמותי תאמרנה
 מפי אל מפי אל (10); אברהם, acr. ישראל
 מומור (13); מי ומי בלחך (12); מורי ורבותי
 and נערץ בסוד רבה (14); שיר והודאה
 עורה לבבי עורה.

Pp. 83-95 contain סדר בקשות, containing 20 pieces.
 No. (1) beg. אשחר פני אורך; (2) אל בדברו
 אני אליהו חזק, acr. אני אל אל שדי (3); ברא
 אתנו לפניך (5); א"ב, acr. אל ארון החנון (4)
 אליהו בן, acr. אלי אביר (6); א"ב, acr. אבות
 אליה (8); ואמיר אביר אונים (7); משה ח[ז]ק
 אליהו, acr. אל זבול אפרוש (9); זכרו זכרי הודו
 by R. Judah Hallevy; (11) ברכי נפשי
 ששון הלוי בר משה, acr. הללי נפשי וכו' אורה
 א"ב, acr. הללי נפשי וכו' תחת כסא כבוד (12)
 a poem in Portuguese, beg. מודש כיריאדוש (14); פסקים (13); אפרים
 לך אודה אדון (15); מודש כיריאדוש; (15) מכניסי רחמים (16); לוי בן משה חזק, acr. עולם
 [אל] אל נאור (18); סלא רחמים יקדמונו (17)
 קדמו עיני אשמורת להודות לך (19); בגבור[ת]
 תפלת השחר לרבי (20); and לוי בן משה חזק, acr.
 שמע בקולי, beg. סעדיה זצ"ל

Pp. 99-110, סדר שמחת תורה, agreeing
 with the order for the day of שמחת תורה
 in the first ed. of סדר תפלות שבחות ושירים וכו'
 כפי מנהגי אנשי שינגילי יצ"ו וקהל קדוש בקוגין
 Amst., 1757, pp. 1-24. In the MS. four
 pages are missing.

Pp. 111-112, שבחות לסעודת הברלה, agreeing
 with the סדר הברלה of the same ed.,
 pp. 26 b-28 b.

Pp. 112-118, ליום המילה, agreeing with
 the order of prayers for the day of circum-
 cision in the second ed. of the תפלות סדר,

¹ Zunz 533; Markon, l. c., p. 273.

² Zunz 218.

³ Zunz 533; Markon, l. c., p. 272.

Amst., 1769, pp. 71 b-79 b. The author of the poem ירידי אל ישראל is, according to the MS., Judah Kohen.

Pp. 119-120, מילת גרים ועבדים, agreeing with ed. pr., pp. 36 b-38 a. The order ends with the words על הטבילה גם הוא בעצמו יברך על הטבילה והבטחה. לכוש עטרת זהב ולא הארון, indicating the source.

Pp. 121-150, סדר חופה, agreeing with ed. pr., pp. 38 b-70 a. A few variants may be pointed out. The MS. does not contain the poem הוא יודע. The ed., p. 60 a, reads: ואנו נוהגין פה קוגין לקרות החתן ועצמו ואחר מתרגם. מי שבירך וכו' חזק וברוך תהיה וגם קורין הפטרה שוש אשיש עד ומשוש חתן על כלה וכו' אחר שקורין הפטרת סדר השבוע ואומר אני הצעיר דוד קשטיאל הקטן שאין נכון נוהגין פה. The MS., p. 140, reads: וכו' קוגין . . . ואחר מתרגם וכו' ואומר אני שאין נכון לקרות אלא אחר שמברכין על של השבת הברכות האחרונות וכו'. It seems from this that David קשטיאל was the compiler of our work. In the prayer, which is read after the circumcision, p. 116 supplies the name of the child: שלמה חיים. We might assume that Solomon Hayyeem was the son of the author, i. e. David קשטיאל. P. 131 refers to Levy בלילא in the following terms: כך מצאתי: בקונטרס שכתב מורי הזקן כהר"ר לוי בלילא יצ"ו, who may be identical with the liturgical poet Levy b Moses. בלילא and בלילא are well-known family names among the Jews of Cochin, v. MS. No. 268, and Jacob Saphir, vol. II, Mainz, 1874, p. 66 f. P. 148 we read: בלילא הששי שהוא לילא הליכת החתן. This custom is referred to in the חופת חתנים, Bombay, 5677, p. ב, where we read: ובלילא ג' בשבוע השלישי מחקבצין כל הקהל בבית החופה ומלויין את החתן והכלה לב"ה בתופים וכו' וזה הלילה נקרא לילא פלי פוכא. P. 147 reads: . . . שהוא לילא שני לחופה [שנקרא] ת [לילא] ניראדי.

The MS. is written in a curs. Cochin hand of the 17th cent., and contains 150 pp. This is one of the oldest Cochin Hebrew

MSS. The colophon reads: תם ונשלם תהלה לאל בורא עולם היום יום ו' טו"ב לחדש שבט שנת ונחתה את מקדש"י בחונם לעולם לפ"ק (= 1694) Paper, 8" x 5½".

453

שירות

Liturgical Poems according to the Rite of the Cochin Jews.

The first collection of hymns consists of 33 numbers of which the first eight are missing. The MS. beg. with נכבד: רישא: . . . בן יוסף, והוא יבין נשמע וגם יאזין (9); אני שם טוב, אדני אלהי, No. 8 beg. אל יחיד (10); אני לוי בן משה, אומר לך אל, אזור ארבע ביחוד (11); אברהם, יושב אהרן בן, אשיר בקול ערב (12); אליה רבא, הר שניר תבור וחרמון (13); שללמייבא, ישראל בן משה, יום יום ידרושון (14); שלמה, יקו לאור (16); יוסף, יחדו גדודי (15); ישראל, יעלת המור (17); ישראל, יטיבו נגן בתרועה (19); ישראל, ימינך תסעדי ישראל, ישנה בחיק תאוה (20); ישראל, יפית ונעמת צבית חן (21); יתיר שאת חתן (23); ישראל, יונתי זוי יפעתך, יקר חסדך אלקים (24); ישראל, אל עם (26); ישראל, יודוך רעיוני יי רועי (25); ישראל, יום הששי ויכלו השמים (27); ישראל, לבי ומעי יהמו (28); יהא שלמא רבא, לישראל, למת דוד לנצח (29); חזק לאל חיי (31); לישראל חזק, להודות אל לבי שלח (32); לישראל בן משה חזק, אשורר שאלוני בליל נדוד (33); שלמה כהן, לחולים, קדיש שנגילי, שאמי, רעיוני, יוצמה פורקניה ויפרוק עמיה ברחמתיה, which reads: בחייכון וכו'.

The second part (pp. 21-84) consists of 100 pieces. No. 1 אלי אלי אלי with אבוא אליה; אבוא בשיר ערב (2); ברוב חסדך אהלל שמך (4); ישראל, אודך יום חדותי (3); אשיר שירים לנורא (5); א"ב, וארוממך אהלל אל צורי וקוני (6); אני ישראל, עלילות, אל ברוב חסדך (7); אפרים בן צלה, אהרן (9); אהרן, אל גדול ונורא (8); אברהם, אל שוכן שמים (10); אברהם, אם פי צדק

אל (12); אל עיר רחבת ידים (11); אהרון. acr.
 ארץ ורום בהבראם (13); מסתתר מאד נעלה
 with Turkish interpolation, acr. אלועור, v. above, p. 210; (15)
 אנכי יי (16); אברהם. acr. אמון ישמח כי קץ פדותו
 בצל הישבת (18); בשיר חדש אקדמך (17); אלקיך
 גואלי פדני יה (19); יהודה הלוי. acr. מימי נח
 האל (21); ישראל. acr. גורי גורי יונה גורי (20)
 ויברכו שם (22); השנירי. acr. העירה וראה
 חסדי יי אשירה (23); יעקב. acr. כבודך
 יאמר נא (25); מיד שלם תנה לי (24); חיים
 יוסף. acr. יביא ישועתי (26); יוסף. acr. לצרותי די
 יום יום אודה לאל (28); וינתי מה לך נודרת (27)
 יונה הומה מה תהמי (29); יצחק. acr. אשר
 ישראל חוק. acr. יעוף חלומי (30); ישראל
 יה שמעה הקם (32); ישראל. acr. ידיד רם נורא
 יהודה. acr. ישרו בעניי כל דרכיך (33); יצחק. acr.
 יפו לי (35); יוסף חוק. acr. יראה זרע דודי (34)
 ירד ירדי יברח (36); ישראל. acr. רגלי מבשר
 יכסוף לבי ירחי קדם (37); ישראל. acr. כצבי
 יאכל אש נדוד קרבי (38); ישראל. acr.
 ישראל. acr. ירך לי עזרה (39); ישראל
 יה אל צורי (41); ישראל. acr. יגלה כבוד מלכותך
 ישראל. acr. ינעם שיר לחכי (42); ישראל. acr.
 ישראל. acr. ישאו עיניך תשואות חן (43)
 ישראל בן משה. acr. יעלם שבני נעלם זמני
 ינוב פי (46); ישראל חוק. acr. יפה ענף חורש
 יכתירני אל חי בחכמה (47); ישראל. acr. ניב
 יצחק. acr. יין המוב רטוב (48); (P) יוסף. acr.
 ירום (50); ישראל. acr. ידיד בלחך שלוי (49)
 ירך תנחני אל (51); ישראל. acr. ונשא גבה מאד
 ישוע ציון ויבנה (52); ישראל. acr. חי עושי
 ישראל. acr. יבוא דודי אל זבולו (53)
 יום (55); ישראל. acr. ירחיק נדוד דוד נעמן
 יום יום לך יקרא (56); ליום אודה לשמך
 ישראל. acr. ידידי רועי מקימי (57); יוסף
 ישראל חוק. acr. ימי חרפי אהבתי (58)
 ישראל. acr. ישיר ישראל שיר נועם
 יום נושעו גאולים (61); ישראל. acr. דודי לגנו
 by R. Abraham (Zunz 542); (62)
 יהיו לרצון (64); ישראל חוק. acr. יה צר התם (63)
 ישראל. acr. יגדל שם אל חי (65); רנני
 קדיש יהא שלמא (67); יעקב. acr. וינתן חן נכספה
 ישראל. acr. ישאו עיניך תשואות חן (68)
 לפני אל חי כורעים (70); לך תכלה עיני
 מה נמלצו אמרי חכמה (72); לאל חי ברבו

[מוז]ור (74); מי ומי בלחך היוצר (73); מנחם
 acr. מלך נעלה דלה גולה (75); שיר הוראה אשיר
 ישראל. acr. מן פו ובחן ומשי בגדיך (76); מנחם
 שלמה חוק. acr. מלכי שובה את שבתי (77); חוק
 אני שלמה לאייארו אל: (The last line reads:
 נאדר מרום דר נאמן וסמך עלי את ירו בחכמה
 בחכמה בחכמה. The same reading is to be
 found in the ed. of the ימים טובים
 רשבתוח כמנהג ק"ק קוגין כמו שכתוב בו יע"א
 Bombay, 1846, p. 32 b. The correct reading
 is כמודך (79); מהולל אקרא יי (78); (לאניאדו)
 טורי ורבותי תוכו (80); אברהם. acr. אלקי ישראל
 acr. [ט]ה נמלצו אימרותיך (81); לשנים רבות
 נשמת ישראל עמך הקוראים מן (82); משה רחבי
 נשמת לוית חן ערת (83); ישראל. acr. המצר
 נשמת להקת (84); לוי בן משה חוק. acr. אריאל
 נשמת ירדיים (85); לוי בן משה חוק. acr. איתנך
 נשמת מחנות (86); יהודה. acr. פליטת זרע
 נערץ בסוד (87); משה שניף. acr. מקהלות פלאיך
 יקרה את ending, נאמר שירה בשירים (88); רבה
 כנפשי. עבדך אני לא חפשי. מכרי' אותי ככרשי.
 אברך את שם יי. מספרד הלכתי. עיר שיגילי
 שמעתי. ישראל מלך תאבתי. אותו ראו עיני
 קומה דודי אל היכלי (90); עזרה לבכי עזרה (89)
 קול שמחה וקול ששון (91); ישראל. acr. שן
 רני (93); רוחי יה אלי (92); אני אברהם. acr.
 שיר חדש (94); ישראל. acr. יעלה בת איש
 שדי נעלה על (95); ישראל. acr. אשירה לך
 שם כבוד נעלה (96); יהודה. acr. זבול כבודו
 שלמה. acr. שמרנו שבחותי למען חינוך (97)
 נשמת (99); יצחק. acr. יתבורך שם כבודך (98)
 אשבח שם (100) and; לוי. acr. להקת עם אל
 נורא, incomplete.

The MS. is written in a curs. Cochinchin hand of the early 19th cent., is fully vocalized, and contains 84 pp. of 20 ll. to a p.

Paper, $5\frac{7}{8}'' \times 3\frac{7}{8}''$.

465

שירות

Liturgical Poems according to the Rite of the Cochinchin Jews.

Pp. 1-40, פוזמונים, containing: (1) אחד יחיד
 אחר (Zunz 373); (2) אביגדור קרא. acr. ומיוחד
 (Zunz 533), (3) שלמה מזל טוב. acr. נוגנים

(Zunz) אברהם [קשטיאל] acf. אשמחה כי אפתחה (208); (v. Zunz) אלי אלי אלי למה עזבתני (4); (6) א"ב acf. אהלל שמך (5); אבוא ברוב חסדך acf. אללאה (7); אני ישראל acf. אוודך אל יוצרי (8); אני ברוד [בן] acf. אשבח למול קדוש (9); חוק acf. אשיר שירים לנורא (10); אל ההרים אשא (11); אני ברוד [בן דוד אשכנזי] acf. אב חי יתום (12); ישראל acf. עיני אוודך יום חרותי (13); שם טוב חוק [קשטיאל] acf. אני יוסף acf. אחי למקדשא (14); ישראל acf. אשיר (16); אליה סעיד acf. אל אדיר יושב (15); אשיר (17); אליה בן אברהם זכאי acf. שירי עליון acf. אני דוד בן שמואל [קשטיאל] acf. שיר חדש אני לוי בן משה חוק acf. אומר לך אל ירידי (18); אני acf. אדני אלהי עוזר נא (19); (Zunz 578) ארנן לאלי ביומי (20); שם טוב בנו אברם חוק acf. אשר (21); אני שם טוב בן אברם בליליה חוק acf. אשר (the poem reads: אליה עדני) acf. שכן בצר שכן בצר בכנה למעננו ישכון ביתי: יהי אור בו לבית יעקב הכי חשבו בגלותי: ענה דוד בנו יעקב דגול יחש לקשטיאל נוה קודש בעת הושלם יהי repeated also on p. 30); רצון ובא גואל (only the beg. is given); אני acf. אשא עיני אל ההרים (23); ארים (24); שם טוב בר אברם חוק [בליליה] acf. אני שם טוב יצ"ו acf. קולי למול אלי בנתעם אני acf. אל שכון חביון (25); רבן זכות חוק acf. אפרים בן צלח acf. אהלל אל צורי (26); אלגת אני ששון בן משה acf. ארוםם צור מעון (27); אליהו יצ"ו acf. אל אל שפוך (28); חוק [צרפתי] acf. אני לוי משה acf. אל חי שוכן זבול (29); [עדני] acf. אני דוד acf. אעיר שירי (30); חוק [בליליה] acf. דוד [בליליה] acf. אל מיר הוללה (31); [בליליה] acf. ישראל בר משה acf. אלי הוא אנוהו (32); אליהו [עדני] acf. אלהי אלי יה שלח גשם אליה (35); אליה [עדני] acf. אלהי שלח טל (34); (36) אני ישראל acf. אומרך אלהי כל יצורים acf. אדני שיר (37); אליעזר acf. אקדמך בלב נשבר acf. אדני לך בנתעם (38); שם טוב חוק acf. חומר לך acf. אדני יערב לך (39); לוי בן משה [בליליה] acf. אדני אוודך צורי (40); ישראל acf. שיר acf. אשורר לך ירידי (41); אני משה חוק [אשכנזי] acf. אשר היה לעד (42); אני דויד [בליליה] acf. אשר לבי (43); אברהם [שם טוב] בלילה חוק (v. Zunz 587, according to a pencil note in our MS. כנראה שיר זה לר' יהודה הלוי

; אנא אהרן [עדני] acf. אל גדול ונורא (44); אברהם [אבן] acf. אל יחיד יושב שמימה (45); אם פי צדק (47); אמוני עם ישרון (46); עזרא [אליה] acf. אשחר פני אוודך (!) (48); אברהם acf. אליה חוק acf. אל אל בדברו (49); יצ"ו [עדני] acf. אליה יצ"ו acf. אל זבול אפרוש (50); [עדני] (52); ארים את קולי למול אלי צור (51); (53) אברהם [בליליה] acf. אל ברוב חסדך ארוםם (54); אהרון [עדני] acf. אל שוכן שמים (55); משה חוק [עדני] acf. צור יציר נברא (57); אציתו ושמעו עממיא (56); אכלו משמנים אברהם acf. אמון ישמח (58); אנכי ה' אלהיך acf. אאמיר אביר אונים (59); [אבן עזרא] acf. אליה זכרו זכרי (60); אברהם [אבן עזרא] acf. אני acf. אחלי שרעפי נעור (61); אליה [עדני] (in Ladino) acf. אלטו דיו דאברהם (62); יוסף חוק (64); אבטליון acf. אל עיר רחבת ידיים (63); אפמיר (65); אברהם acf. ארץ ורום בהבראם (v. שירות, Bombay, 1846, p. 77 a f.); אליה רבא acf. אזור ארבע ביחוד (66); by R. אבג"ד acf. אערודן לך הלכות שחיטה Israel Najara; (68) אדם הראשון ברא בחכמה (69) אשבח (70); אהרן acf. אל מסתתר מאוד (71) and שם נורא acf. אשר בגלל אבות (71) and שם נורא

Pp. 42-119, poems for various occasions containing: (1) אדון עולם ישועתי acf. אליעזר, in Hebrew and Turkish; (2) ברכי נפשי את ה' by R. Judah Hallevy; (3) בוא יבוא נושא acf. בואי נא כלה by the same; (4) בשיר חדש acf. בצל השבת מימי נח acf. אקדמך; (5) יהודה acf. ברוך דוד [אשכנזי] acf. ברוך שם כבוד (7) ישראל acf. גורי גורי יונה (9); גואלי פדני יה (8); דוד בן שמואל חוק acf. דוד בן אבמחה (10); דוד רחבי acf. דרשו היש כזה אנוש (11); (12) הר שניר תבור וחרמון (13); האל האירה (!) acf. א"ב גרשום acf. הללי נפשי את ה' הללי אורה acf. א"ב אפרים acf. הללי נפשי וכו' הללי אמונה (15); זמרו לאל (17); ווי קדשי תפסג (16); ס"ט acf. חושה לעזרתי (18); ישראל acf. חסידיו (20); חיים acf. חסדי ה' אשירה (19); חיאל acf. מיר שלם (21); יהודה acf. טובות מאל אוכרה (in) טודוש כיריאודוש די אריבה (22); תנה לי acf. יוסף acf. יאמר נא לצרותי די (23); (Ladino) יום יום לך (25); יוסף acf. יביא ישועתי (24); ישראל acf. ידד ירידי (26); יוסף acf. יקרא יערת דבש על (28); ישראל acf. יקו לאור (27); acf. יעלת המור (29); ישראל acf. לשונך

יום (31); ישראל, acr. יבסוף לבי (30); ישראל;
 יאכל אש נדוד (32); ישראל, acr. ליום אודה
 ישראל, acr. ידך לי עורה (33); ישראל, acr.
 ימינו נגן (35); ישראל, acr. ימינו חסעדי (34);
 יגלה כבוד מלכותך (36); ישראל, acr. בתרועה
 ידוה מטמן בשרי (37); ישראל, acr. חזק
 (39); ישראל, acr. יעלה קומתך (38); ישראל
 יפית (40); ישראל, acr. יונתי מה לך נודדת
 יונתי זוי יפעתך (41); ישראל, acr. ונעמת
 יוסף, acr. ידידי את אהוב לבי (42); ישראל
 ינעם שיר (44); ישראל, acr. יה אל צורי (43);
 יזכרו פלאך (45); ישראל, acr. לחבי
 יתר שאת חתן (46); ישראל, acr. Hallevy;
 ימסו הרים (48); ישראל, acr. ישאו עיניך (47);
 יעלם שבני (49); ישראל, acr. כדונג
 יפה ענף חורש (50); ישראל, acr. בן משה
 ינוב פי ניב (52); ישראל, acr. יום חורפי יחיש (51);
 יפטריו שפתי (53); ישראל, acr. by R. Judah
 יחיה צדיק באמונתו (54); ישראל, acr. Hallevy;
 ירום ונשא (56); ישראל, acr. יה נותן לחמי (55);
 יום זה מכל יום (57); ישראל, acr. וגבה
 יקר חסדך אלהים (58); ישראל, acr. ישראל
 ימי חרפי אהבתי (59); ישראל, acr. חזק
 יעלה לקרוא (61); ישראל, acr. ישראל נושע בה'
 שרי יפרך (the strophe beg. ישראל, acr. חתני
 ישראל, acr. ישיר ישראל שיר (62); missing) וכו'
 ישראל בן משה, acr. ירד דורי לגנו (63); ישראל
 מחזור לשלש רגלים מנהג ספרד בק"ק (v.
 Vienna, 5650, p. 192, under the
 heading לחג השבועות); (64); ישראל, acr. קונשטאנטינה
 יה שמעה (64); ישראל, acr. יביתירני אל חי (65); יצחק, acr. הקם
 ידך תנחני (67); יצחק, acr. יין המוב רטוב (66);
 יושב התהלות צור (68); ישראל, acr. אל חי
 ירחיק (70); ישראל, acr. חזק יצא ציץ וימל (69);
 ימינו נאדרי רמה (71); ישראל, acr. נדוד דוד
 יצחק, acr. יום אודה לאל (72); יצחק, acr.
 יוסר ארץ (74); ישראל, acr. יודוך רעיוני (73);
 ישראל, acr. חזק יה צר התם (75); על בלימה
 יראה (77); ישראל, acr. יגדל שם אל חי (76);
 יחיד נמצא קדמון (78); יוסף, acr. חזק זרע דודי
 יזכור אל חי (80); ישראל, acr. יונה הומה (79);
 ימס (82); יה דליני טבור (81); יצחק, acr. רבח
 ישעך לבבי דורש (83); ישראל, acr. לבי ימש
 ישראל, acr. ידידי אמור לנדודי (84); ישראל, acr.
 יהודה (86); ישראל, acr. יקרא דרור ראש (85);
 יושב תהלות (87); יהודה [הלוי], acr. פי לכורא

ישראל, acr. ילחמוני חנם (88); ישראל, acr. צור
 יום נשעו גאולים (90); יושע ציון (89);
 יתבורך (92); יתנו שנחך (91); אברהם [אבן עזרא]
 יום הששי ויכלו וברכת (93); יצחק, acr. שם כבודך
 the following בכל יום תמיד (after מגן אבות
 passage is inserted: מהרה מלכותינו
 ותבנה בית קדשינו ותפארתנו אשר הללך אבותינו
 וגם ישרה שכינה בנינו עח יתקיים עלינו בחיינו
 שלומך תפרוש עלינו בצלך תגן בעדנו ברוכים לעד
 (תשימנו אל מלך עושה השלום מעין הברכות וכו'
 (95); ישראל, acr. חזק יודי סכס בקיטתי (94);
 ידוד רם נורא (96); ישראל, acr. חזק יעוף חלומי
 יוסף רחבי, acr. יחדו גדודי (97); ישראל, acr.
 יום (99); ישראל, acr. יפו לי רגלי (98); חזק
 ידידי (100); ישראל, acr. בר משה, יום ידרושון
 יהיו לרצון רנני (101); ישראל, acr. רועי מקימי
 (103); ישראל, acr. בר משה, יום וליל רוחי (102);
 כפלה הרמון (104); יעקב, acr. יונת חן נכספה
 יעקב, acr. כל עצמותי תאמרנה (105); אדמה
 לאל (107); ישראל, acr. לבי ומעי יהמו (106);
 לוי חזק [בן דוד בליליה], acr. יוצרי אשבח
 לך (109); ישראל, acr. חזק לך צור גאוני (108);
 לי שמעה גואלי (110); ישראל, acr. תכלה עיני
 להודות אל לבי (111); לוי בן דוד [בליליה], acr.
 לאל חיי אשורר (112); ישראל, acr. חזק
 לפני אל חי (113); לוי בן משה חזק [בליליה]
 (enumerating the dates on which there is no
 נפילת לוי חזק [בן דוד בליליה], acr. כורעים
 (115); לוי, acr. לאל חי ברכו (114); אפים
 (116); Zunz 584) משה, acr. מנחה ושמחה אור
 מי ומי (117); מנחם, acr. מלך נעלה דלה גולה
 משה [בליליה], acr. משתחוה אני לך (118); בלחך
 מה לך (120); יושף, acr. מכלוא מאסר (119);
 ישראל, acr. חזק מן פו ובין ומשי (121); דוה
 by Solomon מלכי שובה את שבתי (122);
 מנחם, acr. מהולל אקרא ה' (123); Laniyado
 (125); אברהם, acr. מי כמוך אלהי ישראל (124);
 מיכאל, acr. מצמיח ישועה (126); מפי אל מפי אל
 מה (128) and; מזמור שיר והודאה (127); כהן
 מנחם, acr. נמלצו אמרי חכמה

Pp. 120-126, נשמת לג' רגלים. Poems for
 the Festivals, containing: (1) נפשי עורי שוררי;
 נשמת (3); ישראל, acr. נשמת ישראל עמך (2);
 נשמת (4); לוי בן משה חזק [בליליה], acr. לוית חן
 (5); לוי בן משה חזק [בליליה], acr. להקת איתנך
 נשמת (6); יהודה הלוי, acr. נשמת ידידים פליטת

נשמת להקת (7) and; משה שנעף, acr. מחנות אל, acr. [בליליה] לוי.

Pp. 126-141 שירות, containing: (1) נערץ נאטר שירה, by David Raḥabi; (2) בשירים מספרד: מלך תאבתי הלבתי עיר שינגילי שמעתי ישראל מלך תאבתי נסים; (3) נותן דרך ונתיבה; (4) עד שיפוח היום ונסו; (5) סמר גבי צור משגבי יוסף, acr. פרשו עלי מזיו; (7) עורה לבבי עורה; (6) קדמו עיני אשמורות; (9) צור משלו אכלנו; (8) חזק לוי בר משה [בליליה], acr. להודות לך אל קומה; (11) קדמו עיני אשמורות אל אל; (10) קול שמחה; (12) ישראל, acr. דודי אל היכלי שן שיר; (13) אני אברהם [אבן עזרא], acr. וקול ששון רני יעלה בת איש; (14) שמואל, acr. רוחי יה אלי שמואל, acr. שמיני חג עצרת; (15) ישראל, acr. שפל רוח שפל; (16) [בן דוד קשמיאל] שיר חדש; (17) R. Solomon ibn Gabirol; (18) שיר, acr. [בן דוד קשמיאל] אשיר, שדי נעלה; (19) ישראל, acr. חדש אשירה לך, by R. Judah Hallevy; (20) שובב לציון, acr. שבעה שחקים; (21) שאל, by R. Solomon ibn Gabirol; (22) שיר לאילת אהבים, acr. שם כבוד נעלה; (23) שלמה בן מול טוב שמרו; (25) שורש בנו ישי; (24) טוב [קשמיאל] שבתותי, by R. Solomon ibn Gabirol; (26) שאלוני בליל נרוד; (27) שאו שערים ראשיכם; (28) שלמה כהן, acr. שלח לחולים צרי; (29) אברהם [אבן עזרא], acr. שערי פדות אפתחה; (30) שולמית שובי שולמית, acr. שלמה בן מול; (31) ששון שמן ששון; (32) and; (31) טוב תרוסם בת רמה.

Pp. 141-162, סדר שמחת תורה, which agrees with the order for שמחת תורה as given in the סדר תפלות, ed. Amsterdam (for the full title v. above, p. 258, pp. 1 b-24 a.

Pp. 162-166, סדר הבדלה, agreeing with the same ed., pp. 24 b-28 b.

Pp. 166-173, סדר מילה, agreeing with pp. 29 a-36 b of the same ed.

סדר החופה שנהגו אנשי שינגילי, which agrees with the סדר חופה of the same ed., pp. 38 b-64 a; at the end a few leaves are missing.

The MS., which is fully vocalized, is

written in a curs. Cochinchin hand of the 19th cent., and consists of 190 pp.

Owner (p. 45): *A[braham] Falack.*

Paper, 6" × 3½".

454

בקשות ושירות

Occasional Prayers and Poems according to the Rite of the Jews of Cochinchin.

The MS. contains בקשות (pp. 2-45, ידיד אודה לאל, שחר להודות, שחר אבקשך, נפש יה רבון עלם, יוצר בחכמה, יודוך רעיוני, לבב שיר למעלות, כל ברואי מעלה, שירו לאל נבוני אברך, אשר בידו נפש, אדון עולם, אשא יוצר בחכמה רוחי, אברך את ה', את שם ה' שבת (pp. 45-74, שירות של שבת; (יגדל אלהים בעל השבת, יום השבת אין כמוהו, כי אשמרה שבת, יה סביבי עלי חונה, יאמר נא ישראל, מימי נוח ארץ, דשן מעגלותיך ירעפון, שוכן עד, צבי החן חיש שירות למוצאי; and (אליו מי הקשה, ורום בהבראם חדש, במוצאי יום מנוחה, pp. 76-123, שבת משביח שאון ימים, אגיל ואשמח בלבבי, ששוני, ראה מלכי לעולם, בכל חדש גיל חדש, שיר אענה, המבדיל בין, ויחן לך האלהים, אלי אליה הנביא, יבדיל האלהים כתם, בשרנו יחיש תביא, קודש (עלי כל אכילה, שוכן עליה רחם, אלהי עוז תהלתי, בקשות, beg. אלהי עוז תהלתי, אלהי עוז תהלתי, לקחי זאת חידה, אמר ה' ליעקב, and לקחי זאת חידה.

The MS. is written in a sq. Cochinchin hand of the 19th cent., is fully vocalized, and contains 136 pp. of 12 ll. to a p. The handwriting is the same as that of the following MS.

Owner: *Elijah b. Samuel.*

Paper, 4 $\frac{9}{16}$ " × 3½".

127

בקשות ברכת המזון וזמירות

Occasional Prayers and Hymns according to the Rite of the Jews of Cochinchin.

The MS. contains בקשות (pp. 1-34, ידיד

אודה לאל לבב, יה רבן עלם, נפש אב הרחמן שחר להורות, שחר אבקשך, אלהי עז תהלתי, חוקר שיר למעלות אשא, כי אחרי שובי נחמתי, לך קמתי אשר בידו, ארון עולם אשר מלך, עיני אל ההרים אלי, מה לך יצרי, אברך את שם ה', נפש כל חי חשתי, שעריך בדפקי, אלי אלי אלי למה עזבתני קמתי להלל, על משכבי בלילות, ולא התמהמהתי יום השבת, אז תפיל בנעימים, יום זה לישראל, לה' (בת אהובה אל קמה, שער הרחמים לעם, אין כמוהו pp. 35-51, agreeing with the Sefardi Prayer after Meals), and זמירות יום זה, צבי החן, צור משלו אכלנו. pp. 51-66), להורות אל לבי חפץ, למה דוד לנצח, מכובד, אליו מי הקשה, כי אשטרה שבת, דרוד יקרא (שוכן עד תשב, ארץ ורום בהבראם).

The MS. is written in a sq. Cochin hand of the 19th cent., is fully vocalized, and contains 66 pp. of 13 ll. to a p. The handwriting is the same as that of the preceding MS.

Owner: *David b. Abraham*. The entries read דוד אברהם משוחרר and דוד יליר בית. The owner was a descendant of slaves, and received afterwards his freedom.

Paper, $4\frac{1}{8}'' \times 3\frac{3}{4}''$.

463

פירוש על הקינות והפיוטים

Commentaries to the Book of Lamentations, to the Elegies for the Eve and Morning and Afternoon Service of the Ninth of Ab, to the Order of the New Year's Day, the Day of Atonement, תיקון הגשם, and the Fast Days.

The commentaries contain short explanations with Malabari translations. P. 80 we read: תם פירוש המלות של חשעה באב. P. 84 beg. סדר ראש השנה. P. 86 beg. סדר כפורים. P. 101 we read: מצאתי. כתוב בספר נגיד ומצוה וזה לשונו וכי פירוש אור. On the same page we find a reference to תם ונשלם פירושי. נערב הקצור של ימים נוראים ויוה"כ שבה לאל בורא עולם.

The MS. is written in a curs. Cochin hand of the 18th cent., and contains 109 pp. of 15 ll. to a p.

Owner: *Elijah Madai* (מדאי).

Paper, $5\frac{1}{8}'' \times 3\frac{1}{2}''$.

VIII

EGYPT

216

סדר רב סעדיה גאון

A Fragment of the Prayer Book by Rab Se'adyah Gaon. The MS. beg. with אלמחצנה and deals with the concluding part of the Purim ritual. The next chap. is headed: ואלקסם אלד' צלואת אלצום וואגבאתה. ויאים אלצום עלי ד' אנהא אלאול והוא אעטמהא וי' פי חשרי והוא צום אלכפור. In the order of service for the Day of Atonement, attention may be drawn to the following points: (1) R. Se'adyah objects to the readings ובלעדך ואלקסם אלד' צלואת אלצום וואגבאתה. He says: וזן יקול ובלעדך אין לנו מלך מוחל וסולה אלא אנה יכתי בוידרתה אלא אתה בעד ובלעדך; (2) R. Se'adyah objects to the custom of some who say the וירוי after זכר וכתיר מן אצחאבנא זידון בעד זכר (he says: לציאת מצר' פי צלואת אלכיפור אבל חטאנו ועינו (וכו' והו גאיז אן זיאר).

Pp. 5-8 contain the הושענות of R. Se'adyah.²

The MS. is written in a Syriac-Rabbinic curs. hand of the 12th cent., and consists of 8 pp. of 21 ll. to a p.

Paper, $7\frac{1}{8}'' \times 6\frac{7}{8}''$.

¹ The Gaon refers to the סדר רב עמרם גאון, ed. Warsaw, p. 47, where we read לציאת מצרים; אבל חטאנו אנהנו ואבותינו; cf. המנהיג, Berlin, p. 60b וכתב רבי סעדיה יש שמוסיפין לאחר זכר ובלעדך לציאת מצרים אבל אנהנו וכ"כ רבי האיי שכך מנהגם ואין בכך הפסד.

² v. Kohut, MGWJ., 37, 1902, p. 210; ibid. 39, 1904, p. 111f.; S. Sachs, הספרות, IV, p. 109; and A. Neubauer, *Semitic Studies*, Berlin, 1897, pp. 388-395.

217

מערכות

A Liturgical Fragment from the Genizah in Cairo, for Special Evening Services.

Pp. 1-2 contain the concluding part of a מעריב, which beg. in the fragment באברתי ירגעו כעל מכת בכורים וקריעת ים ישוררו שבטי עדתי בגילה.

Pp. 3-8, מעריב חנוכה ושבת, beg. ביום כלות א"ב. ארק ושחק בהבראם.

Pp. 9-12, מעריב חדש ושבת, beg. והשתחוו ואמונים לפני דביר מקרשו.

Pp. 13-19, מעריב פסח, beg. ליל אופד א"ב אלעור, לגאולה.

Pp. 20-23, מעריב שבת, beg. לך יי הגדולה.

The MS. is written in a Syriac-Rabbinic semi-sq. hand of the 13th cent., and consists of 23 pp.

Paper, $5\frac{7}{8}'' \times 3\frac{5}{8}''$.

218

יוצרות

Liturgical Fragments from the Cairo Genizah for the Morning Service of the Special Sabbaths and Passover.

The MS. contains the following liturgical pieces: (1) a poem for ברוך שאמר, the beg. of which is missing, f. i., ב' הוא וברוך שמו. וברוך כבוד יי ממקומו. השוכן עד וקדוש שמו. וב' שם כבוד מלכותו בנעומו. ואחם ישראל נחלתו וכרמו. צאן מרעיתו ועמו. בואו והשתחוו לרגלי הדומו. שירו לאלהים זמרו שמו. סולו לרוכב בערבות ביה שמו. ועלוז לפניו כל איש ואיש בנואמו. הודו לו ברכו שמו. כי טוב יי לעולם רשות (2); חסדו ועד דוד ודוד אמנותו בעולמו (3); משה, acr. מושל ברום עולם, beg. לנשמת אמוניך (4); יעקב, acr. בפני שב ועולל שמך יתהלל (5); אברהם, acr. קוראים בגרון קרב נבואות, commences מעונו וארמונו יקודי, beg. אופן (6); נבאו ויראו גוים ויראו מלאכי רום, beg. אופן אחר (7); אור בלי כיאור יעריצו באימה, the end of which is missing; (8) [מאורות], which commences in the fragment קפץ לבבי ונע ויתר שירה, beg. אהבה (9);

זולת (10); יהודה גיאית, acr. חרשו הללו יה זולת אחר (11); א"ב, acr. איישר שירת דחי זולת] (12); תשר"ק, acr. אמת תעש שפטים, beg. א"ב אני, acr. אדיר מראש קורא, beg. אחר, acr. אדום עד מתי (13); בחייה קטן בר יושב קורהח יצחק, acr. התאזרי וחוקי בת (14); תהי מולכת זולת (15), the beg. of which is missing, where the following passage occurs: מצרים ענונו ארבע פומון (16); מאות. דומה דחוקנו יותר מתשע מאות מתי, פומון לפרה (17); יה קרב לנקמה, acr. יה על בתי בשרים (18); תפסח ונעשה פסח או מני חוללת כל, קדושה (19); יצחק גיאית עצמו פלאיך מספר (20); א"ב, acr. במאמרות עשרה and ארומים ונוצרים יהודה, acr. יה ממרומו לעמו רחומו (21); אדום שיר השירים, beg. סילוק לשבת ופסח (22); חזק עד שהמלך (23); א"ב, acr. דרשוה אסירי הגולה שמאלו איבדה לנוף (24); תשר"ק, acr. תרגלני הלות עד שיפוח היום תלאות (25); א"ב, acr. גבורי לגיון, acr. תשר"ק, acr. תלפיות (26); תשר"ק, acr. נופת תמור מרור (27); א"ב, acr. אנה (29); א"ב, acr. פתחתי אמרי האוינה (28); לא אעשה חרון אפי (30); תשר"ק, acr. הלך דודך, acr. אני לדודי תדברנה שפתי ישינה (31); א"ב, acr. תשר"ק, acr. טל, the beg. of which is missing, the remaining part commences למתח א"ב. ורקועה ליסד בטל. הן האדם מגוש The lines beg. with the following letters which are pointed: ר בירבי קליר מקרית ספר; איילות טל למחנניו, beg. סדר פיסוקין לאלעזר (33); אלים ביום מחוסן, different entirely from יהוסן of the same author in the Ashkenazi Maḥazor, acr. טל תחשור לאום (34); א"ב כפול אלעזר; צבי שח (36); and (35) מעונו וארמונו (incomplete).

The MS., which is written in a sq. Syriac-Rabbinic hand of the 13th cent., is partly vocalized, and consists of 42 pp. of 13-14 ll. to a p.

Paper, $5\frac{5}{8}'' \times 6\frac{1}{8}''$.

222

ז' ליושע

Liturgical Fragment from the Cairo Genizah, for the Seventh Day of Passover. The

fragment contains לישע בעל, ז', beg. אמונים על, and להקדוש על היין; א"ב, לאל שועם צירים: בששון ורנה. The latter beg. יוצרות. The poem ends במכות עשר הכה ארורים ומיבע בים סוף אויבים וצוררים צללו כעופרת במים אדירים: מי כמוך ממליך כל מלך וג': יי שולחנו. The beg. גאולה. נא לשלוח לנו את מדורה, בקצוי מדורה אליה הנביא בכתו' הנה אנכי שלח לכם את אליה. הנביא וג' וכתוב גואלינו ב' גאל יש' אמן. Probably pp. 3 and 4 ought to be placed before pp. 1 and 2.

The fragment is written in a Syriac-Rabbinic curs. hand, probably of the 12th cent., and consists of 4 pp. of 17-18 ll. each.

Paper, $7\frac{3}{8}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

223

יוצר לר"ה

A Liturgical Fragment from the Cairo Genizah for the Morning Service of the New Year. The MS. beg. with the poem [מלא]כי מרום, אדירי איזמה. The beg. קדושה by R. Eleazar Kalir. The beg. אופן כבודו אופר. After the הטוב שמך we read the poem ישעי ומשיעי אתה בעת צרה, יוסף, and the prayer שחונה תהיה וגשומה.

The fragment is written in a Syriac-Rabbinic curs. hand of the 13th cent., and consists of 14 pp. of 16-17 ll. each.

Paper, $7\frac{1}{2}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

220

יוצרות ופזמונים

Liturgical Fragments from the Cairo Genizah, for various Occasions.

Pp. 1-5, [יוצר לזאת הברכה], which beg. אשא בני ואל אחשה בתנות במדרשי ועל מ[שה]. The beg. אלים ושרפים בנו ביללה. The beg. מאורות. The first beg. זולת בי נתגרן.

The second זולת reads א"ב. The second זולת reads א"ב. חצאת הברכה אימן יונקי.

Pp. 6-8, פזמונים, containing: (1) לחתן, למילה; (2) שמואל, שיערי שמחה יפתחו; and (3) עווי, ישועות כיום לנדרת. The poem is in honour of ראש הישיבה (1162). The poem reads:

מדיח ל' עווי ומעווי

דורש אז ידרוש	בלב ולשון לחרוש
בברכות על ראש	נעים זמירות הראש
הוקם על כברוש	בתוך המתניו

והיום קרוש לאדוניו

מבחרי חמודות	ומדברי נכבדות
ותורות ותעודות	ומפלאות היסודות
וכתר עון לערות	בשירות ובחידות
כי עשר ידות	אחו אדוניו

והיום

נתעדו קהל אל	שופמיו וראשיו
לחזות נועם אל	לעדיו וקדושו
לרכב ישראל	דגלו ופרשיו
הגאון נתנאל	הרשם קצינו

והיום

תורה קדושה	לגאון מורשה
וחכמה ירושה	בידו היא חבושה
ותוך געוה שלשה	נכבר בשלשה
וברוב מאשר	שמענו באזנינו

והיום קדוש

עז פאר וענוה	הונחלה סגולה
ועטה במורה	מעלה מעולה
חגאון הנקרא	ראש ישיבת סגולה
וברת אלהינו	מנהיר עינינו

והיום

¹ Nathanel b. Moses Hallevey (v. Benjamin of Tudela, ed. Asher, p. 98, (ראש ישיבה, lived about 1160 (ראש ישיבה של גולה), v. Merx, Documents de paléogr. hebr. et arabe, p. 39; JQR., VIII, 554; MGWJ., XLI, 425; REJ., XLVIII, 164; Poznański, Babylonische Geonim, p. 103). MS. Br. Mus. Or., 5542, No. 34, contains a letter to R. Nathanel Gaon, dated 1473 Sel. (= 1162), beg. הדרת יקרת צפירת תפארת כבוד גדולת קדושת מו"ר יחיד דורנו נסיכנו ונשיא אלהים בתוכינו אדונינו נתנאל [הלי] רבב ישראל ופרשיו.

נעלה בו גבוהים	יוסד ארקים
לעם מנהו רוהים	בריתו יקים
כהנחיל כמהים	להנחילם חוקים
מגנינו	כי לאלהים

והיום

Pp. 9-12, רשות, beg. (1) יחיד מאב ואם, acr. יוסף חזק. (2) עורי יחידתי; (3) על בן אשר; (4) אלהים מלכי . . . הנפישו; (5) יהיה, acr. and . . . א חצריך אשר בוכריך

Pp. 12-16, מעריב וואת הברכה, beg. וואת קינה, beg. וואת הברכה א"ב, acr. איים ציר נאמן, beg. טוב ימיך וחסוך, beg. קינה; ל כנפי נשרים, acr. (the greater part of the elegy damaged); קינה, beg. שמע יש[ראל].

The fragment is written in a Syriac-Rabbinic curs. hand of the end of the 12th cent., and consists of 16 pp. of 20 ll. to a p.

Paper, $6\frac{9}{16}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

221

פזמונים וסליחות

A Fragment of Penitential Prayers and Liturgical Poems by R. Joseph b. Isaac (ibn Abitur), from the Cairo Genizah. The MS. contains the following liturgical pieces: (1) סליחה, the beginning of which is missing, ends with the following strophe: חושבי שמך הלא טאו בעוון נענקו; זוכרי וזכרך הלא נענו עת נאנקו; קוראיך עתה עד מה זעקו: המון מעיד ורחמך אלי התאפקו: The acrostic seems to have been יצחק חזק . . . [ב]; (2) אזכרה; א"ב יוסף חזק וחזק, acr. ואתאנחה את קורות האל; א"ב יושף, acr. אליך הצוחה והזועקה למולך; (3) תקרא כיום מועד לשכיני השודדים; בר יצחק אללהים תאבד זרים; (4) חשר"ק יוסף בר יצחק; (5) אתה; א"ב יוסף בר יצחק, acr. משלחי מגל, acr. [קרוביך]; א"ב יושף, acr. מנוסי ומפלטי בצר הרבינו לפשות וג' עד ואל יעבב וג' ב' חנון, beg. חטאנו יי מה רבו צרי בקום עלי; (6) ומ' לס' acr. (the greater part is missing); and (7) חטאתי עד כמה יי חתובה.

The MS., of which the greater part is

vocalized, is written in a Syriac-Rabbinic curs. hand of the 11th or 12th cent., and consists of 23 pp. of 15 ll. to a p.

Paper, $6\frac{3}{8}'' \times 4\frac{7}{8}''$.

224

פזמונים

Liturgical Poems from the Cairo Genizah. The fragment contains the following pieces: (1) אברהם, acr. אלהי תהילתי בשמן אשחרך; (2) אברהם, acr. אודה לך חוקי נצה; (3) שמעה ארון עולם; and (4) שמעה חחנתי, acr. שלמה.

The fragment is written in a Syriac-Rabbinic curs. hand of the 13th cent., and consists of 3 pp.

Paper, $10\frac{3}{8}'' \times 3\frac{3}{8}''$.

219

שרידי תפלות ופזמונים וכו' מן הגניזה שבמצרים

Liturgical Fragments from the Cairo Genizah.

(1) תפלה למוסף יוה"כ. A fragment of the 'Amidah for the Musaf of the Day of Atonement. The fragment beg. with המלך הקדוש: אבינו מלכנו אלהינו ואתה בחרתנו גלה מ[לכותך] עלינו מ[הרה] The fragment is fully vocalized, is written in a sq. ancient hand, not later than the 11th cent., and consists of 4 pp. of 8 ll. to a p. Vellum, $6'' \times 4\frac{5}{8}''$.

(2) Fragment of הגדה, containing the end of the ברכת המזון and the second part of the הלל.

The fragment is written in a semi-sq. Syriac-Rabbinic hand of the 12th cent., and consists of 4 pp. of 14-16 ll. each. Paper, $4\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

(3) תוכחה, the beginning of which reads: או חולה מחטאי יבקרוהו וישימו לדרך פעמיו מסלה אל עץ תפורה ותעלה מצ[ד]יקי הרבים יוהירו ככוכבים אלה הם אשר מהוד יי נאצלו

ושמעה מפי חחה נבואת מחזה טוב אשר תאחז
בוה הלא בעורך חי אתה על הארמה כרמש אף
כי בקבר הלא תמס המס למה מלאכתך נמבזה
ותמס לגוי אשר לפשעך נרשא ואתך יום יום יד'

The fragment is written in a sq. Syriac-Rabbinic hand of the 11th cent., and consists of 4 pp. of 17 ll. each. Paper, $6\frac{7}{8}'' \times 4\frac{7}{8}''$.

(4) A fragment of liturgical pieces, containing slightly more than half an alphabetical poem, the letters from כ to ת being preserved. It beg. מהם שעריך נסתר ונעלם. כוכבי סדרין והילל שחרין נצב לעולם. לרון בשירין תמיד שחרין נסתר ונעלם. מוסר הדרין ותוכן עפרין נצב לעולם. The next beg. ובכן בחכמה יסדת עולם. יצחק בן ידה גיאת The following Pizmon beg. מעין כל חי נעלמת, acr. א"ב.

The fragment is written in a curs. Maghrebi hand of the 12th cent., and contains 2 pp. of 38 ll. on the first, and 17 ll. on the second page. Paper, $6\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

(5) Fragment of poems. One poem beg. שמואל. Another one beg. שדי בך אבטח, acr. שמואל.

The fragment is written in a curs. Or. hand of the 14th cent., and consists of 2 pp. of 10 ll. each. Paper, $5\frac{3}{4}'' \times 4\frac{5}{8}''$.

(6) Fragment of poems, the first of which commences: בחר במשה בחירו; the second is numbered . . . בן יושף בן ט . . . ; and beg. פצע מה לי בפשע (incomplete).

The fragment is written in a sq. Oriental-Rabbinic hand of the 11th cent., and consists of 2 pp. of 17 ll. each. Paper, $6\frac{9}{8}'' \times 4\frac{7}{8}''$.

(7) אלהים חיים אשר מי, beg. צידוק [הדין] א"ב. כמנהו, acr. א"ב.

The fragment is written in a curs. Oriental-Rabbinic hand of the 14th cent., and consists of 2 pp. of 17 ll. each. Paper, $5\frac{7}{8}'' \times 4''$.

(8) אמ, שחה איומתך ודלה (1); סליחות (2); אהרון (?), הכהן, acr. אמרת עמי (3); אברהם, acr. לקרבה, acr. א"ב; and (4) יוחרו לרחמים גוע, acr. יצחק, acr. (incomplete).

The fragment is written in a curs. Or. hand of the 13th cent., and consists of 4 pp. of 13 ll. each. Paper, $8\frac{1}{8}'' \times 5''$.

Liturgical poems for יוצר וזאת הברכה (9). ; איון ציר ממים מומשה (1) beg. : וזאת הברכה (השלישי i. e. R. Samuel), לכן הושענא (2) headed, acr. א"ב; (3) . . . תאב לברכה.

The writing of this fragment, which is much damaged, agrees with MS. No. 220, pp. 12-16, and consists of 4 pp. of 18 ll. each. Paper, $6\frac{1}{8}'' \times 5''$.

(10) פזמונים, much damaged; one of them commences אתה נרי איך יחשך מאורי, the other beg. אל נעלית.

The writing of this MS. agrees with MS. No. 220, pp. 6-8, and consists of 4 pp. Paper, $6\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

(11) בקשות P. 1 beg. כי ברוח פיך נבראו הכל ובהרר הצביך נצבו ואתה רבון כל העולמים P. 3 has לא ברוב צדקתי אני מפיל תחתי לפניך כי על רחמתי הרבים בטחתי ותהי תורתך אוטנתי והעמידה בידי ולא תהא קנאתי על אחרים ולא קנאת אחרים עלי ותהיה תורתך בלבי ונגד עיני תהיה.

The fragment, which is fully vocalized, is written in a sq. Syriac-Rabbinic hand of the 11th or 12th cent., and consists of 4 pp. of 13 ll. each. Vellum, $5\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

IX ITALIAN

408

תפלות

Prayers for Special Occasions according to the Italian Rite.

Pp. 3-19, ע"ב פסוקים with יהי רצון and Ps. ch. 29.

Pp. 22-35, תפלה קצרה יפה להתפלל בכל יום.

Pp. 35-47, אחרת.

Pp. 47-49, תפלה.

Pp. 49-65, בקשות לאחר כל התפלות.

Pp. 65-82, תפלת הדרך, On p. 70 the following שמירה לדרך by Nahmanides is

mentioned : שמירה לדרך ששלח הרב הגדול ה"ר : משה בן נחמני ז"ל מעכו לכרזילונא והוציא אותה מתוך ספר היצירה. ואשר יקרא אותה על הדרך לא יראוהו הלסטין כי כדמות ענן יפסיק ביניהם ואם יראוהו יראו עמו חבורה גדולה ועל זה נקראת אחיזת עינים ובה סוד כל השביעיות וכל השנים עשר וזו היא : בעומדך על הדרך שים ג' אצבעות יד ימינך על מצחך ותחת עיניך ואמור ג' פעמים בשם אל שדי ואחרי כן קורא בכוונה שלימה.

On p. 76 the תפלת הדרך להרמב"ן ז"ל is given.

Pp. 82-90. ברכות.

Pp. 91-112. סדר ברכת חתנים ואירוסין.

Pp. 112-123. עניין ברית מילה.

Pp. 123-124. עניין פדיון הבן.

Pp. 125-149. סדור של אבל, which ends סליק סדר שמחות שבה לשוכן מעונות.

Pp. 150-162. סדר היודי של שכיב מרע, which ends כתב הרמב"ן ז"ל שקבל מחסידים. ומאנשי מעשה שסדר היודי של שכיב מרע כך הוא.

On p. 151 we read : ואת התפלה נוהגין בספרד : על החולים ועל כל קשי יום להמציא לכל מחלה וצרה ישע רפואה ופדיון אמן מצלאין אנהא ותבעין רחמי.

Pp. 163-173. שאלה על החומש במענה אמת, with the prayer.

Pp. 174-201. תפלת הדרך ליה"מ (ליראי אלהים) (מרבית) and other במקום סכנה. On p. 192 we read the following note : אביגדור כהן צדק כשיוצא אדם מן העיר ללכת בדרך יתרחק כמטחוי קשת מן העיר ויאמר וכו'.

The MS., which is written in a very small Italian curs. hand of the 14th cent., contains 201 pp. of 10 ll. to a p.

Vellum, $2\frac{1}{8}'' \times 2\frac{3}{8}''$.

X

ḲARAITE

225

תפלה לצום כפור לבני המקרא

A Fragment of a Ritual for the Day of Atonement according to the Ḳaraite Rite.

The fragment beg. with the words : אל

טריקה וקול עלי טריקה אל סליחה. This is succeeded by the following pieces : (1) ואתנה אל קדשו (3) ; וגם עתה נאום יוי (2) ; את פני אל ודוי (5) ; לדרוד ריבה יוי (4) ; צום קראו עצרה מתודים (6) ; and מתודים אנהנו לפניך beg. , and with a poem beg. , ואומרים חטאנו צורנו סלה לנו יוצרנו אברהם. acr. , אפפוני חבלי זדוני. The fragment ends with the strophe of a poem beg. and ורחמיך קיחתם ברשע.

Curs. Ḳaraite hand, 17th cent., 18 pp., 16 ll. to a p.

Genizah. Paper, $6\frac{1}{4}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

226

קינות לבני המקרא

A Liturgy for the Ninth of Ab according to the Ritual of the Ḳaraites.

The Ritual beg. ברוך הגוזר והמ' נבתי אלאן באתבאת אלכמס קטע איכה ויסמו אלקינות ונרכר מקדמה כל קטעה מנהם ותשעתהא אול דלך קטעה and contains the following pieces : (1) כי מי יחמל עליך ; (2) יה יי ככל (3) ; יצחק חנוא, acr. למתי ברחוק תעמוד ; על נהרות בבל (5) ; י"ג מדות (4) ; צדקותיך ; כי שם יי אקרא , קדושה (6) ; כהנים (9) ; תפלה and קרית שמע (8) ; וברוך צורי (11) ; הכהנים לא אמרו (10) ; תנו כבוד לתורה ; וישקד יי על הרעה (12) ; מי בכם יאזין זאת ; והיה כי יבואו עליך (14) ; ראה אנכי נתון (13) ; כי אמר יי קול ברמה (16) ; כי המצוה הזאת (15) ; עורי עורי לבשי (18) ; נחמו נחמו עמי (17) ; עניה סוערה (20) ; כה אמר יי הנני שב מזמור שיר (22) ; בעשירים וחמש שנה לגלותינו אל (24) ; יי אלהי ישראל ברחמיו (23) ; חנכת יי אלהי ישראל (25) ; and שדי יקנא קנאתו אלתרמים. This is followed by an אלתרחים for Solomon b. Yeruham, which reads :

וירחם נג"ק הדרת יק' צפי' מע' תפ' עוז השררה צנ' תפא' שמש האורה גו' המ' ועט' כל בני מקרא ג"כ בתורה וכ"מ מעין גנים באר מים חיים פאר הענוה חבש וסות היראה לבש כי יקרו דבריו וערכו מרבש מסחרי הצדק היו סחורותיו והוא הלך בדרכי האל ואורחותיו. השר הנחמד אשר לבין וליושר

שמר ובדרך חמאים לא עמד לעבודת צורו מהר
הרעיון והמחשב. ובמושב לצים לא ישב: על כס
החכמה והבינה שם מנתו ורבעו ובתורת יי הפצו.
כל ימיו לא סר מדרכי נורא עליה. ובתורתו
יהגה יומם ולילה אוצר החכמות מעין המזמות מביע
העצות והחממות מגדל התושיות הבנוי לתלפיות. בעל
המעלות הרמות. אשר נקבו בשמות. צנצנת המן
נטע נאמן. גביר עם לא אלמן. אשר שם החכמה
אוסנתו. והבינה מינתו. והיה הוגה בתורת האל
בקומו ושבתו. ותשב באיתן קשתו. החכם המופלא
אשר היה לסודות העמוקות מגלה. אשר דרש
חקר ושאל בעניני התורה ופרושיה וגלה רזה
המקרא ותעלוסיה והיה משיב שאלת כל שואל והיה
לו בחכמה ובתבונה כח אל. הגביר הנכבד בישראל
מר' רב' סלמן בן ירוחם בבנין ציון ינוחם. האבל
המתאבל על שבר ישראל וחרבן ירושלם והיה ביתו
פתוח לתורה ולמקרא ולרוחה אל שדי ירחמו יקים
עליו והמשכילים יזהירו כוהר הרקיע וג'.

Curs. Karaite hand, 17th cent., 37 pp.,
18 ll. to a p.

Genizah. Paper, $7\frac{3}{8}'' \times 5\frac{5}{8}''$.

227

סדר התפלה לבני המקרא

A Liturgical Fragment according to the
Rite of the Karaites.

The fragment beg. with the words **צר לי**
מאד. Each line is followed by the refrain
תם והוא רחום. The next piece is headed **תם**
אכרז ס"ח ואנת קאיל ועתה קומה
תורת יי תמימה, מזמור לרוד הבו, ויהי בנסוע
a בקשה, beg. **ייו אלהי ישראל**, in which the
following passage occurs: **וטמאים וערלים יכניסו**
בתוכו מוסות המתים והריגת הגמלים תחת קרבן
ויגדיל, ויקדש את שמו, אל שדי יקנא, פרים וכו'
וירחמם ויחנם, ותורתו.

Curs. Karaite hand, 16th cent., 4 pp.,
22 ll. to a p.

Genizah. Paper, $9\frac{1}{8}'' \times 6\frac{9}{16}''$.

XI

ROME

405

מחזור רומי

The Liturgy for the Whole Year according
to the Old Roman Rite. The MS. is
arranged in the following order:

P. 8, רבון, יפה להתפלל בכל יום. רבון, 8, P.
יהיו לרצון, and ends p. 9 בעזרתך לא בצדקתי
אמרי פי, which is followed by the remark:
וסימן לסדר. יהי רצון. חלק. סליחה. ותורה. יצר.
ורין תפתח תפקוד ותמהר.

The Mahazor proper is introduced as
follows: **שם הבורא אשר ברא עולם**
ומלאו בחכמתו כחפצו ורצונו. כאמור יי בחכמה
יסד ארץ כונן שמים בתבונה. וכל ענייני העולם
ברא לצורך האדם למצוא בהם קורת רוח בהנאותיו
ותשמישיו אשר ישתמש בהם ויהנה מהם כאשר
יאות. כאמור אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי.
ואומ' והארץ נתן לבני האדם והרבה ראיות וסברות
בוה וכלם נכוחים למבין. והאדם בראו הבורא לתת
הודאה ושכח לשמו כאמור להודיע לבני האדם
גבורותיו וכבוד הדר מלכותו. ואומ' כל פעל יי
למענהו ואומ' כל הנקרא בשמי לכבודי בראתי.
נמצא כל העולם כולו תלוי בהודאת הבורא ובשבחו.
ואם אין הודאה אין אדם. ואם אין אדם אין עולם.
הא למדת שכל מי שהוא זריו וזהיר לתת שבח
והודאה לבורא כאילו מקיים עולם מלא. וזה שאמ'
נעים זמירות יש' ברכי נפשי את יי ואל תשכחי
כל גמוליו. על כל גמול וגמול לברך ברכה הראוייה
לו. עוד אמ' ברוך יי יום יום. על כל יום ויום
לברך ברכה הראוייה לו. על כן סידרו לנו חכמינו
סדר הברכות והתפילות להתנהג בהם יחיד וציבור
גם במאכל ובמשחה ובמראה ושמע וריח ועשיית
מצות וכל הדברים המעונים ברכה. ובעזרת האל
המלמד לאדם דעת נסדרם להיותם נמצאים אל
כל יראי יי ההולכים בדרכיו. וכל הזהיר חרין
בברכות בעונתם בכוננת לבנו מפרי פיו ישבע טוב
וישא ברכה מאת יי וצדקה טאלהי ישעו. וראוי
לנו לקבוע מקום מיוחד וראוי להתפלל בו כאשר
אנו למדין מאברהם אבינו שקבע מקום לתפילתו
שנ' וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם

וג' ואומ' אל מקום המוכח אשר עשה שם בראשונה ויקרא שם אברם בשם יי'. לכן הנהיגונו רז"ל לקבוע בתי כנסיות להתכנס שם תמיד לתפילה ואסור לנהוג בהם קלות ראש ולהכניס בהם את המת ולעשות בהם חשבונות שאינם שלמצוה ולאכול בהם סעודת הרשות אבל סעודת מצוה מותר. ואסור לעשות בית הכנסת בבית שיש עלייה שמשתמשין בה על גביו. ומניחין התיבה ששם ספרי התורה במזרח הכנסת ומדליקין שם נירות לכבוד התורה. ואפי' בבית הכנסת צריך אדם לקבוע לו מקום לתפילתו שנ' ויהי דוד הוא בא עד הראש אשר ישתחוה שם. הנכנס לבית הכנסת צריך להקל את רגליו ולרוץ שנ' נדעה נרדפה לדעת את יי'. ובשעה שיוצא מבית הכנסת צריך לו לצאת קימעא קימעא. כשנכנס אדם לבית הכנסת אומר מה טובו אהליך יעקב משכנותיך יש' אבואה למשכנותיך אשתחווה להדום רגליך. וביציאתו אומ' יי נחני בצדקתך למען שוררי הישר לפני דרכך.

ויש שנוהגין לומ' בכניסתן שחרית לבית, P. 10, הכנסת רבון כל העולמים יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתתן חלקי בבתי כנסיות ובבתי אלה הם שבעים פסוקים כנגד שבעים: To this is added the following remark: מדרשות וכו' שמות של הקב"ה הקדושים וכל פסוק מהם יש בו ז' תיבות והזכרת ה' הנכבד והנורא וכל האומרים אחר תפילתו בכונה ובלב שלם יבטח בשם יי שלא יק בו ביום וכל אשר יעשה יצליח ואלו הם. ואתה יי מגן בעדי כבודי ומרים ראשי וגו'.

P. 12 introduces the 100 Benedictions by the following remark: אילו מאה ברכות שחייב אדם לאומרם בכל יום והאומרם בכל יום מובטח שהוא בין (!) העולם הבא. שנ' ועתה יש' מה יי אלהיך שואל מעמך. אל תיקרי מה אלא מאה. מאה ברכות שואל מעמך. כשעומד אדם ממיטתו שחרית צריך לבדוק נקביו קודם תפילתו משום שנ' הכון לקראת אלהיך יש' ועומד במקום טהור רחוק מבית הכסא ד' אמות ואומ'. התכבדו מכובדים התקדשו מקודשים קדושים טהורים משרתי עליון עזרוני שמרוני המתנינו לי עד שאכנס ואצא ואעשה צרכי שזו היא דרכן שלבני אדם. ונכנס ועושה צרכיו ובורק עצמו היטב. וכשהוא מקנח לא יקנח בידו הימנית אלא בידו השמאלית. ומנקה עצמו יפה ורוחץ ידיו ג' פעמים ואחר כך מעבירם על פניו ועל עיניו לפי שרוה רעה שורה שחרית על הירידים ואינה בורחת עד רחיצה שלישית. ומברך

Pp. 12-30 contain the morning prayers

with the usual directions, e.g. p. 17, ומתקבצים בבית הכנסת חמשה או ששה בני אדם מתחילין הזמירות על שם ברוב עם הדרת מלך. It is to be noticed that the בא"י אמ"ה מגביה also contain ברכות השחר § 4, שבולי הלפט v, שפלים.

P. 30 contains סדר קדושה (כתר יתנו לך), דין שאילת מטר and סדר עניית אמן.

P. 31, סדר ברכת and דין כריעה במודים, כהנים.

Pp. 32-36, סדר שיני וחמישי with the rules for the reading of the Law.

Pp. 36-37, עלינו and ובא לציון.

Pp. 38-40, תפילת יחיד (private prayers):

זה סדר תפילת שחרית לציבור וליחיד בכל ימות החול וציבור שהתפללו תחילה ביחידים ואחר כך נודמנו בבית הכנסת למניין עשרה עומר אחד מהם ואומ' קדיש עד לעילא. ואומ' ברכו. ואומ' בא"י אמ"ה יוצר אור ובורא חושך כו' עם סדר הקדושה וחותם יוצר המאורות ומתחיל שמונה עשרה שצריכין לענות קדושה ולומ' ברכת כהנים ומשלים שמונה עשרה ואומ' קדיש. ואין צריכין לומ' אהבת עולם ולקרות את שמע ולהתפלל בלחשיה שהרי כבר קראו והתפללו ביחידים ולפי שאין היחיד רשאי לומ' קדיש ולא ברכו ולא קדושה וכבר דילגו כל זה בהתפללם ביחידים עתה שנתקבצו מניין צריכין לחזור על מה שדילגו. וחזן הכנסת שנתעלף או נשתתק יורד אחר תחתיו ומתחיל מתחילת ברכה שהפסיק בה החזן הראשון. ויש שנוהגין להתפלל ביחידים כסדר הזה. קוראים הזמירות כולם כסדר הציבור וחותרין ישתבח. ובמקום הקדיש אומ'.

ברב עם הדרת מלך. אמ' ר' חמא בר' חנינא שבחו וגדולתו של הקב"ה שאע"פ שיש לפניו אלף אלפים ריבי רבבות מלאכי השרת שישרתוהו וישבחוהו אינו רוצה בשבחן שלטולם אלא בשבחן שלישראל דכתי' ברב עם הדרת מלך ואין עם אלא ישראל שנ' עם זו יצרתי לי. ולמה כדי שיגידו שבחתי בעולם הזה שנ' תהילתי יספרו. וכן הוא אומ' נדיבי עמי' נאספו עם אלהי אברהם. כי לאלהים מגיני ארץ מאד נעלה. אמ' ר' סימון אימתי הקב"ה מתעלה בעולם בשעה שישאל נאספין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ונותנין שבה ותהילה והודאה לבוראן ועונין אמן יהא שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים. באותה שעה הקב"ה משתבח בעולמו ואומר למלאכי השרת בואו וראו עם שיצרתי לי כמה הם משבחין לפני באותה שעה הם מלבישין

אותו הדר והוד. לכך נאמ' ברוב עם הדרת מלך.
באגרת משלי. ויש שאומ'.

תניא אמ' ר' יוסי פעם אחת נכנסתי לחורבה
אחת מחרבות ירושלם להתפלל ובא אליהו זכור
ל טוב ושימר לי על הפתח עד שסיימתי תפילתי.
לאחר שסיימתי תפילתי אמ' לי שלום עליך ר'.
אמרתי לו שלום עליך ר' ומרי. אמ' לי ר' כפני
מה נכנסת לחרבה זו. אמרתי לו להתפלל. אמ'
לי היה לך להתפלל בדרך. אמרתי לו מתיירא
הייתי שמא יפסיקתי עוברי דרכים. אמ' לי היה
לך להתפלל תפילה קצרה. באותה שעה למדתי
ממנו ג' דברים. למדתי שאין נכנסין לחורבה ולמדתי
שמתפללין בדרך. והמתפלל בדרך מתפלל תפילה
קצרה. אמ' לי בני מה קול שמעת בחורבה זו.
אמרתי לו שמעתי בת קול שטנהמת כיונה ואומרת
אוי שחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגלית
את בני לבין אומות העולם. אמ' לי בני חייך לא
שעה זו בלבד אומרת כך אלא בכל יום ג' פעמים
אומרת כך. ולא עוד אלא בכל שעה שישראל
נכנסין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ועונין אמן
יהא שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים
מנענע בראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו
בביתו כך. אוי שהאב הגלה את בניו. אוי שהבנים
גלו מעל שולחן אביהם: והיא בתחלת מסכת ברכות.
ובמקום ברכו. אמ' ר' חנינא בן אחי ר' יהושע אומ'
הרי הוא אומ' כי שם יי אקרא זה המברך שאומר
ברכו את יי המבורך. הבו גודל לאלהינו. אלו
העונין אחריו. ומהם הם עונין אחריו ברוך יי
המבורך לעולם ועד. וכשהוא קורא בשמו יהו עונין
אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.
ויש שאומ' ברכו זה בתפילת ערבית. ובשחרית
אומ' ברכו זה שהוא במקום ברכו וקרושה שלפני
קריית שמע. וזה הוא.

יי בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה. שברא
הקב"ה את העליונים לשבח שמו כיצד מלאך אחד
עומד שחרית באמצע הרקיע ופותח ואומר יי מלך
יי מלך יי ימלוך לעולם ועד. וכל גדודי מעלה
עונין אחריו עד שמגיעין לברכו. חיה אחת יש
ושמה ישראל וחקוק על מצחה ישראל והיא נושאת
הכסא ועליה אמ' יחזקאל היא החיה אשר ראיתי
תחת אלהי ישראל. ועליה אמ' דוד וירכב על
כרוב ויעף וידא על כנפי רוח. ועומדת חיה זו
באמצע ואומרת ברכו את יי המבורך. וכל גדודי
מעלה עונין ברוך יי המבורך לעולם ועד. עד שלא
ייגמר הדבר בפייהם השרפים מעופפין ומרעישין את
העולם. ואומרין קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא

כל הארץ כבודו. עד שלא יגמרו הדבר בפייהם
האופנים מתגלגלין ומרעידין את העולם ואומרין
ברוך כבוד יי ממקומו ועומדת החיה עד שרוגשין
כל שרי מעלה וכל האראלים וכל הגדודים אומ'
לאותה חיה שמע ישראל יי אלהינו יי אחר:

ומתחיל אחר כך ואומ' הקדושה כמו שכתבנו
עונים ביראה ואומרים קדוש וברוך. לאל ברוך
נעימות יתנו וכל סדר תפילה. ובמקום קרושה אומ'.

חביבין ישראל לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת.
שישראל אומ' שירה בכל עת ובכל שעה שירצו
ומלאכי השרת אין אומרין אותה אלא פעם אחת
ביום. ואמרי לה פעם בשבת. ואמרי לה פעם
בחודש. ואמרי לה פעם בשנה. ואמרי לה פעם
בשבוע. ואמרי לה פעם ביוכל. ואמרי לה פעם
אחת בשנה. וישראל מזכירין את יי לאחר שתי
תיבות שנ' שמע ישראל יי אלהינו יי אחר. ומלאכי
השרת אין אומרין אותו אלא לאחר ג' תיבות שנ'
ק' ק' ק' יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: ויש
שואמרין אגדה זו. בן אדם משל למה הדבר דומה
למלך בשר ודם שמרדה עליו אשתו ובניו עמד
ודחפן מביתו והוציאן לחוץ. לאחר מיכן שלח והביא
בן אחר מאצלה אמ' לו בן פלנית בוא ואראך
ביתי ובית שכינתי אע"פ שאמך עומדת לחוץ. לכך
נדמה ליחזקאל בן בוזי הבהן שנ' ויהי בשלשים
שנה ברביעי בחמשה לחודש היא השנה החמישית
לגלות המלך יויכין. היה היה דבר יי וג'. זו
שיטה ראשונה. ובשנייה הוא אומר והנה רוח סערה
באה מן הצפון וג'. מאחר שהראוהו כל המרכבה
אמ' לו בן אדם זהו כבודי שהגבהתי אתכם למעלה
מאומות העולם כלום פחת כבודי ובית שכינתי
ובית שבניתי לכם שנ' ואם תכלמו מכל אשר עשו
צורת הבית ותכונתו ומוצאו ומזבאו וכל צורותיו
ואת כל חוקותיו וכל תורותיו הודע אותם וכתוב
לעיניהם. שמא תאמר מה שעובד אותי והלך כבר
יש לי ארבע מאות ותשעים וששה אלפים שלמלאכי
השרת שהם עומדין לפני ומקדישין את שמי הגדול
בכל יום תמיד מציאת החמה ועד שקיעת החמה
אומ' ברוך כבוד יי ממקומו. ואין צריך לומר
שבעים לשון שבארץ. מפני מה אתם עושין דברים
מכוערין ודברים שאינן ראויין מבעטין אותם בייסורין
הבאים עליכם. אבל מה אעשה היני עושה למען
שמי הגדול הנקרא עליכם שנ' ואעש למען שמי
לבלתי החל לעיני הגוים אשר באו שם:

וכשבאין לומר שלש עשרה סודות מדלגין ואומ'
אל הוריתנו לומ' שלש עשרה סודות כו' עד וכן
כת' וירד יי בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יי

ושם נאמ'. וסלחת לעונינו ולחטאתינו סלח לנו
אבינו כול'. ואומ' ובא לציון על הסדר שאינו אלא
כסודר וכקורא בנביאים. ולאחר שהתפללו רשאים
ליתן שלום זה לזה. ונהגו לומר 'איש לחבירו שלום
עליכם והם משיבין עליכם שלום וברכה טובה. אבל
קודם תפילה נוהגין לומר צפרך טב. או צפרא
דמור טב. וחבירו משיבו טב לך וברוך. או דמור
טב וברוך וימים טובים תאריך אמן.

P. 40, הטבת חלום.

P. 41, סדר תפילת המנחה.

Pp. 41-43, סדר תפילת ערבית.

P. 44, סדר קריאת המיטה. The MS. inserts
(p. 45) after בידך אפקיד רוחי the following
passage: משבענא ומומינא כל רוח ושיד וכל
מלניחא וכל זיק ומזיק בשם מלך מלכי המלכים
הקב"ה. ובשם המלאכים העומדים על מעלות
השמיני. ובשם סמוני. סמנגלק. סמסנוי. שלא
יהא להם רשות ליבנס בבית הזה ולא להזיק לי
ולא לאשתי ולא לבניי ולא לכל בני הבית הזה.
מימיני אל משמאלי עוזיאל. מלפניי מניאל. מאחריי
שמישאל. שכנית אלהי על ראשי יצילני אלהים
מכל פגע רע. הן אתם מאין ופעלכם מאפע חתובה
יבחר בכם. הבט לברית כי מלאו מחשבי ארץ
נאות חמס.

P. 45, ענין שבת.

P. 46, עירובי בתים וחצירות.

P. 47, דין הדלקת הנר and סדרו שלעירוב.

Pp. 48-51, תפילת ערבית בלילי שבת.

P. 52, סדר קידוש.

P. 61, תפילת שחרית לשבת. Pp. 52-69,
before the הכל יודוך there is the following remark:
P. 62 ואומר זה היוצר דמתיבתא או אחר כרצונו
אלהינו (יוצר אחר) which beg. יוצר אמת
אלהים, and is styled in the edd. as יוצר
יוצר) (יוצר) לשבת בראשית. P. 63 gives another
beg. איהל בעון גבורותיו by R. Benjamin
b. Zerah (Zunz 121).

Pp. 69-71, תפילת מוסף.

Pp. 71-73, תפילת המנחה.

Pp. 73-75, תפילת ערבית במוצאי שבת.

Pp. 76-77 contain the following הבדלות
by Joab b. משביח שאון ימים (1) ופיוטים
במוצאי יום מנוחה (2) Yehiel (Zunz 709);
אלהים כוננה אשר נעשה (3) (Zunz 224);
by R. Isaac ibn Ghayyat.

Pp. 77-78, הברלה על הכוס.

P. 82. סדר עניין ראש חדש Pp. 79-84,
contains the following פיוטים: (1) תיאמתה
אתה המאזין עתירה (2) ; and (3) אור בקודש
(Zunz 72).

Pp. 84-93, יוצר לשבת וחנוכה. (1) אורך כי
אזכור מעללי. זולת (2) ; (Zunz 246) אנפת
אחלל (3) by R. Moses (Zunz 581) יה
by R. Daniel b. Yehiel (Zunz 163).

Pp. 93-96, עניין חנוכה.

Pp. 96-101, עשרה בטבת. (1) שמונה
בן אדם אלות אנח. עשרה לעשרה בטבת
(Zunz 67); (2) סליחות לעשרה בטבת
אריה מסוככו בעת (3) ; אבותינו בשלותם בעמו
תחינה (5) ; and (4) ; עלה
החינה ענין פתוחות. beg. מיושב לעשרה בטבת
by R. Joseph b. Isaac ibn Saṭnas.

Pp. 101-103, סדר ארבע פרשיות.

Pp. 103-105, פרשת שקלים (1) : יוצרות,
beg. דוכור (2) ; אל המתנשא לכל לראש
זכור את אשר עשה.

Pp. 105-120, עניין פורים, (1) beg. מיו
לשבת שלפני פורים לר' יהודה הלוי ז"ל אדון
beg. שמונה עשרה לצום אסתר (2) ; חסוך כל יחדל
by R. Yehiel b. Abraham (Zunz 140); (3)
beg. סליחות לצום אסתר by R. Benjamin b. Zerah
(Zunz 240); (4) סליחה אחרת לצום אסתר
beg. אלופי דת וחכמי דורות by R. Samuel
(Zunz 407); (5) סליחה אחרת לצום אסתר
beg. also by R. Samuel (Zunz 408); (6)
beg. תחינה מיושב לצום אסתר by R. Samuel b.
עתי עליונים מלך מסכית עתר by R. Samuel
(Zunz 263); and (7) תחינה אחרת לצום
beg. אל אחד ואין שיני. אסתר by R. Abraham
b. Meir ibn Ezra (Zunz 414).

Pp. 120-125, יוצר לפרה (1) : אום אשר
beg. אות זה החודש, יוצר החודש (2) ; בכך
דבוקה; (3) אני חומה, יוצר לשבת הגדול שלפסח
beg. by R. Judah b. Menaḥem (Zunz 141);
(4) by the same ארוסת אמונה, זולת
(Zunz 141); and (5) רשות לשבת הגדול
beg. by R. Shalom b. Joseph כך גזרו רבותינו
כך גזרו רבותינו (Zunz 527), as follows:
ענבי סנהדרין גאוני עולם. בבית מקדש שיני כנבנה
ונשלם. ואז נראה כסא אש בשלם. ועליו מלכו

שלעולם. מסתלסל ועומד בן האולם. וקיבלו כתר ותפשו חותם נעלם. ומינו ותיקנו חקנת עולם. וניתן ביד ר' אליעזר גדול שבכולם. והתקין לא בר"ז פור ולא בר"ו פסח ולא גה"ז עצרת ולא אד"ו ראש השנה וסוכה לעולם. ולא אג"ז יום כיפור לעולם. וברשותם יש לנו חג המצות יום פל' ויום פל' בעם עולם. ישמחנו בו אלהי עולם: אז כגולגל שעבוד הורים. בכבלי עם לועז להיות אסורים. גמרו לבלעם כרובים ונמרים. דשום כהידוש גורן עמרים. השליכו והטילו ליאור זכרים. וחוק ברית מילה ספירים ומעקרים. זעקו וחנינו לאל משפיל ומרים. חינונם הקשיב משמי אורים. טם ויתא ובא להוציא אסירים. יידע דברו ללא איש דברים. כציר נאמן הלך למלך מצרים. לשלח להחפיש רצוצים ושבורים. מרד וסרב למולו וחש להקשות אמרים. נם מי הוא אלהי העברים. ספר לי כחו וגדלו בבידורים. עד כמה כרכים כבש בכל עברים. פקודיו וצבאיו במה מתגברים. ציר השיבו אלהינו אריר בארירים. קשתו אש וחפצו שלהבת ורומחו לפידים בוערים. ראויים מעשיו ונפלאותיו ושיחותיו ברקים מאירים. שאונו משבר סלעים ומפרק הרים. תוקפו ותהילתו רום ותחת מספרים וכו'.

סדר, סדר הגעלה, עניין פסח, Pp. 125-128, and לישת מצה עירובי תבשילין.

with the סדר תפילות שלפסח, Pp. 128-131, מערבית אל ליל שמורים אותו אל חצה, beg. (Zunz 73 and 85).

סדר ההגדה, Pp. 131-143.

רשות לנשמת דפסח לה"ר בנימן זצ"ל, P. 144, beg. בוקר אעיר אקראך (Zunz 365).

יוצר שלפסח להר' יואב מן, Pp. 145-151, according to Zunz 501, the author of this יוצר is R. Jacob b. Yehiel of Rome which is, however, not correct as can be seen from the acrostic at the end of the beg. which reads: ראשו אפודת כסאו להכין מקומו. ועצם הוד כבודו העלם יעלימו. אופנים וחיות אומרים כל אחד בטעמו. ברוך כבוד (יי) ממקומו.

אנעים, beg. יוצר אחר שלפסח, Pp. 151-156, by R. Shabbethai b. Moses חידושי שירים (Zunz 139).

שיר אשר, beg. יוצר אחר לפסח, Pp. 157-162, by R. Leonti b. Abraham (Zunz 174).

אור ישע, beg. יוצר אחר לפסח, Pp. 162-169,

by R. Solomon b. Judah Habbabli (Zunz 103).

אדבר, beg. יוצר אחר לפסח, Pp. 169-172, by R. David b. Huna (Zunz 139).

סדר הקריאות וההפטרות, Pp. 172-179, with the Targum to the Haftarothe.

תפילת מוסף, Pp. 179-181.

סדר ברכת העומר, P. 181.

הפטרת שבת חולו שלמטעד, Pp. 182-183, with Targum.

by יה שלח אורו, beg. מעריב ליוישע, P. 183, R. Joshua (Zunz 460).

אתה היארתה, beg. יוצר דווישע, Pp. 183-185, יוטם (Zunz 69).

beg. יוצר ליום שמיני שלפסח, Pp. 185-186, by R. Elijah (Zunz 90).

תפילת מוסף, Pp. 186-188.

with קריאת יום שביעי שלפסח, Pp. 188-190, Targum Yerushalmi.

איזל משה וקום (1), אלפיביטין, Pp. 190-195, אמר אויב (2); על ימא מאן כוותר ארייא (3); אאסור מרכבה (Zunz 79); and (4) תנן שבחיה (Zunz 75);

Pp. 195-198, Haftarah with Targum.

with קריאת יום שמיני שלפסח, Pp. 198-202, Haftarah and Targum.

עושה השלום לפסח שבועות, Pp. 202-204, אחיו אמונים (2); and; איש מלאכי, beg. וסכות by R. Benjamin (Zunz 175).

Pp. 204-207, שבחות על קריאת התורה.

with the commentary of Maimonides, translated by R. Samuel b. Judah ibn Tibon, and Rashi's commentary on the margins, Pp. 207-272.

יוצר לשבת הגדול שלשבעות, Pp. 272-273, by R. Abraham אמונת עמים אצלו אמן, beg. (Zunz 89).

רשות לשבת הגדול של שבועות, Pp. 273-275, by R. Meshullam גזרו רבותינו מביני מדע, beg. (Zunz 466).

לבי מענה, beg. אזהרות, Pp. 275-283, by R. Solomon ibn Gabirol.

The מעריב שלשבעות, Pp. 284-287, אל נגלה בסיני, beg. (Zunz 73).

רשות לנשמת דשבועות לכמה"ר יואב, P. 287,

מביתאל זלה"ה, beg. אוכור מקדם פלאי אל (Zunz 502).

Pp. 288-291, יוצר ליום ראשון שלשבעות, beg. by R. Judah b. Menahem (Zunz 141).

Pp. 291-293, יוצר ליום שיני שלשבעות, beg. by R. Leonti b. Abraham (Zunz 174).

Pp. 293-301, קריאת התורה with Haftarah and Targum.

Pp. 301-311, ארכין (1), אלפא ביתין לשבעות, אנגלי מרומא פתחון (2); (Zunz 22); (3) אמין שיתין לרומא (Zunz 77); אלפא (4); איתו כרועו לצלמי לולבי דחמר (5); בה שעתא גור נבוכדנצר, beg. ביתא דר' משולם אמר (7); (Zunz 77); יצחק לאברתם אבוהי (Zunz 77); and (8) איתגבר בחייליה (Zunz 78).

Pp. 311-312, מוסף שלשבעות.

Pp. 312-313, אוהרות דרבנן.

Pp. 313-319, אוהרות דאליהו זכור למוב.

Pp. 320-326, ענין שבעה עשר בתמו, containing: (1) שמונה עשרה לי"ז בתמו by R. Judah Hakkohen b. מסתיה (Zunz 100); (2) סליחות לי"ז בתמו, beg. יוצר רוחות (Zunz 225); (3) תחילת אורח, beg. סליחה אחרת לי"ז בתמו, beg. סליחה אחרת לי"ז בתמו (4); אבותינו by R. Leonti b. Moses (Zunz 315); and (5) תחינה מיושב לי"ז בתמו, beg. כנסת ישראל צועקת בקולה (Zunz 394).

Pp. 326-328, יוצר לשבת דאיכה, beg. הכל אנהו במבוכה (Zunz 70).

Pp. 328-363, עניין תשעה באב, containing: זכור איכה (1) שמונה עשרה לט' באב שבת סורי (2); אדה עד חוג (4); איכה אצתה באפק (3); שנים איכה תפארתי טראשתי (5); איכה ישבה חבצלת (7); אשפתו פתוח כקבר איכה אהובים (9); אהלי אני עבטתי (8); השרון אוי כי (11); זכור אשר עש צר (10); נאמנים אויל כהכנים תרף בהיכל (12); אוסרתי בויקים (13); איכה אלי קוננו מאליו (14); אנה אלך ואויל (15); במכת אהלה אמרתי (16); אוי כי מחלוקת (17); אהלי איכה גילו קדישים (18); עונינו ארוכים (17)

(19) למי אמרת מכל בני אב (Zunz 47-48); (20) אם תאכלנה נשים פרים (Zunz 48); (21) עם תעירו תלונותיכם (Zunz 48); (22) או בחטאינו חרב מקדש (on the margin we read: אינו מן הסדר, and to the last strophe beg. הדרת מלכותך תגלה אל עליון, there is the remark: זאת הבנא הוסיפה כמה"ר; תיסתר לאלם (23); (רניאל מחר אלצינו זלה"ה; and (24) אתה איברת פרעה נכה, both by Kalir. On p. 354 we read the following remark: הנה דילג המעתיק הרבה שאין אנו רגילין לומר, and continues the following elegies of Kalir: אדום אמרה אין קץ (2); איך תנחמוני הבל (1); אנכי אנכי אנחם (4); למען תהילות שם קרשך (3); סילוק (6); בימים ההם ובעת ההיא (5); ויבן עולם על מליאתו, beg.

Pp. 364-368, יוצר לשבת שלנחמו, beg. את יום פרותיכם by R. Judah b. Menahem (Zunz 141); אל ישראל, beg. גאולה לבן עזרא ז"ל (2); (Zunz 414), on the margin there is the following remark to the fourth strophe: זאת הבנא הוסיפה כמה"ר שלמה ז"ל בכ"ר יצחק גאולה (3); ז"ל בשנת המגפה קכ"ג (= 1363) (Zunz 578); and (4) אחרת לה"ר מיימון ז"ל, אחרת לר' משולם הסופר ז"ל (Zunz 507).

Pp. 368-377, עניין תענית, beg. סלח לנו (1); אתה תשמע (4); אל מלך (3); אתה תקום (2); אך לי בטחון (5) by R. Benjamin b. Zerah (Zunz 240); (7) וכשחטאו אבותינו (6); זכור ברית אברהם by R. Gershom b. Judah Meor Haggolah (Zunz 239); (8) אליך יי אקרא (9) by R. Benjamin b. Zerah (Zunz 240); (9) בוקר ערכתני, זכור ברית אחר (Zunz 258); (10) תחינה מיושב אל תעובני, beg. תחינה תלויות (11) by R. Elijah (Zunz 394); (11) יושב קדם (12) by R. Isaac b. Meir Narboni (Zunz 254); (12) יושב קדם (13) by the same (Zunz 254); and (13) הנה כחומר ביד היוצר.

Pp. 377-401, סדר סליחות לכל תעניות השנה, beg. פתיחות (1) by R. Benjamin b. Zerah (Zunz 240); (2) אלהי הצבאות (3) יושב הכרובים (Zunz 222); (3) מאיר בן משה חזק (Zunz 222); (3) יושב הכרובים by R. Meir b. Moses, acr.

מלי by R. Isaiah b. איכה שפתי אהיה פותח (4) by R. Samuel (Zunz 407); ישראל הסעורים
 שִׁיחְרוֹן בִּיקְשֵׁנוּךְ יוֹצֵר הַרִים (5); (Zunz 336);
 by R. Samuel b. Abraham (Zunz 341); אוֹסְפוֹ אֲבוֹת וּבְנִים (7);
 אַחִינוּ beg. עַל הָאֲסוּרִים וְהַיּוֹשִׁיבִים בַּמְצוֹר (6); according to the acr.:
 אַמוּנֵי עֲתִים אַפְסוּ.

בְּמֵלוֹ בְּעֵלֵי מַעֲשִׂים.
 דוּחוֹ עוֹמְדֵי בַפְּרִץ.
 וְצוּרֵי קֵהַל מַתְקִינִים.
 חֲמַתְךָ אֶל מַשְׁכְּבִים.
 יְדֵי עֲנֵי מַחְזִיקִים.
 לְרַעֲיָבִים מֵאֲכִילִים וּמִפְרָנִסִים.
 נִשְׁאַרְנוּ לְכֹרֶשֶׁת וּלְכַלְמָה.
 עֵינֵינוּ וְהַמְרִירוֹ חֵינּוּ.
 צָרוֹת מַצְרוֹת הַצִּירוֹנוֹ.
 רוּחֵינוּ קָצְרָה לְצֵאת.
 תָּרַנּוּ לְחַלּוֹתְךָ בַתְּעֵנִית.
 הַשְׁתַּתֵּף עִמָּנוּ בַצִּרְתֵּנוּ.
 אֲזוּן נֶאֱקִינּוּ וְשַׁעֲנוּ.
 מַחֲלִיתִי. כִּי לֶךְ לְבָרֶךְ יִיחַלְתִּי.
 וּזְכוֹר לָנוּ אֲהַבַת שְׁלֹשֶׁת קְרוּמִים.
 אֶל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כֶּסֶף רַחֲמִים.
 גּוֹדְרֵי גֵרֵי גֵעוּ.
 הַעוֹמְדִים בְּעַלְבָּן צִיבוֹר.
 זוֹעֲקִים לֶךְ אֲדוּן.
 טוֹרְדוֹ פוֹתְחֵי יָד.
 כּוֹנְסִים גְּרִים וּדְלִים.
 מִשּׁוֹ וְנָחוּ וְאִינִם.
 סוֹגְרָנוּ וְנִמְסְרָנוּ לְאֹכּוּרִים.
 פָּעְרוּ עֲלֵינוּ פִּיהֶם.
 קָצְנוּ בַחַיִּים מִפְּנֵיהֶם.
 שִׁיחְרָנוּ לִימִין לְעוֹרָה.
 יֵה עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְךָ.
 וְאֵל תִּגְעִילֵנוּ בַתְּעֵנִיתֵנוּ.
 בְּיוֹם עוֹנֵי כֶּפֶר אֲשַׁמְתִּי וְתִרְבָּה
 קִרְבֵּינוּ לִישׁוּעַתְךָ מִלֵּא רַחֲמִים.
 וְתִשְׁיִבְנוּ בְּבִינֵינוּ שְׁלֵם בְּנִיחוּמִים.

Zunz, p. 370, however, attributes it to R. Joël; (9) יִשְׁמַעְנֵי אֱלֹהִים בְּקִרְאֵי לִגְרוֹ (9) by R. Joseph (Zunz 400); (10) אֱלֹהִים לִימְדַתְנוּ (10) by R. Benjamin b. Zerah; (11) אַת פְּנֵי מִבֵּן צְפוּנֵי (11) by R. Moses b. Hiyah (Zunz 338); (12) אֲרַעְדָה וְאִפְחָדָה (12) by R. Moses b. Samuel b. Absalom (?) (Zunz 263); (13) שְׁמֵר עָלֵי בְּעֵרִים וְקִינִין (13) by R. Solomon ibn Gabirol (Zunz 412); (14) אֲנִי בְּעוֹדֵי בְּמַאֲסָרֵי (14) by R. Abraham ibn Ezra (Zunz 414); (15) יִרָא לְבִי וְרוּעֵד (15) by R. Isaac b. Meshullam (Zunz 364); (16) סְלִיחָה לְצִדִּיק ר' אֵלִיָּא בֵן (16) (Zunz 470) registers a poem beg. אֱלֹהִים בְּעֵלּוֹנוֹ אֲדוּנִים. הַקְּדוֹשׁ ז'ל (17) סְלִיחָה נָא (17) by R. Joseph of Chartres; (18) אֲעִירָה שַׁחַר (18) beg. שְׁעֵשָׂה ר' אַבְרָהָם בֵּן עוֹרָא ז'ל (18) by R. Benjamin b. Zerah (Zunz 241); (19) אֲזוּן תַּחַן (19) by R. Benjamin b. Zerah (Zunz 242); (20) אֱלֹהֵי אֵל תְּדִינֵנִי (20) by R. Isaac b. Levy ibn Saul (Zunz 187); (21) אֱלֹהֵי אֵל (21) by R. Joseph (Zunz 400); (22) תַּבְּשִׁנֵי בְּדִינֵי (22) אֲדוּת נִפְלְאוֹתֶיךָ בּוֹכְרֵינוּ (22) by R. Yehiel b. Abraham (Zunz 247); (23) אֲדוּת נִפְלְאוֹתֶיךָ בּוֹכְרֵינוּ (23) by R. Yehiel b. Abraham (Zunz 247); (24) אֲדוּת נִפְלְאוֹתֶיךָ בּוֹכְרֵינוּ (24) by R. Yehiel b. Abraham (Zunz 247); (25) אֲדוּת נִפְלְאוֹתֶיךָ בּוֹכְרֵינוּ (25) by R. Yehiel b. Abraham (Zunz 247); (26) בָּלִיל עַל מַשְׁכְּבֵי (26) by R. Benjamin (Zunz 690); (27) שְׁפָמוֹנִי דַמְעוֹתַי (27) on the margin: שְׁמָפוֹנִי by R. Shemiah (Zunz 367); (28) יֵה לְמַתִּי צַפְנָה (28) by R. Judah Hallevy (Zunz 413); (29) אֲנִי אֲשַׁמְתִּי וְהִרְבִּיתִי (29) by R. Aaron Hakkohen (Zunz 380); (30) בְּרַכֵּי אֲצוּלָה (30) beg. סְלִיחָה לְר' יְהוּדָה הַלֵּוִי ז'ל (30) by R. Solomon ibn Gabirol (Zunz 413); (31) מְרוּחַ קוֹרֶשׁ (31) by R. Solomon ibn Gabirol (Zunz 414); (32) וְאִנְחָנוּ לֹא נִרְעָ (32) by R. Amittai (Zunz 257); and (33) שְׁלוֹמֵי עֲלִיּוֹן (33) by R. Samuel (Zunz 408).
 Pp. 401-408, סֵדֶר תְּפִילַת תְּעֵנִית צִיבוֹר, נַעֲשֶׂה בְּרוּמָא בְּיוֹם ה' כ"א בְּסִיּוֹן שְׁנַת פ"א לְפָרְט (31) (= 1321), beg. כֶּשֶׁנְּסַעוּ שְׁלוּחֵי הַקֵּהַל לְלַכַּת בַּחֲצָר רָאָה נָא בְּעוֹנֵינוּ וְרִיבָה רִיבֵינוּ וְגַאֲלֵנוּ מִלְכֵינוּ מֵהֵרָה לְמַעַן שִׁמְךָ כִּי גּוֹאֵל חוֹק אַתָּה: מִי שְׁעֵנָה אֶת אַבְרָהָם אֲבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה הוּא יַעֲנֵה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע בְּקוֹל צַעֲקַתְכֶם בְּיוֹם הַזֶּה. בְּאִי גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל: וְעוֹנִין אֲמֵן: וְהַחֲזוֹן אוֹמֵר תִּקְעוּ: מִי שְׁעֵנָה אֶת אַבְרָהָם אֲבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה הוּא יַעֲנֵה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע בְּקוֹל צַעֲקַתְכֶם בְּיוֹם הַזֶּה. בְּאִי גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל: וְתוֹקְעִין תִּרְ"ת: אַתָּה זוֹכֵר מַעֲשֵׂה עוֹלָם וְתוֹקְעִין תִּרְ"ת: לַהֲיוֹת לָהֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי י"י. The second up to

מי שענה את אבותיכם על ים: reads: מי שענה סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם ביום הזה, כי זוכר הנשכחות אתה הוא מעולם ואין שכחה לפני כסא כבודך ועקידת יצחק לזרעו תזכור. בא"י זוכר הנשכחות: ועונין אמן, והחזן אומ' הריעו. מי שענה את אבותיכם על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם ביום הזה, כי זוכר הנשכחות אתה הוא מעולם ואין שכחה לפני כסא כבודך ועקידת יצחק לזרעו תזכור. בא"י זוכר and is followed by the הנשכחות: ותוקעין רת"ר. The third up to אלהיכם אתה נגליה מי שענה את: which reads: יהושע בגלגל הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם ביום הזה, כי שומע קול שופר אתה הוא מעולם ומאזין תרועה ואין דומה לך. בא"י שומע תרועה. ועונין אמן, והחזן אומר תקעו. מי שענה את יהושע בגלגל הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם ביום הזה, כי שומע קול שופר אתה הוא מעולם ומאזין תרועה ואין דומה לך. בא"י שומע תרועה: ותוקעין ת, is followed by Ps. 120. The fourth מי שענה את שמואל במצפה, which beg. is followed by Ps. 121. The fifth מי שענה את, which beg. is followed by Ps. 130 and the ענינו. The sixth מי שענה את יונה, which beg. is followed by Ps. 102. The seventh מי שענה את דוד, which beg. is followed by the ואת שלמה בנו בירושלם, which beg. (Zunz 67). The order of prayers closes with Pss. 38, 40, 44.

Pp. 408-411, סדר תמיד לקרן, beg. תמיד תמיד by R. Nethanel of Chinon b. Joseph b. Nethanel, called הקרן (Zunz 363).

Pp. 411-413, סדר תמיד אחר לר' מאיר ציר, beg. תפילה תקח תחינה תבחר (Zunz 350).

Pp. 413-418, תפילה מעולה.

Pp. 419-434, סדר המעמדות, containing the following pieces: (1) שומע תפילה עדין; (2) אלהים לנו; (3) זכור לעבדיך; (4) סלח נא לעון; (5) רציית יי ארצך; (6) חונינו אלהים כחסדך; (7) יי אלהים אל תשחת; (8) למען יחלצון ידידיך; (9) עמך עשה למענך ולא (10); אל רחום שמך; (11) רחמנא (12); דעני לעני ענינך; (13) למענינו by R. Eliaqim (Zunz 188); (14) רחמים (15); ענינך

by R. Simeon b. Isaac (Zunz 238); (15) ומי ומי; and מתרצה ברחמים (16).

Pp. 435-441, סדר עניין ראש השנה, containing מעריב לראש השנה beg. הריעו נבונים בתוקעם בירח איתנים (1); טעמי (2); מלך אדיר במרומים (3); לפני מלככם קרב (4); ששון ישעד (5); עם לך משועים (6); and תוקעי באולמך.

P. 442, רשות לנשמת לראש השנה לה"ר יואב, אכרע אקור לפני מלכי, beg. מן הכנסת זלה"ה (Zunz 502).

Pp. 443-445, יוצר ליום ראשון שלר"ה, beg. by R. Eleazar Kalir מלך אזור גבורה (1); מלך עתיק יומין, beg. סילוק (2); מלך זולת, beg. אופן (3); and אבינו מלכינו ואיום (5).

Pp. 446-450, the readings for the two days of ר"ה with הפטרות.

Pp. 450-451, סדר תקיעת שופר.

Pp. 451-461, תפילת מוסף, containing the following pieces: (1) אב לא; (2) אב לא חמל; (3) עושה; (4) אסופים אסופי אשפתות; (5) השלום לר"ה ויוה"כ למה"ר בנימן זצ"ל ונתנה, beg. קדושה לר"ה (5); פני יי יום תיראו [יוצר] שיני שלר"ה (6) (Zunz 110); and מלך אדיר ונורא, beg. (Zunz 669).

P. 462, אלי שובה, יוצר לשבת דשובה, beg. (Zunz 669).

Pp. 463-465, סדר עניין יוה"כ, containing מה נאמר לפניך (2); אלהינו ואלהי אבותינו (1); and כל נדרים ואיסורים (3).

Pp. 466-471, עמידה ליוה"כ, and the following poems: (1) אהבת צדק; and (2) יעלה יעלה תחנונו מערב.

Pp. 471-476, סליחות לליל צום כיפור, beg. by R. Joseph (Zunz 400); סליחה אחרת לר' יוסף (3); אל מלך (2); סליחה אחרת (4); יה אשר גאה גאה ישראל בחירי אל ילידי, beg. לליל צום כיפור; דלתך הלילה, beg. אחרת לר' דוד (5); איתניך; and סלח נא לעון העם הזה (6).

Pp. 477-536, תפלת שחרית ליוה"כ, containing שחי (1) רשות לנשמת לצום כיפור, which beg. by R. Solomon ibn Gabirol לאל יחידה החכמה (Zunz 188); (2) נשמת (3); אז ביום כיפור (4);

מתיבתא במנחה שליום הכיפורים אין אומ' שליה ציבור אתה כוננת וסדר עבודה ולא בשחרית אלא במוסף בלבד וכך מנהג בשתי ישיבות. ובמנחה אין הכהנים נושאין את כפיהם כמו בשחרית ובעיליה v. המנהיג, Berlin, p. 61 b.

Pp. 602-624, תפילת נעילה, containing the following pieces: (1) אב ידעך מנוער (Zunz 68); (2) איום אלהינו שעה (Zunz 66); (3) סליחות לנעילה לר' (Zunz 66); (4) אבן מעמסה (Zunz 354); beg. בנימן ז"ל (Zunz 354); by the same (Zunz 354); (5) אלהים (Zunz 354); (7) בטרם שמש בחדרו (Zunz 402); (8) דר מרומיך with עת שערי רצון להפתח. beg. סליחה לעקידה (Zunz 216, cf. MS. No. 421); (9) תחנון הנקרא לעקידה beg. תחנון אשר בפי R. Anṭoli b. Joseph (Zunz 313); and (10) אל בפלשך כל מעשים (Zunz 222).

P. 625 contains a poem which beg.:

אלהי נפלו פניי בזוכרי. ביום אמיר בשפלות גאותי
ביום יתנכרו אלי יידי. ביום אהיה מגורש מנותי
and ends:
לך יצמא לך יכמה לך אנרע לך אכרות בריתי
בשרי.
ומה אוסיף אני עבדך יי נגדך כל תאותי
לדבר.

Pp. 626-641, סדר עניין חג הסוכות, The החסוכות בצל מעריב של חג הסוכות, beg. with חסוכות יוצר ליום ראשון (Zunz 670). The החסוכות contains the following פיוטים: (1) פיוט אאמיר אותך (Zunz 70); (2) זיר תהילה (Zunz 71); and (3) אנא הושיעה נא (Zunz 71). The החסוכות with יוצר ליום שני שלסוכות (Zunz 70). This is followed by חסוכות והו סדר הקריאות וההפטרות שלכל ימי חג הסוכות.

Pp. 641-642, יוצר דעשר תעשר which beg. with את עמי טובות אבשר (Zunz 70).

Pp. 642-645, קריאת שבת שלחולו שלמועד, הפטרה with שלסוכות.

Pp. 645-653, הושענות, containing the following pieces: (1) למענך אלהי האלהים (Zunz 645); (2) אבן (Zunz 646); (3) אדון המושיע (Zunz 647); (4) אדם ובהמה (Zunz 648); (5) אומרים לאדרך (Zunz 649); (6) שתייה (Zunz 650); (7) אהו סדר הקריאות וההפטרות שלכל ימי חג הסוכות.

(11); למען תמים בדורותיו (10); אלים בלוד תענה (13); או כעני עברים (12); אל טוב וסלח (15); אל נא תענינו כשה אובד (14); אמונים אומץ ישעך בא (16) and; אנא רחום אל תיפן אלעוד בירבי א"ב followed by the acr. קליר חוק.

Pp. 654-656, מעריב לשמיני עצרת, beg. מעריב לשמיני עצרת by R. Joseph (Zunz 671).

Pp. 656-659, יוצר לשמיני עצרת, beg. אום (Zunz 70).

Pp. 659-662, תפילת מוסף לשמיני עצרת, The poem for עושה השלום, beg. אל חי יפתח (Zunz 717).

Pp. 662-683, יוצר לזאת הברכה, containing the following liturgical pieces: (1) אמרת (Zunz 141); (2) רנן by R. Judah b. Menahem (Zunz 141); (3) מרשות האל הגדול (Zunz 547); (4) בת ברורה by R. Eleazar (Zunz 547); (5) אשריך ישראל (Zunz 83); (6) או מרחם אמי (Zunz 83); (7) מי עלה למרום (Zunz 83); (8) או כל בריות נוצרו מאדמה (Zunz 83); (9) לא אמות ועל מה אני מת (Zunz 83); (10) איש אשר (Zunz 83); (11) שח ציר נאמן (Zunz 83); (12) אורח זו אלך (Zunz 83); (13) אולת בכיתא (Zunz 84); (14) אדריינוס מלכא מהדר (Zunz 74); (15) ארכון (Zunz 74); (16) אולת יוכבד (Zunz 74); (17) רשות לקדיש לה"ר (Zunz 74); (18) בר נן (Zunz 413); (19) יה שמך (Zunz 413); (20) יה, רשות לקדיש לה"ר יואב ב"ר בנימן ז"ל פיוט נאה לנעם (Zunz 490); (21) מלכי מנעה יה שמך שחיברו כמה"ר יואב ז"ל בכמ"ר יחיאל (Zunz 502); (22) יה נמצא ולו נרצה, beg. ז"ל מן הכנסת צמאה (Zunz 502); (23) לר' אברהם א"ע ז"ל (Zunz 415); (24) נפשי לאלהים אפתח נא, beg. מתתיה יז"י בכ"ר יצחק יש"ר (Zunz 556); (25) שפתי יעידך כל עבדיך by R. Isaac (Zunz 556); and (26) נפשי ידידי by R. Yehiel (Zunz 711).

Pp. 685-716, הלכות, סדר הברכה המוציא, ענין מים אחרונים, שלברכות, ע' דברים הבאים בתוך הסעודה, ע' ברכת היין, ע' חמשת המינים, ע' ברכת המזון, ע' ברכת הויסמן, על הריח, ע' פירות האדמה, ע' פירות האילן, ברכת אירוסין, סדר ברכת חתנים, והבשמים,

עניין ברית מילה, סדר הילכות נידה, ברכת חתנים, סדר הנחת, תיקון ציצית ועטיפתו, ע' פדיון הבן ע' דברים, קביעות מוזה וחיובה, תפילין וברכתן ע' דברים האסורים, האסורים והמוותרים ביום טוב ע' כיבוד חולו שלמועד, והמוותרים בחולו שלמועד ע' מוקצה, ע' דברים הבאים דורון לישראל ביו"ט, ע' מליגת הראש והרגלים, and, ונולד.

Pp. 717-743, calendar.

ספר דרכי לישון הקודש לר' משה, Pp. 743-754. קמחי ז"ל, the grammar of R. Moses Kimhi.

Pp. 754-827, הילכות, containing הילכות, ניקור, הילכות אבל, סידור של אבל, מליחת בשר סימן מיטרא, ספר רפפות, הבישר לרבינו שלמה ז"ל פיסקי הילכות שחיטה שחיבר. דכולא שתא מורינו ורבינו הר"ר יהודה העניו ז"ל ב"ר בנימן is introduced by the following words: סבותי אני לדרוש ולתור בחכמה. עבור כי הרעת והמזימה אבדה מאין דורש ואין מבקש לפרש אותה על מכונתה ולהעמידה על יסודתה כי הרעת קצרה מהכיל. אלפים בת יכיל. ואין יכולת בה ליקוב והמשתכר משתכר על צרור נקוב. לכן קמחי אני יהודה הדל באלפי צעיר בתורת אילופי. וחיברתי אני כפי השגת יכולתי הילכות שחיטה בשנים עשר מחלקות למען ירוין קורא בו וימצא שאילתו בלי יגיעה ועצב וטורח. ואם שגיתי בו בשום עניין השם ישאני כי איני עושה לא להתגדל בו ולא להתייהר בו. אלא שיהא שגור בפי ר' יהודה העניו הילכות of The. התלמידים contain also the anonymous commentary (v. Ben Jacob, p. 490. No. 1009). The הילכות טריפה have the following introduction: יען אשר ראיתי הילכות טריפה רבים שאין הרעת יכול לסבול עבודתם ומשאם ובורקין במנהג ואין משימין דעתם להבחין דברי הגאונים אלא הולכין אחרי שרירות לבם אחרי הקולות בכל אשר ימצאו ואינם עושין קולי וחומרי דוה הגאון או קולי וחומרי דוה הגאון אלא מכשירין בקולי דמר ונקולי דמר וזהו דרך רע. כי ההוא דעביד קולי דמר וקולי דמר רשע. אבל יש לו להבחין דברי הגאונים ואחר שהרעת נוסה בין לקולא בין לחומרא יעשה כי אין לו לאדם אלא מה שעניו ראות ואונו שומעות והלב מבין. ואם אין לו לב להבין ילך אחרי רבים בין לאיסור בין להיתר. ועוד זה ראיתי כי יש אנשים שבורקין בקבלת ראיית הבריקה ולא מכח ההלכה. ופעמים שיכשיר החכם או יטרוף הבהמה בענין אחד שלא ישכיל הרואה ואתי למיפק מיניה חורבא לעילם.

לכן קמחי אני יהודה בר' בנימן הרופא צעיר מבית אבי וחיברתי כל דברי הגאונים בכל דין ודין שלכל מיני טריפות וחילקתי אותם בשמונה מחלקות. כדאמ' שמונה מיני טריפות נאמרו לו למטה בסני

פיוטים Pp. 828-831, an index of.

Pp. 832-836, שיערי מוסר, by R. Abigedor Kohen Sedek (v. Ben Jacob, p. 603, No. 1107).² It beg. לעולם יהא אדם ירא שמים ורץ לעשות רצון קונו מאהבה ובלב טוב ויהא אדם זהיר לעשות בכל דבר שיעשה יחשב תחילה בליבו ויאמר כלום יש בדבר זה דבר שיהא כנגד בוראו ואם רואה שיהיה בו דבר כנגד בוראו ימנע מלעשותו ובוה יעשה נחת רוח ליוצרו. ואם בא להוציא שום דבר מפיו יחשוב תחילה בליבו הדבר הזה שקר הוא או אמת. או לשון הרע. ואם רואה שהוא שקר או לשון הרע ימנע מלדבר ואל יוציא הדבר הזה מפיו ואע"פ שיצרו תוקפו כי הדבר הזה הוא עושה נחת רוח ליוצרו והקב"ה חפץ בו הנה הוכחתי לך ששני עולמות יש טוב ורע. וכיוון שהוא כך ואתה יורע בודאי שהוא כך איך יעלה על לבך לחטא כנגד בוראך ובעבור הנאה מועטת שיהיה לך בעולם הזה תרצה לאבד טוב העולם הבא ולנחול גיהנם אשר הנכנס בו אינו יוצא משם ולכן שמע עצה וקבל מוסר. וזכור את בוראך בכל מעשך בדיבורך ומחשבותך ובכל דרכיך ככתוב בכל דרכיך דעיהו והוא יישר אורחותיך ואהבת את יי אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. האל ברחמיו זיכינו לירש חיי העולם הבא אמן At the end we read the following rhymes by different hands:

ליעקב לכה זמיר.	ימינך לפיו שגל:
וסוב וגול כתרנגול.	היה לאיש ולא לגל:
כרות ברית בימי כרית.	לך לעד ושיר לגל:
אמת קנה בכל יסוד.	וסוד שמור ואל תגל:
צבי ראה בעיניך.	שמע רבי באונך:
וקום וקח צלה גדי.	יהי לך לב—דך:
ברי מריא ובר ברה.	ברה אכול דגנך:
ומעסים שתה ושיש.	בליל רסים באשתך:

¹ v. about this author and his work, Berliner, Geschichte der Juden in Rome, II, p. 38 f.; Vogelstein and Rieger, Geschichte der Juden in Rome, I, p. 375, 6; and MS. Halberstamm, No. 226.

² v. Jacob Bamberger, R. Abigedor Kohan Zedek, Mainz, 1900, p. 21, where MSS. Vatican 4, Paris 839, and Cambridge 377, are mentioned.

אשר בר"ה בטוב ברחב: ובא נער וגער בו וברח:
לעוף מלא כנפים ואשה: תצורנו והוא לא עף ופרח:

The MS. is written on 836 pp. of 32 ll. to a p. in an Italian curs. hand of the early 15th cent. The text is vocalized throughout.

Scribe: *Jekutiel b. Yehiel*. The colophon reads (p. 827): ותכל מלאכת עבודת הקודש אשר: כתבתי אני יקותיאל יו"י קט קטון באלפי בכמ"ר יחיאל אביר הרופאים ולה"ה מביתאל. וכתבתיו למ"ר משולם יו"י בכמ"ר אברהם ולה"ה ושלמתיו בחודש יוניו קע"ה (= 1415) פה בעיר פירושא וקיבלתי המעות מידו משלם. ה' למען רחמיו יוכהו להגות בו ובשאר ספרי הקודש הוא וזרעו וזרע זרעו עד סוף כל הדורות: ויקיים בו ובזרעו קרא רכתי' לא ימוש ספר התורה הזה מפיד והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל. הלא צויתך חזק ואמץ. ויברכהו ה' בכל מעשה ידיו אמן ואמן יקם ה' וחלקי המחוקק יהיה ספון עם מצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד אמן אמן. The name of the scribe is pointed on several pages of the MS., e. g. p. 474.¹

Owners: (1) *Meshullam b. Abraham* (1415).

(2) *Judah b. Moses Harofe* of the family of the 'Anawim.

(3) *Shabbethai b. Joseph of Piperno*. The deed of sale dated 1505 reads: אנו עדים חתומי מטה מעידים עדות ברורה כך היה שאמר לנו הבחור ר' יהודה בכ"ר משה הרופא מב"ע ממשפחת הענוים היו עלי עדים וקנו ממני בקנין גמור מעכשיו וכתבו וחתמו בכל לשון של זכות ויפוי כח ותנו לו ליקר ר' שבתאי בכ"ר יוסף יצ"ו המכונה ספיירנ"ז להיות בירו וביד באי כחו לראיה ולזכות טחמת שרציתי ברצון נפשי ובהשלמת דעתי ומכרתי אני ר' יהודה הנזכר זה המחזור אשר נפל לחלקי מירושת אבי ואמי סב"ע וקבלתי מר' שבתאי הנזכר המעות כדי שווייו ורציתי שמכירה זו תהא מכירת עלמין מכירת פרהסיא מכירה גמורה חתוכה וחלוטה שרירא וקיימא דלא להשנאה מינה לא אני ולא אחר בעדי לא לו ולא לבאי כחו מן יומא דנן ולעלם על מנת שאין לי עליו תורת אונאה כלל ואפילו היה שוה אלף אלפי זהובים ומן יומא דנן ולעלם לא יהיה

לי שום רשות ולא ליורשי אחרי ולא לבאי כחי ולא לשום אדם אחר בעולם לערער שום ערעור ומענה בעולם כנגד ר' שבתאי הנזכר בשביל מכירה זו ועלי לפצותו מכל דין וערעור ומענה שיצא לו ולבאי כחו וליורשיו אחריו משום אדם בכל זמן בעולם להוצאתי מתחלת הדין ועד גמירא ואפילו כמה פעמים וכל מי שיבא מארבע רוחות העולם בן או בת אח או אחות יורש או נוהל נכסי יורצה לערער כנגד מכירה זו יהיו דבריו בטלים מעקרן והשובין ככלי חרש הנשבר שאין בו ממש. וקבל עליו ר' יהודה הנזכר אחריות שטר מכירה זו כחומר כל שטרי מכירות שרירות וקיימות הנהוגות בישראל כהוגן וכתקון חז"ל דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי בבטול כל מיני מודעי שבעולם. וקנינא אנן סהדי מר' יהודה המוכר הנזכר לר' שבתאי הקונה הנזכר על כל מאי דכתיב ומפורש לעיל קנין שלם מעכשיו במנא דכשר למקניא ביה היה זה בששי בשבת ששה ועשרים יום לחדש שבט שנת רס"ה לפ"ק (= 1505) למנינא פה רומא והכל שריר וקים

יום טוב בכ"ר אברהם בן תרית נ"ע עד

יעקב ב"ר אברהם נ"ע גבאי עד

(4) *Reinah, the wife of Phinehas Elijah b. Joab*.

(5) *Phinehas Elijah b. Joab*.

(6) *Mordecai b. Joab* מבנפרי. The deed of sale dated 1520 reads: מעידים אנו חתומי מטה עדות ברורה מאשר אמר לנו כמ' פינחס אליה יצ"ו בכ"ר יואב ז"ל היו עלי עדים וקנו ממני בקנין גמור וכתבו בכל לשון של זכות ויפוי כח לר' מרדכי יצ"ו בכ"ר יואב ז"ל כדי שיהיה בידו לעדות לזכות ולראיה שברצון נפשי הטוב ובהשלמת דעתי מכרתי אני פינחס אליה הנז' לר' מרדכי יצ"ו הנז' זה המחזור שלם וא' מקרא בקלף אשר הביאם (!) אלי מרת ראינה ווגתי מב"ת לקצת נדונייתה בעת שנשאתי אותה לי לאשה. וקבלתי מידו דמי שויים משלם ולא נשאר לתת אלי מאומה. וכן רציתי ברצון נפשי שתהיה מכירה זו מכירת עולמית מכירת פרהסיא מכירה חלוטה חתוכה וגמורה שרירא וקיימא דלא להשנאה ודלא לסהדר מנה לא אני ולא אחר' בעדי לא לו ולא לבאי כחו מן יומא דנן ולעלם

¹ About scribes of this name v. Berliner, l. c., I, p. 110 with regard to MS. Parma, No. 16.

² v. about him Vogelstein and Rieger, l. c., pp. 117 and 131. Mordecai b. Joab was one of the leading bankers in Rome in the 16th century.

על מנת שאין לי עליו מענת אונאה כלל ועקר ואפי' היו שיום אלף אלפי' זהב ולא יהיה לי ולא לכאי כחי ולא לשום אדם אחר בעולם כח ורשות למען שום מענה ולערער שום ערעור נגד מכירה זו ועלי לפצותו מכל טוען ומערער שיצא עליו תל יורשיו אחריו בכל זמן שבעולם ולכל הוצאותי. מתחלת הדין ועד גמירו וכל מי שיבא מארבע רוחות העולם בן או בת אח או אחות קרוב או רחוק בין שיבא ברשותי בין לא ברשותי בין בחיי בין לאחר פטירתי ויקום ויטעון נגד מכירה זה מעכשו יהיו דברי המתן בטלין מעקרק וחשובין ככלי חרש הנשבר שאין בו ממש וקבל עליו ר' פינחס אליה הנו' חומר שטר מכירה זו בחומר כל שטרי מכירות הנהוגין בישראל העשוין כתקן חכמינו ז"ל דלא כאסמכתא ודלא כמופסי דשטרי מן יומא דנן ולעלם בבטול כל מודעות דאמור רבנן וקנינא אנו סהדי דחתימין לתתא מר' פינחס אליה יצ"ו ב"ר יואב ז"ל לר' מרדכי זיי"א בכ"ר יואב ז"ל בכל מה דכתוב לעיל בקנין שלם מעכשו במנא דבשר למקניא ביה ומה שראינו ונעשה בפנינו ביום ה' כ"ד ימים לחדש ניסן שנת ה' אלפים ור"פ לבריאת עולם (= 1520) פה רומא כתבנו וחתמנו לעדות לזכות ולראיה לר' מרדכי הנו' ולירשיו אחריו ולכאי כחו והכל שריר וקים.

פינחס אליה בכא"מ יואב מב"ע מודה ומאשר ומקים כל מה שכתוב לעיל.
 יקותיאל בכ"ר גרשון זלה"ה.
 יהודה בכ"ר גרשון זצ"ל.

The MS. contains two further entries referring to Mordecai b. Joab מבנפרי, which read: (a) הספר מר' מרדכי מבנפרי יצ"ו . . . באו חש' חשבון קנין כספו עשרה זהובים מזהב . . . באו חש' חשבון נעלה ונראה ונשתחה . . . צדיק מצרה נחלץ ויבא שלי (b) and; רשע תחתיו ברוך פודה ומציל מרדכי בכמ"ר יואב מבנפרי זצ"ל קנין כספי בשכר עשרה זהובים מזהב יהי רצון מלפני בורא עולם במדת רחמים שאני חרעי חרע זרעי נוכח להודות ולהלל אותו בכל לבבנו ובכל נפשנו ובכל מאדנו.

(7) מבנפרי Aaron (7).

(8) מוליטרי Mordecai b. Judah (p. 611).

The entry reads: הספר שלי מרדכי ב"ר 'יהודה מוליטרי'.

P. 1 contains brief שאלות ותשובות on הלכות שוחטים for שוחטים.

P. 3 gives a certificate for a שוחט which reads: בהנ"ו עמ"י עש"ו שמע עצה וככל מוסר: למען תחכם באחריתך: יען אשר ראינוך בקי בהלכות שחיטה ושיאלנוך כדון וכדת והשיבות על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון על אסור אסור ועל מותר מותר על הין הין ועל לאו לאו הסכמנו יחד אנו דחחמי מטה ליתן לך רשות מוחלטת שתוכל לשחוט בערך ובעד כל ישראל עם אילו התנאים שתשנה הלכות שחיטה עברי ובלע"ז מהיום הזה שהוא חודש כסליו עד פורים ג' פעמים לשבוע ספורים עד פסח ב' פעמים לשבוע מפסח עד שבועות א' פעם לשבוע משבועות עד נחמו ב' פעמים לחודש מנחמו עד ר"ה א' פעם לחודש גם צריך לאמן את ירך לראות בקי שוחט שבעה מכל ר"ל שבעה בהמות גסות ושבע דקות ושבעה עופות וכנגדם תקח לך שבעה שבעה ותשחוט אותם בפני בקי ואחרי כן קיימת אילו התנאים אז תנקה מאלתינו כי תבוא אל משפטינו ותהיה לך רשות מוחלטת לשחוט כאשר אמרנו לעילא ה' למען רחמי יתן לנו לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע ויחיש ביאת הגואל ויזכינו לראות בבנין אריאל ובא לציון גואל:

הכו' במצות הרשומים לחביבי יהודה בכ"ר משה הרופא ז"ל.

יהודה בכ"ר מרדכי ז"ל.

אריה בכ"ר אליעזר זלמן נ"ע.

Pp. 4 and 6 contain entries referring to births and deaths of members in the owner's (מבנפרי) family, as follows:

בהנ"א עמ"י עש"ו סימן טוב ויפה לבני יצחק המבורך נולד בשעה טובה ובמזל צומח יום שבת ס"ו לחדש תשרי רס"ו יום ראשון של חג הסוכות לפרט זרע אברהם אהבי (= 1505).

סימן טוב ויפה לבני אברהם המבורך נולד בשעה טובה ובמזל צומח יום ד' ר"ח מבת רס"ז לפרט וידגו לרוב בקרב הארץ (= 1506-7).

סימן טוב ויפה לבתי המבורכת דבורה נולדה בשעה טובה ובמזל צומח ליל ו' ד' שעות ג' נובמ' רס"ט (= 1508) י"א כסליו.

זכר טוב יהיה לנו איה היום י' א' כ"ד אדר שני כ"ג מרצו רע"א (= 1511) הלכה לעולמה דבורה תמ"ה ברוך דיין אמת והצדק.

אליה בכמ' יואב נ"ע מווינאני.

יוסף בכא"מ משה נ"ע איש רומי.

סימן טוב ויפה לבתי המבורכת דיאנה נולדה

בשעה טובה ובמזל צומח יום ו' חצי יום י"ג סטמרי
ט' תשרי ערב יום כפור רע"א (= 1510).

יום ו' ל"ז שעות ביום י' אחרון של חדש מבת
שנת שכ"א לפרט קטן (= 1561) בעונותי הרבי'
נפטר ויגוע ויאסף אל עמיו א"א ע"ה נ"ע מרדכי
מבנאפרי זצ"ל בנשיקה בודיו ובשרי על פיו זקן
ושבע בן שמנים ושלש שנים ואיש אשר כברכתו
ברך אותנו כאשר עשו אבותינו הראשונים ע"ה
בשעת פטירתם אל בניהם ובני בניהם יהי רצון וכו'.
י' שבת לג' שעות ביו' ח' לחדש שבט ש"ל.
לפ"ק (= 1570) בעונותי הרבי' נפטרה וגועה
ונאספה אל עמיה הכבודה והמעטירה אשת חיל
מרת א' אמי יוסטא אשת שהיתה מכה"ר א"א
מרדכי מבינפרי נ"ע זצ"ל בנשיקה בודיו ובשרי
אחר על פיה ואז יצאה נשמתה . . . ע' לחיה.

Censors: (1) Dominico דומיניקו ירושלמי
Hierosolymitano 1612.

(2) Pietro de Fiones 1623.

Vellum, 11 $\frac{7}{8}$ " x 8 $\frac{3}{4}$ ".

23

מחזור רומי

The Liturgy for the Whole Year according
to the Old Roman Rite.

Pp. 9-37, תפילת שחרית.

P. 37, תפילת המנחה.

Pp. 37-40, סדר קריאת תפילת ערבית, and תפילת ערבית, דפ"ש על המטה.

Pp. 40-41, דין הדלקת הנר and עניין שבת.

Pp. 41-45, תפילת ערבית של שבת.

Pp. 45-47 contain the following prayers:
אדון עולם (2) (Zunz 507); יגדל אלהים חי (1)
יום זה (2); כי אשמרה שבת (1): זמירות
זכור את יום שמור את יום השבת (3) and; מכובד
לקרשו.

Pp. 48-66, תפילת שחרית של שבת.

Pp. 67-69, תפילת מוסף.

Pp. 69-71, תפילת המנחה.

Pp. 71-79, תפילת ערבית למוצאי שבת, con-
taining the following זמירות שאון (1): משביח
יעקב מנייר, acr. במוצאי יום מנוחה (2); ימים
אלהים כוננה אשר, beg. הבלה אחרת (3); חוקי

שיר אענה כי הנה (4); יצחק גיאת, נעשה
המברידל בין [קדש] לחול (5) and

עניין ראש חדש.

Pp. 84-86, יוצר לשבת ור"ח, containing:
(1) אורות גדולים שנים (Zunz 69); and (2) אחת
(Zunz 72) המאוזן עתירה.

Pp. 86-87, תפילת מוסף לשבת ור"ח.

Pp. 87-89, עניין חנוכה.

Pp. 90-95, יוצר לשבת וחנוכה, containing:
אזכור (2) and; אודך כי אנפת וחשוב (1)
מעללי יה.

Pp. 96-119, סדר ד' פרשיות and עניין צום
containing the following פורים and אסתר
אל המתנשא, beg. יוצר פרשת שקלים (1)
זכור את, beg. יוצר פרשת זכור (2); לכל לראש
ארון, beg. בשבת הגדול של פורים (3); עשה
containing the following pieces: (4) חסדך כל יחול
(a) סלח לנו אבינו; (b) אלופי דת וחכמי דורות
by R. Benjamin b. Zerah (Zunz 240); (c)
אתה האל עושה by R. Samuel (Zunz 407); (d)
וכשחמאו by R. Samuel (Zunz 408); (e)
אליך יי (g); זכור ברית אברהם (f); אבותינו
סליחה מיושב לצום (i); אל תעובני יי (h); אקרא
מיין by R. Samuel b. Zerah, אסתר, beg. עליונים
(Zunz 263); and (j) אל אחד ואין שני
Abraham ibn Ezra; (5) עניין פורים (6); יוצר
יוצר (7) and; אום אשר בך דבוקה, דפרה, beg.
אות זה החדש, beg. ההרש.

Pp. 119-124, יוצר לשבת הגדול, containing:
(1) רשות (3) and; ארוסת אמונה (2); אני חומה (1)
beg. לשבת הגדול של פסח (v. above, p. 279).

Pp. 124-125, עניין פסח.

Pp. 125-128, תפילת ערבית של פסח.

Pp. 128-144, סדר מצות ההגדה.

Pp. 144-145, בוקר אעיר, beg. פיוס.

Pp. 145-160, יוצרות של פסח, containing
the following poems: (1) אנעים חידושי שירים
by R. Shabbethai b. Moses (Zunz 139);
(2) יוצר אחר (4); גן נעול (3); צאינה וראינה
by R. David b. Huna (Zunz 139); (5) אלפסח
אור ישע (8); יוצר אחר אלפסח (7); גן נעול (6)
צאינה (9); הבעלי מאושרים by R. Solomon
שיר, beg. יוצר אחר אלפסח (10); וראינה משכיל

¹ Zunz 485 reads Jacob Meni (מנוי) and refers to
MS. De Rossi 1326.

נואמו by R. Leonti b. Abraham (Zunz 174); and (11) אהל נכון.

Pp. 161-164, the Reading of the Law for the first day with הפטרה.

Pp. 164-167, עושה שלום with תפלת מוסף, beg. ישפות לנו שלום.

Pp. 168-185, Readings of the Law for the other days of פסח with הפטרות.

Pp. 185-186, יוצר ליום אחרון של פסח, beg. אופל המוני by R. Elijah (Zunz 90).

Pp. 187-190, שבחות שאומרים בפסח שבתעות, סוכות, consisting of the following pieces: (1) מיוקרה; (2) תאיר נוגה; (3) אין כבוד באלהים; (4) מיושרה; (5) מי כבוד; (6) אהבתו יודיע לכם; and (7) אומר ומקים.

Pp. 190-193, Reading of the Law for the last day of פסח with הפטרה.

Pp. 194-294, מסכת אבות with the commentary of Maimonides in R. Samuel ibn Tibon's translation.

Pp. 295-331, חמש מגילות.

Pp. 333-335, יוצר לשבת הגדול של שבעות, beg. אמונת עתים אצלו אמן by R. Abraham (Zunz 89).

Pp. 335-337, סדר שבעות.

Pp. 337-340, יוצר, containing: (1) אוכור by R. Joab b. Yehiel of Rome (Zunz 502); (2) אור ישראל קדושי by R. Judah b. Menahem (Zunz 141); and (3) לנביאים.

Pp. 341-345, Reading and הפטרה for the first day of שבעות.

Pp. 345-348, אוהרות with תפילת מוסף.

Pp. 348-349, יוצר ליום שני של שבעות, beg. אלהים בהנחילך דת מורשה by R. Leonti b. Abraham (Zunz 174).

Pp. 349-350, הפטרה for the second day.

Pp. 350-358, אוהרות, beg. אחת הנחלת, תורה לעמך.

Pp. 358-376, אוהרות דר' שלמה ז"ל, beg. שמור לבי מענה.

Pp. 376-442, סדר תעניות, beg. סלח לנו, and contains the following divisions: (1) בן אדם אלות אנך (!), beg. לעשרה בטבת (Zunz 67); (2) סליחות לעשרה בטבת, beg. אל סלך יושב; (3) אבותינו בשלותם בעטו

סליחה אחרת לעשרה; (e) אריה מסבכו בעת עלה; (f) (קרו"בין); (g) תהינה עיניך, beg. תחניה מיושב לעשרה בטבת; (2) י"ח לי"ז בתמוז; (a) עניין י"ז בתמוז; (b) סליחות לי"ז בתמוז; (c) אתאנו לך, beg. סליחה אחרת לי"ז בתמוז; (d) תחלת אורה, beg. תחניה מיושב; (f) (קרו"בין); (e) במר, יוצר לשבת שלפני ט' באב; (3) כנסת ישראל, beg. עניין תשעה באב; (4) הכל אנו במבוכה, beg. זכור איכה אנו, beg. י"ח לט' באב; (5) and אורה עד חוג; (c) איכה אצת באפך; (b) שפתינו איכה ישבה חבצלת; (e) איכה תפארתי; (d) שמים זכור אשר; (g) איכה אהובים אמונים; (f) השרון אויל כהכנים; (i) אוי כי אוסרתי; (h) עש צר אוי כי; (l) איכה אלי קוננו; (k) אנה אלך; (j) עונינו ארוכים; (n) כמכת אהלה; (m) מחלוקת או; (q) אם תאכלנה נשים; (p) אהלי איכה; (o) בחטאינו; (t) אחת אברת; (s) תסתר לאלם; (r) בחטאינו למען; (v) אדום אמרה; (u) אויב בעת נכנס; (x) אנכי אנכי אנהם; (w) תהילות; and (y) זכור עולם (Zunz 47-50).

Pp. 442-447, the Reading and הפטרה for תשעה באב.

Pp. 447-451, יוצר לשבת נחמו, containing: (1) ארחמך מרחמי; and (2) את יום פרוחכם.

Pp. 451-484, סדר חנוונים.

Pp. 484-493, יוצר לשבת הגדול של ר"ה, beg. יה שמך ארומך; (2) אקרא לאלהים עליך; (1) יה מלכי מענה מבכי; (4) השתונן והכונן; (3) יה אנה, beg. פיוט אחר לקדיש; (6) חוק עמך שחרי, beg. אחר לקדיש; (7) יהודה, acr. אמצאך, beg. קודם ברנו; (8) שמואל, acr. את יחידתי; (9) יצחק, acr. שחה לבי; (9) יצחק, acr. שחה לבי; (10) אל ישראל, beg. גאולה לראב"ע; and (11) שלמה, acr. שירו, נא, beg. גאולה אחרת.

Pp. 493-494, סדר ראש השנה.

Pp. 494-499, תפילת ערבית של ר"ה.

Pp. 500-506, רשות לנשמת, beg. (1) אכרע אקוד by R. Joab b. Yehiel of Rome (Zunz 502); (2) יוצר, beg. מלך אזור, beg. מלך עתיק ימים, beg. סילוק; (3) אופן, beg. מלך אטיץ, beg. זולת; (5) כבודו אהל, beg. הוצאת ס"ת, beg. אפחה נא שפתי of Bologna (Zunz 513).

Pp. 766-768, יוצר ליום שני, beg. אומץ קצוח, דרכין. Preceding the הוצאת התורה, the poem is said.

Pp. 769-770, the Reading and the הפטרה of the day.

Pp. 771-776, תפילת מוסף לשני ימים של, הושענות with סוכות.

Pp. 776-779, סדר חול המועד של סוכות.

Pp. 780-781, יוצר לחוה"מ של סוכות, beg. את עמי מוכות אבשר.

Pp. 781-783, שבת חוה"מ for הפטרה.

Pp. 783-798, סדר שבועי של ערבה, (As to the full list of הושענות v. above, p. 285).

Pp. 799-802, סדר שמיני עצרת.

P. 803, לכבי ובשרי, beg. רשות לנשמת, acr. לאברהם בן עזרה.

Pp. 804-805, יוצר לשמיני עצרת, beg. אום, כאישן ננצרת.

Pp. 805-807, הפטרה of the day.

Pp. 807-812, תפילת מוסף with the poem for עושה השלום, beg. אל חי יפתח.

Pp. 812-815, יוצר לזאת הברכה, beg. אמרת, רנן אערוכה.

Pp. 815-831, the Reading of the day, with הפטרה, and רשות for the תורת. The order of the poems agrees only partly with the list given on p. 285. The MS. contains between 4 and 5 an additional poem beg. and omits 14, 15, and 16. Likewise all the pieces from 18 onwards are missing.

Pp. 833-837, לשבת בראשית, רשות לנשמת, beg. (1) שחר אקום, acr. שמואל; and (2) יוצר לשבת בראשית, beg. אלהינו אלהים אמת.

Pp. 838-839, עושה שלום לפסח, beg. אתיו, שחתי לכתוב. The writer remarks אמנים. בטקומו.

Pp. 840-841, עושה שלום לשבת וחנוכה, beg. יתנו צדקת.

The MS., which is beautifully written in a sq. and curs. Italian hand of the 15th cent., contains 843 pp. of 30 ll. to the p. The MS. is illuminated throughout with beautiful borders of flowers, birds, animals, arabesques, figures, &c., and Biblical scenes. The text is vocalized throughout.

Scribe: *Abraham b. Mattithiah Treves Sarfathi*.¹ The colophon reads: ותשלם מלאכת זה המחזור בכתיבתו ונקודתו בעיר פיסרו היושבת על שפת הים ועל נהרי פוליא ויינקה ביום שלישי שמנה ימים לחדש אייר שנת חמשת אלפים ומאתים וארבעים לימי העולם (= 1480) על יד המחוקק צעיר התלמידים אברהם בן עמוד הגולה מהר"ר מתתיהו דטריוויש ישר"ו צרפתי מתגורר הנה פיסרו: וכתבתי אותו אל הנחמד שמו נודע בשערים מן הנדיבים ובן שרים הלא הוא כמ"ר אליה זי"א בכמ"ר שלמה זלה"ה איש רווינה האל יוכהו להתגות בו הוא חרעו ורעו ורעו עד סוף כל הדורות אמן אמן סלה וחלקי המחוקק יהיה ספק עם מצדיקי הרבים לעולם ועד: בנל"ך ואע"י חוק

Owners: (1) *Elijah b. Solomon of Ravenna*.

(2) *Ishmael b. Moses of Perugia*.

(3) *Daniel b. Ishmael of Perugia*.

P. 2 contains the following remark of the second owner: בהנ"א . . . לה' הארץ ומלואה. הגיע לחלקי הצעני' ישמעאל יצ"ו בן לא"א כמהר"ר משה זלה"ה מפירושו כשחלקתי עם אחי יצ"ו פה קסטיללו העירה ולי זה בסך מאה פיאסטרי מחלקי

P. 3 gives the entry of the birth and משה מפירושא of ברית מילה the son of בספר חיים חן וברכה יחוק: ישמעאל. ולא ימחק איך ביום א' לעת מנחת ערב כ"ו לחדש יינראו השמ"ו (= 1586) בין כ"ב לכ"ג שעות ביום שנת ואני תפילתי לך ה' עת רצון זבדני אותי אלקים זבד טוב בן זכר שלם וחמים בפרשת ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמס"ה עברו אז ישר מס"ה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר אשירה לה': וכתבתי וחקה מרים הנביאה אחות אהרון את התוף בידה וכו' ותען להם שירו לה' כי גאה גאה וכו': הודו לו ברכו שמ"ו יתברך שמו לעד: וביום השמיני העליתיהו עולה לה' לברות את בשר עורלתו ביום א' ב' לחדש פיבררי השמ"ו (= 1586) ונעשה אליו סנדק' להחזיקו בין ברכיו הנעימים כמ' שלמה מקאליי זקנו חסמי עמרת ראשי: והמהל היה חמד בחורים הר"ר מרדכי דודו וגויסי יצ"ו ונקרא שמו בישראל משה מפירושא בפרשת מתן תורה: זכרו תורת משה עבדי: ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את ברית' והיתם (!) לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ וכתבתי

¹ The same scribe wrote in the year 1482, MS. Parma, No. 900.

וידבר אלקי' את כל הדברים האלה לאמר. אלקי'ם בגימטריא וימ"ל. וכת' וינה ביום השביעי על כן ברך ה': אחלה פני ה' יחיהו אורך ימים ויאמצהו ויחזקהו ויזכה לחופה ומעשים טובים וירביץ תורה בישראל ויגדיל תורה ויאדיר אבי"ר ויכלכל את שבתי ושבת הורחתו מב"ת ובמיטב הארץ הוש"ב את אבי"ר: ולפני שמש ינון שמ"ו ויתברכו בו כל גוים יאשרהו ואחבי שמ"ו ישכנו בה וראה בטוב ירושלם כל ימי חיך וראה בנים לבניך וצדיק כתמר יפרח ושלום על ישראל ובו ביום עברתי יומא טבא לרבנן זכרה לי אלקי לטובה אבי"ר:

P. 5 had the third owner's remark: זה הספר של דניאל בכ"ר ישמעאל מפרשו יצ"ו ז"ל. The original writing, though almost obliterated, is now, after chemical treatment, still visible.

Vellum, $7\frac{3}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

Binding: Full old Venetian red morocco, richly tooled, with massive silver back, rims, and clasps.

Bibliography: Luzzatto, לח הפייטנים, p. 11; Zunz, Literaturgeschichte, p. 528.

477

מחזור רומי

The Liturgy for the Whole Year according to the Old Roman Rite.

Pp. 1-14, כתר מלכות, beg. עמיתך.

Pp. 14-19, שבועים, beg. שבועים ושתים פסוקים, אשר בחן בהם דוד המלך ע"ה כנגד שבועים ושתים שמות הקדושים כפי מה שהם סדורים על דרך הקבלה בספר גנוי המלך השם ברחמיו יאיר עינינו בתורתו אמן במשפטך חייני.

P. 19, beg. וואחר אלו שבועים ושתים פסוקים, טוב לומר שלשה פסוקים אלו 14, 19-21.

P. 20, beg. ואחר יאמר מומור זה ד' פעמי' containing Ps. 29.

Pp. 20-22, prayer beg. יהי רצון.

P. 22, beg. אלו עשרה פסוקים שחבר הרב ר' משה בר נחמן, containing Gen. 1, 1, &c.

P. 23, a short prayer by R. Moses bar Nahman, headed משה בר נחמן תפלה קצרה לר' משה בר נחמן יגידון

ז"ל, followed on p. 24 by Ps. 4 and other prayers up to p. 26.

Pp. 26-27, the names of the planets (מזלות).

Pp. 27-36, נוסח אחר על שבועים ושתים פסוקים, אחרים לאמרם בכל יום המקובלים מפי ר' משה ב"ר נחמן, containing Lev. 13, 9 and other passages from the Bible, Pss. 90, 91, 23, 67.

P. 36, beg. מסורת אמת בירינו שכל הקורא מומור זה בכונה פעם אחת בכל יום בימי הספירה מוכטח לו שלא יהיה ניוק מכל השנה מאמות העולם ויהיה נשמר מהם והטעם כי ימי הספירה הם תשעה וארבעים יום והמזמור הזה תשע וארבעים חיבות ממלת אלהים יחנונו עד אפסי ארץ כי למנצח אינו מן המנין כי הוא שם המזמור עוד תמצא בו שבעה פסוקים רמז לשבעה קני המנורה ופסוק אמצעי שהוא ישמחו והוא גוף המנורה יש בו ארבעים ותשעה אותיות כמנין ימי הספירה.

Pp. 37-40, צורת המנורה.

P. 40, בקשה זו מקובלת אחר שיתפלל אדם, אמר ר' ישמעאל מי beg. תפלתו בכונה גדולה ששונה הרז הזה פניו מצהיבות וקומתו נאה ואימתו מוטלת על הבריות ושמו הולך בכל מקומות ישראל והלומותיו מיושבין עליו ותורתו משתמרת ואינו שוכח דבר מלמודו כל ימיו וטוב לו בעולם הזה ונוח לו לעולם הבא ומחלין לו כל עונותיו ואין יצר הרע שולט בו ונצל מן הלסטים ומן היות רעות ומן השדים ומנחש שרף ועקרב וממזיקין והאומ' הרז הגדול הזה בכל יום אחר תפלתו במהרה בבית מדרשו או בבית הכנסת ינצל מכל פגע רע ויירש העולם הזה והבא וכאלו קרא ושנה ושמש תלמידי חכמים כל ימיו.

Pp. 41-44, prayer, beg. אנא ייי אלהי ישראל שלים בעליונים.

Pp. 44-52, various prayers, headed by רבון כל העולמים and יהי רצון מלפניך.

Pp. 52-54, beg. בקשה לר' יהודה הלוי ז"ל (v. however Zunz, Literaturgeschichte, p. 187, who ascribes it to R. Isaac b. Levy ibn Saul).

Pp. 54-56, בקשה בנויה על יוד הא ויו הא, beg. מחזור לראש השנה (v. יום לך אערוך תחנה. Livorno, 1832, p. 59 b, where it is ascribed to R. Judah Hallevy).

Pp. 56-58, beg. ייחוד לרבינו שלמה ז"ל (Zunz 589).

Pp. 58-62, prayers.

Pp. 62-67, וידוי לר' לוי בן גרשום זצ"ל, beg. (Zunz 471). וידוי וגם נכלמתי

Pp. 67-68, תחנן, beg. תכלה ממנו אפך, ומחמך.

Pp. 68-77, מזמורים, containing chaps. 6, 17, 27, 46, 69, 71, and 83.

Pp. 77-79, prayer.

Pp. 79-140, תפלת שחרית, the morning prayer which beg. אלו מאה ברכות, and contains the following pieces: (1) כשעומד אדם (1) ; ונכנס ועושה צרכיו (2) ; ממטתו וכו' התכבדו וכו' (3) the רצון יהוה, which differs from MS. No. 405 and other rituals. It reads: יהי רצון מלפניך יהי רצון יהוה ואלהי אבותי שתרגילני לדבר מצוה ואל תרגילני לדבר עבירה ועון והשלם בי יצר טוב ואל תשלם בי יצר רע וחוקני במצותיך ותן חלקי בתורתך ואל תביאני לידי חטא ולא לידי נסיון ולא לידי בויון וכופר יצרי להשתעבד לך והכנע ערפי לשוב אליך וחדש כליותי לשמור פקודיך ומול את לבבי ואת לבב זרעי ליראה את שמך ולעשות הטוב והישר בעיניך וקיים עלי ועל זרעי ועל זרע זרעי מקרא שכתוב ומל יי אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהב' את יי אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך: ואני זאת בריתי אתם אמר יי רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיו לא ימושו מפיו ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר יי מעתה ועד עולם: ונודע בגוים זרעם וצאצא' בתוך העמים כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברוך יי. לא יגעו לריק ולא ילרו לבהלה כי זרע ברוכי יי המה וצאצאיהם אתם. והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדבר' ואני אשמע. כי אצק מים על צמא ונחלים על יבשה אצק רוחי על זרעך וברכתי על צאצאך וצמחו בבן (!) חציר כערבים על יבלי מים. זה יאמר ליי אני וזה יקרא בשם יעקב זה יכתוב ידו ליי ובשם ישראל יכנה: ויהי כחול זרעך וצאצאי מעיד כמעותיו לא יברת ולא ישמד שמו מלפני ותהיה לי משגב ומבטח ומגדל עוד (!) ובית מצודות להושיעני להציל נפשי משחת ומכל צרה ותנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ותגמלני חסדים טובים בא"ה הגומל חסדים טובים in the following order: ברכות השחר (4) ; לעמו ישראל: מתיר אסורים, מלביש ערומים, פוקח עורים: שעשית לי כל צרכי, המכין מצעדי גבר, זוקף כפופים שלא, עומר ישראל בתפארה, אוור ישראל בגבורה, שלא עשאתי אשה, שלא עשאתי עבד, עשאתי בור

(5) ; הנותן לשכוי בינה להבין בין יום ובין לילה to which is added the following piece: ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון: בא"י אמ"ה אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים באמת: בא"י אמ"ה הבוחר בתורה ובמשה עבדו ובישראל עמו ובנביאי האמת והצדק: לא ימוש ספר התורה הזה מפיו והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל הלא צויתך חזק ואמץ אל תערוך ואל תחת כי עמך יי אלהיך בכל אשר תלך. גואלט יי צבאות שמו קדוש ישראל: בא"י אמ"ה אשר בחר בכתבי הקדש: אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חסאים לא עמ' ובמטוב לצים לא ישב: כי אם בתורת יי הפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה: והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פרוי יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח: בא"י אמ"ה אשר בחר בדברי חכמים: מאימתי קורין את שמע בערבין משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרוסתן עד סוף האשמורת הראשונה דברי ר' אליעזר וחכמים אומ' עד חצות. רבן גמליאל אומ' עד שיעלה עמוד השחר. תנא היכא קאי דקתני מאימתי ותו מאי שנא דקתני בערבין ברישא נתני שחרית ברישא תנא אקרא קאי דכתי' בשבבך ובקומך והכי קתני אימתי זמן קרית שמע בשכיבה משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרוסתן. ואי בעית אימא מהכא יליף מברייתו של עולם דכתי' ויהי ערב ויהי בקר יום אחד. אי הכי סופא דקתני בשחר מברך שתיים לפניה ושתיים לאחריה נתני בערב מברך ברישא. תנא ערבית ברישא והדר תני שחרית ואדקאי בשחרית מפרש מלי דשחרית והדר מפרש מלי ר' ישמעאל and אי זהו מקומן (7) ; דערבית אלו דברים שאין להם, which are followed by מוכרין יציאת, אמר ר' זירא בנות ישראל, שיעור אמר ר' אלעזר אמר ר' and מצרים בלילות ברוך. prayers, beg. (8) ; חנינא תלמידי חכמים יהי רבון כל העולמים אני שלך, אלהינו שבראנו רב' כה"ע יהי and רצון מלפניך וכו' שיהא חלקי לעולם, beg. זמירות (9) ; רצון מל' שתתן חלקי Ps. 93, ה' מלך ה' מלך, יהא אדם ירא שמים ברוך (10) ; Chron. I, 16, 8-36, Pss. 19, 99 ; Pss. 145, 146, 147, 148, 149, 150, and ויברך דוד (11) ; ושירת הים with the remark קדיש, ישתבח, אהבה, מאורות, יוצר, הארון מעוטף במליתו ואו'

ש"ק, and גאולה (12) with rules; and (13) לעינו, ובא לציון, אשרי (13).

Pp. 141-148, סדר שני וחמישי.

Pp. 148-150, סדר הטבת חלוס.

P. 150, סדר תפלת מנחה.

Pp. 151-156, תפלת ערבית.

Pp. 156-160, סדר קריאת הטטה.

Pp. 160-168, סדר עניין שבת, מעריב, beg. with ב"י אלהינו מלך העולם אשר כלה מעשיו ואמת ואמונה: The reads: אמט ואמונה בשביעי קיימת גורת דברת הקשבנו ושמע' זכור חמדת טהורים ירשוה כתובה היא לראש ארבעה מעת נתנה שמח בה לב ישורין עדת פדית צדקה קנית רוממת שבת חמיד בינך ובינינו אות היא לעולם כי ששת ימים עולמך תקנת ובשבי' נחת למען שתניח לעמך ישראל לכבוד שמך שבחו וזמרו ברוך הוא משה ובני ישראל לך ענו וכו'.

Pp. 169-212, סדר תפלת שחרית, ברכת כהנים.

Pp. 212-217, תפלת מוסף לשבת, תפלת קנתה and יתנו שבת.

Pp. 217-221, תפלת מנחה.

Pp. 221-227, תפלת מעריב למוצאי שבת.

Pp. 227-228, ברכת לבנה.

Pp. 228-241, יוצר תפלת ראש חדש, תיאמת אור בקורש, לשבת ור"ה.

Pp. 241-246, סדר עניין חנכה.

Pp. 246-247, סדר עניין פורים.

Pp. 247-322, סדר מצות with עניין פסח, עושה השלום מפסח ההגדה, P. 304 contains שלום לנו ישפוח לנו שלום, beg. איש מלאכי, שלום לפסח שבועות וסכות שבחות על קריאת התורה של פסח שבועות וסכות אין כמוך, beg. התורה של פסח שבועות וסכות, מיוקרה מיושרה, תאיר נוגה, באלהים.

Pp. 322-331, עניין של שבועות.

Pp. 331-387, סדר המעמדות שלפני ר"ה, containing: (1) שומע תפלה, beg. סלה Ps. 4 with יהודה, acr. יעירוני רעיוני יהודה, acr. ישן אל תרדם, beg. סליחה, (4) נא; (5) Ps. 5 with זכור, acr. הביטה; (6) סליחה, beg. אין לי בטחון by R. Benjamin b. Zerah (Zunz 240); (7) Ps. 140 with יצו האל, beg. סליחה, (8) אללהים לנו מחסה, acr. יהודה, (9) Ps. 141 with חסדך, (10) סליחה, beg.

שלמה (Zunz 411); (11) Ps. 142 with רציית ייי ארצך, acr. שביה עניה בארץ נכריה, beg. במצאו את ייי by R. Elijah b. Shemaiah (Zunz 245); and (13) Ps. 143 with למען תחננוים followed by the usual יחלצון.

Pp. 387-427, עניין ר"ה.

Pp. 428-468, עניין של יום הכפורים.

Pp. 468-505, עניין חג הסוכות.

Pp. 505-534, סדר עניין תענית וארבע צומ', containing the following סליחות: (1) אתה אתה השמע מן (Zunz 226); (2) אתה תרחם השמים by R. Gershon b. Judah (Zunz 239); and (4) יצחק לר' יצחק, beg. יומם עניינו תליוות by Isaac b. Meir of Narbonne (Zunz 254). P. 520, special prayer beg. סדר תפלת צבור אשר נעשתה ברומא ביום כ"א בסיון שנת פ"א לפר' (= 1321) כשנסעו שלוחי הקהל ללכת אל החצר.

Pp. 534-541, ברכה לחולים, containing a ברכה by R. Nehemiah b. R. Jacob, headed זאת הברכה עשה הרב רבי' נחמיה בר' יעקב ז"ל ליושבת על המשבר.

Pp. 541-609, סליחות, containing the following pieces: (1) אברהם ר' הערה שעשה ר' אברהם (Zunz 392); (2) סליחה, beg. אעירה שחר, א"ע, acr. אברהם by R. Abraham ibn Ezra (Zunz 414); (3) סליחה, beg. אלהי קדם מעונה, acr. שופט כל הארץ, by R. Solomon b. Abun (Zunz 312); (4) סליחה, beg. יה, acr. למתי יהודה by R. Judah Hallevey (Zunz 413); (5) סליחה, beg. קמתי שחר, acr. שלמה by R. Solomon ibn Gabirol (Zunz 412); (6) תוכחה, beg. את פני, by R. Moses b. Chiya (Zunz 338); (7) סליחה, beg. אונו יצורי אלי, by R. Moses b. Joseph of Rome (Zunz 346); (8) תחנון, beg. מצירי ערי יצרי, by the same (Zunz 346); (9) סליחה, beg. אחרת, by R. Moses b. Joseph of Rome (Zunz 346); (10) תוכחה, beg. שוכני בתי חומר, by R. Solomon ibn Gabirol (Zunz 412); (11) תוכחה, beg. שוכני בתי חומר, by R. Isaac b. Zerahiah Hallevey of Gerona (Zunz 410); (12) אחרת, beg. ארעדה ואפחדה, by R. Moses b. Samuel b. Absalom (?) (Zunz 263); (13) אלך ייי, (תוכחה) אחרת על דבר החולים.

by R. Solomon (Zunz 650); על זאח תאבל הארץ (תוכחה) (14), beg. אחרת (Zunz 257); (15), תוכחה) אחרת (Zunz 407); (16), סליחה) עת שערי רצון להפתח, beg. סליחה גדליה (Zunz 216); (17), סליחה לצום גדליה) אבלה נפשי, beg. אחרת לצום גדליה (18); וחשך משחור תארי וידוי (19); אתה הכנת צרי לכשולי עונות, beg. רשות (20); במה אקדם, beg. ליום הכפורים בקר אעיר, beg. לנשמת לפסח מטהר בנימן זל (Zunz 365); (21), רשות לנשמת לשבתות לר' (Zunz 502); (22), רשות לנשמת לראש השנה לכמהר (Zunz 502); (23), אכרע אקוד לפני מלכי, beg. יואב זל (Zunz 502); (24), עושה השלום לפסח by R. Benjamin (Zunz 175); (25), עושה השלום לראש השנה, beg. את פני יי יום תיראו by the same; (26), קריש אל חי יפתח השמים, beg. לר' יהודה הלוי זל (Zunz 413); (27), גאולה לר' אברהם אבן עזרא, beg. אל ישראל נקראת לפנים (Zunz 414); and מלכי עד מתי, beg. להר' מיימון זל (Zunz 578).

Pp. 610-612, הברכה.

Pp. 612-617, הדין צדוק.

Pp. 618-624, סדור של חתן, סדור של מילה.

Pp. 625-636, prayer, beg. זאח התפלה מעולה לאמרה לעת צרה שלא תבא על הצבור או על היחיד.

P. 636, תוכחה לנתעם שוכני בתי חומר, beg. ימי האדם צבא.

P. 639, זכור ברית אברהם אחר ששבתתי, beg. לכתבו במקומו by R. Benjamin b. Zerah.

Pp. 640-645, סדר הקטורת, vocalized, which is followed by a prayer in a later hand.

Pp. 645-646, נוסח אחר נגד השנוי (?).

Pp. 647-682, מסכת אבות.

P. 683, קדיש דרבנן.

Pp. 685-717, אזהרות לשבתות לר' שלמה בר, beg. שמור לבי מענה, יהודה זל.

Pp. 718-738, אזהרות לאליהו זל, beg. אתה הנחלת.

The MS., which is written in a sq. Italian hand of the 16th cent., is fully vocalized and contains 738 pp. of 19 ll. to a p. On

p. 664 the letters מאיר are dotted, indicating perhaps the name of the scribe.

Scribe: *Meir*.

Censor (p. 68): *Marchion*.

Vellum, 6" x 4½".

493

מחזור

Festival and Penitential Prayers according to the Old Roman Rite.

Pp. 1-10, יוצר לשבתות. Of the first piece only the strophes חק חוק ואמץ remain; (2) תחתיות ארץ כרוג, acr. א"ב; (3) אלוף מסובל, acr. חשר"ק; (4) ארץ עשיתי ואדם בראתי, acr. חשר"ק; (5) תעתעים המה מוסר, acr. א"ב; (6) חשלום, acr. א"ב; (7) אמתי שם המפורש, acr. אומן ופיניקת, acr. חשר"ק; (8) כל פועל אשת, acr. חשר"ק; (9) תוכחת אהוב, acr. א"ב; (10) תתעב מתי גנבים, acr. א"ב; (11) כסילות הומיה, acr. חשר"ק; (12) אמרי כוב ומען, acr. חשר"ק; (13) שמעון בר יצחק חוק, שכן ריעך ביתו, and (14) ובכן ולך וכו' וכל העם רואים.

Pp. 11-12, שבתות של שבתות.

Pp. 12-24, אזהרות לרבי שלמה בן גבירול, beg. אזהרות לאזהרות by R. David b. Eleazar, beg. אמון יום זה.

Pp. 24-27, סדר ערבית ליל שני, containing: (1) תוספת, acr. א"ב; and (2) יוסף בן יעקב, beg. יום הבכורים בהקריבכם (Zunz 173).

Pp. 27-57, סדר שחרית של יום שני, containing: (1) פתיחה, beg. מעמד סיני, acr. פתיחה ibn Ghayyat (Zunz 197); (2) פתיחה, beg. שלמה חוק, שתי רעיוני, אחרת, acr. א"ב by R. אדון אמני אצלו, beg. יוצר, Moses b. Benjamin of Rome (Zunz 651); (3) אופן, beg. ואהיה שכונה, סלוק, beg. אנכי שמעתי, זולת, beg. ועתה בנים שירו, ארוכה מארץ מדה, beg. קדושתא, ונתקיימו, ואתה, acr. א"ב; (8) ים הגדול מלא גבולו, acr. אנכי אל מעון, קדוש וכו' אהלים וקורקסיהם, אחות, acr. א"ב; (12) אדני רגובה, acr. א"ב; (13) אגור בן שלולה, acr. א"ב; (14) תרביק, acr. א"ב; (16) האלהים ואדוני האדונים

תוחבים לחוך (17); תשר"ק. acr. לשון למלקוח
acr. פיד, acr. אש היא עד אברון (18); תשר"ק. פיד,
acr. תחסום פיד נבלה (19); א"ב. and
ובכן ולך תעלה וכו' בששה לחדש נתנו (20).

Pp. 58-87, סדר מוסף מתן תורה, containing:
אני דויד בן אמון יום זה beg. רשות (1)
האזהרות שחבר רבי' (2); אלעזר בקודה חוק
(v. Orient., Literaturblatt, xii, 1851, p. 546).

Pp. 88-110, תענית של י"ז בתמוז, beg. לדוד
and containing the following
acr. אמנם אלהי הרוחות (1): סליחות ותחנונים
acr. יונתן, ימות עולם בעול סבלם (2); א"ב יוסף
acr. אעיר יגוני עם (3); חוק (Zunz 691);
acr. שלמה (Zunz 412); (5) שעה נאמר (4)
acr. אלהי קדם מעונה (6); א"ב. אעורר בכי
acr. אשפכה שיחי באנחות (7); אברהם
acr. א"ב. אבד ממנו כהן ונביא (8); א"ב.
acr. אבד ממנו כהן ונביא (9); חוק (Zunz 391);
acr. שוכני בתי חומר (10); and (10) חקמן ברבי יהודה
(Zunz 412).

Pp. 110-117, סדר מנחה, containing: (1)
acr. אברהם עורא, acr. אשתחווה אפים ארצה
(Zunz 415); (2) אנשי אמונה אברו, acr. א"ב. and
acr. אברהם בן שמואל, אל מי מגואלי דם אצעק (3)
(Zunz 484).

Pp. 118-209, סדר ליל ט' באב, containing
the following קינות: (1) מי יתן ראשי מים;
acr. אברהם by R. Abraham ibn Ezra; (2)
acr. יריעות שלמה (3); יהודה by R. Judah
Hallevy (Zunz 675); (4) יהודה חוק by R. Judah
Hallevy; (5) בליל זה יבכין; (6) מדי שנה בשנה;
acr. שלמה. שאר יעקב שאו קינה (7)
acr. אליאו, אוי לי כי בליל זה (8)
acr. יהודה by R. Judah Hallevy; (11) יונה מה לך
מקוננת (11); אוי כי קינה רבת (12);
acr. יהודה by the same; (13) במוצאי יום גילה;
acr. מנחה (14); במוצאי יום גילה;
acr. רבוב כחשי (15); שלמה, רבתה;
acr. אבלה ואומללה (17); אוי נוי חטאתי (16)
acr. שומרון (19); אוי בתי הקרואה (18); דוד,
acr. יום חובי ענה בי (20); שלמה, קול תתן
יהודה, acr. יום אכפי הכבדתי (21); יהודה לוי,
acr. אברהם, יום נלחמו בי יחד (22); הלוי
acr. אוי כי מלך צדק (24); יהודה, ירושלם האנחי

שמעו (26); על שוד היכלנו (25); אברהם.
acr. א"ב. או בחטאינו (27); קולי אני זכריה
(Zunz 496) אליה חוק, acr. בת ציון שמעתי (28);
acr. אולי ציון (30); יוסף, acr. אלי ציון ועריה (29);
acr. אילותי בגלותי (31); יעקב, acr. ואפריון
by R. Zerahiah Hallevy (Zunz 461); (33) שכינה צועקת
(Zunz 575) יוסף, acr. שכינה צועקת (33);
acr. מעוני שמים שחקים (35); קול יללה אשמיע (34);
(Zunz 296) מנחם כפול בר יעקב חוק, acr. (36);
(38) במר שיחי תאניה (37); בית תאניה אבנה
ציון הלא (39); ציון הלא תשאלו לשלום אסיריך
ציון אעורר בכי (40); תשאלו לשלום אסירים
by R. Zechariah Kohen; ועף כאב רודפים (41)
by R. Abraham Kohen, acr. אביר יגונות אשר רבו (42);
acr. אברהם בר יעקב כהן (43); אש
(44) אשחר עדתי; א"ב. חוקר בקרבי
acr. אעורר יללות בימים ויללות
acr. שובבה לא שבה (46); בר יעקב הכהן זל
אב (48); אללי לי אללי (47); שלמה בן יצחק
א"ב שמואל [ל?] בר... חוק, acr. המומאה משנכנס
מי נתן (50); דויד, acr. אוי כי פקר אל (49);
acr. יהודה, עד מה כבדתי לכלמה (51); למשסה
acr. על מה קול הקריה (53); אבכה ולכי אשפכה (52);
acr. זרחיה, זרון בנים זמרייהם (54); אהה
acr. איה כבוד אל בהיכלו (56); לחימה שבוענה
יום (58); איכה יחידה בכנות (57); אברהם
אין היה כמו (59); יהודה, הגליתי מחדרי
by R. Abraham ibn Ezra; אברהם, acr. ציה
אמרו לנחלת (61); and ציון לציון יקר חמדת (60)
א"ב. אברהם טויל ברבי יצחק חסיד, acr. צבי

Pp. 209-270, סדר ליל ט' באב. According
to the rules given in cursive writing, האזינו
is read instead of the שירה. After
the following note is given: אך
הרוקח כח' שאין לומר' תתקב' בט"ב עד אחר
המנחה. The MS. contains the following order
of קינות for the morning service: (1) זכור
by R. Eleazar Kalir (Zunz 46); (2) זקנים אדירי משיבת
by Kalir (Zunz 50); (3) אורה, אורה עד חוג שמים
by Kalir (Zunz 47); (4) איכה אצת באפך, acr.
(Zunz 47); (5) איכה תפארתי ממראשותי א"ב
(Zunz 34, 47); (6) איכה אשפתו א"ב
(Zunz 47); (7) איכה משלש, acr. פתוח
(Zunz 47); (8) איכה א"ב, acr. אהובים נאמנים
acr. וזכור את אשר עשה (9); א"ב. יועם הוי הוי

(10) by K̄alir (Zunz 48); (11) אתמיד בבכיה, acr. חשר"ק up to כ by K̄alir (Zunz 49); (12) אנא אלך ואויל (13) אוי כי (14); תחת אשר לא עברנו איכה אלי קוננו (15); אוסרתי בויקים, acr. א"ב; אמרתי שמעו אמונים (16); מאליו, acr. א"ב; איכה יעיב ברגזו (17); א"ב; אריה מסוככו בחיל רב אתא (18); למי חשר"ק, acr. א"ב; אמרת סכל בני אב (19); אמ, תאכלנה נשים פרים (20); א"ב; אויב בעת נכנס שם בגרו (22); אלהים אל דמי לך (23); א"ב; בי, acr. א"ב; אלהים אל דמי לך (23); אלפים שמונים פרחים (the strophes ש, ר, ק, פ, ט, ל, יוד, ז, ו, are missing); משה אמר איכה (25); איברתי קשומים (26); על ארמון כי (27); איברתי קשומים (26); נומש, acr. א"ב (the strophes מ and נ are missing); אוי כי מחלוקת (28); א"ב (incomplete); אתנה בבכיה ואקונן (29); חשר"ק; נבוכדנצר אכלני הטמני (30); א"ב; ואתה (32); תחת אשר לא עברתי ונחת ותמאם.

Pp. 271-282, איכה with ספוקים between the chapters.

Pp. 284-333, ספר איוב. At the end we read the following Masoretic remark: סכום סניין הפסוקים של ספר איוב אלף ושלשים וחמשה.

Pp. 334-338, סדר הקריאה with the Haf-tarah. The reading from the Torah took place after the reading of the Book of Job.

Pp. 338-350, נחמות, containing: (1) בימים (2) ההם ובעת ההיא by K̄alir (Zunz 50); (2) ויכון עולם על מלאתו, סילוק, beg. The MS. ends: תהלה. ובכאן נשלם סדר ט' באב. תהלה. לאל אשר הוא אב. יחדש לנכאב ישועה בבא אב. לרחם כמו אב. לנחם אבלים בחדש אב. ככת' והפכתי אבלם לששון וניחמתים ושמתים מיגונם אמן במהרה בימינו.

The MS., which is written in a 14th or 15th cent., semi-square hand, probably of the South of France, is fully vocalized, and contains 350 pp. of 23 or 24 ll. to the p.

Owner: *Duke of Sussex* (book plate).
Vellum, 9" x 7".

492

מחזור

Festival Prayers according to the Italian Rite.

Pp. 1-9, מעריב דליל שני של שבועות, containing: (1) וירד אביר יעקב by R. Joseph Ṭob 'Elem (Zunz 134); and (2) יום הבכורים by R. Joseph b. Jacob (Zunz 173).

Pp. 10-12, סדר האשמורות, which beg. ארבעה ימים קודם ראש השנה משבימין בבית הכנסת ומתחיל החון תהלה לרוד וגו' ואח"כ יורד ש"צ לפני התיבה מעוטף בציצית בלא ברכה ומתחיל כך. The part which is preserved, contains: (1) עלינו (2) בואו נשתחה; and (3) אתאנו לפתח, the rest is missing.

Pp. 13-17, עמידה של מוסף ר"ה, of which the greater part up to the שופרות is missing.

Pp. 18-28, מעריב ליל שני, containing: (1) א"ב יוסף הקטן בר שמואל, acr. סלך אמיין כח רב (Zunz 136); and (2) תוספת, beg. אני אל טמעמקים.

Pp. 28-99, סדר יום הכפורים, containing the following liturgical pieces: (1) מעריב, beg. ארץ אפים ורב חסד, טי אל כמוך; and (2) א"ב. At the end of the נעילה we read: ואומ' קדיש ותוקען בשופר קשר"ק ואחר כך מתפללין ערבית.

Pp. 100-104, סדר חג הסוכות, with the א"ב (Zunz 670), beg. אחלונן בצל מחורב.

The MS., which is incomplete, is in a sq. Southern Italian hand of the 15th cent., fully vocalized, and contains 104 pp. of 13 ll. to a p. Vellum, 5½" x 4".

XII

SEFARDI

59

סדר תפלות לכל יום ולליל שבת

Prayer according to the Sefardi Rite for Week Days and the Eve of Sabbath.

לחם. ונאס' ויהי ביתך כבית פרץ אשר ילדה חמר ליהודה סן הורע אשר יתן יי לך סן הנערה הזאת בא"י מצליח איש ואשה.

Pp. 168-169, ברכת נשואין לעבדים, which reads: בא"י אמ"ה כונן מישרים מווג נפרדים ידבר עמים לישא עברי' מרבה שמחות מפליא לעשות להנחיל לעמו עבדים ושפחות תוסיף ידך לקנות אויסה מאת הגימס ותקנה מהם עבד ואמה ככתוב ועבדך ואמתך אשר יהיו לך מאת הגימס אשר סביבותיכם מהם תקנו עבד ואמה וכתו' ברוך יי אלהי שם ויהי כנען עבד למו בא"י מרבה שמחות בישראל אמן.

Pp. 170-178, ברכת כהנים with הטבח חלום.

Pp. 179-187, ברכת אבלים with צדוק הרין and ברכת המזון לאבל.

Pp. 187-191, אלו ימים שמתענין בהן סן התורה.

Pp. 192-197, עירובי חצרות, עירובי תבשילין, דין שחוף סבוי.

The MS., of which 37 sections are missing in the beginning (v. also p. 108, where a reference to the missing part reads as follows: יאמר עליו זה המזמור הכתוב בגליונים והוא מזמור (קל"ה ונקרא הלל הגדול), is written in a sq. Spanish hand of the 14th cent., and is fully vocalized throughout. There are 197 pp. of 15 ll. to a p. The sections are numbered ל"ח to ל"ט.

Vellum, $4\frac{5}{8}'' \times 3\frac{3}{8}''$.

491

מחזור

The Prayer Book according to the Sefardi Rite.

The Mahazor, beg. with the תפלות של המועדים (pp. 1-6).

Pp. 6-40, פרשיות והפטרות של חג המצות.

Pp. 40-47, שיר השירים.

Pp. 49-72, מסכת אבות.

Pp. 73-99, תיקון חג השבועות ואזהרות לר', שלמה זצ"ל בן גבירול with the following Pizmonim: (1) פומץ לר' יהודה הלוי זצ"ל (2) יוצאת חפשי (3) יודע מכאובי

(3) by R. Abraham b. Meir ibn Ezra (Zunz 212); and (4) יוצאת חפשי אל החרבה by R. Judah Hallevey (Zunz 205).

Pp. 99-103, פרשיות והפטרות של חג השבועות.

Pp. 103-114, חיקון ללילי אשמרות, containing: (1) הצדקה יי לך; (2) שבים אליך; (3) אנשי (5); רחמנא אדכר (4); אל מלך יושב (3); (8) או"א תבא (7); תסנהו מרעות (6); אמונה ענינו (10); אלהינו שבשמים (9); אראלי מעלה יי עשה (12); רחום וחנן חטאנו (11); אבינו דעני (14); עשה למען שמך (13); למען שמך (17); מרנא דבשמיא (16); אם עותינו (15); לעניי אליך יי (19); מחי ומסי (18); שומר ישראל אבינו מלכנו (21); and (20).

Pp. 114-117, רתבה עשרה בסבת, containing: (1) אז בבא יום פקודת; (2) סלח לנו; (3) שעה עליון לעם אביון (4); יושב בשמים (5); and (5) יהודה הלוי, acr. יי יגוני קראוני.

Pp. 117-122, רתבה שבעה עשר בתמוז, containing: (1) בחדש הרביעי; (2) וארץ שפל רומי; (3) שעה נאסר (4); אז כבגדי אסרי דר (3); יי אבכה על עיר הקדש (6); and (6) אלהי ישועתינו.

Pp. 123-126, רתבה לילה תשעה באב, containing the following קינות: (1) זכור יי מה; (2) מדי שנה בשנה; (3) על זה היה דוה; (4) או לי (6); על שוד היכלט; (5) על יום הרבן; (8) אני הגבר אקונן (7); כי גרתי משך עורה נא ימין רמה. beg. נחמה.

Pp. 127-156, רתבה נהאר תשעה באב, containing: (1) בחדש החמישי [אנן]; (2) וארץ שפל רומי; (3) ואבלו by R. Joseph ibn Suli b. David (Zunz 499); (4) בחדש החמישי (Zunz 677); דוד חוג רעשו (5); נתק; (6) בת ציון שמעתי (7); שכינה צועקת בהרע (8); (9) דממו שרפים (Zunz 677); דוד; (10) שאי קינה במגינה; (11) קינה ללגולום; (12) איכה צאן ההריגה; (13) אש תוקד בקרבי; (14) אלי עדתי והלילי, beg. (16) חרבן מקדשי; (15) איך נוי חמאתי; (17) שפמ צור במעללי; (18) זכור יי איך כלה; (19) איך בעור יום; (20) על אהלה שומטות; (21) עמי מעללך לא הטיבות; (22) קול יללה; (23) זכור יי ליהודה ואפרים; (24) אשמיעה, acr.

יונה מה לך (26); שמרון קול תתן (25); יהודה איך (28); יום אכפי הכבדתי (27); מקוננת גרושים (30); שכורה ולא מיין (29); ידירות נפש (32); בכנו עמי במרה (31); מכית תענוגיהם איך (34); אללי לי אללי (33); לשכונה עלתה קומי וספרי (36); הראיתם אחי (35); נוי שודר אני אככה ברוב יגוני (37); תורה;

Pp. 156-164, פרשיות והפטרות לתשעה באב, with the Pizmon הכופר השובה ישראל, v. MS., No. 159, p. 308, הפטרה למנחת ט' באב פיה מן הפטר דרשו יי בהמצאו פי ישעיה ופיה מן הפטר שובה ישראל פי תרי עשר פי הושע. ואתניהום מכתובין פוק עלי סדר וילך משה ונחון עאדתנה פי צפת שבגליל העליון תוב"ב שובה, and above, p. 70. The same author, Issachar b. Mordecai, writes in his תקון במנחה מוציאין ס"ת וקורין בו ג' א', יששכר, p. 65 a, גברי כי תשא כמו בשאר התעניות מן ויחל משה. ומפטר הוא השלישי ומפטירין בתרי עשר בהושע שובה ישראל עד ופושעים ישלכו במ והוא סוף הספר ומסיים במי אל כמוך שהוא בסוף ספר מיכה. כן כתב ה"ר דא"ד ז"ל וכן כתב רבינו האיי ז"ל שהמנהג להפטר שובה. ויש מקומו' שמפטירין דרשו. וכן כתב הר"י בעל הטורי' ז"ל ואחרים שמפטירין דרשו כמו שכתבתי למעלה. וכן נהגו בצפת שבגליל העליון תוב"ב אלא שהמוסותערים יצ"ו לא נהגו להפטר במנחה כמו שכתבתי למעלה This reference is to be found on p. 63b, where we read: וכתב ה"ר דא"ד ז"ל שבכל אלו הצומות אין מפטירין חוץ מט' באב שמפטירין בו שחרית ומנחה. אי"ש וכן הרבה פוסקים ז"ל כתבו שאין מפטירין בהם חוץ מט' באב והמוסותערים יצ"ו תושבי צפת שבגליל העליון תוב"ב נהגין שלא להפטר אפילו במנחת צום ט' באב אלא בשחרית מפי החכם מה"ר ישועה הדיין נר"ו מתושבי הארץ ודיין שלהם וכן נראית דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות תפלה שלא כתב שם שמפטירין בה כמו שכתב בשחריתו מפטירין. ובספר הכל בו סימן ס"ב כתוב מפורש באלו הארבעה צומות הכתובים וצום אסתר שמפטירין בהם במנחה דרשו עד לנקבציו עד כאן. וכן תמצא אחרים כמה שכתבו שמפטירין בהם. ויש מקומות שנהגו להפטר ויש מקומות שנהגו שלא להפטר. In MS. No. 201, p. 402, we read: מנחה לתשעה באב אומרים מזמור מה ידירות ופטום הקמרת ואשרי ומצויאין

ס"ת וקורין ג' גברי בפ' ויחל כמ"ש בצום גדליה ואין אומרים קדיש ומחזירין ס"ת למקומו from which we infer that the Baghdad rite knows no Haftarah for the Minḥah on the Ninth of Ab up to our days, v. however, סדר חמש תעניות, Baghdad, 1905 (Dangoor), p. 104 b: ויש נהגים לומר הפטרה והשלישי הוא מפטר וכו' הפטרה לט"ב שובה ישראל.

Pp. 164-172, מגלת איכה.

Pp. 173-176, תפלות של ראש השנה.

Pp. 176-185, פרשיות והפטריות של ראש השנה.

Pp. 186-194, צלאה מוסף. Pp. 194-199 are blank.

Pp. 200-216, מחזור ליום הכפורים, containing: (1) וידוי למנחה גדולה (2) צלאה מיום with the formulary ערבית כל נדרי (3) הכפורים שעבר עד יום הכפורים הזה שבא beg. סליחה (4) שמע ישראל beg. סליחה שומע תפלה (6) אנא יי רחמך (5) תפלה לרוד beg. פומון לר' יהודה הלוי תנצב"ה (7) עדיך לרוד beg. סליחה (8) משתחיים להדרת קרש יי אדוננו מה אדיר beg. פומון (9) יי אורי (10) יי אדוננו מה אדיר beg. סליחה (11) beg. סליחה (12) אנא בקראנו לקול beg. פומון מסתגאב לר' יוסף (13) ליי אלהינו הרחמים (14) כפר לעמך ישראל beg. אלבנסולי תנצב"ה beg. מסתגאב לר' סעדיה החזן נ"ע בן חמיד אלהי בעמדי (15) and; סלה נא לעון העם הזה לפני עוז.

Pp. 216-230, סדר (1) with: תפלת השחר, ובכנ נקדישך מלך וכו' אפודי שש beg. קדושה ובכנ ולך חעלה קדושה וכו' אלהים אל מי (2) יי צבאות שם כבוד מלכותך (3) and; אמשילך יהודה הלוי. acr.

Pp. 230-233, וידוי גדול לרב אסי דאש, ישיבה מבבל זצ"ל.

Pp. 233-235, מגן לר' שלמה בן גבירול, וארץ אשפיל.

Pp. 236-257, למענך (1) containing: אבן בוחן פנה מיוקרת (2) אלהי רצה עם לך שחר beg. פומון לר' יצחק בן גיאית (3) א"ב acr. מחיה לר' שלמה בן גבירול (4) יענה כבוד אבות פומון לר' יצחק בן (5) אזי בהר המוד beg. זצ"ל משלש לר' שלמה (6) יום צדו צעדי beg. גיאית

פומן לר' יצחק (7); איש תם יושב. beg. בן גבירול פומן לר' (8); יום צעקו שנים. beg. בן גיאת פומן (9); מדמי הלבבות. beg. משה בן עזרא ז"ל פומן (10); החרשים שמעו. beg. להחכם תנצב"ה יי מה אדם הלא בשר. beg. לר' שלמה בן גבירול ז"ל פומן לר' משה בן עזרא ז"ל (11); (Zunz 411) ודם ; כל מעשה יי (12); (Zunz 699) האל התולה. beg. by R. Moses ibn Ezra מקור עיני על עוני (13); פומן (15); אל אלוה דלפה (14); (Zunz 699) פומן (16); יצו אל ממרומו. beg. לה ז"ל פומן לר' יצחק בן גיאת (17); כל המיחלים לישע פומן לר' (18); לידך בני עולם מצפים. beg. ז"ל (Zunz 414) אל בית המלך. beg. אברהם בן עזרא and (19) תוכך אל תצפון.

Pp. 257-262, פרשיות והפטרות של צום כפור.

Pp. 262-269, צלאה מוסף.

ובכן נקדישך מלך (1): פיוטים (1): 270-274. ובכן by R. Judah Hallevy; (2) ארץ התמוטטה והתפוררה רשות לר' משה בן עזרא ז"ל (3); אני יהודה לוי. beg. אני משה קמן חזק. acr. אערוך מדברי דחי. beg. רשות לר' שלמה בן גבירול ז"ל (4); and א"ב שלמה בן גבירול. acr. ארומטך חזקי חלקי.

סדר עבודה לר' יוסי בן יוסי (1): 274-289. אתה כוננת עולם מראש. beg. כהן גדול תנצב"ה and אשרי עין וכו' by R. Solomon ibn Gabirol, R. Abraham ibn Ezra, and R. Judah Hallevy.

פז' לר' שלמה בן (1): פזמונים (1): 289-299. יוספים שנית (2); שמם הר ציון. beg. גבירול ז"ל לעמוד. by R. Isaac ibn Ghayyat (Zunz 412); א"ב. acr. אבני קרש. beg. מחיה להחכם ז"ל (3); משלש לאבן גיאת ז"ל (4); יצחק גיאת יספת אלהים. beg. פומן לה ז"ל (5); תמימי ארח ובכן ויתפלל יונה וכו' (6); יצחק. acr. לנחלתך (Zunz 540) אני אברהם. acr. אמנם כי דברך אימות עלי. beg. תוכחה לה ז"ל לח' מצעק (7); ישראל עבדיך (8); אברהם עזרא. acr. נפלו אין. beg. לראב"ע ז"ל (10); אל מעמדי ישבתי (9); חוכחה לר' יוסף (11); (Zunz 414) מלה בלשוני (Zunz 500) שובי נפשי לקונך. beg. אלכנסולי ז"ל and ידענו אלהים עונותינו (12).

Pp. 299-311, with the following liturgical pieces: (1) ובכן ולך תעלה וכו' אנשי (1); אני משה קמן משה. acr. חסד הנושאים קולם (2); א"ב כפול. acr. אשמנו ותורתך זנחנו (3); אשלש תפלות. beg. מגן לראב"ע תנצב"ה

קראתי מצרה. beg. פז' לרמב"ע ז"ל (4); (415); מחיה לר' אברהם בן עזרא (5); (Zunz 413); פז' (6); בקר תערב נעים לתודות. beg. תנצב"ה השכם (7); מושבי עול עונים. beg. לרמב"ע ז"ל (Zunz) עת שערי רצון להפתח (8); והערב לצורי יה שמע אביוניך (10); (10) אנא כעב ודוני (9); (216); מעלות (12); שכחי יגונך נפש (11); יהודה. acr. פומן לח' קראתי מצרה (13); והשחר קראתיך (Zunz 477) חייא. acr. אין מנחה רקוחה. beg. and בנשף קדמתי. beg. פומן לרמב"ע ז"ל (14); יצרי ראשית. beg. פומן לר' יהודה הלוי ז"ל (15) צרי (Zunz 346).

Pp. 311-324, with the following Pizmonim: (1) מצעק מעלות שחר by R. Moses ibn Ezra (Zunz 203 and 413); (2) ידיריך by R. Judah Hallevy (Zunz 413); and יה עם ה... עמד (3).

Pp. 325-330, פרשה והפטרה למנחת צום כפור.

אתודה (1): וידויים של כפור (1): 330-338. יודי לליל הצום כפור לר' יצחק בן הרב ר' (2); אתודה על עבירות קלות. beg. ישראל תנצב"ה אוסיף במוסף. beg. וידוי למוסף לה איצא (3); וידוי למנחה לה איצא (4); א"ב. acr. להתודות וידוי לנעילה לה (5); [ויהי בעלות המנחה. beg. וידוי אחר (6); and רבתו של עולם קודם כל דברי. beg.

Pp. 339-350, משלי ואיוב. Proverbs, ch. 24, 14 to the end, and Job ch. 1, 1 to 12.

Pp. 1-138 contain on the upper and lower margins Ps. 78, 47 to the end of the Psalms. At the end we read: לאל בורא עולם תמו. המזמורים.

Pp. 139-159, מגלת רוח.

Pp. 159-209, מגלת קהלת.

Pp. 209-233, מגלת אנטוכס. in Aramaic.

The outer margins from p. 1 to 323 contain the Haftarah for Sabbaths and some of the Festivals.

The MS., which is defective at the beg. (the first p. is numbered by an old hand סה) and at the end, is written in a curs. Sefardi hand of the 14th cent. on 350 pp. of 20 to 22 ll. to a p., and is fully vocalized.

Vellum, 6" x 4 1/8".

514

הגדה של פסח

The Order for the Nights of Passover according to the Sefardi Rite, with Illuminations.

Pp. 2-12, הלכות בדיקת חמץ. The Rules beg. רבותינו ע"ה צוו אותנו לבדוק החמץ אור. ארבעה עשר של ניסן מפני שהחמץ אסור לאכול מיום חמשה עשר בניסן עד יום האחד ועשרים. ולא די שאסור לאכול אלא אף ליהנות בו אסור אעפ"כ צריך הבודק להזהר שלא יתן, and ends: אחר שבדק כבר לתוך ידו של תינוק וילך ויאכל שמא יפרד ממנו או ישליך ממנו ואין מקומו ידוע ונמצא הבית צריכה בדיק' אחרת. The Halakhoth quote the following authorities: (1) ר"ש ז"ל; (2) ה"ר משה בר; (3) ה"ר יצחק אבן גאית ז"ל; (4) הרב ר' אברהם בר' דוד ז"ל; (5) הרב ר' אברהם ברדרשתו (6); and (6) רבינו אפרים ז"ל. On p. 4 the treatise of Pesahim is called פסח ראשון. Attention may be drawn to the following passage: והשח בין ברכה לבדיקה חזר ומברך ואם התחיל לבדוק ושח אין צריך לחזור ולברך. אבל מצה מן המובחר שלא יתעסק בברך שיהיה עד שתכלה בדיקתו. ושמענו שהבודק צריך שיתן בחורין פת קודם הבדיקה כדי שימצאו בעת הבדיקה שאם לא יעשה כן שמא לא ימצא חמץ ונמצא ברכת ביעור לבטלה. ואין זה אלא מעשה נשים ומעות הוא בפי האומרים כן. שברכת ביעור אינה נעשית על הביעור ממש אלא על הבדיקה דאפלו לא ימצא חמץ יש לו לבדוק על הספק.

Pp. 13-21, הלכות מצה. The Halakhoth beg. מצות עשה מן התורה לאכול מצה לבילי חמשה ואסור, and ends שנא' בערב תאכלו מצות לאכול בערבי פסחים סמוך למנחה. וגדולי החכמים היו מרעיבין עצמן סוף בין סוף בשאר דברים כדי שיאכלו לבילה מצה לתיאבון. אעפ"כ אם עבר. The following authorities are referred to: (1) וכתב והרב ר' אברהם (2); הרב ר' משה בר מיימון ז"ל ומר רב עמרם (3); בר' דוד ז"ל כתב כך בדרשתו ר"ש ז"ל (4); and (4) [גאון] ז"ל. On p. 17 we read the following passage by the compiler of the Halakhoth: ואני שמעתי בעקר הסדיקה: כי היא מנהג קדמונים ז"ל מפני שהמדקקים במצות לא היו רוצים לאכול מלחם תפוח בתנור שהיו יראים

בו מחמץ. והסדיקה כאמת מונעת התפוחה He also refers to the customs of his time and place, thus: ועכשו שפשט מנהגו לצייר ואע"פ ויש מן הגאונים שלא הצריכו, שאין אנו וכו' לשמרם מעת הקצירה ואנו פשט מנהגו לשמרם מעת הקצירה עד עת האפייה.

Pp. 22-25, סדר ארבע נוסות, סימנים (קדש ורחץ כרפס יחץ וכו' i. e. חד גדיה), and the latter ones in a late Avignon hand.

Pp. 26-35, הנטילה בין הנטילה, והסעודה. Here the following authorities are mentioned: (1) ר"ש ז"ל; (2) הרב ר' יצחק [אלפסי] ז"ל; and (3) הגאון ר' יצחק [אלפסי] ז"ל. On p. 28 b the following reference has to be noted: ור"ש ז"ל כתב בספר האשכול שלו זכר לתפוח שהיו נושאין המיט על צוארם והיה טפח צוארם ונעשה מע. ולא גרסי' תפוח ברגש אלא תפוח. The names of the vegetables are given in old French and in Arabic, e. g. ומפרש בגמרא. חזרת חסא. עולשין הנדבי. פר"ש ז"ל עשב שקורין קרשפילא תמנא אמ' רבה בר בר חנא תמנא שמה. וקורין לה בלשון ערבי אלשילם. כך כתב הגאון ר' יצחק ז"ל. החרחבינה אמ' ריש לקיש אצותא דדיקלא כתב הגאון ר' יצחק ז"ל יש שפרשו אלקרצענה ויש שפירשו אלחנדקוק ור"ש ז"ל. Here also the author refers to the מנהגים of his place: ואנו נהגנו בחזרת ובכרפס. פירו' חזרת חסא. (1) כרפס זכר לפרך סבלות. הפוך כר"פ ויהיה פרך ואנו נהגנו לרוך (2); והסמ"ך רוצה לומר סבלות במדוכה התפוחים וערמונים ותמרים ותאנים יבשות הצלי זכר (3); יחד. ואחר כוללים הכל עם החומץ לפסח. והמבושל זכר לחגיגה. ולזה הסכימו כל הגאונים אשר מעולם ז"ל. ואנו פשט מנהגנו להעמיד ואנו (4); ביצת תרנגולת בשולה ורותע של כבש צלי נהגנו לימול קודם קדוש ושוב אין אנו נוטלין בין ואף על פי שפשט מנהגנו (5) and; הקדוש והסעודה לימול הידים תחלה לבילי הפסח פשט המנהג שלא לימול עד שיקדש ובלבד שיהיו ידיו נקיות.

Pp. 36-41, הפסח מהנשיא. אזהרות לשבת שלפני הפסח מהנשיא, אח מועדי יי אקרא אליכם, ר' קלונימוס ז"ל, beg. פומון לבעל האזהרות; א"ב אני קלונימס, acr. קלנימס (Zunz 479); ימינך אל נגלתה בנוף אליכם, beg. פומון כשחל ארבעה עשר בשבת, by (in a late Avignon hand), by R. Aaron Hai Voltera (Zunz 451).

Pp. 42-162, הגרה with commentary. The commentary beg. לחם. פי' כזה לחם עוני. הא אכלו אבותי' במצרים. שטפני המהירות היה האיש מסיק והאשה אופה כמו שעושין בפסח זה. ועוד קורין אותו לחם עוני מפני מצה פרוסה. וכרשינן בגמרא מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה. The following quotations are to be found: ומתרגם הדבר הזה לכל אנשי ביתו כדי שיבינו (1); הם עם ועם כלשונו דהכי אמ' רב נטרונאי ז"ל כך פירש רבינו שמואל מ . . . ז"ל ורבינו (2); (3); שלמה פירש בשם רבינו יעקב בר' יקר זצ"ל וכך (4); כך פירש הרב ר' משה בר' מיימון ז"ל כתב הגאון ר' יצחק ז"ל והרמב"ם ז"ל והאומר אין כך כתב (5); אנו חייבין למבול שבטש הוא בידו ר"ש ז"ל שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל הלילה הזה כלו צלי. מיהו כתב הגאון ר' ואמ' רב נטרונאי (6); יצחק ז"ל שבזמן הזה וכו' ז"ל כשאמ' מה נשחנה עד כלנו מסובין מתרגם לאנשי ביתו בלשונם להבינם כמו שעשה הא לחמא וכן כתב הרב ר' אברהם בר' דוד ז"ל (7); עניא בדרשתו וכן פשט המנהג להחזירם בלשון לעז; כדי שיבינו הנשים והטף שאין מבינים לשון הקדש (9) and; רמב"ם פירש במשניות ברכות כך (8); We have also references in the commentary to the אלה הדברים רבה, מכילתא, ספרי, ירושלמי פסח. The Haggadah finishes with the poems מבית און שבת מדני, א"ב. מצרים אסירי יצאו, acr. הלל הגדול, א"ב. נשמת.

Pp. 163-234, פרשיות והפטרות של פסח.

Pp. 235-251, פרשיות והפטרות של שבועות.

Pp. 253-279, תרגום ויהי בשלח ובחדש, השלישי.

Pp. 279-334, אזהרות של שבועות. The first by R. Solomon ibn Gabirol, with the introductory poem, beg. אהל נע ודוד. The second by R. Isaac bar Mordecai, beg. יושב. The third by R. Levy bar Gershom, beg. לו יסיעך אל. The Azharoth proper beg. אני בינה שוכנה, aer. נענה שיר חדש ענה. אני פי מלך שמור.

The MS. is written in two different hands. The older part consisting of 251 pp., is written in a sq. Spanish hand of the 13th cent. The second part consisting of pp. 253-344, is written by a later sq. Avignon hand,

probably of the 15th cent. Each page is ruled with 19 ll. The liturgical part is fully vocalized.

The MS. is richly and beautifully illuminated throughout the Haggadah and פרשיות. The miniatures reproduce mostly human figures with reference to the Seder and school life, figures of animals and various scenes, and are, according to the views of experts, of Anglo-French origin.

Owner: Solomon b. Joseph Karmi (שלמון ברמי בר יוסף כרמי).

Censor (p. 332): *Francisco Enriquez* (1687). Vellum, 8 $\frac{1}{8}$ " x 6 $\frac{1}{2}$ ".

563

פירוש התפלה

A Mystical Commentary on the Prayer Book. The commentary beg. בשם האל נורא. עלילה אתחיל לכתו' פי' התפלה: כתוב מי ימלל גבורות יי ישמעו כל תהלתו. אשר לא יגמרו בזאת ההלל ואף כי באר' יש' י"ח ימים יחיד גומר בהם את ההלל לרמוז אל ח"י העולמי' ובגולה כ"א יום לרמוז אל אהיה הוא אהיה שהיה עם אבותי' במצרי' אשר אהיה שיהיה עמנו בגלות המד והנמחר גלות אדום הרשעה ובהיות כי שם זה נורא עלילה בסו' אין סוף רומז לנו מה שהוא בראש הוא בסו' אהי"ה עליו' ואהיה תחתון והוא נק' של מ"ב והוא מעלות בב' ומ' מעלות. The end is wanting. The commentary is composed by the author of MSS. Nos. 559, 560, 561, and 562. This can be seen from the following passage: לדעת בארץ דרכך בכל גוים ישועתיך. וכמה שראה חרבן בית שני אמר ראיתי ההרי' והנה רעשי' וכל הגבעות התקלקלו וכן בבית שני כמה אנשי' סיני ועוקר הרי' וכלם בעוונותי נתקלקלו כמה שראה חרבן גלות אשר בצרפת אמר ראיתי והנה אין האדם וכל עופו' השמי' נרדו. וכמה שראה חרבן גלות ירושלם אשר בספרד. All these MSS. are composed and written in the same Sefardi style, and were originally bound together.

The MS. contains 64 pp. of 26 ll. to the p. Paper 7 $\frac{3}{8}$ " x 5 $\frac{1}{8}$ ".

561

פירוש ההגדה

Commentary on the Haggadah for Passover. The commentary beg. אכלו די אכלו הא אכהתנא בארעא דמצרים למה בנא זאת נאמרת בלשון בבלי מפני כי זה הסדר תיקנו חכמי בבל לזכור מעשה שהיה בבית המקדש ובירושלים והם שנים עשר דברים הנרמזים בסדר זה קדש ורחץ כרפס יחץ מגיד רוחצה מוציא מצה מרור כורך and ends שולחן עורך צפון ברך הלל נרצה כי נחלק הגוף מהנפש ונהיה האדם לחציים חציו גוף וחציו נפש והנפש שהוא העקר היא חציה כי אין עמה כליה לכן נאמר לפניו הללויה עם כל הנשמות אשר בישראל משמע מזה כי הנשמות המהורות אומרים הלל בג'ע ובסוד כל הנשמה ההלל יה הללויה: תם ונשלם פ' ההגדה בילא"ו ופ' ההלל כתוב וחתום. The style of the commentary is mystical.

The MS. is written in a curs. Sefardi hand of the late 15th cent., and contains 22 pp. of 26 ll. to the p.

Paper, $7\frac{1}{8}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

439

מחזור

Orden De Roshasana Y Kipur trasladado en Espanol y d'nuevo emendado.

The MS. is written in Español for the use of the Marranos who could not read Hebrew. Even the Hebrew words and sentences, like 'Semah Israel', &c., are in Latin characters. A few words only like מחזור, תשר"ת, &c., are in Hebrew characters. The order of the prayers is according to the Sefardi Rite. The MS. is beautifully ornamented throughout, and contains 510 pp.

Scribe: *Judah Machaben'lo*. The entry reads: *Iehudah Machaben'lo* escriuió en *Amsterdam* el año de cinco mil y quatro cientos y cinqueto y en nueue 1659.

Paper, $6\frac{3}{8}'' \times 4''$.

XIII

VITRY

535

מחזור ויטרי

Mahazor Vitry by R. Simḥa of Vitry.

P. 1 beg. תניא היה ר' אומ' חייב, and ends בפרקים דתכלת היה ר' which agrees with Mahazor Vitry, ed. Hurwitz (=MV.), pp. 3-4 with the following omission in the MS.: כת' מלא up to ויש או' מה ומקשינן רוב ההודאות פרס שחרית ופרס שלא לערבב הוא או' פיטום. Secondly, l. 12 we read: הקטרת על הקטרת שהיו מקטירין פרס שחרית ופרס בין הערבבים ושמעתי על זקני ר' שמחה הגדול זצ"ל שהיה או' כמו כן פיטום הקטרת שחרית וסייג לדבריו מצאתי נוהגין לומ' פיטום הקט' בבקר כל ההודאות וקא מתריין רבא. After (MV., p. 6, l. 13) we read: עד כאן מסדר המעמרמי חוץ מאותו: טעם אין כאלקיני וכולוהו. In the next § beg. פרשיתן, the following sentence of the ed. (l. 19) is missing: ונראה כמסיים ומטעם זה אינו אומר: בשבת שני פעמים וכו' כנגד שם בן שבעים ושתיים. Likewise the passage (l. 22) in the ed. בפסוקים של מעלה up to ואלתר מתני ליה לאיניש, the MS. has the following passage: יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא הכל קרא כדכת' קאמרני' וכת' רע ובורא רע וקריני' הכל לישנא מעליא. ולימא נוגה לישנא מעליא א' רבא בר שילא כדי להזכיר מרת יום כלילה ומרת לילה ביו' ומרת לילה יום כלילה היכי משבחת לה אמ' אביי גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור ואלתר מתני ליה לאיניש בפריסת שמע ביוצר אור. P. 4 beg. ומקמי דלימא ברכו פתח (p. 7 f. in the ed.), the text agrees more with ed. of סדר רב עמרם (ed. Frumkin, p. 179 ff.)

than MV. It contains also an explanation ואבוי קא פסיק בתפילין : (פי) not given in MV. : באחרים פי' להניח תפילין שמצוה הנחתן קודם ק"ש. P. 5 beg. בקריש ועונן הציבור, and ends 'כך שמענו מרבותינו חייב אד' שכן מצינו הדיות כל באגדה (p. 8, l. 17) we read in the MS. : כל השיטות שאמ' דוד בספר תילים לא (לשם נחמא אלא ליום נחמה ed. reads נחמא אלא ליום נחמה). Before ברכות כראמרי' בברכות, the MS. reads 'דב' אח' P. 6 beg. צריך שיכוין את לבו, and ends דלא מהדר אפיה לביה with p. 13, l. 24, to p. 15, l. 2 of the ed. P. 9, l. 5 to p. 13, l. 24 of the ed. are missing from the MS. P. 7 beg. כנישתא ליח לן בה, and ends וקבעו בה אל עליון שנ' ברוך, agreeing with p. 15, l. 2, up to p. 16, l. 12 of the ed. P. 8 beg. אל עליון, and ends או יום תקופה, which agrees with p. 16, l. 12 to p. 17, l. 20 of the ed. P. 9 beg. ויתחיל, and ends ראי לסקום כאילו לא, and ends ראי לסקום כאילו לא, which corresponds with p. 17, l. 20 to p. 18, l. 20 of the ed. P. 10 beg. וכי פסע, agreeing with ed. p. 18, l. 20 to p. 19, l. 23. P. 11 beg. מבלעו שנ' וישא אהרן את ידיו באפרקסותו, corresponding with p. 19, l. 23 to p. 20, l. 17 of the ed. P. 12 beg. אנינא דעתאי, and ends וכד מתחיל וא' ויתברך, v. ed., p. 20, l. 17 to p. 21, l. 2 from bottom. P. 13 beg. צריך אדם לענות אמן, and ends והדר לצלותיה, agreeing with MV, p. 21 up to p. 23, l. 1. P. 14 beg. שמיה רבא, and ends מכף אויב, containing the three Responsa of Rab Natronai Gaon as given in the ed. §§ 39-40. P. 15 beg. ווארב בדרך, and ends 'מברך דאגרתא שנ'. The passage in the ed. beg. ובהלכות רב אלפסי, §§ 43, 45, 46 up to ועל עשרה, exclusive, are not given in the MS. Instead, we read after תפלה (ed., p. 24, l. 25), at once : ועל עשרה, and ends שהתפללו, agreeing with p. 25, l. 26, to p. 26, l. 3 from bottom. P. 17 beg. מטתו, and ends דמטתו ברכה אחריהם, corresponding with p. 26, l. 3 from bottom, to

p. 27, l. 2 from end. P. 18 beg. לא בעי, agreeing with ed., p. 27, l. 2 from end, to p. 29, l. 2. P. 19 beg. דאורייתא הא דרבנן, and ends v. ed., p. 29, l. 2 to p. 30, l. 5. P. 20 beg. מים ראשונים, and ends תניא נמי הכי שנים, agreeing with ed., p. 30, l. 6, to p. 31, l. 11. The passage in § 57 beg. ומכי אכיל, is missing. § 59 reads in the MS. as follows : ונשים ועבדים וקטנים מחייבי בברכת המזון דתנן נשים ועבדים וקטנים פטורים מקריה שמע ומן התפילין מחייבין בתפילה ובמזחה ובברכת המזון. ואי בעין לאומני בהדי אנשים לא מומנין דתנן נשים ועבדים וקטנים אין מומנין עליהן. ואי בעי נשים לאומני עם נשים מומנין. ואי בעי נשים ועבדים לאומני בהדי הדדי לא מומנין משום פריצותא. דתנו רבנן נשים מומנין לעצמן ועבדים מומנין לעצמן נשים ועבדים אם רצו, שאכלו מצוה ליחלק. P. 21 beg. קמיה דלברכי נפק, which agrees with p. 31, l. 11 to p. 32, l. 1. The passage beg. פ' שאינו קורא up to בנהגתו is missing in the MS. The passage דא' רבא up to דא' רבא הא reads in the MS. : מילתא א' רב ואתמי במערבא מטמיה דר' וירא אמר חד מינייהו לשוקא, and ends אחד מינייהו לשוקא, v. ed., p. 32, l. 1 to p. 33, l. 7. § 61 of ed. beg. in the MS. as follows : והיאך מברכין ברכת המזון משלשה תעדי תשעה או' § 62 of the ed. beg. in the MS. ומאן דעייל ואשכח דיפר אינשיה דכרוך ריפתא, ed. Frumkin, p. 370 ומאן דעייל ומשכח אינשי דכרוך ריפתא, ed., p. 32 : ומאן דעייל ואשכח חברייה דאיכרוך (ריפת'). P. 23 beg. ואלקינו המבורך, and ends וברכת את יי אלקיך, corresponding to p. 33, l. 7 to p. 34, l. 7 of the ed. P. 24 beg. עיטור רב יהודה אמ', and ends וזו ברכת הון, which agrees with p. 34, l. 7 to p. 35, l. 5 of the ed. P. 25 beg. בתלמידים, and ends אין זה הפסק ואין צריך, which agrees with p. 35, l. 7 to p. 36, l. 8 of the ed. The last line of § 66 in the ed. reads in the MS. 'א רב אחא בר אדא בר חיננא א' קרא כוס. ישועת אשא ובשם יי אקרא. The next § is also headed in the MS. מפי רבינו

לחזור P. 26 beg. תנוה נפשו בצרור החיים and ends מין כולו מין, agreeing with p. 36, l. 8 to p. 37, l. 1 of the ed. The passages beg. דעת, כל הברכות דעת, and אגון ברבש, are signed by מ"ר. The first מ"ר reads: כל הברכות דעת משמע ודעת שומע בענן פעם אחת באחי לצאת ידי הברלה בהברלת בית הכנסת ולא נתכוונתי בברכת היין א' לי ר' הואיל ונתכונת This is followed by the rule השותה מים בסעודה which is missing from the ed. It reads: השותה מים בסעודה אפילו מאה פעמים מברך על פעם ופעם אע"פ שאין לו יין והרי קובע סעודתו על המים לפי שהוא כנמלך על כל פעם ופעם שאין לך אדם שותה מים כי אם בפחות שיכול להעמיד עצמו ולהסיה דעתו P. 27 beg. ברכת המזון ואי תבואה כל מין אילן, agreeing with p. 37, l. 1 to l. 33 of the ed. P. 37, l. 33 to p. 39, l. 14 of the ed. is missing from the MS. P. 28 beg. פירות חייב לברך, and ends לעולם אינו חייב לברך דכיון דאישתני, agreeing with p. 39, l. 15 to p. 40, l. 7 of the ed. P. 29 beg. מדרכו, פרי הארמה ולבסוף, and ends והילכתו, v. ed., p. 40, l. 7 to p. 41, l. 6. It is to be noted that the ed. calls honeyed walnuts (אגוזים) by the name בשמרי (מטוגנים ברבש) whilst the MS. uses the Arabic name יו בעסל. P. 30 beg. מנחה בתחילה, ולא כלום, and ends ברכת המזון, agreeing with p. 41, l. 7 to p. 42, l. 13 of the ed. P. 31 beg. מתפלל תפילה, and ends ולא קרא קריית, agreeing with p. 42, l. 13 to p. 43, l. 14 of the ed. The rest of the § up to § 88 of the ed. are wanting.

Pp. 32-109 contain the daily prayers including the ברכת המזון and קריית שמע על. The whole of the מנחה and part of the מעריב are missing. The morning service is introduced by the words אדם לבית כשנכנס אדם. The order of service contains references in the rules to the missing parts, for instance, p. 61, where we read: וכופלין. P. 69 gives some directions beg. לחמלה, which are not contained in the ed. The ברכת למשומדים אל תהי תקוה וכל reads: המינים כרגע יאברו וכל אויבי עמך ישראל מהרה

יברתו ומלכות זדן מהרה תעקר ותשבר ותמגר. ותכניע כל אויביו במהרה בימינו. After the (for Mondays and Thursdays) we read on p. 81 the following explanation by Rab Hai Gaon. ואלה סימני: חסל והוא רחום. פסוקים שלו. רחום. אתה. הושיענו. מעונות. בחמאינו. ועונות. זכור. ענינו הושיעה. אבינו אדונינו. עתה יי אדונינו. עתה יי אבינו. אתה. חוסה. ידענו. כרחם. חסול. חנינו. הבט. ברחמך. כך. אנא מחסינו. כרוב. צורינו. האר. רחם. אבינו. ארך. שמע. אבינו. אל תיחננו. ולאחר שסיים והוא רחום נופל על פניו ומבקש רחמים. ואינו שוכב אלא מוטה לצד אחד שאם יהא על פניו ממש במשתחו' למה שלפניו. כדאמר' במגילה ואבן משכית כו'. ואמר' אן חוינא להו לאבוי ורבא דמצלי אצלווי וכן היושב בבית הכנסת. ומבקש רחמים. או קורא את שמע לא יכוף את ראשו על ידו אלא לצד אחד לפי שנראה במשתחוה לעצים או למה שלפניו וכשהוא מוטה יטה לצד שמאל בהסיבה זו היא הסיבת בני חורין ומלכים ובאוחו צד שאדם מראה עצמו כבן חורין צריך להיות נכנע לפני הקב"ה. וכן פירש רב היי תחנונים are as follows: (1) שמע יי קולי אקרא (2) שמע בקולי, and other Psalms; (3) בקשה דרב סעריה. There are further rules as to קריאת התורה, ברכת המזון, &c., containing mostly the corresponding passages from the Talmud.

Pp. 110-130, סדר שבתות, containing §§ 102-104, 106, 107-111, 117-118 (from מצאתי, and from לאמר לישראל, ת' up to בספר יוסיפון to the end of the § missing), 121-122 (without ת'), 123 (also without ת'), 124 (up to דאמר, שם שמים לבטלה), 126 (only from חנן, v. further on), 127 (only from רב, ובתורה אחד קורא), 128 (only from שלום), 129-130 (without ת' and the long passage beg. ובהלכות גדולות up to § 133 inclusive, v. however, further), 134, 136-141 (without ת'), 145-147 (without ת'), 149 (up to ושאתם, בערבי פסחים), 150 (up to ואמר, 151 (without ת'), 152 (beg. שלא, ר' יוחנן שלשה מנוחלי, 153-155 (up to ת' (הבדיל על הכוס). This is followed by the beg. והגאון רבינו שלמה בר יצחק (v. § 151), §§ 131-133. The other §§ of the ed. which

(1) רשות, beg. אלקא מקמא by R. Solomon b. Samuel (Zunz 287); (2) ניצחון קרבייא by R. Nathan b. Makhir (Zunz 161); (3) אתא אתא by R. Samuel b. Reuben of Chartres (Zunz 464); (4) יתיב פתגם by R. Jacob b. Meir, acr. יעקב ברבי מאיר (see Zunz 266); (5) אי יממא ומיא by the same, acr. יתון בני עממין (Zunz 266); (6) אני יעקב by the same, acr. יעקב חוק (Zunz 266); and (7) יעקב חוק by the same, acr. יהודון כל נישמיה (Zunz 266).

Pp. 262-269, סדר תשעה באב וקינות. The latter containing: (1) קינה קלירית, beg. על פיזמון (2) and; חשר"ק, acr. חורבן בית המקדש, beg. ער אנה מספר בירושלים.

Pp. 269-273, הילכות תעניות, agreeing with § 271 of the ed. up to תשיבוח בשרי, omitting the 'ח.

Pp. 273-282, הילכות אבל.

Pp. 282-288, Prayers for the Mourners, and Responsa by Rashi.

Pp. 288-304, הילכות ראש השנה, containing the long excerpts from the Halakhoth Gedoloth, Responsa by Rashi, by יוסף ר' ויסק, טוב עלם הגדול, and by R. Isaac Hallevey. The excerpt from the Halakhoth Gedoloth beg. סדר ברכות של ראש השנה, omitting all the 'ח and glosses of the ed., and ends: וישר'. This is followed by the Responsa of Rashi, beg. ולומר זמן ביום טוב שיני של ר"ה (v. ed. 320), and by R. Joseph Tob 'Elem Haggadol. The first beg. יומי טוב עלם הגדול בתשובת ר' יוסי טוב עלם הגדול. שני ימים טובים של גליות ר"ה לאו דאורייתא (v. ed. § 320). The second reads: ואף תשובה זו השיב ר' יוסי הטוב עלם הגדול זצ"ל בר"ה מקום שיש שליה ציבור וכו' הלכות קטועות כי טעות הוא יוסף טוב עלם בר' שמואל (v. ed., p. 352 f.). This is followed by the passage (v. § 321) and by the Responsa of R. Isaac Levy and Rashi. The commentary to the 'Amidah beg. with מישבים לפני ר'. As to the אבינו מלכנו, the following passage may be pointed out: יעקב כמו ששינינו במסכ' תענית

פעם אחת גזרו תעניות ולא נענו ירד ר' יעקב לפני התיבה וא' אבינו מלכנו חטאנו לפניך. אבינו מלכנו עשה עמנו למען שמך. וירדו גשמים וכשראו שנענו בתפילה זו הוסיפו עליהן יום ויום וקבעו עליהן תשובה. The Halakhoth conclude with the following passage: ייי צבאות יגן עליהם. מה ענין זה אצל שופרות פסוק לעצמו הוא. והלך בסערות תימן. ואחריו כת' ייי צבאות יגן ואכלו וכבשו אבני קלע. ואם כרי להוסיף ברכה לציבור אתה.

Pp. 306-322, תפלת ראש השנה.

Pp. 322-331, הילכות יום הכיפורים, containing the excerpts from the Halakhoth Gedoloth שמעתי על הגאונים ר' יהוד' בר' ליקוטין, beg. ברוך ור' יצחק הלוי זצ"ל (v. p. 38 of the ed.). This is followed by the § beg. יום הכיפורים. טובל אדם ליל יום הכפורים (§§ 343 and 344 of the ed.). The Halakhoth conclude with למעריב יאמר שליה ציבור לפני התיבה כל נדרי כו'.

Pp. 332-346, תפלות יום הכפורים.

Pp. 347-349, מעריב לשמיני עצרת מרבינו תם, (Zunz 266); and (2) אנצח על השמיני (Zunz 266).

Pp. 349-355, מעריב ליום ראשון של חג מרבי', א"ב, אליו ארבה תחנונים, יעקב נ"ע, אעניד לך תפארת (3); את השמיני בטוב יומי (2); ביום השמיני (4); א"ב (Zunz 484); והלל by R. Elijah (5); אשפוך לב אתן רוממות לאל (6); אחזי בידם (7); and by R. Joseph Tob 'Elem (Zunz 137).

P. 356 contains the concluding part of וחיות בוערות לבם רם לויות בארבעת, יוצר a. בנימן בר שמואל, acr. רבעיו הכל מנייות.

Pp. 357-387, מעריבים של פסח ושל שבועות, containing: (1) ליל שמורים אחוה אל חצה (Zunz 73 and 85); (2) ליל שימורים פסח אכלו (Zunz 73 and 85); (3) ליל שימורים, acr. א"ב (Zunz 73 and 85); (4) ליל שימורים אומץ עו גדולות אור עולמו by R. Joseph b. Jacob (Zunz 173); (5) ליל שימורים לשומד ישראל (Zunz 149 and 331); (6) אחר מר' מאיר (Zunz 149); (7) ליל שימורים אור ישר, beg. שליה ציבור (Zunz 149); (8) ליל שימורים אדיר ונאה, acr. א"ב.

ויושע ייי אום beg. מעריב תגון לויושע (9); מאיר by R. Joseph b. Jacob (Zunz 173); א"ב יוסף acr. פסח אמונים שיר שוררהו (10); ויושע beg. מעריב לליל אחרו (11); בר יעקב by R. Joseph Ṭob 'Elem (Zunz 131); ויירד אביר יעקב beg. מעריב של עצרת (12); מעריב לליל שני (13); by R. Joseph b. Jacob (Zunz 173); או מראשון בחר לו (14); acr. א"ב יוסף (15); זה יסר רבינו אליהו בניגון אור (15); יום הביכורים beg. יום חנף לליל שני של עצרת (16); א"ב אליהו ברבי יהו. זמן הקרב החדש אמוני נבונים בתקעם beg. מעריב ליום פקודה (17); א"ב מלך אריר במרומים (17); א"ב מלך אמין כח רב beg. מעריב לליל שני (18); אוחוי בידם ארבעת מינים (19); (see Zunz 110); איומתך סודרת (20); א"ב יוסף בר שמואל acr. אליה; and אתן רוממות (21) (for Nos. 19-21 v. p. 309).

Pp. 388-412, הילכות נדה, containing §§ 498, 499, 466-474 of the ed., up to על מברכת על the 'ח. omitting all the 'ח.

Pp. 414-421, הילכות מילה, containing §§ 500, 502, and 503 of the ed. From p. 618, l. 6 from the bottom, to p. 621, l. 21 is wanting in the MS.

Pp. 422-450, מסכת אבות. At the end we read:

סליקו להו ששה פריקים.	שבח לגחר ומקים
אשר בדברו הכל מקים.	ויושיענו משחקים
קומה עוור נאנקים.	ששנת העמקים
כי בחסדך דביקים.	ברחובות ובשווקים

Pp. 451-475, מחזור, שנים עשר מזלות, מחזור, מולדות, and פירוש העיבור, רנ"ו.

Pp. 476-485, שמרות, containing the different formularies of the גט. The first is headed תופס הגט ליחיד and dwelling. The second is called תופס ברוב. This is followed by the remark: תופס זה נעתק מן הגט שעשה רבינו שלמה זצ"ל לרחמיאל ומתוכו אנו למדן לרייק. The third type of the divorce letter differs from the previous ones. The next document is a הרשאה שטר which is followed by הרשאה אחר. השולח גט לאשתו מעצמו ממקום אחר שטר אפטרופא שמשגרת

אשה על בעלה לקבל גיטא ולגבות כתובתה מבעלה הרשאה. The last document is a שברח ממנה למי שרצה לשגר איש אחד לקדש לו אשה במקום סדר החליצה. The next item is headed שטייר רבינו שלמה לבני פריש על יבמה אחת, including the גט חליצה and כתובת יבמן. The marriage documents are styled: [כתובה] כתובה שאברה, and כתובה לכל אשה, לכתולה. Of other documents, the formularies for שטר שותפות, שטר לכל דבר, שטר מכירה, הלוואה are preserved, the others are missing.

Pp. 486-517, הלכות לולב, הלכות סוכה, and הלכות אתרוג, containing §§ 357-358, 364-373 up to שלמה ב"ר יצחק נ"ע of the ed., omitting all the 'ח. The MS. reads שלמה ב"ר יצחק נ"ע instead of שלמה ב"ר יצחק נ"ע on p. 435, l. 10 of the ed. The לעזים are much fuller in the MS. than in the ed.

Pp. 517-536, תפלות תג הסוכות, which is followed by §§ 378 (from לישב בסוכה, p. 439, l. 20), 379-382 (where we read after וחורני (שלמה ב"ר יצחק בו בראשונה), 383-384 of the ed.

Pp. 536-562, הושענות, containing: (1) אום הושענא אחרת סרוקית (2); א"ב נצורה כבבת; א"ב בפול מנחם, אמוני ארץ אמונתך beg. איומה נחבסת, הושע נא זו ר' יוסף טוב עלם (3) (Zunz 137); אלים בלור, הושענתא קלירית (4); א"ב אב המון השליך (5); (Zunz 45) עמך; א"ב אני אטרתי אל מוציא (6); בפול תחנינו לשם, הושענות חורונות לימי החג (7) למענך אל (8); חשר"ק אלעור חוק, ולתהילה acr. אדון צור ישעי (9); א"ב נערץ בסוד (10); אמוני חוגגי תקופת (10); א"ב למען אהל ארמוניך (12); א"ב למען אומץ בו (13); א"ב למענך אלקינו (13); א"ב אדון המושיע (15); א"ב אערוך שתי אדמה (17); א"ב אדם ובהמה (16); א"ב אבן שתייה (18); א"ב טארר, אנא און חין (20); א"ב אל למושעות (19); חשר"ק, אל נא העינו (21); א"ב אל טוב (23); חשר"ק, למען תמים ברורותיו; חשר"ק, חענה אמונים (24); א"ב וסלח קול (26); א"ב; and א"ב אז כעני עכרים (25); א"ב מבשר.

Pp. 563-571, תפלות ופיוטים לשמחת תורה, תפלות ופיוטים לשמחת תורה, containing: (1) אתה הראת לדעת; (2) ידידי אל

שמשון and 50r. On pp. 241-242 the name occurs in the lower margins.

Owners: (1) *Meir b. Nathan* ^ל *b. Samuel Zanwil* (before 1542). His son (Samuel Zanwil) writes about him as follows (p. 199):

אבי הר"ר מאיר ז"ל ב"ר נתן סג"ל בן הר"ר שמואל זנוויל סג"ל הוא הרופא מומחה הי' לו יד ושם בגדולי ובין שרי מלוכה בארץ פיהם והיו קוראין אותו מאגסטר זנוויל בשם קאדים ואבי ר' מאיר סג"ל הנ"ל שהיה בן בנו הי' [ה] נקרא שמו על שם אותו הצדיק אבי אביו וכן אחי מהר"ר זונדיל ז"ל מק"ק קרעסניץ שהיה פרנס הדור בתורה וגדולה במקום אח' היה אבי קרא אותו על שם אבי אמינו רייציל ז"ל שהיה שמו הר"ר יהודא זונדיל בן הר"ר נתן וכן ארבע אחיותי קילה ורייזיל שהלכו לעולמם ליבלומל וברוינה שי' על שם האמהות קראו בשמותם והנה אבי ר' מאיר זצ"ל כתב זמן ויום אשר נולדנו בו יום הולדת אותנו בארץ מולדתנו במדינות פיהם קודם הגירוש שהיה בעוה"ר בארץ פיהם תחת יד המלך פערדיניס בשנת חמשת אלפים ושלש מאות ושתיים לבריאות עולם (= 1542)¹ ובאנו לק"ק קראקו שם מת ונקבר [ונתבקש] לשיבה של מעלה מכרה לצורכים גדול מלאים ספרים ובתוכם היה סדור זה והיה ארבעים שנה ואחרי היאוש בשנת שג"ם לפ"ק (= 1583) ניכר הסידור הזה מתוך חתימות הנ"ל וסתוך כתיבת יד אבי הרבה אשר נמצא בו והיה ביד החכם מהר"ר מרדכי ב"ר צארש בק"ק קראקא וכאשר נודע הדבר לאחי מהר"ר זונדיל סג"ל אז פדה אותו ברמים יקרים ואחר פטירתו נתנו בניו שי' לידי והיום יום ה' מו"ב חשוון משי"ח לפ"ק (= 1597) כתבתי זאת לזכרון לדורת הבאים ובכן רשמתי שמי ושם בני ובנותי זמן ויום לידתם שי' לאי"מ א"ם.

Owners: (1) *Meir b. Nathan* ^ל *b. Samuel Zanwil* (before 1542). His son (Samuel Zanwil) writes about him as follows (p. 199):

אבי הר"ר מאיר ז"ל ב"ר נתן סג"ל בן הר"ר שמואל זנוויל סג"ל הוא הרופא מומחה הי' לו יד ושם בגדולי ובין שרי מלוכה בארץ פיהם והיו קוראין אותו מאגסטר זנוויל בשם קאדים ואבי ר' מאיר סג"ל הנ"ל שהיה בן בנו הי' [ה] נקרא שמו על שם אותו הצדיק אבי אביו וכן אחי מהר"ר זונדיל ז"ל מק"ק קרעסניץ שהיה פרנס הדור בתורה וגדולה במקום אח' היה אבי קרא אותו על שם אבי אמינו רייציל ז"ל שהיה שמו הר"ר יהודא זונדיל בן הר"ר נתן וכן ארבע אחיותי קילה ורייזיל שהלכו לעולמם ליבלומל וברוינה שי' על שם האמהות קראו בשמותם והנה אבי ר' מאיר זצ"ל כתב זמן ויום אשר נולדנו בו יום הולדת אותנו בארץ מולדתנו במדינות פיהם קודם הגירוש שהיה בעוה"ר בארץ פיהם תחת יד המלך פערדיניס בשנת חמשת אלפים ושלש מאות ושתיים לבריאות עולם (= 1542)¹ ובאנו לק"ק קראקו שם מת ונקבר [ונתבקש] לשיבה של מעלה מכרה לצורכים גדול מלאים ספרים ובתוכם היה סדור זה והיה ארבעים שנה ואחרי היאוש בשנת שג"ם לפ"ק (= 1583) ניכר הסידור הזה מתוך חתימות הנ"ל וסתוך כתיבת יד אבי הרבה אשר נמצא בו והיה ביד החכם מהר"ר מרדכי ב"ר צארש בק"ק קראקא וכאשר נודע הדבר לאחי מהר"ר זונדיל סג"ל אז פדה אותו ברמים יקרים ואחר פטירתו נתנו בניו שי' לידי והיום יום ה' מו"ב חשוון משי"ח לפ"ק (= 1597) כתבתי זאת לזכרון לדורת הבאים ובכן רשמתי שמי ושם בני ובנותי זמן ויום לידתם שי' לאי"מ א"ם.

The names of Meir's children are given on p. 199 as follows: בתאי כילא שתי' שנולדה [בני] יהודא המכונ' זינדל שי' נולד בשנת ברוך פ"י בסנך (= 1532). השם יתעלי' יזכיהו לתורה לחופה ולמעשי' טובי' בר"ח אלול בני זנוול שי' נולד ח' סיוון שנת רצ"ג לפ"ק (= 1533) הש' יתעלה יזכיהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים.

¹ v. Ganz, דוד, ed. Frankfurt-a-M., I, 47 a.

בתי וריידל שתי' נולדה ח' סיון שנת רצ"ו לפ"ק (= 1536).

בתי בלומה שתי' נולדה בחדש מרחשון שנת רצ"ט לפ"ק (= 1539).

בתי ברוינה שתי' נולדה חצי אב שנת ש"ב לפ"ק (= 1542).

(2) *Mordecai b. Zarsh* (צארש) of Cracow (1542-1582).

(3) *Judah Zundil b. Meir* סגל (before 1597).

(4) *Samuel Zanwil b. Meir* סגל (1597).

P. 200 contains the list of his children's dates of births as follows: שמואל זנוויל בן לא"א ה"ר מאיר סג"ל ז"ל סוד (?) דק"ק לזבוב

בני מאיר שי' לאורך ימים טובים לתורה ולמעשים טובים נולד במ"ט יום ב' כ"ט ימים לחודש אדר בשנת שכ"ח לפ"ק (= 1568) פה לזבוב

בתי קריינדל נולדה במ"ט יום ב' עשרה ימים בחודש אדר של"א לפ"ק (= 1571) בק"ק בוסק

בני משה שי' לאורך י"ט לתורה ולחופה ולמ"ט נולד במ"ט ביום השבת ב' ימים בחודש אב של"ג לפ"ק (= 1573) פ' ויברך אחכם פה ק"ק לזבוב

בני ישראל ז"ל נולד יום ג' פ' ואזכור בריתי כ"ב ימים לחודש סבת של"ה לפ"ק (= 1574) בק"ק קמיונקא.

בתי וריידיל שתי' נולדה במ"ט יום ג' ב' ימים לחודש אב של"ח לפ"ק (= 1578) פ' וה' יסלח לה פה לזבוב

בתי ליבה נולדה במ"ט יום ב' כ"ג סיון שש"ב לפ"ק (= 1582) פה לזבוב

בתי קילה נולדה במ"ט יום ו' ה' סבת שש"ה לפ"ק (= 1585).

(5) *Judah Löb b. Abraham* סג"ל.

(6) *Issachar b. Samuel Zanwil* סג"ל. The entries read on p. 197 as follows: יהודא ליב בן א"א כהר"ר אברהם סג"ל זצ"ל

היום יום ג' פ' ראה חתמתי את שמי יישכר בא"א כהר"ר שמואל זנוויל סג"ל לפרט תט"ז לפ"ק (= 1657).

(7) *Elijah b. Menahem* (before 1658).

(8) *Israel b. Menahem* (after 1658). The entry reads on p. 413 as follows: בשנת תיו ח"י לפ"ק (= 1658) קניתי את הסידור הזה מן אלמנות אחי האלוף החסיד המנוח כהר"ר אלי' בסערה עלה לטרומ בשנת כתוב במצחם ת"ו ח"י

לפ"ק נאו' ישראל בן לא"א מו' הגאון כמ"ה מנחם זלה"ה אשר היה אב"ד דק"ק פרעמשלא הבירה היום יום א' י"ז אלול ח"ה לפ"ק

(9) *Mordecai b. Yekuthiel Zalman*. His entry reads on p. 197 as follows: מרדכי בהמנוח מ' יקותיאל זלמן בהמנוח המפורסם מוהר"ר מרדכי יולאך מקראקא ואין צריך ראי' חתן האלוף הקצין מוהר"ר דוד העלמר הראש דק"ק צעכאיינצי שנת הת"ל לפ"ק (= 1670).

(10) *Meir b. Menahem Nahum* סג"ל. His entry reads on p. 201 as follows: הצעיר מאיר בן לא"א האלוף המרוסם הרופ' מנחם נחום סג"ל מק"ק פרעווארסק וחתמתי היום יום א' כ"ו אלול חל"ב לפ"ק (= 1672).

(11) *Yeshu'ah Feit b. Samuel Zanwil* has the following entry on the same page: נא' הק' ישועה פייט בלא"א האלוף כהר"ר ישמואל זנוויל סג"ל מק"ק פרסעווארסק וחתמתי היום יום ג' ארבעים ואחד למב"י בשנת תיו טס אלף לפ"ק (= 1681).

(12) *Naphtali Hirtz b. David*, who signs on p. 413 in the following manner: ולראי' באתי על החתום יום ה' פרשת יתרו ח"י לחודש שבט שנת חק"ל טית לפ"ק (= 1779) הק' נפחלי הירץ בן מוהר"ר דוד יצ"ו משינתוור פה ק"ק טומטין.

(13) *Samuel b. Abraham Hakkohen*, who signs on p. 203, as follows: הק' שמואל בן הרב רבנא הגדול מו' אברהם הכהן חתמתי בשנת תקצ"ב לפ"ק (= 1832) פה ק"ק טומטין.

Besides these thirteen dated ownerships, there are the following undated entries:

(14) *Nahum b. Moses* סג"ל.

(15) *Hirsch* (הריש) *b. Moses* סג"ל.

(16) *Abraham Hakkohen*.

(17) *David b. Baruch*.

(18) *Abraham b. Isaac Eisak*. The entries for Nos. 17 and 18 read on p. 197 as follows: הק' דוד בהרב הגדול מוהר"ר ברוך אב"ד דק"ק ברזאן חתן האל' אין צרי' ראי' דוד העלמר

הק' אברהם בהרב הגדול המנוח מוהר"ר יצחק אייזק ז"ל שהי' אב"ד בק"ק פאניטב בן הרב הגאון מוהר"ר אפרים אב"ד דק"ק ליסא במדינת פולין גדול נכד הגאון הגדול מוהר"ר יחיאל מיכל כהן צדק שהי' אב"ד בק"ק פרוסניטץ במדינת מערין ושוב

אין צדיק ראי' למפורסם חתן ר' דוד העלמר הנ"ל.

(19) *David b. Samuel Zanwil* סג"ל. His entry on p. 201 reads as follows: דוד בן לא"א כהר"ר שמואל דמחקרי זנוויל סגל שלי"ט.

Pp. 201-202 contain the entries about this owner's and his brothers' and sisters' dates of birth. They read: בני דוד נולד במזל טוב: במוצאי שבת עשרה ימים בחודש תמוז תאו יוד לפ"ק (= 1650).

בני יהודא ליב נולד במזל טוב בשבת ד' ימים בחודש מנחם תאו מית ואזי לפ"ק (= 1655) בני מאיר נולד במזל טוב ביום ה' כ"ג באדר שני תאו יוד חית לפ"ק (= 1658) בני חנניה ליפמן נולד במזל טוב יום ו' בערב ר"ח ניסן ת"ך (= 1660).

בני יהושע העשל נולד במזל טוב יום ד' כ"ה טבת תכ"ד לפ"ק (= 1664) מפרשעווארסק תחת ממשלת ארונינו מלך האדיר קאוימירוס יר"ה בני אליעזר ליפמן ש' נולד במו"ט במוצאי שבת חול המועד דסוכות י"ח תשרי תכ"ט לפ"ק (= 1668) ה' יז' לגדלו לתורה ולחופה ולמ"ט א"ס בני יהודא זונדל ש' נולד במו"ט יום ד' ג' ניסן תאי"ו למ"ד אל"ף לפ"ק (= 1671) השם יז' לגדלו לתורה ולחופה ולמ"ט א"ס

(20) *Samuel Zanwil b. Judah* סג"ל. His entries on p. 198 read as follows: בתי ריוזל שתי' נולד' במו"ט תשעה עשר ימים בחודש תמוז תכ"ד לפ"ק (= 1664).

בני ליב שן נולד במו"ט כ"א ימים בחודש מנחם תכ"ו לפ"ק (= 1666).

בתי שילה שתי' נולדה במו"ט כ"ה ימים בחודש תשרי תכ"ז לפ"ק (= 1666).

בתי שפרה שתי' נולדה במו"ט ג' ימים בראש חודש חשון ת"ל לפ"ק (= 1669).

בתי הינדל שתי' לאורך ימים ושנים נולדה במו"ט י"א ימים בחוד' תשרי בשנת תל"ט לפ"ק (= 1678).

בתי מרים שתי' נולדה במו"ט י"א ימים בחודש ניסן בשנת תמ"ב לפ"ק (= 1682).

By an earlier hand we read: אני שמואל זנוויל בן הר"ר יהודא זונדיל סגל נולד' בחודש מנחם בשנת ש"ן לפ"ק (= 1630).

(21) *Yeḥiel Michel b. Abraham* סג"ל. He signs on p. 104 as follows: יהיאל מיכל בלא"א כהר"ר אבוש סג"ל יצ"ו. The entries as

to the date of his and his father's birth are given on p. 173: בני שמואל זנוויל ש' נולד' במ"ט בפרשה ושמתח בכל הטוב עשרה ימים לחודש אלול שפ"א לפ"ק (= 1621) ביום וי"ו בני יצחק ש' נולד במ"ט בפרשה ותהי עליו רוח אלהים תשעה ימים לחודש תמוז ביום וי"ו שפ"ג לפ"ק (= 1623).

בני מאיר ש' נולד במ"ט בפרשה ואתה אמרת היטיב איטיב עמך וגו' חמשה ימים לחודש כסליו שפ"ה לפ"ק (= 1624) ביום א'

ביחי שרה ש' נולד' במ"ט יום ראשון בחול המועד של פסח שפ"ו לפ"ק (= 1627) ביום ב'

בני יהיאל ש' נולד במ"ט בפרשה והיה על מצחו חמיד לרצון להם בערב ר"ח אדר שפ"ט לפ"ק (= 1629) ביום ג'

ביתי שפרינצה ש' נולד' במ"ט ג' כ"ג אדר שצ"א לפ"ק (= 1631) הש"י ויזכה ויגדלו לתורה ולחופה ולמעשי' טובים אכ"ר

בני אברהם ש' נולד במ"ט ביום ד' י"א חשון שצ"ב לפ"ק (= 1631) בפרשה הנני נותן בריתי שלום ויזכה לגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובי'

ביחי בלימלא לא"י נולדה במ"ט כ"ו ימים לחודש אלול ביום ג' שצ"ד לפ"ק בפרשה לפרט כי שם ה' אקרא הבוגד לאלהינו (= 1634)

בני משה ע"ה נפטר יום ה' כ"ד תמוז שצ"ז לפ"ק (= 1637) בתוך השנה שנולד בעו"ה נכדי יהיאל מיכל בן הח"ר אברהם סג"ל נולד

במ"ט כ"א ימים בחודש אב לפרט יי אהבת' מעון ביתך ומקום משכן כבודך (= 1658)

The father of Abraham and the grandfather of Yeḥiel Michel was Menaḥem Nahum Segal, v. above p. 312, No. 10.

Vellum, 7 $\frac{1}{8}$ " x 6 $\frac{3}{8}$ ".

XIV

YEMEN

338

סדור גדול

Prayer Book according to the Yemenite Rite with Rules in Arabic and חרושין on the outer margins.

P. 1, title-page, which reads: סדור גדול כולל כל הברכות והחפלות מכל השנה כמנהג אנשי

תימן עם מה שהוספנו ממנה אנשי ספרד שנוהגין להוסיף בתפלות כגון תקן הגשם ותקון המל ועם חרושין שחרשנו מקצת טעמים ופירוש' שלקטנו על ענין התפלות והברכות בקיצור אשר קראנו שמו פעמוץ זה"ב ורמון על שולי המעיל סביב ועם תיקוני שבת מלכתא אשר נוהגים בה בני ארץ תיקוני שבת זכותם תגן עלינו אמן.

קריאת שמע על המטה וברכות, Pp. 2-5, השחר.

סדר תפלת החול לצבור, Pp. 5-7.

ברכה שלפני הזמירות, Pp. 7-8.

פסוקי הזמירות, Pp. 8-11.

ברכה שלאחר הזמירות, P. 11.

ברכה ראשונה and נוסח הקדיש, P. 12.

ק"ש and ברכה שנייה, P. 13.

ברכה שלאחריה, P. 14.

ברכות התפלה וסודין, Pp. 15-17.

נוסח הקדושה, P. 17.

ברכת כהנים, P. 18.

נפילת אפים, P. 19.

סדר היום, P. 20.

מזמורים, Pp. 21-24.

with prayers, Pp. 24-27, פטום הקטורת.

עלינו, P. 27.

הוצאת ספר תורה בחול, Pp. 27-29.

תפלת מנחה ותפלת ערבית שלחול, Pp. 29-33.

ראיתי: P. 33 has the following remark: להעתיק הנה פרק שביעי של מסכת אבות שאחר שקורין הברייתא שכתובה בדף מ (צ"ל בדף מ"ה ע"ב) אחר פרק ששי שהוא רבי שמעון אומר ג' בתרים הן אוטרין זה הפרק.

תיקוני which beg. Pp. 34-68, תיקוני שבת שבת מאיש האלהי קדוש יאמר לו מבוצינא קדישא נהורא עמיה שרא כמהר"ר יצחק לוריאי אשכנזי ז"ל ונוסף על דגלו סדר מוצאי שבת ותקון לילי שבתות לילי הושענא רבה כלם יחדו תמים מאירים לארץ ולדרים עליה מאורו וזיוו הביאו אל הדפוס מלאכת הקדש כמהר"ר יהודה בן הגאון מהר"ר and דוד הכהן אשכנזי מתושבי עיר בודון יע"א חם ונשלם תיקון שבת מלכתא להרב: ends: כמהר"ר יצחק לוריאי אשכנזי ז"ל עם תיקון לילי השבתות ולילי הושענא רבה אשר הביא אל הדפוס כמהר"ר יהודה בן הגאון מהר"ר דוד הכהן אשכנזי בעיר גדולה וחשובה עיר ואם בישראל קראקא יע"א Cracow, תיקוני שבת v. ונתוור לעניין התפלות 1614.

סדר תפלת לילי שבת, Pp. 69-70.

תפלת שחרית של שבת, Pp. 70-74.

תפלת מוסף של שבת, Pp. 74-76.

תפלת מנחה של שבת, Pp. 76-77.

ch. 6 given in both versions, Pp. 77-94, מסכת אבות.

with Piyyuṭim: Pp. 95-100, תפלת מוצאי שבת; (Zunz 87) אליהו הנביא עם משיח בן דוד (1); חדש (2); במוצאי יום מנחה המציא לעמך (3); שיר אענה כי הנה מבשר טוב (4); ששוני (5); אברהם, acr. אלי אליה הנביא הבא נא אליהו הנביא אליהו הנביא (6).

תקון ר"ח, Pp. 100-104.

תפלת לילי פסחים, Pp. 104-106.

סדר העשייה בלילי הפסח, Pp. 106-116. The בא"י אמ"ה אשר קדשנו מכל עם ורוטטנו מכל לשון. בחר בנו ויגדלנו רצה בנו ויפארנו. תרוטה הבדילנו מכל עם ארץ חמדה הנחיל אותנו. קדש את שמו בעולם בגלל אבות שעשו את רצונו. גבורות עשה למענהו ואין חקר לנפלאותיו. עדת קדושים אותנו קרא כרם חמדה ונטע שעשועים. ויקראם סגלה לשמו וראשית לקחם מכל גוי הארצות. שהם משולים בצבא מרום ומכוננים כוכבי רקיע. ויהיו עליונים בקרב תבל ונכבדים על כל האמות. זיו פניהם כזיו השמש ומראה דמותם כמלאכי שרת. להם יראו מלכים וקמו שרים וישתחוו למען יי אשר נאמ' קדוש ישראל אשר במ בחר. כל רואיהם יכירום כי הם ורע ברך יי. ויקדשנו קדושת עולם ושמו הגדול עלינו קרא. אותנו קרא עדה לשמו סגלה ונחלה סימות עולם. ויקרבנו לפני הר סיני ויגישנו לפני חורב. ויורישנו דברי חיים כתובים באזנעו הדרו. ויעש לנו יי אלהינו נסים וגבורות ויגאלינו מיד אויב. ותתן לנו יי אלהינו משפטים ישרים ותורות אמת חקים ומצוות טובים. ותתן לנו יי אלהינו באהבה מועדים לשמחה חגים חמנים לששון את יום טוב מקרא קדש הזה את יום חג המצות הזה זמן חירותינו באהבה זכר לציאת מצרים. ויבחר בו ביום הזה מכל הימים וירצה בו ויקדשהו מכל חמנים להיות מהללים בו על פלאי מעשיו להיות מזכירים אותו בכל שנה ושנה. להודיע כי בו הוציא יי את עבדיו את ישראל מצרים אותו מלמ. להודיע כי בו עשה יי נקמות באיביהם ובו שקע צריהם בים. להודיע כי בו קבלו עליהם עול מלכותו ברצון ועבדוהו בלבב שלם. להודיע כי בו עשה יי אלהינו נסים וגבורות לאהבו ונפלאות רבות לבני ידיו. כי בנו בחרת ואותנו קדשת

מכל העמים ומערי קרשך בשמחה ובששון הנחלתנו בא"י מקדש ישראל והומנים.

The Kiddush which differs greatly from that of all the other rituals, can be traced to the ritual of Aleppo as represented by the ritual of Aleppo, which ultimately adopted the ritual of Rab Se'adyah Gaon. The following material is at our disposal to prove this. We refer first to the ritual of Aleppo. Of this ritual we possess two editions. The colophon of the first edition reads: **תם ונשלם החלק השני מהסידור של ק"ק חלף: נרפס עם רב העיון על ידי קרניאל יצ"ו בן ברוך אדיל קינד ז"ל במצות המפואר ר' אברהם יצ"ו בכ"ר אהרן בן בנשת נ"ע בחדש תמוז רפ"ז (= 1527) בוניציאה.** The second part contains, without the index, 816 leaves. Our copy begins with f. 545, and is nearly complete, with the exception of a few leaves which are missing in the middle of the book. Of the first part we possess four leaves only. It seems that the first part of this edition was styled ספניילו. The second edition which consisted likewise of two parts, of the first we have 199 leaves, of the second, 152 leaves. The Kiddush is to be found in vol. I, f. 119 b. We find the Kiddush further in MS. No. 50, p. 8 f., and MS. No. 147, p. 9. In both MSS. we read: **יש מעררים על נוסח זה ממעם: דהוי הפסק ומנהג קדמונים עיקר ויש להביא לו סמוכות מ"ש המור והש"ע ס' חקס"ו מגמ' ע"ז דאם בא לומר בסוף כל ברכה מעין אותה ברכה אומר רק שיתחיל מעין הברכה ואח"כ יכול להאריך כפי רצונו ועיין עוד בסים תקע"ט במור ונוסח זה ממש נרפס גם בסידור חלף וקבלה בידינו כי נוסח זה מרבינו סעדיה גאון זלה"ה.** Another influence of the Sידור חלף on the Yemenite as well as on the Baghdad rite, can be seen in the addition of the liturgical piece beg. אמרו רבותינו which is headed in MSS. Nos. 50 and 147 as follows: **נמצא תוספת אגדה זו בסידור חלף מהמדרש וראוי לאמרה להזכיר הסדי המקום ב"ה ואהבתו וחבתו לעם נחלתו לא עשה כן R. Yahya b. Joseph b. Saleh refers to the Aleppo Siddur in his introduction to the עין חיים (v. MS. No. 50,**

p. 6) in the following words: **גם הרשב"ץ בספרו יבין שמעוה דף ל' ע"ב הכריע כדברי רי"ף וסיים בה וכן אנו נוהגים: גם האחרונים רמ"א ולבוש ורש"ל ס' כ"ו הכריעו כן ושכ"ד רוב האחרונים ושכן המנהג: וכן תמצא בפיומי הראב"ע ז"ל שאומר שם על כל כוס וכוס ברכה והורפס רננו בסידור חלף יעו"ש.** It seems that R. Yahya refers here to the second edition of the Aleppo Siddur, which was probably printed in the year רננו, that is 1546, v. also אמרו הגדה של פסח is to be found in the פסח according to the rite of Aden, edited by Menaḥem b. Moses, Livorno, 1903. We find further a reference to the סידור ארם צובה in ספר שירות ושבחוח, Baghdad, s.a. (Huṣein), No. 156, where we read: **פיוט נאה להרב כמחר"ר סעדיה בר צדקה ז"ל העתקנו אותו מסידור תפלה כמנתג ק"ק ארם צובה נרפס בעיר ויניציאה בבית השר דניאל בימברגי בשנת רפ"ז**; for further particulars v. הצופה, vol. VIII, p. 313-314.

Pp. 116-118, תפלת שחרית שלחג המצות.

Pp. 118-119, תפלת מוסף.

P. 119, תפלת מנחה וספירת העומר.

Pp. 120-121, תפלת חולו שלפסח.

P. 122, תפלת שביעי שלפסח.

P. 123, תפלת חקון המל, with the following pieces: **שזופת שמש (1) by R. Solomon ibn Gabirol (Zunz 194); (2) לך לשלום גשם.**

P. 124, תפלת חג השבועות.

Pp. 124-134, תפלת אזהרות לר' שלמה בן גבירול, with the prayer שמור לבי מענה.

Pp. 134-135, תפלת התעניות.

Pp. 135-136, תפלת תשעה באב.

P. 137, סדר תשעה באב.

Pp. 137-141, מגלת איכה.

Pp. 142-147, קינות לתשעה באב מן דיואן רבי, יהודה הלוי זצ"ל בירבי שמואל הלוי זק"ל, containing the following pieces: (1) אש תוקד יום חובי ענה (2); על נהרות בבל חשכה (2); בקרבי יום אכפי הכבדתי (5); יונה מה לך מקוננת (4); בי בת ציון שמעתי (7) and (6) איכה צאן ההריגה.

Pp. 147-149, קינות לרבי אברהם בן עזרא, אהה (2); אה ועבר הדמוני (1); אללי אללי צרי (3); ירד על ספרד רע מן השמים

and; and זכור יי מה היה לאבותינו (4); סמך עלי
(5). אמרה ציון איך יצאו בני (5).

Pp. 149-151, קינה על עשרה הרוגי מלכות, beg. אלה אזכרה ונפשי עלי אשפכה.

P. 151, another קינה headed: תם יכתם או בבית שבינו צר לא הנח. בהרה אלקינה לנו.

Pp. 151-152, נחמה, beg. תעש כמוב בעיניך.

Pp. 153-154, תפלת ליל ראש השנה.

Pp. 154-155, תפלת שחרית.

Pp. 155-160, אחות קטנה with תפלת מוסף, אחות קטנה by R. Abraham Hazzan of Gerona (Zunz 410), with זכרות, מלכיות, ושפורות.

Pp. 160-161, תפלת עשרת ימי תשובה.

Pp. 161-165, תפלת כפורים.

Pp. 165-169, תפלת חג הסוכות.

Pp. 169-171, תקון and תפלת שמיני עצרת, תקון with the following pieces: (1) שפעת רביבים by R. Solomon ibn Gabirol (Zunz 194); (2) לשוני כוננת; (3) סכסה שמים בעבים; (4) אל חי יפתח אתרוח (5); and (5) יושבעו ידירך שמים.

Pp. 171-188, סדר הושענות, נהגו כל ישראל בכל מקומות מושבותיהן להניח חיבה באמצע בית הכנסת ובכל יום ויום משבעת ימי החג מניחין ספר תורה עליה ומקיפין אותה בלולבין ואומרין אנא יי הושענה נא ובכל יום מקיפין אותה פעם אחת ובוים השביעי מקיפין אותה שבעה פעמים כדרך שהיו מקיפין את המזבח וזכר למקדש. וכבר תקן רבינו סעדיה גאון זצ"ל מאמרות ופיוטים חכמות הבנין אומרין אותן בשעה שמקיפין את התיבה וקורין בכל יום פרק אחד ובוים שביעי שונן הכל.

Pp. 188-197, סדר שמחת תורה, containing: (1) אשר בגלל אבות by R. Asher Hallevey (Zunz 4 and 20); (2) שמחו בשמחת תורת משה (Zunz 74); (3) אנה משה רחמיא (Zunz 20); (4) חדו חדו רבנן (5); שמחו בשמחת תורה (6); הללו יה והללו יה וכו' אשמחה בדודי סימן (7); יכ בשמחה תצאון (8); טוב סימן טוב יקום פרקנא מן שמיא, beg. ברכה זאת לרבים.

Pp. 197-199, סדר העשייה בשמנת ימי חנוכה.

Pp. 199-202, מגלת בני חשמנאי in Aramaic.

Pp. 203-204, תפלת פורים.

Pp. 204-207, (תפלת המת) צלוח אלמיית, הודה תרתייה תקאל קבל צלוח אלמיית, containing: (1) שלמה שוכני בתי חומר ac.

אלה אתה אמרת (2); הקטן ברבי יהודה זק; מספורות (4) and; קריש דעתיד (3).

Pp. 209-219, כתר מלכות לרבי שלמה בן גבירול זצ"ל.

Pp. 220-238, סדר סליחות ללילי אשמורות, אמרו חכמים ז"ל בראש חדש אלול עלה משה רבינו ע"ה להר סיני לקבל לוחות אחרונות ונתעבב שם בהר ארבעים יום ומ' לילה ונתפלל על ישראל ונתקבלה תפלתו ובוים הכפורים נאמ' לו סלחתי כדברייך וניתנו לו הלוחות וירד בהן ונקבע אותו היום יום מחילה וסליחה לדורות. ולפיכך נהגו להשכים בבקר קודם עלות השחר מראש חדש אלול ואילך עד יום הכפורים ומתפללים שם סליחות ותחנונים כל אחד כפי כוחו להיות מוכן ליום הסליחה וכדי להעיר רוח איש ואיש מיחידו סגולה and לקום משנתם ולהתחנן לפני יוצרם והו נוסחן containing the following pieces: (1) ישן אל (Zunz 414); (2) בן שמאל הלוי, ac. אדם מה לך נדרם ה' אלהי הצבאות (4); יהודה, ac. יעירוני רעיוני; יושב הכרובים (5); Psalms and usual prayers; (6) יהודה [בן דוד?] קמתי ותרד שנתי ac. שמעיה חוק, שבט יהודה בדוחק ובצער (7); משה, ac. בעת רצון תחנתי (8); (Zunz 495); (9) אנא כעב דזוני (10); רחמנא אדכר לן (9); (Zunz 23); אנשי אמונה אבדו (11); אני משה by R. Abraham (?) תחנהו מרעות (12); (Zunz 543); וידוי אחר (14); וידוי (13); אשמנו, beg. וידוי אחר (15); וחטאתי נרשם וידוי אחר לרבי יהודה (16); אבל אנתנו אשמים (17); אבל חטאנו ועיונו, beg. בירבי זרבבל ז"ל מיוחד באהיה אשר (18); לענינו עשקו עמלינו אלהים אתה (20); אלהינו שבשמים (19); אהיה (22*); רחום וחנון (22); ענינו אבינו (21); ידעת בקשה (24); עשה למען (23); יי עשה למען שמך by R. Ephraim b. Isaac b. Abraham of Regensburg (Zunz 278); (25) נגדך כל תאותי (Zunz 414 and 597); (26) למטה חטאתי, ac. למשה by R. Moses ibn Ezra (Zunz 699); (27) תחנון (Zunz 594); שמואל, ac. יי שועת עמך (a); יהודה, ac. יי יחיד לבות (b); סררי חוק, ac. סלח נא לעון העם הזה יי אם (d); by R. David ibn Baḳudah (Zunz 677); (e) יי שעה נודר, ac. יי מושיב יחירים (f); שמואל (Zunz 594);

מרנא דבשמיא (28); אל תקצוף יי (27); אברהם; מבית מלוני קמתי (30); אבינו אב הרחמן (29); acr. by R. Moses ibn Ezra; (31) אם אמת תאהב דרך אמת by R. Abraham ibn Ezra; and (32) בקשות.

Pp. 239-301, סליחות לאל רחמים, beg. אוול, and contains the following pieces: (1) בשם אלהי, acr. שלומי עליון ישני מכפלה (2); אברהם אפתחה, acr. יעלו לאלף ולרבבה (3); (Zunz 408) שמואל כליל (5); רומה אלהים שמך (4); (Zunz 413) יהודה (Zunz 384 and 398); איתיו אמונים ביחד (6); זה בראש השנה עת שערי רחמים (7); (Zunz 216); by R. Isaac b. Levy (8); יונה פותח יקשת (9); (Zunz 217 and 721); אבאר (10); א"ב אני יהודה הלוי ברבי, acr. א"ב אני, acr. אפתחה שערי רנני (11); שמואל חוק יהודה הלוי בר שמואל חוק (12); א"ב יהודה הלוי, acr. אלהים בקדש חזיתך (Zunz 204); את נתיבי רעיון (13); א"ב שמואל (Zunz 566); יהודה, acr. ירושלם האנחי (14); יצרי ראשית צרי (15); יהודה (Zunz 414); יום להיטיב תקרא (16); י יהודה (Zunz 414); ישן אל תרדם (17); יונה נשאתה (19); יהודה, acr. יונות הושתו (18); יה למתי צפנת (20); יהודה, acr. אלהים שיחרתיך (21); יהודה (Zunz 413); יוני גיאיות הוטות (22); יהודה (Zunz 699); לכם בני ציון הכואבים (23); יהודה, acr. שובי נפשי למנוחיכי (24); יהודה (Zunz 676); יהודה, acr. יה אנה אמצאך (25); יהודה (Zunz 207); יה מלאך שמך בקרבו (26); יהודה (Zunz 413); ירי דלים נחשלים (27); יהודה (Zunz 413); ישראל בחירי אל (28); יהודה (Zunz 566); יקירים אדירים (30); יהודה by R. Judah Hallevey (Zunz 413); אלקה סה יתרון (32); רנודר, acr. רחמך שאלתי (31); משתחיים להדרת קדש (33); מקבי, acr. לאדם יצו האל לדל (34); יהודה (Zunz 414); מתורה, acr. לאט האל (35); יהודה (Zunz 413); שואל יהודה, acr. ילוד יעקב (36); לוי חוק, acr. בעם יעירוני (38); יהודה, acr. יצורים ועפון חובם (37); ירושלם למוגיך (39); יהודה, acr. רעיוני (Zunz 400); יוסף א"ב, acr. ישמעני אלהים (40); יהודה (Zunz 204); ישעך יוכירו (41);

(43) יהודה, acr. יוסף יגון יוספים אומץ (42); ידרו (Zunz 204); יהודה, acr. יודעי הפיצוני ימי (45); יהודה, acr. שמי כבדי הה לי עליהם יודעי יגוני (46); יהודה, acr. חרפי זכרתים, יבושר עם לא אלמן (47); יהודה (Zunz 205); אני, acr. אבל אשמים אנחנו (48); יהודה לוי, acr. double, acr. ימינך נושא עוני (49); יהודה לוי (Zunz 413); יהודה, acr. יה שמך ארוטמך (50); יהודה (Zunz 413); יחו לשון חזות (51); יהודה (Zunz 206); יקרישון ביום שלוש (52); יהודה (Zunz 224); כמפעלי צור גואלי (53); בעשור (55); אויש, acr. אם עונות יענו בנו, משאת שיר וסמירות (56); לחדש ביום בו כפור, acr. אנא משה, acr. אנא הנשא והעיר (57); משה, acr. סרטי (59); משה, acr. יונה זמירך הרבי (58); אל דמי (60); משה (Zunz 413); הלכות, acr. זמן הבלי ימי (61); משה (Zunz 699); לכם, acr. שירו ילדי אמוני (62); משה, acr. אם איבי יאמרו (63); משה (Zunz 699); קמן שחר (64); אברהם (Zunz 213); רע לי (Zunz 412); שלמה הקטן, acr. קמתי להודות (Zunz 312); שלמה, acr. שופט כל הארץ (65); שלמה, acr. שחורה ונאה כאהלי קדר (66); שלמה, acr. שתיל עמיאל (67); (Zunz 590); שנותינו ספו בקלות ודלות (68); (Zunz 592); יהודה, acr. ירידיך מאמש (69); שלמה חוק, acr. עם יי השלחה לכם (70); (Zunz 413); משה (Zunz 413); בנשף קדמתי (71); עהשעב; אהרן חבר, acr. את גוטל מערבות (72); (Zunz 413); דלתיך הלילה (73); (Zunz 394); דויד (74); בלעם חוק, acr. בזכרי על משכבי (Zunz 200); and דניאל, acr. דרכי שבעה רועים (75).

Pp. 301-325, סדר הרחמים, which beg. אומרין אותו קודם תפלת מוסף יום הכפורים והו' ותשלום תפלת התמיד והו נוסחו, and contains the following pieces: (1) שומע תפלה (2); זכור יי מה היה לנו (3); רחמנא רחים עלן (4); רחמנא דא היא אוריתך (5); למא יאמרו הגוים (6); רחום וחנון חמאנו לפניך רחם עלינו אב (7); ענינו אבינו (8); רחמנא חמינן (9); הרחמן מרן (10); רחמנא רחים על עמך ישראל (9); סעדיה, acr. מרן אנוסה לעזרה (11); דבשמיא; ישועה, acr. מרן יונה נודדת מקנך (12); בן עואץ מרן להודות (14); מרן את הוא אלהא דשרי (13); מרן אדרוש (15); משה (Zunz 413); באתי מרן אומרן עליון (16); א"ב סעדיה, acr. בוטחי, acr. מרן אוחילה לקדוש (17); א"ב סעדיה, acr.

(19) ; מרן אשא עיני אל רם (18) ; א"ב acr. ;
 מרן מחי ומסי (20) ; מ' יי דמגיאן רחמויה ;
 (22) ; שלמה ב משה acr. , מ' שלמא לכו (21) ;
 מ' אליך אתודה שוכן (23) ; מ' דבשמיא טר
 מ' אנת (24) ; א"ב תמים בן יוסף חוק. מעונים
 (26) ; מ' יושב בשמים ומביט (25) ; הוא אלהא דגלן ;
 (27) ; שעדיה בן מסעוד acr. , מ' שאו נא עיניכם
 מ' לילי זכרון (28) ; א"ב acr. , מ' אלהא דישראל
 מ' אודיעך חטאתי (29) ; לישועתך קייתי יי acr.
 (31) ; מ' תורתא דמרבאי (30) ; א"ב סהלול acr.
 (32) ; אביגד צרה לפון acr. , מ' אויל מעין דמעוה
 מ' יי אלהא דכל (33) ; מ' יי דקריב לכל מאן
 acr. , מ' אשא עיני אל ההרים (34) ; דמטמר
 דניאל ברבי acr. , מ' דרכך הימיכי (35) ; א"ב
 אהרן אלוף acr. , מ' אל שוכן רוטי (36) ; פיומי
 מ' (38) ; מ' יום ישבתי להודות (37) ; חוק
 ישועה בן יעקב יזכה acr. , יה מתי תשבור קרן
 מ' אמנם אם עונינו הגדולים (39) ; נצח חוק
 מ' דאתקרי חוסי (40) ; א"ב דואד בנימיין acr.
 מ' אכן אתה אל מסתתר וכו' בשמך (41) ;
 מ' אכן אתה אל מסתתר וכו' (42) ; א"ב acr.
 ישועה יזכה acr. , מ' ירצה שוע (43) ; בנהורא
 יצחק בן acr. , מ' יגורתי מפני שמים (44) ; אמן
 סעיד בן acr. , מ' ספו חסידים (45) ; קפותרש
 (47) ; מ' אשפוך לפניך שיחי (46) ; מרדכי חוק
 and א"ב שמריה כהן acr. , מ' אראלי מרומים
 מ' סכניסי רחמים (48) . It ends : נוסח
 הסליחות בעורת בורא הרוחות .

Pp. 326-332, סדר עבודה לרבי אברהם בן ,
 והוא קול לרבי אברהם בן עזרא. beg. עזרא זצ"ל
 זצ"ל פי נצאם עבודת יום הכפורים יגאב דאלך
 בעד אן יתם שליה צבור צלוה מוסף והו מחכם
 אלבנא מקחפי לאתר אלהלכה סוא והו הדא .

Pp. 333-340, סליחות לרבינו סעדיה גאון זצ"ל ,
 beg. ואלו הסליחות לרבינו סעדיה גאון זצ"ל .
 contains the following pieces : (1) אנשי
 תפן (Zunz 220) א"ב acr. ; אמונה נעלמו
 אוןן שלוש (3) ; תשר"ק acr. , להקשיב סמעונים
 , תאחר טיום זכרון (4) ; א"ב acr. , עשרה מדות
 א"ב acr. , אשחר תשועתיך (5) ; תשר"ק acr.
 (Zunz 220) ; (6) , תהום השוטף על ראשי (Zunz 220) ;
 acr. , אל תסתיר פנים (7) ; תשר"ק (Zunz 220) ;
 (9) ; א"ב acr. , אל תחעלם מתחנתי (8) ; א"ב
 אערוך ביום (10) , א"ב acr. , אביר יום העשור
 אב הרחמים אשר הסליחה (11) ; א"ב acr. ; צומי
 א"ב acr. ; אחננה לך רחום (12) ; א"ב acr. , עמך

(Zunz 227) ; and (13) אמרתי נגורתי acr. , א"ב .

Pp. 341-366, סדר נוסח הברכות containing :
 followed ברכת אורח , ברכת הוימון , ברכת המון
 by ברכות הבשמים , ברכות הנהנין and ברכת אבל
 מן בנא ביתא גדידא או מלך beg. ברכות היראה
 אנייה גדידה ולו כאן מעה מתלהא פיבא' ב' שהחינו
 followed ברכת הגומל , וקיטנו והגיענו לזמן הזה
 by the usual ברכות המילה , ברכות חלה
 with קביעת מזוזה , עשיית מקעה , הפרשת חלה
 מצות ציצית , הנחת תפלין , נוסח צורת המזוזה
 עירובי , ביעור חמץ , ישיבת הסוכה , נר שבת
 מתנות , עירובי תחומין , עירובי חצירות , תבשילין
 and , בכור בהמה טהורה , פריון פטר חמור , הכהן
 נוסח ברכת אירוסין ונישואין . All these ברכות
 are given with full instructions and rules in
 Arabic .

Pp. 367-391, עבוד השנים . Calendar in
 Arabic, beg. with the year 5405 (= 1645) .

Pp. 391-414, נוסח הכתובות והגמין והשטרות ,
 containing : (1) form כחובה which includes
 the following passage : ודי יהב לה בעלה חתנא :
 דנן במתנתא קמיחא כך וכך פצה ודרתא במדור
 יהודאי במפקנה ומעלנה וכל צורכה רחאו לה
 מארעית תהומא ועד רום ריקעא ורצה והוסיף לה
 תוספת בסוף מוהרה כך וכך פצה אל כל מן הדה
 אלקפאל אלפצה אלמדוכורה פוק די פצה אלדי יצח
 פי כל עשר קפאל מנהא חלאח קפאל אלא רבע
 קפלה פצה מייבה כאלצה בתון אלצאגה אלצנעאני
 אלמערוף לאלפצה פי מדינה צנעא פי סוק אלצווג
 וכך אמר לנא חתנא דנן אחריות כתובה דא כולה
 (3) ; חדוש כתובה דאירכסא (2) ; עיקר ונדוניא וכו'
 כתאב (5) ; כתובת יבמין (4) ; למחור גרושתו
 נוסח הגט with שרה אלמלאק (6) ; אלאירוס
 followed by rules ודקדוק אותיותיו ומנין השמין
 of divorce and the writing of the גט (7) ;
 containing instructions and formulae שלוחות הגט
 as to שליח הולכה and שליח קבלה . The
 documents are called קבלות גיטא and שליח
 (power of attorney) ; כתאב אלוכאלה (8) ; הובאה
 with סדר חליצה (10) ; נוסח גט מיאון (9) ;
 (12) ; נוסח שטר המכירה (11) ; גט חליצה
 שטר מתנת) כתאב הבה אלעליל (13) ; המתנה
 שטר מצוזה) כתאב אלציייה (14) ; (שכיב מרע
 (transfer of ביע אלדפאתר (15) ; (סחמת מיתה
 account books) ; (16) שטר כתאב אלהן

כתאב (17) deed of mortgage) — פקדון
 כתאב אלשרכה (18) agreement);
 (19) שטר שותפות) — deed of partnership);
 כתאב (20) ; (חלוקת אחים) קסמה אלאכה
 (21) dissolution of partnership); אלמפאצלה
 כתאב (22) ; (שטר עירבון) כתאב אלצמאן
 תסלים (23) receipt on deposit);
 כתאב (24) receipt on return);
 ; כתאב אלחוקה (25) ; (שטר בר מצרא) אלנכרה
 ; תנפיק אלאיתאם (27) ; כתאב אלחנפיק (26)
 ; תנפיק אלארוסה (29) ; תנפיק אלארמלה (28)
 כתאב (31) ; קצא אלכתובה מן אלאיתאם (30)
 עתק (32) ; (שטר מכירת עבדים) ביע אלעביד
 ; הרשאה [לשוחט] (33) ; (שטר שחרור) אלעביד
 ; נוסח שטר שנקרע (35) ; שטר בירורין (34)
 מחילת שבועת (37) ; שטר גביית הכתובה (36)
 ; (גביית העדות) טלבת שהאדה (38) ; האלמנה
 קיום (40) ; (קיום העדות) מערפה שהאדה (39)
 ; and (41) בקשה לעניים (p. 414 greater
 part missing, v. p. 431).

Pp. 415-425, לליל הושענא רבה, by
 a different hand, containing: (1) יה איום
 (3) ברית נפקד (2) ; (Zunz 224) זכור היום
 ; בוכות משה אל תנשה (4) ; למוודך וגם ידידך
 ; זכור סגן (7) ; זכות פינחס (6) ; בוכות אהרן (5)
 ; לך אל beg. ערביית ליל כפור (9) ; שמע קולי (8)
 ; ירא בן ברכיה ראובן by R. Mordecai תשוקתי
 ; וירוי הגדול לרבינו נסים זצ"ל ראש ישיבת (10)
 ; יום נעקד יצחק beg. לראש השנה (11) ; בבל
 תוכחות ובקשות (12) ; and יושף בן ישראל משתא
 ; ברכי נפשי את יי beg. לר' יהודה זצ"ל

Pp. 426-427, כסוף אלשטס, באב פי מערפת
 ואלקמר.

Pp. 427-428, והיה מלחמה טבארבה באוץ,
 אללה תעלא. ידכר פיהא מא יכון פי סאדס צפר
 מן אלסנה אלמסתקבל קיל אלפתא אלסכנדר דו
 אלקרנין ואללה אעלם.

P. 429, עיבורים, beg. אתחיל לכתוב העיבורים.
 מן השנה אשר אנהנו בה דרים והיא זש"ג למחזורים

Pp. 430-431, קינות, containing: (1) למי
 ; במסום אשרי (3) ; על היכלי אבכה (2) ; אבכה
 ; נחמו נחמו עמי יאמר אשכל כופר (4) and

Pp. 431-433, בקשה לעניים, beg. לקדושים
 and completes the missing part on p. 414.

The commentary called חדושין extends

over the whole סדור. The notes are compiled
 mostly after Maimonides and R. Joseph
 Ḳaro, and occasionally others are also men-
 tioned, e.g. p. 2 שמעתי ממ' שלמה ב"ר דוד
 p. 166, ופירש ר' מאיר פורנין ז"ל p. 102, הכהן
 מצאתי בפירוש ר' שלמה בן שלום המלמד על
 החיבור ז"ל וז"ל למה אינו מברך שהחינו אלא
 לאחר לישב בסוכה וכו'.

The MS., which is written in a sq.
 Yemenite hand of the 17th cent. (the
 margins in curs. writing of the period),
 contains 433 pp. The sq. writing through-
 out has superlinear punctuation. The com-
 piler made use of printed liturgical books,
 v. p. 98.

Owners: (1) (p. 1) *Isaac b. Abraham
 Wannah*. The entry reads: אני יצחק הקטן
בירב אברהם המכונה ונה.

(2) *Salem b. Joseph b. Salem 'Azeiri*. His
 note reads as follows: וזה היה חלקי מכל עמלי
 אני הצעיר סאלם בן לאדוני אבי יוסף בן סאלם
עוירי תנצב"ה הקדשתי לי זה החפץ ששמו תכלאל
לב"ה שלי שויכני ה' לבנות אותה הקדש בעיר
אסדה ותקרא על שמי לזכות ולזכרון מי שקורא
ישמח והגונבו ימח ועם ה' בשלום
 v. also MSS. Nos. 330-331, above p. 24.

(3) *Daud b. Mari Jaramah* (p. 208).

(4) *The wife of Salem* the brother of No. 3.
 The entries concerning Nos. 3 and 4 read
 as follows: אלרי צח לדאוד אבן מרי נראמה
 נץ אלתכלאל ונץ לעיאל סאלם אכה וכדאלך אן
 דאוד אבן מרי רהן אל נץ חקה ונץ קרש לנראמה
 וכים למרי עון ויכון אלזמן אלא אלחנוכה שנת
 בניו (= 1745) ולתכלאל ביד סעיר אבראהים
 The same p. contains the following list of books:
 אלכתב אלדוי לנא אלחומש אלקטעה אלאולה
 ואלאפמרה וקטעת רשי וסדור הדא אלדוי אלדוי
 (!) אלחוקיע פיה וסדר מועד ב' ואחד רק
 וואחד קטן ואלכתב ואלמרהנאת אלדוי
 ענד מ"ו סלימאן וענד ולד אלאבדר ביננא יא
 אלאכה גמעה הרטב"ם כאמל וארבעה ועשרים
 פשום ביננא אחנא יא אלג' אלאכה נראמה
 ומעוזה ודאוד ואלחומש אלדוי דו שלשה
 חרטמין בין מעוזה ונראמה מברג מן אלכל

(5) *Yaḥya b. Daud*. The deed of sale

of the MS. (p. 432) reads : בפנינו אנו העדים : חחומי סטה חצרו אלא חצרתנא סעיר סאלם ועיאלה יוסף וסאלם ואבעו הדיא אלכתאב די יסמא אלחכלל פעמון זהב ורמון אלא מ"ו יחיא דאוד . . . וחנינד נטקו וקאלו אשהדו עלינא מן אללאן ואקנו ממנו באן נחו אבענא הדיא אלחכלאל אלא מ"ו יחיא דאוד ביען צחיחא נאפדיא תאבתא ברצאנא ואכתיארנא בלא אונם כלל חאל מן מלכנא אלא מלך אלמדכור ולא בקא פיה שום טענה ולא שום אחריות ולה אן יביע וירחן ויחצדק כאלמאלך פי מלכה וצאר פי מלכה וחחה במוגב אלביע ואלשרא אלצחיח אלשרעי וקנינו מן אלמדכורין סעיר סאלם גראמא ועיאלה סאלם ויוסף עלא דאלך אלמביע מעכשוי קנין שלם חמור גמור ולא בקא להם שום ערעור ולא שום טענה לא בדיני ישראל ולא בדיני א"ע וקבצנא מן אלמדכור אלקימא אלמדכורה פוק ואסתופינא עד פרוטה אחרונה וכאן דאלך אלזמן Paper, $10\frac{5}{8}'' \times 7\frac{1}{8}''$.

264

סדור גדול

Prayer Book according to the Yemenite Rite with Rules in Arabic and פירוש the outer margins.

- Pp. 2-3, ק"ש על המטה וברכות השחר.
- Pp. 3-6, צלה אלחול לאלנמאעה.
- P. 6, ברכה שלפני הזמירות.
- Pp. 6-10, פסוקי הזמירות.
- P. 10, ברכה שלאחר הזמירות.
- Pp. 11-12, נוסח הקדיש וברכה ראשונה.
- Pp. 12-15, ק"ש and with ברכה שנייה.
- ברכה שלאחריה.
- Pp. 15-20, נוסח ברכות התפלה.
- Pp. 20-21, נפילת אפים.
- Pp. 21-28, סדר היום.
- Pp. 28-31, תפלת מנחה וערבית שלחול.
- Pp. 31-36, סדר קבלת שבת which beg. סדר קבלת שבת. ערב שבת מתפללים תפלת מנחה כמו בחול ואין נופלים על פניהם ואחר המנחה הזריזים שבישראל חסידים ואנשי מעשה נוהגים ללבוש בגדים נאים כל אחד כפי יכלתו והולכין לקראת שבת בשמחה ובטוב ליכב יש מהם הולכים

- לבתי כנסיות ויש מהם הולכים מחוץ לעיר כל אחד כפי הכנת מקומו וקורין פיוט נאה ומשובח ממה שחיבר החכם השלם הרב רבי שלמה הלוי אבן אלקאבין ז"ל בעיר צפת תוב"ב אמן.
- Pp. 37-43, תפלת שחרית של שבת.
- Pp. 43-45, תפלת מוסף ומנחה של שבת with the קדושה רבא of R. Isaac Luria.
- Pp. 45-60, מסכת אבות, the sixth chapter which beg. פרק ששי הוא פרק קנין תורה, contains the second version. The first, the usual version, is given on the margin. This is followed by the קדיש דרבנן and R. Isaac Luria's poem דכסיפין.
- Pp. 60-64, תפלת מוצאי שבת with the Piyut beg. אליהו הנביא ומשיח בן דוד.
- P. 64, תפלת יחיד בשבת.
- Pp. 65-68, תקון ר"ח.
- P. 69, תפלת לילי פסחים.
- Pp. 70-98, סדר העשייה בלילי הפסח with the commentary of R. David Abudarham.
- Pp. 98-100, תפלת שחרית שלחג המצות.
- Pp. 100-102, תקון תפלת מוסף שלפסח with הטל.
- Pp. 102-103, תפלת מנחה שלחג המצות, ספירת העומר.
- Pp. 103-104, תפלת חולו שלפסח.
- Pp. 105-107, תפלת שביעי של פסח followed by the remark שאומרין אחר שמשלימין יש מקומות שביעי של פסח נוסח זה beg. ענין ויהי בשלח ביום שביעי שלפסח נוסח זה אשר גלה חכמה, acr. א"ב.
- Pp. 108-109, תפלת חג השבועות, with the poem אשר נגלה למשה בסניי, acr. א"ב.
- Pp. 110-120, אזהרות לר' שלמה בן גבירול, ז"ל.
- Pp. 121-122, תפלת התעניות.
- Pp. 123-124, תפלת חשעה באב.
- Pp. 124-133, מגלת איכה with the commentary of Rashi on the margin. On p. 124 the following remark is to be noted : ונוהגים להפטיר שובה ישראל כך כתיב בחומשין הדפוס ובש"ע ובד"מ ובספר הזכרון.
- Pp. 133-138, קינות לר' יהודה הלוי ז"ל, containing : (1) אש תוקד בקרבי, acr. א"ב ; (2) יהודה, acr. יום חובי ענה בי (3) ; על נהרות בבל (4) ; יהודה, acr. יונה מה לך מקוננת (5) ; יהודה, acr. יום אכפי הכברתי איכה (6) ;

ההריגה, acr. יהודה (7); and בת ציון שמעתי (7); אהה ידועת מכאובות (8) א"ב, acr.

Pp. 138-141, לאברהם בן עזרא ז"ל, containing: (1) אח ועבר הרמוני acr. אברהם; (2) אהה ירד על (3); אמרה ציון איך יצאוני בני ספרד, acr. אברהם; (4) אללי אללי צרי סמך; עלי, acr. אברמה; and (5) מה היה (5) זכור יי לאבותינו.

Pp. 141-142, קינה על עשרה הרוגי מלכות, beg. א"ב, acr. אז בבית שבינו.

Pp. 142-151, תפלת ראש השנה.

Pp. 151-154, תפלה ימים שבין ראש השנה (סדר החשובה) צפה אלחובה with ויום הכפורים in Arabic.

Pp. 154-158, תפלת כפורים.

Pp. 158-167, כתר מלכות לר' שלמה בן גבירול ז"ל.

Pp. 167-169, תפלת מנחה ונעילה.

P. 169, עירובי חבשילין.

Pp. 170-173, תפלת חג הסוכות.

Pp. 173-175, תקון תפלת שמיני עצרת, הגשם.

P. 175, ליל שמחת תורה.

Pp. 176-177, סדר נטילת צפה חמל אללולב, (לולב) in Arabic.

Pp. 177-190, סדר הושענות, containing the following pieces: (1) למענך אדיר באדירים, acr. א"ב; (2) אנא, acr. א"ב; ענה אחוים, acr. א"ב; (3) תתפרקן ותשתובון (4); אל אחד ושמו אחד, acr. א"ב; (5) ענה תואבי ישעך, acr. א"ב; (6) מארוד (8); אנא אל אחד ומבייש (7); תשר"ק, acr. א"ב; (9) אחזי וארפד ואכד ואלופיהם, acr. א"ב; אנא אל אחד (10); ארבעת מינים למענך אלהי האב למען אב ידעך (11); הנקדש, acr. א"ב; (12) אומני חוקה נסוכה, acr. א"ב; (13) למענך (14); אנא השם בכסאו, acr. א"ב; (15) איומה, תשר"ק, acr. א"ב; אמרתך לוקחת, acr. א"ב; (16) למען אב נם יוקח נא (17); לכבודו, acr. א"ב; (18) ענה איומים בעון ברוכים (19); למען אברהם האהוב (20); אנא הבורא עולמו, acr. א"ב; (22) ענה איומה קוראה בתחנוני (21); למענך אום נצורה כבבת (23); אנא המקדים לעולם, acr. א"ב; (24) אל נערץ בסוד קדושים, acr. א"ב; אנא חיש (26); and (25) ביום שבת קדש השב נא ישעי.

Pp. 190-198, ליום שמחת תורה, containing all the pieces described above p. 316 (MS. No. 338, pp. 188-197).

Pp. 199-200, תקן חנוכה.

Pp. 201-204, מגלת בני חשמנאי in Aramaic.

Pp. 205-206, תפלת פורים.

Pp. 207-224, מגלת אסתר with Targum and commentary of Rashi.

Pp. 225-267, תרגום ירושלמי על התורה.

Pp. 267-270, תפלת המות צלוח אלמייט and מספרות.

Pp. 270-272, וידוי שכיב מרע, הטבת חלום, and בקשות, followed by a רשות לנשמת beg. תודות אל וניחוחי.

Pp. 273-288, סדור סליחות לילי אשמורות, containing: (1) בן אדם בן אדם מה לך נרדם; (2) קמתי ותדד שנת, acr. אתאנו (4); ארבעים פתיחות למ' לילה (3); יהודה בעת (6); שבט יהודה ברוחך ובצער (5); על שמך אנשי (8); רחמנא אדכר לן (7); רצון תחנתי וידויים (10); תמהנו מרעות (9); אמונה אבדו, beg. וידוי אחר לר' יהודה בן זרובבל ז"ל (11); לעינינו עשקו עמלינו (12); אבל חטאנו; אלהינו שבשמים (14); מיוחד באהיה אשר אהיה (17); ענינו אבינו (16); אלהים אתה ידעת (15); אתה מלך (19); עשה למען (18); רחום חונן למתודה (21); עשה למענך (20); אדיר חטאתי.

Pp. 288-292, תחנונות לששת ימי המעשה, containing: (1) ייי יחיד (2); ייי שועת עמך הקשיבה (1); ייי סלח נא לעון העם הזה (3); לבות כל בני אדם ייי שעה נודד (5); ייי אם גדול עוני מנשוא (4); אל תקצוף (7); ייי מושיב יחידים שעה (6); מקנו; מראנא רבשמיא (9); אחאנו לחלות פניך (8); (11) א"ב, acr. מרן אליך ייי נשאתי עיני (10); מבית מלוני קמתי (12); אבינו אב הרחמן and (13) אם תאהב דרך אמת.

Pp. 293-356, סליחות לאל רחמים, containing: (1) בשם אלהי אברהם אפתחה (1); שלומי (2); יונה פותה (4); יעלו לאלף ולרבבה (3); עליון (7); יצרי ראשית צרי (6); ירושלם האנחי (5); יונה (9); ישן אל תדרם (8); יום להטיב תקרא (11); יונות הושתו (10); נשאתה על כנפי נשרים (13); שובי נפשי למנוחיכי (12); יונה מה תהי; לבם בני ציון הכואבים (14); יה למתי צפנת ידי דלים (16); יה מלאך שמך (15).

acr. יהודה; (9) שערך בדפקי (10); שלמה, acr. שערך בדפקי (9); יהודה; שבת ויום חג (11); אברהם, acr. אל חי יואל קוראי מגלה הם ירננו (12); אברם, acr. יגשו יהודה, acr. ליהודים היתה אורה (13); אברם; הראיתם ברק בא (15); פני אדום וצח (14); לוי חטה בעד (17); איך מעינות עיני (16); מעוני; הנכנס הלבנה יין אדמדם הורק (18); רקיע צמה דוד בחלום (20); מפאתי היכל אש הסנה (19); בין (22); יונה על אפיקי מים (21); נטה ללון (24); חחני מה מאד יקרה (23); פרת יפה עין נטה אל בית (25); יהודה, acr. יפרח חתן כשושן אהבת בת (27); בתולות על שירתן (26); ידידיך עיני כל ישראל (29); חתן תנה הודך (28); נדבה; אברהם, acr. אמרו בני אלהים (30); אליך; ידידים נחמדים (31) and.

The commentary called פירוש, extends over the whole Siddur. The notes are compiled mostly after Abudarham, R. Bahya, and R. Joseph Karo, and occasionally others are also mentioned, e.g. p. 201, שמעתי משמו של ר' יוחנן מזרחי ז"ל.

The MS., which is written in a sq. Yemenite hand of the 17th cent. (the margins in curs. writing of the same period), contains 428 pp. There are, besides, 5 pp. of a different paper containing the following: p. A, beg. ביאן אנגעה (a statement as to the ownership of a sheep), pp. B and C contain the 6th chapter of אבות פרקי, pp. D and E contain the following poems: (1) אצולה מלפנים בכסא; אברהם, acr. ערבות אצולה, beg. אחרת גואבהא; אברהם, acr. ערבות אצולה, beg. גואב אצולה; נתונה לבנים קדושים לשמחת) לשת"ו (4) and; מלפנים קדומת הזמנים (תורה), beg. ויגדילו כבודה.

Paper, $11\frac{1}{8} \times 7\frac{3}{4}$.

337

סדר גדול

Prayer Book according to the Yemenite Rite with additions from the Sefardi Rite by R. Isaac b. Abraham Wannah and a Commentary under the title זהב פועמן.

P. 1, title-page which reads: סדר גדול כולל כל הברכות והתפלות מכל השנה כמנהג אנשי

חימן עם מה שהוסיף מורי ורבי יצחק בירב אברהם ממנהג אנשי ספרד שנוהגין להוסיף בתפלות כגון תיקון הגשם ותיקון המל ועם חידושי שחידש מקצת טעמים ופירושים שליטת על ענין התפלות והברכות בקיצור אשר קרא שמו פעמוץ זה"ב ורמון על שולי המעיל סביב ועם תיקוני שבת מלכתא אשר נהגים בה בני ארץ ישראל זכותם חגין עלינו אמן קריאת שמע על המטה וברכות, Pp. 2-5.

השחר.

סדר תפלת החול לצבור, Pp. 5-31.

Pp. 32-55, תיקוני שבת (v. p. 314 MS. No. 338, p. 34).

סדר תפלת השבת, Pp. 55-61.

מסכת אבות, Pp. 62-75. The 6th chapter given in two versions.

אלהברלה with תפלת מוצאי שבת, Pp. 75-79, and usual Pizmonim.

תיקון ר"ח, Pp. 79-83.

תפלת לילי פסחים, Pp. 83-84.

סדר העשייה בלילי הפסח, Pp. 85-92.

תפלת שחרית שלחג המצות, Pp. 92-93.

תפלת מוסף וספירת העומר, P. 94.

תפלת חולו שלפסח, Pp. 95-96.

תפלת שביעי שלפסח ותיקון המל, Pp. 96-98.

תפלת חג השבועות, P. 98.

אזהרות לר' שלמה בן גבירול, Pp. 99-107, זצ"ל.

תפלת התעניות, P. 108.

תפלת תשעה באב, P. 109.

מגלת איכה, Pp. 110-113.

קינות לחשעה באב מן דיואן ר', Pp. 114-117, as specified above, p. 315, MS. No. 338, pp. 142-147.

קינות לר' אברהם בן עזרא זצ"ל, Pp. 117-119, as detailed above, pp. 315-316, MS. No. 338, pp. 147-149.

קינה לעשרה הרוגי מלכות, Pp. 119-121, the same as above, p. 316, MS. No. 338, pp. 149-152.

תפלת ראש השנה, Pp. 122-128.

תפלת עשרת ימי תשובה, P. 128.

תפלת כפורים, Pp. 128-131.

תפלת חג הסוכות, Pp. 131-134.

תפלת שמיני עצרת ותיקון הגשם, Pp. 134-136.

סדר השבעות, Pp. 136-149, v. above, p. 321, MS. No. 264, pp. 177-190.

Pp. 149-156, סדר שמחת התורה, v. above, p. 316, MS. No. 338, pp. 188-197.

Pp. 156-158, סדר העשייה בשמונת ימי חנוכה.

Pp. 158-160, מגלת בני השמנאי.

Pp. 161-162, תפלת פורים.

Pp. 162-164, מספדות and צלוח אלמיית, v. above, p. 316, MS. No. 338, pp. 204-207.

Pp. 165-172, כתר מלכות לרבי שלמה בן גבירול וצ"ל.

Pp. 173-186, סדר סליחות לילי אשמורות, the same as above, p. 316, MS. No. 338, pp. 220-238.

Pp. 187-231, סדר סליחות לאל רחמים as above, pp. 317, MS. No. 338, pp. 239-301.

Pp. 231-248, סדר הרחמים contains the same 48 liturgical pieces enumerated on pp. 317-318, MS. No. 338, pp. 301-325.

Pp. 248-254, סדר עבודה לרבי אברהם בן עזרא וצ"ל.

Pp. 254-259, סליחות לרבינו סעדיה גאון וצ"ל, v. p. 318, MS. No. 338, pp. 333-340.

Pp. 260-276, סדר נוסח הברכות.

Pp. 277-296, עיבור השנים, beg. with the year 5410 (= 1649).

Pp. 297-318, נוסח הכתובות והגמין והשטרות.

Pp. 318-319, בקשה לעניים.

Pp. 320-324, נהגו תוכחות ובקשות, beg. במקצת מקומות לפתוח בבקר בתוכחה זו ליהודה ברכי נפשי וכו' ברכי (1) הלי וצ"ל ברכי נפשי וכו'. beg. אזהרה (2) (Zunz 413); אצולה, שבח קודם ברוך שאמר (3); זכרי כי ממקום הקדש אל מסתתר סמראה (4); אל מסתתר בשפירי, beg. (6) ברוך אדון עולמים, שבח והודייה (5); וגלוי (7) בשם יי אל עולם אפתח שפתי, פתיחה; יהי רצון ורחמים מלפניך¹, beg. פתיחה אחרת; המהלל לעולם, beg. שבח קודם נשמת (8) and (8) There seems to be at least one page missing.

P. 325, סדר קריאת שמע שללילה.

Pp. 326-331, שירות ותשבחות containing: שלום לבוא (2); יהודה, acr. יקר יום השבת (1); מי כמכה אלוהי ישראל, beg. ענין פסח (3); שבת יום בקול, beg. ענין עצרת (4); אברהם, acr. אל חי יפרוש (5); יהודה, acr. פני אדום (7); שמח דודי ביום פורים (6); אברהם; ראו חופה ראו (9); חתני מה מאד (8); וצח

שמח (11); זכור אחי ביום שבתי בשמחה (10) ברוך אשר (13); חתן תנה הוודך (12); בטוב וביין of which the greater part is missing (here also one page seems to be wanting); (14) the catchword of this poem is not given; (15) ביצאך ציר אלי דרך; (16) לאל (18); יהודה, acr. יונת רחוקים (17); חי ברנו; חכמים פירשו דברי שמועה (19); מה תעלה שמש; אל אל גדול ומהולל (21); בינו בדת משה (20); שלום (23); אל אל קדוש ומיוחד (22); אברהם, acr. הללויה קול ששון וקול שמחה (24); לנימול and

The MS., which is written in a sq. Yemenite hand of the 17th cent. (the margins in curs. writing of the same period), contains 331 pp. and is throughout vocalized with superlinear punctuation.

Scribe: *Se'adyah b. Me'oded el-Ma'bari*.

The colophon reads: [ישלם] הסידור בחמשה בשבא שהוא שחא ועסרין יומין לירח אלול שנת אתתקס"א שנין לשמרי (= 1650) במאתא דמאד¹ תחרוב ותצדי וירושלם קרתא קדישתא [תחבני ו]תשתכלל בחייט ובימינו כ"ר: וזכתב על שם החבר הטוב הדומה לעץ רטוב גם יי יתן לו הטוב סאלם בן סלימאן אללאוי השם ב"ה זכיהו להגות [בו הוא] חרעו חרעו זרעו וזכיהו לבנים הגונים כ"ר: והכותב סעדיה בן מעורר הירוע אלמעברי השם ב"ה ימחול לי על כל מה ששגיתי ומעיתי ונסתך מעיני כדכתיב שגיאות מי יבין מנסתרות נקיני גם מזדים ח"ע א"י וג':

Owner: *Salem b. Suleiman el-Lawi*.

Paper, 11 $\frac{5}{8}$ " x 7 $\frac{3}{8}$ ".

149

סידור גדול

Prayer Book according to the Yemenite Rite.

P. 1 beg. with אשרי.

Pp. 1-29, סדר תפלת החול לציבור.

Pp. 30-32, סדר קבלת שבח.

Pp. 32-34, תפלת לילי שבת.

Pp. 35-39, תפלת שחרית. P. 38 contains: (3) the verses said by the Ḥazzan on returning the Scrolls

¹ v. p. 330.

¹ See תכלאל, vol. II, 84 a, f.

to the היכל; and (4) the ברכות before and after the הפטרה. Attention may be drawn to the custom of the Yemenite Jews to read the Haftarah with the ברכות after having returned the Scrolls to the Ark. We read on p. 39 of this MS. as follows: ומכניסו למקומו ואומ' שובה למעונך ושכון בבית וכו' השיבנו וכו' ואומ' יתגדל ואחר כך עומד אחד ומפטיר בנביא מענין הפרשה או מענין היום ומברך לפני קריאתו ככה וכו' וקורין בנביא אין פוחתין מאחד ועשרים פסוקים ואי סליק עניינא בבציר מהכי שרי ואחר קריאתה מברך וכו' MS. No. 264, p. 41, has the following order: וכך הוא סדר העומדים לקרות בתורה כהן עומד ראשון לוי עומד שני ישראל עומד שלישי ממונה על הצבור רביעי בחור עומד חמישי קטן עומד ששי זקן עומד שביעי ונהגו שיהא העומד לקרות ההפטרה בנביא חוזר וקורא שלשה פסוקים או יתר מטה שקרא השביעי וכשגומרין מחזיר ספר תורה למקומו ואומ' קדיש ומפטיר בנביא מעין הפרשה ומברך לפני ככה וכו' וכשמשלים וכשמשלימין לקרות גוללין ספר: MS. No. 265, p. 56 f., we read: ותורה ומחזירין אותו למקומו ואומ' קדיש ועומד המפטיר בנביא וקודם שיקרא ההפטרה מברך לפניך (צ"ל לפניו) ברכה אחת וכו' וקורא ההפטרה ואחר קריאתה מברך ארבע ברכות ואלו הן וכו' ואומרין MS. No. 371, p. 44 f., reads: וכופלו הצבור פעם אחת ומחזירין הספר למקומו ואומר מזמור לדוד וכו' ואומר בפתח ההיכל יהללו וכו' וכשמכניס הספר להיכל אומר שובה וכו' יתגדל ומברך על ההפטרה וכו' ומברך אחריה ארבע ברכות וכשמשלים ברכת ההפטרה אומר אשרי וכו' קדיש עד לעילא ומתפללין תפלת לחש MS. No. 339, pp. 149-155, contains the following order: התצאת ספר תורה בשבת מסידורי ספרך אחר תפלת תמיד שלשבת אומ' התקבל ועומד החזן בפתח ההיכל ואומ' אתה הראית וכו' וכשמשלימין לקרות גולל הס"ת ואומ' מה רב טובך אשר צפנת וכו' ומעמידו על התיבה ומברך למלך ולקהל ככה וכו' ונושא החזן הספר ואומ' יהללו וכו' ואומ' בפתח ההיכל יי הוא האלהים וכו' ומכניס הספר למקומו ואומ' שובה למעונך וכו' ואומ' קדיש ומפטיר בנביא מענין היום או מנין הפרשה ומברך לפני ככה וכו' וכשמשלים לקרות וכשגומרין לקרות מחזיר ספ' תור' למקומו ואומ'

קדיש ומוציא ספר תורה למקומו ואומ' קדיש ומפטיר בנביא מענין היום או מענין הפרשה ומברך לפני ככה וכו' וכשמשלים לקרות מברך ככה וכו' אומרין MS. No. 420, p. 8, has the same order: וכשגומרין לקרות מחזיר ס"ת למקומו ואומ' קדיש ומפטיר בנביא מענין היום או מענין הפרשה ומברך וכו' אומר אשרי וכו' ואומר קדיש ומתפללין. The printed prayer book of the Yemenite Jews, ed. Jerusalem, 1893, I, p. 138 b, does not know this custom, nor does the author of the commentary עין חיים refer to it. In fact this custom differs from the סדר רב עטרם גאון, ed. Berlin, 29 b, where we read: ולאחר סיום הפרשה מקדש השליה ומפטירין בנביא וכו' ומחזירין את התורה למקומו ולאחר: MS. No. 280, p. 280. This rite of Rab 'Amram Gaon is to be found in the שטפמירין בנביא ומתרגמין אי איכא דרושא וכו' ולאחר שאומר תהלה לדוד מחזירין ס"ת למקומו in the Maḥazor Vitry, p. 97, in the שבולי, § 80, in the Abudarham, ed. Prague p. 52 b, and Tur Oraḥ Ḥayyeem, § 284, cf. הצופה, vol. VIII (1924), pp. 307-312.

Pp. 39-41, תפלת מוסף.

P. 41, קדוש רבא.

P. 42, תפלת מנחה.

Pp. 43-56, מסכת אבות.

Pp. 57-58, תפלת מוצאי שבת.

Pp. 58-63, אלהברלה.

Pp. 64-67, תפלת ראשי חודשים.

Pp. 68-69, תפלת לילי פסחים.

Pp. 69-98, סדר העשייה בלילי הפסח, with Arabic and Hebrew commentaries.

Pp. 98-104, תפלות שלפסח.

P. 105, תפלת חג השבועות. P. 106, אחר שמשלימין השירה: contains: ליום עצרת אומרין ברכה זו אשר נגלה למשה בסני.

Pp. 106-108, תפלת התעניות.

Pp. 108-110, סדר תפלת תשעה באב, תשעה באב.

Pp. 111-116, מגלת איכה.

Pp. 116-124, קינות לתשעה באב, beg. מן.

דיואן יהודה הלוי ואברהם בן עזרא זק"ל לתאריך אלתחון ואלתזכר מא גרא פי אוקאת אלתרבן וגלבה יד אלעדו תם אלתרגו בעד דאלך קריב גיר בעיד. פמן דאלך קולא יבין מנה אלחאלה אלדי כנא פיהא וקת כרוגנא מן מצר ובין אלחאלה אלתי ערצה לנא בגלותנא מן ירושלם והו קולה and contain some of the pieces enumerated above, pp. 315-316, 320-321.

Pp. 125-134, תפלת ראש השנה.

P. 134, תפלת עשרת ימי תשובה.

Pp. 134-141, תפלת כפורים.

Pp. 141-143, תפלת חג הסוכות.

Pp. 143-145, תפלת חולו שלסוכה.

P. 145, תפלת שמיני עצרת.

Pp. 146-158, סדר הושענות, differing in some details from the list as given on p. 321.

Pp. 158-168, לשמחת תורה, containing all the pieces described above, p. 316. The poem סימן טוב וכו' אתי מלבנון כלה וכו' is referred to on p. 106 of this MS. in the following way: ואומ' סימן טוב וג' אתי מלבנון בתפלת שמיני כלה וג' כמו שכתוב בסוף השענון בתפלת שמיני עצרת.

After p. 168 one or more pages seem to be missing.

Pp. 169-171, צלות אלמיית (תפלת המת) and מספדות.

Pp. 172-187, תקון סדר סליחות ללילי אשמורות, containing: (1) בן אדם מה לך נרדם; (2) קמתי; (3) ותודר; (4) אלך יי אקרא; (5) בעת רצון החנתי; (6) שבט יהודה ברוחק; (7) תמהנו; (8) אנשי אמונה; (9) מיוחד באהיה אשר אהיה; (10) מרעות אלהינו; (11) אלהים אתה ידעת; (12) שבשמים; (13) אל (14) רחום ותנון חטאנו לפניך; (15) מלך אדיר; (16) עשה למען; (17) דעני לעניי; (18) שארית פליטת; (19) זכריה; (20) אריאל; (21) מושב יחידים; (22) מרן דבשמיא; (23) מן ירושלם; (24) אל תקצוף יי as given on p. 321 (MS. No. 264, pp. 288-292 from No. 9 to No. 13).

Pp. 187-226, סליחות לאל רחמים, containing all the pieces described above, pp. 321-322, in a different order.

Pp. 226-243, נזד ארחמים (סדר הרחמים),

containing about the same pieces as enumerated on p. 322.

Pp. 244-252, סדר עבודה לאברהם בן עזרא זק"ל.

Pp. 253-255, סדר העשייה בשמונת ימי חנוכה.

Pp. 255-259, מגלת בני חשמנאי.

P. 260, תפלת פורים. After p. 260 one or more pages are missing.

Pp. 261-282, ברכות.

Pp. 283-303, עבוד השנים, beg. with the year 5406 (= 1646).

Pp. 304-313, נוסח הכתובות והגמין והשטרות.

Pp. 314-317, תוכחות ובקשות, containing: (1) אזוהרה לשלמה הקטן זק"ל; (2) ברכי נפשי (1) שבח קודם ברוך (3); שובי נפשי למנוחיי. beg. שבח קודם (4); אל מסתחר בשפירי, שאמר (5) החנה אחר (5) נשמת, beg. המהלל לעולם. and (5) התפלה.

P. 317, מדרך ארץ, rules as to the way of greetings and replies. This completes the page which is missing in MS. No. 337 after p. 324.

Pp. 318-322, שירות ותשבחות, containing the following pieces: (1) יקר יום השבת, acr. חשבי (2); שר י, acr. שלום לבוא שבת (2); יהודה (3); מי כמוך אלהי ישראל (4); אברהם, acr. שלח לי (4); יהודה, acr. יום בקול המולה (5); אברם, acr. שמח דודי (7); אברהם, acr. אל חי יפרוש (6); ליהודים (9); עיני כל ישראל אליך (8); ביום פורים (8); יפרח חתן (10); ליהודה, acr. יונה על (12); בתולות על שירתן (11); יהודה, acr. יונת רחוקים (13); יהודה הלוי, acr. אפיקי מים (13); זרח לי (15); את בין עצי עין (14); יהודה, acr. עלי חזק דבר (16); זכריה, acr. ישען אלי (16); סעיד נין (= חזק נין יפקק, acr. שירים חמרה פני אדם וצה (17); and (17) (מעודד).

Pp. 323-324, prayers for the הוצאת ספר תורה on an extra leaf.

The MS., which is written in a sq. Yemenite hand of the 17th cent., is fully vocalized with superlinear punctuation, and contains 324 pp. The חרושין are written on the margins in a curs. hand.

The date of the MS. is given on p. 307 in the formulary of the divorce letter which is dated after 1900 Sel. (= 1589), yet on p. 284 the year 1957 Sel. (= 1646) is given.

Owner: *Ibrahim bin Ibrahim* (p. 313).
Paper, 11 $\frac{3}{8}$ " x 8".

371

סידור גדול

Prayer Book according to the Yemenite Rite.

Pp. 1-32, תפלת החול. P. 1 beg. with אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא תלמידי חכמים וכו'. The 'Amidah is provided with the Arabic translation.

Pp. 33-40, יגדל with תפלת ליל שבת, and אומר בשבחין by R. Isaac Luria.

Pp. 40-46, שחרית לשבת with: (1) רשות (2) לבי ובשרי ירננו אל אל חי, לנשמת, beg. תודות אל וניחוחי, אגדלך אלהי כל נשמה (3) and; אברהם. acr.

Pp. 46-51, תפלת מוסף ומנחה.

Pp. 51-65, מסכת אבות.

Pp. 65-76, תפלת מוצאי שבת והברלות, containing, besides most of the Pizmonim mentioned on pp. 314 and 331, the following: (1) אותותינו התמהמו; (2) אגיל ואשמח בלבבי; (3) לנר (4) and; מתי יבשר בביאת נגידו; ולבשמים וכו' אם חתנו לי כוס.

Pp. 76-79, תפלת ר"ח.

Pp. 79-82, תפלת חנוכה ופורים.

Pp. 82-83, תפלת לילי פסחים.

Pp. 83-95, סדר העשיה בלילי פסחים.

Pp. 95-98, תפלת הפסח.

Pp. 99-106, אזהרות לרבי שלמה בן גבירול, זצ"ל.

P. 107, תפלת חג השבועות.

Pp. 107-110, תפלת התענית ומ' באב.

Pp. 110-117, מגלת איכה. Chaps. 3-5 are provided with the Arabic translation after each verse.

Pp. 117-123, קינות by R. Judah Hallevy. The first four as given on p. 315. There are to be found also the following pieces: (1) זכור יי מה (2) and; אהה ידועת מכאובות (1) היה לנו.

Pp. 123-128, ספידות, צלות אלמיית, and השכבה.

Pp. 128-141, סדר העשייה בשמונת ימי חנוכה, and מגילת בני חשמונאי in Hebrew, Aramaic, and Arabic.

Pp. 142-144, תפלת פורים.

Pp. 144-154, תפלת ראש השנה.

Pp. 154-181, סדר סליחות ללילי אשמורות, containing all the pieces mentioned above, p. 316. The order of the תחנון is as follows:

(1) ; ויי שועת עמך (2) ; אם אשמינו כתולע (3) ; מרנא וכו' והב לן (4) ; אתאנו לבקש ממך כפרה; מביית מלוני קמתי (6) ; אבינו אב הרחמן (5) ; אם (8) ; בת אהובת, beg. בקשה לר' בנימין (7) ; יי אלהי (10) ; אם אפם (9) ; תאהב דרך אמת; שוב מחרון אפיך (11) ; ישראל שוב מחרון אפיך יי אלהי ישראל שוב מחרון אפיך והנחם יי (12) ; יי שעה נודד (13) ; אם גדול עוני מנשוא רומה (16) ; עת שערי רצון (15) ; יי מושיב יחידים (18) ; יעלו לאלף ולרבבה (17) ; אלהים שמך שופט כל הארץ.

Pp. 181-186, תפלת ראש השנה ויום הכפורים.

Pp. 186-203, הושענות with תפלת חג הסוכות and prayers for תורה.

Pp. 203-241, סליחות, the greater part of which has already been enumerated in the description of MS. No. 338, cf. also MS. No. 339. The following pieces should be added: יוסף בן ישראל בן, acr. וישוב בשמי; (2) ; יוסף בן משה בן חומק בן דוד בן אברם זק"ל אני יוסף בן ישראל בן יוסף בן, acr. אשאל צורי משה בן סעדיה בן דוד בן אברם זכר קדושים יוסף בן ישראל, acr. וישוב בסתר עליון (3) ; לברכה; בן יוסף בן משה בן חומק בן דוד בן אברם זק"ל יום לבי (5) ; שלמה קטן, acr. שאננים שנאננים (4) ; יה להלל ביום (6) ; יצחק, acr. סבותי, acr. בעית קוטם (7) ; יצחק.

Pp. 242-261, נצד אלרחמים.

Pp. 262-271, כתר מלכות.

Pp. 272-279, סדר עבודת יום הכפורים לראב"ע.

Pp. 279-303, סדר ברכות.

Pp. 303-325, חרכרה פי תאריך חסאב אלעאלם, עיבור שנים and (= 1721).

Pp. 325-333, נוסח הכתובות והגמין והשטרות.

Pp. 333-338, תוכחות ובקשות לר' יהודה הלוי, זצ"ל of which the end is missing.

Pp. 339-352, an Arabic story of Esther

Pp. 510-520, according to נסכה אלקואעד according to Maimonides (לרבינו משה הספרדי זצ"ל).

Pp. 520-525, פצל אלחובה) (סדר התשובה).

Pp. 525-550, שרח מגלת אסתר פי לגה, ערבייה.

Pp. 551-561, תפסיר מגלת איכה.

The MS., which is written in a sq. Yemenite hand of the 17th cent., contains 561 pp. and is provided with superlinear punctuation.

Owner: *Daud b. Abraham el-Jabbari*, according to the deed of sale on p. 42 which reads as follows: אלדי נשהר בהיא אייה אלשהוד: אלואצעין כטוטנא מן אספל באנה חצר בחצרתנא דאוד ו' אברהם אלגבארי ואבאע דאלך אלסדוד . . . אלול במא בלגהו מן אלחמן כ' . . . יצה צרף כל חרף מנהא מ' . . . מן סכת עליית אלמחוכל חמאה אללה ולא בקה לדאוד אלמדכור פי דאלך אלכחאב לא חק ולא דעוא ולא מלבה אלא ביען חמא חאבתא שרעייא וצאר דאלך אלמביע יום אלרבוע דואכל ג' אייאם מן שהר אדר ראשון פי שנת קצ"ז (= 1736) יוסף בן זכריא . . .

מעורר ו' סעדיא אלכשירי . . .

Paper, 8 $\frac{1}{8}$ " x 5 $\frac{5}{8}$ ".

339-340

סידור גדול

Prayer Book according to the Yemenite Rite.

P. 1, title-page by David bar Se'adyah Hakohen, which reads: בשם יי אל עולם נעשה: ונצליח אבי"ר אמר דוד הכהן החושק, ולעבודת האל משתוקק, ודלתי רחמיו נוקש ודופק. נכספה וגם כלתה נפשי בראותי מעלת יופי זה הסידור שסידרו הקדמונים, סדר תפלות ותחנונים, כמנהג אנשי תימן. כמו שסידר וכתב מופת הזמן. צנצנת המן. עבר יי הנאמן. מופתיו ונוראותיו מעשה ידי אמן. מופת הדור ופלאו ממרח שמש ועד מבואו, נור החכמים. כתר הגאונים. כג"ק מורינו ורבינו האשל הגדול הר"ם במ"ל תנצב"ה, ונוסף עליהם עוד פירושים, וחיודושין, חדשים גם ישנים. פנים מפנים שונים, פעמונים ורמונים, ומספרי המקובלים יקרים מפנינים, ופי' הראשונים מספרי החכמים והגאונים, והפסקנים והדרשנים, ומספר הזוה"ר טעמים צפונים, שפתותיו

שושנים, ומספר תולעת יעקב מה שצריך לו רובו ככולו, ומדרש שתי המגילות, מרבותינו כללות, גם אחריהם נוסח העיבור והשטרות, כאשר עיני הקורא רואות, כשמש מזהירות לא תחסר כל בו, למען ירוץ קורא בו, על כן לאהבת הסידור הלן והכותב והנכתב לו רחש לבי דבר טוב לשורר ולומר, בלב שמח ופה ולשון גומר, על יופי ההעחק והסדר, ואען ואומר: מרומם ונעלה, עלי כל תהלה, בדברי תפלה, בחכמה סדורים: דרושים בכל יום לזקן ועילום, וחכם ושלם, ומפי ישרים: ומרוב חבת, וגם מאהבת, תיקון שבת, תיקנו טהורים: יקרות חשבות פרקי אבות, לישר נתיבות לכל העוברים: דברים נכוחים, באגדת פסחים, וסיפור שבחים, למחיר אסורים: ברכות ואזהרות וסדר האשמורות, לילות ספורות, עד יום הכפורים: נוסח תפלות ותחנונים, לראש השנה וכפור עונים, אשר גבלו ראשונים, חכמים וסופרים: א"ם מסכת יומא, מהמשנה שלימה, לקרותה בנעימה, ורעיונים טהורים: סדר העבודה, לרבי אברהם בעל החידה, לאמרו בעמידה, בתוך קהל ישרים: עם סליחות ומרגנות, לכפר הודונות, וגם וידוי עונות, להשליך ליאורים: דברי כתר מלכות, בקצרה לא באריכות, מהמעולה עד הנמיכות, שלשה עולמות קשורים: יסוד נאה ונבנה, לרבינו סעדיא מכוונה, לשבעת ימי השענא, להקפת הבימה מסורים: אחר כך שבה והלל וזמרה, ליום שמחת תורה, לאמרו בהוד וגילה, לוקחים אותו בדמים יקרים: הנה אשים לנגד עיני בחלק שני, מגלת בני חשמונאי, ואחריה תיקון רנני וגם אגרת פורים: כל סדר ארבעה צומות, ועניני תשעה באב רשומות, ודברים מועילים לעילוי הנשמות, בצאתם מפגרים: הנה גם כן ברכות אירוסין ונישואין, ופסוקים לחתנים וכלות נאמרים, ופיוטים על אלפ"א בית"א סדורים, נקראים למילת בשרים: נוסח שמרי גיטין וקדושין, ודברי חליצה ומיאונין, וכל מעשה בית דין, אשר תיקנו תמימים וישרים: שארית מחוזרים משנת התקע"ו נמנים, מולדו"ת דחיו"ת קביעות השנים, ידיעת התקופות ופעולתן לארבעה זמנים, ולקיון שני המאורים: שנגן מאה ברכות, ותוכחות ובקשות ערוכות, עשר הדיברות, ופטירת משה ואהרן סמוכות, כתובים בלשון הגרים: שערי תפלה לימי השנה מפורשים, לשבתות ולראשי חדשים ולמועדים הקדושים, לחנוכה ופורים ולתעניות ארבעה ראשים: והחמישי צום אסתר בת מלכים ושרים: שירות ותושבחות לשבתות וימים טובים, ופזמונים נאים לשמועיהם עריבים, לאמרם בבית חתנים בתוך

המסובים. ולכל דבר שמחה אשר שוררו משוררים: שלום רב לכל קורא בסידור זה המעולה. לשם ולחפארת ולתהלה. ברנה וצהלה ושמחה וגילה. בעזרת המאיר לארץ ולרדים. השם יחיה ויארץ ויברך ימי בעליו ואוהבו. ויזכו לחוות בנעמו וטובו. ולחסות בצלליו. לקרות בו בכל פרטיו וכלליו. המה וכל החברים. אמן כן יאמר אריר באדירים. מגלה נסתרים. משפיל ומרים: אכ"ר. נעתק פה ק"ק אלמאידה יע"א שנת שמע ישראל א' אלהינו א' אחד: לפ"ק לשטרות (= 1820) השם ב"ה יחיש הקץ ויקבץ שיות פוורת כ"ר.

P. 2, introduction which reads: סידור גדול כולל כל הברכות והתפלות מכל השנה כמנהג אנשי תימן עם מה שהוספנו ממנהג אנשי ספרד שנוהגים להוסיף בתפלות כגון תיקון הגשם ותיקון הטל ועם חידושין שחידשנו מקצת מעמים ופירושין שליטנו על ענין התפלות בקיצור ונוסף גם בזה ספר תולעת יעקב אשר בו תועלת לכל מבין סודו אשר קראנו שמו פעמו"ן זה"ב ורמון על שולי המעיל סביב ועם תיקוני שבת מלכתא אשר נוהגים בה בני ארץ ישראל וכותם ת"ל אמן כ"ר.

קריאת שמע על המטה וברכות השחר, Pp. 3-5 with the usual Arabic introduction.

נהנו במקצת, תוכחות ובקשות, Pp. 5-23, מקומות לפתוח בבקר בתוכחה זו לר' יהודה הלוי תוכחה (2); בשם יי אל עולם (1); זצ"ל חו היא beg. אזהרה (3); ברכי נפשי ברכי אצולה, תוכחה לר' (4); ברכי נפשי ואל תשכחי כל גמוליו ברכי נפשי את יי וכו'. beg. חייא בר יוסף ז"ל יהי רצון beg. כוונה (5); נפשי עת תדרוכי פתיחה (7); ישתבח שמו (6); ורחמים וכו' למהר תחנונים (8); יהי רצון ורחמים וכו' שתפתח, beg. אלהים אלהי beg. אחרת (9); אנא אדון עולם, beg. בן אדם אל תאשם, beg. אזהרה (10); אתה אדון בקשה להרב ר' משה אלאשקר זק"ל ושמו חתום (11); אדון beg. בסופה בר"ת כאשר תחוינה ענינין מישרים ירדיי beg. אחרת (12); הכל וכל הכל מכלכל; דודי ירד לגנ beg. אחרת (13); אם תבחר אחרת למו' סעריא אלדמרמרי זצ"ל (14) and beg. לאל ברוך אני אנעים.

Pp. 23-24, מצות ציצית in Arabic.

Pp. 24-26, הנחת תפלין.

Pp. 26-27, סדר הברכות.

Pp. 28-41, תפלת החול, containing: סדר This Siddur contains after Psalms 30, 103, and 19. These are followed by the remark: ואחר שקראו זה וזה התיקון השרידים אשר יי קורא החרדים אל דברו אשר הם משכימים לבית הכנסת וקורין על הסדר הנזכר. מנהג טוב לזכות המתאחרים לבוא לב"ה או כל מי שאיטו יודע לפתוח ולסדר הברכות והוא על דרך שארז"ל כל המוכה את הרבים אין חטא בא על ידו: ולא עוד אלא שזוכה וזכות הרבים תלוי בו שנ' צדקת יי עשה ומש' עם יש' והוה המנהג שנהגו ברוב המקומות שש"צ חזר ופותח. ומסדר הברכות על זה הסדר להוציא את הרבים י"ח. The Tikḥun beg. יפתח יי לך. Interesting is the repetition of the ברכות. Interesting is the following prayer: יהי רצון ורחמים מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתצילנו היום ובכל יום יום מעזי פנים מעזות פנים מאדם רע מיצר הרע מלשון הרע ממלשינות מעדות השקר משנאת הבריות מחסם מלכויות מעלילה מטיחה חמופה מטיחה משונה מטיחה אכסניא מחסרון כים מחולי ופגע מכל נגע מבני אדם הרעים מבני אדם הזדים מבני אדם החססנים מן השעות הרעות מן הפגיעות הרעות מן הגזירות הקשות המתחדשות והמתרגשות לבוא בעולם מדין קשה מבעל דין קשה בין שהוא בן ברית ובין שאינו בן ברית ממלחמת גוג ומגוג מחבלי שלמשיח מחבוט הקבר מדינה שלגיהנם וברחמיך הרבים תצילנו מכולם.

Pp. 41-44, שבח, containing: (1) שבח אל מסתתר בשפריד beg. קודם ברוך שאמר; אל מסתתר ממראה וגלוי beg. שבח אחר (2); ברוך אדון עולמים beg. שבח והודייה (3); שמי השמים לא יכלכלהו beg. עמידה (5) and יי שמעתי שמעך beg. עמידה.

Pp. 44-50, סדר הזמירות.

Pp. 52-60, ברכת היוצר וק"ש.

Pp. 61-73, סדר התפלה.

Pp. 73-79, תיקון שני חמישי.

Pp. 80-85, סדר היום.

Pp. 85-89, פיטום הקמורת ועלינו.

Pp. 89-91, הוצאת ספר תורה בחול.

Pp. 91-93, תפלת מנחה לשחול.

Pp. 93-97, תפלת ערבית לשחול.

Pp. 98-131, תיקוני שבח.

¹ v. ed. Cal., 1856, p. 30 b, No. 92, שמי דוד ילוד where we read in the last line: בכי"ץ (= שלמה) מכונה. בדל מים ריש ומים ריש כפולים; Solomon was probably the son of Se'adyah el-Dhamarmari.

whilst the second is queried whether its author was R. Isaac b. Levy. MS. No. 421, p. 153, contains the poem in the same form.

Pp. 318-325, סדר ערב יום הכפורים. The prayers for the evening service are: (1) שמע קולי אשר ישמע (2); לך אלי תשוקתי; and (3) יראים שלחוני יראים.

Pp. 325-332, מסכת יומא.

Pp. 332-342, סדר עבודה לראב"ע זצ"ל.

Pp. 343-354, כתר מלכות.

Pp. 354-357, תפלת מנחה ותפלת נעילה.

Pp. 358-419, containing the following 97 Piyyuṭim: (1) בשם אלהי אברהם; (2) יה אנה אמצאך; (3) שלומי עליון; (4) אלהים שחרתיך; (5) ישראל בחירי אל עבדיך; (6) יצו (8); יציר ראשית צרי (7); ירושלם האנחי (6); אשר יסד ארקים (10); יה למתי צפנת (9); האל (13); אליך אלכה (12); יה שמך ארוממך (11); לאט האל בעם נדכה (14); מה יתרון לאדם (17); יקירים אדירים (16); רחמך שאלתי (15); ישראל בחירי אל ילדי איתנדך (18); שחר קמתי (19); ירד עליון שמע הגיון (20); ימינך נושא עוני (19); יחו לשון (22); אדוני האדונים השקיפה (21); לכם (24); יה מלאך שמך בקרבנו (23); חוות אישון (26); ירי דלים (26); שובי נפשי למנוחכי (25); בני ציון (27); אשר לו ים וחרכה (28); חרדתי ופחדתי (27); יונות הושחו (30); יום להיטיב תיקרא (29); ייי שמע נא את קולינו (32); יוני גיאיות (31); ייי מה אדם הלא בשר ודם (33); אברהם. acr. (34); אל בית המלך (35); לאיש כמוני רשעי וצדקתי (34); (38); שטפוני רמעות (37); משתחווים להדרת (36); ימי (40); יונה נשאתה (39); אלהי קדם מעונה (41); יוסם עיני תלויות (42); יודעי יגוני (41); חרפי (44); יצחק כנוי. acr. יום באהם לחלות (43); יצחק. acr. יה להלל (45); יום צעקי מאישון (46); מה רבו פלאך (47); יבשר עם לא אלמן (46); ישראל (49); יום עירום אעמוד (48); יצחק. acr. ישעך יזכירו (50); יצחק חזק. acr. עבדיך שופכים (53); יושעך קהליך (52); יצחק. acr. ידיכם קדש (51); כמפעלי צור (54); משה. acr. משאת שיר וזמירות (56); יה איום זכור (56); אם עונות יענו (55); גואלי (57); לחיים. acr. לאיש דמעו כנחל ישטוף (57); 'מן תאליף מו' יחיא אלצאהרי ז"ל a note

; למי אפעה (59); זכריה. acr. זחלתי בזכרי (58); (61); לזכריה. acr. לאט הולכים (60); לזכריה. acr. מזכריה. acr. משאת שיר (62); בזכרי למשא (65); היכל יי ומקדש (64); יעזוב רשע (63); משה. acr. מדמי הלככות (66); בעשור לחדש (67); מי כמוך (68); משה. acr. אל דמי לכם (67); יצורים (70); אלהי הודיעני (69); ממליך כל מלך עמדי (72); ילוד יעקב יצעק (71); וצפון חובם ברכי נפשי צור (73); עכאסי חזק. acr. יחידתי; יקדישון ביום שלוש (75); יום זה למרום (74); ישמעני אלהים בקראי (77); שירו ילדי אמוני (76); (80); אמרה גולה וסורה (79); שנותינו ספו (78); אם אויבי רע לי (81); אבאר קצת פלאי אלהים (84); כי שבת היום ליי (83); ייי מען אתה (82); אמיץ אשר לו הגדולה (85); איתיו אמונים ביחד יונה מה (87); שלמה. acr. שבעתה קבועה (86); אפתחה (89); אלהים בקדש חזיתך (88); תהגי שובו נא (91); בן אדמה יזכור (90); שערי חיים; ידירך מאמש (92); א"ב ישראל. acr. אחים. acr. בנשף קרמתי (94); עם יי השלחה (93); דרכי שבעה (96); אל נורא עלילה (95); משה. דלחך הלילה (97); and (97); דניאל. acr. רותים. acr. דייד.

Pp. 419-446, סדר הרחמים, containing in addition to the pieces enumerated above, pp. 321-322, the following 12 Piyyuṭim: (1) מרן יי אלהא דשבינתיה (2); מרן אסדר תחנתי מרן הא כעיני (4); מרן יי אלהא את אמרת (3) מ' שבת (6); מרן שירה חדשה חדשו (5); עבדיא מ' אנה (8); מ' יי אלהא די כורסייה (7); משושי מ' אנה אל (10); מ' תבר גיברי (9); הבורא מ' אם (12); and (12); מ' אשא עיני אל (11); הנאדר עונינו רבו.

Pp. 447-482, ענין סוכה, containing תקון & הושענות, הגשם.

P. 482 reads: נשלם חלק ראשון בעזרת ראשון לכל ראשון בנלך ואע"י עמ"י עש"ו בע"ד בגל"מ יי אלהי. beg. תחינה נאה, שכ"ם במשט"ל. תאות, acr. אברהם.

For the description of the MS., and further details as to scribe and owners, v. at the end of the next MS.

Paper, 12 $\frac{1}{8}$ " x 8 $\frac{3}{8}$ ".

¹ A poem of Yahya el-Dahari, beg. ומה היא מספר הפזמונים is printed in the המשמחת אחרים, ed. Cal., p. 27 a, No. 72, cf. further on p. 336.

Part II.

Pp. 2-3, אודה לאל עושה, תיקון חנוכה, גדולות, acr. אני דויד בא"מ שעדיה הכהן יש לאמן. (= יאריך שנים לעד אמן).

Pp. 3-5, סדר העשייה בשמנת ימי חנוכה.

Pp. 5-13, מגילת בני חשמנאי in Hebrew, Aramaic, and Arabic.

Pp. 13-19, תיקון פורים, containing the following poems: (1) מי כמוך ואין כמוך; (2) אלהים עדר צאנו; and (4) אכלו רעים שחו.

Pp. 20-52, אגרתא דמגילת אסתר with מגילת אסתר.

Pp. 52-57, תיקון עשירי בטבת, containing: (1) או בכוא יום פקודה; (2) וארץ שפל רומי; (3) ושעה עליון לקול אביו; and (4) בשמים שעה.

Pp. 57-60, תענית אסתר, containing: (1) יהירים כמו; (2) יחלח עבדיך; (3) ואגיי בהעמקו; and (4) זרים אכזרים.

Pp. 60-63, תיקון י"ז בתמוז, containing: (1) שעה (3); (2) אוי בבגדי; (3) וארץ שפל רומי; and (4) אלהי ישועתינו.

Pp. 63-64, תיקון צום גדליה, containing: (1) ויוקם דם עבדיך; (2) אבלה נפשי; (3) שלוש עשרה מדות גמר העניו.

Pp. 64-81, הטבת חלום וסדר נוסח הברכות.

Pp. 81-86, נוסח המילה with the prayer beg. אשר ברת את אברהם.

Pp. 86-93, נוסח ברכת אירוסין ונישואין.

Pp. 94-100, סדר המצות.

Pp. 100-103, תפלה לחולה.

Pp. 103-110, ההקפות שאומרים על המתים, תפלת המת, and מספידות. At the end an Arabic translation of the מספידות is given.

Pp. 110-111, מאה ברכות.

Pp. 111-137, נוסח הכתובות והגטין והשמרות.

Pp. 137-141, קואעד אלשריעה י"ג קאערה (the Arabic explanation of the Thirteen Articles of Faith by Maimonides).

Pp. 141-147, תפסיר אלעשר אלכלמאת לר' אלעזר ביר' אלעזר ז"ל (a Commentary to the ten Commandments by R. Eleazar b. Eliezer).

Pp. 147-148, קצה פטירת אהרן הכהן (the Story of Aaron's Death).

Pp. 148-150, פטירת משה רבינו.

Pp. 150-151, ברכה ערוכה על כל קהלות הקדש, מצלאין אנהנא נר"ו.

P. 151, פיוט נאה ומפואר לקרוא החתן לספר, תורה, beg. חתן נעים עלה.

Pp. 152-186, עיבור השנים. Calendar in Arabic beg. with the year 5580 (= 1820).

Pp. 187-195, תקופות in Hebrew and Arabic.

Pp. 195-208, גורלות in Arabic.

Pp. 209-216, פתרון חלומות by Rab Hai Gaon.

Pp. 217-220, שירות, containing: (1) לקראת ליהודים היתה אודה, פני שבת, acr. לזכריה; (2) בשם אל חי אשר לבש; (3) יהודה הלוי; (4) שלם בן שעה שיחי; (5) בשם יחיד שהוא נורא מעורר (for the writer of the MS., v. colophon); (6) הלילות with an Arabic translation after each strophe; (7) צביית חן זפה, beg. והללויה החתן הזה; (8) אהוב מהר המור, beg. חרויות; (9) ואשירה לאהוב אשר גמל ואנעים.

Pp. 220-225, מעשיות, containing: (1) מעשה מות וחיים ביד לשון; (2) מדרש אבן שעייב פרשת שלח לך; (3) מעשה אחד שהיה בן ע' שנה ולא היה בן והיה לו מעשה באדם אחד שהיה (6); and (11) בימי דוד מלך ישראל והיה האיש ההוא דר במקום חרב וכו'.

P. 226, סגולה, which reads: אלו הימים שצוה בהן מורי סעיד דרין ז"ל והן קבלה איש מפי איש מפי משה רבינו עליו השלום שכל מי שיוצא בהן לדרך או נושא אשה או יוצא מבית לבית או ממקום למקום או לוקח בהן סחורה או מתחיל לבנות בית חדש אינו מצליח בהן כלל ושומר נפשו

¹ Published by L. Ginzberg in הגורן, IX, pp. 33-38. There are two editions of the same story in Jewish-Arabic. The first ed. was printed without a title-page, s. l. & a. (Cal. 5652). The second ed. has the title ספור קצת בנת רבי עקיבה ז"ל אל מרכורה פי פסיקתא רבתי כ"י נדפסה פה כלכתה יע"א שנת החרנ"ז לפ"ק לתשוקת הב' יצחק עאבר Bacher in his article 'Zur neuesten arabischen Lit. der Juden' in ZfHB, VII (1903), p. 151, refers to an ed. Baghdad, which is unknown to me, and to a Jewish-German version of the same story published in the Hungarian Jewish Review, vol. XX (1903), p. 57 f.

ירחק מהן ואלו הן שני ימים בחדש ניסן שלישי ורביעי בו אייר ג' וח' סיון ג' ז' תמוז ו' בו כ' בו אב ד"ט אלול א"ג חשוי א"ד חשוך א"ח כסליו א' כ"ג טבת י"א י"ח שבט ה' ח' אדר ראשון בו ואדר שני ד' בו וכ' בו.

The MSS. contain also the well-known commentary to the Prayer Book, called *commentary to the Prayer Book*, called *תולעת*, and various notes under the titles *פירוש* and *חידושין*.

The MSS., which are written in a sq. Yemenite hand of the beg. of the 19th cent. (the margins in a curs. hand), contain 482 and 226 pp. respectively. The greater part of the MSS. is provided with superlinear punctuation.

Scribe: *Shalem b. Me'oded b. Yahya b. Me'oded el-Beshari*. The colophon reads (p. 225): היום יום ה' ה' לחדש טבת וס' המה יי' אזנך עניני. שנת א"ל יי' יאר לנו לפ"ק לשטר' (= 1820) במאתא אלמאידה תתבני עד דחשתכלל קרתא ירושלם בעגלא ובזמן קריב אמן כ"ר. והכותב קל הקלים עפר רגלי החכמים קמן הסופרים מתאבק בעפר התלמידים הצעיר שלם בא"מ מעורר בן מ"ז יחיא בן כג"ק זצ"ל מעורר אלבשארי שלי"ט, וכללתי בזה הסידור זמירות ותהלות ותחנוני תפלות. וגם תיקון שבתות. וחגים ומעודות. ודברי תשובות. וסליחת החובות. וחנוכה ופורים נסים וגבורות. וחכרון הסות. ומקום הצלמות. וד' צומות. ומילה וברכות. ונישואי נשים. חופה וקידושין. וגם גימי נשים. וקורות זמנים ועיבור השנים. ושירות ותושבחות. למועדים ושבתות. וגם פתרון חלומות. ודברים עריבים ושירי עגבים. בשבח ורגונים. לאל שוכן מעונים. לשמח בהם כלות ותתנים. גם מעשיות נאים ונחמדים. למשוך לב זקנים ובחורים. במעלת הצדיקים והחסידים. למען לא יחסר כל קורא בו דבר מכל אשר יבקש ימצא הכל כתוב בו ויתקיים עליו מקרא שכת' כי ליושבים לפני יי' יהיה סחרה לאכול לשבעה ולמכסה עתיק: וידוע שכתבתי זה הספר ואני מלמד תינוקות לכן אני מחלה לכל הקורא בו שאם ימצא טעות או שיבוש שיתקנו וידין אותי לכף זכות כמ"ש בצדק תשפוט עמ': ונכתב לחשוקת גביר נעלה לשם ולתהלה כשמו כן תהלתו טוב עם יי' וטוב עם אנשים מחפון בן דאוד אלמג'רבי ש"צ אשר הזיל זהב מכיס היטם

ב"ה יתקנהו בעצה טובה מלפניו ויקיים עליו מק"ש הן ועושר בביתו וצדקתו עומ' לעד. והאל המלמד לאדם דעת לדברי יושר יזכינו. ומשגיאות ינקינו. ויהיה עם פניו בכל דברינו. ויזכינו להגות במה שכתבנו. וישלח משיח צדקינו. ויבנה בית קרשינו ותפארתינו. ונראה בבניינו וישמח לבינו. ונען ונאמר ברוך אלהינו שהפיק רצונינו. הוא יענינו ביום קראינו. ויאיר את עינינו. ובתורתו יפתח לבינו. ובמעשה רצונו יסייענו. אנו וכל בית ישראל אחינו. כן יאמר בעל הרחמים ירחם עלינו יי' אלהינו. כתרמ"ש. בנל"ך ואע"י משע"מ משי" עכא"י ונל"א א"ב א"י ב"ל ב"ז אי"מ בור"א בגל"ט שב"ט כ"ט ס"א. אמן כ"ר מא"ה.

Owners: (1) *Mahsud b. Daud el-Maghrebi*.
(2) *Yahya b. Abrahami*.
(3) His brother *Sa'id*. The deed of sale (p. 166) reads as follows: חחומי טמה חצרו לדינא מ"ו יחיא אברהם ומ"ו סעיד אבוה וצאדקו מצאדקה צחיחה שרעייה ואסתרצו פי קסמת אלכתב ולא בקא לחדן מנהום לא דעוא ולא טלב והאדא גמלת אלכתב אלדי צחין למ"ו סעיד האדא אלחבלאל ואלוהר הדרת מלך אלחלאה אלקמע ואלנחל ואלשלחן באר היטב אלד' אלקמע וחלאה קמע משנה רבינו עובדיה זרעים ומועד וקדשים ואלמערכת ואלגדול וקסעתין גמרא שבת ובכורות אלקמע אלכבאר ואלמנורה אלסגירה וספר הזכרון ותנתין פרשיות ויקרא וארבעה ועשרים ואלהפטרה ותפלת החדש וסדור ימים נוראים ושלש סגלות וחיי אברהם וחבי שלמים וריס"ץ ותהלים סגיר וכאן דאלך בחצר אלשהוד סאלם יוסף וסאלם אברהם ויחיא סאלם וכאן דאלך יום ראשון בשבא ז' לחדש אייר שנת בקפ"א (= 1870) החל שר'ו וכתב ושהר ה"ו סעיד אברהם אלמחורי

Paper, 12 $\frac{1}{8}$ " x 8 $\frac{1}{8}$ ".

420

סדור גדול

Prayer Book according to the Yemenite Rite.

Pp. 1-3, קיצת חנה ו' בניה ערבי, written by a later hand. The Prayer Book beg. on p. 4 with הבינונו.

Pp. 4-9, תפלת שבת.

- Pp. 10-19, מסכת אבות.
- Pp. 19-22, צפת תפלת מוצאי שבת with אלהברלה.
- Pp. 22-24, תפלת ר"ח.
- Pp. 24-25, תפלת לילי הפסח.
- Pp. 25-39, with סדר העשייה בלילי הפסח פירוש ההגדה.
- Pp. 39-42, תפלת מוסף תקון המל, On p. 42 the Piyyut אשר גלה חכמה ליעקב is given.
- Pp. 43-45, תפלת חג השבתות with the Piyyut אשר נגלה למשה בסיני.
- Pp. 45-52, אזהרות לרבי שלמה ו' גבירול.
- Pp. 52-54, תפלת התעניות.
- Pp. 54-55, תפלת תשעה באב.
- Pp. 55-59, מגלת איכה. On the margin some Talmudic extracts are given.
- Pp. 59-65, קינוח למ' באב.
- Pp. 65-69, תפלת ראש השנה, the end of which is missing.
- Pp. 70-73, תפלת כפורים.
- Pp. 73-80, בטר מלכות לרבי שלמה בן גבירול.
- Pp. 80-87, מסכת יומא.
- Pp. 87-105, תקון הגשם with תפלת חג הסוכות והושענו.
- Pp. 105-109, סדר העשייה בשמונת ימי חנוכה, מגלת בני חשמנאי with.
- Pp. 109-117, תפלת פורים ומגלת אסתר.
- Pp. 117-128, סדר סליחות לילי אשמורות.
- Pp. 128-153, סליחות לאל דחמים.
- Pp. 153-163, נצם אלרחמים.
- Pp. 163-169, סדר עבודה לראב"ע ז"ל.
- Pp. 169-182, נצאם אלכרכות.
- Pp. 183-197, עיבור השנים, Calendar in Arabic beg. with the year 5478 (= 1718).
- Pp. 197-203, נוסח הכתובות והגמין והשמרות.
- Pp. 203-204, צלה אלמיית ומספרות.
- P. 205, שבחות.
- Pp. 206-222, ספר איוב.
- P. 222, פתיחה להוצאת ס"ת.
- P. 223, בקשות.
- Pp. 224-260, ספר תהלים.
- Pp. 260-263, שירות ותושבחות.
- Pp. 264-266, ברכה לרבים.
- Pp. 266-267, and other poems, some of them with Arabic translation, one of them is headed: שיריה למ' שכר, i. e. שכר

שלה לנו גואל מנחם, אבו סאלם. The poem is followed by the remark תם. הצעיר סעיר, who was the writer of the last page.

The MS. contains on the margins explanations (e. g. p. 79, מן תאליף מ' מוסי אלצפירה) and extracts from Rabbinic writings. P. 203 contains תיקון לרחיצת המט להחכם השלם הרו הלל זצוק"ל.

The MS., which is written in a semi-curs. Yemenite hand of the 18th cent., contains 267 pp. and is provided throughout with superlinear punctuation.

Paper 12 $\frac{7}{16}$ " x 8 $\frac{1}{2}$ ".

421

סדר ארבעה צומות סליחות תפלת ראש השנה ויום הכפורים וסדר הרחמים

Prayers for the Fast Days, Days of New Year and Atonement, and Penitential Prayers according to the Rite of Yemen with the Commentary, called עץ חיים.

P. 1 beg. כגעחוי"ל"ה 'בקשה מעולה אשר ייסר חי כמהר"ר שלום אלשבזי זצוק"ל ונהגים לאמרה בליל שבת מלכתא. וגם יש נהגים בה בבהכ"נ לפני סדר ברוך שאמר אחר סדר הפתיחה וארו"ל ובגלות יהא שיח תפלה: וסי' של"ם ביר"ב יוס"ף אלשבזי" משחא הקטן תנצב"ה: The poem beg. שלם בירב יוסף, שחר אביע תהלה.

P. 2 contains the following note: וזו תחנה: לכל צורך הקרה אותה השי"ת ליינו מספר המרגלית דהרב שמעון בירב רבינו שלום אלשבזי זצוק"ל ואשרי המרגל בה בכל יום.

P. 3 contains the poem which beg. על נהרות בבל חשכה.

P. 4, בהיכליך שמיר ושית, קינה להו' ס"ת, beg.

P. 5, קינה תעורר בני על גלות השכינה למהר"ר, קול ברמה נשמע, beg. משה אלשיך ולה"ה (Zunz 423).

P. 6, קינה זו חיברה החכם השלם איש האלהים, כמהר"ר חיים הכהן מן אדם צובה ולה"ה ושמו חתום, קול ברמה נשמע, beg. בראשי הבתים

Pp. 7-15, סדר עשרה בטבת, containing: בחדש העשירי and וארץ שפל רוטי וגדל שבזי (1)

כי גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם הללויה ¹

(3) ; א"ב , או בבוא יום (2) ; אריה עלה מונדולפו by R. Yehiel שענה עליון לקול אביו אנשי (5) ; יושב בשמים שעה (4) ; (Zunz 440) ; and (6) תמהנו טרעות ; אמונה וידיים .

Pp. 16-19, תיקן תענית אסתר , containing : (1) יחלת עבדיך (Zunz 225) ; אגגי בהעמיקו (acr. ; יצחק (3) ; יהירים קמו (4) ; איך זרים אכזרים (5) ; and (5) יי אויב גבר .

Pp. 20-23, תיקן י"ז בתמוז , containing : (1) בחדש הרביעי וארץ שפל רומי יום דימה עלי שעה (3) ; א"ב , אוי בבגדי (2) ; אפפו עלי (5) ; (Zunz 6) ; אלהי ישועתינו (4) ; נאסר יי שטופה חטופה .

Pp. 24-25, סדר ט' באב .

Pp. 26-62, תפלת ט' באב , containing : (1) בליל (3) ; זכור יי מה היה לנו אוי (2) ; למי אבכה על זה היה דוה (5) ; מדי שנה קינה (4) ; זה יבביון זכור יי (8) ; אוי כי ירד אש (7) ; על יום חרבנו (6) או בבית (10) ; אליכם עדה קדושה (9) ; ליהודה and (11) לבן אנשי ליבב . The date of the Destruction is given as 1709 (= 1777). The morning prayer contains : (1) וארץ שפל רומי (2) ; בחדש החמישי אנו ואכלו with ונקלה כבודי by R. David b. Baḳudah (Zunz 677) ; (3) יוסף , שכינה צועקת בהרע (Zunz 575) ; (4) אליה לוי , בת ציון שמעתי (Zunz 496) ; (5) דמיד , דמטו שרפים (Zunz 677) ; (6) אך (7) ; בחדש החמישי יעזו תרים (8) ; זה היום (9) ; עד מתי יי יום זה לעומתך (10) ; שאי קינה (10) ; יהודה , איכה צאן ההריגה גרושים (11) ; (Zunz 596) ; שמואל , במגינה פתיחה (13) ; איך נוי שורד (12) ; מבית תענוגיהם (סידור ר"י בשירי ז"ל taken from ר"י הלוי (15) ; אלי עדתי (14) ; אש חוקד בקרבי , beg. איך (16) ; יחיא צאלה , שאו קינה בקול מרה by R. Solomon (17) ; שכורת ולא מיין ; ידירות נפשי יונה מה (18) ; (Zunz 483) ; יום אכפי הכבדתי (19) ; יהודה , לך מקוננת , אומללה יולדת השבעה (20) ; יהודה , (21) ; אבכה ועל שורד זבולי (22) ; איך נוי חטאתי עיני עיני יורדה (24) ; יתוסים היינו בארץ נכריה , שומרון קול תתן ; (26) ; הרגת ביום אפיך (25) ; מים אלה (28) ; קול יללה אשמיעה (27) ; שלמה , (29) ; אצמח בימינו ; אצמח בימינו ; צדקות אלהי אוזירה (8) ; צמח בימינו ; צוחתינו תשמעה (10) ; and (10) ; צדקנו אלהינו . צאלה אבן יחיא חיים .

להוצאת ס"ח , על היכלי , in a fuller form than that contained in the edd. The סנה has the usual poem beg. נחמו נחמו .

Pp. 62-64, צום גדליה , containing : (1) אנשי (3) ; יוקם דם עבדיך (2) ; אבלה נפשי ; אמנה ; and (4) תמהנו טרעות .

Pp. 65-86, סדר קריאה למ' באב . ליום א' , הפטרות ותרגום with וב' דר"ה . ליום כפור .

Pp. 87-88, לענין הסליחות דאלול .

Pp. 89-133, סליחות לילי אשמוריות , containing a shorter order of penitential prayers than that described above, p. 316.

Pp. 134-137, התר [נדרים] ערב ר"ה .

Pp. 138-174, תפלת ר"ה , containing : (1) פוסמן (3) ; שופט כל הארץ (2) ; אחות קטנה עת שערי , לחקיעת שופר לר"י הלוי ז"ל המלך יי רום (4) ; and רחמים להפתח .

Pp. 175-221, תפלת כפור , containing : (1) ירא בן ברכיה by R. Mordecai לך אלי חשוקתי בקשה זו להגאון רבי' (2) ; (Zunz 424) ; ראובן (Zunz 187) ; שמע קולי , האיי זל"ה ארומטך , beg. סדר עבודה (4) ; יראים שלחוני , אערון מדברי דתי (5) ; א"ב , חוקי וחלקי אתה כוננת עולם (6) ; אני משה קטן חזק , (acr. ; בקשה with כתר מלכות (7) ; and זערי , beg. by R. Zechariah b. Se'adyah el-Dahari (אלצהארי) , cf. above p. 332, footnote.

Pp. 221-228, סליחות לנעילה , containing : (1) את גומל (2) ; יהודה , ידירך מאמש ; דלתיך הלילה (4) ; בנשף קדמתי (3) ; מערבות עב קל (6) ; עם יי השלחה (5) ; דויד , (acr. ; אשר לו כל תפלה (7) ; and עבאם , (acr. ; מטרומיך .

Pp. 229-288, סדר סליחות לכפורים , containing besides the usual pieces, the following סליחות by R. Saleh : (1) צור ישראל קדושו ; צהלי (4) ; צורינו הקשבה (3) ; ציון וירושלים (2) ; צדיק אתה יי (6) ; צר ומצוק (5) ; יונה (7) ; צדקות אלהי אוזירה (8) ; צמח בימינו ; צוחתינו תשמעה (10) ; and (10) ; צדקנו אלהינו . צאלה אבן יחיא חיים .

Pp. 288-304, נצד אלרחמים .

The commentary called עץ חיים was compiled by Yahya b. Joseph b. Saleh ibn Yahya . He is identical with the author of the ספר שערי קדושה (MS. No. 29, v. above, p. 195) , שו"ת פעולת צדיק לחיים , (MS. No.

266, v. above, p. 201), and חלק הקדוק (MS. No. 610). P. 279 contains the following notes: (a) in the text והולאי סליחות מיסוד זקני מהר"ר זקני וזקני מהר"ר זקני; (b) in the commentary אמר הכותב הנה האומות וסבלינו בחירופין וגרופין ותלאתו ראתי לכתוב הנה פויטים שחנני השי"ת שנחפלה ונצעק לפניו ית' שיפדינו מזה הגלות אשר לא נודע לו קץ וסוף ולבקש מהשי"ת שימחר יחישה בביאת משיחנו לקבץ פזורינו ועילינו לארצנו ויבנה לנו מקדש תפארתינו כמו שהבטיחנו על ידי משה נביאנו כמ"ש אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלהיך ומשם יקחך: והביאך יי אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה והיטיבך והרבך מאבותיך. עב"ל הקדמתו ז"ל: ומהצור אשאל להיות עם פי A few extracts may show the style and value of the commentary, e.g. on p. 12 ff., רבים תמהו על נוסח, של ספרדים והאיטליאני השגור בפי הכל המעידי' על מרע"ה שעמד בתפילה וכך אמר בתפילתו מלכי ואלהי סלח נא לעון העם הזה וכו' ולא מצינו זה התאר זולתי בשירי דוד לא ברברי מרע"ה חלילה ולהוציא שקר מפינו והתי' שמעשה העגל הזכיר מרע"ה י"ג מדות של רחמים והסי' הכוללם מ"ה. אמנם במרגלי' ראה צורך שעה להזכיר ט' מדות ולא יותר והסי' הכוללם מלכי ואלהי שיש בו ט' אותיות יע"ש במאכ"ח ח"ב סי' ס"ט ולענ"ד לומר כי חיבת מלכי ואלהי אין הכוונה שכך אמר בתפילתו רק המה דברי הפייטן וסיפור דברים הם וכאלו אמר וכך אמר בתפילתו לפיכך מלכי ואלהי ומה היא אמירתו הדר מפרש סלח נא וכו': וא"כ הגורם כן צריך לחבר מלכי ואלהי עם וכך אמר בתפלתו בנוסחאות ישנות, p. 17; בחדא מחתא ונכון הוא הגי' כך שדי תתה לי נקמות משוטני ומוני כן וכו' והמדפיסי' מפני החקירה שינו וכו' במקומו לישועתך וגו' וגי' ישנה עיקר ובה יבוא על ולחכם א' קדמון, p. 277; נכח תי' כן יאבדו וכו' מחכמי התימן ראיתי בפירושו להושע פי' שהפייטן כוון בתיבת תרפים אל החשן שבו נגלים לכ"ג שאלת השואל כי החשן היה מחובר לאפוד באריגה ועליה קאי הפייטן כי לפי הסדר כן הוא אפוד ואחריו החשן ויהיה ותרפים כמו פתרים כמו שמלה

שלמה ולזה ת"י ולית אפוד ומחוי הרומז אל החשן המגיד עתידות ולא שייך לפרש ל' צלמים כי מה p. 224, he refers to earlier commentators, e.g. וכמים אשר גרו. כמים הניגרים המתקבצים למקום אחד. לפי שקשה יום קיבוץ גליות כמי שתופס כביטול ביד כל אחד ואחד מבין העמים בענין שנ' ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל: כן פי' מהר"י עכברי ז"ל והוא נכון שהוא קשור עם מה שלפניו ומחזיר ס"ת, p. 151; ופי' מהר"י ונה בזה דחוק: להיכל כן המנהג פשוט להחזיר הס"ת קודם התקיעות וכ"כ הרמב"ם ה' ר"ה פ"ג וז"ל המנהג הפשוט בסדר התקיעה של ר"ה בצבור כך הוא. אחר שקורין בתורה מחזירין הספר למקומו ויושבין כל הקהל ואחד עומד ומברך וכו' וכ' על זה הרב מעשה רוקח ז"ל ד"ה ומחזיר ס"ת למקומו וז"ל ובס' כתיבת יד קדמון מצאתי לשון הר"א בנו של רבי' ז"ל ואבא מארי ז"ל ומי שקדמו לו מחכמי המערב ז"ל מנהגם להחזיר ס"ת למקומו קודם התקיעה כדי שלא ידברו העם בעת חזרת ס"ת ויעברו על הראוי כדי שלא תהא הפסקה בין תקיעה שמיושב לתקיעה דמנומך ואפי' במזמור וכיוצא בו ממה שנהגו לאמרו בעת חזרת ס"ת ועל זה ראוי לסמוך וכבר כתב הוא ז"ל זה המנהג בס' זמנים מן החיבור ומי שסומך על זולת זה ויקדים תקיעות שמיושב לחזרת ס"ת; למקומו נוהג בזה מנהג בלתי נכון עכ"ל; ibid., נהגו עתה לומר פויטים אלו וטוב וישר ונכון לאמרם בפרט לעת כזאת שעת הדין לעורר זכות העקידה אשר היא דבר גדול לישראל בעת צרה וסי' עבאם יהודה שמואל בס' הדפוס' מצאתי כתוב ששלשה אחים יסדרוהו והרב מהר"י ונה ז"ל כ' ג"כ בזה כי שיר זה אינו לר' יהודה הלוי ואני קבלתי מפי מו"ז מהר"ן שדברי שניהם אין בהם טעם ואולם האמת כי סליחה זו יסדה רבי' יהודה הלוי ותחלה רמז בראשי החרוזים שם ראש וחניכת משפחתו ואח"כ רמז שמו ושם אביו הידוע ומפורסם ר' יהודה בן וכ"כ החסיד, p. 25; שמואל ז"ל ע"ב שמעתי רבי' מכיר ז"ל שמצוה היא על כל אדם לחבר קנים ולומר אותם ביום המר הזה וצדקה תחשב לו ונקרא מאבילי ירושלים ומקדושיה. ומי שאינו בר הכי והא לך, p. 186; יעסוק במה שחיברו הקדמונים סדר עבודה פירוש מנוקה ומשופה ממה שהקרה הצור לפני קונטרס כתיבת יד להרב הגדול מהר"ד אבודרהם ז"ל וכבר יעד עליו בספרו הנדפס וכנראה שלא נגלה עדיין למדפיסים בו לא ראיתי בספרי אחרונים רומזים אליו כלום זולתי הרב"י זה יורה

שלא שזפתו עין כל והקונטרס הזה בא באורך ואני הצעיר קצתני כל הפירוש שאני מביא ממנו הנצרך לעניינינו להבנת הדברים ולא הבאתי ראיותיו מהגמרא ותוספתא וחולתן מדברי הראשונים. ובפיוטים שורש המלות וגורתן. וגם הבאתי דברי מר"ן הב"י וחמ"י בהגהת סדר עבודה ופי' קצת דברים שלא נזכרו בדברי הר"א. הן עתה אברך את יי אשר יעצני והקרה לפני חסדה גנוזה זו והוצרכתי להוסיף בקצת מקומות מספרים אחדים נוסף על מה שכבר כתב הוא ז"ל וכמעט לא הנחתי מקום בלי ביאור. ושמתי עליהן עיגול להיות לאות ולסימן מבטן מי יצאו הדברים יען כי רוב הפי' אתה כוננת ז"ל הר"א, p. 188 f.; הוא לר"א אמ' דוד בירב יוסף בן אבירדהם יען כי מנהג פשוט ראיתי לקרוא ביה"כ אחר תפלת מוסף סדר עבודה ובנוסחאות שלנו יש בו הרבה מעיות סופר כמו שאבאר ולכן ראיתי לפרשו כפי אשר מצאתי בתלמוד בבלי וירושלמי ודברי הגאונים והמפרשים ראשונים ואחרונים. ונ"ל כי בימי רז"ל הקדושי' היו אומרים ג"כ סדר עבודה כדאמרינן ביומא שהוא דנחית קמיה דרבא וכו' ע"ש ופרש"י שהיו רגילים לסדר סדר עבודה ביה"כ כדי שתהא נחשבת הזכרה כמעשה ע"ש ונשלמה פרים שפתינו ונמצא בנוסחאות שלנו כי יוסי נ' יוסי כ"ג חיברה ואבשר שהיה מאותם כהנים גדולים ששימשו בבית שני או היה מזרעם וי"א שלא היה כהן גדול ממש אלא כהן היה וגדול בדורו והיה מן הפייטנים כמ"ש מהר"ר אהרן הכהן ובס' רבי' שעדיה כתוב כי סדר עבודה זו חיברה הקדמונים וכתב' סדר עבודה אחר שהוא ליוסי בן יוסי שמתחיל אזכיר גבורות אלה נאדרי. ולפי שרוב ס' עבודה זו ניתקן בל' משנה נהגו לקרותו יותר מכל ס' עבודה שחיברו הפייטנים וכ"כ בעל העיסור (ודע דבמקומינו כאן ארץ התימן היו נוהגים מקדם לומר ס' עבודה להר"א נ' עורא בדרך שיר ופיוט וכשנתגלה להם סדר עבודה זו בחרו בה להיותה בלשון משנה ומעשה היום כתובים בה בפרטות כסדרן וכן ראיתי בכ"י למהר"ר שלמה אלמנולי ז"ל שכת' שכתרו בה מטעם זה וסיים ואם חשלום האבודרהם. cf. שניהם כא' טובים יעו"ש) edited by Prins, Berlin, 1900, p. 37; p. 175, refers to the Responsa of the author in the following terms: יתעמף בציצית עם חשיכה שלא לברך עליו ואם מתעמף בו מבעוד יום אין לברך עליו (חמ"י דף קנ"ב ע"א) ועיין בתשובת הר"י גיקאמליא ובתשו' הרדב"ז סי' רמ"ד. ואנן פשיטא לן דאם לובשו מבע"י סבכך עליו דאכתי זמן חיוב

הוא וכ"נ ד' כל הפוסקים והמקובלים וכ"כ בה"ט חדש סי' תרי"ט שכן המנהג פשוט ושכ"כ האר"י ז"ל ובתשובותי הארכתני בזה ע"ש.

The MS., which is written in a curs. Yemenite hand of the 18th cent., is vocalized and contains 304 pp. The first six pp. are written by a more recent hand.

Paper, 8 $\frac{3}{8}$ " x 6 $\frac{5}{8}$ ".

Bibliography: סידור כולל כל תפלות השנה עם כל הברכות אשר יסדו אנשי כנה"ג זת"ל הנקרא בל' קדמונינו תכלאל כמנהג כל קהלות הקדש תימן יע"א עם ספר עין חיים אשר פעל ועשה איש חי רב פעלים וכו' נקש"ת כמהר"ר יחיא בכהר"ר יוסף צאלח נע"ג שהיה ראב"ד ור"ם ומ"צ בעי"ת צנעא ואגפיה וכל ערי התימן יע"א, 2 vols., Jerusalem, 5654 (= 1893), v. also the full description of this ed. by W. Bacher in the JQR., vol. XIV, pp. 581 ff.

51

סידור

Prayer Book according to the Rite of Yemen.

Pp. 1-5, תפלת מוסף לר"ח.

Pp. 5-19, תפלת ליל פסח.

Pp. 19-23, מוסף לג' רגלים.

Pp. 23-30, נוסח ההלל.

Pp. 30-40, ערבית שלשבעות.

Pp. 40-47, תפילת שחרית [שלשבעות].

Pp. 47-49, אזהרו' לשבעות לר' דוד בן אלעזר, אמון יום זה בקודה.

Pp. 50-86, אזהרות לר' שלמה נ' גבירול.

Pp. 89-196, תיקוני שבת.

Pp. 196-209, למוצאי שבת.

Pp. 209-244, סדר הברכות, containing also a poem after the ritual of מילה, beg. אהבת דוד, acr. אלשבוי. The third and the sixth strophes are in Arabic.

Pp. 245-264, תקון פורים, containing: (1) אחר כל אלה הדברים; (2) מי כמוך ואין כמוך; (3) אכלו רעים; and (4) אלהים עדר צאנו.

Pp. 264-325, תפלת ר"ה.

Pp. 325-399, סדר תפלת כפורים with the

אערוך (2); ארוממן חוקי (1); containing: עבודה אחת כוננת (3) and; מדברי דתי.

Pp. 399-403, תיקון הטל.

Pp. 403-458, הושענות.

The MS., which is written in a curs. Yemenite hand, probably of the 19th cent., is fully vocalized, and contains 458 pp.

Paper, 4" x 2 $\frac{7}{8}$ ".

540

סדר תפלות

Prayers for Various Occasions according to the Rite of the Yemenite Jews, with a Commentary styled עץ חיים by R. Yahya b. Joseph b. Şaleh.

P. 1, title-page: שפר נוסח התפלות וסדר האזהרות של עצרת ליום א' וב' הנק' שבועות וסדר האשמורות וההושענות וסדר החיתום והפיוטים של שמחת תורה וכתר מלכות של יום הכפורים הובאו בכרך אחד עם פירושם שחיבר מרנא ורבנא הגאון המובהק רב פעלים בוצינא קדישא דאנהר לן עיינין טובא בכמה דוכתי אשר אחז במנהג אבהתי קדישין אלין אינון הגולים בכל ערי תימן הלא הוא הדיין המצויין אב ב"ר שמו נאה לו יהי"ה לעד לעולמים בן הקדוש המקובל האלהי מופת הדור כמהר"ר יוסף ה' כהם אלף פעמים וכמותם ירבו בישראל מזכי ומצדיקי את הרבים בן שלשלת היחס והמעלה. הנעלה לכבוד ולתהלה. לזכות עם סגולה שיהיו עוסקים ומתפללים בלי מכשול ותקלה. בפרט אנשי הגולה. הלא המה אשלי רבברי דאית בהו ריחא ומעמא. תרווייהו כחד כלה נאה וחסודא בשמא וקרא חיבורו פרי צדיק צאלה רכב על דבר אמת וענוה צדק וצוק"ל ויקם בן בנו אחריו יהי"ה ויחפש במטעמי הפוסקים ראשונים ואחרונים ויער אמתחותיהם וירא בספריה"ם ויקם על סלע רגלו וישם נס דגלו ועל שם הנס קרא פירושו זה והיה לאות ע"ץ חיי"ם למחזיקים בו ויודעים בפשטו וכ"ש סודו והדרו והודו. עד כי זרח אורו ועשו כדברו הצנועים וישרים בדורו ויתפשטו חיבוריו ויקראום ארון האלהים ותוצאות חיים וכיצא לרוב ביאוריו: ועתה הגיעו אלי שני צנתרות הזהב ראשן של חכמים . . . ואחריו יאיר נתיב הפטיש החזק פלפלא חריפא יניק וחכים כשמו כן הוא . . . וישאלוני לכתוב להם אלה עם האגדה ופירושה

שני סעיפים בענין אחד הנשר הגדול הנ"ל ולפי סברת הש"ע. וגם הנזכרים למעלה כולן יבואו בכרך אחד ועם ג' מגלות ואעש להם מלאכת שמים כהפצם ורצונם כאשר עיניך תחוינה מישירים: נכתב פה קהל קדוש צנעא יעזרם האל אבי"ר.

Pp. 2-21, אזהרות of R. Solomon ibn Gabirol with the רשות by R. David b. Eleazar Bakudah.

Pp. 22-60, סדר אשמורות in the usual order as described above p. 316.

Pp. 61-83, כתר מלכות to be said on the Day of Atonement.

Pp. 84-113, סדר הושענות.

Pp. 114-127, סדר שמחת תורה.

The order and arrangement of the prayers agree with those of the other Yemenite MSS.

The MS. is written in a curs. Yemenite hand of the 19th cent., and consists of 127 pp. The writer of the MS. is the same as that of MS. No. 50.

Scribe: *Abraham b. Abraham b. David el-Ghazi.*

Paper, 8 $\frac{7}{8}$ " x 6 $\frac{1}{8}$ ".

28

תיקון חצות תקון הנפש ובקשות

Prayers for Various Occasions, according to the Yemenite Rite.

הא לכם זרע קרש. beg. חצות, Pp. 3-50. תיקון חצות לילה העותק מעץ החיים The order contains among other elegies, one by R. Moses el-Sheikh, beg. הקבצו ושמעו, another by מוהר"ר חיים הכהן מן ארם צובה וצ"ל beg. קינה הובאה מירושלם קול ברמה, a third is styled עד סתי ה'. beg. תוב"ב שיר ויכוח כ"י עם דודה ועושה שלום ביניהם על הסדר אלפ"א בית"א חיברו מו' החכם השלום (!) המקובל האלהי מוהר"ר חיים הכהן זלה"ה מן ארם צובה וחתם בסוף מן צפת עו"ב חיים כהנא בראשי דודי ירד לגנו. beg. חרות.

Pp. 50-71, תקון הנפש, beg. חצות חצות לילה התקן עצמך ונפשך ותייחד הקבה"ו על כל אבר ואבר ותעשה כל גופך מרכבה לשכינה ותאמר כך בכוונה גדולה ומחשבת הלב

extracts from the Zohar, and various poems, one by R. Abraham Maimun, beg. אל מסתתר בשפירי, another by R. Moses Zacut of Venice, beg. אור הגנון בלבון.

Pp. 71-138, containing: (1) תפלה בקשות; (2) ברכי אצולה מרוח הקדש, להרמב"ן ז"ל; (3) א"ב, בן אדם תדור שינה; (4) אבות העולם קדושינו קומו; (5) בן אדם אל; (6) א"ב, ברכי אמות לבב; (7) א"ב, שחר אביע תהלה; (8) א"ב, אדון העולמים, פתיחה; (9) א"ב, באשמורת הבקר; (10) אני ספקיד יחידתי; (11) אני, אם פגע בך האי מנוול; (12) יצחק, מה לך יצרי תמיד; (13) יה, שמעיהו; (14) אודה לאל לבב חוקר; (15) יוצר בחכמה, ישראל; (16) אברהם, ארץ הקדושה; (17) למענך ולא לנו; (18) סלאמה.

The MS. is written in a partly sq. and partly curs. hand of the 19th cent., and consists of 138 pp.

Scribe: *Zechariah b. Zechariah*. The colophon (p. 70) reads: ונכתבה לחשוקת החכם הכולל המקובל הנאמן הדיין המצויין כהר"ר מנחם הי"ו ור"ת אי"ת היום ח' ימים לחדש חשון בקצ"א (= 1880) וקיים ספרא חלשא ומסכינא זעירא דעאנא זכריה בן לא"א כהר"ר זכריה מן בני גלוותא דיוזר אבי"ר.

Owner: *Menahem b. Benin*. The entry reads: אדוננו מאור עינינו. הדר זמנינו. הודינו והדרינו. כתר ראשינו. עטרת תפארתנו. אלפנו ומאלפנו. כהר"ר מנחם בנין י"ר מלפני אדון האדונים שיוסף על חיי אדוננו. לרוטמו ולברכו. להטיב גזונו ולמייב שרשו אבי"ר הצעיר יחיא בן יחיא (p. 138).

Paper, $6\frac{1}{8} \times 4\frac{1}{8}$ ".

147

ספר זבח פסח

The Haggadah according to the Yemenite Rite with a Commentary by R. Yahya b. Joseph b. Saleh. The title-page reads: ספר זבח פסח יען דשתי חיבות אלו עולים במ"ק

כמנין ט"ל גימטריא ה' אחר והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד וגם כי זבח פסח עם הכולל עולה קס"ו כמנין שמי הצעיר יחיא צאלה עם ה' אותיות שמי וה' יעורנו על דבר כבוד שמו אבי"ר ונכתב לאהבת יידידות אדוני ומחמד עיני. הוא לי לישועה שאר בשרי. קרן ישעי ואורי. הנחמד והנעים טוב עם אלהים ואנשים יחיא בן צאלה נר"ו יאיר ויזהרו כצאת השמש בגבורתו תמיד כל הימים. עד עמוד כהן לאורים. הוא ובניו יחדיו יהיו תמים. שלומים וברכות יירשו כחול ימים. אמן כן יהי רצון.

The order and arrangement of the service agrees with the usual Yemenite rite. At the end there is a poem לחג הפסח תנו, beg. תורה לאל.

The MS., which is written in a curs. Yemenite hand of the 18th cent., consists of 49 pp. The MS. was apparently written in the life-time of the author.

Paper, $6\frac{1}{2} \times 4\frac{1}{2}$ ".

20

הגדה של פסח ופיוטים כמנהג אנשי תימן

The Haggadah and Liturgical Poems according to the Yemenite Rite.

Pp. 1-62, הגדה.

Pp. 63-99, containing: (1) מני זמן אלף (f. i. שלמה, שור צור את שירי שנים אני נע... אדמה... בתוך גלות לקוח... בתוך יקר (3); אברהם, אם אשמרה שבת (2); (מדבר) by R. Judah Hallevy (Zunz 674); יום השבת by על אהבתך אשתה גביעי (5); בחיורי אל ראו (4); שבת by R. Judah Hallevy? (Zunz 674); (6) שלום לבוא (7); שמואל, אומרים בני אמוני יהודה; (8) יום שבתך אין לשכוח (8); שבת בצל (10); יהודה, יום שבתך אין לשנות (9); (11) השבת מימי נוח, acr. יהודה (Zunz 564); עלי כל אכילה ברכו (12); לך יום שבת חכסוף אגיל ואשמח גלות (14); על... אבני יקר (13); יידי די באהבת כל חיים (15); ואשכח.

The MS., which is written in a curs. Yemenite hand of the 18th cent., consists of

99 pp., and has the superlinear punctuation.

Scribe (p. 62): *Isaac b. Moses* (יצחק בן מוסי).
Paper, $4\frac{1}{8}'' \times 3''$.

50

נוסח האגדה עם פירושיה

The Haggadah according to the Yemenite Rite with the Commentary called עץ חיים by R. Yahya b. Joseph b. Şaleḥ.

P. 1, title-page: שפרי נוסח האגדה עם פירושיה אשר טיפה וכוונן ויסדן האדם החכם המרוסם והנעלה לשם ולתהלה הלא הוא הדיין המצווין בקהל קדשים. חכם חרשים. בעמקי הים הגדול כנשר יעיר קנו חיוק הדינים והוציאם לאורה כפי הרמב"ם זצוק"ל איש על משמרתו ועל כנו. על פיו אנחנו נוסעים ונלך כפי אשר ראו עינינו. ומנהג אבותינו הראשונים ע"ה ישור'ן בכל מקום כי חלק ה' עמו. הלא הוא המקובל האלהי אשר הוציא כמה ספרים ויגע כמה יגיעות וקן קולמוסא אחז בידים חזקות כמהר"ר יחיה בג"ע תהא מנוחתו בן הגאון המפורסם אב"ד יוסף רוח ה' תניחנו בג"ע בן הרב המקובל האלהי אשר כל ישראל הלכו בעקבותיו יצ"ו צאלח זצוק"ל זכה חיבה את הרבים זכות הרבים תלוי בו. אשריו ואשרי חלקו: ועוד אחרת נוסף על הראשונים כי בכל מקום שתמצא בעמוד כתיבה תמה וטרובע כזה ודמות שני חצאי לבנה כאופן זה (יעניי) דע כי אינו מנהגינו. וכתבתינו בן למען האיש הישראל אשר רוח ה' נוסס"ה בו ילך בדרך תמים מאן דעבר כמר עבר ומאן דעבר ואלו ואלו דברי אלהים חיים הכל הולך אל מקום אחד המיוחד ב"ה ובלבד שיכין לב"ו לשמים וכל אחד פירושו בצדו כאשר עיניך תחזה. הנה אלהינו זה. קוינו לו יוכנו ויתן לנו מטאור פניו אמן סלה. נכתב פה קהל קדוש צנעא יעורם אלהים אמן כן יהי רצון:

P. 2, introduction by the writer, Abraham b. Abraham b. David el-Ghazi, called אלהאי.

Pp. 3-6, introduction by the author of the commentary, Yahya b. Joseph b. Şaleḥ.

Pp. 7-61, הגדה, with commentary. The ritual of the Haggadah agrees with that of the תכלאל, ed. Jerusalem, 1893, vol. II, p. 8 b.

The commentary in the ed. is much shorter than that in the MS.

The MS. is written in a curs. Yemenite hand of the 19th cent., and consists of 61 pp.

Scribe: *Abraham b. Abraham b. David el-Ghazi*.

Paper, $8\frac{7}{8}'' \times 6\frac{1}{4}''$.

42

סליחות וסדר עבודת יום הכפורים

Penitential Prayers and the 'Abodah according to the Yemenite Rite.

The order of the prayers agrees with the ספר סליחות כמנהג קהל קדוש תימנים, ed. Jerusalem, 1887, pp. 2-43a, with some variants in the arrangement of the poems.

The MS., which is written in a semi-sq. Yemenite hand of the 19th cent., consists of 272 pp.

Scribe: *Solomon b. Se'adyah*. The colophon reads: אני הכותב הקל והצעיר שלמה בן י' לא"א ועט"ר כמה"ר סעדיא הי"ו השם ב"ה יזכינו לכתוב ספרים הרבה וימהר בביאת משיחנו וב' גואל, v. also p. 56.

Owner: *Jacob b. Tobi b. 'Awad b. Aaron*. The entry reads: נכתבה לתשוקת האהוב הטוב והנעים אדוני יעקב הי"ו ב' כה"ה טובי יע"א בן כה"ה עואץ רי"ת ב' כה"ה אהרן תנצב"ה קורא (p. 269).
בה ישמח.

Paper, $8\frac{3}{4}'' \times 6''$.

43

סדר הושענות לשבעת ימי החג והוש"ר ופיוטים לשמחת תורה

The Order of Hosha'anoth for the Seven Days of Tabernacles and Hosha'ana Rabba with Liturgical Poems for Simḥath Torah, according to the Yemenite Rite.

The order of the הושענות ופיוטים agrees entirely with that of the Jerusalem ed., vol. II, pp. 63 b-80 a, and pp. 87 a-95 b.

The order of the liturgical poems is followed by these pieces: (1) מברך רחמנא (v. ed., vol. II, p. 85 a); (2) prayer beg. יתברך שמך; (3) prayer for the Sultan in Arabic and Hebrew, beg. אללה תעאלא יעו נצר; (4) אצולה מלפנים; (5) אצולה מלפנים אל צולטאן; (6) אצולה מלפנים, acr. קדומת הומנים; (7) אצולה מלפנים, acr. אברהם.

The MS., which is written in a sq. Yemenite hand of the late 19th cent., consists of 80 pp., and is partly vocalized.

Owners: (1) *Sa'ud bin Yoḥai Shamail Mansoor*. The entry reads: 'The owner of this book belongs to Saood bin Yohai Shamail Mansoor a pupil in Residency Aden English School Aden 10th 1891.'

(2) *Yacob Tobee, Bombay*.
Paper, $7\frac{1}{8}'' \times 6\frac{3}{8}''$.

146

הושענות וסדר שמחת תורה עם פירושים

The Hosha'anoth for the Six Days of the Tabernacles, the Order for the Day of the Rejoicing of the Law according to the Rite of the Yemenite Jews, with Commentaries.

The order of the Hosha'anoth is the same as that of the ed. Jerusalem, 1893, with the exception that the הקפות follow the daily הושענא. The title of the commentary is חידושי מהרי"ו, i. e. R. Isaac Wona, v. about him in הוצפה לחכמת ישראל, vol. VII, p. 4. P. 1 has the following remark: . . . כאשר יראה . . . המעיין ועיניו לנוכה ביטו. ועוד פירושים אחרים אינם מדברי הרב רבי יצחק ונה ואמנם פירוש הפיוטים של שמחת תורה לא פירש בו הרב הנוכח. The author of the עץ חיים, R. Yaḥya b. Joseph Şaleḥ (Jerusalem, 1893), frequently refers to R. Isaac Wannah's commentary, e. g. p. 76 a: ודברי מהרי"ו ז"ל נכונים לפי: ibid., p. 76 b, v. MS., p. 21; ודברי מהרי"ו ז"ל לא יתכנו ואיננו מזה, השרש ודו"ק. This passage is not to be found in our MS. The commentary refers to ספר

רמב"ם, ר' סעדיה, תרגום יונתן, רש"י, שערי תורה משה קטיעי, מהר"ן שפירא, פי' מהרי"ו, הראב"ע of whom he says (p. 9) נמטייה להחכם החסיד קדש הלולים מהר"ר משה קטיעי נע"ג שלמעת אשר ראה דברי רבו' הנז' מנע בקהלו שלא לאומרם ואותבי אמת אף הם ראו כן שמעו ואין עוד היום מחזיק במנהג הקדום לומר ויעבור כי כולם נמנעו בשמעם דברי אר"י דבריו אש לוחם זח"ל פירוש, (as to the name קטיעי v. הוצפה, l. c., p. 1), רש"י, רשב"ץ, and others.

The order for שמחת תורה agrees with the מהר"י פיוס by תכלאל, Jerusalem, 1893. The פיוס, אלצאהרי beg. אמונה יצרה, and the poem beg. מפי אל מפי אל are not in the MS. The commentary is much fuller than that of R. Isaac Wannah contained in the עץ חיים. The commentator refers to ספר מגלה עמוקות, סדורים ישנים כ"י, ש"ך, מהר"ש לניאדו, הרמ"ק, מורה נבוכים להרמב"ם, and many Midrashim. The commentator often quotes מהר"י י' יחיא.

The MS. is written in a curs. Yemenite hand of the 18th cent., and contains 78 pp.

Scribe: *Shalom b. Moses אלגמל*. The colophon reads: . . . סופר מהיר בתורת משה. הנה אלפי הדל במנשה. הצעיר הכותב שלום בן משה אלגמל יש"ל.

Owners: (1) *Joseph b. Yaḥya*. The entry reads: הדה אלכראסה חק יוסף אבן יחיא.

(2) *Salem b. Moses*.
Paper, $6\frac{1}{2}'' \times 3\frac{3}{4}''$.

258

פיוט למילה ושער התקופות

Liturgical Fragment. It contains a long poem, for מילה, acr. א"ב, the beg. of which is missing, strophe ה', beg. הם. The last of each strophe is repeated at the beginning of the following one. Comparing this fragment with the סדר המילה in MS. No. 264 (v. above p. 322), we find that the poem is identical with that beg. אלופים שאננים. The poem has the acr. [שלמ]ה בן שלם ידיע בן אלראבעה. The שער התקופות, which is in Arabic, corresponds to the חסאב אכר in MS. No. 340, p. 191 ff.

The MS. is written in a Yemenite semi-cursive hand of the 17th cent., and contains 40 pp. of 18 ll. to a p.

Paper, 6½" × 4".

342

נשוד

Liturgical Poems according to the Yemenite Rite.

The נשוד contain the following 34 pieces :

- (1) שבח אל חי, acr. שלם בן יוסף; (2) שבח שבח אשרי כפי קוצר; (3) אשרי ואודה ואהלל; (4) אתן בכל לילי, acr. אהרן; (5) אלשבוי משתא, אל המיוחד שם כבודו; (6) אלשבוי משתא, אל המרום על תהלה; (7) אבו יהודה שבוי, אל מרומם שמו; (8) אלשבוי משתא, אהבת הדסה על לבני; (Nos. 9-11 are missing, of No. 11 the strophes סוסים, f. i., are preserved, סף בן ישראל ר"ת חמש מאות לפניו עובדים עת ילכו תראה כמו מישראל, acr. מי נשקני ואני עומדת (12); (שלבת מי נשקני ואני נגעלת (13); בן יוסף ר"ת, acr. מי נשקני ואני יושנת (14); משתא אלשבוי, יום אזכרה חטאי (15); מיוסף בן ישראל תנצב"ה, acr. שור כי איומה בשחקים (16); יוסף בן משה (17); אלשבוי שצ"ב, איומתי תעורר אהבתי (18); אלשבוי יש"צ, אדון הכל מחיה (19); אמלל, ישראל בר משה, יושב בכסא הוד; אברהם אבן קפמק (= דויד), שיר ותושבחות; (21) אשביעך; (22) רצה שיחי וקבל יה לניבי; (23) שדי שמע קול צועקים; (24) שדי שמע קול; (25) צבי חן החליף גילי, שיעדיה, קוראים; (26) צבית חן לבנה, by R. Judah el-Ḥarizi; (27) אבו שמעון, אבו יהודה יקול פי ראי; (28) אבו יהודה יקול קלבי; (29) אבי יהודה יעורר, אלשבוא משתא, acr. באללה באדר פי (30); אבו שמעון אלשבוי, באללה עליך (31); סאלאם בן יוסף, סלאמי באללה (32); יהודא בן חומק סכא, יא מיר אסכח (33); יהודא בן חומק, באדר פי מראם אסכח (34); א"ב; and (34) כאלקי מא דמת באקי א"ב, כאלקי עאלם.

The MS., which is written in a sq. Yemenite hand of the 18th cent., is fully vocalized and has 30 pp. The first leaf is numbered כא, the last לו. The MS. is defective at the end.

Paper, 12¾" × 4".

Bibliography: נשוד, printed in Jerusalem, s.a., without title-page, unfinished, 210 pp., contains Nos. 2, 3, 5-8, 12, 13, 17-22, 24, 27-34 of this MS.

343

שירות

Hebrew and Arabic Poems.

The MS. contains the following pieces :

- (1) יא מחיי אלנפוס, acr. שלם צצ, יא מאיר אלבן; (2) יא צאח לא תגבט; (3) אלשבוי משתא; (4) יא מרסלי סר באלרסאלה; (5) אייהו אלחצן; (6) אלשבוי, אייהו אלצבי אלשוד; (7) אלמסמא; (8) אבו יהודה, אייהו אלצצר אלימאני; (9) משתא; (10) אס, אלשבוי; (11) האת אלקלם; (12) אבו יהודה, ננעלו דלחי נדיבים; (13) סבחאן, אלשבוי; (14) סאלם בן יוסף שבוי, עאלי סמאחו; (15) אכר, אלשבוי ים; (16) אב שמעון, אלליל יא נדים יקול אב; (17) א"ב אבן משתא, יקול יא כאלקי אסאלך יא; (18) אלשבוי משתא, שמעון; (19) סבאני עוהגי, עוהגי; (20) אברהם, עוהגי; (21) אלבם אלנור קטר אלתייא, סאלם (of which only the first strophe is preserved); (22) the beginning of which is missing, beg. בצהלה; (23) אכר אלליל; (24) הפורים וסובלים עול וגלות ומחלה; (25) אלשבוי, יא פתא; (26) the beginning missing, the acr. was יא פתא, יוסף בן ישראל, the strophes א and ל are missing. At the beginning a poem with the acr. אלשבוי . . . is to be found. The poems 1-4 inclusive are numbered in the MS. 10-13, therefore about nine poems are missing at the beginning. The MS. is also incomplete at the end.

The MS., which is written in a sq. hand of the 18th cent., is fully vocalized and contains 42 pp.

Paper, 12¾" × 4".

Bibliography: The נשוד mentioned above contains Nos. 5, 6, 8, 9, 11, 12, 14, and 16 of this MS.

423

שירות ותשבחות

Liturgical Poems in Hebrew and in Arabic.

P. 1, title-page: בס"ד אתחיל לכתוב שירות ותשבחות לאל אלהי הרוחות אוול שי מן דיאון רבי יהודה הלוי זצוק"ל: הנה לך כל השירות על סדר אלפא ביתא כולם מסודרות. אשריך וטוב לך אם יהיו בפיך שגורות. כי הם ערבים וללב ולנפש מאירות. הנחמדים מזהב ומאבנים יקרות. והו' מחבור כמ"ו שלום בן יוסף אלשבוי זלה"ה ז"ע אבי"ר.

Pp. 3-26, containing: (1) יקר יום (1); לקראת שבת אצא בחבא (!); (2) יהודה, acr. השבת, acr. יהודה; (3) לדיוד, acr. יום שבתון אין לשכוח; (4) בחירי אל ראו (5); שרי, acr. שלום לבוא שבת (6); על אהבתך (7); שמואל, acr. שבת אומרים (8); ביום שבת (9); אברהם, acr. כי אשמרה שבת (the third, fifth, seventh, and eleventh strophes in Arabic); (10) אבו יהודה אל ישמרו, acr. אהבת יום שבת (10) אפמיר (11), acr. (the alternate verses in Arabic), (11) אפמיר (11) by מה יקרה שבת ומה כבודה (12); בשיר שפה שלם (13), acr. מאין סוף (13); by David b. Joseph¹; (14) and (14) לנר ולבשמים וכו' אם (14); בן יוסף חומק acr. תתנו לי כוס.

Pp. 27-68, נשוד (1): אמלל שיר ותושבחות (1); אברהם (Hebrew and Arabic); (2) אלשבוי ש"צ, acr. אדון הכול מחייה (2); אלשבוי ש"צ, acr. א"ב שלום ילוד יוסף, acr. אלאה אלכול (3); אל המיוחד (5); את בין עזי עזן (4); אלשבוי משתא (the alternate verses in Arabic); (6) אלשבוי משתא ש"צ, acr. אל המרוסם על תהלה (6) אדיב אלעקל (7); אבו חומק יקול (8); אנה שמעון בן סאלם, acr. באללה באדר פי סלאמי (10); יהודא בן חומק סבא (the latter part of the verse is always in Hebrew); (11) חאדי אלגניב (11); ידעתי בטארם (!) תצרני (13); אלחמאם (15); יהוסף, acr. ישקף אלהים ממעון (14); יהודה יקול (16); ישראל בר משה, acr. יושב בכסא הוד (18); מא לי אנה אתוכל (17); אלמשתאי כלי גפאני; שלם בן יוסף ילוד משתא, acr. מי נשקני מנשיקות (20); סאלם שבוי, acr. סובחאן כאפי אלכול (19); (21) סאלם אבן יוסף, acr. קאל אבן משתא שלם, acr. ריח הרם עלה (22); רמאני עימטום שלם, acr. שבת אל חי (23); בן יוסף שבוי שלום

שלמה, acr. שמע האל עניני (24); בן יוסף שלום שמי, acr. שדי אמור נא די (25); ילוד חומק סאלם, acr. קאל אבן יוסף יא דו (26); דויד קטן סאלם, acr. תוכלת באסם אלה (27); אבן יוסף, acr. א"ב שמעון יקול יא כאלסי (28) and יוספי א"ב אבן משתא.

Pp. 69-216, שירות שבויית, containing: (1) אב שמעון קאל קלבי (2); אלשבוי, acr. אהבת דוד, acr. איומה בהר (3); אלשבוי משתא הקטן הקל, acr. (Heb. and Ar.); (4) אלשבוי [1]; המור, acr. אלף אלפת קלבי (5); ¹ אלקאת ואלקהוה יסאלוני, acr. אם ננעלו דלתי נדיבים (6); א"ב, acr. צביתן, acr. אלף (7); אלשבוי סאלם, acr. א"ב שלם אבן יוסף, acr. אלפת לחני ואלנצאם אסאלך (9); אברהם, acr. אסאלך יא עוהגי (8); אייהו אלחצן אלמסמא (10); יהודא, acr. יא חור אייהו אלקומרי (11); אלשבוי, acr. אפתחה שיר באל שדי (12); אלשבוי by (Ar. and Heb.); אקף יא צבי (13); אפתחה שיר אומרה (14); א"ב, acr. אלף אלפת נצאמי (15); אלשבוי חומק, acr. אהוב לבי (16); יצחק אבן חומק אלשבוי אבן, acr. בריק אלימן ישעל (17); משתא בארק בריק אלהו (18); משתא בן, acr. בריק אלימאן ישרי (19); בשיא, acr. ברק בריק אלחמא (20); יסנאל (ישראל), acr. בריק אלימאן מא לך (21); בן ישראל, acr. יהודא, acr. בארק בריק אלנעאם (22); בן ישראל (25); הראיתם ברק בא (24); בלכל צאח (23); אלשבוי שלם משתא חומק, acr. האת אלקלם; יוסף [בן] אסראיל, acr. טיר אלגון יבאח (26); (Ar. and Heb.); שלם, acr. יא טאיר אלבאן (27); יוסף, acr. יקול אלשאער אלנצאם (28); יא, acr. יא מחיי אלנפום (29); בן יסדאל משתא יא (Ar. and Heb.); (30) יא טפתין (31); סאלם, acr. צאח אלא תגבט (33); אלשבוי, acr. יא זין אוהאר (32); אלעלם (34); אלשבוי משתא, acr. יא אייהו צבי אלשרוד (Heb. and Ar.); אלשבוי, acr. לבבי יחשקה עפרה (Heb. and Ar.); משתא שבוי, acr. מהדר חחן וכלה (35); משתא, acr. מה טוב ומה נעים (36); (Heb. and Ar.); מגלות לבי מאוד (37); סבחאן עאלי סמאהו (38); משתא שבוי סעיד

¹ In MS. No. 422, p. 18, the poem beg. מה נעמה מה יקרה שבת. The poem beg. שבת ומה כבודה אחרת is headed in MS. No. 422, p. 15, מה נעמי. סימן משה בן שלמה חזק.

¹ v. also pp. 345, 346 and 347. About el-Kat, v. Encyclopædia Britannica, 9th ed., s.v. Harar: 'The Kát or Gát (*Catha edulis* of Forskal), the leaves of which are a favourite stimulant or narcotic in north-eastern Africa, grows abundantly in the neighbourhood; and the inhabitants often sit together reading the Koran and enjoying the drug for ten or eleven hours at a time.'

acr. סאלם בן יוסף שבני (39) (Ar. and Heb.); סבחאן (40) ;acr. סאלם ; סכאני עוהג אלגולאן ; סאלם בן יוסף אלשבזי משתא , דא אלמלך ; (41) מסאן ; עואן ,acr. קאל אלמכא יא עדן ; (Ar. and Heb.) תון אישיה לי יידי (43) ; בארצא ; תאלף ,acr. יא רב יא עאלי (44) ; and משה קטן יצ"ו.

Pp. 217-226, ענין חתנים, containing: (1) ארון עולם (Heb. and Ar.); (2) שם אל חי ; יחיד מרוכס (3) ; אלעזר ,acr. ומבין תעלומות ; יהודה ,acr. יפרה חתן כשושן (4) ; יהיאל ,acr. שפל (6) ; שלמה חוק ,acr. שחי לאל יחידה (5) ; למ תרא יא צאח (7) ; שלמה ,acr. רוח שפל ; נסל אבראהים (8) ; and ריוד (= דויד) בן.

Pp. 226-230, ענין מילה, containing: (1) ברוכים אתם קהל אמוני (2) ; שלום לנמול יחונן (4) ,acr. סעדיה ,acr. סימן טוב בפי כלנו (3) ; שמעתי קול (5) ; and יוסף ; צור בחמלתו ,acr. שלם יושף נע"א.

Pp. 231-234, נוסח ז' ברכות.

Pp. 237-240, מפתח הפיוטים.

Pp. 241-246, שירה, beg. אלאח חעו אלערינה.

Scribe: *Yaḥya b. Sa'id*. The colophon reads on p. 230: זה אלדיואן כתב ידי אני קל הקלים עפר רגלי חכמים שמי מסמט בן חזמ"ק (= יחיא בן סעיד) מכונא ושצי שצו נשלם הכתב ביום ששי ר"ח (the date is given in 1881 = 1881).

The MS. is written in a sq. Yemenite hand of the late 19th cent., and contains 246 pp.

Paper, $8\frac{1}{8}'' \times 3''$.

Bibliography: David Günzburg, משירי חימן, Steinschneider Festschrift, Hebr. Part. pp. 87-97 ; and W. Bacher, Ein hebraeisch-arabisches Liederbuch aus Jemen, in the Berliner Festschrift, pp. 10-32.

422

שירות ותשבחות

Poems in Hebrew and in Arabic.

Pp. 1-20, ענין שבת, containing besides Nos. 1, 2, 4, 8, 9, and 12 of MS. No. 423, the following pieces: (1) אני אשאל שבת ;

(2) שוכן מעונים עברך (Heb. and Ar.); (3) מה יום שבת תשמח (4) ;acr. מדוד ; טוב ומה נעים איזמתי תעורר (5) ; ילוד יוסף שבני ,acr. מאד נפשי מנחת יום שבת (6) ; אלשבזי ש"צ ,acr. אהבתי ,acr. הצעיר משה בן שלמה ,acr. and שבת מנוחה (7) ; שלם בן יוסף ,acr. (Heb. and Ar.).

Pp. 21-44, נשוד, containing besides Nos. 23, 11, 9, 21, 2, 7, 16, 30, 19 of MS. No. 423, the following pieces: (1) בלבבל צאח (2) ; ראיתי (Heb. and Ar.); (3) אלא יא רבנא ; יקול אלמשתאי טרפי (given in the index of MS. No. 423, but missing from the text); (4) אפתחה שיר באל שרי (5) ; (Heb. and Ar.); (6) לך אישיר (7) ; שלם יושף ,acr. שרפרף הוכנה (Heb. and Ar.); and למה בן כמ"ו שלמה י"צ ,acr. ארון נורא ,acr. אהיה אשר אהיה (8) ; and אהיה אשר אהיה.

Pp. 44-237, שירות, containing besides Nos. 1, 3, 6, 8, 10, 17-23, 25-36, 38-40, 42, and 43 of MS. No. 423, the following liturgical pieces: (1) יא משפי אלאלים ,acr. ילד משה ,acr. מהדר זיו עם סגולה (2) ; שלמה קטן יצ"ש (Heb. and Ar.); (3) אסכח לרב ,acr. יא האגסי אנבה (4) ; אסן[ר] אל בן יוסף משתא ,acr. משה בן כההר שלמה יצ"ו ,acr. תזכרני (Heb. and Ar.); (5) המכבר שלם ,acr. תזכרני ; בן יוסף משתא סאלם ,acr. בארק אל מגרב (6) ; סעיד מהר"י ונה (?) ,acr. סעי יונה ושמעוני (7) ; אלקאח אגאב (9) ; אבדע בואחד (8) ; אבן אלמעלם (10) ; אלקאח ואלקוה יסאלוני p. 344, לך אלחמד (11) ; אנה משה בירב שלמה ,acr. קאל לך אלחמד יא רבי (12) ; יא רבי לך אלחמד דאימא ,acr. אלאף אבדע בלאמי (13) ; לך אלחמד קרים אלאה ,acr. סאלם ,acr. אלעזב ואלמוג אגמעין (14) ; משה ; and מפתח השירות.

Pp. 239-243, מפתח השירות.

Scribe: *Yaḥya b. Joseph* (v. pp. 20 and 237).

The MS. is written in a sq. Yemenite hand of the 19th cent., and contains 243 pp. Paper, $9'' \times 5\frac{1}{8}''$.

347

שירות ותשבחות

Poems in Hebrew and in Arabic.

Pp. 3-7, מזלות, astrological tables.

Pp. 8-40, שירות ותשבחות, containing: (1) ארון עולם ומבין (2) ; אברהם ,acr. הלל חמלל ;

שפל (4); יוסף. acr. (4); יה שמע קולי (3); אלעזר. acr. רוח; שלמה חזק. acr. שחי לאל (5); שלמה. acr. יחיד טרוטם (7); שם אל חי (6); וחלל (9); והללויה אהלל לצור (8); וחיאל. acr. אלף אלפת לחני פי טראח (10); אהלל לבורא לם (12); נסל אברהם (11); רב אלנאמא סבחו (13); לרוד בן גדי. acr. תרא יא צאח תמת אלאביאת. די אלמעגבא אלרחמאן פי בלאד סנצור אבן אלהבא. אן כדמתהו עלאי ואגבא: די יכאף אלהה בכל אלמור: ואנול סבחו אסם אלהה (14); אללוחין באוול סרור תן; אשישה לידידי (15); סלימאן ולג[ד] סאלם. acr. by Yahya b. Shalom שלום לחתנים (16); ברוך (18); בוא בשלום חתן; אל אשר לו הגדולה (19); אשר חלק לאיש כבוד (22); והללויה פועל (21); והללויה וישרוק (20); חתן תנה (24); והללויה צהלו (23); והללויה ברוך א"ב. acr. שמחו נא (25); and הודך.

Pp. 41-44, ברכת האורח.

Pp. 45-58, with rules.

Pp. 58-89, containing: (1) אהוב (2); (3) אשירה לאהוב אלהי ישראל; (4) א"ל הבוחר במשה; (5) א"ל עבד לנא נסין; (6) א"ל הבוחר בפינתם; (7) אהוב סהר המור; (8) אהוב עושה נסים; (9) עת דודים כלה (10); א"ל נתן את התורה (12); שלמה. acr. שחר אבקש צורי (11); באתי שאלי יפיפה (13); שלמה. acr. שער אשר נסגר א"ב. acr. מפי אל טפי אל (14); שלמה. acr. ירידי אם תבחר (16); מפי רם מפי רם (15); יפרח חתן כשושן (18); לפלא הרמון (17); אהוב נם חי (19); יהודה; חכמים פירשו (21); ראיתי בחלום (20); שמעו אהובים (23); עלי כל אכילה (22); חזק (24); אחר אכילה (24); שעדיה. acr. דבר (26); א"ב. acr. והללויה אהלל למלך (25); קאלת תעו אלערינה (27); and והללויה קול ששון.

Pp. 89-107, containing: (1) אליהו אליהו אליהו אל יענהו (1); לנר ולבשמים נפשי מיחלה דודי תנה לי כוס (2); ספר זמירות ישראל. v. Aden, 5645, p. 23a, where the third strophe beg. נרם. v. MS. אני דוד (3); סעדיה. acr. לנר וכו' אם תתנו לי כוס (4); אברהם. acr. סתי מתי מתי יבשר (5);

קאל אלמכא יא עזן (6); אליקים. acr. עז תהלתי; and אלקאת ואלקהה (7).

Pp. 107-108, כפתח (incomplete).

The MS. is written partly in a sq. and partly in a curs. Yemenite hand of the 19th cent., and contains 108 pp.

Paper, 6 $\frac{1}{8}$ " x 4 $\frac{1}{8}$ ".

348

שירות ותשבחות

Poems in Hebrew and in Arabic.

P. 1, title-page: בשם רחמן מלא רחמים אתחיל לכתוב שירות ותשבחות לאל אלהי הרוחות. אוול שי מן דיואן ר' יהודה הלוי זוק"ל לענין שבת ספרא חלשא וזעירא עפר רגלי החכמים סאלם בן יחיא אלדהבאני הי"ו. ואשאל פני המעיין שיריני לכף זכות אם ימצא איזה טעות. כמ"ש שגיאות מי יבין מנסחרות נקיני: הצעיר שלום ה' יחיא אלדהבאני יצ"ו ס"ט.

Pp. 2-14, שירות לשבת ולמצאי שבת, containing a smaller collection of pieces than that given in MSS. Nos. 422 and 423.

Pp. 14-50, נשור, containing besides Nos. 1, 2, 3, 6, 9, 10, 11, 21, 26, 27, of MS. No. 423, also poems beg.: (1) אני אשאל (3); אלשבבוי משתא. acr. אהבת הדסה (2); שבח אם תחפצה (4); אני דוד. acr. אדון עולם יסוד כל אבו יהודה יקול קלבי (5); אבו שמעון אלשבוי. acr. א"ב. acr. אסכח כאלקי רב (6); אלשבוי משתא. acr. יהודה. acr. יפה נוף (7); by Shalom b. Joseph; (8) אלא יא רבנא (9); and יא כל יא מחבוב (8).

Pp. 51-210, שירות, containing besides Nos. 2, 5, 8, 9, 10, 16, 20, 23, 25, 27, 28, 29, 30, 32, 34, 35, 38, and 41 of MS. No. 423, the following pieces: (1) אייהו צבי אלשרוד (1); אלשבוי משתאל; (2) אני סעדיה. acr. אגיל ואשמח וכו' נפלו אויבי (3); א—ט. acr. אגיל ואשמח וכו' ברוך אלהים (4); איומה (6); שבוי משתא. acr. אלשבוי. acr. איומה המשי (7); אלשבוי. acr. ירידים (9); אלשבוי משתא. acr. יקול אב שמעון (8); לך אלחמד (11); יא סחגה סאלתך (10); נחמדים לבי לעלמה יפה (12); יא רבי לך אלחמד דאימא

(14); לכי לעלמה תאיר כסתר (13); יוסף. acr. לפלח (15); יהודה לוי. acr. ליהודים היתה אורה קאל אב (17); פוע קמרי אלכאן (16); הרמו קאל (18); סלם בן יוסף. acr. שמעון באלאקואל קאל אב שמעון האת לי (19); שלם. acr. אלאקא ואלקהוה (20); קטן מחברי משתא. acr. שכלי ונפשי יהמו (22); אלעזב ואלזווג (21); שרד מנאמי עוהגי (23); and שלם שבוי שלם שבוי.

Pp. 210-225, שירות למילה, containing: (1) שלם שבוי משתא. acr. שמעתי מפאתי חימן (1); שפל רוח (3); שלמה. acr. שער אשר נסגר (2); שחי לאל יחידה (4); שלמה. acr. שפל ברך שגאני בארג (6); שר היקר אתה (5); שלמה חוק תן אישישה לי (7); שלם בן יוסף. acr. אלקבלה אשירה לאהוב (9); אהוב מהר המור (8); וייד אשירה (11); אהוב יברך החתן (10); והשיר לו אהוב צוה לשמח (12); לאהוב אשר גמל לנו אשירה (14); and אהוב נגלה על הר סיני (13); לאהוב להוציא הכלה.

Pp. 226-234, הלילות.

Pp. 234-240, נוסח ברכת אירוסין.

Pp. 241-248, שירה נאה with a לחנוכה, beg.

אברהם. acr. אבני יקר אבני יקר.

Pp. 248-253, ברכת המזון.

P. 254, and permutation of letters, e.g. א"ת ב"ש, א"ת, א"לכ, א"ק, א"מכ, א"חע, א"חע, א"חע.

Pp. 255-265, בקשות ופזמונים, containing: (1) יה רבון (2); יהודה. acr. שער הרחמים לעם (1); יהודה. acr. ידיר נפש (3); ישראל. acr. עלם (5); אני אברהם. acr. ארץ ורום בהראם (4); אני אברהם. acr. אליו מי הקשה צור משלו (6); אני אברהם. acr. א"ב. דודי ירד לגנו (7); and אכלנו.

The MS. is written in a sq. Yemenite hand of the 19th cent. on 265 pp.

Scribe: *Salem b. Yahya b. Abraham el-Dhahbani*. The colophon (p. 240) reads:

ספרא חלשא ומסכינא הצעיר סאלם בן לא"א יחיא
בכהר"ר אברהם אלוהבאני יצ"ו ואחלה פני המעיין
אם ימצא טעות שדינני לכף זכות וה' ב"ה ידינהו
לזכות. כמ"ש שגיאיות מי יבין מנסחרות נקניי:

Owners: (1) *Salem b. Haroon*.

(2) *Haroon b. Yahya Levy* (p. 140).

Paper, 6 $\frac{1}{8}$ " x 3 $\frac{5}{8}$ ".

346

שירות כמנהג אנשי תימן

Hebrew and Arabic Poems for Various Occasions.

Pp. 1-2 contain the last two poems of the ידהו ואלאסוואק, the second of which beg. יוסף. acr.

Pp. 2-10, שירה לאלחינא, beg. אהוב נם, סימן, and containing also the following Pizmonim: (1) בוא לשלום חתן (1); והללויה (2); בצאת חתן תנו. חרוה (3); מה נהדר חתן צביית חן. זפה חרוה (4); סעדיה. acr. חרוה.

Pp. 11-12, a poem beg. יום ליום שמחה, סעדיה בן יו. acr. the end of which is missing.

Pp. 14-15, אבטחה באל ואתפללה, acr. אני יפת.

Pp. 15-16, אבטחה באל ואתבוננה, acr. אברם. בן יאמת.

Pp. 17-20, מסא באלכיר יא מחבוב, acr. זכריה.

Pp. 20-23, מסא באלכיר ואלמעדי, acr. אלשבוי.

Pp. 24-27, מסאון באלנעים, acr. סעדיה.

Pp. 27-35, מא לאלמשאמים ואלעורופאתי.

Pp. 35-39, בוריק אלימן ישעל. שירה נאה, beg. אלשבוי. acr.

Pp. 39-43, אחרת גואבהא, beg. בוריק אלימן. ישרי.

Pp. 43-45, יאייהו צבי אלשרוד, acr. אלשבוי. משתא.

Pp. 45-47, נשור נאה, beg. יא אייהי צבי. ינן שמו אליהו ברבי עודד, אלקיפאר.

Pp. 48-50, צידה ברז, acr. צו עודד מנוחה. ימצא.

Pp. 50-59, שירה נאה עלא צנעא ותעו חין, שירה נאה, beg. קאלת תעו אלעודיניה. תנאדמן.

Pp. 60-64, שירה נאה, beg. אכר אלליל יא. אני סעדיה בן ליוסף. acr. כליל.

Pp. 64-67, מהדר חתן וכלה, acr. משתא שבוי.

Pp. 67-74, קום ידידי בשחרים, in which are mentioned: (1) הגביר מורי שלמה משקה כל (1); הם אדוני מעבדי רב יקותיאל (2); עיף וצמא רב מסלסל התעודה (3); וחסדאי ישמרם אהיה ושדי (4); ראש לכל קהל ועידה רב סעדיה גם יהודה או כבן חסדאי אשר חס על כבוד קונו וביטל תאות

and (5) שלמה, יוסף, בנימין סאסף, and גופו; עובריה חתנם.

Pp. 74-77, קום יידי בבקרים, acr. סעריה.

Pp. 77-81, אשאלה צורי ואבי, containing a eulogy of Maimonides and his works, and references to: (a) to ילד נתנאל הוא ואחיו עם; קרובי; and (b) ילד מעודר.

Pp. 81-84, אב שמעון יקול יא כאלקי, acr. א"ב סאלם אלשבוי אבן משתא.

Pp. 84-88, האת אלקלם, acr. אלשבוי שלם.

Pp. 88-92, אם ננעלו דלתי נדיבים, acr. אלשבוי סאלם.

Pp. 92-101, אכרע במן הוא עאלי, acr. אני עוודר ן' זכריא.

Pp. 101-105, אחרת פי זגף תורת מרע"ה, אלף אלפת קלבי ואלנצאם, acr. א"ב שלם אבן יוסף.

Pp. 105-108, אחרת גואבהא זגף ת"ת ישראל, acr. א"ב סאלם.

Pp. 108-113, סבאני עוהגי, acr. סאלם ולד יוסף.

Pp. 113-118, בוריק בוריק אלחמא, acr. יוסף בן ישראל.

Pp. 118-121, לבבי יחשקה עפרה, acr. אלשבוי ילוד יוסף.

Pp. 121-128, שירה נאה, acr. יקול אלשאער.

Pp. 128-134, אסאלך יא עוהגי, acr. יוסף בן ישראל משתא.

Pp. 135-140, גואב, acr. אסאלך יא עוהגי, acr. אברהם.

Pp. 140-145, יא מאיר אלכאן.

Pp. 145-146, לך אלחמד יא רבי לך אלחמד, דאימא.

Pp. 146-149, יא מחיי אלנפוס, acr. אלשבוי משתא.

Pp. 149-151, נשיד נאה, beg. אמלל שיר, ותושבחות, acr. אברהם.

Pp. 152-154, נשיד נאה, beg. באללה באדר, פי סלאמי, acr. סאלאם בן יוסף.

Pp. 155-158, נשיד נאה, beg. שבת אלי אני, אוכיר.

Pp. 159-169, (1) שירה לענין פסח, (2) אני סעריה, ואשמח ולא אל אשבה יום זה; (3) יפת, אפתח בשירה בענין פסח; שמחה; (4) ים ליבשה, acr. רנו איתנים; (5) אלעזר, acr. אברהם; (6) מי כמוך אלהי ישראל; יהודה הלוי; and (7) אוכיר שבת צור קוני.

Pp. 169-173, שיר נאה, beg. אנבהתני יא מאיר, אלכאן, acr. סלם.

Pp. 173-177, שירה נאה, beg. יא צאח לא, יסראל אבן יוסף, תגבט.

Pp. 177-180, נשיד נאה עלא מחע, acr. אלעריש, published from this MS. in the *hizuf*, vii, p. 3. The name of the poet is סעיד בן סעיד.

Pp. 180-182, נשיד אחר, beg. אמלל שיר, ותושבחות, acr. אברהם אבן קפסק (= דויד).

P. 182, בלבל צאח, of which only three strophes remain.

The MS., which is written in a sq. Yemenite hand of the 18th cent., contains 182 pp. and is incomplete at the beginning and end.

Paper, $6\frac{3}{4} \times 4\frac{7}{8}$.

E

HISTORY

448

יוסיפון

Yosippon. The 90th Chapter of Yosippon with Malabari Translation, which is read by the Jews of Cochin on ט' באב.

Paper, 21 pp., 19th cent., $8\frac{1}{2}'' \times 6\frac{1}{8}''$.

407

תקנות ק"ק קנדיאה

STATUTES OF THE JEWISH
COMMUNITIES IN CRETE

Pp. 1-8, introduction by Elijah Kapsali b. Elkanah, which is incomplete, with a poem beg. אליהו קפסלי, acr. אשרי חמימים נוחלי תורה אשר בן אלקנה חוק.

Pp. 11-20, contain, after an introduction beg. הקבצו ושמעו בני יעקב תקנות וגדרים אשר תורו המורים. מפי גדולי עולם מיוסדים ואמורים. מבוארים לעשות את כל דברי התורה הזאת אשר תקנו הגבורים. הבאים על החותמת מבוארים. שרינו וכהנינו הכשרים. פחות וסגנים מבני השרים. אשר מעולם אנשי השם וישרים. מחוכמים ושועים נבחרים. בלב ונפש התורה. רים. . . ולומדיה אריות ונטרים. מורע קרש העברים. לכו נא הגברים, the old rules established by Rabbenu Barukh, R. Mattithiah and his son R. Eleazar, R. Menaḥem, son-in-law of R. Barukh, and ר' יצחק הכהור, in the year 4988 (= 1228). The headings of the rules are as follows: (1) גדר בעד הקבוצים; (2) גדר בעד התפלה; (3) גדר בעד הגבורים. הבאים על החותמת מבוארים. שרינו וכהנינו הכשרים. פחות וסגנים מבני השרים. אשר מעולם אנשי השם וישרים. מחוכמים ושועים נבחרים. בלב ונפש התורה. רים. . . ולומדיה אריות ונטרים. מורע קרש העברים. לכו נא הגברים; (4) גדר בעד לית המטים תנצב"ה; (5) גדר בעד החרמות; (6) גדר בעד כטול מלאכה; (7) גדר בעד החתנים

גדר שלא לקבול (8); בערבי שבתות וימים טובים גדר שלא ישיג (9); בערבי שבתות ובערבי י"ט גדר לטהרת (10); אדם גבול עמיתו להוציא מביתו בית הטבילה. These ten גדרים are signed by מתתיה בר', ברוך בר' יצחק: אלעזר בן החסיד רבינו, מנחם בר' יואל, אלעזר שמריה בר', יצחק בחור בן הרב ר' יוסף, מתתיה אליהו הפרנסי, שמעון אגורא, שלמה בר' יצחק הכהן פרנס קאפסאלי בר', בן החבר ר' ראובן מנהיג שלמה יהשוע (!) בר' עכדיה הלוי, בן הרב יוסף זלחה (!) בנימין בן הרב ר' יוסף, יהודה אנטולי בן הרב שמריה האיקריטי בר' שלחיה בן הרב, בנופצו מנחם בר' יעקב הפרנס, ישמעאל הרופא מיימון, שמואל בר' גמליאל בן הרב ר' שם טוב and

Pp. 21-32, a second recension of the ten אלה התקנות נעשו בקהלות קנדיאה והחזירם לקהלתנו ר' צדקה שיחיה גדר שלא ישיג (1) גדר בעד (2); אדם גבול רעהו להוציאו מביתו גדר בעד ע"ש (3); טהרת בית הטבילה ונקייתו (5); גדר שלא לקבול בע"ש ובע"ט (4); ועי"ט (7); גדר בעד החתנים (6); גדר בעד התפלה גדר בעד (8); גדר בעד לית המטים זלחה"ה גדר שלא (10); גדר בעד החרמות (9); הקבוצים לגזול לגנים.

Pp. 33-34, תקנת קהל קנדיאה, a new set of תקנות dated 5123 (= 1363) under the leadership of הנשיא הנכ"ר רוד בן הנכ"ר יהודה נ"ע.

Pp. 34-36, גדר לברירת שבעה טובי הקהל, dated 3 Nisan, 5123 (= 1363) under the same leadership.

Pp. 36-37, גדר בעד הקבוצים.

Pp. 37-39, גדר בעד החרמות.

Pp. 40-41, גדר לטהרת המקוה.

Pp. 41-43, גדר שלא להשיג אדם גבול רעהו, להוציאו מביתו.

Pp. 43-47, גדר בעד התפלה.

Pp. 47-51, גדר בעד הקרשות והמפקרות, dated 14 Iyyar, 5123 (= 1363).

Pp. 51-54, גדר בעד הנומפים ומצויאי לשון, dated 27 Nisan, 5123 (= 1363).

Pp. 54-60, גדר להכשר היין ודריכתו, dated 12 Iyyar, 5123 (= 1363).

Pp. 60-61, גדר שלא יתנו יין בשבת בתורת, מכירה.

Pp. 61-63, דין מדה משקל ומשורה ואיפת צדק, והין צדק.

Pp. 63-64, גדר להכשר הבשר המובא מהכפרים, עוד יש לרעת שהסכמנו וגורנו, which beg. על אורות הבשר האובא שחוט מצמודת קשמי"ל נוב"ו ומסקומות אחרים סחוצה לקהלתנו זאת מכל סביבותינו. ורבים מעמי הארץ היאת קונים הבשר השחוט שהובא פה וחוזרים ומכירים בפרטרוט לקהל ומיקרים השער כרצונם וכו'.

Pp. 64-67, גדר להכשר הגבינות.

Pp. 67-68, גדר וסייג ערבי שבתות.

Pp. 68-69, גדר בעד אפיית הפת בתנורים, בע"ש.

Pp. 69-76, גדר שלא לערב המבואות בק"ק, כנדקא, in which reference is made in the following terms to an earlier rule: וכבר הסכימו כל הרבנים החכמים הגדולים בישראל שהיו פה ושהלכו בארץ ישראל כגון הרב הגדול החסיד רבינו ברוך והר"ר מתתיה החסיד ובנו הר"ר אלעזר יצ"ו הצרפתים. והר"ר מנחם חתנו של הר"ר ברוך. ורבינו יצחק הבחור ויתר החכמים ובתי דינים ונגידים הר"ר אברהם ורבינו שמואל ניני הגאון אור ישראל הר"מ במז"ל כלם הסכימו וגם אנחנו קהל קנדקא הסכמנו וכו'.

Pp. 76-77, גדר בעד השעטנו.

Pp. 77-80, גדר בעד לויח המתים ז"ל.

Pp. 80-82, גדר שלא לקנות מאומה מעבדים, ושפחות של גוים.

Pp. 82-83, גדר בעד החונות.

Pp. 83-89, a Responsum by Moses b. Elijah Kapsali, dated 5218 (= 1458), to the Rabbis of Candia. The Responsum beg. אנשי חיל יראי אלהים החכמים הנבונים בעלי שכל וחכמה ק"ק כנדקא ובפרט אל השרידים אשר יי קורא הלא הלא המה הח"ר משה במהר"ר שמריה דלמדיגו וח"ר משה בכ"ר יהודה. וח"ר יהודה חביב בכ"ר אברהם חביב. וח"ר אליעזר קפסאלי

בכהח"ר דוד. וח"ר מיכאל כהן בכ"ר שבתי, about a Hazzan who was appointed by the government without the consent of the community.

Pp. 89-93, a list of the leaders of the community, beg. אלה הם קצת מהנכבדים הקונדושטבלי תנצב"ה שהשתדלו בצרכי צבורם באמת ועשו טרמנציוני לעזר הקהל יצ"ו יוסף משיני, אליהו נומיקו, אליהו פרנס: חיים אבא, דלמדיגו הזקן, מלכיאל קואני, ירמיה בכ"ר (dated 19 Jan., 1439), משה קפסאלי (in the time of the Duke פרוטו שפטאל, משה קפסאלי משה בכ"ר אבא, (מישיר דונרו אבא, יעקב עכיס, זכריה פרוטו, אפרים דלמדיגו, דלמדיגו, דלמדיגו (in the time of the Duke Leon), אבא דלמדיגו בן הרב ר' שמריה, דוד קפסאלי, and שבתי קואני, שבתי ברביניאה, אלישע אשמרוק, דוד מוורוגונומו. As an instance of the activities, called טרמינציוני of these dignitaries, called קונדושטבלי, we give the following extract: בהיותו הנכ"ר אפרים דלמדיגו קונדושטבלי לקהלתנו עשה טרמינציוני בעד מתי ישראל שלא ילכו הגוים להפשיטם ומי שיעשהו יענש כעונש גנב. וכן הלך גוי אחד והיה חופר בלילה בעד בת כ"ר ברושולי קטלן ליקח לה תכשיטיה והגירוהו לקונדושטבלי הנ"ל ולקח עמו חקף מבחורי ישראל אשר בקהלתנו ורצו בבתי חיים ומצאו שם הגוים חופרים ותפסו אותם והוליכום בסוהר וצוה הדוקים והכום סביב לבתי חיים והענישום ג"כ ועמרו זמן הרבה בסוהר ומאו נעשת תשועה גדולה לישראל אשר מקודם לכן היה צער רב לקהלתנו בזה וזה היה בזמן משי' בירנרדו בלבי הדוקים יר"ק.

Pp. 93-98, a Responsum by Moses b. Elijah Kapsali, headed: אגרת ששלח בקהלתנו: יצ"ו ה"ה מחר"ר משה קפסאלי ז"ל שלא לשנות מנהגי וגדרי חכמי קנדיאה אשר תקנו בקהלתנו אל הקהלה המהוללה. יצ"ו. The Responsum beg. קהלת קנדקא שלום מאת אחיכם הצעיר החתום. וששאלתם על הגט שנתן בקשטיל במעמד הרקים שמעתי ותרגו בטני איך נעשתה המכשלה הזאת בקהלה שהיא סגולה צבי היא לכל הקהלות ושמה הולך בכל המקומות שמדקדקים על המצות כחוט השערה והולכים אחרי החומרא ובאסור ערוה החמורה שעונשה קשה יותר מדור המבול איך נעשתה זאת הפרצה להנתן גט במעמד הרקים Kapsali refers to the ר"א"ש, to an event which happened in the days of the writer's father

ואני זוכר בזמן הנערות שנשתלח גמ מקורפו לידי) המובהק אבא מרי רבי ז"ל ונתקבצו כל החכמים המופלאים בחצר בית הכנסת הגדול ונתן במעמד (כלם, to the Responsa of R. Isaiah of Ṭrani (מטרנא) who refers to great scholars of Candia, to the customs of Candia, which were based on the decisions issued by ר"ת (רבינו יעקב הנקרא ר"ת מאור הגולה) and to a Responsum of R. Naṭronai Gaon. The following of the contemporary Rabbis are mentioned: מה"ר משה, מה"ר שמריה, אבא מרי, and מה"ר גרשון, who were the teachers of the author.

Pp. 98-101, בעד, גדר שנעשה בקהלתנו יצ"ו בעד, the appointment of הרב as head of the community. The statute is signed by the following: שמריה, משה בר' אליה הכהן הרופא, דלמדיגו מאגריפון אליה, דוד בר' אליאו קפשאלי, משה בר' פרנס, שטחה הכהן הכותב בר' יוסף, and בר' אליקים הרופא. There is also an entry as to the appointment of ר' שמריה בן הרב ר' שמואל as head and two שוחטים in the year 5146 (= 1386).

Pp. 101-104, על, גדר שנעשה בקהלתנו יצ"ל על, אודות הטבחים והקצבים שוילייטיקו, dated 22 Adar, 5129 (= 1369), in the synagogue called שוילייטיקו. There were three synagogues in Candia: (1) כנסת קריטיקו; (2) כנסת שוילייטיקו; and (3) כנסת אליהו. The leaders (ממונים) signed the rules in the following order: הרב כ"ר שזריא אגורא תנצב"ה ישא קונדושטבלו משה כה"ר, אליהו כה"ר דוד, כלב כה"ר יהודה, אליהו כה"ר יהודה, יהודה כהן צדק המכונה בלבו דוד בר', מלכיאל הרופא כה"ר מאיר אשכנזי, יהודה כה"ר אליעזר הכהן, and מכאל.

Pp. 105-109, גדר שנעשה בקהילת קנדיאה, יצ"ו על אודות הטבחים והקצבים והבריקה והשחיטה, ובעד ענייני המקולין לעניינים שונים, dated Sunday, 30 Tishri, 5189 (= 1428) under the leadership of the כה"ר חביב by name קונדושטבלו and his assistants (חשבניו) גרשום, פרוטו כה"ר שמריה בוקי¹.

The rules were made in the כנסת and their שוחטים, appointing אשכנזיטיקו וכ"ר, ר' בנימין בן הרב ר' יהודה as שוחטים, דוד קפשאלי as עמרם כה"ר יקותיאל, and ר' משה, ר' שבתי כה"ר דוד קפשאלי, שוחטים, ר' יהודה כה"ר בנימין, and בכ"ר יודא דלמדיגו as disciples). The statute is signed by the following: שמריה כה"ר יהודה, שבתיה קואני בן, אליה העלוב כה"ר גרשום, אליהו ליאון כה"ר שמואל, דוד כה"ר משה, הכ"ר מלכיאל, אליעזר בן לא"א ורבי הרב ר' גרשון מריטמו, נומיקו, כלב מאגריפון בן, פרוטו בוקי, אליעזר אשכנזי כ"ץ, יודא כה"ר משה פרוטו, לאדוני אבי הנ"ר אלקנה, אליהו דלמדיגו כה"ר אבא, יודא הרופא קנדיומי, and טוביה כה"ר יוסף.

Pp. 109-113, גדר בעד השבתות והטבחים, והקצבים והחזוני' מלכיאל קואני, dated 4 Heshwan, 5167 (= 1407) under the leadership of שמריה דלמדיגו and his assistants כהן, שמריה דלמדיגו, משה בונשיניור בר' נתן, אליאו קפשאלי כה"ר משה, דלמדיגו כה"ר אבא, אליהו בן הרב ר', אליהו דלמדיגו כה"ר אבא, ישעיה הכהן כה"ר יודא, חיים מישיני, גרשון מריטמו, ירמיה נומיקו כה"ר אליאו, אליאו מישיני, הכהן יוסף כה"ר זכריה, משה קחין, משה כהן הרופא, יהודה בר' משה, אברהם חביבי (צ"ל חביב), פרוטו יהודה, מריטמו בן הרב מרנא ורבנא שמריה, כהן כה"ר אליעזר.

Pp. 113-117, מעשה שאירע בק"ק קנדיאה בעד, שמירת החלב, and statutes, dated 3 Nisan, 5123 (= 1363) under the leadership of דוד כה"ר יהודה. Attention may be drawn to the following two rules: (a) גדר לחייטים גוים שיתפרו בגדי היהודי בבית היהודי משום שמירת גדר שלא יורשה שום יהודי לקחת; and (b) שעתנו החזנות באמצעות גוים אלמים שלא כדת משה וישראל ושלא יגש אל הקדש לשרת אם לא יהיה רצוי לרוב אחיו כי אין קטיגור נעשה סניגור.

Pp. 117-124, גדר שנעשה לקהלתנו בהכשר, חלב ותמאה וגבינות, dated Ṭebeth, 5160 (= 1400), in the כנסת כהנים, under the leadership of משה כה"ר אליאו קפשאלי בן הנ"ר. The statute is agreed to by the following: יהודה כה"ר יוסף, שבתיה קואני, שמריה דלמדיגו

¹ He is probably a grandson of עלי כה"ר עזריאל, who wrote in the year 1385 the Rashi commentary on Ḳiddushin, MS. Brit. Mus. Or. 2891.

אליעזר בהר"ר גרשון, משה בונשיניור, הרופא, and דוד בכה"ר שבתי קפשאלי. This statute was renewed by אליהו קפשאלי בן אלקנה in the year 5278 (= 1518).

Pp. 124-131. גדר שנעשה בקהלנו על אודות, dated Wednesday, 24 Marḥeshwan, 5196 (= 1435), under the leadership of דלמדיגו אבא בכה"ר in the year 5278 signed by the following: ישעיה במא"א הח"ר, ליאון בכה"ר שמואל נומיקו מאיר אשתרוק בר', פרוטו בוקי, חיים מישיני שבתי כהן בכה"ר ישעיה, עמנואל בכה"ר יעקב, שלמה אליעזר בא"א מרי, דוד בהח"ר שבתי קפשלי, כהן פרוטו בהנ"ר יוסף, and רבי הרב רבי' גרשון בהח"ר זכריה. This statute was also renewed by Elijah Kapsali on Wednesday, 15 Heshwan, 5284 (= 1523).

Pp. 131-138. גדר בשביל הטבחים והקצבים, under the leadership of כה"ר חיים אליהו בן כה"ר חיים, signed and agreed to by the following: יוסף בכה"ר, ירמיה קפשאלי בלאמ"א הכה"ר משה משה, אליעזר כהן בהנ"ר יהודה, זכריה פרוטו משה בן א"א הח"ר יהודה, רופא בהכ"ר יוסף יהודה, מכאל כהן בלבו בכה"ר שבתי הכהן, דלמדיגו שלמה בלא"א כהנ"ר, בן לא"א כה"ר אברהם חביב אבא בן א"מ הח"ר אליהו דלמדיגו, מרדכי אשתרוק שמואל, and אליעזר בכה"ר יהודה הכהן. This statute was renewed first in the year 5185 (= 1424) under the leadership of פרוטו בוקי, and later on in the year 5206 (= 1446) under the leadership of מרדכי אשתרוק. The names of the other signatories which were in the original, have been omitted by the copyist. The copyist dates the former renewal ושנת חמשת אלפים ושנים, and we, however, corrected the date according to the information derived from p. 105 of our MS., to 5185.

Pp. 138-140. גדר שנעשה לברוק ראש תבחה, The institution was introduced in the north-east of Europe by R. Moses Kapsali when he returned from Germany. The statute is dated 29 Nisan, 5231 (= 1471), and signed by the following: משה דלמדיגו ועזריא דחברייא, משה, בן לא"א כבוד הנכבד מרנא ורבנא שמריה

יהודה בן לא"א הח"ר, דלמדיגו בהנ"ר יהודה מכאל כהן בהנ"ר שבתי דוד קפשאלי, אברהם חביב, אליעזר קפשאלי בהח"ר דוד, בלא"א החכ"ר אליהו, and ליאון בן הרב.

Pp. 140-148, dated 28 Iyyar, 5237 (= 1477) under the leadership of שלמה דלמדיגו, signed by the following: משה דלמדיגו, שלמה דלמדיגו, אפרים דלמדיגו, ועזריא דחברייא בלא"א מרנא ורבנא הר"ר שמריה מכאל כהן, משה בלא"א החכ"ר יהודה דלמדיגו יהודה בן לא"א הנ"ר אברהם, בהנ"ר שבתי קפשאלי, and renewed Thursday, 21 Kislew, 5239 (= 1478) with the consent of: דוד קפשאלי בלא"א האלוף החכ"ר כה"ר אליהו קפשאלי, אליעזר, ליאון בן הרב, מכאל כהן בכה"ר שבתי, אלישע אשתרוק, קפשאלי בן כהחכ"ר דוד קפשאלי, and שבתי קואני בן הנ"ר משה. These rules were confirmed in the year 5278 (= 1518) by Elijah b. Elkanah Kapsali and his contemporaries of whom we have the following signatures: עמנואל, מנחם בכה"ר שמואל דלמדיגו, שאול הכהן בן לא"א כמזה"ר, חן לבית שלתיאל שמואל, אלקנה קפשאלי במ"א הנ"ר דוד, משה כ"ץ משה, כהן בן לא"א החכ"ר משה אשכנזי הרופא שלמה דלמדיגו, דלמדיגו בן אא"ו מהר"ר אליהו ליאון רופא בן לא"א הכה"ר, בן לא"א הנ"ר מנחם אברהם כהן בן א"א כה"ר יעקב כהן, טוביה.

גדר שנעשה לבטול מלאכה בערב, Pp. 148-150, dated 17 Kislew, 5228 (= 1467) under the leadership of David b. Elijah Kapsali. The following are the signatories: מכאל, משה דלמדיגו בכה"ר יהודה, אפרים דלמדיגו, אליעזר, יהודה חביב בכה"ר אברהם, כהן בהנ"ר שבתי שבתי, and ליאון בן הרב, קפשאלי בן כהח"ר דוד ברכינייא בר' ישמעאל. Attention may be drawn to the following passage: ולמען יהיה זמן מוגבל לכל. לבטל עסק מלאכתו לכל יצטרך להתראת הנכבדים. גם לא יצטרך לאור החמה קבענו עת בטול מלאכה לכל עת קשקוש הוי"שפ"ר.

Pp. 150-153, Responsa by R. Moses Kapsali headed משה קפשלי נוסח תשובת מהר"ר משה קפשלי ז"ל על מה ששאלו ממעלת כ"ת מנהיגי קהלתנו י"ל על אודות הבתים שלא ישיג אדם גבול רעהו.

Pp. 153-154, גדר שלא ימסור אדם את חברו, dated 153-154, signed by Elijah Delmedigo b. Moses Delmedigo. The margin contains

the following note: אמ' אליהו קפשלי הקטן שלא ימסור אדם חברו בירי גוים זה הוא א' מחקנות ר"ג מאור הגולה ז"ל ועיין בתקנותיו בספר ארחות חיים וכלבו.

גדר בשביל החונים ובשביל ספר, Pp. 154-163, (סופר) מתא ושלא ישנו נוסח שמרי כתובות, dated 9 Shebat, 5249 (= 1489) under the leadership of חשבי כ"ץ, and signed by the following: מכאל כהן, אליהו כהן בלא"א כה"ר מכאל כהן דוד קפשלי בלא"א כהח"ר, בלא"א כה"ר אליהו הכהן אליעזר, אליעזר כהן טרושל'ן בהג"ר אברהם, אליהו שבתי קואני בלא"א, אשתרוק בן לא"א הנ"ר שלמה ירמיה קפשלי בן למרי אבא סיני, הכ"ר מלכיאל אלקנה בלא"א הכ"ר דוד, ועוקר הרים הכ"ר אליהו משה בן שבתי בן לא"א הנ"ר משה קואן, קפשלי מנחם, לוי נומיקו הרופא, לא"א הנ"ר אליהו אליא אשתרוק במ"א, and דלמדיגו בהג"ר שלמה הנ"ר שלמה.

גדר שלא יקדש אדם אשה, Pp. 163-169, בפחות מעשרה מישראל, dated 27 Siwan, 5264 (= 1504) with the consent of the Rabbis עמנואל חן לבית, יצחק הלוי מאנגלהיימא¹ שמואל. The statute is signed by: כהן בן לא"א החכם הישיש כ"ר משה כהן אשכנזי דוד בן לא"א, יהודה בלא"א הכ"ר יצחק דלמדיגו אברהם כהן בלא"א כ"ר יעקב, and כ"ר אליהו כולי כהן.

גדר, בשביל הטבחים והקצבים, Pp. 169-172, dated 29 Tebeth, 5273 (= 1513), under the leadership of יהודה בן יצחק דלמדיגו, and signed by: שאול הכהן בלא"א כמותר"ר משה כ"ץ, מכיר בכ"ר אליא, and דוד כולי בכ"ר אליהו.

גדר, בשביל בית המבילה, Pp. 172-178, dated 16 Tammuz, 5278 (= 1518) under the leadership of Elijah Kapsali b. Elkanah. It is signed by: מנחם בן הח"ר שמואל דלמדיגו, שאול הכהן בלא"א, עמנואל חן לבית שלתיאל, אלקנה במ"א הנ"ר דוד קפשלי, כמותר"ר משה כ"ץ משה, שמואל כהן בהכ"ר משה כהן אשכנזי הרופא שלמה דלמדיגו, דלמדיגו בן הארון מותר"ר אליא יהודה בלא"א הכ"ר יצחק, בן לא"א הנ"ר מנחם, ליאון רופא בלא"א הכ"ר טוביה, דלמדיגו אברהם כהן בא"א כ"ר יעקב.

גדר בשביל נסיעת המתים ז"ל, Pp. 178-180, מחקהל לבתי הקברות, dated 15 Ab, 5278 (= 1518), under the same leadership.

גדר, בשביל היהודים האומנים, Pp. 180-185, dated 2 Heshwan, 5279 (= 1518) under the same leadership. The statute refers to the relations of the community to the Venetian government.

גדר, בעד היין, Pp. 185-192, dated 18 Kislew, 5285 (= 1524), under the leadership of מנחם, עמנואל חן [לבית שלתיאל], דלמדיגו חן, שאול כהן אשכנזי. The גדר is also signed by: שאול הכהן בן לא"א החכם כמותר"ר משה כ"ץ שמואל כהן, אלקנה בלא"א הכ"ר דוד קפשלי משה דלמדיגו בן, אשכנזי בכח"ר משה הרופא, ליאון בן לא"א הכ"ר טוביה, הארון מותר"ר אליהו אליהו קפשלי הקטן בן לא"א, אליהו כולי בכ"ר דוד משה כהן בן הכ"ר שמואל כהן, and תחבר אלקנה אשכנזי.

גדר שלא לקדש אדם אשה, Pp. 193-198, בפחות מעשרה בכל דבר שבקדושה, dated Tebeth, 5200 (= 1440), under the leadership of ירמיה קפשלי בן הנכ"ר משה קפשלי. ח"ר אליהו דלמדיגו בן כ"ר. The גדר refers to ח"ר, and ח"ר אליעזר בן הרב ר' גרשון, אבא מיכאל בכ"ר שבתי כהן ירושלמי המכונה כוורי אליהו. The גדר is signed by the following: ירמיה קפשלי בן לא"א כ"ר, דלמדיגו בכ"ר אבא מיכאל כהן בכ"ר שבתי כהן ירושלמי, משה קפשלי אהרן בכ"ר יעקב, שלמה בכה"ר מרדכי אשתרוק יהודה כהן, אליהו לאגו בן מיכאל לאגו, צרפתי משה נומיקו, יעקב אבעס צ"ל עבאס), ב"ר אלימלך משה בן אא"ו הח"ר יהודה, בא"א כה"ר פרץ נומיקו משה בר' יצחק אבן תבון, אברהם בר' אליא, דלמדיגו יונה בכ"ר, שמואל בכה"ר שבתי נומיקו הרופא עזריה נומיקו בכ"ר, יהודה בר' משה אבן דלאל משה רופא בכ"ר לוי, משה בכ"ר טתתאי, פרץ משה ישק, עמנואל ספרדי הרופא, שלמה בן . . . שלום בן לא"א כה"ר שבתי, בן הר"ר נסים שבתי, לוי נומיקו הרופא בן לא"א אליה, אשתרוק כלב בן לא"א הנ"ר, בן לא"א החבר דוד קפשלי, and שמואל עבאס בכ"ר יעקב, אלקנה מאגריפון אליהו בן לא"א כ"ר אשתרוק דלאל.

חקנה שתקן מעלת הרב הגדול, Pp. 198-201, כמותר"ר יהודה חן הרופא, dated 22 Kislew, 5323 (= 1562).

¹ v. about him Graetz, 'Gesch. d. J.' VIII, 445, and Porges, REJ, 79 (1924), 35.

Pp. 201-207, גדר בעד בתי הקברות, dated 18 Tammuz, 5281 (= 1521), under the leadership of משה כהן בן הנ"ר שמואל כהן מנחם דלמדיגו בכמ"ר שמואל and אשכנזי שאל הכהן בן אלקנה, לאמו"ץ החכם הכולל מוהר"ר משה כ"ץ שמואל כהן אשכנזי בלא"א, במ"א הכ"ר דוד קפשלי משה דלמדיגו בן ה"ה, מוהר"ר משה כ"ץ הרופא, שלמה דלמדיגו בן לא"א הנ"ר מנחם, מוהר"ר אליהו אליהו קפשלי הקטן בן לא"א ורבי, ליאון רופא משה כהן בן הנכ"ר שמואל כהן, הנכ"ר אלקנה אליהו כהן בן הנ"ר שמואל כהן, אשכנזי and אשכנזי.

Pp. 207-217, גדר לשמירת השבתות ולבטל מבועד יום בע"ש ובעי"ט ושלא לקבול בהם ושלא לערב מבואות לחצאין ולשמירת הגבירות ובעד החתנים שלא יכנסו בבתיים שהכלות מתגוררות שם.

אלה החקנות. דשנות ורעננות. Pp. 217-222, ראויות והגנות. אשר ראו מורי שרי ספסרי חורי התורה למנות. ושכנה קהלתנו בנוה שלום ובמשכנות. dated 1 Kislew, 5286 (= 1525), and signed by מנחם בכמ"ר משה, עמנואל חן לבית שלתיאל, שמואל דלמדיגו שלמה דלמדיגו בהנ', דלמדיגו בן ה"ה מוהר"ר אליהו שלתיאל, and ליאון רופא בן הנ"ר טוביה, מנחם בן מהר"ר עמנואל.

גדר על הבנים הנולדים בלי חופה, Pp. 222-226, וקדושין, dated 14 Nisan, 5286 (= 1526), under the leadership of מנחם דלמדיגו בכ"ר שמואל and משה, עמנואל חן לבית שלתיאל, שמואל דלמדיגו, דלמדיגו בן הארון מוהר"ר אליהו ליאון רופא בן לא"א, and בן לא"א הכ"ר מנחם. This גדר was confirmed by אליהו קפשלי הקטן בן לא"א ורבי החכ"ר אלקנה, אבא רופא, יהודה כהן בלבו בלא"א הנ"ר שלמה יודלין דלמדיגו בן לא"א הנ"ר, and בהנ"ר יוסף מנחם.

גדר בעד התפלה והחרמות, Pp. 226-232, וסגירת הבתי כנסיות, dated 18 Siwan, 5287 (= 1527), and signed by the following: מנחם בכמ"ר שמואל דלמדיגו, אליהו קפשלי, שמואל כהן אשכנזי במהר"ר משה כ"ץ הרופא, שלמה דלמדיגו, משה דלמדיגו בן מוהר"ר אליהו יודא כהן בלבו בן לא"א הכ"ר, בן לא"א הנ"ר מנחם יודלין דלמדיגו בן לא"א הכ"ר מנחם, and שלמה.

גדר שהקודשטבלו יהיה סחויב, Pp. 232-236,

לקראו הגדרים בב"ה, dated Heshwan, 5295 (= 1535), and signed by שבתי קווין בלא"א שמואל כהן אשכנזי בן לא"א מהר"ר, הנכ"ר ליאון משה דלמדיגו בן הארון מוהר"ר אליהו, משה כ"ץ, and again שלמה דלמדיגו בלא"א הכ"ר מנחם, and again שבתי קווין.

תקנה שהתקין מוהר"ר אליהו, Pp. 239-255, קפשלי יצ"ו בעד חתן התורה ושאר החתנים וקבלוהו, עליהם מאהבה הקהל הקדוש ועת לעשות ליי, dated 5290 (= 1529). The following persons were selected for חתני תורה of the four synagogues:

בב"ה הגדול מנינו את הנכ"ר שמואל כהן אשכנזי יצ"ו

בב"ה של כהנים מנו את הנכ"ר משה דלמדיגו יצ"ו בן הרב [אליהו] ז"ל

בב"ה של אשכנזים מנו את מוהר"ר אבא דלמדיגו נר"ו

בב"ה הגבוה מנו את הג"ר שלמה כהן בלבו יצ"ו

טהר"ל Kapsali quotes a Responsum of משה ספרדי שבק"ק שראגורא. There are further entries about פרוץ שבוי קורן and פטרין, dated 10 Heshwan, 5294 = 29 October, 1533, written by יצחק כהן סופר, and signed by משה קואני, שלמה דלמדיגו, משה דלמדיגו, אבא דלמדיגו בן מהר"ם מנחם, בהכ"ר מלכיאל, שמריה דלמדיגו, and יודא כהן אשכנזי, שבתי קווין. The entry refers to the selling of the כלי for the benefit of the captives. The next entry, which is dated 10 August, 1534, mentions שמריה and שמואל רודיטי בר' יוסף as אגפולי. This entry is signed by משה דלמדיגו בן ה"ה האלוף מוהר"ר אליהו שבתי, משה קואני בהכ"ר מלכיאל, ליאון רופא, שמריה, אבא בן מוהר"ר מנחם דלמדיגו, קווין, יצחק קפשלי בלא"א הכ"ר אלקנה, דלמדיגו, and יצחק אמליוטי בן לא"א כ"ר שבתי. The last entry contains a חרם issued by אליהו. To this is added a letter by the rabbinate of יודא קורקוס against קפשלי בכהח"ר אלקנה. This is dated 25 Elul, 5291 (= 1531), signed by דוד נ' אבי, שמואל הלוי, משה נ' אלאשקר, and זמרה, pronouncing and confirming the חרם against קורקוס.

P. 256, תקנה שלא להסגיר החונים את המקוה

לכלות, made by Elijah Kapsali under the leadership of יהודה כהן אשכנזי.

Pp. 257-259, תקנה שלא לצחוק בקוביא או בשום צחוק שבעולם כל היום של תשעה באב, dated 5293 (= 1533) by Elijah Kapsali.

Pp. 259-260, תקנה שעמרנו ותקננו לקבורת ז"ל, by the same.

Pp. 261-270, תקנה שחדשתי להשים דבש, במשפך וביקב בשעת הדריכה משה ו' אלשקאר הדיין המצויין [במצרים], dated 5299 (= 1539), with approvals of מנחם בן שמואל קולי ממיזטרא of Constantinople, and חם בן דוד ו' יחיאי.

Pp. 271-287, תקנה שתקננו בעד י"ח בחטח, להיות יום ששון ושמחה ושלא לומר בו תחנה ושלא למור בו על פניהם, לפול בו על פניהם, by the same, containing material about the influence of the war between the state of Venice and Sultan Suleiman of Turkey on the fate of the Jews in Candia.

Pp. 287-290, גדר בעד מקללי הרבים והפוערים, פיהם לבלי חק בנבלות הפח, dated 28 Tishri, 5303 (= 1542), under the leadership of דוד כולי.

Pp. 290-292, תקנה שלא ישליכו רוקימא בפורים, בבח"ב, dated 5342 (= 1582), under the leadership of יודלן דלמדיגו, and signed by Elijah Kapsali.

Pp. 293-306, תקנה לבלחי התגאל בבשולי גוים, האסורים, by Elijah Kapsali.

Pp. 306-307, תקנה שנתחדשה שלא לקבול, דוד כהן ספרדי בן איש את חברו בימי הפורים, dated 5300 (= 1540), under the leadership of שמואל אלגוי בן ס"א הכ"ר, מכיר כ"ץ, אלעזר דלמדיגו, ישראל חן, יצחק מלכיאל, and קואני בן הרב ר' משה.

Pp. 307-309, גדר בעד החתנים, dated 5307 (= 1547), under the leadership of שבתי קואני, שבתי אליהו קפשאל, בן מלכיאל יהודה כהן, שמריה דלמדיגו בהכ"ר אליהו, קואני דוד כולי, יצחק נחום, יצחק קפשאל, אשכנזי ישמעאל, and יהודה דלמדיגו, שבתי ברביניאה ברביניאה.

Pp. 309-311, a description of the earthquake on the 10th Sept, 1549 by Elijah Kapsali.

Pp. 311-314, גדר שלא יתפללו הקהל בבית, האבל אם לא שיהיה חולה אלא שלווחו בבית הכנסת, dated 23 Elul, 5309 (= 1549), and signed by אליהו קפשלי הקטן בן לא"א ורבי החבר אלקנה, דוד כולי, and שבתי ברביניאה בלא"א הכ"ר אליהו בלא"א הכ"ר אברהם.

Pp. 315-321, תקנה שלא לפתוח איש משוורך, או אשה משוורכת ותחת אישה תיקה זרים, dated 5326 (= 1566) under the leadership of אליהו, מנחם דלמדיגו, ישמעאל ברביניאה, and signed by יודא כהן אשכנזי בא"א, נחום, יצחק קפשלי, החכם הכולל כמה"ר שמואל כ"ץ שמריה דלמדיגו בן הנכ"ר, בא"א הכ"ר אלקנה שבתי, יודא דלמדיגו בלא"א מוהר"ר אבא, אליהו מנחם דלמדיגו בלא"א, קואני בלא"א הכ"ר מלכיאל ישראל חן הקטן בן הארון מר, מוהר"ר אבא, גרשון מנחם במא"ר הח"ר משה, רב יהודה חן אליהו, יצחק חן בן הגאון מר רב יהודה חן הרופא אברהם אלקוסטנרין, and בן לא"א הכ"ר שלמה נחום בלא"א הכ"ר יודא הרופא. The גדר includes a letter addressed to the community of Castelnuovo, dated 20 Tammuz, 5327 (= 1567).

Pp. 321-323, תקנה שלא ישרך איש את ביתו, או קרובתו לאיש אשר בא לגור פה עד מלאת לו, or קרובתו לאיש אשר בא לגור פה עד מלאת לו, dated 14 Ab, 5327 (= 1567), and signed by יאודה חן במא"ר מר רב עמנואל, יודא דלמדיגו, יצחק קפשאל בלא"א כה"ר אלקנה ישראל חן במא"ר, דוד כולי, בלא"א מוהר"ר אבא מלכיאל קואני בן האלוף, מר רב יהודה חן כמהר"ר משה.

P. 324, תקנה שלא לשחוט שום בהמה ביום, ששי מחצות היום ולמעלה אם לא לצורך השבת, dated 12 Adar I, 5339 (= 1579), and signed by שמואל אלגוי בן ס"א הכ"ר, מתתיה שפניילו ישראל חן הקטן בן הגאון מר רב יהודה חן, יצחק אלעזר דלמדיגו, and הרופא.

P. 325, תקנה שלא יורשה שום יהודי להפשיט, סוס או פרד או חמור, dated 12 Adar I, 5339 (= 1579), and signed by the same.

Pp. 326-327, תקנות שנשתלחו ממדינת הים, שלא יהיה רשאי שום יהודי לקרא לחברו משומד, signed by יצחק בי רב and משה דמו.

Pp. 327-330, גדר בעד המופקרות ושלא לומר, לחברו משומד, containing a letter dated Safed, 15 Tammuz, 5328 (= 1568), signed by

ישראל בר מאיר, יוסף קארו, דוד ו' אבי זמרה, addressed to the leaders of Candia, e.g. משה ב"ר יוסף מטרנאי and ובראשם כמהר"ר יאודה. There is added a similar letter by אליה גלימדי.

Pp. 331-332, תקנה שכל החונים יהיו מחוייבים, issued ללוות את המת עד חגן בבתי הקברות 21 Kislew, 5337 (= 1576), and signed by the following: ישראל חן הקטן, ישראל יעקב כולי, שמואל קואניב מאו"ר החכם השלם, אליעזר דלמדיגו, מלכיאל, דוד כולי בהכ"ר שלמה, כמהר"ר שבתי קואני בן הרב החסיד ר' משה.

Pp. 332-334, תקנה שכל סמיכות שיבא מחגן, dated 8 Tammuz, 5337 מתתיה (1577), written and signed by the following: שמואל אלגוי בן מ"א, שפניילו בן לא"א כ"ר דוד מלכיאל קואני בן הרב ר' משה, הכ"ר יצחק ישראל, ישראל חן הקטן בן הגאון מר רב יהודה חן, דוד כולי בהכ"ר שלמה, יעקב כולי קואני בן החכם כמהר"ר שבתי.

Pp. 334-339, תקנה שלא לצאת עוד הנשים, dated 24 Shebat, 5342 (= 1582), and signed by the following: שמואל אלגוי, ישראל חן, אליעזר דלמדיגו, בן מ"א הכ"ר יצחק מלכיאל קואני, הקטן בן הגאון מר רב יהודה חן. דוד כולי בהכ"ר הכמ"ר מכיר כ"ץ. This was renewed 15 Heshwan, 5345 (= 1584), and signed by the following: שמואל אלגוי, מכיר משרימי, אליעזר דלמדיגו, בן מ"א הכ"ר יצחק ישראל, הקטן במאו"ר החבר הכ"ר אברהם משה דלמדיגו, חן הקטן ישראל יעקב כולי, אבא, לא"א האלוף כמהר"ר יהודה דלמדיגו דלמדיגו.

Pp. 340-347, the statutes of the Jewish community in Candia approved by the Duke on 28 Nov., 1574. The introduction reads: אלה הם הקפיטולי אשר ביקש מהר"ר ישראל יעקב כולי הרופא נר"ו עם יתר הנכבדים חבריו להחזיק אותם ממעלת אדונינו השררה י"ק וממעלת אדונינו הסגן הגדול י"ק אחרי אשר הוסכמו בשבעה מהקבץ הכללי של קהלתנו יצ"ו ככתוב בראשית הקפיטולי הלא הוא כתוב בראשית הקפיטולי האלה בספר גדרי קהלתנו יצ"ו אשר הקפיטולי הנ"ל נתנם הרב הנ"ל בידי מעלת אדונינו הדוקוס י"ק ביום ששנה ועשרים יום לחדש שטמברי אתקע"ד לפני מהר"ר ישראל חן נר"ו וחבריו והחזקו ביום עשירי לחדש נוימברי

בו והועתקו במטוריא"ל של מעל' אדונינו הדוקוס מישי' אלוויזי יושמיניא י"ק ברפין קפ"א איטירנו. The קפיטולי are signed by 27 representatives of the community. They are: יצחק קפשאלי, מלכיאל, ישראל יעקב כולי טבעי, שמואל אלגוי, דוד, לוי שקריניאו, שבתי חן, גרשון מנחם, קואני יודלין, שלמה כהן מצי, לוי נומיקו הקטן, מ"ר מירא, משה רושו בר' אליעזר, משה קורקידי, בלצא, ישראל, דוד חרבן טבעי, דוד כולי בהכ"ר אברהם, שלמה דלמדיגו, שמואל קואני טבעי, חן הרופא, אלקנה, אליהו נחום, יצחק שלמא, לוי נומיקו הזקן, יוסף שלוניקו, נחמיה נחום, דוד ו' שנגו, קפשלי, מיכאל מוורוגוטו and ישמעאל לגו.

Pp. 348-351, a postscript by Elijah Kapsali, who compiled originally the second part of this book (pp. 193-347), dated 18 Heshwan, 5275 (= 1515), reads: עד הנה עזרנו יי להשלים חפצנו חפץ ליי בעולות חבחים בגדרים התוריים המיישירים אל השלמיות הנפשיות. ואל המדות התוריות, הטובות האלהיות. להביא נפשנו במסורת הברית להכין אותה ולסעדה לדעת מה יעשה ישראל. ועתה אמרתי אני בלבי לאמר כי טוב וישר הוא להשים אצלם וסמוך להם הקיומים והלתי והאורדיני והטרמנציוני שעשת שררת והדרת וויניציא"ה הרמתה י"ק ותנשא מלכותם לעזר היהודים והכלל כי הם טבא ופתח אל השלמיות הנפשיות בעולם הזה ובגלגלם שלום יהיה לנו בעולם הבא. והוא על דרך מאמר החכם אם אין קטח אין תורה ובנוולת ספק בהיות לנו ההשקט והשלחה כד הקטח לא תכלה ואז צפתת השמן שמן זית וזך כתיב למאור להעלות נר התורה תמיד לא תחסר כל בה משם רועה אבן ישראל. על כן שפתי פני כחלמיש לחפש ולבקש מפי סופרים ומפי ספרים את כל האורדיני הטובים אשר נעשו לאבותנו בהשתדלותם הטוב בצרכי צבורם באמת קמתי בקהל אשוע מי האיש אשר נטע נטיעה של מצוה ועשה טירמינציון ואורדיני לעזר הכלל וכרוזא קרי בחיל. בתוך החיל. יצאו מחיל אל חיל. כל איש אשר נמצא אתו ליוז ואורדיני יבואו לעזרת יי בגבורים ויתנום על ידי עושה המלאכה לבי לחוקקי ישראל המתנבכים בעם ברכו יי וכל אשר נמצא אתו ליוזי ואורדיני הביאום בידי ואעתיקם בספר הלז בין שורותיו וזהירו למען יעמדו ימים רבים וכל הצריך מהם לחמו נתן מימיו נאמנים הן על כפים חקותים ותכף ימצא את אשר יבקש ולא יהיו עוד כרכר הספר החתום כי רבים מהצרכים להם לא

היו יודעים מושבם ואנא נמצאים והיו צריכים לחפש אחריהם בחפוש ובדיקה. וזולת זה כי היה אבוד ממון שבכל פעם היו מפורים בפרוע פרעות בישראל. מי חכם ויבן אלה שהתורה חסה על ממונם של ישראל דיכתי' והשקיתה את העדה ואת בעירם. וכתב וצוה הכהן ופנו את הבית וגומ' ודרו'ל בכלי חרש שלא ישברו הכתוב מדבר וכו'. שתי אלה הסבות תמכו בידי מזה אחד ומזה אחד ויהי ידי אמונה עד העתיקי כל אשר מצאה ידי לעזר קהלתנו מורשה קהלת יעקב והיה כל מבקש תועלת הכלל יצא אל הספר הזה ושם דרך אראנו בישיע הקהל ולא יצטרך עוד למרוח ולפור ולכבוז צדקות פורו'נו בישראל. ומאשר לא נודעו אלי כל האורדיני' שהם עשויים באמת וישר לעזר הכלל כי אימה חשכה גדולה נפלה עליהם לאורך הימים והשנים ולסבת הצרות אשר סבבונו הקיפנו השתרגו עלו על צוארנו וילחצונו ולא נודעו אלי כלם להעלותם בספר זכרון לכני ישראל הנחתי מקום להתגדר בו האורדיני' אשר לא לקחה אוני שמץ מהם: על כן יבורך גבר ירא יי מהשרידיים אשר יי קורא לעמוד לפני העדה לשרתם אשר יבאו בידו לחי' ואורדיני' לתועלת הקהל הקדוש יצ'ו אשר כבר נעשו בימים ראשונים חלפו למו או אשר יחדשו מדור דור משפחה ומשפחה לתועלת הקהל. הקהל חקה אחת להם כל אשר תמצא ידם לעשות בבחם לעזר הכלל יעתיקום הנה ולער בצור יחצבון למען יעמדו ימים רבים ולא ימוש מעשות פרי צדיק עץ חיים הם למוצאייהם ולכל בשרם מרפא לשון עץ חיים לסור ממוקשי מות והיה אמונת עתנו חוסן ישועות נחלת אריאל. לא יאמר שמנו כי אם ישראל: מניע עמו עט שקר סופרים נבוה וחדל אישים. אלהו קפשאלי בלא"א ורבי הכ"ר אלקנה י"ל הכותב בידי שורותים הנ"ל כמו משרת קטן הנמצא לקהלתנו ק"ק קנדיאה יצ'ו היום שנת וינתם יי על הרעה (= 1515) בי"ח חשן חשבו רעיוני תועלת הכלל וכללתי להם כל הנמצא כתוב בספר לעזרתם כי בהם נחיה בגוים. עד יערה עלינו רוח ממרום וכו' לעיון גואל. תחו בציון עינינו ובבנין אריאל. ובזכות זה בן פדה צור גם"לי אל. אז ימלא שחוק פיני בכח ואל. אנכי ליי אנכי אשירה אומר ליי אלהי ישראל: ברוך יי אשר נתן מנוחה לעמו ישראל ונתננו לחן וחסד בעיני אדונינו אדוני ויניחא וקיימו לנו כל הקיומים הנ"ל ומצאנו מנוחה בגוים אשר הדיחנו יי שמה יהי יי אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אנ"ם:

נוסח זה כתבתי ושלחתי בק"ק שלוניקי' י"ע עיר ואם בישראל והעתקתיו הנה למען יעמוד ימים רבים:

The first part of the book (up to p. 192) was originally compiled by בלא"א כ"ר in the year 5285 (= 1524). The post-script reads: ותשלם כל המלאכה היא מלאכת הגדרים. אשר יסדום אבירי הרועים המה הגבורים. אשר מעולם אנשי השם שרים וטפסרים. ערכי מערכה בלב. בכ"ט לחדש כסליו שנת ארפ"ה משובתם: תם ונחתם ע"י צעיר התלמידים יצחק אמליוטי בן לא"א כ"ר שבתי ולה"ה.

The first ten גדרים were dealt with by Berliner (Mose, III, 58), Steinschneider (J. G., III, 65), Gudemann (Geschichte der Erziehungswesens und der Kultur der Juden in Ital., p. 303) and Rosenberg (Die Statuten der Gemeinden auf der Insel Kandia in Festschrift für D. Hoffmann, Berlin, 1914, pp. 267-280). This MS. is fuller than the MS. used by the previous scholars, since in their copies the גדר בעד הקבוצים is wanting. Elijah Kapsali is known as an historical writer, v. לקוטים שונים מס' רבי אליהו, ed. M. Lattes, Padua, 1869, Berliner, אלהו קפשלי, in קובץ על יד, Berlin, 1903, pp. 19-26, where the חקנה שחקננו בעד י"ח בתמוז is reprinted (v. MS., pp. 271-287).

The MS. is written on 351 pp. of 22 ll. to the p. in a curs. Greek hand of the 17th cent. The MS., at the beginning, is defective.

Owner: יח"י (= *Jehiel Hayyeem Viterbo*, author of עוד יוחי, Livorno; 1800, v. also MS. No. 406).

Paper, $7\frac{5}{8} \times 4\frac{7}{8}$.

Bibliography: Steinschneider, Die Geschichtsliteratur, p. 93; Porges, RĒJ., vol. 77 (1922), 20-41, vol. 78 (1923), 15-35, vol. 79 (1924), 28-60; Louis Finkelstein, 'Jewish Self-Government in the Middle Ages', New York, 1924, pp. 265-281.

715

ספר התקנות של ק"ק מגורשים קאשטילייא אשר בפאם

Statutes of the Castilian Community in Fez.

P. 1, title-page by a later hand חקנת חכמי ורבני קאסטיליא זיע"א

Pp. 3-11, index, headed לפתח לספר התקנות אשר תקנו חכמי קהלות פאס יע"א זיע"א על סדר ההלכות.

The original statutes beg. p. 13, and are headed ספר התקנות. אלו הם התקנות שתקנו בפהם להיות ביניהם ק"ק מגורשים קאסטיליא אשר בפאס יע"א בעצת החכמים יצ"ו וגדוליה ולמען יבינו כל השומעים נכתבה זו התק' בלע"ז. The first 18 statutes are in Ladino, and signed by the secretaries and משה באלנסי סופר יעקב פרונטי and מוסס הסכמה בענין No. 19 is headed כתובת ק"ק המגורשים יצ"ו ומתנה והברחה וגביית מלוה אפי' מיתומים קטנים ושלא לאסור הלוה יעקב אבן דנאן, אברהם עוזיאל, and חיים עוזיאל. No. 22 is dated 5305 (= 1545), and is signed by נחמן אבן סונבאל, אברהם חאג'יש, יוסף טובי, יצחק בר יוסף נהן, שמואל אבן, יוסף בר משה מינדה, יהושע קורקוס, ש"ט בר יעקב, אברהם עוזיאל, דנאן ככה"ר מימון אברהם, שמואל חאג'יש, יצחק דונדון, אמיגו אברהם אגואילוש, and אברהם ביטון, אלטושנינו, with the remark of the secretaries, which reads: וס"ל כתוב אני אברהם באלנסי הסופר יצ"ו נומפיקי במאמר החכמים יצ"ו לה הסכימה די אריבה קונטיגידה בה' בתי כנסיות הי"ג של המגורשים יצ"ו בזמן הכתוב לעיל ולפי שכן הוא אמת לראיה ח"ש פה וחתום הסופר הנז' ובגב שטר התורף הנז' נמ"ך פזאי נומיפיקאס הסכמה זו הנז' בב"ה הי"ג של התושבים יצ"ו ע"י כמה"ר שמואל אבן דנאן נר"ו בכמה"ר מימון זלה"ה אי לה ריסי בירון ולראיה חש' וחתום הסופר הנז' ע"ב ולראיה ח"פ יובן קצתם הכרנו חתימתם וקצתם נ"ן נתקימה חתימתם מפי חכמי הדור יצ"ו ולראיה ח"ף במבדיל' וחתום הה"ר יעקב אבן דנאן בה"ר יוסף הסופר והה"ר מכלוף בן יעקב בן אסולין מוסס תקנה על ענין No. 23 is headed מחילת הבת לאביה או לאמה שצריך הסכמת ב"ד and signed by שכול (!) משכונה No. 24 is headed או מכירה בסופר יש' שתעשה ג"כ בעש"ג וכתוב הסופר שהיא היא וישלישו המש' הנעשית בעש"ג עוד תקנו שהמשכיר No. 26 beg.

קרקע לחבירו וחושש המשכיר שמה היום או מחר and is dated Shebat, 5363 (= 1603). No. 27 bears the signature of שמואל, יצחק אבן צור, סעדיה אבן ריבוח and The תקנה refers also to an earlier statute made by יהודה עוזיאל. No. 28 deals with לפי שבששה אלפים וג' מיאות וששים וחמש לצי' שנת חמשת אלפים וג' יצא דבר מלכות מלפני אדונינו המלך יר"ה וצוה להכריז בכל מדינות מלכותו שהמשקל של זהב וכו' ובהיותינו מקובצים בבה"כ הי"ג של הח' and ends ולראיה שכך הסכמנו ותקנו ח"פ בשבעה לאייר שנת ששים וחמש לפ"ק (= 1605) בפאס יע"ה: והשבועה שזכרנו שישבע הנפקד עה"ד הנז' יובן בנק"ח והכל שו"ב וקיים ע"כ נוסח התקנה הנז' וחתומים עליה החכמים השלמים הה"ר סעדיה בן ריבוח ז"ל והה"ר שמואל אבן דנאן ז"ל ורווחה שבק לדקששי מיניה והה"ר וידאל הצרפתי ז"ל והה"ר יעקב חאג'יש ז"ל והה"ר אהרן בן חיים ז"ל והה"ר ישעיה בקיש ז"ל והה"ר יחייא בירדוגו בהיותנו No. 29 beg. מקובצים בישיבת הנגיד ומעולה ה"ה יעקב רותי ז"ל לשאת ולתת בתיוקן בקיעי עירינו עלתה לפנינו צעקת בני ברית הנזשים זה בזה מעות קודם יוקר dated 1 Siwan, 5350 (= 1590), and signed by שמואל אבן דנאן, אהרן אבן חיים, שמואל אבן דנאן, and יחייא בירדוגו. No. 30 deals with the same subject, beg. על דבר יוקר המטבעות פעם. אחר פעם בעירינו זאת בהרמנתה דמלכא יר"ה רבו קטמות בין בני ברית שהתובע רוצה לגבות מעותיו כדמעקרא כדי שיזכה במה שהעדיפו מפאת יוקרם והנתבע רוצה לשלם כדהשתא כדי להפסיד מהעודף ועם היות שכבר נתקנו תקנות בנותינו בפעמים הא' בכל פעם ופעם מה ששפט שכלינו לפי העת והזמן לסיבות ידועות לנו ולקדמונו נ"ן שיצאנו בעקיבותהם ז"ל נ"ל בפעם הזאת אחר שלכד העיר אדונינו המלך מולאי עבד אללה בח"י לתמוח מש' אחישנ"ה לצי' (= 1614) לסתור כל התקנות ההם שנתקנו בעירנו זאת בענין יוקר המטבעות הנז' מסכלו שנת גש"ם לפ"ק (= 1582) ועד עתה יען חזר אדונינו המלך הנז' לקיים גזירת אביו בענין מטבעות הזהב והכסף שהיו עוברים בח' אוקיות אל מתקאל והעלם לעשרה אוקיות ובכן ראינו לחדש תקנה אחרת תהיה קבועה לדורות להתנהג על פיה בפרעון כל תביעות שידיו לבני

ברית זה כנגד זה חדשים גם ישנים מפאת יוקר המטבעות שהוקרו מכסלו ש' גש"ם לפ"ק ועד עתה או מפאת יוקר אחר שיתחדש עוד להבה (!) בהורמנותה דמלכה ודוקה ביוקר שנעשה ושעשה כאשר נעשה פתגם המלכים מאז ועד עתה בענין יוקרם שלא הוסיפו כלום בכובד המטבעות וגם לא פסלו ממבע ישן לגמרי רק נשאר עובר במטבע החדש שחדשו בצורה אחרת ממשקל וכובד המטבעות הישנים כסף או זהב וצוו שיעברו החדשים והישנים כמספר אוקיות יותר מהאוקיות שמאז היו עוברים כאשר יצא דבר מלך בכסלו שנת גש"ם לפ"ק על מתקאל הוהב ממט' המלך יר"ה שמשקלו י"ב פודיונים גארוש שהיה מאז עובר בפחות משה אוקיות העלו לששה אוקיות אע"פ שמשקלם י' פודיונים ד' אוקיות סוסיש מעות כסף ממט' המלך יר"ה ובששה בשבט שנת ס"ה לפ"ק (= 1605) העלו עוד המטבעות הנז' לשבעה אוקיות וחצי ובג' לאייר שנת ס"י לפ"ק (= 1610) העלו עוד לעשרה אוקיות ונמשך בן עד ר"ח אדר א' שנת אחישינ"ה (sic) לזי' שהיה שינוי במלכות והורירו המטבעות לשמנה אוקיות ונמשכו בן עד ח"י לתמוז ש' אחישינ"ה (sic) לזי' שלכד העיר מולאי עבד אללה יר"ה כנ"ז שהחזיר ליוקרן של עשרה אוקיות כנ"ז בכל יוקר שיתחדש במטבעות הנז' כיצא בזה ראינו לחקן תקנה חדשה תהיה קבועה לזרות עה"ד הנז' dated Ab, 5374 (= 1614), and signed by יצחק אבן זמרה, ויודאל הצרפתי, שמואל אבן דנאן, יחייה בירדוגו, שמואל אבן חביב, ישעיה בקיש יעקב אבן דנאן, and the secretaries, שאול סרירו and מכלוף בן אסולין. No. 31 is headed בחדש אלול שנת צוית"י את ברכתי. beg. הקדושין לכם בשנה לזי' (= 1597) תקנו חכמים תקנה בענין הקדושין והיא היתה ג"כ מקדמת דנא בעיר הלזו וראו לחדש אותם מחדש שכל מי שירצה לקדש אשה מכאן ולהבא לא יקדש אותה זולת and בפני חכם מחכמי המעמד או ראש ישיבה and סעדיה אבן ריבוח, יהודה עזיאל and is signed by ויודאל הצרפתי, שמואל אבן דנאן, יצחק אבן צור, שמואל אבן חביב, and סעדיה בקיש. No. 32 is headed שצריכים לחקור בענין אפוטרופוס יתומים בהיותנו אנו החתומים מקובצים בבית הנגיד. beg. ומעולה אברהם רוטי נר"ו עם הנגיד המעולה הר' סעדיה ו' ריבוח and signed by משה לוי נר"ו and משה הלוי. Dated Nisan, 5363 (= 1603). No. 33 is headed שדין פירעון טופס פס"ד. beg. כתובה וב"ח שיום בזמן הזה

לפי שר' אברהם ו' צור נ"ע נלב"ע וחיי לרבנן ולחיי ישראל שבק ולא הניח שום זרע והר' שמואל dated Shebat, אחיו רצה לכנוס את יבמתו וכו' (= 1593) and signed by כשל"ג ילבינו 5353, אברהם עזיאל, יהודה עזיאל, יוסף אלמושיניו שמואל, יעקב חאג'יש, יצחק ו' צור, יצחק ו' שלם מכלוף ו' אסולין and the secretaries בן דנאן שהמגרש No. 34 is headed יצחק בן יוסף את אשתו כדי שלא תזקק ליבום שאין דינה בכחו! כאלמנה, dated Siwan, 5363 (= 1603), and signed by שמואל בן דנאן and שאול סרירו. No. 35 is headed שלא ליתן גט אלא עד עובר שמואל בן דנאן and signed by ל' יום שמואל אבן דנאן. No. 36 is headed שסופר הגט יתנה עם הבעל שאם נאבד הגט יכתוב ראיתי כתוב בספר אה"ע בבי' א"א. אחר זלה"ה במה לסופרים הכותבים הגיטין שיתנו על הגט, dated Adar, 5424 (= 1664), and is signed by שמואל ס"ט. Nos. 37-54 are missing. The last lines of No. 54 read כתוב בכתיבת כה"ר סעדיה בנו ז"ל ח"ל ועכשיו הם נוהגים החכמים שהבא להפרע שלא בפני ב"ח ישבע שבועת התורה ככתוב אצלי באריכות טעם הדבר כה דברי הצעיר סעדיה אבן דנאן ס"ט ע"כ מצאתי. No. 55 beg. והכרנו כתיבתו והתימתו כחוב בקונטרס העתק ספר התקנות כתב מהר"ר יעב"ץ ז"ל ח"ל מצאתי כתוב נהגו רבותינו בכאן עור נמצא בכתיבתי and בפאס יע"ה וכו' and ends הקדש של כמהר"ש אבן דנאן ז"ל ח"ל which refers to No. 56. This statute is headed חילוק בין מגרש מפני שמצא נאה הימינה ובין מצאתי כתוב. beg. ומגרש משום מצות פריה ורביה בכתיבתי הר' אברהם אלבאלאנסי מנהג תושבי הארץ ואמרו לי and ends מי שבא לגרש את אשתו הרבה מגידי אמת שכך היה דן הרב אדוני זקני ז"ל אשר על שמו אני נקרא בימים קדמונים ושאלתי ומצאתי כך ובלי ספק שהמנהג טוב הוא ויש לו ראיות רבות אלו דברי שמואל ו' דאנן and is signed by שמואל ו' דאנן. No. 57 is headed שלא ליתן גט כה"ל דין עידי מסירה וכו' ועוד כתב החכם. beg. בלילה אלא בשעת הרוחק הנו' ח"ל כתב בעל תה"ד בשאלותיו סי' רמ"ח and is signed by שמואל אבן דנאן. No. 58 is headed עידי מסירה כתיב בגמ' בדיעבד and signed by עידי מסירה וכו' and ends שכתבנו בא לירינו ג"כ והשבנו לשואלים כאשר כתבנו הלכה למעשה נאום שמואל בן דאנן ס"ט

No. 59 is headed המגרש ע"י שלית קבלה לא גט לזמן ולא No. 60 is headed יטיל תנאי בגט עוד כתב beg. רצתה לקבלו ואח"ך קבלתו מותרת מהר"ק ז"ל בטור הנו' כסי' קס"ד and refers to כולאט in Safed, and ends וכן הסכימו עמנו החכמים השלמים יצ"ו נאום שמואל האומרת התקבל No. 61 is headed בן דאנן No. 62 is headed גיטי מיד בעלי לא יקבל מיד שלוחו מהחקנה החדשה בענין הנישואין שאם לסוף עשר שנים לא ילדה לא זכר ולא נקבה שיכול לישא אשה אחרת וליבם אפי' בתוך עשר אפי' בהיות שנתקבצו הח' הש' ואנשי beg. יהיה לו זרע המעמד יצ"ו והנגיד בכ"ה מדרש ראשון הי"ג ונשאו ותנו בצרכי הקהלות וברדקו בנרות החיפוש ומצאו בעונות כמה משפחות נעקר שורש גזעם מן העולם בסבת תנאי שלא ישא אשה אחרת עליה וכו' וראו החכמים יצ"ו שבען זה לכר יתעכב קץ המשיח וכו' No. 63 is headed יבמה שנפלה לפני אח נשוי וראו תרצה Ab, 5353 (= 1593), and ends קרי בחייל בכל בתי כנסיות ביום ש"ק כ"ח אלול המרצה מש' הנו' וקבלו וסברו כל קהילות הקרש יצ"ו ומכאן ולהבא כל המשיא בתו בעיר הוו באלמלא ידע שעל דעת כן משיאה ע"כ טופס שהגהנו מהמורף תב"ח ולקיים כל דבר ח"פ להודיע וזמן שנעשה בו התקנה הנו' ע"כ חתומים בו הה"ר יהוה"ר (יהודה בר) עוזיאל והה"ר סעדיה ו' רבוה והה"ר יצחק בן צור והה"ר שמואל אבן דאנן זלה"ה טופס מהתקנה החדשה האחרונה No. 64 is headed שאם לא יהיה לו זרע זכר לסוף עשר שיכול לישא סעדיה בן רבוה, אברהם הכהן, שלמה עוזיאל, יעקב חאג'יש, שמואל אבן דאנן, יצחק ו' צור, שמואל, אברהם הכהן הרופא, וידאל הצרפתי, אבן חביב. The secretaries add וס"ל נס"כ גם אנתו החתומים הסכמנו בתקנה הנו"ל בנותינו בראותינו שהיא תועלת הקהלות ישצ"ו ולראיה ח"פ בזמן הנו' והש"ק וחתומים עליה הנגידים המיעולים החכם הר' יעקב גיקטיליה והנבון הר' דוד אבן זמירו ז"ל ואנשי המעמד והם הנבון הר' יוסף נחמיאש והנבון הר' דינר (!) אנכאווי והנבון ומעולה הר"ש קטן והר' מסעוד בן חקון והר' משה שאנאנים והר' ישועה קורקוס והר' מאיר הלוי והר' יהודה פיימינטה והר' שלמה הכהן אלחדאר והר' יוסף פראנקו והר' משה אלעזר והר"ש הכהן והר' יונה אבן (?) יעקב אבן סיניור והר' בנימין אתאג'ור' שמעיה חסאן ור' פנחס כהן בן נחמיה והר' יהודה בנימין

בר יעקב והר' מאיר אבן עמרם ואנתו החתו' הגהנו טופס זה מהתורף ומצאנדה ע"ן ונתאמת' לנו חתי' החכמים השלמים והנגידים ואנשי המעמד הנ"ו ולראיה ח"פ וקיים וחתום הה"ר יעקב בר יוסף אבן דאנן הסופר והר' מכלוף ו' אסולין טופס הסכמה No. 65 is headed הסופר ע"כ בהיות שאדונינו המלך, אחרת על ענין הנו' יר"ה בימים האלו שעברו אחר התקנה הכתובה לעיל יצא דבר מלכות מלפניו להפקיע תנאי שלא ישא בבל המדינות מלכותו, dated Heshwan, 5360 (= 1600), and ends נאם דייני פאס יע"ה וחתומים החכמים הנו' מעבר לרף ונתאמתה למ חתימותם No. 66 is headed ולראיה ח"פ וחתומים הסופרים הנו"ב טופס פס"ד שכתבו ב"ד ישצ"ו ממתא פאס יע"ה לחכמי מארוויכוס יע"ה ח"ל החכמים השלימים דייני ומנהגי קהלות שבעיר מארוויכוס שאל סרירו The letter is signed by יע"ה. No. 67 is headed עמנאל סרירו and, סעדיה ו' דאנן, טופס הסכמת החרם על הזן עם חבירו וראו, בערכאות של גויים, dated Elul, (53)63 (= 1603), and signed by רבוה, יהודה עוזיאל, יע"ה, and יצחק אבן צור, שמואל אבן דאנן, יצחק אבן צור, לצורך העניים בצד מה מהעור הנקרא ח"ן בהיותינו אנו החתומים מקובצים. סזיה בבה"כ של ת"ת הי"ג עם אנשי המעמד יצ"ו והנגיד ומעולה הר' דוד אבן זמירו יצ"ו נשאנו ונתננו לתקן בקיעי ערינו וראינו שהעניים הבאים מחוץ לעיר וגם קצת עניים מבני מדינתנו אם יהיו להם נוגשים אין לאל ידינו לסייעם ולמלט נפשם מיד הנוגשים כי אם מבתי כנסיות שבו האלמלאה וראינו שיש בזה עון אשר חמא Date and signatures agree with No. 67. No. 69 is headed טופס הסכמה על הנשוי ב' נשים ונלכ"ע ביהוה וכתובותיה, dated 16 Iyyar, 5420 (= 1660), and signed by סרירו (the margin corrects (שמואל אבן דאנן), יצחק הצרפתי בכמה"ר וידאל, בכמה"ר שמואל אבן דאנן, עמנאל סרירו) No. 70 is headed טופס כתב מהר"ר מנחם סרירו and contains a Responsum by Se'adyah ibn Danan to Moses b. חמו. No. 71 contains a Responsum by Saul Seriro and Jacob ibn Danan. No. 72, a Responsum by Judah Uzziel and Se'adyah ibn Danan. No. 73 is headed יבם שחולץ מותר לרוד בחצר א' עמה כתב מהר"ש אבן beg. ואי גייסי אהרדי אסור

No. 74. נאום יעקב ו' מלכא ס"ט and ends, דאנן מורדת דינה כגרושה לענין מוונות והנקת פאם יצ"ו הבת ואם מיתה חייב הבעל לשכור מניקת ב' מנקת שעברה No. 75 is headed (חורשים (!) עוד כתב ח"ל beg., ונתקדשה לא תכנס לחופה ראיתי בס' כולא ביה בסופו בשו"ת ח"ל שמעתי and ends, בשם הריטב"א ז"ל שהורה הלכה למעשה וכו' No. 76. לשעורים נאם שמואל אבן דאנן ס"ט is headed בשרת יש בה להקל ולהחמיר beg. כתב הר' סעדיה בכמהר"ר שמואל בן דאנן זלה"ה וז"ל מצאתי כתוב לא"א ז"ל קיצור דין ארוך כאשר חמצא בסוף ספרי הפוסקים and ends מלאים מזה ופעמים תמצא בהפך נאם ע"ה שמואל בן דאנן ס"ט שנת את קרבני לחמי לאיש"י יתום שסמך על No. 77 is headed שלחן זון אותו דודו וכשהגדיל תבעו במונות אם Se'adyah ibn Danan לא היו לו אז נכסים פטור רשמתי בכאן אני הצעיר סעדיה בן דאנן ס"ט ביום א' בשבת י"ב לאדר ב' משנת ליהודים No. 78 is headed היתה אורה ושמחה ליצי' (= 1660) שאין למשכן קרקע הקדש או להשיכיר ויותר טופס הסכמה אחת שתקנו החכמים beg., המשכר השלמים נ"ן זלה"ה מצאנו בכתיבת הר' כמה"ר סעדיה בן דאנן ז"ל שראה בכתיבת אביו ה"ה dated Adar, (53)73, כמה"ר שמואל זלה"ה and copied by יצחק הצרפתי (= 1613), and No. 79 is headed שלא למכור No. 80 is headed קרקע הקדש בהיותנו beg., ברבוי סעודות בימי שמחות וגיל מקובצים אנו החתומים לשאת ולתת בת"י בקיעי ערנו (sic) זאת פאם יע"ה בעצת ורשות רבותינו ה"ה חכמי העיר ישצ"ו היושבים על כסא דין ובעצת ורשות הנגיד אברהם רותי ישצ"ו שראינו שרבים בני עליה ירדו מנכסיהם וידל ישראל לרוב מסים and וארנוניות שרבו כמו רבו בזמנים אלו בעו"ה dated 5378 (= 1618). No. 81 is headed טופס הסכמה שהסכימו בתשרי בעת"ה (= 1717) שלא למכור עוד הצמקים ותאינים וענבים ורמונים, שמואל הצרפתי, יהודה בן עטר and signed by שאין No. 82 is headed ב"ח גובה מכסו' האשה אפי' בגדי שבת רק מכלי אשה שנתנו לה No. 83 is headed קרוביה בגדים ע"מ שאין לבעל רשות בהם שאין להוציא זיוון מהצרר כשמאפיל No. 84 is headed טופס פס"ד מרבנן beg., חלונות הפתוחות למבוי

קשישי קדושה בארץ המה זלה"ה: בהיות החכמים השלמים חכמי קהילות הקדש קהלות פאם יצ"ו מקובצים בישיבת הנגיד ומעו' הר"ר אברהם רותי ה"ה הח' הש' הה"ר יוסף בן עמרם יצ"ו והח' הש' הה"ר יצחק אבורדיאל יצ"ו והח' הש' הה"ר יוסף אלמושנינו יצ"ו והח' הש' הה"ר יהודה עויאל יצ"ו וה' הש' הה"ר סעדיה בן ריבוח יצ"ו והח' הש' הה"ר אברהם הכהן יצ"ו והח' והש' הה"ר יצחק בן שלם יצ"ו והח' הש' הה"ר יצחק בן צור יצ"ו והח' הש' הר' שמואל אבן דאנן יצ"ו והח' הש' הה"ר יעקב חאגיש יצ"ו והח' הש' הה"ר ויראל הצרפתי יצ"ו ונשא ונתנו בענין היווין שרצה רש"ם ביבאש יצ"ו להוציא למבוי הנגיד ומעולה הח' הר' יעקב גיקאלמיליה יצ"ו מכותלי חצירו הפתוחה לה"ה dated Ab, ושאר חכמי (53)52 (= 1591), and ending המעמד יצ"ו ה"ה הח' הש' כהר"ש[למה] עויאל יצ"ו והח' הש' הה"ר אברהם ו' רימוך יצ"ו והח' הש' הר' יוסף נהן יצ"ו לא נמנו עם הח' השלמים יצ"ו על הענין הנז' קצתם מטעם קרובה יש להם עם הכתות וקצתם סליקו עצמם מזה הדין וקיים עכ"ל והבאים על החתום הלא המה הח' הש' הרו"מ כמה"ר יעקב בן דאנן יצ"ו והח' הש' סעדיה ו' עמרן פציצה זלה"ה את זה מצאנו כתוב על ספר התקנות בכ"י הח' הש' הרו"מ כמה"ר משב"ר בענין אלמנה שנאבד No. 85 is headed יושבי על מדין beg., שטר כתובתה ובאתה לגבות הח' השלמים הרו"מ המובהקים כמה"ר יעב"ץ וכמה"ר משב"ר נר"ו מאחר עתרת חיים והשלום כמשפט יצא על דברת בת לאותו צדיק הח' הש' הרו"מ החסיד העניו כמה"ר דוד הכהן זצוק"ל וכו' referring to Joseph Gavizon and containing a Responsum by Isaac Nahon, dated Elul, No. 86 is headed טופס פס"ד על ענין כתובת בנין דכרין לפי שרב משה בן נחמיאש בר יוסף נ"ע נשא אשתו הא' dated מקנין בת רבי לוי הכהן בכתובתה וכו' וחתי' Kislew, 5323 (= 1562), and ending ה"ה כמה"ר שם טוב אמיגו וה"ה הה"ר אברהם עויאל ז"ל והח' הה"ר אברהם ביטון ז"ל ואנו החתומים העתקנו טופס זה במאמר ב"ד ישצ"ו ולראיה התמנו פה עכ"ל וחתומים הח' כה"ר מכלוף בן אסולין ז"ל והח' כה"ר משה הלוי ז"ל. תשרי על ענין No. 87 is headed של"ה (= 1574) מעות אלקראט בענין אלמ' שנתנה כתובה לא' טופס פס"ד מנ"ן ז"ל beg., מבניה שזכה המקבל

שבת משנת מגדל (= 1617) עו שם ה' לפרט מן הפרט נתקבענו אנו החתומים בפרדס הנגיד ומעולה הר' יעקב רוחי יצ"ו במאמר השר אלקאידי וקבלו אותה עליהם כל הקהילות טאמי and ends הקדושות ישצ"ו בשמחה ובגיל אל אלרים ה' יאיר עינינו במאור תורתו ויאמר די לערותינו ולצרות עמו ישראל בכל מקום שהם ושלום על הפטורים ונתאחרה הסכמה הזאת עד עישור ראשון לאדר המהודר בעזרת אל נאדר פרשת תצוה אל בני ישראל משנת ואשלמ"ה (= 1617 = 5373) להם לצי' בענין בדיקת תפ' ומוזה No. 96 is headed טופס פס"ד ח"ל ששאלתם No. 97 is headed על אדם גבוה במס אם יכול למעון תנו לי עם מי שאוכל להשתוות עמו בפנקס כי אם יהיה (צ"ל אהיה) לכדי יש לי הויק שיצא הקול שאני הגבוה ויגידו למלך תשובה דע The reply beg. שיש לי ממון וכיוצא שזה היה מעשה בימים שעברו וכבר כתבו פסק על זה חכמי טימוואן יע"ה וחכמי סאלי יע"ה וכן פסקנו והסכימו עמנו חכמי מכנאס יע"ה עד כאן מצאתי כתוב בכתובת יד החכם מוריני הח' הש' כמוה"ר יהודה בן עטר זלה"ה בתשו' שהשיב לשואלו דבר מעיר אחרת ע"כ שנת ש"ח (1568 =) No. 98 is headed שלא יכנסו הנשים in Ladino. No. 99 is headed בשליח שלקח לעצמו ושינה בשליחות עדיין חי by Se'adyah ibn Danan. No. 100 is headed בשליח שהבריה מן המכס זכה בו השליח במי שקנה ס"ת והניחו בב"ה ורצה No. 101 is headed לילך לב"ה אחר שיולך הס"ת עמו יבמה ששמעה שמת יבמה ונשאת וילדה No. 102 is headed טופס פס"ד beg. בן ואח"ך נודע שהיבם עדיין חי dated 13 Siwan, 5464 (= 1704), and signed סעדיה אבן דאנן No. 103 is headed יהודה בן עטר and עמנואל סירירו שהאומר קדשתי את פלוגית ויצא הקול No. 104 is headed שאין להפקיע על ידי מחילת האישה לבעלה כח הכתובה על ידי מחילת האישה לבעלה dated 17 Kislew, 5363 (= 1602), and signed סעדיה אבן ריבוח, אברהם הכהן, יהודה עויאל יעקב, שמואל בן דאנן, יצחק בן צור, משה הלוי, שמואל ג' חביב, ויראל הצרפתי, חאג'ז מכלוף בן אסולין and יעקב בן דאנן secretaries No. 105 deals with the same subject. No. 106 is headed בענין הרחקת רבית No. 107 is headed שלא יתקטמו הנשים בכלי זהב in Ladino, dated 21 Kislew, 5371 (= 1611), and signed

ע"ע מעות אלקראט לפי שללה תאמו אלמנת הר' dated Tishri, 5335, חנינה בן אסכאג נ"ע שמואל, אברהם בימון (= 1574), and signed by יוסף גבאי, בנימין נהן, משה טאשטיגול, חאג'ז, שלמה עויאל, יוסף בן עמרם, סעדיה בן דאנן, ואנו החתומים who write the secretaries and the secretaries who write נתאמתו לנו חתמות החכמים חנ' והכרנום והעתקנו טופס ע"ז מן וקיים עוד היה חתום שם הח' הש' כה"ר שמואל בן סונבאל ז"ל וק"ש וחתום ע"ז כה"ר מכלוף בן אסולין ז"ל והר' משה בן יעקב הלוי ז"ל שטר שלא היה חתו' בסופר No. 88 is headed כתב הח' השלם הדו"ט הרב. beg. ועד כפי התקנה הגדול כמוה"ר יעב"ן ח"ל קבלתי מרבותי ב' צנתרות הוזהב הרבנים הגדולים מהר"ר ויראל הצרפתי ולה"ה ומהר"ר מנחם סירירו ולה"ה שקבלו מרבותיהם וכו' No. 89 deals with the same subject and contains a letter by Jacob ibn Danan. No. 90 is headed זה טופס פס"ד בענין המס וו'ן, בלי תוספת ומגרעת כלל dated 5393 (= 1633), and with an appendix dated 5493 (= 1733), and signed by יעקב בן יצחק הלוי, שלמה אבורדהם, מלכא and משה עאטיה No. 91 is headed טופס העתקה אחת על ענין פרעון כתובה dated 22 Ab, 5310 (= 1550), and signed by נחמן שמואל ברכ"ה מימון, יצחק בן יוסף נהן, בן סונבאל, אברהם עויאל, שם טוב בר הר' יעקב אמיגו, בן דאנן, and by the secretaries who write ועידיו ואנחנו וכתובים החתומים העתקנו והגהנו זה הטופס מן התורף תיבה בתיבה ולראיה שהעתקנוהו והגהנוהו לראיה חתמנו שמוחינו פה וקיים ע"כ וחתומים הה"ר אברהם באלנסי הסופר והה"ר דוד בן סלימאן ולה"ה בן שמן ועירי הקיום הר' דוד אבן חיים והר' שלם בר יוסף הלוי ואנו החתומים העתקנו טופס זה מהתורף ולראיה ח"פ עכ"ל וחתומים הח' כה"ר שמואל אבן דאנן ולה"ה וכה"ר מכלוף בן אסולין ולה"ה אייר שע"ג (= 1613) No. 92 is headed שלא יקטמו נשים בכגרי זהב in Ladino, dated 3 Iyyar, 5378 (= 1618). No. 93 is headed כיצד יתנהג הממשכן קרקע בבנין וכן שמואל אבן דאנן, also in Ladino, dated Adar, 5415 (= 1655). No. 94 is headed בענין מי שהיה נשוי ב' נשים וכתובותיהם כמנהג המגורשים, dated 13 Adar, 5426 (= 1666). No. 95 is headed שלא למכור מים שרופים מים שרופים, לכותים ביום שבת קדש ח' ימים לחורש beg.

by יעקב חאג'יז, יצחק בן צור, סעדיה בן רבוה, שאל, ישעיה בקיש, וידאל הצרפתי, אהרן בן חיים, יחיאל בירדוגו and No. 108 is headed שלא יחתמו בכל השטרות כי אם סופרי ב"ד, dated 10 Iyyar, 5420 (= 1660), and signed by יצחק הצרפתי, סעדיה בן דאנן, שאל סירירו, and עמנואל סירירו. No. 109 is headed מערי אשכנז ופולונייה וכו' לא יתנו לו כי אם מימון, וידאל הצרפתי, מנחם סירירו, dated Tammuz, 5451 (= 1691), and signed by מימון, וידאל הצרפתי, אברהם בן שמואל, אפלאו דוד בן, משה הכהן, אברהם בן דאנן, שלמה גבאי, אמויג, שמואל אבן דאנן, and אברהם קאבאליירו. No. 110 is headed על ענין ירושת הבת במקום אחים, dated 10 Kislew, 5340 (= 1579), and signed by אברהם, יוסף בן עמרם, בנימין נהון, and טופס הסכמת בן רימוך. No. 111 is headed מוצאתי. No. 113 begins with the same subject. כתוב בספר התקנות של כמוהריב"ם זלה"ה ח"ל בענין אם שהה עם אשתו ולא ילדה. No. 114 is headed זאת התקנה שייכה לעיל ברף מ"ל ס' ואת התקנה שייכה לעיל ברף מ"ל ס'. No. 115 is headed טופס הסכמה שלא יחתום הסופר צוואת ש"מ כ"א בפני המצווה ובפני החכם שנמצא לשם ושיכתוב, הסופר שהחכם הוכיח למצוה על אעבורי אחסנתא, dated Kislew, 5371 (= 1610), and signed by וידאל הצרפתי, שמואל אבן דאנן, סעדיה בן ריבוה, שמואל ו' חביב, יצחק בן זמרא, אהרן בן חיים, שאל סירירו, and יצחק ביבי, יחיאל בירדוגו. No. 116 contains a Responsum signed by Se'adyah ibn Danan and Judah Uzziel. No. 117 is headed שאלה ראובן שנשא אשה זה לו כ"ח שנים והב' שנים הא' היתה האשה כדרך כל הנשים ואח"ך פסקה וחל לה אורח כנשים והבעל ראה שכל בני משפחתה מתו ברעב ובדבר לתפ"ץ (לא תקום פעמים צרה) והבעל חשש לעצמו ורצה ליקח אשה אחרת ושאל השואל אם יש לסמוך על תקנה אחרונה של חמש שנים. No. 118 is headed טופס פס"ד על ענין מצרונת

dated 17 Ab, 5350 (= 1590). No. 121 is headed על עסקי חוקת קרקע. No. 122 is headed שהממשכן ביתו לא ידור בו אף אם, dated Ab, (53)63 (= 1603), and signed by שמואל בן דאנן, שאל סירירו. No. 123 is headed על ענין חוקת קרקע ומודעה עליו. No. 124 is headed הרחקת רבית, dated Nisan, (53)63 (= 1603). No. 125 contains a תקנה dated Siwan, (53)63 (= 1603), and signed by יהודה עזיאל, שמואל ו' דאנן, יצחק ו' צור, בן רבוה, and Responsum dated Heshwan, (54)63 (= 1702), and signed by וידאל הצרפתי, שמואל הצרפתי, and יהודה ו' עטר. No. 127 is headed בנותן מתנת בריא לאשתו. No. 128 is headed כיצד תהיה חלוקת הנכסים במי שהניח ב' נשים או ג' או ד' וכתו' כפי תק' המגורשים בענין מלוה טאוחר שקדם, and גובה קרקע ואח"ך קנה הלוה קרקעות אחרים, and signed by יעב"ץ. No. 130 is headed יצחק צרפתי, גביית כתובה. No. 131 is headed בענין מי שחלק עם בת קטנה שהיתה לאשתו נכסי העובן כפי התקנה ואח"ך יצא עליו שטר עסקא במי שנשארה לו חוקת קרקע והיש' לקח מן הגוי. No. 133 is headed הגוף ורוצה לירד לדינא דגוד או אגוד, beg. פס"ד בענין מוחלת כתובה מ"כ בכ"י מהר"ר משה גיאקיל זצ"ל ונחסר מראש התקנה. This is preceded by the remark of the copyist עיי' לעי' די"א ס' ל"ח תשו' הר"ש [מעון] מימי זצוק"ל מה שנחם נ"כ והם אלו ד' עלין הבלויים. No. 134 is headed העתק מספר התקנות של עוד כתב מהר"ר. No. 135 is headed בענין מוחלת כתובה וז"ל בשנת תנ"ג (= 1693) נתמנית סופר של שני המאורות הגדולים כמוהר"ר וידאל הצרפתי ז"ל וכמוהר"ר מנחם סירירו ז"ל שאלה מכמוה"ר חנניה ארובאש ז"ל. No. 136 is headed להרבנים כמוה"ר יעקב אבן דאנן ז"ל וכמוה"ר שאל סירירו. Special attention may be drawn to the following passage: ככל המנהג והתקנה שנהגו ושחקנו ק"ק פאם המגורשים וגירי אבתריהו כל ערי המערב חוץ מתאפילאלת ואגפיה ומראכים יש ויש כל משפחה לפי מנהגה דהיינו אותם שהם מורע המגורשים עושים כמנהג הנז' ושאר משפחו' שעושים כמנהג המגורשים ג"כ ויש שעושין כתובה כדת

ולא מטעמיה כי גם יש רבינא The MS. beg. קרמון בוסן ועירי הקרמון תלמיד רבי יוחנן. ר' זריקא א"ל ר' ירמיה לר' זריקא כי עיילת וכו' הטיילין בכל יום כגון v. ed. H. Filipowski, London, 1857, p. 134 b, and ends מאן כגון רב שמואל בר שילת דלא עבר פריסתקא דמלכא אפתחיה וכתבו הגאונים כי היה בן אחותו v. ed. p. 193. של ר' חייא כי שילת אחותו ועוד

The order of the names in the MS. differs greatly from that in the ed. The order of the letter ח in the MS. reads: בר חנו, חביבי, בר חנו, רב חבינא, רב חבינא בריה דרבינא, רב חבינא, רב חבינא בר סורמקי, מסורא דפרת &c., v. ed. רב חבינא מחזנא, בריה דרב יוסף רב חבינא בריה, רב חבינא, בר חנו p. 135 רב חבינא בר, רב חבינא מסורא, דרב יוסף and חביבי, רב חבינא בריה דרבינא, סמרקי רב חבינא מחזנא.

There are also great variants in the text between the ed. and the MS. P. 49 contains the article יוחנן אשר, ר' יוחנן אשר לו מכוונה שעשה התלמוד הירוש' והיה ראש ישיבה פ' שנה כמו יוסף הצדיק בכצרים והוא היה מזרעו ויפה כמזהו והוא יושב על שערי מבילה שיביטו ביפוי בנות צעדה עלי שור והתום' והא דאמר' בערבי פסחים מאן דפגע באיתתא בעירן דסלקא מטבילת מצוה אחזה ליה רוח אונים היינו כשפוגע בה והוא היה יושב בקבע אי נמי התם כשפוגע כשעולה בעודה ערומה מן הנהר ולא היה ירא מעין הרע משום שהיה מזרע יוסף ולא כמו שחשבו אנשים שהיה כהן כי בעל הערוך ז"ל בערך גרם אמ' ואדם קדוש בר' יוחנן היך היה נושא עצם מת אלא שן תלושה היה שאינו מטמא או שלא היה עמו אלא כשהולך לבית האבל לנחמו כלום' צעדו יותר גדול וא"כ אינו כהן כי לא אמ' מצד שהוא כהן אלא שהיו אוכלין חוליהו במהרה. ומה שגר' קשה שתלכנה בנות ישראל בדמיון יופיו להזרוג עם בעליהן והכתוב אום' וכי נטמאת אישך והאשה המנאפת תחת אישה שאמרו חז"ל שזה כשתחשוב באחר כשתהיה תחת אישה. נוכל לתרץ שזה כשתחשוב בחשוקה דרך זנות אבל זה הוא לשם שמים שיתאוו שיהיה להן בן יפה וחסיד וחכם בר' יוחנן כי לא יאונה לצדיק כל און. ואמו כשהיתה

מעוברת הריחה ביום הכפורים ובאתה לפני ר' ולחשו לה באונה וכו' כמו אביי והיתה ישיבתו בטבריה שהיא באמצע א"י בפ"ק דמגלה ור' חנינא בצפורי כדא' בע"ז פ"ר ישמעאל וכן בילמדנו אבל גם דרש בצפורי ורבותיו וכו' כי ר' ינאי התנא הוא קרמון מאד ובנו תנא ר' דוסתאי בר ינאי תלמיד ר' מאיר ועוד אפרש יותר וכו' ר"ל ר' ינאי ור' ארשעיא וחזקיה ואין שום א' וכו' ובספ"ק דמציעא ירוש' כשעלה ר' יוחנן מטבריא לצפורי שמת אז ר' חנינא ושלח ר' יוחנן ואתי מנא טבא דשבתא וקרען משום דהוה רביה ר' חנינא וא"כ הם ה'. גם קבל וכו' רבו של ר' יוחנן אבל מה שכתב הרא"ש ז"ל בפ' הכותב כי ר' יוסי בר חנינא זקן מר' יוחנן וגדול ממנו זה אינו כן כי ראינו כי ר' יוחנן סמך לר' יוסי כי היה תלמידו ואפי' אביו היה תלמיד חבר גם בפ' וכו' של ר' עקיבא איך ראהו ר' יוחנן אלא אם נפרש משם הולכי אושא או שיהיה ר' ישמעאל בר יוסי וכן ר' יוסי בר נהוראי היה רבו וכן ריב"ל היה רבו כמו שפי' הר"מ בנו"ל בפ"ק דגמין ומצאתי בספר אחד מסדר תנאים רב חיה ש' שנים ור' יוחנן ת' שנים ולא נהירא שזה היה מוכר התלמוד מהאנשים שהאריכו שנים כדאית' במגלה או מר' פרידה וכן בעל דורות עולם לא הזכיר זה אעפ"י שלפי האמת זקנים היו מאד אבל אם היו כ"כ זקנים למה חמה רב כהנא כשאמ' ותפר האביונה שדאג אז רב ואמ' רב כהנא ש"מ אול ליה חמדה של רב בנשים ומבית הנשיא וכו' על שמעון אחי עזריה וכתב רש"י ז"ל בפ"ג דתעניות מי שהוא ראש ישיבה נותנין לו הרבה ומעטירין אותו כמו כהן גדול גדלו משל אחיו וכן עשו לר' יוחנן כמעשה שאום' שם שר' יוחנן ואילפא חברים ורצו לעשות סחורה והלכו שניהם ושמע רבי יוחנן מלאך שאמ' כי לאחד מהם עומדת השעה וחזר ר' יוחנן: מן הדרך ונעשה ראש ישיבה ובזמן וכו' שלא היה מניח תפלין של ראש כל השנה חוץ מערב פסח ונר' שביום ההוא מניח שאמ' הכתוב בתפלין ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה אע"פ שבתלמוד אום' שבחוקת הפסח הכתוב מרבר גם דרשו בו בתפלין ימים ולא לילות וזה מבואר

בירוש' שלא היה מניח תפלין וכן בעל המנהיג
 ז"ל כתב כי בירוש' בפ' היה קורא כי ר' יוחנן
 בסתותא דהוא חזיק רישיה הה לביש תרויהון בקיטא
 דלא הוא חזיק רישיה הוא לביש אדרעיה וכן הביאו
 הרא"ש ז"ל בפסקי ברכות וכו' וא"כ האמת הוא
 כמו שפסק הרא"ש ז"ל בשאלות כלל ג' חלק ד'
 ח"ל ושאלת אם יכול אדם להניח תפלין בראשו
 או בזרועו על דבר חוצץ. דע שצרי' שלא יהא
 דבר חוצץ בין תפלין לראש ובין תפלין לזרוע
 דאמרי' בפ"ב דזרעים תפלין מהו שיחוצו בין גופו
 לבגדיו דבגדי כהונה כתיב ילבש על בשרו שלא
 יהא דבר חוצץ בינו ובין בשרו וכת' ושמע המצנפת
 על ראשו שלא יהא דבר חוצץ בינה ובין ראשו
 ומייתי התם בברייתא דכהנים בעבודתם פטורי' מן
 התפלין ואי ס"ד שאין חציצה פוסלת בתפלין יניח
 התפלין על המצנפת ועל הזרוע על הכתונת ומעמא
 משום דכת' לאות על ירך שלא יהא דבר חוצץ
 בינו לידו כדדרשי' ילבש על בשרו שלא יהא דבר
 חוצץ בין בשרו לבינו וכן דרשי' בין עיניך שלא
 יהא דבר חוצץ בין תפלין ובין עיניך ע"כ וא"כ
 אסור לעשות חציצה בראש כמו ביד. וזה כנגד
 הרשב"א וכו' דברי נבואה בלא טעם וכן ר' יצחק
 בר ששת בשאלת קל"ז לקח דבריהם והשיב ללא
 שאלו כי לא ראה הירושלמי ואם הטעם שאמ'
 הרשב"א ז"ל הוא בכהנים מפני שחוצץ קדושה
 לקדושה ר"ל המצנפת לתפלין מה שאין כן בבגדי
 חול שאין חוצץ בראש למה בעטרת דוד וכו' מותר
 על העטרה שלא היתה קודש. וכבר חששו אחרים
 לזאת הקושיא ובמאמר שני כלל ו' באור ה' כתב
 ר' חסדאי וכן הדין בתפלין של ראש עם היות מי
 שנחטף בזה אבל האמת הגמור לפי שרשי התלמוד
 שאין ביניהם חלוק וכן סוגיית זבחים ומנחות שהוקשו
 תפלין של ראש לשל יד והשורש אצלנו אין הקש
 למחצה. ועוד וכו'.

The article לוי בר דרגא reads in the MS. as follows: לוי בר דרגא גמ איני השולח גמ איני יודע אם הוא חכם אבל להביא דין נאמ' ממנו כי פדה לבתו ב"ג אלפי דינרי זהב ואמר אב"י עליו אולי לא הודו לו חכמי' ונשאר בתיקו אבל לעצמו או לאשתו או בעבור חכם או חריף לידע תורה

כמו מעשה דר' יהושע עם התינוק ויכולו לפדותו בכל ממון שירצו ואין בזה מפני תיקון העולם ותיקו פי' הנגיד ר' שמואל הלוי ז"ל שהוא כמו תעמוד הקושיא כמו תקו' דא ר"ל תקום והערוך ז"ל פי' שהוא כמו תיק של תפלין ר"ל יהיה סגור בתיבה ודעת הכל הוא כמו שתקו וכן כתב רבי' ירוחם ז"ל בדיני השהייה תיקו שתקו התלמידים וי"א תשבי the part underlined is not in the ed.

Two glosses are by Samuel Shulam, signed (pp. 52 and 145), others are by different hands (pp. 50, 80, 110, 111).

The main part of the MS. is written in an Or. curs. hand, probably of the 16th cent., on 176 pp. of 22 ll. to a p. Pp. 121-136 are by a later Sefardi curs. hand, probably of the 17th cent. The original pagination of the MS. was ק to רלמ.

Owners: (1) *Mordecai* זכור (p. 137).

(2) *Solomon?* (p. 170).

Bibliography: Steinschneider, *Geschichtsliteratur*, p. 99.

600

מגלת מצרים

The Scroll of the Egyptian Purim (1524) in Hebrew and Arabic.

The MS. beg. with באשה אחרי הסופרים אח' ואחרי אברהם ויבקשום בכל מצרים ולא מצאום ויוגד לחיל השטן כי חיל המלך סלימאן ורודף אתריהם וימת לבם בקרבם ויעזבו את סוסיהם ואת כל חרבותם וינוסו וקצת מהם השליכו עצמם אל תוך.

The text differs greatly from that published by Löwe (המגיד, 1866, Nos. 7-9), and from that published by G. Margoliouth (JQR., VIII, 1896, pp. 274-288). The text mentions the following persons: Abraham Castro (p. 1 מצרים בכל מצרים) וישלח אח' באשה ויועק בכל מצרים או אחד מחביריו או מהסופרים אחר שלשה ימים יתלוהו (על פתח ביתו), Samuel Karvaes (ע"ב הרביעי)

ויפרד אחד מהם ושמו יאודה ויבא אל בית שמואל ויביאו אחרי כן יאודה (p. 2 Samuel Khamis and Moses b. Nadibah), (קרבלים ויחבא שם ויכהו ויאמרו לו בנית מי היית ויאמר בבית קרבלים הייתי ויצו לתלותו הוא הסופרים שמואל ויתן יד 3 p.), Kara Musa (כמים ומשה בן נדיבה תחלה באיש מהגדולים ושמו קרא מוסא ויהרגו), (ויהרוג עמו מחיל המלך סלימאן בשלושים איש ויאמר לו בן חלפון איעצך 5 p.), Ben Halfon (נא עצה ואם תעשנה או תוכל לעשות מלך והיה כל מצאי יהודי שבקש 8 p.), Moses Milan (להורג ויהרגו ביום ההוא משה מילאן וארבעה ותומכי 9 p.), Ibrahim el-Kharḳemani (יהודים ביד ימיני ושמו אבראהים אל כרקסמני היה מעניוהו ואל אחמד באשה בשעשה מלך 12 p.), 'Ali Beg, Janem el-Ḥamzawi, and the Emir Muḥammad Beg (ואת עלי ביד ואת גאנם אל חמזאוי ואל 12 p.) אמיר מח' ביד שלשת קציני מצרים חשב אחמד באשה בלבו לעשות בהם כאשר עשה באבראהים (הנו'). All these names are missing from the ed.

The Arabic text beg. ליחצרון אליה ופתשוהום ואל ופי גמיע ארץ מצר ולם וגדוהום בעין מנהום אלקו נפוסהום וסמ.

The MS. is a copy of a fragment which was in the possession of the late Marcus N. Adler, and is written in an Or. curs. hand of the 18th cent., and contains 16 pp. of 2 cols. of 17 ll. to a col. From some scribbling in Arabic, we may perhaps assume that the title of the Arabic part was חרב אליהו. The MS. itself is written in a very modern Baghdad curs. hand, and contains 15 pp. of 2 cols. to a p.

Paper, $8\frac{3}{4} \times 5\frac{1}{8}$.

Bibliography: Steinschneider, *Geschichtsliteratur*, p. 97.

271

Historical Miscellanies.

(A) מגלת תימן. A History of the Jews of Yemen. The fragment contains a short history of the Jews in Yemen from the time of Ezra up to the 17th cent. The beginning and end are

missing. The fragment beg. זכאי. חיים. טייב. ואין צריך להאריך בשבחו ויוסף וכו' ומהלליו כי ידועים ומפורסמים המה. The writer refers to Moses de Leon's ספר המשקל, relates the story of the Nasi called R. Abraham, the influence of Maimonides and his works upon the Yemenite Jews, to a Messianic expectation in the year 1977 Sel. (= 1666), and to the events in the years 1987-89 Sel. (= 1676-78) which were known under the name of תהלה למשה (v. David Günzburg, *Leipzig*, 1896, H. P., p. 95). Additional material about גלות מווע is given in No. 15 of the second part of the מסלי אל וקת, published by Manasseh b. Ezekiel b. Mašliyyah (v. about him above, p. 89), Jerusalem, 1901, p. 99. The story is headed מארי הייה מעשה מארי יחיא אל אביין ע"ה. אל אביין ע"ה. It reads: מארי יחיא אל אביין ע"ה. אל אביין ע"ה. כאן צדיק גמור מן בלד צנעה. ולי עוד היום פי ספרים כתבת אירו בבתי כנסיות בענעה. וכאן יכתב אל ספרים היך. כאן ידכל תחת תנור חאר בלהיב אל נאר וכאן יאכר מעו אל רק ואל חבר וכו' וכאן יכתב פקט שם השם וכאן יתרום הל שם ה' גאנב הן וגאנב הוניך. וקת אל ימלע מן אל תנור יסתכדי מן בראשית ברא ויהם שם ה' אל כתבו בל תנור ירהם סוה עלא כתבת אידו בל פסוקים. והאדה שיי כחיר עגיב ולמן כאנו יקיימון ואחד עלא אל ספר תורה והדאך אל ארמי מאהו נציף. יא אכוש לכה בחוואסו יא בגסמו. מא ישוף פקט אל גלד אצפר מאל כבאש מאל ספר תורה הנו' ואל אותיות תמיר. והל מארי יחיא ע"ה כאן אסמו משהור וצארת פסירתו בל מדבר. כון וקת גורת אל מווע אלדי גור עלא יהוד אל ימן (אל מווע מענאתה מדבר שמן (צ"ל שמש) והאדה הוא מדבר סיני אל משו עלינו אבהאתא למן מלעו מסצרים פלטה חכם צלטאן אל ימן עלא כל אל יהוד ימלעם בל זור מן חית למ ירידם וחכמת לילת אל פסה מלעהום בצום ואחד מן כל ימן לחתה ירוחון אל ארץ ישראל. ואל מסאכין מלעהום הגאג כבאר מע וגאר ומשת רגלהום עלה דרב מדבר סיני בלאכת למ כאנו מסאכין עארפין בהייה טריק קאעדין ימשון. ומארי יחיא אל אביין ע"ה כאן מעאהום ורהמת אל פטירה מאלו בל מדבר ולם כאן מאי טרף ירחצונו בלאכת מן זור וכותו ע"ה צאר נס ושאפו נהר מאי חלו מן טרף אל רחיצה. ונאס אל כאנו

חאצ'רין אל שרב שרב. ואל תרם לחק תרם. עקב אל רחיצה אל נהר יבם ונעלם מן העין. וקאמו דפנונו למארי יחייה ע"ה זכותו יגן עלינו. ותבקו אל יהוד חיראן בהל מדבר מע מטפאלהום לא אכל ולא שרב אלא מא גאהום בל מסאעדה מלך אל ימן אלדי היא דרומית מערבית וכאן אסמו להל צלטאן "צפיי אל דין" וגאב עסאכרו מן ג'יר ערד וחטאב מחמלין מאכולאת ומשרובאח מן טרף מסאעדתהום להל מסאכין ומעמהום ומקאהום וקאם רגעהום לבלאדהום ולום צהרהום. ולאכן אהל צנעה לם קבלהום לל יהוד קאם "צלטאן צפיי אל דין" תחארב מע מלך צנעה ורעאייטו ורגעהום לל יהוד בכח הזרוע ומא יציר אחד יחארשהום אבדן—והל מעשה כאנת באייאם דוד מארי סאלם שבוי ע"ה ומטלעין עליה קינות The elegies published in VII, p. 2, and in the Steinschneider Festschrift, Hebrew pt., p. 95, were composed by Salem el-Shabazi, v. about him above pp. 335, 338, 340, 343, 344, 345, and 348.

The end of this historical treatise was found later on inside the binding of a Yemenite MS. This fragment is written by a different hand, and agrees more or less with our text from מעל וינשאהו מעל בעיני המלך וינשאהו מעל. It also contains some material which is not given in the first fragment. The author of the historical sketch is יחיא בן ר' יוסף בן ר' צאלח, who quotes a report by יוסף הכהן עראקי. The copyist signs בן משה בן שלמה יהודה בן יוסף בן משה בן שלמה בן דוד בן סעדיה בן יחיא מכונה קרואני ז"ל. The fragment also contains the first lines of a treatise headed הממאים והוא שרח אלעופות הממאים. This fragment is written in a curs. Yemenite hand of the 17th cent., and contains 2 pp. of about 38 ll. to a p. For further details v. the article referred to in the Bibliography.

The Story of Eldad Haddani. The beginning is missing. It beg. בני דן לשבת עמהם וכרתו להם ברית. At the end we read הרי ידוע ומפורסם הוא המעשה כששלחו בני הגולה שתחת יד אמונת אדום שני חכמים אצלם לפנים מעבר לסבמין שישלחם חכם מהם להתווכח עם נוצרי אחד עד כאן. This is followed by an extract from a book which the author found in Jerusalem, which beg.

עוד מצאתי הצעה זו בספר ישן בירושלים עיר הקודש על [כן] העליתיה על הספר לכוללם יחד. חה הענין מצאתי. יוסף ה' לי בן אחר למה נקרא בנימין אחר לומר שהוא אחר לגלות אמר יהודה בר סימון לא במקום שגלו י' שבטים שגלו שבט יהודה ובנימין שעשרה שבטים גלו לפנים מנהר סבמין ושבט יהודה ובנימין בכל הארצות מפורים. וזה הצדיק שבא אצלינו The fragment ends: והוא ר' אלדרד והוא מבני דן והוא יקרי יחוסו. אלדרד בן מחלי בן יחוקאל בן חוקיה בן עלון בן אבנר בן שמעיה בן חפר בן חור בן אלקנה בן הלל בן אפרים בן טוביה בן פרת בן עיני בן נעמן בן מעם בן טעמי בן אונם בן גאול בן שלד בן כלב בן עמרם בן דורם בן עובדיהו בן אברהם בן יוסף בן משה בן יעקב בן נכור בן אשר בן איוב בן אליהו בן אהליאב בן אחיסמך בן חושי' בן דן בן יעקב אבינו ברוך המקום שהודיענו נחמות ובשורות טובות מאחינו י' השבטים הקב"ה יקבץ נדחים מארבע כנפות הארץ ויביאנו לביח מקדשו חברים כל ישראל ונאמר אמן כדכתיב ופרוי ה' ישובו ובאו לציון (sic) ברנה ושמחת עולם על ראשם.

The MS. (A and B) which is written in a curs. Yemenite hand of the 18th or 19th cent., contains 14 pp. of 24 ll. to a p.

Owner: *Joseph Tobee*.

Paper, $7\frac{3}{8}'' \times 5\frac{3}{8}''$.

Bibliography: הצופה לחכמת ישראל, vol. VII, pp. 1-14, as to B, v. Steinschneider, Geschichtsliteratur, 14 ff.

554

אבני זכרון לבני ישראל

Inscriptions on Tombs in the Old Cemetery of the Bene Israel in Bombay, which were copied by me.

The title-page reads: אבני זכרון לבני ישראל בבית החיים העתיקה אשר היא אחורי בית הכנסת מגן דוד ולצרד השני סמוכה לפוליס סתישן ולצרד השלישי עומד צלם הפרסי בבאיכלה בעיר בומבאי יע"א: העתקתי אותן אני הצעיר דוד בן לאדוני אבי ועמרת ראשי הצדיק סלימאן בן דוד בן שיד ששון זצ"ל בשנת התר"ע לפ"ג (= 1910).

The inscriptions are dated 5577-5588

(= 1817-1828). Some contain also inscriptions in Marathi, which have been transliterated. There is also the inscription of הרב החסיד המקובל מ"ח סאיר יחיאל זצ"ל מעיה"ק צפת תובב"א שנפטר י"ב לחודש אדר ראשון שנת (1824 =) תקפ"ד, who did not belong to the Bene Israel. The inscriptions generally begin with the words זה הציון הלו, and contain the name of the deceased and the date. The following names may be of interest for the history of the Bene Israel: אבוי בן אלחי הורמכר, אברהם בן יעקב דוקר, אברהם בן אלחי נאוכר, אנה באי, אנבאי ברראבר, אלחוי בן אבוי הורמכר, באי בילאכרא, אשוי (?) גמרלכר, אשווח, פוגוכרא, בלוי בן שמוי גרצורכיר, בכאוי גלסואכר אולדר, גחבא, ברוזי בן ימוי גרכאר, בפחי בן ימוי גרכאר, דניאל, דדיבאי דיוכרה כמדונה, כרלכיר זמאדר, חנה דוקרא, וובארמגי דארזגי פיורכר, מלכר, יעקב, יעקב ברראכר, ימו בן יוסף גרכאר מסטרי, לאה באי רופורכרני, כלובי בת דוד אכסכר, דואכר, סלאמן מלאכר, סלאמן ששולאכר, . . . נוהארכר, . . . עשוואי מוגמכר, סלאמן בן דניאל כרלכר, רחמה הורשולכרני, רוובין אלח ברקיר, פינכר, רנובאי בורפכרא, ראנאכאי בת פינבאי פוגאוכר, שמואל בן אברהם, שלמאן בן נסים רופורכר קאוי, שמואל בן גותוי (?), שמואל נאוכר (?), ורהפורכר, שמואל בן אשוי הורמכר שמואל בן, בונקיר (?), שרה באי ששולאכרה, שרה ברקרא, אלחוי נוגמכר, שרה באי פנספורכרה, שרה באי נוגוכרא, שרהנאבאי הארונא סילימאן, and שרהבאי גרכאר ואונבאי סנכר טבידאר סרדאר באהארוד.

Attention may be drawn to the family name Nawgamkar. Nawgam is the name of the village 'near which the Israelites were shipwrecked' (The Bene Israelite, vol. III, No. 3, Bombay, 1896). There is the following interesting notice in the same paper, which reads: 'The small mounds, where the shipwrecked Israelites are buried, are supposed to be seven in number, though only five are to be seen now-a-days, each measuring something like 10 by 7 feet. There runs a tradition that when the surviving Israelites wanted to bury those shipwrecked, they were not given ground by the then reigning prince, they being the newly-arrived persons

in the land; further, the Hindus are against burying the dead. So the Israelites bought that piece of land from the Rajah on which they could spread their dollar-money side by side.' We possess a leaflet containing an appeal in Marathi, made in January, 1911 on behalf of the Nawgam burial ground, signed by Solomon Moses Wakrulkar, Solomon Aaron Charikar, Elijah Reuben Bhinjekar, and Joseph Daniel Indapurkar, and printed at the Lebanon Printing Press, Fort, Bombay.

Paper, 20th cent., 47 pp., 6 $\frac{3}{8}$ " x 7 $\frac{1}{8}$ ".

268

דברי ימי היהודים בקוגין

The History of the Jews in Cochin by Naphtali Elijah Raby (רחבי), with English Translations of the Ancient Copper Plates.

The History deals with the earliest settlements of the Jews on the Malabar Coast, i. e. 68 c. E. They settled in the following four places: Cranganore, Madai, Pelota, and Palur under the rule of the Perumal dynasty. The last ruler of the said dynasty שירמאן פירומאל gave them in the year 379 c. E. the privileges which are engraved on the copper plates. The privileges refer to Joseph Rabban, who received the 'principality of Anjuvannam along with the 72 Janmi rights'. The history deals with the relation of the White and Black Jews to each other, and to the war between them in the years 1343-4. Of other dates, the history mentions 1514, 1524, 1566, 1568, 1626, 1662, 1663-4, 1686, 1689, 1766, 1808, and so on. There is a whole description of the החופה בימים, שדר החופה, a list of שמות משפחות שישבו בקוגין, הקרמונים, and a geographical list headed מקומות שבאו משם.

The MS. which is written in a modern curs. Cochin hand of the 20th cent., contains 18 pp.

Paper, 8 $\frac{1}{8}$ " x 5 $\frac{1}{8}$ ".

578

דברי הימים למלכי הישמעאלים

A History of the Muslim Kings in Hebrew.

The history describes the origin of Muḥammadanism, the life story of Muḥammad, and a brief chronology of the Arab and Ottoman rulers with special references to the history of Baghdad. The author used the following works: שארית ישראל (v. Ben Jacob, p. 562, No. 194), סדר הדורות, יוחסין, מוסדי ארץ, יוחסין, סדר הדורות, (not in Ben Jacob), and ספרי האומות. The chronology beg. בשנת 4261 נתגדלו אומת הישמעלים ונולד מחמד כי הישמעלים היו עובדים לרומיים בשכר וישלחום בכל המלחמות פעם אחת נתן קיסר שכר ליוונים ו' ולרומיים וכו'. The first part gives the history of Muḥammad and his successors. The author draws attention to the differences between the various authors mentioned above. The dates of the rulers agree with those of the Encyclopaedia Britannica. A few illustrations may show the character and style of the work. P. 6 וימלוך תחיו מעתמד בן מתחוכל. והוא קלל את מולך על חיבתם בבגדאד. וטולן את מעתמד במצרים. וימת טולן במצרים שנת 270. וימלוך חמדייא בנו. ומעתמד מת שנת 279. ובזמנו היה אבו אל משער התוכן ואל כנדי וקודם זה מת מוואפק ולא הגיע לכליפה In the E. B., vol. 16, p. 586, the year of Mo'tamid's death is given as 278. P. 9 ובשנת 411 הסיר שרף אל דולא את אחיו צלטאן אל דולא והוא מלך. ובזאת השנה המיתו את חאבם במצרים. שיעשה שעבדוהו כאלוה. ויום א' השליך משורר א' שיר בתוך הצירו. וכוונת השיר היתה אתה כובן וכל דבריך בטלים. ואם תחויק עצמך נאמן ואמתי כדבריך אמור לנו מי הוא בעל האגרת הזאת. ואחותו הרגתהו וימלוך תחתיו אל טאהר וכימיו אמרו התוכנים. P. 9f. לאעזוא דין אללה שיבא מבול אבל לא כמבול נח. ופחדו על עיר בגדאד שהיא עמוקה וסגרו כל מעברות המים. וכן היה שאותה השנה כל הישמעלים ההולכים לל האג נמבעו בורם טים זולת אשר ניצולו על ההרים הרמים. Another reference to Baghdad is to be found on p. 10 ובשנת 554 גדל נהר חדקל ונכנס על עירות רבות. עד בגדאד והתריב עירות רבות

a few references to Judaism. P. 10 ובשנת 555 מת מקתפי כליפה. ובזמנו היה אבו ברכאא יהודי ובסוף ימיו חזר לדת ישמעאל בעבור גאה וגאון שלא קמו מפניו העומדים לפני הכליפה. ולא היו ימים מועטים עד שנתעורר ונתורש ונצטרע¹ ובשנת 575 מת כליפה מסחצי. וכימיו היה P. 11 שמואל בן עורייה אשר חזר לדת ישמעאל וחבר ספר נגד היהודים וקרא שמו אלהאם אל יהוד. The history ends: ובשנת 617 התחיל ללכת אל בכארה. ואח"ך הלך אל סמרקנד וכל המקומות שהיה הולך היה מחריבן והורג אנשים ונשים וטף. Pp. 15-16 contain the names and dates of the Ottoman kings copied from the Ottoman kings copied from the Ottoman kings. Pp. 21-22 supply information about the different sects among the Muslims copied from the book מוסדי ארץ. At the beginning, on p. 1, we find a few notes on the origin of Christianity taken from the סדר הדורות וכו'.

The MS. is written in a curs. Baghdad hand of the 19th cent., on 22 pp.

Paper, 7 $\frac{1}{4}$ " x 4 $\frac{3}{4}$ ".

579

דברי הימים למלכי הישמעאלים

A History of the Muslim Kings in Hebrew.

The MS. is a copy of the preceding number, and is written in the same hand on 18 pp.

Paper, different sizes.

164

רשימת המשפחות בבגדאד

A List of Baghdad Jewish Families.

The greater part of the list was compiled by a member of the family of Ḥakham Simeon b. Ḥakham Moses b. Ḥakham Sason b. Mordecai b. Moses, and supplied with explanations of some of the names by

¹ v. about Abu'l Barakat Ḥibbat Allah, Steinschneider, Arab. Lit., 182 f

Ḥakham Joshua b. Abraham b. Elijah b. Ḥakham Abraham b. Ḥakham Sason b. Mordecai b. Moses.

A few illustrations may show the value of this list for the history and culture of the Baghdad Jews. One family is mentioned as בית קטן because its members were short. Another, בית שעשת, because the ancestor of the family used to go to weddings and amuse the people. בית בצוך, the members of this family used to make whistles from the stones of apricots. בית שם טוב, according to a tradition, the family was called so באימם רבינו משה חיים כנאו יסמהם בית אל משומר וח' משה חיים גור אלדי יסמהם בית שם טוב בצטונו אל בית קר derived its name חכמה וקלולו קר עני הגד אדא ענך פלוס רארו יגראמונו עני יאכרון מנו פלוס בית אל, for instance, בית יחזקאל הנדי, שהרבאני, i. e. from Sheherban, because he paid a visit to India, בית אל מצרי, i. e. from Egypt, בית רשתי, i. e. from Resht, בית אל בצראווי, i. e. of Basra, בית רגוואן, supposed to be of Aragon. Some families are named after the profession or occupation of their founders, e. g. דלאל (broker), גאם (glass merchant), שכרגי (sweet dealer), מצפי (assayer), כאתב (clerk), גראך (knife grinder), דרזי (tailor), אל צראף (money changer), דרזי (tailor), חגי (pilgrim to Jerusalem). Some names were derived from individual manners and habits, like בית האמץ (fondness of acids), פלאון (being fond of rice cooked in fat), others were due to some accidents or events, like בית דאסו אל גמל (who was crushed by a camel). Many of the names mentioned in this list occur in our catalogue as authors, scribes, and owners, of MSS. as well as printers of Hebrew books, cf. בית כליף, v. MS. No. 768, and also p. 384.

The MS. is written in a very modern Baghdad curs. hand, and contains 39 pp.

Paper, 8" × 5 $\frac{1}{8}$ ".

Bibliography: Attention may be drawn to the following very rare books: דפתר אל

תוחיע אל עסכרייה, Baghdad, 5652 (= 1892), and דפתר תוחיע רסם אל בולאח אל עסכרייה, Baghdad, 5659 (= 1899). The first of these books, the latter part of which is missing, contains the names of 1,905 Jews, and the second enumerates 2,483 names. These books give the names of the Baghdad Jews who were obliged to pay yearly contributions to the Turkish government, since they were not admitted in the army. The family names in our list agree with those of the Dafatir.

213

תהלה לדוד

Memoir of David Sassoon.

The Hebrew is a shortened copy of ch. 12 (חסדי דוד) of *אבן ספיר* of Jacob Saphir's *מבן*, vol. II, pp. 37-40 (v. also *שושנים לדוד*, by Asher Amschewitz, Warsaw, 1880, p. 47). The MS. contains also an Arabic translation of the same Hebrew text.

Modern Indian-Hebrew curs. writing, 5 pp.

Paper, 12 $\frac{3}{4}$ " × 8 $\frac{1}{4}$ ".

558

קנה מר'ה

Extracts from the Diary of Moses b. Simeon b. Joseph b. Simeon b. Samuel Dwek Hakkohen.

The first extract gives the history of the earliest Jewish settlers in Calcutta from the year 5584 to 5603 (= 1824-43), containing documents and details as to the acquisition of property for the Synagogue Neweh Shalom. The extracts throw light on the inner life of the Jewish community in Calcutta.

The Synagogue Neweh Shalom was named after Shalom b. Aaron b. Obadiah Hakkohen of whom we read in the 'Paerah', vol. VII, No. 48: ה' שלום כהן נ"ע אלדי הוא אל אוול:

יהודי גא ללהנד וארצ'ייה אל קדימה מאל בית החיים פי כלכתה תכנהו וכאן אדמי מעתבר וצאחב דוולה פי זמאנו ובי"הכ נוה שלום אתכמת עלה אסמהו ופי אייאם כאן וזיר ענד צלטאן לכנאו ואיצא ענד צלטאן פנגאב קבל מא הדול אל אטראף תצפה תחת חוכם אל אנגליו. The same paper reports about Moses Simeon Dwek Hakkohen as follows: אלדי פי הייאתהו כדם כהיר ועמל כל אל תקונים מאל ק"ק כלכתה וכאנו על פיו יחנו ועל פיו יסעו.

The second extract contains a document dated 15 Elul, 5585 (= 1825) with the title: נוסח שטר הסכמת ק"ק כלכתה הי"ו שקיימו וקבלו עליהם ועל זרעם לתקון הקהל ולמנות עליהם פקיד ומנהיג על עסקי בית הכנסת וכו' נתקם מספר כתיבת יד קנה מד"ה של המרוחם משה דוד הכהן נ"ע. Some references to, and extracts from, Moses Dwek's קנה מד"ה are to be found in 'Judgment In The Synagogue Case. Suit No. 489 of 1916 And Suit No. 507 of 1914', pp. 31-38. More details may be found in 'Appeal from Original Decree No. 71 of 1917. In the High Court of Judicature at Fort William in Bengal. Appellate Civil Jurisdiction. E. S. Levy and others *versus* D. E. D. Ezra and others, Calcutta, 1917, IX and 577 pp.

The extracts are written in a modern curs. Indian hand on 6 pp.

Scribe: *Elijah b. Moses b. Elijah b. Moses Dwek Hakkohen* late editor of the 'Paerah', at present (1925) minister of the 'Maghen David' Synagogue in Calcutta.

Paper, 11 3/8" x 8 3/4".

618

לוח עיבור השנים ויומי

The Calendar with a Diary of Eleazar b. Aaron b. Se'adyah 'Iraqi Hakkohen, who was the well-known printer of Hebrew-Arabic books in Calcutta, and who officiated also as teacher and Shoḥeṭ in the same city. The calendar and diary extend from the first of

Tishri, 5602 (Sept. 16, 1841) to 28 Iyyar, 5624 (June 3, 1864).

The entries refer to various matters. First of all to the printing of books. We learn that the printing of the first volume of the *עין יעקב* began 29 Siwan, 5602, section 44 of the same volume on 15 Adar I, 5603, ס' באר, ס' שיר חדש, on 24 Siwan, 5603, מים חיים, 1 Tammuz, 5603, the second volume of *עין יעקב*, 18 Tammuz, the same year, ס' ימין משה, 28 Adar, 5604, ס' רויאל המלאך, 5 Tammuz, 5605, ברא אל נקאש נקש אל ציורים מאל ס' רויאל, i. e. the engraver began with the engraving of the figures, v. especially pp. 127 b, 128 a, 129 b, 130 a, ס' חווק אמונה, 15 Tēbeth, 5606, עטאני הר' נסים יוסף עורא הי"ו רופייה כמסה) רבינו בחיי, and (וארבעין לאדפס ספר חווק אמונה עבד קעד יצפט חרוף רבינו בחיי מפצול אל דפסה) (חמאן וגל), 15 Kislew, 5613.

A full bibliography of the books printed by Eleazar 'Iraqi in alphabetical order will give a clear idea of his activities as printer.

We possess the following works from 'Iraqi's press:

(1) מסכת אבות והיא פרקי מוסר וחכמה שנוהגין (1) ישראל לקרותן בשש שבחות שבין הפסח לעצרת עם ביאורם בלשון ערבי לזכות את הרבים וכו' finished 26 Elul, 5604. Type-setters: Ezra b. Eleazar 'Iraqi (a son of the printer), Simeon b. Asher b. Eliezer Mašliyyah, and Joshua b. Shalom (a nephew of the printer).

(2) ספר אלרד הרני והוא ספור מעשה חכם אחד ושמו אלרד משבט דן אשר על פי סבה בא למדינ' בבל ושם חנה'. ובו מודיע מקום חנות עשרת השבטים ובני משה ונהר סמבטיון כל כהאי סימנא. ונדפס לשעבר בקושטמניא יותר משלש מאות שנה וגם בק"ק פיורדא יע"א קריה נאמנה ולאפס מציאותו נדפס גם בליוורנו עיר ההוללה ולפ"ח, יע"א בשנ' התקפ"ח ליצירה וכו' finished 15 Heshwan, 5617. Type-setter: Isaac b. Sliman b. Aaron b. Sliman Qindil.

(3) בן סירא מהחכם המפורסם בן סירא בן ירמיה הנביא יע"א וכו' נדפס לשעבר באמשטרדם שנת התנ"ז ליצירה ולחשוקת המבקשים חזרו ודפסוהו מעשה חנה'. At the end the התקפ"ח is added.

5604. הפסרת תשעה באב עם שרח ערבי (4)

finished 28 Shebat, 5606. ספר הקפות לשמחת התורה (5)

ובח תודה והוא ביאור בארוכה ומשנה ערוכה (6)
על הלכות שחיטה והלכות טריפות על מהריק"א
הגהות מהרמ"א אשר אסף וקבץ ביגיעה רבה
ובפלא עזום עם דינים ומעשים מהש"ס ומכל
ספרי הפוסקים ראשונים ואחרונים אשר היו אחת
הנה ואחת הנה קבצם כעמיר גורנה החכם השלם
והכולל בנגלה ובנסתר כמהר"ר יחיא בן כמהר"ר
צאלה זצוק"ל אב ב"ר ריש מתיבתא ומורה
צדק ושוחט וזורק בעיר ואם בישראל ק"ק צנעא
יע"א זכותו חכות תורתו תעמוד לנו ולזרעינו אכ"ר
finished 15 Ab, 5612. Type-setters: Joshua
b. Shalom b. Mari Aaron Se'adyah 'Iraki and
Obadiah b. Joseph. At the end there is
a poem beg. אשתחוו בקידה לפני בורא יחידה, א.
אלעזר עראקי הכהן חוק acr.

ספר זכרון לבני ישראל ראה זה חדש והוא (7)
קצור הלכו שחיטה ובדיקת הסכין ושבעים מרפיות
לעוף ולכהמה תורת ה' תמימה אשר חברו החכם
השלם הדיין המצויין כמהר"ר אברהם מורחי ז"ל
שוחט מומחה בע"ק ירושלם תובב"א אביו של מו"ר
החכם השלם והכולל נז"י כמהר"ר יוסף ז"ל זקנו
של אחי אשר כנפשי החכם השלם דנחית לעומקא
דרינא נז"י כמהר"ר חיים משה ואחיו אשר ע"י
השני הח' השלם כהר"ר מאיר מורחי יצ"ו אשר
טלאו מקום אבותם חכרם לא יוסף מורעם אכ"ר
finished 21 Elul, 5604. Type-setters: v.
below No. 9.

חזק אמונה אשר חבר רבי יצחק בר אברהם (8)
ז"ל אשר כבר נדפס באלמארף ע"י האדון יואן
כרישטופר וואגנזייל ובאמסטרדם שנת תס"ה לפ"ק
finished Friday, 20 Elul, 5606. Type-setters:
Ezra b. Eleazar 'Iraki and Obadiah b. Joseph.
The ed. is dedicated to Nissim b. Joseph b.
Ezra (v. above p. 373).

ספר חיי אברהם פעולת צדיק החכם השלם (9)
כמהר"ר אברהם כלפון זלה"ה אשר כבר נדפס
על ידי בני הגביר כה"ר רחמים כלפון זלה"ה בעיר
ליוורנו יע"א שנת אשר נתן אלהים לאברהם לפ"ק
finished 22 Heshwan, 5605. Type-setters:
Joshua and David, the sons of Shalom b.
Mari Aaron Se'adyah 'Iraki, Ezra b. Eleazar
'Iraki, and Simeon b. Asher b. Eliezer
Mašliyyah.

ספר חקת הפסח הוא הגדה של ליל פסח (10)
עם כמה מעלות טובות תפלות מספר חמרת ימים
וחולתו ודינים השייכים לביעור חמץ ולפסח למען
לא יחסר כל בו ואמרו רבותינו ומנן שנתן לנו
ואמונים ערכו שבת ואתה גאלת את אבותינו וביאורם
בלשון ערבי בלשון צח וערב מושך הלבבו ומשמחם
רואיו ישמחו ויגילו לזכות את הרבי' להודיע להמון
עם בני ישראל והנשים והטף את גבורת אלהינו
finished 17 Tebeth, 5604. יתברך שמו לעד
Type-setters as above No. 1.

5607. The title-page agrees with No. 10. ספר חקת הפסח (11)

5607. ספר חקת הפסח (12)

ספר יוסיפון זה הספר הנכבד חברו איש (13)
אלהים גבור חיל משובח מלחמה כהן לאל עליון
יוסף בן גוריון הכהן ונחלק הספר הזה לששה
מאמרים והם ששה ספרים וכל ספר לפרקים והם
צ"ז פרקים והיה האיש הזה נרא מאד בחכמה
ובתבונה וגדול היחס משועי הכהנים אשר היו
בירושלים גם השם חלק לו יתר שאת ויתר עו
ברשות בבית יהודה ועם כל שרי רומי היתה לו
with the introduction of Tam b. David ibn Yahya,
finished 27 Elul, 5602. Type-setters the same as No. 16,
with the addition of David b. Shalom 'Iraki.

ספר ימין משה והוא הלכות שחיטה וה' (14)
טריפות ממדן הגאון מהריק"א והגהות מהרמ"א
אשר הביאו אל הדפוס הח' השלם והכולל כמהר"ר
חיים משה קאריגאל נר"ו ש"ץ מק"ק ספרדים
אשר בעה"ק ירושלם תובב"א ואלה מוסיף על
הראשונים בתוספת מרובה חרושי הגהות מהריק"ש
ומהרמ"ג ומה שחיבר וחידש כמהר"ר חיים משה
הנז"ו וס' זכרון לבני ישראל וס' שוחטי הילדים
אני ריאה אני מראה. At the end is a poem beg.
א"ב דוד בן שלמה ויטל, acr. כשרותי ומרפותי
חזק וברוך, for date and type-setters v. below
No. 25.

ספר משמרת הקדש סדר תפלות שבת (15)
וכראשו בא יבא ברנה ספר שיר חדש פירוש
חדש ודרכים נחמדים על שיר השירים קמן הכמות
ורב האיכות מתחכם השלם הדיין המצויין הרב
הכולל כמהר"ר יעקב כהר"ר יוסף הרופא הי"ו
אשר אור תורתו זורחת בעיר תהלה עיר ואם
בישראל בגדאד יע"א, finished Fast of Esther,
5604. Type-setters as above No. 1.

ספר המעשיות אשר אספתי וקבצתי מכמה (16)

ספרים אשר היו נפוצים אחת הנה ואחת הנה finished 9 Iyyar, 5602. Type-setters: Ezra b. Eleazar 'Iraḳi, Simeon b. Asher Mašliyyah, Benjamin b. Isaac Ashkenazi, and Obadiah b. Joseph Meshuḥrar.

ספר הישר והוא ספר מספרי הקדש חבור (17) משה ויהושע ואצילי בני ישראל מגיד מראשית יצירת תבל וצאצאיה. ושמות ימיה אגמיה ונהרותיה. משפחותיה ולאומיה. תולדות אדם ודור המבול ודור הפלגה. וענין חנוך איך מלך בארץ ועלה למרום. ומלכי צדק הוא שם בן נח. ותוכחת אברהם אבינו לנמרוד ואשר הפילו לכבשן. ועון סדום. ומלחמות בני יעקב אע"ה עם מלכי כנען אחר שכם. ומעשה יוסף עם זליכה. וסבת שעבוד אבותינו במצרים. ולידת משה רע"ה שמלא הבית אורה. וגבורתו ומלכותו על כוש. ואיך טרע"ה מצא את מטה האלהים. וכל הספורים עד מות יהושע וקצת השופטים finished first day of Ḥanukkah, 5603. Type-setters the same as No. 16, with the addition of David b. Shalom 'Iraḳi. At the end of the book is a poem beg. שורו שלום אהרן הכהן נ' שרים זרע העברים עראקי חזק.

עבודת השבת מדי שבת בשבתו יבא כל (18) בשר להשתחוות ולחלות את פני הארון ה' אלהי ישראל בתמידין כסדרן וזוספין כהלכתן הכל בעתו לכויין ולקיים עבודה שבלב זו תפלה לא יחסר כל בו למען נזכה ויקיים בנו או תתענג על ה' לעולם finished Fast of Esther, 5604. Type-setters: Ezra b. Eleazar 'Iraḳi, Simeon b. Asher b. Eliezer Mašliyyah, and Joshua b. Shalom 'Iraḳi.

כתנות אור הוא ספר עין יעקב חלק ראשון (19) עם כל פי' רש"י אשר לא נדפס מעולם ועד עתה והוגה בהגהה מדוייקת ובהשגחה פרטית ותקננו כל המעוות אשר בראשונים: ונעשה בתכלית היופי באותיות גדולות חדשות מחכימות ומאירות עיני התלמידים ובנייר יפה אשר לא יחסר כל טוב ובודאי כל הקורא בו ימצא טרגוע לנפשו יגל ויעקב ישמח ישראל עד ביאת הגואל The first volume was finished Monday, 19 Tammuz, 5603. Type-setters: Ezra b. Eleazar 'Iraḳi, Simeon b. Asher b. Eliezer Mašliyyah, Benjamin b. Isaac Ashkenazi, Joseph b. David Ḥaleguva, and David b. Shalom 'Iraḳi. The second volume was finished Friday,

11 Kislew, 5605. Type-setters: Joshua and David the sons of Shalom b. Aaron b. Se'adyah 'Iraḳi, Ezra b. Eleazar 'Iraḳi, and Şaleḥ b. Abraham b. Elijah Mašliyyah. The third volume was finished Adar I, 5608. Type-setters: Ezra b. Eleazar 'Iraḳi, Simeon b. Asher b. Eliezer Mašliyyah, and Joshua b. Shalom 'Iraḳi. The corrector of all the three volumes was Shalom b. Aaron 'Iraḳi, the brother of the printer.

ספר הפזמונים. שירו לה' ברכו שמו. עדת (20) קדש חבלו ועמו. יבנה לכם אל חי עיר הקדש הדומו. אפריון עשה לו המלך שלמה. ותזכו לשיר מזמור לתורה. בשוב נדחי ישראל ויהודה. לעיר הקדש עיר העבודה. יבין אותה אל עליון ויסעדה. finished Tuesday, 6 Tishri, 5602. Type-setters: Ezra b. Eleazar 'Iraḳi and Simeon b. Asher b. Eliezer Mašliyyah. This collection contains 238 poems.

(21) ספר הפזמונים, with title-page the same as the previous number, finished Tuesday, 9 Elul, 5616. Type-setter: Isaac b. Sliman b. Aaron b. Sliman Ḳindil.

ספר פסח מעובין. שרגא בטיהרא דהניא (22) ליה שיטתיה להראות לנו מהלך שבילי דעת כל דיני אסור והתר השייכים לליל אור ל"ד לבריקת החמץ וסדר תפלת ערבית ליל י"ט הראשון של פסח קדוש והבדלה ותקון עשיית המצה אכילתה והבשרה וסדר התגרה ובכל חקתיו ובכל משפטיו כבר הורה זקן ונשוא פנים סבא דמשפטים ה"ה הרב הכולל הדיין המצויין כמזהר"ר חיים כנבנשתי זלה"ה: נוסף בו דבר שלא נדפס לעולמים. ביאור ההגדה בלשון ערבי לזכות את הרבים. להודיע להמון העם הנשים והטף את גבורת אלהינו יתברך לעד finished Tuesday, New Moon of Nisan, 5601. Type-setters: Jacob b. Jonah b. Jacob b. Jonah, Ezra b. Eleazar b. Aaron 'Iraḳi, and Simeon b. Asher b. Eliezer Mašliyyah. Supervisor (המנצח): Jacob b. Şaleḥ b. Ḥakham Nissim Mašliyyah.

ספר פתרון חלומות מהרב הגאון רבינו (23) האי ז"ל ויוסף הצדיק ודניאל איש חמדות ורש"י ז"ל, finished Thursday, New Moon of Tammuz, 5602. Type-setters: Ezra b. Eleazar 'Iraḳi, Simeon b. Asher Mašliyyah, Obadiah b. Joseph Meshuḥrar,

37

כתובה

Marriage Contract between אהרן כמ"ר and יודיטה and בכמה"ר אברהם מיכאל זצ"ל ממודינה יודיטה, בת כמה"ר אליעזר אשכנזי יצ"ו זלמ"ן, dated Friday, 3 Tēbeth, 5361 (= 1600-1601), at Modena, witnessed by . . . and יוסף בכמה"ר. קלונימוס בכמה"ר אליקים זצ"ל מסנגלי.

Vellum, 9 $\frac{3}{8}$ " x 13"

204

כתובה

Marriage Contract between מיכאל בכמה"ר and שרה בת החכם and שי' [ך] דויד בן ישועה גבאי, dated Tuesday, 1 Tēbeth, 5525 (= 1765), at Baghdad (במדינת), (בגדאד דעל נהר חדקל), witnessed by צאלח בכ"ר, secondly by דוד (i. e. the grandfather of David Sassoon, v. also MS. No. 211 and above p. 243), thirdly, צאלח בכ"ר דוד בן ישועה גבאי, and lastly, by אהרן בה"ר שלמה. The coinage is expressed by מטבע הנהוג פה בגדאד יע"א אשר היא תחת ממטלת ארנינו המלך צולטאן מצמפה יר"ה. Attention may be drawn to the תוספת which reads: ואוסיף לה מדיליה תוספת על עיקר כתובה דא סך עשרה גרוש ודא נידוניא והנעלת ליה מבי אבוהא גורדלוג משאמ מאתים ושלשה ושבעים אסדים שנוף מע לולו שלוש מאות אסדים גורדלוג סמך שלוש מאות אסדים סוואר מפתול שבע מאות אסדים היכל גנב שמונה וששים אסדים כצר קבצת כנגד מאה ושנים ושמונים אסדים קראמיל מע דגם דהב מאתים ושנים ושמונים אסדים טלצם מע משווכאת מאה וששים אסדים סת מנאמיה חמש מאות ועשרים אסדים תלת מחבס ומצתין ווגירין מאה וארבעים אסדים ספיפי לולו חמש מאות אסדים אידין ספיפי מע ארבתעש דהב שלוש מאות ושבעים אסדים דנבוס ודע וארבע דנאבים דהב ששים אסדים הנארה וצדפה וקתין פצה ששים אסדים חגל דהב וטוק בתורת מוקדם אלף אסדים סת קביין וגבה תשע מאות וששה ועשרים אסדים סבע זבונאת חמש מאות ושמונים אסדים סבע קמצאן חמש מאות וששים אסדים סבע

פונט ארבע מאות וששים אסדים סבע צראקיג מאה וששים אסדים ארבע כפיפי מאה וששים אסדים תלת ישמאגת מאתים וחמשה וששים אסדים תלת גיתאייאת זר וארבע גיתאייאת מאה ותשעים אסדים איזארין מאה וחמשים אסדים הזארי ומעצב מאה וששים אסדים גלגור וזיליי ופומה חמאם שלושה ושמונים אסדים מנאשף מאה אסדים ארבע בקג מאה וחמשים אסדים בית מנאמה חמש מאות ושבעים אסדים צנדוק ומרפע ששים אסדים סת וצל נחאס מאה אסדים מרי חמשה ועשרים אסדים זוליי שבעה ועשרים אסדים תוספת עשרה אסדים בתורת מאוחר אלף אסדים סך הכל הנידוניא והתוספת ובגדים ומלבושים ותכשיטי כסף חהב ומטלטלים ושימושי ערסא עם מה שכתב לה בתורת מאוחר חוץ מהעיקר סך הכל עשרה אלפים ושש מאות ואחד וחמשים אסדים שכל אסדי מהם תשעה שאהים ממטבע הנהוג.

Illuminated.

Paper, 25 $\frac{3}{4}$ " x 18 $\frac{3}{4}$ ".

205

כתובה

Marriage Contract between מרדכי בן כה"ר סרח בת מיכאל בן and דויד בן מרדכי הכהן וישועה גבאי, dated Thursday, 5 Tammuz, 5541 (= 1781), at Baghdad, witnessed by ששון בכ"ר and צאלח בכ"ר יוסף יצ"ו נ"ע מצליח מרדכי בן משה. Ruler, Sultan 'Abd el-Ḥamid.

Illuminated.

Paper, 30" x 20 $\frac{1}{8}$ ".

210

כתובה

Marriage Contract between משה בכ"ר הח' עזיזה and השלם כה"ר ח' ששון מרדכי [בן משה] [בת שי'ך] שלמה בן ח"ר יחזקאל [בן אליה] Monday, 20 Hēshwan, 5553 (= 1793), at Baghdad, witnessed by ששון בכהר יצחק (?). משה בכר יצחק בן מרדכי שמאש and מצליח. Ruler, Sultan Selim.

Illuminated.

Paper, 24 $\frac{1}{2}$ " x 18 $\frac{3}{4}$ ".

91

כתובה

Marriage Contract between אליה בר ר' and יוסף and אביגאל בת ר' אליה, dated Wednesday, 20 ? , 5572 (= 1812) at שנמגלם (Cochin). The names of the witnesses are obliterated.

Illuminated.

Paper, $23\frac{3}{8}'' \times 19''$.

208

כתובה

Marriage Contract between שמעון בן משה and חבאבה בת יחזקאל בן ח' ששון בן מרדכי and אברהם בן מרדכי, dated Monday, 17 Adar I, 5575 (= 1815), at Baghdad, witnessed by יצחק בכר משה שמאש and יוסף בכר שלמה שוחט. Sultan Mahmud is mentioned as the ruler.

Illuminated.

Paper, $25\frac{5}{8}'' \times 18''$.

48

כתובה

Marriage Contract between מאיר בן אצלאל and חבאבה בת רחמים and בן יחזקאל בן אברהם גבאי, dated Monday, 6 Tebeth, 5584 (= 1824), at Baghdad, witnessed by ששון and מרדכי בכ"ר יצחק and בכ"ר מרדכי בן משה שמאש. The father of the bridegroom was the owner of MS. No. 21, v. above p. 124.

Paper, $17\frac{5}{8}'' \times 12\frac{3}{4}''$.

284

כתובה

Marriage Contract between מנחם בכר גריב and שרה בת אליהו בן מוסא and יוסף, dated Thursday, 27 Iyyar, 5593 (= 1833), at Mosul (במתא אשור יע"א דעל נהר חוקל), witnessed by דוד בכר יצחק and דוד בכמה"ר מרדכי כרואני.

Illuminated.

Paper, $18\frac{1}{8}'' \times 13\frac{3}{8}''$.

467

כתובה

Marriage Contract between יצחק בן מרדכי and טובה בת שמואל בן ח' חיים חרלמאן and כהן, dated Sunday, 7 Heshwan, 5594 (= 1833), at Baghdad, witnessed by ששון בן ח"ר מרדכי בן ח"ר יצחק שמאש and מרדכי בכר יצחק שמאש.

Illuminated.

Paper, $17'' \times 12\frac{3}{8}''$.

285

כתובה

Marriage Contract between שלמה בכר and רחמה בת מוסא בן יעקוב גבאי and יחיאל בן נחום, dated Monday, 24 Iyyar, 5597 (= 1837), at Mosul, witnessed by מרדכי בן משה דוד בכמה"ר מרדכי and ברואני עבראל' בן שלמה למבאר and ברואני.

Illuminated.

Paper, $24\frac{3}{4}'' \times 17\frac{1}{8}''$.

431

כתובה

עבראל' מאיר and בר כה"ר דוד בן ששון בן צאלח בן דויד and חנה כאתון בת כה"ר משה בן עורא בן נסים בן יחזקאל, dated Monday, 10 Shebat, 5598 (= 1838), at Bombay, witnessed by יחזקאל' יצחק בן דויד, בן אברהם מצל"ח secondly by דויד בן רחמים (v. about him above p. 31), and by יוסף בן סלימאן בן יחיאל בן צאלח. The bridegroom was the owner of MSS. Nos. 276 (v. above p. 33) and 60 (v. above p. 228), v. further about him, above p. 232. The name of the bride occurs above p. 37 as the owner of MS. No. 5. Ezekiel b. Abraham Mašliyyah was the owner of MS. No. 183, v. above p. 74.

Illuminated.

Paper $21\frac{7}{8}'' \times 17\frac{1}{8}''$.

207

כתובה

Marriage Contract between משה כה"ר מרים בת ה"ר and שמעון בן ח' משה בן ח"ר ששון, dated Monday, 9 Kislew, 5599 (= 1838), at Baghdad, witnessed by אליהו and אברהם שלום בן יוסף עבד אל רואק. Ruler, Sultan Mahmud. The bridegroom is the author of חפלה למושה, v. above p. 86; and the owner of מזמור למושה, v. above p. 226; and the owner of מזמור למושה, v. above p. 197.

Illuminated.

Paper, $23\frac{3}{8}'' \times 18\frac{3}{8}''$.

209

כתובה

Marriage Contract between מרדכי שי[ך] צלחה בת ה"ר שמעון and יוסף בן עזרא בן אלייא, dated Monday, 16 Siwan, 5604 (= 1844), at Baghdad, witnessed by אברהם שלום בן יוסף עבד אל רואק and אליהו בן יצחק בן משה שמאש. At the end the signatures are verified by אליהו עבראל' (v. MS. No. 211), בן יהושע בן עובדיה (v. about him pp. 88, 242, 246), and יעקב בן יוסף בן יעקב [הרופא]. Ruler, Sultan 'Abd el-Mejid.

Illuminated.

Paper, $29\frac{3}{8}'' \times 20\frac{1}{8}''$.

92

כתובה

Marriage Contract between בנימן בר ר' רחל בת ר' סאלם and יצחק, dated Monday, 21 Tebeth, 5606 (= 1846) at Bombay, witnessed by אליה בן, אברהם בן סעיד בן הרון, משה בן חלגואה (יחוקאל =).

Illuminated.

Paper, $18\frac{1}{2}'' \times 14\frac{5}{8}''$.

286

כתובה

Marriage Contract between שלמה בכר שיך מלכה בת שי[ך] יצחק and משה בן שלמה בן מראד, dated Wednesday, 8 Shebat, 5606 (= 1846), at Mosul, witnessed by ששון בכמה"ר מרדכי ברואני (who was the owner of the שאלחות דרב אחאי גאון, v. above p. 123) and אברהם בכר אברהם.

Illuminated.

Paper, $31\frac{1}{8}'' \times 22''$.

287

כתובה

Marriage Contract between יונה בכר יחוקאל פרוחה בת שכר בן זכריה ושראבי, dated Monday, 19 Shebat, 5606 (= 1846), at Mosul, witnessed by ששון בכמהר מרדכי ברואני and יונה בן משה בן שלמה.

Illuminated.

Paper, $25\frac{1}{2}'' \times 18''$.

63

כתובה

Marriage Contract between ניסים בר משה שרה בת ישועה בר ברהן and בר ניסים, dated Thursday, 8 Tishri, 2160 Sel. (= 1849) at Aden (במדינת עדן דעל כוף ימא רבא מותבה), witnessed by משה בן עואץ and שמרייא הכהן. As to the formulary of the Yemenite כתובה, v. MGWJ, 41, 214; M. Grossberg, ספר רפואות, London, 1900, p. 62; and ZfHB, V. 1901, 29 f.; Saphir, Eben Saphir, II, 1 says that the people of Aden write the name of the place in their letters and documents as עציין גבר. Our documents do not confirm this fact.

Paper, $18\frac{3}{4}'' \times 13\frac{1}{4}''$.

66

כתובה

Marriage Contract between משה בר רבי dated Thursday, 12 Elul, 5609 (= 1849) at Cochin (במחא קוגין), witnessed by אליה בר אליה. The name of the second witness is unreadable.

Illuminated.

Paper, $19\frac{3}{8}'' \times 15\frac{3}{8}''$.

441

כתובה

Marriage Contract between משה בן רבי dated Wednesday, 19 Shebat, 5611 (= 1851), at Cochin, witnessed by ישראל [אל] בן יחזקאל בן יצחק and יעקב בן חנן, and signed by the bridegroom.

Illuminated.

Paper, $20\frac{1}{2}'' \times 18\frac{9}{8}''$.

288

כתובה

Marriage Contract between משה בן אליהו dated Thursday, 28 Tebeth, 5618 (= 1858), at Mosul, witnessed by מרדכי בן אליהו, משה בכמה"ר דוד ברזאני and שיראזי, and שאול בן יצחק בן שלמה בן אמראד.

Illuminated.

Paper, $25\frac{1}{2}'' \times 18\frac{1}{2}''$.

62

כתובה

Marriage Contract between רחמים בן דוד dated Sunday, 30 Heshwan, 5619 (= 1858), at Calcutta (כלכתה דעל כף נהרא גגנא דמשין), witnessed by יחזקאל בן יצחק בן אהרן לאניאדו and רימה בת יצחק בן אהרן לאניאדו.

and יחזקאל בן דניאל (לימא רבא), witnessed by שמשון בן רפאל חיים בן יצחק.

Illuminated.

Vellum, $21\frac{9}{8}'' \times 12\frac{7}{8}''$.

94

כתובה

Marriage Contract between אליהו בר דוד dated Sunday, 9 Adar I, 5619 (= 1859), at Bombay (בומבא), witnessed by יהודה [בן] and דוד [בן] אברהם [בן] שם טוב.

Illuminated.

Paper, $19\frac{9}{8}'' \times 15\frac{1}{8}''$.

442

כתובה

Marriage Contract between אליה בר דוד and שרה בת דוד, dated Wednesday, 21 Iyyar, 5619 (= 1859), at Cochin, witnessed by יצחק חליגואה. The other two signatures are unreadable.

Illuminated.

Paper, $24\frac{1}{8}'' \times 17\frac{3}{8}''$.

585

כתובה

Marriage Contract between שאול בן משה (v. about him above p. 194) and מעתוקה בת משה בן מרדכי בן ישראל, dated Monday, 9 Kislew, 5620 (= 1859), at Moulmein (מולמין דעל כף נהרא מופם), witnessed by יאודה בן עזרא בן ח' and אברהם בן אהרן הכהן, יחזקאל בן מרדכי, and ראוון ח"ר מרדכי הַזָּזָן of the Beth El Synagogue in Calcutta.

Illuminated.

Paper, $23\frac{1}{8}'' \times 13\frac{7}{8}''$.

691

כתובה

Marriage Contract between יצחק בכר היקר אסתר בת היקר ה"ר יוסף and ה"ר מכלוף יונס שטריוג, dated Monday, 14 Tishri, 5621 (= 1860), at Tunis (כף ימא), witnessed by ישועה אשכנזי and חיים בורגל. The first witness signed also the approbation of the correctors of תוכחת ס' ט' טוּבָה, Proverbs with Arabic translation, edited by Elijah Hai b. Joseph Guedj of Tunis at Livorno, 1870. At the end of this book there are two poems: (a) one in honour of Solomon שטאמא b. Nathan, beg. פרה גבירים מרבה המשרה, acr. פרגי; and (b) a poem in honour of Nissim Shmama, beg. אלהו, acr. אעוויי אבדר.

Paper, $14\frac{9}{16}'' \times 9\frac{3}{4}''$.

93

כתובה

Marriage Contract between יוסף בן יהודה אשכנזי and אשכנזי יצחק בת אשכנזי, dated Tuesday, 7 Kislew, 5625 (= 1864), at Bombay. The document is signed by the bridegroom. The names of the witnesses are cut off.

Paper, $5\frac{1}{8}'' \times 13\frac{1}{8}''$.

88

כתובה

Marriage Contract between יצחק בר ר' מרים בת ר' and שלמה דיויכאר קומון מוכאדם אהרן, dated 19 Adar II, 5627 (= 1867), at the Port of Bombay (עיר באנדר בומבי), witnessed by יחזקאל בן אברהם דיויכר כמודן and מוכאדם Gabbai בן אליאז ורולכר and מוכאדם of the Synagogue. The document is also signed by the bridegroom, by the Hazzan [of the Bene Israel Synagogue השמים אליה בן, שער השמים], and יוסף רופורכר, who was the Hazzan and מוהל in David Sassoon's Synagogue 'Maghen David' in Bombay. Kindeel was of Yemenite descent and

belonged to the 'White' Jews of Cochin. He and David Judah Ashkenazi signed a פסק דין, dated Bombay, 20 Tammuz, 5642, and sent to various Rabbis about the reception of the עבדים משוחררים of the Black Jews of Cochin with full rights into Judaism. An answer to this is preserved in a leaflet in our possession, dated 29 Tammuz, 5642 (= 1882), at Bombay, signed by Rabbi Abraham שרגא Ashkenazi of Hebron, v. about both of them by Solomon Reinmann, Vienna, 1884 (reprint from the השחר, vol. XII), p. 98, who was the brother-in-law of David b. Judah Ashkenazi.

Attention may be drawn to the biographical material relating to the witness, Samuel b. Elijah Varulker, in the following works: (1) The History of the Bene Israel from the time of their coming to India (in Marathi), written and published by Haeem Joseph Talker, Pensioned Havildar, with the help of David Haeem, D.C.M. (= Diveker Cammodan Moocadam), printed at the 'National Printing Press', Bombay, 1874, which contains an attack on Samuel b. Elijah Varulker; (2) Samuel Varulker's son, David, defended his father's honour in a little pamphlet with the title 'Havaladarache Khare Svarup' (i. e. Sergeant in True Colour), printed at the 'Peninsular Press', Bombay, March 28, 1875; (3) a third pamphlet with the title 'Samuelcha Dhvaj' (i. e. David Samuel's Flag) by I. D. (i. e. ? Isaac David Varulker), printed at the 'Dnyan Prakash Press', Poona, June 29, 1875, refuting David Varulker's contention, and siding with the author of the History. The above-mentioned David Haeem, D.C.M., belonged to the Diveker family which enjoyed a privileged position among the Bene Israel since the days of their ancestor Samajee Hassajee (i. e. Samuel Ezekiel Diveker, v. about him, A Sketch of the History of Beni Israel, by Haeem Samuel Kehimker, p. 27f.), and use the title Cammodan (i. e. Commandant of the 6th Battalion), Moocadam (i. e. Headman). David Haeem is the author of a Farce in Marathi with the title 'Chelbataoo and Mohonarani', printed at the 'Oriental Press', Bombay, 1872. After his death pamphlets appeared in English and Marathi

defending David Haeem's memory against the allegations of the missionaries. The English title-page reads: 'Thou shalt not raise a false report', Exod. 23. 1. Death of Mr. David Haeem, D.C.M. and the Missionaries. This pamphlet is written at the request of the relatives and friends of the Deceased Gentleman, Mr. David Haeem, by Benjamin Samson, and Published by the relatives and friends of the Deceased Gentleman, at the 'Mazagaon Printing Press', Bombay, 1890.

Beautifully illuminated.

Paper, 24" x 22 $\frac{7}{8}$ ".

709

כתובה

Marriage Contract between מתתאי בן מרדכי and שושנה בת שלמה, dated Thursday, 27 Ab, 5627 (= 1867) at Herat במתא הראת דיתבא על מכווא דימא הרי רוד ברוך שבתי, who signs שמי שר' עיה'ק ירושלים ת"ו, secondly שמואל בן המ' בנימן נ"ע further by שמואל further by מרדכי בן המ' חנניה הכהן עד שמואל בן המ' יצחק, and בן המ' אליהו נ"ע עד שמואל בן המ' נ"ע, who was also the scribe of the document. Attention may be drawn to the peculiar way of signing among the Persian Jews, e. g. הצעיר בנימן נ"ע

The document concludes with the words אלא כחומר וכחוק כל שטרי כתובות הנהוגות בבית דינא של ישראל וכהיגון ותיקון רבותינו זכרונם לברכה כתבנו והתמנו על שטר כתובה זו בזמן הנזכר לעילא והכל בריר ושריר וקיים יפרן וירבון ויבנן ויעלחון בחיי אריכי מזוני רויחי ובני סמיכי למובה ולברכה בזכות משה וישראל. At the top of the leaf we find these words בסמנא טבא אורה וזהלה וסעטה תהלה ושערי כלכלה על חתן ועל כלה ולנשיא הגולה.

Illuminated.

Paper, 27 $\frac{1}{2}$ " x 20 $\frac{3}{8}$ ".

690

נכאח נאמה

Marriage Contract in Arabic and Persian between א א מחמד רפיע כלף אלצוק עאלי חצרת מועלי מרתבת מלא הארון גריר אלאסלאם טוטי כאנמ צביה מרציה עאלי חצרת ומנעולת and מרציה כצלח מלא אסמאעיל גריר אלאסלאם, dated 3 Jamad I, 1284 H. (= Aug., 1867). Witnessed among others by Jacob X, who signs in Hebrew הקיר יעקב כלאגי בצל שאחוד הקיר יעקב כלאגי בצל, if this reading is reliable, and by אלישע אלישע, according to the seal attached to the signature. The bridegroom, the father of the bride, and some of the witnesses were converted Jews who were forced to leave their faith and become Moslems during the persecutions in Persia.

Illuminated.

Paper, 35 $\frac{3}{8}$ " x 27 $\frac{1}{8}$ ".

457

כתובה

Marriage Contract between אלייה בן דוד מל טוב בת כה"ר עבראל' and בן יוסף בן עזרא ששן, dated Tuesday, 10 Elul, 5630 (= 1870), at Poona (כיה נהרא), witnessed by ראוון בן דויר (owner of MS. No. 550, v. above p. 31), and signed by מאיר בן סלימאן קנריל חון ק"ק במב"י and the bridegroom. There is attached to this number a העתקה or a copy of the same document, certified by E. Meyer Gindell, Hon. Secretary of the כנסת אליהו Synagogue (Bombay), and by two Justices of the Peace, S. M. Moses and S. A. Nathan. Further there is a true translation in English of the same document, dated December 24, 1906, attested by H. O. Quin, Acting Secretary to Government, the French Vice-Consul in Bombay, and Ezekiel Moses Ezekiel [Talkar], B.A., sometime Hebrew Examiner to the University of Bombay.

The original document is on vellum, 13 $\frac{1}{8}$ " x 9 $\frac{5}{8}$ ".

501

כתובה

Marriage Contract between ארטורו אברהם אהוגיניא לויגיא בת and [שלום] בן דוד בן ששון כמ"ר אקילי פרוגיא, dated Sunday, 20 Tebeth, 5633 (= 1873), at Trieste (טריאסט), witnessed by Elio Bn. de Morpurgo and Louis Jephson, and signed by the bridegroom, Arthur D. Sassoon.

Vellum, $16\frac{5}{8}'' \times 11\frac{7}{8}''$.

64

כתובה דאירנמא

Supplementary Marriage Contract between ברכה and יעקב הכהן בר יצחק הכהן בן ניסים הכהן בת מנחם בר יעקב, dated Tuesday, 22 Tebeth, 2184 Sel. (= 1873), at Aden, witnessed by משה (v. above p. 340) and בנין בן עודד.

Paper, $17\frac{1}{2}'' \times 13\frac{1}{4}''$.

206

כתובה

Marriage Contract between שאול בן יוסף חבאבה בת משה and בן משה בן עורא בן ניסים בן ח' שמעון בן ח' משה בן ח' ששון, dated Wednesday, 9 Kislew, 5635 (= 1874), at Baghdad, witnessed by יעקב בן יוסף בן אהרון and אליהו בן יצחק בן משה שמאש Ruler, Sultan 'Abd el-'Aziz.

Illuminated.

Paper, $22\frac{5}{8}'' \times 15\frac{1}{2}''$.

98

כתובה

Marriage Contract between שלמה בן ר' שמחה בת ר' (i.e. Selim Solomon) and אורי (i.e. the daughter of Mulla

Ibrahim Nathan, v. 'A Review of the Career of the late Mulla Ibrahim Nathan', Bombay, 1910), dated Sunday, 1 Siwan, 5637 (= 1877), at Bombay (במחא במכיי הודו המזרחית). Mulla Ibrahim figures among those elected as hon. officers of בית דוד, i. e. 'Association of Beth David Bombay, Constituted in 1855', together with David Sassoon (ראש המנהיגים), 'Abdallah David Sassoon and Moses Mordecai Gabbai (מנהיגים) and David Hāyyeem David as Hazzan. The names of the witnesses are not attached to the document, since it remained incomplete.

Vellum, $13\frac{7}{8}'' \times 10\frac{1}{2}''$.

432

כתובה

Marriage Contract between בנימין בן יוסף רחל בת אברהם בן דניאל and בן יחזקאל בן שמעון, dated Thursday, 22 Iyyar, 5639 (= 1879), at Singapore (מתא אי סינגאפור), witnessed by אלייאו and דוד חי בן יחזקאל בן בנימין בן אברהם בן יוסף בן אהרון.

Illuminated.

Vellum, $21\frac{1}{2}'' \times 17\frac{3}{4}''$.

95

כתובה

Marriage Contract between שלום בן אברהם שרה בת ר' יהודה and כהן, dated Monday, 27 Kislew, 5642 (= 1881), at Bombay (במבאי), witnessed by חיים בן נפתלי and . . . דוד בן יהודה. The document is signed also by the מקדש, i. e. סלימאן קנריל, and the bridegroom. Attention may be drawn to the passage ולענין הירושה והכל כמנהג קהל קדוש קוגין.

Illuminated.

Paper, $23\frac{1}{2}'' \times 19\frac{1}{4}''$.

89

כתובה

Marriage Contract between שמואל בר ר' מול טוב בת ר' אהרן and שלמה מזגוכר הוולדר סלכר סוגלי, dated Tuesday, 25 Iyyar, 5641 (= 1881), at the Port of Bombay, witnessed and signed in Marathi by Danieljee Isoobjee (= יוסף) Talkar Doctor, Pensioner, Choglai (= a manager of a synagogue, i. e. of the old Synagogue of the Bene Israel שער הרחמים) and Benjamin Shimshon Ashtamker, Chitnis (= secretary of the Synagogue). The document is written by יוסף פינכר חזן and is also signed by the bridegroom. The bridegroom, Samuel S. Mazgawkar, was the editor and publisher of the Bene Israel newspaper נר ישראל The Lamp of Judaism, in Marathi and partly in English, which appeared in seven vols. (= 5642-5656). He is also the author and publisher of the book 'Bene Israel Occasional Thoughts', Bombay, 5677-8 (1917-18), and he also drafted the plan for the Bene Israel Plague Hospital in Bombay, בני ישראל The Bene Israelite, vol. V, No. 4, March 31, 1898. The Ḥazzan, Shalom b. Joseph Penkar, is the writer of the lithographed שירי רננות, Bombay, 1874, and Errata, s.l. & a., v. The Light of Truth, vol. III, No. 5, Nov. 16, 1879.

Illuminated.

Paper, $27\frac{1}{8}'' \times 25\frac{7}{8}''$.

96

כתובה

Marriage Contract between אברהם בר ארמלתא צפורה בת כה"ר אהרן and כה"ר משה, dated Friday, 1 Siwan, 5642 (= 1882), at Bombay (בוסבאי דעל כף ימא רבא דאוקיינוס), witnessed by נחמיה בר and אברהם בן משה יוסף.

Illuminated.

Paper, $21\frac{3}{4}'' \times 17\frac{1}{2}''$.

761

כתובה

Marriage Contract between אליה מאיר בן גאלה בת יצחק יוסף עזרא and משה יוסף עזרא כליף, dated Monday, 22 Adar, 5645 (= 1885), at Baghdad (רעל נהר חרקל) במדינת בגדאד יע"א, witnessed by משה בכר שמעון ח' משה, (יתבא ח"ר ששון, who occurs as author on pp. 86, 226, as owners of MSS. on p. 197, and as a scribe on p. 227 of our Catalogue, and תוספת The יצחק בן אליהו בן יצחק שמאש ואוסף לה מדיליה תוספת על עיקר כתובה דא סך עשרה קרוש ראיג ודא נרוניא דהנעלת ליה מני אבוהא תכשמי זהב שמונים אלף קרוש ראיג בגדים ומטלטלין ששים אלף קרוש ראיג והחתן הנז"ל נתן לה בתורת שדוכן עשרת אלפים קרוש ראיג ובתורת מוקדם נתן לה עשרים אלף קרוש ראיג ובתורת מאוחר כתב לה תשעת אלפים ותשע מאות ותשעים קרוש ראיג תוספת עשרה קרוש ראיג סך הכל התוספת והנרוניא והמוקדם והמאוחר חזן מן העיקר סך הכל מאה ושמונים אלף קרוש ראיג מסמבע הנהוג פה בגדאד יע"א אשר היא תחת ממטלת אדוננו המלך סולטאן עבדול חמיד יר"ה.

Paper, $17\frac{5}{8}'' \times 12\frac{3}{4}''$.

65

כתובה

Marriage Contract between יעיש נ' אברהם לוליה בנת הארון נ' and נ' יחיא אלדמול אלכמרי יוסף מדינה אללי, dated Friday, 15 Siwan, 2199 Sel. (= 1888), at קאט ביר אלעזב, witnessed by . . . נ' יחיא, יוסף נ', חבשש, and another which is unreadable. The כתובה is in Arabic. On the back of the כתובה there is written an acknowledgment of debt by the bridegroom and a receipt for payment, both in Arabic.

Paper, $14\frac{1}{2}'' \times 10\frac{1}{8}''$.

101

כתובה

Marriage Contract between משה בר ר' אברהם and אביגיל בת ר' אליה, dated Friday, 15 Adar, 5653 (= 1893), at Cochin, witnessed by אברהם and another unreadable name. The money in this as well as in the former Cochin documents, Nos. 66 and 96, is expressed in Fanun coinage.

Illuminated.

Paper, $23\frac{1}{8}'' \times 18\frac{1}{8}''$.

468

כתובה

Marriage Contract between אברהם בן ה"ר נועם בת ה"ר יוסף צעדי and חיים עראקי הכהן, dated Tuesday, 15 Siwan, 5653 (= 1893), at Bombay, witnessed by יוסף מ' (= מורי) אהרון, and בנימן בן סעיד בן אהרון, and signed by the מקדש מגן, סליטמן בן יוסף חזן ק"ק כנסת מגן, מקדש דוד, and the bridegroom.

Illuminated.

Paper, $14\frac{5}{8}'' \times 11''$.

502

כתובה

Marriage Contract between מאיר בן דוד (פרג חיים) and בן ששון (as a fact his name was ששון), dated Thursday, 4 Tishri, 5655 (= 1894), at London, witnessed by משה גאטסער and יוסף בר דוד פיפרנו, signed by the bridegroom, Frederick D. Sassoon.

Paper, $16\frac{1}{2}'' \times 12\frac{7}{8}''$.

100

כתובה

Marriage Contract between עורא בן ה"ר עמאם בת ה"ר ח' מאיר בן משה הליל and אהרון בן ישועה בן יחוקאל, dated Wednesday,

11 Elul, 5657 (= 1897), at Bombay, witnessed by מררכי בן משה גבאי and the מקדש, and signed by the אפרים בן אברהם הימאן, MS. No. 99 contains the correction of MS. No. 100. The corrected document beg. מה דהוא קדמא ברביעי בשבת. בכ"ה יום לחודש ניסן שנת החר"ט (= 1899) וכו'. Paper, $16\frac{1}{8}'' \times 13\frac{5}{8}''$.

259

כתובה

Marriage Contract between שלם בר עורך סלאמה בת עורך בר מנחם בר שלם, dated Thursday, 28 Adar II, 2211 Sel. (= 1900), at Aden, witnessed by יחיאל בן יעקב בן שלום בן עארין and נ' בכרן.

Paper, $19\frac{3}{4}'' \times 15\frac{1}{8}''$.

90

טופס כתובה

A Formulary of a Marriage Contract from Poona.

Paper, $16\frac{7}{8}'' \times 13''$.

97

נוסח כתובה

A Formulary of a Marriage Contract from Rangoon.

Illuminated.

Vellum, $16\frac{5}{8}'' \times 12\frac{9}{8}''$.

503

טופס כתובה

A Formulary of a Marriage Contract from Bombay. The style of the Kethubbah agrees with the formularies of the Bene-Israel. The writing, sq. and curs., shows the characteristic Cochin hand.

Paper, $14\frac{1}{4}'' \times 11\frac{7}{8}''$.

586

טופס כתובה

A Formulary of a Marriage Contract from Calcutta. The bride is designated as הַבְּתוּלָה הגירה.

Scribe: *Saul b. Moses b. Aaron Laniyado*.
Illuminated.

Paper, $19\frac{1}{8}'' \times 12\frac{7}{8}''$.

260

גטין

Letters of Divorce.

(A) A fragment of a letter of divorce, dated 2100 (?) Sel. (= 1789). The name of the husband ראוּר בן דאוּר.

Yemenite sq. hand, 18th or 19th cent., paper.

(B) A formulary of a letter of divorce, dated Wednesday, 16 Iyyar, 2187 Sel. (= 1876), at Aden. The names of the parties are חמאמה בת סעיר and חסן בן סאלם. The names of the witnesses are ורב בן סאלם and בן חסן.

Yemenite sq. hand, 19th cent., paper, $8\frac{1}{8}'' \times 6\frac{7}{8}''$.

(C) A formulary of a letter of divorce, dated Thursday, 18 Ab, 2190 Sel. (= 1879), at Aden. The names of the parties are יחיא בן ערין and מרים בת אברהם. Witness, יחיא בן סעיר.

Yemenite sq. hand, 19th cent., paper, $8\frac{5}{8}'' \times 5\frac{1}{2}''$.

762

גטין

Letters of Divorce.

(A) A Letter of Divorce, dated Wednesday, 2 Tammuz, 5617 (= 1857) at Algiers (באלגואיר). (מתא דעל כף יטא יתנא). The names of husband and wife are: Mordecai b. Shalom of Algiers and שמעון בת נטמא. Witnesses: David b. Benjamin and Abraham b. Aaron.

Maghrebi curs. hand, 19th cent., paper, $10\frac{1}{8}'' \times 7\frac{1}{8}''$.

(B) A formulary of a letter of divorce, dated Wednesday, 10 Marḥeshwan, 5652 (= 1891) in Algiers. The names of husband and wife are: Se'adyah b. Mordecai and Miriam bath Solomon.

Maghrebi curs. hand, 19th cent., paper, $11\frac{9}{16}'' \times 8\frac{3}{8}''$.

(C) A formulary of a letter of divorce, dated Thursday, 21 Kislew, 5664 (= 1903) in Marseilles (מארשיליא). The names of husband and wife are: Moses b. Mas'ud סכעון המכונה and 'Aziza, called Elisa (עזיזא) (דמתקריא איליזא בת יהודה המכונה צרור). Witnesses: Abraham b. Moses and Joseph b. Solomon.

Modern French sq. hand, 19th cent., paper, $11\frac{3}{8}'' \times 8\frac{5}{8}''$.

(D) שטר שליחות. Power of Attorney to Judah b. Solomon, called חנון of Algiers by Moses b. Mas'ud in Marseilles to hand over the letter of divorce (v. C) to 'Aziza, called Elisa bath Judah, called Şeror. The document is verified by Ezra וינטורה and יעקב בן שמעוני.

Modern Maghrebi curs. hand, 19th cent., paper, $11\frac{9}{16}'' \times 7\frac{9}{16}''$.

(E) A letter of divorce dated Thursday, 14 Iyyar, 5667 (= 1907) at Algiers. The names of husband and wife are: Judah b. פרחי דמתקריא רואלי (פריגא) and Farḥi (דמתקריא רחין) bath David. Witnesses: Abraham Hallevy b. Jacob and Judah b. David.

Modern Maghrebi curs. hand, 19th cent., paper, $7\frac{1}{8}'' \times 9\frac{1}{8}''$.

211

שטרות

DOCUMENTS AND VARIOUS OTHER WRITINGS.

(A) שטר אדרכתא. Documents of Mortgage. The parties mentioned are: (a) שידן [ד] ששון בן צאלח בן דוד בן יעקב (the husband)

עימם (צ"ל עמאם) בת הגביר היקר and his wife ; המרו' נשיא ישראל אברהם בן דוד בן ישועה גבאי ; צאלח בן דוד בן (b) the parents of the husband ; יעקב ואשתו חנה בת בנימין (c) the uncle of the husband יצחק בן דוד בן יעקב The father Şaleḥ died in the plague (i. e. 5535 = 1774-5), and his widow claims her share which leads to a resettlement of the property. The division of the 250 רומי is described as follows : סך מאתים וחמשים רומי בחצר ובבתים : אשר ירש שי' צאלח הנז' מטר אביו הוא ומר אחיו הוא היקר ונעלה שי' יצחק דוד יעקב נר"ו אשר מצרי החצר והבתים הנז' המה היום מצד א' חצר של שי' נסים בשי וצד א' חצר של עונאב וצד א' חצר של שי' משה שרים וצד א' חצר של צבחה כנודע ומחצי החצר והבתים הנז' שירש שי' צאלח הנז' מאביו כתבו האשה חנה הנז' תחילה ואח"ך בעלה שי' צאלח הנז' לבנו שי' ששון הנז' ולכלתו עימם (צ"ל עמאם) הנז' סך מאתים וחמשים רומי כמנהג העיר הזאת ככתוב ומפורש בשטר כתובה The document refers to the כתובות of the parties mentioned under (a) and (b) and to the כתובת בנין דכרין כתובה. Attention may be drawn to the following passage : ולהיות כי שי' ששון הנז' אינו יכול להראות עצמו ולצאת ולבא משום יראת מושל והעיר יש"ו The document is dated Kislew 5537 (= 1776) in Baghdad, and signed by יחזקאל בן אליא בן יחזקאל and אברהם לב אריה.

Paper, 12" x 8 $\frac{5}{8}$ ".

(B) הסכמה. A Statute by the leaders of the Baghdad community including the Nasi, i. e. Sheikh Sason, representatives of the community and the community at large, regulating the wedding performances. According to this statute and שלא לקדש כי אם סמוך לחופה להורה The document reads : ח"ר ששון בן מרדכי בהנ"ו בהיות שמנהג קדמון פה בגדאד יע"א שאין מקדשין החתנים כי אם סמוך לחופה ולפי שאנחנו חוששין עכשו שמא יפרצו גדר ולא יקדשו סמוך לחופה ומוה יצא תקלות הרבה כנודע הנה כי כן קמנו ונתעורר אנחנו ח"מ הנשיא יר"ה ויחידו הקהל והקהל הי"ו לחדש ההסכמה בכל תוקף שלא לקדש כי אם סמוך לחופה ממש ועל ידי הממונה על הקדושין ח"ר ששון מרדכי נר"ו או על פי שלוחו

וקדושי האלמון והאלמנה כמו מנהג הקדום שהיה ביר הממונה נר"ו הנז'ל וכל מי שימרה ויעבור על אחד מהדברים האלה ויברך ברכת ארוסין או נישואין או מעיד על שום קדושין שלא מדעת הממונה יצ"ו הנז'ל ואפי' שהיה סמוך לחופה קבלנו עלינו אנחנו ח"מ קבלה גמורה בכל תוקף באופן היותר מועיל ומספיק לפום דינא כתחז"ל לקנום ולענוש להמקדש ולהעדים שיעידו על הקדושין ההם ולאבי החתן ולאבי הכלה כפי מה שיצטרך ושומע לנו ישכון בטח ושאנן מפחד רעה והיה זה פה בגדאד יע"א בחדש אדר שנת אלפים וחמש מאות ושבעים ושתים לבריאת עולם והכל שריר ובריר The document is dated Adar, 5572 (= 1812), and signed by the following : ששון משה חיים בן משה בן עבדאל', בן צאלח בן דוד, מרדכי בכהר אברהם מעתוק, ראובן בן דוד, ששון בכהר ח', שאול בן אליעזר בכר יעקב גבאי, עזרא, נסים בכהר צאלח מצליח, יצחק מצליח יעקב, רחמים בכר שלמה שוחם, בכר אליה סופר אהרן, משה בן יוסף אברהם, בן פתחי בן עביד אליהו בן, יוסף בן נסים, בן צאלח בן יוסף גבאי אהרן, פרג חיים בן עבדאל' בן יוסף, יחזקאל הכהן שלמה בן יחזקאל בן, משה בן צאלח בן יוסף, גבאי יאודה, יוסף סומך, משה בן נחום, אברהם והצופה v. ix, בן יעקב בן סלימאן בן דויד (1925), pp. 211-212.

Paper, 12 $\frac{3}{8}$ " x 12 $\frac{3}{8}$ ".

(C) שטר הוראה. An Acknowledgement in Heb.-Ar. on the part of 'ו עבדאל' ו' יחזקאל and of his mother 'ו חנה בת דוור יחזקאל ו' מאיר ו' ה"ר to take care of משנתף and provide for him on the journey from Bushire to Baghdad (באב אבושהר) for the amount of 40 kirsh (רבעין קרש עין דאנה). This amount was provided by ששון בן ששון בן צאלח. The document is dated, Bushire, Tebeth 5590 (= 1830), and witnessed by יצחק בן מנצור and רפאל בן צאלח בן חיים בכ"ר אליעזר גבאי.

Paper, 5 $\frac{1}{4}$ " x 4 $\frac{3}{8}$ ".

(D) אגרת. A Commercial Letter in Heb.-Ar. by צאלח בן ששון בן יוסף from Bushire to משה, mentioning יוסף בן עזרה בן יצחק (v. MS. No. 54). The letter is dated 22 Adar, 5590 (= 1830).

Paper, 6 $\frac{1}{8}$ " x 4 $\frac{5}{8}$ ".

(E) שטר הודאה. An Acknowledgement on the part of חיים בן מאיר בן ח"ר ששון of the receipt from בן דודי חכם משה בן שמעון בן דודי חכם משה בן ח"ר ששון of 2500 קרוש ראיג, for which he sold all his rights and income derived from the קרש רומי (v. document F). The document is dated 28 Tammuz, 5599 (= 1839) in Baghdad, and witnessed by נחום בן משה בן יאודה and יחזקאל דיגאר and נחום בן יאודה.

Paper, $7\frac{7}{8}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

(F) שטר הודאה. An Acknowledgement on the part of אהרן בן שמואל בן ח"ר ששון of the receipt from משה בן ח"ר ששון of 2500 קרוש ראיג for which he sold all his rights and income derived from the קרש רומי. The latter term is explained in the document as follows: בהנ"ו בהיות שיש מנהג פה עיר בגראד יע"א שבליל שבעת המשתה שבשבעת ימי החתונה כל איש ואיש שהזמין אותו החתן בתוך ימי החתונה נותן סך מה כל אחד ואחד לפי כבודו וקורין למנהג הנ"ו קרש רומי וסכום הנ"ל מתחלק לחמשה חלקים חלק אחד ליורשי ח"ר צאלח מצליח וחלק אחד ליורשי ח"ר אליה סופר וחלק אחד ליורשי ח"ר ששון מרדכי וחלק אחד ליורשי ח"ר שלמה ח' אברהם שוחט וחלק אחד לח' סלימאן ח' מנחם. The document is dated 14 Nisan, 5601 (= 1841), witnessed by אברהם בן צאלח בן אברהם חוצין and אברהם שלום בן יוסף עבדאל רזאק and verified by ששון בן אליהו בן ח' משה הלוי and אברהם בן דוד בן יהודה שטאש כהן והושע בן אליעזר.

Paper, $8\frac{7}{8}'' \times 6\frac{1}{8}''$.

(G) שטר הרשאה. Power of Authority given by רחמה בת יעקב בן צמח בן נסים, the wife of דוד בן דוד שלמה בן נסים and by אהרן בן נועם בת יעקב צמח and שי' דוד בן to בן אלישע בן אברהם בן אלישע שי' משה בן and שי' ששון בן צאלח בן דוד בן יעקב as to their respective houses in Bombay. The document is dated 22 Tebeth, 5607 (= 1847), Baghdad, and witnessed by עזרא בן רחמים בן חיים בן שלמה בן משה גרגי and יעקוב בן יצחק בן יחזקאל בן אברהם.

Paper, $8\frac{7}{8}'' \times 6\frac{1}{8}''$.

(H) אגרת. A Letter in Heb.-Ar. written

by the Rabbinate of Baghdad to the community of Bombay concerning the houses which were bought in the year 5588 (= 1828) by [בן סלימאן] (the first Baghdad Jew, who settled in Bombay, v. The Travels of Rabbi David D'Beth Hillel, Madras, 1832, p. 116) for the shares of the Ḥakham משה עבדאל' and his two sons ח' עבדאל' ח' אליהו Sliman Jacob's nephews, i.e. his brother's sons, and lastly for the daughters of Jacob Şemaḥ (i.e. רחמה ונועם). The Rabbinate declares that the houses were in the trust of שי' דוד בן משה בן עזרא and ששון בן צאלח בן דוד בן יעקב and no one has the right to interfere in the management of the trustees. The letter is dated 23 Tebeth, 5607 (= 1847), and signed by עובדיא בן אברהם הלוי and יעקב בן יוסף and בן אליהו בן ח"ר משה הלוי Obadiah, who was a native of Hebron, was succeeded by Rephael Kaşin as Ḥakham Bashi of Baghdad, v. about him pp. 89 and 246, where the following books written by Rephael Kaşin have to be added: (a) ספר דרך החיים with the title-page ספר דרך החיים. דרך תמים. פעולת איש צדיק תמים. גדולים חקקי. כי לה' מצוקי. המקנא לאלהיו ודת האמת. מעשה ידיו אמת. מנ"ר הרב המובהק. ונוגה לו ברק. שמן תורק. פטיש החוק כמזהר"ר רפאל קצין נר"ו. יאיר עד עמוד כהן לאורים Const., 1848. The copy in our possession is dedicated to Ezekiel b. Joseph b. Ezra Khleif in the handwriting of the author. The dedication reads: הרי זו מקטני המנ"ה למעלת אהובינו וירי"ן הגביר היקר המרום רצ"ו כמה"ר כוגה יחזקאל יוסף עזרא כליף נר"ו יאיר לרור דורים אבי"ר and מטני המחבר נא"ה הצעיר רפאל קצין ס"ט ספר לקוטי אמרים והוא ויכוח עם הנוצרים (b) ומתורגם ללועזים בלעזו לאשר ולקיים את האמת במה שהוא אמת היא דת הישראלית כי היא היא הדת האלהית האמיתית ואין עוד מלבדה. ולפרסם את השקר במה שהוא שקר. חברתיו אני הצעיר Smyrna, רפאל בכמהר"ר אליהו קצין זלה"ה ס"ט 1855. The latter was appointed (1847) by the Turkish government, and officiated in such

capacity till he left Baghdad three years later (1850). The rivalry of the two Ḥakhamim divided the congregation in two parts, one being called קציני and the other עבירי.

Paper, $8\frac{5}{8}'' \times 6''$.

(I) אגרת. Another Letter written in Heb.-Ar. by the representatives of the Jewish community in Baghdad to the representatives of the Jewish community in Bombay concerning the property of Jacob Şemaḥ.

Paper, $8\frac{1}{4}'' \times 5\frac{7}{8}''$.

(J) שטר מכירה. Deed of Sale between יעקב בן יצחק בן נונה בת משה גבאי רחמה בת ששון אצלן גבאי, her daughter-in-law, and the husband of the latter יצחק בן יעקב בן יצחק בן אצלן גבאי, and between סלימאן בן משה בן אברהם. The deed is dated Baghdad, 7 Tebeth, 5612 (= 1852), witnessed by עזרא בן רחמים בן חיים אהרן בן משה בן and בן שלמה בן משה גרגי, עובריא בן אברהם הלוי, אצלן, and verified by ששון בן יהודה שמאש כוהן, and אליהו בן ח"ר משה הלוי.

Paper, $12\frac{3}{8}'' \times 8\frac{1}{2}''$.

(K) שטר הוראה. An Acknowledgement on the part of שרה בת צאלח בן ששון, the wife of אלישע בן אברהם בן אלישע בן ששון בן בנימין בן ש"י, of the receipt from ששון בן בנימין בן ששון בן דוד, her son-in-law, of 3500 קרוש ראיג. The document is dated Baghdad, 15 Iyyar, 5622 (= 1862), witnessed by אברהם בן רואק and שלום בן יוסף בן עבד אל רואק, and verified by יהודה שמאש כוהן, נסים בן אהרן בן אליהו כהן, אברהם הלוי, and ששון בן אליהו בן ח"ר משה הלוי.

Paper, $8\frac{1}{8}'' \times 6\frac{7}{8}''$.

(L) אגרת. A Letter written in Heb.-Ar. and signed by the Ḥakham in Baghdad to Sir Albert David Sassoon and his brother Elias D. Sassoon, concerning the lawsuit with regard to the properties of Jacob Şemaḥ in Bombay. The letter describes the whole affair of Jacob Şemaḥ who bequeathed all his property to the מדרש יעקב צמה in Baghdad. The will was contested by his daughters.

Ḥakham Elijah b. Joshua b. Obadiah died at the age of 107 on 14 Tebeth, 5655 (= 1895), v. obituary and necrology in the Calcutta periodical מגיד מישרים, vol. VI (1895), Nos. 15 and 16.

Paper, $8\frac{1}{8}'' \times 5\frac{1}{4}''$.

(M) אגרת. A Letter written in Hebrew and signed by Moses Montefiore, addressed to the Ḥakham אליהו בן יהושע בן עובדיה בן Baghdad, concerning the Jacob Şemaḥ dispute. The letter is dated, Ramsgate, first day תולדות, 5632 (= 1871).

Paper, $16\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{2}''$.

(N) שטר הוראה. An Acknowledgement on the part of חניכה בת צאלח, the wife of שלמה בן עבראל' בן אליהו, of the receipt of money from her husband for the maintenance of her two daughters עזיזה ומסעורה for a period of ten years. The document is dated Baghdad, 25 Adar, 5647 (= 1887), and witnessed by סלימאן בן רחמים בן ישראל בן רחמים הלוי, and אליהו בן בנימין.

Paper, $8\frac{5}{8}'' \times 5\frac{7}{8}''$.

(O) העתק מעשה בית דין. A Copy of a Decision given by the Beth Din of Baghdad concerning the use of the Holy Scrolls belonging to Sheikh Sason b. Şaleḥ b. David and Sheikh Mordecai b. David Hakkohen on special occasions in the Great Synagogue in Baghdad. The Rabbinate could not find a reason for removing the old privileges. The decision also refers to an earlier Responsum on the same subject by ר' חיים פלאגי, v. לב. חיים א"ח סימן כ"ו. The decision is dated 20 Kislev, 5644 (= 1883), signed by אלישע בן יחזקאל בן משה הלוי, בן נסים בן מע[לם] ששון, and אברהם בן משה בן הלל, and copied by me in 1910. The original document is in the possession of בנימין בן ש"ך of Baghdad. A list which is described further on p. 393 furnishes us with the exact days when the Scrolls of Sheikh Sason and Sheikh Mordecai were used. In the year 5618 the Sefer Torah of Mordecai Hakkohen was taken out from the Ark on the following days: חיי שרה, צו, and האוינו, that of Sheikh

Sason was used for reading the portions of שבת כפור, ואתחנן, פסח, יתרו, בשלח, ויחי וסוכות.

Paper, $10\frac{3}{4}'' \times 8\frac{1}{2}''$.

(P) שרומטא עלא אהל ישיבת אדונינו יחזקאל ה. הנביא זיע"א. Rules for the Members of the Yeshibah at the Shrine of the Prophet Ezekiel, laid down by the Rabbinate of Baghdad and Menahem b. Şaleḥ b. Menahem b. Daniel. The rules are dated Tammuz, 5663 (= 1903).

Paper, $17'' \times 11\frac{3}{4}''$.

215

שמרות

DOCUMENTS.

(A) אגרת ארזית. A Testimonial issued by the Rabbinate of Salee (סאלי) dated Monday, 3 Tishri, 5645 (= 1884), signed by רפאל בן הרוש and אליהו בן טויאל in favour of the following: אברהם עאטייה בר, חיים וואנקנין בה"ר מרדכי יודא כרידא בר, נסים ו' דקן בר שמואל, שלמה יצחק ו' דקן בר, אליהו אזולאי בר מסעוד, יצחק אליהו אזולאי, חיים האגויל בה"ר יששכר, שמואל מסעוד ו', שלום אצאייג בר מסעוד, בר יצחק עמרם, יהושפט אזולאי, מאמאן בהר שלמה חימי. The document bears out some facts about the material and family conditions of the above-mentioned men. The document is verified by מסעוד אנקאווא and רפאל אנקאווא.

Paper, $8\frac{1}{8}'' \times 6\frac{3}{4}''$.

(B) A Testimonial in favour of the five first-mentioned men (v. sub A) who were, by command of the Sultan, imprisoned at the end of Nisan, 5644 (= 1884), by the governor of Salee, Ḥaj Muḥammad ibn Sa'id. They were arrested on the accusation of יהושכר בה"ר יששכר. There are mentioned also the English Consul, John Lapeen, and Sid Homar Dzini. The document describes the whole case and pleads

for justice on their behalf. The document is dated Monday, 3 Tishri, 5645 (= 1884), signed and verified by the same persons as document A.

Paper, $11\frac{9}{16}'' \times 7\frac{7}{8}''$.

(C) A Testimonial similar to that described in the previous item, dated Wednesday, 5 Tishri, 5645 (= 1884), at Rabat (ארבט), signed by רפאל בן הרוש and אליהו ארהאן, and verified by יוסף בירדוג and אליהו אלמאליח, in favour of משה ו' חקן בה"ר אברהם and רוד ו' שמעון בה"ר שלום. To this document is attached an English translation.

Paper, $9\frac{1}{8}'' \times 7''$.

(D) A Certificate of Poverty of the same date and with the same signatures and for the same people as mentioned in the last document. The language is Moroccan Judeo-Arabic.

These four documents are written in a curs. Maghrebi hand of the 19th cent.

Paper, $7'' \times 4\frac{1}{2}''$.

(E) A Letter written in Judeo-Arabic by יעקב בן טובי to אברהם בן סעדיה בן שלום חלפון (the owner of MS. No. 43), dated 12 Tishri, 5649 (= 1888), at Aden.

Paper, $8\frac{7}{8}'' \times 5\frac{3}{4}''$.

(F) שטר הרשאה. Power of Attorney. Jacob ibn גיאא appoints David b. Moses יצחק and Jacob b. טובי at Bombay to be ח' פינחם, the divorced wife of לקרש בן עברלה. The document is signed Monday, 12 Tishri, 5649 (= 1888), and witnessed by Abraham b. Se'adyah and חיים בן מ'ו יוסף.

Paper, $8\frac{7}{8}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

(G) מורעה ואזהרה. A Proclamation by the Rabbinate of the Yemenite Jews in Jerusalem during the Great War, addressed to the Yemenite Jews in Palestine about registration. The document is signed by אברהם בן חיים אלנראף.

The last three documents are written in Yemenite curs. hands of the 19th and 20th cent., respectively.

Paper, $8\frac{5}{8}'' \times 5\frac{5}{8}''$.

576

שטרות

DOCUMENTS.

(A) A copy of the שטר חילוק מתנות וצדקות (Deed of Gift) made by Jacob b. Şemah b. Nissim, dated שלישי אמצעי of Iyyar, 5589 (= 1829), witnessed by Ḥakham Khḏeir b. David b. Ḥakham Şaleḥ and Moses b. Elisha, and verified by the Baghdad Rabbinatē consisting of Simeon b. Ḥakham Raḥamim Shoḥet (who was the writer of MS. No. 21, v. above p. 194), 'Abdallah Khḏeir b. Sliman and Nissim b. Shalom b. Ḥakham Nissim Ḥuṣein. The copy is certified by 'Abdallah b. Khḏeir b. Sliman, Abraham Shalom b. Joseph b. 'Abd el-Razzak, and Ezra b. Raḥamim b. Ḥayyeem b. Solomon b. Moses Goorji (v. MS. No. 211, J and K, above p. 389).

The document furnishes very important material for the history of the first Jewish settlers from Baghdad in India (Surat and Bombay). Jacob Şemah enumerates in detail the various properties acquired from Englishmen and a Parsee called Hormusjee (הרמזאני), Wadia and gives a full list of persons and institutions among whom and which the income is to be divided.

The deed is written in a Baghdad curs. hand of the 19th cent. on 1 p. of 83 ll.

Paper, 22" × 14 $\frac{7}{8}$ ".

(B) שטר הוראה. Deed of Acknowledgement. טובה בת עזרא בן ששון בן צאלח בן מנחם and her husband יחוקאל בן נסים בן אברהם acknowledge the receipt of 510 Krush Rayij (קרוש ראיין) from Meir b. Sason b. Şaleḥ b. Menaḥem for the sale of property which is described as follows: בחורבה שהיתה מקדמת: דנא שני חנויות הנודעת במצרניה צא אליהו יחוקאל דהאן וצא חורבה שהיתה מקדמת דנא חנות של אבו סיפין וצא חורבה של יורשי יחוקאל אברהם ר"ה. ערבה וצא ר"ה The Ḥanuth (shop) Abu Sifain mentioned in the document, was the place where the Moslem Marabut Abu Sifain

lived. This Marabut's historical relation to the Jews is described by J. J. Benjamin II in his 'Eight Years in Asia and Africa', 2nd ed., Hanover, 1863, p. 147 f. The Ḥakham referred to in this connexion was Ḥakham Sason Mordecai Moses. The document is dated Baghdad, 18 Kislew, 5614 (= 1853), and is signed by Ezra b. Raḥamim b. Ḥayyeem b. Solomon b. Moses b. Goorji and David b. Judah Shammash Kohen.

The deed is written in a Baghdad curs. hand of the 19th cent. on 1 p. of 26 ll.

Paper, 8 $\frac{1}{2}$ " × 7 $\frac{1}{8}$ ".

(C) שטר הוראה. Deed of Acknowledgement. שם סרח בת עאבר and her husband שם אליאון acknowledge the arrangement about a משכנתא of the heirs of עאבר בן ששון בן אליאון הליי. The document is dated Baghdad, 3 Iyyar, 5640 (= 1880), witnessed by Ezra b. Reuben Dangoor and Ezekiel Ḥayyeem b. Ezra b. Raḥamim b. Solomon Goorji, and verified by Elisha b. Nissim b. M'allim Sason, Ezekiel b. Moses Hallevy, and Abraham b. Moses Hallevy. An additional entry is signed by Moses b. Ḥakham Simeon b. Ḥakham Moses b. Ḥakham Sason and Ezra b. Elijah b. Isaac Shammash.

The deed is written in a Baghdad curs. hand of the 19th cent., on 1 p. of 24 ll.

Paper, 14 $\frac{3}{8}$ " × 7 $\frac{9}{16}$ ".

(D) שטר. A copy of the Agreement between Ḥakham Ezekiel b. Solomon b. David and the Baghdad community. The document lays down the conditions under which the former agrees to hand over the use of his synagogue called Keneseth Ezekiel (צלאת ח' יחוקאל) to the Jews of Baghdad. The document is dated Tishri, 5666 (= 1905) on the part of the donor, and Heshwan of the same year on the part of the representatives of the Baghdad community.

The agreement is written in a modern Baghdad curs. hand on 1 p. of 18 ll.

Paper, 9 $\frac{1}{8}$ " × 9 $\frac{1}{2}$ ".

Scribe: Ḥakham Ezra b. Reuben Dangoor.

763

שטרות ואגרות

(A) שטר מכירה. Deed of Sale between Mas'ud b. Isaac ibn יפלא and Judah and Ḥayyeem the sons of Jacob ibn Ḥayyun, dated Tuesday, 28 Elul, 5547 (= 1787), at Asvera and witnessed by Joseph b. Jacob Benveniste and Shemaiah b. Abraham b. Joseph.

(B) שטר מכירה. Deed of Sale between Judah and Ḥayyeem, the sons of Jacob ibn Ḥayyun and Solomon the son of Abraham ibn Maḳnin, dated Monday, 11 Adar, 5549 (= 1789), at Asvera, and witnessed by Shemaiah b. Abraham b. Joseph and Elisha b. . . Aṭoobi.

(C) שטר מכירה. Deed of Sale between Solomon b. Abraham ibn Maḳnin and his brother Meir, dated Sunday, 7 Iyyar, 5549 (= 1789) at Asvera, and witnessed by the same as B.

These three deeds are written in a Maghrebi curs. hand of the 18th cent., on 2 pp., paper, $8\frac{1}{8}'' \times 6''$.

(D) טופס של טופס שטר מכר. A copy of a Deed of Sale between Aaron b. Isaac Azulai and Nathan b. Mordecai שבאחא, dated Algiers, Thursday, 13 Marḥeshwan, 5585 (= 1824), and witnessed by Se'adyah Smaja. The first copy of this deed was made at Algiers, Sunday, 1 Siwan, 5587 (= 1827), and signed by Se'adyah Smaja and Jeshu'ah Sidon. A second copy was made at Algiers, Wednesday, 12 Ab, 5588 (= 1828), and signed by Saul מועטי and Amram ibn Shmool.

The deed is written in a Maghrebi curs. hand of the 19th cent., on 1 p. of 34 ll., paper, $8\frac{3}{16}'' \times 6\frac{3}{16}''$.

(E) שטר הרשאה. Power of Attorney from Elijah b. Elijah b. Aaron to Joseph b. Ezra Khleif authorizing him to collect money owed to him by Ezekiel b. Ezra Khleif Bashshi in Calcutta. The document is dated Iyyar 5601 (= 1841) at Baghdad, and signed

by Elijah b. Joshua b. Obadiah and Reuben b. Ṣadḳah b. Shalom Ḥuṣein.

The deed is written in a Baghdad curs. hand of the 19th cent., on 1 p. of 14 ll., paper, $8\frac{3}{4}'' \times 6\frac{7}{8}''$.

(F) שטר שותפות. A Deed of Partnership between Nahum b. Joshua b. Ezekiel [b. Abraham] Gabbai of the one part, and the brothers Moses and Isaac the sons of Sheikh Joseph b. Ezra Khleif, and the brothers Matthew (מטח) and George (כיוורר), the sons of Mark (מרקו) Alexander el-Naṣrani, of the other part, dated Baghdad, 15 Adar II, 5622 (= 1862), and signed by Abraham b. Joshua b. Eliezer b. Ezra and Ezra b. Raḥamim b. Ḥayyeem b. Solomon b. Moses Goorji. Nahum was the son-in-law of Sheikh Joseph b. Ezra Khleif.

The deed is written in a Baghdad curs. hand of the 19th cent., on 1 p. of 21 ll., paper, $10'' \times 8\frac{1}{8}''$.

791

שטר ואגרות

(A) שטר. A Document in which Reemah, the daughter of Nissim b. Yeruḥam b. Raḥamim b. Joseph and her husband, Ṣaleḥ b. Joseph b. Nissim 'Abayyid (עבייד) agree to hand over their property to the community of Baghdad which shall be used as a synagogue. The synagogue is known by the name צלאת בית רימה. The document is dated 13 Iyyar, 5642 (= 1882), at Baghdad, signed by the witnesses Ezra b. Reuben Dangoor and Ezekiel Ḥayyeem b. Ezra Raḥamim b. Solomon Goorji, and verified by Elisha b. Nissim b. Sason, Ezekiel b. Moses Hallevy and Abraham b. Moses b. Hillel.

The document is written in a Baghdad curs. hand of the 19th cent. on 1 p. of 17 ll., paper, $12\frac{1}{8}'' \times 9\frac{7}{8}''$.

(B) אגרת. A Letter addressed to the Ashkenazic Rabbis of Jerusalem, e.g. R.

Zebi, R. Isaiah, R. David, and R. Aryeh, by an unknown writer who gives an account of the money collected by him on behalf of the Jews in Jerusalem. He mentions R. Heschil of Damascus. The letter is dated Baghdad, Wednesday, 18 Siwan, 5597 (= 1837).

The letter is written in a German Polish curs. hand of the 19th cent. on 1 p., paper, $8\frac{7}{8}'' \times 6\frac{1}{4}''$.

(C) אגרת. A Letter addressed to Saul b. Joseph b. Moses in Baghdad by the Rabbinate and leaders of the community in Tiberias. The letter refers to Isaac Asmaja (אסמאגא), and mentions a legacy made by Ezekiel [b. Reuben] b. Manasseh for the Yeshibah in Tiberias. The addressee is requested to expedite the execution of this endowment with the help of Sason b. Ezekiel b. Manasseh. The letter refers to יוסף עינינו, to a legacy of 150 Krans in Arbil (Turkey in Asia), and Ḥakham Nissim Ḥanukkah who was sent as a שר"ר for the above institution to Persia. The letter is dated 8 Ab, 5614 (= 1854) at Tiberias, and signed by יהודה נחמד and others.

The letter is written in an Or. Sefardi curs. hand of the 19th cent. on 1 p., 20 ll., paper, $10\frac{3}{4}'' \times 8\frac{3}{4}''$.

(D) אגרת. A Letter written by Menahem el-Sheikh to Ḥakham Elijah Obadiah in Baghdad. The writer mentions his intention to visit the tomb of the Prophet Nahum in el-Ḳush. He says: ובהי"ת היום בערב או מחר בבקר אני נוסע מהבה לאלקוש לחוג את חג השבועות בנחום הנביא כי שם ביתו ומקומו ארץ אליו יבואו להשתטח ע"ק ומשם לזאכו. The letter is dated 22 Iyyar, 5612 (= 1852).

The letter is written in an Or. curs. hand of the 19th cent. on 1 p., 41 ll., paper, $10\frac{3}{4}'' \times 4\frac{3}{16}''$.

(E) A list of Holy Scrolls which were used on Sabbaths and Festivals during the years 5617 to 5622 (= 1857-1862) in the Great Synagogue at Baghdad. A copy of a few entries will suffice to show the arrangement of the list: תרי"ח. שלמה דוד הכהן. בראשית:

מנשה יחוקאל מנשה. נח: משה גבאי. לך לך: אברהם ח"ר צדקה יאר צייט. חיי שרה: הג' אבו ראונו. פסח: עמא עייאל אבו רובין. בהר ובחוק': About the Scroll of אבו רובין (i. e. Sheikh Sason b. Şaleḥ b. David), v. above p. 389, sub MS. No. 211 (O).

The list is written in a Baghdad curs. hand of the 19th cent. on 2 pp. in 2 cols. to a p., paper, $5\frac{7}{8}'' \times 2\frac{3}{4}''$.

(F) כרוז. An Announcement in Heb.-Ar. made in the synagogues in Baghdad (v. about the form of similar announcements further p. 402, sub MS. No. 538 (S)). The announcement contains an appeal for charity and hygienic advice to the population. The following copy will illustrate the style and nature of such an announcement. It reads:

רבותי נעלם אל מ' אלדי צחנא מ"ט אל ביקור חולים אלדי יושבים בצער גדול וצועקים ואינם נענים הן מ"ט אל הוא הן מ"ט אל אבל ואל חכמא יטלבון עתיק וגדיד יגי עשרין אלף קרש ונתנא היך שגלה מא יסיר נכליהא ולאום נסווי התעוררות וישאל הם רחמנים בני רחמנים ואיצא רבותינו קאלו כי כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא ובפרט אלדי בעת ובעונה הואת קאעד תשופון אשלקן סאייר אל וקת ונתנא לאום עלינא נקדמה את פני ה' בל צדקות ומעשים טובים כדי שיעילונו ה' מכל צרה וצוקה תבקא קטע עקלם לל חכמים היזו אלדי יסוון פדיון נפש עלא כל נפס ונפס כל ואחד אשר תשיג ידו אל יעגבו יעמי תמן תעשר קרש ואל יעגבו יעמי ארבע קרוש ונץ לי חד אל קרש עלא כל נפס ונפס הן רגאל הן סרה הן ולד ובעל הבית יעמי על אנשי ביתו ואלדי יריד יעמי לאום יסלמא ביד הר' סלימאן אליהו יונה וביד הר' אליה שאול נ' ח' יצחק יע"ו ובכן בשכר זאת ה' יצילונו מכל צרה וצוקה ומכל חולי ומחלה ומפגעים רעים ויסלק חרון אפו מעלינו ומעל כל עמו ישראל ויוכנו לעבדו בלבב שלם אכיר

איצא נעלם אל מ' תנביה מן אל חאכם לאום כל ואחד ינצף ביתו הן בית הכבוד הן בלועה הן זבאלה הן גיר לאן אל עפוניי בהל וקת תצף ולאום אל נצאפא והאדי מצלחא לל אווארם. איצא נעלם אל מ' מ"ט כלאל אל מוש מא יסיר אהד יאכלו וכצוצא אלדי מנב"הין בל חכם מן טרפו לאן אכלו צקט היך יכון מעלום ושומע לנו ישכון בטח.

The announcement is written in a modern Baghdad curs. hand of the 20th cent. on 1 p., 26 ll., paper, $5\frac{1}{2}'' \times 2\frac{1}{8}''$.

537

שטר ואגרת

Two Genizah Fragments.

The first fragment contains a שטר שותפות (Deed of Partnership) in Hebrew-Arabic between הוקן ברטרון משה הוקן הידוע אברהם הלל אלעמאר ברטרון אברהם . . . and אלמרגאני about an olive field which they bought in partnership.

The second fragment is a letter to an influential and learned man. The fragment does not supply us with particulars about the addressee, only that he had two brothers, one of whom was called יחיה.

The first fragment is written in a curs. Egyptian hand of the 12th cent., on 1 p., and contains about 25 ll. The second fragment, which is written in an Or. curs. hand of the 11th or 12th cent., on 1 p., contains also 25 ll.

Paper, $9\frac{9}{16}'' \times 8\frac{1}{4}''$; $8\frac{1}{8}'' \times 5\frac{1}{2}''$.

713

אגרת

Letter written by Solomon Hakkohen to Judah Hakkohen. The address reads: לן כבוד גדון לת קדושת מרינו ורבינו יהודה נין הגאונים בר כב' גד' קר' טרו"ר יוסף הכהן חיה מ המתפלל לאל בעדו שלמה כהן ואומר מי יתן לי אבר שלום. The letter beg. כיונה וכו' אל תירא כי אתך אני וכו' מגדל עז שם וכו' כי תעבור במים אתך אני וכו' כי תלך במו אש וכו'. The letter was written in Northern Africa, and is dated Shebat, 1459 Sel. (= 1148), and contains many im-

portant details about the history of the Jews in this time. The persecutions in North Africa so vividly described in the elegy of R. Abraham ibn Ezra, which beg. אהה ירד are also the subject of our letter. The writer of the letter furnishes more details than such as could be expected from the poet. The report of the historical events reads in Arabic as follows: ואמא מא תריר ועלמה ען אכבאר אל מגרב אלי כל שומעיה תצלינה (ע"ל תצלינה) אוניו וצלו אלנאס ואקואם איצא יהוד סמן כאן חאצר פי אל מערכה ואכברו אן אלסוסי עבד אלמומן נול עלי אלאמיר תאשפין פי והראן וחאצרה וקתל עסאכרה וקתל אלאמיר תאשפין תצלינה תם אנה פתס תלסמאן וקתל כל סן פיהא אלא אלרי אפשעו פענד מא אתצל אלכבר באהל סגלמאסה קאמו עלי אמירמה ואשהרו אלכלאף עלי אלמראבטין ואכרגוהום סן אלבלר ואנפרו ורא עבד אלמומן וסלמו לה אלבלר ובעד מא דכל אלבלר צם אליהוד ואערץ עליהם אלמשעות בעד אן בקיו טעה סבעה שהור פי אלמראודה וכאנו טול הרה אלמרה פי תענית וצלאה ובעד דלך גא קאיד סן קיארה וטלב מנהם אלמשעות ותאבו ען דלך פקתל מנהם עלי ייחוד השם מאיה וכמסין יהודי הצור חמים פעלו וג' ברוך דיין האמת שופט בצדק ואמת וג' באשר דבר מלך שלטון וג' ואפשעו אלבקיה ואול אלפושעים יוסף בן עמראן דיין סגלמאסה על זה אספרה ואילילה וכאן קבל דבול עבד אלמומן אלי אלבלר וקת קאמו אהל אלבלר אלמראבטין הרב סן אהל אלבלר סן אליהוד חרוד מאיתין יהודי אלי אלקצבה ופי גמלתהום מר יעקב ועבוד עמומתי ומר יהודה בר מר פרחון ואכזה והם אלאן פי דרעא בעך אן אכרו כל מא כאן מעהם ומא נעלם בעד דלך מא אנקצא מן אמרהם ולם יבק מן גמיע בלאד אלמראבטין לסאן יר] אלכוארג גיר דרעא ומכנאסה וקהלות אלגרב בעונות כלהם באדן ומא בקי אחד מן בגאיה אלי באב טל עליה אסם יהודי קתל מן קתל ואפשע מן אפשע ויום אן כתבת כתאבי הרה אן[תי] אלכבר באן בגאיה אכרוה ואשיאת חבר [אללה] תעאלי יהוד קותהם ולא יבעגה איצא אמל אן הו פי נפילה באגל הרה אלדיאר וכדלך קד צח לה סאחל אלכבר גמלהם מן באב אשבליא

¹ Ps. 55, 7. ² Is. 43, 5. ³ Prov. 18, 10.
⁴ Is. 43, 2. ⁵ Ibid.

¹ 2 Kings 21, 12. ² Deut. 32, 4.
³ Eccles. 8, 4.

אלי באב טרמושה ונא עטים דלך מן אלאנדלסין אנפרו אליה מלכוה אלדיאר ומא בקי ל חד פי בלאד . . . קרטבא וגרנאטא ודכרו אן קד אכרוה אלפישאנין . . . הא ואנמא . . . אסתפתאחה פאם . . . א מאיה אלף נסמה וקתל פי מרוכוש 'As to your desire to know of the news in Maghreb, that whosoever heareth of it, his ears shall tingle, there came men including a large number of Jews who were in the fighting line and they spread the news that 'Abd el-Mu'min el-Susi went against the Amir Tashfin in Oran and he besieged him and killed the army of the Amir and the Amir Tashfin and hanged him. Afterwards he conquered Talamsan and killed all the inhabitants except those who renounced their faith. When this news reached Sajalmasah they rose against their Amir and openly sided against the Marabiṭin and drove them out of the city. And they sent for 'Abd el-Mu'min to whom they delivered the city. And after entering the city, 'Abd el-Mu'min gathered all the Jews, and put before them his conditions of changing their faith. They remained persistently for seven months and spent their days in fast and prayer. Afterwards came one of the generals and demanded their change of faith, but they refused this, and he killed 150 Jews as martyrs for the sake of God. The remainder of the Jews accepted the faith of Islam. The first of the converted Jews was Joseph bin 'Imran, the Dayyan of Sajalmasah. Before the entry of 'Abd el-Mu'min, at the time when the people of the city, the Murabiṭin revolted, nearly 200 Jews fled from the city to el-Kaṣbah, among them Mar Jacob and 'Abbas, my uncles, and Mar Judah bar Mar Parḥon and his brother, and who are at present in Dar'a. All their possessions were taken from them, and I do not know what became of them. Of all the cities of the Murabiṭin who joined the revolt, Dar'a and Meknas remained. The communities of the Maghreb unfortunately changed their faith and not one from Bajayah

to Bab retained his Jewish name. Some were killed and others changed their religion. On the very day I am writing this letter comes the news that Bajayah has been taken and . . . freed. May God strengthen them and not allow their destruction. There is also some hope . . . for the sake of this country. Similarly, we hear that he conquered the whole coast of the sea from Seville to Tortosa. Many Andalusians sent to him and acknowledged his rulership over their countries. Not even one Murabiṭ was left in the country. They fled . . . cities of . . . Cordova and Granada. They also said . . . el-Fishanis. And when Fez was surrendered he killed there 100,000 souls, and in Maraḡesh he killed 120,000 souls. All this I tell you, not by hearsay, but from personal knowledge'.

The writer reports also about contemporary scholars, like Joseph bin מלאל of Sajalmasah who was a pupil of R. Joseph ibn Migash and held rabbinical ordination from his master. The passage reads: ווצל פי הרה אלאיאם אנסמן סגלמאסי עאלם יקאל לה מר יוסף בן מלאל קרא עלי בן מיגש ומעה כט בן מיגש באלמינוי וגרא לה מע אלרב מקאמאח וזא יפלה אללה בה פי בק פי מצר לאנה מגנן והו יקריד אכין סלאם ומתשוק אלך ומגתם כיה מא אסתגמע קציב קציב. Further we hear of Ben קציב of Fez who escaped from the massacre in that place, and of the writer's relation, Bin el-Kaḡabawi. The reference reads: וכדלך אנסמן יקאל לה בן קציב מן כבאר פאם הרב מן דיד אלבלאד וסלם הו ואבוה אלואחד ואכברני ען ספר תורה אלדי כנה וגהתה מע בן תאלויית אנה גאבה מעה אלי בגאיה ואנסמן כהן מן אהל פאם יקאל לה בן אלקבאוי והו יקרב לנא קאל ומא מעה שי אלא דבר מעט קעד בה בזאז פי אלקשאשיין ואבו אלרבות בן סטלון גמיעא יקרוך אפצל סלאם ומתשופין לקאך אללה יגמע שמלנא ושמלהם בך עלי אפצל האל.

The letter also contains references to the following persons and places: (1) בן אלבקאל; (2) אבו אסחאק בן אלשופא; (3) בן אלחלמיד; (4) אלשיד אבו אלמפצל; (5) שיד יוסף [אלעטאר].

מקור דמעה עינים. לבכות על ריב בני ישראל
ושלום אין קץ שפתים and ends בין שפתים
על כסא אדוני ולתורתו ויקר תפארת גדולתו.
והצור יהיה תמיד בעורו. ובעור הותיק החבר דולה
מים מבארו. החכם ר' דוד ישמרהו צורו. והשם
יעקור שנאה ומחלקת מביניכם. ויפרוש סכת שלומו
ועליכם. ועלינו ועל כל עמו ישראל אמן
v. Halberstamm, *ibid.*, p. 14 f.

The historical events referred to in this letter are mentioned by two other contemporaries. First of all by R. Abraham ibn Ezra in his elegy referred to above, v. about it in Letterbode, VI, 32; האסיף V, 45; R.F.J., XX, 84 and 314; Rosin, D. Reime und Gedichte des Abraham ibn Ezra, Breslau, 1894, 29-32; Kahana, אברם אבן עזרא, Warsaw, 1894, I, 140 f.; Eger, Divan, 169; ר' אברהם אבן עזרא, Warsaw, 1894, I, 140 f.; Eger, Divan, 169; שער השיר, 126; cf. also MS. No. 338, p. 147, and MS. No. 634, p. 224; and Toledano Merakesh, Fez, and Talamsan. The letter also establishes the date of the persecutions, because the letter is dated Shebat, 1459 Sel. (= 1148), v. Graetz, Geschichte, VI, 154-158. Accordingly, the date in the ספר חקבלה, ed. Amsterdam, 1711, 46 a, of R. Abraham ibn Daud, who was also a contemporary of these events, has to be corrected from 'בשנת ר' תתק"ח into תתק"ח.

The letter, which is written in a Maghrebi hand of the 12th cent., consists of 2 pp. of 88 ll., and 60 ll. on the margins.

Genizah, paper, 20" x 6 $\frac{1}{8}$ ".

595

אגרות

Letters by various scholars about the controversy between the pro- and anti-Maimunists.

The first letter, the beginning of which is missing, commences with the words: להתעולל ברשע עלילות ולהקהיל קהלות להקלותנו ולבזותנו ויהי בראותנו כי כלתה הרעה בהתאספם יחד עלינו חשבנו בלבנו להראות צרותנו לרבינו צרפת וגדוליה כאשר נודעו לפנינו בישראל מרביצי תורה וכו'. The letter is signed by *Solomon b. Abraham b. Samuel* and *David b. Saul*, v. M. Steinschneider, גנוי נסתרות, pt. III, p. 147; and Halberstamm, l. c., pt. IV, p. 12, l. 14.

The second letter is a reply without signature. It beg. מי יתן ראשי מים. זאת תשובתו.

והשם יעקור שנאה ומחלקת מביניכם. ויפרוש סכת שלומו ועליכם. ועלינו ועל כל עמו ישראל אמן v. Halberstamm, *ibid.*, p. 14 f.

The third letter is by *R. Moses b. Nahman*. The letter is headed: וכן חכמי בדרש (Béziers) שמענו כי נועדו בעשרה מהם ויכתבו דברי שטנה על החכם הותיק ר' יונה ואו שלח החכם הגדול הרמב"ן ז"ל כתבו אלי זה טופסו גדול העצה ורב העליליה אשר בפלים and beg. לך לתושיה, v. Halberstamm, *ibid.*, p. 15 ff.

The fourth letter is headed: וזה טופס הכתב עת לחשות ועת השל' לפרובנציא and beg. לדבר. וזמן לכבוש חזה וזמן להתעבר ועל האגרת הזאת כתוב שני הכתים האלה והם לחכם ר' יצחק הלוי אמנם שפת בן הרב ר' ברכיה הלוי נ"ע לשון ורבת עם אבל המוב והשלום אני שבח v. Halberstamm, *ibid.*, pp. 18-24.

The fifth letter is headed: אז בראותי כי העבירו הדרך עליהם ערכתי הכתים האלה והאגרת ושלחתי הכל אל החכם ר' משלם בן כבוד הרב שפת שפת ר' [משה] זצ"ל לבררש יתר לאנשי ריב ומצה וחיך שחוט לשונם ברחובות מי העומד בהראות האש הגדולה. The letter beg. אוכלת כראוי לה ושאן ראו לה The end of the letter is missing, v. Steinsch., l. c., p. 147 No. 11, v. Halberstamm, *ibid.*, pp. 25-27.

The sixth letter is by *R. Meir b. Todrus Hallevy*. The letter is headed: אגרת לרב אמר רבינו מאיר בר מודרום הלוי זצ"ל ז"ל ומה ששלחתי לפרובנציא לסבה אזכור אותה בע"ה והיא כי אני השגתי על הרב הגדול הפילוסוף רבינו משה נר"ו בן הרב ר' מימונ נ"ע בן ה"ר עובדיה ז"ל הבחשתו תחית המתים (בגליון: זה נוסף) מן התורה לעולם הבא בחבורו הידוע לו במשנה תורה ועל מה ששגג ג"כ בענינים אחרים וכתבתי לר' יהונתן הכהן נר' מלוניל ולחבריו כמו שתראה אותו אחר כן. ובאה משם תשובת ר' אהרן בר משלם על אגרתו בגדול חרחר ריב על

שמלאני לבי להשיג על הרמב"ם והוא נצרהו בדבריו כמו שיתבאר. והשיבותי לו על המוכרת מדבריו מה שיכלתי ולפי שדעתי כי לא ישקוט ר' אהרן לנצור אותו בכל צד שיוכל הן באמת הן בשקר ראיתי לכתוב בכלל לחכמי פראנסיא זאת האגרת והודעתי בה סבת אגרתו להם ומה שכתבתי לחכמי לוניל ותשובתם לו ותשובתי להם ופיסתי מהם להכריע בין שנינו ושיכתבו לר' אהרן במה שראוי לכתוב לו על שהניח דרך האמת ותפש עם דרך השקר וזה כלל האגרת ששלחתי לפרובנציא כל יושבי תבל ושוכני ארץ אנשי קרבות. The poem beg. *אליכם אישים אקרא*, עמדים בפרץ, *וקולי אל בני אדם*. The writer refers to R. *Solomon Merwas b. R. Judah of Troyes*, R. *Samson*, and R. *Isaac מתרניאל, the sons of R. Abraham, R. Samuel of Corbeil, R. David מקסטאלחארי, R. Abraham, and R. Eliezer b. R. Aaron of Burgundy (בורגוניה)*, v. The Letters of R. Meir Abul'afia, ed. Brill, Paris, and above, p. 2. The letter ends תמה האגרת תהלה לאל ועמרת.

The seventh letter is headed: **כתב אשר שלח הרב ר' שמואל בר אברהם ז"ל לרבני צרפת** וקנאתו על מה שהשיגו על ספרי הרמב"ם ז"ל האיוני השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי beg. *אוצר נחמד*, v. *פ*, II, p. 170.

The eighth letter is headed: **מוסר נאה ימאד מהרמב"ם ז"ל לרב החכם ר' אברהם בנו ז"ל** אברך את ה' אשר יעצני ובדרך אמת הנחני beg. *אברך את ה' אשר יעצני ובדרך אמת הנחני* and ends *דע בני אברהם ירחמך האל ית' כי ראוי לנו שנדע באמת. מכאן עד סוף האגרת הוא נדפס באגרות הרמב"ם*, v. *בדפוס ויניציאה שם תמצאנו*, p. 38 f.; v. also MS. No. 46.

The ninth letter is headed: **עוד לו ז"ל שמע** פרק מדבריו לאחד מן האוהבים מה שיועילך ויניחך בעולם הזה והבא דע שאנשי הדת והדקדוק יחלו לשני חלקים מהם המשכילים וכו'.

The tenth letter is headed: **האגרת הראשונה ששלח רבינו מאיר הלוי לחכמי לוניל כנגד הרב להחיות beg.** תגדול מרנא ורבנא הרמב"ם זצ"ל וגיוות יושבי חבל ים התלאות גוי כרתים and ends *ומן העלים אשר קטפתי סתמיו*, v. Steinsch., l. c., p. 147, No. 19.

The eleventh letter is headed: **אגרת שלח**

הר"ר אהרן בן משלם מלוניל לר' מאיר הלוי ז"ל, and contains an introductory poem which beg. *נחמד לשם ויקר תהלה ומחכמה ומשכל*. The letter beg. *כשבתי מרעיד ומשמים*. This is followed by a small poem, beg. *אחוז בחבלי פחד ואימים*. עורה כרוב סמטח יקר ומשיח. שם אל בנטעי האמת מפריח.

The twelfth letter contains the reply of R. Meir Hallevy with an introductory poem beg. *לרעיוני באוני קול העלה וללבבי בקרבי סוד גדלה*. The letter beg. *ועתה מלכים השכילו*. ושפטי ארץ התבוננו.

The thirteenth letter is headed: **וזאת האגרת ששלחו רבני צרפת להר"ר מאיר ז"ל על זה** ראיתי את האיל מנגח ימה וצפונה ונגבה. The letter is signed by *Samson b. Abraham*.

The fourteenth letter is by R. Moses b. Nahman, headed: **ז"ל לרבני צרפת** אבן העזר להרמב"ם זצ"ל על אורות החרם שהחרימו שלא לקרא בספר המדע ובספר המורה beg. *טרם אענה אני שוגג*, v. Steinsch., l. c., p. 147, No. 23.

The fifteenth letter is also by R. Moses b. Nahman, beg. *בהיות עזרתי בי ותושיה בקרבי*, v. Halberstamm, *ibid.*, p. 28.

The sixteenth letter is by the Exilarch of Damascus, *Jesse b. Hezekiah*. The letter is headed: **כתב הנשיא ראש הגולה אשר ברמשך** ששלח על ענין מורה הנבוכים והכתב הנז' היה חתום בחתימת ידו ובחותם שלו באצבע הכתב והחותם היא כצורת אריה עם צורת יד והאריה כאל (צ"ל כורע) ושוב והיד זקופה סמוך לראשו וזה לכבוד אלהי ישראל. The letter beg. *ולכבוד תורתו הקדושה ולכבוד לומדיה ומקימיה ותעוררנו אנתנו ישי בן חזקיה הנשיא ראש גלות כל ישראל ובית דינו לגדור גדר לבל יעלה פורץ והמקים*. The letter ends: *גזרתנו ישמרהו ויחיהו אלהי עולם אמן: כאן חותם הנשיא ותחת החותם כתב זה: זאת גזרתי וחתמתי ידי אני ישי בן חזקיה בן ישי הנשיא והסכמת חברי הדינים ועמם החכמים והשרים יברכם צורם השומע ישמע והחדל יחדל ורוד אבי אמר שמעוני אחי ועמי וארז"ל אם אחי למה עמי ואם עמי למה אחי אם תשמעו אתם אחי וברכתי תחול עליכם ואם לא תשמעו אתם עמי וארדה אתכם בשבט דכתיב*

לא יסוד שבט מיהודה ושלום רב וישע יקרב בה' (1286 =) ליצירה. The letter of the Exilarch is confirmed by the following signatories: (1) שמואל בן הרב רבי יהוסף; (2) אלעזר; (3) יצחק בר יהודה נב"ע; (4) בר משה הכהן נ"ע; (5) אלישע בר; (6) דוד בר משה הכהן נ"ע; (7) יצחק בר אברהם זל"ה; (8) פרחיה בר; (9) ישועה בר צדקיה בר משה זל"ה; (10) אהרן; (11) סעדאל בר אברהם זל"ה; (12) אהרן הלוי בר שמואל; and (13) בר יצחק זל"ה אגרות, III, p. 169, כרם חמד, v. הלוי מ"ך קנאות, p. 21 ff.

The seventeenth letter beg. הקאל גם אנחנו הדרים בכפר בגלילאה עלאה בעת שהגיענו כתב אדוננו הנשיא והסכמתו וחתימת ידו על מי שחור משה. The letter is signed by משה and confirmed by (1) הכהן בן הרב הגדול רבינו יהודה כהן זקוק"ל; and (2) יצחק בר; and (3) אלעזר בר חמים זל"ה; שלמה זצ"ל.

The eighteenth letter is by *R. Moses b. Naḥman*, beg. לחשיב את האפקורום. v. Halberstamm, *ibid.*, p. 32.

The nineteenth letter is by *Judah and Abraham the sons of Hisdai*, v. Halberstamm, pp. 176-184, v. about the latter HB, XV, 12, note 3, and Steinsch., *טורה מקום המורה*, p. 30.

The twentieth letter is headed: וכתב הנשיא הגביר הר"ר משלם תנצב"ה בן הנשיא הגדול ר' קלונימוס זל"ה לשר הגדול ר' יהודה ו' אלפכאר השליח זל"ה שישים שלום במחלוקת מורה הנבוכים חפץ בהשקט המחלקת הנפלת ושלח לו האגרת יהודה עשה את כל אשר צוה. beg. וזה נסחתה, v. Halberstamm, *ibid.*, pp. 1-5.

The twenty-first letter contains the beginning of the reply by *R. Judah el-Fakhar*, v. Halberstamm, *ibid.*, p. 5.

The twenty-second letter is headed: חשן משפט by *Don Duran*, containing a reply to *Don Vidal Solomon* (i.e. Menaḥem b. Solomon Meiri of Perpignan), who addressed a letter to *Don Astruc of Lunel* in this controversy.

The heading reads: חשן משפט החכם הכולל פאר הזמן דון וידאל שלמה נ"ר שלה קונדרים לגבר הוקם על נור הדור עטרת גולת אריאל מורי ורבי דון אסתרוק דלוניל י"ץ ומאשר היה לחכם הגדול מורנו להשיב מענה לרבים ונכבדים טחכמי הארץ היו אתו על דבר החרם והארובה חלה פני החכם דון דוראן דלוניל י"ץ להקל המשא מעליו יהיה למליץ בעדו על הקונדרים ההוא בהיות נקשר בחבלי ידידות החכם המובהק דון וידאל פתיחה. The letter beg. שלמה י"ץ וכן עשה לקונדרים זה ספר מלחמות ה' יעיר קנאה לו ולתורתו. שלחתי אל החכם דון וידאל שלמה יצ"ו לעיר פארפינאן כי שם ביתו. על קונדרים שלה אל אחינו הגדול החכם דון אשתרוק דלוניל י"ץ הכותב נחפו ללכת אחריו שמעון וכו', and ends בר יוסף דלוניל. איבא דאמרי דוראן דלוניל Steinsch., l. c., p. 148, No. 26.

The twenty-third letter is by *Don Duran of Lunel to R. Solomon b. Adereth*. The heading reads: טופס כתב שלה החכם דון דוראן דלוניל לרב הגדול רבינו שלמה בן אדרת זל"ה אריה שאג על נזיהו ממעונתו. על הענין הנזכר יחן קולו.

The MS., which is written in an Or. Spanish curs. hand of the 17th cent., contains 166 pp. of 19 ll. to the p. The scribe, who also wrote MS. No. 590, refers to the Venice ed. of the *אגרות ושו"ת הרמב"ם*, v. Ben Jacob, p. 8, No. 177. P. 100 contains two poems, of which one is illegible, the other is by *R. Samuel Hannaghid*, which beg. הירבה הזמן ברבי ורבא, v. further on p. 453, No. 73.

Paper, 8" x 5 $\frac{3}{8}$ ".

229

אגרות

LETTERS.

(A) A friendly letter in Heb.-Ar. by מטלוב מרדכי from Aleppo to ח' יוסף מעליה in Baghdad, dated 18 Adar II, 5535 (= 1775). Şaleḥ was the

owner of MS. No. 135, v. above p. 235, and is known as a liturgical poet, v. above p. 242.

Or. curs., 18th cent., 2 pp., $8\frac{7}{8}'' \times 5\frac{7}{8}''$.

(B) Letter from **שואל קולמאר** יוסף בכמה"ר, addressed to **ראש חזן הכנסת הגדולה של הנשיא** של הנשיא מצליח. The letter mentions among others **רפאל די לישבונה** of Damascus and **ה' שמואל דיך הכהן**. The letter is dated 5538 (= 1778).

Span. curs., 18th cent., 1 p., $8\frac{7}{8}'' \times 6\frac{1}{2}''$.

(C) Letter in Heb.-Ar. by **זכריה בכה"ר** from Shiraz addressed to **ה' צאלח** מצליח. The letter reports the death of **סעיר** ישראל יוסף ו' and mentions among others **ה' נסים בן ה' צאלח** מצליח, who is known as a poet, v. above pp. 242-244, and **יעקב אהרן**.

Or. curs., 18th cent., 2 pp., $8\frac{1}{8}'' \times 6\frac{1}{8}''$.

(D) Letter from **יעקב בכ"ר יוסף אלישר** in Basra to **ה' צאלח** מצליח in Baghdad about an order given for a new **ספר תורה** and about a matter of **חלצה**. The letter is dated 27 Adar, 5538 (= 1778).

Or. curs., 18th cent., 2 pp., $8\frac{5}{8}'' \times 6\frac{1}{2}''$.

(E) Letter from the same to the same, from Basra. First about the **ספר תורה** which was ordered from the scribe **סופר**, but not delivered, secondly about the matter of the **חלצה**, thirdly about information as to the customs of **בנין דכרין** and **כתובת** in Baghdad. The letter is dated 5538 (= 1778).

Or. curs., 18th cent., 3 pp., $9'' \times 6\frac{1}{2}''$.

(F) Letter in Heb.-Ar. by **אהרן בן צאלח** in Basra to **ה' צאלח** מצליח in Baghdad about the political position of the Jews in Basra. The letter is dated New Moon of Tebeth, 5540 (= 1780).

Bagh. curs. hand, 18th cent., 3 pp., $8\frac{5}{8}'' \times 6\frac{1}{4}''$.

(G) Business letter in Heb.-Ar. by **עבד** **ה' צאלח** addressed to **בן מרדכי** **יוסף** מצליח, dated New Moon of Tebeth, 5541 (= 1780).

Or. curs., 18th cent., 1 p., $8\frac{1}{8}'' \times 6\frac{1}{4}''$.

(H) Letter by **ה' צאלח** to **נסים בן אליה**.

Or. curs., 18th cent., 2 pp., $8\frac{1}{8}'' \times 6\frac{1}{4}''$.

(I) Letter by **ה' יעקב אלישר** at Gurna, addressed to **ה' צאלח** מצליח, dated Kislew, 5541 (= 1780), asking for help for his family which left Basra for Baghdad. The letter mentions **דוד בן סלימאן [מעתיק]** and **Khalaf Pasha**.

Or. curs., 18th cent., 2 pp., $8\frac{5}{8}'' \times 6\frac{7}{8}''$.

(J) Letter by **יוסף מרחי** **ה' צאלח** and his son **נסים** about monetary affairs of **אליה** **קלגולאן** at **יחוקאל בן באוכה** and **בן אברהם**. Dated Kislew, 5541 (= 1780) at **וורדיאווה**.

Or. curs., 18th cent., 2 pp., $9\frac{1}{8}'' \times 6''$.

(K) Letter in Heb.-Ar. by **חיים בן משה** **ה' צאלח** בן **יוסף** מצליח at **גבאי** Bushire to **ה' צאלח** מצליח.

Or. curs., 18th cent., 2 pp., $8\frac{7}{8}'' \times 6\frac{1}{8}''$.

(L) Letter in Heb.-Ar. by **משה אברהם** **ה' צאלח** בן **יוסף** חזן at **צאלח** Hillah to **ה' צאלח** מצליח.

Or. curs., 18th cent., 2 pp., $8\frac{1}{8}'' \times 6\frac{3}{8}''$.

(M) Letter by **יוסף מרחי** **ה' צאלח** and his son **נסים** (v. sub J).

Or. curs., 18th cent., 2 pp., $8\frac{5}{8}'' \times 6\frac{3}{8}''$.

(N) Letter in Heb.-Ar. by **משה בכה"ר** **ה' צאלח** יוסף to **יעקב כה"ר** **מע' משה** שוחט מצליח.

Or. curs., 18th cent., 2 pp., $8\frac{9}{8}'' \times 6\frac{1}{8}''$.

(O) Business letter in Heb.-Ar. by **דוד [בר]** **ה' צאלח** בן **יוסף** חזן of Mosul to **ברואני** **מרכיני**.

Or. curs., 18th cent., 2 pp., $8\frac{5}{8}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

(P) Letter by **ה' יעקב אלישר** in Basra to **ה' צאלח** חזן.

18th cent., 2 pp., $8\frac{3}{8}'' \times 6\frac{1}{8}''$.

(Q) Letter by **חיים בכ"ר [עזרה]** **ה' צאלח** about communal affairs.

Or. curs., 18th cent., 2 pp., $9\frac{1}{8}'' \times 6\frac{3}{8}''$.

(R) Letter by **משה סידון** in Damascus to **ה' צאלח** מצליח at Baghdad.

Or. curs., 18th cent., 2 pp., $8\frac{5}{8}'' \times 6\frac{7}{8}''$.

(S) Letter in Heb.-Ar. by **מע' משה** **ה' צאלח** בן **יוסף** to **משה בכה"ר** **מע' סאלם**.

Or. curs., 18th cent., 2 pp., $9'' \times 6\frac{1}{4}''$.

Siwan, 5592 (= 1832), and signed by the Rabbis mentioned in B, and by the following: יהודא ליב בן אברהם, יהודא ליב בן זאב וואלף רוב בער, חיים בן מנחם מענדל, יהושע העשיל בנימן בן משה, בן יהודא ליב הלוי שפירא בן ישראל מפאלצק. As to this and also B v. מורה ומערב (Jeru.), vol. I (5680), pp. 413-415. Moses Meisels of Vilna was the author of ספר שירת משה (Sklow, 5548 = 1788), v. Ben Jacob, p. 582, No. 661.

1 p., 12" x 9 $\frac{1}{8}$ ".

(D) Entries, containing the names of scholars who learned together various treatises of the Talmud. They read as follows: (1) אנחנו הבחורים קרינו הגמרה מסכת חגיגה והתחאלנו לקרות במסכת מגלא הבחור אליהו בכר יחוקאל והבחור משה ח' אהרן והבחור שוע והבחור אהרן ח'; צאלח והבחור יצחק מנחם והבחור ראובן מנשה אנחנו החבורה אשר קרינו מסכת מגילה (2) והתחלנו לקרות מסכת מועד קטן ראש החבורה הטור הא' יעקב אברהם יצ"ו והטור הב' אהרון ח"ר צאלח יצ"ו והטור הג' אליהו ח' יחוקאל ח"ר צאלח יצ"ו והטור הד' אשר ח"ר צאלח יצ"ו והטור הה' יחוקאל שלמה יצ"ו והטור הו' יוסף יחוקאל יצ"ו והטור הז' יצחק נוריאל יצ"ו והטור הח' עזרה יחוקאל והטור הט' ענדה דמאריה וצעיר לדריה ענדה דחוברייה עפרה דרגליהון דחכמייה עבד נרצע נושק ידי קורש העבד הצעיר דחכמייה עבד נרצע נושק ידי יוסף ס"ט. There are, besides, other names mentioned, like בן דויד, משה בכר דויד בן ישועה גבאי, and מיכאל בן דויד בן ישועה גבאי.

2 pp., 13 $\frac{5}{8}$ " x 9 $\frac{1}{8}$ ".

(E) Certificate of Naturalization to David Sassoon after 'residing and carrying on Trade in Bombay for the last 20 years', granted by the Government of Bombay, dated, Bombay Castle, 17 Sept., 1853, and signed by J. B. Lumsden, Secretary to Government. On the cover we find the following remark in Heb.-Ar.: סרתיפכית מן אל גוורנר בכאוונסיל 17 ט[רף] אלדי צרתו רעיית אנגליז מא[רף] 17 ספתימבר 1853 דויד ששון.

4 pp., 12 $\frac{1}{2}$ " x 7 $\frac{5}{8}$ ".

(F) The Oath of Allegiance given by David Sassoon of Bombay on 28 Sept., 1853,

signed by David Sassoon (in Hebrew), and by Henry Edw. Luke, J.P.

1 p., 12 $\frac{7}{8}$ " x 8".

Bibliography: About David Sassoon's coming to India and his activities in Bombay, v. the speech of Sir Richard Temple, Governor of Bombay, translated into Arabic in the Calcutta periodical פרח, vol. II (1879), No. 5, p. 23. An elegy on David Sassoon's death, beg. ארים קולי במרה, is to be found in the דורש טוב לעמו The Hebrew Gazette, Bombay, vol. X, No. 5. David Sassoon d. 6 Heshwan, 5625 (= 1864).

(G) A Warrant issued by the Governor in Council of Bombay appointing Yacoob Davodjee (belonging to the Bene Israel Jews of Bombay) to be Jemedar (a non-commissioned officer in the army). The document is dated, Bombay Castle, 23 Feb., 1861, and signed by the following: (Sir) George Clerk (Governor of Bombay), (Sir) W. R. Mansfield (1st Lord Sandhurst, Commander-in-Chief), Henry Reeves, W. E. Rae (members of the Executive Council), and W. F. Marriott, Lt.-Colonel, Ag. Secretary to the Government, Military Department.

1 p., 9 $\frac{5}{8}$ " x 15 $\frac{3}{8}$ ".

(H) Commission issued by the Governor of Bombay appointing Yacoob David to be Subedar (commissioned officer) in the 19th Reg. of the Native Infantry. The document, which is in English and Urdu, is dated Bombay, 10 Feb., 1866, and signed by (Sir) H. B. E. Frere (Governor of Bombay), (Sir) B[arrow] W. Ellis, and A. J. Erskine (members of the Executive Council).

1 p., 18 $\frac{1}{8}$ " x 11 $\frac{1}{8}$ ".

(I) Memorandum from the Government of Bombay (dated 25 April, 1906) to Yacoob David informing him 'that as he is not in possession of the Indian Mutiny Medal he is not eligible for the concession notified in the Resolution of the Government of India, Military Department, No. 2773-F., dated the 6 October, 1904.'

The Mem. is signed by — King, Secretary to Govt.

1 p., $13\frac{3}{8}'' \times 8\frac{1}{2}''$.

(J) Appeal by Yacoob David against the decision (v. sub I) of the Govt. of Bombay. The applicant describes all his services in peace and war rendered to the Government. He says: 'I am one of the oldest servants of Government still living & I was on Field service with the 119th Multan Regiment in 1848-49 in Punjab & was present at the battles of Multan & Guzrat for which I possess a medal with two clasps and hence I should have a preference to any other soldier.'

The appeal is dated Poona, 12 July, 1906.
3 pp., $11\frac{1}{4}'' \times 8\frac{3}{4}''$.

(K) A Printed circular letter in English by the Jews of Jerusalem, dated 26 June, 1871, describing their sad material conditions and appointing Rabbi Moses Meuchas, son of the late Rabbi Mordecai Haym Meuchas as messenger to the Jews of India. The said Rabbi became afterwards the co-editor with Elijah b. Solomon Hanein, of the Jewish Gazette, פרח Pairah, Calcutta, June 21, 1878 (יתאלף פי אל סבוע נוכא וינטבע יום אל גמעה עלה ירנא העעירים משה ב"הרב טרדכי מיוחס ואליה ח' (סלימאן הי"ו). We possess a pamphlet of 9 folio pp., in 3 cols., by M. Meyohas, dated Cal., 1 July, 1894, under the title מורה באצבע. This pamphlet gives a fair idea of the author's activities, the conditions in the Jewish community of Calcutta, and contains letters in Hebrew and in Arabic by various writers.

1 p., $12\frac{9}{16}'' \times 8\frac{1}{2}''$.

(L, M, N) Three letters by Sir Moses Montefiore as President of the Board of Deputies addressed to Reuben D. Sassoon, dated Sept.-Nov., 1871, about the distress of the Jews in Persia and Baghdad.

10 pp., various sizes.

(O) A copy of a Memorial of the Jewish Inhabitants of the Town and Island of

Bombay, signed by S. D. Sassoon and others to the Honble. Sir Michael R. Westropp, Chief Justice of the High Court of Judicature at Bombay. The applicants pray his Lordship 'to issue an order dispensing with the attendance of Jewish Jurors at the sessions on Saturdays'.

1 p., $12\frac{1}{2}'' \times 8''$.

(P) Reply by the Clerk of the Crown, John Macpherson, to G. F. Remington, through whom the 'Petition of certain Hebrew Gentlemen' was forwarded (v. sub O), granting the request 'that the service of Hebrew Gentlemen on Saturday's Juries be dispensed with'. The reply is dated Bombay, Crown Office, 27 June, 1878 (v. The Jewish Gazette, Pairah, Calcutta, Friday, 12 July, 1878, vol. I, No. 4, p. 13, col. 3).

1 p., $13\frac{3}{8}'' \times 8\frac{5}{16}''$.

(Q) אגרת. An Appeal addressed by the Jewish community of כרכוך (Turkey in Asia) to סלימאן ברי"ה דרבי"א דוד ששון as the head of the Jews in India, for help. This community was represented by their messenger עבד לעויר ח"ר אברהם ח"ר אליהו ח"ר יצחק, and intended to enlarge their synagogue and Beth Hammidrash with the money collected. The appeal is dated 1 Shebat, 5644 (= 1884), and signed by 27 members.

1 p., $10\frac{5}{16}'' \times 7\frac{3}{4}''$.

(R) אגרת. Appeal from the Jewish Community of Yezd (Persia) addressed to the Jews of Bombay, asking for help. The appeal is dated 12 Tishri, 5669 (= 1909), and signed by many people.

2 pp., $10\frac{3}{16}'' \times 8''$.

(S) כרוז. An Announcement in Heb.-Ar. made in the synagogues in Baghdad. It deals with the neglect of the children of the poor whose mid-day meals were hitherto supplied by donations, and consequently led to בטול תורה. All announcements are made by special people who are known as אהל אל איצא, i. e. 'the Men of the Also', called so because the second announcement begins

with the word *עלמכם*, i. e. 'Also we inform you', v. above p. 393.

1 p., $3\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

(T) *הסכמה*. A Statute in Heb.-Ar. issued by the Acting *באשי*, *חכם*, *דיינים*, and the leaders of the community in Baghdad, regulating the amount of dowry, presents, and wedding expenses. The statute is dated 12 Iyyar, 5681 (= 1921), and sealed with the seal of the 'Acting Chief Rabbi', Moshi Haim S[hlomo] David.

2 pp., $13\frac{3}{8}'' \times 8\frac{1}{4}''$.

(U) *כרוז*. An Announcement made in the following synagogues in Baghdad: *שיך*, *מדרש*, *ח' שמעון*, *אל מדראש*, *צלאת רימה*, *יצחק*, *אל זגיירי*, *צלאת זלכה*, *בראנייה*, *אבו מנשה*, *אל כבירי*, and *אל גרידי*.

The announcement, which is headed *האזי*, *אל ורקא אלוי*, refers to the above-mentioned *הסכמה* (v. sub T), and the appointment of a supervising committee.

2 pp., $8\frac{3}{8}'' \times 5''$.

Paper.

602

אגרות

Friendly Letters and Documents of Communal Interest.

The collection comprises fifteen letters written by R. Noah b. Simeon of Lissa, Rabbi in Bojanovo, Blaszk, and Lubraniez, the author of *תולדות נח*, Warsaw, 1830 (v. Ben Jacob, p. 620, No. 154, and L. Lewin, *Geschichte der Juden in Lissa*, pp. 312-315). The signature of the writer is only to be found at the end of No. 15, and is unreadable. Nos. 1 and 2 are letters of condolence (*אמרי תנחומים*). No. 3 is a letter of congratulation (*ברכת מזל טוב*). No. 4, *מוסר*, *האב אל בנו בני!*, which throws light on the conditions prevailing at the time, e. g. *בשבתך על סיר הבשר על שלחן חמין וחוסן חתנו*

להחיוק ולמען לך ולאשתך בשמחה ובטוב לב עמך. רק כל מחסורך ימלא בעדך אין מחסור כל דבר. אז תדע עם לבבך כי לא בתכונותך עשית לך חיל זה. ראה נא גם ראה! הן רבים בחורים כגילך הולכים הלך וגדול. שוטטו בערים ויצפו על שלחן זרים. ואותם יום יום ידרשון על משען לחם ועל משען מים וכו'. No. 5, a letter of condolence and congratulation. No. 6 is a friendly letter to one of the leaders in the writer's country. We learn from this letter that its writer was Rabbi in the town (והי' בשמעו כי האיש הזה ממקהלה אשר אנכי הוקם על בקרבה). He further informs us that he lived before in a place called *בלאשקי*. He says: *כי אחרי אשר ישבתי בבלאשקי ימים רבים בשובה ונחה. קרא עלי מועד צא נא משם. ולהעלותי אל קרי' נאמנה זו אשר סחר' ישרים חכמיה נכבדי ארץ וזה כארבע שנים אשר אנוכי יושב בקרבם ומהם אשיג לחמי ומימי נאמנים.* He mentions the place *Kalisch* where his son married. No. 7, a letter to his son who also occupied the post of a Rabbi in a community.¹ Nos. 8 and 9, friendly letters to a relation. No. 10, an appeal to the wardens of the *חברא קרישא* at Warsaw. The address reads: *לכבוד האלופים הישרים גבאי דה'ק בע"מ ווארשויא*. The letter beg. *אליכם אישים אקרא מעון לרל ולרשים. שופכים אנחנו שיהנו עבור האיש הנעלה כ"ה משה מפה אשר ראינו צרות נפשו ונכמרו רחמינו כי זה משה האיש בעודו בעצם תומו ואור עיניו גם הם אתו וכו'.* No. 11, a letter of congratulation. No. 12, a letter of thanks for a copy of the *קמח*. Nos. 13 and 14 are addressed to R. *Hayyeem Rotterdam*. No. 15, a letter of recommendation on behalf of a poor man.

The MS. is written in an East European (Polish) curs. hand of the 18th cent., and contains 34 pp.

Scribe: *Benjamin Hayyeem*, who is also the writer of MS. No. 603.

Paper, $7'' \times 3\frac{1}{8}''$.

¹ i. e. Issachar Dob Beer, later Rabbi in Lubraniez, the author of *תשובות ריב"ן*, Warsaw, 1867, v. Lewin, l. c., p. 314.

764

אגרות

Letters.

(A) An autograph Letter written by R. Ḥayyeem Joseph David Azulai to Solomon de Pas. The address reads: אהוב ונחמד אהוב הגביר נשא ורם איש חסד כמה"ר שלמה די פאס נר"ו, and contains greetings.

Or. Sefardi curs. hand, 18th cent., 1 p.

Owner: *Malkiel* [b. *Ḥakham Elijah*] *Mani*.

Paper, $6\frac{1}{2}'' \times 4\frac{3}{8}''$.

(B) A Letter by Israel b. Samuel of Sklow, the author of *תקלין חרתי* (v. Ben Jacob, p. 671, No. 918) and *פאת השלחן* (ibid., p. 455, No. 14), addressed to Ezekiel b. Reuben [Manasseh] in Baghdad, dated Safed, 8 Iyyar, 5596 (= 1836). The writer of the letter asks for help to enable him to print the *פאת השלחן*. Ezekiel b. Reuben dedicated the Midrash Abu Mnashshi in Baghdad, v. the inscription in section M of this work. To this Midrash belonged once our MSS. Nos. 165, 166, 169, and 177.

Or. Sefardi curs. hand, 19th cent., 1 p., paper, $7\frac{1}{2}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

(C) A Letter addressed to Michael Eliezer Hakkohen, Chief Rabbi of Marseilles, by Lipman Eliezer b. Aaron Sauphar (סופר) of Amsterdam, dated Paris, 1 Elul, 5616 (= 1856). The writer, who is the author of *הסכמה* (1850), asks for an approbation to his new book *ארחות יושר*. R. Zalman Ulmann supports the request of the author.

German curs. hand, 19th cent., 3 pp., paper, $15'' \times 10''$.

54

אגרת

Letter from Isaac Faraj b. Reuben b. Jacob to the Jewish Community of Kai-fung-foo (כיפאנגפוי). The address reads: יגיע השטר להקדושים קהל קדוש עיר כיפאנגפוי יעזר אלוקים, for the use of the term שטר instead of אגרת, v. MS. No. 776. The date of the

letter is 25 Heshwan, 5611 (= 1850). A facsimile of the letter is reproduced in JQR., N.S., vol. 11, p. 142, with a literal translation, v. further MS. No. 456.

Paper, $10\frac{1}{8}'' \times 8\frac{1}{8}''$.

26

אגרות

Letters concerning the Pseudo-Messiah, Mari Shalom Koḥail (i.e. יהודה בן שלום). The first letter is written by the Pseudo-Messiah himself (מארי שכר כחיל יר"ה), dated Wednesday, 17 Iyyar, 5630 (= 1870), to Moses Enoch Hallevey at Aden. The letter mentions: (1) אברהם ו' משולם אלשרעבי; (2) הר"ר (עובריה דוד ששון ח' ולמאן יחיא מורחי); and (4) הר"ר. The letter is facsimiled, and is treated in the JQR., vol. XIX (1906), pp. 162-167, where full particulars are given. Here we may add a letter by משה חנוך הלוי to Sir Albert D. Sassoon, which furnishes further details to the history of this Pseudo-Messiah. The letter is dated 17 Ab, 5630 (= 1870), and reads as follows: היום יום טוב מנחם תר"ל להיקר הגביר אר"ע ועמ"ר כה"ר שר עבדאל דויד ששון ה"ו נרו יאיר לעד כיר"א. מאחדש"ו וכ' כצוץ הל כלמתין אוולאן לסואל כאטרבום אלעזיו ואלתאניין תעלם בכיר מצד ישראל יאודה כהן ואברהם שרעבי ארסלנהום לצנעא לענד מורי שוכר כחיל סבב כאן ענדנא כטין מן ח' שלמאן בעתום לנא מן איסם אלמכ' ה"ו ארסלנהום לו בקיצור למ ארסל גוואבת אלכומט ביקול מא ענדו רשות יעמל אותות לימא יעמינו אליאו ז"ל רשות יכתב למכ' ה"ו גוואב כדאלך חבס אלישראל כהן ואברהם שרעבי פי קיד י"ב יום לימא אכד מנום ט"ו רייאלת פכהום והדא נקל כטו תווצליך תוך זאת תקראט ואין להאריך כי אם בשלומך הטוב ושלום הצעיר משה חנוך הלוי.

The MS. contains also a copy of the last will made by Moses Enoch Hallevey in Bombay on the 3rd of Adar I, 5649 (= 1889), which is witnessed by Silman b. David b. Sason (Sassoon), Aaron b. Moses Gabbai (Gubbay), and Ezra Ḥayyeem b. Meir b. Sason b. Moses. The will is accompanied

by two letters written by Elijah b. Mari Abraham b. Se'adyah b. Shalom of Aden. The letters refer to a dispute arising out of the will.

As to the seal of the first letter, v. JQR., vol. XIX, p. 167.

Paper, $13\frac{9}{8}'' \times 8\frac{1}{2}''$; $10\frac{5}{8}'' \times 8\frac{3}{8}''$.

Bibliography: Jacob Saphir *אגרת לחימן*, Lyck, 1869. An account of the Pseudo-Messiah's activities is to be found in the periodical *הדיובר*, or *דובר מישרים*, edited by Baruch Moses Mizrahi, Baghdad, vol. I (1870), No. 29, under the title *על דבר הנביא מתימן*.

587

אגרות

Letters.

(A) A letter written by *יהייא בן ה' ראובן* of Mosul to Ḥakham Ezra Dangoor in Baghdad enclosing a poem beg. *יום זה נחום האלקושי* and in the Cave of Elijah the Prophet. The letter is dated Mosul (*אשור*), 11 Siwan, 5674 (= 1914). 2 pp.

(B) A letter by Nahum b. Jonah to Ḥakham Ezra Dangoor.

(C) Two letters written by Joseph Ḥayyeem שרים, the *שליח כולל* of the Sefardic Communities of Jerusalem, to Ḥakham Ezra Dangoor. The letters are dated New Moon of Ḥeshwan, 5670 (= 1909) and 5 Elul, 5671 (= 1911), respectively. The writer of these letters delivered a sermon which was printed under the title: *דרוש להספד יום אל אחד כ"ג אדר (א) ידרוש מע' הרב הכולל יוסף חיים שרים הי"ו פי אסכול אל בנאת פי סאעה ג' ערבי למנוחת הנדיבה המפורסמת ס' לורה כצורי תנצב"ה*, Baghdad, 1919. 2 pp.

(D) Two letters by David Meir Braunfeld (*שדר טצפת*) to Ḥakham Ezra Dangoor (who is at present (1925) Ḥakham Bashi, Baghdad, appointed by Government Firman, Wed., 21 Ḥeshwan, 5684 = 31 Oct., 1923). The first is dated Batavia, 11 Iyyar, 5674 (= 1914), and the second, Mohammerah. The letter refers to the assassination of Nazim Pasha and to the Great War. 2 pp.

(E) A letter written by Shalom b. Aaron [b. Obadiah] Hakkohen in Calcutta to Joshua b. Ezekiel b. Elijah in Basra, in Jewish-Arabic. The letter is dated Monday, 25 Ṭebeth, 5571 (= 1811). There is a reference to Jacob Ṣemaḥ with whom the writer had had some business differences which they have now agreed to submit to the arbitration of Sason b. Ḥakham Abraham, Nissim b. Yahya [b. David], Jacob b. Jonah, and the writer's brother Abraham. The letter refers also to the first Jewish settler in Bombay, Sliman b. Jacob.

(F) A letter written by Akiba Joseph Schlesinger of Jerusalem, the author of the *לכ העברי*, to Ḥakham Abraham b. 'Abdallah Somekh (read 'Abdallah b. Abraham Somekh). The writer congratulates the *חכמי בבל* on their success against the Alliance Israélite Universelle who endeavoured to establish a school in Baghdad.

(G) A letter signed by Ḥakham 'Abdallah b. Abraham b. Joseph Somekh and Ḥakham Nissim b. Ezekiel addressed to Isaac קאטנוי (in Constantinople). The letter is dated Baghdad, 27 Siwan, 5643 (= 1883), and refers to the telegrams sent by Joseph גרגי and Menahem b. Ṣaleḥ (b. Daniel) in favour of the Ḥakham Bashi Sason b. Elijah b. Ḥakham Moses Hallevy סמוחה. The latter was Ḥakham Bashi in Baghdad for 35 years. During the period of his office there arose several quarrels and troubles in the community of Baghdad, as we see from letters and articles appearing in the weekly paper, *פרח*, The Jewish Gazette, Calcutta, vol. II, 69; III, 220; IV, 86; V, 209; VI, 98, 117, 147, 154,

165, 191, 195, 203, 231, 235, 237, 245, 254; and VII, 44. In consequence of these events Smooḥa was removed from his office. The name of the rival Ḥakham Bashi was Elisha b. Nissim b. Sason, v. מגיר מישרים, Calcutta, VI, No. 24. The signatories appeal for support in favour of the Ḥakham Bashi Elisha.

(H) A letter signed by the Ḥakham Bashi of Baghdad, Elisha b. Nissim b. Sason to the newspaper הַבְּצֵלָה in Jerusalem, dated Baghdad, 18 Elul, 5645 (= 1885). The letter expresses the great mourning on the part of Baghdad Jewry in consequence of the death of Sir Moses Montefiore, and reports the הספר ודרשה delivered by Ḥakham Sason b. Israel, which took place on Tuesday, 7 Elul.

(I) A letter by Nissim ענ"י to his father in Baghdad, dated Jerusalem, 43 of the 'Omer, 5646 (= 1886), in which the following passage occurs: אך לעת כואת הכריחו עלי גדולי רבני אשכנזים לכתוב לכת"ר ולא יכולתי להשיבם וההכרה לא יגונה. ע"כ באתי בשורותים אלה לחלות פני כת"ר לעשות בקשתם אם אפשר והוא לשלוח להם העתק מההסכמה שנעשית על האיסיכולה של הבנות עם העתק שמות החתומים בהסכמה הנ'.

(J) A letter signed by the Acting Ḥakham Bashi (וויקיל חכם באשי), Joseph b. Judah Ḥakim, and by the leaders of the Sefardic community in Safed to the Rabbinate in Baghdad, dated Safed, 27 Tammuz, 5647 (= 1887). The letter refers to the dealings of the שר"ר (messenger) sent out by the community of Safed, called Bekhor Makhloof Abiḥbol of whom no news was received for nine years, till he turned up in Yezd, whence he went to Kashan.

(K) An appeal by Saul b. David Sithon (סתחון) the שר"ר of the Jewish community at 'Ainṭab (Syria) which was visited by a great fire, to Ḥakham Ezra Dangoor, dated 'Ainṭab, Tebeth, 5662 (= 1902).

Paper, various sizes.

500

אגרות

Appeals by and Petitions of the Trustees and Elders of the Kadavoobhagam (כרגם פאגם), Shendamangalam (שנומגלם), and Shynoth (שנוט).

The letters are addressed to Mrs. Solomon Sassoon, Bombay, the Hon. Mr. Stuart M. Samuel, M.P., and Jacob b. Elias Sassoon, respectively. In these letters the Black Jews of Cochin relate their history and complain of the persecutions at the hands of the natives. The six letters were written in the years 1903-1906 in different Cochin curs. hands.

Paper, various sizes.

459

קובץ מכתבים

Volume of letters dealing with the Affairs and Transactions of the Society for the Rescue of the Chinese Jews in Shanghai (חברה לעזרת בני ישראל הצינים. שגהאיי).

The volume contains Hebrew, Chinese, Jewish-Arabic, English, and German correspondence, and reports and minutes in English. Especial attention may be drawn to the following two documents: (1) Circular Letter dated Shanghai, 12 Adar II, 5660 (= 1900), and signed by 46 communal leaders, addressed to the Chinese Jews at Kai-fung-foo (the signatories, having heard of the religious position of the Chinese Jews, offering their help and instruction); and (2) correspondence between Sason b. Jacob b. Sliman in Shanghai and Saul b. 'Abdallah b. Joseph in Hongkong. The correspondence is in Jewish-Arabic, and deals on one side with the characteristics of the Scrolls of Chinese origin, and on the other hand with the creation of a Society for the rescue of the Chinese Jews. This Saul b. 'Abdallah b. Joseph was

the author of a commentary to the poems of R. Judah Hallevy, v. Gibeath Saul by Saul Joseph, edited by Samuel Krauss, Vienna, 1923. Sason b. Jacob b. Sliman (S. J. Solomon), who was the hon. secretary of the Society, &c., died 25 October, 1922. His library was bought by the Jews of Shanghai and presented to the Jewish National and University Library in Jerusalem, v. קרית ספר, vol. II (1925), p. 79. The catalogue of this library is to be found in MS. No. 811 of our collection.

The circular letter is written in a modern sq. Baghdad hand of the 19th cent.

Paper, various sizes.

102

קוואנין בה"כ בית אל

Rules of the Beth El Synagogue in Calcutta, in Heb.-Ar. The rules regulate the position of the מנהיגים, חזן, גבאי, and שמש, and contain also the rules about the use of the Scrolls in turns, the sale of מצוות, called צמאין, the privileges of the members to read the תורה, and general customs.

Baghdad curs., 20th cent., paper, 8 pp., $8\frac{1}{8}'' \times 5''$.

103

קוואנין בית הכנסת מגן דוד

Rules of the Maghen David Synagogue in Calcutta, in Heb.-Ar. The rules are more or less similar to those of MS. No. 102. The rules are printed with slight differences in book form and broadside, Calcutta, 1894.

Baghdad curs., 20th cent., paper, 11 pp., $7\frac{1}{8}'' \times 5''$.

212

תדכראת

Memoranda.

The memoranda contain 10 payment orders issued by Muṣṭafa כרבנדאר and by

the Walis of Baghdad, Muḥammad Sa'id, and Suleiman Pasha, to their respective treasurers. The memoranda are dated from 1195 A.H. to 1226 A.H. (= 1781-1811). They are written in Arabic characters, some of them in Turkish. A few of them have notes in Hebrew-Arabic, which show that the treasurers were Jews. The memoranda were found in Baghdad in the Court of the Nasi, i. e. Sheikh Sason, which is known by the name of בית אבו רובין.

Paper, various sizes.

233

דפתר אל חסאב

Account Book, in Heb.-Ar. by a Baghdad merchant, dated 1195 A. H. (= 1781).

Baghdad curs., 276 pp., paper, $6'' \times 3\frac{1}{8}''$.

234

דפתר אל חסאב

Account Book in Heb.-Ar., by a Baghdad merchant, dated 5575 (= 1815).

Baghdad curs., 114 pp., paper, $6\frac{1}{8}'' \times 4''$.

235

דפתר כרגיאת

An Account Book in Hebrew-Arabic.

The accounts refer to the expenses of a private man in Baghdad, during the years 1820-1821. The figures are given in Arabic. Many names are mentioned, e. g. ח' משה אל, v. משה חיים בן משה בן עבראללה (= דיין ח' אהרן, MS. No. 211, sub B, above p. 387), משה בן ח' ששון, ראובן בן ח' מרדכי, ח' כציר, יוסף בן משה בן, מנחם בן סלימאן בן דוד בן מנחם, and others.

The MS. is written in a Baghdad curs. hand of the early 19th cent., and contains 42 pp.

Paper, $8\frac{1}{8}'' \times 3\frac{1}{8}''$.

232

דפתר אל חסאב

Account Book in Heb.-Ar. of the following partners: עבדאל' ו' , מחסן ו' עבד אל באקי , אלייא אלייאם , שאול ו' יצחק טוויג , dated 1292 A. H. (= 1875).

Baghdad curs., 456 pp., paper, $5\frac{5}{8}'' \times 3\frac{7}{8}''$.

231

דפתר אל צמאיין

Account Book of the Synagogue יצחק שלום יצחק עובדיה , in Baghdad, 5640-5644 (= 1879-1884).

Baghdad curs., 352 pp., paper, $5\frac{1}{2}'' \times 3\frac{9}{8}''$.

230

דפתר אל צמאיין מדרש יעקב צמח
דרבונת בית גאוי

Account Book of the Synagogue Midrash Jacob Şemah, containing entries of receipts from the proceeds of the sale of מצות . On p. 392 there is the following certificate issued by the נבחר ועד כולל בגראר , which reads: קד חצוק עלא האדה אל דפתר . . . אלדי חאווי מאייא וסבעה וחסעין ורקח בעד אל . . . ותסלם אלא דמאם מדרש יעקב צמח אלדי פי דרבונת בית גאוי לייחכרגו קיד גמיע איראד אלדי צאר סן תאריך ר"ח רחמים תרל"ט אלא תאריכהי ואלדי יציר בל מסתקבל היום י"ד חשוון תר"ט (= 1889).

Baghdad curs., 19th cent., 392 pp., paper, $7\frac{3}{8}'' \times 4\frac{9}{8}''$.

PHILOSOPHY

242

אלהראית אלי פראיין אלקלוב

A Fragment of the Duties of the Heart by R. Bahya b. Joseph ibn Baḳoda in Arabic. The fragment beg. עליהם בהא ואלר' כם צנף אלחכמה פי ומנאפע אלמכלוקין אלתי Al-Hidaja 'Ila Fara'id Al-Qulub, ed. Yahuda, p. 95, l. 11, to p. 97, l. 6 (of the text). The MS. is written in an Or. curs. hand of the 12th cent., and contains 2 pp. of 21 ll. to a p.

Owner: *Judah Kaşin*, who was the author of *מחנה יהודה*, v. *לדרש אלהים*, Liv., 1879, p. 34 b.

Paper, $10\frac{1}{8}'' \times 6\frac{1}{8}''$.

599

כתאב מעאני אלנפס לרבינו בחיי הר״ן

ב"ר יוסף ז"ל

The Significance of the Soul, attributed to R. Bahya b. Joseph.

The work contains, besides the introduction, 21 chapters. The first chap. beg. *אלחמר* *מקדמה*. ללה אלמלך אלחאכם אלעארל. The second chap. beg. *יגב* *אן תעלם*. The third chap. beg. *אעלם* *אן אלהכמה למא קסמו*. The fourth chap. beg. *נביין* *פיה קול מן קאל*. The fifth chap. beg. *קד ינבגי* *אן תעלם*. The sixth chap. beg. *אעלם* *אני סמעח מן אפאצל אלמסלמין*. The seventh chap. beg. *נריד* *אלאן*. The eighth chap. beg.

נביין *וגה בקא אלנפס*. The ninth chap. beg. *אעלם* *אן אלמסמא ענואנאח מנשורה*. The tenth chap. beg. *פאר* *קד דכרנא אלמסמא ומעאניהא*. The eleventh chap. beg. *וואשתקאקאתהא*. The twelfth chap. beg. *ההנא* *נעוד נביין*. The thirteenth chap. beg. *פיה* *תכוין* *אלרוח* *אלחיואני*. The fourteenth chap. beg. *אעלם* *אן* *אול* *מא* *יחכונ* *מן* *אלארץ*. The fifteenth chap. beg. *אעלם* *אן* *אסם*. The sixteenth chap. beg. *קד* *קדמנא*. The seventeenth chap. beg. *פיה* *ביאן* *אסבאב* *אלאגשיה*. The eighteenth chap. beg. *פיה* *מא* *ילחק* *אלנשמה* *מן*. The nineteenth chap. beg. *אלתאחיראת*. The twentieth chap. beg. *אעלם* *אן* *אלגרץ* *אלדי* *ירידה* *אלבארי* *גל* *אסמה*. The twenty-first chap. beg. *נקול* *אינא* *אן* *תחציל*. The twenty-second chap. beg. *אלעלום*. The twenty-third chap. beg. *אלמבעיין* *אן* *אלנפס* *תאבעה*. The twenty-fourth chap. beg. *נדכר* *פיה* *אכחלאף* *רחב* *אלנשמות* *פיה*. The twenty-fifth chap. beg. *מעאדהם*.

This work was translated into Hebrew by Isaac Broydé under the title *ספר תורות הנפש לרבינו בחיי בן יוסף הרין הספרדי* (בעל חובות (הלבבות), v. I. Broydé, *Les Réflexions sur l'âme par Bahya ben Joseph ibn Pakouda*, Paris, 1896. The Arabic text was published by Ignaz Goldziher under the title *Kitab Ma'ani al-Nafs*, Berlin, 1907.

The MS. is written in a modern Or. Sefardi curs. hand of the 19th cent., and contains 94 pp. of 25 ll. to a p.

Paper, $11\frac{1}{2}'' \times 7\frac{7}{8}''$.

Bibliography: Steinschneider, Arab. Lit., p. 134.

572

(?) תקון הפלסופים

A Fragment of a Philosophical Treatise by Abu Hamed el-Ghazali in Hebrew.

The beginning as well as the end of the treatise is missing. Owing to the condition of the fragment, its identification is impossible. A few quotations may be given. P. 1 we read: וארסטו אמ' שהשמים במקום במקרה זה הביא לסתור דעת מסמתיים שאמ' שהוא במקום וכו' כאשר אמר ארסטו שהשמים במקום במקרה לא רצה בזה שיהיה במקום בעבור שחלקיו במקום כי בזה התואר לא היה במקרה כי מה שהיה בדבר מפני שחלקיו באותו הדבר זולת מה שהיה במקרה כמו שהוא מבואר בש"ס. We see that the translation is provided with a commentary. P. 6 the commentary refers to Maimonides, saying, כמו שרמז על זה רבינו משה ע"ה, הנה (?) בחלק חמישי מהחלק הב' אמר אבו חמד חלוקה שלישית ואל אשר תחתיו ובתנועת (?) האויר וכו' ר"ל שהוא תחת התכלית וכו'. This is followed by the ה'פירוש.

The MS. is written in a curs. Spanish hand of probably the 15th cent., and contains 12 pp. of 34 ll. to a p.

Paper, 8½" x 5⅞".

412

אלמקאלה באלחדיקה פי מעני אלמגאו ואלחדיקה

The Book of Learning (or the Enclosed Garden) in the Meaning of Metaphor and of Reality. The Hebrew title is ערוגת הברושם. The author of the work is R. Moses ibn Ezra.

The first פצל is headed: פצל פי אלמגאו (pp. 27-30), the second chap. (פרק הייחוד. (30-36), the third, פצל פי נפי אלעפה (in Heb. שער (להרחיק התואר מהבורא

שער להרחיק (in Heb. פצל פי נפי אלמסמיה (47-53), the fifth, פצל פי (השמות מהבורא (כתב בשער התנועה. (in Heb. פצל פי חדות אלמזנע, (in Heb. פצל פי (בפירוש הטבע? (54-58), the seventh, פצל פי (אלעקליאת ואלמסמיעאת אלשרעיה (in Heb. פצל פי (בפירוש השכל (58-65), the eighth, פצל פי (תרכיב אלמנסאן (65-68), the ninth, פצל פי (אלמביעה (68-73), the tenth, פצל פי (אלתלאח, (73-81), the eleventh, (81 ff.).

The author mentions the following philosophers, poets, theological, exegetical writers, grammarians, and sectarians:

(1) אבו אברהים בן ברוך (p. 211, where we read: ופי קאנון אלצלחה לאל ברוך נעימה יחנו: נגמה (v. Abu Ibrahim [Isak] ibn Barun, author of אלמזאונה, v. Steinsch., Arab. Lit., p. 145).

(2) הרוא אלדי זעמה אלשיך (p. 4, אבו הרון (2) אבו הרון רצי אללה ענה.

(3) וקאל אבו אלוליד ז"ל (p. 121, אבו אלוליד (3) ועלמה יקע (p. 144; לאבי אלוליד ז"ל (p. 123; עלי אלכבר ואלחייב עלי מא בינה אבו אלוליד בוגודה ודרך גבר בעלמה.

(4) ובהרא אלראי (p. 213, אבו נצר אלפראבי (4) ראי אהל אלכצר מן אלמתארכין מחל תאבת בן קרה אלחראני ואבו נצר אלפראבי וגירחסא ולאבי נצר אלפראבי פי כתאבה פי אלסירה (p. 36; אלפאעלה (ספר הסנהג הטוב) פי מעני עגו אלעקול מן אדראך אלראת אלוליי כלאם.

(5) אבו עלי חסאן (p. 4 who wrote the רסאלה קאנון אלעבראניין (perhaps identical with 'Ali ibn Sahl Abu'l Hasan al-Ṭabari, v. Steinsch., Arab. Lit., p. 37).

(6) סעדיה חיוי אלבלבי (v. sub. אבן סאקיה (6) קיד בן סאקיה פי כתאב אלפצאיה (p. 132, (גאן לנפסה.

(7) אלולין (mentioned several times, e.g. pp. 65, 80, 100, 108, 117, 134, 136, 230.

(8) אלמסכנדר (p. 214.

(9) וזעם (p. 92, אסחך בן סלימאן אלמסראילי (9) אלפילסוף אסחך בן סלימאן אלמסראילי רצי אללה ענה פי מקאלתה פי ישרצו המים אן ללנפס אלנאמקה קאלת אביגיל לרוד והיתה נפש ארני צרורה בצרוד

החיים אנמא דעת לה בתכלידה פי עאלמאה אלקדים אלראים וליס הדא מן ענצר אולגוב כל מן אלממכן אד לם יפצה אלקול בתצחיה הדא אלראי כל דעת לה ברואם אלחיה אלדניאיה ולערוה שאול או גירה באלבואר ואלהלאך תם רבמתה אלי אלחאסאן אליהא פי הדא אלעלם כק' והטיב ויי לאדני וזכרת אתמך (v. Harkavy, Chad., No. 7, p. 34; Sachs, Ltb., XI, 166; התחיה (1850), p. 39; Ibn Ezra, Gen. I, Steinsch., Arab. Lit., p. 43).

ואפלאטון (10), pp. 23, 51, 53, 70, 86, 88, 101, 104, 107, 110, 207, 211, 214, 228, 238, 245, &c. P. 40 mentions פי נואמיסה וואפלאטון יקול פי 68 mentions ואלעקליה וואפלאטון אלי 186 v. also p. 186 כתאבה אלי טימוס וואפלאטון פי כתאבה אלי טימאום ; p. 200 טימאום (for other books of Plato, v. the register of writings quoted in our MS.), p. 105 וקד קאל ופי כתאב 180 p.; אלפילסוף פי כתאבה לטימאום אלפילסוף אלי טימאום.

(11) אקלידס, p. 198.

(12) ארסטו, quoted very often, sometimes פי מנמקה, ארסטו, sometimes פי כתאבה עלי מא תביין 232 p.; כתאב אללולו 21 p. and כתאב טבאיע v. also sub אלמנטקיין אלחיואן.

זכרהאן דלך 90 p. (הוקנים =), אלשיון (13) מא קד פסרה אלשיון פי העולה היא כצבט אלהא כי האדם עין השדה אשבה מא 124 p.; בקמץ יקאל פיהא אעתקאר בעץ אלשיון אן תקדירה כי ומן אלשיון מן 125 p.; יעזב האדם עין השדה ומן אלשיון 132 p.; אעתקד אין מתום בבשרי מנה מן פסר פיהא מלכהא ומן שיוך אהל אלדקרוק וכו'.

(14) (אבן בקודה i.e.), בחיי בן פקירה 236 p. ותבעה פי הדא אלקול אלווע אלפאצל ר' בחיי בן פקירה פי כתאב אלהדאיה אלי פראיץ אלקלוב.

(15) (i.e. Empedocles), בנדקלס several times.

(16) (i.e. Hippocrates), בקרמט several times.

וואלאעור ענד אלערב מן 165 p. בצרה (17) דהב בצרה עין אלוואחדה וקיל מנהמא גמיעא כס' שאערהם ומן ללעור באלחול.

(i.e. Galen), also many times; קאל גאלינוס פי כתאבה פי אכלאק אלנפס 106 p.; ולגאלינוס פי אלמקאלה אל' מן מנאפע 205 p. אלאעצא.

(i.e. Diogenes), v. sub פיתאגורס (19).

חעם דונש בן 252 p. דונש בן חטים (20) חטים אן אלעפל דא מן הדא אלשאן אלמדכור וראי דונש בן חטים פי הדא אלחרף קד 260 p. אדכלתה פי גיר הדא אלמקאלה ככתף ישאו.

ורב' האיי ז"ל יקול 119 p. האיי גאון (21) תחרקו מן דנוככם מקחטע מן אש בדליל השיבו ופסר רבנו האיי ז"ל אנה 252 p.; פושעים על לב רויבה חסמי בן אוי ותשבה אלסנור אסמהא (המגיד v.) באלפארסיה פי כתאב כלילה ודמנה שגל 1863, 38, תשובות הגאונים, ed. Lyck, No. 30, שיערי תשובה, No. 13, HB., VIII, 50, ZDMG, VIII, 550, LV, 133, and החלוץ, II, 62).

קאל הרמס 37 p. הרמס (22) the Hebrew translation adds חנוך והוא.

ומנהם פרקה אגהל מן 63 p. חיוי אלבלכי (23) הדא עלי ראי אלגבריה תקול אן אלמגבור עלי שי ואחר לא ימכנה כלאפה כאלנאר אלתי לא ימכנהא אלחברירי ואלמא אלדי לא ימכנה אלחראק פארא לם יסתמע אלכלאף לא מעני לא לתואבה ולא לעקאבה פאנה מגבור פהרא אסקט מן אלאול תעאלי אללה אן יגבר עלי אלמעאצי והדא הו מדהב v. אלכפאר חיוי אלבלכי ואבן סאקיה ושבההמא Harkavy, VII, 33; Davidson, Saadia's Polemic against Hiwi Al-Balkhi, New York. 1915, p. 100.

קאל חנין בן אסחק 113 p. חנין בן אסחק (24) יעני אלמות אלאראדי אלרי הו אמאחה אלשהואת.

ואנאה 95 p. (בעלי הטבע i.e.) אלטבעיין (25) קאל בעץ אלעלמא מן אלטבעיין.

וואלכנדי 206 p. יעקוב בן אסחק אלכנדי (26) קד אנכר הדא עלי קאילה ועלי סואה מן אלפלאספה ודכר יעקוב בן אסחק 216 p.; בכלאם הדא הו עינה אלכנדי.

ותבעה פי דלך אלסיד 4 p. יצחק בן גיאת (27) אלגל רבנו יצחק בן גיאת ז"ל פי פיוט אלפה לצום כפור.

ולרב מבשר 109 p. מבשר אלכגראדי (28) אלכגראדי תאליף תעקב פיה עלי רבנו סעדיה גאון ז"ל אשיא אצאב פיהא מנהא קול' כי היא היתה

אם כל חי אם כל חי נאטק ולם יכמל אלהד בקול' מית יהודא אלחקצי לא ילום אן חוה ליסת אם ללמלאיכה ולא ללחיואן ואלאנסן דו גנס ופעלן.

וקד תני אלמטחברון v. p. 215, מוסיקיון (29) עלם v. sub and, מן אלמוסיקיון וכו'.

אלמפסרין, several times, p. 184; אלמפסר (30).

ר' משה החון המשכיל 4 p., משה החון (31) וחלת אלפאצלן אלשיך אבי הרון תקלירא לאסתאדה יצחק and, אבו הרון, אבו עלי חסאן v. also sub and, בן גיאת.

וחד אליהוד ענד 64 p., אלמטחכלמין (32) אלמטחכלמין מן גיר שרענא הו אלמקר באלראסל ואלמרטול ואלרסאלה ואלקבלה.

פקאלת בנאת אלוים פי 134 p., נבטיה (33) סרק אלחריר וצאחב אלפלאחה לאנבטיה קאל אן אסם קצבאן אלכרם אלמורי.

וקד קאל אצחאב אלמנטק 109 p., נטק (34) v. sub ארסטו.

103 p., (רז"ל =) סלפנא ז"ל, אלסלף ז"ל (35) ומן ההנא 119 p.; ואלסלף ז"ל אכילה שתייה לויה ונצמחו משחק 130 p.; קאל אלסלף אישי בהן גדול; מן כלאם אלסלף ז"ל ארלבבה צומת הגידים וענה יקול אלסלף ז"ל השררה ונפסק החוטם 142 p.; וכדי קאל אלסלף ז"ל כל בהמה 155 p.; שלה ואלסלף אלמטאהר יקול 164 p.; שאין לה שינים וכו' וכרא 234 p.; ליבא ועינא תרי סרסורי דחמאה קאל אלסלף ענהא ריאה שואבת כל מיני משקין and many more quotations.

ואמא באלרסאלה פליפארק 65 p., אלסמרה (36) ראי אלבראמה ומן לא יקר בבעתה נבי. ואמא באלקבלה אעני אלקרם פליפארק ראי אלסמרה והו אלכותים ענדנא אלרין יתמסכון בנבוה מוסי והארון ומרים ויושע בן נון ויגהרון נבוה מן בעדהם מן אלאנביא ויכאלפון אלגמאעה פי אלקבלה ולא יצלון אלי אלקרם בל אלי נאבלם אלתי הי שכם ועלי אלחקיקה אנהם מגום הדה אלמלה לא כוארג כמא יקאל ענהם.

וקד בין רבנו סעדיה 46 p., סעדיה גאון (37) גאון זצ"ל פי כתאב אלחמיון ופי רדה עלי בן סאקויה צאחב כתאב אלפצאיה לנפסה ועלי גירה מן אלמטחחאמלין עלי אלשריעה וחאמליהא מא פיה כפאיה למן סמע מן אלמוטנין ותרך אלמעצב ללכאמל וקד רד 50 p.; ורפץ אלאשתהאר באלמטנאקצה הדה אלראי עליה רב' סעדיה גאון ז"ל פי כתאב

אלאמאנאת ואלאעחאקאדאת ואן כאן קד תנאקץ פי ובה 264 p.; דלך אלרד פי כתיר מן תואליפה; קמע רבנו סעדיה ז"ל פי כתאב אלאמאנאת וכו' אכרג רב סעדיה גאון ז"ל הדה אלפסוק פי 230 p. וקד פסר אלפיומי ז"ל פי 210 p.; כתאב אלכליקה הדה ראי רבנו 89 p.; כתאבה אלמולף פי אללגה (מבשר אלבגדאדי v. also sub סעדיה גאון ז"ל).

19 p. (i.e. Socrates), e.g. p. 19 וסקראט אלמטאלה כאן יקול פי תסביחה p. 42; וסקראט אלאלהי יקול p. 75, and several other instances.

וקד קאל אחד עלמא 241 v. p. עלם (39) ולבעץ אלעלמא אללסאן קלב 197 p., אליהוד אלקלב וכו' וקיל אללסאן רסול אלקלב מרסל הלשון ציר, v. Asaf, (for Heb. parallels, v. Asaf, HB., XV, 10, XIX, 38, 66; וחוכות הלבבות, ed. Vienna, II, 5; and Brüll, Jahrb. IV, 104); וכדלך קאל עלמא אלמוסיקי 34 p., עלמא אלמוסיקי; קאל אהל אלעלם 65 p., אהל אלעלם &c. 104 p.

ואמא אעחאקאדאתהם פי אלמאעה 63 p., ענן (40) ואלמעציה פאעחאקאדאת צעיפה סכיפה ספתרקה גיר מתפקה עלי מא הם עליה פי אכתר אלשראיע מן תשתת אלארא וואפתראק אלחואל אכרהם בראי שיכהם ענן חית יקול חפישו באוריתא ואל לקוטי קדמוניות, v. Harkavy, תשענו על דעתי וקד 92 p.; 139 p. Petrograd, 1903, II, 1; אעחאקד ענן אלמנאפק עלי אלחק אן אלנפם אלמנטקיה הו אלוים ואוקעה פי דלך למא ראי כי הדם הוא הנפש ולא יאבה אלי קול אלתורה פי מוצעה כי נפש הבשר בדם היא. יע' אלנפם אלחיואניה אלתי הי חיוה אלבשר.

130 p., quoted many times; פילסוף (41) קול אלפילסוף פי כתאב טבאיע אלאשיא.

16 p. (i.e. Pythagoras), פיחאגורס (42) הדה אלקול גיר סדיד עלי ראי אלפלאספה מן שיעה 22 p.; תאגורס וארסטו חית בין פי כתאב אלנבאת ופיחאגורס יקול פי אלדהביה אדא פעלת מא קלת לך יא רגיאנים ופארקת גסדך סאכחא גיר עאיד קאל פיחאגורס 32 p.; אלי אלגסמאניה פקד פות אן אלבארי גל תנאוה למא כאן הו עלה אלמוגוראת וכאלק אלמכלוקאת וכו'.

137 p. (חסיד, i.e.), פאצל (43) עין מא קאל בעץ אלפצלא לא תאכלו ככזם בלחום אלנאם.

וכדא קאל אלפקה p. 155 (i.e. חכם) פקה (44) קשקשים הקבועין בו והסנפירין שהוא פורח בהן.

ואצחאבנא אלכוארג ענא p. 255, קראיין (45) אעני אלקראיין תאבעין לנא באלאצטראד אד לם ואמא אלעגב פי אצחאבנא p. 46; ימכנהם גירה אלכוארג ענא פי אלחפאק מעהם עלי הדא אלראי צלפא ותוקחא ושרהא פי אלחחאמל עלי אקואל אלרבונין אלדין אגראו בלאמהם אלמגאואת אלמגודה פי אלמקרא ואלעקול קד חכמת לבארינא חע' אנה מנוה מן גמיע אלצפאת אלמכלוקה וען כל אלנעות; אלמדעו בהא כק' וטרומם על כל ברכה ותהלה ובעין כוארגנא יתחדן קד אלמטלוב באלעקובה p. 141 מן אלננסן אלעטאם ואסחשהד בהדא אלנץ והדא מא לא יעקל לאן אסם אלנפס אנמא יקע עלי גמלה אלננסאן ולם ינטלק אסם אלננסאניה אלא עלי גמלתה נפסה וגסמה ואלראי אלפלספי אן אלנפס ואהל אלחעצב p. 210, הי אלמטלובה במא כסבת ואלחעצב מן אלכוארג אלמחחאמלין עליהם חסכוהא סנהם חקיקה והו אמר סמתנע עלי אלעקול אד לא סביל אלי וגודהא פי אלטביעה.

ועצד ראיא אלראוי בקולה p. 51, ראוי (46).

(47) the author quotes (פייט i.e.) שאער בעין שערא, שאער אליהוד, שאערנא, אלשאער and שאער אלערב, שאער אלחאני, אליהוד (the quotations from Jewish and non-Jewish poets are very important for the history of poetical literature).

וקאל בעין p. 231, (מתרגם i.e.) שארח (48) אלשארחון פי מי שם בטוחות חכמה אנהא סטרדאת אלקלב.

קאל בן גבירול p. 249, שלמה בן גבירול (49) עומד כעמוד שן לבן בעיני דל חשוך וכחושק דלו ואבו איוב בן גבירול ז"ל p. 264; מאד מתניו פי טקאלה אלצייא ואלפלמאם.

זגד פי אלטרדה בכט p. 3, שמואל גאמע (50) ראי פי אלטרדה בכט p. 15; רב שמואל גאמע ז"ל ראי פי אלטרדה p. 16; רב' שמואל גאמע ז"ל איצא בכט אלמדכור.

ופי כתאב נסך p. 60, שמואל בן חפני (51) אלשרע לרבנו שמואל ז"ל תופי הדא אלגרץ תופיה וראית לרבנו p. 264; ¹ כאמלה פאסחטלעה מנה שמואל בן חפני גאון ז"ל פי שרח פרשת ואתחנן יקול אן עכס הדא אלכלאם עלי קאילה פיקאל לה

כל צו עדם אלמלאם לם יגד פצלא והדא מן אלעגב.

אבו נצר v. sub תאבת בן קרה אלחראני (52) אלפראבי.

Besides these, the following books and works are referred to:

גאלינוס v. sub, כתאב פי אכלאק (1)

v. sub, כתאב אלמאנאט ואלאעתקאראת (2) סעדיה גאון.

כתאב אלמגסמי v. sub, כתאב אלמחצאץ (3)

ממא קאל אפילסוף p. 15, באר ארמינאם (4) פי אכר באר ארמינאם אן אלחם יכרב.

פילסוף v. sub, טבאיע אלאשיא (5)

וקד זעם פי כתאבה p. 148, טבאיע אלחיואן (6) אלמסמי בכתאב טבאיע אלחיואן

אפלאמון v. sub, כתאב לטימאום (7)

בדלאיל יאיר נתיב p. 194, יאיר נתיב (8) ואלאסם שיב כי קמו עיניו משיבו סתל כמוקד נחרו. אם לא נכחד קימנו. אי לם ידהב תבתנא פהו קים ולם יגמע פי אלעבראני אלשיב ואלצפה פי

אלערביה אשיב ואלגמאעה שיב וקד וקע אסם אלשיב ענדנא עלי אלשיך באלמגאורה אלרי הו הדם אלעמר כק' ואחיהו לא יוכל לראות כי קמו עיניו משיבו ואלצפה גם שב גם ישיש בנו ואלישיש אלכהל וצרף מנה אלכפוף וקנתי ושבתי על הזקן זקן אהרן ברל אלביאן חתי יכון אגל אלאהראן עלי אשרף אללחא. גם שיבה זרקה בו והוא לא ידע. לא יתארב. סתל ויוודע בהם.

אסחק v. sub, טקאלה פי ישרצו המים (9) אלסאראילי.

ולהרא פסר בעין p. 163, ספר יצירה (10) אלעלמא פי סימן אמש אלרי פי ספר יצירה אש וקאל פי ספר יצירה ריאה p. 221; מים שלום וטחול ומסה.

האיי גאון v. sub, כתאב כלילה ודמנה (11)

כתאב אלכליקה i.e. Se'adyah's commentary on Genesis (12)

ארסטו v. sub, כתאב אללולו (13)

וליס פי כתב p. 5, כתאב אלמגסמי (14) אלהיאה דבר גיר אלמ' אפלאך אעני כתאב אלמגסמי וכתאב אלמחצאץ

אבו אברהים בן ברין v. sub, אלמאזנה (15)

סעדיה גאון v. sub, כתאב אלמולף פי אללגה (16)

p. 174, טקאלה אלמחצורה ואלמדאכרה (17) ופי טקאלה אלמחצורה ואלמדאכרה גן צאלח מן דבר אלנום ואלרויאת חטלעה מן הנאך

¹ Steinsch. Arab. Lit., p. 109.

- (18) גאלינוס v. sub מנאפע אלאעצא.
- (19) ארסטו v. sub מנטק.
- (20) פיתאגורס v. sub כתאב אלנבאת.
- (21) אפלאטון v. sub נואמיסה אלעקליה.
- (22) שמואל בן נסך אלשרע v. sub כתאב נסך אלשרע חפני.
- (23) נציחה אלאבראר ללמכתריין מן אלאגמאר קאל שאערהם בכת עיני חק להא אלככא. p. 169 וכתיר והו גיר מוגוד פי אלעברא' אלא עלי גמלה אלשכץ אם לא בכיתי לקשה יום. בוכה למשפחתי עלי מא קד בינת פי מקאלה נציחה אלאבראר ללמכתריין מן אלאגמאר.
- (24) ומן כתאב 78 p. כתאב סביל אלכיראת וצפה אלכיראת סביל אלכיראת אלעאקל מן נפסה פי תעב ואלנאס p. 238; מנה פי ראחה.
- (25) אבו v. sub כתאב פי אלסירה אלפאעלה נצר אלפראבי.
- (26) כתאב אלסמא ואלעאלם.
- (27) יצחק בן גיאח v. sub פיוט.
- (28) וצפה ארסטו 42 p. פימא בעד אלמביעה בספר in Heb. פי כתאבה פימא בעד אלמביעה המכונה מה שאחר המבע.
- (29) and אבן סאקויה v. sub כתאב אלפצאיוח סעדיה גאון.
- (30) שלמה v. sub טקאלה אלציא ואלטלאם בן גבירול.
- (31) אבו אברהים בן קאנון אלצלאלה v. sub קאנון אלצלאלה הדא תמיז ומתלה פי קאנון אלצלאלה p. 191 ברק ועלי הדא אלראי תבת פי 231 p.; קשינו עורף קאנון אלברכות.
- (32) אבו עלי חסאן v. sub קאנון אלעבראניין.
- (33) ופי קראן (i. e. Koran), p. 80 קראן ופי 174 p.; אלערב ידען אלי גהנם דעאא וכו' והכדא 175 p.; קראנהם לא תאכדה סנה ולא נום תמדה אלערב גץ אלכצר פי קראנהם.
- (34) סעדיה גאון v. sub רדה עלי בן סאקויה, ובתשובתו על בן סאקויה in Heb.
- (35) שמואל בן שרה פרשת ואתחנן v. sub שרה פרשת ואתחנן חפני.
- (36) ומן לגה אלחלט' p. 221 תלמוד.
- (37) סעדיה גאון v. sub כתאב אלחמיז in ספר המבחן Heb.
- (38) ומן קאל מן פצלא שיוך 62 p. תפסיר אלחמיז ופי שיוך אלחמיז מן 140 p. and אלחמיז פסרה.

ומן הדה אללוואתי p. 253 חקן סופרים (40) אלאלפאט אלמצלחה אלמסמאה חקן סופרים נחו שולחים את הזמורה אל אפם.

At the beg. of the MS. we find a long poem of 165 verses. It is the poem beg. wrongly attributed to R. Abraham ibn Ezra. At the beg. of the first part, 39 verses are missing. The beg. of the remaining part reads: ומי הוא ולשמותיו, וכי הוא, אשר יצרו מאחו יקר ויצרו וכו' והעשירי המאשר לכל סובל וכו' ונאלו זמות אחיבין אלהים ברוב. וחכמותיו ואין שם חסרו יכפר לחמא עברו עשירי עוד דעה זאת ואל תמעור ובין תחקור לסעוד וההוא אשר ולאוור בנרותיו יסוב גליליו ביום פעם למערב שחות לאל ועליו וסדר בכל מול חצי יום תשובותיו ויומים. שמונה ועשרים הם אשר נקראו בתיו ויתכס ויתגלה וישח ויתעלה ויחסר. The fourth beg. יצרה וארבעה ויטלא להאיר בחוקותיו ועשרים אלפים מיל אמת מהלך עולם אפסיו ומדותיו. ונחלק עלי נפות ספורות והם שבע ובהם שבע עשרה אלפים מדינותיו. The fifth beg. חרע אשר נזרע וכל עץ אשר נטע וכל דשאי ויזכה ליום קורא and ends ושיחיו ועשבותיו לטעם פקח קוח ויקבץ נפוצותיו ויום החיות מתיו. מבלג ערדהא קס"ה ביתא אסתר. The margins supply various readings (נ"א) by an early hand, in about ten places, to the poem. This poem is referred to in the תרגום מגלת אסתר Aleppo, 566r (= 190r), in a list of MSS. belonging to Shabbethai Hamwi, v. Poznański, הוצפה מארץ תגר, IV (1914), 165, and שירי ראב"ע, ed. D. Kahana, No. 132. The MS. contains many important variants in the poem. The first line of the MS. beg. with the words: ומי הוא אשר ולשמותיו, וכי הוא, אשר יצרו מאחו יקר ויצרו וכו', the נ"א on the margin has יצרו צורו instead of יצרו. Line 3 reads: ואיך מת יקו לספור. Ll. 13-14 of the ed. are not in the MS. L. 6 r. הראשון עלילותיו ונעלם. L. 10 r. היותו וחכמתו ועח תעצמותיו באין מען וכו' אבל הוא מקום חדלו יסובב ועל גב כרוב יעוף וכו' מהלך. L. 11 r. בריאותיו ועשה משרתיו אש תלהם. L. 12 r. על כנפי וכו' ומלאכיו ברחות ואיך קירה במים עליותיו. L. 13

ומבוא בלב נוצר L. 14 r. וליל כיום יארר r. הכל מחשבות איש L. 16 ends כבודו מאד נבצר תחלה בראות חומר. L. 18 r. קעזח (מ)חשבונותיו L. 19 beg. והם ראש לכל חומר L. 20 beg. ורטה היות יש מאין ונתכנו עלילות וכו' L. 21 ends מרצץ כמו עבר L. 22 r. וחיות עלילותיו ועש עם כסיל L. 24 beg. להשיג רצון עושו גליל שבתי גם חוג לצדק וסוג L. 26 r. פנות L. 27 ends מאדים ושמש ואת אפלם יכסה באורותיו L. 29 beg. ילובש אפילותיו L. 65-66 of the ed. are not given in the MS. Ll. 30-31 of the MS. r.

וגלגל תשיעי המסובב במזלות לבלות חרשותיו וחרש ישנותיו וכן העשירי המאשר לכל סובל ובו נואלו זמות אחיבין וחכמותיו.

Ll. 32-36 are missing from the ed., and read:

אלהים ברוב חסדו יכפר לחטא עבדו ואל יחשוב נגדו התולי שגיאותיו בהוסיף נאם רחוק וגלגל כלכלי חוק ומי זה אשר ירחוק להכביד בדברותיו ואמנם בתשעה הם מנוים וכלהם קשורים באביהם באומץ זרועותיו ותשעה למול תשעה ספורים והר דעה והוא הוא אשר רעה כמלך בצבאותיו ואין שם עשירי עוד דעה זאת ואל תמערד ובין תחקור לסעוד ולאור בנרותיו.

L. 37 beg. וההוא אשר יסוב גליליו and ends ולעשות דבריו הם ירצון ומימינו יקומן ולשמאלו r. L. 39, which is not in the ed. L. 40 has two versions, one in the text reading יצקם כספירים and the other on the margin reading יצקם ואו נתכנו אשיות r. L. 41 r. יצקם, like the ed. L. 42 r. וכח תנודותיו בעולמו והרם במזלות והמה שנים עשר מסובב ימי שנה r. L. 43 beg. ומועד ועת חמן לקיץ וחורף L. 44 r. ושש יעלו בהם ימי עד לקומם חוק r. L. 45 r. שלש מאות (ירוצין) and ends מול להשלים L. 48 beg. וששים מהלך על חלקיו ומעלותיו וכגבור לרוצץ and ends כחתן מחרדין וסחר בכל מול חצי יום L. 49 r. באורחותיו ויומים שמונה ועשרים הם אשר נקראו בתיו להחיות והמית גם להרים והשפיל אף r. L. 54 r.

L. 56, which הכי הוא אשר יצמיד משנאים והוא יפריד אהובים r. is not given in the ed. L. 57 ends והעז מראשותיו L. 58 r. ועשה להבדיל בין מים למים (את) רקיע היות אוי קם ותולדותיו L. 61 ends קרוב וכו' The text r. והעפר ובתחברם, whilst the margin has a נ"א reading בחתחברם like the ed. L. 61 r. יבשתו ואת חוטו This is followed in the ed. by l. 56 of the MS. L. 62 r. וכבד וקל סהם, and ends ודברותיו אל רצון אל ודברותיו ככדור ובה L. 63 ends היקום ויתיו L. 65 beg. מפיחות r. נ"א, the margin has a נ"א reading רוחות מניפות The l. ends לדורותיו L. 66 beg. יצרה ונחלק עלי נפות ספורות r. L. 67 r. וארבעה וכו' והם שבע ובהם שבע עשרה וכו' L. 68 beg. וקופא בלב ארץ ותוך מחבואותיו ובה חי L. 69 r. כזהב וככסף ונחוש ועופרת and ends באורך זמן מיני פנינו r. L. 70 r. וכשאר יציקותיו and ends יקרה מסוכותיו L. 74 ends ובם עוברים חוסם ומכאיש בגיא ריבוא (נ"א רבו) margin וחציר ובושם L. 75 beg. חלליו ובמותיו L. 77 וציה וערכה בעולם r. L. 76 r. נ"א ודשא L. 78 ends ורומש בגרשו שת ושרץ בבצותיו This l. is followed in the MS. by the words: וצוה להשביח בכל עת שאון גליו כנר נצבו מימיו והחל וזה (נ"א וזאת) יצאה L. 83 beg. גבולותיו ויום L. 85 beg. ולהיות לאות ולעד L. 84 beg. ומראש יצרו r. L. 86, which is not in ed. L. 87 ends ומימין כחיותיו ולשמן ולשמאל L. 89 r. ולימין ולשמאל and ends והקרים עליהם ועצב וחזק יתרו או בכטן יצקהו L. 91 beg. עור ובשר כשלמותיו והחיק לאמנותיו L. 92 ends ודם אם הניקהו ומפיאר בהרגשות חמשה תכונתו L. 93 beg. ולשון L. 96 beg. בנחת עמישותיו and ends לב מחקרי אשר הוטל והוא ער L. 99 ends שעיפי חלומותיו ואודותיו L. 97 ends שעיפי חלומותיו ובגופו להמש ונכפו לאחו ובשוקיו להצעידו וכו' r. L. 100 r. לוכר ומזכרת בראשו ומשמרת ונתן L. 101 ends לשכל בין וחכמה במוחותיו ונברא r. L. 102 r. האברים כעבדיו ואמהותיו כלבת אש נמוי ראש ולב ישק ובשמאל מחול

ולראש יהי r. 103 L. ליוחם בחומו ומוסרותיו L. 104. עוזר ימותיו ומפעליו ויאמץ בהתיעץ וכו' בשפעי תבונותיו and ends לב להחיותו. L. 105 beg. ויהפך לדם כבד אכלו ואל פגרו וכו' L. 106 beg. יחחק r. 107 L. להוציא עשן אשו r. 108 L. בחיך. פליאות(י) חכמה בהחקק r. 108 L. and ends וועותיו נתיבות רק beg. ויחטרוו מַאֲלִיִּים מעט כי הם בחיים L. 112 beg. ויעטררו הוד במרע L. 113 beg. and ends 221-290 of the ed. are not given in the MS. L. 115 r. וקשה כצר רוחו L. 116 beg. חלאיו ותוגותיו and ends שנות חייו והקדיר מאור r. 118 L. ושיחת זמירותיו L. 120 beg. והמר ברוש רוחו L. 119 beg. ואם רם בכי יוריד ומבור נדוד יריד יסתם L. 121 beg. בעד צעקו וכו' ואולי יהי פונה לעבדו L. 124 beg. יחלה L. 126 r. כמעלו ומעלליו L. 128 beg. The part of the poem beginning with נברא לכל נברא, i.e. the 59th line, is to be found in MS. No. 589, pp. 391-398. The colophon, about which see the description of MS. No. 589, reads: נשלמו אלו החרוזים והם קס"ד בתים להר"ם ו' עורה ש... חברים העתקתים אני תם ו' יחייא לי לשמי מספר קרמון ביום ד' כ"א חשון שנת להר"ם ו' רצו"ן ליעירה (= 1586) חברים עורה ש... are struck out by the copyist himself, as can be seen from the construction of the colophon. We may assume that already in the 16th cent. doubts existed as to the authorship of the poem, and some have attributed it to R. Abraham ibn Ezra. Its place in this manuscript, MS. No. 412, proves the authorship of R. Moses ibn Ezra.

The work proper begins with the usual introductory prayer (p. 11) תבארך אללה אלואחד (p. 11) בלא ערד אלבאקי בלא אמד וכו' This prayer is followed by a highly interesting speech which was delivered at a gathering of Jewish philosophers and theologians, and contains valuable material for the history and origin of the present book. The introduction reads (p. 12):

אמא בער יא בקאיא אלעינא מן אלאחבאב ופלול אלאכואן מן דוי אלאחסאן ושוארד אלכלצאן

מן אהל אלואדאב ואן כאן עדתכם קלילה ומכאנתכם מגהולה גרבא בין אהל אלגהאלה נועא ענד דוי אלטלאלה פאן אכאכם אלטריר ען ומנה אלשריר מן עטנה אלפריר דון אהלה וסכנה ינאגים בלסאן אלמקה אלנסביה וינאדיכם ען גנאן אלקרובה אלמדביה קאילא אני גמעני מגלם קום מן פהמא אהל אלתגור אלנאיה ואֲדָבָא הרה אלאתראף אלקאציה ענד מן ישאר אליה פי הסכה ותתני אלכנאצר עליה פי אדבה וממן יחב אלעלם ויכרם אהלה פתגארבנא אדהאבא מן אלמחאצרה ואלמדאכרה וגרנא אדיאלא מן אלמפאוצה ואלמחאורה חתי פצא בנא שגון אלחדיית אלי דבר אלמגאן ואלחקיקה אלגאריאן פי אללגה אלעבראניה וקד עבר ענהמא באסם אלמחכם ואלמחשאבה ואלעבארתאן גאיוחאן וחד אלמחכם ענד אהל אלכלאם הו אלמקאל אלדי לא יחאול עליה ולא תקע פיה שבהה וחו כלאם מפידי גארי עלי אצל אללגה וחד אלמחשאבה כלאף דלך וחו איצא כלאם מפידי מחלה פי מענאה לכן לפשה מעדול בה פי בעץ אלמואצע אמא בוידרה ותמתיל ואמא באסתעארה ותבדיל פאסתשהד כל ואחד מן הדא אלהט בטא יסרה דברה ואסתקרי מן דלך אלקביל מא אחצרה פכרה פסאלני רב אלמגלם אן אגמע לה מא תמכן מן פואידהא ואנטם מא חיסר מן שוארדהא ליגעלהא נמוגא למא ירד עליה מנהא פי אם אלכתב אלמעטמה וסטר אלנבואת אלמברמה פקמת לסואלה עלי קרם אלטאעה מסתנפרא ללגהרד ואלאסתטאעה ושרעת פי צם מפתרק מעאניהא חם מנחור אגראצאה ומגאוויהא עלי טריק אלאיגאן ואלאקחצאב לא עלי סביל אלתוסע ואלאסהאב פקד תסוק אלאטאלה אלי פתכה אלמלאלה ותחציק אלצודר מן אלתנאה פי אלאתור פלו תכלפת חצר כלמא פי אלנץ מן דלך לאחצרתה כלה או גלה ואכתצרה אלצעלאם באסמא אכתר אלצעלאם ארצין ענהם אחטל ומן כתבהם אנקל הרבא מן אלתשויל ורהבא מן אלתחקיל ואן אלאסנאד לא ינפע כמא אן אלתרף איצא לא יצר אלא פי אלמואצע אלצורויה ולמא ארדת אן אקצד באבא מן אבואב.

The Hebrew translation (v. ציון, II, 117 ff.) beg. אמר הפילוסוף כי הבורא הקדמון אינו דומה, which cannot be traced in our MS. The second chapter in the Heb. beg. כתב בפרק, is much shorter than in the MS., where the פצל is given on pp. 30-36. The third chap. שער להרחיק התואר

agreeing with the MS. The fourth chap. also agrees with the corresponding part in the MS. A few variants may be pointed out. Between שם המלך בכנויים and אמר הפילוסוף, the MS. contains about three leaves which are not given in the Heb. translation. Secondly, the Heb. translates

(p. 135) whilst the MS. reads (p. 42) פקאל פיה בעץ אלרוסא (= אמרו קצת הראשים). Thirdly, the quotation from the Arabic poets in the Heb. is not in agreement with that of the MS. The following comparison between the MS. p. 45 and the translation will illustrate the difference :

MS.

ואלערב קד מתלח נורה תע' בנור
אלקנדיל ואלממתל אגל ואעלא. קאל
שאערהם פאללה קד צרב אלאקל
בנורה סחל מן אלמשכאה ואלמקבאם
ואלנבראם והי סריאניה לקבל נברשתא
והרא מסמא ענד אלסלף ז"ל דבר
גדול נתלה בקטן.

Heb.

ומליצי הערב ממשלים הכורא לאור
הנר והמדומה נכבר ונעלה מכל דמיון
אמר המשורר הערבי והבורא ומי יעמוד
בסודו הלא המשיל לאור הנר כבודו
וזה נקרא בלשון רז"ל דבר גדול נתלה
בדבר קטן.

The following chapters are also shorter in the translation than in the MS.

Our MS. contains, as has been shown above, references to the author's מקאלה and to his נציחה ואלמדאכרה, therefore we assume that this work was compiled later than the מקאלה נציחה and the אלמחאצרה ואלמגמאר.

The MS. is written in a beautiful curs. Or. hand of the 12th cent., and contains 266 pp. of 20 ll. to a p. There are missing four leaves at the beginning, two at the end, and one between pp. 212-213. The quires are numbered.

Scribe: *Tam b. David ibn Yahya.*

Owner: *Isaac [b. Hakham Isaiah] Dayyan* (of Aleppo), v. הצופה מארץ הגר, IV, 165, and Dr. B. Lewin אגרת רב שרייא גאון, p. xxxviii. Probably an earlier owner was *Shabbethai b. Moses Hamwi*, v. the list of 28 MSS. at the end of his תרגום מגלח אסתר ללשון ערבי Aleppo, (האסת"ר) 1901, and S. Poznański הצופה מארץ הגר, IV (1914), 165.

Paper, 6½" x 5".

Bibliography: Harkavy, חדשים, No. 7, 34; Steinsch., Arab. Lit., 43; Dukes, Moses ben Ezra, Altona, 1839, pp. 2 ff.

341

ספר המורה

The Guide of Maimonides in the translation of R. Samuel b. Judah ibn Tibbon.

The text of the translation agrees more or less with the edd. The glosses contain, first of all variant readings, secondly, cross references to other parts of the book, thirdly, shorter or longer commentaries. The latter contain references to the following authors :

זה ביאר אבונצר בהחלות (1) p. 56, אבונצר (1) ; כתב אבונצר בספר התחלות p. 116 ; הנמצאות pp. 118, 129.

כתב אבן סינא והכחות p. 38, אבן סינא (2) ; ולמה אאריך בזה p. 63 ; המשיגות ככלי יקרה וכו' וכל זה יתבאר בספרי האלהות אמנם מה שמתחבטים בזה בני הזמן והוא באומרו המציאות מקרה קרה לנמצא לפי שזהו דעת אבן סיני שסתר אותו אבן רשד בראש ספר האלהות. והרב לא ראה ספרי אבן רשד היה מצד הלשון הערבי ופירוש עמו והמורה לפי לשון העברי ולכן יאמ' אבן רשד כי p. 66. ; נמצא אינו שם נגוד

אבל אמר אבן רשד p. 41, אבן רשד (3) ; ההקדמה p. 86, 111 ; בספר החוש והמוחש הי"ט היא סברת אבן סינא ואבן רשד דוחה p. 144. ; אותה ואמר אלו וכו'

(4) אפלטון, pp. 64, 78.

זה ביאר אריסטו בספר p. 40, אריסטו (5) pp. 70, 78, 90, 103, 130 to Moreh, pt. II, chap. 13 זה לא נמצא בספר השמע אבל pt. II, chap. 13; בהפך כתב אריסטו בספר השמים והעולם pp. 173, 191.

(6) הסעתיק, p. 44.

(7) (אמר) הפילוסוף, pp. 64, 65, 77, 78, 106, 124.

ור' יצחק p. 110, יצחק בר נתן מאשטיבא (8) בר נתן מאשטיבא חשב לתרץ זאת הקושיא ואמר 'וכו'.

ולא כמו שפיר' 152, רלב"ג (9) pp. 41, 220, 288. רלב"ג על האפימור

זאת ההקדמה p. 110, מחמר אל תוריד (10) פירשה מחמר אל תוריד בהקדמת המורה.

(11) מרדכי כומטינו, p. 162.

כתב הרב בכתב תשובות p. 174, רמב"ם (12) ששלח לאחר מגאוני דור

הרמב"ן השיג על זה p. 34, רמב"ן (13) בבאורו הנכבד לדברי התורה

(14) פורפוריאוס הצורי, p. 130.

אמר שמואל ו' p. 30, שמואל אבן תבן (15) תבן לא ידעתי למה הוציא הרב מלת להעבירו מן אמר שב"ת נראה שהרב פי' ibid.; הענין וכו' אמר שב"ת לשון הרב p. 40; ענין העברה וכו' pp. 57, בשתי השמות האלו לא היה נאות וכו' אמר שב"ת ירך התנצלות שמשתי הנה במלת 65 מציאות על לשון זכר להכרח כי כיניו לו וכיניו מאתו איפשר שכל הנמצא או אל המציאו' ולא ראי זה כראי זה ואלו הייתי עושה המציאות על לשון נקבה הייתי מכריע הדרך האחת ובראתי לשון נקבה הייתי מכריע הדרך האחת ובראתי במלה; pp. 81, 97, 190, 193, 195, 197, 212, 213, 214, 217, 224, 227, 239, 256, 262.

(16) תמסיוס, p. 130.

There are, besides, other glosses by an earlier hand throughout the book.

The MS. contains at the beginning an index of passages from the Pentateuch referred to in the Moreh. This is followed by the remarks of R. Eleazar Ashkenazi, who was the writer of the earlier glosses. The notes are divided in seven chapters and beg. (p. 6) אמר ר' אלעזר הצעיר האשכנזי באתי (p. 6) כמתנצל בהיותי כותב אלו הרמזי' וההערות ומגלה

לחכם ומבין מדעתו ראשי פרקים גם בחשמל גם בנפלאות ממני הלכתי בהיותי נמשך אחר דברי הרב המורה ז"ל כתב כמו שתראה הנה גם הרב ז"ל נמשך בזה אחר רבנו הקדוש ורבינא ורב אשי כאש' תראה בראש פרק ע"א מחלק ראשון גם אני בראותי כי הגלות והשעבוד הולך ורב בעונותינו והחכמות הולכות ומתמעמות וגם דברי הרב אינם מספיקות אלא ליחיד' השירידי' אחד מאלף אלפי' ונפלה מחלוקת בכונותיה זה אומ' בכה זה אומ' בכה עד שדברי הרב ז"ל הם כדברי הספר החתום באתי להעיר הלומד בו מפרק על פרק ולישכן בכתבן כאשר צוונו ז"ל.

This is followed by a Pizmon written in a semi-square Yemenite hand, headed פוטן אשאל אדון עולם אשר לענין שופר וסודותיו אני דוד בן יוסף בן חיים, ac. There is also a gloss (p. 230) by a Yemenite hand beg. אמר המגיה הצעיר יהיא. The MS. contains (p. 8) also some poems referring to the Moreh. The first is headed לה"ר אברהם בכמה"ר משה במ"ז בשומעו המורה מה בערו הבעורי' beg. כי בצרפת נשרף המורה לה"ר יוסף. The second is headed כ"ר יהודה נ"ע התלמיד החשוב בהגיע אליו זה אדון יצרו אסיר יצרו. beg. הספר הנעשה על שמו וקונו. At the end of the MS. there is a treatise on מרכבה, which beg.

בעלי שכל יודעי דעת הבינו מעשה מרכבה פירשה הפילוסוף רבינו מרמשה דגול מרכבה The end of the treatise is wanting.

The MS. is written in 2 cols. in a curs. Spanish hand of the 14th cent., and contains 300 pp. of 36 ll. to a col.

P. 294 has the following entries relating to the births and deaths of the children of R. Eleazar Ashkenazi:

זה סימן יפה לחנה בתי מב"ת שנולדה יו' ב' כ"ו באדר שנת קע"ו (= 1416). נפטרה לעולמה לוליי שנת קצ" (= 1430) השמחו' כד"ה ובשנה ההיא נפטר אבי כד"ה ברוכה.

זה סימן יפה לשמואל בני י"ץ שנולד יו' שבת בחמשה עשר לחדש תשרי שנת קע"ה ושמתי את זרעך כזכב' השמים וכו' (= 1417) אחר גם לו כי בי ירבו ימך ויוסיפו לך שנות חיים; נפטר לעולמו ל"א אג' קצ"ח (= 1438) כד"ה:

זה סימן יפה ליהודה בני י"ץ שנולד יו' ד' כ"ב

באלול שנת קע"ט (= 1419). נפטר לעולמו ר"ח מרחשון שנת קפ"ה (= 1424) כר"ה. זה סימן יפה לדולציטה בתי י"ץ שנולדה י' שבת כ"ב בסיון ש' קפ"ג (= 1423). נפטרה לעולמ' כ"ב דיצמ' ק... כר"ה.

The colophon reads:

תם ונשלם שבח לבורא עולם יודע צפון נעלם. אליו יקוו יצורים כלם. לנטלם ולנשאם כל ימי עולם:

קרוב מאד האל לכל קורא. אם באמת יקרא ולו ישעה:

נמצא לכל דורש יבקשהו. אם יהלך נכחו ולא יתעה:

אלו החרוזות בנאן הרב מרנא ורבנא בעל המאמר הנכבד הר"ם במז"ל. וזה נודע מלשון אגרת אשר שלח החכם בנו אל הקהלות. וזה לשונו. על כן כתב אבא מרי ז"ל בסוף ספרו אם באמת יקרא:

נשלמה העתקת המאמר הזה אשר העתיקו החכם ר' שמואל בר' יהודה אבן תבון ז"ל בחדש סבת שנת תתקס"ה (= 1205) ליצירה: ואני הכותב השלמתי בראש חדש אדר שני שנת חמשת אלפים ומאה וחמשים ושבעה לפרט היצירה (= 1397) תהלה לאל וסימניך מווינו מלאים מפיקים מון אל ז"ן האל הזן הוא יוכה את אדון הספר הזה להגות בו ויעמידהו על צפון חובו ככתו' לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל: חזק ויאמץ לבך וקוה אל יי

Vellum, 12 $\frac{5}{8}$ " x 9 $\frac{3}{4}$ ".

39

אפשרות הדבקות בשכל הפועל

A Dissertation by Averoes, translated by Moses b. Joshua b. Mar David Narboni, with many glosses on the margin (pp. 6-60). The translation beg. אמר משה בן יהושע יש"י עמה"ן בן טר דוד הנרבוני למה שהיתה ההצלחה הנצחית היא ההצלחה האמתית והיא תכלית אחרון למין האנושי כי הוא אשר ייוחד בה מבין כל אשר תחת גלגל הירח הוא מה שיוצץ אלינו מן העולם הרוחני. ראוי שיהיה יותר נכסף אצלנו ויותר נבחר עם מעומו מהרב הגשמי ואם הוא דרך אליו. וזה כי ההצלחה הנצחית הוא

הטוב הנצחי האמתי הנכסף. והנצחות אמנ' הוא. תאר לנצחי. והוא לא יקבל הנצחות ומה שאמר שהוא ירמוז בזה. At the end we read: כוננו בזולת זה המקום. לא הגיע אלינו עדיין כמ' שלא הגיע אצלנו ספר אבוכבר בן אלציג. והשם ית' האציל אלינו ספר בן יוקטאן לאבוכבר בן צף בתאר הנהגת המתיחד ותאר השגת הדבוק מה הוא. ואם יאריך האל ימינו נפרש הספר ההוא אחר שפרשנו זה הספר. אלא שזה אי אפשר לפי העת לפי שהמעיקי' אשר מחוץ רבים. ולולי שנלחצתי הלחץ הגדול כבר נמנעתי במה שפרשתי מזה בזה העת לצרות המעיקי' אותנו. כי המלך הגדול מלך ארגון צר עלינו בארץ הזאת רושליון. והשלם האמתי יתן שלום בארץ הזאת ונשלם חפצנו בזה. והשבח לאל אשר עזרנו במה שפרשנו מזה והוא ברחמיו יביאנו אל אי ההצלחה אמן ואמן. נשלם ספר אפשרות הדבקות לחכם נ' רשד עם פרוש ר'. וידאל הנרבוני

The MS. contains also a translation by Narboni of a מאמר קטון by Averoes (pp. 61-73) with a commentary by the translator. Narboni refers in the introduction to other works of his (וכבר חברנו בזה הענין אגרת בניה) and (על שעור קומה במפרש לספר שיר השירים אגרת, כוונות על השירים, and also to his commentaries on the תורה, אפשרות הדבקות, חי בן יוקטאן, and on the פירוש שלם פרושנו היקר. At the end we read: שבת לאל המשלים המיפה והמנעים. בורעים. משגיח ומטייר המבעים. מניע המניעים. מדביק נפש החכם עם הנבדלים ומבדילה מנפש הרשעים. אשר בכפות הקלעים. ומכניסה לפנים מן הפרוכת הקלעים. והיתה צרורה בצרור החיים המשפיעים. והוא יכפר לנו חטאות ופשעים. וישימונו עם הצדיקים השועים. אשר באור החיים רואים ושועים. ובצחצחות נפשם שבעים. ובמלאו העליון מרגיעים. ננוח ונעמוד לגורלנו לקץ הימין והרגעים

The MS. contains thirdly the אגרת חי by Abu Bekr b. 'Abd el-Malik al-Keisi ibn Tofeil (pp. 74-306), translated into Hebrew, and explained by Moses Narboni. The commentary beg. אמר משה בן יהושע יש"י עמה"ן בן דוד הנרבוני זלה"ה יתכן לנו אחר שהשלמנו פרוש המאמר אשר חברו החכם אבן רשד באפשרות הדבקות עם הנפרד שנסהרל ג"כ לרמוז רמו מה באגרת הדבקות אשר השיג החכם השלם הסתבר זאת האגרת

האפשר לנו כפי העיון כי כפי המעשה נמנע כזה העת בדורנו זה. וכבר יעדנו זה בסוף פרושינו באפשרות הדבקות אלא שנמנעונו מזה כמה טרדות הזמן עם התעסקות בעניינים אחרים מן העיון וכאשר גזר השם על הפרידה ופניתי לאשר פניתי להרחיק משכני ממשכן אצילי בני ישראל ישמרם האל המוצאים חן בעיני המשכילים בחכמה אשר בחרו בי ובחרתי בהם להשפיע אליהם אמתתה כפי מה שנגלה לי. עוררוני לבאר להם היעוד ולבאר להם זאת האגרת. וההתרשלות והטרדות עמדו כנגד הרצון עד שראיתי עצמי במצור ובמצוק יוצא מגבול הצרות אשר העיקוני בעת פרושי לאגרת האפשרות כי אז היו נלחמים מחוץ ועל דרך כולל ועתה קם האורב סבפנים וביסוד כי עלה השורד בחלוננו בא בארמנותינו אשר לדבר לדבר ואשר לחרב לחרב לא נשמע דבר כמוהו בספרי הנביאים והחכמים גם החרב הקשה מקום הצדק שמה הרשע אשר אמרנו בצלו נחיה בגוים ובראותי זה עמדתי משתומם ואפלה על פני ואזעק קול ואומר אהה יי אלהים כלה אתה עושה את שארית ישראל בשפוך את חטתך על ירושלם העיר הירואה השלמה העיר ההוללה ברצלונא אשר היתה השרש הראשון נושא חיות גלותינו בארץ הזאת מעמדה מעמד הלב לאדם במה יראה סדורך והדרגתך בנמצאות אם לא בשמירת סגולת הסגולות והעם אשר לקחת לך סגולה מיוחד בהשכלה ובהמשכה כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה גם עמדתי טרעיד על מרצת החיות עיני יי המה המשוטמות בכל הארץ מי מכלכל את יום בואו ומי העומד בהראותו כי הוא כאש מצרף וכבורית מכבסים אדרמוסיאה באה לעולם והורגת רעים וטובים וכחשבני זה אמרתי אחבא כמעט רגע עד יעבור זעם ואשר הביאני לפרש המאמר הראשון יביאני לפרש זה המאמר כי לא האמנתי בחיי אשאיך אחרי ברכה ליושבים לפני יי יהיה סחרה וכאשר הצרות כפולות ככה גודל המושג ויקרתו כפול והנה שכרי אתי בהיות פעולתי לפני להפיק רצון אחי כי לרוחק הדרך אשר ביני ובין נכבדי החבורה מדורשי החכמה אשר בעיר פרפינייאן יוכרח להורנו במורה בשלישית אשר הוא המכתב ואי אפשר לנו ההשגה ביותר משובח מזה השעור והנה עמנו אלהים בראש חופף תמיד יצילנו מפת יקוש מדבר הוות כי יי מחסי עליין שמנו מעוננו והוא בחסדו יישירנו אל האמת במאמר הסגולות ואנחנו יי אלהינו ולא עזבנוהו יעתר אלהים לארץ ויחטול על עמו הדבק עמו המשובח שבנמצאות האחד

האמתי המקנה הסדור וההדרגה הנראה בנמצאות יקנה לנו השבח האמתי והסדור הנאות אמן. ואחר השבח לאל ושאלת העזר מאתו ית' אחחיל כונת נשלם זה הספר At the end we read האגרת היקר והנכבד חי בן יוקטאן בחדש חשון בשנת זמרו ליי בכנור בכנור וקול זמר"ה (= 1491)

Fourthly, the הפלת ההפלה, by Abu Hamed Ghazali (pp. 309-328). The beginning is missing. The MS. beg. שהריקות נמנע המציאות אבל אין כמוהו דבר כלל, ובטל היותו ית' עליו רב. ואנחנו אוסרים למי שהגיע אליו דברינו אלה שלא יוציאם אלא למי שיהיה ישר בהבנתו ויהיה בו מחשבה טובה. ועם זה נשלם ההקונטרס שחבר אבוהמד אחר הפלת הפילוסופי'

The fifth dissertation in the MS. is called by Moses Barukh b. Samuel Hakkohen (pp. 330-345). The dissertation contains ten דרשות, and beg. with the following חרוח:

משכיל ערוך ערך. יקר אין לו ערך. ומסלול ודרך. דרך הקדש: שאם לאל תאהב. קח דברי נאהב. יהיו עלי פיך זר זהב. בעבורת הקדש: הנה לך בתי נפש. ובם קנה חופשי. ולנפשך נופש. ונצדק קדש: אמר משה ברוך בכ"ר שמואל הכהן במה אקדם ואכף לאלהים האקדמנו בעולות נתחיים לא יצדק לפניו כל חי. עודנו על כל נוראות אלהים אל חי.

At the beg. of the MS. we find poems by Absalom b. Abraham Hillel Rofe, beg. אזור ימי למורה כמורה עלי. קדם תחדש לי; another, beg. אמת טורה נתיב יושר. עין ורשא; דעי הולך לנחות דרך.

The MS., which is written in an Ital. curs. hand of the 15th cent., contains 346 pp. of 30 ll. to a p.

Paper, 10 $\frac{1}{2}$ " x 7 $\frac{1}{8}$ ".

640

כד הקמח

Theology of R. Bahya b. Asher.

ממנו. ועל זה אמ' שלמה ע"ה The MS. beg. בדרך חכמה הוריתך הדרכתך במעגלי ישר להיות ביי מבטחך הודעתך היום אף אתה להודיעך קשט

במדרש האדון דון מאיר בנבנשת יצ"ו בתלמוד מכתבת יד מוגה מאד שהיה כתוב בנחל שוטף נפלה חרבה מה יעשו מי גבים¹ והוא ע"ד ונהר יחרב ויבש וכו' וראיתי הטעות ושמח לבבי ונתקרה דעתי. There are other references on the margins to the writer's own glosses, as e. g., p. 229 אמר הכותב לא שהיה עדו ח"ו מנביאי הבעל וכו' נ"ל מפירוש רש"י ז"ל שהוא מגורת כי p. 362 כמרוסה שאינו ר' יוחנן אלא p. 371 גאו המים וכו' ר' יונתן וכו'.

The MS. agrees on the whole with the ed. Attention may be drawn to a variant on p. 254, which reads: ועל דרך המדרש מדרש אחשורוש: ויהי בימי אחשורוש כל מקום v. ed. vol. II, p. 45 b: וע"ד המדרש ויהי בימי אחשורוש כל מקום.

The MS. is written in three or four different Spanish cursive hands, the oldest of the end of the 14th cent., the later of the 15th cent., and contains 340 pages of 29 lines to a page. The sections were marked by the verses of Psalm, chap. 34. P. 1, ביי תניעו, p. 103, מעמו 241, וזה עני קולש 173, הביטו או וכמי.

Vellum and paper, $10\frac{1}{8} \times 8''$.

41

מנורת המאור

A Theological Compendium by R. Isaac Aboab (v. Ben Jacob, p. 338, No. 1443).

The MS. agrees with the printed edd. of the work. The copyist added, however, many annotations taken from Rashi and the Tosafoth as indicated on the title-page ועוד נוסף עליו מחדש מעט מועד מפירוש רש"י ז"ל ומהתוספות ז"ל כאשר עיני הקורא תחזינה ספר (מישרים). The glosses refer also to the ספר תורת ה' מפי ומפי זרעי ומפי זרעי אמר ה' מעתה ועד עולם אנסלו¹ אני הקל והצעיר סעדיא בן שלום בן סעדיא בן א"מ יוסף בן א"מ שלמה אלקמיעי יצ"ו כתבתיהו אני לעצמי השם ימחול לי על כל מה ששגיתי וטעיתי והוספתי וגרעתי כי אי אפשר שלא נפל בה טעות או חסרון או יתרון כרכתי שגיאות מי יבין מנסתרות נקיני וכל הדן אותי לכף זכות מן השמים ידינהו לכף זכות ועי"ב ונשלם בשנת התע"ו לשני יצירה היא שנת בכ"ז (1716 =) לשמרות, v. about אלקמיעי family in הצופה, VII (1923), p. 11.

Owners: (1) *Hasan*. (2) *Salem b. Hasan*. The document (p. 8)

The MS. contains also הלכות שחיטה and הלכות מאכלות אסורות by Maimonides. At the beg. there are various notes and extracts, mostly from the *Yalkuṭ*, one from the *רשב"ץ* (שמעון בן צמח דוראן), another from תחייה שער ג' של ר' יהודה זאבארה ז"ל ר', יצחק ז' עראמה פי' רות and others.

The MS. is written in a curs. Yemenite hand of the 18th cent., and contains 460 pp., 2 coll. of 50 ll. to a p.

Scribe: *Se'adyah b. Shalom b. Se'adyah b. Joseph b. Solomon* אלקמיעי. The colophon reads: אודה יי מאד בפי ובתוך רבים אהללנו. במה אקדם יי אכף לאלהי מרום אשר גבר חסדו על שפל אנשים כמוני ויוכני להשלים המלאכה הטהורה הזאת הוא ברחמי וברוב חסדיו יחמול עלי לחדש כנשר נעורי ויוכני להוליד בנים הגונים מקיימי מצות בישראל יראת ה' היא אוצרם לא תמוש תורת ה' מפי ומפי זרעי ומפי זרעי אמר ה' מעתה ועד עולם אנסלו¹ אני הקל והצעיר סעדיא בן שלום בן סעדיא בן א"מ יוסף בן א"מ שלמה אלקמיעי יצ"ו כתבתיהו אני לעצמי השם ימחול לי על כל מה ששגיתי וטעיתי והוספתי וגרעתי כי אי אפשר שלא נפל בה טעות או חסרון או יתרון כרכתי שגיאות מי יבין מנסתרות נקיני וכל הדן אותי לכף זכות מן השמים ידינהו לכף זכות ועי"ב ונשלם בשנת התע"ו לשני יצירה היא שנת בכ"ז (1716 =) לשמרות, v. about אלקמיעי family in הצופה, VII (1923), p. 11.

Owners: (1) *Hasan*. (2) *Salem b. Hasan*. The document (p. 8)

¹ v. Mo'ed Kaṭan, 25 b, and L. Eisler, כולל, Pressburg, נוספות על הספר דברי יהודה האחרונים, 1903, p. 44, who suggests חמה for חמה.

reads: אנן סהרי דחתימן לתתא חצרו אלא קודאמנא מנצור בן כבוד מ"ו חסן וסאלם בן מ"ו חסן וחסן בן עוין בן מ"ו חסן וצאדקו מצדקה שרעייה אנהום אקחממו מא הו יחצהום מן ירושת אביהם מקרקעי ומטלטלי וכתבי הקדש מא כלא מן ספר תורה הכתוב על הגיל שהוא לאמצע וצח חלק סאלם דנן מן כתבי הקדש ספר הווהר מן בראשית עד לעיני כל ישראל ואלתורה ה' חומשי תורה וחומש רשי חמישה חומשי תורה ומנורת המאור עם הלכות שחיטה ומאכלות אסורות כתיבת יד ומשנת רבינו עובדיה ואלתכלאל ושלחן ערוך באר הגלה אורח חיים ויורה דיעה אבן העזר וחושן המשפט ויהודה אריה תורה נביאים וכתובים וטוב הארץ ושבת מוסר ושערי ציון וילקוט תורה וכבוד חכמים וערוגת הבושם ואבו דרהם ואלשלוש תקון שבועות והושענה רבה וכיאורי רשי ולאפטרה ומן קבל קרקע ומטלטלי כל אחד החזיק בחלקו וראיתן

חזקתן מא כלא מן אורים וחומים ואלמגלה ופתרן חלומות ואלכורסי ואלדלה ולא נשאר לזה על זה לא אונאתה ולא ערערתה ולא תביעתא ולא שבועה ולא גלגול שבועה לא בדיני ישראל ולא א"ע ושטר זה לא כאסמכתא ולא כטפסי דשטרי אלא כחומר חזק כל שטארות הנהוגות בישראל וכתיון חו"ל . . . והכל קיים . . .

Paper, 8 $\frac{1}{8}$ " x 6".

161

ספר טעמי המצות

The Explanations of the Commandments by R. Isaac b. Abraham ibn Farḥi (v. Ben Jacob, p. 210, No. 110).

The introductory poem reads :

בשם ברוחו עולם שפרה.	אתחיל טעמי מצות התורה.	ואגיד משרים.
יחיד העולם.	אשר ממנו כל דבר לא נעלם.	יגלה נסתרים.
צור פודה ונואל.	צור יעקב וישראל.	קולי לו ארים.
הנני שכל.	וידעו כי אוכל.	פרי המשרים.
קדוש יעקב ידעו.	כי בוראו לחיים הפליאו.	לגלות אבנים ספירים.
כורא הראנו נפלאות מתורתך.	למען ידעו עדתך.	דברים נבחרים.
רחם נא לעבדך.	ההולך ללקוט בשבילי חסדיך.	ואני כסומא בהרים.
אני נש עפר ורמה.	ואני חרפה וכלמה.	פני אדיר אדירים.
כעוד נשמתי בי.	שרות אכונן אל אבי.	וקולי לו ארים.
רחש לבי דבר טוב.	להיות שואב מים וחסוב.	פני יוצר הרים.
הלל ותפלות.	ושיר המעלות.	ערבים ושחרים.
מסלות בלבכי.	אכונן אל אבי.	ואליו אומר שירים.
אני יצחק בן פרהי.	אכונן במ רוחי כפי מסת כתי.	לכאר מאמרים.
פרח תפרח כחבצלת השרון.	ולבי לך ירון.	לחפש מסתרים.
יודע הכל ובך נחלה הכל.	העולם כאשכול.	תכסה על כל פשעים.
חווה החלי.	בשם צורי וגואלי.	מגלה מסתרים.

The work is divided in two parts. The first part treats the 94 מצות עשה, and the second part deals with the 112 מצות לא תעשה.

The author explains the Commandments in a Kabbalistic way. He quotes Nachmanides (הרב הנחמני). His favourite expression is הנני פותח לך שערי אורה.

The MS. is written by three different Spanish curs. hands of the 15th cent., and contains 496 pp. of about 26 ll. to a p. The index is written by a later curs. hand.

Owners :

(1) *Moses Foa.*

(2) *Eliezer b. Jacob b. Aaron Gabba*

Vellum and paper, 8 $\frac{3}{8}$ " x 5 $\frac{3}{8}$ ".

79

גנוי חמורות

A Theological Treatise dealing with the year of Redemption by R. Abraham Sason, the author of the *קול מבשר*, Venice, 1605.

שלומי אמוני קהל תפארה .	אלופי גבירי קהלי קדושי
קחו נא מנחתי אליכם תשורה .	כהני לוי זקני בחורי
בקרב יתעקר קרן הזעירא .	רבתי תמימי מרימי מקימי
קרן הישועה יצמת במהרה .	קרוכי מרעי יירדי בחיבי

אשר בעבותות אהבתכם נקשר. לכבוד מעלתכם אני שיר שר הצעיר אברהם ששון

The intention of the writer is expressed on p. 8 ראו קראתי בשם החבור הזה גנוי חמורות לשלשה סבות האחת כי כלו מחמרים וכלו ממתקים להמתיק סוד הדברים הגנויים והחתומים בספר דניאל איש חמורות. שנית מפני שבחלק השני ממנו גנויים בו כמה סודות חרשים גם ישנים נחמדים מזהב ומפז. שלישית כי אני המחכה להתענג ולהשתעשע בפריי זה אלף מיני כסופי כסף וסוגי זיני גנוי חמורות בערך הגנוו באדר יקר בגדי החמורות אשר אתו להתלבש בהם באור פאר עמרת חפארת אדם לאור באור החיים הנצחיי אם אזכה. The author mentions his stay at Florence, where he was shown R. Levy b. Gershon's commentary on Daniel (p. 36), and mentions also many details of contemporary historical events.

The MS. is written in a curs. Italian hand of the 16th cent., and contains 60 pp. of about 20 ll. to a p.

Autograph.

Paper, $5\frac{3}{4}'' \times 3\frac{3}{4}''$.

148

קב הישר

Ethical Treatises by R. Zebi Hirsch b. Aaron Samuel *Ḳaidenower* (v. Ben Jacob, p. 515, No. 3).

The MS. is written in a curs. Yemenite hand of the 18th cent., and contains 262 pp. of 32 ll. to a p.

Scribe: *David b. מנחם*. The entry reads:

The title-page reads: חלק ראשון מספר גנוי חמורות. אמת מארץ תצמח ע"י אברהם ששון מירושלם מזמן נבוכדנצר וגלו לספרד הוא ערך נ"ר למשיחו ועליו הציץ נור"ו וליהודים היה אורה שנת קרנ"ו תרום בכבוד. P. 7 contains the following introductory poem:

ותשלם כל המלאכה בעורת אלהי השמים. והוא ינחמינו כפלים. ויביאנו לירושלם ואני דוד בכמהר"ר מנחם אשאל מיושב הכרובים שיהיה זה החפץ שכתבתי שיהיה זכות לנשמת אבי שיהפיל עלי אני ובני שלא יקחינו מהעה"ז קודם זמנינו. וימלא לטובה כל משאלותינו. ונזכה לראות בניים ובני בניים הגונים ועוסקים בתורה וחוקותיה ומצותיה לשמה אנחנו וכל מי שהוגה בספר הזה ויקיים עלינו מק"ש לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך והגית בו יומם וליילה לת"ל כה"ב כא"ת ארו"ת. אמן כי"ר.

Paper, $6\frac{7}{8}'' \times 4\frac{3}{8}''$.

469

קב הישר

Ethical Treatises by R. Zebi Hirsch b. Aaron Samuel *Ḳaidenower*.

The MS. is copied from the Venice ed. printed by the Foas in the year 1757. The MS. is written in an Or. curs. hand of the 18th cent., and contains 352 pp. of 28 ll. to a p.

Owners: (1) *Judah b. Isaac שבירו*.

(2) *Ṣaleḥ b. Isaac b. Ṣaleḥ [b. Sason b. Saleḥ b. David b. Jacob]*.

Paper, $6\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

767

קב הישר

Ethical Treatises by R. Zebi Hirsch b. Aaron Samuel *Ḳaidenower*.

The MS. is written in a very modern Baghdad curs. hand of the 19th cent., and contains 292 pp. of about 26 ll. to a p.

The MS. is probably copied from the Frankfurt-a-M. ed., 1705, for it refers to הרב המנוח החסיד כמהר"ר יצחק גנו כ"ץ ז"ל מק"ק ורנקפורט דטיין.

Owner: *Joseph b. Abraham 'Anbar*. The entry (p. 3) reads קודש לה' לא ימכר ולא יגאל על סנת שנקרא בו אני חרעי זרעי עד סוף העולם יוסף אברהם ענבר יצ"ו.

Paper, $8\frac{3}{8}'' \times 5\frac{1}{2}''$.

56

A Collection of Philosophical and Kabbalistic Treatises.

Pp. 1-37, סודות המורא (v. Ben Jacob, p. 418, No. 286), by R. Abraham b. Judah of Barcelona, the beginning of which is missing. P. 3 reads: נשלם הסוד המופלא. סוד: אחר. P. 9 refers to אלפראבי בספר וזה, התחלות, and a few lines later we read: כולו כבר ביארו הפילוסוף הידוע בספר הנפש ולפני אמרו זה אמר שהמלאך: P. 14 we read: שלישו של עולם כמו שכתו' בבראשי' רבה¹. ואם

כן הנה הפילוסופים והחכמי' והנביאי' שוים בדבר P. 16 beg. סוד הנפש. P. 24 עיקר סוד שם P. 25 עיקר סוד כנפים וכבר ביארתי גם אני דברים P. 31. התואר מזה הענין גם כן בספר מפתח הרעית². וכן עזרא דבר במ בספר החמש גם בספר השם. וגם הפילוסופים דברו בו הרבה אך לא ידעו כתבם מה מורה באותיותיו ומה שאותיותיו הורנו גם כן P. 31 beg. הם לא ידעוהו. כי לא ידע כתבנו. עיקר סוד ממשלת הרוכב P. 32. עיקר סוד דבור P. 37 refers to the two translations of the מורא by R. Samuel ibn Tibbon and R. Judah Harizi. The treatise ends: ואני התלמיד הצעיר המקובל מספרו על פי רבותי השלמים ז"ל כוונתי בחבור זה להסיר הדיעות הרעות מלב הלומדים ספרו הנכבד ואם יועילו מדברי כבר עלתה כוונתי שלימה בידי ואם לאו אינו פלא שיקרה לי גם לי בחבור מה שקרה למשה רבינו ולנביאנו וחכמינו ולרבינו משה ז"ל מחבוריהם כי אסבול גם אני ממה שסבלו הם ע"ה מזה הענין. וכן דרך כל מחבר ספר לשם שמים בכל זמן ובכל מקום ר"ל שחובה עליו לסבול מה שיקרה לו על חבורו. וויי אלהי' אמת היודע אשר משה אמת ותורתו אמת. יעורר הלבבות לאמת. ויקיים בנו מקרא שכתוב קרוב ויי לכל קוראיו לכל אשר יקרא' באמת. נשלם החלק הראשון והתייסדו בו י"ד סודו' נפלאות של ה"א

יום רדת הגוף לתהום רבה
יש חלק לעולם הבא

חיי נפש הם נצחיים
ואו למתים אם לחיים

Pp. 38-57, a commentary on the יצירה. P. 38 reads:

מצרף לכסף וכוזר לוהב וכוחן לבות יוי

מצורפים בלב גלגל ערבות
הכינם צור להשיבם תשובות
רמזותם בחותמות כתובות
בעט ועת לחכמי הישיבות
אבל ש"ם בחנם ב"ו חן לבבות

שני לחת אבנים הם כתובים.
מצויירים בצורת הכרבים.
והחיות באותיות משיבים.
אמת אתם ועל פיה מטיבים.
לשונותם בלי לשון מריבים.

שבוחן לבות וכליות
לבחון בכלי משכן חיות
בנו"ן הפליא כ"ב אותיות

סוד העבור גלה חשבון.
חלמון סבור אלקו חלבון.
דמיון דבור חוך לב נבון.

נבחר שם מעשר רב מכסף ומוהב חן טוב

חוח עלה ביד שכור ומשל בפי כסילים

¹ v. Gen. Rab. 68, 12; Exod. Rab. 3. 7.

² MS. Vatican, No. 291; Ben Jacob, p. 360, No. 1988.

The beginning is missing. It beg. בחכמת הקבלה עם היותו כופר בעדה באמתתה וחושב לפי רוב סכלותו בה שבהזכרת עשר ספירות בלימה בשמות מיוחדים לכל ספירה וספירה. The author refers a few times to the מורא. At the end we read the following passage: ורע שאחרי תתי הכתב והקונטרס ביד התלמיד הנזכר בראש זה הענין ונפרד מפה דרך ים והלך קרוב לאי קריטי. עוד נתהפך הרוח וחזרה הספינה לאחור. וגם רווחו נהפך בהתהפכות רוח הספינה ושב לאחור מדעתו הראשונה וירד מהמדרגה העליונה אל התחתונה וראיתיו נבוכ לפי מחשבתו האחרונה בעיקרי האמונה ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינ"ה ואקח מידו הכתבים והוספתי עליהם זה המעט. ואמר לי ר' יעקב סרקוס ז"ל שהוא שלח לך ספר בעלי חיים וגם שאר החסרונות כולם אשר בחלק השני של מדרש החכמה אשר איננו בעיר הזאת. והנני שולח לך עתה זה המעט עוד עם הכתב והקונטרס הנכתב תחלה ולא החלפתי בו דבר אבל הנחתיו כאשר היה מפני דרכי שלום.

Pp. 58-197, containing among others a ביקורת לכביאת בית הכנסת (§ 11), referring to the כתב שלח¹ (§ 13) הנדלה דר' עקיבה בני הנאמן לי זכור תמיד, beg. הר"מ במז"ל לבנו אל. beg. סליחה לר' יהודה החסיד, (§ 21) מעשי (§ 49) סודות שם המפורש, (§ 30) בישראל גדול (§ 60) סדר הדגלים, (§ 51) in Arabic השבעה ספר an extract from R. Eliezer of Worms's ספר [הנפש] (§ 61) a סגולה by R. Judah of Worms קבלת מליטלה ובהוראת ר' משה נ"ע, (§ 62) in [שאיילת חלום] אחרת ללפוימי ז"ל, (§ 77) Arabic (§ 131) רקיה ללעין לר' עקיבא, (§ 123) Arabic (§ 262) הילוך הכוכבים, (§ 261) חרם גדול ביאור סיבת, היכלות, (§ 263) מעשה העגל ועוזאל וענין השדים קבלת, (§ 280) ר' סעריה גאון בענין פתיחת הלב, a Kabbalistic עמידה and other הישבעות, some attributed to ר' ישמעאל.

Pp. 198-202, שמות.

Pp. 203-210, יוסף, חפילה נכונה ומעולה לר' יוסף, בן אביתור זצ"ל.

Pp. 214-248, שמוש תהלים, different from the edd.

Pp. 248-258, קמיעות, one by מרדכי הלוי ר', a second by רבינו יהודה החסיד, a third by החכם ר' ברנך הגדול of Toledo, a fourth by ר' אשר אשכנזי ר', a fifth by יוסף מרקוש ר', אברהם בן הרב ר' נתן הירחי ר', a sixth by ר' יצחק צרפתי ר', and an eighth by רב סעריה גאון ר'.

The MS. is written in a Greek curs. hand of the 15th cent. on 258 pp. of 32 ll. to a p., and contains many Kabbalistic signs, one of which is given in facsimile by Dr. Gaster in his article 'Jewish Knowledge of the Samaritan Alphabet in the Middle Ages', which appeared in JRAS, 1913, p. 621.

Scribe: *Moses b. Jacob b. Mordecai b. Jacob b. Moses.* The colophon of the סודות המורא (p. 37) reads: נשלם החלק הראשון והתייסרו בו י"ד סודות נפלאות של ה"א שנת אתשע"ט במחזור רע"ו (= 1468) וכתב משה המלמד הצעיר בר יעקב בר מרדכי בר יעקב בר משה תנצב"ה מימ"ם ימי' וג' והשם יפתח לבינו ולהגות ולקרות בו בחי יקותיאל בני הצעיר ויפתח לבו בתורה אמן וכן יהי רצון. The colophon of the commentary (p. 57) reads: מה שכתב משה עבד התורה בר יעקב נ"ע: בר' מרדכי רי"ת בר' יעקב תנצב"ה בר' משה נר"ל וסימ' מימ"ם ימ' למען שמו יהיה סימן טוב עלינו ואבקש מלפני שמים שיפתח לב בני יקותיאל להגות בו הוא חורעו חרעו זרעו] ועיני רואות וכו' נשלם בשלהי מרחשון ביום ד' לשבוע שהוא שבת תולדות יצחק בן אברהם וג' שנת אתשע"ו למנין שטרות שהוא תשלום מחזור רע"ה ישראל האזינה וג' (= 1465) נבקש מלפני שמים שיהיה סימן טוב ספר. עלינו ועל כל ישראל אמ' וכן י"ד. After the ספר we have the following entry (p. 195):

מכתב וכותב וקורא	שבתו יסופר בפתחי
ספרים	שערים
הוד פעלו אל יגדל	יברך אשר לו במטה
וירים	שערים

וכתב משה המלמד בר יעקב בר' מרדכי בר' יעק' בר' משה וסי' מימ"ם יקותיאל בר סתיהה to his son קמיעות (p. 111), and to earlier MSS. from which he copied (v. pp. 67 and 114).

Paper, 10" x 6 5/8".

¹ v. HB., XIV, 35.

793

מלחמת חובה

A collection of Polemical Treatises.

The MS. contains the following items: (1) הקרמה לספר סלע המחלקות שחבר הרב (1) (pp. 2-3); (2) אמר הצעיר יעקב בן לא"א המגיה, התנצלות המגיה הישיש חכם הנעלה כה"ר דוד בן פורנא זצ"ל (pp. 3-4); (3) approbations by the Rabbis of Constantinople, i. e. Eliezer b. שאנני and Ḥayyeem b. Isaac Rephael el-Fandari (pp. 5-8); (4) ויכוח הרטב"ן עם פראיפול לפני (pp. 9-31); (5) ויכוח להרד"ק, a dispute by R. David Kimḥi (pp. 31-41); (6) ספר ספר (pp. 41-76); (7) סתירת אמונת הנוצרים מהר"ש בן צמח (pp. 76-127); (8) חזוקי אמונה, by Isaac b. Abraham of Troki, with the introduction of Joseph b. Mordecai of Cracow (pp. 133-356). We draw attention to a reprint of the Altorf and Amsterdam edd. of the same book made in Calcutta, 5606, v. above, p. 374; and (9) מעשה ישו (pp. 359-365).

The MS. is written in a Baghdad curs. hand

of the 19th cent., and contains 365 pp. of about 29 ll. to a p.

Scribe: *Isaac b. Ḥakham Mordecai b. Ḥakham Sason*. The colophon reads: בעיר בגדאד דא היא בבל רבתא יכוננה עליון אמן ונכתב בשנת התר"ו לפ"ג (= 1846) יהי רצון שנוכה לכתוב ספרים אחרים ולסיימם בני טוב אכ"ר. The scribe is identical with the copyist of MS. No. 792, v. above, p. 365.

Paper, $6\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

456

עקרי הדת לבני ישראל הצינים

The Principles of Faith of the Chinese Jews.

These Articles of Faith were copied from the Chinese inscriptions in the Synagogue at Kai-fung-foo. The MS. contains the copy of the inscriptions with a Hebrew paraphrase and the English translation. A fuller account of these inscriptions and their contents is to be found in my article 'Inscriptions in the Synagogue in Kai-fung-foo', in the JQR., N.S., XI (1920), pp. 127-144.

Chinese paper, $30\frac{1}{8}'' \times 9\frac{3}{8}''$.

KABBALAH

693

לקוטים מספר הבהיר ושאר ענינים

Extracts from the Bahir and other Kabbalistic Treatises.

Pp. 1-28, extracts from the Sefer Habbahir, מספר הבהיר בראשית ית' שמו של מלך מלכי beg. המלכים הב"ה שברא כל העולם בחכמה בתבונה עוד וברעת. The quotations are introduced by שם, and are divided according to the weekly portions.

Pp. 29-47, עשר ספירות, עשר.

Pp. 47-52, extracts from various Kabbalistic works, e. g. גינת אגוז and שערי אורה by Joseph b. Abraham Gikītilia.

Pp. 55-197, an early Kabbalistic work, the beginning of which is missing, ends (p. 196): עתה בני שמע בקולי הנה מסרנו בידך מפתחות עשרה בחיבור זה שמתוכן תוכל להכנס לכמה שערים שנסגרו ואין הכל זוכין להכנס אליהן. וצריך אתה להתבונן בכל שער ושער ולהעמיד הדברים על בורין ולדעת כיצד התורה נארגת על הכיניוין והכיניוין על שמות הקדש. ושמות הקדש כלם נארגים על שם ה' ית' שהוא המיוחד את כלם למעלה ולמטה ולצדדין. ומה שתצטרך לשמור בענין הכיניוין ולדעת מאיזה שם הוא אותו הכיניוין. ולדעת על איזו ספירה רומז אותו השם. ולדעת כיצד הספירות מתאחדות עם שמות הקדש באותיות שם ה' ית'. וכשתזכה ליהד את השם בדרך זה תכנס לכמה חדרים בתורה ואז תקרא וי יענה ותהיה מן הזוכין שנא' עליהם אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו. וכשתכנס לכל החדרים הללו בעולם הזה תזכה לדעת תעלומותיהם לחיי העולם הבא. כי כמה חדרים לפניך מן החדרים ותעלומות לפניך מתעלומות יש בכל אות ואזה מאותיות התורה. והנה רז"ל אמרו עתיד הקב"ה

לגלות סתרי תורה לישראל ואע"פ שנתחכם שלמה על כל אדם לא יכול להגיע לאחת מכל התעלומות. ואמ' כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. ואם אמרו ז"ל כי זה בסוד פרה אדומה דע כי פרה אדומה הוא בית שער להכנס לשאר התעלומות שבפנים. וכל זה רמז בפסוק זאת חוקת התורה. הכל מבואר. ועתה בני התבונן בחיבור זה ואם יזכנו הש"י הנה הוא כבית שער להכנס לכמה חדרים אשר כוונתנו לבארם ב"ה. והשם למען רחמיו וחסדיו ולמען שמו יזכנו להיות מן התלמידים הזוכים לשמוע קבלה מפיו ויקיים בנו דכתי' וכל בניך למודי יי ורב שלום בניך. אל תקרי בניך אלא בוניך. יהי שלום בחילך שלום בארמנותיך. למען בית יי אל"ינו אבקשה טוב לך. וראה בנים לבניך שלום על ישראל. יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום אמן וכן יהי רצון. תם ונשלם. שבה לאל בורא עולם.

The MS. is written in a curs. Spanish hand of the 15th cent., and contains 197 pp. of 25 ll. to a p.

Scribe: *Immanuel*. The colophon reads: אני הצעיר עמנואל כתבתי זה הספר לעצמי בכאן בפדומיטטה בשיבת מרי ורבי החכם השלם אור גולת אריאל ר' שמואל פראנקו י"א וסיימתי אותו בעשרים וחמשה לחדש ניסן שנת חמשת אלפים ומאתים ושלשים וששה לבריאת עולם (=1476) כמנין קהל אמוני. והסימן ברז"ך הבא בשם יי

Paper, 8½" x 6".

596

מסתרי הרמב"ן

A Kabbalistic Work attributed to R. Moses b. Nahman.

The title and introduction read: מסתרי

הרמב"ן ז"ל. אמר החסיד הקדוש רבי' משה בר נחמן ז"ל ית' שם הבורא שהוא חי וקיים לעדי עד והוא ברחמיו יאיר עיני בתורתו ראשית כל דבר שהוא הראשון לכל והקדמון לכל הוא נעלם מכל והוא נק' עלת העלות ואין לומ' עליו לא יש ולא אין כי הוא נסתר אף מן המלאכים ק"ו ממנו וכו' The headings of the chapters are הצייצת, סוד ענין ליל, סוד חג השבועות, סוד ענין ויהי נועם, סוד פסח שני, סוד ספירת העומר, הושענה רבא, סוד ענין הפסח וסודותיו, סוד האילן הנטוע טוב ורע, סוד והגדת, סוד שחיטת הפסח, סוד בדיקת החמץ ר' יהודה, ויקחו לי תרומה, סוד הל' שנה, לבנך פתח מטיביל לרוד בהיותו בטערה תפלה ואז"ל כי בתפלתו של ר' נחוניא בן הקנה מזכיר הרעת הנשמות כיון, וציפית אותו, והידוע והיודע וכו' סוד גדול אני רוצה לגלות, and שעולות למעלה אע"פ שאנו מזכירין בענין The treatise ends הספירות זה למטה מזה זה כנגד זה הוזהר בכ מאד מאד כי הכל נתייחד והיטמר לבלתי תקצץ בנטיעות להפריד דבר מדבר כי הכל אחד ע"כ הם ונשלם תהלה לבורא עולם אמן There are references to ספר יצירה (p. 1), ספר קהלת (p. 10), and פלסוף (pp. 1, 16). The author often uses the terms ודי למבין (pp. 19, 21, 26) and מצאתי שכת' נחזור לעניינו P. 21 we read מצאתי שכת' מקובל פרש' תרומה על דרך הקבלה והביא שם ענין גדול על שיש מקובלים שאומ' כי יש למעלה מן הכת"ר דבר נעלם נק' אין סוף זה לשונו. ר' חייא פתח ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה רימו לחכמה The quotation ends ויאדיר וכו' ולגדולה ולנצח ומצדה הב' בינה גבורה והוד הכל כדוגמה עליונה בא וראה י"ב שבטים שהקריבו קרבנות.

The MS. contains also a fragment of another Kabbalistic work. It beg. with the words הכח אל הפועל והוא באמרו אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי כי היא פעולה שאינה משתנה כי הכל הולך אל והוא ו' and ends כי שם ה' נקרא עליך קצוות העולם אשר כל הווה בהם הם יסודו העולם והם ו' קצוות מזרח ומערב דרום וצפון עליון ותחתון כ"ג פשוטות הם לשש כנפים שמקדשים ומעריצים שמו הגדול כאמרו מלכי ארץ וכל לאומים שרים וכל שופטי ארץ וכולם מקדשים אותו וכו'.

The next piece is headed שער הקדושה,

and beg. יברכך ה' וישמרך אחי בהיותך זרין ומהיר על הדרכים אשר תדע ירא שמים ותוכל ללכת בדרכי האורה וכו' The treatise is divided in five chapters. The first beg. הפרק הראשון דע אחי ישמרך האל כי בהיות אומת יש' מיוחדת לשם ית' הברילם הב"ה מכל האומות וכו' The second chap. beg. הפרק השני הדרך הא' במהות החבור שזה הוא ענין קדוש. The third chap. beg. הפרק הג' הדרך הב' בוטן החבור. The fourth chap. beg. הדרך השלישי בחוק הראוי לחבור. The fifth chap. beg. הפרק ה' הדרך הב' בכונת החבור. The sixth chap. beg. הפרק הו' הדרך הה' באיכות החבור כללו בפרקים אלו וכשתהיה במה שעוררתך והודעתך בהם ערב לך להוליד בן צדיק וחסיד מקדש שם שמים והשם ברחמיו יאיר עינינו במאור תורתו ולדבוק השגתו להוליד זרע טובן לעבודתו וליראתו אמן נצח סלה The author of this treatise quotes *Maimonides* (p. 47 ואין הדבר כאשר חשב הרב ז"ל כמורה הנבוכים בהיותו and (p. 53) חכמי המחקר, (משבח את ארסטו

סודות: סוד אחר גדול, סוד אחר, סוד ההבדלה, and מי שירצה לרעת לעשות דרך כל החכמות שאלה מהרב ר' דוד כהן צדק. The next chap. beg. מפני מה מילה בח' שלא יהו הכל שמחים ואביו ואמו עצבים. כתב החכם ר' עזריאל ז"ל אומ' אני כל המעשים נעשו בששת ימי בראשית וכו' The following paragraphs are headed סוד ראש, סוד לולב, סוד סוכה, טענין הקבלה ענין, טעם חמץ ומצה, סוד טעם הלולב, השנה סוד לא, טעם הקרבנות, טעם המשכן, שבועות, סוד שם הקדוש, סוד צמר ופשתים, תחרות, סוד התמונה, and סוד עשר ספירות, (פי' סוד התמונה) which is incomplete. The next paragraphs contain excerpts from various Kabbalistic works, e. g. סוד גדול ונשגב מספר המשקל בסוד האותיות ובסוד השבת ובסוד ספר הזוהר, הקבר ובסוד מנוחת הגשמה ספר חנוך, *R. Joseph ibn Gikijiliu*, the work of *R. Eleazar of Worms*, סוד גדול להחכם, ספר הבהיר, בסתרי התורה ענין גדול, and others.

The MS., which is written in a curs. Spanish hand of probably the end of the

15th or the beginning of the 16th cent., contains 156 pp., 2 cols., 25 ll. to a col.

Paper, 8" × 5 $\frac{3}{4}$ ".

27

תקוני הזוהר ספר ישרים

The Seventy Tikḵunim and Extracts from the Zohar (v. Ben Jacob. p. 669, No. 893).

The MS. does not always agree with ed. Lemberg. 1864. At the beg. there are some כוונות. P. 22 has a poem beg. מלך רחמן רחם. עלינו, acr. משה קאנדיוטי.

The MS. is written on 357 pp. of 31 ll. to a p., in a curs Spanish hand of the 16th cent.

Scribe: *Abraham b. Tobiah b. Abraham Hallevy*, in Safed. The colophon reads: והמכתב מכתב אברהם בכ"ר טוביה בכמה"ר אברהם הלוי נ"ע וסיימתיו בשילהי חרש אלול שנת יט"ג לז"ה (= 1558) פה צפת תוב"ב

Owners:

(1) *Hayyeem el-Arḳon* (אלארקון, p. 311).

(2) *Joseph b. Hayyeem el-Arḳon* (p. 311).

(3) *Moses b. David קאנדיוטי* (p. 311).

(4) *Judah Raḥamim b. Menaḥem Hallevy*, in Cochin, of Baghdad origin, 1848 (p. 23).

(5) *Joseph Raḥamim b. Judah Raḥamim Hallevy* (called Leveroy) of Bombay, 1906 (p. 23).

Paper, 7 $\frac{1}{4}$ " × 4 $\frac{1}{2}$ ".

591

תקוני הזוהר

The Seventy Tikḵunim and Extracts from the Zohar.

The MS., which is defective in the beginning, commences with the words וכל בש[ליש עפר הארץ דא גופא עמודא דאמצעייתא ודא] [גון ירוק, v. ed. Lemberg, 1864, p. 37 a, l. 11. The introduction is given at the end of the MS. The MS. agrees, apart from slight variants, with ed. Lemberg. The upper and

lower margins, which are written in a different hand, contain parts of the Zohar. Attention may be drawn to the copyist's remarks, p. 82 'ואני הכותב P. 83 כ"מ בספר שהעתקתי כאן חס' [מצאתי] בנוסח אחר וכו' ראיתי טעם אחר וישר P. 216 כאן חסר כך מצאתי P. 86 בעיני עד כאן P. 235 מעט ממדרש איכה מהוהר מצאתי מספר שהעתקתי.

The MS., which is written in an Or. Palestinian (?) curs. hand of the 16th cent., contains 484 pp. of about 21 ll. to the p.

Paper, 9 $\frac{1}{4}$ " × 6 $\frac{5}{8}$ ".

570

אדרא

The Idra.

The MS. contains a poem beg. ידיד נפש אב הרחמן, אב הרחמן, אדרא רבא קדישא, למוד קבלה, the prayer for the Night of רבא, הושענא רבא, the מדרש חזקת הברכה להושענא, אדרא זוטא, being the last chapter of the Midrash Deut. Rabba.

The Idra Zuṭa was published with an Arabic translation by Abraham Sliman Elisha b. David Ḥai b. Ezekiel Ṣaleḥ Maṣliyyaḥ under the title אדרא זוטא מתרגם בל ערבי פי בלד פונא יע"א בל דפוס מאל אברהם סלמאן דויד חי יחוקאל שנת מנשר, טוב במול טוב לפ"ק, in English *Idra Zuta Or the Lesser Holy Assembly Translated From The Aramaic Chaldee Into Arabic* (in Hebrew Characters) By Abraham David Ezekiel. Poona, 1887. The types were cut and set by the translator himself. This edition gave rise to a strong opposition. According to a report from Baghdad dated 21 Ṭebeth, 5648, the translator submitted his work to the Ḥakhamim of Baghdad for approbation. The latter refused the הסכמה on the grounds: לאן אל אדרא היי ביהא סודות: נעלמים וכדלך אל זוהר ואל תיקונים בלתיא סודות ובלאמהא מא מהל מענתהא וחלילה וחס אלדי יציר אחר יחסב פי עקלהו אלדי בלאמהא The Jewish Gazette, (v. פרח) תעני מהל שרחה,

Calcutta, vol. X, No. 34). A letter of the חכמי בגדאד sent to Solomon David Sassoon, printed in the same periodical, No. 37, prohibits expressly and emphatically the publication of this translation by saying: וכל מן יפהם הל כלאם מחל שרחהום האדה כופר באלהי ישראל להל סבב כיה יתכן יתרגמן כלאם אל אדרא בל ערבי אוו בגיר לסאן. In a letter written by the Beth Din of Hebron (signed by Hakham Elijah Sliman Mani and four others) to the editor of the חבצלת (Jerusalem), we read: והנה אנתנו גזרים בגזירת עירין פתגמא: בכח שכינת עוזנו ובכוח אבותינו הקדושים ישני חברון תובב"א זיע"א ששום בר ישראל לא יוכל לקרות ולא לשמע באדרות האלו בשום לשון מלשוני העמים בכל צד ואופן שבעולם. ובכל עת חמן אשר יגיעו הספרים הנ"ל לידם חייבים לבערם באשר תמצא ידם. ועל המעתיק והמדפיס וכו' (v. *ibid.* No. 44). The translator writes against the חכמי חברון defending himself, quoting the words of R. Hayyeem Viṭal which justify his action (v. *ibid.* No. 46). There is a reply to this letter by Sliman b. Hakham Elijah Mani with poetical quotations, in No. 47 of the same paper. In No. 49 the translator replies and asks again: פי אייהו דין מכתוב אל אדרא זוסא מא יציר ינשרה פי לסאן אל ערבי ולו מוגוד תרגמתו פי כהרת לסאן? In No. 43 the translator defends himself against the prohibition issued by the חכמי ארץ ישראל. Vol. IX, No. 4, in a letter to the editor, the translator compares the abuse shown to his work with the favourable treatment of Israel Michael Rabbinowitz's French translation of the Talmud. In No. 4 there is also an appeal to the Jews in India to reconsider their position as to the translation of the Idra. No. 5 contains an unfriendly criticism of the translation. No. 6 publishes a letter of the translator in which he gives instances of earlier translations of Kabbalistic books, and two letters by Solomon Twena and an anonymous writer in defence of the חכמי חברון. In No. 7 we have the translator's defence in which he threatens one of the previous correspondents with an action ac-

ording to the Indian Penal Code. No. 8 contains the answers, mostly abusive, to the editor of the periodical, צדק, to the חכמי חברון, to Nissim Israel Sason, Jacob Hayyeem Isaac אלפייה, Solomon Twena, and the anonymous writer, by Abraham David Ezekiel. Other letters from correspondents on this subject are to be found in Nos. 9, 11, 12, 13, 16, and 25. Abraham David Ezekiel was also the author of the book שומר אמונים, a Kabbalistic controversy translated from Hebrew in Arabic, Poona, 1888, where he says in the introduction referring to this newspaper polemic: הל כתאב מהדי אל אלא בעץ מן גמאעתנא אלדי פי אל הנד וגיר אמראף אלדי קוו גרעה ותקדמו למסאעדדתנה לאגל פרייאן נירח חייל אל כהנת מן עלא רקבתנא פי מבאחתת תרגמת אל אדרא זוסא פי לסאן אל ערבי אלדי גרת בהל כם שהר אל פאתת ובכעוין אלא מחבנא וצדיקנא סי' אלייא משה דויך הכהן הי"ו מואלף גרירח אל פרח פי בלד כלכתא מן סבב גרעתו אלדי ביין בפתחאן צמורת גרנאלו לל בחת אל מדבור ולו צד ראי כהרת משתרכינו.

We possess also a printed announcement (in Hebrew-Arabic) called *אסתשהאר*, dated Poona, 15 Sept., 1887, by Abraham Sliman David Hai Ezekiel inviting the addressee David Ezekiel Joshua Abraham to become a subscriber to the *Idra Zuta* printed with the Arabic translation. A specimen page of 28 ll. accompanies this letter.

The MS. is written in a Baghdad curs. hand of the 19th cent., and contains 175 pp.

Scribe: *Sason b. Ezekiel b. Mordecai b. Ezekiel Gabbai*. The colophons read:

(a) ואני הכותב לעצמי הצעיר וועיר מכל בני העיר העבד עבדא דרחמנא קטנא הלא הוא המתאבק ברגלי החכמים ששון יחזקאל מרדכי יחזקאל גבאי הי"ו השי"ת יוכני לבנים הגונים של קיימא אכ"ר הקורה (!) בה ישמח והגונב אותה נפשו עליו תאנח בזכות אברהם בן תרח. נכתבה פה עיר סורת יע"א ונשלמה בתאריך שמונה ועשרים לחודש מנחם התר"ח בשנת אשרי שאל יעקב בעורו שבזו על (1848 =) ה' אלוהיו תם ונשלם שבח לאל בורא עולם.

(b) After the first prayer we read : כתבתי אותה היום אחד ועשרים בחודש סיוון תר"ח פי עיר סורת יע"א ואני הכותב אותה לעצמי ולא לאחרים הצעיר וזעיר מכל בני העיר העבד עבדא דרחמנא קטנא ומצפה לישועה אני הצעיר ששון כה"ר יחזקאל מרדכי יחזקאל גבאי הי"ו נירו יאיר (והשאר כדלעיל).

(c) After the *Idra Zuta* we read : נשלמה היום כ"ט מנחם תר"ח (= 1848) יום עש"ק הכותב הצעיר ששון יחזקאל מרדכי יחזקאל גבאי יצ"ו יהי רצון שאקרא בה ואשמח והגונב אותה ממני נפשו ושמו ימח בזכות אל משמח (צ"ל משמש) ולתפאח יאכל רוב מנשף ואנשאללה יצלבונו (ראסו מכשף אכ"ר בזכות רשב"י v. also p. 479).

(d) At the end of the book we read : חס ונשלם שבח לאל בורא עולם הכותב אני הצעיר ששון יחזקאל מרדכי יחזקאל גבאי הי"ו יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שאקרה (!) בה אני חרעי וזרע זרעי אכ"ר ותתן לי בנים הגונים ונאים כיר"א נשלמה היום ערב ר"ח רחמים שנת תר"ח ליצירה.

The scribe is identical with the writer of MS. No. 571, where more details can be found, v. above, p. 34 ff.

Paper, $7\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{4}''$.

429

ברית מנוחה

A Kabbalistic work on the punctuation of words, by R. Abraham b. Isaac of Granada (Granada), according to others, by Rab Hamai Gaon (v. Ben Jacob, p. 86, No. 612).

Yemenite curs. hand, 19th cent., 107 pp.

Scribe the same as that of MS. No. 430, v. further p. 447. The entries read (p. 2): היום יום ג' ר"ח חשון שנת תרס"א (= 1900) ליצירה נולד לי בן וקראתי שמו ציון הי"ו בן ה"ה עייש אברהמים אלדמול מעי"ת עיר ואם בישראל צנעא יע"א.

יום ב' א' לחודש אייר שנת תרנ"ט (= 1899) נולד לי בני סאלם הי"ו.

Owner: *Ya'ish b. Abraham b. Yahya el-Dhamul* (p. 3), v. also pp. 384 and 437.

Paper, $8\frac{1}{4}'' \times 6\frac{5}{8}''$.

437

ברית מנוחה

Fragment of a Kabbalistic Treatise by R. Abraham b. Isaac of Granada.

The fragment. beg. גוונים וע"ד הגוונים נמצאו השמות ונמצאו הפעולות ונמצא צירופי ה' הנכבד ואלו הסודות קצרתי בהם על אמתתם מפני שהייתי מתירא שאם הייתי מפרש באריכות לא היה השכל סובלו והוה הבטחון שיש לישראל שמדחם. The fragment contains a reference to the *Seder haGבורה* by the same author.

The fragment is written in a curs. Yemenite hand of the 19th cent., and contains 8 pp. in 2 cols. of 74 ll. to a col.

Paper, $9\frac{9}{16}'' \times 6\frac{5}{8}''$.

406

ספר משכן העדות לר' משה בר שם טוב דילאון ז"ל

A Kabbalistic work of Moses de Leon, for the beg. of which v. Jellinek, *Beiträge zur Geschichte der Kabbala*, Lpzg., 1852, pt. II, pp. ix f. The MS. beg. differently from Jellinek's publication. The introduction in the MS. is much longer than in Jellinek's text. There are also many variants. The date of Moses de Leon's compilation is, according to the MS. (p. 3), 5003 (= 1243). It reads: ואני משה בר שם טוב ז"ל מעיר ליאון: הוצרכתי לחבר זה הספר בשנת ה' אלפים ושלוש ליצירה בעיר נברה אחר אשר חברתי אותם הספרים אשר עשיתי בעיר ואד אלהגארה ישמע חכם ויוסף לקח ונבון תחבולות יקנה אלו ראשי פרקים שאז"ל. הם הדברים המבדילים בין מוסרין אין מוסרין דבר לדבר ועתה נתבאר למעלה כל אחד במקומו ש"ל. At the end there are סודות ש"ל.

Spanish curs., 16th cent., 137 pp., 20 ll. to a p.

Scribe: *Hayyeem el-Maleh*. The colophon (p. 128) reads: נשלם זה הספר ביום ראשון ארבעה עשר לחודש אייר שנת אמלמה נא שמה הלא מצער היא ותחי נפשי (= 1558) מי שויכנו

לכתבו יוכנו לכתוב ספרים אחרים איירא העבר
חיים אלמלא. יוכנו להגות בו אני וזרעי אמן.

Owners: (1) יח"ו (= *Jehiel Hayyeem Viterbo*,
v. above, p. 357).

(2) *Judah Hayyeem Hakkohen of Safed*.

Paper, $8\frac{5}{8}'' \times 6\frac{1}{2}''$.

182

ספר שערי אורה

A Kabbalistic Compendium by R. Joseph
ibn Gikītilia (v. Ben Jacob, p. 602, No. 1070).
Beginning and end incomplete.

Spanish curs., 16th cent., 180 pp. of 30 ll.
to a p.

The scribe of the MS. is identical with
that of MS. No. 621, v. further p. 434.

Paper, $7\frac{5}{8}'' \times 5''$.

541

ספר שערי אורה

A Kabbalistic Compendium by R. Joseph
ibn Gikītilia. The MS. beg. זה השער ליי
ספר שערי אורה אשר חבר החכם בחכמה האמתית
כה"ר יוסף נ' גיקטילייה נ"ע.

Yemenite hand, 16th cent., 182 pp. of
31-32 ll.

Scribe: *Zechariah b. Se'adyah b. Hoter*
(חומר), who wrote also MS. No. 568, v.
further p. 435.

Owners: (1) *Zechariah b. Joseph b. Se'adyah*
b. Abraham b. Zechariah Hallevy הסבונה
אלאחמר.

(2) *Yaḥya b. Joseph* האדום.

Paper, $11\frac{1}{8}'' \times 7\frac{3}{4}''$.

776

ספר שערי אורה

A Kabbalistic Compendium by R. Joseph
Gikītilia.

The title-page reads: זה השער לה' צדיקים
יבואו בו ספר שערי אורה אשר חיבר החכם
בחכמת האמתית כה"ר יוסף זלה"ה גיקטילייה
נ"ע לפקח עינים עורות בדרכי הקבלה ולבוא עד
תכונתה פה סנטובה תחת ממשלת מעלת אדונינו
הדוכוס גולייטו גונזאגה יר"ה על ידי צעיר המדפיסים
יעקב כהן ז"ל בכמ"ר נפתלי הכהן ז"ל מאזולו
יעקב כהן ז"ל בפ"ק, v. Ben Jacob, p. 602,
No. 1070. The copy ends (p. 344): בעשרים
לחדש חמח שכ"א לפ"ק תם ונשלם שבח לאל בורא
עולם.

Pp. 345-350 contain כהנא סוד רב כהנא קאבבא-
listic comments on various subjects, פרק
חידות, שלישי מהרמב"ם בברכות.

Pp. 351-396, ספר אפריון שלמה בסוד ארזי
לבנות ויצחק ברזיו רחן ירוח.

Pp. 397-403, מוסר השכל במליצה לר' האי
גאון זצ"ל.

Pp. 404-448, comments on the Bible and
Talmud. We find reference to החכם אדונינו
הרב כמיה"ר (p. 417), and הרב הגדול ר' יעקב
אלו מעמי החכם (p. 424, also p. 430 יצחק זלה"ה
(הרב ר' יצחק זלה"ה). There are also interspersed
poems, one beg. שמע מכל עבדיך דברי
הכן לכך לעבודת שמים, שירה ללשון הרע,
beg. חידות שלמה, e.g. חידות, the 25 ques-
tions asked by the Queen of Sheba of King
Solomon, v. about similar compositions,
above p. 50 and p. 57, and סגולות.

Pp. 449-468, טופסי שטרות, formularies of
letters and documents.

The MS. is written in a Persian curs. hand
of the end of the 17th cent., and contains
468 pp.

Scribe: *Elijah b. Joseph*. The colophon
(p. 344) reads: הישלמתי זה ספר שערי אורה
שנת והמשכילי"ם (= 1701) יכ"ה בי"ו לחדש אייר
סדר בשנת היובל הזאת תשובו איש א"א. העתקתי
זה הספר בעיר חסן נורן תחת ממשלת פרז עלי כאן
נאום הצעיר המר והנאמח מהרפתקי הזמן לגבר
אשר דרכו נסתרה ויסק אלוה בערו בכ"ר יוסף
תנצב"ח.

Owners: (1) *Sason b. Mordecai* (p. 359).

(2) *Moses b. Hakham Sason b. Mordecai*
(p. 359).

(3) *Ezekiel*. The entry reads (p. 1): ואני גואל אחרון מע' יחזקאל יצ"ו

(4) An unknown owner in Urmia. The entry (p. 1) reads: קניתי ספר זה פה אורמיה (שנת תקצ"ב (= 1832))

Paper, $6\frac{7}{8}'' \times 4\frac{3}{8}''$.

Bibliography: D. S. Sassoon, אגרות פרס, הוצופה, Budapest, 1926, reprint from, vol. ix (5685), pp. 209-233.

621

מערכת האלהות עם פי' מנחת יהודה

A Kabbalistic Work by R. Perez b. Isaac Hakkothen with the Commentary of R. Judah Hayyat b. Jacob.

The work itself beg. (p. 16) אבל דור המבול (p. 16) השחיתו דרך הכריאה והוא גנאי לשר הפועל והמנהיג and ends מאסם גם השם הגדול לא ריחם עליהם וזה אמרו חז"ל יומו של הקב"ה אלף שנים שנאמר כי אלף שנים בעיניך והנה ימי בראשית רומזים והוא הנקרא הקף אחד אמנם דעה כי העולם יקיף ז' פעמים והוא שבעה עולמות שיקיפו כנגד ז' לכתר. The commentary beg. עליונים שכל חד דאחכנש משה אתמר ביה ובה (!) השמש וטהר ואחמר ביה הולך אל צפון וסובב אל דרום סובב סובב הולך הרוח תלת זמנן סובב כנגד תלת גלגולים כרוחיה אסחיר תמן עד דאשכח תמן and לשריא מה כתיב ועל סביבותיו שב הרוח ואולי תשאל מהו ההבדל שיש בין השמיטו' ends והיובל דע כי יש בזה ג' תשובות יש אומרי' כי מה שאמרו חז"ל אחד חרוב אינו ר"ל שיהזור העולם לתהו ובהו וזה הדעת עקר לבעלי הקבלה וגם זה רמזו במאמ' רב קטינא במה שאמר וחד חרוב בו יראה שאע"פי כן ישאר הזמן אך מבלי אדם והדברים שהם סיבתם שימשנו טפעות

שערים The work proper is divided in שער הטרבכה, שער העולם, שער האדם (e.g. ענין ציצית (e.g. ענינים), שער השביעיות and (ענין תפלין). The name of the commentator is to be found several times, p. 9 ומפני 9 שדברי חכמים צריכים חזק וגימטריאות פרפראות לחכמה. אני יהודה אומר כי נעשה לנו שם הוא ואני יהודה אומר שהמבאר p. 71; סיוע לזה כי וכו' הזה קנה עכביש יארוג שלשון הרמב"ן ז"ל במאמר שזכרנו עד יחקור ויאזין וגומר וגם במה שאמר וכו' ומה שנראה קרוב אצלי לפרש בענין הזה הוא

זה ואני אומר כאולי כי זהו המעם בנדרי הבאי ואני אומר כי אנו צריכים לזה המעם p. 73; וכו' עתה אקום ואשנס מתני להלחם עם p. 122; וכו' הדעת הוה ואומר מי יתן ידעתי ואמצאהו מי הביאהו לדעת הוה אשר הוא הפך רוב המקובלים וגם מספר הוהר אשר כל שמעו יחריש וישים יד על פה וידעתי כי לא הוא בלבד בסברא הזאת שגם הרשב"א והנמשכים אחריו כתר שם טוב וספר מאירת עינים אשר דלו מימיו וגם הם שגו ולא בזה הענין לכך כי אם באופן ציור הספירות וגם בדברי הימים דעת אחר להם וכמו שטענתי כנגדו באופן ציור הספירות כך אעשה בדברי הימים אם ה' יגזור בחיים וזה מאמת לי כי את המאור הגדול לא ראו שלא נתגלה בימיהם כי אם בדורנו זה האחרון כמו שאמרתו בפתיחת הספר ומפני שדברי חכמים צריכים חזק אביא לפניך דעת הוהר בדרוש ואני יהודה אומר כי המפרש p. 135; הוה וכו' הוה לא הדרוך בפרישתו של הרב כי הרב דבריו קב ונקי ורמז בהם ב' טעמים הנמצאים בספר הוהר אצל הענין הוה והוא כללם בכאן ברמז קנצי סדר קבלת הימים וג' כבר p. 163; למילין ראית אחי דעת הרב במספר הימים ואאזור נא כגבר חלצי להלחם עמו בקשת וחצים ואת והב בסופה מי יתן ידעתי ואמצאהו מה היה הסבה שהכרחתו לשנות המספר הנהוג בפי רוב המקובלים שמתחילין מספר הימים מתחלת הבנין בסדרו וידעתי שלא הוא לבדו היה בזה שגם הרשב"א וגם הנמשכים אחריו גדולי הדור הדררכו בדרך זה מפני כי לא זכו לראות המאור הגדול ספר הוהר כמו שאמרתו בפתיחת הספר. The commentator frequently refers to his הקצוות pp. 164, 166. He gives long extracts from the הוהר, ספר האיריא, ספר הבהיר, מדרש רות, התקונים, ספר p. 51, בראשית רבא and ספר יצירה (? ובס"ה p. 91 (v. also p. 148 and 160) האורה, ר' מנחם האשכנזי, מאירת עינים, יורה דעה, p. 10. פרק היכלות, p. 123, and פרקי דר' אליעזר.

The following authorities are mentioned: (1) p. 100, 102; (2) p. 135; (3) p. 11; (4) p. 11; (5) p. 10, מנחם מריקנאמי ופע"י שלשון הרמב"ן יוכל לסבול הפרישה הזאת ראיתי מי שרודף בדרך אחרת בענין הוה והוא הרב ר' מנחם מריקנאמי ז"ל וזה לשונו הם חשבו לעשו' עיר ומגדל עיר רומז לעטרה וכו' ואני אומר כי הלשון הוה גנבו מחכם מקובל לא ידעתי

שמו ואולי גם הוא לא ירד לסוף דעתו ולזה לא פירשו ואני רכיל מגלה סודו מתוך מה שראיתי וגם תמצאם בספר הנכבד, p. 135, בספר הנז' וכו' ר' משה (6); של הרב ר' מנחם מריקנאטי וכו' ר' (7); pp. 9, 10, 71, 172, and 173; בר נחמן וגם רבינו סעדיה ז"ל כתב השמים, p. 172, סעדיה וחוטרים הם מוגבלים ונקבצים וכשם שהם נקבצים ר' (8); ונחקרים כך יכולתם ופעולתם וכתם וכו' החכם ר' עזרא ז"ל כתב זה, pp. 135-137, עזרא לשונו הטעם כי כחות האילן וכו' וגם בספר הזוהר מכריע לטעם ר' עזרא וכו' ותהא אחי ראה גם ראה כי דעת ר' עזרא קרובה אל המאמר הזה והוא אחר הדיוק וכו' וגם יראה כי החכם ר' עזרא רש"י (9); רדף אחר דרך הזוהר במה שאמר pp. 122, ר' שלמה בן אדרת (10) and p. 68; 163, v. above.

The MS. is written in a curs. Spanish hand of the 16th cent., and contains 174 pp. of 30 ll. to a p.

The scribe of the MS. is identical with that of MS. No. 182, v. above p. 432.

Owners: (1) *Isaac Astrusc* (אשטרורסק).

(2) *Beth Hamidrash Keneseth Ezekiel* בק"ק חסד אל in Jerusalem.

Paper, $7\frac{7}{8}'' \times 6''$.

757

ספר הקנה

The Kabbalistic work attributed to Elkanah b. Yeruham b. Abigedor of the family of רם.

The introduction (pp. 1-18) beg. הקדמה. אמר אלקנה בן ירוחם בן אבי גדור מטשפתת רם ראה ראיתי נפלאות עליונים וניסי תחתונים מחורה הקדושה הנאמנה בשבעים פנים נדרשת והיא דבר מואם אָכה and ends 'הלא כה דברי וכו' ותחרות מרחיק כעם מסיר קצף יהי רצון מלפניך יאו"א שכל מה שהוצאתי מפי לא ישוב לי ריקם כי אם אשר יעשה את אשר חפצתי תם הקדמת הספר. This is followed by a second הקדמה (pp. 18-20), beg. אמר שבתי בר דוד קשטרייאנו הבאתי פה קושיות שהקשה כ"ר יוסף בר אליה ירושלמי ח' והלא and ends שהיה מפולפל גדול ומקובל אין עצה רוחה עשה ולא תעשה וברת בשבת תם הקדמה שלב"ע.

The beg. pp. 21-1160 ספר המליאה ברא אלהים וכו' כשעלה משה רבינו עליו השלום בהר סיני להוריד התורה לישראל שאל למטטרון א"ל בני כי שם בא שלם א"כ and ends, וכו' נחום בני יברכך ה' וישמרך יאר ה' פניו אליך וישם לך שלום א"ל אבי ורבי יהא שכרך שלם בנל"ך ואע"י.

P. 363 we read: אמר יוסף בכר אליהו תירשום בהיות שצרוף כ"ב אלף ביתות צריכות עיון וצרוף מוכרח ואין כל אדם יודע אותן ולפעמים ימצא טעות בצרוף הש' ובמה יודע אימה אם הצרוף נכון וישר אם לא על כן נשאתי ונתתי בדבר והש' האיר עיני בו זה כמה שנים רצוני משנת נה"ך וכעשתי בשנת שלום בארץ נמצאתי פה בברושא ורציתי לחקוק על ספר זה מה שחנני הש' ב"ה בזה הצירוף וכו' From the notes on the margins (v. p. 381, דע שגם כאן חסר, and p. 388, סכאן ואילך, והשם יוכנו למצו (!) הכל we see that this MS. was copied from a much older writing. P. 568 we again find the remark of the copyist: כאן היה מחוק ולא יכולתי להעתיק כמו דף מ' One of the owners of the MS., Sliman b. David Ma'tuk, adds to this: ונפל בידי ספר הקנה כתיבה אשכנזי' ורציתי להשלים מטנו החסרון מה שחסר בכאן וכיון שהגעתי עד והנה עשר ספי' סדר The ג"כ היה כתוב כאן חסר ג' שורות and סדר התורה, and סדר חכמים, התנאים are to be found pp. 856 ff.

The MS. is written in an Or. curs. hand probably of the 16th cent., and contains 1160 pp. of about 20 ll. to a p.

Owners: (1) *Sliman b. David Ma'tuk*, v. p. 129, where the original pagination is (i. e. Sliman David), the owner adds: סימן בחוק סימן סימן מחוק הוא Sliman David was also the owner of MS. No. 203, v. above p. 34, as a poet his name is mentioned, pp. 237, 238, 239, 240, 241, 243, 244, 245, 246, and 247.

(2) *Mordecai b. Hakham Sason*, who is the compiler and scribe of MS. No. 200. v. above p. 224 f., and the copyist of MS. No. 790, v. p. 436.

Paper, $8'' \times 5\frac{5}{8}''$.

568

ספר תולעת יעקב

A Kabbalistic Commentary on the Prayer Book by R. Meir ibn Gabbai. The MS. is copied from the ed. Const. 5328 (= 1568), v. Ben Jacob, p. 621, No. 171, where the ed. of the year ש"ב is mentioned, whilst our copyist refers to an ed. by יהודה בכ"ר שניאור in Const., 5328 (= 1568).

Yemenite hand, 16th cent., 156 pp. of 32 ll. to the p.

Scribe: *Zechariah b. Se'adyah b. Hofer* (חומר), who wrote also MS. No. 541, v. above, p. 432. The colophon reads: ואני המעתיק מדפים שהדפס העתקתי ממנו בחדש מרחשון שנת שני"ד (= 1593) לפ"ק במאתא אלעלבי מן ואדי עאשר אני הקל והצעיר זכריא בן סעדיא בן חומר המצפה לרחמי שמים. השם למען שמו יחיש בביאת הגואל. ובבנין אריאל ובקיבוץ ישראל אמן בן יאמ' י"י האל.

Owner: *Zechariah b. Joseph b. Se'adyah*.
Paper, 12" x 8".

169

ספר תולעת יעקב

A Kabbalistic Commentary on the Prayer Book by R. Meir ibn Gabbai. The MS. is copied from the ed. Const. 5320 (= 1560), v. Ben Jacob, p. 621, No. 171.

Attention may be drawn to the variants between the date in this MS. and in MS. No. 568. The latter reads (p. 155): וזכו נשלם: מה שהיתה אליו הכוונה בספר זה והיתה השלמתו יום חמישי שנים עשר ימים לחדש ניסן שנת חמשת ומאתים וששים ושבע לפרט הציירה (= 1507) אלפים יום ב' ששה: (p. 202) ימים לחדש סבת שנת התמ"ו ליצירה (= 1687)

Baghdad hand, 17th cent., 204 pp.

Owners: (1) *Abraham b. Nissim Başri*, 5461 (= 1706).
(2) *Judah b. Hakham Isaac Hayyeem b.*

Moses b. Abraham b. Nissim Başri, 5496 (= 1736) (p. 7).

(3) *Moses b. Abraham Gabbai* (p. 204).

(4) *Nissim b. Moses Gabbai* (p. 204).

(5) *Hayyeem b. Moses Gabbai* (p. 3).

(6) *David b. Sliman b. Abraham*.

(7) *Joseph b. Sliman b. Abraham*.

(8) *The Midrash of Ezekiel b. Reuben b. Manasseh* in Baghdad (יחזקאל ראובין מנשה) (p. 7).

Paper, 8½" x 5¾".

630

אדם קרמון

Kabbalistic Sermons by R. Isaac Luria, collected by R. Hayyeem Viṭal.

The MS. beg. דרושי אדם קרמון ליקומי הקדמו' הקבלה שלקטתי אני הצעיר חיים ויטאל ממורי ורבי נר ישראל בוצינא קדישא הרב המקובל החסיד העניו הרב ה"ר יצחק לוריא זלה"ה האשכנזי החסיד העניו הרב ה"ר שלמד עם אליהו ז"ל v. about this work Ben Jacob, p. 16, Nos. 311 and 313.

The MS. is written in a Maghrebi curs. hand of the 19th cent., and contains 171 pp. of about 40 and 52 ll. to the p.

Scribe: *Mordecai b. Judah b. Shabbath*. The colophon reads: חם ונשלם זה הספר הנחמד הנק' אדם קרמון כלומ' ספר של א"ק ואהלל ואשבח לאל שעורני לכתוב אותו בזמנ' שיר ומהלל ככה יעשה לי אני ע"ה דך נידך הבל נידף מוכה ונשרף צעיר אנכי ונכוה מי הביאני למקום גבוה כזה הוא אלהינו זה אשר קרא ושם שמות בארץ וישם לי מרדכי בן יאודה בן שבת ס"ט והוא אשר הביאני עד הלום ונכנסתי ויצאתי לשלום הוא יוכני לקרות בו ואפתח פי בו ולא אכלום אכ"ר ההתחלה היתה בו יוכני ה' לקרוב בו ה' ביום א' לחו' אייר משנ' וישב יצחק ויהפ' את באר"ה המים לפ"ק (= 1843) וההשלמה היתה לו יוכני ה' לעבור בגבולו היא ביום ב' כ"א יום לחודש סיון רחמי שחא נמי הוא באר"ה ותהלה לצו' נעלה.

Owner: *Moses b. Mordecai b. Shabbath*.

Paper, 6½" x 4¾".

790

ספר רוא מהימנא

A Kabbalistic work by R. Isaac Izak b. Jacob Hallevy.

The title-page reads: אמר הצעיר מרדכי נר"ז בן להרב הוקן הישיש החסיד העניי המופלג בנגלה ובנסתר מ"ז ששן בהגביר השר והמפסר מרדכי משה זלה"ה: הנה נפל בירי זה הספר הקדוש רוא מהימנא כתיבת יד בכתיבה אשכנזית וגם אינה מאושרת ולא כל אדם יכול לקרות בו ואפי' אני שטרחתי ולמדתי קריאת כתיבת האשכנזים וקריתי אותו מראש ועד סוף עכ"ז לפעמים יהיה קשה ההבנה וצריך מרחק בטר מרחק חפשתי הפוש בטר חפשי שאם ואולי יפול בידי כתבניתו בדפוס לבוב כאשר כתוב ולא נפל בידי ע"כ כתבתי בקלמוסי ותהי השלמתו יום ג' ב' לר"ח אדר א' שנת תרי"א לפ"ק (= 1851) זה נסחו כדמותו. ספר רוא מהמנא. וזה לכם למנה חמכתו בחן תרונה איש תבונות ידלנה. אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה. אשרינו שזכינו בדוריני למאורות אלה כעב תעופניה. באחו תרעינה כי הרב המחבר הקדוש הזה היה מתנתוע בטדברות וביערות מתנודד במלונת ואיש לא ידעו ממש מרוב הענוה מושבו בעליית קיר קמנה עד ימים לא כביר מרם הלקחו לשמי מעונה בחצי ימיז בשנת תקס"ג (= 1783) נודע ביהודה דרכו דרך אמונה באשר קצדו תראו בו הקדמה נחפה בכסף כנפי יונה ה"ה הרב הקדוש המקובל האלהים מוהר"ר יצחק אייזוק הלוי במוהר"ר יעקב שוחט ובודק סמוך לק"ק פרעמיסלא הערינה. ושם בק"ק הנו' חביון עזו ברה כחמה יפה כלבנה: סגלה צפונות נעלמות על כ"ב אתון דאורייתא ע"פ קבלת אור שבעת הימים זלה"ה לא שזפתן עין עמוק עמוק מי ימצאנה. ונתגלגל זכות ע"י זכאי אשר הויל את כספו ומרח ויגע בהגהותיו והביאו לבית הדפוס ה"ה החכם השלם בכל מדע ותבונה הרב הנגיד שר ומפסר המפורסם שבו בכל הארץ מוהר"ר יהודא ליב בהרב מוהר"ר מנחם שניאור מבלאחוב תוב"ב לע"ע פה ק"ק לבוב בשנת רוא ס'הימנא לפ"ק (= 1793) יילא"ו.

The title-page are signed by Zebi Hirsch Rosanes, the son of R. Berusch, the son of Jacob Joshua, the author of יהושע (dated 20 Shebat, 5551, Lwow), Meshullam Hak-

kohen, Rabbi in Zurawno (dated 14 Shebat, 5551, Lwow), Moses bar Hillel of Zamost, the author of the 'Arughath Habbosem, preacher in Brody (dated 3 Ab, 5544), Menahem Mendel b. Efraim Zalman of Zolkiew, in Brody (dated 1 Tammuz, 5546), and Israel Hallevy, preacher in Kremnitz (dated 1 Siwan, 5550). The book was published by Judah Loeb b. Shenior, whose introductory poem beg. שחו רוא מהימנא יהודה ליב בן הרב. יין רקק מוהר"ר מנחם שניאור זלה"ה.

The MS. is written in a Baghdad curs. hand of the 19th cent., and contains 173 pp. of about 41 ll. to a p.

Scribe: Mordecai b. Sason b. Mordecai b. Moses Shindookh, v. about him above pp. 224, 434, and MS. No. 736.

Paper, $5\frac{1}{2}'' \times 3\frac{1}{8}''$.

167

ספר אוצרות חיים

Kabbalistic Sermons and Dissertations by R. Isaac Luria Ashkenazi (v. Ben Jacob, p. 23, No. 460), with full indexes.

North-African curs., 17th cent., 307 pp.

Scribe: Sason b. Zakri Sofer. The colophon reads: ישתבח היוצר והעורר האמיתי. אחר אשר עד כה ברכני עורני החל וגמור וכאשר יוסתי עשיתי חפשתי ופשפשתי גנוי אצרותיו. פתחתי שעריי חדריו ומנעוליו ודלתותיו תאיו אולמיו גנוי ברומיו וביתיו פתחתי לו פתחים וקרעתי לו חלונות מרווחים ומשוחים בששר חלקים שערים פרקים בדברי תורה ונבואה ורוח הקדש אגרות מדרשים ומכילתין דרשב"י עה"ו זוהר תיקונים ואדרא רבא ואדרא זוטא ספרא דצנעותא והאי סבא דמשפטים ומגלות וענינים פנים מפנים שונים ואל יקל בעת משקל עבודתי ביום ובלילה עבודה רבה ואם מך הוא מערכך. הבן יקיר לי ולבני גילי וה' אלדים יעזור לי. עניי ויגיע כפי פי המדבר לשם שמים. חמור גרם רובין בין המשפטים. ועיר שם. בעברי השם. מקוה רחמי יוצרי הצעיר ששן בכר זכרי נ"ע סופר סיל"ט.

Owners: (1) *Aaron Alaras* (אלטראם), (p. 9), v. further p. 446.

(2) *Manasseh b. Ezekiel b. Abraham.*

(3) *David Hai b. Ezekiel b. Abraham Mašlyyah*, v. above pp. 31, 382.

Paper, $7\frac{11}{8}'' \times 5\frac{9}{8}''$.

168

ספר אוצרות חיים

Ḳabbalistic Sermons and Dissertations by R. Isaac Luria Ashkenazi (v. Ben Jacob, p. 23, No. 460).

North-African curs., 18th cent., 388 pp.

Scribe: *Jacob b. Samuel ibn Ya'ish*. The colophon reads: חס ושלם ש"ל בורא עולם ביום חמישי בשבת כ"ה לחדש כסליו שנת נהל"ת בערך לפרט קמן (= 1724) פה פאם יע"ה נשלם זה הספר הנקרא אוצרות חיים ה' יתן לנו חיים טובים וארוכים ונעימים ויביא לנו משיח צדיקנו במהרה אני הצעיר ע"ה ועירא ולא מחברייא מקוה רחמי יוצרי ואלי ע"ה יעקב ו' שמואל דמתקרי ו' יעיש יצ"ו.

Paper, $7\frac{3}{8}'' \times 5\frac{5}{8}''$.

433

ספר אוצרות חיים

Ḳabbalistic Collectanea by R. Ḥayyeem Viṭal.

The MS. contains the usual dissertations which the author received from R. Isaac Luria Ashkenazi (v. Ben Jacob, p. 23, No. 461). The introduction of the editor beg. ספר ב"ה אוצרות חיים בס"ד בסי"ט בהנ"ו לק"י אשר חבר החכם השלם המקובל האלהי כמה"ר חיים ויטאל זלה"ה ממה ששמע וקבל קבלה אמיתית מרבו המאור הגדול ושלם במעלות המדות ובמעלות השכליות והוא המגלה רזין המקובל האלקי כמה"ר יצחק לוריא אשכנזי זלה"ה אשר קבל מאליהו הנביא ע"ה מרוב השגתו וחכמתו והוא אחד מכמה ספרים שחבר הרב ז"ל בחכמת האמת והוא דרושים מתחלת אדם קדמון ואבי"ע והעתקתיו אני הרל והועיר בתולעת יעקב בכמה"ר יצחק לבית ליואן זלה"ה פה ירושלים עה"ק תוב"ב בשנת תחי לעורני לפ"ק וכו' אמר

החכם השלם כמה"ר יעקב צמח נר"ו שמעתי כי ההקדמה הוה הוא מכמה"ר רבי חיים ויטאל זלה"ה וזה לשונו משביע אני הכותב בשמו הגדול לכל הרואהו קונטרסים זה באיזה אופן שיבא לידו שיקרא תחלה הקדמה זו וכו'. This is followed by another introduction of Viṭal copied from the עין החיים, and by another הקדמה by R. Jacob Şemah. The whole introduction ends: וגם כתובים בספר עין חיים אשר בדמשק: ליד החכם השלם כמה"ר שמואל ויטאל זלה"ה ואינם בספרים שלנו. ואותם הדרושים שיש בכאן שגם כמותם יש בספרים שלנו יש בהם תוספת סדר וביאור וחידוש הכל בלשון צח. וגם בספר הוה יש תוספת בסדר הדרושים כי הם מסודרים זה אחר זה כפי הצורך. וגם כן יש באותם הספרים שמביא ב' או ג' דברים עניינים או יותר בדרוש א' וכאן כל עניין ועניין כתוב בדרוש בפני עצמו והנה לכל הדרושים והעניינים עשיתי הגהה עם חברי יצ"ו אשר נודע שמותם בשערי' פה ירושלים עיר הקדש תוב"ב.

The MS. is written in a curs. Baghdad hand of the 17th cent., and contains 286 pp.

Scribe: *Mordecai b. Daniel*. The colophon reads: הרל באלפי עפרא דרגליהון דחכמייא הצעיר העבד הכותב מרדכי בכר דינאל נ"ע ז"ל כל הקורא בו ישמח ויפרה וירבה הוא ובניו ובני בניו ויקיים בו מקרא שכתוב לא ימוש מפך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך מעתה ועד עולם כי"ר.

Owner: *Ya'ish b. Abraham*. The entry reads: הרא אלכתאב פי מלך יעיש ו' אבראם: אלדמול אלדי יסתעירה ומא ירדה או ילקאה או יאכרה כפא ומא ירדה למרקה חויא דרבנן או יאכר (v. also above p. 431).

Paper, $8\frac{3}{4}'' \times 6\frac{9}{8}''$.

165

ספר עין חיים

The Ḳabbalah of R. Ḥayyeem Viṭal b. Joseph (v. Ben Jacob, p. 446, No. 514), with indexes.

Or. curs., 18th cent., 894 pp.

As to the scribe of this MS., v. further p. 439, as to MS. No. 171.

Owners: (1) *Don Judah Benveniste* (p. 890).
 (2) *The Midrash of Ezekiel b. Reuben b. Manasseh* in Baghdad (סדרש של הגביר יחוקאל (ראובין מנשה).

(3) *Manasseh Mašliyyah*.

(4) *Sason Hakham David*.

Paper, $8\frac{1}{8}'' \times 6\frac{3}{8}''$.

172

ספר עין חיים

The *Ḳabbalah* of R. Hayyeem Viṭal b. Joseph (v. Ben Jacob, p. 446, No. 514).

The MS. beg. שער שני הועתק מכ"י הרח"ו. אות באות אחת לכתוב שער ההקדמות עם עור האל בורא עולמות.

Baghdad curs. hand, 19th cent., 388 pp.

Paper, $8\frac{1}{8}'' \times 6\frac{3}{8}''$.

772

עין חיים

The *Ḳabbalah* of R. Hayyeem Viṭal b. Joseph (v. Ben Jacob, p. 446, No. 514).

The MS. beg. בעזר האל וישועתו אתחיל לכתוב שער ה' מספר עין חיים והוא שער הגלגולים.

On p. 169 we read: 'תם ונשלם חלק ח' מס'. This is followed by a treatise beg. ע"ח. ועתה אכתוב מקום קברות כפי אשר קבלתי ממורי ז"ל, which contains references to Safed and other places, registering the burial places of the ancient teachers. At the end we read: ואלו הם קצת מיני עשבים שלמדתי ממורי ז"ל אעפ"י שלא ביאיר לי פרטות הדברים אלא בדרך כלל.

Or. curs., 19th cent., 176 pp.

Owner: *Moses שביתו*.

Paper, $7\frac{7}{8}'' \times 5\frac{7}{8}''$.

785-786

מבוא שערים

Notes and Glosses on the עין חיים, and notes on the מבוא שערים (v. Ben Jacob, p. 287, No. 314).

The latter (הגהות הנמצאות על סב"ש) refer to Jacob מאראגי among other known authorities.

Or. Sefardi curs., 19th cent., 583 and 533 pages respectively.

Paper, $5\frac{1}{8}'' \times 3\frac{3}{4}''$; $5\frac{1}{8}'' \times 3\frac{3}{4}''$.

166

ספר הכוונות

The *Mysteries and Secrets of the Prayers* by R. Isaac Luria, compiled by Hayyeem Viṭal and Jacob Şemah, with an index called פתחי עולם.

North-African curs., 17th cent., 420 pp.

Owner: *The Midrash of Ezekiel b. Reuben b. Manasseh* in Baghdad (יחוקאל ראובין מנשה).

Paper, $8\frac{1}{8}'' \times 5\frac{1}{4}''$.

813

ספר הכוונות להקדוש האר"י זלה"ה זיע"א

The *Mysteries and Secrets of the Prayers* by R. Isaac Luria.

The glosses contain the notes of R. Jacob Şemah which are introduced as follows: וכתב החכם צמח מטם הרב ר' חיים ז"ל וכו' ואמר לי החכם כמהר"ר שמואל ויטל כי אביו כתב החכם צמח יצ"ו, זלה"ה א' סדר זה וכו' מטם עין חיים וכו' from which we see that the glosses were written in the lifetime of R. Jacob Şemah.

The MS. is written in a Sefardi curs. hand of the 17th cent., and contains 436 pp. of 28 ll. to a p. The colophon (p. 436) reads: ברוך נוח; ליעף כח ותהי השלמתו היום יום ד' כ"ב למספר בני ישראל ת"ה לפ"ק (= 1645) בסדר קדושים תהיו והקב"ה ישפיע לנו מקדושתו להבין אמן.

Owners: (1) *Mas'ud b. Joseph Amsalam*. The entry reads: מסעור ע"ה ומלואה ע"ה מסעור.

בלא"א יר"א ומ"ר המשו"ח יוסף אמסלם נ"ע
 ותמ"ך אכ"ר סילט"א

(2) *Isaac שקהן* (1845).

(3) *Jacob Dahan of Oran.*

Paper, $7\frac{1}{2}'' \times 5\frac{3}{8}''$.

769

ספר הכונות מהאר"י זלה"ה

The Mysteries and Secrets of the Prayers
 by R. Isaac Luria.

The MS. is written in an Or. Sefardi hand
 of the 18th cent., and contains 652 pp.

Owners: (1) *Joseph Mizrahi.*

(2) *Moses Elijah Sofer* (in Baghdad).

Paper, $8'' \times 5\frac{1}{8}''$.

619

סדור תפלה בכונות האר"י

The Prayer Book with the Mysteries and
 Secrets by R. Isaac Luria.

The MS. is written in a curs. Or. Sefardi
 hand of the 19th cent., and contains 381 pp.

Owner: *Beth Hamidrash Keneseth Ezekiel*
ב"ק"ק חסד אל in Jerusalem.

Paper, $6\frac{3}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

171

ספר הכונות

The Mysteries and Secrets of the Prayers
 compiled by R. Samuel b. Ḥayyeem Viṭal.

Or. curs. hand, 18th cent., 596 pp.

Scribe: *Moses מאנרילו*, who was apparently
 also the writer of MS. No. 165. The colo-
 phon reads: ותהי השלמתו היום ח' ימים לחדש
 אייר שנת הת"ק ושבע (= 1747) הועתק פה עה"ק
ירושלים חוב"ב ע"י הצעיר ע"ה משה מאנרילו ס"ט

Owners: (1) *Hakham Sason b. Mordecai*
b. Moses.

(2) *Hakham 'Abdallah b. Abraham b.*
Joseph Somekh.

(3) *Hakham Elijah b. Hakham Moses*
Ḥayyeem.

Paper, $8\frac{1}{8}'' \times 6\frac{1}{2}''$.

184

ספר הכונות

Ḳabbalistic Compendium by R. Ḥayyeem
 Viṭal, with indexes called פתחי עולם.

Or. curs. hand, 18th cent., 210 pp.

Paper, $8\frac{1}{8}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

178

ספר הכונות

Ḳabbalistic Compendium by R. Ḥayyeem
 Viṭal.

Or. curs. hand, 18th cent., 360 pp.

Owners: (1) *Hakham Mordecai b. Sheikh*
Isaac b. David b. Yeshu'ah Gabbai of
 Baghdad.

(2) *Michael b. Raḥamim b. Michael.*

Paper, $5\frac{3}{4}'' \times 3\frac{1}{8}''$.

179

ספר הכונות

Ḳabbalistic Compendium by R. Ḥayyeem
 Viṭal, with an index.

Span. curs., 18th cent., 645 pp.

Paper, $6\frac{1}{8}'' \times 4\frac{3}{4}''$.

177

ספר הכונות

A Ḳabbalistic Compendium.

Or. curs., 18th cent., 579 pp.

Owners: (1) *Samuel אבוהיזה*.

(2) *Jacob b. Elijah Mizrahi Yerushalmi.*

(3) *The Midrash of Ezekiel b. Reuben b. Manasseh* in Baghdad (מדרש של הגביר יחזקאל) (ראובין מנשה).

Paper, 6" × 4 $\frac{3}{8}$ ".

434

ספר קהלת יעקב

Ḳabbalistic Dissertations by R. Jacob Ṣemaḥ (v. Ben Jacob, p. 518, No. 64).

Or. curs. hand, 18th cent., 405 pp.

Paper, 7 $\frac{1}{2}$ " × 5 $\frac{1}{2}$ ".

644

ספר קהלת יעקב

Ḳabbalistic Sermons by R. Isaac Luria, collected by R. Ḥayyeem Viṭal, with the notes of R. Jacob Ṣemaḥ.

The title-page reads: ספר קהלת יעקב שחיבר החכם החסיד העניו נר ישראל בוצינא קרישא הרב ר' חיים ויטאל זצ"ל שקיבל מרבו המקובל האלהי נר ישראל הפטיש החזק האר"י זלה"ה מה שלמד מאליהו ז"ל והוא דרוש ס"ן וס"ד בהרחב ענין גם יחובר דרושים אחרים לזה כמו שתראה אתה המעיין בו בע"ה.

The introduction beg. הדרושים אלו הם הדרושים ששמעתי ממורי זלה"ה הרב הקדוש כמותר יצחק לוריא האשכנזי זלה"ה.

The MS. is written in a Maghrebi curs. hand of the 18th cent., and contains 128 pp. of 34 ll. to a p.

Owners: (1) *Mordecai ibn Shabbath* (senior).

(2) *Mordecai ibn Shabbath* (junior).

(3) *Montefiore Corcos*. The entry reads: זה הספר של קהלת יעקב היה של מור זקני אדומ"ר המקובל האלקי הח' הש' חסידא קרישא כמותר מרדכי נ' שבת זלה"ה והיום נתתי אותו תשורה לידי אלופי וריעי הבחון חכ"ו סי' מונטיפיורי קורקום הי"ו בזכות מור זקני תגן בערו ובעד אנשי ביתו אכ"ר ממני הצעיד מרדכי נ' שבת הי"ו ס"ם.

Paper, 7 $\frac{1}{2}$ " × 5 $\frac{1}{2}$ ".

87

דרושי הנשמות והגלגול והעיבור והייבום

Various Sermons by R. Ḥayyeem Viṭal (v. Ben Jacob, p. 114, No. 326) with indexes.

Or. curs., 18th cent., 277 pp.

Paper, 6 $\frac{1}{2}$ " × 4 $\frac{3}{8}$ ".

175

ספר הגלגולים

Ḳabbalistic Dissertations by R. Ḥayyeem Viṭal (v. Ben Jacob, p. 96, No. 130). End missing.

Or. curs. hand, 18th cent., 138 pp.

Paper, 8" × 5 $\frac{1}{2}$ ".

173

פירוש על הזוהר

A Commentary on the Zohar.

Ital. curs., 17th cent., 347 pp.

Paper, 7 $\frac{7}{8}$ " × 5 $\frac{1}{8}$ ".

174

מאמרי הזוהר וספר הכוונות

Commentaries on the Zohar and a Ḳabbalistic Compendium, the latter by R. Isaac Luria.

Or. curs., 18th cent., 168 pp.

Owners: (1) *Aaron Hakkohen*.

(2) *Naḥamu b. Joseph*.

Paper, 7 $\frac{1}{2}$ " × 5 $\frac{1}{2}$ ".

176

שער מאמרי רשב"י

A Commentary on the Zohar and on Talmudic Passages.

Baghdad curs. hand, 19th cent., 159 pp.

Paper, 8 $\frac{5}{8}$ " × 6 $\frac{3}{8}$ ".

170

נפתולי אלהים

A Kabbalistic Commentary on the Pentateuch, containing mostly גמטריאות רמזים by R. Naphtali Hirz Treves (v. Ben Jacob, p. 401, No. 256). The MS. is a copy of the Ferrara ed., 5316 (= 1555).

The MS. is written in a curs. Persian hand of the 18th cent., and contains 245 pp.

Owner: *Elijah b. Isaac b. אר.*

Paper, $7\frac{1}{8} \times 5$ ".

248

ספר מוסר ה' שהועתק מכת"י של מוהר"י קארו זלה"ה שהיה מיסר ומוכיח ומגיד רי חידושים המניד בכל שבוע על ח' הפרשיות בהיותו בחו"ל בעיר ניקופול על שפת הנהר מונה.

The Kabbalistic Dreams of R. Joseph K̄aro (v. מגיד משרים, Ben Jacob, p. 291, No. 397; Graetz, Geschichte, vol. IX, p. 525). The Visions are dated from the 16th Tebeth, 5300 (= 1540) till Nisan, 5303 (= 1543).

The MS. is written in an Or. curs. hand of the 16th or 17th cent. on 242 pp. of 16 ll. to a p. The beginning and end are wanting.

Paper, $6\frac{1}{8} \times 4$ ".

766

ספר דרכי נועם ואם המלך

The Book of Ruth with Kabbalistic Commentaries by Phinehas b. Isaac Ḥariri, with Commentaries on the Zohar under the title לוח ארז, by the same.

The title-page reads: ספר דרכי נועם ואם המלך. שני מלכים המשתמשים בכתר א' למגילת רות והמה בכתובים פוסעים לשתי סעיפות נוספות מור ואפרסמון קנה וקמון והן הן מעשה מרכבת

אמון מופלא ומכוסה אשר יכסה אותם האדם השלם והחי כי בלכתם ילכו על שני דרכי הרמז והסוד דגמירי להו הילכתא רבתי מסיני מעוקרי הרים. ושניהם גם יחד מוכתרים. בכתרי התורה הנסתרים. ההולכים על ארבעת רבעיהם המוכתרים. בעדן גן אלהים ופרד"ם ההוראה נקשרים אשר חנני מאתו חנינת חסדו מטוב הודו והורני מחכמת כבודו לי אני עבדו פינחם בן לא"א החכם השלם המקובל כמזה"ר יצחק חרירי זלה"ה. ואל השלוש מעלות הביאני ולאחר מלכותו הכניסני. וממלבוש אורו הלבישני בביאור כמה לשונות ומאמרי הזוהר הנפלאים. והמה מתחבאים כמתנבאים בסוף החיבור הלז בקונטרס מיוחד להם וקראתיו לוח ארז בהיפוך אחוון רז"א אשר שמי בקרבנו. דהכי סליק בחושבן. והוא למען שמו הגדול והקדוש יחלק לי ברבים ובתוך עצומים בני עליה ששם יעלו שבטי יה אכ"ר. ותהי השלמת החיבור הזה היום יום ג' י"ז לחדש זיו ל"א למטמוני"ם משנת אתנ"ך לברית עם לאור גוים לפ"ק (= 1711)

The preface of the author beg. אמר העבד פינחם בן החכם השלם המקובל האלהי כמזה"ר יצחק חרירי זלה"ה הנה ארז"ל ו"ל א"ר זירא רות אין בה לא טומאה ולא טהרה לא איסור ולא היתר ולמה נכתבה מפני החסד וכו' This is followed by a foreword of יונה בן יונה הקדמה. אלה דברי הקטן מורחי במעלה והגדול בצורך המחילה ששמעון בכמהר"ר יונה מורחי זלה"ה. יכהן פאר במהלל החכם המחבר אהוב למעלה מצד עיונו במקובלות. ונחמד למטה מצד מדותיו המעולות. ובשבת החיבור הנחמד הזה מגלה נסתרי מגלת רות בטוב טעם. אם המלך שמעון מלכים. The introduction proper, which is written in rhymed prose, beg. שמעון רבנן שואב בששון שמעון בכהר יונה מורחי חוק. מעיני הישע, שירי אשרי זאת הפעם. At the end of the ספר דרכי נועם ואם המלך (p. 122), there is a poem headed או ישר השיר הזה לחן חיבור הספר ומהללו. וישא המחבר את משלו. קול אליו קול לו פינחם בר יצחק. פתחה יחידה פיה בחכמה הקטן.

Pp. 123-124 contain מלות זרות שנהגו בו"מ דילונאנו זלה"ה we read a remark which throws light on the

author's sons, and reads: הרני משיעור וגו' שם המפורש שנגלה למרע"ה בסנה ובכח שם המפורש והמיוחד שיצא מפי הגבורה בסני בגזרת נח"ש לכל בר ישראל שאם תפול ס' חיבורי זאת בידו ספאת איוז גניבה וגוילה שיקנה אותה ויחזירנה לי או לבני החכם כה"ר חיים נר"ו והחכם בני ר' יצחק נר"ו הדרים בעיר רוואנדרו ובכח אברכתו בחי עלמין דכיסופין ועליו תבוא ברכת הורים ומורים ויהיה מבורך בכל מערך אכ"ר נאום פינחס חרירי נר"ו. ומה שהפסיד בקנין שלה עלינו לשלם לו הדמים כפי החיוב המוטל.

Pp. 125-198, לוח ארז, explanations on the Zohar, beg. הכמות יסדתיו אף עשיתיו וקראתיו לוח ארז. והוא מה שכתבתי אגב לימודי בס"ה על הגליון בקיצור זעיר שם זעיר שם אמר העבד מעבדי התורה פינחס וכו'. One of these expositions is introduced by the words מעבדי התורה פינחס בכמה"ר יצחק חרירי זלה"ה החברים מקשיבים שאלוני ולהפיק רצונם אמרתי לבאר להם כונת אמר העבד מעבדי אלהי התורה פינחס בן לא"א החכם השלם האלקי כמה"ר יצחק חרירי זלה"ה (p. 149). Pp. 181-186, the author mentions his work on the Masorah, especially on the Big and Small Letters, which he compiled under the title אות ברית. We read (p. 181): עוד רציתי להעתיק פה בחיבור זה הקטן מעט הכמות רב האיכות מה שכתבתי בחיבורי ס' אות הברית אשר יסדתי לאותיות (v. also p. 186). The author mentions also his father's work, with the title נחלת ה' לשון המאמר יפה נדרש בחיבור הרב המקובל מור אבא מארי זלה"ה ס' נחלת ה' נתיב ל"ב פרק ה' דף שס"ח ע"א יעו"ש בארוכה, v. p. 181).

Pp. 199-216, מומור לתורה, שבת ע"ד שיעור הקומה והשתלשלותה היום ילדתיהו ויסדתיהו לשמו ית' ויתעלה. אנכי הצעיר פינחס בכמה"ר יצחק חרירי זלה"ה. וקראתיו מומור לתורה. והוא מרפה לנפש מי שהוא בעל התשובה להורות לקונו בקול לו קול אליו בשבת זה בראשי אשמורות ובפרט בלילי סליחות וביה"ק וסימניך אלהים אלי, beg. ג"ם ה' העביר חמאתך ל"ת א"ב פינחס בכהר יצחק, אתה אקדמך בקדמות ואחר יצא חוק. The second poem is headed

אחי וידו אוחז בשיעור הקומה העליונה. והוא שבת נאה לאומרו ב"ט וביה"ק. ונקרא תהלת מי כמוך אחד מיוחד, ה', וסי' גאל ישראל א"ב פינחס בר. באחדות וקדמות ומציאות שיר נאה The third poem is headed לנשמת שבת קודש לי אני פינחס בכמה"ר יצחק אסדר שבחין לרוחא דרוחין, חרירי זלה"ה, beg. אני פינחס בכהר יצחק, acr. The fourth poem is headed וזה לקדיש פסח, ותרעין דרעותא, acr. פינחס. The fifth poem is headed וסי' פסח, לנשמת פסח, ותרעין דרעותא, acr. פינחס. The sixth poem is headed וסי' פסח, לנשמת פסח, ותרעין דרעותא, acr. פינחס. The seventh poem is headed וסי' פסח, לנשמת פסח, ותרעין דרעותא, acr. פינחס. The eighth poem is headed וסי' פסח, לנשמת פסח, ותרעין דרעותא, acr. פינחס. The ninth poem is headed וסי' פסח, לנשמת פסח, ותרעין דרעותא, acr. פינחס. The tenth poem is headed וסי' פסח, לנשמת פסח, ותרעין דרעותא, acr. פינחס.

Pp. 217-218 contain vocabularies to the Zohar, one by Jonah Mizrahi, and the other by Menaḥem di Lonzano.

The MS. is written in a Persian curs. hand of the early 18th cent., on 218 pp. of about 28 ll. to the p.

The title-page, the Book of Ruth, and the headings of the poems and quotations are written in a square hand.

The second preface is written and signed by Simeon b. Jonah Mizrahi, dated 15th of 'Omer, 5474 (= 1714) at Baghdad.

Paper, $8\frac{3}{8}'' \times 6''$.

771

ספר שערי ירושלם

A Kabbalistic treatise by Moses b. Benjamin of Baghdad.

The introduction beg. מי יעבור במים אדירים כבירים שוטפים לאר"ש אר"ש חת"ה ושיעור"א בגופא מלא תרוד רקב קב חרובי"ן והרובי"ן שומרים שם יתנו כולי תנויי בניוקין באתר דוקוקין דנור ובעורין דאשא משלהבא. The author refers to his commentary on the Masorah, called מטה משה, and mentions his Bible commentary called משה. The passage (p. 2) reads: ואשר הזיקני לזאת בעין כי ראיתי

שה' עורני וזכני וחברתי ספר פירוש למסרה של כל התורה ואגבן פסוקים ומאמרים וקראתי שמו מטה משה להיות שדברי המסרות מתוקים לחיד כאשר ישלח איש קצה מטהו ביערת הדבש. ואח"ך זכני ה' ועשיתי חיבור על כל התורה על פי הפשט ומדרשי חז"ל ואגדות ועל פי הרין וקראתי שמו הואיל משה ובהיות שבעו"ה גברה עלי יד ה' ומתו כל נפשות ביתי במגפה ואותר אני לבדי עלה בדעתי לילך ולשכן כבוד בירושלם חוב"ב ולא אסתייעא מלחא כי קמי שמיא גלייא כי זה לא ימים מקדם עיני ולבי שם כל הימים ולא עלה בידי מחמת כמה סיבות הידועות ולכן עלה בדעתי לתת נפשי רוחי וכל רעיוני לבבי זמן מה לעיין בנסתרות ולחבר מעט ספר כדי שיהיה לי לזכרון הן מחמת זכרון ירושלם חוב"ב והן מחמת הבנים ולכן קראתי שמו שערני ירושלם להורות שבכלל זכירת ירושלם לטובה יהא שמי נזכר עמה

The introduction concludes with the words ואל יחסרני הקורא נעים שיש הקדמה בהקדמות הרב ושאר מקובלים שכתבתיה כמה פעמים בספר זה כי כל זה הוא טפני דבר חידוש על פסוק או מאמר שבא באותו מקום ואין זה על תנם ואם תמצא לומר א"כ למה לא כתבתיה ברמו ולומר שיעש' כמנהג המחברים הדבר פשוט הוא מפני שספרי זה הוא בכתובה וכתובת ההעתקה משתנית משיעורא רבא לשיעורא זוטא או איפכא והאל ברוך הוא יגמור בערי להדפיסו עם שאר ספרים מטה משה והואיל משה וספר הדרושים דבר בעתו מה טוב והוא ינחני במעגלי צדק למען שמו אמן סלה בילא"ו

The work proper is divided in three subdivisions. The first is styled צדק משפט, the second צדק שיערי, and the third צדק הין. The first division comprises eleven, the second ten, and the third thirty-one chapters. The name of the author is indicated in a marginal note on p. 214, where we read: עיין בספר מעשה רב שלי שכבר נדפס ושם פירשתי המאמר הוה באופן אחר כמו שיעויין שם ברף ע"ד וע"ה, accordingly the author of the book is Moses b. Benjamin of Baghdad, v. Ben Jacob, p. 357, No. 1900.

The MS. is written in a curs. Baghdad hand of the 18th cent., and contains 366 pp. of 31 ll. to a p.

Scribe: *Moses b. Benjamin* (autograph).

The colophon reads: ותהי השלמת העתקתו ביום ראשון ג' ימים לחדש אדר שני הנהדר שנת התצ"א (= 1731) לציירה פה עיר המהוללה ק"ק בגדאד יע"א והאל אשר זכני לחבר זה ספר שערני ירושלם כן יזכני לחזור עליו ולהגיהו כתקונו ולהעלותו על מזבח הרפוס אמן סלה

Paper, 8 $\frac{3}{8}$ " x 5 $\frac{3}{4}$ ".

290

ספר חרבא דמשה

The Sword of Moses.

Pp. 22-58, indexes (complete up to 1795).

The MS. contains 2174 numbered paragraphs.

Pp. 60-86, the first recension of חרבא דמשה, containing 138 §§ followed by § 139 headed שבעים ושבעה שרים הקרושים המשרתים לפני כסא הכבוד.

Pp. 86-92, חרבא דמשה נוסח אחר, a second version of the same book.

Pp. 61-71, ספר הרוים (on the lower margin).

Pp. 93-107, סדר שם ע"ב בערבי נפלא, which is followed by a formulary of a קמיע prescribed by ה"ר מנחם שקבל מחמו ר' ברוך ז"ל, and a prescription by מיינו ר' אברהם.

ספר הכשרים על ז' ימי השבוע, Pp. 107-114. It is introduced as follows: זה הספר ששמישו: בו הכשרים בבחינתם ועיונם בחכמת האלהות והשפעת רוח הנבואה עליהם לרוב הדבקותם בחכמתם וכמעט בעיונם בחכמת האלהות ועיונם בגלגלים והרוחות העומדים על הגלגלים להניע אותם בכל גלגל וגלגל יש לו מלאך מניע שיניע אותו וחקרו על תכונת המלאך ההוא ומצאו כי תכונתו כולם תכונה אחת וכל אחד ואחד מתחלפת תכונתו באשר מתחלפות אישי העולם בצורתם. ועוד חקרו על ענין המלאך אם הוא בעצמו עושה השליחות ההוא ומצאו כי יש להם משמשים יעשו שליחותם. ולפי שחכמת האדם גדולה מכל בעלי חיים חקרו על כל ענין וענין והשיגו השמושים שלהם ומעת השתמשו בהם שמחו שמחה גדולה עד לאין תכלית וחקרו ודרשו ועשו בהם מעשים רבים וכתבו אותם הספרים ועשו ספרים הרבה והאחרונים לא ידעו ללמוד באותן הספרים עד שבא ריזאל וגלה הסודות ואחריו חנוך הקדמון. ומאותה העת נתפורה זאת

החכמה בכל העולם ומהם ידעו ומהם לא ידעו. ואני עיינתי בספרים רבים וזה מה שהשגתי משבעה המלאכים בכל ימי השבוע ובכל שעה ושעה ודמותם ומעמדם ותועלתם ואיך יוכל האדם להשתמש בהם ולמה נקרא כל אחד באותו השם זה מפני שמשמשים יוצא מהם שר בשם השר שלהם כמו שתראה.

מחבור הנעלבים והם כתות Pp. 115-118, השדים.

Pp. 118-135, סגולות in Hebrew and in Arabic. Attention may be drawn to § 270 in the index, which reads: שם של רב חסדאי ונ"ל שהוא לקפיצה והוא שם יוצא מפסוק וישא יעקב וכו'.

P. 136-137, זה השם הגדול שנמסר לאליהו ז"ל.

Pp. 137-149, שם כ"ב ופעולותיו, containing among others, סגולות by ר' אליעזר (§ 319); ר' יוסף גיקטיליא (§ 332); ר' אהרן הלוי (§ 350), and the Prayer of Rabbi Nehunia (351). Some are anonymous (§ 346), one is headed נוסח אשכנזי (§ 348).

Pp. 151-226, ז' מעלות השדים ושמוש, containing among other things, שמות מספר המלבוש מעשה הרהט (§ 364); מופת על מלבוש מופת על מופת (§ 379); a long dissertation headed על מופת by סגולה (§ 383); חדוש העולם לחכם אחד שאלה ששאל ר' יוסף דלריינא למשיב על ענין שם פ"ב שבעלינו שאלה שנית לו על (§ 416); לשבח ולמנין המצות חשבון הקץ ופתרון מלת זרויף ומלת אלקום וזוכר (§ 417); a note by Isaac Finsi (פנסי) who received it from להחזיר אדם ליראת ר' מאיר האשכנזי (§ 419); הש' קבלת הרמב"ן ז"ל הנעשית בצלע שאלות ותשובות (§ 446); אלפכית דר' עקיבא תקון המוזה במנהג (§ 455); על ענין אליהו ז"ל כל זה הודיע ומסר ליחידים בעלי ישיבה צרפת גדולה מקובלים מאבותיהם ומוקניהם הקדומים מאת הגאון הגדול השלם במדותיו ובמעלותיו הרב ר' יחזקאל מאפרקייא. ומאותה הישיבה נכתבו ונחתמו אלו הענינים העמוקי' באגרת גדולה התומה בחותם ראשי הישיבה לשיבת עיר גארמישא. ומשם הגיע לשיבת הקדושה שהיתה בלונזל בימי הוקנים the next paragraph is headed: § 474) ש"ח מרמב"ן;

הנקוד משם ההויה מקבלת; (§ 498) מספר רויאל ש"ח מקבלת; (§ 499) ר' שמואל ור' משולם צרפתי ש"ח הנוכרת; שקבל מהרב ר' עזריאל רי"ת תבון בנ"א קבלה מפי החכם ר' שמואל אבן תבון מן שאלה שהיה (§ 506) החכם הגדול ר' עזרא עושה הר"ש בעל התוספות וקבל אותה מהרב הגדול הרב ר' שם ר"י מגירונא (§ 509), in which טוב פלקון is mentioned.

Pp. 227-302, סוד שם המפורש כמו שפירושוהו, containing among others, קבלת ר' עזריאל שקבל (§ 513); שייעור קומה (§ 527); מהרב הגדול רבינו יצחק זצ"ל בברכות אבואלעפיא attributed in the index to חבור, a נוסח קמיע של (§ 534); חותם שלמה (§ 529); ספר העיון לרב חמא (§ 538); ר' יצחק דלריינא השם שמסר מרע"ה ליהושע קבלת ר' (§ 546); קבלה מהרב ר' שמואל (§ 548); יהודה חסיד ז"ל (§ 565); שמירה מופלאה משם הר"ר דן (§ 562); לעין קבלת אמת משם ר' יהודה החסיד תפלת ר' (§ 570); הרע לר' מאיר בן אלעזר שם הדורש לר' שמואל נ"ע (§ 571); המנונא (§ 610); פתיחת לב מפי מימון שבשושן (§ 611, v. 608); (לגנבה מוקן של שושן

משה צרפתי ומר' שמואל נרבוני שמספר מעשה שהיה (§ 665), קבלת הר' מנחם מרקנא; (§ 613), and (§ 687) מאה שמות של אליהו ז"ל.

ספר הרוים, Pp. 302-311.

Pp. 311-378, ספר המלבוש, containing among others, תפלת ר' ישמעאל (§ 892); ספר של ר' יצחק הכהן בר יעקב ז"ל מופת הדור (§ 944), in which there are numerous references to the history of the Kabbalah, e.g., p. 342 כאשר קבלנו מחכמי קדם ומספרי דרב חמאי לא ראיתיו בכל פרובינצא זולתי לג' חסידים הא' היה בנרבונה חכם מופלא ומנוסה מקובל מפי זקן ורב וגם רבו הזקן הקדוש ההוא היו מעירים עליו כי אליהו ז"ל נגלה לו מיום הכפורים ליום הכפורים. further, p. 345, והב' בארלי היא עיר הגדולה בהיותי בארלי העיר הגדולה הראוני חכמים קבלה זאת קונטרס א' היה משנים רבות וכתבתו גסה משונה מכתבתיו בשם רב וגאון והיו קוראים אותו רבינו מצליח בן הזקן הגאון רבינו פלטיה

¹ v. about him and his work, HB, XVIII, 18-22.

היה מירושלם עיר הקדש והביא אותו חכם גדול
 וחסיד היו קורין אותו ר' גרשום דמשקי כי היה
 מעיר דמשק וישב בארלי כשתי שנים והיו מספרים
 מתוקף פלפול חכמתו ורוב עושרו והוא הראה אותו
 קונטרס לגאונים הזקנים שהיו באותו הדור והעתקתי
 ממנו קצת דברים מה שהבינו החכמים שבאותו
 הדור כי לא היו בקיאין באותה הכתיבה כזקנים
 הראשונים שקבלה מפי אותו חכם החסיד וכשחזרתי
 לעיר בדרש ששם נחלש אחי החסיד ז"ל ולא הוסיף
 ולא גרע ולא נתחדש מכל אשר פירש לא דבר
 גדול ולא דבר קטן וזלתי בלשון שהיה בו לפעמים
 עתה ארמוז p. 348, שנוי קצת אמנם הכונה אחת
 כפי הקבלה המסורה לבעלי חכמה זאת מפי חכמים
 קדמונים וידענו באמת כי רבי' שרירא ורבי' האי
 בנו ז"ל הם בקיאים ומקובלים בחכמה זאת קבלה
 מסורה בידם רב מפי רב זקן מפי זקן גאון מפי
 גאון וכלם נשתמשו בשימושא דהיכלות זוטרי והיא
 שמושא דשירי והיא לעלות בה לסלם הנבואות
 וכחותיה כאשר נכאר במאמר רחב בסוד ספר
 המלבוש בעורת אל רם ונשא. דבר גלוי וידוע.
 כי בעלי המתפלסמת כלם מוסכמים שאין דבר
 גשמי למעלה מן הגלגלים וגאוני ישראל מהם אשר
 ראינו ומהם אשר שמענו לוקחים בענין זה מהם
 מוסכמים ברעת הפילוסופי'. ומהם דעות חלוקות.
 וכפי מה שקבלנו מרבי' שרירא גאון ורבינו האי
 בנו ז"ל. והזקן המקובל רב יוסי אביתור גאון
 גדול ורבי' יצחק ז"ל כלם מכריעים המחלוקת
 כפי אשר קבלו מאבותיהם וקנים מפי זקנים וגאונים
 מפי גאונים עד קבלת תנאים ואמוראים וחזכין
 את הדין כפי מה שקבלו מוקני זקניהם הקדמונים
 וקפיצת דרך אצלם המשתמש בה p. 351 and
 מוז ההשגה הנקר' אוריא דשמושא דשירי. והחכם
 הגדול המקובל שהיינו עמו בעיר נרבונו על רבו
 החסיד הרב ר' אליעזר דגרמישא ז"ל ורבים אחרים
 שבאו משם שידעוהו משם היו מעידים עליו כי לעתים
 כשהיתה מצות מקום רחוק מוטלת עליו היה רוכב
 בדמות הענן המזומן לכך ומגיע אל המקום הרחוק
 ההוא ומקיים מצותו וחוזר למקומו בכמה ימים
 רוכב על בהמה כשאר בני אדם. This is followed
 by § 945, which beg. תרין מתיבתי הוּו בכבל
 ותרין סוכין עלה חדא רב נטרונאי גאון ז"ל וחדא
 מתיבתא רב נחשון ז"ל ולהרויהו איבעיא על פום
 מעיין מגנתא דעדן ובאילן חייא די בגויה ומאי
 ככרוביאי ושהלוביתא דחרבא ושדרו להון בעיא
 דא לא אתיהיבת למיתב עליה דהיא רוויא באולפן
 דאורייתא ברם ידעינן דאתון חברויי שתיתו מיאי

זכייא ממאמרי שמעתא מורע דדוד משיחא רבנא
 ספר v. Shem Tob, שרירא ורבנא האי ז"ל
 האמונות, p. 56, and HB., XVIII, 21.

Pp. 379-408, שאלות עמוקות י"ט, the first
 of which beg. קבלתי אני יהודה קבלתי
 סדר (§ 1000) מאניאן מחכם גדול לענן הצלה
 השאלה כמו שקבל מרקוש מר' יוסף ב"ר אברהם
 מאלמנה אשר בלוניל ומן הרב ר' אליהו מלונדריש
 קבלה (§§ 1001 and 1003) בן ר' משה יצ"ו
 שאלה מן ר' משה מליאון (§ 1005) מגדולי אשכנז
 קו' מיד ר' (§ 1008) מן דון יוסף (§ 1007)
 קבלה מר' יהודה החסיד (§ 1013); and עוריאל
 (§ 1037).

Pp. 408-416, סדר הסגולות מהטבעת.

Pp. 416-456, מה שמצאתי במצרים על פי
 שאלה לר', mentions among others, המשיב
 (§ 1135) קבלת רבי' האי; יוסף דלריינא
 ספר שלהן השכל and; and טרשר ר' (§ 1150).
 שמעון הצדיק

Pp. 457-459, ספר סדר קמיעות.

Pp. 459-599, שם הנחלק לר' חלקים, mentioning
 הרב הה"ר ר' יהודה החסיד (§ 1224); יעקב
 שאלה (§ 1231); many charms in Arabic; יעקב
 קבלת ר' (§ 1584) מקובלת מפי מורה צדק
 אלפביתא של ר' יוסף דלריינא (§ 1700) אליעזר
 (§ 1744) שאלת ר' יוסף דלריינא (§ 1726) and
 נקוד השם המקובל מפי עזרא הכהן (§ 1779).

Pp. 601-610, שמות.

Pp. 612-626, סגולות. P. 612 we read:
 שאלה בהקיץ אמתית ומנוסה בקבלה מפי הרב
 שמעון הגדול נעתקה וכו' ונ"ל אני יוסף כי השמות
 הן עד מ' של מלת ומויע וכו'.

Pp. 631-656, סדר סוד עין החיים עין הדעת,
 טוב ורע.

Pp. 657-668, גורלות.

Pp. 669-672, לקות החמה, referring to an
 eclipse in the month of Shebat, 4913
 (= 1153), and to another in Tebeth, 5146
 (= 1386), and to a third in the year 5204
 (= 1444).

Pp. 1-20, שבת תקון with a commentary by
 a later hand, identical with pp. 23-94 of MS.
 No. 178, v. above p. 439.

The MS. proper, which is written in an
 Or. curs. hand of the 15th cent., from p. 21
 to p. 598, contains many glosses by the

writer himself as well as by later writers. The other parts are by later and different hands. Attention may be drawn to the Kabbalistic figures and writings.

Scribe: *Joseph* (p. 224).

Owners: (1) *David b. Mahalalel* (p. 21).

(2) *Yeḥiel b. Mahalalel* (1629) (p. 21).

(3) *Yeḥiel b. Shalom b. Mahalalel* (p. 21).

(4) *Elijah b. Joseph* חשום (p. 59).

(5) *Shabbethai Šebi* (p. 522).

(6) *Aaron Aḥaras* (אלטארס) (p. 1), v. also

above p. 437.

Paper, $8\frac{1}{2}'' \times 5\frac{3}{4}''$.

Bibliography: M. Gaster, *The Sword of Moses*, London, 1896.

479

ספר פתרון חלומות

Interpretation of Dreams with tables of contents. The title-page reads as follows: ספר פתרון חלומות. דברי הדופס הראשון. הספר הזה מעט הכמות ורב האיכות שמצאתי ראשונה מהגמרא פרק ה' וישנה מהרב [הגדול] רבינו האי גאון ז"ל שחיבר שערין בפתרון חלומות. שלישיית פתרון חלומות שמצאתי מיוחסים לרש"י ז"ל. רביעיית ליוסף הצדיק. חמישיית פתרונות מיוחסים לדניאל איש חמדות. ואמרו שחברם בבבל בימי נבוכדנצר לפי שהיו מתחננים לו העם להודיעם והוא מלא משאלות לבם. ועוד מצאתי פתרונות נעתקות מספרי חכמי יונים. עוד מצאתי פתרונות רבים לא ידעתי מי כתבם ולכן עליך לדעת כשתמצא בסוף הפתרון [או בתחלתו] יה"א יוסף הצדיק אומר. ד"א דניאל אומר. דה"א רבינו האי אומר. ס"ה ספרי היונים. [וי"א ויש אומרים] וא"א ואחרים אומרים. ודפסתי אותו לפי שכשיראה אדם חלום ונפשו עגומה עליו ויפתח ספרי זה ותאזרוהו שמחה אם טוב הוא משמחו. ואם רע יבקש רחמים מהקב"ה וישוב אל ה' וירחמנו ויהפוך לו כל חלומותיו לטובה ע"כ: [למודעי צריך כי הרבה פתרונות מצאתי בכתיבת יד אשר לא נמצאו בדפוס. ויש מהם שלא נזכר שם המחבר ושמתו אותם בשם יש אומרים. ויש מהם שקצת מדברי המחבר הנזכר בדפוס מנגדים לדבריו שבכתיבת יד גם אותם שמתו בשם יש אומרים]:

נשלמה מלאכת הכתיבה של ספר הנחמד הזה פתרון החלומות. והנלוים אליו רמזי החלומות. וספר הפרופי. ביום שנכפל בו כי טוב בסדר ובשנת כ"י נכו"ן הרב"ר מע"ם האלה"ם לפ"ק (= 1848) שלהי כסליו ערב ר"ח מבת שהוא יום חמישי בחנוכה. והיה זה בעיר בבל הבצורה יע"א. כתבתיו בעיר בבל בסדר ושנת כאשר פתח לנו ז' היה אותי לפרט גדול אותי השיב על כני אני המצפה ישועת אלהים חיים. הצעיר רחמים בן דוד יצחק לצאם עיני ס"ט בנל"ך.

The MS. contains also ספר הפרופי לשבת שקלים מספר אלף המגן, ימות החדש ספר ר' חיד"א by נחל קדומים (עמידה), poems (1) beg. מלך ישראל ראש גולת אריאל. (2) beg. ראש הממשלה. (3) beg. לסי' אשיל פולט בעיר גולת הכותרת פאריס; and (4) beg. לקראת מלך רב. פאריס; לסי' אברהם הכהן המכונה אלבערט בעיר פאריס, מסורה דא"ב רבתי, נוסח שטרות בעיר פאריס, סגולות, כ"ב תנאים ע"ס א"ב מספר לב דוד, וילקוט חרש. At the beg. of the MS. there are extracts from the תקוני ח"ר ששון [מרדכי] and from the MS. of the זוהר [משה]. The latter contain the following poems: (1) שפל רוח בכמותה צעירה; (2) כנדה; בכל מצוה ומעשה העבודה; (3) היתה תבל לפני; (4) מאה ברכות תחשוב היטב וכוס; (5) שיר ל"ח ברכות של שחר (= 1818); (6) אודה שמך אדון כל היצורים. (v. Sassoon, *Budapest*, 1926, pp. 16-18); (7) יגלה כבוד מלכותך על עם דל; (8) ישראל חוק. acr. יהללך ניב שפתי; and (9) ישראל חוק.

The MS. which is written in a Baghdad curs. hand of the 19th cent., contains 236 pp. The additions at the end of the MS. are by a different hand.

Scribe: *Rahamim b. David b. Isaac* לצאם עיני of Baghdad (1848). Attention may be drawn here to two members belonging to the Einy family who were the son and grandson of our scribe, respectively. David Hai Einy (Calcutta) and Saul David Einy (Rangoon) published a booklet containing: (a) שנה טובה, comprising the prayers to be said over various fruits, vegetables, &c., after the Kiddush on Rosh Hashshanah nights, v.

about similar orders of benedictions above p. 228 and p. 233; (b) סימנים אלו תקון הלימוד לכל השנה פרשיות הפטרות נביאים וכתובים ודע זה הסדר מאנשי מעשה לא ישחנה לעולם מגלת אחשורוש לומרים בשבת שאחר פורים וכן שיר השירים קורין בשבת מצאי פסח ומגלת רות שבת מאחרי שבועות חוץ ממגלת איכה שאינה נדחית ואותה קורין בשבת דברים שמפטרין בו חזון ואין חיי שלמה חבור הלזה לקטתיו מספר (c); ולשנות חזון למועד כתיבת יד כמ"א זללה"ה לתשוקת (d) בית רחל with the title הילדים והנערים יחיו נוסח הדלקה זה נעשה לזכות בו את הרבים לזכרון טוב לזכות ולמנוחת המ' האשה רחל בת עניויה תנצב"ה, comprising the Hebrew benedictions for lighting the candles, with Arabic and English translations; (e) אשת חיל containing prayers and Biblical extracts, with Arabic and English translations; and (f) תפלה לאשה חפלה ליום תשעה באב, with English translation. The booklet was printed, Vilna, 1907. David Hai Einy published also a prayer book for the Three Festivals under the title בית דוד, at Livorno, 1899, and תפלות ליום תשעה באב, Livorno, 1896, v. מגיד מישרים, Calcutta, vol. VIII, No. 35, p. 1.

Paper, $6\frac{3}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

25

פתרון חלומות מהרב הגאון רבנו האי ז"ל ויוסף הצדיק ודניאל איש חמדות ורש"י ז"ל וחכמים אחרים

Interpretation of Dreams. The MS. is copied from פתרון חלומות, printed by Eleazar b. Aaron b. Se'adyah 'Iraqi Hakkohen, Calcutta, 5602 (= 1842).

Indian curs. hand, 19th cent., 50 pp.

Scribe: *Yahya b. Moses b. Joseph Had-dayyan*. The colophon reads: כתבתי אותו בידי אני המצפה ישועת אלהים חיים יחיאל בן משה יוסף הדיין היו פה כלכתה יע"א בשנת התרכ"ז ליצירה (= 1867).

Paper, $7\frac{1}{8}'' \times 4\frac{5}{8}''$.

475

שאלת חלום

Prayer for Dreams, in which some indications as to the Opium Auction are wanted (אתה שר החלום שתבוא אלי בזה הלילה ותגיד לי בחלומי על ענין לילאם של מכירת האפיון באיזה גמבר¹ יהיה מאחד עד עשרה תגיד לי באמת וביושר).

Baghdad curs. hand, 20th cent., 1 p.

Scribe: *Joseph Raḥamim b. Ṣaleḥ b. Shooker b. Isaac* (Calcutta, 1917), v. about him also pp. 30, 230, 231.

Paper, $8\frac{1}{8}'' \times 5\frac{5}{8}''$.

272

ספר שרשי השמות

Ḳabbalistic Prescriptions by R. Moses Zacut. The prescriptions are in alphabetical order with full tables of contents. The MS. contains also the ספר הגורלות of R. Ḥayyeem Vital.

The MS. is written in a curs. Spanish hand of the 18th cent. on 437 pp., and contains many Ḳabbalistic signs.

Scribe: אב"א, v. p. 328 where we read:

כמ"כ אני הצעיר אב"א בקונט' כ"י רב אחאי גאון הרב כמוהר"ר דוד אמאמדו נר"ו ואמר לי הרב הנז' נר"ו שהוא העתיקו מכ"י מוהר"ו זי"ע ונסהו כמה פעמים ועלה בידו ופ"א חזר על למודו למ"ד הפע"ל והוא כללני כלל"ה נמרצת ושם ראיתי מפלאות תמים דעים אל הכבוד הרעים זמרו לשמו כי נעים.

Owners: (1) *Rephael b. Samuel* ליבראני of Morocco, 5572 (= 1812).

(2) *David b. Solomon b. Ya'ish* (p. 23).

Paper, $6'' \times 4\frac{1}{8}''$.

430

ספר גורל קודש

Divination, by R. Ḥayyeem Vital, with tables of contents.

Yemenite curs. hand, 19th cent., 87 pp.

Scribe the same as that of MS. No. 429, v. above p. 431.

Paper, $8\frac{1}{4}'' \times 6\frac{1}{2}''$.

¹ i. e. number.

17

גורלות

A fragment of an Arabic Divination. The fragment contains chaps. 16–22 of a book on divination. For full particulars v. I. Friedlaender's article 'A Muhammedan Book on Augury in Hebrew Characters', JQR., 1906, pp. 84–103, where the text, translation, and description of the fragment can be found.

Or. curs. 12th cent., 4 pp. of 22 ll. to the p.

Genizah. Paper, $7\frac{7}{8}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

189

סדר גורל ההול

A Kabbalistic and Astrological Treatise, attributed to Rab Ḥamai Gaon, in Arabic and in Hebrew. The MS. contains also לקוט מספר ראשית חכמה להראב"ע (v. Ben Jacob, p. 541, No. 40), and other astrological compilations.

Or. curs. hand, 17th cent., 274 pp.

Owner: *Jacob b. Jonah Mizraḥi*, who signs in Hebrew, Arabic, and Syriac (p. 191), v. also pp. 133–136. Jacob Mizraḥi wrote marginal notes and glosses to the treatise on the calendar by R. Abraham b. Samuel Zacut, v. MS. No. 799. He is also the author of קהלת יעקב, v. MS. No. 243.

Paper, $5\frac{1}{8}'' \times 3\frac{7}{8}''$.

787

שושנת יעקב

Geomancy by Jacob b. Mordecai of Fulda.

The title-page reads: זה הספר הספר (!) לפי דברי חכמים ז"ל סימני היד שושנת יעקב צורת הכף והלכות השרטוטים. זאת הספר מיוסד מפי חכם יוסף ברזאני זיע"א כל הקורא בזה הספר וידקדק בו יבין מה שכתוב בעזרת האל וישועתו רפואות. The MS. contains besides the

הגויה by R. Judah el-Ḥarizi, גורלות by R. Abraham ibn Ezra (גורל החול להראב"ע), קבלה מרבי יהודה (one beg. ספר הבלעי החסיד), and various ולחישות.

The MS. is written by different Or. curs. hands of the 18th and 19th cent., on 244 pp.

Owner: *Ḥayyeem b. Abraham b. Ḥayyeem b. Elijah* (p. 51).

Paper, $6\frac{1}{2}'' \times 4\frac{1}{4}''$.

789

גורלות

Geomancy in Jewish-Arabic and Hebrew.

The MS. contains the גורל החול in Arabic and Hebrew, משפטי המולות, ראשית חכמה, and ספר העולם by R. Abraham ibn Ezra.

The MS. is written in an Or. curs. hand of the 19th cent., and contains 346 pp.

Owner: *Sason b. Judah Rajwan* (ראגואן).

Paper, $5\frac{7}{8}'' \times 3\frac{1}{8}''$.

187

קמיעות

Amulets.

(A) קמיע לעין הרע. An Amulet against the Evil Eye. It beg. יהר"מ יי או"א שתסיר ותציל מן הנער נושא הקמיע הזה כל מין עינא בישא קמיע זה הוא מסוגל: עינא אוכמא וכו' להצלה מעין הרע ומכל חולי ומחלה ודבר המזיק להילר הנושא אותו בעוה"ת.

Palestinian curs. hand, 19th cent., with Kabbalistic diagrams.

(B) השבעה. Exorcism. A fragment from the Cairo Genizah. On the *recto* we read:

..... זמנין שומר
 משביע אני עליך
 מלכותו לעולם ועד
 בשם לכבוש
 אל יי צוריאל יוי ג
 יוי צוריאל יוי א
 ל יוי גבריאל יוי
 אתיאל יוי והם א
 עולם אמן סלה וב
 עולם אמן סלה וב

Kabbalistic diagrams.

זאו זאו זאו זאו זאו
 דא וכבישו אה
 שלא ישלום בך
 [משב]יעך בשם ה'
 שם פויי
 כל קטריא ת
 אם

The *verso* contains an Aramaic Piyyuṭ badly damaged.

Or. curs. hand, 13th cent. Paper.

(C) קמיע לאהבה. Amulet for finding grace and favour in the eyes of people. The amulet is written for Salem b. Salamah (ותנו אהבה עזה לסאלם בן סלאמה בעיני כל רואיו).

Yemenite sq. hand, 19th cent., with Kabbalistic diagrams. Vellum.

(D) קמיע. Amulet for Elijah b. X.

Palestinian curs. hand, 19th cent. Paper.

(E) שמות. The Names of Angels, with prayers.

Persian curs. hand, 17th cent. Paper.

(F) קמיעות. Three amulets. The first beg. בשם האל הרחמן המרחם אל אל אמת ושונא השקר אל רופא האל המשביע לכל חי רצון . . . בכח אלו שמות וחוממות תתנו רפואה לפכ"פ נס"ו בשם האל הרחמן המרחם בשם אלהים אשר אין עוד מלבדו יודע נסתרות וכו' בשם האל המציל בשם אל רחום [המרחם] וברוך אל עליון ועצום ואני כך בטחתי אל שד' שמו בכלל וכו'.

Cochin (?) semi-square hand, 19th cent., 3 pp. Paper.

(G) תפלה. A Kabbalistic Prayer to be said four times every month, and especially during time of plague. The *verso* contains הלכות in questions and answers. The latter are given in Turkish and Arabic.

Yemenite sq. and curs., 19th cent. Paper.

(H) תפלות. Prayers containing Psalm 27, פסוקים and Aggadic passages from the Talmud. One part is headed: מנחה היא שלוחה לי מאת הח' המעולה יריר נפשי בנימין קמחי אתה ה' תשמריהו. Benjamin Kimḥi edited

and annotated the שערי רחמים by Hayyeem Hakkohen and Solomon 'Abadi, v. Ben Jacob, p. 605, No. 1139.

Or. Sefardi curs. hand, 19th cent., 4 pp. Paper.

Various shapes and sizes.

667

ספר רעמים ורעשים מהאר"י זלה"ה

Geomancy in Jewish-Arabic attributed to R. Isaac Luria.

The MS. is divided in the following parts: (a) רעמים ורעשים (pp. 1-20), (b) את קשתי בענין סי' הקפת הלבנה (pp. 20-21), (c) הקפת הלבנה בענין ערפל והלקוח מה (pp. 21-22), (d) ענין ערפל והלקוח מה יורה (p. 23), and ענין הלקוח מה יורה (pp. 22-23).

The MS. is written in a Maghrebi curs. hand of the 19th cent. on 23 pp. of 22 ll. to a p.

Owner: *Abraham Sfora*. The entry reads: מול האר ספר רעמים ורעשים מהאר"י זלה"ה די הבחור התלמיד הנעים אברהם סמורא יצ"ו יוכה ה' לחופה ולמעט"ו ואדי יעביהא ומא ירדהאש למולהא ארור יהיה ואדי ירדהא ברוך יהיה אבי"ר ויתבת לפסוק אלי קאל ברוך מחזירה אבידה לבעלה ויתבת לפסוק אלי קאל ברוך מחזירה אבידה לבעלה. Abraham Sfora signed on 1 Elul, 4645 (= 1885) with Isaac Bloch and Samuel Abulkheir, the approbation of קמן ספר מחזור קמן, according to the rite of the לכבירא in Algiers, edited by Abraham Boukabza et Cie., Livorno, 1885.

Paper, 8" x 5½".

Bibliography: ספר רעשים ורעמים תרי זה: בני יוחן מתנה אחת מאת היקר המו"ן רבי שלמה אוראד הי"ו ולעשות ברצונו חפצתי להוציא לאור לזכות בו את הרבים בעור האל מרעיש הארץ ומרגז הציבי אליהו גיג סלימ"א אלגיר תרנ"א רעשים ורעמים אותות השמים ס' מעשה at the end of the second part of מעשה ששעוים, edited by Elijah Hai b. Joseph Guedj (גיג), Livorno, 1868.

186

מנורות

The Figure of the Lamp.

The volume contains a collection of 122 Menoroth used by the Baghdad and Indian Jews for various purposes. These are in different sizes and different colours. The great majority of them have the דע לפני מי אתה עומד, the שויתי ה' קabbalistic Names, and Psalm 67. Others have, in addition, Psalms 121 and 126. Some beg. ארון. One beg. הוי עז כנמר וכו'. One contains also the חמים תהיה, and דע. One contains also the ברכת כהנים, another adds Psalm 91.

A number of the Menoroth contain on the reverse the names of persons to whom they were given on certain occasions. These names are :

אברהם חיים מרדכי
 אברהם בכ"ר מנחם
 אברהם בן משה
 אהרן שלום בכה"ר שי' יוסף שי' צאלח יאודה
 יעקב סלימאן
 בנימן שמואל משה

דויד שי' יוסף כמורה"ר צאלח יהודה
 דוד משה
 יהודא שי' יוסף שי' צאלח יאודה יעקב סלימאן
 יוסף יהודא אשכנזי
 יחזקאל שי' בנימין כוהין (!)
 יחזקאל ה"ר ח' שמואל
 יעקב אברהם רשתי
 יעקב יוסף ש"ך צאלח יהודה
 מנשה סלימאן מנשה יוסף מעתוק
 משה בכ"ר ש"ך ראובן יחזקאל יאודה
 משיח כה"ר ראובן יעקב
 סלימאן בכמה"ר דוד ששון¹
 סלימאן בן צאלח יחזקאל
 עבדאל' יעקב יחזקאל עזרה מצפי
 עבד אל נבי כה"ר יוסף נסים בנימן
 ראובן כה"ר ששון יחזקאל
 שאול בן שמעון יצחק
 שלומה (!) שמואל מושה (!) שמואל
 ששון יצחק צאלח [ששון]

The Menoroth are written mostly on vellum in sq. Baghdad hands.

Various sizes.

¹ v. pp. 89, 402 twice, 404.

ERRATA

P. 451, col. 1, l. 18, for ו' חרשים read וחרשים.

Ibid., l. 20, see p. lix.

Ibid., l. 25, for ושמנה read ושמנה.

Ibid., l. 28, for קצתם read קצת.

Ibid., l. 29, see p. lix.

Ibid., col. 2, l. 9, for 6 months read 2 months.

Ibid., l. 19, for דברך read דבריך.

Ibid., l. 3 f.b., see p. lix.

H

POETRY

589

דיואן ר' שמואל הנגיד

The Diwan of R. Samuel Hannaghid.

The Diwan is divided in three parts. The first part (pp. 1-146) contains the occasional poems of the Naghid, the second part בן משלי (pp. 147-300), and the third part בן קהלת (pp. 303-374). The MS. contains also the אגרת השבת (pp. 381-383), the poem beg. בשם אל אשר אמר, the beginning of which is missing (pp. 391-398), and by a different hand ביאור כפל (403-414).

The introduction to the poems, which were collected by the author's son, reads: אמר יהוסף בן הנגיד רבנא שמואל הלוי זלה"ה אספתי בספר הזה מה שיצא לידי מהלשון השקול לאדוני אבי יכבדהו האל וכתבתי בכתיבת ידי ואני בן שמנה שנים ו' חדשים כי מולדי היה בדקדוק אבי ישאיריהו ה' לטובה בשלשה שעות וארבעה חומשי שעה ושני שלישי חומש שעה שוה מליל שלישי יום אחד עשר לתשרי שנת ד' אלפים ושבע מאות ותשעי' ושש למנין העולם (= 1035) והוא יום אחד עשר מחדש די קערא שנת עשרים ושש וארבע מאות למנין הישמעאלים. והתחלתי בזה החבור אחר הפסח משנת ארבעת אלפים ושמונה מאות וארבע (= 1044) ובכלל מה שקבצתי בזה החבור ממאמריו השקולים שירים על משקלים רבים שונים היו מושרים לפניו בעבור כי קצתם היה כלל כונתו ואמנותו בהם לבנות במ כנסת ישראל ואליו ירבה ה' שלותו שכר מחשבתו ומי שחשדו בהפך כונתו עונו ישא. ולא חששתי שאספתי מה אל מוקדם ומאוחר ואולם כתבתי כפי מה שנודמן.

¹ v. Neubauer, Isr. Letterbode, III, 9 ff. for variants.

ומאל אשאל העור כי הכל בידו. This introduction is much fuller than the Arabic which was published from a Bodleian MS. by David Yellin in הצופה, vol. VII, p. 290. According to this introduction, Joseph, the son of the Naghid, was born on the 11th of Tishri, 4796 (= 1035), and began with the copying of his father's poems at the age of 8 years and 6 months. There are many differences between the Arabic of the Bodleian MS. and the Hebrew of our MS. The latter is the more original. This is proved first of all by the fuller Hebrew text, and secondly by the variants between them, e.g. Arabic היא A. בדקדוק אבי בתפסיר אבי הלא A. בזה החבור H. אלמגומע.

The poems are headed: (1) מזה בתים השיב (1) אותם לר' חושיאל ז"ל מענה כתבו השלוח אליו ז"ל, 11 ll., v. H. Brody, כל שירי ר' שמואל הנגיד, Warsaw, 1910, No. 2, see about the literature, *ibid.*, foot-note 1; (2) ולו עוד בזכרון האחים והפרידה (2) הכל היום נסיעה וחנייה, 18 ll., v. Harkavy, beg. זכרון רב שמואל הנגיד בן יוסף הלוי, Petrograd, 1879, No. 1, Brody 31, Yellin, p. 291; (3) הנה יחידתי בגיליה, ולו עוד אל אוהבו מענה, 31 ll., Hark. 2, Yellin 291; (4) ולו עוד אל איש, 6 ll., Hark. 3; (5) ולו לפני מות יהודה אחיו ז"ל, 5 ll., Hark. 4, Brody 16; (6) נסים על בנו, 23 ll., Brody 3; (7) אשר רבי נסים כתב, וכתב לו עוד על יד אוהב, 14 ll., Hark. 22, where the last lines only are given, Yellin 293; (8) רכב הים בבחרותו עם סוחרים ויצאה אליהם בהמה אחת יקראו אותה המכירים בהמות הים מיניה ויגורו

ויאמרו כי לא יצאה מעולם על ספינה ונצלה מידה והצילם האל ית' אחר סער גדול מרעתה ואמר זה המשקל וספר בו קורותם בענין ההוא וקראהו Hark. 64 ll., הלכתשל ולנופל תקומה. beg. תורה, אבא חסאן. beg. ולו אל אוהב (9); Brody 39; 23; Brody 32; Hark. 24, 9 ll., תרומיית נדיבים וקרהו מה שהוא ידוע ומפורסם עם זוהמיר (10); אדון אלמחסה על יד אבן עבאם סופרו וכאשר הצילו השי"ת אמר זה המשקל יספר בו ענינו עם שניהם ומה שזמן ה' לידו להתעולל עליהם והיה הנצוח הנכבד הזה בקר יום ששי ראשון לאלול שנת תשצ"ח (= 1038) וקרא זה המשקל שירה ויש בו Hark. 36 ll., אלוה עון ואל קנוא ונורא, beg. קמ"ט בתים ואמר מקונו על רבינו האי (11); Brody 40; 25, Hark. 26, Brody 1; 80 ll., פליליה ומקבר תרומייה עלי כל איש יעידון מאמריו. beg. ולו עוד (12); בפיהו. beg. ולו בתים (13); Hark. 27; 20 ll., עוד לו בצאתו (14); Hark. 4 ll., מר ויין הטוב אגורים יחידתי. beg. מקרמבה העיר וכו זכר ההתנודדות ולו (15); Hark. 14, 28 ll., לבבך יפת חידה נשמה מאשר. beg. בבחרותו בצאתו מעיר קרמבה (16); Hark. 15, Brody 36; 24 ll., תתאו גרועה יריבוני אשר ידעו אבותי. beg. ולו אל אוהב ולו מענה (17); Hark. 16, Brody 12; 10 ll., אל קצת חבריו מבני הדיינין לכול זמן ולכל. beg. נדוד קצה ושפה (18); Hark. 17, Brody 33; 16 ll., וכתב אליו בן כלפון בגרשו בדין בת בר קפרח (18); הראית ארי. beg. בתים שתי' אלה בחתימת הספר ומקצת הבתים אשר (19); Hark. 18; 2 ll., נותם כי אין בתבל איש. beg. היו בגוף הספר הם אלה. beg. והשיב עליהם ואמר (20); Hark. 19; 3 ll., רעי התתאונן (21); Hark. 20, Brody 6; 11 ll., עלה אלי ועזרני. beg. ולו חקף צאתו מקרמבה (22); Hark. 21, Brody 35; 16 ll., ידידי ולו (23); Hark. 28; 4 ll., מידועי סבבתנו מחיצה. beg. משקל ולו משקל מספר האחים זכר אנשים מהם (24); פרסמו כי ראו מחכמת הכנבים כי חייו קצרים. beg. לבבי תוך קרבי עיר סגורה. beg. וכתב אל אוהבו מבני הדיינין היה שמו יוסף (25); Hark. 16 ll., אהוב נפשי חמדו אל. beg. בן שמואל ולו על איש חלו פניו (26); Hark. 32, Brody 10; beg. בני הנריבים לרקק המקרא אשר כתב בידו. beg. בני הנריבים לרקק המקרא אשר כתב בידו (27); Hark. 33, Brody 37; 10 ll., עשה אחי בחייד

וכאשר יצא אסמאעאל בן עבאד לקראת המשנה ויקירהו האל נגלה אליו בחייליו ערב יום ה' ל"ג לילות מתשרי שנת ת"ח (= 1039). והמלחמה נכונה בין שניהם בקרוב מנהר שנלי ואמר אלה הבתים והעטרים ראה היום. beg. מקום תפלת המנחה ביום ההוא ולו משקל מספר (28); Hark. 34; 10 ll., בצרתי Hark. 30; 3 ll., מיומותי תקלענה לבבי. beg. הנרוד והיה הנצוח על חרדי ו' עבאד לעת ערב (29); מהיום ההוא ונהרג בן עבאד בתחלת ליל שני ערב סוכות ואמר זאת השירה וקראה תהלה Hark. 35; 149 ll., הלי תעש בכל שנה. beg. ולו אל אוהב השליטו אחר (30); Brody 41; 36 ll., הנרפא הזמן ממחלתו. beg. האיבה ותאייר אלדולה (31); Hark. 36, Brody 13; אבו גאעפר בן אבי מושי היה חולק עם בן עבאם על תרעומותיו ונמשכו עניניו אחר מות ו' עבאם והיה אדוני אבי ישן בקצה המטה ויחלום והנה היה Hark. 37; 3 ll., כבר אבד בנו עבאם. beg. בונה אלה הבתים והיה הרופא אבו מדין לן עמו (32); Hark. 37; והעירו ויספר לו את חלומו ולא היה מספק באבדת אבן אבי מושי ונהרג למעט ימים ואמר זאת השירה בעת בושר באבדתו זה שנת ת"ח (= 1040) וקראה Hark. 38; 56 ll., לך עושר וממלכה. beg. שמה בשורה וחלה ר' יצחק דודי ז"ל בשנת (33); Hark. 38; תת"א (= 1041) ונכמרו רחמיו עליו ואמ' בו Hark. 38; 5 ll., עצמי מלאו צירים ותוגות. beg. ובכר (34); where the heading is given in Arabic, the poem itself is however missing; חליו ושם מגמתו ללכת אליו עם הרופא אבו מדין וקרא אליו הקורא בקצת הדרך וזה ביום ה' בכ"ה מאייר מהשנה הנוכרת והיה מותו ליל היום ההוא (35); Hark. 7 ll., בלכתי לחוות אחי. beg. ואמר עליו Hark. 2 ll., לבבי יאשה לך מחיתו. beg. אחר בן אמר עליו מה אקרעה. beg. ואמר בקרעו בגדיו עליו (36); Hark. 38, Brody 17; 7 ll., וקונו עליו (37); בזאת הקינה והיא הארוכה מכל מה שקונו עליו. beg. וזכר בה שלשה מקרובינו אשר נפטרו אחריו Hark. 39, defective; 55 ll., ימהר יום פרידתי ואמר בספרו בואו עליו ונשקו (38); Brody 18; בכור אמי בכור. beg. אותו והוא מושכב על מטתו ואמר בספרו לויתו והכניסו (39); Hark. 7 ll., מות המסך לשוני אשאלה ממך. beg. אותו בקברו וזכרו לברכה Hark. 40, Brody 19, defective; 10 ll., שאלה, התנחומים תדבר. beg. ואמר בנחם העם אותו (40); Hark. 41, Brody 20; 6 ll., ובקר קברו (41)

שמוהו אסור במגדל מנבב ואמר אדוני אבי מספר במה שקרה לו ומה שנתנהג הוא בו משבח לאל שעה מני beg. על מה שזמן לו מזה בנצוח החוק ולו עוד יקירו השם (60); 45 ll.; עמיתי וחברי beg. 9 ll., קראתו רב ישעיהו ושם רב beg. refers to the head of the Academy (in Babylon?), *R. Isaiah*; (61) ולו אל איש שלח (61) תהלתך לבת מלך כבודה beg. לו שיר קרוב ענינו שמע רופא אשר הניס beg. ולו עוד (62); 9 ll.; וצוני י"א (יכבדהו אל) להעתיק (63); 12 ll.; כאבי בילדותי ספר אחד והבטיחני לתת על כל קונדרם בטיל אחד (a holiday) ויצא אל אחת המלחמות beg. ושלחתי אליו מה שהענקתי לו וכתב אלי זה (64); 10 ll.; כתבתך מהודרת כברקת מסופרת והיתה בינו ובין ר' יצחק ו' כלפון מחלוקת על משתה היין והיתה סבה לפרידה רבה וכתב אליו הדיש עשוק כבוכה מכאבו beg. אדוני אבי י"א זה והשיב ר' יצחק ו' כלפון בשירים (65); 36 ll.; חטאתי כמו ארץ רחבה beg. ראיתי לכתבם הנה ועזרו א"א י"א במה שנודמן לו (66); 25 ll.; תכף זה וכתב ר"י אבן כאלפון לר' יצחק ו' אלדימי beg. והוא מודה ומשבח לאבי י"א באלה הבתים וכאשר (67); 21 ll., Hark. p. 91; הנחתי כעב עברה אחי beg. עמד א"א על הבתים הנו' כתב אליו נמוגותי בדרכי beg. וכתב עוד אל אבי (68); והשיבו אבי (69); 34 ll., Hark. p. 94 f.; דברין בחוק לבות beg. י"א ושלח לו מה שנודמן נטועים (70); 30 ll., Hark. p. 95 f., Brody 9; וכאשר הוסר א"א י"א מהיות על הנבולים אשר היה נגיד ומצוה אליהם וקרה מה שקרה ונהרגו חמיו ובן אחותו בקצת הדרכים וזה בשנת תש"ף נדיבותך beg. כתב לו אבן כלפון זה וזכר אבן (71); 15 ll., Hark. p. 97; כלפון באגרת אשר כתב עם אלה הבתים ענין אנשים ממקנאיו אשר שמחו בבוא עליו המקרים הרעים האלה וכתב בה כמה בתים שהם לו יקלל פני תבל beg. אלה המקנאים ואלה הם הבתים והשיבו (72); 9 ll., Hark. p. 98; ידידותך בתוך לבי beg. אבי י"א באלה הבתים ולו על אנשים נכנס עליהם ושמע אותם יקראו התלמוד ברב שנוי וספר אותם וספר מלמדים beg. היריה הזמן ברבי ורבא (73); 32 ll., Hark. p. 99, Brody 7; וזו על אנשים נכנס עליהם ושמע אותם יקראו התלמוד ברב שנוי וספר אותם וספר מלמדים beg. היריה הזמן ברבי ורבא (74); 100 p. (v. also above p. 398); אל ראש כלה ר' שמואל אלבגראדי מענה על שיר

אהה שבתי beg. ביום שני לשונו לעפרו ואמר אחר (42); 9 ll., Hark. 42, Brody 21; אמור נא לאשר אתאו ראיתו beg. כן אמר ואמ' בשונו אל עבודתו (43); Hark. 43, Brody 22; אהוב נפשי ומאויי beg. ושלח האנשים אותו ואמר בהשלימו (44); 6 ll., Hark. 44, Brody 23; בכר שלמו ימי אבלי beg. שבעת ימי האבל ואמר לסוף חדש א' (45); 9 ll., Hark. 45, Brody 24; האחרי חדש למות אחי beg. ונסע עד אשר קרב ממקום (46); 5 ll., Hark. 46, Brody 25; היום ביני וביניך beg. קברו. וסכב אליו ואמר ונוסף יגונו (47); 15 ll., Hark. 47, Brody 26; זמן בוגר עלי מה זה beg. עליו לסוף שנתו ואמר ואמ' בהפסק (48); 6 ll., Hark. 48, Brody 27; בנפשי אח beg. כתביו והגיע הכתבים מוולתו ושמעו אנשי' יתאבלו (49); 2 ll., Hark. 49, Brody 28; על אחיהם אשר נפטרו וזכר אחיו ובכה עמהם וניני אם אשר דמו beg. בכי גדול ואמ' עליהם וכאשר נשלמה (50); 8 ll., Hark. 50, Brody 29; בבר שלמו שנים beg. לפטירתו שנה אחת אמר (51); 7 ll., Hark. 51, Brody 30; תהלה יש beg. וכנח יגונו והתנחמו מאבלו אמר ולו מענה לר' נסים (52); 16 ll.; יודוך כך ירבו ששונים beg. עליכם בני תורה ותופשיה beg. ולו עוד (53); 30 ll., where *R. David* is mentioned, of whom the *Naghid* says ציון עליה נא אלי ציון כל ארצות ורון דיני קנסיה ולו (54); 19 ll.; אמת לאל אשר אין לו תחלה beg. עיד ולו מאמר יקונן בו אוהב לו שנפטר (55); הייטב לנדיבים טוב פעלים beg. וינחם קרוביו ולו אל ראש ישיבה גדול במזרח (56); 26 ll.; לך שיחים כמו נופת מתוקים beg. ולו אל קצת אנשי תחכמות בארצות המזרח (57); 30 ll.; היש גשם נדבות עוד בעבים beg. ולו שבת שבת בו אחד מאוהביו (58); ופשט (59); 24 ll.; שירה בפי תמיד מסודרת ידיר השר במקום נקרא ארגונה בקיץ של שנת תת"א (= 1041) והיה עמו ואצלו ואצל ומופק ושניהם שרי צבאות ידועים מראשי האנדאלוס וגברו על ארגונה והרגו שר העיר אחר כן נסעו משם אל מקום נקרא שמתאן וגברו על רוב המגדלים אשר שם ויצאו אחרי כן המחנות לקראתם והיתה בם יד ה' ונהרגו ואצל ומופק וברח השר ידיר עד אשר סוגר בקרמבה ונשאוהו משם עד אשר

¹ v. D. S. Sassoon, *The Newly-Discovered Diwan of the Vizier Samuel Hannaghid*, London, 1924, p. 15 f.

² i. e. Israel Hakkohen b. Samuel Gaon b. Hofni.

beg., וחלה זמן ארוך וכאשר חלה אמ' זאת שירה ובסוף כסלו של (89); 60 ll.; טובות לאל עלי שנת תת"ח (= 1047) שר שירה וספר בה שתי הלקיות השמשי והירחי ההווים בחדש הנוכר הוודיע הלכות הירחי כלו הארוך בזמנו העתיד להיות בחצי אייר מהשנה הנוכרת ותחלת השירה היא רעי התישן קום והעירה כתובה בספר בן קהלת באות הריש ונשאני עמו בלכתו לפשוט (90); v. MS., p. 360; להלחם במקום קרוב בניסן שנת תת"ה (= 1045) ונכספה נפשי אל ביתי ואל קרובי ואמרת אלה הארבעה בתים והוא י"א עורני בהם ועל כן היה במרם נסיעה. beg., נקל עלי למצוא אותם והם אלו ואמר בעברו בדרך גיאן במקום (91); 4 ll.; שאלתי ארבו לו השר בן אביקרה בכל חייליו פרשים ורגלים וברח אבי י"א ונכנס בנהר גדול ועמוק אשר שם והצילו השם בו ונצל מהם כי האויבים לא מלאם לבם להכנס בנהר אחריו וקרא שם שמואל קדמה יושב ברובים. beg., וזאת השירה תחנה ולו יקונן אחד מקרוביו מבני לוי (92); 62 ll.; (93); 32 ll.; חרשים משני רוגו חרוצים. beg., ובצאתו להלחם על השונה אמורוד עבר על מקום היה בו חול לרוב בשנת תת"ו (= 1046) וכבר עבר עליו בימי בחרתו בורח מפני המלחמה הכבדה, התדע מעבר החול. beg., מקרמאבה ואמר זה ואמר בשובו גובר ומנצח מהמלחמה (94); 4 ll.; והיא והיתה בחרף של שנת תת"ו (= 1045) 42 ll.; כמו זאת תהי חידה ממושלת. beg., היום. beg., ולו אל נכבר מאחיו במצרים (95); וכתב בכתב (96); 30 ll.; סחר תמישן אהליכם ירו שירים ערבים נבחרים ושלחם לי ממחנהו היוצא לפשוט בניסן משנת תת"ו (= 1046) וגור עלי וצוני לקראם למען ארגיל בהם לשוב לדבר יהוסף. beg., ולרוץ בלשון הערבי וכתב לי עם זה וכאשר נראו (97); 8 ll.; קח לך ספר בחרתיו לו אותות הנצוח במלחמה הזאת כתב אלי השירה הזאת וצוני לכתבה בכתב ידי ואשלחה אל ישיבת זכור לבי. beg., ירושלים עיר הקדש וקראה זמרה ואמ' מתפאר ובו (98); 50 ll.; בטוב זוקן ושיבה התדע את פעלי. beg., ספור היין במימב ספוריו וכתב אליו ר' יוסף בן (99); 51 ll.; לחכמים הלצני חן גבורת עון. beg., חסדאי אלה הבתים. beg., והשיבו אבי י"א בזה (100); 49 ll.; ועצמה וכתב (101); 74 ll.; התזכיר אל יפת טראה לבונה אלי אחר חג הסוכות משנת תת"ז (= 1046) כבודי. beg., מהמחנה אשר על אנתקירה המקום ואמר בספור (102); 35 ll.; מדראה חל וחלה

26 ll., באשמורות ערב. beg., שלח מדרשה העיר ולו עוד ולא לה הבתים (75); Hark. p. 101, Brody 5; 4 ll., אלתי חשוף היום. beg., סוד; ובעת הקיץ משנת תת"ב (= 1042) צרו 'אבי (76) עמאר ומגהאר ופרשי הגבולים ועבאות הצרפתים על מדינת לונקה ויצאו המחנות אשר שם למלחמתם עד אשר סבנו המחנות כלם לצור על מדינת בליס ולנו הלילה הוא על מנת שישכימו בבקר אל לונקה להלחם עליה וכתב אלי אבי מהמחנה מקרית בליס בלילה ההוא יספר הענין כאשר הוא ויצוני יהוסף כל אשר אשא. beg., במאמרו זה מסר וכאשר (77); 18 ll., Hark. p. 104, Brody 14; נתברר לצרים על לורקה קרוב המחנות לקראתם לא נתאחרו שם ויברחו כלם מעליה וילכו מחנותינו שלח. beg., לורקה וישכנו שמה וכתב אלי משם זה 31 ll., Hark. p. 105, Brody 15; ובחלת הקיץ משנת תת"ג (= 1043) עבר (78) נגח וישכון במאלקה ויתנכלו אליו שם עד אשר המיתוהו פתאום ואמ' א"א זה ולו מעשה נודע ונגלה (79); 4 ll., Hark. p. 107; וכמא אביר יעקב. beg., ובקיץ של השנה הנוכרת הלך ידידי השר אל הזקן אבן עבד אללה אל קארמונה העיר ויתאמין לקום ולגלג עליו אחר ברית אטונה אשר כרת עמו ' עבד אללה והפר אותו וצוה לצאת מארצו ונפל הנצוח על רוב מקומותיו ומת הזקן הנוכר אהלל אל אשר. beg., ואמ' על זה שיר זה. נגינה (80); 37 ll., Hark. p. 107; אין לו דמות וחמונה. beg., ולו מענה אל קצת אחיו על שיר כתב לו בו 27 ll., the first five lines are to be found in קהלת בן קהלת v. MS., p. 322; צבי נעים נתנו אל ברכה. beg., ולו עוד (81); 26 ll.; ולו שיר כתבו אל זקני זלה"ה (82); 26 ll.; ולו עוד (83); 18 ll.; הימים יחרידו יום חרדה. beg., ולו אל אוהב (84); 12 ll.; שמע השר. beg., ולו עוד (85); 23 ll.; באל אחד אשר יחיד יצרך וחליתי מחלי (86); 7 ll.; לך אבות גבירים. beg., אלגדרי (בגליון; וירגואילאש בעלע) והוא השחין בתמח שנת תת"ד (= 1044) והוא במחנה אסתגה המקום והעלימו ממנו חליי עד אשר הקל מעלי וכתבו לו יגוני לב כמו. beg., בזה וכתב אלי ז"ל אלה הבתים ומחה אחותי אחרי (87); 30 ll.; חצים שנונים קוטי מהשחין והוא צמח זה הנז' והמלחמה חזקה גל מעלי. beg., וכתב אלי ממקום המלחמה. מרתיה חמן האל ית' התגבורת והנצוח (88); 25 ll.; ראשי במלחמה הנוכרת אלא שאבי י"א שב ממנה חולה

הרעש אשר היה באייר משנת תת"ז (= 1047) והיה גדול ומבהיל עד אשר לא נראה ולא נשמע בזמן מהומנים כמוהו כי הפיל הבתים ועקר החומות והיו בני האדם נופלים מאליהם. ואחרי הציל האל ברחמיו כלנו. רועי מרבעי אשקומה וכו' ככתוב בנן קהלת באות הריש. וכאשר היתה מלחמת תסכרנה המקום ונכנסו בה הפרשים בא השר אבונור בשני מחנות מאלקה ושיביליאה והיתה המערכה למלחמה במקום קרוב מן רונדה ונלחמו שמה מלחמה חזקה עד אשר חלש ה' כל המחנות ההם עם כחם וגבורתם ונהרגו הרג רב ורדפו אחריהם עד שער רונדה ונלכד הסרים הנקרא מוכתאר שומר פוסי אשביליאה ויאסרוהו בנחשתים והיה זה יום שלישי יד' לאלול שנת תת"ז (= 1047) ואמ' יוקירהו ; 79 ll. ; מתי שכלו יודעי דת ובינות beg. האל בזה ולו יעזרהו האל במלחמת ידיר האיש בארגונה (= 103) המקום בקיץ של שנת ת"ת (= 1040) והנצוח אשר היה עליו ועל שני שרי החיל ואצלו ומוקף בשמנתאן המקום ובו נזכר הנצוח היה עם שיר beg. אשר לו עליו מלבד זה השיר אכור עתה ולו יעזרהו האל (= 104) ; 37 ll. ; לכבי בקרבי חם בפשטו על חיילי אשביליאה ומלאקה ובני יפראן בתאבעה המקום וגברו עליהם והרגו הסרים מכתאר שר חיל אשביליאה והיה הנצוח ההוא יום ג' יד' לאלול שנת תת"ז (= 1047) וכבר נזכר לאבי כלבי חום למפקד beg. בזה שיר אחר מלבד זה ולו עוד יכברוהו האל (= 105) ; 61 ll. ; הנעורים במלחמת אשביליאה ושרפו הר הזתים ואחר כן עבר על אישונה ואצטפה ועמק אוברה והיה זה חיים בלא ריש beg. בסיון שנת תת"ח (= 1048) ויצא דבר המלכות לצאת (= 106) ; 47 ll. ; ותחלוא המחנות עלי גולה המקום באייר שנת תת"י (= 1056) ונצל המקום בבגד אנשי מאלקה למחנותינו על הר פומיש יום ה' אחרון לאייר ונאכרו במלחמה אנשי החיל ונלכד בה אבי י"א אחר כן הצילו השם בנסים ונפלאות אשר לא נשמעו כמוהם ונדר בעת ההיא לחבר הלכתא גבראתא ואמר בזכרון חברו אותם ובספור המלחמה ההיא והצלתי אלהים האריך לי פה בתורות beg. מטנה. תודה וכתב יכברוהו האל תחת השירה (= 107) ; 100 ll. ; בספרי beg. הנוכרת הבנויה על הלכתא גבראתא ויצא דבר מלכות (= 108) ; 4 ll. ; תחוה דברי קדומים לצאת החיילות לקצוי מודור המקום ופלגנה ואסתגה

ונראו שם הגבורות הגדולות והנצוחים החזקים ובשובם משם נפגש באנשי מאלקה פתאום והכה בהם מכה רבה ויפלו מהם חללים מראשיהם יותר ממאה והיא היתה מלחמת התשועה וזמן הנצוח הזה יום ב' י"א לסיון שנת תת"י (= 1050) ואמ' בין הנשיאים קום ומיד beg. בעזרהו האל בזה ויצא דבר מלכות ללכת אל (= 109) ; 39 ll. ; נשיאה אישונה המקום וכבר נקבצו בה חיילי אשביליאה והמון עם אל ברבר והיה מגבורתו עליהם מה ששט בקצוי ארץ שמעו וכעוף התעופף קולו וזכרו ובשובו משם נעזר עזר אלהי זה בשנת תת"ב (= 1052) ושמע כי קראני חלי כבד ועצום מצמח אשר צמח בי והיה קשה מאד והוא הכפיל מסעיו למחר לבוא לקראתי ואחר עזרני אלהים אחר היאוש ממני מה beg. ומרפואתי ושלח דברו ורפאני ואמר בזה ואמר עוד (= 110) ; 41 ll. ; לך את צבי גבוה נעוריו בצאת מחנות אשביליאה ורונדה וכל קצה המערב אל רזה המקום באלול שנת תת"ב (= 1052) וכאשר הגיעו חייליו בקרוב מהם נגשו כלם אל ההרים ועלו בגבעות ומחנותינו ישבו בתחתית ההר לקראתם שני שבועות ולא ירד אליהם איש לא פרש ולא רגלי ואחר כן הלכו לדרכם בבושת פנים האנעזר נחלי עיני beg. ואמ' יעזרהו אל. תהלה ואני שלחתי אליו שיר לאחת (= 111) ; 56 ll. ; ואנוחה לכן משה נביא beg. ממלחמותיו ועניו בזה השיר ולו עוד בספור (= 112) ; 12 ll. ; אל או קרובו מבוטע מים אשר היה בביתו יצאו המים מראשו והיו יורדים כדמות קבה על רצפת בהט ושש וישימו הנרות בקבה מפנים והקבה כמבחון ונר אמור לי מה אבוקה על beg. השעוה בראשה ולו בספור כלי הזה הוורק (= 113) ; 3 ll. ; מנורה המים מאליו בביתו והיו צומחים ממנו קנים יוצאים מצדו היו משליכים המים סבל צד ומכל עבר ואמר ולו (= 114) ; 2 ll. ; חבצלת בארץ לא נטועה beg. עוד בספור האח לפניו מבערת בימי החורף אמור מה צפרים אין beg. וסביביו צורות צפרים וזכר במקום חברתו אחד (= 115) ; 2 ll. ; במ נשמה מהמשוררים שיר על קערת תפוחים הובאה לפניו יפים וטובים מאד. והשיר בלשון ערב הוא זה למכאפתו מן כל גאף עצה צורת which reads translated into Hebrew by one of the company in the following way : ומגרי נשיכת לך ופתי כמו כסף מוזקק נעשיתי ואחר כן אמר פתע פתאום על (= 116) ; 4 ll. ; התפוחים י"ג מאטרים היו בין הכל מ"ו כי כבר

נוכר מהם שנים וכלם דומים לענין הערבי
 beg. (117); 32 ll.; ותפוח מלא ראשי בשמים.
 ואמר יכברוהו האל בעיץ הנקרא יאסמין שלשה
 3 ll.; ראה יאסמין אשר בדיו ירוקים. beg. אלו
 ואני הצמחתי אחו יפה בגני ועשיתי סביבו (118);
 תעלה וחליתי פניו לצאת אליו ולנוח עמי שם וכן
 יהוסף ים לבב אביו. beg. עשה שמח בו ואמר עליו
 וחלה אליסף אחי מחלי (119); 14 ll.; במלה
 השחין היוצא בנערים בסיון של שנת תתי"ג
 (= 1053) והיה צאתו עליו קודם השבת מסדר
 ויקח קרח יום אחד ואמר כזה י"א בחיותו מחליו
 וגברו רוב (120); 27 ll.; זמן רע יציקך. beg.
 מלכי אל אנדלוס משפחת הברבר ויתר הפרשים
 עליהם בקיץ של שנת תתי"ג (= 1053) ושכרו
 הצרפתים לחיות עמם בעזרתם והביאום עמם וצרו
 העיר מארבע רוחותיה וצרו המחנות הצובאות
 מהמערב עם חיל הברבר על מדינת אלי אסנה
 ויצאו לקראתם ויארבו להם חמשה ימים קרוב
 מהם אחד כן נראו אליהם ויערבו להלחם וילבשו
 שריוניהם ובראותם כי כן ברחו כלם בלילה בהרים
 ובגבעות אח"כ קרבו לקראת השר אבן אכא עמאר
 והצרפתים הצרים משני צדדים ממזרח העיר וכאשר
 נראו אליהם ברחו גם כן משם שנית ולא נשאר
 מהם עד אחד וישבו כלם נכלמים איש לאוהליו
 אשלח בכנפי. beg. ואמר יוקירוהו האל וקראה זמרה
 ויפשטו אייבנו (121); 74 ll.; שחרים ספרים
 מראשי הברבר בפאת המערב לגבר ולנצח עלינו
 וילכו לקראת אשביליאה הם ונכבדי חילם אולי
 יקראו לקראתם שלוחי מלכי הגוים אשר סביבותינו
 המבקשים להשלים עמנו והיתה כונתם להלחם עמנו
 בעת המלחמה וזמן הקרב. וזה בכסלו שנת תתי"ד
 לעתותי אלהים. beg. (= 1053). ואמ' י"א בזה
 וילכו הצרים בירצותם אל (122); 22 ll.; וזכרני
 אשביליאה והיו שם עם בעל בריתם האיש עבאר
 שר העיר וימרוד ויגוד כם ויחזיק בהם ויאסרם
 בנחשתים וימלא בתי הכלא מהם וזה מהשנה
 הנוכרת וכאשר מסך ה' בקרבם רוח עושים וקמו
 קצתם על קצתם הותרה הסכמתם ונתקלקלה עצתם
 ובמלה מחשבתם והכיב ה' מהם וסרת פעולתם
 אמת. beg. ואמר בזה יכברוהו האל וקראה זמרה
 ולו שיר נקרא בערבי (123); 51 ll.; נעלה מלכי
 ארגזה וזה שם כל שיר שחרז חציו סחרז סופו
 ובנה אותו על צואה אשר כתב ויסרני בה והוא
 השיר הנכתב בסוף אגרת הסמיכות ובערבי אל
 אצאפה תחלת השיר תדע בני כי צור יצרך נורא
 וכו' וכבר נכתב בספר בן קהלת באות התי"ו

v. MS., pp. 369-371; (124) ומצאהו ויקירהו
 האל חלישות הכח והגוף מדרך הזקנה במלחמה
 אשר היתה בקיץ של שנת תתי"ד (= 1054) ואמר
 בזה שיר כמחאונן תחלתו הנמצא ברעי מר לבבו
 v. MS., למרותי וכו' נכתב בן קהלת באות הה"א
 ושב יכברוהו השם מן (125); pp. 324-326;
 המלחמה ההיא מנצח וגובר כתאותו מקבץ כל
 חשק לבבו ומאוייו ובהגיעו אל עירו ואל מקומו
 יסרתו האל ביסורין קשים וחלאים כבדים עד אשר
 נואשו ממנו הרופאים אחר בן הרחיב ה' לו והחייהו
 מחלייו אחר הייאוש והביא אליו אחר כל הנסיונות
 אשכים. beg. האלה הרחה וחדות הנפש ואמר בזה
 ואמר יכברוהו האל אח"כ (126); 28 ll.; ולבי שש
 מספר הנסיונות ומשבח לאל ית' על אשר שמר
 תנומה בעין. beg. והציל והציל ורפא וקראה שירה
 ויצא דבר מלכות לצאת אל (127); 69 ll.; מכיר
 הר הזיתים אשר באשביליאה בניסן של שנת תתט"ו
 (= 1055) והיה שם מהיתרון הגדול בתגבורת
 והנצוח מה שנשמע ונודע בכל קצה ושב ויקירהו
 האל משם ובין ידיו כתבים ואגרות עשה אותם
 לשלחם למזרח וכתב אל מר רב יחוקיהו ראש
 גלות יאריך ה' שאריתו מגיד הענין היה משבח
 נגלית ישראל. beg. ומפאר ואמר זה וקראה זמירה
 אחרי כן יצא (128); 53 ll.; בלי צניף ומצנפת
 עוד דבר מלכות לצאת אל מקום נקרא אלבוס
 מפאת אשביליאה בזמן תשרי שנת תתי"ו (= 1055)
 והיה מקרהו בזה כמקרהו בענין הנוכר קודם זה והיה
 שובו יחוקהו ה' משם והיה מסכים לענות את מר רב
 דניאל (בר עזריהו) ראש ישיבה יאריך ה' ימיו על
 כתבו וכתב אליו במה שנולד שם ושבח ופאר. ואמר
 אם תבך עין גולה אשר. beg. בזה וקראה תהלה
 ויצא לפשוט יכברוהו האל (129); 45 ll.; דלפה
 בחורף של השנה הנוכרת אל פאת המערב ואחרי
 כן אל מקום נקרא ריה ויתן ה' בעת ההיא תשועות
 גדלו המובות בעדם והיה מהמקרה הרע שנפטר
 בני דודתי בזמן ההוא וכאשר ידע בזה כתב לי מנחם
 ומספר מה שהיה במלחמה ההיא מהתשועה והגאולה
 זמן לאנשים ישק את כוס. beg. ברחמי האל ואמר
 29 ll. This is followed by the remark:
 תמו השירים הארוכים תלי"ת. ותהא אתחיל בשירים
 הקצרים בעור הצור. ואלה השירים היו מושרים
 לפניו בעתות הרוחה והם הנוכרים בתחלת הספר.
 ולכל אחד מהם ענין ידוע. ואמר

The beginnings of the smaller poems are:
 8 ll.; (131) אלי ביום חילי בך אחילה (130)

their books, current languages, and whatever is used in the knowledge of the simple folk and authorities, together with his own material which he has deemed good, and his time as well as his capacity have allowed him to add.'

The Ben Mishle is compiled and arranged according to the Alef Beth. The first two lines read: קחה מוסר נעלה. ושום שכל נפלא. לך מבין משלי. שמואל הנגיד. אנוש השוקד על. שערי לא ימעל. ומישרים יפעל. ודת ודין יגיד. This is followed by a brief introduction, which reads: ואכתאר אנ יקיד צדור כל באב מן: אבואב הרוף מעגמה כל פטח מנהמא עלי אלנסק פי חרוף דוי קואפיה ואנא אסתעין רבי עלי אלתאתיל לעמל כמה פיה כמה אסתעאנה עלי תחבירה ואחכאם שטורה ונטאם דררה ושדורה חתי תם לה הואה פיה ומנחאה מנה פהו כיר מעין והוא מהשנא עדניא וזמניא מהעדא מלכין ומחקם מלכין יהב חכמתה לחכמינ.

The letter Alef beg. אמת קשה וקין סהיר. וחכמה ודין רבים ודרכיהם רחוקים אהבה אשר נתלה ברבר כשוחר היא אשר תוליד לאדם חשוב. The rest of the first letter was not copied by the writer of the MS., five and a half pages being left blank. In spite of this lacuna, the MS. contains more of this part of Ben Mishle than known at present of the letter Alef. The first six strophes agree with the fragment published by David Yellin in the Monatschrift, LVI, 729. These are followed by four strophes with the beginnings: אלי מתי תלמד, אמרתם כי לכבבים: אחז אחת ואל תאחו, איל אין לך, דת. The next strophe beg. אדון עולם ולו אותות באותות. is to be found in the periodical ציון, I, 133, v. Hark. l. c., p. 116. The next five strophes beg. אנשים, אנוש יעשיר, אנוש לא יחטא, אנוש תם יאהב, אחי מדע, אחי עושר. Between the strophes אחי קנאה and אחי משרה (v. Hark. p. 117), the MS. reads another strophe beg. אשר כחש and אשר חלף עלי פחים ונצל. the MS. reads אשר יגע, the MS. reads אשר נתן לך and אשר כתב לך, אשר הסעד, אשר יפה is followed by

אשר ישים, אשר יבנה, אשר יהיה. The next three strophes agree with Nos. 12-14 in Harkavy p. 119f. The MS. contains 11 strophes between Nos. 14-15 in Harkavy's ed. They beg. אשר יחטא, אשר יחלף, אשר יקח, אשר ירצה, אשר יאכל, אשר יסלח, אשר יעש, אשר יכח, אשר ישב, אשר ירוצה. Between Nos. 15-16, the MS. reads אשר לא יחזיק. Between Nos. 16-17 the MS. reads אל תאלם and איש הרע לי. Between Nos. 17-18, the MS. reads אם חחשוב. This is followed by Nos. 18-21. Between Nos. 21-22 the MS. reads איש טוב אשר and אשמח ביום אשר. The MS. contains between Nos. 22-23, 31 strophes. They read אין טוב, אין טוב באיש, אל תאמן (3 ll.), אם את הקילות, אם חאנף, אין לך תקומה, ביועד, אם אין לחכם, אם תאהב הרבות, אם בא לקריה, אם את תשרת אשר בו, אחר אשר יגמול (4 ll.), אם לא, אם את תשרת את גביר, איש לו הטיבות, אלה דברים יש, אם את תהלל איש, יהי לך אתה הקילות, ארבע שנה ארץ, אם אין בך כח, אין כל, אל תעלה על לב, אישים למפעלים, ענוים, אנשים לתגמולים, אהב גר, אין לך בנחים, בני ארץ, אחי בדבר, אשר יחשוב, אשר יעלוין, אשר יאריך, אין באוילים, אורך שני איש. Between Nos. 23-24, the MS. reads אישים יחלו. Nos. 24-26 agree with the MS. Between Nos. 26-27, the MS. reads אם רעך שגה. Between Nos. 27-28, the MS. contains 6 strophes, beg. אם את תהובש, אהבת בני אדם, and איך יעמוד, אל פעלך השכם, אם מעוה, אם ימנעו. The last full strophe of the letter Alef beg. אם אוהבך הוכיחך.

The beginning of the letter Beth is missing. It commences ואם עלץ אשר טרף ביקר וטוב לב שרש (v. Hark. p. 135), and ends שר לא בבז ובכבוד. אם שר ישימך לו אח אתה היה לו לעבר.

The letter Gimal beg. גשו אחים לגן, and ends גור מלכך הרב 94 ll.

The letter Daleth beg. דעה צורך כלב שלם, and ends דחתה קרוביה וורים 90 ll.

The letter He beg. התכעים מלכך במרי, והחיל לצורך, and ends החויל לצורך, 221 ll.

The letter Waw beg. ואלה מעלות בינה. 141 ll. and ends עם יחוק עם ומדות

The letter Zain beg. וזב יטרף בעד אכלו. 96 ll. and ends זעק אויל ממם גביר

The letter Heth beg. חבר נפשך חרעהו. 172 ll. and ends חשב משנאי לנפשך

The letter Teth beg. טהור לב אשר השלים. 67 ll. and ends מרם תחי ממטיר לאישים

The letter Yod beg. יהי כל איש בעין לבך. 148 ll. and ends יצא לך מים מאש מכבוד

The letter Kaf beg. כבוד מלך בקהל רב. 86 ll. and ends עון אה וכסה

The letter Lamed beg. לחרד ממבוא. 143 ll. and ends לא תענה לזה על דבר זה

The letter Mim beg. מדבר לך בפיו טובה. 164 ll. and ends מורך בלב ישים יגון וחיל אכן ירא פן

The letter Nun beg. נדיב לב יעזוב אחיו. 67 ll. and ends נסה במטעם חכך ויילך

The letter Samekh beg. סלח לבן ולאשה. 54 ll. and ends סור ממצוה לעשות צדק והוא מריהם איש עולה

The letter 'Ayin beg. וללכת בדרך טוב. 107 ll. and ends עמך אשר יתנה

The letter Peh beg. פני הלך אשר יבא לכיתך. 52 ll. and ends פי העשירות ירון

The letter Şade beg. צדקה יש בפרס פת. 79 ll. and ends צופה ליד נבל ראוי להתחלל לרעב

The letter Kof beg. קנה בושם לאפים בנוער. 99 ll. and ends קמו ימי רעה

The letter Resh beg. ראה לרוב בעם רואי. 100 ll. and ends רכוש צר וחילו לסוף נכונה

The letter Sheen beg. ששב ועור וקום ושב. 153 ll. and ends שליט אשר יחמוס עמו כאש תכוה והלך

The letter Taw beg. תנה לבך לתורתי. 74 ll. and ends תומור ותותיר שורק

At the end of Ben Mishle we read : אמר הכותב ראיתי להביא הנה יחוס השלם הזה מי הוא זה ואיזה הוא כפי מה שמצאתי בספר יסוד עולם. The extract from Israeli's עולם reads : בשנת ארבעת אלפים ותשע"ה לבריאת עולם (= 1015) נפטר לבית עולמו הרב ר' חנוך אשר נתמנה לראש במדינת קרטבה אחר פטירת אביו הרב ר' משה אשר פדאוהו בני העיר הנזכרת ושמוהו

לראש עליהם על מעשה דפשו להו טבילות והיה זה בזמן רב שרירא גאון והיה ר' שמואל הלוי זה

אביו של הנגיד רב יהוסף שקבץ שחבר השירים האלו היה מתלמידי הרב ר' חנוך הזה והיה איש משכיל עד מאד ובקי בכל חכמה מהיר בלשון הישמעאלים וכתבתם ודברי חידותם ומתחלה היה איש רוכל מפרנס עצמו בדוחק והולך מקרטבה למלקה והביר בו סופר המלך וראה אותו איש חמודות ונבון דבר ודבר עליו אל המלך חדיה מלך פלשתים והמלך כשראה טוב טעמו וחכמתו מנה אותו על ביתו להיות שר צבאו ומושל בכל אשר לו והיה שולח עמו שרי חייליו ויוצא ובא והצליח בכל דרכיו ויצא טבעו בכל העולם והיה איש חסיד וענו עד מאד וכמה טובות עשה עם ישראל ושמעו הולך בכל ספרד ובאפריקה וארץ שנער ומצרים וארץ ישראל וכל ארצות המערב והיה מהנה מנכסיו לכל לומדי תורה בכל מקומות מושבותיהם ונפטר בשיבה טובה ושם טוב בשנת ד' אלפים תתט"ו (= 1055) לבריאה וישב על כסאו הנגיד רב יהוסף בנו בחור ונחמד ונעים ולא חסר מכל מדות אביו כלום אלא שגבה לבו ברוב עשרו וחכמתו וגדולתו והיה מתנשא על השרים והסגנים וקנאו בו ועמדו עליו והרגוהו הוא וקהל גראנטה עמו ביום שבת ט' לטבת ד' אלפי' תתכ"ה (= 1064-65) וכל ישראל עשו להם אבל גדול ומספד כבוד הש' ית' ניקום דמיהם ויאמד די לצרות עמו ישראל אמן וכפי זה נתמנה ר' יהוסף הנגיד ז"ל לשר בן י"ט שנים וחיה אח"כ י' שנים. כי הוא נולד ביום י"א לתשרי משנת ד' אלפים ותשצ"ו (= 1035) The colophon (p. 301) reads : השלמתי אני תם בן יחייא בכמהר"ר גדליה : כתיבת הספר הלזה ביום ו' י"ג תמוז משנת שול"ח לכם את אליה הנביא ליצירה (= 1584) כחבתיו לי לשמי להתעלם בנועם מאמריו ושיריו וזמירו וביופי מוסריו.

Pp. 303-373. בן קהלת. This work is also based on the Alef Beth. It contains, however, a few longer poems, the headings of which are as follows: (1) אמת נעלה מלכי 18 ll.; (2) ביום אחד תמהר אל מלאכתך 10 ll.; (3) בטבת לחרישה רגילך מן מאור בקר 20 ll.; (4) הנמצא 13 ll.; (5) בשנה או שנתיים לילד 42 ll., v. above, No. 124; (6) עברתי על 13 ll.; (7) מה לך אל צבי 51 ll.; (8) רועי מרבעי אשקומה 68 ll.;

(9) רעי התיזן קום והעירה (9) 35 ll., v. above, No. 89; (10) שמעתי קול מפל בית (10) 53 ll.; and (11) שיר כל שיר (11) שחרז חציו סחרז סופו והוא הנקרא בלשונו שיר שחרז, beg. תדע בני כי צור יצרך נורא, חרוזי above, No. 123.

The Ben Kōheleth beg. אהב תאהב בין אהב
 ילודי ימים. מחר לך הבן בן קהלת. תכיר לך כי
 ס ע פ צ ק ר ש ת
 אין למוחת ילדי. ימים ברב עצה ולא ביכלת
 תתי אני לבני חק.

The colophon reads: נשלמו ספר בן משלי. וכן קהלת תהלה לאל גומר עלי. כתבתים לי לשמי אני הצעיר תם בכמהר"ר גדליה ז' יחייא זלה"ה והשלמתי כתיבת ספר בן קהלת ביום ה' ב' לחדש אלול משנת אשר גאלם מי"ד צ"ר (= 1584). The same page contains also two poems which are headed עוד מצאתי. The first beg. על מרום קרשך כמגדל בניני 4 ll.; the second לי הזמן אגיל בתוך אהלי 4 ll.

P. 374, the epitaph on the tomb of R. Isaac אלנקוה composed by R. Aaron Toledo Harofeh. It is headed על מצבת הח' השלם כמה"ר יצחק אלנקוה נ"ע עשאה הח"ר אהרו לזכרו, beg. טולידו הרופה 5 ll. The same page contains also the strophes sent by R. Abraham b. Maimonides to the scholars of Lunel. The heading reads: שלח הנגיד רבנא אברהם בן הרמב"ם ז"ל לחכמי מה בערו הלומדים, beg. לוניל בשורפם ספר הטורה.

Pp. 381-383, חלום הראב"ע ז"ל. The Dream of R. Abraham ibn Ezra, i.e. אגרת השבת, the Letter of R. Abraham ibn Ezra concerning the Sabbath. The letter is called in our MS. חלום הראב"ע ז"ל, and is introduced by the following words: חלום הראב"ע ז"ל היה חכם גדול: ככל עניני ובשנת דתתקי"ט (= 1159) חלום חלם כי השבת שלחה לו אגרת וכו' For the text v. ספר תפלת, כרם חמד, vol. IV, No. 22; and החדש כמנהג ק"ק ספרדים, Livorno, 1864, p. 91 f.

Pp. 391-398, the poem אשר אמר attributed to R. Abraham ibn Ezra, v. however, MS. No. 412. The poem beg. וראשית

לכל נברא, i.e. the 56th line from the beginning. The colophon reads: נשלמו אלו החרוזים והם קס"ד בתים להר"ם ז' עזרה ש... חברים העחקתים אני תם ז' יחייא לי לשמי מספר קדמון ביום ד' כ"א חשון שנת רצ"ו ליצירה (1585 =).

P. 399, a poem beg. עלינו לשבח לארון הכל. על מעשה הימן וכלכל a letter.

Pp. 403-413, ביאור כפל. A mathematical treatise. It beg. ביאור כפל דע כי מדרגות המספר עשרה א' אחדים. ב' עשרות. ג' מאות טור שפל מור עליון שלישיית עם וכו', and ends רביעיית דרך קוטר אלכסון. תם ונשלם ת"ל. P. 408 we read: אמר עמנואל בן יעקב כשתרצה: לחלק מספרים רבים וכו'.

P. 414, mathematical notes. The latter two items are not written by Tam b. Yaḥya, the scribe of the MS. The first item is written in a curs. Spanish hand of the 17th cent., and the second in an Or. curs. of perhaps the beginning of the 18th cent.

The MS. itself is written very carefully in a Spanish curs. hand of the 16th cent., and contains 398 pp. of 27 ll. to a p.

Scribe: Tam b. Gedaliah ibn Yaḥya.

Owners: (1) Joseph Karaḥani. The entry reads: זה הספר קניתיו מיד יוסף קאראקאני בעד שלשים (p. 301).

(2) Aaron b. Samuel כובלי (p. 398).

(3) Isaac b. Ḥakham Isaiah Dayyan.

Paper, 8 $\frac{1}{8}$ " x 5 $\frac{7}{8}$ ".

Bibliography: The Newly - Discovered Diwan of the Vizier Samuel Hannaghid, by D. S. Sassoon, London, 1924.

261

משל הקדמוני

A Fragment of the Fableux, by R. Isaac b. Solomon ibn Sahula (v. Ben Jacob, p. 377, No. 2409). The fragment contains the שער דרך ילכו בה ארץ פרי הראשון, which beg. וימחר הכלב לכרות בשיניו, and ends: לתנובה

החבל אשר על בשרה. ולהסיר העול מעל צוארה.
The space for the illustrations is left blank.

The fragment, which contains 12 pp. of 32 ll. to a p., is written in a Bagh. curs. hand of the 18th cent.

Paper, $8\frac{1}{2}'' \times 5\frac{3}{4}''$.

695

בן המלך והנזיר

The Prince and the Derwish, by R. Abraham Hallevi bar Hisdai.

The title-page reads: זה השער לה' בן המלך והנזיר להר"ר אברהם הלוי בר חסדאי ז"ל.

The MS. beg. ספר פרוש כנף וחיש הדום. ובשם תהום קרם פני מרום שא אהבת מורח אלי דרום מערב וקרא שלום צפון אלי דרום הקרמת המעתיק. Frankfurt-a-M., 1769, beg. אמר אברהם הלוי בר חסדאי ז"ל ראיתי בני עליה ואתה סבת חיי הקיימים ועומדים וישב לו בוכה ונאנח סר וזעף עצב ומחאבל ככל אשר צוני v. ed. p. 98 b. The ed. agrees, apart from slight variants, with the MS.

The MS. is written in a Sefardi curs. hand of the 17th cent., and contains 72 pp. of 35 ll. to a p.

Scribe: *Joseph b. Judah* מבית פרץ. The colophon reads: נכתב על ידי הצעיר שבתלמידיו המקוה גאולת ישראל במרץ יהוסף בהר"ר יהודה מבית פרץ.

Paper, $8\frac{1}{2}'' \times 6\frac{1}{8}''$.

590

שירים וזמירות

Poems and Songs by ancient Poets.

The MS. contains the following pieces: (1) בוגד לה"ר משלם ו' שלמה ז"ל headed (1) לה"ר אברהם רומאן; (2) כנפשו סי גנבו ממך נ"ע שלח אל הח"ר יום טוב י"ץ ו' יעיש עוד לו לנו'; (3) אתה נזיר אנשי מופת בישראל; (4) לבבי נענה במצוד יגונו ז"ל, beg. from R. Abraham Roman to R. Yom Tob

ibn Ya'ish of which the address (שעל הכתב) אשר לקח לו מבנות בשמים מעלותיו חלק: אלה ה"ה החכם השלם הה"ר יום טוב ו' יעיש נר"ו את כרוב סוכך. עוד לו ז"ל שירי אהבים (5); on the margin we read: ומזה המין שורר ה"ר יצחק מסיני ז"ל יענה פי עוד לו ז"ל (6); מהלל יוצרו ואם הרחיק נדוד כל בני השיר בשיר מתנבאים. מזה המין beg. מלך אשר משל. עוד לו ז"ל עגלה (7); מלחך; another poem by the same about the moon (פי קמר), beg. מי זאת בבגדי אלמנות (8); תהכס (9) the introduction of R. Abraham Roman's polemical work against the Christian Patriarch Cyril, beg. עוד לו ז"ל פתיחת חבור. עשה נגד כומר הנצרים קיריללו פטריארקא שר"י יש"ו. משנכנס אב אחד לכלנו בהיכל קדשו ולא יסף עוד לבא בקרב מחננו ונעל הדלת מעבור משה ותורחו ולא שב אפו וכו' and ends תפלה ולא שב אפו וכו' אמח ואנו בדאים. עד כאן נמצא יבקש השאר, the work is called, on p. 7, סלע המחלקות, v. Ben Jacob, p. 422, No. 420); (10) והנה שרף ואנחנו אברנוהו ברוך הגורר המקום ימלא חסרונו אמן גם המחכר נ"ע נתבקש בשיבה של מעלה בששה חדשים אחר השרפה ועל פני כל אחיו פלגים יבלי מים ואני הצעיר יצחק בכמה"ר חזקיה רומאן נר"ו קוננתי עליו אלה הבתים ויפדתיים בכו בכה לגבר. beg. חקוקים על מצבתו תנצב"ה (only four lines are preserved); (11) a poem written by R. Eleazar b. Jacob in honour of R. Abraham the son of Maimonides, beg. לך מכלות זהב שכל ובם יין. (12) poems by R. Abraham Béziars (ברדשי) ז"ל; (13) צפרנך ברעוף שרידים ירקרו. (14) referring to Saul b. Shabbethai; (15) עדה הוד ככב שבתי; (16) פלאות בנבוני לחשים יעמודו; (17) גבור יוצא לא בחנית כי בקנה עם ופרי מעבדיו; (18) אם לא חוקיר מסחר שירך יבוזו לך יודעי ספר; (19) poems by R. Moses ibn Ezra, beg. שמעו (20) זכרה אחי אמן כי את לחבל בר נגידי שיר שרי זמן מאל פומון לה"ר יוסף Kimhi, headed (21) יוסף הכל beg. ו' קמתי ז"ל לאחר קריאת המגלה the last lines are missing (Zunz 460); (22) poems by R. Moses ibn Ezra, beg. מה לאהובי כי

כל מדברי תבל (22); משה, acr. יקצוף ויתגאה
 לה"ר יהודה חריזי בשבח הרב מורה צדק וצוק"ל
 (23) a poem by R. Judah Ḥarizi, headed
 (24); ככב משחקים ירד ההריר רום והרעיש
 מה ערבו, beg. a poem by R. Moses ibn Ezra,
 (25) poems by R. Isaac ibn Ghayyat, beg.
 יונה מענה מה תען בשיחיה (Zunz 197);
 (26) יבש בעצר מי (acr. יצחק חוק);
 (27) a poem by R. Ṭodros Hallevy, beg.
 שיחך מאד יערב עלי, (28) poems
 by R. Moses ibn Ezra, beg. אני גבר יגון פרוד
 (29); דחפו (30); עין בלי נומה היא גלתה סודי
 (incomplete), חק מרפך יהי נבצר
 (31) poems by R. Abraham ibn Ezra, beg.
 יעלזו ישרון (Zunz 214); (32) אמרות
 (acr. אברהם, v. Egers, Diwan des Abraham
 ibn Ezra, Berlin, 1886, No. 79); (33)
 ארץ מה לך עור נבוכה (acr. אברהם,
 v. Davidson, No. 7693); (34) אגדלה
 אבטח ביום צר לי (acr. אברהם, v. Eger,
 l. c. 64); (35) אי גבורתך (acr. אברהם,
 v. Egers, l. c., No. 127); (36) ימין אל
 (acr. אברהם, Egers, 136); (37) על אח
 בערוני (acr. אברהם, Davidson, No. 7044);
 (38) אברהם, אל ברוב חסדו וטובו (acr. אברהם,
 Egers, 61); (39) שם אלי מנת גורלי
 (acr. אברהם, Egers, 61); (40) אתה יצרתני
 שוכן עליה (acr. אברהם, Egers, 63);
 (41) אלהי הרוחות לכל בשר אתה (acr. אברהם,
 Zunz 210), Egers, 83; (42) לאל חיי
 תפלתי (acr. אברהם, Egers, 147); (43)
 אבטחה על פועלי (acr. אברהם, Egers, 3);
 (44) אל נשגב בהודו (acr. אברהם, Egers,
 109); (45) אלהי סוד אחרותך (acr. אברהם,
 Egers, 63); (46) אני תמה יפת צמה
 (acr. אברהם, Egers, 63); (47) אל אל
 אמת אין ערוך (acr. אברהם, Egers, 76);
 (48) אלהי תהלתי בך (acr. אברהם, Egers,
 73, reads לשונה [הם]); (49) נפשי תומר
 בניב לשונה (acr. אברהם, Egers, 73);
 (50) אהספה (acr. אברהם, Egers, 73);
 (51) אלו יצועתנו חסדך הראנו (acr. אברהם,
 Zunz 211); (52) אורה אל חיי חסדו
 שמני (acr. אברהם, Egers, 19); (53)
 ארוממך (acr. אברהם, Egers, 57); (54)
 כי נשגב כבוד שמך (acr. אברהם, Egers,
 57); (55) אמתך אלי הקם לשבויה
 כלבבי (acr. אברהם, Egers, 57);

אני אמה לאמה על כן דברי לעו (56); אברהם,
 Davidson, No. 6579); (57) אבר[הם],
 acr. אסוף פזורה בין פרא ולביא
 (acr. Egers, 135, in the MS. incomplete);
 (58) קצירה לה"ר יצחק ו' ר' אברהם ו'
 פניני שיר, beg. עזרא ז"ל לה"ר שמואל
 הנגיד (59); אשר לבי חרטן היש משיב
 פרידתך לחוטן (60); שם אל
 אל פעליו גברו (acr. אברהם, Zunz 210);
 (61) על יצורים משלך (acr. אברהם,
 Zunz 210); (62) את עזבי אגיד ויחרד
 אויבי ויבך לי (acr. אברהם, Zunz 210);
 (63) כבודי במקומי ואם אשפיל
 שבתי (acr. אברהם, Zunz 210); (64)
 קינה לה"ר צמה בר רבי משה ז"ל
 (65); צמח חוק (acr. אברהם, Zunz 210);
 (66) לבי בקרבי כאש בערה דמי
 וחלבי (acr. אברהם, Zunz 210); (67)
 a poem by R. Abraham Béziérs in
 honour of Yeda'yah Happenini, headed
 לה"ר אברהם בדרשי ז"ל בשבח מליצת
 המימין של בנו (acr. אברהם, Zunz 210);
 (68) בני חוצב להב בטורי (acr. אברהם,
 Zunz 210); (69) poems by Joseph di
 Leon, on the same subject, beg. מלהבות
 אש חוצבו מימי (acr. אברהם, Zunz 210);
 (70) סביט כמימי טהרה לא נכובו
 (acr. אברהם, Zunz 210); (71) poems by
 R. Samuel Nasi, also on the same
 subject, beg. אין פלא אם צוד המושל
 (acr. אברהם, Or. Literaturbl. XII, 370);
 (72) חשקך לב (acr. אברהם, Zunz 210);
 (73) a poem by Samuel of Béziérs,
 also on the same subject, beg. חושקים
 ישרוף (acr. אברהם, Zunz 210); (74)
 מימי זמירך מצפון צחות גביר
 (acr. אברהם, Zunz 210); (75) אשתרוק
 די (acr. אברהם, Zunz 210); (76) מימי
 יריב נפשי כבודם תתקוד (acr. אברהם,
 Zunz 210); (77) poems by R. Abraham
 of Béziérs sent to Vidal Solomon, beg.
 ככב תאומים בזמן יגה (acr. אברהם,
 Zunz 210); (78) צני רעים ומבחר
 האהבים (acr. אברהם, Zunz 210); (79)
 יענה פי מהלל (acr. אברהם, Zunz 210);
 (80) poems by R. Isaac, beg. יענה
 פי מהלל (acr. אברהם, Zunz 210); (81)
 poems by R. Makhluf (acr. אברהם,
 Zunz 210); (82) מצוק זמני אבחנה
 (acr. אברהם, Zunz 210); (83) אה צבי
 (acr. אברהם, Zunz 210); (84) מעלות
 זמנים עברו (acr. אברהם, Zunz 210);
 (85) נר ממעוני חן ברית שם לי
 ערוכה (acr. אברהם, Zunz 210); (86)
 אל דר שחקים צו חסדך (acr. אברהם,
 Zunz 210); (87) a poem by R. Joseph
 ibn Abi Zimrah, called מנדיל (acr. אברהם,
 Zunz 210); (88) poems by R. Joseph
 ibn Kaspi, beg. יעלת צבי תכסוף
 (acr. אברהם, Zunz 210); (89) לשוב
 לארץ הצבי (acr. אברהם, Zunz 210);
 (90) יוסף, יום פדותי בעדו כל שואלי
 יעציבני (acr. אברהם, Zunz 210); (91)
 רני ושמחי בת ציון שמחי (acr. אברהם,
 Zunz 210); (92) זמירות אפצחה ותוך
 מקהל (acr. אברהם, Zunz 210); (93)

לא אדעה זאת יפצרו, whilst the MS. reads כאשר לא ידעו אנשי לבב חכמה אשר גברו אם הגויית הנשמות ימאסו או הנשמות לעלות יפצרו משכתיני, לה"ר אליה הלוי המאסף (107); (Zunz 519, Markon, l. c., p. 249, accordingly the collector and writer of these poems was Elijah Tschelebi (צלבי 108); (109) כפלח הרמן אדמה (צלבי 108); (109) רקתך, by the same, v. Markon 278; (109) לה"ר זרחיה הלוי בעל המאור ז"ל ליום הפור זרש יום בלב מר תצרח על אישה תקונן, beg. עוד לו ז"ל ליום (Zunz 461); (110) זרחיה, acr. קומו שרים הגבורים לשתות, שמחת הפור הסתו ארח ארח, beg. לה"ר נחום (111); יין נרד (Zunz 492); (112) מעעבי נחום, acr. וכרכום צץ בגני נאוה בעז החאזרי כי עוד מעט תעזרי (113); (Zunz 492, Markon 266); (114) an epigram ברפיון by an unknown author, which reads: נאסף בוקרט בעמיו. וגאיונום בשלשול מנקביו. ובדקה אריסטו מת וגוע. ואפלטון במורסא מקרביו. ובן סינא בכבר היציאה. וקאנון לא עורו מכאביו. ואם כן אין מוורים למזורים לבר מאל אשר עבים מה, לה"ר שלמה ו' גבירול ז"ל (115); רכוביו אחי (116); לך יחידה תשבי דומם כמלך בשבי חבל שאל חבל שאל מה אחרית עמה, v. Senior Sachs, שיר השירים, p. 8, No. 4, and Brody, JQR., N.S., XIII (1922), p. 60; (117) פי אל (117) שכר ללה עלי איגאבתה פי שאלת חלום שאלת חלום, v. JQR., N.S., l. c., p. 59; לקראת אלהיך הכון ואל תרפה (118); by R. Soloman ibn Gabirol; (119) שרי אשר יקשיב (119) לדל ויעתר (Zunz 188, Markon 267); (120) שאל להודות לך לבי ולא יכול (120) שאלו יפפיה מה תשאלו (121); (Zunz 728); שש נגורו (122); (Zunz 188); (122) שש נגורו (122) שש נגורו (122) לצאת עבד פרות רוצה (Zunz 188, Markon 270); (123) חגור הניב אזור והרבה (123); (124) שבץ, also by R. Soloman ibn Gabirol; (124) שכונת אהלי חרשי אדמה, עוד לו רשות ולב, עוד לו ז"ל תוכחה (125); (125) שלמה, acr. במוצאי שבת צרדוני (126); (126) נכוב ותושיה סתומה רבת וגרוזתי הפוי, also by R. Soloman ibn Gabirol; (127) שושן בבין חוחר ומלוחק, beg. שושן בבין חוחר ומלוחק, v. Brody ibid., p. 68; (128) ומירך בזמן חרות בעט ברזל (128)

(Zunz 570); יוסף, acr. אמוני אברך את ה' (82); יונה (83); יושף, acr. יה מלאכי חן שלחה (82); (Zunz 572); יושף, acr. נכספה למצא מנוחה (84); יוסף, acr. יחד קרבי בי תצהלנה בגאון ה' (84); יעלת אהבים שמחי ורנני (85); (Zunz 572); יוסף, acr. a poem by R. Joseph el-Maradi (אל מראדי) (86); יוסף, acr. ירד במה אכף לך, beg. (אל מראדי) (86); יוסף, acr. poems by R. Isaac ibn Ghayyat, beg. שלום לעיר ה' שמה נוה לפועלי (87); יוסף, acr. יגדל יקר נורא (88); יוסף, acr. יצחק (Zunz 720); יוסף, acr. יכילון (89); יוסף, acr. יצחק (Zunz 719); יוסף, acr. יעצמך לשאת תהלות (90); יוסף, acr. יסוד עולם ומזמן גיל ופדיום (90); יוסף, acr. יום מעמד סיני עת בא ברעיוני (91); יוסף, acr. ירעתוך בשם נשא וגאה (92); יוסף, acr. a poem by R. Nahum, beg. ימין עוף אי ואי חסדך (Zunz 197); יוסף, acr. אמרו מליצי (93); יוסף, acr. רשות (94); יוסף, acr. משה, acr. רשות (95); יוסף, acr. מחשב חבונתי מיום יקצני, לנשמת (Zunz 584); יוסף, acr. חשבי צרי לבבי זכרו כצוף (96); יוסף, acr. poems by R. Isaac the son of R. Zerahyah, the author of the Maor, beg. אהבה נתתה בי בעלות על (97); יוסף, acr. יחעל בשריונו נצב כמטרה לצר (98); יוסף, acr. נערץ בסוד רבא יגדל ויתקדש, רשות לקדיש חולת צני למה לכה (100); יוסף, acr. שמויה רבא (101); יוסף, acr. חריזי, acr. כים סוער חולת אהבה אני כך דוד גואלי (101); יוסף, acr. חלפון (Zunz 718, v. also Markon, l. c., p. 252); יוסף, acr. איכה בסכלותי אעלו בשלותי (102); יוסף, acr. a poem by R. Yom Tob, beg. יושב בצל (103); יוסף, acr. שרי בטח ויתלונן (Zunz 568, Markon, l. c., 257 f.); יוסף, acr. רשות לה"ר אליה (104); יוסף, acr. איומה ממקור שכל אצולה, הלוי המאסף ז"ל אהללך, beg. לה"ר אליקים (105); יוסף, acr. קינה (106); יוסף, acr. אליקים, acr. בניבי בכל שחרי וערבי לה"ר שלמה ו' גבירול ז"ל קונן על פטירת הרב בימי יקותיאל אשר, הגדול ה"ר יקותיאל ז"ל שלמה, acr. נגמרזו אות כי שחקים לחלוף יצרו, v. Brody, שיר השירים, Berlin, 1897, pp. 12-20, with many variants, e. g. Brody, p. 12, לא אדעה זאת כאשר לא ידעו כל אנשי לבב אשר נזכרו אם הנפשות הגויית מאסו או הנשמות לעלות

¹ v. above p. 269 where this poem is ascribed to David Raḥabi, owing to some alterations and insertions made by Raḥabi.

תפלה (154); הלצני חן גבורת און ועצמה beg. חא beg. בלשון חלמוד לר"י בעל החוספות ז"ל v. JQR., N.S., l. c., 57; (155) a poem by R. Moses ibn Ezra, beg. תבל כאשת פתיות הבל הברה והודה. נפשי (157); בנפשי יעלות ביופי כלילות (156); יסר אנוש (158); בילדת גפנים אתן ונצי כרמים; גאה והראהו (159) an elegy by R. Solomon ibn Gabirol on the death of Rab Hai Gaon, beg. נגדעה קרן עדינה היא גברת כל מדינה beg. בכו עמי וחגרו שק (160) another elegy beg. שיר השירים, p. 21, with the following variants: ושברו כל כלי כנור ונבל, וחבל הלארון אשר נגנו, למי ננוד ונבכה בתחלה, and (161) poems by R. Abraham of Béziers כאב מתני גדל ארץ אשר עפר עפריה (162); עדי כי לא חדל v. JQR., N.S., l. c., 63; (163) poems and elegies by R. Solomon da-Piera, beg. שלמה; שלמה, acr. מסלה בית אל עלות דרך גבולה; שלמה, acr. ארים לקונן קול על שאוני (164); שלמה, acr. שערים פתח לבכי לבני ותאניה (165); איכה עטרת צבי עדו עדניך (166); ר' שלמה דאפיאירה, Berlin, 1893, 31 f.; (167) riddles by the same, על הכילות, אל כספך הן קצפך בסעיפך לא ירפך עד יספך (168); ראו משכב באפרנו וכנו (169) a poem to be said after the reading of the Meghillah, by the same, beg. ישרו סלו מסלה סוד ישרים. עם סגלה (170) a poem by R. Moses (de Scola Gerundi b. Solomon), beg. משה שיר אהבה חדש ישירו לאל נאמן (Zunz 482, Markon, 264); (171) headed אגרת ארחית לרב בעל העקירה (ר' יצחק עראמה) ז"ל לאיש זקן היתה לו בת גדולה להנשא ולא היה במותב תלתא, לו על מה לסמוך על גברא דנא הלכתא תסתיים. שלשה ספרים נפתחים לפניו אחד קורא ואחד מתחיל ואחד מסיים. בת בתחלה בתר עניא עניותא וגם עד זקנה ושיבה ברוך גזור ומקיים. עיני בנאמני ארץ (172) poems by R. Solomon da-Piera, beg. יש לאל יד שר (173); שלמה, acr. חזקה יש לאל יד נטויה, acr. בשירים לב נבאה בשבי מחרש משתאה, ¹השניירי (174) a poem by R. Judah חוק, האל העירה וראה צר על עם שפל יגאה beg.

תפלה (154); הלצני חן גבורת און ועצמה beg. חא beg. בלשון חלמוד לר"י בעל החוספות ז"ל v. JQR., N.S., l. c., 57; (155) a poem by R. Moses ibn Ezra, beg. תבל כאשת פתיות הבל הברה והודה. נפשי (157); בנפשי יעלות ביופי כלילות (156); יסר אנוש (158); בילדת גפנים אתן ונצי כרמים; גאה והראהו (159) an elegy by R. Solomon ibn Gabirol on the death of Rab Hai Gaon, beg. נגדעה קרן עדינה היא גברת כל מדינה beg. בכו עמי וחגרו שק (160) another elegy beg. שיר השירים, p. 21, with the following variants: ושברו כל כלי כנור ונבל, וחבל הלארון אשר נגנו, למי ננוד ונבכה בתחלה, and (161) poems by R. Abraham of Béziers כאב מתני גדל ארץ אשר עפר עפריה (162); עדי כי לא חדל v. JQR., N.S., l. c., 63; (163) poems and elegies by R. Solomon da-Piera, beg. שלמה; שלמה, acr. מסלה בית אל עלות דרך גבולה; שלמה, acr. ארים לקונן קול על שאוני (164); שלמה, acr. שערים פתח לבכי לבני ותאניה (165); איכה עטרת צבי עדו עדניך (166); ר' שלמה דאפיאירה, Berlin, 1893, 31 f.; (167) riddles by the same, על הכילות, אל כספך הן קצפך בסעיפך לא ירפך עד יספך (168); ראו משכב באפרנו וכנו (169) a poem to be said after the reading of the Meghillah, by the same, beg. ישרו סלו מסלה סוד ישרים. עם סגלה (170) a poem by R. Moses (de Scola Gerundi b. Solomon), beg. משה שיר אהבה חדש ישירו לאל נאמן (Zunz 482, Markon, 264); (171) headed אגרת ארחית לרב בעל העקירה (ר' יצחק עראמה) ז"ל לאיש זקן היתה לו בת גדולה להנשא ולא היה במותב תלתא, לו על מה לסמוך על גברא דנא הלכתא תסתיים. שלשה ספרים נפתחים לפניו אחד קורא ואחד מתחיל ואחד מסיים. בת בתחלה בתר עניא עניותא וגם עד זקנה ושיבה ברוך גזור ומקיים. עיני בנאמני ארץ (172) poems by R. Solomon da-Piera, beg. יש לאל יד שר (173); שלמה, acr. חזקה יש לאל יד נטויה, acr. בשירים לב נבאה בשבי מחרש משתאה, ¹השניירי (174) a poem by R. Judah חוק, האל העירה וראה צר על עם שפל יגאה beg.

¹ P. 238, acr. הצעיר נ יונה ראובן, and p. 241, הצעיר יונה נרו, to be corrected to הצעיר יונה נרו pp. 266, 267.

שאו בייכם תנו שכר לאובר
 שאלו, *ibid.*, p. 12; (219) שאלו
 שאלו, *v. Brody*, vol. II, p. 13;
 (220) שאלו, *4 lines*; (221) שאלו,
 כבוד תבל כעש יבל
 3 *lines*; (222) שברי ואתה תאותי
 5 *lines*; (223) שברי ואתה תאותי
v. Harkavy, pt. I, No. 44, p. 132;
 (224) שברי ואתה תאותי
v. Brody, vol. I, p. 33;
 (225) שברי ואתה תאותי
v. Harkavy, עבר אשר יעיר לשחרך
 p. 2, No. 12, p. 89; (226) שברי ואתה תאותי
 7 *lines*; (227) שברי ואתה תאותי
v. Harkavy, *ibid.*, No. 11, p. 149, who reads
 שאלו לרב הדוד נשיאו (229); שברי ואתה תאותי
v. Brody, *ibid.*, p. 4; (230) שברי ואתה תאותי
v. Brody, *ibid.*, p. 64; (231) שברי ואתה תאותי
v. Brody, *ibid.*, p. 162; (232) שברי ואתה תאותי
 4 *lines*; (233) שברי ואתה תאותי
v. Harkavy, pt. I, No. 9, p. 59;
 (234) שברי ואתה תאותי
v. Harkavy, *ibid.*, No. 21, p. 74; (235) שברי ואתה תאותי
v. Brody, *ibid.*, p. 98; (236) שברי ואתה תאותי
v. Harkavy, שובי יחידה אל מנוחך שובי
 pt. 2, No. 1, p. 139; (237) שברי ואתה תאותי
 6 *lines*; (238) שברי ואתה תאותי
Harkavy, *ibid.*, שאלו שלום רב לשלמה
 No. 37, p. 129; (239) שברי ואתה תאותי
v. Harkavy, pt. 2, No. 6, p. 42;
 (240) שברי ואתה תאותי
v. Harkavy, *ibid.*, (Zunz 204) שברי ואתה תאותי
v. Brody, vol. II, לחי ברצפת אש ברצפת שש
 p. 31; (242) שברי ואתה תאותי
v. Brody, *ibid.*, p. 293; (243) שברי ואתה תאותי
v. Brody, *ibid.*, p. 235; (244) שברי ואתה תאותי
v. Brody, *ibid.*, p. 16; (245) שברי ואתה תאותי
 3 *lines*; (246) שברי ואתה תאותי
 2 *lines*; (247) שברי ואתה תאותי
 2 *lines*; (248) שברי ואתה תאותי
 3 *lines*; (249) שברי ואתה תאותי
 2 *lines*; (250) שברי ואתה תאותי
 2 *lines*; (251) שברי ואתה תאותי
 2 *lines*; (252) שברי ואתה תאותי
 2 *lines*; (253) שברי ואתה תאותי
 2 *lines*; (254) שברי ואתה תאותי
 2 *lines*; (255) שברי ואתה תאותי
 3 *lines*; (256) שברי ואתה תאותי

קראוני ליסר איש פתלחל (257) 2 lines; ימים
 4 lines; (258) הלא טוב לי אשר ארום ואחישה
 4 lines; (259) לך שלום חרל מני והרף
 2 lines; (260) אצללה צלי אנוש נבון וחכם
 2 lines; (261) תחת 3 lines; (262) השיר אסף
 2 lines; (263) אמרי לו שקלתם
 5 lines; (264) לחכם אספה נפשו
 7 lines; (265) ככבי (266) תבנות
v. Brody, vol. I, p. 193; (267) חברו
v. Brody, *ibid.*, No. 11, p. 48; (268) מה תעלה שמש ומה תופיע
v. Brody, *ibid.*, p. 56; (269) יעירוני בשמך רעיוני
v. Harkavy, pt. I, No. 51, p. 136; (270) יעבור עלי רצונך
v. Harkavy, pt. 2, No. 26, p. 120 (Zunz 205, Markon
 255); (271) בגר (272) ובלוי וביתום
v. Brody, *ibid.*, p. 161; (273) מה לך
 37 lines; (274) לא מחטול פיות שחוק נמלאו
v. Brody, vol. I, p. 1; (275) בעוד איש יהלך
v. Brody, *ibid.*, p. 107; (276) שיר אהבים
 2 lines; (277) עמוד כמעט צבי צבאות צבאים
v. Brody, *ibid.*, p. 65; (278) לך מעטה בכנפותיו
v. Brody, *ibid.*, p. 3; (279) גדילים
v. Brody, vol. II, p. 273; (280) לא העננים הם אשר נבקעו
v. Harkavy, *ibid.*, No. 35, p. 126; (281) ימותי
v. Harkavy, *ibid.*, No. 40, p. 130; (282) ידעתוך נדוד מימי עלומים
v. Brody, vol. I, p. 30; (283) ידענוך
v. Harkavy, *ibid.*, No. 8, p. 92, where we read
 the MS. has 34 lines of which two
 are missing in the ed., i.e. line 22
 זכרתוך ונוכרתך לימים. עבר נומו
 היינו כחולמים and line 30, which
 reads with the preceding and the following
 lines:

וחצוני דבר חכמה חדשים. לככות הפנינים (28)
 הפנינים

ולי נרות אחפש במ סרריו. עלי אף החזיר (29)
 המה נומים

ולא אשקוט ערי תשתחווין. ואוציא מגנווי (30)
 הלשמים

וסכל כי יבקש סוד עניתיו. בחכמה לאלמתי (31) אלוֹמִים;
 v. Brody, אמ הנרוד סכל שכם שכמי (284),
 vol. II, p. 249; (285) הרף בונה חקי בתים 8 lines;
 v. Brody, צבית חן שביתני בצביד (286),
 ibid., p. 19; (287) headed מספרד
 היוכלון פגרים היותם. ללכת ירושלמה תוב"ב
 v. Harkavy, ibid., No. 14, p. 25; (288)
 v. Harkavy, יעלה ויבא אצלך זכרון
 pt. 2, No. 34, p. 134; (289) מי יעבור לנו
 v. Brody, ibid., p. 251; (290) לך
 (Zunz 674); לוי חוק, שרי אוימתך מחכה
 v. Brody, לא האמין אמון עלי חולעת (291)
 vol. I, p. 127; (292) למתי זרוע אל יהי מאנוש
 ידועת אמונות דחי השקרים (293),
 v. Harkavy, ibid., No. 6, p. 144;
 יהודה, ירידי השכחח חנותך בבין שרי (294)
 v. Harkavy, pt. 1, No. 1, p. 55; (295)
 v. Harkavy, יהודה, מי יתנני עבר אלה עשני
 pt. 2, No. 25, p. 118; (296) נצור עמי מציה
 יודעי יגוני (297); לוי יהדה, ירשחה מחורב
 v. Harkavy, יספו באש לבי כידוד
 ibid., No. 8, p. 15; (298) יעלת חן קומי אורי
 (Zunz 674, Markon) צאי ממאסרך
 255); ישעך יוכירו עם בך יכתירו (299)
 v. Harkavy, ibid., No. 33, p. 132;
 יהודה, ישרה מעגלי צור וישעך אלי קרבה (300)
 acr. יענה את מהלל יוצרו אסיר נענה (301); לוי חוק
 v. Harkavy, ibid., No. 4, p. 6, the strophe
 beginning דכאו מאו is not in the MS.; (302)
 יונה (303); יהודה, ישרו בעיני כל דרכיך
 acr. בפח מצדים בין אויבים וצרים קנה עובה
 יש ארוכה ומרפא יש צדי עלי כאבי (304); יהודה
 acr. יהודה (Zunz 207); (305) היו הלומדים
 3 lines, v. ibid., No. 3, p. 73;
 Harkavy, ירחם בך יתום (306)
 ibid., No. 11, p. 19; (307) יודעי פדותי אחקור
 ישן בכנפי (308); יהודה, עד מה בגלות
 (Zunz 207, Markon 255); יהודה, הנרוד
 acr. קראו מלאכי שמים אלפי הצנאות (309)
 Harkavy, ibid., No. 15, p. 23; (310) יהודה
 (Zunz 205, יהודה) נודע בכל המון גם בהמוני
 Markon 256); (311) אמרות האל מהורות
 (Zunz 205); יהודה, מפנינים הם יקרות
 acr. ימים קדומים אונור בימי מרודי דודי (312)
 יהודה; רם אשר מרדמו יראה (313); יהודה

יה בפי קדושים קדוש יאמר לו (314); (Zunz 206)
 acr. השכל והדת כשני (315); (Zunz 206) יהודה
 v. Zunz 217, who ascribes it to R. Levy b. Jacob
 אלתבן מה (316); (317) יונה מה תהמי
 (Zunz 207); יהודה, תהגי ומה תהמי
 (Zunz 206); יהודה, אל שמחת גילי שוכן הדביר
 (Zunz 206); יקר ארון הנפלאות (318);
 acr. מה חספרו אל דודי (319); (Zunz 206)
 (Zunz 205); קינה בני (320); beg. יחורה
 (Zunz 676); יחורה, ציון הכואבים
 (321); יחורה, ירדו שמי כבודי, קינה
 beg. יחורה, יושבי על כסא שתה בגבהי מרוסך
 (322); and יהודה.

The copyist, or the collector of these poems adds: תמו השירים לאבי המשוררים ה"ר יהודה הלוי ז"ל ומכאן ואילך מתחילים השירים והכתבים לה"ר שלמה בונפיד ז"ל ואלה דברי החכם ר' שלמה בונפיד כאשר שתה כוס תרעל בעיר סרקוסטה כאשר התגוררתי ימים אחדים עם היהודים האטללים אשר בסרקסטה והמה בנכליהם עשו להם עגל מסכה וימידו את כבודם בתבנית שור הוא איש בעל תחבולות נבזה והרל אישים המכנה יוסף ישוע יבדילו ה' לרעה שבא מסיסיליא ולא ידע איזה הדרך יהלך אור הידיעה והעם ההלבים בחשך מכספם וזהבם כבדוהו שגו ברואה ולראש עליהם נתנוהו וכי ראיתי כי טרה תהיה באחרונה יצאתי מתוכם כי כל אשר בנחלתם מסתפח מלפני ה' הוא בורח ואחר היותי בבליגים המדינה הקרה ה' לפני חרוץ יקר טפו ומחרוץ יסדו החכם ר' שלמה ן' גבירול לחרף העדה הרעה הזאת כי רדפוהו מנוחה הרדינוהו בימי קדם תחלתו נחר בקראי גרוני אז התעוררתי ואמרת אעשה כן גם אני ואת רשעתם ואת רוע תבונתם החטאים האלה בנפשותם אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל ואעש בדמותו כצלמו ובמשקלו זה השיר ושלחתיו להחכם דון בונשאל דון ובמסקלו זה השיר ושלחתיו להחכם דון בונשאל דון (Zunz 206); (314) יהודה (Zunz 206); (315) יהודה (Zunz 217, who ascribes it to R. Levy b. Jacob אלתבן מה (316); (317) יונה מה תהמי (Zunz 207); יהודה, תהגי ומה תהמי (Zunz 206); יהודה, אל שמחת גילי שוכן הדביר (Zunz 206); יקר ארון הנפלאות (318); acr. מה חספרו אל דודי (319); (Zunz 206) (Zunz 205); קינה בני (320); beg. יחורה (Zunz 676); יחורה, ציון הכואבים (321); יחורה, ירדו שמי כבודי, קינה beg. יחורה, יושבי על כסא שתה בגבהי מרוסך (322); and יהודה.

The poem of R. Solomon Bonfid (No. 323) beg. 36 lines; למטמן בחבי עמלי הפצי ועמי רכילי. (324) a poem by the same to Don Moses b. Eleazar, beg. במותי ימותון ידותון והימן 26 lines; המתעלה בכנפי רננד הקורא למי (325) headed מרכבה וישפכם לנחל ערניך שלמה ן' החכם כמה"ר ראובן בונפיד ז"ל וזאת המליצה הבלתי שקולה המתחלת הולך הלוך ונסוע שלחתי לב' תורה הולך הלוך ונסוע. beg. סרגוסה וזה טופס הכתב בהרי הגלבע פגעתי בעיר גדולה אשר אבניה נוסדו

עוד לו (339) headed 18 lines; נער והשתונן אשר כתב להחכם מאיסטרי בנפוס להשיב באפו על כתב דברי ריבות אשר כתב לו וישא משלו קיטור קטרת תמיד יעלה באפך beg. 27 lines; הקורא בהרי (340) a letter by the same, beg. the address reads: השיב קול ענות לענות ואין עונה עץ חיים היא למחזיקים בה ועץ הדעת. אילת תוחלת אהבי יעלת מעלת דודי ביתרון כשרון חמדתה בכל הארץ מודעת. עין לא ראתה תפארתה ואון לא שמעה קולה לא יקראה בשם עין ראה ואון שמעת. הלא היא ממרחק תביא חרב אהבתה בלבי ושמע איננה שסעת. היקרה בעיני נטעה; חצרה באהלי השלום כאהלים נומעת ה"ה וכו' ה' (341) another letter by the same, beg. (342); אמר לשכון בערפלי טוהר כתבך אור לי עוד לו על (342) a poem by the same, headed חליפות הזמן על שוא הטבעו ואבני תבל יצורים 10 lines; beg. חבל סקור דמעה נחבל חבל נעו 7 lines; (343) חשוב תבל כבית סהר ומשמר (344); יקר תבל עגול הבל ורומה (345) 4 lines; לו חכמו אישים (346); 4 lines; קום נא אסיר ילידי צבא שיבה (347); 6 lines; ולו יבינו 41 lines; (348) 8 lines; אגיל ומה אגיל במורשי (349) 18 lines; (350) 18 lines; יזכור גבר בימי שבתו headed שאלח לנבון אנשלמה אחרי הפרד מעטו שפלה beg. 19 lines, v. מטמורח וממערב II, 119; Brody, 330; (351) headed עור לו לה"ר (352) headed קומתך beg. יצחק כי זקן הוא ותכהינה עיניו מראות 33 lines, v. HB, l. c., p. 97; עוד לו ז"ל שלח לאנוידאל בונשימור' (352) headed ז"ל על הזמן יהפוך ידו כל היום להשפיל אנשי השם beg. 39 lines, v. ראה סוסים בלב ימים משחקים (353) headed לרעיה (354) headed שמה שמסה אשר אהבתה בלבו שלהבת יה 41 lines; במצחי חוקוקו צלמך וגלמך שאלח לנעלה דונשטרוק לחוקו בזמירות רפואות וכי 19 lines; גאה אני כי אותך אהבתי beg. מלב הוא עוד לה"ר שלמה בונפיד ז"ל כצועק (355) headed על אבדת בני השיר ובפרט על דון וידאל ו' לביא על אשר לא ישרו שיריו בעיני רואיו פלוני ופלוני beg. 27 lines; (356) לך אשאג בנו לביא כלביא beg. על ענן אגרת נפשי אויחך לאסטרוק רמוך headed 27 lines; אן תלכי או תדרכי אגרת beg. יש"ז עוד לו על המתנצלים על דבר אני (357) headed 72 lines; ה' לא שניתי וכשל עוור ונפל עוור

(358) 33 lines; תעופינה נפשות נעובות (359) 6 lines; [ר] אש נגיעים אב יודעים (360) headed להחכם ה"ר אנוידאל די טולשא על מריבת הנצרים משך ידו מעמת אחר כל יגיעי להשלימם לך דמיה ונפשי הומיה beg. לא ימצאו לי עון ביום עשות אלהים אותו נעשה the address reads: יקר וגדלה יתהלל חכם בחכמתו ולו דמיה תהלה beg. כתב שלח לחכם ר' שניאור (361) headed (362); טאור ושמש אשר חלק ה' ליודעי דעת האור beg. וזאת תשובת החכם הנזכר headed שניאור the letter is signed by שניאור גלגל הוא ז' מאיור and the address reads: שחזור בעולם לגלות כל נעלם הוא החכם ראש אגרת (363); המשוורים הה"ר שלמה בונפיד ז"ל ארחית יסודתה בהררי קדש האמונה השלימה; הכל צפוי והרשות נתונה beg. בידיעתו תעלה זאת האגרת שלחתי לה"ר אנשאלתיאל (364) headed לאגראפונט על עיני אשה צרורה אלמנות חיות ה' נתן לי לשון מרבית משל beg. והיא ארוסה עוד לה"ר שלמה בונפיד (365) headed ומליצה אמ. ז"ל אגרת ארחית לאיש שמו שלמה (366) headed השמים נוע ינעו ויהנודו תנורות התנועה beg. עוד לו אגרת ארחית לאיש שמו יצחק אורה אחד (367) headed; שלמות מה שברח הביא שטר מכתבי צרפית ולא ידעו לקרותו אנשי הארץ הזאת וחלה פנינו ואעשה בה הקדמה הזאת; הדבור הפניני והעיין המושכל beg. אחר שהעתקתי אגרת ארחית לאיש שמו יום טוב (368) headed beg. ומה יתאונן גבר אשר דרכו נסתרה beg. and (369) a poem by the same, beg. ראה תבל כבית סהר.

The copyist remarks after this poem תמו השירים לה"ר שלמה בונפיד ז"ל.

The next item relates a visit of Joseph of Galilee to Fez in the year 1247, where he met David ibn Zakri, who corresponded with Judah Jiyan of Morocco, Isaac ibn 'Amar of סיבמא, and R. Solomon ibn Adereth in a matter of divorce. Whilst waiting for the reply from the last to his inquiry, he had a dream in which Maimonides answered him in a poem. The whole piece is the translation from the Arabic, and reads as follows: נמצא כתוב בכתב יד החכם המופלג כה"ר יוסף ו' גליל ז"ל דבר נפלא חה לשונו. אמר יוסף נכנסתי בעיר פאם שנת מ"ז (= 1287) ובקרת

למר דוד ז' זכרי והוא מוטל על ערש דוי החולי
שנפטר בו והיה מדבר עמי עד שהודיעני מה
שאספר אמר שאירע בואת המדינה שכהן א' גרש
את אשתו ולכסוף רצה להחזירה מה שאין הדבר
ראוי לו מן הדין ועמרתני על הגט שהוא והוא חתום
בשני עדים אלא שהעד הא' הוא קרוב לכהן והתרתני
לו להחזירה אחר עינתי בענין ומנעתי אותו מלהחזירה

עד ששלחתי שאלות למר יהודה גיאן נ"ע למראקש
ולר' יצחק ז' עמאר לסיבטא והגיעוני תשובותיהם
שהכהן הנז' אינו יכול להחזירה עם היות שהעד
קרוב ושלחתי שאלה לרב המופלא הרשב"א ז"ל
וספרתי לו כל המעשה ובעודי ממתין התשובה
ראיתי בחלומי שהיה הרמב"ם ז"ל בונה לי אלו
הבתים

אלה תפחדו כי לא תהי נכלם
לא ידעו דרכם ומסלולם
כי אין אנוש מבין במקהלם
הם ידעו ימים ומהללם
על קו אמת הם עומדים כלם
על יד גביר נודע בנו שולם
כי האמת זרח ולא נעלם

עבר אשר נרצע לעבדני
באו דבריני לאין מבין
התבוננו בהם ולא ידעו
ובעת אשר באו ביד אישים
אז ידעו כי הם מחקקים
תמתין עד יבא דבר הרב
וקרא בקול גדול ולא תירא

וכשנתעוררתי משנתי כתבתים ושמתתי בהם ולא
היו ימים מועטים עד שהגיעני מכארצלונה וידאל
שולם והביא תשובת שאלה מהרב הנז' כמו שהורתי
בהחזרת האישי הכהן את אשתו וכך גזרו הבתים
הנוכחים ונשארתי מתפלל מהבתים האלו ממשקלם
וממאמרם ועם היות שמלאכת השיר אינה מטבעי
ולא הרגלתי בה מעולם ולא שמעתי בתים אלו
מעולם. זהו מה שספר לי החכם ר' דוד ז' זכרי
ז"ל וראיתי להעלותו על ספר עכ"ל החכם ה"ר
יוסף מועתק מלשון ערבי.

At the end we read a poem by R. Joseph
ibn 'Aḳnin, a pupil of Maimonides, in praise
of the הרב משה הנחיל, beg. מורה נבוכים.
The margin on p. 221 contains a poem beg.
יצחק, acr. יצרתני והסכנת.

The MS., which is written in a curs. Or.
Spanish hand of the 17th cent., contains
236 pp. of 25 ll. to a p. For the scribe,
v. MS. No. 595, v. above, p. 398.

Owners: (1) *Ḥai b. Moses* ביגמו.

(2) *Isaac b. Isaiah Dayyan*.

Paper, $7\frac{1}{8}'' \times 5\frac{3}{4}''$.

756

מדרשות ומעשיות

A Collection of Midrashim and Stories.

The MS. contains: pp. 1-27 מדרש ויושע
(v. Eisenstein, אוצר מדרשים, pp. 146-156);

אמרו חכמים ז"ל שר' אליעזר ור' 27-29 pp.
יהושע עלו לרגל לבית המקדש ויהי ערב צום
כפור המה הולכים בהר הבית והנה מלאך בא
מעשה ששאלו סנהדרין את שלמה המלך ואמרו 29-
30; מדוע אמרת פסוק זה אדם אחד מאלף מצאתי
ויהי איש אחד מעשרי ישראל שמו 31-33 pp.
נתן דעוציחא (v. Eisenstein, l.c. 325, and
Gaster, The Exempla of the Rabbis, No. 35);
פמירת אהרן 33-39 pp. (v. Eisenstein, l.c.,
p. 12-15), which is preceded by the following
lines: מי גבר יחיה ולא יראה מות ימלט נפשו:
מיד שאל סלה. רוצה לומר שאף על פי שיהיה
אדם גדול ועשיר וחכם לא יכול להציל נפשו
ממשפט המות. ואם יתן איש כל כסף וזהב
שבעולם ויעשה תפלות ותחנונים לאל יתברך להציל
ממות אינו שוה כלום והכל למיתה הן עומדין
ואמרו רז"ל כי בשעה שגזר הקב"ה מיתה על
אדם הראשון ששב בתשובה שלימה ועשה ק"כ
תעניות והרבה תפלות בעבור שלא ימות וינצל מן
המות ולא קבל הקב"ה תעניותיו ותפלותיו ואמר
לו ראה כי בהכרח תמות. אדם אל תוסף דבר
אלי עוד בדבר הזה שלא יאמרו הבאים אחריו
שעשיתי להם עול גדול בתת להם מיתה ולא לך.
ואמרו חכמים ז"ל שלא אמר זה הי"ת לאדם אלא
בעבור משה ואהרן ודוד ושלמה מלכי ישראל
ובעבור שיהיו באים לעולם שלא יהיה להם פתחון
פה לשאול להם חיים וכאשר שמע זה אדם הראשון
לא היה חושש להתענות ולהתפלל עוד כי כבר
(v. פמירת משה רע"ה pp. 40-59; רצון הקב"ה
Eisenstein. l.c., pp. 372-383); pp. 60-65

הזה כי יתיקומו דברי הנביאים ואתה בני נצור תורת אלהינו ואת מצותיו שמור היה בני איש צדיק תם וישר לפני אלהיך למען תצליח בכל דרכיך בני קברני בטוב ואת אמך עמי ואל תאחר ; לישב בנינו והקב"ה יהיה בעורך תם ונשלם ; pp. 164-170 ספר חיי עולם (v. Ben Jacob, p. 186, No. 551, cf. the text published by Loewenthal in the Feilchenfeld Festschrift, Pleschen, German pt., pp. 66-76, and Hebrew pt., pp. 43-49); pp. 170-173 ספר רפואת הגויה (v. Ben Jacob, p. 265, Nos. 286-289); pp. 174-179 שערי מוסר לר' (v. above, p. 242, beg. ורא האל בני ראשית דרבי לך קומה ושמעה מאמרי טדרש מגלת (v. Ben Jacob, ed. S. A. Wertheimer, Jerusalem, 1912); pp. 179-184 אמר ר' יצחק נפחא המן הרשע, אסתר בעלילה גדולה בא על ישראל הה"ד ובמלאת הימים האלה עשה המלך לכל העם וכו' incomplete); pp. 185-203 מדרש אוהיות דרבי עקיבא (v. above, beg. כיתוח כעשבי השרה בכמה לכושן שריחו הולך, מדרש אוהיות (v. above, ed. S. A. Wertheimer, Jerusalem, 1914, p. 30), ending with the colophon : חמשת אלפים וחמש מאות לבריאת העולם (= 1740) באחד בשבת שבעה ימים לחדש אדר נא שב וחקור והבן חכמה רבה באלו אוהיות שתיקן רבי עקיבא בנל"ך ואע"י אשובילא"ע a letter in Arabic by R. Se'adyah b. Joseph Hakkohen to Shabbethai b. Moses, beg. האדא כמ מנדוב ולא קנג מן קול ר' שריא (!) בר יוסף הכהן וצ"ל יקול אבלג סלאמי עלא גמיע קהל קנג אלגאויבין ואיצא אלחצור : תם יבלג סלאמי ; עלא שבתי ולד משה ואיצא אלתחייאת ואלסרור and pp. 207-214 the Arabic translation of the גדולת משה (v. Ben Jacob, p. 93, No. 67), or מדרש כתפוח בעצי היער (v. Wertheimer, pt. 4, pp. 22 ff.), headed : האדא אלפעל דרש ר' אליעזר בן הורקנוס וצ"ל כתפוח בעצי היער כן דודי בן הבנים משה רבינו ע"ה וקת תגלא לה אלה פי גבל חורב וקאל לה אמצא ואכרג קומי בני אסראיל מן מצר לאן צראכחם וצל יליי פעצרת להם עהד אבאיהם אבראהים ויצחאק ויעקוב.

The MS. is written in a Persian curs. hand

of the 18th cent., and contains 214 pp. of 22 ll. to a p.

Owners: (1) *Moses b. Reuben Hakkohen*.

The entry reads: הנוטח ברחמי עליון הצעיר
(1834 =) משה ראובן הכהן התקצ"ד.

(2) *Joseph b. Gabriel*. The entry reads:
הבטח בחסד אל יוסף בר גבריאל.

(3) *Ezra b. Joseph*. The entry reads:
הבטח באין סוף עזרא בכה"ר יוסף.

Paper, 6½" × 4¼".

256

לקוטי מעשים ומדרשים

A Collection of Stories and Anecdotes from various sources.

The MS. contains the following stories:

- (1) דברי הימים של משה רבינו ע"ה (pp. 1-32);
- (2) מעשה שאירע לרבי יהושע בן לוי (pp. 33-42);
- (3) מעשה רבי חייא שנתארח בבית איש (pp. 42-47);
- (4) ואשה, v. Shabb., 119 a;
- (5) אחת מנשי הכהנים ששמה קמחית מעשה באדם אחד שהיה לו בן יחידי (v. Yoma, 47 a);
- (6) מעשה בחכם אחד שהיו ויגדל הנער וכו' מעשה שנמצא (7);
- (7) לו שני בנים בני זקונים מעשה שאירע בימי (8);
- (8) בספר שלשלת הקבלה יהושע אחר כבישת ארץ ישראל והריגת ל"א מלכים (9);
- (9) זוה המעשה בא במדרש אבכיר (v. Yalkuṭ Gen., § 44);
- (10) מעשה שהיה איש אחד (11);
- (11) אחד ישראל בכפר מעשה שעשתה אשה טובה מבנות (12);
- (12) עני ביותר מעשה בתלמיד חכם חסיד ועניו (13);
- (13) (כלבא שבעת מעשה (14);
- (14) בקש מאליהו להודיעו מי יהיה מחבריו (15);
- (15) בתלמיד אחד שהלך פעם אחת לבבל מעשה בשני בני אדם שרצו לצאת בדרך רחוקה (16);
- (16) מעשה בעשיר אחד שהיו לו עשרה בנים (17);
- (17) quoting at the end Ben Sira who says: רבים יהיו דורשי שלומך גלה סוד לאחד מאלף מעשה בתלמיד אחד שהרג את עצמו מפני (18);
- (18) מעשה באדם אחד שהיה עשיר והיה (19);
- (19) חשד מעשה באדם אחד (20);
- (20) לו שדה שעשתה אלף כור (21);
- (21) ספר אלדר הדני (22);
- (22) שקנה שתי פרות מדרש מגלת (23);
- (23) יה אתפלל לפניך בקשה

(23) Midrashic excerpts, mostly from אסתר; (24) Midrashic excerpts, mostly from בקשת תורה or פרקי רבינו הקדוש; (25) מעשה תורה אל מסתתר (26); (27) ברכות התפלה; (28) רבי ישמעאל; (29) צמאה נפשי לאלהים לאל חי; (30) בשפירי מעוין; (31) Midrashic fragments; (32) טעמים; (33) אלישע בכה"ר גבריאל לבית by הקדמה למגלה לקוטים ממדרש מגלת; (34) טעמים; (35) גאליקו; (36) אסתר; (37) extracts from various books, e. g. לקוטים מסדור גדול; (38) תולעת יעקב; (39) mentioning R. Meir of Rothenburg, R. Joseph Ḳaro, R. Judah חיים, and many טעמים; (40) עשר נקודות בתורה, and other Midrashic extracts; (41) the story of אחת מנשי בני אשה; (42) הנביאים; (43) מעשה במורנוסרופוס הרשע; (44) ספר הניקוד; (45) and (46) צורת עשר ספירות וביאורן; (47) ניקוד החולם, by R. Isaac Giḳitilia.

Yemenite curs. hand, 18th cent., 341 pp.

Paper, 4½" × 3½".

353

מסכת שכורים וספר חבקבוק הנביא ומסכת פורים ומעריב ליל פורים ועוד שירות שנאמרו בשמחת פורים

Treatise of Purim in the form of a parody, by R. Ḳalonymos b. Ḳalonymos. The first treatise, מסכת שכורים, is provided with a הגהה שכוריית על פי מנהג האשכנזים and תוספתא, and is divided in 5 chapters. These are: (1) פרק יום י"ג באדר; (2) הכל חייבין; (3) מאמתי; (4) ויין שנתחמץ; (5) לשחוק. The ספר חבקבוק contains 9 chapters, and at the end a poem by R. Solomon Gabirol, beg. ישבעים המה הגבורים. The מסכת פורים has 7 chapters. The end of the last chap. is missing. The names of the chapters are: (1) חבקבוק; (2) הכל חייבין; (3) משכננס; (4) העשיר שררכו; (5) באחד באדר; (6) אין קורין את; (7) פורים שחל להיות בשבת. המגילה.

Ital. curs. hand, 18th cent., 112 pp. of 20 ll. to a p.

Scribe: *Eliezer Hayyeem b. Mordecai Milah of Reggio* (מילה מריגיין), 5475 (= 1715). The

title-page reads: מסכת שכורים וספר חנקבוק ועוד הנביא ומסכת פורים ומעריב לליל פורים ושירות שנאמרו בשמחת פורים. כתבתים אני ארלמה מירגיוו שנת תע"ה לפ"ק (= 1715) לשמוח בשמחת פורים. The colophon (p. 30) reads: אני אליעזר חיים בר מרדכי מילה ז"ל מירגיוו כתבתי שנת תע"ה לפ"ק (= 1715) לשמוח בשמחת פורים.

Paper, $5\frac{9}{8}'' \times 3\frac{7}{8}''$.

617

דראשים כתאב אז תפסיר תורה מן כלם מוולאנא שאהין

The Poetical Paraphrase of the Pentateuch by Shahin in Jewish-Persian.

The MS. is divided in two parts. The first part contains the paraphrase of Genesis (pp. 1-622), the second part gives the life and history of Moses (pp. 623-1236). Bacher in his work *Zwei Jüdisch-Persische Dichter Schahin und Imrani*, Budapest, 1907, calls the first 'Genesisbuch', and the second 'Mosesbuch'. The arrangement and the order of the poems in the MS. agree with the lists given by Bacher, l. c., p. 36, and pp. 40-41 respectively.

The title-page of the first book reads: בהנ"ו עמ"י עש"ו בנ"א אהו"ה באע"ד לס"י לק"י אתחיל לכתב דראשים כתאב אז תפסיר תורה מן כלם מוולאנא שאהין ע"ס דר תווחיד בארי תעאלי דר אגאז כתאב מוולאנא שאהין P. 5 we read: רחמת אלאה עלייה פרמאייד

The heading of the second part reads: בהנ"ו עמ"י עש"ו אגאז כתאב שאהין ע"ס אז פרש' אלה שמות פרמאייד בשם אל עוזר דלים קרו נקציסת כו מא באז מאנד. כה הסתי: It ends: רא נמי בינס בקאי. מנד צאחב דלי רחי ברחמת. כונד בר חאל מסכינאן דעאי. בר זט שכסתה בני עייב מכון. זירא כה אייאס פלך מארא ברהס זדה הסת. תם.

The MS. is written in a curs. Persian hand of the late 19th cent., and contains 1236 pp. of 18 ll. to a p.

Paper, $9'' \times 7\frac{1}{8}''$.

614

כתאב שאהין

The Poetical Paraphrase of the Books of Joshua, Ruth, and Samuel by Shahin in Jewish-Persian, with Illustrations.

The poems are divided under the following headings: (1) דר אגאז כתאב ושרע או פרמאייד (pp. 1-7); (2) כתאב חק תעאלי בא יהושע ע"ה (pp. 7-10); (3) דר באב בורדן בני ישראל רא בכנעאן זמין גופתאר אנדר רסאנין יהושע (pp. 10-11); (4) גופתאר אנדר מערפת דו שבט ונים כי אז (pp. 11-16); (5) גופתאר אנדר פרסארנד יהושע ע"ה כלב ופינחס (pp. 16-27); (6) רחיל כרדן (pp. 27-28); (7) בני יעקוביאן אז שימים ורואנה שודן בראה ירדן כתאב חטרת חק סובחאנהו (pp. 29-37); (8) ותעאלא בא יהושע דר באב גודסתן או ירדן גופתאר אנדר פרסאדן יהושע (pp. 37-47); (9) כתאב חטרת חק תעאלא בא ישע ע"ה דר (pp. 47-50); (10) כטאב חטרת חק תעאלא בא יהושע ע"ה דר באב (pp. 50-55); (11) רחיל כרדן בני יעקוב או גלגל ורפתן בסוי (pp. 55-59); (12) אשכארא אומדן מלאך כודאי ביושע דר יריחו וביאן אז כתאב חטרת חק גל ועלא (pp. 59-62); (13) רחיל כרדן בני יעקוב ע"ה דר באב גרפתן יריחו (pp. 62-74); (14) גופתאר אנדר קדר כרדן עכן ובאטל כרדן (pp. 74-76); (15) חרם יהושע וגרפתארי בני ישראל גופתאר אנדר חוימת רפתן בני יעקוב אז (pp. 76-82); (16) זארי כרדן יהושע ע"ה בדרגאה חק כתאב חטרת חק תעאלי בא יהושע ע"ה (pp. 82-84); (17) ושכאית כרדן אז גהתי באטלי חרם כתאב חטרת חק תעאלא בא יהושע ע"ה (pp. 84-93); (18) כטאב חק (pp. 93-99); (19) גהת גרפתן עאי תעאלי בא יהושע ע"ה גהתי מוסכר כרדן עאי כבר רסידן בטולך כנעאן (pp. 99-104); (20) אז גרפתן בני יעקוב יריחו ועאי רא דר גנג רסידן בני יעקוב בכוח עיבל (pp. 104-110); (21) ואבאר כרדן ישע ע"ה מוכח רא ונציחת כרדן גופתאר אנדר (pp. 110-115); (22) בגני יעקובאן אגאהי יאפתן גבעאניאן אז אחואל בני יעקוב

תעאלא בא שמואל ע"ה או בראי שאול ומנאטרה (pp. 115-119); (23) צולח כרדן נבי ישוע ע"ה ובני יעקוביאן באהל גבעון אגאה שודן בני יעקוב או (pp. 119-128); (24) מבר גבעאניאן ונדאמת בורדן ורפתן בגבעון אגאהי יאפתן פארשאה (pp. 128-137); (25) כנעאן אן צולח כרדן גבעוניאן בא בני יעקוב רסידן יהושע (pp. 137-148); (26) יהושע ע"ה ע"ה בא בני יעקוביאן במדד גבעוניאן דר גנג מוסכר כרדן בני יעקוביאן (pp. 149-168); (27) מוסכר (28) מולך מקדה רא כרדן בני יעקוביאן אמלאך שאהאן כופאר רא דר סתאיש (pp. 175-178, incomplete); (29) אגאז קצה רות (pp. 179-180); (30) תחמול גוייד באן אומדן נעמי או צחראי (pp. 181-187); (31) דר זאירן (32) מואב בא רות (pp. 187-193); (33) ישי פדר דוד ע"ה גייד אגאז קצהי אלקנה וחנה ואומדן אישאן בחג כרדן צפת (pp. 200-207); (34) דר בייתאל מוקדם רפתן (35) ולאדת שמואל ע"ה (pp. 209-216); (36) אלקנה וחנה בחג ובורדן שמואל צפת בזורגי שמואל ע"ה (pp. 216-217); (37) נציחת כרדן עילי פרונדאן רא (pp. 217-225); (38) אשכארא שודן חטרת עוז בשמואל (39) כושטה שודן חפני (pp. 226-231); (40) ופנחס בלשכר פלשתים (41) ופאת יאפתן עילי בשילו (pp. 240-247); (42) צרבת זון ארון בר קום פלשתים פרסתאדן ארון רא פלשתים בגאי כוד (pp. 256-261); (43) צרבת זון ארון בר בית (44) נציחת כרדן שמואל (pp. 261-264); (45) שכסת (pp. 264-271); (46) יאפתן פלשתים ברסת שמואל ע"ה גופתאר דר סלב כרדן בני יעקוב סלך רא (pp. 272-281); (47) מוקרר כרדן (pp. 281-286); (48) חק תעאלי רסום פארשאהי משחה כרדן שמואל ע"ה שאול רא באמר חק (pp. 290-306), v. Bacher in E. N. Adler's *About Hebrew Manuscripts*, p. 144; (49) פארשאה שודן ברסאלת שמואל שאול רא חרב כרדן שאול בא עמוניאן וטפר (pp. 306-314); (50) נציחת כרדן שמואל (pp. 314-333); (51) צפת (pp. 333-346); (52) שאול רא ובני ישראל או (pp. 346-350); (53) סלמנת שאול ואולאד או (pp. 351-369); (54) פרסתאדן שמואל שאול רא בחרב (pp. 369-379); (55) כמאב חק כרדן בא עמלק

תעאלא בא שמואל ע"ה או בראי שאול ומנאטרה (pp. 379-385); (56) כושטן שמואל ע"ה סלך עמלק אג רא משיחה כרדן שמואל ע"ה דוד ע"ה (pp. 385-387); (57) בימאר (58) רא בפרטאן חק שודן שאול וטלב כרדן דוד או בראי גנג זון לשכר כשידן גליאח גיתי (pp. 392-397); (59) בא פלשתים ואומדן בר סר שאול וצפת מידאן פרסאדן ישי דוד (pp. 397-405); (60) דירן (61) ע"ה רא בל שכר גאה (pp. 405-409); (62) דוד ע"ה גלית רא דר מיידאן ותונד שון אומדן דוד בפיש שאול ובהת כרדן (pp. 409-411); (63) אגאז דאדן (pp. 411-413); (64) שאול בר דוד ורואנה שודן סוי מיידאן אומדן דוד ע"ה דר מיידאן וכשתן (pp. 413-415); (65) ספר גלית רא ביך סנג (pp. 415-421); (66) יאפתן בני יעקב בר פלשתים אומדן שאול בא דוד ע"ה בשחר ושירה גפתן זנאן סגלם (pp. 421-425); (67) ופרישאן שודן שאול אראסתן שאול בא אכאבר מולך וסכן גפתן אמיראן (pp. 425-430); (68) ויהונתן דר וצף דוד ע"ה בימאר שודן שאול ואנדאכתן ניוה בקצר דוד עליו אנדישה כרדן שאול (pp. 430-432); (69) השלום דר חק דוד בכדי וחדר כרדן דוד או שאול ותרביית דאדן (pp. 438-443); (70) כרדן שאול דוד רא (pp. 443-445); (71) שאול מיכל רא בר זון דוד ע"ה משורת כרדן שאול בא יהונתן וכאצאן דר באב כושטן דוד ותונדי כרדן יהונתן בר פדר דר כאסת כרדן יהונתן (pp. 445-448); (72) בא אכאבראן כון דוד רא או שאול וצולח כרדן לשכר (pp. 448-451); (73) כשידן פלשתים בר סר שאול ושביכון זון דוד בר פלשתים וגוריכתן פלשתימאן או פיש דוד ע"ה פרסתאדן שאול סר הנגאן (pp. 451-456); (74) רא בכושטן דוד ויאגאהי יאפתן וגוריכתן דוד או אומדן דוד דר (pp. 456-464); (75) פיש שאול פיש שמואל ע"ה ושכאית כרדן או טולם שאול (pp. 464-468); (76) דוד ע"ה דר פיש יהונתן בשכאית שאול עהר כרדן יהונתן בא דוד (pp. 468-471); (77) ע"ה ופרסתאדן יהונתן דוד רא ובי חרמתי כרדן (pp. 471-481); (78) רסידן דוד ע"ה בנוב ודאדן אחימלך נאן וחגי (pp. 481-485); (79) גרפתן מרדם גאת דוד ע"ה רא ובי כודי (pp. 485-493); (80) כרדן דוד כויש רא וכלאצי יאפתן

גמאי כרדן דואג דר פיש שאול או בהר (80) ;
 חרב כרדן שאול בא אביש וכושתן כוד רא
 (pp. 493-499) ; דוד ומלב כרדן שאול אחימלך
 מנאטרה כרדן שאול בא אחימלך או גחת דוד (81) ;
 (pp. 499-509) ; וכושתן שאול אחימלך בא אהל נוב
 אומרן אביתר פסר אחימלך דר פיש דוד ע"ה (82) ;
 ואגאהי יאפתן דוד או חאל שאול בא דואג האדומי
 דאר זון (83) ; (pp. 509-513) ; וגמאי כרדן או
 מרדם קעילה או טולם פלשתים דר פיש דוד
 ע"ה ורפתן דוד בגנג אישאן בפרמאן חק תעאלא
 דר רפתן דוד ע"ה או (84) ; (pp. 513-520) ;
 קעילה בבאיבאן זיף ואומרן יוהנתן דר פיש דוד
 (pp. 520-523) ; ועהר ושרט בסתן בא דוד ע"ה
 רפתן זיפאן ואורדן שאול בר סר דוד ע"ה (85) ;
 רפתן שאול בר סר ראה (86) ; (pp. 523-527) ;
 דוד ע"ה ואומרן דוד דר מגארה ובנרדן דאמאן
 ופאח (87) ; (pp. 528-539) ; קבאי שאול או פס
 יאפתן שמואל הנביא ע"ה (pp. 539-543), this
 poem is published from MS. Brit. Mus. Or.
 2453 by P. Horn in the ZDMG., pp. 206-
 208, containing 79 lines ; (88) פרסתאדן דוד
 ע"ה רסולאן רא דר פיש נבל הכרמלי ובי חרמתי
 כרדן נבל בא רסולאן (pp. 543-549), this poem
 is also to be found in print, l. c., pp. 209-
 212, in 132 lines ; (89) רפתן דוד בר סר נבל
 דוד ע"ה ואורדן אביגיל סאורי דר פיש דוד
 רסידן דוד ואביגיל בא הם דר כוה ומנאטרה (90) ;
 מורדן נבל (pp. 555-561) ; (91) כרדן גחת נבל
 הכרמלי בכשם חק ודר מועטה ונציחת גויד
 כאסתן דוד ע"ה אביגיל (92) ; (pp. 561-566) ;
 אורדן (93) ; (pp. 566-569) ; ואחינעם רא בזני
 זיפאן שאול רא בר סר ראה דוד ע"ה (pp. 569-
 573) ; (94) מנאטרה כרדן דוד ואבישי או גחת
 שאול בא יך דיגר ובר דאשתן דוד נייה וכוה
 זרין או באלן סר שאול (pp. 574-576), v. Bacher,
 l. c., p. 145 ; (95) מנאטרה כרדן דוד בא אבנר
 רפתן דוד (pp. 576-585) ; (96) ושאול דר שב
 ע"ה במולך פלשתים ותרביית כרדן אביש מלך גאת
 גפתאר אנדר סולוך (97) ; (pp. 585-589) ; דוד רא
 כרדן דוד ע"ה בא יאראן דר מולך פלש[ת]ים
 לשכר כשירן אביש בא (98) ; (pp. 589-592) ;
 פלשתים ואומרן בגנג שאול ובנרדן דוד אב כויש
 דר (99) ; (pp. 592-596) ; בגנג כרדן בא שאול
 כאב דירן שאול שמואל ע"ה רא ודר זואל סלמנת
 פרסתאדן אביש (100) ; (pp. 596-600) ; או גויד
 דוד רא בגאי כויש בפרמאן מיראן ואגאהי יאפתן
 דוד או גארית עמלק וזנאן ומרדמאן ודוד בדנבאל

(pp. 600-611) ; (101) אישאן רפתן בגאנב עמלק
 חרב כרדן שאול בא אביש וכושתן כוד רא
 (pp. 611-618) ; (102) דוד ע"ה או (pp. 618-623) ;
 (103) כושתה שוון שאול ויהונתן
 רפתן דוד ע"ה או צקלג בחברון ואומרן שבת
 (pp. 623-627) ; יהודא ומשיחה כרדן אורא דר פארשאהי
 נשאנדן אבנר איש בשת פוסר שאול (104) ; (pp. 627-
 630) ; בר גאי שאול דר פארשאהי
 חוימת רפתן לשכר איש בשת בא אבנר בן (105) ;
 (pp. 630-637) ; נר או פיש לשכר דוד ע"ה ואו פיש יואב
 בר גשתן אבנר או איש בשת ואומדן (106) ; (pp. 637-
 בכרמת דוד ע"ה ושרט כרדן גחת פארשאהי
 אורדן אבנר בן נר מיכל (107) ; (pp. 637-642) ;
 רא דר פיש דוד ע"ה ועהר כרדן בא יך דיגר
 רסידן יואב (108) ; (pp. 642-646) ; ובאו גשתן
 (pp. 646-651) ; או ראה ומלב כרדן אבנר וכושתן אורא
 אגאהי יאפתן איש בשת או כושתה (109) ; (pp. 651-
 שוון אבנר וכושתן רכב בענה איש בשת רא בכנגר
 אומרן יאודה שבמא הא (110) ; (pp. 651-654) ;
 ומשיחה כרדנד דוד ע"ה בר ישראל ובר יהודא
 מוסכר כרדן דוד ע"ה (111) ; (pp. 655-658) ;
 ירושלם וציון באמר חק (pp. 658-666) ; and
 פרסתאדן חירם פארשאה צין סאורי הא רא (112) ;
 (pp. 666-670), incomplete.

The headings of Nos. 32-35, 38-40, 54-55, 59-62 are to be found in the article by P. Horn, l. c., pp. 205-206.

The MS. is written in a very clear curs. Persian hand of the 17th cent., and contains 670 pp. of 20 ll. to a p. The headings are written in large square characters. The MS. contains beautifully illuminated pictures illustrating various events and scenes described in the poems, e.g. God addresses Joshua while crossing the Jordan, or the siege of Makkedah. Pp. 405-420 are written by a later hand.

Owners: (1) *Babai b. Joseph Zechariah*. The entry (p. 290) reads: עד והנמורהם פקיר באבאי בן מ' יוסף זכריא כה ה'ההה כאלו ישראל בן המ' כאלו יוסף לארי במבלג סה דינאר ואיך עבס הקו ודהו אהי נדארית פי תאריך אוול אלול סנהו אלקכ"ג (?) כדיו מונב קבול דארם פקיר באבאי בן מ' יוסף זכריא.

וידע כי יגביר על אויביו: ויהי ממחרת ויצא המלך בסתר ויצר על העיר ארבעים יום ותגבר ידו על הפרסיים ותבקע העיר ויכנס בה סלטאן מראד בראש גדוריו דרך השער הנקרא באב. אלטלצם ואותו היום היה יום י"א לחדש אב שנת השצ"ח (= 1638).

זה אחרון הכביד כי בשנת התצ"ד (= 1733) בא שאה טהמאס מלך פרס ויצר על בגראד וסלטאן מחמוד שלח עליו חיל גדול וינוסו הפרסיים מפניו ונעשה תשועה גדולה ופורקן. וזה היה בחדש מבת שנת התצ"ד: וקבלוהו היהודים עליהם ועל זרעם אחריהם עד היום הזה וזכרו לא יסוף מורעם: ושני הימים האלה קורים אותם נס מהמאס על שם הנס השני: וכשם שהציל הקב"ה את אבותינו מיד שוסיהם כן יציל אותנו מיד אויבינו ולוחצינו המבקשים את נפשינו ויקיים בנו קרא דכתיב וישלח להם מושיע ורב והצילם. יהי רצון במהרה בימינו ובימי כל ישראל אמן:

ואני הדל דוד הוא הקטן חברתי וכתבתי אלה הדברים הנזכרים למעלה לפי מה ששמעתי מוקנים אתבונן בהיותי בבגראד בשנת העת"ר לנו (= 1910): ובאחד משירי הגלוה לליל החתונה אשר תנגנה המשוורות. אלדקאקאח. לפני החתן והכלה. המתחיל הל אל הלאל ועלה אל הלאל אתוושעו. נמצא בו בית שרומז ליהודי הנז"ל. והוא: אבוכי אלדי דאס אל בצאט בנעלהו. צחך אל וויר ואתבסם אל צלטאני: תרגומו: אביך אשר המרברים במנעליו דרך. צחק המשנה ויעלוך המלך:

Bagh. curs. hand, 19th cent., 157 pp.

Scribe: [Ezekiel b. Ezra b. Ezra of Calcutta].

Paper, 10 $\frac{5}{8}$ " x 8 $\frac{1}{2}$ ".

472

דפתר גנאני

Book of Arabic Folk Songs.

Bagh. curs. hand, 19th cent., 256 pp.

Paper, 8" x 5 $\frac{9}{16}$ ".

237

דפתר גנאני ערבי

Book of Arabic Folk Songs.

Bagh. curs. hand, 19th cent., 34 pp.

Paper, 6 $\frac{9}{16}$ " x 4 $\frac{5}{8}$ ".

245

דפתר גנאני ערבי

Book of Arabic Folk Songs with table of contents.

Bagh. curs. hand, 19th cent., 176 pp.

Paper, 8 $\frac{5}{16}$ " x 5 $\frac{1}{8}$ ".

9

דפתר אל גניני

Book of Arabic Folk Songs.

Bagh. curs. hand, 19th cent., 11 pp.

Paper, 6" x 3 $\frac{7}{8}$ ".

545

דפתר גניני

Book of Arabic Folk Songs.

Bagh.-Ind. curs. hand, 19th cent., 141 pp.

Paper, 7" x 4 $\frac{1}{4}$ ".

246

דפתר גנאני

Book of Arabic Folk Songs.

Bagh.-Ind. curs. hand, 19th cent., 67 pp.

Owner: Mrs. [Khatoon] Reuben David Sassoon, 1886.

Paper, 7 $\frac{7}{8}$ " x 6 $\frac{1}{8}$ ".

471

דפתר עתאבאת

Book of Arabic Folk Songs. On p. 210 there is שום תשים עליך, פזמון נאה ומשובח, מלך, acr. ששן, in honour of the bridegroom אברהם שלום בן שיד דוד בן שיד ששון בן צאלח (i. e. Arthur D. Sassoon) dated 12 Tishri, 5611 (= 1850), cf. ספר שירות ושבחות, Bagh., p. 61 a, v. above, p. 243.

Bagh. curs. hand, 19th cent., 230 pp.

Paper, 8" x 5 $\frac{5}{8}$ ".

544

דפתר אל ביות מאל אל זהירי
בל ערבי ועתאבא ופסתאת

Book of Arabic Folk Songs. The title-page reads: האדה דפתר אל ביות מאל אל זהירי אלדי בל ערבי ועתאבא המי ויאהא וניר פסתאת כדאלך פי וסתבדינא בינו יום כ"ה סיוואן תרי"ו ליצירה סנת אלף וחמנמאיית וסתא וכמסין: בהנ"ו היום כ"ה סיון תרי"ו מואפק 1856 פה כלכתה יע"א קרוב"ץ.

Bagh.-Ind. curs. hand, 19th cent., 81 pp.
Owner: *E[lijah] E[zekiel] S[aleh] Gubbay*.
Paper, 6" × 3 $\frac{3}{8}$ ".

236

ואסילת נציחה ועלא כל זאנת אל
תריד וסילה

An Arabic Folk Song.
Bagh. curs. hand, 19th cent., 8 pp.
Paper, 17 $\frac{1}{4}$ " × 12 $\frac{1}{2}$ ".

474

דיוואן מנאמם

An Arabic Diwan.
Bagh. curs. hand, 19th cent., 22 pp.
Paper, 5 $\frac{1}{2}$ " × 4 $\frac{3}{8}$ ".

247

דיוואן מנאמם

An Arabic Diwan.
Bagh. curs. hand, 19th cent., 23 pp.
Owner: *Sassoon David Sassoon*.
Paper, 6 $\frac{1}{2}$ " × 4 $\frac{3}{8}$ ".

418

דיוואן מנאמם

An Arabic Diwan.
Ind. curs. hand, 19th cent., 15 pp.
Owner: *Simha Sason Sliman*.
Paper, 6 $\frac{7}{8}$ " × 8 $\frac{3}{8}$ ".

68

דיוואן אלפרמנד

An Arabic Diwan.
Bagh. curs. hand, 19th cent., 43 pp.
Owner: *S[liman] Silas Haiem Joseph*.
Paper, 6 $\frac{1}{8}$ " × 4 $\frac{5}{8}$ ".

240

רוואיית גנאם וסנאן אליאמר

An Arabic Diwan.
Bagh. curs. hand, 19th cent., 49 pp.
Paper, 6 $\frac{1}{2}$ " × 4 $\frac{3}{8}$ ".

228

שירי פרם

Jewish-Persian Songs written in Hebrew characters.
Pers. curs. hand, 18th cent., 26 pp.
Paper, 5 $\frac{7}{8}$ " × 4".

251

דפתר הכיאות

Book of Stories and Anecdotes in Arab.-Heb. The MS. contains among others, the experiences in Europe of שליה חי שמואל, כולל, who visited Bombay in the year 5601 (= 1841), a story related by מחמד (= הגי) ח' עלי אל ערבי, the story of the Fisherman and

the Fish, and also the story of the Fisherman and the Girl.

Bagh. curs. hand, 19th cent., 32 pp.
Paper, 8" x 5 $\frac{1}{8}$ ".

549

ספר מעשיות בערבי

Jewish-Arabic Stories with Moral Applications. The MS. is dedicated to אַם ששון (פֶּרְחָה, the wife of David Sassoon). The writer expects for his trouble, every year, ארבע פאיילי חנטא שמורה בגֶרָאדִי.

Bagh. curs. hand, 19th cent., 160 pp.
Paper, 6 $\frac{1}{8}$ " x 3 $\frac{5}{8}$ ".

615

קצת יוסף אל צדיק

The Story of Joseph in Arabic. It beg. קצת יוסף אל צדיק באסם אל' אל רחטאן אל רחים אייאה נעבדו וביה נסתעין עלא קום אל צאלטין קאל אסמעו עלא מא גרא עלא יוסף אל צדיק למן כאן אבן סבע חעשר סנה כאן ירעי בל גנם מע והארֶא אל אכוותו וכאן אבו יחבו וכו' מנחהא מן יוסף אל צדיק מע אכוותו כאפו מן גִיר יסיר צלטאן ויהכם עליהום ועמאהו אל' צבחאן ותעאלא חק צברו.

The MS. is written in a Baghdad curs. hand of the 19th cent., and contains 104 pp. of 15 ll. to a p.

Scribe: *Jacob b. Benjamin b. Elijah* according to an entry on the fly-leaf which reads: קתיב (!) מל' המ' יעקב בנימין אלייה נ"ע.

The colophon reads: כתבתי אותה זה קצת יוסף אל צדיק השלמתי אותה יום ב' שבעה עשר לחודש כסליו שנת התר"ו (= 1845) מבורכת עלינו ועל כל עמו ישראל אבי"ר כל הקורא בה ישמח וכל הגונב אותה שמו ימח בזכות אל קפל ואל מפתאח בזכות אל משמש ואל תפאה ויאכל לבן מנשף ויצלבנו ראסו מכשף כיר"א.

Owner: *Reuben b. Jonah b. Jacob*.
Paper, 4 $\frac{3}{4}$ " x 3 $\frac{1}{8}$ ".

486

קצת יוסף הצדיק

The Story of Joseph in Arabic. At the end the שום חשים עליך מלך beg. פומון משה by ח' ששון מררכי משה, and an Arabic song, are given.

Ind. curs. hand, 19th cent., 150 pp.

Scribe: *Habbabah the wife of Solomon b. David b. Moses*, later by second marriage Mrs. Henrietta Artom (died June 25, 1921). The entry (p. 140) reads: הצעירה חבאבה שלמה (דויד הי"ו פי פונה ו' אלול תר"ג (= 1863).

Paper, 6 $\frac{5}{16}$ " x 3 $\frac{7}{8}$ ".

546

קצת יוסף הצדיק

The Story of Joseph in Arabic.

The text agrees with the following edd.: (1) קצת יוסף הצדיק, published by Judah b. Moses b. Yeshu'ah Ftayyah (פתייה), Baghdad, s. l. & a.; (2) קצת יוסף הצדיק, edited by Ezekiel b. Jonah b. Şaleḥ b. Manasseh, and printed by Aaron b. Jacob b. Samuel, Bombay, 1887; (3) קצת יוסף הצדיק, edited and printed by Solomon Bekhor חוצין, based on MSS., Baghdad, 1892; (4) קצת יוסף הצדיק, printed by Joshua Ḥakham Solomon Bekhor, Baghdad, [1909]; (5) קצת יוסף הצדיק, printed in Supplément du Journal le Peuple d'Israël, published by Shalom Bekhash, Algiers, probably before 1892, pp. 2-25; (6) קצת יוסף הצדיק עליה Histoire de Joseph, composée entièrement en vers, par Simah Levy, Tunis, 5 Octobre, 1896. At the end there are three poems headed לחן מצרי: (a) כפי לך פויטים, (b) במו פי אחחנן לאהובי אפרוש, (c) מה קצת יוסף הצדיק, Tunis, 1899, published by Joseph b. Abraham עמאר of M'askar. These Maghrebi versions differ partly in style, language, and composition from each other, and even more so from the eastern types as represented by the Baghdad and Bombay prints. The קצת יוסף is further to be found in the collection of poems

styled עת ללדת וקול ששן ששן, ed. Livorno, 5645, pp. 48 b. f.; Tunis, 5671, pp. 28 b. ff.

Ind. curs. hand, 19th cent., 87 pp.

Paper, $6\frac{1}{8}'' \times 4\frac{3}{8}''$.

548

קצת אסתר המלכה

The Story of Queen Esther in Arabic.

Ind. curs. hand, 19th cent., 24 pp.

Owners: (1) *Solomon b. David b. Hakham Moses* (who was the translator and publisher of the book which was lithographed in Shanghai, and of which the title-page reads as follows: כתאב עלה תוואריך קצת קסנטינה. חאלת אל עהמאנלי אדבהום. דסתורהום. ומגאלסתהום. וחכמהום מן סנת 1600 אלה סנת 1853 מאל אל נצארה מלקטה ומגטעה במקתצר. ואחרגם פי אל ערבי. מן כתאב אלדי אנמבע פי אל אנגלויז. ביד הגביר הר' ששן דויד ששן יצ"ו ומן רצאתו הון נקלתו מן כתאבו אל אצלי פי בנדר שנגהיי פי בלאד גינה בשנת והיה כאשר תרי"ד ופרקת עולו מעל צואריך מוואפק בסנת 1854 מאל אל נצארה אני העעיר שלמה דויד ח' משה יצ"ו Solomon David) v. about his wife Ḥabbabah, p. 479, MS. No. 486.

(2) *Solomon b. Ezekiel Raḥamim*.

Paper, $6\frac{3}{8}'' \times 3\frac{7}{8}''$.

11

קצת אסתר המלכה

The Story of Queen Esther in Arabic, called also דיוואן אסתר ומרדכי אל יהודי. The MS. contains also the דיוואן שמא וסרחאן.

Ind. curs. hand, 19th cent., 84 pp.

Owner: *Hannah Khatoon wife of Abdallah Meir b. David b. Sason b. Saleḥ* (i.e. Lady Sassoon), 1857.

Paper, $8\frac{7}{8}'' \times 6\frac{1}{8}''$.

490

קצת חנה

The Story of Hannah in Arabic.

Ind. curs. hand, 19th cent., 9 pp.

Paper, $5\frac{7}{8}'' \times 4''$.

8

קצת חנה אל מרחומה

The Story of Hannah in Arabic.

Ind. curs. hand, 19th cent., 11 pp.

Scribe: *Ezra Isaac Solomon*, 5612 (= 1852).

Owner: *Ezekiel b. Moses b. Moses*.

Paper, $5\frac{1}{4}'' \times 4\frac{3}{8}''$.

7

קצת חנה אל מרחומה

The Story of Hannah in Arabic.

The text agrees with the edd. ספור קצת חנה ושבעה בניה הקדושים מתורגמת בלשון ערב והגרים, Cal., 1888, 1st ed., published and printed by Solomon Twena. There appeared a 2nd ed. of the חנה קצת, published and printed by the same, without title-page and indication of the date, yet with the remark: הרפסנוה כעת בתוספת ובשלימות וסקלנוה מכל תפלות ליום תשעה באב v. also טעיות הדפוס, edited by David Ḥai b. Hakham Raḥamim, Livorno, 1896, p. 115 b. ff. Other Maghrebi versions of the חנה קצת, some in prose and some in poetry, are to be found in the following books: (a) שבר כה עמי, published by Joseph Shabbethai Farhi, Livorno, 1858, pp. 16a-20a; (b) קצת חנה קצת חנה, published by Şemaḥ b. Nathan Hallevey, Tunis, 8 pp.; and (c) קצת חנה in קצות הארש, Tunis, 1897. The title-page of the קצות הארש, which gives the contents of the book, reads: ב"ה קצות הארץ. כי נחם ה' ציון נחם כל חרבותיה (ישעיה נ"ב! ג') האד למצחאף מתאע לקצות. מחל קצת חנה. קצת איוב. קצת עשרה הרוגי מלכות. קצת סוליכא די בלאד פאם פל גרב. באש לבן אדם יקראהום פי איימאת די בין המצרים ויכסר קלבו ויתפכר לגבן אלי גאוו עלינא באש נתבתו כלאם לפסוק אלי קאל אם אשכחך ירושלים וגו' ופסוק אכור שישו אתה משוב כל המתאבלים עליה ולחכמים ז"ל קאלו ואחד אלי יתגבן עלא חורבן ירושלים ועלא מיתת הצדיקים יכון בטוח מא יחון חתא

366

קצה ומתלאת ערבי

The Story of the Fisherman and 225 Proverbs in Arabic.

The following books may be referred to as references: (1) *קצה אל מתל*, printed, s. l. & a. (Baghdad); (2) *קצה אל מתל*, Baghdad, no date; (3) *קצה אהל מתל* (Baghdad, printed by Ḥakham Ezra Reuben Dangoor, no date); (4) *אמתאל אל ערביית* אוו אקוואל אהלאל אל מתל טאל אהללי מצר אל קרים וגיר מנקולת מן אל ערביית אלא אחרף אל עבראניית: מן הצעיר אליה יחוקאל ח' סליטאן ס"ט Calcutta, 1887, printer אל טבעת אל אוולא. The first of these books was in the possession of Isaac E. Mordecai of 39 Canning Street, Calcutta, the writer of the MS. He signs his name in the MS. (p. 17) *יצחק יחוקאל מרדכי ארזוני*: *קצה אהל אל* (5) *הי"ו היום א' כ"ב גינווארי* אהלאל, printed in Bombay, 1886 with the title-page *הארי קצה אהל אל מתל נרפסה פה עיר במבי יע"א בהוצאות ה"ר יחוקאל יונה סופר שנת תרמ"ז ליצירה לפ"ק*.

The MS. is written in an Ind. Bagh. curs. hand, and contains 31 pp. of 16 ll. to a p.

Scribe: *Isaac b. Ezekiel b. Mordecai [Arzooni]*, v. about him above, p. 197.

Paper, $6\frac{1}{4}'' \times 3\frac{1}{8}''$.

639

מתלאת

Jewish Arabic Proverbs.

The first part (pp. 1-78) is arranged according to Alef Beth, the second part (pp. 79-97) contains a collection of proverbs beg. with אל, לא, and מן, and the third part is unclassified (pp. 97-130).

The MS. is written in a very modern Baghdad-Indian curs. hand of the 19th cent., and contains 130 pp.

Paper, $5\frac{3}{4}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

633

קצת אל יתאמה

The Story of the Orphan in Arabic.

The MS. beg. *קצת אל יתאמה באסם אל'* אל רחטאן אל רחים וביה נסתעין עלא קום אל צאלטין דכר אל' אעלם ואחכם פי מא מצא וחקדם מן קדים אל זמאן וסאלף אל עצר ואל אייאם. קאל יום מן אל אייאם עקב מא גרא מחל גנר ומלכו בני הלאל אלא דאר אל זינאת כליפא ומן בעד דאלך קותלת אל שבאב וקותלת אל צלטאן חסן. ומן דאלך גרימו דיאב ו' נאנם. אחבסו אבו זיר ותם סבע אעשר סנא בל חבס מאל אבו זיר פענד קאל אל ראוי למן פרגת וטפא מן בלאטמהא. and תום בריקע גרהא ולא אחד תערצהא וחכם בריקע בדאל אבוה צלטאן חסן. ושיבאן בדאל אבוה אבו זיר ודרו ערב בני הלאל עלא אוולהום והאדה אל מנתהי אלינא מן דיוואן אל יתאמה. ונסתגפר באל' סכחאנה ותעאלה ען אל נסיאן ואל גלט. ונעוד באל' מן אל' אל שיטאן. אל רגים ואל חמד ללאה רב. אל עאלטין אמין.

The MS. is written in a curs. Baghdad hand of the 19th cent. on 93 pp. of 10 ll. to a p.

The colophon, in Hebrew and Arabic writing, reads: *היום ה' 20 אדר ב' תר"ח* (= 1848) *יום 21 מרג 1848* נקלנא האדי אלקעידה אלמברוכה פי מסכאם¹ בנדר במבי

Paper, $8\frac{1}{8}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

419

אלף לילת ולילה

A Fragment of the Book of the Thousand Nights and One Night in Jewish-Arabic. It contains the stories of the 778th to the 783rd Night.

The first part of the *אלף לילה ולילה*, containing the Stories of the first 28 Nights, is printed in Hebrew-Arabic under the following title: *האדיא אל כתאב קסמת אלאולי מן כתאב האדיא אל אלף לילה ולילה*, transcribed into Hebrew-

¹ i. e. Mazagaon.

Arabic by Ezekiel Nisan, and printed by Aaron Jacob Samuel, Bombay, 1888, v. also איסתוואר די אלף לילא ולילא בל ערבייא Oran 1882, cf. Bacher, ZfHB., VII, 1903, p. 153, finally we refer to the כחאב אלאלף לילה ולילא, Tunis, במטבעת וואן וכאסחרו, 1887. Altogether up till now 640 pp. have appeared in print, the format of the first 160 pp. being different from pp. 161-640.

Ind. curs. hand, 19th cent., 12 pp.

Paper, $9\frac{5}{8}'' \times 7\frac{1}{8}''$.

4

שיר

A Poem by Yakoub Haddad of Gabes (Tunis). The poem is dedicated זה השיר אשר שרתי לכבוד הגבירה סניורא פרחא מב"ה אשת האדון כרוב ממשח סניור סלימאן ששון נר"ו, and beg. נוח נדיב בשמך ונררך.

Or. sq. hand, 19th cent., 1 p.

Autograph.

Paper, $10\frac{5}{8}'' \times 8\frac{1}{8}''$.

603

קין

Cain.

A Dramatical Poem.

The poem is divided in two scenes. The first scene (מערכת הראשון) contains dialogues between Cain and Abel, the second (המערכת השני) between Reumah, Cain, and Abel. The MS. begins with the words קין עומד בעמק השדים לפני אור בקר משתאה על יבולי ואחר פיהו חלומות יהלכו, שדותיו ומעצתם בל אסור. תם המערכת השני.

The MS. is written in an East European curs. hand of the 18th cent., and contains 24 pp.

Scribe: *Benjamin Hayyeem*, who is also the writer of MS. No. 602, v. above, Cat., p. 403.

Paper, $7\frac{1}{2}'' \times 4\frac{3}{8}''$.

PHILOLOGY

(A) GRAMMAR

577

כתאב אללמע

A Fragment of the Book of Light (Grammar) by Abu el-Walid Merwan ibn Janah.

The fragment contains the end of chap. 5, the beginning of chap. 6, and a part of chap. 7 of the Arabic original, published by Joseph Derenbourg in his work *Le Livre des Parterres Fleuris*, Paris, 1886. P. 1 beg. [פוקהא] ותכנ מקחמה פי אול אלכלמה לא מוצע קאל v. ed. D., p. 85, l. 25 f., and ends הרה v. ed. D., p. 86, l. 13. The first line of p. 2 is torn away. The first legible words are חרוף אלזיארה v. ed. D., p. 86, l. 15. The page ends פיקאם פי גיר אלקיאם v. ed. D., p. 86, l. 28. P. 3 beg. גיר הרה אלמוצע v. ed. D., p. 87, l. 1. P. 4 ends אן אלאלף v. ed. D., p. 88, l. 5. P. 5 beg. קר אבתרלת מן אליא v. ed. D., p. 88, l. 5. P. 6 ends לאנה מת' מקל תפארה.

אלם תרון.	דעה ולשון.
אל עורון.	גם בה אורה.
שם לה ארון.	לב משכילים.
יש לו פתרון.	ובכל בניין.
דרך בתרון.	לו בחתום.
חבלך כשרון.	תכיר ותשיו.
יש רב יתרון.	מן הסכל.
הזכרון.	קח מספר.

and ends:

שבח לאל ראשון ואחרון.
ורבע וחמש בו וששה.
ואל ירע בעיני ויקשה.
ואל תשכח דבר סודו ותנשה.
יקר תמשוך לך משם ותמשה.
בשמחת לב ואל תדום ותחשה.
אשר צוה אלהים למשה.

ולסנא נקול אנא נמנע מן אלקלב . . . לכנא נכתאר פיה, v. ed. D., p. 94, l. 19 to p. 95, l. 17. Pp. 7-8 agree with ed. D., pp. 95, l. 17 to p. 96, l. 14.

The fragment is written in an early Or. Syrian curs. hand of the 13th cent., and contains 8 pp. of 16 ll. to a p.

The fragment was found in the binding of MS. No. 573, and is greatly damaged, parts of pp. 3-4 and 7-8 are wanting.

Owner: *Moses b. Samuel* (מלך מוסי אבן שמואל).

Paper, $7\frac{1}{4}'' \times 6\frac{3}{8}''$.

Bibliography: H. Hirschfeld, *Literary History of Hebrew Grammarians and Lexicographers*, London, 1926, p. 46.

162

ספר הזכרון

A Hebrew Grammar by R. Joseph Kimḥi (pp. 1-69). The grammar beg.

מאל ראשון.	מאיר אישון.
מפיו תורה.	שכל מורה.
אורה מחלים.	רוח חולים.
הא לך קניין.	מורה עניין.
עין שתום.	על כל שתום.
זה דור דור שוא.	בין דור דורשיו.
והיה שוכל.	כי לשכל.
אמרי שפר.	מאין מפר.

נשלם ספר זכרון.

קרא ושנה ושלש ספר זה.
ויגע את בשרך ותועיל.
ושימהו כחותם על לבבך.
ובמצולות תכון תבא ולשמי.
ויום וליל תהי הוגה סתריי.
ואז תכון יסוד עברי כרתו.

The MS. agrees with the text of MSS. Munich and Berlin, according to the notes supplied in the ed. of the ספר זכרון by W. Bacher (Berlin, 1888).

This is followed by an extract from the חלק הדקדוק מספר המכלול שער דקדוק המלות (pp. 71-76). The next extract is headed שחיבר כ"ר עמנואל זצ"ל (pp. 77-82). The last treatise in the MS. is headed ספר ר' משה (pp. 83-128), whose author was ר' הנקדן (v. Ben Jacob, p. 120, No. 515). On p. 105 we read: יתברך צור ישראל אשר הואל לעזור את משה באר את התורה קונטרס v. Dukes אשר לקמן קמן ופתח קמן ר' יהודה (המסורת, p. 12). The author quotes אבן גאנח, (בעל חיוג p. 84 also הדיקנים אך אני שמעתי p. 85) ר' שמואל הנקדן, ראב"ע ונראי' p. 88, מפי ה"ר שמואל נקדן כי כן משפטו (p. 87) ר' משה רומי, (דברי הר"ר שמואל הנקדן ושמעתי שהספרדים מוסיפי' p. 109) הספרדים (עוד אחד). The end is missing. There are glosses throughout the book by a Sefardic curs. hand of the 19th cent. Attention may be drawn to some of them. P. 10 ז"ל אלהים ומנהג אשכנזים לכתוב ולדבר כמו שכתוב בפנים וגם אני שמעתי הרבה p. 23; וזכור זה הכלל ש"ן ובפרט פה בגראד כל הש"ן וכל העם מקצה אומרים בסדר קדושה על יד נְבִיאָךְ והנכון נְבִיאֶךָ הגעיות שכתב רובם p. 121; וד"ל כי אמכ"ל ככולם געיות ובוכות על כי אין להם על מה שיסמוכו זה הדבר רחוק p. 118; והמתגים אחר נסוגים מדרך השכל ודרך הדקדוק כי הגעיא ואח"כ דגש לעולם מנגדים וא"ו ולא יכונן יהו שכן כי אם להפך.

The MS. is written in a curs. Franco-German hand of the 14th cent., and contains 128 pp. of 34 ll. to a p.

Owners: (1) *Ezra b. Isaac of Fano*. The entry (p. 1) reads: עזרא מפאנו יצ"ו בכמ"ר המנוח יצחק ז"ל קניתיו בליל שני של חנוכה שנת (1566 =) שכ"ו.

(2) *Moses b. Hakham Elijah Sofer*, v. also above, Cat., p. 439.

Censors: (1) *Alessandro Scipione*.

(2) *Laurentius Franguellus*.

(3) *Giovanni Domenico Carretto*, 1525.

Vellum, 8 $\frac{1}{8}$ " x 5 $\frac{1}{2}$ ".

Bibliography: H. Hirschfeld, l. c., p. 79 ff.

532

אגודת אוזב

A Fragment of a Hebrew Grammar by Meshullam Ezobi (v. MS. Paris, No. 922. 4. Cat., p. 177, Renan-Neub., Rabbin Français, p. 706; Gross, Gallia Judaica, p. 104; and Ben Jacob, p. 7, No. 145).

The beg. and the end of the work are missing. The fragment beg. עדיין לא פירשתי מאי זה אי אתה מדבר עני שתאמר אדם וכו' וגם בהמות שדי ושרי בישכר (!) משפטם חלונים ושרים ושרות פקודה פעול לנקבה ואדוני ואחי ומורי ר' אליעזר האוזבי: פי' מה אנוש וכו'. The sentences are introduced with ועתה בני כי ישכילך האלהים. The fragment contains the שער המלות, שער הפעל, and טורים in eight divisions called טורים.

The fragment is written in a curs. Spanish hand of the 15th cent., and contains 12 pp. of 25 ll. to a p.

Genizah. Paper, 6 $\frac{1}{8}$ " x 4 $\frac{5}{8}$ ".

424

מחברת הערבי

Hebrew Grammar in Arabic.

The name of this work is established through a reference to it by Yahya ibn Saleh's חלק הדקדוק, v. MS. No. 610, where we read: ברכות אביך השוא שבריש נע מפני הגעיא שבבית וכן מפורש במחברת הערבי וכדאלך פי גיד אלו כל שוא our MS., p. 11 יכון קבלה געיא פהו מתחרך כמה ביינא ויכון אחרף אלדי בעדה רפי מתל לשכות ברכות רבבות וכו' ומא אשבה דאלך.

The treatise beg. אבתרי אלאן אן אכתב באב פי כואץ אחרוף חואידהא ומחאלהא ודכר אלאפתקאראת וחכם בג"ר כפ"ת אלמסנר לאוי"ה פי אלדגש ואלרפי ואלמלוק והי אלנקוט ומחאלהא

ואלאחאן ויהי אלטעמים וכראמה וחראכאחהא באכחצאר. The text agrees mostly with the Hebrew Grammar edited by Ad. Neubauer under the title 'Petite Grammaire Hébraïque Provenant de Yémen : Texte Arabe', Leipzig, 1891. The order of our MS. differs in some parts from that of the ed. P. 2 reads: פהדי תבין כואן אחרוף וואידהא ומחאלהא ואמא אלאפתקאראת. This is followed by the chap. beg. פהי ארבע פהי ארבע פהי מצע ואחד פקט והו יען אשר שלחה מלאכים לדרוש בבעל זכוב אלהי עקרון. The four אפתקאראת, however, are not given here in the MS., which continues לא יתראדפו. The page ends with ותראדף אלמארכה עלי וגהין. The catchword reads חין עלא, p. 3, however, beg. יכון שופר. Pp. 3-4 up to agree with ed. Neub., p. 33. l. 13 to p. 35, l. 14. This is followed by the four אפתקאראת, v. ed. Neub., pp. 8 f. The next chaps. are headed פי חכם אוי"ה פצל פי חכם ובג"ד כפ"ח (pp. 4-8, ed. Neub., pp. 10-15), פצל פי תבין אלמלוך ומכארגאה (pp. 8-10, ed. Neub., pp. 15-17), פצל פי תבין מכארג אלשווא (pp. 10-12, ed. Neub., pp. 17-20), פצל פי קאנתן אכחלאף (pp. 12-13, ed. Neub., pp. 20-21), פצל פי תבין אלטעמים (pp. 13-18, ed. Neub., pp. 21-28), פצל פי חרכאת אלטעמים (p. 18, Neub. 28-29), פצל פי תראדף אלטעמים (pp. 18-19, Neub. 29-30, l. 11 ואתנחה וסלוק 11), תרתיב אלטעמים and פצל פי מאורה' אלאלחאן (pp. 19-21, Neub., pp. 35-38). This analysis shows that the פצל אלאלחאן אלאתני עשר (ed. Neub., pp. 32 ff.) and פצל פי תבין כדמה (ed. Neub., pp. 30 ff.), were placed in the MS. before the פצל פי חכם אוי"ה ובג"ד כפ"ח.

The MS. is written in a curs. Yemenite hand of the 17th cent., and contains 21 pp. of 28 ll. to a p.

For another MS. copy of this Hebrew-Arabic Grammar, v. above, p. 24 f.

Owners: (1) *Joseph b. Se'adyah b. Japheth* הידוע אלגוי.

(2) *Hayyeem b. Joseph.*

(3) *Hayyeem b. Shalom.*

Paper, $7\frac{7}{8}'' \times 5\frac{3}{4}''$.

807

מחברת הערבי

Hebrew Grammar in Arabic.

The MS. agrees with the treatise described in the previous item, with the exception that the present MS. contains also the פצל ואמא תבין אלאפתקארת פהי ארבעה מחברת התיגאן, and the rest מחברת הטעמים. Another fragment of this work is described above, p. 24 f.

The MS. is written in a curs. Yemenite hand of the 19th cent., and contains 22 pp. of 28 ll. to a p.

Paper, $9\frac{3}{8}'' \times 7\frac{1}{8}''$.

44

ספר הדקדוק

A Hebrew Grammar.

The grammar is divided into כללי האותיות, כללי שבא ודגש, כללי קמן חטף, כללי התנועות, סדר, כללי הפעל, כללי השמות, כללי הטעמים, סדר הבנינים, סדר ידיעת השרשים, הפועלים, כללי הכנויים. The author refers in the introduction to the following grammatical treatises: סקנה אברהם, פתח דברי, מהלך שבילי הרעת, ספר מאונים וצחות הלשון, and סברות אור תורה and לוח המדות from a similar work by Menahem di Lonzano.

Baghdad curs. hand, 19th cent., 54 pp.

Paper, $6\frac{7}{8}'' \times 4\frac{1}{2}''$.

610

חלק הדקדוק

The Masoretic Work of R. Yahya b. Joseph b. Saleh.

The MS. beg. תורה בעזרת הצור ב"ה נתחיל. ונסיים זה ספר חלק הדקדוק על ארבעה ועשרים ספרים להרב הדיין המצויין כמה"ר יחיא צאלח וצוק"ל. The present title-page, which is by a later hand, reads: וזה השם אשר ראוי לקראו: ספר תוצאות חיים הנותן אמרי שפר מינים

ממינים שונים ותתלתו ניכרת לכל מעין בו והוא אסף דברי המדקדים חדשים עם ישנים והודיע דרכי המקראות כפי דקדוקן עפ"י התיגאן והראשונים אשר בעדן גן אלהים המה ות"ל: והוא על ארבעה ועשרים ספרים כפי מנהגינו אנו ק"ק צנעא יע"א: והוא חיברו מר"ן רבן של בני הגולה האיש החסיד העניו המקובל האלהי הדיין המצויין כה"ר יחיא ו' ה"ר יוסף צאלח נע"ג אלהים: תנצב"ה

The MS. deals with the Pentateuch, the Former Prophets, the Latter Prophets, and the Hagiographa. The work was printed by Christian D. Ginzburg in his publication *The Massorah*, vol. III, London, 1885, pp. 53-105. The readings of our MS. are more correct than those of ed. Ginzburg. A few examples will illustrate this. Ed. p. 61. כל ימי השמה השין דגושה בכל התיגאן. MS. p. 25. כל ימי השמה השין דגושה בכל התיגאן שראיתי וכן תנייתא דלקמן וכן ראיתי בפירוש למהרי"ב ופקדת כל האדם Ed. p. 63. וכ"כ ספר לויית חן התרגום וסעורא דכל אנשא וגו' בריש גרסינן ורש"י בפרק ד' דנדרים מפרש לשון סעד בדלת ואמנם בגמרא שבת דף י"ב שם כת' רש"י עלה דלפ"ן גרסינן בריש יעו"ש ובגירסת הערוך בערך סר ופקודת כל האדם התרגום MS. p. 30. יעו"ש וסעורא דכל אנשא וכו' בריש גרסינן ורש"י בפ"ד דנדרים מפרש לשון סעד בדלת ואמנם בגמרא שבת דף י"ב שם כ' רש"י שהוא לשון סמך ואח"כ כ' בשם רבו רבי' יעקב דהוא לשון ביקור וכתב שם רש"י עלה דלפ"ן גרסינן בריש יעו"ש וכן גירסת v. Rashi Shabbath 12 b, s.v. סועד, and Rashi Nedarim 40a, s.v. לסעוד. Ed. p. 65. וכן פי' בתורה גבי Ed. p. 35. וכן פי' בתוספות גבי MS. p. 35. אנשי ירחו כתב רבי אלעזר בספר Ed. p. 65. אנשי ירחו כתב MS. p. 36. ההללי אשר בטולמילה מצא וכו' ר' יעקב בן אלעזר בספר ההללי אשר בטולמילה ודלא בקצת דפוסים דכת' Ed. p. 68. מצא וכו' לעיר וקרי לעי גם התרגום לקרתא מוכיח דגרסי' בקרא לעיר וכן השרישו בספר יאיר נתיב שורש וכן השרישו בספר מאיר נתיב Ed. p. 45. עיר שורש עיר. Attention may be drawn in this connexion to the rubric in the Shem Tob Bible, MS. No. 82, p. 186, where we read: מים לעיר. לעי ק'. למע' לעיר כת':

וכן קרי. ובהללי כמדינחאי. ובמסו' ד' דמטעי' ובתוספת הא יהיה כמו צפתה ד"ה Ed. p. 71. רד"ק MS. p. 51. ב' י"א רד"ק א"ב רכ"א ע"ב ולא כן פריץ Ed. p. 73. ח"ב דף רכ"א ע"ב ולכן תריץ ואימא הכי MS. p. 57. ואימא הכי היפך MS. p. 69. היפך הדפוס Ed. p. 78. הרפוס ורד"ק וכן גירסת הגאון רבינו חננאל Ed. p. 88. מביאו ר' בחיי פרשת קרושים וע"ש והתענגתם מזון כבודה התרגום בנוסחאות קדמוניות מדוקדות הגירסא כך מאמר בריש דומה מ"ש MS. p. 94. חו"ל חמר בסר דוק והוא מבואר והתענגתם מזון כבודה התרגום בנוסחאות קדמוניות מדוקדות הגירסא כך חמר בריש דומה למ"ש Ed. p. 92. רו"ל חמר בסר ודו"ק והוא מבואר MS. p. 103. ויספוק לך כלל זה לכל ספרי אבות Ed. p. 93. ויספיק לך כלל זה לכל ספרי אמ"ת תיבת רבים נמשכת למטה כי היא באולא לא ברביע מוגרש ולזה באה בטעם פור והודיע מעט בהויות יחרד וכן בכולהו נפשי דספרא כגון האיי צריך תיבת רבים נמשכת למטה MS. p. 106. לזוהר בהם כי היא באולא לא ברביע מוגרש גם בירושלמיים. נפשי ממות. צריך לדקדק להפריד תיבת נפשי Ed. p. 98. מתיבת ממות ולזה באה בטעם פור וכו' וכ"כ רד"ק שכן הוא רפי בספרים מדוקדים Ed. p. 117. נגד ר"י חייט MS. p. 125. וסי' נמסר בתאג' ט' פינחס MS. p. 90. וסימניהן נמסר בת"ג פ' פינחס.

The author quotes and mentions the following names of scholars and books:

וראב"ע כ' p. 6. ר' אברהם אבן עזרא (1) והראב"ע פי' p. 8; שהרי"ש דגש ע"מ בדברים והוא ע"ד מ"ש ו' p. 9; שהוא שם כמו סגולה; עזרא כל שאין בו רוח חיים זכרהו ונקבהו וכו'; גם הראב"ע כס' צחות דף ק"ן p. 10 and many others.

וכן ראיתי להרב p. 86 f. ר' אברהם קדמון (2) רבי אברהם קדמון מחכמי צנעא יע"א כפי' כ"י ע"ש.

וכמו שפי' מהרא"י p. 3. מהרא"י מורחי (3) מורחי כפי' בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור יעו"ש.

ומביאו ר"א הכחור בס' p. 6. אליהו בתור (4) וכ"כ p. 102; ההרכבה דף ח' ע"א ע"ש וכתב עליו הבחור כס' ההרכבה בדף כ"ד ע"א.

עיון במ"ר ובהקדמת ו' p. 7. בן אדוניהו (5) גם בהקדמת ו' אדוניהו למ"ר p. 10; אדוניהו ז"ל

והרב רבינו בחיי פ' וירא והראב"ע p. 58; כ' בס' צחות נתנו טעם לפתח גם הרב ערוגת הבשם ון. אדוניהו להקדמתו למוסרה רבתא

וזהו מחלוקת p. 11, בן אשר ובן נפתלי (6) וכ"כ מהרי"ב ח"ל p. 12; ב"א וב"נ עיין במחברת וכ"כ מהרי"ב ibid.; השוא נח לדעת בן אשר והיתה לבני ישראל p. 32; ח"ל בשם בן אשר ז"ל (במדבר כ"ו י"א) לבן אשר חיבת והיתה בגעיא ויתא ראשי עם. יש חילוק p. 41; (מהרי"ב) בקריאת המלה הזו. בן אשר קורא אותה מלעיל בשני פשטין. ובן נפתלי מלרע בפשט אחר לכד; ויש ספרים בפשט א' לכד ולא מיחלפין (הרי"ב) וכתוב במחברת כי בן נפתלי יחוקהו בדגש p. 45; ובן אשר לא יחוקהו רק יעמידהו לכד חוץ משלוש p. 46; כמו שפ' כל אחד במקומו ונהוג כבן אשר ויהי כשמע הכף בדגש בספרים ופשוט דוהו פילג בין בן אשר ובן נפתלי ובמחברת החורה דבן אשר נזכר שהרשות ביד הקורא להדגיש או להרפות והכא נמי בן ולדיהו דנהיגינן להרפות בתורה כגון ויהי כשמע לבן ויהי כהוציאם אותם החוצה וכו' v. above, Cat., p. 22 as to the Masoretic rubrics in the Shem Tob Bible and the Damascus Pentateuch; p. 55 הררבן הדלת טועמת בגעיא וישא שבריש נע והבי"ת בקמץ בכל הספרים והיא סכרת בן אשר ועדות רד"ק צ"ע עיין בפלוגתיהו שנראה שמחלוקת בדל"ת דל"ב"נ בפתח ולב"א p. 57; בקמץ ובכ"ת כולם שוים דהיא בקמץ ובפלוגתות ב"א וב"נ נמצא דפליגי בקריאת חיבה; זו כי בן נפתלי סובר כספרים דילן וב"א סובר וכו' וזו ד[עת] בין אשר ובכ"ד גדול מיחלפא p. 74; שוב בדקתי בפלוגתות שבין ב"א p. 77; שיטתייהו p. 83; וב"נ המורפסות בסוף כ"ד גדול ומצאתי וכו' חותם p. 84; כף זו פילג ונהיגי כבן אשר להרפותה תכנית התי"ו בצירי לבן אשר ובכ"ד גדול מיחלפא שוב ראיתי במוסרה רבתא שבסוף p. 85; שיטתא הכ"ד גדול שוה היא העת (צ"ל דעת) בן אשר ומצאתי בגליון תג אחד p. 95; ע"ש בפלוגתיהו פילג כי בצירי לכד הוא לבן נפתלי אבל לבן אשר ושוב ראיתי ו' מלך ז"ל p. 102; הוא בשוא צירי p. 105; ושכתב דלבן אשר בחולם ולבן נפתלי קמץ וזהו קריאת בן אשר דסוגיין כוותיה ובן נפתלי וזהו קריאת בן אשר p. 107; ניקד הבי"ת בחירק כמ"ש הרד"ק היפך בן נפתלי שקורא הרי"ש בפתח

(7) very often, בחיי [בן אשר]

ובח"ה קדמון p. 5 gloss ר' בניה הלוי (8) מכ"י הרב בניה הלוי זצ"ל כתוב ח"ל וקריאת

המזבח אשר היא בחטף אם הרבר קבלה נקבל ע"כ.

כתב מהרי"ב ח"ל כן p. 35, ר' דוד הנגיד (9) מצאתי הפ"א לפוף בספרים המדוייקים מכתב הר"ר ועיין במכלול p. 110; דוד ו' עמרם הנגיד איש עדן יופי שכתב כן בשם הללי והנגיד ז"ל יהוא צווי ועיין במכלול יופי v. ed. p. 95, כמו חרבו מאד שכתב כן בשם הלאל והנגיד ז"ל

very frequently, ר' דוד קמחי (10)

ובגליון אחד מצאתי p. 49, רב האיי גאון (11) דכן השיב רבינו האיי בתשובה דבר"ה חשיב להו הכא לא חשיב להו

וכתב רד"ק כי הקמין רחב p. 19, ו' מלך (12) והשוא נע ושכך קיבלו קריאתה ע"ש בספרו חלק ו' מלך בירמיה p. 20; והדקדוק וכ"כ הר"י מלך ס' ב' הביא משם המוסרה והמדקקים כמו שכתב וכ"כ רד"ק ומהרי"ו p. 23; רד"ק ג"כ ע"ש סנה הנו"ן p. 55; מלך ז"ל ח"ל מהרי"ב וכו' p. 64; דגש בס"ת ובירושלמיים וכ"כ הר"י מלך ח"ל מהרי"ו מלך רבי' יונה כתבו עם הזרים ועיין ו' מלך p. 102; שבאו קמין שלא בהפסק בן אשר v. above sub p. 112; ולא כ' כן רי"ל ואנה מלעיל והנו"ן רפה כי p. 112; ובן נפתלי הה"א נוספת ותימה על רי"ל שכתב שהיא בדגש ועיין ר"י מלך פרשת דברים

v. above p. 487, ר' יהודה חיוג (13)

p. 20 gloss יוסף ו' מ' יוסף חמאמי (14) ואני מצאתי הטעם בספר שפתי כהן על פסוק וידבר ה' אל משה וכו' פר' שמיני ח"ל וכו'

ושוב p. 120 and; ר' יונה אבן גנאה (15) מצאתי לאבן גנאה בשורש אבד ח"ל אבדון ומות וכו' וכבר מצינו שנפל הנו"ן מתיבה זו במשלי ואבדה וכו' ע"ש

ר' יחיא ביטורי (16), quoted very often under the abbreviation מהרי"ב, מהריב"ש, מהרי"ב שכתב מהריב"ש שכ' p. 9, e. g. p. 9, ע"ז ח"ל השוא שתחת הי"וד נח ע"כ, v. about him and his Masoretic activities above, pp. 202 f.

p. 30, v. above p. 487, ר' יעקב (17)

p. 36, ר' יעקב בן אליעזר (18) כתב ר' יעקב בן אלעזר בספר ההללי אשר בטולטילה לא תאפה p. 22; מצא אשר תדרו הדל"ת רפה חמץ. כתב הר"ר יעקב בן אלעזר כי בהללי אשר בטולטילה מצאה צירי וכתב רד"ק ולא מצאנוהו. אנתנו כן בספרים המדוייקים (מהרי"ב)

ורצו. p. 54, רי"ל also, ר' יעקב לומברווי (19) הרד"ק ורי"ל כתבו שהיא לרע היפך המנהג וכ"ה והרי"ל כתב בהיפך ולא כן p. 96; בתיגאן מלרע השין בשבולת מינית ועיין לומברווי p. 63; הוא וברי"ל לא השוה p. 101; ודוק במוסרה ובתרגום יבושו ויבהלו. בפסיק ביניהם גם. *ibid.*; מדותיו בור כרה. כ' p. 102; בירושלמיים היפך רי"ל חלכה. הלמ"ד בסגול. *ibid.*; רי"ל כי הוא מלרע גם בירושלמיים וברי"ל והוא כמו חלך והה"א נוספת וכ"כ רד"ק במכלול ובס' ההרכבה דף כ"ג שטה תחת רגליו. ורי"ל כתב להיפך p. 105; ע"ב p. 112; ובס' לוח חן כתב שהיא מלעיל בקבלתו וישבע p. 125; ותימה על רי"ל שכתב שהיא בדגש בחי העולם. כ"ה בס"ת ורפוסים בצירי. והרב לומברווי כ' דצרי' לגרום בפתח חי ושכן מוכרח ע"פ הדקדוק וכבר השיגו ס"ר בפ"ב מה' יסו' התו' וז"ל ואין דבריו נראין כלל דכמה דברים מצינו מהדקדוק שיוצאים מן הכלל ע"פ צרכי הדקדוק וחם לנו להגיה שום דבר וכו' ע"ש

עיין רד"ק p. 29, ר' יצחק אברבנאל (20) וחוקני ורי"א אברבנאל.

p. 4, ר' יצחק לוריא (21)

ואם מהר"ם לונזאו p. 4, ר' מנחם לונזאו (22) הכריע בהיפך לא סיימו קמיה האיי מסרתא דרבי' סעדיה גאון ז"ל דדבריו דברי קבלה מה גם דעיניך לנוכח יביטו כמה רבנותא שמביא הר"ם דכולם וכ"כ מהרמ"ל ז"ל p. 5; פה אחד יעידון יגידון ויאהל אברם ויבא וישב. בכל התיגאן ויבא p. 6. בתביר לא בדרגא וכ"כ הרמ"ל ז"ל וכ"ה בירושלמיים

several times, ר' משה בר מיימון (23)

also very often, ר' משה בר נחמן (24)

ועיין בר' משה p. 35, ר' משה קורדואירו (25) קורדואירו מזה וימתק לחכך הפסיק ברוך שבחר בהם ובמשנחם

עיין ר"ן בדף p. 52, ר' נסים גירונדי (26) רל"ט ע"א בהרי"ף ז"ל

p. 4, v. above sub רבינו סעדיה גאון (27) וגם רבי' סעדיא גאון פי' p. 5; ר' מנחם לונזאו וגם רבינו סעדיא גאון ז"ל p. 29; בו בלשון ערב פי' בלשון ערב ולנסלה יורתה מסכים לפירוש גם בפירוש רבינו p. 30; ההרגום שבכ"י ודו"ק סעדיא גאון פי' בערבי צפאיחא ריקאא הרי שהלך ולא בגדו p. 90; אחר תיקון הלשון שהיא מובן בו. ה"ג בכל ס"ת והירושלמיים ול"ג כך והכי מוכח מפירוש רבי' סעדיה גאון הערבי ובחגא וכן מוכח פירש p. 92; אחר ראיתי דגרים בו

וכן דעת רבינו p. 93; רבי' סעדיה גאון הערבי וכן פתר רבינו סעדיה p. 115; סעדיה גאון ז"ל; חיבה זו לשון יראה בערבי תכאפו ותודערו ותכאפו; וכן פתר רבינו סעדיה בערבי וכאלרמל p. 117; וגי' רבי' סעדי' גאון ז"ל נראה שהיא ארץ p. 119; שפחרו קצאת אלארץ ע"ש

וכבר ראיתי פסק ארוך p. 5, ר' צאלח (28) על זה שנכתב בימי מה"ר שלום צבטאני בכתיבת תלמידו מה"ר צאלח.

ר' צאלח v. above sub ר' שלום צבטאני (29)

וכן מוכח בר"ש p. 105, ר' שלמה ו' מלך (30) ועיין ר"ש ו' מלך שתמה על רד"ק. *ibid.*; ו' מלך שלא כתב בפירוש חלים כי אם סברת בן נפתלי

כתב הרשב"א p. 8, ר' שלמה בן אדרת (31) בחשובה סי' קס"ד הכי מתרגמינן גבר נח שידכן מלשון כשדכא שאמר ביש נוחלין וכו'

several times, רש"י (32)

by R. Menahem di Lonzano אור תורה (33) (Ben Jacob, p. 28, No. 565).

p. 49, גליון הכ"ד גדול p. 3, גליון (34) p. 59; רב האיי גאון v. above sub אחד מצאתי ברפוסים הכ"ף והו"ו בחולם והוא כמו ויכה או כמו ויכה ויבה ובדקתי בשני תיגאן מרודקים אחרים ומצאתים מנוקדים בשורק ויראתי להגיה. אך את זה מצאתי שם בגליון התיגאן שזכרתי דמסיר עלה מבחוץ לחוד

several times, רפוסים (35)

הוזהר. (36)

ר' יעקב בן אלעזר; הללי v. above sub, (37) and other instances pp. 6 and 110.

by Elijah Ashkenazi (B. Jacob, p. 144, No. 500). (38)

by Hezekiah b. Manoah (B. Jacob, p. 173, No. 221). (39)

טור. (40)

by Solomon Zalman Hanau (B. Jacob, p. 225, No. 303). (41)

ס' יצירה (42)

ירושלמיים (43)

probably by Samuel b. Abraham Laniyado (B. Jacob, p. 240, No. 128). (44)

probably by the same, כלי יקר (45)

probably by R. Immanuel b. Yeḳuti'el Bonivinto (B. Jacob, p. 259, No. 139). (46)

- (47) לחם חמורות.
- (48) לקט הקטח.
- (49) by R. David b. Solomon לשון למודים b. David ibn Yahya (B. Jacob, p. 272, No. 445).
- (50) מאיר נתיב, ed. reads נתיב.
- (51) מדרש.
- (52) מדרש שמואל.
- (53) מחברת רבינו סעדיא גאון p. 4, מחברת ז"ל p. 8; מחברת ישכריא התיגאן pp. 14, 47; מחברת בן אשר p. 15; מחברת הערבי p. 46; מחברת התאג p. 43; מחברת הטעמים p. 4, 93; מחברת התורה דבן אשר התיגאן.
- (54) לסכב. במחזורא p. 31, מחזורא רבה (מהרי"ב) רבה רפה ולמכריא דגיש (מהרי"ב) מחלוקת בין בן אשר ובן נפתלי.
- (55) מים חיים.
- (57) by R. David Kimhi מכלול.
- (58) by R. Solomon ibn Melekh מכלל יופי v. above sub מלך שלמה ר' (B. Jacob, p. 326, No. 1165).
- (59) מסרתא דרבי' סעדיא גאון p. 4, מסורה p. 14; מסרת הכ"ד p. 43; מסרת התאג p. 44; מסרת רבתא p. 104; מסרת קטנה p. 47; מסרת רבתא p. 117; מסרת התיגאן.
- (60) מערביא.
- (61) by R. Abraham de Balmes מקנה אברם (B. Jacob, p. 368, No. 2167).
- (62) מראות אלהים.
- (63) נהרדעי.
- (64) נוסחאות.
- (65) ניקוד התרגום.
- (66) ספרי כפרד.
- (67) ספרי תימן.
- (68) עיר גבורים.
- (69) עין חיים, the author's commentary to the תכלאל.
- (70) by R. Samuel b. Elhanan ערוגת הבישם Archevolte (B. Jacob, p. 450, No. 587).
- (71) ערוך.
- (72) פסיקתא, or פסיקתא שבמסורה רבתי.
- (73) פרי חדש.
- (74) ומצאתי p. 17, פרקי דרבינו הקדוש לראשונים קדמונינו ע"ה בפירוש פרקי רבינו הקדוש פרק השלשה ח"ל בלשון ערבי ואעלם אן מנחת

- שבת מבאינה למנחת חול אד פיה קרשה וברכה ולא יצהר עצם חלק אלדה אלא ענד אלמדרכין לקולהם וינחו במ כל ישראל אוהבי שמיך עכ"ל מכון למ"ש דו"ק.
 - (75) פתח דברי.
 - (76) ר' אברהם אבן ס' צחות v. above sub עזרא.
 - (77) קובץ הפטריות v. above, Catalogue, p. 33, MS. No. 332.
 - (78) ספר הרמזים.
 - (79) שתי ידות.
 - (80) שורש יהודה.
 - (81) שמע שלמה.
 - (82) שני לוחות הברית.
 - (83) ישפתי ישנים.
 - (84) כ"ה בכל התיגאן p. 125, יש"ח דב"ש ובקצת דפוסים נחוב רבים ועיין ביש"ח דב"ש סי' ר"ה.
 - (85) ר' יחיא בשירי v. above sub תאג p. 9, and v. p. 36 אין פסיק בתיגאן וישירוף אותו באש. ארמית ובדפוסים ישנו גם בפסיקתא ובתג מהרי"ב כתב שיש פסיק.
 - (86) תוספות.
 - (87) תוספות י"ם.
 - (88) p. 6; מלרע בכל התיגאן p. 3, ותכחש שרה לאמר. ברוב התיגאן התיגאן שבדקתי לא י"ט פסיק וכן לקמן בין ויאמר לא ובמקצת מהקדמונים ומחשוביהם ראיתי פסיק בתיגאן. ibid. וכן הוא בפסיקתא שבמסורה רבתא בכל התיגאן המדוקדות p. 8; המדוקדות עם נבל ולא הכם. תרגום p. 40, תרגום (89) p. 20; אנקלוס עמא דקבילו אוריתא ולא חכימו ועד נאמן לזה מה שתרגם יונתן ביונה.
- Attention may be drawn to a few of the glosses written by later hands. On p. 5 we find, with reference to the passage שם ויבן ומוכרח לפרש ד' מזבח, the following note: הרמ"ל ז"ל כן דאל"כ מאי ביניהו דרפ' ספרד ושאר ספרים ומה חידש לנו בעדותו על ס"ם ספרי ספרד דוקא אלא לומר לך שהם חולקים על שאר ספרים בזה. וההכרח לר' התיגאן מן מה שמצאנו שעשו בת' רוח ואנחו ודומיהן שיש וי' באמצע התיבה מורה שני פשטין כדעת הרמ"ל זלה"ה וכבר גילה דעתו בספר אור תורה בחיבת וינצו שהיא מלרע מטעם שאין בה אלא פשט אחד וכן בחיבת ויתא עיין שם: ובח"ה קדמון מכ"י הרב בניה הלוי

ז"ל כתוב ו"ל. וקריאת המובח אשר היא בחספ P. 20 contains a gloss by Joseph ibn Joseph Hamami, v. יוסף ו' מ' יוסף חמאמי above sub

The MS. is written in a curs. Yemenite hand of the 18th cent., and contains 132 pp. The name of the writer of the present title-page is not clear. The MS. ends with the words: עד כאן מה שנמצא מכתובת הרב המחבר החסיד אב ב"ד וראש קהלת צנעא יע"א כמהר"ר יחיא בן כמהר"ר יוסף בן כמהר"ר צאלה זת"ל

אלתרואני *Yahya b. Joseph b. Yahya* (p. 3).

Paper $8\frac{1}{8}'' \times 6\frac{1}{4}''$.

(B) LEXICOGRAPHY

923

ערוך

The Rabbinic Lexicon of R. Nathan b. Yehiel of Rome.

The MS. begins with ספר עליו ספר תורה כשקורין בו כיון דחואי דזמנין דמנחין ספר תורה עילויה. פי' מניחין ספר תורה על הכסא בלא מטפת אמיא תשמיש קדושה בעיא גניזא. בסוף גמ' דפרק הערל מאי עבד ליה ר' יהודה לטוטטום דבירי דאותבוה אבי כורסיה ואוליד שב בני. בפרק בית שמאי בגמ' רבן גמליאל אומ' אם מיאנא. עובדא הוה בנרס ואקריש כשהיא קטנה וגדלה ואתבוה אבי כורסיה ואהדרוה ואתא חטפא מיניה. פי' הושיבוה בחופה והקיפוה בני אדם שיש בו סכיכותיה. פ"א ואהדרוה שהחזירוה לבית בעלה קש בס"ג דפר' היוצא דופן ח"ר אלו הן and ends סימני בגרות ר' אלעזר בר' צדוק או' משיחשקשו הרדין פי' נטו ונתקשקשו הרין (צ"ל הרדין) וגם צמחו לין שערות. ס"א נתגדלו כל כך שנקשות Each letter is divided in chapters, e.g. the letter Lamed: פרק ב' לב. פרק ד' לד. A few instances will illustrate the relation of the MS. to the printed text (ed. Venice, 1531): MS. p. 12 לוף בבית שמאי פרק ו' בפיאה כל הטמונין בארץ כגון הלוף והשום והבצלים. בס"ג דפר' הנודר מן הירק. ואלו

הן חסיות כגון הלוף והשום והבצל בפר' ו' בשביעית עלה הלוף השומה וכו' עד יש להן שביעית ולדמיהן שביעית. יש להן ביעור ולדמיהן ביעור. פי' ירק כמין סילקא ועליו רחבים ויש אומ' שורש ויש לו עלה ארוכין כשני זרתות והשורש שלו נאכל עם הבשר ורב דיניאל (!) פי' קאולו קאסו וי"א לעלין יש שביעית שאין עושין בהן סחורה בשביעית ויש להן ביעור לאחר שכלו מן השדה מבערין מן הבית אבל לעיקר אין ביעור שהוא אינו כלה שעומד תחת הארץ בלשו' ישמע' קלקאס. ותנן בפיאה בפר' ו' כל הטמונין בארץ כגו' הלוף והשום והבצלים בספרים של ארץ ישראל לשפט ולא מסתברא דתניא בהדיא הלוף והקלקאס דילמ' לוף לחוד וקלקאס לחוד. גר' בגמ' דבני מערבא בגמ' דהמוכר יין. בפאה בפר' כלל גדול אמרו בפאה קולקס וכו'. ירושלמי בכלל אמרו בפיאה קולקס לירק ולמעשרות ולשביעית ולפיאה. ולוף שוטה דומה ללוף אחר וממינו הוא אבל עליו רחבים יותר כדגרסי' לענין הדם שוטה לוף בבית שמאי בפרק ו' בפיאה כל הטמונין בארץ כגון הלוף והשום והבצלים. בהזורע פרק ט' בתרומות איהו דבר שאין זרעו כלה כגון הלוף והבצלים והשום. בסוף גמרא דפרק הנודר מן הירק אלו הן חסיות כגון הלוף והבצלים והשום. בפרק ז' בשביעית עלה הלוף השומה וכו' עד שיש להן שביעית ולדמיהן שביעית ויש להן ביעור ולדמיהן ביעור פירוש ירק כמין סילקא ועליו רחבים. וי"א הוא שורש ויש לו עלים ארוכים כשני זרתות ורחבים כשני זרתות והשורש שלו נאכל עם הבשר ורבי דינאל ז"ל פירש קאול"ו קאס"ו ואמר לעליו יש שביעית שאין עושין בהן סחורה בשביעית ויש להן ביעור לאחר שכלו מן השדה מבערו מן הבית אבל לעיקר אין ביעור שאינו כלה שעומד תחת הארץ כדתנן בפיאה פרק ו' כל הטמונין בארץ כגון הלוף והשום והבצלים. בספרים של ארץ ישראל לשפט ובלשו' ישמעאל קאלקס ולא מסתברא דתניא בהדיא הלוף והקאלקס דאלמא לוף לחוד וקאלקס לחוד עיין בגמ' דבני מערבא בגמ' המוכר יין. בפאה פ"א כלל גדול אמרו בפיאה ירוש' קולקס לירק למעשרות לשביעית ולפיאה. ולוף השומה דומה ללוף אחר וממינו הוא אבל עליו רחבים יותר כדגרסינו לענין הדם שוטה. The readings of the MS. settle some of Kohut's difficulties in his edition, vol. V, col. 28 f. MS. p. 50 פר' מרכוף בכל כלי עץ מ"י בכלים. המרכוף טהור. פי' אמרו שמצאו

תלמידים כלים בארץ רוחה (בודאי צ"ל רומה) ומצאו בו. פירוש זה הדיבור סוסיא דבר גינתא ורומה למה שגרסנו כלתא דבי בר ציהאי. ויש אומ' שזה מרכוף הוא כלי מארו שזשין לומר כרבתי' ושדרות בארום. ומתרגמינן וסדריא דרכיפת רישיה שריית ארויא. ובפרק י"ז בכלים המרכוף של זמר פי' מרכב של זמר והוא שאמרנו שיש למזמרי' כמו סוס של ארו ויש שזונים המרכב טהור ומפרשי' העין שבכינור שכורכין עליו החוט ומרכיבין אותו עליו מרכוף בכל כלי עין פ' ט"ו בכלים המרכוף טהור פי' אמרו שמצאו תלמוד כלים בארץ רוחה

והדיבור v. ed. Kohut, vol. V, p. 253; I. N. Epstein, פירוש הגאונים על סדר, מסכת כלים, טהרות, in התור, vol. 7 (1927), No. 23, where our MS. is mentioned.

Some articles are much shorter in the MS. than in the edd., and some are entirely omitted, e. g. סף I, reads in the MS.: בר"ג דפסחים ספו לי באליה בס"ג מאי לאו דאמרי להו לא תאכלו לא דלא לספו להו בידיה פי' שלא יאכיל הקטן בידיה. בפ"ב במעשרות באבטיח סופג סף ואוכל פי ענין שואב סף במכילתא and בפ"ר משקין are not mentioned in the MS. at all. There are many variants between MS. and edd. which require careful consideration.

The MS. is written in a curs. Sefardi hand of the 15th cent., and contains 212 pp. of 31 ll. to a p. A few leaves are missing in the body of the MS.

Paper, $10\frac{3}{16}'' \times 7\frac{7}{16}''$.

542

כתאב אלאצול

A Fragment of the Arabic-Hebrew Lexicon of Abu el-Walid Merwan ibn Janah. The fragment contains the roots יעף to יתר of the letter Yod, and the roots ככב to כי of the letter Kaf. The latter is headed אלו התיבות אלו התיבות שצריכין פתרון.

The fragment is written in a curs. Yemenite

hand of the 16th cent., and contains 8 pp. of 28 ll. to a p.

Paper, $10\frac{1}{4}'' \times 7''$.

410

מרשד אלכאפי

The Adequate Guide. A Fragment of the Hebrew-Arabic Lexicon of the משנה and חיבור by R. Tanḥum Yerushalmi. The fragment contains the catchwords from ספה to סתר of the letter Samekh, and the catchwords from עב to עלל of the letter 'Ain. At the end of the letter Samekh we read: במל מא אחתיג אלי גמעה מן חרף אל סמך בחסכ גרץ הדא אל כתאב ושלוס. The fragment is written in an Or. curs. hand of the end of the 13th or beg. of the 14th cent., and contains 76 pp. of 18 ll. to a p.

Paper, $7\frac{7}{8}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

832

מרשד אלכאפי

The Adequate Guide.

The MS. contains the shortened dictionary of R. Tanḥum Yerushalmi with notes and alterations by a Yemenite scholar. The MS. beg. אכופה גואף אי באלחכמינן. אכופה אלכאפא וקד יקרא אוכף והו מן אומפת אלכהאים. איכפת אנה לא יכאל. אכר פלאח תשובה אלחובה הו אן יעתרף כדנכה בין לא ידי אללה ב"ה וינדם עלא מא פעל וילחום אן לא יערף דאלך אלפעל אכרא. תחמול עלינו ותרחמינו אלהינו ואלהי אבותינו תשפק עלינא ותרחמינא אלאהנא ואלאה אבהת'.

Some articles are quite different from those in MSS. Nos. 410 and 277.

The MS. is written in a curs. Yemenite hand of the 19th cent., and contains 213 pp. of 32 ll. to the p.

Owner: Samuel b. Esra [b. Eleazar] Arakie ('Iraqi) [Hakkohen], v. also above. Cat., p. 376.

Paper, $7\frac{5}{8}'' \times 6\frac{3}{8}''$.

277

מרשד אלכאפי

The Adequate Guide. The Hebrew-Arabic Lexicon of R. Tanḥum Yerushalmi. This is a copy of an earlier MS. dating from the 16th or 17th cent., and is written in a curs. Baghdad hand of the 20th cent., containing 549 pp. of about 23 ll. to a p.

Paper, 8¼" × 5¼".

638

ספר השרשים

Hebrew Dictionary by R. David b. Joseph Ḳimḥi.

The text agrees with ed. Naples, 5251 (= 1491).

The MS. is written in a Sefardi curs. hand of the 15th cent., on 261 pp. of 50 ll. to a p.

The watermark of the paper is the same as that of ed. Naples.

Owner: *Aaron b. Abraham Wiziman*. The entry (p. 212) reads: זה הספר שלי אני הצעיר שבצעירים והדל שבדלים מ'ע' מתחות רגליהן די תלמידייא ר'ש' די חכמייא די עבאה ולא רדו הרי הוא בגורת נחש די רבנן ודי עבאה ורדו תעב"ט³ ע"ה אהרן ו' אברהם ויומאן

Paper, 10⅝" × 7⅝".

922

שרשרות כסף

Hebrew Dictionary by Joseph b. Abba Mari Kaspi.

The MS. beg. with the words כי אין חובה כי אין חובה כל מקום כי אם או כי או רק והרומה לזה כי בן נכון לומ' שנכון אמרו . . . לא כי ברחוב נלין. וכן המעם באמרו אבל שרה אשתך יולדת לך בן. הוא שלילת מה שקדם כאלו אמר השם לאברהם אין דעתי על ישמעאל שילדה הגר וכן מאמר גחוי and ends with אבל בן אין לה ואישה זקן וכו'

¹ מלחך עפר.

² רש ושפל.

³ תבוא עליו ברכת טוב.

the words לא היה עין השכל רק עין ההשכל וראה איך צריך לנו זה הדיוק המופלג למען תשכילו בכל אשר תעשון כי . . . זה ההשכל במעשי' והעד תעשון. וכן למען תשכיל בכל אשר תלך. כי אז תצליח את דרכיך [ואן] תשכיל. ויהי דוד בכל דרכיו משכיל. אבל השכל וידוע אותיותיו The lexicon begins in the MS. with the word שכל and ends with the root אכל.

The authorship of the lexicon can be established by the references to Joseph ibn Kaspi's other works. P. 215 כבר הארכנו וכי בספר גביע הכסף על מין וסוג אלו הסודות וכי v. Ben Jacob, אנו צריכין לזה במקומות נפלאות ואין כאן מקום באור P. 53 ובספר באור זה. ובספר באור מעשה בראשית המכונה מזרק כסף. וספר באור מעשה מרכבה המכונה מנורת כסף ימצא זה וכל מה שהוא ממינו ודי בזה ערות נאמנה בהניחו תקון השרשים על דרך האמת אשר העלם זה השם היה מצד העלם זה השרש. וחי האמת כי לא אשער שנעלם דבר יקר כזה מן המורה. The מנורת כסף is published by Isaac Last in his כסף, vol. II, Pressburg, 1903, pp. 75-142. Ibn Kaspi's commentary on the Cosmogony and Theosophy is often mentioned under the titles פירוש מעשה מרכבה and פירוש מעשה בראשית. וכבר בארנו בפרושי מעשה בראשית איך P. 169. The author quotes his Pentateuch commentary, p. 133 הנסתרות ליי אלהינו. ובמקומו פרשתיו בענין נפלא ובפרוש התורה p. 230; כפי בנות נותן התורה וכבר הארכנו על זה p. 266; and הארכתי יותר. Many references are to be found to Ibn Kaspi's commentaries on Psalms (p. 52 תהלות ספר תהלות) ואלם האיש אשר אמר אליו דוד p. 61, דוד על מות לבן אין ספק אצלי שכיון בו נבל והפכו להסתיר כי הוא מדבר לבד על שאלו וכבר הורענו איך זה ולמה זה בפרושנו לזה הספר הנכבד כמו שבארנו בספר דניאל עד שפרשנו p. 81 בספר תלים כי אין לנו תשועה על דרך האמת רק צאתנו ממצרים על יד משה ויום צאתנו ממצרים שהוא הראש שנית על יד המשיח שאנו וכבר הראינו אמתת זה p. 127, טחכים היום וכבר p. 267, בפירוש הנפלא שעשינו לספר תלים הארכנו בספרי תהלים כי אחד ממיני השקר הוא

מי שנשבע בשם הנכבד ואינו יודע מי הוא ומה ובספר תלים הארכתי על אלה p. 275 and, הוא וזה בהכרח פה שלו לא p. 66 Proverbs; (כלם פה אחרים וכבר הארכנו בזה בפרו"ש משלי אבל אמנם הוצרך Job (p. 49); (ראינו להעיר בכאן הממשל לומ' זה הלשון לא להתחכך כמו שחשבו המפרשים וזה לענין נפלא כמו שכתבנו בפרושנו לספר איוב שמשה זכרו אחר החורה לבאר פנות אבל אומר Ecclesiastes (p. 228); (גדולות ממנה בכאן כי האדם הוא הרשעים שכל ענינם התנועה לקבוץ ממון והן כמו שנבאר עוד בשרש רשע and Daniel; (וכבר הארכנו בזה בפרוש קהלת (v. above to p. 81, sub Psalms, and p. 267). שבתעים שבעים ובמקומו פרשתי The author very frequently quotes his book פרקים, by which, most probably, the רתוקות כסף is meant, v. קבוצת כסף, ed. Last, *ibid.*, vol. I, p. xxii. A few instances may be quoted. P. 21 כמו שביארנו זה הכלל בפרקים 29; וכבר הארכנו על זה בפרקים ובפרט מבואר בכאן וכבר הקדמנו p. 33; איך אמרו ויברך על ברביו וכבר אמרנו בפרקים כי הידיעה p. 45; זה בפרקים ונהגו כמו זה המדברים ברות p. 56; בהפכים אחת הקדש אף בדברים הקלים כדי שיהיה זה דרך העלם מן ההמון והערת גלוי ליחידים בדברים החמורים ואין כאן מקום באור זה הכלל ובפרקים כמו שכתבנו זה הכלל p. 61; רמזנו מזה מעט בפרקים.

The authorship of our work is also proved by the style of the writer. A few instances may be quoted. P. 16 ואין טעם ימצא בכאן יספיק כמו שחשבו המפרשים עד שלזה עשו ענין ולמה איהם זה לעצמי או לאבן p. 17; שני באין רשד או לזולתו וחכמי רבותינו שכל האמת היה אתם בארו זה בכאן ורי בזה משל לכל העברי' והוא מה שאמ' ר' יוחנן שהיה מגדולי חכמי התלמוד למה נקרא שמו אורות שמאירת העינים אבל ראה כמו שאמר המורה כי כל אלו p. 23 הדיוקים טענו בהם הנוצרים כי לא ידעו כי יש מרחא במלת אלהים יי אחד הוא דבוק בטעם מאריך כי שני אלו הוא הנושא לפי ששניהם צמדים הוא דבר פשוט אחד גמור בשם ית' וזה יותר מופלג משאמר והוא אחד כי אין האחדות והוא ית' שני דברים כבר כתבנו בפרקים. ולא עליהם אני כותם רק על עמינו שלא ישיתו לב מה זה שיקרא ידיעה ואם תמצאו אצל עצמותיו הניחו

וכל זה p. 26; עצמותיו ונניח זה כי אין כאן מקומו הענין הארוך מאד בספרי החכמים הודיענו משה רבנו ואולם רבותנו הקדושים p. 52; ע"ה במלה אחת ז"ל אמרו על זה מאמרים נמרצים ושמו זה הפסוק לאסמכתא ולזכרון לנו כמו שמנהגם תמיד עד שאמרו על תיקרי כך אלא כך להפלגת צחות ואולם חברתי בזה כל אלו המשלים p. 75; מליצה להודיע שאע"פ שכתב על בן הצרפית וימת היה מובן מיחה גמורה יותר מן אמרו עד אשר לא ואם p. 94; נותרה בו נשמה שכן כתו' בדניאל באלה העינים הקלים נבדלו המפרשים מן האמת; מה עשו במזמורים כמו שזכרנו זה למשל בפרקים וכי ראו המפרשים בכאן יחס מן נבהלו p. 101; ומזה נהוג p. 165; כלם עד שאמרו טעות אחר בעברי כ"ש בערבי לומ' אבן רשד אבן סיני אבן קסחי אבן כספי וגם בסתרי מעשה מרכבה כתוב ונהגו גם v. also p. 2; אבן תרשיש אבן ספיר בערבי לקרא העצם בשם אבן כמו שכתוב במה שאחר הטבע שקראוהו גוהר בערבי שהוא שם אבן הברולח ומזה נהוג לומ' אבן רשד אבן סיני וכי p. 171; אבן גנאח אבן קסחי אבן כספי נעלם זה מן המפרשים נבהלו ונבעתו בהבנת אשר וכי נעלמה מלאכת p. 187; היה נעשה ליום אחד; ההגיון מן המפרשים לא ידעו פרוש ונסו מפרוש כמו רבו ז"ל אמרו ארבע נכנסו לפרדס p. 193; ואחת מתחבולות הנביאים שלא היו כמו שאמרנו רק מפרשי תורת משה כי היו מפרשים המלות בהניח תמורתם מלות אחרות נרדפות או קרובות להם ומזה יתבאר סודות נפלאות מן התורה גם בספרי הנביאים גם בספרי רז"ל אצל מי שיאכל והתפארו המפרשים בזה p. 228; לבות מאמריהם הפסוק לומ' כי שלשה אלה היה כל אחד מוכרת בעבור שהריש בכלם בסגול והנה מצאנו למאות שכל המפרשים מיום שנברא העולם p. 235; כאלה מרחו בפירושה ועדין אולי בא אחר לדעת נותן וכי נעלם מן המפרשים מציאות p. 241; התורה הסוג וכו' ואבאר כי נעלם זה מן המפרשים כי לא זכרו הספורים שבאו בספרי הקדש אם שנעלמו מהם טבעי הדברים.

Special attention must be drawn to the numerous customs of various races and countries which are depicted in our MS. Ibn Kaspi availed himself of his wide knowledge of the rites and usages of various nations in his Bible commentaries. Some illustrations will be given. P. 47 נמצא

מזה גמד ארכה. וזו היא מדה ידועה אצלם. והחאר וגמדים במגדלותיך. כלומ' נניסים אנשי מדה זו או קרוב לה. ומנהג המלכים לעשות להם משיחה p. 53; ; דרונות מאלה האנשים כנהוג אצלנו כענין מה שנהוג אצלנו לומ' על השחרים שבם כידוע כי הרוצים. *ibid.*; נמשח כפות השופט וזולתו לעשות מלח על שפת הים יעשו חפירות ועמקים בארץ כדי שיקוו המים שם ויקפאו בהם. ומ"א נות כרות רועים וגדרות צאן. כי הם יושבו הצאן בעמקים וגם יעשו סביבם חפירות להכניס שם נראה שזה p. 58; ; קצות הגדרות כמפורסם אצלנו ענין בצמח מה ידוע אצלם כמו פרח. וכי היה מנהגם לעשות כמו אלה הצורות בכלי כסף או במשקוף שעל הסיפים כמו שנהוג אצלנו צורת פרח לכן קראום כן דרך שם מסופק כמו שם האדם למצוייר בכותל וזולת זה משאר בעלי חיים וצמחים. וכן נקרא שם העיר כפתור כי היתה p. 76; ; על צורה זו והעם היושב בה על שמה ודרך העניים אצלנו והרבה בני אדם בארץ היא שאינם רוחצים הקערות כאשר אכלו במ אבל מקנחים אותם בידיהם או במטלית ואחר יהפכום כי p. 97; ; על פניהם כדי שלא ילכו במ כלבים נהוג לבעלי המלאכה מלאכת הקסם להביט ולהפליג בעיון בדברים שיש להם בהירות וצהיבות והבהקה כדמות המראות הנקרא בלע' מיראייל לפי שבם רואים צורות ותמונות והעד מה שמפורסם בשרי כמו שנהוג בארץ הזאת בקצת p. 98; ; בהן וכו' ; החביות מעץ או מאבן שרוחצים בה אנשים ונשים ובטוב אמרו כי ידוע למי שהלך בארץ p. 100; ; which, ההיא וזכרנו בשדה יריחו כי לזה נקרא כן shows that the author travelled in Palestine ; וזה המנהג הוא גם שם גם אצלנו בכל ענין p. 114; ; שיהיה האדם רוצה להשיג איש בכל קבץ עם שהוא קורא לכלם בשמות איש ואיש והנקרא מגביה ; ראשו ומראה ראשו לקורא אותו ואומר אני הוא וקראו לבנין ידוע אצלם שבו צורות ואיכויות p. 119; ; p. 129; ; מזה הענין מזה השרש ואמרו אתיק והפליג דוד שאמ' שהוא יותר חפץ לשבת מעט וגם באספקא בבית האל שכן דרכו של עני בכל בית מבעלי בתים מאשר ייטב ישיבה ארוכה ומתמדת באהלי הרשעים השוכנים במ לטרופ ויעמדו בשבע כי כן היה p. 136; ; ; ששמחות שם על כל השלל הסכמתם ומנהגם כשהיו עושים ברית ומזה אמרו כריתת ברית מפני כריתת הבעל חיים לשנים חלקים ואחר היו שני האנשים עוברים בין בתריו מזה אמרו על עקימת הפה בתמונות p. 137; ; וכו'

עגלות כדרך שיעשו הליצנים כי עגבים בפייהם המה עושים וכן מנהג חארץ היום כשיעשו לעג וכן מזה קראו לסימן p. 188; ; והתול מן הזולת טוב כלי ידוע אצלם ששם יושבין החתן והכלה ובעבור שהרוצחים p. 204; ; כמו שנקרא בל' טאלמי מנהגם לגדל שער בראש ובזקן כמפורסם גם אצלנו כ"ש בארץ ההיא אמרו תאר לאלה וישאף צמים וכנהוג היום שם שיעשו הנשים p. 210; ; חילם להנאת בעליהן שמתו ויהיו שם מוכנות לזמה לכל הבא ועל זה המין אמר אל הקבה כלומ' האהל ומנהג פשוט בארץ ההיא להמצא p. 213; ; המקולל שם אנשים מוכנים למשכב זכור כמו הנשים במשכב גם p. 229; ; ; הטבעי והם נכרים שילכו מגלחי זקן בארצנו זאת גם שמה שנושאים סודר על ראשם אבל פאת האחור הוא נראה ומוחש לכל גם כי מנהגם p. 240; ; ; אצלנו גם שמה כמפורסם תמיד לעשות כן יותר ממנו כמפורסם ורחצו רגליכם. והרבה כזה מה מפני שאינם נושאים בתי שוקים רק מנעלים כדרך כת הצעירים. וכבר קדם לנו מעם עשה כמו לא עשה שפמו מן התוספת הנהוג אצלם בשפה גם לרחוץ כי כן מנהג כל וגם נעלם p. 242; ; and ; מגדל זקן כידוע גם אצלנו זה ודברים אחרים מן המפרשים כי לא ישיתו לב למנהגות הארץ שחוברו בה ספרי הקדש כמו שזכרנו באכילת הדבש וזולתו. וגם זה כתבנו בפרקים אשר גם לזה מבא גדול בסודות דברים באו במעשה בראשית ומעשה מרכבה.

There are some passages which throw light on the relations of our author to the Christian interpreters of the Bible. He must have had disputes with Christian theologians or clergymen. Some remarks show that we was able to read and criticize the Vulgate, the official Bible translation of the Church. We mention first an instance, p. 30, where we read : בשל ענינו ידוע ואין הבדל בין בשול בשר מצד חם האש ובין בשול הפירות מצד החם הטבעי וחם השמש כי מה לנו מי הוא הפועל אם בטבע אם במלאכה אם באש כמו שאמרנו כמה פעמים וזה על דרך משל כי הלמד יקרא למד מי שיהיה מלמדו אם ראובן אם ; שמעון אם יהודי אם נוצרי אם בהמה אם איש והנה מזה תשובה גדולה לנצרים שיפרשו p. 160; ; הנה העלמה הרה בתולה על כל פנים כי כן העתיק להם וירג'י כ"ש כי לזכר שאין לו בתולים עד שלא יאמר לו בתול יאמר עליו עלם וכו' וכן

עלמות שיר מזה הענין עצמו כי היה מנהגם שהעלמות אומרות אותן הישרים לעתים מומונים מצורף לזה שהיה אצלם שם כלי גגון נקרא כן ובפרט 173 p.; לתכלית זה כמו שכתבנו במקומו ארסטו בספר המדות ולא הטובות הידועות לא בתורה הוא זה ואם ההמון יחשבו שהוא ההעדפה ולא הרחיק משה מהיות ההמון מבינים זה כי על כל פנים בזה יתאמצו יותר אבל הכונה האמתית היא ההכרחי. וכבר השיבתי זה לנצורים ובפרט ממה שאמר ארסטו בספר המדות בכלל כי הטובות שהם מחוץ הם כלים ועוזרים ההכרחיים לטובות אשר ולכן מה שהסתכנו 203 p.; בנפש שהם השלמות הנצורים באשרו נעשה אדם בצלמנו כרמותנו הנה קל מהרה להשיב להם אחרי שהם יותר חכמים בספרי החכמות ממנו וידעו מהו הרמיק והמזמה אבל שתופו אך דמיון רחוק בתכלית הריחוק וכן הוא בצלם בעברי כי מה לנו להעתיקם בלשון רומי ולמי'. ואע"פ שלעז צלם פורט"א הנה כן ילעזו צורה וידוע שהצורה הוא דבר בלתי החומר וא"כ מה רמז יש בכאן אל האלוה ליהוה עתיד ולכן טעה המתרגם אל 259 p.; לקבל חמר וכו'. הלמי' שתרגמו פראמיניט' עד שטעו מזה שפרשוהו גלגל הכוכבים הקיימים ואין בכאן כתוב קיום או יקום ולעזו . . . ולכן טעה כי תרגם ואד יעלה מן and; הארץ מעין ובפרש מעשה בראשית הארכנו ואין צרך להאריך ואולי במקום אחר 263 p. אאריך יותר אבל בכאן נאמר כי כמו שאני משיב לנצורים על אמרם הנה העלמה הרה וירג'ו כי ישעיה לא אמר וירג'ו אבל עלמה וראוי שיובנו אל שרש עלם שהוא חבור העין והלמד והמס. וכן בשם רקיע שתרגמו פראמיניט' כאלו שם קיום ויקום וראוי שנביט לבד אל שרש רקע הנה כן אני משיב להם בכאן כי שלמה לא הוציא מפיו בכאן גהנם אנפירנו"ש אבל שאל והכרח לנו ולהש שנרע מה עצמות שרש שאל וכו'. The author very frequently makes use of his knowledge of the Arabic and Provençal languages.

The following authors and books are mentioned in the lexicon: (1) אבו חמד, רק שיש הבדל ביניהם מצד דיוק אבו חמד 18 p. שהתודע בו והתודינו שלא נוכל להשיג זה כי וכן חבור החית והגימל 22 p.; נאכד לשוננו והריש ר"ל אור חגר יהיו שמות נרדפים עם דיוק אבל 37 p.; אבו חמד למיני החזקה והדבוק לדבר בעבור שיש הבדל מה ביניהם ולפחות כפי דיוק

אבו חמד שנו שלשה אלה בשם מיוחד לכל אחד גזז. 42 p.; וקראו האחד גבע וגבעה וגבעות וכו' כבר אמרנו שהוא ענין אחד עם גזז אך עם דיוק אבו חמד ומה נמצא בשמות כמטר על גזז וכו' אבן גנאח (2); 59, 87, and 165 p.; v. also pp. 59, 87, and 165; ובכלל כל מה שסדר אבן גנאח בספר הרקמה 16 p. בשער מן ההפוך אין שם הפוך רק להפוך דברי אלהים אבל הכל כמו שהוא נכון גם בעברי גם בהגיון כמו שבארנו בפרקים ובפרט אמרו בכאן וכתב אבן קמחי בשם 22 p.; אין לך הר אפרים אבן גנאח שהוא ענין אחד שאין לו יחס כלל עם מה שנוצר על שאמר שפרוטו קודחי ויקות כאלו זה מחויב וכו' הנה כל זה גרם להם להעדר מהם מלאכת ההגיון ולא יעמדו על ההוראה הכוללת לאב מין צמא ויובש וכתב 59 p.; בשרש שרש אבן גנאח כי בערבי קורין למקום הצמא והיובש וראה מה בין עניננו וענין החכם 61 p.; לאב"ה אבן קמחי ואבן גנאח ואם באמת אין ראוי לחסום וטוב מאד 62 p.; והקדמתם כמו שאמרנו בפרקים יזה המין הוא כמו שאמ' אבן גנאח המין הנקרא ואם לא שער זה אבן גנאח 97 p.; בערבי לובני וכבר יחדנו פרקים לסתור 99 p.; ואבן קמחי שני שערים שערי מות שקבץ בו אבן גנאח דברים רעים האחד רשם שער מה ששמשו בו בחסרון והאחר שער מה שנאמ' במלה והחפין בה זולתה ואם כן היה מה לנו חלק ונחלה עוד בספרי התורה; והנביאים ובפרט במעשה בראשית ובמעשה מרכבה ואמ' אבן גנאח כי זה ענין אחר שאינו 159 p. מענין שמחה רק ענין רעדה ואם שבח לאל אבן חלילה 177 p.; קמחי הרגיש בזה ונטה מעליו שיהיה בזה כולת זה הפכות סדר כמו שקבץ אבן וכן מזה 243 p.; גנאח בשער רשום מן ההפוך ופחד ורהב לבבך לפי קבלת ר' יהודה חיוג ואם אבן קמחי ואבן גנאח אמרו שהוא בחית. הנוסף; תרהיבני בנפשי עז. שהם הרהיבוני. הטעם חזקוני ואולם תרומה ותרומות שהכניסו 246 p. and; המדקקים בשרש זה עם שטרה זה אבן גנאח הרבה בספר הרקמה. הנה המאיר לארץ האיר עניינו בפירוש המשניות בכלל זה והוא כי רבותי' היו קרובים לחבור העברי ולכן ידעו יותר ממנו v. also pp. 262; כי תרם היה שרש ביסוד העברי וגם כן כמו שאמ' 59 p., אבו נצר (3); 268 and; אבו נצר כי אין הבדל בין אמרנו לבן על דרך אבן סיני (4); משל ובין אמרנו בעל לובן וכו' כי כתב אבן סיני ואבן רשד בספרים בגדר 257 p.

; הרפואה שהוא השמירה לכריאות וההשבה . . .
 וחלילה שיהיה ענינו ירח p. 18, אבן עזרא (5)
 כמו שאמרו המפרשים אשר התעללו ברצונם בספרי
 הקדש ויותר מופלג מה שעשה בפרט אבן גנאח
 שאמ' על ויאר את הלילה שפירושו ויחשיך ואין
 חשך ואין צלמות רק להפוך דברי אלהים חיים
 ואנקלוס פרשו בדרך אחרת ואבן עזרא ואין
 פירושו כדעת נותן התורה רק כמשמעו כמו שביאר
 לנו דוד הנביא עבר יי שהיה קרוב לקבלה ממש
 והטיב אבן עזרא שאמר בו שהוא p. 77; וכו'
 הפך תרבה וכן המרבה והממעיט ואולם נתחבטו
 ולא כמו p. 105; בזה רוב חכמי זמני וכו'
 שאמר אבן עזרא כי בעבור היותו קטן שמוהו בני
 ואין דעתי כדעת p. 117; השפחות שמש להם
 אבן עזרא שאמ' שלא יאמר נשמה רק על הרוח
 הנמצא באדם וכו' וזה אינו אמת לפי דעתי מכמה
 אבל חלילה שיהיה בכל p. 143; צדדים וכו'
 העברי עון שענינו ענש כמו שהסכימו אבן עזרא
 ואבן קמחי כי לא זכר אחד מהם הרום רגלי
 כמו שאמ' p. 158; ההגיון ביום עשותם הפרושים
 ; אבן עזרא כי כל הולך מצפון אל דרום יורד יקרא
 ולכן אבן עזרא ואבן קמחי פרשו פסח p. 183;
 וחלילה שיהיה p. 188 and; הוא ליי הפך המכוון וכו'
 טעם פרו עשו פרי כמו שכתב אבן עזרא כי אין
 p. 2, דוד קמחי or, אבן קמחי (6); בכאן עשו פרי
 ואולם מה שידקדק אבן קמחי בזה המשקל בין חמש
 נקודות ובין שש עד שיאמר כי כשהוא סמוך הוא
 בחמש וכשהוא מוכרת הוא בשש מדעתי אין זה
 סימן הכרחי וגם אבן קמחי עצמו זוכר כמה וכמה
 אע"פ שתחת p. 3; שאינם שומרים סדר וכו'
 האפשר הוא מה שאמר אבן קמחי שענינו האברו
 אבל נאדרי בכח שזכר אבן p. 6; משרש זה וכו'
 הטיב p. 7; קמחי שהוא מבנין נפעל זה אמת מצד
 אבן קמחי שאמר שזאת המלה אין בה רק ענין
 ואני תחלה על הכלל איך יחשוב שום p. 8; אחד
 אדם כי מיסודי הלשון שהיו חכמים מחוכמים שמשו
 בשם אחד או אף בשורש אחד לענינים שאין יחס
 p. 12; ביניהם כלל כמו שרמה אבן קמחי ברוב
 וחלילה שיהיה בשם אחת נפילת דלת כמו שיאמר
 וחלילה שיהיה p. 15; אבן קמחי בשרש אחד וכו'
 זה ענין שני נבדל לגמרי מן הראשון כמו שכתב
 אור. p. 17; אבן קמחי ולא זה לבר עד שכתב
 משמים אני בתוך המפרשים איך לא אורו עיניהם
 בשורש זה עד שהחכם אבן קמחי עשה בזה ששה
 ולכן נכון שיהיה זה משרש אור p. 18; ענינים
 כמו מן ארה שכתב אבן קמחי אחר שגם הוא

; ז"ל מודה כי ועדרים לאורות הוא משרש אור
 v. above, וכתב אבן קמחי בשם אבן גנאח p. 22;
 אבל בכאן צריכים אנו p. 29; אבן גנאח sub
 ולכן p. 32; לומר כי מה שכתב אבן קמחי וכו'
 p. 38; אין אמת מה שאמ' אבן קמחי במוחלט
 ; גדל. אין בו רק ענין אחד אף לדעת אבן קמחי
 וכבר קדם הוראת זה השרש ושורש גדר p. 40;
 והוא הדין שורש גיד שהבדילו אבן קמחי ולא כן
 ואני p. 43; דרכנו כמו שנהגנו בשאר האותיות
 תמה על החכם אבן קמחי שהפליג בזה להניח
 הכל ענין אחד עם ביאורים יקרים שעשה למה
 לא יעשה כן בכל שורש או אם לא מצא ההוראות
 למה לא יתודה ויאמר כי על כל פנים יש בכל
 שרש הוראה ומבע כולל ומי יתן ועשה כן אבן
 קמחי כמו שעשה בזה השרש והקל מעלי אבל
 אע"פ שעשה הראוי בזה הכרח לי שאכתבהו גם
 וכי לא שער זה p. 57; כן עם שאחדש דברים
 הדבר הקל החכם אבן קמחי אמ' שאמרו כתר
 p. 61; ; לי זעיר הוא מענין אחר והטעם המתין
 , וראה מה בין ענינו וענין החכם אבן קמחי
 כמו שאמ' אבן p. 66; אבן גנאח v. above sub
 קמחי בזה כי לחם ומלחמה הם תחת סוג אחד
 וזה כי המלחמה הוא מאכל הרב לזה ולזה ובאמת
 p. 72; ; זה טוב ומי יתן וכן עשה בכל שורש
 לפי דעתי הפך דעת אבן קמחי כי לא שער הפלגת
 וראה p. 79; ; כונת דוד בזה ובמקומו פרשתי
 מה יש בינינו ובין החכם אבן קמחי באמרו וענין
 והם כמו שאמ' אבן p. 85; ; אחר שימי לך וכו'
 קמחי הצחים בלשונם כענין המשוררים שכן היו
 כל הנביאים ועם יודעים מלאכת הדבר וההגיון כי
 אבל אין שנוי הענינים p. 91; ; אלה הם נאמנים
 הנמצאים בזה השרש מה שיש בו רושם לעשות
 p. 95; ; זה רבו ענינים כמו שעשה אבן קמחי
 אמר המחבר ראה הפלגה כי החכם אבן קמחי
 עשה בזה שני ענינים נבדלים כמו לובן ושחרות
 וכו' ועתה ראה איך נעלם ממנו וחבריו עמק הפלגת
 הלמוד שכוננו מיסודי הלשון והנביאים המדברים
 ואם לא שער זה p. 97; ; בו ללמדנו בזה השרש
 מי יתן וכן נהג p. 103; ; אבן גנאח ואבן קמחי
 כמו p. 113; ; אבן קמחי בכל כמו שנהג בזה
 גם p. 125; ; שאמרו הפך מה שכתב אבן קמחי
 בזו ירבו המפרשים ענינים והרבו לפשוע ויעוין
 בספר אבן קמחי כי למה אכתוב הבלים ואין בזה
 ; רק ענין אחד גמור והוא מין ההבדל והיחוד וכו'
 ואמר אבן קמחי הוא הקמח הטחון טחינה p. 127;
 גסה וכו' ואני מפליא איך היה זה קרוב לשם

ובכלל מה שזכר p. 142; כמעט הקריבהו נא וכו' אבן קמחי מן הנמצא ויותר שימצאו עוד והנה כבר; אמרנו בשרש עדר במלת עד מה שיש בו די כמו שהסכימו אבן עזרא ואבן קמחי כי p. 143; לא זכר אחד מהם הדום רגלי ההגיון ביום עשותם וראה הפלגת העלם מן המפרשים p. 145; הפרושים כי היות בפיהם ובשניהם ענין העיון לא יכלו למצוא הפתח לפירש זה השרש מענין עיון וזה כי כתב אבן קמחי ואדוני אבי ז"ל פירש מען אתה היית לנו מן עין כלום' שכל בני אדם תלויין אליו כמו שאמ' הנביא כי ליי עין אדם. ע"כ. והנה אחר שראו זה בנפש האב ובנפש הבן למה לא אמרו כן בכל מען וגם בכל שמוט זה השרש רק כמו p. 146; שמנעם העדר מהם מלאכת ההגיון שפרשתיו במקומו כפי כונת אוטרו עם שהיום ראיתי שכן פירשו אבן קמחי וגם זכר כי רבותי' פרשוהו כן בבר"ר ולא איחס זה לעצמי רק להם p. 174; אבן גנאח p. 159, v. above sub; ז"ל ואני תמה מה ראה אבן קמחי חדרט בזה השמוט p. 182, 183, 187, 189, 190, 191, 192, 198, 208, 213, 215, 239, 243, 247, 262, 272, 277, and 278; (7) אבן רשד (7) ואיך שיהיה מחויב ממה שהקדמנו בפרקים 3 p. 17; וזה p. 17; מדברי אבן רשד בשמות הנמצאות שוה בשוה עם מה שאמר אבן רשד בשמות כמו כמו שאמ' אבן רשד בכל p. 38; שזכרנו בפרקים כבר p. 77; משותפים ואם השתוף רחוק מאד האריך אבן רשד במה שאחר הטבע בענין השמע; וסתר דעת אבן סיני שזכר המורה ויעוין שם מפורסם שתוף עין בכל ספרי החכמים p. 145; ובפרט בספר המורה וכבר קדם לנו בפרקים כי אבן רשד אמ' כי עין וכלב על דרך משל הנה כמו שהתבאר במה שאחר הטבע שם הדומה p. 224; בין שרש יקר ונקר וקור וקרה וקרה וכו' כי לא יחטאו דברי החכם אבן רשד בשם המשתוף; וגם דברי ארסטו בשתוף שם הדומה והרמיון (8); אבן סיני p. 257, v. above under; ולא זה לבר לנביאים אבל גם p. 98; אפלטון לחכמים בעיון כמו שכתב זה אפלטון בבאור ובלשון ארוך בספר ההנהגה וקרא הטובים מן האנשים ארסטו (9); כסף וזהב יעוין שמה מי שירצה לדעת וזהו גדלת הנפש שבאר ארסטו בארכה p. 36; וכלל הדבר כי אחר שיש p. 60; בספר המדות לנו ההקדמה הנכבדת שאמרו ז"ל דברה תורה כלשון בני אדם הנה כל הענינים שהם מיוחסים לו ית' בספיר הקדש וכן אמ' ארסטו במה שאחר

הטבע כי כל התארים שניחם למלך בשר ודם אבל ראה כי עם היות p. 66; ניחם לשם וכו' זה הרמיון ביניהם הנה מצורף לזה יש דמיון אחר יותר דק והוא ענין פילוסופי ולא שת זה החכם אל לבו ואם היה חכם בפילוסופיא וענין זה ביותר קצר שאוכל כי בספר הנפש במאמר בכח הון אמר ארסטו כי הקדמונים אמרו קצתם כי המזון זן וכו' וארסטו פסק הלכה כי כל אחד טעה מצד כי זה דבר נעלם מן p. 67; וצדק מצד וכו' ההמון ואף מיחידים חכמים אלא אם כן עמדו על וגם שמוה לקחו p. 70; ספר הנפש מארסטו ראה שמארץ רחוקה באו כי טעו במין המשיג ולשון רבותי' p. 76; שזכר ארסטו בספר ההטעאה הרבה יין מוזג וזולתו ובספרי החכמי' יותר ויותר והוא מין התערובות וארסטו ותלמידיו בארו כל ואע"פ שאין אלו הפכים לסבות הרבות p. 77; זה והנה דבר ארסטו הרבה p. 140; שכתב ארסטו בספר המדות על זה וגם על זה דברו כל החכמים עד שבארו שגם זה יאמר לגוף ולנפש כמו שאמרנו כמו שהפליג ארסטו לומ' כי p. 144; בפרקים; ההנהגה למדינה ולאומה בלתי ראויה בבחורים והנה צריך שזכור כי בספר הנפש וספר p. 145; החוש והמוחש באר ארסטו מהו הראיה והמראה וכבר התבאר שאין לאלו פאות רק בציוור p. 157; שנצייר זה בנפש בערך ויחס כמו שבאר ארסטו וכבר פרשנוהו p. 171; בספר השמים והעולם במקומו מבלי חסרון ולא שום חרוש כי כמו זה p. 172; הלשון עצמו אמר ארסטו בספר המדות גם זה ידוע ענינו לכלנו שבח לאל כי אין לנו p. 224, v. וכו' ובפרט ארסטו בספר המדות כמו שבאר p. 246; and; אבן רשד above sub; ארסטו בספר אותות עליונות והנה אין ספק אצלי שמי שאמר מכלל חכמי התלמוד שזה כלו היה משל הוא אמר כונת יחזקאל כי אין לנו בספר רבנו (10); שום מחבר רק מה שאמר הוא וכו' רצד. מין תוחלת כמו שפירש רבנו p. 258; האיי האיי שכן קורין בלשון ערבי לתוחלת אלרצד (11); הפעל הדגוש למה תרצדן הרים גבנונים ולכן מה שהעמיד החכם p. 208; ר' יהודה אבן חיוג ר' יהודה אבן חיוג אשר שבחוהו כל המפרשים and; הבאים אחריו הוא הבל שאינו כמוהו וכו' יוסף (12); אבן גנאח p. 243, v. above sub; ואמרו אויה לי כי p. 83; ויוסיפון or בן גוריון גרתי משך שכנתי עם אהלי קדר ואמר יוסף בן

כמו שאמ' יוסיפון p. 100; גוריון שהיא תושכאנ'ה מפני ששם יגדלו הצמחים כדמות כרם עם גפנים ונאות שיהיה מה p. 182; שמהם יעשה הצרי שאמ' יוסיפון שמן אפרסמון הוא בלשמ'י בל' ויותר מזה כי בספרי p. 244 and; הנמצא ביריחו יוסף (13); יוסיפון יספר המון רב באדום ולארצו בזה אני מן[דה] אל האב החכם ר' p. 24, קמחי יוסף אבן קמחי כמו שזכר בנו ר' דוד בספר כמו p. 64, רבנו סעדיה גאון (14); השרשים שאמ' רבנו סעדיה מפני שכן הוא בלשון ערב ובלשון ארמי וידוע שזה העץ יש בגופו וענפיו ולכן הפליג רבנו סעדיה p. 105; נטיות רבות and p. 118; בתרגמו בערבי [והוא] נער גלא'ם וכתב הגאון רבנו סעדיה כי הנשר לעשר שנים ולעשר שנים תמיד יעלה מאד על פני רקיע וכן כת' p. 219, רב עמרם גאון (15); השמים בתפלותנו להדר ולעלה ולקלם ורב עמרם מנע מלומ' בקדיש ויתעלה ויתקלם מפני שהוא מאמר נהוג בהמון ואולי יטעו בהבנתו כי אם אלופי המפרשים טעו כל שכן ההמון ואולם מענין שבח p. 156, ר' שמואל אבן תבון (16); הוא הכל ואם לא שערזו זה החכמים כמו ר' שמואל תבון; וזולתו ובמקום אחר תתבאר על ידי הפרשה היא וזה מה שלא שער ר' שמואל אבן p. 157 and; v. above sub, ספר אותות עליונות (17); חבון ספר (19); p. 25, בראשית רבה (18); ארסמו ספר החוש (20); ארסמו v. above sub, ההטעאה p. 185 and, ארסמו v. above sub, והמוחש p. 147; (22); ספר הטבע (21); and 244; v. above sub גוריון (23); יוסף בן גוריון v. above sub, ספר המאורות (24); ארסמו v. above sub ובכלל עשה כמה p. 20, מורה (25); p. 35; פליאות לתת בלב כללנו זאת האמונה היקרה וגם עשה כמה ראיות וטענות ואותות ומופתים הגיונים לסתור כל אותן הראיות והאותות והמופתים שהיו בספרי הצאבה על הפך זה או בספרים אחרים ואחרי כן ראיות ואותות ומופתים לאמת אמונתנו וכו' ופרשו ראש גולה שבבבל שירע מהו היום ובכלל מהו הזמן שהוא נעשה יוצר תנועת הגשם השמימי ומה יודע כי יש מניע לו שהוא שכל נפרד כמו שבאר המורה בספרו וכו' וכבר ביאר המורה כי זה מעט רע מאשר נכתבו בכתב כבר באר המורה פרק מ"ב מראשון שתופו p. 75, v. above sub, p. 78; בשתוף או שהיה הפכו ואין זה מכואר אם לא למי p. 97; אבן רשד שלמד ספר הנפש וידע כחותיה עם מה שהתבאר

p. 106; בספר המדות ורמו המורה בספרו הנכבד כבר דבר המורה קצת שתוף פרק מ"א מראשון וכבר העיר זה p. 107; ואמר על מה שכתב וכו' כבוד המורה p. 109; המורה בעיון דק בשתוף כסא מונח כמו שכתב פרק כ"ח מחלק שני אם לא p. 135; שאמ' זה בעיון גם בכונה ממנו לסבה מה כבר זכר המורה משתופו מה שהיה צריך לו כמו שאמר במקום בספרו כי אין זה המאמר בלשון והמורה פרושו ואולם p. 136; ויעוין הכל שם מפורסם שתוף p. 145; מדעתי כי העובר הוא היין; עין בכל ספרי החכמים ובפרט בספר המורה אבל למה איחס לעצמי מה שהאיר עיני p. 147; המאיר לעולם כלו פרק ל' מראשון בשתוף אכל וזה צריך פרוש *ibid.*; ודי בו משל לכמה מקומות יותר ארוך כמה שכתב המורה כי החכמים הגדולים ידברו בלשון קצרה כראוי להם ויניחו מקום לנו כאשר חתם p. 168; לעשות הבחירות כשנרצה והנה כבר זכר המורה p. 182; המורה בסוף ספרו פרק ל"ז מראשון שתוף פנים אבל כבודו מונח p. 187; אין אני רואה שני מינים שהוא ראה כבר דבר המורה על זה פרק שני מספרו וטוב דברו p. 203; ואם מדעתי אין זה מחוייב תמיד וכו' אבל עם היות מה שאמ' המורה אמת יראה לי and; כבודו מונח שלא היה כונת כותב התורה וכבר הודענו כמו שאמר המורה בספרו p. 235; כי שני הקוטבים הקיימים אשר עליהם תנועת כל ספרינו ובפרט זה הוא להשיג המלות הנפרדות ממעשה בראשית ומעשה מרכבה והער זה השרש כי בזה צריך שנדרק מאד כי מכאן יתבאר המלה הראשונה מכל ספרי הקדש והיא בראשית וכו' שכל המפרשים מיום שנברא העולם טרחו בפירושה (26); ועדין אולי בא אחר לדעת נותן התורה כמו שכתב המורה במלותיו p. 59; מלות ההגיון הוא ינהגנו על מות p. 158; מסורה (27); בהגיון כי הוא שתי מלות כמו שגזרו בעלי המסרת ואין והפליגו p. 169; אחריהם כלום ובמקומו פרשתיו בעלי המסרת ללמדנו דעת באמרם חכימין רפין הנפעל ונקטו בפניהם p. 217; ערטילאין דגשין כי הוא ברגש בספרים המדויקים והמסורת עליו כמו שהוא בעלי המסורת p. 237; and; לית ודגש; א"כ הוא תאר וטעמו היה רב כל' היה מורה, ספר הנפש (29); אפלטון v. sub, ההנהגה (28); p. 109, ספרי הספורים (30); ארסמו v. sub, זה לשונות מקובצים נמצאים ועם כל זה כתוב בספרי הספורים מענין בית שני שלנו כי בימי הורקנוס המלך היו נמצאים בני אדום בארצם

והוא הכריחם להכנס בבית מילה ואם היה (31); 'ששבה ארץ אדום כמו ששבה מצרים וכו' וגם הפייט p. 228, פייט (32); p. 36, ספרא בעל סדר רא"ש השנה ויום הכפורים התנשא כי (33); אמר כי הוא בעולם מקרה וכל זה הבל ספרי (34); p. 113, פירושו הרמב"ם על אבות, ספר הרקמה (35); pp. 32 and 105, רפואות ספר השמים (36); אבל גנאח v. above sub, והשמע הטבעי (37); ארסטו v. sub, והעולם v. sub, and p. 147, ספר הטבע v. also, and pp. 127, 130; and (38); ואנקלוס פרשו בדרך אחרת p. 18, תרגום ואם אמ' כמו על כנפי נשרים כאשר תרגם אנקלוס p. 107; היה סן הדומה והכל מטעם שם אחד והנה כאשר חפשי תרגום יונתן מצאתי עקת נפשיה המעם לעובי מחשבותיו p. 173; בליאות ישראל כלו' לפי מחשבותיו העבות והרבות מאד ובלשון ארמית היה תרגום אהרי מחשבותו נלך בתר and; וכן הבין כל זה יונתן ע"ה p. 206; עשתוננא וכן תרגום צנתרות מזהב איסקריטון דרדב p. 207.

The margins contain numerous glosses in Hebrew, Arabic, and Latin. Especial attention may be drawn to the לעוים which occur nearly on every page. There are some lacunae. The articles from אמט to בכר, from גלמר to גלמר, from ענה to ענא, from נער to נסך, and from פתח to פשע are missing.

The MS. is written in a clear Spanish curs. hand of the 15th cent., and contains 284 pp. of 31 ll. to the p.

Paper, $10\frac{1}{8}'' \times 7\frac{1}{8}''$.

Bibliography: L. Dukes, Orient. Literaturblatt, 1849, col. 79; Isaac Last, JQR. 19 (1907), p. 651 ff.

710

ספר האגרון

Hebrew-Persian Dictionary by Solomon b. Samuel of Gurganj.

The MS. beg. בסייעתא דשמיא התחלתי לכתוב. ספר האגרון בעזרת האל המשיב אפן מתרון: אות ספר, אלף אארא מכאון אבר זמן הלכה: והשאר תמצא כת' חי. כ"ב תחית המתים חי בנך וחי ויעמד על רגליו ותבא בהם הרוח ויחיו התחינה

העצמות האלה יחיו מתיך: תם: ברוך רחמנא דסייען מריש עון ועד כען. ברוך נתן ליעף כח The MS. offers different readings from those in the MSS. used by Bacher for his excerpts in his work 'Ein Hebräisch-Persisches Woerterbuch aus dem vierzehnten Jahrhundert', Budapest, 1900. For instance, the article תחמ ends in the MS. (p. 432): תחמ מאה ואביסחן מי שווד. תחמ מאה (p. 432): משיוד צונאן כי [דר] יגור וכמא דידים.

The MS. contains also some notes, e.g. an introduction to the ספר מליצה, beg. בשם אל דעת ועיצה עצה אחל לכתוב ספר מליצה התחלתי בשם הבורא אשר בלב איכים חצים (p. 441), further, Halakhic notes, one beg. אילות שניות אסורות (p. 441), another, beg. אותיות עשרים ושתיים (p. 442), a third note reads: כמא דשמעתון קל קרנא הדין באתרא הדין בשעתא הדין בזמנא הדין כן חוכן ותשמעון ית קל קרנא כד יקום זרובכל בר שאלחיל ותקע בשופרא רבא ויחיון מיחיא ויכושון מבתיא ייסקון לאתריהון בריש גלי בחיינא בחייכון בחיי כלל עמו בית ישראל (p. 443), a fourth contains the names of the סדרי משנה (p. 443).

The MS. is written in a Persian curs. hand of the 15th cent., and contains 447 pp. of 26 ll. to a p.

Scribe: Samuel b. Isaac b. Nisan b. Abraham b. Joseph. The colophon (p. 440) reads: נשלם ברחמי שמיא על ידי הצעיר הנבוא אשר לא ידע על מזה שמואל בן ר' ומארי אבא ר' יצחק בר ר' ניסן בר ר' אברהם בר ר' יוסף תנצב"ה נכתו"א במדינת מרו בעשרין ותמניא דירחא סיון דשנת אלפא ושבע מאה ותמנין וארבע שנין לשטרות (= 1473) וימחול ויסלח ויכפר לעונותי ולחמאי ולאשמי ולשגגי ולפשעי ולדודני ויבוא משיח וגואל בחיי. ובחיי כל בית ישראל. ויבנה ארמון ואריאל. בזכות אשר נקרא שמו יקותיאל. ובזכות אברהם יצחק וישראל. ובזכות הנביא שמואל. ויהא סימן טוב על הקורא ועל הקונה ועל כל זרע ישראל. אמן ושלום על בני ברית. ועוד יקי' בונה יר' וג'

Owner: Jacob מחוושוף of Samarand. Paper, $6\frac{3}{4}'' \times 4\frac{3}{4}''$.

936

לקט מצמח דוד

An abbreviated Hebrew-Italian Dictionary by Jacob b. Samuel Mumigliano of Mondovi.

The vocabulary is based on the צמח דוד by David di Pomis (v. Ben Jacob, p. 510, No. 135). The MS. begins with אב מוליד אב ראשון לשנים לכבוד ולכל דבר אחר, Genitore, prima di età de dignità & inuentore, and ends with תותח הוא בנן הנקרא איל להשליך ולפרוס פתוחות או מה שקורין בוטברדה שעיה מ"ז Significa quel Edificio chiamati dalli antichi ariete col quale gittarano le muraglio a terra overo a Bombarda. תם.

The MS. is written in a curs. Italian hand of the early 19th cent., and contains 93 pp.

Scribe: *Jacob b. Samuel Mumigliano of Mondovi*. The colophon reads: הכותב יעקב מוטיליאנו בלא"א שמואל יהושע יצ"ו 1813 in Mondovi. The same scribe copied a Haggadah Lelel Shikkurim, by Şebi Hirsch Sommerhausen of Brussels, and the polemical work, Pilpul 'al Zeman Zemanim Zeman-nehem, v. Catalogue of an Important Library of Hebraica, sold by Messrs. Sotheby & Co., London, 21-22 December, 1926, p. 7, No. 54.

The same MS. contains three other pieces which have to be described here. The first, a poem in Hebrew, headed: לכבוד התורה. ב"ה נדיב נדיבות יעץ והוא על נתיבות שרות הולך סובב ובא אל בית אל שוק"ד ובוטח על דלתות מזות השער שערים המצויינים בה הלכה נפשו היקרה ה"ה היקר כמ"ר יאונתן יצ"ו בן המנוח יאודה הלוי ז"ל אשר הויל זהב מכיסו ומאמר בבסת"ר קיים דברי האור"ם כלם ונכתב בספר על יד בנו בדמותו כצלמו מעשה אבותיו בידו כריע כאח לי היקר יאושע יששכר יצ"ו שוכה לפעולתו ספר תורת קרש כתב בכתב ידו בכל נפשו ובכל מאודו. והן עתה ביום מתן תורה צוה לנו משה מורשה (1803) קהלת יעקב דהאי שתא. הן היום הקריבו את חרות"ם ואת עולתם לפני ה' אל מקום מקדש מעט במשכן כבודו היום. יצו עצות ה', beg. אתם את הברכה והחיים והשלוי

נמרצות ריבצות מתח. The writer signs 'אבה' שר שם בס"ל ס"ט, probably *Abraham Sar Shalom Basula*. The second is an appeal in Italian by the Jews of Piedmont and Monferrato to Charles Felix. The third is a poem in Italian with the beginning: Oh! Voi che in terra albergate.

Paper, 13 $\frac{3}{8}$ " x 9 $\frac{1}{8}$ ".

798

לוח הקיצורים

An Index to the Abbreviations.

The index refers to books, authors, and subject matters. The letter אלה beg. אות אלה לצמ"חי אר"יק: א' אות ראשון מכ"ב אותיות ובמספר אחד ובמספר גדול עולה אלה.

The MS. is written in a Baghdad curs. hand of the 19th cent., and contains 55 pp.

Owners: (1) *Moses b. Ezekiel b. Abraham*. (2) *Isaac Nissim b. [Mulla] Raḥamim*.

Paper, watermark, S. Wise & Co., 1821, 9 $\frac{1}{8}$ " x 6 $\frac{3}{4}$ ".

(C) CATALOGUES

520

רשימת ספרים

Catalogues of Manuscripts and Printed Books.

Three catalogues are by Jacob Moses Toledano of Tiberias, and two lists of books printed respectively in Livorno and Warsaw, written by Solomon b. Yahya [אלגמאל] of Aden. The catalogues are written in modern Sefardi and Yemenite hands.

Paper, 30 pp., different sizes.

811

רשימת ספרים

A Catalogue of printed Books belonging to Sason b. Jacob b. Sliman in Shanghai, and presented by the Jewish community of Shanghai to the Jewish National and University Library in Jerusalem, v. קרית ספר, vol. II (1925), p. 79. Sason b. Jacob was

the secretary of the Society for the Rescue of the Chinese Jews in Shanghai, v. above, Cat., pp. 406-407.

The MS. is written in a very modern square hand, and contains 50 pp.

Paper, 13" x 8½".

Bibliography: D. S. Sassoon, עקידת יצחק אבינו in Kirjath Sepher, II (1925-6), pp. 266-267.

MEDICINE AND SCIENCE

616

זאד אלמסאפר

The Traveller's Provision by Abu Ja'far Ahmed b. Ibrahim b. Abi Khalid el-Ifriki el-Ḳairuwani ibn el-Jezzar.

Pp. 1-4 contain the index, the beginning of which is missing. The book is divided in seven מקאלות, each Maḳalah containing several אבובא (total 156). The index concludes והיה גמלה אבובא אלכתאב קד דכרנאהא פי אוולה למא פי דאלך מן חיאתמה ולא לתשבה באפעאל אלפלאספה ואלאקתרא בהם ובגמיל אפעאלהם ונחן בעד דאלך נסאל אללה לכל מן קרי פי הדי אלכתאב אלמעונה עלי אלתואכי למא נסב פיה אלי אלמנפעה ואלתוקי למא יגלב אלמצרה והדיא חין צרנא אלי חסן דכר אלמולף פיה ובאללה אלתופיק ואלתסדיר והוא חסבנא ונעם אלוכל

The first מקאלה (pp. 5-54) is incomplete, and ends in the middle of the 24th chapter. It beg. אלבאב אלואל מן אלמקאלה אלואלי פי ולראלך קאל בקראט אלחכים פי כתאב אלפצול מן אעתראה תשנג או תמדד.

The second מקאלה (pp. 55-97) which is also incomplete, originally contained 25 chapters. The first chapter is missing. At the end of the second מקאלה we read: קד חאן ההנא אן נכתם היה אלמקאלה אלתאנייה פאני קד דכרת פיהא אלדוא אלתי תערץ פי אעצא אלוגה מן זאד אלמסאפר ומן אלקאנון באלתדביר אלנאפע להא ממה פיה כפאיה ובאללה תופיקנא והוא חסבנא אן שא אללה תע' פלנקול בעד היה אלמקאלה פי אלדוא אלתי תערץ פי אלת אלנפס עלי חסב מא רתבנא אן שא אללה. כמלת אלמקאלה

אלתאנייה מן כתאב זאד אלמסאפר ממה אלפה אחמד אבן אברהים פי אלדוא אלתי תערץ פי אלברן אגמע ועלאג מבהא ואלחמד ללה רב אלעאלימין עלי נעמה ועונה ואחסאנה לא שריך לה סב' ותע'. תמת אלמקאלה אלתאנייה מן זאד אלמסאפר ואלחמד ללה סרמאד.

The third מקאלה (pp. 97-118) beg. נבטרי בעון אללה ותופיקה פי אלמקאלה אלתאלתה מן הדי אלכתאב נדכר אלמראץ אלתי תערץ פי אל אלאעצא. The MS. contains only six chapters of this מקאלה.

The fourth מקאלה (pp. 119-167) contains 20 chapters of which the first five are entirely missing, and the beginning of the sixth chapter is wanting. The end reads חמת אלמקאלה אלאבעה מן כתאב זאד אלמסאפר ואלחמד ללה סרמאד.

The fifth מקאלה (pp. 167-233) contains 20 chapters. The beginning reads: והיה אלמקאלה אלכאמסה מן כתאב זאד אלמסאפר פי אלטב והוא אלכתאב אלכאמל פי עלאג אלברן אגמע מערפה מא יערץ מן אדרא ומא ינפע לראלך מן אדרוא באלקול אלמגהוד אלכאפי ואלמענא אלשאפי תאליף אחמד אבן אברהים אבן אבי כאלד אלמערוף אבן אחראר אלחכים אלטביב: בסם אללה אלהמאן אלהים רב עונך קאל אחמד אבן וקר אכמלנא הרה: It ends: אלתאנייה וראלך למן פהם מעני מא ארדנא פי כלאמנא ובאללה אלתופיק ועליה תוכלנא והוא חסבנא והוא אלוכל סבחאנה.

The sixth מקאלה (pp. 233-254) originally contained 20 chapters of which ten are still preserved. It beg. יתולה אלמקאלה אלסאדסה. בחמד אללה ועונה בסם אללה אלהמאן אלהים

אלמקאלה אלסארסה בחמד אללה פי עלאג אלדוא אלדי תערץ פי סאיר אלכח נכר דואהא וטא ישיפיהא אן שא אללה עז וגל.

The seventh מקאלה (pp. 255-309) contained 30 chapters of which the first is entirely missing, and the beginning of the second is also wanting. The work concludes

[קאל אבו גע] פר אחמד בן אברהים אלמתכב קד תמנא אל מקאלה אלסאבעה אללה ותופיקה והיא כאחמה גמלה אלכתאב אלמדע וואד אלמסאפר: ואלחמד ללה סרמא הוא אללה אלואחד אלפרד.

The author mentions the names of the following medical authorities: (1) his paternal uncle or his father-in-law, *Abi Bekr*, p. 193 באון אללה ללכבר אלכרדה אלמזאג וללמחאל ואלמעדה ואלריח אלגליצה אלכאניה פי אלשראסיף p. 212, אילאדיוס (2); תאליף עמי אביבכר (3); וכדאלך קאל אילאדיוס אן אלמחאל וכי' צפה טלא אכר דכרה אקריטס p. 13, אקריטס ודכר ארסטאטאליס p. 236 Aristotle (4); אלחכים (5) Hippocrates, p. 40; וכדאלך אמר אלפאצל בקראט אלחכים ולאלפאצל בקראט פי כתאב p. 99; וקד דכר הו' אלמעני p. 105; תקרמה אלמערפה; אבקראט פי כתאב תקרמה אלמערפה בהו' אלנץ p. 217; וזעם בקראט (6); גאלינוס, very often; (7) Dioscorides, p. 7; וזעם דיאסקורידס p. 12; ודכר ד' וצפה ויאר אבן כלפון אלמביב p. 223 Ziyad ibn Khalfon, וקיל אן ויתון אלחכים (9) Zaytun, p. 43; וכי' ווצף (10) Yuhna ibn Mâswiyah, p. 9; דאלך צפה איארג p. 26; ויחנא אבן מאסויה ומן דאלך איצא צפה ibid.; אלפה אבן מאסויה v. Steinschneider, Hebr. Uebers, p. 705; p. 36 ומן דאלך איצא צפה דהן אלפיון עלי מא אצלחה צפה חב אלשימרג תאליף אבן 50 p.; אבן מאסויה צפה דהן אלשוניז מן תאליף אבן 52 p.; מאסויה צפה דוא אלפה יחיא אבן מאסויה p. 56; v. also pp. 74, 80, 86, 103, 108, 112, 116, 197, 211, 214, 239, 284, 300, and 306; (11) Jacob ibn Isaac el-Kindi, p. 43 וקד זעם בעץ אלפלאספה אן אלסמאע כאלרות ואלשראב כאלבדן פבאגתמאעה מא גתמע אלמסרה ואלפציאל וכל וואחד מנהמא יחת עלי צאחבה וקד חכא יעקוב אבן

Isaac (12) *Isaac ibn Imran*, p. 31; יצחק אלכנדי אן ארפאיוס ואצע אללחון פמן דאלך צפה חב אלפה יצחק p. 31; עמראן צפה מרקדה מן תאליף יצחק p. 35; '1 עמראן צפה חב אלפריביון עלי מא 50 p.; אבן עמראן v. also pp. 56, 60, 135, 153, 192, 195, 199, 214, 228, 253, and p. 188 ומן דאלך איצא צפה דביד לכא עלא מא 188 p. Sabor (13), p. 49; ואצבתה פי כתאב יצחק בכמה v. והרה צפה חב אלמנתן עלי נסכה סאבור Steinschneider, l.c., p. 1012; (14) Rufus, p. 42; וקד זעם רופים אלחכים v. also pp. 43, 44, 250, and 251; (15) Simon the Hermit, p. 221 ומן דאלך אקראין אלכשכאש וכי' פי אלכלא ואלמחאנה מן כתאב שמעון אלרהאב.

The following books are referred to besides those already mentioned: (1) כתאב אלאזרקי, pp. 148 and 161; (2) כתאב אקראבאזין, p. 48; (3) כתאב בולס אלמביב, pp. 53 and 86; (4) כתאב אלכמאל by Ibn Mâswiyah (John of Damascus), p. 197; (5) כתאב אלמוגו, p. 230; והרה צפה לחרקה אלבול מן כתאב אלמוגו (6); כתאב אלמלכי, pp. 88, 158, 165, and 184; (7) כתאב אלנגח by Ibn Mâswiyah, pp. 189 and 306; (8) כתאב אלקאנון, very often; (9) רסאלה אלשהאבייה, p. 234.

The MS. contains a copy of the כתאב תקוים אלבראן לצאחב אלמנהאג (pp. 270-274) by Abu 'Ali ibn Jazla, v. Steinsch., l.c., p. 975. The book is divided in eight chapters. It beg. בסם אללה אלרחמאן אלרחים: אלמקאלה כתאב תקוים אלבראן לצאחב אלמנהאג: אלמקאלה אלואלי פי דכר אלחמיאת ואצנאפהא ותנקסם אלבאב and ends אלבאב והם תמאניה אבואב אלואל מן אלמקאלה אלב' מן כתאב תקוים אלבראן וכי': אל סבב הו' אעפן אלכלט אלעפראוי the rest is missing. The second מקאלה originally contained eight chapters.

The author refers on p. 242 to the people of Mecca, saying: וזעם גאלינוס אן נסא אהל מכה כאנו יפתרשו אלפנגשת וינאמן עליהא פי איאם אנעאצהם אלעצים: יעני פי איאם אלהר לתול ענהן אלשהוה לאלמבאצעה: וכאנו יסמדהא אגנס לאן הדה אללפצה אשתקח מן לסן אלסריאנין: and on p. 280 to the people of Palestine ענד אהל פעלמת הו' אלשאם.

The MS. is written in a curs. Yemenite hand of the 15th cent., and contains 310 pp. of about 26 ll. to a p.

Owners: (1) *Moses b. Imran b. Yahya b. Joseph el-Yusefi*. The writer's dedication (p. 310) reads: כמל כתאב זאד אלמסאפר בעון אללה וכרמה יום אלרבע אלדי הוא סאבע מן שהר אייר סנת אלף ותמאן מאיה סנה ועשר סנין לאלאסכנדר דו אלקרנין (= 1499) פי אלמקראנה אלמחרוס באלאה תע' וירושלם תתבני ותש[תכלל] בעגלא ובזמן קריב אנס"ל: וכתב ברסם אלסייד אלגאל אלפאצל אלכאמל מוס' ש"צ ו' עמראן נע"ג ו' יחיא רי"ת ו' יוסף תנעב"ה אלאת[אר] אליוספי אלהים יש[ימהו] עליו ועל זרעו סימן טוב ויזכו להגות בו ולהבין בעניניו אנס"ל אבי"ר.

(2) *Jacob ibn Joseph*.

(3) ... *ibn Daud* (1578). The entry reads: אנתקל האדיא אלכתאב מן מלך יעקוב אבן יוסף אל... אלא מלכי ואבלגהו חרף דהב... עלי יד... אבן דאוד... תאסע עשר מן שהר אייר (p. 310) שנת אתחפ"ט שנין לשטרות

(4) *Saleh b. Mori Amar* (עמר) (צאלח ו' מו' עמר) (p. 3).

Paper, 10 $\frac{9}{16}$ " x 7 $\frac{1}{2}$ ".

806

ספר רפואות

A Medical Treatise in Jewish-Arabic.

The MS. beg. . . . כתאב אלחאלת מן א כתאב תרסיל אלמעצא מן אלדמאג אלי אלקדם בטריק מקתרבה וצפה אדויתהא ואכר אלומר אלמהם אלצורוי ואצול אלמעצא וסכב אלאלם ותלאמתה ודואה. The treatise is divided into 40 chapters. Chap. 29 (p. 56) contains the following passage: והדי הו כתאב אלנפס שריפא: ג' בני אדם משום עין רעה וזה הוא בשם רופא חולים קמיע לפל' ו' פל' בשם יי אלהי מערכות ישראל ובשם תגאלימו ובכרסייה עליו מטטרון דעל שמייה מתקרי כי שמי בקרבו שדי שהוא על כרסייה בעגלא בשמו אני מרעיש ומזכיר עליכם השמות הקדושים והטהורים שתעשו את שאלתי ובקשתי ותצילו את פל' ו' פל' מכל רוה רעה ומכל מזיק זכר ונקבה ומכל כאיבי ראש ומיחוש

עתים ומרמ"ח איברים שבו ומכל שד ומזיק ולא ינויקו אותו אני משביע עליכם בשם מיכאל גבריאל ועזיאל וראיאל קרשיאל רפאל וכל צבא השמים ישחתנו רפואה לפל' ו' פל' אנס"ו בשכמל"ו

The MS. is written in a Yemenite curs. hand of the 18th cent. on 74 pp. of 22 ll. to a p.

Paper, 5 $\frac{8}{16}$ " x 4".

573

MEDICAL MISCELLANIES IN HEBREW-ARABIC

(1) אלמנצורי. El-Manşuri. Ten treatises on Medicine by Abu Bekr Muhammed b. Zakkariyya el-Razi.

Of the first *Ḳanon*, 12 pp. are preserved. The MS. beg. ויתפרקאן פי אלכף ואסגרהמא ויתפרקאן פי אלכף (pp. 1-13). The second *Ḳanon* beg. ותלודה אלמקאלה אלהאנייה א' פי גמלה גאמעה פי תערף אלמזאג מוזאג אלכדן. The *Ḳanon* comprises 56 paragraphs (pp. 13-32). The third *Ḳanon* beg. אלמקאלה אלתאלתה א' קול כלי יסתעאן בה עלי תערפיה קוא אלגדייה ואלאדוייה. The *Ḳanon* comprises 24 paragraphs (pp. 32-71). The fourth *Ḳanon* beg. אלמקאלה אלתאבעה והי ל"ב פצלא. א' פי דכר גמל חפץ אלצחה וגואמעהא תמת אלמקאלה אלתאבעה. The *Ḳanon* is complete (pp. 71-98). The fifth *Ḳanon* beg. אלמקאלה אלכאמסה והי ע"ו פצלא. א' פימא ידהב אלחואז. Chaps. 16-31, 69-76 are missing (pp. 98-118). The beginning of the sixth *Ḳanon* is missing. The remaining part beg. פיה תם יתדלך הנאך חתי תחמר בשרתה תם תמת אלמקאלה אלסאדסה: יטיל וכו' (pp. 119-128). The seventh *Ḳanon* beg.: אלמקאלה אלסאבעה פי אלגבר ואלכראגאת והי כ"ז פצלא. The greater part of the *Ḳanon* is missing (pp. 129-134). The eighth *Ḳanon* and the first twelve chapters of the ninth *Ḳanon* are missing. Since the ninth *Ḳanon* contained

94 chapters, the chapters after 73 are also missing (pp. 135-173). The tenth *Kanon beg.*: בסם אללה אלרחמאן אלרחים ובהי נסתעין : אלחמיאת , אלמקאלה אלעאשרה פי אלחמיאת chapters (pp. 173-220).

(2) אלכתאב מן אלאקראבאדין מן אלאדווייה (2) אלמאלופה . The Antidotarium by Abu Bekr Muhammed b. Zakkariyya el-Razi. The Antidotarium is, at the beginning, not complete, and is preceded by medical prescriptions by an author of Jewish origin, as seen from the following Biblical quotations : לאלמעסר יוצע פי פמהא כאפור אביץ ואלא תאכד שקף גדיד כוף תכתב עליה אל נא תהי כמת אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו. תכתבה וחצעה ענד ראס אלמרה: ויט שמים וירד וערפל תחת רגליו. לאלגווה אלמעסר וזרו רשעים מרחם ת[עו] מבטן דוברי כזב והי תלד יעלק עליה קאל : At the end (p. 252) we read : מחמד ו' זכריא קד אודעת פי כתאבי הדי מן אלאדווייה אלמאלופה מא עלחת לאלברא מן אלאסקאם ואלעליל ואברא עלי ידי יעני מן דאוהה הו ותעאפא עלי ידה וצח וקאל למ אכד בתערופי אלמתטבין ואהל אלמערפה בדאלך או כאן גרצנא אלנפע ואלאנתפאע אלכאצה ואלעאמה ואללה אלמסתעאן עלי כל חאל : תם אלכתאב מן אלאקראבאדין מן אלאדווייה אלמאלופה ואללה אלמופק לאלצואב. This is followed by the following pieces : (a) כאב תעליק מן ; (b) נאב לתקטיר אלכול ; גיר אלכתאב ; and (c) תמת אלעקאקיר , הדיה אסמא אלעקאקיר מן אלאלפאין בחמד אללה והו ולי דאלך סבחאנה (pp. 221-253).

(3) הדי כתאב מן תאליף עלי ו' ריון אלטברי (3) פי מנאפע אלאעצא מן אלמכלוקין ויסמא כתאב ג. אלמנאפע. והדי אלכתאב ארבעין באב . A medical treatise by 'Ali ibn Razin el-Tabari. The MS. contains only the first eleven divisions (pp. 253-256).

(4) Another medical work of 36 divisions, the beginning of which is missing, and is followed by הדי דוא לאלכואסיר . והדי דוא לאלכואסיר (pp. 257-263).

(5) כתאב פי אסמא אלאדווייה אלמפרדה . It תולה כתאב פי אסמא אלאדווייה אלמפרדה .

ותפסירהא פי אלערבייה ותעליקאת מן כתאב אלכואין תאליף עלי ו' מחמד אבן יוסף אלמדאני פי אלאדווייה אלמכוננה אלתי כנא גאלינוס ען אלאיצאח בהא פי אבראל אלאדווייה ואלטיב פי אדווייה אלגמאע ומא יתעלק בה אלאדווייה אלמכתומה אלתי כנא ענהא גאלינוס : The work ends : ען אלאיצאח בהא ורמוהא ממא כברה ואכתברה (pp. 263-275).

(6) תפסיר חנין אבן אצחאק . The תפסיר קאל חנין גרין גאלינוס פי הדי אלכתאב . הו אן יצף במא גמעה פי טול עמרה מן אלאדווייה אלעגיבה אלכואין וגרבהא מראר כחירה פלם יכט אלחגרבה פיהא וכתמהא ען אכתר אלנאם צנא בהא עליהם ואן לא יסלע עליהא אלא אלכואין מן דוי אלאלבאב ואלתמיין ואלעקול ולם יפעח בהא לגמלה אלנאם פוכרהא לדוי אלעקול ואלמערפה ולמן פיה אלנהוץ בעלמהא ורפעת אלי גיר נסכה פגמעת מנהא מא כאן צחיחא קד גרבתה וכברתה ועאלגת בה לאן קד כאן גירי פסר הדי אלכתאב פלם יפהם אכתרה פצעף וואד פיה מא לים מנה ונקץ מנה מא לים יפהם תקדירה. פלמא סאלת פי תפסיר הדי אלכתאב עמדת אלי דאלך ואגתהדת פיה בחסב אלאמכאן ואלטאקה וקאבלת בעדה נסכא יונאנייה אגתמעט ענדי ופסרתהא באלערבי לאבי (pp. 275-282).

(7) דבר אבן אבראל אלאדווייה (7).

דבר שי מן אלאבד אלנקל מן כט אלחכים (8) דבר שי מן אלאבד אלנקל מן כט אלחכים (8) (pp. 287-292).

(9) מקאלה פי אצלחא אלאדווייה אלמסחלה וקוואה (9) תם כתאב : ומקאדירהא אלחכמה במעונת אללה סבחאנה ואללה אלחמד עלא נעמה (pp. 292-324).

(10) ארסאלה אלפצלייה . The letter of Maimonides to the Sultan. The letter beg. בסם אללה אלרחמאן אלרחים ובהי נסתעין אטין והדיה ארסאלה אלפצלייה למולאנא וסיידנא מוסא קאל אל (pp. 324-350). There is a lacuna between pp. 348-349. The author, who introduces his own words with אל מוולף , quotes the following authorities : (1) קאל ו' זהר (p. 348), and אבו מרוואן אבן זהר (p. 336), and אבו ו' זהר פי כתאב מוגוד משהוד (p. 345), נצר אלפאראבי (p. 332), ארסטאטאליס (p. 332), אלפאראבי וכ' פלדאלך יקול ארסטאטאליס פי כתאב אלחם (p. 325, 327, 332); ואלמחוסם (p. 325, 327, 332); בקראט (p. 325, 327, 332);

וקר אטנב אלטביב בקראט פי עדת מואצע מן several times; and גאלינוס (5); כתבה פי מרח אלטביעה 6 times; and (6) אלראוי, also several times. A comparison between the Arabic original and the Hebrew translation of the letter, as published in כרם חמד III, pp. 9-31, and דברי משה Warsaw, 1886, pp. 18-40, shows many variants. Some of these may be pointed out herewith. P. 18 we read: כבר הסכימו כל הרופאים כי ראשית הנהגת בריאות הוא שיהיה הטבע רך. וכאשר ייבש הטבע ירכבהו. כי עזירתו יולד עשנים רעים מאד. יבואו על הלב והמוח ויפסידו הרוחות. ויחדשו המחשבות הרעות. והבהלה והשברון מן התנועות. וימנע לצאת מותרות הבשולים כלם. ולזה ראוי השתדלות השלימה לרכך הטבע. משקה הריברברי עם הטראנידי. ואשר יראה The Arabic text (p. 336) reads: קד אגמעת אלטבנא עלי אן תדכיר אלצחה הו אן תך' אלטביעה ליינה ומתי יבס אלטבע נאהיך אן אנעאק תולדת אי אבכרה רדייה גדא תרקי אלי אלקלב ואלרמאג ויפסד אלכלאט ויכדר אלראואח ויחדת אלכאאבה ואלפכרה אלרדייה ואלבלאדה ואלכסל ען אלחרכאת וימנע פלאת אלהצום כלהא מן אלכרוג. פלראלך יבגוי אלענאיה אלחאמה בתליין אלטבע. קאל אבו מרוואן אבן זהר רחמה אללה אן אפצל מא יליין בה אלטבע נקיץ אלראונד מע אלחמר אלנהרי. ואלדי יראה אלממלוק וכ' The underlined sentence is not in the Hebrew translation. Where the Hebrew translation reads: ואמר הראוי בשער אחד: אמר הראוי (pp. 15 and 26), or משעריי הידועים וקאל אלראוי פי: the MS. reads: בספר ספריין (pp. 332 and 345). P. 28 we read: שער. ענין רוב האנשים במשגל: ידוע. כי אין בהם מי שיכוון בו להנהגת הבריאות. ולא בעבור קיום העולם. כי אם להמשך אחר התאוה ולא ישימו בו כוונתם בכל עת בכל ענין שהודמן פצל. חאל גמיע אלנאס: the MS. (p. 348) reads: פי אלגמאע מעלומה. ודאלך אן לים תם מן יחאולה מן אגל תדכיר אלצחה ומן אגל אלנסל בל מגרד לדה. ולדאלך ישהרון פיה גהרהם פי כל וקת עלי פי. אי חאל אחפק. There are also many differences between the Arabic and the Hebrew translation in the last chapter. The Hebrew reads: שער הטוב שבבשר הציר העפרים. וכן הארנבת. לה תועלת התאמתו בנסיון. וזה כי

אכילת מוחו יועיל מן הרעש וחלי העצבים. ועוד הארנבת יחמם הימום טובים ויועיל מחלי העצבים. וכל שכן לוקנים. וחמור לו סגולה גדולה לחזק הראות. התאמת זה בנסיון. אכילת בשרו וכפיית העינים על תבשיל בשרו יחזק כשיאות. ויפתח סחומי העצבים החלולים. התאמת זה בנסיון. זה שיעור שרצה העבד עתה ממה שצריך אל אדוני. והשם ברחמיו יאריך ימי אדוני ויתמיד לו הבריאות. ויתן לו הצלחת שני העולמים כחפץ עבדו. משה בן פצל אפצל לחום אלציר אלגולאן: whilst the MS. (p. 350) gives the following text: וכדאלך אלארנב לה מנאפע צחת באלתגרבה ודאלך אן אכל דמאגה ינפע מן אלרעשה ואמראץ אלעצב. ופרי אלארנב יסן: אסכאנא שרידא וינפע לאלאמראץ אלכאצה לאלשוין. וחמאר אלוחש לה כאצייה עצימה פי תקויית אלבצר צח דאלך באלתגרבה ואכל לחמה ואכבא אלעין עלי בכאר אלטבין ולחמה יקוי אלבצר ויפתח סדר אלעאצאב אלמטגופפה. ואלנצר דאימא לעין חמאר אלוחש יקוי אלבצר ויזיל כללה צח דאלך באלתגרבה. פהדי קדר מא חצר אלממלוק אלאן ממא יחחאג מולאנא כלר אללה מלכה פי אכתר אלאוקאת ואללה תע' ידיס אימס מולאנא וידיס לה אלצחה וינילה תע' גאית אלסעאדה פי אלדארין גמיעא כמי אנאל סמאליכה ורעייתה מכארם כלקה וכרמה במנה. . . ה ואלחמד ללה רב אלעאלמין: תמת אלרסאלה אלאפצלייה בעון אללה סכחאנה ותע' אלרסאלה אלטבייה פי אלבוואסיר תאליף (11)

מרינו ורבינו משה ביר' מימון הספרדי זצ"ל (pp. 351-356). The letter of Maimonides on the treatment of piles. The introduction and the first two chapters are missing. It begins with the title of the work and ends with the name of the author and the name of the translator. The letter ends with the name of the author and the name of the translator. The letter is written in a Yemenite semi-cursive hand of the 13th century and contains 364 pages of 27 lines to the page. There are further 20 pages which have not been described.

כתב אלמלכי פי אלעלם באמר אלפצר (12) a copy of a medical treatise on bleeding. The treatise begins with the title of the work and ends with the name of the author and the name of the translator. The letter is written in a Yemenite semi-cursive hand of the 13th century and contains 364 pages of 27 lines to the page. There are further 20 pages which have not been described.

owing to their present damaged condition. The MS. originally must have contained 25 quires of 20 pp. each, and therefore about 116 pp. are missing.

Paper, $9\frac{1}{8}'' \times 7\frac{5}{8}''$.

428

Medical Miscellanies in Hebrew and Arabic.

(A) A fragment beg. באב פי אלמאלנכולייא (pp. 1-3).

(B) באב פי שרח לפין אלמפרדאת מן אלטב (pp. 3-14).

(C) Sayings of Galen in Hebrew and Arabic, with notes by סעיד דנוך (pp. 15-16).

(D) צפה סכנגבין in Arabic, beg. רפואות (pp. 17-18).

(E) ספר הקאנון לאבו עלי אלחסין אבן סינא. The Canon of Avicenna (pp. 19-234). The MS. contains of the first שער, from the words חוין מהבשר שהוא נולד מעובי הדם וכו'. The second שער is headed במשפטי השני הסמים והמונות הנפרדים וסדרונם על דרך אלפא נשלם. At the end of this we read ביתא כלל השני הראשון מאופן השני גדול התועלת וכן תריאק הר'. The third והמרקחות הגדולות הנזכרות כאקראבארין ועצמות האנשים שרופים תשקה אותם להם ויירפאו כאבי הנקסם וכאבי הפרקים: תם ונשלם חאופן השלישי. תהלה לרוכב ערבות. ונתחיל האופן הרביעי. תהלה האופן. The fourth beg. הרביעי בתלמים שלא יחדו לאבר ואבר. The text does not agree with the ed.

(F) A Medical Treatise in Arabic (pp. 235-294) which beg. קאל גאלינוס פי הדי אלנין. The treatise consists of seven מקאלאת in the MS. The seventh chap consisted of 27 מקאלאת, of which only 20 are preserved. There is a note by a later hand, which says והדא מנסוך מן כתאב חבור להרמב"ם ז"ב.

The MS. is written in two different hands. The Hebrew in a curs. Spanish hand of the

15th cent., the Arabic parts and the glosses are in a curs. Yemenite hand of the 16th cent.

The MS. contains 294 pp. of 27 ll. each in the Hebrew part, and 33 ll. each in the Arabic part.

Owner: Sa'id Dannookh, who wrote also the later glosses throughout the book.

Paper, $8\frac{1}{4}'' \times 5\frac{3}{4}''$.

476

ספר צורת הארץ

Astronomical Geography by R. Abraham b. Hiyya (v. Ben Jacob, p. 508, No. 84) The MS. beg. ספר צורת הארץ ותכנית כדורי הרקיע וסדרי מהלך כוכביהן בשם האל אלהי עולם פתח דברי נולם כתי' יי אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים אמר אברהם בר' חייא הספרדי ברוך יי אלהי ישראל האל הגדול הגבור והנורא אדון העו והתפארה השליט בעולמו הנאדר בכבוד שמו אשר נתן בשמי שמו מאורות וכוכבים רצים על אפניהם ויטבים וסוכבים את חוג הארץ מתרחקים ומתקרבים ופריש בהם על יושבי תבל זיו כבודו ואורו והראה לכל ופרש בהם על יושבי תבל זיו כבודו ואורו והדרו נוסחאות אחרות and פירושים. The geometrical and astronomical figures are carried out with exactness. At the end there are the astronomical tables of עמנואל יוסף with corrections by יוסף גאליקו, dated Friday, 3 Ab, 5269 (= 1409), who writes: זה היום יום ו' ג' אב רס"ט ליצ' נשלמה הגהת השיט כנפים הלז ע"י הצעיר יוסף גאליקו יצ"ו כפי קוצר עיוני בבחינת ערך חלוף סדורם סודרו מהמחבר ז"ל כפי אשר ראתה חכמתו וידיעתו החכמה הזאת בסבותיה. ואני לעצמי נדרשתי וכי עת לעשות לה' כי ידעתי במה שראיתי מהם והתבוננתי מהם שלא ראיתי כי רובם ככלם נפלו בהם טעויות ושבושים לרוב בהעתקתם להיותם דברים מתורמים קצתם אל קצתם ועביר אניש שיטעה בהם אם מעט ואם הרבה וקרוב הדבר להשתכח החכמה הזאת ח"ו בסכה הנז' באורך הזמן ולא תצא פעולתה ביושר כפי המכוון מהמחבר ז"ל: על כן חצני נערתי בדרך הנז' וגם כי היה

לי העתק אחר ועל פי שנים עדים הקימותי את ברית שלומי לחבור הנז' אחת לאחת למצוא חשבונם מכוון כפי האפשר כי לא עמדתי על כוונה כי אם שעור קט מהזמן וכי קצרה ידי מיריעת סבת סדורם בזה האופן ולא באופן אחר כאשר יחויב ליודע בחכמת התכונה אמנם מובטח אני כי המחשב מולדות לקויות ומולות על פי החבור הלז לא יצא מתחת ידו דבר בלתי סתוקן ועליו יאמר רק עם חכם ונבון וכו' רק כי ישמרם מהטעויות בחשבונו וחלק המגיה היה ספון עם מצדיקי הרבים וכנכבים לעולם ועד א"ס גם בדרך עשיית תקופות אמתיות למחבר בעל הכנפים ג"כ תמצא תקן לפניך אופן The treatise of Immanuel b. Jacob is introduced by a poem beg. אני היום. For another, mathematical, work of the same author, v. MS. No. 589.

The first part was copied from a MS. which was finished 14 Siwan, 4896 (= 1096). The second part is written by a different hand.

The MS., which contains 244 pp. of 20 ll. to the p. in the first part, and 25 ll. to the p. in the second part, is written in two different Italian curs. hands of the 15th cent.

Owners: (1) *Joseph b. Isaac Galico*. The entry (p. 3) reads: הגיע לחלק כמ"ר יוסף בכ"ר הגיע יצחק גליקו זלה"ה בחלקו עם אחיו ה' ישמ'. רע"ד (= 1514) בערך א' דוק

(2) *Isaac b. Shabbethai* מהוקנים.

(3) *Solomon Rephael b. Abraham of Fano*. Vellum, 6 $\frac{7}{8}$ " x 4 $\frac{9}{16}$ ".

699

הספר הגדול לבטלמיוס אלפלודי

The Hebrew Translation of el-Majest by Ptolemy.

The MS. beg. בהבנת חשבון המולות והכוכבים והתנועות הנאותות אשר בשמים ובספר הזה י"ג מאמרים בכל מאמר מהם מינים ממיני זאת החכמה וזוכרים בתחלת כל מאמר מהם ברצון הש"י הנה כבר התבאר כשהיה מרחק מרכז הירח מ"א מ"ב העקודים בגלגלו הנוטה והוא במרחק הקרוב י' חלקים ול"ז דקים

The glosses contain variants (נ"א), comments and remarks signed א"ב ד"ל, who introduces his remarks on p. 23: אמ' אליא זה: החכם לא נתן דרך וכו' probably Elijah Mizrahi?

The MS. is written in a beautiful Spanish curs. hand of the early 14th cent. on 146 pp. of 27 ll. to a p. The MS. is partly illuminated.

Owners: (1) *Ezekiel b. Musa b. Ezra Khleif 'Abdush*.

(2) *Abraham b. Aşlan*. The entry (p. 131) reads: קניתי זה הספר ואחיר גם כן קלף מן יד: יחזקאל מוסא | בה"ר עזרא בליף עבדוש ברו"ח טבת שנת התקכ"א ליצירה (= 1761) קניתי אותם בתומאן מאה מחמדי ראיג בצרא (?) אני עבד עבדא דרחמנא עפר שתחת רגלי הצדיקים הצעיר אברהם בכר אצלן יצ"ו הקורא במ' ישמח והגונבם שמו ימח בזכות אברהם בן תרח ואל יראה בשמחת הירח אכ"ר. Abraham b. Aşlan was also the owner of MS. No. 183, v. above, Cat., p. 74.

(3) *Faraj Ḥayyeem b. 'Abdallah Joseph*. According to an entry in MS. No. 618, p. 21a, Faraj Ḥayyeem died in Calcutta, 7 Ṭebeth, 5605 (= 17 Dec., 1844). Faraj Ḥayyeem is most probably identical with the הצעיר חיים פרג עבדאל יוסף יצ"ו whose name is to be found on p. 2 of this MS.; v. also MS. No. 211, B, Cat. above, p. 387, and D. S. Sassoon, פרים ותימן, Budapest, 1926, p. 22.

(4) *Beth Hammidrash Keneseth Ezekiel* בק"ק חסד אל in Jerusalem.

Vellum, 9 $\frac{1}{8}$ " x 7 $\frac{1}{16}$ ".

Bibliography: M. Steinschneider, Hebr. Uebers., p. 523.

52

ספר המדידות ופירוש אצטרלאב

Geometry with a Commentary and a Treatise on the Astrolab divided into 16 chapters. The title-page reads: ספר המדידות ופירוש אצטרלאב העתקתיו לתשוקת הגביר היקר החכם השלם הכולל אביר הרופאים אמיין התוכנים אוהב החכמות חוקר תעלמו' פותח אטומות הנדיב עניו וישר נורא תהלות לו דומיה תהלה כ"ש מהורר

שיך אסילמן דוד נרו יאיר כאור הבהיר אנאי הכותב והמעתיק משה בן מוהר"ר יהודא ליב זצ"ל שפירא מק"ק פראג יא"ע לסדר ולפרט ותהי חכמת שלמה רבה ליצירה (= 1748).

The MS. beg. אמר יעקב בן מכיר הררי לפי שחכמת התכונה לא תושלם ידיעתה כי אם בכלים הוצרכו החכמים לעשות כלים וכלים מכלים שונים והיה הנבחר שבהם הכלי הנקרא אצטורלב יודעו There are added tables and mathematical notes by דוד סלימאן בן דוד and פירוש רובע הדאירה copied from a MS. written by ח' שלמה בן כמוה"ר שמעון מזרחי בן דוד.

Or. curs. hand, 18th cent., 170 pp.

Scribe: *Moses b. Judah Loeb Spira of Prague.*

Owners: (1) *Sliman b. David [Ma'tuk']* of Baghdad.

(2) *Ezekiel b. Abraham Mašlyyyah*, v. also Cat. above, pp. 74 and 378.

(3) *David Hai b. Ezekiel b. Abraham Mašlyyyah*. We find his signature in three documents. First, in the הסכמה of the חברה בית of Bombay, dated Sunday, 7 Adar, 5615 (1856). Secondly, in the Minutes of the General Meeting of the same society held 21 Adar, 5615. The minutes contain also the ת"ת passed between בית דוד and חכמי ירושלם. Thirdly, on the important הסכמה dealing with the appointment of a medical officer to the poor of Bombay, assistance to the poor, introduction of a register for births, marriages, and deaths, and a regulation as to the invitations on festive occasions, like אל סתי ולילת עקר אל יאם, in order to avoid expenses and trouble, dated 26 Heshwan, 5616. All the three documents are lithographed; v. also Cat. above, pp. 31, 382, 437.

Paper, $8\frac{1}{4} \times 4\frac{3}{4}$.

Bibliography: Steinsch., Hebr. Uebers., p. 537.

799

לוחות לר"א זכות עם הגהות מר"י מזרחי

A Treatise on the Calendar by R. Abraham b. Samuel Zacut with marginal notes and glosses by R. Jacob b. Jonah Mizrahi.

The introduction beg. אמר אברהם בכה"ר שמואל זכות ז"ל לפי מה שנתבאר בחכמת התכונה ובפרט אל מאגסמי והנושא היותר משובח הם The author mentions R. Abraham ibn Ezra's introduction to his Bible commentary (p. 1 בהקדמת ז"ל כתב הראב"ע ז"ל בספר בראשית שזכיתי לישב בה בירושלים ע"ה תחוב"ב ביישיבת החכמים הממונים על ידי אדונינו הנגיד נר ישראל המאיר לעולם בתורה שבכתב ותורה שבעל פה ונותן מזון ופרנסה [ט]ממונו לכל בעלי תורה שבמצרים ובכל ארץ ישראל וממשלתו מים עד ים עד נהר פרת הוא הכהן הגדול החכם השלם כמה"ר יצחק שלאל יצ"ו ויתנהו לחן לחסד ולרחמים לפני המלך והשירים לכבוד מעלתו בשנת ס"א למולדי חידשתי אילו further he refers to his earlier works in Salamanca, Castile, Fez, Talamsan, and Tunis (p. 2 ומפני שכבר עשיתי בנעורי היום ארבעים שנה לזה הדבר וכו' עשיתי כמו זה במקומי בשאלאמאנקה בקסטיליא וכן בפאס בתלמשאן וכן (בתנאים וכולו היה נתקן על חשבון הנוצרים וכו' and finally he mentions Judah Šarfathi and his own eldest son Israel (p. 2 אבל עתה שבאתי לארץ ישראל ראיתי כי בענין הדיבוקים והניגודים וסקום המאורות והלקיות אפשר בחשבון ישראל ובמחזוריים גדולים שלימים אמרתי טוב לעשותו כן במנין הקדושים במנין ישראל ובארץ הקדושה ועל איש גדול אדונינו הנגיד יצ"ו וכן להשלים שאלת החכם כה"ר יאודה צרפתי נר"ו ובני בכורי (ישראל יצ"ו שהיה רוצה כל זה בחשבון ישראל).

The following earlier works on the same subject are mentioned: the Luḥoth of R. Levi b. Gershom, the work of R. Jacob, the work of R. Immanuel b. Jacob, v. about him above p. 508), and the סלולה (by Isaac b. Solomon b. Isaac b. el-Hadb, v. Ben Jacob, p. 50, No. 979, and Steinsch., Hebr. Uebers., pp. 550 and 556). About the 'Ibbur of R. Hillel, we read the following passage (p. 3): בדרך העיבור דרו"ל שהתקין ר' הלל ו' רבי יאודה נשיאה ו' רבן גמליאל בנו של רבי הוא רבינו הקדוש ו' רבן שמעון בן גמליאל הענוותן בנו של רבן גמליאל דיבנה בנו של רשב"ג הנהרג בחרבן בית שני עם רבי ישמעאל כ"ג בנו של ר"ג הזקן בנו של רבן שמעון בנו של הלל הזקן ור' הלל זה הוא דוד העשירי והיה בזמן

אבי ורבא. The author refers to the following non-Jewish scholars: אדרכס (p. 3 התוכן הגדול), בטלמיוס, (שהיה בשנת שלשת אלפים ות"ר ליצירה), אלפונשו מלך קאשמיליא, and at the end of the introduction he refers to Abraham ibn Ezra, Maimonides, Judah ibn Verga, and Judah b. Asher. P. 6 reference is made to the letter of Rab Sherira Gaon (וכן בפ"י) נכתב רבינו שרירא גאון אביו של רבינו איי (!) הגאון ז"ל שכתב לקירואן למר יעקב רבינו נסים (גאון ז"ל כי קבלה ביד הגאונים וכו').

The glosses of Jacob Mizrahi (p. 1) beg. ספר אברהם זכות וזה"ה והוא להודיע בו זמן התקופות והמולדות והמותרים וחדשי הגוים והנוצרים וכו' וממנו יובנו דברים רבים אשר לא גילו הראשונים והאחרונים כמוהו והוא גדול הערך. P. 27 we read: אשר לא נמצא כמוהו משנים קרמוניות לוח התקופות חזרות חלילה אשר חיברתי: בארם צובה ראה זה חדש שנת החמ"ה (= 1685) and is signed by Jacob Mizrahi, v. about him further on p. 512.

The MS. is written in two different hands, pp. 1-24 in a Sefardi curs. hand of the 16th cent., and pp. 25-34 in an Or. curs. hand of the 17th cent., and contains 34 pp. The MS. is bound together with the שער השמים, by Gershom b. Solomon, Venice, 1547.

Owner: *Ezekiel b. Hakham Solomon.*

Paper, $8\frac{1}{8}'' \times 6\frac{1}{8}''$.

689

ספר עיבור שנים

The Treatise on the Calendar by Issachar b. Mordecai ibn Susan.

The MS. beg. אמר המתקן ספר זה נעתק ב'שנים שלשה מקומות וכו' ידיך עשוני ויבוננוני. The introductory poem beg. עיבור שנים ותקופות אמר המעתיק מצאתי בלוחות ספר זה לוח ממחזור רפ"א ואני דלגתי ממנו כל המחזורים שעברו והתחלתי ממחזור רפ"ט שנת התע"ג ליצירה היא שנת בכ"ד לשטרות אתרמ"ה לחרבן והתע"ד פשוטות (pp. 29-44) התפ"א התפ"ח שמי[טה] מנהגות (pp. 85-111) מעוברות, (pp. 45-84),

(pp. 111-120, incomplete, ending משמע מלשוננו אפי' למנין העולי' בב' ובה' ושאר ימים שבועה, שאין מנין העולי' שבועה, v. ed. p. 54 b, l. 6), and תקופות or פעולת יששכר (pp. 149-204).

The MS. contains also ספר עברונות (pp. 205-271) by the copyist of the previous work, מרקריאה. The title-page (p. 205) reads: ספר עברונות לחשוב תקופות ומולדות למאורות ברקיע בקצור נפלא למען ילמדון בניכם ותאור ה' עיניו לדעת מה יעשה ישראל והיה לאותות לימים ולשנים וגם חגי הגוים ביום קראו נוצרים קלנדו ובישיטטרו והעתקתי פה אויגניון שנת התפ"א ליצירה (= 1721). The introduction (p. 206) reads: כי היא ואתה הצופה, כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני כל העמים. איזה היא חכמה ובינה שהיא נגד כל העמים. הוי אומר זה המחשב תקופות ומולדות, וכל היודע לחשוב וכו' ואינו מחשב עובר בלאו. ע"כ בחרנו להדפיס הספר הזה ויקרא שמו בישראל ספר עברונות והוא יורה דרך לגמולי חלב. ועתיקי שדים. ולנבונים יתן חן ובישישים חכמה בחורים וקנים יחדו. לחשב תקופות ומולדות. בקצור הפלא ופלא. ובסדר נאווה תהלה. לחשוב על פי החשבון. ולא על פי הראייה. אשר ירוך חרות על הלוחות מחוקק בכותל. אך אתה פסל לך לוחות. ואור לכם ולכו. וברכתם גם אותי. כי אשים מחשך לפניכם לאור. למען תלמדו. תשמור לעשות. כתבם על לוח לבך. וקנה ספר עברונות כל בני עבר. כה דברי הרופא ולא לו יעקב מרקריאה.

This MS. contains also the נחשון עגול דר' אלי כל יודעי עיתים. (p. 224), a poem, beg. ספר רעמים (p. 258), and בכל חכמה מפוארה (p. 269). The MS. concludes: ובכאן נשלם העברונות. שבח לאל ורננות. והודיה לשמו. שוכנו להשלימו. כן יזכנו לספרים אחרים נותני אחרי שפרים. ותשלם המלאכה היום.

The MS. is written in an Avignon curs. hand of the early 18th cent., on 276 pp. of 23 ll. to a p.

Scribe: *Jacob מרקריאה.*

Owners: (1) *Israel* (p. 276).

(2) *Moise de Valabr[ègue]* (on cover).

(3) *Judah Zaghib*. The entry reads: וה ספר של יהודה וגביב הקורה (!) בו ישמח והגונב אותו ימח בזכות רבי שמעון בן שטח ואברהם בן אהרן (fly-leaf).

Paper, $8\frac{1}{8}'' \times 6\frac{3}{8}''$.

243

קהלת יעקב

Dissertations on the Calendar by R. Jacob Mizrahi. The MS. beg. אמר המחבר העציר יעקב מזרחי בן החכם השלם גאון הדור כמהר"ר יונה מזרחי זצוק"ל בן החכם השלם כמהר"ר בנימן מזרחי זלה"ה בן החכם השלם כמהר"ר אברהם מזרחי זלה"ה בן החכם השלם כמהר"ר אברהם וז"ל. The author refers to R. Abraham ibn Ezra (p. 29 ואני העציר בחרתי R. Abraham ibn Ezra (p. 29), Abraham Yerushalmi (p. 33 וכתב החכם השלם הר' אברהם וז"ל וכו' אודיעך תקופות אמתיים כפי לוחות החכם השלם הפילוסוף כמהר"ר אברהם זכותו ז"ל הנקרא בפי עור אכתוב לך אורך ורוחב המדינות כפי יוסף דעה הפילוסוף האלקי החכם השלם כמהר"ר יוסף בן שלמה רופא דילמידיגו זלה"ה בעל ספר אלים זה אשר כתב בחלק חוקות שמים בשאלה נ"ג (ו"ל). The author also quotes an astronomical book לכן מצאתי לוח כתוב (p. 41 שארית יוסף בספר שארית יוסף והוא עשוי לדעת ממנו תקופות ובהיותי בגליל העליון (p. 31 רב אדא וכו' בעיר הקדש צפת תוב"ב אשר היא בחלק נפתלי ובהיותי Aleppo (p. 44 (חיברתי לוח קטן וכו' בארם צובה היא האליפו מצאתי בלוחות החכם (השלם כמהר"ר אברהם זכותו וכו' ובהיותי ברמשק מצאתי לוח לדעת ממנו (p. 48 ותחלת שנות ישמעאל וכו' are recorded. The author was the brother of Simeon b. Jonah Mizrahi, who also wrote a work on the calendar, under the title כנפי יונה (MS. Coronel, v. Steinsch., *Mathematik bei den Juden*, 1551-1840, MGWJ., l. c. 506-509), where we read: ראיתי שקדמני בו אחי החכם וז"ל, v. about him above p. 441, MS. No. 766.

The MS. contains the שמואל תקופות מר שמואל תקופות מר שמואל, the Christian, Armenian, Persian (Yezdigerd), and Moslem calendars. Pp. 148-

¹ Perhaps Barcena, north of Spain.

150 contain the names of the following places: אג' שהר. אג' סראי. אדרנה. אימד דיארבכר. אלכסנדריא. אמאסיה. אנטוכיא. אנבאר. אפריקא. אצפהאן. ארביל אישור. ארדביל. אישור. בכל בגראט. בכארא. בלך. בעלבך. בצרה. דמיסק. דמיאט. דמאוונד. המדאן. ויניציאה. חלב. חמין. חלה בגראד. טבריה. טראבלוס שאם. יוד. ירושלים. טראבון. כאשאן. כופה. להאגאן. מארדין. מדינה. מכה. מוצול. מצרים. מראגא. נהאונד. נציבין. סמרקנד. סנגאר. עאנא. עדן ימן. עמאן. עין שטם מצרי'. עכו. עכא. פארס. צור. צידון. צידא. צנעא. קווין. קיסריא. קסטנטינא. קס. קנדהאר. רודס. רומה. שאבור. שיראז. שהרוור. שלאמאנקה. שאלוניקי. שמאכי קצבה שירואן. The author lived about the year 5447 (= 1687). Besides treatises on the calendar, we find also a list of geographical names with their degrees of longitude and latitude (v. the list above), a chronological work (ספר הקבלה), which דע לך אתה הקורא כי אדם הראשון נברא ובשנת הרנ"ב (= 1492) and ends: ביום ששי וכו' גרוש היהודים מקשטיליא. ה"ר יצחק אבוהב החכם החסיד נפטר בשנת הרנ"ג ליצירה (= 1493) קצת, אני לך אל אהלל, an amulet, and דניאל מסאיל אל ראהב לאבו בכר אל צדיק, and דניאל Baghdad curs. hand. 18th cent., 244 pp.

Scribe: *Hakham Sason b. Mordecai b. Moses.*

Owners: (1) *Şaleh b. Joseph Maşliyyah.* The entry reads: לשמי העציר צאלח יוסף מצלח נר"ו יאר וזיהר ויארבו ימיו ושנותיו אמן כן יהי רצון ונאמר אמן תאריך אל כתיבה ערב (p. 244). כפור שנת תקמ"ג ליצירה (= 1782).

(2) *Nissim b. Hakham Şaleh Maşliyyah* (p. 1).

(3) *Reuben b. Hakham Simeon.*

Paper, 5 $\frac{7}{8}$ " x 4".

194

תקופות ומולות

Dissertations on the Calendar with Tables, compiled from various sources.

The MS. contains לוח (pp. 1-5), לקות הירח

לוח (pp. 27-30), לוח המחוברת (pp. 6-26), לוח התקופות (pp. 30-62), לקות הירח והשמש מצאתי כתוב 73 p. סגולות (pp. 62-72) והמולדות עוד further, קבלה זו מהר' משה הדרשן ז"ל מצאתי כתוב בלשון ערבי שבספר ישן סוד נפלא (pp. 75-87, the last 2 pp. comprising תקופות רב אדא (וכו') לוח מולדות, (תקופות רב אדא pp. 88-97, dated 5545-5598), קביעת השנים (pp. 98-138), לוח להר' אברהם, (p. 140) ימי הארבעאניא, (pp. 142-158), entries בן עזרה (pp. 161-173), and ספר אורים וחומים (pp. 174-185, v. זה ספר של אורים וחומים וישם עליו את החושן ויתן אל החושן את האורים ואת התומים לפי שאינו בנמצא ורבים משתקקים עליו ולא נרפס עדין מעולם ולפי זה נרפס זה פעם הראשונה פה עיר במבי יע"א בשנת שיטו אתה פשוש לפ"ג (= 1885). Printed at the Anglo-Jewish and Vernacular Press, Bombay).

The MS. is written in a Baghdad curs. hand of the 18th cent., and contains 186 pp.

Scribe: *Hakham Sason b. Mordecai b.*

Moses. The MS. contains the following entries of dates relating to births and deaths in the writer's family: p. 167 נולד אפריים בני ראובן יום כ"ב מנחם יה"ל שנת ה'תרמ"ה נחבקש מנשה בני יום 169 p.; לציירה (= 1888) ליל אסרו חג של סכות שעה י"א ליל שבת קודש והקבורה ליל א' כ"ה תשרי שנת ה'תרכ"ו לציירה נחבקש ראובן בני (= 1865) ibid.; פי אבו זועה¹ ליל ב' א' מנחם יה"ל שנת ה'תרמ"ט לציירה (= 1889) וכלינאנו אטאנה ובעד דאלך ורינאנו נחבקש אדוני אבי [ראובן] 171 p.; ללמזרח נקבאר ע"ה יום ש"ק כ"ו לחודש אדר והקבורה ליל א' כ"ה נו' שנת ה'תרכ"א לציירה (= 1861) הצעיר אלישע נחבקשה אדונתי אמי [שמחה] תנצב"ה. יצ"ו יום ח' לחודש טבת שנת התרל"ג לציירה (= 1873) נחבקש מור זקיני 172 p.; הצעיר אלישע יצ"ו המקובל האלהי ח"ר ששן מרדכי משה זיע"א יום ששה בחודש טבת שנת התק"ץ לציירה (= 1829) נחבקשה זקינתי כאתן. ibid.; יום אל גמעה עש"ק יום ש"ק שלשה ימים לחודש ניסן קצ"ג (= 1833) ותהיא (!) קבורתה יום א' ארבעה ימים לחודש ניסן נו' נחבקש אדוני אבי [מרדכי] ע"ה כ"ב לחודש תמו. ibid. יום ששי בש"ק תרי"ב לציירה (= 1852) ibid.

¹ i. e. cholera.

נחבקשה אדונתי אמי [גאלה] תנצב"ה כ"ח לחודש p. 173; תמו תרכ"ו לציירה (= 1866) יום ד' בש"ק נחבקשה אדונתי אמי תנצב"ה בליל שבת קודש י"ו לחודש בסלו התק"ס לציירה (= 1799) ותהי הקבורה יום א' בשבת י"ו בכסלו תנצב"ה כ"ר; פטירת אהרן נ"ע כ"ב חשון קע"ג (= 1812) ibid.; פטירת מאיר נ"ע י"ט חשון קע"ד (= 1813) ibid.; פטירת שמואל נ"ע י"ו אדר קפ"ח (= 1828) ibid. Paper, $4\frac{1}{8} \times 3\frac{1}{4}$.

565

עלם אלחמא

Elementary Arithmetic in Jewish-Arabic with Rules for the Calendar.

The MS. contains the rules of elementary arithmetic. The rules are divided in דרגאם and כללים. They are furnished with examples. Some of the numbers are given in Arabic-Hindustani, e. g. sing. לך, pl. לכוך (i. e. 100,000), sing. כר, pl. כרוור (i. e. 10,000,000), sing. ירדום, pl. ירדוסאם (i. e. 100,000,000), and sing. קרדום, pl. קרדוסאם (i. e. 1,000,000,000).

The calendar is in Hebrew and is dated 1730-1731. There are also examples and tables given. The calendar refers to the tables of R. Abraham Zacut of the year 1473. At the end there is another short arithmetic.

The MS. is written in a curs. Yemenite-Indian hand of the 19th cent., and contains 29 pp.

Paper, $8\frac{3}{4} \times 5\frac{1}{2}$.

38

באור של ספר השמע הטבעי של אריסטוטילי הפילוסוף לחכם אבן רשד ראש הדיינים ע"ה

The Physics of Aristotle according to the explanation of Averoes, translated by R. Kalonymos b. Kalonymos (v. Steinschneider, Hebr. Uebers, p. 114 ff.). For full particulars v. Steinschneider, Hebr. Uebers, § 48, p. 111. The date of the commentary agrees with that

of the MS. described in HB., XXI, 84. It reads: והאל המפיק הטובות והמגלה האמת והיתה השלמתי בעשיית הבאור הזה יום שבת ראשון לחדש רגב שנת תקס"ה לחשבון ישמעאל (= 1170) וזה במדינת שביליא וכבר יש לי באור עשיתיו בעת הנערות הוא קצר וראיתי עתה לעשות זה הבאור יותר שלם ואני נעזר באלהים להשלים הבאור: יהי שם 'א' מבורך א' א' א' The date of the translation

is given in the following epigraph: נשלמה העתקת באור השמע הטבעי לאבן רשד בי"ט באלול שנ' ע"ו לפרט (= 1316) והעתיקו החכם השלם ר' קלונימוס ב"ר קלונימוס ז"ל.

The MS., which is written in a southern French or Italian curs. hand of the 14th cent., contains 352 pp. of 24 ll. to a p.

Paper, $8\frac{3}{8}'' \times 5\frac{1}{2}''$.

K

MISCELLANEA

3

Miscellanies.

(A) סדר אליהו הנביא ז"ל (pp. 1-6). The title-page reads: סדר אליהו הנביא ז"ל ויע"א למוצאי שבת קודש. ודרוש על א"ת ב"ש לכבוד סעודת פורים: ודרוש ואל"ה שמו"ת ושירה של שבת קודש ותוכו לשיר מזמור לתורה בשבוע נדחי ישראל ויהודה לעיר הקודש עיר העבודה יבין אותה אל עליון ויסעדה כיר"א: ושיר שחברתי על שם כבודו ה"ה הג' הר' סלימאן הי"ו ברכ' ה' חילו ופעל ידיו תרצה כיר"א כתבתי אותו פה עיר במבוי יע"א בש"א לחדש טבת שנת תר"ח ציון לפ"ק (= 1888) בשביל ה"ה השר והמפסר הגביר היקר סי' הנשר הגדול סלימאן בכמוהר"ר המ' ה"ה המלך דוד ששון יצ"ו הי"ו נרו יאיר ויהיר לעד כיר"א: ליטוזוזוזוז (ישעיה נ"ט כ"א) כתיבת ידי. אנא עבדא דרבנן שמואל ז' זכריה רפאל יצ"ו ס"ט. The סדר contains the following pieces: (1) ברוך בא. שיר לש"ק לח' ששון זלה"ה (1) beg. עלי. לחופת חתנים ולמפטיר (2) בשם ה' סתרי ענה (3) עבדאל'. עין הוא בן פרת סלימאן. acr. לדל נענה.

(B) דרוש לעלוי נשמת האשה הכשרה והצנועה (B) מרת המרו' מלכתא סני[ורה] הצדקת פרחא [אשת דוד ששון] הגבירה נ"ע רוח ה' תניחנה בגן עדן (p. 7).

(C) Poem beg. שטמי פני לנגדך אין לי גואל. ששון, acr. שליםאן חזק. (p. 8).

(D) השבעה (pp. 9-10).

(E) הלל ניב (p. 11), one beg. פיוטים (p. 11), one beg. אשרי אשרי, acr. ישראל, and another beg. שפתינו משה. לאל אשר שבת.

(F) דרוש (p. 12).

Or. curs. hand, 19th cent., 12 pp.

Scribe: *Samuel b. Zechariah Rephael*.

Owner: *Sliman b. David b. Sason* (1888).

Paper, $8\frac{1}{2} \times 5\frac{1}{4}$.

19

Miscellaneous Fragments from the Genizah.

(A) תפסיר אלתורה. An Arabic Commentary on Numbers 21, 29 f. The fragment beg. סיף גירה פיכון דלך נטיר קו' לא ינוס להם ולם יחעלק: נם ולא ימלט להם פליט פי אחתגאגה במגרד אלישיבה לאנהא במגרדהא ליסתחוגה ו... מא תעלק. The תפסיר quotes the Targum (ואלי הרא דהב אלמתרגום), Masorah (וקד געל עד מידבא מנוקט עליה וקאל צאחב) and earlier commentators (אלמאסרה דהוי ליה על מידבא ובעצמה פסרה וחרתנאהם ואשתקה) (סן קו' נירו לבם ניר ואל תורעו אל קוצי' ובעצמה פסרה ורשקנאהם באלנשאב אשתקה מן ויורו ופסרנא). The author's own translations are introduced with ופסרנא.

Or. curs., 11th cent., 2 pp., 22 ll., $8'' \times 5\frac{1}{4}''$.

(B) A Fragment in Arabic, much damaged. Paper.

45

Miscellanies.

(A) אגרות. Formulary of Letters addressed to various people (pp. 5-35).

(B) חרוזים. Rhyme Lexicon (pp. 105-164). The Lexicon extends from אה to מה.

The MS. is written in a Baghdad curs. hand of the 19th cent., and contains 164 pp. Paper, $8'' \times 5\frac{1}{4}''$.

46

Miscellaneous Works.

Pp. 1-48, מראות אלהים. A Commentary on the Ten Sefiroth by Samuel b. Se'adyah

ibn Moṭoṭ, with notes by the copyist who signed הספדי נ"ע הספדי. The beginning is missing. The commentator gives extracts from the ספר הבהיר, and quotes Nahmanides. The title of the MS. is derived from the label on the original binding.

Pp. 48-78, שאלות ותשובות על עשר הספירות.

Pp. 78-86, מצאתי כתי' בקנדרים זה הפסוק, הוא מועיל לקפיצת הדרך.

Pp. 86-98 ספר הצווי by Maimonides, beg. אלו דברי הגאון הרב מורה צדק רבי' משה במז"ל שצוה לרב הישיש ר' אברהם בנו ז"ל ונמצאו בישינו עלין אחרונים שהיו בספר אחד שחבר סמוך לפטירתו ונקרא ספר הצווי שצוה לבנו הרב ר' אברהם ז"ל הנזכר והועתק מלשון ערב זה הוא מה שכת' בו דע בני ירחמך האל ית' כי ראיי לנו שנדע באמת כי תחלת מה שצוה ית' ויתעלה לישראל על יד נביאנו האמת משה רבי' ע"ה היה השבת ואין ענין זה אלא להורות על היותינו נחים ומפסיקין מן העניינים המטרידים אותנו מהשיגו ית' והם עסק העולם השפל וליחרנו לעבודתו ית' ולהחליף עבודתו תשובות (v. תחת עבודת פרעה בארץ מצרים, ספר זכרון לראשונים ולאחרונים, Leipzig, 1860, p. 39 ff., and Wertheimer, Jerusalem, 1909, p. 1 ff.).

Pp. 99-167 החלק השלישי ממשוּבב נתיבות, by Samuel b. Se'adyah ibn Moṭoṭ. The author refers to Maimonides, Ibn Ezra's commentary on ספר יצירה, called ספר העצמים, ספר המגלה, and to Abraham b. Ḥiyya's ספר מגלה עמוקות וכו'. This part has also some notes by the מעתיק.

The MS. is written in a curs. Span. hand of the early 15th cent. on 187 pp. of 17 ll. to a p.

Scribe: *Abraham b. Ḥayyeem Hasefardi* (p. 48).

Owners: (1) *Simeon Mizraḥi*. The entry (p. 168) reads: אמר הצעיר הבא על החתום בהיותי בחדרי משכיות העיון שוכן ודר בצפית צפיתי במה שכתב המחבר הוה וראיתי בכמה דברים קשה ההבנה ונוטים מסברה ועכ"ז הנה שכתו מרובה במה שמרר וכלי ספק חכם ובקי בחדרי משכיות הסודות והיתה מנחתו כבוד ונפשו צרורה בצרור החיים את השם אלקי ישראל שכתו אתו ופעולתו לפניו ושלמא לרבנן ולתלמידהו נאם החתום פה בליל עשרה בטבת שנת אמ"ח (1680=)

מארץ תצמח לפ"ק פה בגדאד יע"א הצעיר מעפר דל הצעיר שמעון מזרחי ס"ט.

(2) *Sliman b. David* [*Ma'tuḳ*].

(3) *Joseph b. Sliman*.

(4) *Mordecai b. Ḥakham Sason* (p. 169).

(5) *Aaron b. Ḥakham Sason b. Mordecai*.

(6) *'Abd el-Rezzaḳ* (p. 130).

Paper, 7 $\frac{1}{8}$ " × 5 $\frac{1}{6}$ ".

132

Miscellanies.

(A) נדב לט"ב קצת יוסף אלטמסאני, ליוסף אל שמסאני יתצמן עלי חורבן בית המקדש, beg. אקול מן בעד שוכרי (pp. 1-7), v. above. Catalogue, p. 481.

(B) איצא נדב גידה ליוסף אל שמסאני זכור (pp. 9-16), beg. לטוב.

(C) נדב עלה בית אל מקדש ליוסף אל שמסאני, beg. קומו בנא יא סאדה (pp. 19-22).

(D) דינים על סדר א"ב. A Halakhic Encyclopaedia by R. Isaac b. Judah Hakkohen of Jerusalem, the author of the בתי כהונה (pp. 35-160). The title reads: בס"ד אתחיל לכתוב דינים על סדר א"ב אשר אסף איש מהור הרב המופלא וכבוד ה' מלא מהר"י הכהן זלה"ה הוא המחבר ס' בתי כהונה ח"א וח"ב והמה בכתובים. The work is introduced as follows: אנא ועירא מאנשי ירושלם יצחק הכהן ה"י פי המדבר על העתיד לבא שישנו בהבאה יען וביען גרשוני עווני מהסתפח בנחלת ה' זו ירושלם. ואהי מתהלך בארץ העמים ונתחי משכני בעיר איומיר יע"א ארץ רחבת ידים. ומקימי מעפר דל נתנני על המשפט לעיזוח משפט עמו עם הקודש קדשי שמים.

(E) קיצור דינים על סדר א"ב על חלק א"ח (p. 163).

(F) The same by מהר"ך (i. e. Isaac Kohen) on Yoreh De'ah (pp. 185-229).

(G) רמזים שנמצאו בש"ע א"ה של הרב המו' (pp. 235-288).

The MS. is written in a Baghdad curs. hand of the 18th cent. (A-C in a different hand) on 292 pp.

Scribe: *Ḥakham Abraham b. Ḥakham Sason b. Mordecai b. Moses b. Mordecai b. Moses* (p. 34).

Owners: (1) *Eliezer b. Hakham Abraham b. Hakham Sason b. Mordecai b. Moses b. Mordecai b. Abraham b. Sason* (1839), v. p. 34.

(2) *Abraham b. Sheikh Eliezer b. Hakham Abraham b. Hakham Sason b. Mordecai b. Moses b. Mordecai Gabbai* (p. 33).

Paper, $5\frac{1}{8}'' \times 4''$.

133

Miscellanies.

(A) *ספר הקערה*, i.e. *קערת כסף* by R. Joseph bar Hanan האונובי (pp. 5-8) v. ben Jacob, p. 531, No. 428.

(B) *קצת יוסף הצדיק ע"ה* (pp. 9-48). Further bibliographical references can be seen above, Catalogue p. 479.

(C) *שיר השירים*, Song of Songs with the Aramaic paraphrase and Arabic translation of the latter (pp. 49-94).

The MS. is written in a Baghdad curs. hand of the 19th cent., and contains 94 pp. of about 30 ll. to a p.

Scribe: *Abraham b. Sheikh Elijah b. Hakham Abraham b. Hakham Sason*. The title-page reads: *ספר שיר השירים לשון ותרגום ושרח עם ספר הקערה. ועם קצת יוסף הצדיק כתבתי אותה בשנת שט"ג (= 1843) אנוכי על אמרתך כמוצא שלל רב: תחת ממשלת השר עלי פאשא ונעזל והיתה תחת ממשלת השר מחמד נגיב פאשה ירום הודו בימיו תושע יהודה וירושלים אמן נצח סלה ועד: The colophon at the end of כתבתי אותה בשנת התר"ג קצת יוסף ליצירה בחודש אדר שני יום אל כמ"ס כ"ח בו הצעיר אברהם בכה"ר אליהו חכם אברהם חכם ששון יצ"ו הקב"ה יזכני ברוב רחמיו ויסיעני לכתוב עוד ספרים אחרים כיר"א תכתוב כפי. על גב דפי. יהי רצון שאקרא בה אני ומפי. כמ"ש לא ימוש מפך ומפי זרעך ומפי זרעך מעתה ועד עולם כיר"א אנ"ס.*

Paper, $6\frac{7}{8}'' \times 4\frac{5}{8}''$.

134

Miscellanies.

(A) *ספר מסעות בנימין* by R. Benjamin of Tudela (pp. 1-61). The text agrees with

ed. Asher. Cf. also *בנימין של רבי* מסעות של רבי בנימין, lithographed, Baghdad, 5626, after ed. Ferrara, by Barukh Moses Mizrahi, who was also the editor of the fortnightly publication *דובר מישרים* or *הדובר*, Baghdad, 5628-5671. At the end of the Baghdad ed. there are the following Pizmonim: (1) *אשיר לצור משגבי* (1) *אשיר לצור משגבי*, acr. *אני יאודה שבת רענת חזק*, and (2) *אערוך* *אנכי דוד בן אהרן בן חסין חזק*, מהלל ניבי.

(B) *ספר מעשה תורה* (pp. 65-87), v. MS. No. 464 (C), Cat., p. 520.

(C) *ספר ארחות חיים להרב רבי אליעזר הגדול ז"ל* (pp. 78-87), v. *ibid.*, p. 520.

(D) *פזמונים* (pp. 88-89): (1) *אקא* *מסעוד בר יוסף* by *רשות ואשא נס*; and (2) *נשים חזק*, *נשיכת פרעושים כעקרבים ונחשים*.

The MS. is written in a Baghdad curs. hand of the 18th cent., and contains 89 pp. of 25 ll. to a p.

Owner: *Abraham b. Elijah b. Hakham Abraham b. Hakham Sason b. Mordecai*.

Paper, $6'' \times 4\frac{1}{8}''$.

154

Miscellanies.

The title-page reads: *ספר אסף המזכיר, נכבודת: מדובר בו אישור כולל ואישור מוסף בא יבא ברנ"ה. אנכי איש צעיר לרגל המלאכה אשר לפני אספתי במאמרים קציר"ת האומ"ר טוב טרדות הזמן מלי מלי נקיטנא. לתשוקת המבקש חיפוש מחיפוש מציאה מציאה בחו כסף בחו זהב כי יצא הכסף לכבוד תורה מונחת בקרן זוית קנה חכמה קנה בינה. הלא מראש בסדר דברתי הסדר דבר דאחייא מכללא היינו הליל"א בשנות טעמו והיה לפנינ"ה. האח"ד יצא והיו לאחדים בידך עמי"ם מוזמנים פרי עץ הדר נחמד למראה לליל טוב שבט ותתפל"ל חני"א. ועל ידו השנ"י כתבתי בככותב"ת הנשה ע"ט הומ"ר הגי"ה נאחו בשב"ח של שמחת התורה לשמח לפני תורתנו הקדושה מראש אמנ"ה. ועוד בה שלישייה פסוקים שאומרים מדינות ספרדים ביום הנורא והאדיר יום ראש השנה. ואת רוב"ע והתודה עליו וירוי דברים למפרש חטאיו. בפרש מלכים בה הלא יכפר בעדו אלודי ישראל ויפרח כשושנה. וחמישית"ו יוסף"ר וחמ"ש את אר"ש סדר הגדה של ליל פסח עם קצת*

דינים מאוספים קטנ"י קטנ"י ידע יס"ף לימי עלומיו
ואל יצטרך לחפש אנה ואנה. לתשוקת הנחמד היקר
הנעלה בחור"ר כארזים אי"ן גוסרין עליו ההל"ל
נפלאתה אהבתך לי יוס"ף ה' שנית ידו לברך בברכה
משולשת יוסף כהנה וכהנה. הזה יאמרו נעמ"י
רב"ר אח"י ט"ב יהוד"ה גב"ר באחיו דובשר"י יאיר
והוי זהיר מאלהי מעונה: שנת התקע"ג לצידיה
(1813 =) לפ"ג.

(A) ששון ירוחם, Introduction by יוסף בכה"ר מ' יעקב יצ"ו
with a dedication to מ' יעקב יצ"ו בשאר
(p. 3).

(B) לאס"ף שיר"ר, Dedictory Poem, beg.
יוסף יהודה דבשרי, acr. ידיד נפשי לך אטר במלים
(p. 5).

(C) לאל מוכתר, שיר לליל ט"ו בשבט
by the same (p. 9).

(D) פרי עץ הדר, Lectionary for the 15th
of Shebat (pp. 13-45).

(E) פומונים לשמחת התורה, containing the
following pieces: (1) אלהי קדם הדר במעונה, acr.
[אהרן] חוק; (2) בשאר שמחות שיר, acr. שבטי יה
שבטי יה, acr. א"ב up to סעדיה; (3) סעדיה
זה אלי (5); אני סעדיה, acr. ה' לי ה' לי (4); ה'
יאוח לכם להודות לה', beg. פצל לוי (6); זה אלי
אביתר, acr. אמת אתה חתנינו (7); יצחק, acr.
(pp. 46-49).

(F) פסוקים שנוהגים לומר יום ר"ה יום א' לפני
מוסק (p. 50).

(G) סדר וידוי ליום הכפורים שחרית לכבוד
המרוסם ירו פיר"ש ש"ר יוסף שמו יאודה דובשאר
(pp. 50-56).

(H) קורם קריאת שיר ליה"כ שחרית
ס"ח נשמע בבבל מליצת שיר ליום הכפורים שחרית
מפי הרב שמן ששון המקובל האלהי ח"ר ששון
מרדכי משה שנרוך ונהגו לקרותו ביום הכפורים
שחרית והוא על מיתת בני אהרון והשעה צריכה
לכך כי עצום מעשהו ביום הנפלא הזה כמו שהביא
זוהר עיר התמרים עיי"ש שהארין שם ומעלה את
שעה קול באימות, beg. המדומע כהוגן זהו
מחזור ליום כפור, v. (pp. 56-57), ששון חוק
Livorno, כמנהג ק"ק ספרדים שבקוסטאנטינא וכו'
5624, p. 130a, and MS. No. 13.

(I) מגלת פרס (pp. 57-66), which beg.
קורים אותה כאן בעיר בצרא יע"א על הנס
שנעשה בזמן הנס ההוא את הנ"ס למינהו ביום
ב' בחודש ניסן ועל ידו השני והיה בימיהם הרב

הגדול מעוז ומגדול הלוא הוא ח"ר יעקב אלישיר
זלה"ה נ"ע הוא היה בצרתם והוציא נוסח המגלה
The Meghillah contains
the following pieces: (1) 'יאמרו גאולי ה'
acr. א"ב; (2) ויהי לתקופת השנה, acr. תשר"ק;
and (3) אני יעקב, acr. ויהי כי ארכו הימים
בן חיים יוסף אלישיר צעיר חוק קהל בצרה
לפיכך אנחנו. This is followed by אנחנו
מורים אנחנו לפניך, acr. חייבים, and
ואחר התפלה יכרין החון רבותי בטול
מלאכה היום לכבוד הנס שעשה לנו הקב"ה בימים
ההם ובזמן הזה ואח"כ עיני ראו שהרב שבכאן
עשה השכבה לכבוד הרב ח"ר יעקב אלישיר נ"ע
זלה"ה אהיה משכב תחת מצעות רגליו אנכי איש
צעיר ונבוז כותב בככותב"ת הנש"ה לתפלה קו"ל
The text of the poems
differs considerably from the ed. (מגלת פרס,
Baghdad, 1896). For instance, in the second
poem the letter ח' reads in the MS. חלף הלך
מאהולי. שר צדי"ק שונא כתב לי. מבני הריפות
בא עלי. מחמ"ר לכספם אטר לי. והוא צר רועה
אוילי. עם הכסיל לעולם: The poem beg.
סלימאן חוק, acr. שמח נפש עבדך
is not in the MS. This event is
described by the homonymous grandson of
R. Jacob Elyashar (about him v. also MS.
No. 229, D, E, I, P, and X) in איש אמונים
לוח ארץ ישראל, v. Lutz, Jerusalem, 1888,
VI, 1900, p. 70, Steinschneider, Geschichts-
literatur, p. 163, and Joseph Meuhās, מגלות
in Luncz's Jerusalem, vol. 9
(1911), pp. 310-322.

Bibliography: D. S. Sassoon, The History
of the Jews in Basra, Philadelphia, 1927.

(J) with Arabic Translation (pp. 69-
96), the end missing. The סדר contains the
usual order with אמרו רבותינו ז"ל
אתה גאלת, acr. אהרן כהן, ערכו שבח
א"ב.

The MS. is written in a curs. Baghdad
hand of the early 19th cent., and contains
96 pp. of 28 ll. to a p.

Scribe: Sason b. Yeruham b. M'allim Jacob.

Owners: (1) Joseph b. Judah Dubshari.

(2) Judah b. Joseph b. Judah Dubshari.

Paper, 8" x 5".

180

Miscellanies.

The MS. contains סגולות (p. 1), תיקון חנוכה (pp. 9-179), מגלת אנטייכוס (pp. 180-187) in Arabic, תיקון לחדש אדר וימי הפורים (pp. 197-270), קצת אסתר (pp. 272-295) in Arabic, שרש מי (pp. 297-313) in Arabic, סדר ברכת המזון (pp. 315-323), כמוך בל ערבי (pp. 324-333), השכבה להמן הרשע (pp. 334-335), סדר לראשי חדישים וסדר ברכת הלבנה (pp. 345-392), סדר ק"ש על המטה (p. 409), פומונים and תיקון חצות (pp. 410-440), the latter are headed: (1) ידיד נפש אב הרחמן (acr. ה' ; 2) יחיד ואין בלתו אחר (acr. ישראל ; 3) אל מסתתר בשפירי חביו השכל (acr. אברהם ; 4) אור הגנון בלובן המחשוף (acr. מיטין חוק ; 5) יה אלה מלכות (acr. אני משה זכות יצו ; 6) ישראל, אנא הושע מאור עיני (acr. ישראל ; 7) ישראל חוק, שחר אעיר מתנומות (acr. ישראל בר משה ; 8) יום וליל רוחי תודה ברננה (acr. מתי יבושר עם ; 9) יעירוני ימי קדם (acr. שלמה, שער אשר נסגר ; 10) אלעזר שחר אבקשך (acr. שלמה ; 11) שלום לבן דודי שחר להודות לך קמתי (acr. שלמה ; 12) יוצר יחידתי לו אתנה דודי (acr. משה ; 13) אני אברהם, ארץ ורום בהבראם (acr. יחיד נפשי בך ; 14) בר יאחי בר יאחי נמשחת אשרי (acr. ישראל בן משה ; 15) חשקי ישראל. The MS. contains also an extract from שנט מוסר (p. 448), הנהגות (pp. 451-454), סדר לעשרת ימי תשובה (pp. 455-461), one attributed to הר"ר ר' חיים הכהן, יוסף גנדוריץ, others to חיים הכהן זלה"ה ראיתי לסדר כמה (pp. 461-481), and סדר רחמים [בן גדליה] by הלוח (pp. 483-492).

Or. curs. hand, 17th cent. (p. 403 ff. by a Baghdad hand of the 19th cent.), 493 pp.

Owners: (1) *Ghalah* (גאלה) daughter of *Joseph Nissim* (p. 295).

(2) *Rahamim b. Gedaliah* (p. 403).

(3) *Midrash Bet Zilkhah* (p. 403), מדרש בית זלכה, p. 8) in *Baghdad*.

Paper, 6 $\frac{5}{8}$ " x 4 $\frac{1}{2}$ ".

425

Miscellanies.

(A) *Miscellanies*, compiled by R. Isaac b. David Nietto. The compilation contains an index of the דיני ניקור הבשר לרש"י, דיני בדיקת הריאה ז"ל, an index to the הלכות למשה מסיני 31 which are mentioned in the Talmud without the words אמרו של הרמב"ם, באמת אמרו (the weights and measures are expressed in English equivalents), פירוש ברכת אירוסין, סדר הגט, קיצור פירוש הכתובה והגט, ונישואין נחלת צני and בית שמואל, פירוש סדר חליצה and נוסח שטרות. The formulary used for the Kethubbah is dated ברביעי בשבת ארבעה ימים לחדש מכת שנת חמשת אלפים וארבע מאות ושנים ותשעים לבריאת עולם (= 1731) למנין שאנו מנין כאן בלונדריש (בקונטרסטו) of the year 1731 made before the notary (נוטאריו). The formulary for the letter of divorce is dated באחד בשבת עשרים יום לירח כסליו שנת חמשת אלפים וארבע מאות ותשעים לבריאת עולם (= 1729) למנין שאנו מנין כאן בלונדון מתא דיתבא על נהר טאמש דמתקרי טאמישיש. The formulary is dated London, Monday, 26 Tammuz, 5464 (= 1704), and refers to משה and אביגיל בת כה"ר בנימן הלוי בכ"ר שמואל. The formulary is dated Tuesday, 3 Tebeth, 5492 (= 1731), and the סדר נוסח גט חליצה, Sunday, 22 Tebeth, 5492, both at London. The compiler introduces his own remarks by the abbreviation אי"ן, i.e. א"י, v. Dr. M. Gaster, *History of the Ancient Synagogue of the Spanish and Portuguese Jews*, London, 1901, p. 129.

(B) *Memoranda and Formularies of Documents*, e.g. נוסח שטר, נוסח כתובה דאירכסא, נוסח טופס ושטר הרשאה, הרשאה נוסח סמיכת שחיטה ובריקה לתלמיד מהרב נוסח סמיכת שחיטה מעיר כלכתה יע"א, dated 5625 (= 1865). The other documents are dated 5506 (= 1746). There is also a letter addressed to לוריא ח"י of London, dated 5532 (= 1772).

(C) דיני גטין בקצור. The Laws of the Divorce Ceremony in 18 paragraphs.

The three parts of the MS. are written in three different hands. The first in European Sefardic, the second and third in Or. Sefardic, hands.

The MS. contains 51 pp.

Owners: (1) *Yom Tob b. Obadiah* (p. 48).

(2) *Salem b. Mori Suleiman H'alfon* (p. 49).

(3) *David b. Shalom b. David* (p. 1).

(4) *Abraham b. Se'adyah b. Shalom K'halfon* (p. 1), v. MS. No. 215 E, Cat., p. 390.

Paper, $7\frac{3}{4}'' \times 6\frac{1}{8}''$.

464

Miscellanies.

(A) א"ב רבן סירא. The Alphabet of Ben Sira (pp. 1-77). The MS. agrees with ספר בן סירא, ed. Calcutta, 1856. The א"ב סירא beg. לבטלה זרע שכתב זרע (v. ed. Cal., p. 2 a, l. 23). The stories from 'א to 'ט inclusive, are not given in the MS., which is also the case in ed. Cal., v. however, ed. Baghdad, where the stories are completed from ed. Steinschneider, Berlin, 1858.

(B) מוסר על פי החידה (pp. 77-104), v. ספר בן סירא ed. Cal., pp. 19 a-24 b.

(C) מעשה תורה (pp. 104-130), v. also ed. Cal., pp. 24 b-30 a.

(D) ספר ארחות חיים להרב רבי אליעזר הגדול ז"ל (pp. 130-148). The end is missing. The last sentence reads: בני דע כי הבטחון של הצדיקים הוא טוב הנגה מוכחר.

The MS. is written in a Baghdad curs. hand of the 19th cent., and contains 148 pp. of 15 ll. to a p.

Paper, $3\frac{7}{8}'' \times 3''$.

481

Miscellanies.

(A) דרשות. Homilies to Numbers and Deuteronomy (pp. 1-110). At the end there are notes on the הגדה של פסח (one by שאול

!אב"ד משטרדם), and on the Masorah. Abrahanel and Alsheikh are often quoted.

Or. curs., 19th cent.

(B) סדר חג הסוכות מהרב ח"י (= חמדת ימים) בקיצור (pp. 115-168), containing an introduction, סדר יום הסוכות, ערב סוכות, סדר, ערב סוכות, יום השענה רבא, הנענועים with הקפה, and סוד הקפה, and תפלה לחבטת ערבה.

Baghdad curs. hand, 19th cent.

Scribe: *Rahamim b. David b. Isaac* לצאם

עיני, v. MS. No. 479, above, Cat., p. 446.

The colophon reads: נשלם בחדש אלול שנת הטר"ח לפ"ג (= 1848) בעיר בבל רבתיא יע"א ברוך נותן ליעף כח כשם שויכ' האל בחסדיו להשלים זה הספר בן יוכני להתחי' ולהשלים ספרים אחרים לעבודת בוראי.

Owner: *David Hai Eini*, i.e. דוד חי חכם תפלות ליום השעה רחמים עיני who published according to the rite of Baghdad, Livorno, 1906, and טובה ומבורכת, containing also תקן הלימוד, חיי שלמה, בית רחל, and אשת חיל, with Arabic and English translations, Vilna, 1907; v. about him also above, Cat., p. 446 f.

Paper, $6\frac{3}{8}'' \times 3\frac{1}{8}''$.

528

Miscellaneous Genizah Fragments.

(A) A Treatise in Hebrew-Arabic. The beg. reads: כמה אפתחנא בה כת' חסדי יי אוכיר תהילות יי כעל כל אשר גמלנו יי וג': קאל אלנבי על' אל' פצאיל אלה ארכר ומדאיתה וג' למא אראד אן ישכר רבה עלי אחסאנה צרר בשיי חסדי ותהילות פאן דלך לא יגח אן יכח מן אלנבי מהמלא כמה קאלו אלחכמים ז"ל חסדי יי גבורות שעשה עם בריותיו שבראם והחיים וגדלם ונתן להם חכמה ותבונה ודעת וכיצא בהן תהילות ואליו גבורות שהקב"ה משתבח בהם לעצמו גדול וגב' יודע הבא וכל יוכל ומפני מה הקדים אלו לאלו שאמלא הראשונות לא היו יודעין את האחרונות. In the latter part of the treatise the author enumerates the different substitutes for the sacrifices. The treatise ends (p. 6): קול' חסדי דוד! הנאמנים וקול' הן עד לאומים נגיד ומצוה לעמים (!) וקול' זרעו לעולם יהיה וכסאו וג' ומתל קול' הן עד

בשחק נאמן סלה וג' וכסאו כימי קדם: שיאמר רחום בהמון רחמיו שיקרב אותו העת ואותו הזמן 'ב. ובי' כ' ע' ב' יש' תוחד ללה גל אסמה: a piece headed:

Or. curs., 11th cent., 6 pp., 26 ll., $6\frac{1}{8}'' \times 4\frac{7}{8}''$.

(B) Arabic Homilies. The first is headed: 'כת' הללויה הללי נפשי את יי כת' הלוך: אנכי אנכי הוא מנחמכם כת' למנצח: וקרת (!) באוני ירשלים מזמור לרוד יענך.

Or. curs., 11th cent., 14 pp., 24 ll., $6\frac{5}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

Owner: *Eleazar Hakkohen b. Solomon*. The entry reads: אלעזר הכהן ביר שלמה הכהן הראש תמור יהוסף הצדיק גאון בן שלמה גאון זצ"ל. For a full genealogy of his v. above, Cat., p. 102.

(C) A Fragment of a Heb.-Ar. Treatise. For identification ונכשף איצא אן אלי"ו פן אלכאקיה אנמא רסמת לתחת עלי הדה אלאצלין פקד וגב עלי מן יקרא הדה אלכתאב אן יעחקד אן אלהאצל מן גמיע אלמעאני אלמקולה באי פן מן אלהאפאט כאן מרדוד אלי קול אלה אד הו נאלה מנול מן ענר אלה וכו'.

Or. curs., 11th cent., 6 pp., 14 ll., $6\frac{1}{2}'' \times 4\frac{3}{4}''$.
Paper.

533

Miscellanies.

(A) הטא אוניך לשותת העניים, תקון חצות (A), and ends לפניך קרבנות חובותינו ונבן. Only the strophes beginning with the letters צ, ק, ר, ש, ת, and ח are preserved. Sq. Cochin hand, 19th cent., 4 pp. of 10 ll. to a p. Vocalized. Paper, $4\frac{3}{8}'' \times 3\frac{1}{8}''$.

(B) פיוטים למוצאי שבת (B). Liturgical Poems for Saturday Night, containing: (1) יביא אהלל לאל מלך, acr. א"ב; (2) אמר ה' ליעקב, acr. א"ב; and (3) יביא אהלל לאל מלך, acr. א"ב. Yemenite sq. hand, 19th cent., 4 pp. of about 17 ll. to a p. Paper, $7'' \times 5''$.

(C) שפעת רביבים, תקון הגשם (C), מכסה שמים; and שלמה חוק, יוריד מזבולי

בעבים ומלבישם. Modern Yemenite sq. hand, 2 pp. of 19 ll. to a p. Paper, $4\frac{3}{4}'' \times 2\frac{1}{2}''$.

(D) סדר העשייה בלילי הפסח (D). Title-page with Arabic directions. Yemenite sq. and curs. hand of the 19th cent., 1 p. Paper, $6\frac{1}{4}'' \times 4\frac{1}{4}''$.

(E) אגדתא דפסחא (E), containing the Kiddush for the first two Passover evenings according to the Yemenite rite, ending ויקרשנו קדושת עולם, v. בואי תימן, reprint from הצופה, 5684, p. 9. Yemenite sq. hand, 19th cent., 2 pp. of 15 ll. Vocalized. Paper, $4\frac{5}{8}'' \times 3\frac{3}{8}''$.

(F) הגדה עם שרע ערבי (F). A fragment of the Passover Haggadah with Arabic Translation. Yemenite curs. hand of the 19th cent. Paper.

(G) הגדה של פסח (G). A fragment of the Passover Haggadah containing the א"ב beginning בואי גאלת, v. about this poem בואי תימן, p. 11. Yemenite sq. hand, 19th cent., 2 pp. of 20 ll. to a p. Paper, $6\frac{3}{8}'' \times 4\frac{1}{4}''$.

(H) טעמים (H). Extracts from various books. Yemenite curs. hand, 19th cent., 4 pp. Paper, $6\frac{9}{16}'' \times 3\frac{7}{8}''$.

(I) פומון נאה ומשובח של ח"ר ששון (I). A poem beg. שום תשים עליך מלך, acr. ששון, v. above p. 243. This poem has two additional strophes, a date and dedication which are not to be found in MS. No. 57. They read: משפטך חן למלך. וצדקתך לבן מלך. כי בן דבר המלך. קוהלת בן דוד מלך:

מלכות וכבוד המלך. כי בן יסד המלך. נקראים לפני המלך. שלמה בן דוד המלך:

היום י"ב לחודש רחמים שנת תא"ר לפ"ק (1851 =) תחל שנה וברכותיה אכ"ר:

לתשוקת הארום הנעים ילד שעשועים ונבן השם הטוב כה"ר ש' סלימאן בן הגביר היקר כה"ר ש' דוד ש' ששון צאלח ה"ו שומר אמת ישמרהו לעד אכ"ר בן פורת יוסף בן פורת עלי עין חם ונשלם.

Baghdad sq. and curs. hand of the 19th cent., 1 p., 39 ll. Paper, $9'' \times 4\frac{3}{8}''$.

(J) שיר חדש (J). A Poem beg. ענני יה ענני, עוון רחמים שעיר עוון חוק, acr. [א]ליהו נבי, to whom the poem is dedicated. 'Awad (Howard) b. Raḥamim died in Calcutta, May 15, 1911. Baghdad sq. hand, 19th cent., 2 pp. Paper, $8\frac{3}{16}'' \times 5\frac{1}{4}''$.

(K) A fragment of the ספר הכונות of R. Jacob Semah. The introduction concludes: סדרתי קיצור זה פה ירושלים תוב"ב חדש ניסן שנת ואת"ה מחי"ה א"ת כל"ם הצעיר יעקב צמח. Or. curs. hand, 17th cent., 2 pp. of 33 and 23 ll. Paper, $5\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

(L) Persian Vocabulary to Isaiah. Persian curs. hand, 19th cent., 3 pp. of 29 ll. Paper, $6\frac{1}{8}'' \times 4''$.

564

ספר ליקוטים

Yemenite Miscellanies.

Pp. 1-6, מעשה תורה, beg. תשעה אין מתפללין. עד שהקב"ה מטלא עמהן תפלה ארבעה תלמידים, טוב מות מחיים, הוה לאליהו ישה דברים כל, שבועה דברים מכוסין מבני אדם, חמשה נהרגין בשבע, אחד מששים מחבירו חמשה דברים נאמרו בסוס. Other excerpts of the same kind beg. עשרה שמות יש לה לנבואה, and בעשרה מקומות נמנו ישראל.

Pp. 7-10, פסוקי האותיות, beg. כל האותיות. האלפין שבתורה מ"ב אלף וכו'.

Pp. 11-13, סדר הגט ודיני העדים וכו'.

Pp. 14-21, מחזור רצ"ב ורצ"ג, compiled by ר' יוסף הלוי בן רבי יפת זצ"ל pp. 19-20.

Pp. 21-25, סדר קביעת המועדים וקריאת הפרשיות.

Pp. 25-27, ימים שמתענים בהם.

Pp. 27-29, מעניני קידושין.

Pp. 29-36, ממגלת אסתר מהילקוטים, the end of which is missing.

Pp. 37-39, extracts from the Zohar, the beginning of which is missing.

Pp. 39-46, כוונות האר"י זלה"ה.

Pp. 47-57, עניני קידושין.

Pp. 57-74, טעמי המצות, containing extracts from יעקב, תולעת זוהר, and other Kabbalistic books.

Pp. 74-78, אותיות דר' עקיבא (the shorter version).

Pp. 78-80, סוד התפלן בסוד הקבלה, the end is missing.

Pp. 81-84, טעם על מעשה העגל.

Pp. 84-96, extracts from יעקב.

Pp. 97-98, מעשה לש"י, beg. ואם יאמר הרי מצינו שהגרים מתגירים ואבותיהם היו רשעים אמור לו תשובה אחרת יש לאלו הרי כתוב בספר לחם וכן אמר רבי יוסף נ' יחיא and ends זלמה וכו' על פסוק דרך קשתו ויציבני על מעשה בן סירא אמר רחמנא לבא באעי וכו'.

Pp. 98-111, extracts from the Zohar.

Pp. 111-116, סוד ההבדלה.

Pp. 117-121, extracts from the Zohar.

Pp. 121-123, עשר ספירות.

Pp. 124-128, ילקוטים מפירו' התורה.

Pp. 129-131, פירוש הטעמים על הנגלה, by מישה ברב אהרן אלקיסי.

Pp. 131-138, ליקוטים מפרשת תרומה ממדרש הגדול.

Pp. 139-145, פרק שירה.

P. 145, חידה.

Pp. 145-158, containing: שמונה דברים אלו דברים שפוסלים, צריך המתפלל ליהור בהם אלו הימים שצוה בהן משה רבע"ה שכל אדם, בגט אלו הדברים אשר תנהיג, and שילך בהן לדרך וכו' עצמן בהם לרעת סודי התורה.

Pp. 158-162, סוד אותיות גדולות כפי מה, and אותיות, שנמצא בקונדרס של האר"י זלה"ה קטנות.

Pp. 162-164, טעמי המצות.

Pp. 165-169, כוונת שופר של ר"ה.

Pp. 170-172, סוד פירוש התפלה של ר"ה.

Pp. 173-174, מצאתי כתוב מולד הארם לימי, מולד הירח מה יהיה בהם הנולד.

Pp. 175-178, שער נפילת התקופות.

Pp. 178-183, חשבון התקופות in Arabic.

Pp. 184-189, באב פי מערפת אלכסוף ודכול, האלסנה.

Pp. 189-195, באב לקיון הירח, in Aramaic, and והרא חסאב אכר ללקיון הירח in Arabic. At the end we read: כתב ר' זכריה הצידוני זלה"ה: בשנת אתתק"ם תנקים נקם אחינו היום באתתקל"ז (= 1626) נשאר שלש שנים לחשבון אתתק"ם (= 1629) שיחריב המלך המשיח מלכות הרשעה והיא מלכות עשו רומי לקיים ועלו מושעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה עכ"ל.

identical with זכריה בן סעדיה בן יעקב אלצאהרי v. Brody, מטמוני מסתרים, Cracow, 1894, p. 9ff., and further, description of MS. No. 995.

Pp. 196-202, מחזור התקופות.

Pp. 203-204, לקיון הירח, the beginning missing, ספר שושנת יעקב, ספר צדה לדרך, and עברונות, are quoted.

Pp. 205-208, extracts from ספר יצירה, ספר ר' אברהם סבע of צרור המור, and others.

Pp. 209-211, כוונות תפלה, an extract from the לבוש.

Pp. 212-214, דיני עריות, also from the לבוש.

Pp. 215-219, ליקוטים טעמים נאים, containing mostly חיבות, ראשי חיבות, גמטריאות, and נוטריקון.

Pp. 219-226, כחובת התורה לר' ישראל, דודי ירד לגנו, נאגארה לחג שבועות, נשלמה כחובת התורה לר' ישראל אשריו, ואשרי חלקו שחננו האל זלה"ה.

Pp. 227-234, תיקון שלש סעודות.

Pp. 235-240, extracts from ספר מערכת אלהות.

Pp. 241-242, סוד הציצית.

Pp. 242-244, סוד הזביחה.

Pp. 245-262, ליקוטים.

Pp. 263-274, הנתיב העשירי להאמין בגאול' מספר שבילי אמונה פרק א' (אותות המשיח).

Pp. 275-282, פרק הבונה ממסכת שבת עין, פרק ר' יעקב, with short explanations.

Pp. 282-283, ר' זכריה by סוד על ענין חקיעה, הצידוני.

Pp. 284-289, תיקון שלש סעודות.

Pp. 289-295, טעמים, תפלה קודם הבדלה.

Pp. 296-300, פרקי ר' אליעזר, extracts from ספרים אחרים.

Pp. 301-305, ליקוטים, כוונת קריאת שזע.

P. 306, הלכות מילה.

Pp. 307-310, הלכות אבלות, at the end עכ"ל עטרת זהב [לבוש].

Pp. 311-319, אלו ההלכות מלבוש החור, מנהגים הלכה י"ג.

Pp. 320-325, והרמב"ם, ענין גן עדן וגיהנם, (והרמב"ן) הזכיר ענין ג"ע וגיהנם בספ' תורת האדם, אגדה על רבי בשער הגמול, and containing the יהושע בן לוי.

Pp. 325-326, דיני גירושין.

Pp. 327-336, דיני הכרעות בי"ח ברכות על, דעת הכרעות מהלבוש.

Pp. 336-340, מעשה תורה, מ"ח י"ד מדות נאמרו, כ"ב דברים נאמרו בגרע, נביאים י"ד דברים מביאין את האדם לידי, בפת שחרית עשרה נסיונות נחנסה, ו' יורשי גיהנם, נגעים חמשה, and חמשה דברים העושה אותן, אברהם דברים נאמרו בכלב שוטה.

Pp. 341-354, שמוש תהלים, beginning and end missing.

On p. 52 we read: ואן כאנת גרושה או אלמנה פאלעיקר ק' קפלה ואלתוספת נ' קפלה, likewise on the margin of p. 305, which contains a פירוש פיתום אלקטרת, we find the expression אלדי [כל] קפלה מנהן י"ו קיראט. This explains the passage in the מדרש אלציאני (MS. No. 80, p. 105, cf. above, Catalogue, p. 60), which reads: וקילאן עאדה אלהנוד פי וקת עבאהם אלכאמלייה וקת אלספר אן יכייסו כל כים אלף ומאיה קפלה ודלך עלי חכם עאדה בלאדהם.

The MS. is written in three or four curs. Yemenite hands of the 18th cent., and contains 354 pp. of about 20-22 ll. to the p.

Scribe: *Hayyeem b. Joseph*. At the end of the first part, on p. 128, we read: כתיבת יד קל שבקלים עפר רגלי החכ' והסופרים צעיר, שבצעירים חיים בן יוסף יש"ל נע"ג.

Paper, $4\frac{5}{8}'' \times 3\frac{3}{8}''$.

567

Miscellanies.

(A) A Fragment of סגולות.

The fragment contains Nos. 155-168, 234-244 of Kabbalistic prescriptions. There are German sentences in these prescriptions, e. g. ע"ש שווינט איר דיא מילך קח באפטק היידל. בער. The prescriptions mention: העחקתי; ג"כ מכתבי המקובל ריב"ש; מכת' ה"ה מוהריב"ש; קבלה מהרב המקובל מוהר"ר יואל ב"ש; הנ"ל; ואגב אמרתי לומר דבר בשם אומרו ה"ה המנוח; הנגיד כוהר"ר אורי בהמקובל מוהריב"ש ז"ל.

תמצא ענינים רבים ושונים בספר; מוקמושט¹ הנה כבר קדמני בעל המחבר; הקטן תולדות אדם ספר תולדות אדם בכמה אופנים לשכנו תדרשו וכאת יטמה רק פה באתי לעורר לכך מה שמצאתי אמר and; בכתיבי קדש ה"ה כמוהר"ר יוב"ש ז"ל המעתיק הרשב"א הביא סגולה זו בשו"ת שלו סימן תי"ג בשם הרמב"ן ז"ל וכו' רשמתי תירוץ בשם ה"ה כמוהר"ר יוב"ש נר"ו בה"ה מהור"ר אורי, תולדות אדם, R. Joel Baal Shem is meant, v. Zolkiew, 1720; Ben Jacob, p. 618, No. 106.

The fragment is written in a curs. Cochin hand of the 19th cent., and contains 4 pp.

(B) A Leaflet of Masoretic Notes. It is headed העתקה מכתבת יד חכם מא"י תוב"ב אות באות, and deals with the Masorah of the verse ויהי כל ימי נח. The writer refers to Ashkenazi and Eastern Bible Codices, to the חכמי יריחו, R. Meir Abul'afiah, to the חומש יריחו, מנחת שי, מנחת כהן, בורגוס, and Menahem Lonzano. The copy ends: האי מסורתא דרבינו סעדיא ז"ל דדבריו דברי קבלה מה גם דעיניך יביטו כמא רבוותא שמביא הר"מ דכולם פה אחד יעידון יגידון דהאיי דנח ויהיו בוויי וכבר ראיתי פסק ארוך על זה שנכתב מה"ר שלום צבטאני נ"ע בכתיבת תלמידו צאלה זלה"ה בחתימת כמה זקנים ת"ח ועיקר יסודם שבנו עליו הכרעתם הוא המניין שמנתה המסורה וזין שבכל התורה וגם העידו שעמדו למניין וזין שבתורה ואשכחו וזו בכלל הנמנין והכו על קדקוד מי שכבר רצה להגיה ולמחוק תיבת היו ומסיימי שם ומסורת סייג לתורה וספר תורה שנמצא חסר וזו זה הרי הוא פסול כחומש בעלמא והברעתם תכרע שהם דברי קבלה ומנה לא תוזו וצופה עתידות נגלה לפניו שעתידין לאתפלוגי בהיא תיבותא ונתן לב בלב יועצים וחכמי חרשים לספור התורה ואותיותיה להיות האמת נהדרת כל זה מצאנו מחלק דקדוק כתיבת יד צנעא יע"א. The same question is dealt with in MS. No. 266, p. 46, where we read: ומי יערב אל לבו לסתור: ומן התימה אם יחלוק אדם על זה ואיך סומך עליהם במלא חסר וביתור אותיות כגון ויהיו כל ימי נח ובדפוס ויהי ואנו כותבים ויהיו ככתוב בתיגאן וס"ת שנחוב בו ויהי סלקא דעתין לפסלו. MS. No. 519 contains a correspondence on the same subject. The

leaflet contains also some Hebrew and Arabic proverbs.

The leaflet is written in a curs. Yemenite hand of the 19th cent., and contains 4 pp.

(C) Gematrioth for the year 5675 (= 1915). For instance, ע"ד יקום ג"י. Sq. Yemenite hand.

(D) A Sermon by Ḥakham Ezra Dangoor. Curs. Baghdad hand, 2 pp.

(E) The title-page for the סדר עיבור for the year 5678 (= 1917-18), edited by Ḥakham Ezra Dangoor, Baghdad, with a מודעה רבה. The latter, which is not to be found in the printed edition, refers to the victory of the British army over the Turks on the 17th Adar, 5677 (= 1917). The general announcement reads as follows: מודעה רבה יום מ"ב אדר תקננו יום הנס פה בגראד יע"א לקראו יהי שם ולעשות שמחות ומתנות לאביונים. כי ביום הזה שנת קומה עזרת"ה לנו נכנסו חיל אנגליא לפה בגראד ויצאו שרי תוגרמה. אחר שעשו בנו משפטי נקמות והרגו כמה וכמה על במת מטבח ועוד אסרו כמו ל' אנשים צדיקים על לא חטם בכפם והמיתום בסתר מיחה משונה בצער וביסורין קשים ומרים והשליכום לנהר חדקל ורובם ככולם לא נראו עצמותם ברוך אלהינו שעשה לנו נסים והצילנו מירם יודו לה' חסדו. כן Dangoor יואל ה' וישלח לנו גואל צדק בב"א printed the Baghdad calendars from 5665 to 5683. Curs. Baghdad hand, 2 pp.

(F) פיוט. It beg. מנשה הלוי חוק. בכל יום ה' וישלח לנו גואל צדק בב"א. The signs פייטן. ה' וישלח לנו גואל צדק בב"א. Or. curs. writing, 1 p.

Paper, various sizes.

274

Miscellanies.

(A) פירוש על התורה. A short Commentary on the Pentateuch (pp. 1-22). The commentary beg. פרשת תולדות, and ends פרשת אלה מסעי.

(B) פירוש כסף משנה להרמב"ם הלכות יסודי (pp. 23-26). התורה והלכות דיעות

¹ Read אמושט.

(C) פירוש על התורה. A Commentary on the Pentateuch. The commentary beg. with וזאת הברכה כי חשא, and ends with וזאת הברכה כי חשא. The commentary contains a great number of Malabari words, and refers frequently to Rashi's commentary on the Pentateuch (pp. 27-56).

(D) פירוש עמידה. A fragment of a commentary on the 'Amidah. The commentator refers to R. Yehiel, saying: לשון אחר ה"ר: יחיאל ז"ל דורשו (צ"ל דורשי) רשומות הם חסידים והחכמים שבבל (צ"ל שנבבל) ואשכנז ששכפרד אשר היו בימיהם שוקלים וסופרין מספר מנין חיבות התפילות וכו'. Halakhoth Gedoloth, R. Tam, and ר"י are also mentioned (pp. 57-60).

(E) הלכות בדיקות. A fragment of the rules of הריאה בדיקה. The author mentions גם קבלתי מרבי שלמה צרפתי ז"ל. The fragment contains also the rules of בדיקה in questions and answers (pp. 61-64).

(F) פירוש על שמואל. A fragment of a commentary and Malabari vocabulary on 1 Samuel ch. 21 (pp. 65-66).

(G) Lexicographical notes on Talmudic-Midrashic words with Malabari translations. There is also a שטר של שחיטה שנחתן נסח שטר, dated 8 Nisan, 5499 (= 1739). P. 68 contains the following entry: (1815=) חקע"ו תשרי שנתן לאליעזר יהודה אשכנזי א' ספר יורה דעה בתורת שאילה על מנת שיחזיר הוא לי בזמן שאתבע ממנו (pp. 67-77). The owner of fragment G signs *Ezekiel* בגאי.

The fragments are written by different Cochon hands of various periods.

Paper, A—C, $8\frac{1}{2}'' \times 6''$; D—G, $8\frac{1}{8}'' \times 6''$.

569

Miscellanies.

(A) תורה. A fragment of Numbers 11, 28-12, 7 with Targum, Arabic translation, and Rashi. The Hebrew text is provided with accents and vowels, the Aramaic text is furnished with superlinear punctuation. The fragment is written in a sq., the Rashi in

a curs., Yemenite hand of the 18th cent., 2 pp.

(B) שמואל ב'. A fragment of 2 Samuel 22, 43 to the end, with Targum. 1 p.

(C) פירוש רש"י על משלי. A fragment of Rashi's commentary on Proverbs, ch. 22. 2 pp.

(D) חרגום. A fragment of the Targum on Ezekiel.

(E) תכלאל. A fragment of the morning prayers with Jewish-Arabic commentary. The text is furnished with superlinear punctuation. The commentary refers to Rashi, Maimonides, and the Tur. 2 pp.

(F) מסכת אבות. A fragment of the Treatise Aboth chaps. 1 and 2. The fragment is written in a semi-curs. Yemenite hand, and is furnished with superlinear punctuation. 2 pp.

(G) בעל הטורים. A fragment of R. Jacob b. Asher's commentary on פרשת נח. 2 pp. in 4 cols.

(H) הלכות שחיטה. The Rules of שחיטה with a short commentary. 2 pp.

(I) A Philosophical fragment. F. i. סאלנא ארסטו וקלנא לה קד ברהנת לנא עלי כון מאדה כל מא תחת פלך אלקמר מאדה ואחדה משתרכה ללכל וכו'. The fragment is written in a sq. Yemenite hand of the 15th cent., and contains 2 pp. of 24 ll. to a p.

(J) Title-page of ספר יסוד הניקוד by R. Solomon Zalman Hanau, Amst. 1730, v. Ben Jacob, p. 225, No. 303. 1 p.

(K) חיבר אלסנין. A fragment of an astrological treatise. It beg. [מין] אלין שבעא ית' דעזרא כהנא נביא הרוצה לעמוד על שער התבואות הר"ז לך. סימן בדוק ומנסה. The fragment is written in a curs. Yemenite hand of the 18th cent. on 2 pp. of 19 ll. to a p.

(L) סגולות ורפואות. Charms and Medical Prescriptions. Some are headed: להריון, לאשה שעזרה מהבנים, לפתוח העקרה

words are in Jewish-Spanish, e.g. ריאה אנטיש. פליריש ריאה שמיריאה. The fragment is written in a curs. Spanish hand of the 17th cent. on 4 pp. of 15 ll. to a p. The original numbering of the leaves is 181 and 182. Genizah.

(M) הלכות שחיטה. A fragment of the Rules of Sheḥiṭah. Curs. Yemenite hand, 2 pp.

Paper, various sizes.

582

Miscellanies.

(A) אגרת. Letter signed by Solomon Ḥazzan, Ḥayyeem Abraham b. Israel 'Antebi and Mordecai Maman, addressed to Ḥakham Elisha b. Nissim Sason, and dated 12 of the 'Omer, 5642 (= 1882), at Safed. The letter contains a reply to the inquiry as to the whereabouts of Moses b. Raḥamim b. Ezekiel b. Yahya of Baghdad who left his wife Rachel, the daughter of Saleh 'Abd לעויר. without further information.

Curs. Sefardi hand, 19th cent., 1 p.

(B) אגרת. Letter signed by Manasseh b. Maṭloob Sittehon¹ of Aleppo, addressed to Rephael b. Elijah Medini at Hit, and dated 22 Kislew, 5613 (= 1852).

Curs. Sefardi hand, 19th cent., 2 pp.

(C) Ḥabbalistic Extracts. P. 1 beg. אמת אמונה. אחים בני אב א' הן. כי שרש שניהם אמן וכל ענייני אמת הם מב' מינים. At the end we read: ספר המרות הנז'ל. Other portions are headed: מלח פנים הוראתו ידוע, מלח הבניה, כח השכל, כח החכמה.

Curs. Baghdad hand, 19th cent., 6 pp.

Scribe: *Ezra b. Reuben Dangoor.*

(D) Masoretic Fragments of the Masoretic Treatise which is to be found in the Benayah Codices and in another Yemenite Bible MS. (MSS. Nos. 942, 964, and 996). The fragments contain the פיסוק to the following books and in the following order: תהלים, דברי הימים, תרי עשרה, יחזקאל, ירמיהו, מגלה, קינות רות, קהלת, משלי, איוב, בעדר. יישבו. The following instance illustrates this:

¹ Sittehon is the author of *ס' כנסיה לשם שמים*, Jerusalem, 1874, v. D. S. Sassoon, *The History of the Jews in Basra, JQR.*, NS., XVII (1927), p. 456, note 200, and P. Kahle, *Masoreten des Westens*, Stuttgart, 1927, p. 2 f.

בה יהודה (ירמיה ל"א כ"ג). הסף. ואביא אותם (ירמיה ל"ה ד') וכל לשון הצלת דברת ירחם ארחם תרחם רחם כולה' פתח' v. MSS. No. 942, p. 67, No. 964, p. 69, and No. 996, p. 63, where the whole passage beg. וכל לשון is not to be found.

Curs. Yemenite hand, 17th cent., 4 pp.

Paper, different sizes.

604

Miscellanies.

(A) ספרא. A fragment of the Tannaitic Midrash on Leviticus. The fragment beg. כהן אחד נכנס בשבעה נירות, and ends מערכת אמור כן תופס שתי מערכות v. ספרא, רבי רב, Vienna, 1862, p. 104 a b.

Spanish sq., 13th or 14th cent., 1 p., 25 ll. vellum, 11 $\frac{5}{8}$ " x 10 $\frac{1}{4}$ ".

(B) יד החוקה. A fragment of the Halakhic Code of Maimonides containing הלכות גולה up to the end of the chapter, ch. 6 and ch. 7 up to the החומר. את הקרן לבעלים וכפר פעם שניה בחומש ונישבע.

Yemenite sq., 17th cent., 8 pp., 24 ll., paper.

(C) הלכות שחיטה. A fragment of the Rules of Sheḥiṭah by Maimonides comprising ch. 5 from העופות בין שנכנס up to ch. 6 מפני שהוגדר פי המכה.

Yemenite curs., 19th cent., 2 pp., 19 ll., paper.

(D) הלכות שחיטה. A fragment of the Rules of Sheḥiṭah by Maimonides, containing a part of ch. 5, beg. נימוק הביטר, and ends ויצא וראשו דם. The margins contain a Pizmon in Hebrew and Arabic, headed סהררי שכני אשרדנא מעיר. שירה נאה, the Hebrew with superlinear punctuation.

Yemenite curs., 19th cent., 2 pp., 14 ll., paper.

(E) A fragment containing the conclusion of a commentary on the Prayer Book which ends with the words יוסף קארו כמו שפסק רבי יוסף קארו ז"ל בתפלת מנחת שבת והימים שאין בהם נפילה ונתתיק אותם בסיועה דשמיא בתפלת חולו שלפסח

וכתב בספר הזכרון ראש השנה שחל להיות בשבת
 וכן כתב רב' עמרם. It contains also the
 beginning of הלכות טרפות. The heading
 reads: והיא תפעיל אלסרכות אלמותרות ואלסורות:
 אלרי יעמל בהן עלי מא תביין מן כלאם מן אלהכות

Yemenite curs., 19th cent., 2 pp., paper.

(F) אגרת. A letter written by *David Gershon* addressed to a Ḥakham in Egypt, dated 10 Heshwan, 5407 (= 1646). The letter was used as the title-page of MS. No. 592.

Or. curs. hand, 17th cent., 2 pp., paper.

(G) אגרת. A letter relating to the property of a Ḥakham's widow נחמה. The letter refers to several Ḥakhamim, e.g. *Ḥakham Azariah Zeeb* and *Ḥakham Mordecai*.

Or. curs., 17th cent., 1 p., paper.

(H) רשימת ספרים. A list of books belonging to the *Ḥakham Judah אלטיניסי*. The list is dated 6 Adar, [5]552 (= 1792).

Or curs., 18th cent., 1 p., paper.

(I) אכבאר חרב אל גין בקעור. A Short Report of the Chinese War. The report is composed and written by *Solomon b. David b. Ḥakham Moses* of Baghdad in Jewish-Arabic, and dated Hong Kong, 30 October, 1856. The report about this war, which appeared in the periodical דורש טוב, Bombay, may have been based on our MS. The same writing occurs in the lithograph ed. כתאב עלה תוואריך קצת קסנטניה, Shanghai, 1854.

Baghdad-Indian curs. hand, 19th cent., 2 pp., paper.

(J) אגרת. A letter written in Jewish-Arabic, dated 16 Iyyar, 5660 (= 1900), signed by *Nahum b. Joseph* and *Benjamin b. Joseph b. Moses*, addressed to *Ḥakham Aaron Barzani*.

Or. curs., 19 cent., 1 p., paper.

(K) חשבונות. Communal Accounts in Hebrew and Spanish. The Hebrew beg. התחלתי לחלק הספקה להסגר החכם השלם כמה"ר זרחה גוטא נר"ר.

Sefardic curs., 17th cent., 4 pp., paper.

(L) ערוך. A fragment of R. *Nathan b. Yehiel's* Lexicon. The fragment beg. with מין גפנים יש, v. 'Arukh, s.v. אפרסמון, and ends פיר' המורה שלמגנציאה.

Yemenite curs., 16th cent., 2 pp., 25 ll., paper.

(M) A Philosophical Fragment in Jewish-Arabic. For identification פעל י"ח אלמריק אלמולא אלדי ידכרון אלתי ילזמנא בהא בועמהם אן אללה כרג מן אלקווה אלי אלפעל אדא כאן יפעל וקתא ולא יפעל וקתא ונקץ הדי אלשך בין גרא.

Yemenite sq., 16th cent., 2 pp., 24 ll., paper.

(N) A Fragment of a Bible Commentary. Yemenite curs., 18th cent., 2 pp., paper.

(O) שו"ת. A part of a Responsum.

Or. curs., 19th cent., 2 pp., paper.

(P) פיוט. A liturgical poem beg. בנה בנימן, האמקדש ויסד אולם.

Baghdad curs. hand, 19th cent., 1 p., paper.

Various sizes.

645

Miscellanies.

(A) Notes on אורח חיים §§ 608-620 (pp. 1-30).

(B) Notes on the same, §§ 433-436 (pp. 31-36).

(C) Notes on the same comprising §§ 453-493 (pp. 37-56).

(D) חרושים. Novellae (pp. 57-74). The piece beg. אתחיל לכתוב חרושים בעורת האל וב' ה' יהיה מסייענו לכתוב כל מה שנוכל ולקרוא אותם בלם ולהוסיף עליהם אנו וזרעינו וזרע זרעינו בזכות מרע"ה אמן כן יהי רצון והקשו האשכנזים (חידוש מהר"ר מרדכי אשכנזי ז"ל, and p. 67 ז"ל).

(E) מדרשים. Expositions of Midrashic passages (pp. 75-88).

(F) חרושים. Novellae (pp. 89-90).

(G) דרשות. Sermons (pp. 91-144). The

first is headed פתיחה לנשים, the second דרוש לנשים, the third דרוש לציאת מצרים מפרשת לנפט, and the fourth דרכים שחיבר הרב כממהר"ר רבי אברהם רואניס אתחיל לכתוב דרוש לשבת נר"ו, and the fourth דרוש לשבת תשובה. P. 138 we read the following heading: למעלת התורה והנשמה למעלת אשת חיל מהחכם השלם כמהר"ר אברהם אזולאי זלה"ה. Between the sermons there are חדרושים, and notes on אורח חיים § 249.

(H) Notes on אורח חיים §§ 686-697 (pp. 145-159).

(I) An entry about books (p. 160). We read: האדו הומא למציחפאח גיבת מעאייא לוואדנן: מקרסייא¹. ספר החינוך. זוהר [ויקרא] שולחן ערוך יורה דיעה. שולחן ערוך אורח חיים. מחזור רבי דוד ו' חסין. מחזור לפיוטים. גמרה ביצה. עין יעקוב. מקרסייא סגרא לפרשיות ונביאים. מחזור טעמים. קב הישר. חוק לישראל ספר במדבר. נית (?) מקרסייא סגרא. כפתור ופרח.

¹ i. e. the Twenty-four Books of the Bible, v. above, Cat., p. 13 in the colophon of the Farhi Bible, where we read: השלמתי זה הספר של ארבעה ועשרים המכונה: בפני ההמון מקרשייה. Accordingly Ch. D. Ginsburg. Introduction to the Massoretico-Critical Edition of the Hebrew Bible, London, 1897, p. 749, who assumes that only the Jerusalem Codex mentioned in the colophon of Joseph di Bailo's Bible (1474) was called Mikdashjah, should be corrected. In reality we see that the Arabic-speaking Jews called their Bible Codices Mikdashyah, and this is the meaning of the scribe's words: והיא מקרשייה בשם, the translation of which is not 'called the Sanctuary of God', but 'it (the Codex) is called by the name Mikdashyah', v. also the last words of di Bailo's colophon: והמקדשה: בל השלים כל המקדשה: לעברו. Joseph b. Joseph, the author of צרוף, Jerusalem, 5686, p. 124 b writes: והקדמונים קראו: הכ"ד מקדש יה והטיבו אשר דברו וכו' ומפני שהספר הזה המקדוש משתנה בסגולות למקדש היה נחלק לג' חלקים תורה כנגד קה"ק שהוא כנגד עולם השכל לאלהי ישראל והמלאכים הקדושים. נביאים כנגד ההיכל והוא מקום השולחן והמנורה ומזבח וקטורת שהוא כנגד עולם הגלגלים. כתובים כנגד האולם והעזרות שהוא כנגד עולם השפל וקראוהו מקדש יה וכו' ואח"כ נתפשט החולי בספרד לסיבת סגירת דלתות הספר הזה המקרא אשר הוא מקדש יה כוננו ידיו ובהתעצל מהעין בו חרה אף ה' בעמו ונתן למשסה יעקב וכו'.

מצחף . . . ארבעה צמות. יד . . . למדרשים. . . . שבועות. תיקון שבועות. קינות כט ליר מחזור ר"ה וכפור. טעמים. פיסח.

(J) An entry, which reads: האד למחזור די ה"ר דוד בכ"ר שלום המכנה אפרייט וכתתי אותו בידי וקניתי מידו בנכסי שרט צלא שבח לאל נורא תהלה (p. 161).

(K) Notes on יורה דיעה §§ 32-33 (p. 162).

(L) טעמי שחיטה וטריפה. Comments on יורה דיעה §§ 17-56 (pp. 163-262).

(M) כלל לטבעים טריפות (pp. 263-278).

(N) מנהגים של שחיטה וטריפות הנהגים בעיר מראכיש (pp. 279-288).

(O) מדרש פליאה (pp. 290-291), beg. פליאה כד יתחייבן ישראל איתקיים בהו ובפשענים שולחה אמכ"ם (ר"ת אבנט מכנסים כתונת מצנפת) ונשאר אמח"ץ (ר"ת אפוד מעיל חשן ציץ) וכד יהירון בחיובתא אוי חזירת אמכם ומשתמשת עים אמחין וכו'.

The MS. is written in different Maghrebi curs. hands of the 18th cent. on 291 pp. Some of the items are fragmentary.

Scribe: *Makhloof b. Ribbuḥ*. His name is to be found on p. 262 at the end of section L.

Owner: *Simeon יארגאן* or *יפגאן* (p. 88).

Paper, 6" x 4½".

672

Miscellanies.

(A) Records in Ladino (pp. 1-6). The first is dated אור ליום ששי ארבעה עשר יום לחדש תשרי מש' ויהי לשבעת הימים זמי המבול, היו על הארץ לפ"ק (= 1837) בארץ טיטואן יע"ה, אור ליום רביעי טו"ב למרחשון מש' ובלילה שיר"ה לפ"ק (= 1837), the third אור ליום שלישי ארבעה ימים לח' ניסן משנת תקצ"ד יום חמישי בשבת ששה לפ"ק (= 1834), the last יום לח' שבט מש' תקצ"ה לפ"ק (= 1838) פה טאנגאר יע"ה.

(B) שנת תק"ץ (pp. 7-8), beg. לפ"ק (= 1830) מצאו כתב בארץ ישראל תוב"ב על אבן אחת במי זהב חה נוסח הכתיבה וכו' וזה אמר לי יהודי א' מעיר ארבאט יע"ה ending

ש' בוא"ו שעריו בתודה לפ"ק (= 1841) פה טאנגאר יע"ה.

(C) Another entry (pp. 9-10), beg. שמועה שמענו מת"ח אחד עבר עלינו ו"ש ר' אברהם אישו נר"ו ש' אשר החזקתיך מִקְצוֹת (= 1836) הארץ לפ"ק פה טאנגאר יע"ה דיינו שביום ר"ח תמו משנת תקצ"ה לפ"ק (= 1835) באו אנשי ירושלים בבית המקדש במנורה של זהב וטס של כסף ולא הרגישו וכו'.

(D) שאלת חלום וסגולות (pp. 10-12).

(E) מעשה ברבי מתיא בן חרש (pp. 13-14), which is followed by the entry יום ששי שמנה ימים למכת מִש' תקצ"ה לפ"ק (= 1838) נפטר לב"ע החהש"ו הדו"מ כמוהר"ר מרדכי בירדוגו זלה"ה דיגו אל דיון די מיכנשא סי סופו אקי אין טאנכיר יום ששי שנים ועשרים יום לח' הנז' דיומוס אל הספר יום שני חמשה ועשרים יום לח' הנז' יה"ר שחנצב"ה כ"ר.

(F) מגילה ליום ב' שר"ח אלול שנת פדות של"ה לעמו (= 1578) נעשה נס עם כל היהודים היושבים בארצות המערב בימים ההם ובזמן הזה ביום שני של ר"ח אלול מתוקף הנס היה שמלך פורטוגאל סאכאסטין שמו יש"ו בא בודון ועין בלבו תחבולות כשיכים בצידו ועלה בדעתו לכבוש ארצות המערב וכו'.

(G) A poem (pp. 21-22), headed יום ששי שבעה ועשרים יום לח' מרחשון ש' לשנה הבאה בירושלים"ם לפ"ק (= 1837) פה טאנכיר יע"ה כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמותך אשאל נא חסדי אני יוסף הלוי, acr. אל בתוך קהל ישראל.

(H) Exegetical and Halakhic notes (pp. 22-26).

(I) Poem, beg. אני ראיתי עיר בנויה ובאור, היא תלויה, and various notes (pp. 26-28).

(J) ונראתה הקשת (pp. 29-31).

(K) Extracts from the חמדת ימים (pp. 32-34).

(L) רעשים ורעמים (pp. 35-37).

(M) Poem (pp. 41-42), beg. אלהים בתודה, acr. אברהם, ותהלה תעניי.

(N) סדר ערב יום הכפורים (pp. 42-51).

(O) מעשיות in Ladino (pp. 52-74).

(P) הסכמת ק"ק טאנגאר, dated Tuesday, 28 Kislev, 5598 (= 1838), in Hebrew and Ladino (pp. 81-89).

(Q) Notes and accounts in Ladino, containing many names (p. 90).

(R) שו"ח in Hebrew and notes in Ladino (pp. 91-94).

The MS. is written in a Maghrebi curs. hand of the 19th cent., and contains 94 pp.

Paper, $5\frac{7}{8}'' \times 3\frac{1}{8}''$.

677

Miscellanies.

(A) לוח של ע"ב שנים, Calendar beg. 5618 to 5689 (= 1857-1929). The calendar contains also the ברכת החמה for the years 1841 and 1869, the גורל of Ibn Ezra, and other subjects. The writer of the calendar was Solomon b. Abraham Azrad, who was born 27 Heshwan, 5584 (= 1823), and reports the destruction of Algiers. The entries read: נולד הכותב יום שבת כ"ו חשון שנת התקפ"ד לצי' הצעיר שלמה בן לאברהם אוראד יצ"ו. ובשנת התקפ"ה (= 1824) יום רביעי בש"ק י"ב לחו' אדר בו ביום שנחרבה לבלדיא ברעש: זה שקראים בלערבי אזנולא דלבלדיא נולד אחי אליהו אוראד יצ"ו. Azrad is the compiler of MS. No. 657, containing קטן מנהג בה"ב הגדולה לראש השנה ויוה"כ.

Bibliography: מאורי אור, by Solomon Azrad, containing סדר העיבור, קריאת הפרשיות, נבואת הילד, and רעשים, Algiers, 1893, v. also רעמים, Algiers, 1891.

(B) Poems, (1) beg. אני קמתי הדל וההלך; and (2) כל ברואי מעלה ומטה, acr. שלמה; and (3) ישתבח שמך לעד רם.

(C) סדר הנהגת ס"ת חדש בבית הכנסת הגדולה.

(D) פטום הקמורת בזמן המגפה ב"מ קודם עלינו.

(E) סימנים המורים על התקופה.

(F) בקשה.

The MS. is written by different Maghrebi curs. hands of the 19th cent., and contains 25 pp.

Paper, $7\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{2}''$.

681

Miscellanies.

(A) ספר השבת העבוט להר' מאיר עזרא.

Commentaries by R. Meir b. Ezra.

The MS. contains commentaries to the Pentateuch (pp. 1-74), Canticles (pp. 74-76), Lamentations (pp. 76-79), Ecclesiastes (pp. 79-82), Psalms (pp. 82-106), Proverbs (pp. 106-112), Job (pp. 113-117), Haftarah (pp. 118-131), Midrash, Aboth, Prayers, Minhaghim, Passover Haggadah, and Funeral Orations (pp. 131-240). Finally there are notes on the Shulhan 'Arukh (pp. 240-247), and on the Bible (pp. 248-251).

The author mentions the following contemporary and older scholars: (1) אברהם (p. 124); (2) אברהם עטיי (pp. 59, 65, 119); (3) מהר"א חיים (p. 159, 159, 161, perhaps identical with חיים בן חיים, v. Toledano, Jerusalem, 1911, p. 101 f.); (4) נר המערב, probably Barukh b. Moses Toledano, v. ibid. p. 146; (5) ברוך טולידאנו (p. 122); (6) מהר"א יצחק, probably Barukh b. Moses Toledano, v. ibid. p. 146; (7) רב"ם (p. 56); (8) חיים אלמושיני (p. 138); (9) חיים בולעאפאי (p. 75); (10) עטאר (pp. 36, 155, most probably the Elder, v. ibid. p. 133); (11) יהודה כהן מפאם (pp. 124, 154); (12) יוסף אדרעי (p. 147); (13) יוסף בארברו (p. 29, probably b. Daniel, v. ibid. p. 108); (14) יעקב טולידאנו (pp. 12, 40); (15) יצחק ביבאם (pp. 138, 163); (16) ר"י (p. 37); (17) יצחק שליה ארץ ישראל (p. 147); (18) ר"י קופיו (p. 22); (19) פאלקן (pp. 11, 71, 119, 126, 128); (20) מהרי"ט (p. 14); (21) מהרי"ט (p. 123); (22) מהרי"ט (pp. 13, 60, 86); (23) מהרי"ט (pp. 18, 20, 24, 66, 77, 80, 92, 95, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 106, 108, 139); (24) ישראל (pp. 37, 54, the author's teacher); (25) ישראל (pp. 5, 130, 147); (26) מאיר אנגיל (p. 75); (27) משה (p. 55); (28) משה (p. 81); (29) משה (pp. 47, 141, i. e. דוד); (30) משה גאלנטי (pp. 7, 8); (31) משה בירדוגו (pp. 24, 84); (32) משה עאקיל (p. 43); (33) משה שליה א"י (p. 103); (34) סעדיה סוראקי (p. 117); (35)

עוריאל (pp. 30, 89, 91, v. ibid. p. 167); (37) עוריאל (p. 11); (38) שאול ו' דנאן (p. 82); (39) שלמה קאשטיאל (p. 52); (40) שלמה אישכנזי (p. 96, whose MS. is mentioned); (41) שמואל (pp. 55, 148); (42) שמואל יפה אישכנזי (p. 4); (43) שמואל שליה חברון (p. 155); (44) ר"ש אלגוי (p. 54); (45) ר"ש (pp. 64, 77, 90, 98, 101, 138); (46) ר"ש הצרפתי (p. 80); (47) ר"ש עמנואל (p. 41); (48) חכם מרמנאת (p. 83); (49) חכמי קאשטייליא (pp. 23, 116).

The following books are quoted: (a) ילקוט משם כמה"ר דוד אופנהיים דאיתא (p. 59) ראובני בילקוט ראובני תת"ח רקיעים למעלה וכסא הכבוד (pp. 10, 28); (b) כסף נבחר החדש (p. 37, 116); (c) המגן (p. 63); (d) לב אריה (pp. 8, 9, 20, &c., always written מסורה); (e) נשמת שמואל (pp. 25, 89, 112, not in Ben Jacob); (f) פענח רזא (p. 37); (g) פנח רזא (p. 74); and (h) פנח רזא (p. 37).

(B) ספר גורל דנפק. A Commentary on Aggadic passages by Nahman b. Susan (pp. 253-338). The beginning reads: ספר גורל דנפק להמקובל הגאון רבי נחמן בן שושאן. ואורח צדיקים באור נוגה וכו' אמרו בנז' ברוב מקומות כשהיו הולכים החכמים בדרך אומר א' לחבירו נעסוק במלי דאורייתא וניול דהא אורחא לחבירו נעסוק בלא במלי דאורייתא וכו'. The end is missing.

The MS. is written by two different curs. Maghrebi hands of the late 17th or early 18th cent. on 338 pp. The title of the first work and the author's name are given by a later hand on the fly-leaf.

Paper, $7\frac{7}{8}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

700

Miscellanies.

(A) פירוש ספר איוב. A Commentary on the Book of Job (pp. 1-40).

The commentary beg. במענה פ' ספר איוב בראשון ויען איוב ויאמר קלל יום לידתו וליל הורתו ואמ' שהיום ההוא נעדר ונאבד וכן אמ' על הלילה שהורה בו ואמ' שהיום ההוא לא יופע

עליו נהרה ולא ידרשהו השם לנולד באותו היום and ונהה יש להשיב על זה כי העשוק' האלה ends אין ספק כי מקדם היו גסי רוח ולזה הש"י מדד מדה כנגד מדה כי הם היו גבוה לבב לא היו רוצים לשמוע לקוראי' אליהם ולזה הביאם הש"י מפני גאותם שיצקו אלו ולא יענה אותם ולז"א אליהו ואם תקשה עליו מרוב שיועקו עשקיהם ושיעשוהו מזרות רבים ועצומי' והאיש הגהנו והגנון הנותן זמירות ושירות על הלילה בא שיוכל לגנוב ולעשוק לא אמ' אלוה עושה אשר הנחילנו פרתאי האמת אשר נתן לנו דעת והשכל והחכמנו יותר מהבהמות ולא עוף השמי' והיה לנו לירוא מן החטא ולא אמ' כלל מזה והנה העשוק' הם יצקו צעקה גדולה אל הש"י כמה שעשי' לו זה האיש The author quotes the Targum (p. 1) and Rashi (p. 9) and the following two extracts shall give an idea of the commentator's method and help for identification of the author. P. 15 והנה הפשט הוא הנכון אבל הוא כפירה ולפי דעתי איוב לא היה מכחיש תחיית המת' אלא שהיה סובר שהתחיה אם היא בנפש לבד אין החי הוא המת ואם הוא בגוף ונפש הוא לפי דעתו הוא וא"כ חיי האדם הם בצידוף אל ההעדר ולכן היה ראוי שתרפה ממנו אם היה האמת שיהיה העדר האדם אם היה האמת כמו השינה הארוכה מי יתן שתצפני בשאל תסתרני שם עד שאשוב אפך ממני אך בזאת שתשים לזמן קבוע לי זכרני בזמן ההוא יותר טוב אבל איני אוכל ואיני כוסף לראות תמורתו הנה אין ספק אין תחייה אחר המות כמו שביארתי אלא בשני ואשר ראיתי אלו החלופי' לרשע P. 29 גופיים מביחו ובניו וצאצאיו עמו ואודה אתכם כי הש"י קין להעדרי' ולנמצאי' כלם כי יש נמצא א' בכח והוא ההיולי כי הוא קץ העדר כי אין העדר יותר ממנו כי הריקות הוא בלתי נמצא גם כל הנמצאי' אשר הם נמצאים לחכלית מה נחשב ונחקר בהם הוא ההיולי ומפשיט הצורה הקודמת ולובש צורה אחרת והוא סבת כל השנויים והחלופי' הנראי' בעולם וכאלו אמ' הנה השם שם קץ לחשך

(B) פירוש מסכת אבות. A Commentary on the Treatise Aboth (pp. 41-161) by R. Mattithiah Hayyishari.

The commentary beg. משה קבל תורה מסיני וכו' מסדר המשניות ומחברן רצה לבאר קבלת התורה כנגד המשחית' היאך באה עד זמנו לעמוד ומדברים כנגד חבורי התלמודיים ויאמרו כי הם פירושי' למצות התורה איש כפי שכלו אמרום אנשים מתחלפי' הורה לנו שאינו כן אבל פירושי המצות והפנות התוריות הם מקובלות לחכמי' גדולי' מפי משה מפי הש"י ולזה באה הקבלה ממשה עד תלמידי רבן יוח' בן זכאי שהיה אחר החרבן כמו שמבואר בפר' י"ט של ר"ה שהתקין תקנות אחר החרבן ומבואר בגיט' פר' הנוקי' ותלמידיו הם יסודי חבור התלמוד כמו שמבואר למי שיעיין וירגיל בו להורות שלא נאבדה הקבלה בחרבן בן תשעים לשוח ר"ל כפוף מגו' כי and ends שחה אל מות ביתה והכוונה היא שאין להטיל עליו צרכי צבור והר' יונה פ' מלשון שיחה שאין לו לדבר רק בד"ת כי קרבו ימיו למות. בן מאה כאלו מתעבר ובטל מן העולם ר"ל שכחותיו בטלים ואין לסמוך עליו לא בעצותיו ולא בהוראותיו והודאה שאין לאדם להתעסק בענינים גופיים ותומריים כי הכל כלה ומתבטל רק ביראת השם העומרת לעד ולעולמים. נשלמה המסכתא תהלה לחי עולמים.

The author quotes the following authorities and works: (1) והעיד לנו הר' (p. 63) חסדאי נ"ע בשם רבו הר"ן ז"ל שהפי' האמתי ושמעתי מאדוננו מורנו הר' חסדאי p. 65, כן הוא וכן פי' הר' 95, ז"ל כי מב' אלו יתולד דבר א' חסדאי ז"ל ע"פ משפטי יי אמת צדקו יחדיו ר"ל כי צדקו יחד עונשי העולם הזה עם עונשי הע"ה וכן בגמול. ואמ' לסעודה ולא אמ' בסעודה לרמוז כי כל זה הוא הכנה והנפש הוא התכלית זהו מה and שנ"ל בדברי זה השלם בתכלית הקצור ושמעתי מ"מ הר' חסדאי ששמע מפי הר"ן p. 103 ז"ל שהוא כפשוטו מכה סוגית שבפ"ק דשבת ובפ' מי שמתו וכן הענין שלא יתגאה כמו שאז"ל פ"ק ר' יונה (2); (v. also pp. 66, 114); אח"כ מצאתי בפי' הר"י ויען שורש 48 (p. החולאים בזמננו זה בפרור הטקובצים הוא לדון הר"י p. 50, לחובה ראיתי להרחיב המאמ' בו וכו' כמו שחקור אם הדירה נאה ישאל על השכנים הר' יונה כת' שאפי' אינו גדול ממנו ישאל p. 55 לו על ספקותיו אמרו הגאונים כל היבא דלמר מספק' להו למר פשיטא ליה הלכתא כמאן דפשיט' והר"י פי' p. 71, ליה ואפי' תלמיד אצל הרב וכל מעשיו יהיו לשום שמים וחלקם לד' מצבי האדם שביארה התורה בשבתך בביתך ובלכתך

תורף הר"ם ז"ל והר' יונה נר' שנמשך לזה הפי' פי' הר"ם ז"ל שרוב המדות ביאר p. 134, וכו' וכבר כת' p. 153, הכתו' שנתחדו במ המצרים וכבר p. 154, and הר"ם מה הם וכמה וכו' האריך הר"ם ז"ל בס' מדע ובפרקי' שהענישי' הם כת' הרמב"ן בפר' (p. 70) רמב"ן (6); (במשקולת ואתחנן אצרו בב"ר והנה טוב מאד זו שינה הר' p. 71 v. above sub והשינה טובה היא וכו' p. 138, זה רמז הרמב"ן בפ' ויק' כך p. 85, יונה וי"א אף השדים שכת' הרמב"ן בפ' וארא שהם וכבר האריך p. 141, בעלי גופות מאויר וכו' הרמב"ן בס' תורת האדם בענין זה וגנה סברות והרמב"ן ז"ל ביאר ז' דברי' p. 144, and היונים ר' נסים (7); (אלו ד' מהם מעלות המדות וכו' פי' הר"ן p. 106, and ר' חסדאי p. 106 v. above sub) ז"ל בפ' יום הכפורי' חלול ה' חוטא ומחטיא וכן כל זה למדתי p. 111, נראה מסוגיות יום הכפורי' ממה שכת' הר"ן ז"ל בדרש גרסי' בנדר' וברדש וכמו שהאריך הר"ן ז"ל p. 117, גרסי' בחגיגה בפ' שופטים וב' כתר' אלן כוללים מעלת היחס וכבר כת' הר"ן p. 155, and ומעלת העושר p. 54, סעדיה (8); (שהשגת בלעם היה לשעה וכו' א"ר סעדיה ק"ו בגאולה העתידה שיש כמה דפין שיעשה נפלאות אין מספר הר"י הזהיר עוד שעם היותו כלוא בבית המדרש כשיבואו לפניו האנשי' איש ואיש מטלאכתו ומצבו יקבלם בפנים צהובות (9); (בענין שיערבו דבריו עליהם ויכברו התורה עד שהרשב"א ז"ל כת' p. 121) שלמה בן אדרת בתשובה באשה שהיתה מתקוטמת עם בעלה ובשעת הכעס בפני רבים פרעה קצת ראשה וזרועותיה וקצת תחת זרועותיה והיה רוצה להפסידה כתובתה עליה כדאמר' בגמ' כתובות נפטרה לפי שבשעת p. 129) רשב"ן (10); (הכעס היא כשומה וכו' read perhaps והיא דעת הרשב"ן ז"ל בפ' התורה ופרש"י ז"ל במעלות p. 42) רש"י (11); (הרשב"ם פרש"י ז"ל ללמוד אומנות p. 43, בחזקה ומרצה וכן נר' פי' הר"ם אמ' זה p. 71, יתפרנסו בו לישנו כשיחשוב עצמו חסר לא יגדל בעיניו חסרון שיעשהו כוונתו מה שאמרתי ורש"י ז"ל פי' אל תעשה דבר היום שמחרתו תרשע את עצמך p. 79, ורש"י ז"ל כמכו לאמרו ג' אמות p. 77, ורש"י ז"ל גרים בהפך מנין שאפי' ג' שנא' וכו' וכן פרש"י שם כל המחלל המועדות כאלו p. 85, פרש"י ז"ל אמ' מכל חיי p. 120, מחלל שבת העולם הבא לצורך כך כי באותו זמן לא תהא נוהג בתשובה ומעשי' טובים שאין הע"ה אלא

בדרך בשכבך ובקומך ותשמיש ושיחה ול"ג שאפי' אהללה יי בחיי לפי' הרמב"ן ר"ל אפי' בענין חיי ופי' הר"י p. 85, העולם הזה אכונן בהלול יי פי' p. 120, שמושך ערלתו לכסות העטרה סגולתו הר' יונה שרמו לאז"ל במ' ע"ז יש קונה עולמו בשעה א' ובסדר קרושים על לאיקים איש צורות בן אחות יוסף בן יעזר ויראה שכן הוא פרש"י והר' p. 125, ז"ל אמ' מכל חיי העולם הבא וכו' והר' יונה פי' p. 161, and יונה חלק בזה הענין v. also, מלשון שיחה שאין לו לדבר רק בד"ת p. 73) רלב"ג (3); (p. 42, 54, 62, and 66) פי' החכם ר' לוי בן גרשום מה שהיה מושג מהשלמות כבר נקרא שמו כי הוא שכל נקבה and, והוא שלימות לו מצד מה שהוא אדם וכו' ויצאתי מידי כל ההיות והקשיות שהקשה p. 140, מ' ליאון בספר מלחמות ובחקרו מי הוא הפועל מאיר (4); (לנסים והנפלאות היתאיים מדרך המבע (5); (הרמ"ה פי' השארות הנפש p. 43) הלוי והר"ם ז"ל בפ' המשנה ביאר p. 41) הרמב"ם ibid., וכן פי' הר"ם ז"ל p. 48, כל זה בארוכה כתב הר"ם p. 52, והר"ם ז"ל כת' בזה ג' חלוקות ז"ל שמפסדת אמונתו כי לא ישיגה רק במה וכו' וכבר האריך הר"ם בספר המורה לבאר p. 54, סבות מונעות השלימות ואם לא עכשו אמתי רמז וכבר ביאר הר"ם בפר' ג' p. 61, אל העתיד וכו' בהלכות תשובה אע"פ שלא עבר עבירה וכו' ור"ם ז"ל גרים שא"א לשמעו אפי' שיבאר p. 62, פי' p. 72, דבריו הטב ולא יצטרכו לפי' ארוך הר"ם ז"ל השמר שלא יעלה על לכך דבר מדעות והר"ם פי' שפסו' של p. 77, האפיקורוס כלל מעלה יורה שמדבר לענין אכילה ושתייה ואני אפרש וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו כהן ונביא לפי' פי' הר"ם p. 87, ג"ל שני מיני מנהיגים וכו' ז"ל ר"ל לאחר שר' אליעזר דבר בהנהגתו עם זולתו בכלל ה"ה ראה ר' ישמע' לכלל הנהגה זו כמו p. 89, בג' מיני יחסים שיש לאדם עם זולתו שכת' הר"ם בסוף ספרו המעולה וכת' דרך אויל וכבר האריך הר"ם ז"ל בהלכות תשובה p. 93, וכו' כמו שהאריך הר"ם p. 100, בבניאר פנה זו וכו' והר"ם פי' p. 113, ז"ל בספ' המעולה פי"ב ח"ג תשובה אחר מעשים רעים ומעשים טובים וכו' בן מצאתי ברוב הספרים ובספר המצות p. 114, לקוצי ובפי' רש"י והר"ם ראיתי יהי כבוד תלמידך הר"ם פי' מן המכילתא p. 124, חביב עליך וכו' לא תחמוד הוא כשמשתדל להשיג מה שחומד ופי' כך פי' p. 125, לא תתאוה לאסור אפי' בלב

ורש"י ז"ל פי' כל זה בענין p. 121, לקבל שכר פרש"י p. 123, הצדקה ובימות המשיח יהיו כלם וכו' ז"ל לשון קנאה המתחרה לנקום נקמת דבר אפי' והקשו והלא במאמ' אחד יכול p. 130, במקום אחר להבראות פרש"י ואמ' למה ייחס ויאמ' בכל ענין פרש"י ז"ל בפ"ק דיומ' שהיו p. 136, and אמ' ר' שרידא גאון (12); (כ"ב דחוקי' שהיה וכו' אחר זמן רב בא לידי תשובת רב שרידא p. 54) (גאון ז"ל וסדר ייחוסו של זה מסכים למה שסדרתי אמרו הגאונים כל היכא דלמר p. 55) גאונים (13); and p. 120, מספק' להו למר פשיטא ליה וכו' וקבלה ביד הגאונים שרב יהודה תלמידו של שמואל רבו היה עומד ברגליו וזה משום שהוכיחו בפ' במה יוצאה רב יהודה יתיב קמיה דשמו' והקשו p. 109) מפרשים (14); (אתא ההיא איתתא המפרשים מההיא דאמרי' בפ' הלוקי' כמה טפשי הני גברא דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי המפרשי' שראיתי פירשו שאין p. 118, and רבנן אבות (15); (בידינו דאמרי' בגמ' לא היה בידנו הנסיונות מנאום באבות דר' p. 133) דר' נתן ואינה p. 156) ספר אורח חיים (16); (נתן הכי טרה טובה כמו שאבאר בח' הבא בע"ה ועכ"ו הוהיר לעבודת ה' ובפ' בעל אורח חיים בהקדמת ספרו שלא יחוש למלעיגי' עליו אם ידקדק בתפלה איכה (17); (תפלין וציצית ואסורין ודומה לזה ואז"ל באיכה רבתי אין רנה של p. 83) רבתי p. 41) בראשית רבא (18); (תורה אלא בלילה ארז"ל בב"ר בפר' וירא ר' יהודה אומ' אין יום שאין הב"ה מחדש הלכה שנא' והגה מפיו יצא ולזה אז"ל בב"ר פר' p. 42, ואין הגה אלא תורה משפטים לפני י' דברות כתי' ושפטו את העם לאחריהם כתי' ואלה המשפטים משל למטרוניתא ההולכת בדרך עבדיה הולכים לפניו ולאחריה בבלי אז"ל בב"ר פ' ואת להט החרב p. 85, זין המתהפכת על שם דלהט אותם היום הבא וכו' וכן אמ' בב"ר פ' יקו המים א"ר p. 139, and הלכות (19); (יונתן תנאי התנה עם הים וכו' והל' פירשו בהלכות דרך ארץ p. 145) דרך ארץ גם במילי דעלמא שראינו שאליעור ששאל לרבקה (20); (ב' דברים בת מי היא ואם יש לאביה וכו' בויקר' רבא פ' שור או כשב p. 80) ויקרא רבא ר' תנחומא פתח מי הקדימינני ואשלם אמ' הב"ה p. 93, מי קלם לפני ער שלא נתתי לו נשמה וכו' וראיתי בויקר' רבא פ' אם בחוקתי כה אמר יי אל בית יעקב אשר פדה את אברהם יצא דינו לערף מלפני נמרוד וצפה הב"ה שעתידי יעקב

ר' אלעזר חסמא אומ' p. 97, לצאת ממנו וכו' קנים ופתחי נדה וכו' זה השלם נמצא בויק' רבא פי' אחד שהיה חכם גדול בימי ר' עקי' ולפי שהיה חכם גדול ולא היה יודע ברכת חתני' ואבלים ולפרוס על שמע ולעבור לפני החיבה ונתבייש במקו' עמי הארץ ואח"כ למדו ר' עקי' אמרו p. 112, ועל זה קראו ר' אלעזר חסום בויקר' רבא פ' שמיני שיכניה מלך יהודה שחשבו (צ"ל שחבשו) נבוכאדנצאר בבית הסוהר והשו ירושלמי (21); (חכמי' פן תפסק זרע בית דוד וכו' המשיל בירוש' דנדר' ענין חבירו לי p. 114) עצמו שאם יחתוך בשר וההביארו בסכין הינקם מידו אשר עליו הסכין ויכה ודאי בלא כן יש לו v. also להתנהג עם חבירו בס' הקוצי מצאתי כן או"ל במ' כלה העבר p. 61) כלה (22); (p. 52) רצונך מפני רצון שמים שיעקב לא נשק ליוסף דילמ' אידי דגלה אטעוניה נשיא אגב שופריה וראיתי p. 103, דכתי' ויפול על צואריו וכו' במס' כלה הוי כאסקופה התחתונה שהבל דשין מצאתי במ' כלה ר' יהודה p. 158, and בה אומ' עז פנים לגהינם כוש פנים לג"ע עז פנים ר' אלעזר אומ' ממור ר' יהודה אומ' בר הנדה אמרו p. 84) מדרש (23); (ר' עקיבה אומ' וכו' במדרש שהעורב רואה עצמו שחור וגוליו לבנים סבור שאינם שלו והשי' יזמין להם יתושי' מתוך צואתם ונכנס' לתוך פיהם והיינו דכתי' לבני כמו שאמ' p. 105, and עורב אשר יקראו במדרש א"ל לחכם גדול ר' זעירא בר אבטילם בר בריה דר' אבטילוס הגדול אי אבכה אמ' מאי כוליה האי אי בר אוריין או בר אוריין ובר אבהן הויא ואי בר אבהן ולא בר אוריין אשא תכלית על זה נאמ' אין זכרון לראשוני' אם באוהביו וקרוביו וכי יועילו על רוע מעלליז זה ודאי לו ואם הם רשעי' כמוהו הם ג"כ יהיו במדרש p. 80) מדרש שיר השירים (24); (ענושים שיר השירים בוו יבוזו לו לר' יוח' אזל מטבריה לעצורי ור' חייא בר אבא סמך ליה מטון חד בית כאז"ל במדרש שיר השירים p. 160, and חקלא בפסו' נופת תמופנה שפתותיך שהת"ח צרי' שיהא מוסרי החכמים (25); (כל הכ"ד ספרי' וכו' אמרו במוסרי החכמים שחכם א' היה p. 114) מתפאר שמעולם לא היה לו קטטה עם אדם שאם הוא ואחר היו אוהוין בחוט השערה זה בקצה הא' וזה בקצה הב' אם חבירו ימשוך אליו שהוא (ירפאהו או ימשך אחריו ולזה לא ימשך לעולם ובמוסרי הפילוסופ' p. 73) מוסרי הפילוסופים (26)

ראיתי אמ' החכם אינני דורש החכמה לתקוה שאבוא עד קצה ואגיע עד תכליתה אבל אדרוש מה שאינו רשאי להיות סכל בו ואין ראוי למשכיל רש"י פי' בשם (p. 134) מכילתא (27); (וזולתו ספר (28); (המכיל' כנגד עשרה נפילות שבירשע כן מצאתי ברוב הספרים ובספ' 114 p.) המצות (p. 97) ספרי הפילוסופיא (29); (המצות לקוטי ור' אלעזר בן עזריה ועשה ב' חלוקו' בענין הידיעה פרקי ר' אליעזר (30); (ונמצאו בספרי הפילוסופיא וראיתי בפרקי ר' אליעזר פ' כ"ד רמז 91 p.) לזה בדור הפלגה ר' שמעון אומ' קרא הב"ה לע' v. also מלאכים המסבבים את כסא כבודו וכו' ואח"כ ראיתי 147 p.) תוספות (31); (p. 127) בתוספות של ר' אליעזר או' שאם התחתונים עושים דין העליונים עושי' דין שנא' והיינו דאמ' תוספתא (32) and; (ומקום שיש דין אין דין תוספתא שמונים אלף בחורים קרואים בשמו 53 p.) של אהרן).

The author frequently refers to other works compiled by him, especially to his Bible commentary, e. g. p. 49 כאשר קדם לי כמו שפירשנו p. 51 בארונה בפר' תולדות יצחק בפ' תולדות יצחק ביארתי p. 71 בפר' לך לך וכבר p. 77 יפה כוונת התפלה ואומר פה בקצרה פירשתי כפי דרך זה בפ' לך לך מעלת האהבה וכבר ביארתי טעם המנייני' שנא' p. 79 והיראה ומבואר אלי' בפ' 113 p. אלי"ם נצב בעדת אל and p. 126 לך לך ובמאמ' נורא אלי"ם ממקדשיך וכבר אמ' והייתי עד ובאמרו הוא עתיד לרון שפרשתי שישים בפועל מה שרן.

The commentary is rich in passages throwing light on the history and culture of the writer's age. We give a few instances: p. 59 שהמבוכה לאנשים היא אם יש מנהיג גומל ומעניש ואין שלא יחשבו להזיק לזולתם והם המחשבות הרעות שהאנשים מוכנים אליהם והמלאכה עם ת"ת ומטעם מזה. והזהירם לבל ידאגו כשהם צריכים לאומנותם כי הוא קיומם וקיום תורתם שרוב העולם אינם עשירים שיוכלו להתפרנס מבלי עמל ויגיעם וא"כ או יצטרכו לקבל חרפות בני אדם ועלבונם בעתנותם (צ"ל במתנותם) המעוטה או להחניף

הרשעים ולהחזיק ביד מרעו' או יצטרכו לגזול וללסמים ולא יתקיים עיונם ויחטאו בפרנסתם לכן צר' להחמיר בזה מאד ומרביצי p. 109 תורה לפי זה אין לקחת רק ההכרחי להם ולמחיתם ולמאכולת ביתם ולפי כבוד הקהל ושישמעו וכשהצדיק' 113 p. דבריו כדאמר' בנוק' וכו' מכניסים זה את זה ביראת שמים ולחקן תקנות וסייגים בענין שיהיו אהובים למקום וכ"א מסייע לחבירו הנה שהכנוס טוב והפוזר רע להם וכו' כאשר קרא להרבה קהלות רצו סגולות והן לתקן בעדן במלבושי' ותכשיטי' ברבות הצרות והשמדות כאשר עשו אנשי התלמוד כמו שבא במס' סוטא והמתנגדים בעשרם ובנשותיהם השאננות לא רצו ואם הא' רך הלבב ונסוג אחור לא ירצה יתריסו בשום דבר נגד המלך והשר' ומנהיגי העיר. הא' חם המזג עצמיו כמטיל ברול מהיר התנועה ירצה בהפך והקש על זה בשאר המדות ובעניני הקהל בתקן המסים והארנוניות אם הקבוץ הוא לשום שמים וכ"א יכוין לתועלת הכלל ולעבודת הש"י הנה ימשך מהמדות ההפכיות האלה ההתמזגות וההתמצעות בענין שיהיה תועלת לקהל וישארו הם אוהבים כי רשעיהם נולד ונברא זה הקיום לקהל בסבת משאם ומתנם ונוצר האחרות עולמי. אבל אם כוונת קבוצם היה להיות כ"א רצה לקיים דעתו לגמרי ולבטל דעת חבירו אין ספק שיפרדו and p. 127 איש מעל אחיו וימשך נזק לקהל ונ"ל שכונתו לזמ' שלפי שהאומות להם שרים מנהיגים אותם ומשפעים להם הצלחה כמו שכתו' בדניאל שר יון שר פרס בפרקי ר' אליעזר הבא נרדה ונבלה ויחשב שיתן כל מנהיג לאומתו הצלחה ולא יבינו וכו'.

The name of the author of our commentary can be established with the help of the excerpts from R. Mattithiah Hayyishari's commentary on Aboth, which are preserved in Samuel de Azeveda's שמואל (Venice, 1605). The quotations in the מדרש שמואל do not agree entirely with the text of our MS., but a few comparisons between the MS. and Mid. Sam. enable us to establish the authorship.

I. MS., p. 41.

תאר השלמים שאחרי יהושע זקנים כלשו' הכתו' וכל ימי הזקני' אשר האריכו ימים אחרי יהושע אחשוב בזה א' מג' טעמי' אם שלא נפרצה

Ed., p. 10a.

והר' מתתיה היצרי ז"ל כתב ויהושע לזקנים תאר השלמים שאחרי יהושע בשם זקנים כלשון הכתוב וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי

הנבואה בומנם עד שבא שמואל שנא' בהתחלת נבואתו אין חוון נפרץ. או שלא נכתב נבואתם לפי שלא הוצרכה לדורות כדאי' בפ"ק דמגלה או שהיתה מעלתם כ"כ גדולה שלא היו צריכין להתפרד משאר האנשי' בעבור התבודדותם לנבואה ולזה תארם בוקנים. ואולם משמואל ואילך מה גם אם לחסרון דורם היו צריכין להפריד מהם ולהתבודד להכין נפשם ולזה יתוארו בנביאים.

יהושע ואחשב בזה א' מג' מעמים אם? שלא נפרצה הנבואה בומנם עד שבא שמואל שנאמר בתחלת נבואתו אין חוון נפרץ. או שלא נכתבה נבואתם לפי שלא הוצרכה לדורות כדאי' בפ"ק דמגלה או שהיתה מעלתם כל כך גדולה שלא היו צריכים להתפרד משאר האנשי' בעבור התבודדותם לנבוא' ולזה תארם בשם זקנים. ואולם משמואל ואילך אם לחסרון מוגם או לחסרון דורם היו צריכי' להתפר' מהם ולהתבודד להכין נפשם לנבואה ולכן יתוארו בנביאים.

II. MS., p. 42.

Ed., *ibid.*

העמידו תלמידיו הרבה והרבה האריכו בזה בפ"ק דתעניות אז"ל בפ' דאלו הן הגולין רב אשי אמ' מי אוהב בהמון לו תבואה מי אוהב ללמוד בהמון לו תבואה והיינו דא"ר יוסי בר חנינא מאי דכתי' חרב על הברים ונאלו חרב על צואר של שונאיהם של תלמידי חכמי' שיושבין ועוסקין בתורה בד בבד ולא עוד אלא שמטפשי' כתי' הכא ונאלו וכתי' התם אשר נואלנו וכו' ומתלמידי יותר מכולם.

העמידו תלמידים הרבה ולא ילמוד אדם יחידי כענין חרב אל הברים ונאלו וכענין שאמרו פ' אלו הן הגולין מי אוהב בהמון ללמוד עם רביו עם לו יהיה תבואת התורה ונפרט עם התלמידי' היא יותר טוב כענין ומתלמידי יותר מכולם עכ"ל.

III. MS., p. 43.

Ed., p. 11 a.

על התורה ר"ל שיקבלו עליהם אז"ל בפ"ק דע"ז א"ר שמעו' בן לקיש מאי דכתי' ויהי ערב ויהי בקר יום הששי תנאי התנה הב"ה עם מעשה בראשית אם יקבלו ישראל את התורה שהם ה' חומשי תורה אתם מקיימים ואם לאו אחזור אתכם לתוהו ובוהו. ועל העבודה אז"ל בפ' כ"ג ר' יעקב בר אחא א"ר יוסי אלמלא העבודות לא נתקיימו שמים וארץ וכו'. ועל גמילות חסדי' אז"ל בפ"ק דבתרא א"ר אלעז' בן יוסף וכו' ופי' על התורה היא חלק א' להבין סודות התורה ופירושיה במציאותו ית' וחדשו הנמצאות מלא יש וידיעתו פרטיהם אין דבר נעלם והשגחתו במ יוגמלם ויענישם לפי מעשיהם הטובים כאשר גורה חכמתו. ועל העבודה הוא חלק ב' והם המצוות המעשיות אין לכלל האנשי' צורך בהם לפי הנגלה כמו הקרבנות ושבתת הימים אסורו' (צ"ל מאכלות אסורות) וביאות אסורות כי אלו הם נקראי' שבין אדם למקום. אז"ל במין מהם אלהים של אלו שונא זימה כלו' של אלו הענינים סגולה להתרחק מהשלמות ונוהר בהם להתקרב אליו. ועל גמילות חסדי' הוא חלק ג' והם ההנהגות שצרי' לכל אדם להתנהג בו עם זולתו מהנמצאות טאי זה מין שיהיו שיהיה לו קיום והעמדה עמם וכו'.

והר"ר מתתיה היצירי ז"ל כתב על התורה על קבלת התורה שיקבלו אותה עליהם כענין שאמר רשב"ל תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית אם יקבלו ישראל את התורה מוטב ואם לאו יחזירם לתוהו ובוהו א"כ הכל מדבר בתורה אלא שעל התורה אמר על החלק שיש בתורה שיוורה אל האדם האמתות ולהבין סודות התורה ופנותיה במציאותו ית' וחידשו הנמצאו' מאין ליש וידיעתו והשגחתו והגמול לפי מעשיהם וכן העונש. ועל העבודה הוא חלק שני שבתורה שהם המצוות מהעשיות כגון הקרבנות ושבתת הימים ומאכלות אסורות וביאות אסורות. ועל ג"ח הוא חלק שלישי שבתורה והם ההנהגות שצריך לכל אדם להתנהג בו עם זולתו עכ"ל.

(C) פירוט על פרק קני תורה (C). A Commentary on the sixth chapter of Aboth by R. Mattithiah Hayyishari (pp. 163-209). The commentary beg. לקרות אחריה בשבת שלפני יום מתן תורה פ"א שבהלכו דרך ארץ המתחיל ר' מאיר אומ' כל העוסק בתורה לשמה יען מתיחס למוסרי מס' אבות באזהרת שקידת לימוד התורה הקרויה וכתו' בסדרו' בתחלתו שנו חכמי בלש' המשנה ברוך שבתר בהם למען צדקו כלו' כיון and ends, ובמשתנתם שמשלמותו הוא לצדק הדברים ולדרקק הטב ולא ישפע ממנו דבר בלתי מכון ממנו והצודק ומאזן שיהיה מחפצו לצדק עניינו אל הטוב וזה כשיגדיל התורה בעיני האומות ויאריכהו בכרה (!) לעיניהם כשיכירו שלמותה ושלמות המחוקק' בה שהם אומת ישר' וזה יהיה לימות שנהיה נצולים משעבודם אדרבה הם יהיו משועבדים אלינו ויחשקו שנלמד להם דרכי התורה ומסוליה ואו לא יהיה לנו מונע מלדרקק בה וכן יהי רצון שיקיים בנו מקר' שייער וי האמירך להיות לו לעם סגולה וכו' ולתתך The name of the commentator is established by comparison between the MS. and שמואל. והרב רבי מתתיה p. 229a: היציהרי ז"ל כתב ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו מלת די יאמר על שלימות דבר מה למה שהוא צריך ואמרו כן והמלאכה היתה דים רוצה לוטר שהדברים שהביאו שנקרא מלאכה כמו v. MS. במלאכת רעהו היה במ שלימות וכו' ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי p. 163 הוא לו מלת דאי יאמ' על שלימו' דבר מה למה שהוא צרי' אמ' והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אותה ר"ל שהדברי' שהביאו שנק' מלאכה כמו במלאכת רעהו היה במ שלימו' לכל מה שצוה השם לעשות וכו' The commentary shows the same features and quotes the same authorities which we have pointed out in the previous item.

(D) פירוט מסכת אבות להרב החסיד ר' יונה זצ"ל. A Commentary on Aboth by R. Jonah Girondi (pp. 211-306). The commentary beg. אמרו רבותינו ז"ל האי מאן דבעי למהוי חסידא ליקיים מילי דאבות ואמרי לה מילי דנויקין ומפני שאדם משיג אל מעלת החסידות בעשותו אחת מאלה הדברים שמו מסכת אבות בסדר נויקין ואע"פ שגם כן אמרו ליקיים מילי דברכות והיא מסדר זרעים

מפני שמדברת מברכות הזרעים והפרות שמוה בסדר ההוא, ועוד מפני שהם דברי הסנהדרין שמוה בסדר הדיינין כי כל החכמים הנזכרים כאן עד רבן יוחנן בן זכאי כלן מן הסנהדרין היו בן בגבג אומ' הפוך בה והפך בה and ends דכולה בה וסיב וכלי בה, סיב מלשון שיבה שיוקין ועוסק בה כל ימיו, וכלי מלשון יבלו ימיהם בטוב, ובה תחוי ומינה לא תיוון שאין לך סדה טובה ממנה. בן האהא אומ' לפום צערא אגרא והגיית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליל את דרכיך ואז תשכיל.

The relation of the MS. to the excerpts of Samuel Azaveda can be judged from the following two instances. MS. p. 223 הוא היה אומ' נגד שמא אבד שמיה ר"ל אדם המתגאה ויצא שמו בעולם על יד גאותו וגדולתו ועשה לו שם כשם הגדולים אשר בארץ כנגד השם הגדול אשר נמשך בגאווה כן יאבד שמו אבדן גדול ולא יזכר ולא יפקד, ודלא מוסיף יסוף מי שהוא חכם ואינו רוצה להוסיף חכמה על חכמתו ויאמ' בלבו כבר למדתי כל התורה כלה ראיתי דרכיה ונתיבותיה מה לי ולצרה הזאת למרח בה כל ימי ומה אתבונן בה ולא הבינותי יהי רצון שזה האיש ימות ויאסף אל עמיו ולמה יחיה עוד אחר שכבר קם מללמוד כי אין חייו צריכין. ודלא יליף קטלא חייב מי שלא למד כל עיקר נמשל כבהמות כי למה נברא בעולם אך להבין ולהורות התורה ודרכיה דרכי נעם וזה שלא עסק בתורה כל ימיו ועודנו מחויק ברשעותו אין ראוי לחיות אפי' יום אחד ואפי' ורבינו יונה ז"ל כתב v. ed. p. 28 b, שעה אחת נגד שמא שע"י גאותו ועשה לו שם כשם הגדולים יאבד שמו ודלא מוסיף יסוף מי שהוא חכם ואינו משתדל להוסיף חכמה על חכמתו ואומר בלבו כבר חכמתי וראיתי כל דרכי התורה ומה לי ולצרה הזאת למרוח כל ימי ואמר התנא יהי רצון שזה האיש ימות ויאסף אל עמיו כי למה לו חיים אחר שכבר אינו רוצה ללמוד חייו אינם צריכין כי אדם לעמלה של תורה יולד, ודלא יליף תורה כל עיקר נמשל לבהמה כי למה נברא בעולם ואין ראוי ודלא מוסיף יסוף מי שהוא חכם ואינו משתדל להוסיף חכמה על חכמתו ואומר בלבו כבר חכמתי וראיתי כל דרכי התורה ומה לי ולצרה הזאת למרוח כל ימי ואמר התנא יהי רצון שזה האיש ימות ויאסף אל עמיו כי למה לו חיים אחר שכבר אינו רוצה ללמוד חייו אינם צריכין כי אדם לעמלה של תורה יולד, ודלא יליף תורה כל עיקר נמשל לבהמה כי למה נברא בעולם ואין ראוי ודלא מוסיף יסוף מי שהוא חכם ואינו משתדל להוסיף חכמה על חכמתו ואומר בלבו כבר חכמתי וראיתי כל דרכי התורה ומה לי ולצרה הזאת למרוח כל ימי ואמר התנא יהי רצון שזה האיש ימות ויאסף אל עמיו כי למה לו חיים אחר שכבר אינו רוצה ללמוד חייו אינם צריכין כי אדם לעמלה של תורה יולד, ודלא יליף תורה כל עיקר נמשל לבהמה כי למה נברא בעולם ואין ראוי

v. also ed. Altona, 1848. The MS. is written in a curs. Sefardi hand of the 15th cent., and contains 306 pp. Up to p. 209 there are 31 ll. to the p., and after, 25 ll. to the p. The last part gives the text of the Mishnah on the margins.

Paper, 8 $\frac{3}{8}$ " x 5 $\frac{7}{8}$ ".

774

Miscellanies.

(A) Astronomical and Kabbalistic Notes (pp. 1-10).

(B) סימנים לפשוטות ולמעוברות (pp. 11-12).

(C) ספר שארית יוסף, a work on the calendar by Joseph b. Shem Tob b. Yeshu'ah (pp. 13-31), v. Ben Jacob, p. 562, No. 182.

(D) Notes on the Calendar (pp. 32-42), by חיים בן לא"א ואעיש כנאפו: אמר הצעיר חיים מאצאתי (!) כתוב בספר רבי דויד חסין חרוז אחד בענין השירים וזה תוארו לא תחרו' בשור ובחמור יחדיו כ"א השור תקשור עוד; further, בערי המישור והחמור בהר המור כתב משם רבי אברהם אדהן חרוז אחר.

(E) ספר תשמישי הקדש (pp. 43-58), beg. הקדמה לספר תשמישי הקדש שחיבר אחי אמי החכם השלם בכל חכמה ומדע כמוה"ר שלום אבן ספר תשמישי and ends צור זלה"ה תנצב"ה הקדש שירים ישרים דברים ברים חברים גדול המשוררים באשר קולו הרים בנועם זמירות ושירים נודע בשערים בין ההרים וכתר תורה בראשו קשור תמיד לא יסור הלא הוא החכם השלם בכל חכמה ומדע ככלל ודרדע כמוה"ר שלם אבן צור זלה"ה הלא המה יורוך דרך תורתך בשמושי אותיותיה ונעים אמריה ובפרט מועיל לכל דורשי רשומיה להבין אמריה לדורשה באחת משמושיה אשר תאוו נפשו אליה ויקבל שכר על דרישתו ותלויה זכותו בהרב המחבר ספר זה בנועם זמירתו והנה שכרו אתו ולפניו פעולתו ואם אאריך לדבר v. about the author, Jerusalem, 1911, p. 157, and also about his nephew, Jacob ibn Sur, ibid.

(F) The Grammar by Jacob b. Hayyeem b. Isaac ibn Adonijahu (pp. 59-105).

(G) שער הנגינות (pp. 105-112).

(H) חלוף שבין בני אשר ובין בני נפתלי (pp. 112-118). At the end we read: תמו החלופים אשר בין בני אשר ובין בני נפתלי ברוך ה' אשר נתן כח לי לסיים עד גבולי והיה לסעד ולעזר לי ישתבח השלם האמתי שהגיעני עד כה כן יוכני להשלים את כל התורה כלה מא' ועד תיו כה סעתי הצעיר עבד הצור יוצר כל יצור הקטן דוד בן לא"א משה המכונה בן צור זלה"ה יצ'ו נר'.

(I) די אלייורה עמודי הטעמים by R. Solomon (pp. 119-122), beg. שהחכם השלם מרנא ורבנא שלמה די אלייורה תקן עמודי הטעמים על ספר תהילים אמרתי הנה אציגם לפני הקורא ויערב לפניך שיחתו ושער נגינתו למען לא יחסר כל בו. אמר שלמה די אלייורה מן בני גלות ספרד יצ'ו יען תקנתי עמודי הטעמים בכלל על ספר אתי וקראתי טעמי עמודי הטעמים, v. Ben Jacob, p. 209, No. 98.

(J) מעשה נערות (pp. 123-133), beg. נערות להחכם השלם מסרפי כמוה"ר שלם אבן צור זלה"ה להראות חכמתו בחכמת המליצה הנמרצה. and ends מעשה שהיה יום א' לעת ערב וכו' חברו ויסרו החכם השלם בכל חכמה ומדע כמוה"ר שלם אבן צור זלה"ה.

(K) חידה להחכם (p. 134), headed אח המזכיר זלה"ה בענין המים שרופים אדבאל הביאוהו במגינה.

(L) זכר רב (pp. 135-153), by Benjamin (copied from ed. Amsterdam, 1635).

(M) פרשיות מחוברות ונפרדות בפיוט סי' ובמשקל (p. 155).

(N) שמנה שערים (pp. 155-190), by Daniel Hakkohen, headed פתיחת השמנה שערים, beg. אמר הצעיר דניאל הכהן כאשר מצאתי ראיתי הבתים האלה אשר בנה החכם הזה על מלאכתו. העיבור בזה החיבור במשקל וכו'. P. 182 we find a reference to the calendar of Rab Se'adyah Gaon, reading: כסוף שער הראשון: לוח זה לרב סעדיה גאון ז"ל אשר ממנו נדע בכמה לחדשנו יבואו כל התקופות הזה שמו אשר יקראו לו לוח הזה. The date of this writer is 5328 (= 1568).

(O) ספר הקערה (pp. 191-195), incomplete, beg. ואל תדין בני אדם למראה (v. MS. No. 57, p. 127, l. 5). This is followed by ועוד אמר נפש קנות מוסר, על שבח הקערה ושירתה ועוד אמר על תפארת הקערה ובין שואלת ועוד לו and מגלת בין בקירות לבך חוק. beg. אחרי שיריו אגרת נגידי צחות מדברת אל בנו יקירו. אמר יוסף האזובי בר חנן ז"ל הלא כתבתי לך שלישים להודיעך.

(P) מוסר השכל of Rab Hai Gaon (pp. 196-202).

(Q) חכמת השרטוטים (pp. 203-214). P. 210 we read: שם טוב בן אפרים בינותי

בספרים ולמדת קצת מחכמת השרטוטים בספרי הנוצרים ושמעתי שזאת החוכמה היא מקבלת רו"ל והיה להם רמזים בפרשת תולדות אדם לכן ראיתי לחבר בה מאמר כללי בואת החוכמה

(R) ספר חכמת השרטוטים (pp. 215-224).

(S) קמיעות וכגולות (pp. 224-232). some headed לשון רבינו בחיי ז"ל

(T) פירוט ה"ר דניאל הכהן על ספר שארית (pp. 233-244), a commentary on the יוסף שארית יוסף, v. sub C.

(U) עט סופר (pp. 245-266), formulary of documents and letters by R. Jacob ibn Sur containing שנים, שטר חוב, עסקא, ישכירות, סדר הגט, שותפות, מחילה, הרשאה, שקבלו ממון, סילוק, צואת י"מ, קבלת עדות, סדר חליצה, טופס, דינא דבר מצרא, ביטול מודעה, טודעה, מכירת ב"ד, מעשה ב"ד, שטר עניות מב"ד, שטר טוהר לנערה, שבעות אלמנה, משכונא, הכרזה, שומת, לתת מעות ברבית לגוי, שנשרו בתוליה, מליצות, שטר חלוקה, מתנה לאחר מיתה, מזונות שטר מכירת חנות, אגרות ארמית, אגרת לדין, כרם חמר in Abraham Anḳawa's סופר, Livorno, 1871, vol. 2, pp. 43 c-63 d.

(V) ספר המליץ (pp. 267-268), incomplete.

(W) A Treatise on the Calendar by Daniel Hakkohen (pp. 269-272), beginning and end missing.

(X) קמיעות עיבור ודקרוק (pp. 273-282).

The MS. is written in two different Maghrebi curs. hands of the 17th cent., and contains 284 pp.

Scribes: (1) *David b. Moses ibn Sur* (p. 118).

(2) *Ḥayyeem b. ואעיש כנאפו* (pp. 34, 134, 281, 283, 284).

Owners: (1) *David b. Ḥayyeem [כנאפו]* (p. 10).

(2) *Abraham b. Aaron* (p. 10).

(3) *Solomon b. Abraham* (p. 10).

Paper, 5 $\frac{7}{8}$ " × 4 $\frac{1}{6}$ ".

788

Miscellanies.

(A) A work on astrology and astronomy. The work beg. עמ"י עש"ו מעתה אגיד בהינ"ו עמ"י עש"ו מעתה אגיד (pp. 1-59).

(B) פוטונים (pp. 61-126). The first is headed פוטון פארסי נגר, beg. פוטון פארסי נגר; רפואה בן אלעזר, acr. רפא אותי ממכתי (2); כוני חו סר פראום, beg. שער פארסי (3); חוק; עזרא, acr. על צבי עופר תעמוד למרחק (4); חידה (6); וישמחו עם קדושים עם בחר לנחלה (5); ימי חרפי (7); ידי אשא לדבריד (צ"ל לדבירד), beg. ישראל, acr. אהבתני; נוסטה שמים שובה לי (10); ידיר השב ישבותי (9); נורא אדיר נעלם דוד (11); נסים חוק, acr. מלך בורא את (12); נשים חוק, מרעיון; אשיר לאל אשר שבת (13); מישה, העולם, acr. אלי אל ישוב דך נכלם (14); מישה הלוי חוק, acr. יחיד אודך בקול רינה (15); אברהם, acr. יוצר אור בהיר לא נתתם (16); ישעיה; ישראל, acr. יונה קומי מה תהמי (17); ישראל; (19) יצחק, acr. יה שמעיה הקם דגל מרכבי (18); ישלימאן חוק, acr. שים נא מענה אל בלשוני; (21) ישראל, acr. ישראל עם אל אשריכם (20); אברהם, acr. אודך פעמים ה' ואומרך בלאומים; (22) ישמעון עניים שירה וישמחו להללי; (23) ישראל, acr. יושב בשימים יאמר לצפון חני; ישראל; (24) צור, acr. צור ישועתי עניני יה עניני (24); ישעיה; צאלח, acr. צור רם על כל רמים (25); צאלח; שמואל, acr. שיר חדש אשיר ושם אל אקדיש (26); (27) סבת כל סיבה ועילה; בר יעקב חוק; (28) צורי גואלי בקראי עניני; סבתיאל חוק; ישראל; (29) יהו כמוין עובדי כמשי; צאלח; (30) ישעיה, acr. יה עון התאור נאור בגבורה; (31) שם אל; (32) סלימאן, acr. סבבוני גוים רבים; (33) סהולל אקרא; (34) אודה חי בעורי; (34) נורא אתה קבץ עתה; (35) מנחם, acr. ה'; אורי קוטא כל כבודה (35); נסים; (36) אברהם; (36) יפה הראיני מראיך; אברהם; (37) ישראל חוק, acr. יעוף חלומי וידד חיווני; (38) ישראל בר, acr. יצא למלך סבית סורים; (39) אלהי נשמה שנתת בי; (40) משה בר לוי חוק; (40) חסדיך אל כל יום; ישראל, acr. מושיבה; (41) יפיפה לבתיני (צ"ל לבכתיני); חיים, acr. תוחלתי; (42) ירעו; ישראל, acr. המחיני עד אור בוקר; (43) נחה עם צאן; (43) יצחק, acr. עמים בטוב מרעם; (44) יוצר הכל למי יחפוץ; (44) נסים; (45) מרעיתך; (45) יה הללי הללי רעיתי הללי; ישראל חוק, acr. סומך נופלים עוזר; (46) יעקב בר יונה חוק; (47) צח ואדום דגול מרבבה; (47) סלימאן, acr. דלים; (48) ירך תנחיני אל חי עושי; צאלח, acr.

ישראל; (49) שמחת גילי ורנתי ומגיני (acr. יוסף; יוסף בסודו בורא לבנין (50); שלימאן; (52) ישראל חוק; חצבי לנהרא דמיא (51); יעלה יעלה (53); ישראל; ימס ליבי ימש יערת דבש על (54); ישראל חוק; בואי לגני ישראל מי כמוך עם (55); ישראל; לשונך יוסף בן שאול חוק; נושע בדת אל מושיעם שמחי (57); ישראל; יונתי זיו יפתחך (56); עת דודים בלה (58); שלימאן; פני לגדיך אשר לאל איום (59); חיים; בואי לגני (60); אני יצחק דבה חוק; ממציא לי פדיום נחלתי (61); נסים; נכון ליבו איש הוא ירא ירד שנת עיני (62); נשים; נחלת דודים ירדים לאל (63); ישראל; ואסעד באוני צאי נא לקראתי יונה (64); יום טוב; נבחרו יפה בואי אל גנתך (65); צאלח; ישראל; יקרה היא מפינינים (66); ישראל; ישראל בן משה; יטה אונו לי ומחוללי (67); יוסף חוק; יראה זרע דודי יאריך ימים (68); (70); צאלח; צבי החן חיש במהרה (69); סעדני (71); אנברם; אל דעות סיבה ועילה (72); סלימאן; אושעה ללב נרכה אל לא תבוה מה נמלצו (73); יעקב; יחיד ורם על כל גאה יתרועעו אף ישירו (74); מנחם; אמרי חכמה נדבות פי רוצה (צ"ל רצה) (75); יוסף; לך יונה תמה יפה ברה (76); נסים חוק; ולחשי זמרת יה ורננים ישוררו (77); יצחק; כחמה ישר חילך (78); זבולן קמן חוק; עם אמונים לקחי סוד לקחי (79); ישראל; דחיל חטאין יהלך ניב שפתי אומרך כבוד (80); ישראל; יבעון שפתי שירה לאל (81); ישראל חוק; צורי גואלי (82); יוספי חוק; נורא עלילה ישראל; יה צורי גואלי יה מהר והחש פדות acr. יהיה לבבי בי או איתן (83); בר משה acr. ירחק נדוד דוד נעמן (84); ישראל חוק; להודות מה טוב כי היום לה' (85); ישראל נעימה בין השמשות בכל (86); יעקב הלוי; (88); נחש על תיקון י"ח ברכות (87); לשון אשר שירה לאלהים בעניין; פזמון לפורים אנעים ומירות ושירים אארוג (89); המן ומרדכי שער אשר נסגר קומה (90); סימן טוב; יום זה פסח וגם שבת (91); שלמה; פתחהו acr. יעקב בר מרדכי; at the end of which we read: אמרתי עבדא זעירא לכבוד ולשם א"א יודי עם (92); צעיר שמואל כהר"ר יעקב הו"א אלי (93); ישראל חוק; תנו שירה וזמרה acr. אנברם; והודי מרים כבודי

(C) ספר דברי חכמים (pp. 127-138). The title-page reads: ספר דברי חכמים על שם הכתוב להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם וכשמו כן הוא שהוא מלא חכמות סגולות יחידות עולמות ומכל אבני סגולה אבני נזר מתנוססת יוצא אשר יצא ראשונה היא חכמת שרטוטי היד חברו אחד v. Ben Jacob, מן הקדמונים זה איש האלהים דברי חכמים. ה"ר אליהו ב"ר: p. 103, No. 67: משה גאלינו. על חכמת שרטוטי היד וסגולות חידות; and p. 617, No. 98: חולדות אדם. ה"ר אליהו ב"ר משה גאליגו. על חכמת הפרצוף שרטוטי הידים וכמה סגולות v. also Steinsch., Cat. Bodl., p. 930, No. 4951. Some of the סגולות have German sentences.

(D) גמטריאות (pp. 139-140).

(E) שאלות טובות ששאלה מלכת שבא את עשרה דברים (pp. 140-142), and שלמה המע"ה

(F) שבעים שמוח (pp. 143-145).

(G) סגולות (pp. 147-152).

(H) הלצות (pp. 153-154).

(I) ספר השמות (pp. 155-158), beg. זהו הישמות מהמקובל ר' יוסף דילא ראינא והוא דבר עמוק ומקובל לפני המלאך וכו'.

(J) שאלת חלום כוהרב ר' יוסף דילא ראינה ז"ל (pp. 159-162).

(K) קבוצי שדים (pp. 163-165).

(L) סגולות והשבעות in Jewish-Persian (pp. 168-181).

(M) Notes on, and excerpts from, the Talmudic Aggadah (pp. 184-200).

(N) סגולות in Jewish-Persian (pp. 203-242).

(O) קמיעות in Hebrew and in Persian (pp. 242-249).

(P) גורלות in Jewish-Persian, headed: אינסח גואב מטלב הא (pp. 250-262).

(Q) מולות (pp. 264-268).

(R) סגולות וקמיעות in Hebrew (pp. 268-272), one of them reads: ועוד זה מלסם של לעקרה מפי הרמב"ם, and אפלטון קוראים אותו

(S) קמיעות in Hebrew and כתאב בלעם (pp. 273-282).

The MS. is written by various Persian curs. hands of the 19th cent., and contains 282 pp.

Scribe: Samuel b. Jacob, who wrote the first part of the MS. His colophon reads

on p. 58: כתבתי העציר שמואל בכה"ר יעקב יצ"ו אמן הו"א

Owners: (1) *Elijah b. David*. The entry reads: מלא אליהו בכה"ר באבא דוד נ"ע תנצב"ה (p. 263).

(2) *Saul b. Hakham Sason* (p. 1).

Paper, $6\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

810

Miscellanies.

(A) ויקרא. Leviticus with Targum and Arabic Translation and Rashi's Commentary. The fragment beg. Lev. 4. 21 and ends 13. 7. The text is written in a square, the Targum, Tafsir, and Rashi in a curs. Yemenite hand of the 19th cent. on 28 pp. The text of the Rashi beg. with Lev. 2. 4 and ends 5. 14. Paper, $10'' \times 7''$.

(B) ויקרא. Leviticus with Targum and Tafsir. The fragment beg. Lev. 10. 9 and ends 10. 20. The Biblical text as well as the Targum are furnished with superlinear punctuation. The fragment is written in a sq. Yemenite hand of the 15th cent., on 2 pp. of 24 ll. to a p. Vellum, $11\frac{1}{4}'' \times 8\frac{5}{8}''$.

(C) שופטים. Judges with Targum. The fragment is headed הפטרה בשלח, and comprises Judges 4. 23 to 5. 11. The text is written in a sq. and the Targum in a curs. Yemenite hand of the 19th cent. on 2 pp. Paper, $9\frac{3}{4}'' \times 7''$.

(D) ישעיה. Isaiah with Targum, fully vocalized and punctuated. The Targum is provided with superlinear punctuation. The fragment is written in a sq. Yemenite hand of probably the 14th cent. on 2 pp. of 20 ll. to a p. Paper, $8\frac{1}{8}'' \times 5\frac{7}{8}''$.

(E) פיוטים לחתנים. Songs for the Bridegroom according to the Maghrebi rite. The fragment is headed אתחיל לכתוב פיוטים לחתנים, בעורת שוכן מרומים ידיד נגן אשר נחמד בין כל ארון; (2) יונתן; (3) טוב עלי עשור לרודי, v. שבחי אלהים, Oran, 5616, p. 126a, where the acrostic reads סנדיל, and the poem is longer than that in

the MS.; (3) לכם יגיעי הזמן קומו משחו סלככם v. שבחי אלהים, l. c., 47 a, where however the second strophe beg. לקחו כל בעלי אריר ונעלה בשמי, is missing; (4) אל חי וקים חסרו יצוה; (5) שבחי חיים, v. שבחי אלהים, 121 b; שיר ידירות, Marakesh, 5681, p. 66 b f.; שירי זמרה, ed. Livorno, 5632, p. 66 b; ed. Tunis, 5665, p. 52 b; (7) מזה נאוו על הרים רגלי מבשר; (8) משה חוק, v. שבחי אלהים, l. c., p. 116 b; ed. Oran, 5662, p. 183 a; שירי זמרה, ed. Livorno, p. 36 b; ed. Tunis, p. 29 a f.; (9) צרור המור, v. יהודה, acr. יהודה; (10) אדון עולם ובורא כל יצורים, v. שבחי אלהים, Oran, 5616, p. 122 a; (11) קול דודי, v. אלהי חי אשר יצר בחכמה; (12) שבחי אלהים, v. הנה זה בא בא באלף ורבבה, Oran, 5616, p. 129 b, where the last strophe differs from the MS.; and (13) תורת אמת, v. יוסף חוק, Oran, 5616, p. 56 a; שיר ידירות, l. c., p. 123 b, with many variants.

The fragment is written in a curs. Maghrebi hand of the 19th cent. on 7 pp. of 22 ll. to a p. Paper, $7\frac{1}{2}'' \times 5\frac{1}{2}''$.

(F) פיוטים. Liturgical Poems according to the Maghrebi rite. The fragment contains: (1) יה האזין רנני, v. שבחי אלהים, Oran I, p. 102 a; (2) יפית צבי עופר, acr. ישראל; (3) יום פרותי בעדו כל שואלי, v. יוסף, acr. יוסף, v. שבחי אלהים, Oran I, p. 43 a; שיר ידירות, l. c., p. 89 a; (4) פלא הדרך נצב לעולם; (5) יזרש בנו ישי ער אן; (6) רמתה על כל רמים יער אשר נסגר; (7) שלם, acr. תהיה נטמן, acr. קומה פתחהו, v. שיר ידירות, p. 70 b and p. 143 a; שירי זמרה, Livorno, p. 5 b; שבחי אלהים, Oran I, p. 89 a; Oran II, p. 109; שבחי אלהים, v. ישראל, acr. ימי חורפי אהבתי, Oran I, p. 96 a; Oran II, p. 117 a; שירי זמרה, Livorno, p. 155 b; שיר ידירות, p. 27 a; Tunis, p. 20 b; (9) נגין טוב עלי, v. עשור לרודי, v. above fragment E, No. 2; (10) אקח, v. אני אשר לאהובי אהבתו עלי; (11)

Miscellanies.

(A) A poem (p. 1) headed: שירה טמה : שחיבר דוד בן זכריה אללי פי וצף אלסידר אלגל יוסף בן מוסי ואכותה עמראן ואברהם מה נאו לחיי עלמה יפו לה. beg. וולדה בנימן בתורים, acr. רואד הלוי. The whole poem is provided with superlinear punctuation.

(B) שרחה אלחבור. A commentary on the Yad Haḥazaḳah (pp. 2-162). The introduction reads: בשם רחמן מלא רחמים אבתרי אן אכתב שרחה אלחבור אול דאלך מן ספר המדע או לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך לם ברא בהיא אלנץ אלגואב לכונה עלי ערד חרוף אב"ג אלדי אנבנת אלתורה עליהן. ומעני אלנץ ושרחה יעני אנה קאל חניד לא אכגל מן מערפתה וגאיתהא אעני אלמצות מחל מא בגלו שמעון קירא ואצחאבה פי ערד אלמצות כמא באן פי מדע. The commentary deals with זרעים, הפלאה, קדושה, נשים, זמנים, אהבה, משפטים, קנין, נזיקים, טהרה, קרבנות, אלגואב אעלם אן הדיא מן אלקצאייא אלמתקאבלה ומתלהא קול ר' פי האני פסחים חמץ שלגוי שעבר עליו הפסח אסור בהנייה ואן מא כאן באבתה אן יקול אסו' באכילה: פפצל דאלך אנה לחתי יהבת אלקצאייא פי ישראל אלדי הי מצות לא תעשה שלא להלוות ברבית ולהלוות מישראל: שלים ולא שלימו רחמי שמיא אמן ואמן.

The author frequently refers to the works of Maimonides, e.g. p. 73 שאלה מן השאלות ששאלו בני מערב לרבי' משה בן מימון בפרק אחד עשר קאל ואם הוצא שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר שיהא הלוקח מותר לעשות כל אלו מותר למא מא פריץ אלא בשבעה כאן אקל ואלא אכחר אלגו' אעלם אן קול ז"ל שבעה כמא באן פי מסכת כלים ולמא 83 p.; טובי וכו' מחל הדיא קול רבינו פי ספר המצות קאל אלנהי בין. *ibid.* אלדי נהינא ען אלספר פי אלסכת הדי אלדי פי 111 p.; רבינו פי מסכת עירובין שרחה אלמטנה הו בעד תנאי בית דין אלדי התנו על כל המותרות שיקרבו עולת נדבה כמא תבין משאלות 136 p.; פי פרק ד' מהלכות שקלים וכו' בן רבינו קאל ז"ל מצרית מעוברת שנתגיירה בנה שיני וג' וקאל מצרי שיני שנשא מצרית ראשונה; הולד שני ופי שרחה אלמטנה וכו'

אני מסעוד ארוואח, acr. רשות ואשא נם שבחי אלהים, fuller version of this poem, Oran I, p. 107 b; Oran II, p. 135; שירי זמרה, Livorno, p. 55 a f.; Tunis, p. 43 f.; (12) דרך ערבה לקחו כל בעלי רינה ושיר (13) שיר, v. יוסף, acr. יה שוכן מעוני אשוריר לפניך, Oran I, p. 46 b; Oran II, p. 77; (14) פוחזים ריקים לצלעי שמחו, v. משה, acr. מדת ימי וצבא שני אוחיל (15) שירי זמרה, Livorno, p. 32 a; Tunis, p. 25 b; Oran I, p. 54 b; Oran II, p. 89; and קול דודי הנה זה בא (16) v. above fragment E, No. 14.

The fragment is written in a curs. Maghrebi hand of the 19th cent. on 6 pp. of 21 ll. to a p. Paper, $7\frac{3}{4}'' \times 6\frac{1}{2}''$.

(G) בוכות אהרן רון ירון, beg. פיוט, v. above p. 319. Baghdad curs. hand, 19th cent., 1 p. of 8 ll. Paper.

(H) Liturgical Poems, one beg. שמיני חג עצרת חג ה' פפארתיך כי יש תקוה. The beginning of the second poem is missing, the remaining part beg. לאחריתיך ועליך יורת ה' Yemenite sq. hand, 18th cent., 4 pp. of 11 ll. to a p. Paper, $4\frac{11}{16}'' \times 3\frac{3}{4}''$.

(I) Liturgical Poems: (1) אל ארין (1) פיוטים אל יופיפית צבי (2) עזובה שלח נגיד גם שר ישראל, acr. עופר, Maghrebi curs. hand, 19th cent., 1 p. of 20 ll. Paper, $8\frac{3}{8}'' \times 5\frac{7}{16}''$.

(J) Chirographical Notes on the Treatise of Giṭṭin. Or. Syrian curs. hand, 19th cent., 3 pp. Paper, $7\frac{1}{8}'' \times 5\frac{11}{16}''$.

(K) A Letter in Jewish-Persian addressed to Mordecai b. Ezekiel Manasseh, and signed by Aaron b. Suleiman b. Moses Kohen. Modern Persian writing, 1 p. of 24 ll. Paper, $8\frac{5}{16}'' \times 2\frac{5}{8}''$.

(L) A Jewish-Arabic Amulet. Yemenite curs. hand, probably of the 18th cent., 1 p. of 20 ll. Paper, $4\frac{3}{8}'' \times 3''$.

(M) Liturgical Poem, beg. דודי ירד, v. above pp. 330, 339, and 347. Modern Persian curs. hand, 1 p. of 17 ll. Paper, $6\frac{1}{2}'' \times 3\frac{1}{8}''$.

ופי רמאלה אלביאן סואל לים נברך חין (p. 260) אלבריקה ותנקייה אלשחם ואלערוק. וכדי סואל רבינו האי ויאגב וקאל אמא מא סאלת ען אי שי מן אלמצות תתקדמה ברכה ושי לים מתל אלבריקה וכו'. וקד סאל וקיל מא תקול בחיואן לא יגוז דבחה אלא בעד יום קלנא אדי נפלה וכו'. וכדי סואל מא תקול בחמש בהמות נשחטו שחיטה כשרה ואינן לא נבלה ולא טרפה ואסורות באכילה וכו'. סואל כף קו' כל פלוגתא דאבאי וראבא Eldad (הלכתא כראבא בר מן יע"ל קג"ם וכו' Haddani (p. 215 margin), 'Arukh (pp. 215, 241, and 242 margin), Ben Isaiah (p. 236), and finally his teacher ז"ל מרי (pp. 194, 200, 203, 214). P. 244 brings the Responsum of Maimonides in Hebrew which is to be found in קובץ תשובות הרמב"ם, ed. Lichtenberg, Leipzig, 1856, No. 37. P. 194 we find a quotation from אלעזר אלעזר. The treatise ends: יא אייה אלנאצר פי הדי אלפירוש תעלם אנה יגב עלי מן הו בן ברית אלחפץ בהדה אלמצוה ואלתחרי בגמיע גוי אתבא אד הי צרורייה מן חית אן אלנאסאן דו מאדה מגרא בהדה אלטביעה אלמצלמה חתי תנגו נפסה מנהא ותוכה לחוות בנועם יי ברוך יי לעולם אמן ואמן שט"י סנקנ"י.

(D) שרע עסר מן אלחבור. A Commentary on the Difficulties of the Hibbur (pp. 262–347). The commentary beg. אל בשם יי אל עולם נעשה ונצליח. והרה שרע עסר מן אלחבור. או לא אבוש. עדר אלפיסוק כ"ד אותיות כלומר פירוש כ"ד ספרים. ד"א למן גא יעד אלמצוות and ends פקאל כדי לכונהא חקים ומשפטים וכו' הלכות נחלות. שומה לא תקנו לה נשואין בד' אישות. כבר ביארנו בט' שכנים וד' מסכת יבמות. יורשין כתובתה כמו שביארנו בכ"ב איש' כדרך שבדקין ב' גירושין בן בין הבנים בט"ו איסורי ביאה. כבר ביארנו בי"ט מי שנפל בט' בתרא כמו שביארנו בח' מזו וכו' אישות פל' בני בח' בתרא. לא עשהו אלא אפטרופא כ"א זכיייה דבריו קיימין ב' זכיייה ומפני וג' כשהיא ארוסה כמו שביארנו בכ"ג ב' אמרה מת בעלי בי"ב גירושין ואברה לדעת בי"א גולה. תנו סימן וימלוהו בכ"ד הלכות סנהדרין שפין אותן ומוכרין ששי מס' ערכים. שלים ולא שלימו רחמי שמיא אמן ואמן

The commentator refers to Abu el-Walid, calling him אללגה (pp. 265 and 278);

Joseph b. Madmun and el-Naghid (p. 300 on the margin); Se'adyah Gaon (pp. 266 and 271); Yelammedenu (p. 273); Midrash Haḥefes (p. 312); and 'Arukh (pp. 269, 283, 296, 307, and 311).

P. 283, our commentator translates the Hebrew word מינים with the Arabic זנאדקה. which means according to Steingass's Arabic-English Dictionary, London, 1884, p. 465, زنديق, pl. zandīqat, zandīq, Manichean; Sadducee; heretic, unbeliever, hypocrite.

(E) פירוש ספר המצוות. A commentary on the Sefer Hammişwoth of Maimonides (pp. 348–391). The treatise beg. בשם רחמן מלא רחמים. פירוש ספר המצוות. אשרי איש ירא את יי חפץ (!) במצותיו חפץ מאד. קאל כבוד גדולת קדושת. מעני כבוד אלעצמה מן קו' כבוד אלהים הסתר דבר יעני אן תעצים אלאלאה אכפא אלאמור וגיר דלך וקאל גדולת אלכברווא מן קו' הו גודל לאלה'. וקו' קדושת אלחנה מן קו' קדוש' תהיו פרושים היו. וקו' מרינו מאלכנא אי מעני מולאנא תל תרג' בעל השור מריה דתורא רבינו סידנא מן קו' אם אדוניו תר' אם רבניה. וקו' הפטיש קאלו כמתל מא אלפטיש הו אלמטרקה חכרג לאלשי אלמסבוק צורה ותכרגה מן חאלה אלא חאלה כדאלך רבינו נקש פינא אלמערפה בחסב מא עטל לנא ואכרגנא מן חאלה אלא חאלה יש"ה. כסף וזהב לא ירבה לו. קאל ends שלמה אני ארבה ולא יסור לכבי ותשא אלף נשים ושלש מאות נשים ושבע מאות פילגשים מה כת' ביה ויה[י] לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו. נשלם וברוך העוזר. בריך רחמנא דסייען בהו"ש. The author of the treatise is probably identical with the commentator of the Yad Haḥazakah, v. the following item, namely Zechariah Harofe.

(F) פירוש אלשרח עלי גמלה הלכות אלחבור. אלואל בן נדרגל הלוי on Zechariah Harofe's commentary on the Yad Haḥazakah (pp. 392–424). The introduction reads: בשם יי אל עולם. טוב אתה. ומטיב למדיני חקיד. קאל אלואל בן נדרגל הלוי אני למן נצרת אלא תלך אלפירושין אלמתקדמה אלדי לוכריה הרופא ז"ל וגירה מן אלחכמים ז"ל ולם אגד פי דלך אלמגמוע שרע עלי גמלה הלכות אלחבור ולו קד קאלו אלוואיל ם ז"ל פרשהו לי

אין מפרשין לחכם שניהו לי אין שונין לחכם ואמי
 פי זמאנא היא וציק אלגלות ועול מלכות הרשעה
 המחשבת עינינו פנחן סחחאגין ללקולין גמיעא צו
 לצו קו לקו פלמן כאן פי סנת אתתקי"ב (= 1601)
 ראית אן אגמע בעין שרח עלי מעאני פי אלחבור
 מן כלאם אלחכמ' ז"ל ובכאצה מן כלאם אלגאון
 אלעצם סראג אלאמה אלדי אנאר עלינא פי
 אלצלמה רבינו משה הזמן ביר' מימון זצ"ל רצי אללה
 תעאלי ענה וארצה בגן עדן. וליס לי פי דלך אלא
 אליסיר ואלתעבה בגמעה ואלא אלכל ללחכמים ז"ל
 כמא דכרת איולא ואנמא חרכני לוצע הוא אלפירוש
 אלא אני למן נצרת כלאם פי אלחבור יחתאג אלא
 שרח לאני מלבת שרח דלך מן משאהר זמאנא
 פלם אגר שמש מדבר אחד פבעד דלך אסתענת
 באללה ב"ה עלי וצע הוא אלשרח יעלם אלואקף
 The super-commentary is incomplete. The last Halakhoth dealt with
 are those of תפלה and ברכת כהנים of the
 ספר אהבה. The last words of the treatise
 אחרת קאלו אלחכמ' ז"ל אין עושין תפלת
 מוסף אלא בחבר שלעיר כף דלך אלגואב כמא
 אלמוסף ואיד עלי אלשני תמידן כדלך לא יתקדם

(G) שרח עלי אלמשנה. A commentary on
 the Mishnah (pp. 425-478). The commen-
 tary beg. בשם רחמן מלא רחמים אבתי אן
 The author of the commentary is Heter b. Solomon el-
 Dhamari, who refers to his commentary on
 Rosh Hashshanah in his שו"ת; v. further
 on p. 545. The commentary extends over
 the whole Mishnah, and offers a super-
 commentary on the שרח of Maimonides.
 P. 444 we read: ואסמע מני מא אצפה אעלם
 אמנבו פי שרח היה אלהלכה עלי מא סמעת מן
 חיי מארי זצ"ל ודלך אנה קאל וכו'.
 The commentary ends with the words: ואמא
 מחטיא את הרבים זה ירבעם שנאמ' על אשר
 חטא ואשר החטיא את ישראל ודלך אנה העמיד
 צלמים אחד ברוך ואחד בבאר שבע והרא מא
 תיסר לי מן שרח מס' אבו' וליס עאר נקול באחסן
 מן מא שרח רבינו ז"ל.

(H) שרח אלקואעד. A commentary on
 the Thirteen Articles of Faith by Heter
 b. Solomon el-Dhamari (pp. 478-508). The
 author refers to Abu Naṣr el-Farabi (p. 479)
 וחכי ען אבינצר אלפיאריבי ע"ס אנה כאן מן נצרה

מן אהל זמאנה קאם פי וגהה אעזאזא לה אלי אן
 גיב מנה חתי אנה אחי עאלם מן מדינה אכרי
 זמעה אלף תלמיד אלי מדינה אבינצר פאתפק
 באלתלאמיד וקאמו פי וגהה אעזאזא ואכראמא לה
 ודלך אלעאלם לם יקום פאגתאין אבינצר וקאל
 לאלעאלם הו מא תקום פי וגהה מן ברהן עלי וגור
 אלאלאה אלף ברהאן: פאגאבה דלך אלעאלם וקאל
 Attention may be drawn to some of the author's
 quotations from the Midrash, v. especially
 מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שאמ' לו אחד p. 506
 מאומות העו' מעשיכם נראין כמכשפים שאתם
 מביאין אפר פרה וזורקין על הטמא ואומרין טהור
 טהור אמ' לו רבן יוחנן בן זכאי אחד מכם
 שאחזתו רוח תזוית מה אתם עושין לו אמר לו
 מביאין דברים שלזוהמה ומעשנין תתתיו ושוחטין
 לו עופות ידועין בשעה ידועה ומיר הוא מתרפא
 אמ' לו כך הוא מעשינו שטמאה רוח רעה היא
 ומיד הודה לו וכיון שיצא אמרו לו תלמידיו ר'
 לזה דחית בקנה לנו מה אתה משיב אמ' להן חייכם
 שאין המת מטמא ולא המים מטהרין אלא גזירת
 הכת'. Another instance of a dialogue
 between an atheist and Rabban Gamaliel
 on the subject of resurrection is given in
 Arabic, probably translated from a lost
 Midrash. The passage (p. 506) reads: מעשה.
 קאל בעין אלכפרה לרבן גמליאל: אעלם יא אל
 אסראל תקולו אן אלמותי יצירון תראב קאל לה
 נעם פקאל לה דלך אלכאפר והל יעיט אלחראב
 פקאל בעין אלתלאמיד אפסח לי יא סיירי אגיבה
 פלמי פסח לה קאל דלך אלתלמיד לאלכאפר כאן
 ענדי רגלן יצנעאן אלמדור אחרהמי יצנעה מן
 אלמא ואלאכר יצנעה מן אלחראב אייהמא אעצם
 קדרה ענדך: קאל אלכאפר אלדי יצנעה מן אלמא
 אעצם קדרה פקאל לה דלך אלחלמ' אנצף אדנאך
 מן פאך הל אלדי צנע מן אלמא לא יקדר יצנע מן
 אלחראב פלם יקדר אלכאפר ירד עליה
 אלואל בן, Some parts are added by the scribe,
 עד כאן: v. p. 498, where we read: נדרגל הלי
 דברי המחבר וזה האחרון מהסופר זה מפני
 שהחמירו בנות ישראל על עצמן והוראת הגאונים
 היא ואין ראוי לחון מטנה ואמי דין תורה פהו
 שבעה לזכר וי"ד לנקבה ועלי היא תקים גמיע
 אפעאל אלנאם פי אלמצוות ואנמי דכרת יולדת
 לאנה קד נפשט הדבר הזה פי זמאנא היא כאן
 היולדת מותרת לבעלה בתוך זמן זה קאלו ליס

אלא ארבעים יום בין לזכר בין לנקבה ודלך עלי
 מא אעתאדו עליה והו בין לרבינו ז"ל פי הלכות
 אסורי ביאה. פאמי מן גהה אלשרע פלא יגוז
 אעתקאד הדא ולא פעלה הו ומא שאבה ואמי מן
 פעל הדא מן גהת אל עפה ואלריאצה פדלך מחמוד
 גדא ולא יעתקד קול שר'י: וקולה ז"ל וקד ביניא
 מא ינבגי אן יביין פי הדה אלקאעדה פי צדר הדא
 אלתחלף ישיר אלי אוול צדר זרעים משנה

(I) *Queostins and Answers*. שאלות ותשובות (I) *Queostins and Answers* compiled by R. Heter b. Solomon el-Dhamari (pp. 508-554). The introduction reads: שאלות ותשובות חיברם הרב חטר בן שלמה אלדמארי זצ"ל קאל אלמצנף מנצור בן סלימאן אלדמארי אנה קד כאן אתפק לי בשנת אתשל"ד לשטרות (= 1423) גמע סבעין מסאלה וגואבהא מן כלאם אלהכמ' ז"ל ומן כלאם אפלמאס' ואלאן קד אאן לי אני חטר ביר' אבא מרי שלמה נע"ג בן אלמעלם זצ"ל אן אסדר תלאתין מסאלה חתי יצה אלגמיע מאיה מסאלה ולים לי פי דלך אלא אליסיר ואלא אלכל לאלחכמים ז"ל. The MS. ends with No. 94, the beginning of which reads: אלמסאלה אלצ"ד מא מעני קולה ליושבים לפני יי יהיה סחרה לאכל לשבעה ולמכסה עתיק: אלג' עלי מא דכר רבינו ז"ל פי אוול אלגוזו אלתאלת אקול אן אלסודות אלתי פי עלם מעשה בראשית ומעשה מרכבה הי מתנאקלה ענד אלחכמ' ז"ל מן צדר אל. . . דר תנקל קדים שיעור קומה, and mentions the author's commentary on the Bible called אלעקול (p. 517) והדא נוע מן אלתהגם אלדי בינת פי פרש' ויהי ביום השמיני פי דרש סראג אלעקול פי מיתת נדב ואביהוא וקר דכרת פי פרשת כי תשא פי דרש p. 539 סראג אלעקול מן ערד אלקוי אלמסמאה מלאבים וקר שרחת הדא p. 541, פאנצרה מן הנאך אלפרק אלדי פי הדה אלמעאני גמיעה פי דרש סראג אלעקול פי פרש' במדבר סיני פאנצרה קד געלו אלחכמים ז"ל באיוז p. 547, הנאך הדה אלדרג אלד' ימים טובים עלי סביל אלמסמכתא עלי מא דכרת פי פעל שור או כשב פי דרש סראג וקר שרחת שבעה שמות שלהקב"ה p. 554, אלעקול (פי דרש סראג אלעקול פי פרש' וארא The author also refers to his commentary on the Talmud, v. p. 548 והדה אלמעאני מני אקול מסכת תבין שרחה אלהלכה אלב' פי אוול פרק מן מסכת ראש השנה אנצרה מן הנאך.

The author gives a long extract from the *She'ur* in Hebrew. Attention may be called to the scribe's remarks (p. 540) on the subject, which read: עבארה אכרי ריאציה אמר הסופר אלואל בן נדרגל הלוי ז"ל אני למן נצרת אלי קול ארב אלפאצל ר' ז"ל פי קו' פי שיעור קומה ומענאה ואני נצרת קול אלמפרש ז"ל פי קו' פי אלמסאלתין אלמתקדמין וגואבהן וכדלך אני נצרת כלאם כחיר פי פירושין אחרים לבעץ אלעלמא ע"ס פלמן אעתכרת חלך אלפירושין האנת נפסי עני אן אצע שרחה להדה אלמסאלה בחסב אלריאצה עלי מא תבין לי מן אלכתב אלמוצועה פי עלם אלריאצה ולים אקול אלא במא ילאים אלדהן ויסאעד Very interesting is the following passage bearing on the history of the *She'ur* קומה, which reads (p. 540): וראית לדאוד בן אלגיא' נע"ג פי שרחה להדא אלמענא ודכר פיה באנה וגד כלאם פי ערן ודלך אלכלאם פי כתאב מן אלשאם ואנא אטלעת עלי דלך אלכתאב ואלמעני בעינה פי דלך אלכתאב והו מן אלכתב אלשאמיה ודכר פיה במעני פי שיעור קומה והדא כלאמה זכור לכיש ימחה שמו: קאל אן גופה של שכינה כך וכך אלפים אמות וידיו כך וכך אלפים ורגליו כך וכך אלפים ואצבעות ידיו ורגליו כך וכך אלפים אמות וראשו כך וכך ועיניו כך וכך ואזניו כך וכך אלפים וצוארו כך וכך אמות ודכר גידופים כחיר וחירופים לא יגוז וצעהא פי כתאב אצל' ואלאקרב ענדי אן אלואגב שריפתו באלחקיקה לאנה מן ספרי מינים אלדי דלך תגסים פי חקה תע' וחאשא וכלא תעלי אללה ען דלך ודכר בן אלגיא' ז"ל נע"ג וקאל ארור מי שחיברו וארור הקורא בו: וכדלך ארור כל מן יעתקד דלך אלכתאב לאנה וצע פיה אמור לא חרגא לכל בר ישראל חאשא וכלא אנה ישראלי אעני מולפה ואני למ אדכר דלך אלא למן נצרת חלך אלארא אלסכיפה אלדי פיה וארצע אלא גרין אלמפרש ז"ל ואכתב.

(J) A fragment of שאלות ותשובות on different subjects (pp. 555-556). One of them is headed: והאולי אלמסאל אלדי סאלו בהן אהל: Another refers to Midrash Haggadol (p. 556). ערן לרבינו אכר' ביר' משה ביר' מימן

The MS. is written by four or five different cursive Yemenite hands, some of the 16th and some of the 17th cent., on 556 pp. of about 30 or 32 ll. to the p. The glosses are written by contemporary hands.

Owners: (1) *Sa'id el-Kohen* (p. 163).

(2) *Moses b. Se'adyah* (p. 502).

Paper, $10\frac{5}{8}'' \times 7\frac{5}{8}''$.

Bibliography: Alexander Kohut, *Aboo Manzur al-Dhamari with Appendices*, New York, 1892; on p. 513 of our MS. reference is made to a work styled *פּי מחסם*, about which see Steinsch., *Arab. Lit.*, p. 254.

882

Miscellanies.

(A) Menorah with a poem in honour of Ezra the Scribe, headed *גִּבּוֹר גִּבּוֹר פּוֹרִיָּה הוּא* לַכְּבוֹד מֶלֶךְ בְּרָא עוֹלָמוֹ. נתן תורה. עזרא בן שריה לעמו. ובנה את אולמו. על יד בן שריה מנשה סלימאן חוק.

(B) Another Menorah, also with a poem in honour of Ezra the Scribe, headed *אֲשִׁיר שִׁירָה*, שמחת לבני. עזרא סופר הנביא חזרה. לאל גדול ונורא. לפני הסופר עזרא. אני מנשה בן סלימאן חוק. The epigraph of the first Menorah reads: *חֲבַרְתִּי זֶה הַשִּׁיר לְכַבּוֹד אֲדוֹנֵינוּ עֹזְרָא הַסּוֹפֵר ע"ה זִיע"א ר"ח נִיסָן הַתְּרַס"ג (= 1903)* ושיר לכבוד שמחת לבני וכו' במנורה השנית חברתי אותו ר"ח תמוז התרס"ג לכבוד אדע"ה ע"ה זיע"א זכותו יגן עלי אני הצ' ע"ה מנשה סלימאן מנשה יוסף סעתיק שהרבאני יצ'ו ועל אשתי לולו בת מרים מב"ת ועל זרעי ועל זרע זרעי עד עולם כ"ר גם זכותו יגן על ס' אמי מב"ת ועל אחי ועל אחיותי ועל כל קרובי ועל כל ישראל עד ביאת הגואל ירם"ה או"א שתחזירני בתשובה שליטה וחניני סאתך חכמה בינה זרעת ותן לי בני חיי זמוני ואמצא חן ושכל טוב בעיניך ובעיני כל רואי: למנו' המ' הבתולה אחותי חביבה תנצב"ה. The second epigraph reads: *הַמַּחְבֵּר הַמְּקַדִּישׁ לְכַבּוֹד אֲדֵע"ה זִיע"א מִנְשֵׁה סַלְיָמָן מְנַשֵּׁה שְׁהַרְבָּאֵי ס"מ ה"א ר"ח תמוז התרס"ג למנו' אמ"ר ועמ"ר א"א נ"ע'*

Sq. Baghdad hand, 20th cent., paper, $10\frac{9}{8}'' \times 8\frac{1}{8}''$.

(C) A poem in honour of the Prophet Ezekiel, which is embroidered on the cloth

called *מעיל*, sent by David Sassoon in the year 1853 from Bombay to Kifl to be used as a cover over the tomb of Ezekiel. The poem is headed: *שִׁיר עַל הַמְּעִיל לְאֲדוֹנֵינוּ יְחֻזְקָל*: הַנְּבִיא זִיע"א שִׁטְלָה אֹתוֹ הַג' הִיקָר כַּמְה"ר דְּוִיד עֲשׂוֹת חֶסֶד. שִׁי' שִׁטְוֹן צֹאֵלָה דְּוִיד יִצ'ו עֲבַדְאֵלְלָה. i. e. עֲבַדְאֵלְלָה. וְצַדִּיקוֹת עֵין שְׁמוּרִים. בְּרַ כְּצִיר, about whom v. Cat., pp. 88, 379. The poem itself is to be found in our Catalogue, p. 569.

(D) Another poem by 'Abdallah el-Khdeir, commemorating the restoration of Ezekiel's Shrine by David Sassoon in the year 1858. The poem beg. *עָנוּ לֹאֵל בְּמַהֲלָל רִשִׁירִים*. עֲבַדְאֵלְלָה. The text of this poem is likewise published in this Catalogue, p. 568.

Both poems are written in a Baghdad-Indian curs. hand of the 19th cent., paper, $7\frac{1}{8}'' \times 4\frac{7}{8}''$.

(E) A certificate issued by Solomon Twena and Solomon b. Shalom Khalfon, dated 8 Nisan, 5669 (= 1909), Calcutta, testifying that Samuel b. Abraham Abinu divorced his wife Deborah bath Solomon according to the law of Moses and Israel.

Indian curs. hand, 20th cent., 1 p., paper, $8\frac{5}{8}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

(F) Order of Service for Kol Nidre, 5680 (= 1919), with the names of the seven bearers of the Scrolls.

Indian, partly sq. and partly curs. hand, 1 p., 12 ll.

Scribe: *Saul b. Moses b. Aaron Laniyado*, the late Hazzan of the Beth El Synagogue in Calcutta, v. about him above, Cat., pp. 194 and 380.

Paper, $3\frac{7}{8}'' \times 4\frac{1}{2}''$.

(G) A poem beg. *אֲתָהּ תֵּבִיא אֶת* בִּשְׂרֵנוּ יִחַשׁ תֵּבִיא אֶת. אֲלִיהוּ הַנְּבִיא. acr. *אֲפִרִים בֵּן צִלָּה סַט*, v. also above, Cat., p. 252, MS. No. 498, 1, and Cat., p. 269, MS. No. 454, where the name of the poet Ephraim b. Saleh should be added.

Cochin curs., 19th cent., 2 pp., paper, $7\frac{5}{8}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

(H) Two poems composed and written by Ezra b. Solomon Silvera of Aleppo. The first is headed: *רָאָה רְאִיתִי אֶת הַכֶּתֶר תְּנִיךְ*

¹ v. now D. S. Sassoon, *The History of the Jews in Basra*, *JQR.*, N.S., XVII (1927), p. 428, and above, Cat., p. 450.

כ"י רבי אליעזר ברבי אברהם ברבי בניסחי
ברבי אלישע המכונה קרישקש ז"ל מארץ מערב
בישנת הקמ"ו' לב"ע ובראשיתו נמצא דברים טובים
ושם כתוב כי אדונינו דוד המלך ע"ה נמיטח למלוכה
ביום ה' ג' ניסן בתתפ"ד לב"ע בשעה ב' והמזל
אריה ועל זה חברתי שיר זה ביתר ושתי חנועות
beg. בבוא שבט נגיד הנה לחברון קרית חנה.

The poem is dated Siwan, 5661 (= 1901).
The second poem is headed: בקשה ומענה:
בין אבינו שבשמים ובין כנסת ישראל בלתי השקפה
רפא נא יצרי את מכת יצרי. beg. על היתרות.
This poem is dated Siwan, 5671 (= 1911).
The contents of the first poem refer to our
MS. No. 368, v. above, Catalogue, pp. 6-14,
where, however, the passage cannot be traced.
The scribe of the MS. is not Eliezer, but
Elisha b. Abraham b. Beveniste b. Elisha
Crescas. The poet is mentioned in Brody-
Albrecht, *The New Hebrew School of Poets*,
London, 1906, p. 159, as a possessor of a
MS. containing 'a collection of the poems
of Jishaq ben Abraham ibn Ezra'. The
headings are written in an Or. curs., and the
poems in a sq. hand. The poems have 13
and 16 lines respectively. Paper, $11\frac{1}{4} \times 8\frac{1}{8}$ ".

(I) השכבה של נחמיה מוטא. The Hashkabah
for Nehemiah Moṭa. The prayer is written
on a leaflet by a modern Cochin square hand,
22 ll.

Nehemiah b. Abraham Moṭa was a Yemenite
Jew and settled in Cochin. He is up to this
day greatly venerated by the Black Jews of
Cochin, who celebrate the anniversary day
of his death by reciting the Hashkabah
during the daily prayers and at the end of
grace after meals, which follows the annual
banquet held on this occasion. They also
make vows in his name, and whitewash his
tombstone. The inscription on the latter
reads:

נח נפש
של המקובל המפורסם
סבא קרישא אשר שפעת אור
תורתו זורה בכל תפוצה
החכם השלם החסיד האלרי
כמוה"ר נחמיה ו' כמוה"ר

¹ i. e. 1386, v. for the correct date (1343), above,
Cat., p. 13.

החכם היקר אברהם מוטא
זקוק"ל ושבק חייו לרבנן
ביום א' כ"ה לחודש כסלו
שנת ה'תשל"ם לציריה (= 1616)
תנצב"ה זיע"א¹

There are several poems in the prayer
book of the Cochin Jews, edited by Ezekiel
Raḥabi, Amsterdam, 1769, which were written
by Nehemiah Moṭa (i. e. Elder). Paper,
 $8 \times 5\frac{1}{8}$ ".

(J) A Letter written by Sliman b. Sa'īd
Nahum Hallevy to his brother Salem Nissim
b. Sa'īd Nahum Hallevy. The writer men-
tions among others יהיא צאלח חבשוש
and Abraham b. חבשוש, apparently Yemenite
people. The letter is written in Jewish-
Arabic, in an Aleppo-Indian curs. hand of
the early 19th cent., 1 p., paper, $12\frac{1}{8} \times 4\frac{3}{8}$ ".

(K) Letter written in Jewish-Arabic by
Sliman b. Jacob b. Sliman b. David, the first
Baghdad Jew who settled in Bombay, to
Joseph b. Abraham Madai at Cochin. The
letter is dated 14 Elul, 5584 (= 1824), v.
about Sliman b. Jacob, above, Catalogue,
p. 388. The letter is written in a Baghdad
curs. hand of the early 19th cent. Paper,
 $10\frac{1}{8} \times 8$ ".

884

Miscellanies.

(A) Title-page of an old MS. which reads:
סדר הסליחות לאשמורת הבוקר כפי מנהג ק"ק
קוגין יע"י נכתב על שם הטוב כ"ר אליה בן
כמה"ר משה רחבי נ"ע האל המלך הגדול הגבור
והנורא ברחמיו יגדלו ויחיהו ויזכו להגות בו
הוא וזרעו וזרעו עד סוף כל הדורות אכ"ר
ותהי השלמת זה הספר י"ד לחדש אדר ראשון
שהוא פורים קטן והגיתי בכל פעליך ובעלילותיך
אשיחה לפ"ק (= 1824)

The title-page is written in a partly sq. and
partly curs. Cochin hand of the 19th cent.
on 1 p. of 13 ll.

Scribe: *Elijah b. Moses Raḥabi* (Roby).

Owners: (1) *Ezra b. Abraham Meshuḥrar*.

(2) *Shem Tob Hai b. Abraham Haleguah*.

¹ v. משיבת מלחמות by Hayyeem Jacob Hak-
kohen, printed in Jerusalem, p. 154.

His entry reads: לקחתי מד עזרא אברהם בערך דמים הצעיר שם טוב חי אברהם חליגואה הי"ו

Paper, $5\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

(B) Another title-page, reading: ספר אמתחת בנימין שחיבר כה"ר בנימין בן הר' מייטאל מורחי זצ"ל נכתבה פה בגדאד יע"א הכותב את הספר הזה, around the title-page is written Lev. 16. 8 and Num. 26. 56.

Baghdad sq. hand, 19th cent., 1 p., paper, $7'' \times 4\frac{3}{4}''$.

(C) Piyyutim, (1) beg. דודי צח ואדום דגול דוד שם טוב חוק, מרבכה יכמור נא עלי; and (2) beg. ישמח צדיק יוסיף לקח וישרות לבו, acr. חוק חוק (?). יעקב חוק (?).

Cochin sq. hand with punctuation, 4 pp., 10 to 12 ll. to a p., paper, $7\frac{7}{8}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

(D) Writ of Emancipation, שטר שחרור, dated Thursday, 25 Kislew, 5619 (= 1858), signed by Isaac b. Judah Mizrahi of Cochin, who releases his slave Samuel of Bombay. The document reads: בחמישי בשבת חמשה ועשרים יום לחדש כסליו שנת חמשת אלפים ושש מאות ותשעה עשר לבריאת עולם למנן שאנו מנין כאן במתא קוגין דעל כיה נהרא דמשיך ליטא רבה מותבא אנא יצחק בן יהודה מורחי העומד היום במתא קוגין הנזכרת וכל שום אחרן וחניכא דאית לי ולאבהתי ולאיתי צביתי ברעות נפשי בדלא אניסנא שחררית וחררית יתך לך אנת שמואל יליד ביתי העומד היום במתא בומבאי דעל כיה ימא רבא מותבא וכל שום אחרן וחניכא דאית לך ולאחרך דהוית עבדי מקרמט דנא וכדו שחררית וחררית יתך לך והרי אנת לנפשך ואנת לגרמך ואנת בר חורין ורשאי אנת לטעל בקהלא קדישא דישראל ולנסבא לבת ישראל ולהתערבא בישראל ורשאין בניך למילף אולפן דאוריתא מחמת דברעות נפשי שחררית וחררית יתך לך והרי אנת לנפשך ואנת לגרמך ואנת בר חורין ואנש לא יסחא בירך לא בכרך ולא בכרתך מן שמי מן יומא דנן ולעלם ודין די יהו לך מנאי ספר שחרורין ואגרת חרורין כרת משה וישראל יצחק יאודה מורחי

Cochin semi-sq. hand, 19th cent., 1 p., 18 ll., paper, $5\frac{3}{8}'' \times 3\frac{1}{8}''$.

(E) A fragment of שיר השירים. The Arabic translation of Canticles 4. 9 to the end, beg. אלאנמאר. לבבתיני אחבבתיני אוכתי ערום אחבבתיני בואחדא מן עיוןך בואחד ענק מן

ברח. אהרב חביבי ותשבה לך אענאקך לצכי או לכשף אלאייל עלא גבאל בכור אלצמוג: שרשר"ש.

Yemenite curs. hand, 19th cent., 5 pp., 22 ll. to a p., paper, $5\frac{1}{8}'' \times 3\frac{1}{8}''$.

(F) Certificate for a Shoḥet. Yahya b. Sa'id Ruṣabi (רוצאבי) of Cochin testifies that Phineas b. Elijah Haleguah (אליאוו) is fit and worthy to act as Shoḥet (חליקואה) is fit and worthy to act as Shoḥet עופות תורים ובני יונה. The document is dated Tuesday, 14 Nisan, 5664 (= 1904). The full signature reads: יחיא בן סעיר בן קפק (= דוד) בן שלם בן אביצור ס"ט

Curs. Yemenite hand, 20th cent., 1 p., 16 ll., paper, $8\frac{1}{4}'' \times 5\frac{1}{8}''$.

Bibliography: For other documents of this type, v. above, Cat., pp. 288, 519.

(G) טופס שטר עיסקא. A Formulary of a Deed of Partnership.

Baghdad-Indian curs. hand, 19th cent., 1 p., 20 ll., paper, $6\frac{1}{8}'' \times 4\frac{1}{8}''$.

(H) פיוטים. Liturgical Poems, headed אשבה שם נורא (1) שמחת תורה (v. pp. 259, 266, 267); (2) נאור בגבורה (v. pp. 259, 266, 267); (3) יצחק (v. pp. 259, 266, 267); (4) יצחק (v. pp. 259, 266, 267); (5) שירות כמנתה ק"ק קוגין, ed. Abraham b. Judah Jamal, Bombay, 5606, p. 48 a); (6) קומה ה' (v. pp. 259, 266, 267); (7) למנוחתך אתה וארון עוז תפארתך, acr. א-ט; (8) ירידי טכס בקשתי עם אל זורע עבדיו, acr. יוסף; (9) קוטו ברנה ערת אמני (5); ישראל חוק, אברהם, acr. אשריך הר העברים על ההרים (6); שירות, by Abraham b. Ezra (for these poems v. שירות, l. c., pp. 47 a-51 a); (7) אין לבאר חסדי ה' (8); עחי ומעווי ומנוסי בשרנו יחיש תביא את (8); אפרים בן צלח סט, אליהו הנביא, acr. אפרים בן צלח סט, Deut. 34, with Targum Onkelos.

Cochin sq. hand, 19th cent., 22 pp., paper, $5\frac{1}{8}'' \times 3\frac{1}{8}''$.

(I) Fragment of Liturgical Poems: (1) גואלי פדני יה the last part of the poem רב עלילה: לצירי צורי חבוש גורי גורי יונה, (v. Cat., pp. 259, 263, 266, 267); (2) numbered 72, (v. pp. 241, 263, 266, 267); (3) דרשו היש (v. pp. 241, 263, 266, 267); (4) דוד בך אבטחה (v. p. 267); (5) הר שניר תבור וחרמון (v. pp. 263, 267); (6) האל העירה וראה (v. pp. 263, 265, 267); (7) צר על עם שפל יגאה (v. pp. 233, 241, 266, 267);

(7) הנותן לנו תשועה בומן מלכות הרשעה (7) the rest missing; (8) הללי נפשי את ה' הללי אמונה] [תחת כסא כבוד וסוריה ויאר ה' יברכך ה' beg. (v. p. 267); (9) ווי קרשי תפסג לי והרם את (9) ומרו לאל (10) (v. pp. 263, 267); (10) חסידיו ומרו לוכר קרשו (v. pp. 263, 267); (11) חושה לעזרתי אמין ונהדר (11) טובות מאל אזכירה ברוב ששון וגילה (12) (v. pp. 263, 267).

Cochin sq. hands, 19th cent., 8 pp., paper, 6" x 3 $\frac{1}{8}$ ".

(J) Kabbalistic Prayers, beg. קבלה מפי חכמים גדולים המקובלים ז"ל כל מי שיש לו שום צרה ח"ו לקרות כל פסוקי התלים היוצאים כנגד אותיות שמו ויתפלל אל ה' ובכן יהיה מציל מאותו צרה בלי ספק וגם טוב לאדם לקרות כן בכל יום מאותיות שמו לפחות אם לא קרא יקרא תסנייא אפי באותיות שמו ויהיה נצול אותו יום מכל רע ונוק בעה"ת ולכן תקנתי הפסוקים אלו אשר הם כאותיות שמי דוד. This is followed by a collection of 22 verses beginning with the letter Daleth, about 400 with the letter Waw, and again 22 with the letter Daleth, Psalm 4, and a long prayer, beg. יהי רצון.

Cochin curs. hand, 19th cent., 18 pp., 24 ll. to a p., paper, 6 $\frac{7}{8}$ " x 5 $\frac{1}{4}$ ".

Scribe: *David*.

(K) A Fragment of a Poem beg. [ידו]עות והן בפרדסיו בהודו וריחן כל בנות תבל מריחות, with a commentary, in honour of Sliman b. David b. Sason.

Sefardi sq. and curs. hand, 19th cent., 2 pp., paper, 7" x 4 $\frac{1}{2}$ ".

905

Miscellanies.

(A) ספר אורים ותומים. The title-page (p. 7) of ספר אורים ותומים which reads: ספר אורים ותומים אשר חיברו רבנים גדולים שבעים זקנים. כאשר ב[הקדמ]ת הספר מספרים. הו[נתק] בעיר [אשור] יע"א לאהבת הגביר היקר ונעלה לישרים נ[אוה] כל תהלה השר וה[טפסר] כבוד שיש משה מרדכי נר"ו על יד צעיר חועיר בוטח באל זן נסים חזן נר"ו בחודש תמוז משנת [יח]ה ויראה את חפת (= 1728) מרדכי בנו נר"ו הש"י (= ה' ישמרהו) ליצירה.

The title-page, which is illuminated, is written on 1 p. in a partly sq. and partly curs. Or. hand of the early 18th cent.

Scribe: *Nissim Hazzan of Mosul*.

Owners: (1) *Moses b. Mordecai*, the ancestor of the famous poet and writer Hakhham Sason of Baghdad, v. about him ותימן and others, Budapest, 1926, p. 15.

(2) *Nissim b. Sliman b. David [Ma'tuk]*. The entry reads: עכרא דמאריה וצעיר לרריה: העעיר נסים בכר סלימאן דוד נ"ע.

(B) ערך לחם. Notes and glosses on the ערך לחם by Jacob Castro (pp. 9-142), v. Ben Jacob, p. 451, No. 607, who notes ed. Const., 1718. The treatise is headed: חידושים שחדש: המאור הגדול הרב המופלא כמה"ר יעקב קסטרו ז"ל. According to a note on p. 5, all the glosses to the work of Jacob Castro, signed נ"ל, are by Jacob Şemaḥ, and those beginning אמר הכותב, by the scribe of the MS. The entry reads: ספר ערך לחם: למה"ר קאשטרו חלק א"ח עם הגהות והערות מהרב מהר"י צמח ומהרב הכותב שכפי הנראה היה בזמן הרב מהר"י צמח. הגהות מהר"י צמח והגהות הכותב לא ראו אור הדפוס עוד.

(C) ליקוטים. Collectanea from the works of Isaac Luria, by R. Jacob Şemaḥ, with notes by the writer of the MS. (pp. 151-229). The work is headed: ליקוטים מכתובות האר"י ז"ל אשר אסף וליקט הח' השלם כמהר יעקב צמח נרו בירושלים תוב"ב. Attention may be drawn to a few points which may be of general interest. P. 151 בסדר שיש צמח ונ"ל ההפרש שיש בסדר P. 151 תפילת הרב בין האשכנזים והספרדים הוא שזה לזה ולזה וברוב הגלות שחזרו כמו אהבת עולם. הודו קודם ברוך שאמר שהיה אומרו כמו הספרדים ותהלת לאל גואלם ותקנת שבת וכו' שאומרים האשכנזים וכיוצא שזה לכולם וכן אהבת עולם. The writer refers to manuscripts of R. Hayyeem Viṭal, Zohar, Luria, prayer books, etc. by R. Joseph K̄aro, &c. Şemaḥ refers to the ארחות חיים ascribed to R. Eliezer Haggadol, to Lonzano and others. P. 172 we read: בשרשי המנהגים שיש חילוקים רבים בין אשכנזי וספרדי וקטאלונייא ואיטלייא וכיוצא בהם שיש מנהגים קדמונים שלהם בסדרי התפילות ולא במה

ינוגע אל פויטים האחרונים רק בשרשי התפילה כפי הדין היה אומ' שיש י"ב שערים ברקע כנגד י"ב שבטים וכל א' תפילתי עולה דרך שער א' והם השערים הנז' בסוף יחזקאל ואמר שדאי שלא היו השערים ודרכי השערים שוים וכל א' משונה מחבירו ולכן גם התפלות משונות ולכן כל א' ראוי להחזיק כמנהג תפלתו כי מי יודע אם הוא מאותו שבט ואין תפלתו עולה אלא על הכדר ההוא אך מה שהוא דינים מפורשים בתלמוד הם דיני' שוים לכל השבטים. At the end of this treatise there are various Ḳabbalistic notes and סגולות, some by Hayyeem Vital. We refer to the two following paragraphs. The first (p. 226) reads: באו ימי הפקודה באו ימי השילום: וכנ' פה נרמז גלותינו ביד הישמעאלים כי הראשון שלהם נק' שלום זה נרמז באומרו באו ימי השילום כי כל הגלות והרעה והצרה הבאה לישר' מזה המשוגע שלהם היה ע"י שרצה לישא אשה יהודית א' בת יהודי א' שמו ר' שלום ולא רצה לתת לו וז"כ באו ימי השילום כי נתגלגל הדבר הזה ע"י ר' שלום הנז' כי אין דבר נרמז בעולם שלא נרמז בתורה ובנביאים, גם הנביא המשוגע שלהם נרמז באומרו ירעו בני ישראל' אויל הנביא משוגע איש הרוח וכנ' ויש בפסיק זה סודות רבים. The last item (p. 229) gives a short biography of Isaac Luria, which reads: אלה תולדות יצחק הוא המאור הגדול אור ישראל' ר"י לוריא אשכנזי זלה"ה אביו ואמו היו דרים בירושלים תוב"כ בשנת ה"ש (= 1540) בא אליהו ז"ל ואמר לאביו זלה"ה הנה אשתך הרה ותלד בן וקראת שמו יצחק ובוים ברית אני בא ואהיה סנדיקו ותלד האשה בן כאשר אמר אליהו ז"ל ובוים הח' באו הקהל לטול אותו ואביו היה מאחר הדבר עד שיבא אליהו ז"ל והקהל היו דוחקים אותו למהר ולא רצה עד שראה אליהו ז"ל ומיד לקח את הילד וישב על הכסא ואליהו ז"ל הניחו על ברכיו ועשו לו ברית וקראו שמו יצחק ויגדל הילד לעבודת בוראו האל יח'.

(D) Liturgical Customs, by Jacob Šemah, Isaac Luria, and Hayyeem Vital (pp. 231–245). The first is headed: ואלו המנהגים הבאים בסדור התפלה של הח' יעקב מנהגים של הרב זלה"ה: צמח יצ"ו, and the third: הקרמה של הרח"ו ז"ל. The whole treatise is preceded by a קמיע of Isaac Luria.

(E) Extracts from a work composed by

Hayyeem Vital (pp. 246–249). The heading reads: הועתק מדף א' קטנה מכתיבת הרח"ו ז"ל and contains a story of an emigration of the soul, in which Joshua סוריאינו, Saul of Trieste (כריסט), Abraham Elijah, and others play a part.

(F) כוונת התפילה. The Mystic Meaning of Prayers, various extracts and poems (pp. 251–268), e.g. אומר בשבחין למיעיל, by Isaac Luria, and שיר נאה על בית הכנסת, by Judah Harizi, beg. חרזי בית קדשן קמתי.

According to the entry on p. 5, these ליקוטים and הגהות have been mentioned by Hayyeem Joseph David Azulai. The entry reads: ליקוטים והגהות על ש"ע אומ' להרב מחר"י צמח הנ"ל והיו בכ"י ביד הגאון חד"א ועיין בברכי יוסף אומ' סי' ח' אות ד' תנוד.

Nos. B to F were written in the lifetime of Jacob Šemah in an Or. Sefardi curs. hand, and contain 260 pp. of about 24 ll. to a p.

Owner: *Sliman b. David [Ma'tuk]*. The entry (p. 1) reads: אמר ה' ליעקב אל תירא אל תירא עבדי יעקב. לך הארץ ומלאה הצעיר סלימאן דוד ס"ט

Paper, $5\frac{9}{16} \times 4 \frac{1}{8}$.

959

Miscellanies.

(A) פירוש על שיר השירים לר' שמריה בן ר' ר' אליהו הפרנס מהאיקריטי. A Commentary on Canticles by R. Shemiah b. R. Elijah Haparnas of Crete (pp. 1–38).

The commentary beg. כל ייבש. עוד היותו רענן ורטוב ויהיה קורות בתינו ארוים משל כבית אשר קירותיו ורהיטיו עבים חזקים לא ימטו ומהו סבת הניצחון. . . אני חבצלת השרון, אני חבצלת השרון פירוש הוא לרעננות הבית והוא טעם ברח כדמות צבי ועופר האילים על הרי בשמים הם גובהי השכלים הנפרדים תענוגי הנפש ושעשועייה ומשך אחריו מאמר הקדרשים רבותיו ז"ל במה שדרשו כל הנשמה תהלל יה הללויה אי זה הוא דבר שהנפש נהנית ממנו הי אומ' זה הריח השם בטובו ובחסדיו הרבים יאר פניו ממאור פניו ויקיים עלינו מקרא שכתוב יאר יי פניו אליך ויחונן; אמן נצח סלה: לאצרו

קחה נא אמרים דרושים ברורים וסתרי סתרים על אופן דבורים. בלבי צרפתים בנפשי נסכתים בידי חקקתים ערוכים שמורים.

The name of the author is established by p. 21, where we read : אמר שמריה בן הנדיב רבי אליהו הפרנס האיקריתי ראיתי כי לא יצאתי ידי חובתי בזאת הפרשה בפ' המשל המתחיל דורי צח ואדום כי נעלתי שערוי למאד לפני כל מעייני ואני בתחלת מחשבתי בפ' הספ' הלן לא הייתי אמר שמריה 35, and p. בעיני לסתום רק לפתוח בן הנדיב רבי אליהו הפרנס מהאיקריתי מטרם שום אבן על אבן במשל הזה להבנות. אודיעך את אשר למרנו רבינו הגדול איש האלהים. The passages quoted from the commentary on Canticles by R. Abraham b. Solomon, the author of the מדרש אלצאיני, are to be found in our MS. (v. above, Catalogue, p. 59) The commentary frequently refers to Rashi (p. 12), Maimonides and his works (e. g. p. 22 אלה כי הדברים ידועים וכתובים בספרי הקרמנים טמני גם רבי' הגדול איש האלהים זכר בספרו קצת מזה וכל זה הזכיר רבינו הגדול במורה 23, and (הנכובים מן החלק הראשון of the Geonim Sherira and Hai, sent to the scholars in Fez about the mystical work והן דברי ר' ישמעאל ור' עקיבה 23 p.) היכלות בספר היכלת ובאמת אמרו כי כל היודע שיעור זה של יוצריו מוכנס לו שהוא בן העולם הבא : ודברי רב שרירא גאון ורב האי ז"ל העירוני על דברי ר' ישמעאל הוא אמרם בתשובה אחת שהשיבו לאנשי פאם שאין הדברים כפשוטם אלא הרי הרים (שספוניהם חכמות גדולות).

Bibliography : S. Salfeld, Das Hohelied Salomos bei den Juedischen Erklarern des Mittel-Alters, Berlin, 1879, pp. 94-97 and pp. 155 ff.

(B) Collectanea (pp. 38-59), headed : מדברי דויד בן קמחי הספרדי עתה אשוב לפרש הנסתר מפסוק ויצר יוי אלהים את האדם עד זה ספר תלדות אדם. ותחלה אומר כי זה האדם הנזכר מפסוק זה עד זה הנגלה ופירושו או (p. 49) ends, הוא על אדם הראשון והחל לקרוא בשם יוי והתבונן כי השנים הראשונים לא יקרא שמם אדם וכו' ובבראשית רבה ויקרא את שמו אנוש בעו קמי אבא כהן ברדלא אדם שת אנוש ושותק אמ' להן עד כאן בצלם וברמות

The author uses the phrases (p. 38) לכפש וכבר פירשתי ויהי האדם כמו שפירשנו 44 p; חיה במקומו על שני הפנים כבר פירשנו הענין 45 p; ארור אתה מכל הבהמה ; הזה בפסוק ומעין הדעת בנגלה ופירשנו וכו' and quotes Bereshith Rabba (pp 34, 48, and 49), v. the printed text in L. Finkelstein, The Commentary of David Kimhi on Isaiah, New York, Columbia University Press, 1926, pp. liv-lxxiv.

The second item (p. 49) deals with theology, and beg. ענין אחר בשם ה' אל עולם נקראת המרכבה הנראית לנביא במראה הנבואה כן לפי שנראתה לו על דמות מרכבה בארבע חיות עולם עולמים (p. 59) ends, בארבעה אופנים עולמות. שכל משכיל מושכל. רגש מרגיש מורגש. נפש רוח נשמה. כל הנשמה תהלל יה. ושכל הנחמד והנבדל והנפרד. והאנושי והחמרי והעפרי הכלליים והפרטיים. והבהמיים וכוותיים. The author frequently quotes המקורות הגוף (v. pp. 50, 52, 54, 55, 57, 59), תרגום יונתן (p. 57), and Maimonides (pp. 55, 56, 59).

ופירוש על ספר יצירה and ספר יצירה (C) The Book of Creation with a Commentary ascribed to Abu Sahl Dunash b. Tamim b. Jacob (pp. 60-94), with an introduction by the translator from the Arabic into Hebrew, which reads : בשם יוי אל עולם. בהתנודדי ממך כשאר הנדים ואעבור בארץ המטרים הודים מצאני מצאני (!) אחד מן השרידים משכיל מן העברים והוציא לי ספר מן הספרים המיוחדים. ואמנם היה מפורש בלשון הערב ורצה להעתיקו ובלשון היהודים ואראה כי הספר הוא שורש בגלוי סתרי התורה ורמיוותיו מובנות לבעל הדעת הישרה והוא הנקרא ספר יצירה והפירוש הוא היה מיוחס לאחד מן החכמים והוא הנקרא אבוסאהל דונש בן תמים. ואמנם מצאתי בו חסרונות ולשונות בלתי מוכנות. אכן שמתי עצמי להקיף בענינים מבלתי שמירות המילות להביא המתלמד בו אל קצת מן התועלת ואע"פ שזה המשפט אינינו ממשפטי המעתיקים הכרחתי עצמי להעתיק ולהכניס בו המתנהגים במדרך הצדיקים והביאוני לזה שתי סבות היות הספר אשר אני מעתיק ממנו כלו מוטעה ותוספת על הטעות הטעות (!) החסרון. והשנית היות רצוני שתקובל ממנו התועלת בקצת עניניו וכל שכן במי שאין לו דרך בקצת לש'

הערב וכל סמכו על לש' הקרש לבד ואולם אם יגיע הספר הישר של מחבר ליד זולתי ויוכל לתקן המלות החסרות יתקן כאשר ימצא קלקול בענין אך אם העניין מוגבל לא נחוש מן המלות כאשר אמ' ר' אברהם בן עזרא ז"ל כי התיבות כגופות. והטעמים כנשמות ולכן התנצלתי משמרי המלות הבאות במקום ההקף כקליפות והמה בלתי מדקדקים בלבבות ומאלוה העליונים והתחתונים אבקש שישמרני משיגיאות בענינים ומעתה אתחיל ואומ' זה ספר ההתחלות המיוחס אל אברהם אבינו ע"ה חבור מר' אבוסהאל דונש בן תמים בן יעקב והוא ספר יצירה ויעיל השם בו הראוי לו אמן

The text differs greatly from that published by Manasseh Grossberg in his ספר יצירה by Manasseh Grossberg in his המיוחס לאברהם אבינו ע"ה עם פרוש הרב הקדמון London, 1902, pp. 16-77.

(D) ספר הכבוד. A Kabbalistic Commentary on the מעשה בראשית by Isaiah b. Joseph of Tiflis (pp. 94-105). The introduction reads: פתח המחבר ואמר מי האיש החפץ ליטבון נפשו אל תוך משכן כבוד יקרא לו את מאמרי זה הנקרא ספר הכבוד חבור רב בן הרב יהוסף חלין נפשו במלך כבוד. יהי כבוד יוי לעולם וג'. נאם ישעיה המכונה בשם רב בן הרב רבנו יהוסף אל תפליסי ז"ל בהתאחו הנפש בשבילי החכמות תעלה אל מעלות הרמות ותדבק בדעות הנפרדות אשר בצרור החיים צרורות או תמאס לתאות הבהמיות המרורות יען כי יטהרו סיגי הנשמות ותתקדש מחלאת הגופות הנגופות כאשר נתקדשה נפשך הטהורה ושכלך היקרה שר בית ישראל וערי עדת יקותיאל מר' ור' יחזקאל המכונה כואגה שמש אלדן בן כבוד ג' ק' ה' ה' המעוז ה' נין אהרן קד' יוי מר' ורב' איתמ' הכהן ס"כ בהכריחך אותי לפרש לך את פסוקי מעשה בראשית ולא יבולתי למגעך מזה יען אתה מזה וכן מזה וכן

חברתי לך בזה הענין היקר את המאמר הזה להיות ולרומם לך לתפארת וכבוד. ועל כן קראתיו ספר הכבוד. ג' מאות וארבעים ושישים. פאר על כל אנשים הקדושים. חשקתיו כי למען הוא נבון לב ולא סהלך בתוך אילים ואישים. רצוע אהבתו רב ישעיה בנו הרב יהוסף ראש לראשים ואם אנשי זמן המתגויות יחזקאל שר ואחיו כנפשים אלהים יאריך חיים בכל עת אנשים והיו נרשאים לנשים וזרעם יהיו נכון לעולם ביען הם נבוני הלחשים. פתיחת הספר. היטמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע. אמת מעלת בחיר האל יחזקאל מאמר נ"א מאר רמה עלי כל שר וטפסר. תחלה הוא סגן הכהנים גם אבי חכמות וראש דעת ומוסר. עלי זאת רב בנו הרב יהוסף מאר נקשר באהבתו ונאמר. בשם המגלה ריוו ליריאו ולעובדיו

The author quotes his own work עץ החיים ר' (pp. 95, 99, 102), Maimonides (p. 96), סדרש החכמה, יהודה כהן צדק (p. 99), and Abraham ibn Ezra's ספר העולם (p. 100). The work concludes with the words: חתימת הספר. קח נא פאר הדור יחזקאל הגביר ספר בפירים מעולפת. תקרא אמריהם ויהי לך כמו המן ותוך פיך כמו נופת. אמר המחבר זהו תכלית מה שרציתי לפרש מפירוט פסוקי מעשה בראשית בראשית על דרך הנסתר אל הדרת אדוני השר מר' ור' יחזקאל הכהן ב"כ מר' ור' איתמר הכהן ואתה ידעת הזהרת רב' ע"ה מלמד זה הענין לאדם ומונעיהם אמרו ולא במעשה בראשית בשנים. אמנם בעבור שהכרח הכרחתי לא יכולתי למנעך כדי שלא אהיה מכלל מונע בר. ואני מקוה שמך שאם נ"א שעם ההשתכלות הטוב תבין היטב ותשים מגמתך אליהם ולא תרפה בהם ותשוה מבחר עתותך בלימודם כי זה כל האדם. והאל הגדול הגבור והנורא. ישימך לעמרת צבי וצפירת תפארה ויוכך לשרת בבית הבחירה. ויחזיר ליושנה את העטרה. אמן וכן יהי רצון:

עזו ירים היום ראשי.
על כן חשקה נפשי אותו.
בנתי סודו ואמיתתו.
נכללים הם יחד אתו.
עת אשיג את השגתו.
ויצוה עליו בשמירתו.
אל תוך רשתו.
לרב תרבה את נחלתו.
ליטיב מראשית את אחריחו.

רוח בוראי יסד שורשי
יה אל אחד ואין עוד בלחו
שפעו הטוב השפיע לי
עמו שכל משכיל מושכל
יגל לבי לישועתו
הרכיב צורה עם החמר
ויאמר לו השמר לך פן תלכר
אנא אל חי מלך רחמן
כי עליך שם שבמחו

שנאמר והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאר:

(E) ספר תקון מדות הנפשות (pp. 106-142).
 The Ethics of R. Solomon b. Judah ibn
 Gabirol, with some introductory rhymes, beg.
 עזוב חירות ישנות וחדשות. והתבונן במדת הנפשות.
 The heading reads: ספר תקון מדות הנפשות
 על דעת החכמים הקדמונים אשר בחר החכם
 הגדול הפילוסוף המובהק ר' שלמה בן ר' יהודה
 ז"ל הידוע בן גבירול הספרדי במדינת סרקסטה
 (1140 =) בחדש ניסן שנת תת"ק.

(F) חובות הלבבות (pp. 144-196). The
 Duties of the Hearts by Bahya ibn Baḳuda,
 with an introductory poem beg. לאל חי מגמתי

ורוחי. ופניו אדרשה אריד בשיחי and an intro-
 duction by a grandson of Meshullam b.
 Jacob. The text and the arrangement of
 the work differ greatly from the usual editions,
 and the whole is shorter than the printed
 text. The end is missing.

The MS. is written in a Persian curs. hand
 of the 17th cent., and contains 196 pp. of
 29-31 ll. to a p.

Owner: *Nathan b. Joseph* (p. 63).

Paper, $11\frac{1}{2}'' \times 7\frac{1}{2}''$.

L

SCROLLS

896

ספר תורה

A Scroll of the Law.

The Scroll contains the whole Pentateuch, in 226 cols. of 51 ll. to a col. in a Baghdad sq. hand of the 18th or 19th cent. by a member of Ḥakham Sason b. Mordecai b. Moses's family (v. above, Cat., p. 513). The Scroll is provided with Taggin.

Vellum, extremely fine, from the skin of

בן פקיעה, $10\frac{1}{2}'' \times 49' 9''$.

496

ספר תורה

A Scroll of the Law.

The scroll contains chaps. 1-38 (incl.) of the first Book of the Torah, in 42 cols. 51 ll. to a col., in a sq. Persian hand of about the 17th cent. Chaps. 1-10 are furnished with Taggin. The latter are, however, different from those known up till now, yet somewhat like the Taggin of the Shem Ṭob Bible (MS. No. 82, v. above, Cat., p. 3). The scroll is supposed to have been used by the Jews of Kai-fung-foo.

Vellum, $2' 2\frac{3}{4}'' \times 22' 4''$.

739

ספר תורה

A Scroll of the Law.

The Scroll contains the whole of Gen. and Exod. up to 24, 7, and Num. 26, 1 to 33, 20, in 93 cols. of 52 ll., in a very old sq. hand of

uncertain date. The Scroll is provided with full Taggin. The letter Yod in the *בִּיָּה שִׁמּוֹ* is represented by *יששכר*.

Gen. 9, 29 reads: *ויהו כל ימי נח* instead of *ויהו כל ימי נח*. This reading is to be found in the Codices of the Yemenite Jews. The difference in the reading gave rise to many Halakhic discussions. R. Yahya b. Ṣaleḥ dealt with this problem in his Responsa, No. 14 (v. above, Catalogue, p. 202). The Beth Din in Baghdad and the Sefardic Rabbinate in Jerusalem were consulted on this point by the Maghen David Community in Bombay (v. above, Cat., p. 205). Finally, there is a leaflet copied from a MS. written by a Palestinian Ḥakham, speaking about the same reading (v. MS. No. 567, B, above, Cat., p. 524).

Calf, $2' 2'' \times 49' 9''$.

744

ספר תורה

A Scroll of the Law.

The Scroll contains the whole of Genesis, and Exodus up to 38, 16, in 92 cols. of 52 ll. to a col., in a sq. hand resembling that of MS. No. 746 (Cat., p. 555). The Scroll is provided with full Taggin, as in MS. No. 82, and *ווי העמודים*. The letter Yod in *בִּיָּה שִׁמּוֹ* is represented by the word *יהודה* (Gen. 49, 8). The letter Lamed is long and hooked at the top. Throughout the Scroll there is a final Nun marking the Sedarim which agree, sometimes with the ordinary, and sometimes with the extraordinary, Sedarim as registered in the Shem Ṭob Bible. For instance, Gen. 4, 1

has in the Scroll as well as in the Shem Ṭob Bible, the same sign ך. Gen. 5, 1 and 6, 9, and 20, 1 are marked in the Scroll by a final Nun, whilst R. Shem Ṭob writes ך and ך'. The final Nunin are, in some cases, erased, but still visible.

Calf, 2' 1½" × 49' 10".

746

ספר תורה

A Scroll of the Law.

The Scroll contains the whole of Genesis, and Exodus up to 28, 20, in 69 cols. of 54 ll. to a col., in a sq. hand of an unknown origin and an early date. The Scroll is provided with full Taggin as in the Shem Ṭob Bible and העמודים ווי. In the בי"ה שט"ו, the letter Yod is represented by יהודה, and not by יששכר (Gen. 49, 14) as in some of the other Scrolls. The Lamed is long and hooked at the top.

Calf, 2' 2" × 41' 5".

740

ספר תורה

A Scroll of the Law.

The Scroll contains Gen. 1, 1 to 15, 1 and Gen. 18. 20 to Lev. 11, 7 a, in 108 cols. of 52 ll. to a col., in two different hands of uncertain dates and origins. The Scroll is provided with extraordinary Taggin and final Nuns. The Yod of בי"ה שט"ו is represented by the word יהודה, and the Lamed is long and hooked.

Calf, 2' 2" × 57' 9½".

751

ספר תורה

A Scroll of the Law.

The Scroll contains Gen. 11, 20 b to Lev. 22, 8, and Lev. 26, 19 b to Num. 25, 4 a, in

132 cols. of 48 ll. to a col., in a sq. hand of an unknown origin and comparatively of a later date. In the בי"ה שט"ו the letter Yod is represented by יהודה, and the Mem by מנה מבו (Num. 24, 5).

Calf, 1' 10¾" × 71'.

747

ספר תורה

A Scroll of the Law.

The Scroll begins with Gen. 50, 8 b, and ends Exod. 5, 9. The Scroll is written in a peculiar sq. handwriting, different from all the other Scrolls, in four cols. of 51 ll. Some letters are written with unusual Taggin. Attention may be drawn to the fact that the scribe left the space of one letter between the verses.

Calf, 2' × 2' 5".

749

ספר תורה

A Scroll of the Law.

The Scroll begins with Exod. 5, 4 and ends with Exod. 18, 11. The Scroll is written in a sq. hand in 13 cols. of 52 and 54 ll. to a col. The Scroll has full Taggin, and the long Lamed.

Calf, 2' 2" × 7' 7¾".

750

ספר תורה

A Scroll of the Law.

The Scroll contains Exod. 6, 5 b to 9, 35 ; Lev. 18, 23 to the end of Deuteronomy, in 91 cols. of 51 and 52 ll. to a col., in three different sq. hands resembling some of the Scrolls of the Kai-fung-foo Jews. The Taggin in some instances are quite extraordinary. The letters of the בי"ה שט"ו are as follows: Shin, either

Lev. 18, 23 (שכנתך) or Num. 5, 3 (שכן); the Mem by מטה וטענת (בכתובם); the Mem by מטה וטענת, and Waw by וואעידה במ (Deut. 31, 28).

Calf, 2' 2" × 54'.

745

ספר תורה

A Scroll of the Law.

The Scroll contains the Book of Exodus from 30, 25 up to the end of Deuteronomy, in 108 cols. of 54 ll. to a col., in a sq. hand resembling those of MSS. Nos. 744 and 746. The Scroll is provided with full Taggin and ווי העמודים. The letter Shin in ביה שמ"ו is represented either by the word וטענת (Deut. 12, 28) or שפטים וטענתים (Deut. 16, 18). The Lamed is long and hooked.

Calf, 2' 2 $\frac{3}{8}$ " × 64'.

742

ספר תורה

A Scroll of the Law.

The Scroll contains Exod. 40, 4 up to Deut. 29, 13, in 106 cols. of 50 ll. to a col., in an old sq. hand of uncertain date and origin. The Taggin are extraordinary, mostly agreeing with those of the Shem Ṭob Bible. The Shin and Mem in the ביה שמ"ו are the same as in MS. No. 748. The final Nunin are marked throughout in the same way as in MSS. Nos. 743 and 744.

Calf, 2' 1 $\frac{3}{4}$ " × 55' 7".

748

ספר תורה

A Scroll of the Law.

The Scroll contains Exod. 40, 18 up to the end of Deuteronomy, in 92 cols. of 52 to 55 ll. to a col., in a sq. hand of uncertain age and origin. The Scroll is provided with full Taggin and ווי העמודים. The Shin and

Mem in the ביה שמ"ו are represented by וטענת וטענת, and שפטים וטענתים (Deut. 23, 24), respectively.

Calf, 2' 2 $\frac{3}{8}$ " × 55' 10".

752

ספר תורה

A Scroll of the Law.

The Scroll contains Lev. 14, 13 up to the end of Deuteronomy in 90 cols. of 52 ll. to a col., and has the same characteristic features as MS. No. 748.

Calf, 2' 2" × 54' 7".

741

ספר תורה

A Scroll of the Law.

The Scroll contains Num. 3, 13 up to the end of Deuteronomy, in 77 cols. of 52 ll. to a col., in an old sq. hand of uncertain date and origin. The Scroll shows the same features as MSS. Nos. 742, 743 and 744. The Shin of ביה שמ"ו is represented by שפטים וטענתים, and the final Nunin are indicated throughout.

Calf, 2' $\frac{5}{8}$ " × 42' 7".

643

ספר תורה

Fragment of a Scroll of the Law, containing parts of chaps. 23-26 of Numbers, in 3 cols. of about 52 ll. to a col., in a sq. Yemenite hand probably of the 16th cent.

Antelope skin, 17 $\frac{5}{8}$ " × 10 $\frac{3}{4}$ ".

743

ספר תורה

A Scroll of the Law.

The Scroll begins with Num. 25, 5, and ends Deut. 22, 21. The Scroll is written in

a sq. hand resembling that of MS. No. 744, and contains 39 cols. of 49 ll. to a col. The Scroll is marked throughout with the long Nunin as in MS. No. 744, and has full Taggin. The Lamed is long and hooked.

Calf, 1' 11 $\frac{1}{8}$ " x 21'.

356

מגלת שיר השירים

Scroll of Song of Songs.

The scroll is written in a sq. Polish hand of the 16th or 17th cent., in three cols., and is furnished with תגין.

Vellum, 19 $\frac{1}{2}$ " x 2' 1 $\frac{1}{2}$ ".

357

מגלת רות

Scroll of Ruth.

The scroll is written in a sq. Polish hand of the 16th or 17th cent. in four cols., and is furnished with תגין.

Vellum, 18 $\frac{1}{4}$ " x 2' 5".

358

מגלת איכה

Scroll of Lamentations.

The scroll is written in a sq. Polish hand of the 16th or 17th cent., in four cols., and is furnished with תגין.

Vellum 20" x 2' 4 $\frac{1}{4}$ ".

355

מגלת קהלת

Scroll of Ecclesiastes.

The scroll is written in a sq. Polish hand of the 16th or 17th cent., in eight cols., and is furnished with תגין.

Vellum, 18 $\frac{1}{8}$ " x 4' 10 $\frac{3}{4}$ ".

1

מגלת אסתר המלכה ומרדכי היהודי

Scroll of Esther.

The genealogy of Mordecai is given on the upper and a part of the lower margin, as follows: איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי: בן יאיר בן שמעי בן קיש בן שמירע בן בענה בן אלה בן מיכה בן מפיבושת בן יהונתן בן שאול המלך בן אביאל בן צרור בן בכורת בן אפיח בן שחרים בן עזיה בן ששון בן מיכאל בן אליאל בן עמיהוד בן שפטיה בן פנואל בן פיתח בן מלוך בן ירובעל בן ירוחם בן חפניה בן זכרי בן אלפעל בן שמרי בן זבריה בן רמות בן חשום בן עזוא בן נוח בן גרא בן בנימין בן אברהם. This is followed by the genealogy of Haman, which reads: המן בן המדחא בן עדא בן בינוני בן אפקיטום בן דיוסום בן פירום בן המרון בן אתניסומום בן שגר בן נגר בן פרמשתא בן ויותא בן עמלק בן אליפז בן עשו הרש'.

The scroll, which is beautifully illuminated, contains also the ברכות to be said before and after the reading of the Meghillah.

Baghdad sq. hand, 19th cent.

In silver case.

Owner: *A. S. D.* (i. e. אברהם שלום דוד [ששון]).

Vellum, 3 $\frac{3}{4}$ " x 5' 9".

478

מגלת אסתר

Scroll of Esther.

Baghdad sq. hand, 19th cent.

Scribe: *Isaac b. Reuben b. Hakham Sadqah b. Hakham Moses Husein.*

Owner: *Zevi Hirsch of Manchester.* The entry reads: צבי הירש במנגסתר נולד בתיתירו במדינת מכלנובור שוורין.

Silversmith: האומן תיק הזה יחזקאל דוד נאוי בחושבי בגדאד במדינת בבל.

Vellum, 2 $\frac{3}{8}$ " x 6' 11 $\frac{1}{2}$ ".

361

מגלת אסתר

Scroll of Esther. There is a tradition that this scroll was brought from Portugal by the exiles.

Spanish sq. hand, 15th cent.

Vellum, $11\frac{3}{8}'' \times 5' 6''$.

775

מגלת אסתר

Scroll of Esther.

Spanish sq. hand, 16th or 17th cent.

Vellum, $11\frac{3}{8}'' \times 13' 2\frac{1}{2}''$.

15

מגלת אסתר

Scroll of Esther with Engravings. The upper part contains engravings of figures of birds, &c., and the lower part of scenes from the Book of Esther.

Ital. sq. hand, 18th cent.

Scribe: *Aryeh Löb b. Daniel* טגורייה, 5508 (= 1748).

Engraver: *Griselini*.

Vellum, $9\frac{3}{8}'' \times 6' 5\frac{1}{4}''$.

440

מגלת אסתר

Scroll of Esther, with Engravings.

Ital. sq. hand, 18th cent.

Engraver: *Salom Italia*.

Vellum, $5\frac{1}{4}'' \times 6' 10\frac{3}{4}''$.

2

מגלת אסתר

Scroll of Esther. The end letters of the columns comprise the name: דויד בן סלמאן רויד ששן.

Baghdad sq. hand, 19th cent.

Vellum, $2\frac{3}{4}'' \times 8' 6\frac{3}{4}''$.

190

מגלת אסתר

Scroll of Esther with Illustrations. The latter represent the portraits of the various people and scenes of the Meghillah.

Baghdad sq. hand, 20th cent.

Vellum, $7\frac{3}{8}'' \times 23' 1''$.

360

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel.

The scroll was used by the Jews of Baghdad on the occasion of their yearly pilgrimage to the Tomb of Ezekiel at el-Kifil (near Hillah) during Pentecost, which is called by the Jews of Baghdad עיד אל זיירא (Feast of Pilgrimage). The scroll contains lectionaries from the Book of Ezekiel (chaps. 1; 3; 12; 37, 1-14; 48, 33 ff.), prayers, beg. שלום עליך אנה אב, אנה ה' אלהי ישראל, מרנא ורבנא רבן העולמים האזינה לקול תחנונינו, הרחמים, and Psalms (chaps. 15, 126, and 134). The scroll concludes with Aggadic passages from the Talmud.

The dedication reads: לכבוד אדונינו יחזקאל הנביא בן בוי הכהן ע"ה זיע"א הקדיש אותה הגביר היקר המרומם כה"ר יוסף משה דויד בנימין הי"ו אכ"ר למנוחת מור אביו ואמו תנעב"ה שנת לרב תרבי"ו את נחלתו לפ"ק (= 1848).

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $7\frac{5}{8}'' \times 6' 4''$.

311

מגלת יחזקאל

A Fragment of the Scroll of Ezekiel, beg. והלכו לעולם שכלו ארוך.

The dedication reads: הקדישו אותה לכבוד אדונינו יחזקאל הנביא זיע"א בשנת תרט"ו (= 1855) הצעיר עבדאל' אברהם יחזקאל יהיה הלוי יצ"ו: הצעיר עבדאל' אליה משה מנשה יצ"ו זכו לבנים קימים אכ"ר.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $7\frac{1}{4}'' \times 2' 4''$.

312

מגלת יחוקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: לכבוד אדונינו יחוקאל הנביא זיע"א הקדיש אותה הר' אליהו למנוחת אחיו ראובן משה חיים תנצב"ה שנת תרי"ט (= 1859) (v. about Elijah b. Moses b. Hayyeem, also above, Cat., pp. 388 and 439).

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, 8" x 5' 5½".

313

מגלת יחוקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: לכבוד אדונינו יחוקאל הנביא זיע"א הקדיש אותה הבחור הנעים הר"ר ששון יהודה ראובן חכם מרדכי הר"ר ששון יצ"ו שנת תרי"ט (= 1859).

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, 6¾" x 5' 4".

314

מגלת יחוקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: לכבוד אדונינו יחוקאל הנביא זיע"א הקדיש אותה הר"ר ראובן למנוחת אביו היקר הנעלה הח' המרום יחוקאל יהודה נ"ע שנת תרכ"א (= 1861).

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, 7¾" x 6' 7¾".

293

מגלת יחוקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: הקדיש אותה קודש ליי יחוקאל צאלח שלום יצ"ו לכבוד אדונינו יחוקאל הנביא ע"ה זיע"א על ידי המעשה אליעזר יאודה מצליח יצ"ו שנת כה תברכ"ו את בני ישראל (= 1868).

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, 7½" x 6' 2".

294

מגלת יחוקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: שנת כה תברכ"ו את בני ישראל (= 1868) הקדיש אותה קודש ליי הבחור אהרן שלום יחוקאל יעקב צאלח יצ"ו לכבוד אדונינו יחוקאל הנביא עליו השלום זיע"א יוכה לתורה ולחופה על ידי המעשה אליעזר יאודה מצליח יצ"ו.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, 7½" x 6' 2".

315

מגלת יחוקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: הקדיש אותה הר"ר יעקב הר"ר ראובן יחוקאל יאודה לכבוד אדונינו יחוקאל הנביא ע"ה זיע"א על נשמת המרוחמת האשה כתון בת משה אברהם סומך תנצב"ה שנת תרכ"ח (= 1868).

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, 7½" x 5' 10".

317

מגלת יחוקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: הקדישה אותה לכבוד אדונינו יחוקאל הנביא זיע"א שבע בת יוכבד שנת התרכ"ח ליצירה ר"ח סיון לפ"ג (= 1868).

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, 7½" x 6' 8".

195

מגלת יחוקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: הקדיש אותה צעיר אגא הלל בן רחמים בן מ' שמעיה בן מ' אהרן לכבוד אדונינו יחוקאל הנביא ע"ה זיע"א שנת תרכ"ט (= 1869).

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, 6' 11" x 7¾".

197

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel.

This scroll represents a new form of the scroll as copied from the ספר ממלכת כהנים Baghdad, 5673 (= 1873).

The dedication reads: קודש על נשמת האשה המרוחמ' רימה בת המרוח' סלמאן מנחם דניאל תנצב"ה יום שנפטר עשרה בחוד' כסליו ש' תרכ"ז (= 1866) ונכתבה בחוד' כסליו ש' תרל"ד (= 1873) וכל הקורא בה יעשה השכבה.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $7\frac{1}{4}'' \times 11' 6\frac{3}{4}''$.

321

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel. New Style.

The dedication reads: הקדיש אותה ה"ר יוסף אברהם יעקב אצלאן הי"ו על נשמת המרוחמת אמו פרחת תנצב"ה יום שנפטר י"ג לחודש תשרי בשנת התרל"ד ליצירה (= 1873): כל הקורא בה יעשה השכבה.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $7\frac{3}{4}'' \times 12' 6\frac{3}{4}''$.

322

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel. New Style.

The dedication reads: קודש לכבוד אדונינו יחזקאל הנביא ע"ה זיע"א על נשמת המרוחמ' יעקב יחזקאל חיים יעקב ח' משה תנצב"ה בשנת התרל"ג (= 1873) כל הקורא אותה יעשה השכבה למנוחת הנוכר.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $7\frac{1}{2}'' \times 14' 6\frac{1}{2}''$.

323

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel. New Style.

The dedication reads: קודש לכבוד אדונינו

יחזקאל הנביא ע"ה זיע"א: על נשמת המרוחמת שמחה בת פריחה אשת יוסף צאלח יאודה תנצב"ה: היום כ"ג לחודש אייר שנת התרל"ג ליצירה (= 1873): הרחמן יוכנו לביאת גיאל אכ"ר:

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $7\frac{3}{8}'' \times 13' 5\frac{1}{2}''$.

318

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: הקדישה אותה לכבוד אדונינו יחזקאל הנביא זיע"א האשה הכבודה חנה בת המרוחמ' יאודה יעקב סלימאן מעתוק יהי רצון שתוכה לביאת הגואל כיר"א שנת וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם תרמ"ט ליצירה (= 1889).

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $5\frac{7}{8}'' \times 5'$.

359

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel.

זאת ההפטרה עשה אותה ה"ר מנשה ראובן יחזקאל יהודה הי"ו למנוחת המרוחמ' משה אחיו נ"ע לכבוד אדונינו יחזקאל הנביא ע"ה זיע"א (v. about Moses b. Reuben, also above, Cat., p. 450).

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $6\frac{3}{8}'' \times 4' 11''$.

196

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel.

קודש לה' הקדיש אותה הר' בנימין שי' ששון על נשמת המרוחמת והנכבדת חוקינא (!) מרת חנה בת צלחה תנצב"א לכבוד אדונינו יחזקאל הנביא (!) זיע"א.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $6'' \times 7' 7''$.

291, 320

מגלות יחזקאל

Scrolls of Ezekiel.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $8\frac{1}{2}'' \times 4' 10''$; $7\frac{1}{2}'' \times 2' 8\frac{1}{2}''$.

292

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: הקדיש אותה לכבוד אדוננו יחזקאל הנביא זע"א כהר' אברהם אלייא אברהם סופר יצ"ו.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $8\frac{7}{8}'' \times 4' 7''$.

295

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: הקדיש אותה צאלח על נשמת האשה הכשרה מרים בת בשה תנצב"ה לכבוד אדונינו יחזקאל הנביא ע"ה זע"א.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $6\frac{3}{4}'' \times 6' 6\frac{1}{2}''$.

296

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: הקדיש אותה קודש ליי יחזקאל ה"ר יוסף בשי יצ"ו לכבוד אדונינו יחזקאל הנביא ע"ה זע"א יזכה לתורה ולחופה אכיר על ידי המעשה אליעזר יאודה מצליח יצ"ו.

Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $7\frac{3}{4}'' \times 5' 5\frac{1}{2}''$.

297

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: הקדיש אותה קודש ליי יחזקאל אברהם ח' שינה יעקב יצ"ו לכבוד

אדונינו יחזקאל הנביא ע"ה זע"א יזכה לתורה ולחופה אכיר על ידי המעשה אליעזר יאודה מצליח יצ"ו.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $7\frac{1}{2}'' \times 5' 9''$.

298

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: הקדיש אתה נסים יוסף מצרי יצ"ו.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $7\frac{3}{8}'' \times 5' 8''$.

299

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: הקדיש אותה לכבוד אדוננו יחזקאל הנביא ע"ה זע"א השם הטוב כה"ר משה נסים חכם אליהו שוחט יצ"ו: נרו יאיר ויזהיר לעד אכיר יחי שמו לעד אכיר.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $6\frac{3}{8}'' \times 5' \frac{1}{2}''$.

300

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: הקדיש אותה לכבוד אדוננו יחזקאל הנביא זע"א ה"ר משה נסים חכם אליהו שוחט הי"ו אכיר.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $6\frac{7}{8}'' \times 4' 9\frac{1}{2}''$.

301

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: הקדיש אותה משה נסים חכם אליהו שוחט הי"ו לכבוד אדוננו יחזקאל הנביא ע"ה זע"א אכיר.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $6\frac{3}{4}'' \times 4' 10\frac{3}{4}''$.

302

מגלת יחוקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: הקדיש אותה השם: הטוב יחוקאל אליהו משיח אפרים לכבוד אדונינו יחוקאל הנביא ע"ה זיע"א אבי"ר.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $6\frac{3}{8}'' \times 6' 9\frac{1}{2}''$.

303

מגלת יחוקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: קודש לה' הקדיש אותה הבחור צאלח על נשמת המרחם (!) מור אביו אהרן צאלח יחוקאל אברהם מרדכי תנצב"ה לכבוד אדונינו יחוקאל הנביא זיע"א.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $7'' \times 5' 6''$.

304

מגלת יחוקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: הקדיש אותה הר' נסים עזרא צאלח נאווי לכבוד אדונינו יחוקאל הנביא ע"ה זיע"א אבי"ר.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $4\frac{3}{8}'' \times 5' 2''$.

305

מגלת יחוקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: הקדיש אותה ה"ר נסים עזרא צאלח נאווי לכבוד אדונינו יחוקאל הנביא ע"ה זיע"א אבי"ר.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $4\frac{9}{16}'' \times 5' 6\frac{3}{4}''$.

306

מגלת יחוקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: הקדיש אתה ה"ר יוסף נסים עזרא צאלח נאווי לכבוד אדונינו יחוקאל הנביא ע"ה זיע"א.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $5\frac{1}{8}'' \times 6' 3\frac{1}{2}''$.

307

מגלת יחוקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: הקדיש אותה ה"ר יוסף נסים עזרא צאלח נאווי לכבוד אדונינו יחוקאל הנביא ע"ה זיע"א אבי"ר.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $4\frac{3}{8}'' \times 6' 4\frac{1}{2}''$.

308

מגלת יחוקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: לכבוד אדונינו יחוקאל הנביא ע"ה זיע"א הקדיש אותה הבחור משה יצחק משה מורחיי הי"ו זכה לתורה ולמצות ולחופה אבי"ר.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $7\frac{3}{8}'' \times 8' 1\frac{1}{2}''$.

309

מגלת יחוקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: הקדיש אותה קודש לה' נסים יצחק שמואל יצ"ו לכבוד אדונינו יחוקאל הנביא זיע"א על ידי המעשה אלעזר יאודה מצליח יצ"ו יום סתי לחודש שבט השי"ת זכה לבנים זכרים בעושר וכבוד ובהצלחה אמן כן יהי רצון.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $6\frac{1}{2}'' \times 6' 7\frac{1}{2}''$.

310

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: הקדיש אותה השם הטוב הנעים יחזקאל יצחק שלמה בנימין יצ"ו לכבוד אדוננו יחזקאל הנביא זיע"א יזכה לבנים זכרים אכ"ר.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $7\frac{3}{4}'' \times 5' 8\frac{1}{2}''$.

316

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: זאת ההפטרה עשה אותה ה"ר מנשה ראובן יחזקאל יהודה למנוחת הטרומם משה אחיו נ"ע לכבוד אדונינו יחזקאל הנביא ע"ה זיע"א. For another Scroll dedicated by the same, in memory of his brother Moses, v. MS. No. 359, above, Cat., p. 560.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $6\frac{3}{8}'' \times 5' 8\frac{3}{8}''$.

319

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: זאת ההפטרה עשה אתה ה"ר בנימין ראובן ח' משה ח' שמעון הי"ו לכבוד אדונינו יחזקאל הנביא ע"ה זיע"א יזכה למצות (v. ולבנים חיים כירא"ו שנת התרמ"ד (= 1884) also above, Cat., p. 224).

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $6'' \times 5' 6\frac{7}{8}''$.

782

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel.

The dedication reads: מנחה שלוחה משאת וארוחה להיקרה סי' רחל מב"ת אשת דוד אליה עזרא בחר הי"ו.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $3\frac{1}{8}'' \times 6' 9\frac{1}{4}''$.

324

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel. New Style.

The dedication reads: המ' סלמן מנחם דניאל תנצב"ה.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $7'' \times 3'$.

198

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel. New Style.

The dedications read: (1) הקדיש אותה לכבוד אדונינו יחזקאל הנביא זיע"א היקר הנבון השם הטוב כמה"ר ראובן יחזקאל יאודה הי"ו השם יזכה לביאת גואל אכ"ר שנת תרמ"א ליצירה הקדיש אותה השם הטוב כמה"ר (1881 =); (2) ראובן יחזקאל יאודה הי"ו על נשמת בנו הבחור המרוחם מאיר נ"ע יום שנפטר כ"ד לחו' ניסן שנת תרל"ז ליצירה (= 1877).

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $7\frac{1}{2}'' \times 13' 4\frac{3}{8}''$.

325, 328

מגלות יחזקאל

Scrolls of Ezekiel. New Style, abridged.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $4\frac{3}{4}'' \times 5' 3\frac{1}{2}''$; $3\frac{1}{4}'' \times 6' 8\frac{3}{8}''$.

326

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel. New Style, abridged.

The dedication reads: זאת ההפטרה הקדיש אותה ה"ר משה יעקב עזיר הי"ו לכבוד אדונינו יחזקאל הנביא זיע"א.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $4\frac{1}{4}'' \times 5' 5''$.

327

מגלת יחזקאל

Scroll of Ezekiel. New Style, abridged.

The dedication reads: זאת ההפטרָה הקדִישִׁי
אותה ה־ר צאלח סלימאן נאווי הי־ז

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $4\frac{1}{2}'' \times 5' \frac{1}{2}''$.

Bibliography: D. S. Sassoon, *The History of the Jews in Basra, JQR.*, N.S., xvii (1927), p. 429, note 34.

349

מגלת יהושע כהן גדול

Scroll of Joshua the High Priest.

The scroll was used by the Jews of Baghdad on the occasion of their monthly and yearly pilgrimages to the Tomb of Joshua the High Priest at Baghdad. The scroll beg. with Zech. 3, 14 to 4, 7, and contains the prayers אנא ה' אלהי ישראל, שלום עליך מרנא ורבנא רבון העולמים האוינה, אנא אב הרחמים, which are followed by Pss. 15; 126; and 134. The scroll concludes with Aggadic passages from the Talmud.

The dedication reads: הקדִישִׁי אותה הי־ם
הטוב יחזקאל אליהו משיח אפרים לכבוד אדונינו
יהושע כהן גדול ע־ה זע־א שנת תרכ״ב (= 1862)

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $6\frac{3}{4}'' \times 4' 9\frac{3}{4}''$.

350

מגלת יהושע כהן גדול

Scroll of Joshua the High Priest.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $5\frac{1}{2}'' \times 4' \frac{1}{4}''$.

Bibliography: D. S. Sassoon, *The History of the Jews in Basra, JQR.*, N.S., xvii (1927), p. 429, note 34.

351

מגלת עזרא הסופר

Scroll of Ezra the Scribe.

The scroll was used by the Jews of Basra and neighbouring places during their pilgrimage on Pentecost. The scroll beg. with Ezra 7, 1-11; 7, 27-28; 9, 1-10, 17; Neh. 8, 1-18, and is followed by the prayers and Psalms enumerated in the description of MS. No. 349, v. above.

The dedication reads: הקדִישִׁי אותה ה־ר
אליעזר בנימין וה־ר דוד יצחק לכבוד אדוננו עזרא
הסופר זע־א שנת תרנ״א ליצירה (= 1891)

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $5\frac{3}{8}'' \times 5' 7\frac{3}{4}''$.

352

מגלת עזרא הסופר

Scroll of Ezra the Scribe.

Sq. Baghdad hand, 19th cent.

Vellum, $5\frac{3}{8}'' \times 6' 7\frac{3}{4}''$.

Bibliography: D. S. Sassoon, *The History of the Jews in Basra, JQR.*, N.S., xvii (1927), p. 429.

551

מגלת סאראגוסה

The Scroll of Saragossa.

The scroll contains a description of the events which happened to the Jews in Saragossa on the 17th Shebat in the year 1352 after the destruction of the Temple (= 1420). The scroll is written in the style of the מגלת אסתר. The following names are mentioned:

the King, סאראגוסאוש.

the Accuser, היים שאמי, afterwards

מאראקום, and

the Beadle of the community, אפרים

ברוך.

The Meghillah gives the following description of the Jewish community of Saragossa : והיה בימי המלך סאראגוסאנוש מלך אדיר וחזק היה : והיו תחת ממשלתו כחמשת אלפי איש מבני ישראל כלם חכמים ונבונים ראשי אלפי ישראל המה : לבר מבחוריהם ונעריהם ונשיהם ובניהם וטפם שתים עשרה קהלות הקדש בנייים באבני גזית ועמודי שיש כלילות יופי ממולאים בתרשיש וכה מנהג ומשפט היהודים האלה בעבור המלך דרך שוק היהודים היו מוציאים שלשה ספרי תורה מכל קהלה שלשים ושש ספרים מעוטפים בבגדי רקמה ובתיקי כסף וזהב ורמונים ותפוח כסף וזהב במשכיות כסף בראשי הספרים ומברכים למלך בקול רם וכל העם עונים אחריהם אמן ויהי היום נקהלו שנים עשר חכמי הקהלות ועשרים וארבעה דייניהם בהחבא לאמר לא כן אנחנו עושים לצאת עם תורת אלדינו אלדים חיים ומלך עולם לפני עובר אלילים אלמים נועדו נוסדו יחדו להכין שלשה תיקן רקים בכל קהלה וקהלה מעוטפים במעיליהם ורמוניהם ולצאת עמהם לפני המלך יען כי הם היו תופשי התורה כל חכם הקהלה ושני דייניו עמו שלשים ושש ואיש לא ידע את הדבר הזה וכך היו עושים עד שנת שתים עשרה למלך סאראגוסאנוש.

Sq. modern hand, 20th cent.

Vellum, $4\frac{1}{2}'' \times 4' 7''$.

Bibliography : נר משה, by Moses Slutki, Jerusalem, 1882, pp. 83-84, about a MS. Salonica ; Vessillo, 1886, pp. 293-296 ; *REJ.*, vol. 49, p. 88 ; and Brüll, *Jahrbücher*, vol. 7, p. 37.

800

מגלת בית ששון

Scroll in honour of the Sassoon Family composed and written by Phinehas b. Zebi Grajevsky (גרייבסקי).

The scroll purports to give a history of the Sassoon family. The facts mentioned therein are not based on historical material. The origin of the family as coming from Joseph b. Solomon ibn Susan of Castile has no tradition whatsoever behind it.

The scroll is dated 15 Tebeth, 5685 (= 1925).

Sq. Polish hand, 20th cent.

Vellum, $7\frac{1}{8}'' \times 2' 3\frac{3}{4}''$.

555

קמיע

Amulet (Scroll).

The beg. reads : אין סוף ב"ה עטרה בראש : הקב"ה הורמנותא דמלכא ישחבח שמו לעד אילן הקדוש. The Tree is divided into the following branches : אור א"ס מתלבש בא"ק, הקדוש עיגול זה, אור האין סוף ב"ה, נקרא כתר דאריך פרצופין, אור האין סוף ב"ה, עולם הבריאה, פרצופין, אור האין סוף ב"ה, נקרא כתר דאריך פרצופין, אור האין סוף ב"ה, עולם היצירה והשר מטטרון, עולם הבריאה, and עולם העשיה והשר סנדלפון. At the end we read : זה האילן הק' מסוגל לכל דבר לנשיאות : חן ולהצל[חה] ולעין הרע ולמקשה לילד ולמזיקין ולשרין ולמגפה ב"מ וצריך להניחו בתיק כסף ויתלה עליו.

The scroll is written in a partly sq. and partly curs. Palestinian hand of the 20th cent.

Vellum, $4\frac{1}{2}'' \times 4' 7''$.

370

בקשה

Prayer (Scroll).

The introduction reads : בקשה נאה לאמר : בכל יום ויום בכוונה גדולה פניו יהיו מזהירות וקומתו שוה לו ואימתו מוטלת על הבריות ושמו הולך בכל המקומות שישאל מצויים שם וחלמתיו מתהפכים לו לטובה ותורתו משתמרת בלבו כל ימי חייו ועונות נערייו (צ"ל נעוריו) נמחלים לו וגם ינצל מיצר הרע ומעין הרע ומלשון הרע ומפגע רע ומנגע רע ופן השדים ופן המזיקים ומכל האויבים ומחיות רעות ומלסטים ומנחשים ועקרבים ומרוח רעה ומכל האויבים השונאים אותו יפלו לפניו וינצל מהם כרבתים ומכולם יצילנו ה' בעזהו וכן אמר רבי ישמעאל אני ורבי עקיבא ערבים לו שיהיה חלקו לטוב חיי העולם הבא ויהיה לו חלק טוב לקיים מקרא שכתוב להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא אמן כן יהי רצון.

The scroll contains the following supplications: (1) אנא ה' אִי מלך גדול ונורא חכם (1); הרזים וכו' יה"ר ורחמים מלפניך ה' אִי א (2); שחשמירני מכל דבר רע יה"ר ורחמים (3); ושלום וכו' שתריב את ריבי יה"ר וכו' שחשליך אימתי (5); שתאלמנה שפתותם יה"ר וכו' אל' אב' ואל' יצ' ואל' יע' (6); וכו'

יה"ר וכו' אל' המרכבה שתצילני (7); שתפתח לבי יה"ר מלפניכם מלאכים הקדושים והטהורים (8); וכו' יה"ר וכו' שתצילני מיצר הרע וכו' (9) and

The scroll is written in a sq. Baghdad hand of the 19th cent.

Vellum, $5\frac{1}{2}'' \times 4' 11''$.

לרע ד וסמכחון לא יבקר חזי האמינס לרע רגליהם וישעיהו כי רגליהם דרמיטלו • וג
חילופהו לרע וסיב עליו כל מחשבתם משלף וישעים אחרית רשעים •

יחדם ג ב פתח וחד קמץ וסיג
כלחרם אשר כל רכישו יבא לאלהים •

פסוקות הכפר
והביאה
בקדמי
ולאיתכר
וחכירו
יפל
וחכירו
והעידע
והנף •

חסדרים ב

חוא יוא סבכחמח
חטמאח ופרח
בערנך ווסף ש
חמ שתו עליו ואם
לא ינאל ונמכר
בערנך אדכל
חרם אשר יחרם
איש לוחח מכ
אשר לו מאדם
ובחמה ומשרח
אחותו לא ימכר
ולא ינאל כלחרם
קדש קדשים
חוא לוחח כלחום
אשר יחרם מו
חאדם לא יפרח
מת יומת וכלע
מעשר חארץ
מירע חארץ
מפרי חעץ לוחח

חוא קדש לוחח
ואס נאל ונאל איס
ממעשרו חמ שיתו
וסף עליו וכל
מעשר בקרו נאל
כל אשר יעבר
תחת חשבט ש
חעשירו ווחח
קדש לוחח לא
יבקר ביזטוב לרע
ולא ימירנו ואם
חמר ימירנו וחיח
חוא ותמורתנו
יחח קדש לא
ינאל אלה חמצות
אשר צות יחח
את משה אלבני
ישראל בחרסני

וידבר יחוח אל
משה במדבר סני
באחל מועד באחור
לחדש חשני ש
בשנה חשנת
לעאתם מארץ
מצרים לאמר ש
שאו אתדאש
פלעבת בניי ש
ישראל למשפחתם
לבית אבתם
במספר שמות
כלזכר לגגלתם
מבו עשורים שנה
ומעלה כל ינאל
צבא בישראל
תפקדו אתם
לעבאתם אתח

הפסוקים תתנני

וכל אודיותה ודמיהו אנדאות בפסוק אמם כי מן
ועתה אם ישכם עי הגל ויאמר בלחכו ועתה והשביע לכו כח ושבע המלך הסה פתחתיך •
וכלקריה וכתהו אמם כי מן יח אמם תושיען שמשוז יעזו הכהו הארע ויעזו המלך אתאח
חיתשבי מעיב ונזכחה ככרכמש ונח דניאל אחפץ הבטודים משני עוללת תחמישי יהוה אלהי אמם לא
יבנה צות תדבק לשוני • ח פסוק ואם וואכ בחקתי ככהיה יגאר כביאים להעלות יחבאו
כז יכבר יגדר שיהו •

וכל שאר קדיה וכותהו אמם כי מן יא
ואם זלט בשבו חאם יחבאו משפחת מעיב
ואם תשובו אזע ואם ינגח ואם ודועכא
ואם ודתי ונכחילי ואם אמודים ואם כינה
ואם לא איפא ואם לא ישמעו •

פסוק

כל
בול

כז
ראש
פסוק
בתר

פסוק
ואם
ואם

חסי

חסי

חסי

חסי

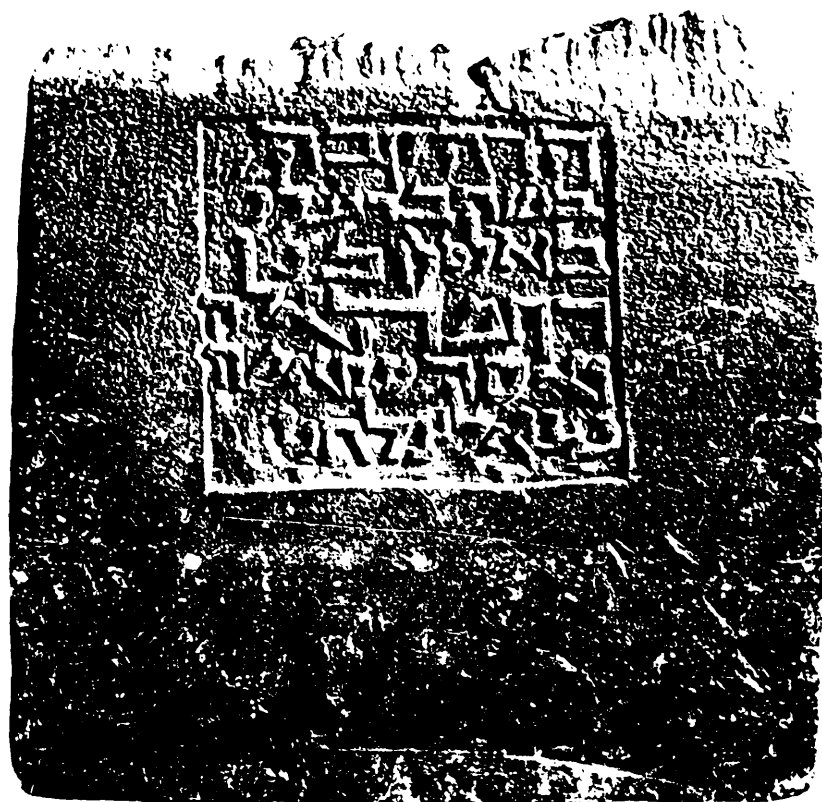
סוכה

בו סכנה ואפילו חשב ראשו אמר רבין שמעון בן גמליאל פעם אחת חשתו
 בעני בקיסרו והתיר לו יוסב בירבי אשן ואלמ שמשו חוץ לסכה רב שרא
 ליה רב אחא בר ריא למיגנא בכלתא כי מסלתא משום באקו ראבא
 שרא ליה לרב אחא בר ריא למיגנא לבר מימט ללתא מושום סירחא ..
 דגרנא ראבא לטעמיה דאמ ראבא מעט עיר פסור מן הסכה כולה כד
 כתיבא מן מעשה והיפואו לו לרבין יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל
 ולרבין גמליאל שתי כותבות ודלי שלמים ואמרו העלום לסכה ותאנה לא מפני
 שהלכה בין אילא שרעו להחמיר על עעמן תנו רבנן היה אוכל בסכה וירדו
 גשמים וירד חוץ לסכה ואכל אין מטריחין אתו לעלות עד שיגמור סעודתו
 היה ישין בסכה וירדו גשמים וירד חוץ לסכה וישן אין מטריחין אותו לעלות
 עד שיאיר ועלה עמוד השחר וכד נפקין הליון שבעא יומי בית דגמיר
 לה סעודתיה בסכה מפיק להון למאניה מן סכה לביתה משום יקרא דיומא
 טובא ואי את ליה דוכתא לאותובנון למאנה אילא בסכה פסיל לה לסכתו ויתב
 בה דתע סכה שבעה באיזינך גמיר מלול לאיתור את סכתו אבל מוריד הוא
 את הכילים מן המנחה ולמעיה בשביל נכוד יום טוב האחרון והוונכה אין
 לו כילים להוריד מהו אין לו כילים אילא במאיכו אושתמש אילא און לו ..
 יקום להוריד כליו מה הוא רב חייה בר אשי אמר רב פוחית בה ארבעה -
 ורבי יהושע בן לוי אמר מדלוק בה את הנר ולא פליגי האלן הא להו בעני מעדס
 דלית לתן ספיקא דמעריב יום טוב דשלימנ לח שבעה יומי דסוכה לבת דגמיר
 סעודתיה סתת סה ארבעה לידון דאיתין ספיקא דשמית איבא לספוקה
 בשביעי ובאמני למיכל סעודתיה בסכה דק' מא לן הלסתא מתע יתכונן ..

סוכה

4. TOMBSTONE INSCRIPTION
Cat. p. 507, 9th cent. Bab.

5. TOMBSTONE INSCRIPTION
Cat. pp. 507-8, 9th cent. Bab.

ומפניו אם עדין חייב להשיב את המעשה
ודן מקורם עיה עקל ואלוהא אמר
קיערות בדרך אמיר בצד שדה קיערות וכו' ואלוהא שיהא משוח
לקיח מיצא תחזית תאניס מותרות משם לקח ומקורו כפי
המעשיות ביותים וכו' חייבין מציא ברוך את אבותיו
רוב האדם חייב ואם לאו פסול מלא מלוה רמיה חייב שוכר
שחן מדיבר וקמור חורבניו עד שלא בנסף רמיה חייב מוריה
מזח לבחמה ופסול כפסג ישומא במקוריר את חותמיה וכו'
איו חייב חייב שוחא חייבת במעשיות ל ישמיהא חייב
חייב העיריות שחולין נשחיתו בתלכו ו עקובא חובל כל שוחא
פוטריא ואחר נעיל פטוריה ו חמיה חובל כל שאין אדם בש
לאכול בתוכה חייבת ו יוסי חובל כל שניכנס לו ואין חייב
מה אחר מבקש פטוריה ו יחורה חובל שחן חייב ו חייב
מז חתמיות חייבת וחייב חייבת פטוריה ו חובת פטורים
אין על פי שהם שחייב חייבת בית שער אכסודיה ופטרות
חייב אילו בחצר אם חייבת חייבין אם פטורה פטורה
חייבין וחבורתו וקמור חייבין פטורה פטורה חייבין חייבין
פי שיש בה רחים וסדקיהו פטוריה חייבין חייבין חייבין
חייבת וחייב חייבת פטוריה ו יוסי חובל כל שאין חייבין חייבין
חופס חייב חייבת חייבין חייבין חייבין חייבין חייבין
מחייב וחייב חייבין חייבין חייבין חייבין חייבין חייבין
אחיל אחיל חייבת חייבין חייבין חייבין חייבין חייבין חייבין
בימיה ואחר בשמחה חייבין חייבין חייבין חייבין חייבין חייבין

7. MISHNAH

MS. No. 523, p. 11, Cat. p. 97, 10th cent. Pal. sq.

המעשיות ביותים וכו' חייבין מציא ברוך את אבותיו
רוב האדם חייב ואם לאו פסול מלא מלוה רמיה חייב שוכר
שחן מדיבר וקמור חורבניו עד שלא בנסף רמיה חייב מוריה
מזח לבחמה ופסול כפסג ישומא במקוריר את חותמיה וכו'
איו חייב חייב שוחא חייבת במעשיות ל ישמיהא חייב
חייב העיריות שחולין נשחיתו בתלכו ו עקובא חובל כל שוחא
פוטריא ואחר נעיל פטוריה ו חמיה חובל כל שאין אדם בש
לאכול בתוכה חייבת ו יוסי חובל כל שניכנס לו ואין חייב
מה אחר מבקש פטוריה ו יחורה חובל שחן חייב ו חייב
מז חתמיות חייבת וחייב חייבת פטוריה ו חובת פטורים
אין על פי שהם שחייב חייבת בית שער אכסודיה ופטרות
חייב אילו בחצר אם חייבת חייבין אם פטורה פטורה
חייבין וחבורתו וקמור חייבין פטוריה פטוריה חייבין חייבין
פי שיש בה רחים וסדקיהו פטוריה חייבין חייבין חייבין
חייבת וחייב חייבת פטוריה ו יוסי חובל כל שאין חייבין חייבין
חופס חייב חייבת חייבין חייבין חייבין חייבין חייבין חייבין
מחייב וחייב חייבין חייבין חייבין חייבין חייבין חייבין
אחיל אחיל חייבת חייבין חייבין חייבין חייבין חייבין חייבין
בימיה ואחר בשמחה חייבין חייבין חייבין חייבין חייבין חייבין

כזכות קעריכוס אני מציל אתכם מנהגם אזה הבה
 הסועריכוס לי נעשוהים אני מציל אותם מעריכוס
 גיהנם שנ כי ערוך מאותהול הפתה וג' ואערך
 לפניכם שולח) שנ הערוך לפני שלח) נוד וג' שיאנו
 בעל החמנים להכי דרכנו נקבץ גלותינו ולשוב
 בית מקדשנו ולקעלונתנו פדויים ויקרב משומנו
 וימחר כביאלו ויבנה בית היכלנו כדכת' בנה
 ירושלם יוי נדחי ישראל יכנס וכל ציון במצפט
 תפדה ושביה בצדקה וכל יחשלים הבנויה בעיר
 שחברה לה ימדו וכל ירושלם סביב לה ויוי סביב
 לעמו מעתה ועד עולם הבה יעלנו לירושלם
 יבנה אותה בקרוב וימחר פדויה ויבאנו אבי'
 בגוים וישלח לנו המשיח ועראה באגחתיחשלים
 וק' יהי רצון ושאוהב אמן :
 טאלם ספר זיקרא בעזרת איוס וערא ידריכנו כרך
 ישרה : ואמחיל במדבר סיני בעזרת שוכן מעני
 הוא יאבד כל הקהלים עלי ואויבי ומוני :

[Faded Hebrew text, likely a continuation of the Pentateuch or Haftarah, with some legible words like 'אמרו', 'וישאל', 'ויאמר']

[Faded Hebrew text, possibly a commentary or continuation of the previous section]

[Faded Hebrew text, including some decorative elements and possibly a signature or date]

ה' עין יתת קול כל קנה ד' ויתן נתינת לבתה מן כבוד ה' אלהים יתת
דבר אלהים בלבו ויהי כבוד ה' יתת דבריו ויהי
אפס פנים אומותן אינו אסור אלא מן מיתה המיניט' בלבד והתורה יונת ה' נוסח
בזה ה' ה' ואת אסור אלת מחמשים בקמיעם אבל בנוסחם בלשון אסור בכל
ומותר בפרוש פתיל ובריק חמשים בקמיעם כי החמשים אבשים ערים אכפוסות
יש בולם פועל והשיטתן ופוסותן נועם וקמה ושכלל שועל אבשים שועל נועם אף
שערה אכלה בחמשים הנודר משבט שיהי ובריעה ותחולת שיטת
קופם יצמי עליהם על מותרם לבנות בגדי יצמי פשט עליהם על מותר לבנות
פגתהו אשט' ב' בודת אומר בלשון הנודר מעל ופי' יע והנה ריחו קשה יצמי
קופם פגות ופגתם עליהם על מותר לבנות ואסור לבנות לחזור יצמי
נשים אשט' ויריעה קוב גלגל כשן נר מכיט ותחילת וקתיה פת' כדבית א
נאם ענדהם פ' נהייתן מן א כשתנה יסכה א אנסאת בבית אנסותה א בטה
ובת' א יריעה אבט כורה בנה ורי בודה לא יראה יודרד א גפ' ואמרת אגמ'
מן א תלת אפ' וק' ע עליה א נהר וק' אגה א מן ובלבד כר יבוק: בנדר
מן הבית מותר בעלה דברי ר' מאיר וחכמים אומרין עלה בטל בבית הנודר
מן בעלה מותר בבי' הנודר מן במטה מותר בדרי' דברי ר' מאיר וחכמים
אומרין דרג' בכלל במטה הנדר מן הדרי' מותר במטה הנודר מן בער מותר
לכנס בתחומה ואסור לכתב לעבורה אבל בנודר מן בבית אסור מן בית א
ולפשי' דרג' סריד צרי יעל אמתם א סריד א כביר א ג' יפסמי מן שט'
כל א' ימלק פת' א סריד א כביר וקד בינת פ' א פתק מן עירובן א קד'
בית ועתק מן א מוא יע א מספונ' א כרת' ען א מדינה אלא כונה עלת'
מן א מדינה שבאים א מה פמא דונח א כרת' א פנת' א י אמיניש ונהי' א כ'
לבה מרבעת ותינד יכול כרת' ען אג א מרבע א פים אמר לבת' וכו' ו
פחוס בשבת א ג' יקממי פחוס פער וק' א יצית את' א ק' קתיל ללמד יע'
ענ מוא רבע מן אב א בית א כונה ענת' א קממי עיבור העיר והוא מן
א מדינה וחכמה בחמרא וקד בינת ליל וזונת פ' א מונע ואלך בו אג א
באב וי' א ק' א ואן בל' כ' מאיר פ' זמיע א קול קונס טרות באב ע'
קונסן על פ' קונסן אג אסור בתלפיה וכו' ונתן שניט אובל שאיט טופס מעל
בתלפיה וכו' ונתן בדר שזיעו כל אב' דב שתי' זרעו כל א פיל זונ' זונ'
אסורי' אומר לתת קונס מעי' יד' על קונסן על פ' קונסן אג
כהיל' פיה וכו' ונתן בדבר שזיעו אב' דב שתי' זרעו פ' ק' זונ' זונ' אסורי'

ה' עין יתת קול כל קנה ד' ויתן נתינת לבתה מן כבוד ה' אלהים יתת
דבר אלהים בלבו ויהי כבוד ה' יתת דבריו ויהי
אפס פנים אומותן אינו אסור אלא מן מיתה המיניט' בלבד והתורה יונת ה' נוסח
בזה ה' ה' ואת אסור אלת מחמשים בקמיעם אבל בנוסחם בלשון אסור בכל
ומותר בפרוש פתיל ובריק חמשים בקמיעם כי החמשים אבשים ערים אכפוסות
יש בולם פועל והשיטתן ופוסותן נועם וקמה ושכלל שועל אבשים שועל נועם אף
שערה אכלה בחמשים הנודר משבט שיהי ובריעה ותחולת שיטת
קופם יצמי עליהם על מותרם לבנות בגדי יצמי פשט עליהם על מותר לבנות
פגתהו אשט' ב' בודת אומר בלשון הנודר מעל ופי' יע והנה ריחו קשה יצמי
קופם פגות ופגתם עליהם על מותר לבנות ואסור לבנות לחזור יצמי
נשים אשט' ויריעה קוב גלגל כשן נר מכיט ותחילת וקתיה פת' כדבית א
נאם ענדהם פ' נהייתן מן א כשתנה יסכה א אנסאת בבית אנסותה א בטה
ובת' א יריעה אבט כורה בנה ורי בודה לא יראה יודרד א גפ' ואמרת אגמ'
מן א תלת אפ' וק' ע עליה א נהר וק' אגה א מן ובלבד כר יבוק: בנדר
מן הבית מותר בעלה דברי ר' מאיר וחכמים אומרין עלה בטל בבית הנודר
מן בעלה מותר בבי' הנודר מן במטה מותר בדרי' דברי ר' מאיר וחכמים
אומרין דרג' בכלל במטה הנדר מן הדרי' מותר במטה הנודר מן בער מותר
לכנס בתחומה ואסור לכתב לעבורה אבל בנודר מן בבית אסור מן בית א
ולפשי' דרג' סריד צרי יעל אמתם א סריד א כביר א ג' יפסמי מן שט'
כל א' ימלק פת' א סריד א כביר וקד בינת פ' א פתק מן עירובן א קד'
בית ועתק מן א מוא יע א מספונ' א כרת' ען א מדינה אלא כונה עלת'
מן א מדינה שבאים א מה פמא דונח א כרת' א פנת' א י אמיניש ונהי' א כ'
לבה מרבעת ותינד יכול כרת' ען אג א מרבע א פים אמר לבת' וכו' ו
פחוס בשבת א ג' יקממי פחוס פער וק' א יצית את' א ק' קתיל ללמד יע'
ענ מוא רבע מן אב א בית א כונה ענת' א קממי עיבור העיר והוא מן
א מדינה וחכמה בחמרא וקד בינת ליל וזונת פ' א מונע ואלך בו אג א
באב וי' א ק' א ואן בל' כ' מאיר פ' זמיע א קול קונס טרות באב ע'
קונסן על פ' קונסן אג אסור בתלפיה וכו' ונתן שניט אובל שאיט טופס מעל
בתלפיה וכו' ונתן בדר שזיעו כל אב' דב שתי' זרעו כל א פיל זונ' זונ'
אסורי' אומר לתת קונס מעי' יד' על קונסן על פ' קונסן אג
כהיל' פיה וכו' ונתן בדבר שזיעו אב' דב שתי' זרעו פ' ק' זונ' זונ' אסורי'

וששין צו דין דקין זמרינן והשתתף דלמדת פלג כחח קסא האי כלנא
 דאכל חימר ושוטא ראי זאכל מרגלי רבבי דבר מסונה הוא ולא מובין
 ליה בצבל ואיתעב לא מפקינן מיטה וזי חמר חזמנה ליעת צהדי
 לארץ יש מזמנין ליה ואילא חמר זזיל משמתינן לה בין כך משותין
 ליה לפסותי הזיקה מרז נתן דתסא ל נתן חזמ מנכן שלח יצל כלברי
 בתוך ביתו ולא יעמיד מולם רעוב שתוך ביתו חל ולא תשים ומיס
 בציתך וכך מנהג צשה ישיבות שכל מי שחובל בחבירו זעב שאין
 שסקין עלו דין לשלם קסא מעין חותי עי שי פייס את החובל והילכ
 זעב שאין חכו דשאין לזבות קנסות משמתין לחובל עי שיריה את
 החובל בין צמחון בין צפוסים והכי חזק רב ק האי גאון היכא דמפייס
 חובל לחובל גאין החובל מתריעה מנצין את החובל על דמתפייס קסא
 החובל והיכא דיהב לה מבל לחובל עי גבול שגבול חכמים צאצ
 בצושתבנן ובקנס ולא דעה נחבל אין מנצין לחובל דכי תקינו ג
 גאונים ליהן חובל לחובל עי גבול שגבול חכמי צעיר וצושת ודישו
 כאשר זמרו ופירשו חכמים זעב שאין החובל מתפייס אין שומעין
 ליעדותו אלא כופין את החובל לקחת מיעו כגבול שגבול חכמים
 ולמחול ליה **ואתח תצודה** שאילתא דמחייבן דבתיא לאולתך
 ליקרא דשפתא וכי מדליק יריך לת
 לאדלוקי ברוב הויעת ימיו כועמא דיפתא לא דרדח נקרא וכפול ומרה
 ואתחכיל לה וכן נמי מן דעבדי מדורח בן שנתה ואתחכיל שיהיה
 ביום כי היכ תכלא דכדורא כורח ברובה שרי ואילתא דמחייבן דבתיא
 עי שיעת האור ברובן מתי ברובן דבאור ברובן כל אחד גלמודשו
 את כל שלח יאמרו הציחו עינים ונשא חמורתה ואתחכיל חיה כתיבה
 דשמואל שתיח ששהבת דולקת מנאי ליה מתי דולקת על יד
 דבר אחרי ועריך ייטש לשעור בוגר יורה סמוך לחקדט ימיה
 יועלתו שדבא דתנן שלשק דידה חזק חזק לוע דרבר
 ערב שבת עם חטיכה עשה חטיכה חטיכה חטיכה חטיכה חטיכה

חכאויכס בשעס יוקן אום יארומא בתולע ואפרוד בחוט הישיב שפת
והרא כלה אינאז ובאזחה וזן לעפאת לעלה פי בעין לאסמאן
וצטן חפוחות יעב לעפאזן מעתק מן מעלה וזן לעמוד ארסה
מתלה א לעמאק מן פיעלאן את המעדת אשר בצלוי מעתק אום
תכתיש את האויל במעדת ופי גיד לאפטק ומחלעות לבאן לן
מקנזב מעלעות פכידים ומא מענה פי לאטק פהו מגאזו
מתק קול אשכרה מעלעות עול פאן למא חזן לאזיר פי נמסר
פי תסה לעמוזן לעמאד לעמסתס געה 14 אונאז ופי איעעי
לבלק לייזוה לעבאך ואן פאן אעפומחם אריה כמא קיל פאנה
יאבל כל שי ואובלה כל שי שפן שפן אדיוה ומתלעות לבאן לן
ואמא לעין מתיכמי וקנמונתה ולקן ברזיה וגם את לעין
תכסה בזקן עמשא לחינה מעתק מן אכס לעין והחוקתי
בדקנן ער ימזח זקנכס לחיה פראך עלי גומע ווי בראשם
ונדה מן אעראך לעמדה ואכתק שער לעמד לעשיב ופי לעבזו
שיבה לעמאז פי לבאך יחשוב תחום לעשיב בעלמל יאיר
נעבי ולאסם שפ כי קמו ענון מעיבן מתל במסך גודין
אום לא נבחר קימונו אי לם יהוב תבתמא פה קס ולם גומע
פי לעבראו לעשיב ולעפה פי לעבידה אשיב ולעמאעה שוב
וקר וקע אסם לעשיב ענדנא עלי לעין בעלמאורה לעייזו הו
הויס לעמר כקן ואחיה לא יוכל לראות כי קמו עינון מעשיבן

189

לא קמו עינון מעשיבן
הויס לעמר כקן ואחיה לא יוכל לראות כי קמו עינון מעשיבן
וקר וקע אסם לעשיב ענדנא עלי לעין בעלמאורה לעייזו הו
הויס לעמר כקן ואחיה לא יוכל לראות כי קמו עינון מעשיבן

על ארבע אמות וקוטר אמה
הויס לעמר כקן ואחיה לא יוכל לראות כי קמו עינון מעשיבן
וקר וקע אסם לעשיב ענדנא עלי לעין בעלמאורה לעייזו הו
הויס לעמר כקן ואחיה לא יוכל לראות כי קמו עינון מעשיבן

189

למותח. ורקועה לְסֹד בְּטֹלֵס
 הַן הָאָדָם מְגוֹשׁ. עֵשׂ מְנוֹטֹל
 רוּחַ חַיִּים צִפְחָה בְּנֹתְטֹל. וְכָל כָּל בֵּשׂ שֶׁהִי. וּבִשְׁבִיעַ בְּטֹל.
 בְּרִכּוֹ וְקִדְשׁוֹ. לְהַתְּקִילָן לְעַם מְנוֹטֹלֵס זִינְתָּ שֶׁשֶׁם לְאֹרְבֵּעִים. לְאֹרְ
 יִדְקֵן דְּשִׁאִיָּה. לְעַבְבֵּן לִרְטֹל. חֲרַפְּאָה וְפִיחֵן בְּמֹלְדֵן טֹל.
 חֲשִׁפְיָהֶם עֵתָן. וְתוֹאֲרֵם בִּימֵלֵס. טָפִי מְבֹלֵל בְּעֵת לְחַלֵּס
 בְּעֵי אֲדִיר. נַעֲפֵן תְּמִים וְנִתְנַטֵּל. יִלְחִין שְׁלֹשָׁה מֵהֶם עֲלֵם עֲתִישׁ
 עִירֵתָן שֶׁתִּבְעֵן. עֵבֹד מְלִבְטֵלֵס. כּוֹכַב מִמְקָרָח כְּעֵלֵת. וְלִי
 קָרַב וְהִכִּיר. מִי מְפָרִיחֵן טֹלֵס לְמַדְּ תוֹעִים. יִדְאֵת מְוֹלִידֵן טֹלֵס
 לְעֵזְרוֹ פְּקֻדֵת בְּרֵעֹן. בְּמוֹעֵד טֹלֵס מְלֹאכִים כְּבִשְׂרוֹהוּ. עֵשׂ
 וְשָׁבִים תַּחַת עֵץ. מִחֹם לְהִתְנַטֵּל. נִטֵּ וְרָץ וְיָבֵן בְּקֵרֵן טֹלֵס
 וְטוֹב סַעֲדִים. תְּפִסִּיחַת טֹלֵס שֶׁהִי תַחַת. לְמֵאָה וְלִשְׁעִים
 מְרִיָּה אֵין וְעֵלֵה. וְלַעֲקוֹד הוֹטֵל עֲלֵיהוֹן ^{הַנְּפִיחָה} ^{רוּחַ חַיִּים טֹלֵס}

22. LITURGICAL FRAGMENT
MS. No. 218, p. 35, Cat. p. 271, 13th cent. Syr. Rabb. semi-sq.

שְׁתֵּם לְטֹטֵן קִינֵס מִתְּרִטוֹת.
 וְחֵתֵס לְחֹדֵן קִינֵס מִקִּדְיִטוֹת.
 וְקִינֵס בְּבִלְמִינֵן קִינֵסוֹת. וְקִינֵס
 בְּחֵתֵס בְּשִׁלְטֵן קִינֵסוֹת. וְיִשְׁרֵן
 מְלִיחָה טֹטֵס הִקְיֵסוֹת. כְּטוֹן
 וְלִמְעֵלֵה טֹטֵס קִינֵסוֹת.
 לְכֵן שִׁדוֹן. וְקִינֵסוֹת
 חוֹסֵן:
 כְּבֹדוֹ חוֹסֵן וְעֵבֹד מְלִיחָה.
 וְעֵבֹדוֹ לְקִינֵסוֹת מְלִיחָה.
 לְשֵׁן עֵדִי קִינֵסוֹת לְחֵסֵן
 הַמְּלִיחָה. לְקִינֵסוֹת בְּלִיחָה וְיִשְׁרֵן
 וְהַשְׁבֵּל מְלִיחָה. חוֹסֵן
 בְּעֵדִי עֲלֵבְלֵי וְמִמְלִיחָה.
 וְחֵסֵן מְלִיחָה וְחֵסֵן הַדְּרִכֵּס
 מְלִיחָה. וְחֵסֵן קִינֵסוֹת יוֹסֵן
 לְמִלְטָה. וְחֵסֵן חוֹסֵן חוֹסֵן.

וְשֵׁם בְּמִינֵן שֶׁחֲטוֹתֵה וְכֵן
 לְחֵסֵן הַדְּרִכֵּס מְלִיחָה. וְיִשְׁרֵן
 חוֹתֵם הַחֲטוֹת. וְיִשְׁרֵן חֲטוֹת
 וְיִקְנֵסוֹת חֲטוֹת. סַעֲדִים פְּקֻדֵת
 וְסַעֲדִים חֲטוֹת. בְּכָן עֲחֵסֵסֵס
 לְבֵעֵסוֹת. בְּעֵתֵרֵן לְמִטְחָה וְשֵׁן
 וְכֵסֵן חֲטוֹת לְחֵסֵן חֲטוֹת וְשֵׁן
 יִלְזֹד וְיִסְתַּחֵן חוֹתֵם הַחֲטוֹת.
 וְיִמְחֹדֵס חֲטוֹת וְשֵׁן חֲטוֹת
 מִחֲטוֹת. הַחֲטוֹתֵס וְשֵׁן חֲטוֹת
 לְחֵסֵן. וְיִקְבֵּל חֲטוֹת חֲטוֹת.
 וְיִתְעַסֵּן בְּחֵסֵן חֲטוֹת.
 בְּעֵתֵרֵן חֲטוֹת לְחֵסֵן חֲטוֹת.
 עֲשׂוֹת בְּמוֹתֵן לְחֵסֵן חֲטוֹת.
 בְּיוֹסֵן חֲטוֹת חֲטוֹת לְחֵסֵן חֲטוֹת.
 חֵסֵן
 וְיִתְעַסֵּן חֲטוֹת חֲטוֹת.

23. LITURGICAL FRAGMENT
MS. No. 223, pp. 10-11, Cat. p. 272, 13th cent. Syr. Rabb. curs.

24. PASSOVER HAGGADAH
MS. No. 514, p. 13, Cat. p. 303, 13th cent. Span. sq.

חזקו ואלוהינו יאמר לנו
 אשר עשה לנו באתחלתא
 ואלוהינו יאמר לנו
 אשר עשה לנו באתחלתא
 ואלוהינו יאמר לנו
 אשר עשה לנו באתחלתא
 ואלוהינו יאמר לנו
 אשר עשה לנו באתחלתא

ואלוהינו יאמר לנו
 אשר עשה לנו באתחלתא
 ואלוהינו יאמר לנו
 אשר עשה לנו באתחלתא
 ואלוהינו יאמר לנו
 אשר עשה לנו באתחלתא
 ואלוהינו יאמר לנו
 אשר עשה לנו באתחלתא

25. EL-RAZI'S ANTIDOTARIUM
MS. No. 573, p. 253, Cat. p. 506, 13th cent. Yemen. curs.

התאליים 1 וספרו 2 וספרו 3 וספרו 4 וספרו 5 וספרו 6 וספרו 7 וספרו 8 וספרו 9 וספרו 10 וספרו 11 וספרו 12 וספרו 13 וספרו 14 וספרו 15 וספרו 16 וספרו 17 וספרו 18 וספרו 19 וספרו 20 וספרו 21 וספרו 22 וספרו 23 וספרו 24 וספרו 25 וספרו 26 וספרו 27 וספרו 28 וספרו 29 וספרו 30 וספרו 31 וספרו 32 וספרו 33 וספרו 34 וספרו 35 וספרו 36 וספרו 37 וספרו 38 וספרו 39 וספרו 40 וספרו 41 וספרו 42 וספרו 43 וספרו 44 וספרו 45 וספרו 46 וספרו 47 וספרו 48 וספרו 49 וספרו 50 וספרו 51 וספרו 52 וספרו 53 וספרו 54 וספרו 55 וספרו 56 וספרו 57 וספרו 58 וספרו 59 וספרו 60 וספרו 61 וספרו 62 וספרו 63 וספרו 64 וספרו 65 וספרו 66 וספרו 67 וספרו 68 וספרו 69 וספרו 70 וספרו 71 וספרו 72 וספרו 73 וספרו 74 וספרו 75 וספרו 76 וספרו 77 וספרו 78 וספרו 79 וספרו 80 וספרו 81 וספרו 82 וספרו 83 וספרו 84 וספרו 85 וספרו 86 וספרו 87 וספרו 88 וספרו 89 וספרו 90 וספרו 91 וספרו 92 וספרו 93 וספרו 94 וספרו 95 וספרו 96 וספרו 97 וספרו 98 וספרו 99 וספרו 100

עם עם לא דעתי יעבדני בני
לי נכר יתבשר לי לשמור עמך ישמע
הקדש יערי ויהם אלהי עור
עפים תחתני ומזני מאוב ומקדמי
כאיש חננים תצילני על כן
מקולי ישועות מלם ועשה חסד למשיחו
ולדוע ער עולם

ואלה דברי דוד האהובכם נאסרו בן ישי ונאם הנביא הקם על משיח אלהי יעקב ונעם זמרות
ישראל רוח יהוה רבך בי ומלתו על לשוני אמר אלהי ישראל לידבר עור ישראל משל באדם
עליו משל ידאת אלהים וכאור בקר יורח שמש בקד לא עבות מננה ממטר דשא מארץ כי לא
סביתי עם אל כלבדית עולם שסלי ערובה ככל ישועות חסדך כול ארץ יעמיח וכל העל
בקין מטר כלחם כיל אביר יקח ויואיש יענבום סלא ברול ועין חנית ובאש שרף ישראל בשבת

אלה שמות הנפדים אשר לדוד ישב בשבת החובמני ראשה שלשי הוא ערעו העעו על שמנה מאות חלל בפעם אחד ויאחה אל עור כודר בן אחוזי בשלשה גברים עם דוד בחתום בפלשתים נאספו שלמלחמה ויעזר איש ישראל הוא קם וידן בפלשתים עד כי יצדה ידו ותרכב ידו אל הרוביעש ויהוה תשועה גדולה כיוס חתומה והעם ישבו אחרי אדל למשי ואחריו שמה בקאנא הכרי ויאספו פלשתים לחיה והיה יסאח קתח שר המלואה ערשיו העם נסממם פלשתים ויהי עב סודך החלקה ויעילה וידן אתה פלשתים ועש ידך תשועה גדולה וידרו שלשים מה שלשים ראשו ונאא אל קעור אל דוד אל מי צות עדים וחית פלשתים חנה בעמק הפאים ודוד אובמ עורה ועצב פלשתים אובית לחם ויתאנה דוד ויאמר מיי שקע מיס מכאור בית לחם אשר בשער ויבקעו שלשת החגים במחנה פלשתים ושאת מיס מכאור בית לחם אשר בשער וישאו ויבאו אל דוד ולא אבה לשתותם ויסך אתם ליהוה ויאמר חלילה לי יהוה מעשות זאת הם האנשים ההלכים בפלשתים ולא אבה לשתותם אלה עשו שלשת הנברים ואבישי אחי יואב בן ערמה הארצא ששלשי הוא עור את חנתי על של שמא ותחל וד שסם בל שמה קה שלשו

הר מן 5 דתוב היו כסו תבואה וימקרו ויסתקו וארא בשלש יודת שסם ונאבא אתכם אל ארון וזכה את הארצה ויש' ארצה במסותים ויאבכורק וישע' הרע' בועב באה אסילה וכמה חכה אתארץ קנה חסדה וקנה שלשים וקה ינסח על ותרעה כנודח אם כנגים כמרימא ואת היעור האתה יעשה

אלהים שיר חדיש אשיר לך
 הנתן תשועה למלכים הפוער את דוד עבדו
 פצע ורצילני מיד כנזכר אשר פיהם דבר שא
 אשר בנינו כנטינו
 כנתנו כזות
 כחטבות תבנית הכל
 מזונו מלאים מפרים כזן אלון צאוננו כאלקות מונתו שפועתנו
 אלופינו כסכלים אי פרין ואין דנאת ואין עוחר ברחוב רצנו
 אשר העם ישככה לו אשר הינם שיהוה אליו

תהלה לדוד
 ואברכה שכך לינו לים ויער
 ואהלה שכך לינו לים ויער
 ולגדלו אין חקר
 ונבורתך יצדו
 ורכי נלי אתך אשירה
 והליתך אספרנה
 ועדיתך ירננו
 אך אפים נגל חסד
 ורחמי יגל כל מינשו
 והסידך יברוכה
 ונבורתך ידברו
 וכבוד הדר מלכותו
 ומכילתך בכל חור ודר
 זוקן לכל הכפופים
 ואתה נתת להם את אכלם כבעטו
 ומי שביעל כל חי רצון
 וחסדו בכל מינשו
 לכל אשר יקראה כאמת
 ואת שריתם שבע ודשנים
 ואת כל הרשעים שמיד
 שם קד שור עלם ועד
 תהלה לדוד נפשי את יהוה
 ארוכך אל זה המלך
 בכל יום אברךך
 גדול יהוה ומהלל מאד
 דור לדור ישבח מיניך
 דור כבוד הודך
 ויעה צרא ריך יאכרו
 זכר רב טובך בינו
 חנון ורחום יהוה
 טוב יהוה לכל
 יודוך יהוה כל מינין
 כבוד מלכותך יאכרו
 להודיע לבני האדם ונבורתו
 מלכותך מלכות כל ילמים
 סוכך יהוה לכל הכפופים
 יני כל אליו ישברו
 פותח את ידך
 צדיק יהוה בכל דרכיו
 קרוב יהוה לכל רואיו
 רצון ראו יעשה
 שומר יהוה את כל אהבו
 תהלת יהוה דבר פי ויברך כל בשר
 הללו יהוה כל נפשי את יהוה

אלהים
 הנתן
 פצע
 אשר
 כנתנו
 כחטבות
 מזונו
 אלופינו
 אשר
 תהלה
 ואברכה
 ואהלה
 ולגדלו
 ונבורתך
 ורכי
 והליתך
 ועדיתך
 אך אפים
 ורחמי
 והסידך
 ונבורתך
 וכבוד
 ומכילתך
 זוקן
 ואתה
 ומי שביעל
 וחסדו
 לכל אשר
 ואת שריתם
 ואת כל
 שם קד
 תהלה
 ארוכך
 בכל יום
 גדול
 דור לדור
 דור כבוד
 ויעה
 זכר רב
 חנון ורחום
 טוב יהוה
 יודוך יהוה
 כבוד מלכותך
 להודיע
 מלכותך
 סוכך יהוה
 יני כל
 פותח את
 צדיק יהוה
 קרוב יהוה
 רצון ראו
 שומר יהוה
 תהלת יהוה
 הללו יהוה
 אלהים
 הנתן
 פצע
 אשר
 כנתנו
 כחטבות
 מזונו
 אלופינו
 אשר
 תהלה
 ואברכה
 ואהלה
 ולגדלו
 ונבורתך
 ורכי
 והליתך
 ועדיתך
 אך אפים
 ורחמי
 והסידך
 ונבורתך
 וכבוד
 ומכילתך
 זוקן
 ואתה
 ומי שביעל
 וחסדו
 לכל אשר
 ואת שריתם
 ואת כל
 שם קד
 תהלה
 ארוכך
 בכל יום
 גדול
 דור לדור
 דור כבוד
 ויעה
 זכר רב
 חנון ורחום
 טוב יהוה
 יודוך יהוה
 כבוד מלכותך
 להודיע
 מלכותך
 סוכך יהוה
 יני כל
 פותח את
 צדיק יהוה
 קרוב יהוה
 רצון ראו
 שומר יהוה
 תהלת יהוה
 הללו יהוה

עשיתי את כל זה בשם יהוה אלהי ישראל
 ויהוה אלהי ישראל הוא אלהי ישראל
 ויהוה אלהי ישראל הוא אלהי ישראל
 ויהוה אלהי ישראל הוא אלהי ישראל

ומרובה לסלוח וישלח
 לנו גואל ויבנה לנו
 חומות אריאל 'אאס'
 חזק ועתחזק הסופר
 לא יזק לא היום וי
 ולא לעולם עד שחמוד
 יעלה בסולם 'אאס' s
 אני יעקב בן חקל יוס
 יסת חלוי סיימתי זה
 הספר מיימיני לרבי
 מרדכי ברבי משה ל
 לנהגותי ולזרעי את
 אחריו להרוה ולשמח
 כשתי כשבת כששחיים
 לחדש טבת שנת חמש
 אלפים ומאה ושש עשרה
 לבריאת עולם " s

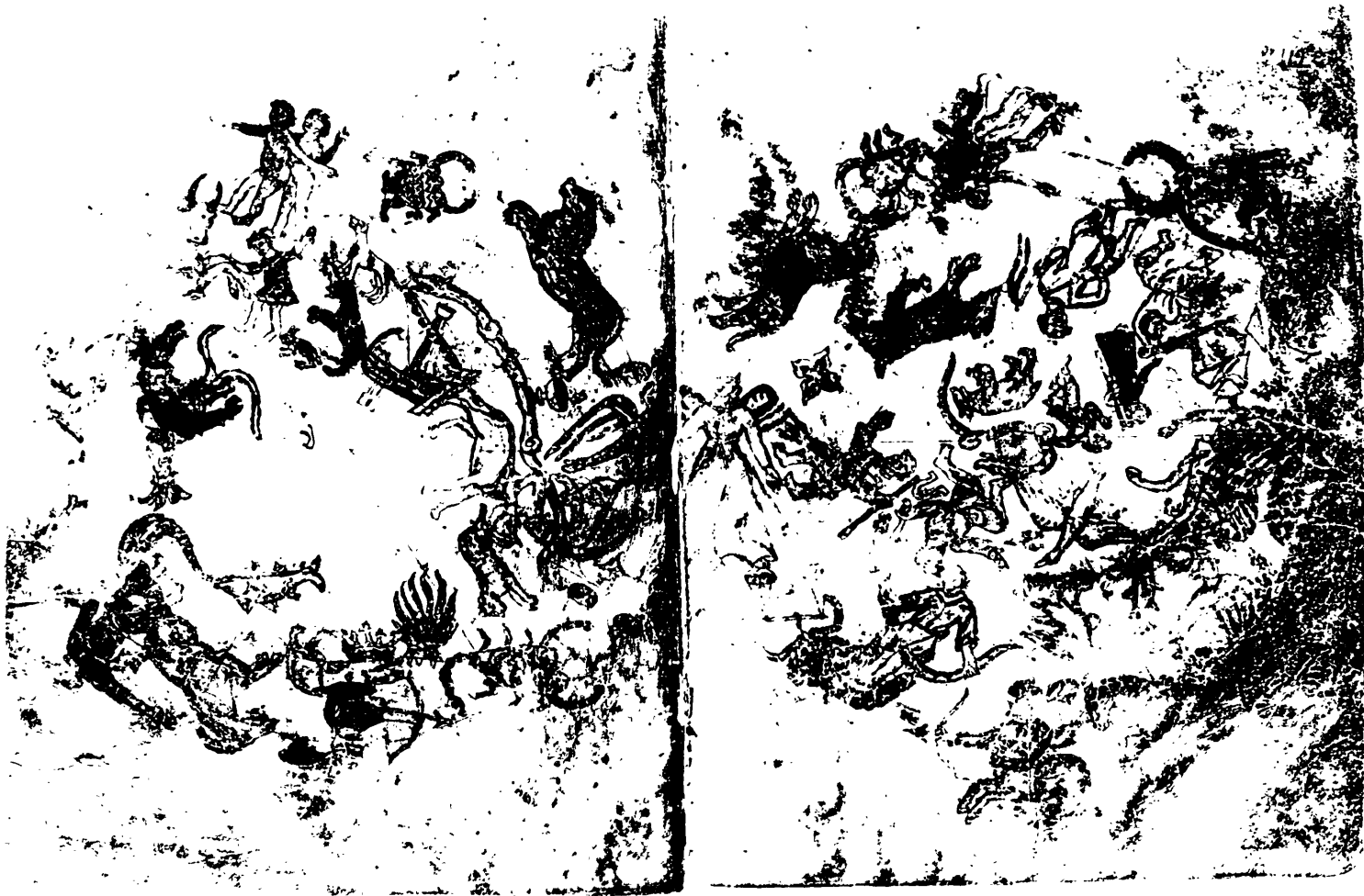
כפי שם כפי ימי ימי לא זכר ליי בעולת ימי וכיוצא
 גם אחר שכן שחביל לנבית ל לשיר ולחיות
 ירכז ריבוי: מטעם חסדי לבי סג יד כ
 מטעם ד העבד תחזק לשי לשיב
 הוביל מרבי העול לא עדין מלי
 כחלום כשתי ימי לא טוהר ל
 ולא זכר לעצמו כח טען אליו
 הייה חלוי שג כירי היל
 יהוא כחך ג וטה לזום
 שג אבי חלום וזולתך
 ולא טעט לוי בלבי
 גלא כל איט ווי
 ואיש מבר
 כא עולם
 אשר
 נר
 ?
 טבה
 חזוי
 איתו ויבין
 חבטו מדע
 להביל ולעמוד
 לעני לטיוה העל
 חלעבו לעני ג העשה
 ימי ככ טעמה חלום
 ימי טעמיהו של חקטסיה
 רבי אשר כדסו כבי א
 דהי זה נקודט דהי
 דהי ימי וירידי ל חלוי
 ינדלתי לעולם ולעולם
 עולם ימי ויבד לו בעלם חזר
 רבו המטעם לו ככ טבת
 לכהנים ולחלום תרי דו
 חומר ל מנה חלקי וביס
 וירוד תיבך גל
 סוף s

בריד רהמנא דסי
רסייען

נבר סר טכע בעיה שר ימיני פדים של סר
 זו תסו וטכנס חלום בלום פדים יחלית
 פתח עניס פדים חלום חלום של חלום פער
 ל פדים חלום פער שני ונעיעני ל פדים
 חלום כמיוס יש טוי מתחז מדינה
 ל פדים חלום טטיוה ויבולתי ל פדים
 סוף s

ברוך חנותו ליעת
בח

קדיש ריזי לכניסת מארדין
 אריב מוכרתי ואריב גינני וכו' קוביא

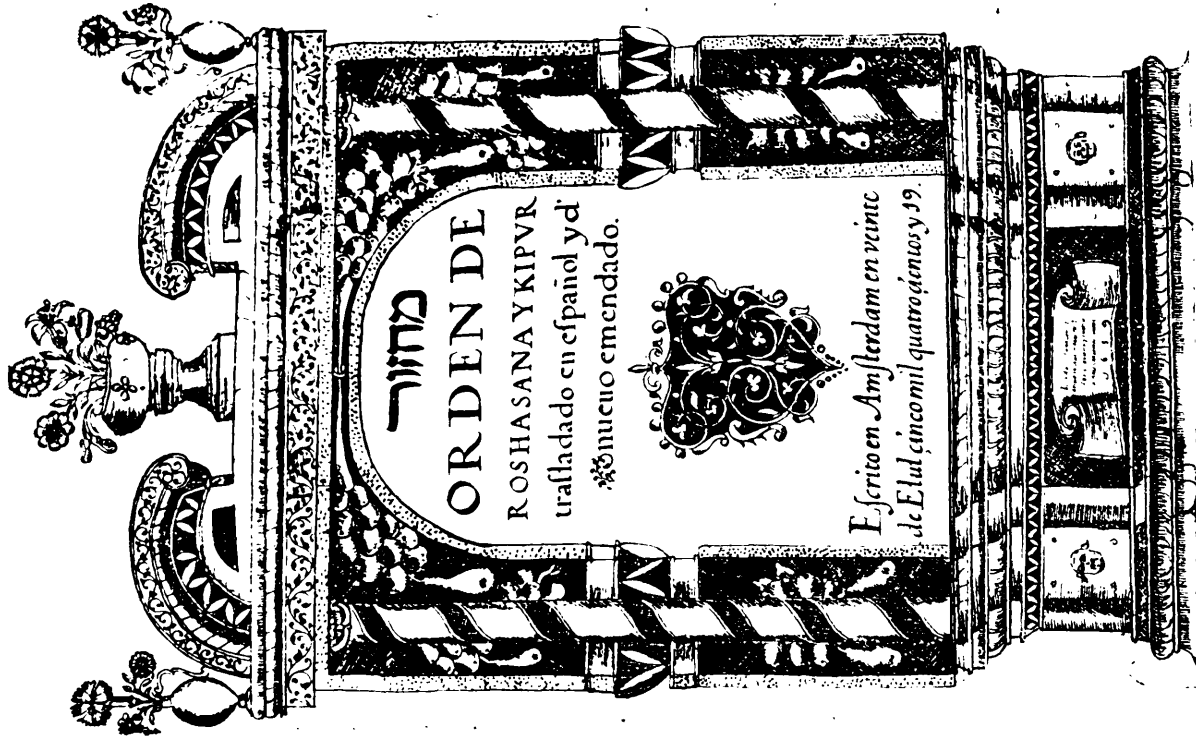

32. ASTRONOMY

MS. No. 823, pp. 112-13, Cat. p. 1043, 14th cent. Span. curs.

33. THE GUIDE TO THE PERPLEXED
MS. No. 1047, p. 312, Cat. p. 997, 14th cent. Span. curs.

וְהוֹדוּ אֱלֹהֵינוּ וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לָנוּ וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְאַהֲרֹן כֹּהֵנֵינוּ
 וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְבָנָיו כִּי אֵין עוֹד לָנוּ כֹּהֵן כְּשֶׁנֶּחְמָדָנוּ
 וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְאַהֲרֹן כֹּהֵנֵינוּ וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְבָנָיו
 וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְאַהֲרֹן כֹּהֵנֵינוּ וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְבָנָיו
 וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְאַהֲרֹן כֹּהֵנֵינוּ וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְבָנָיו

וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְאַהֲרֹן כֹּהֵנֵינוּ וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְבָנָיו
 וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְאַהֲרֹן כֹּהֵנֵינוּ וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְבָנָיו
 וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְאַהֲרֹן כֹּהֵנֵינוּ וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְבָנָיו
 וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְאַהֲרֹן כֹּהֵנֵינוּ וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְבָנָיו
 וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְאַהֲרֹן כֹּהֵנֵינוּ וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְבָנָיו

וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְאַהֲרֹן כֹּהֵנֵינוּ וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְבָנָיו
 וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְאַהֲרֹן כֹּהֵנֵינוּ וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְבָנָיו
 וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְאַהֲרֹן כֹּהֵנֵינוּ וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְבָנָיו
 וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְאַהֲרֹן כֹּהֵנֵינוּ וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְבָנָיו
 וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְאַהֲרֹן כֹּהֵנֵינוּ וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְבָנָיו

וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְאַהֲרֹן כֹּהֵנֵינוּ וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְבָנָיו
 וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְאַהֲרֹן כֹּהֵנֵינוּ וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְבָנָיו
 וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְאַהֲרֹן כֹּהֵנֵינוּ וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְבָנָיו
 וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְאַהֲרֹן כֹּהֵנֵינוּ וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְבָנָיו
 וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְאַהֲרֹן כֹּהֵנֵינוּ וְיִשְׁתַּחֲוֶינּוּ לְבָנָיו

敬天	昊天	奉天	昭事
昊天	上帝	上帝	上帝
敬天	上帝	上帝	上帝
昊天	上帝	上帝	上帝

清教	真宗	象無	天敬
真宗	真天	象無	天敬
真宗	真天	象無	天敬
真宗	真天	象無	天敬

大清高宗純皇帝御製
 敬天 昊天 上帝 昭事
 昊天 上帝 上帝 上帝
 敬天 上帝 上帝 上帝
 昊天 上帝 上帝 上帝

大清高宗純皇帝御製
 真宗 真天 象無 天敬
 真宗 真天 象無 天敬
 真宗 真天 象無 天敬
 真宗 真天 象無 天敬

大清高宗純皇帝御製
 敬天 昊天 上帝 昭事
 昊天 上帝 上帝 上帝
 敬天 上帝 上帝 上帝
 昊天 上帝 上帝 上帝

大清高宗純皇帝御製
 真宗 真天 象無 天敬
 真宗 真天 象無 天敬
 真宗 真天 象無 天敬
 真宗 真天 象無 天敬

大清高宗純皇帝御製
 敬天 昊天 上帝 昭事
 昊天 上帝 上帝 上帝
 敬天 上帝 上帝 上帝
 昊天 上帝 上帝 上帝

敬天 昊天 上帝 昭事

昊天 上帝 上帝 上帝

敬天 上帝 上帝 上帝

昊天 上帝 上帝 上帝

敬天 上帝 上帝 上帝

昊天 上帝 上帝 上帝

敬天 上帝 上帝 上帝

昊天 上帝 上帝 上帝

敬天 上帝 上帝 上帝

昊天 上帝 上帝 上帝

敬天 上帝 上帝 上帝

昊天 上帝 上帝 上帝

敬天 上帝 上帝 上帝

52. SCROLL

敬天 昊天 上帝 昭事

昊天 上帝 上帝 上帝

敬天 上帝 上帝 上帝

昊天 上帝 上帝 上帝

敬天 上帝 上帝 上帝

昊天 上帝 上帝 上帝

敬天 上帝 上帝 上帝

昊天 上帝 上帝 上帝

敬天 上帝 上帝 上帝

昊天 上帝 上帝 上帝

敬天 上帝 上帝 上帝

昊天 上帝 上帝 上帝

敬天 上帝 上帝 上帝

敬天 昊天 上帝 昭事

昊天 上帝 上帝 上帝

敬天 上帝 上帝 上帝

昊天 上帝 上帝 上帝

敬天 上帝 上帝 上帝

昊天 上帝 上帝 上帝

敬天 上帝 上帝 上帝

昊天 上帝 上帝 上帝

敬天 上帝 上帝 上帝

昊天 上帝 上帝 上帝

敬天 上帝 上帝 上帝

昊天 上帝 上帝 上帝

敬天 上帝 上帝 上帝

זה השער לייצריקם יבאו בו

הפלות מכל השנה

במנהג קהל אשכנזים יין

עם אלה הדעות כדשית נאום דבר קיים
 כל המעשים ולא יראוהם קיים ויאור כ
 כי תבצא הישועות מן הכותל ויפקי אבות
 הפלות של ימים וראים כד ששיחך לומר
 בטות השאת של כול ישתת יום ויפנים
 נתיארים כול יראת כל וכן תבצא כ שיד
 ויהיה וכלום וישועות ויהיה עם הרבה
 לפני ולא יראוהם כד יום כדן ויכל
 כד יבדוהם עם עיניהם כמי קום כמאר כ
 עם דני נאה על קלף יקר כאשר עיניכם
 דיונה כשירים וכתב היה כמשתה איונה
 תקשר כשירים מאר קאר אלוים יהיה
 כמי לא יאיריב כד ית יעל יד יד יל

אמשרררררררר

באחתיות המפוארה

הגדה

אלו	נתן לנו את מכותם	ולא
אלו	קרע לנו את הים	דיינו
אלו	קרע לנו את הים	ולא
אלו	העבירנו בתוכו בחרפה	דיינו
אלו	העבירנו בתוכו בחרפה	ולא
אלו	שקע צרנו בתוכו	דיינו
אלו	שקע צרנו בתוכו	ולא ספק
אלו	צרכנו במדבר ארבעים שנה	דיינו

ולעזר יא את מצרים בתוך הים ובני ישראל הלכו במשה בתוך רגלים

אלו

טוב בקראשתדכבן זפוריהבירכתלביר

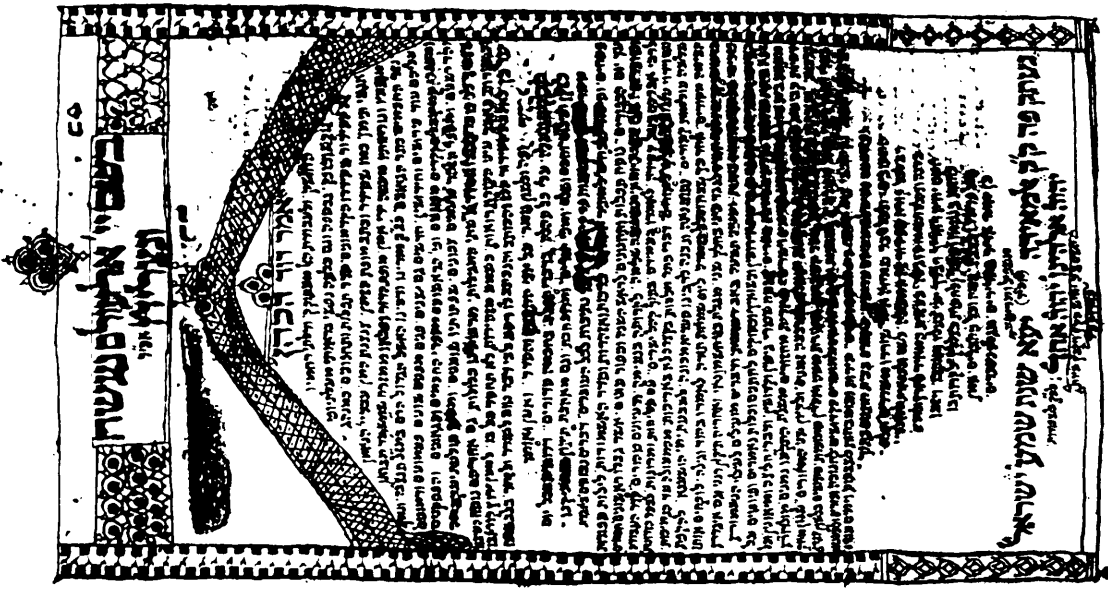
שם
 אמת די תב
 נפתי פלי ו תלכית
 כתי עט מעל כית
 יעמנת סתק יתקפי
 ונולת הינת ול
 ונחמני ל יתקפי
 עמט יתקפי
 יתקפי יתקפי

כריסנה
 טבאובמולת
 יסר אורה וצולה
 ויקר ונדולה ודקן
 ונעלה ויסקר וצולה
 וש זדה כפולה
 ק צולה

מצא
 קטר מנת עט ויתק
 דאן מדי כר ודן שלת אטר
 ומת אמת מעטק נטר
 כנוס קדש ואמיתו כדק
 יעמטם כל כויתים יתוס
 דים זנת פק די ויאמנו כל
 יתוס אפי כנוס ודזש
 עדי

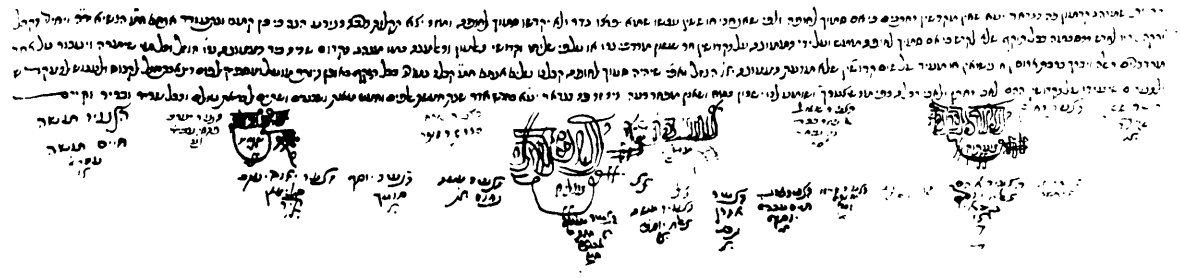
מצא אשתמיצא טב ונבקר רצומה

[A large, dense block of text, likely a full page of a letter or a long prayer, enclosed in a decorative frame. The text is written in a cursive script and is mostly illegible due to the high contrast and image quality.]

62. PRAYER BOOK

MS. No. 339, p. 1, Cat. p. 329, 1820. Yemen. sq. and curs.

61. STATUTE

MS. No. 211 (B), Cat. p. 387, 1812. Bagh. curs.

שמיחה בקהל הכהונה

החזקת אה

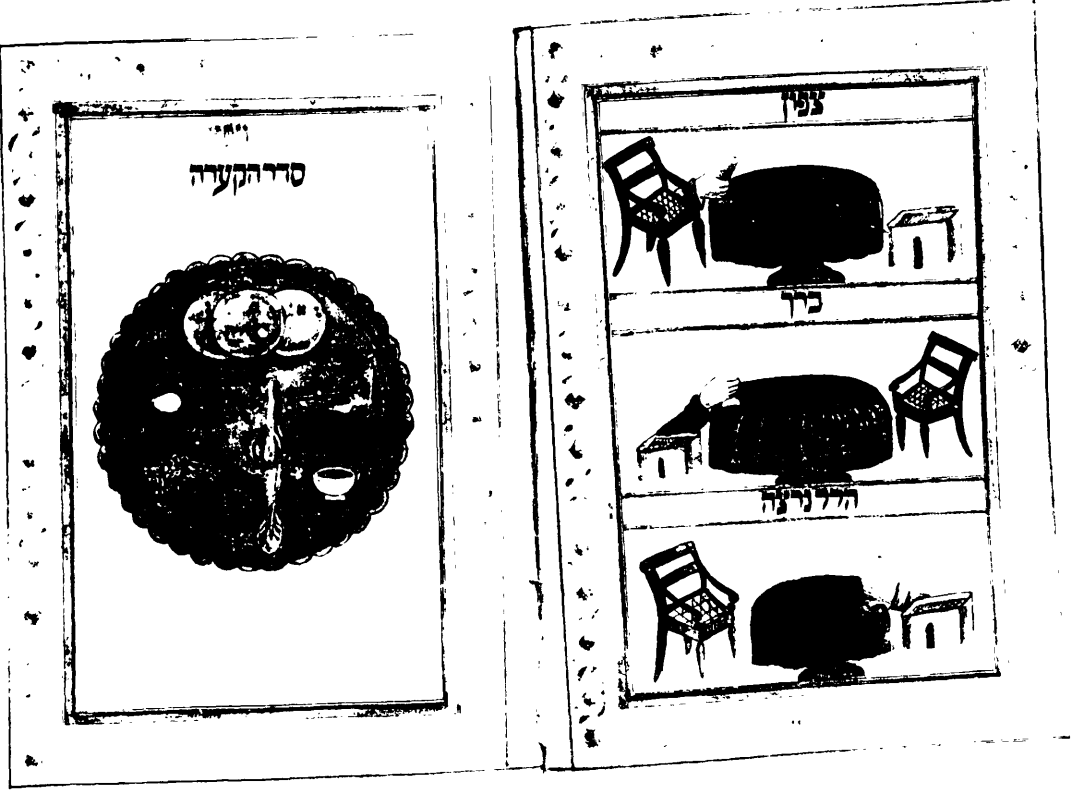
הסדרה ד' זולתי בעלמך פגל פלמסני
 מעלמך ז' ורפ' זוכ' לבקר יעבדל
 זעור מעלמך ביהושע וכולו חסדו

מעלמך נפיק ד' חולל פני עול שיעך פגבוב ש' למ' זוכ' מעלמך
 ז' י' ז'
 ז'
 ז'

ד' ז'
 ז'

למען כח' ז'
 ז'
 ז'
 ז'

//

64. PASSOVER HAGGADAH
 MS. No. 393, pp. 7-8, Cat. p. 234, 1868. Bagh. sq.

וְכָל־מַעֲשֵׂה הַתּוֹרָה יִשְׁמְרוּ וְלֹא־יִשְׁכַּחוּ
 וְכָל־חֻמְרוֹתֶיהָ יִשְׁמְרוּ וְלֹא־יִשְׁכַּחוּ
 אֲשֶׁר נִדְּבָרָה הַתּוֹרָה לְעַמּוּד
 הַלְוָה הֵם כְּתוּבִים

עַל־כֵּן הִתְבַּרְרָה הַתּוֹרָה
 לְמַלְכֵי מִדְיָנָה וְעַתָּה
 כִּי מִקְרִיבֵי הַתּוֹרָה

מִשְׁמְרֵיהָ לְפָנֶיךָ אֱהַיְשָׁרֶנּוּ
 וְנִדְּבָל לְיְהוּדִים

וְרָצִי לְרֹדֵף אֶחָיו וְנִבְרַח אֶת־אֱלֹהֵינוּ
 הַלֵּשׁ בְּלִבֵּי לְעַמּוּ

וְדָבַר שְׁלֹמֹה לְכָל־יִשְׂרָאֵל
 וְעַתָּה מִשְׁמְרֵיהָ לְפָנֶיךָ אֱהַיְשָׁרֶנּוּ

וְנִדְּבָל לְיְהוּדִים
 וְרָצִי לְרֹדֵף אֶחָיו וְנִבְרַח אֶת־אֱלֹהֵינוּ
 הַלֵּשׁ בְּלִבֵּי לְעַמּוּ

וְדָבַר שְׁלֹמֹה לְכָל־יִשְׂרָאֵל
 וְעַתָּה מִשְׁמְרֵיהָ לְפָנֶיךָ אֱהַיְשָׁרֶנּוּ

וְנִדְּבָל לְיְהוּדִים
 וְרָצִי לְרֹדֵף אֶחָיו וְנִבְרַח אֶת־אֱלֹהֵינוּ
 הַלֵּשׁ בְּלִבֵּי לְעַמּוּ

וְדָבַר שְׁלֹמֹה לְכָל־יִשְׂרָאֵל
 וְעַתָּה מִשְׁמְרֵיהָ לְפָנֶיךָ אֱהַיְשָׁרֶנּוּ

וְנִדְּבָל לְיְהוּדִים
 וְרָצִי לְרֹדֵף אֶחָיו וְנִבְרַח אֶת־אֱלֹהֵינוּ
 הַלֵּשׁ בְּלִבֵּי לְעַמּוּ

וְדָבַר שְׁלֹמֹה לְכָל־יִשְׂרָאֵל
 וְעַתָּה מִשְׁמְרֵיהָ לְפָנֶיךָ אֱהַיְשָׁרֶנּוּ

וְכָל־מַעֲשֵׂה הַתּוֹרָה יִשְׁמְרוּ וְלֹא־יִשְׁכַּחוּ
 וְכָל־חֻמְרוֹתֶיהָ יִשְׁמְרוּ וְלֹא־יִשְׁכַּחוּ
 אֲשֶׁר נִדְּבָרָה הַתּוֹרָה לְעַמּוּד
 הַלְוָה הֵם כְּתוּבִים

וְכָל־מַעֲשֵׂה הַתּוֹרָה יִשְׁמְרוּ וְלֹא־יִשְׁכַּחוּ
 וְכָל־חֻמְרוֹתֶיהָ יִשְׁמְרוּ וְלֹא־יִשְׁכַּחוּ
 אֲשֶׁר נִדְּבָרָה הַתּוֹרָה לְעַמּוּד
 הַלְוָה הֵם כְּתוּבִים

כ"ש רחמן
 תכרך שמו כ"ש אשר
 על כל ברכה ותהלה כסכנא
 כשיעה מעולה ועונה מהוללה
 פרוה וישע ונאולה ומילוי כל
 הנקהלה ישישו וישמחו יפרו וירבו
 ויפק רצון מייץ בית והון נחלת אבות
 פוריה ברכתי בתיך בנך כשהילי
 ינבר ירא יין יכרך יין מציון וראה
 לכרך שלום

מלא רחמים
 לו הגדולה ומרומם
 טבא ובכיננא מעליא
 יחדוה זעלה שמחה וצהלה
 שאלה להתן ולכלה ולכל הקהלה
 יבנו ויצליחו כצא אשה מצא טוב
 ומיץ אשה מישראל אשתך כנפן
 זהם סכין לשולחנך הנה כ"כ ימוך
 כטוב יושלים כל ימי חיך ודאה כנס
 ילא ישראל

כ"ש רחמן
 תכרך שמו כ"ש אשר
 על כל ברכה ותהלה כסכנא
 כשיעה מעולה ועונה מהוללה
 פרוה וישע ונאולה ומילוי כל
 הנקהלה ישישו וישמחו יפרו וירבו
 ויפק רצון מייץ בית והון נחלת אבות
 פוריה ברכתי בתיך בנך כשהילי
 ינבר ירא יין יכרך יין מציון וראה
 לכרך שלום

הצעיר החתן צחק שלמה דינכרמון
 מוכרם יצא

ער וזקאל הכהן
 ער וזקאל אלה ורולכר גבאי יצא
 יצא יצא יצא יצא יצא יצא יצא יצא
 הצעיר מאיר סלימאן הגדיל יצא

69. MARRIAGE CONTRACT
 MS. No. 88, Cat. p. 381, 1867. Bene Israel sq. and curs.

Handwritten Samaritan script, likely a biblical text, arranged in approximately 15 vertical columns. The script is dense and characteristic of the Samaritan alphabet.

70. SAMARITAN BIBLE
MS. No. 402, p. 333, Cat. p. 580, 1215-16. Sam. sq.

Handwritten Samaritan script, likely a biblical text, arranged in approximately 15 vertical columns. The script is dense and characteristic of the Samaritan alphabet.

71. SAMARITAN BIBLE
MS. No. 403, p. 141, Cat. p. 581, 1468-9. Sam. sq.

